

ספר פַּעֲלַת הַצִּדִּיק

ספורים נוראים ונפלאים אלה תולדות ימי חייו הקדושים של
האדם הגדול בענקים, גבון לחש וחכם חרשים את אשר פעל
ותקן, עשה וגלה בעולם לדור דורים.

רבנו הקדוש והנורא, אור הגנוז והצפון
בוצינא קדישא עלאה, אדוננו, מורנו ורבנו

רבי נחמן מברסלב, זכותו יגן עלינו

אשר ספר וכתב תלמידו מורנו
הגאון הקדוש, אור נפלא, אשר כל רז לא אניס ליה

רבי נתן מברסלב, זכותו יגן עלינו

ואת אשר מקבל מפי זקני אנשי שלומנו, והולך בקבלה מדור
דור על-ידי ראשי ומנהיגי אנשי שלומנו היקרים.

* * *

הובא לדפוס על-ידי
חסידי ברסלב
עיה"ק ירושלים תובכ"א

צו באקומען די און אנדערע ספרים און קונטרסים:

היכל הקודש וויליאמסבורג

Heichal Hakodesh
Williamsburg
27 Skillman Street
Brooklyn NY 11205
1-718-384-1652

**היכל הקודש קרית ברסלב
ליבערטי**

Heichal Hakodesh
Kiryas Breslev
181 Huschke Road
Liberty NY 12747

היכל הקודש קרית יואל

Heichal Hakodesh
Kiryas Joel
8 Premishlan Way.
Monroe NY 10950
1-845-243-0563

היכל הקודש קרית יואל

Heichal Hakodesh
Kiryas Joel
8 Hayes Ct.
Monroe NY 10950
1-845-467-5299

היכל הקודש מאנסי

Heichal Hakodesh
Monsey
32 Dolson Road
Monsey NY 10952
1-347-733-7551

היכל הקודש בארא פארק

Heichal Hakodesh
Boro Park
1011 41 Street
Brooklyn NY 11219
1-718-384-1652

Visit Our Web Site:

www.BreslevCenter.com

צו הערן די הערליכע שיעורים
פונעם ראש ישיבה שליט"א רופט:

חיזוק פאר די

אידישע שטוב

212-444-9169

קול

ברסלב

212-444-9191

חיזוק יומי

צו באקומען די חיזוק יומי

טעלעפאון מעסידזשינג

347-630-2876

אימעיל

chizikyomi@gmail.com

הַקְדָּמָה

אֵינָא בְּלִקוּטֵי-מוֹהַר"ן חֶלֶק א' סִימָן כ"ט: עַל-יְדֵי שְׁבַח
הַצְדִּיקִים, בְּשִׁמְשֻׁבְחִין וּמִפְּאָרִין אֶת הַצְדִּיקִים, עַל-יְדֵי-זֶה
נִתְּרוּמָם הַדַּעַת, וְזוֹכָה, שְׁדַבּוּרוֹ נִשְׁמָע וְנִתְקַבֵּל וְכוּ' עֵינֵי שָׁם. כִּי
כָּל צְדִיק אֲמַתִּי כְּפִי עֲבוּדָתוֹ וַיְגִיעָתוֹ וְטִרְחָתוֹ בְּעֲבוּדַת-הַשֵּׁם
יִתְבָּרַךְ כְּמוֹ-כֵן זוֹרַע וּמְאִיר אֲוֵרוֹת בְּכָל הָעוֹלָמוֹת. וַיֵּשׁ בּוֹ שְׁנֵי
רוּחוֹת, בְּמֵאֵר הַזֹּהָר הַקָּדוֹשׁ (נח נט:): כָּל צְדִיק וְצְדִיק דִּי
בְּעֵלְמָא אֵית לֵיה תְּרִין רוּחִין רוּחָא חַד בְּעֵלְמָא דִּין וְרוּחָא חַד
בְּעֵלְמָא דְאַתִּיא. עֵינֵי שָׁם. וְכָל מַה שְׁמַדְבֵּק אֶת עַצְמוֹ יוֹתֵר בּוֹ
יִתְבָּרַךְ, כְּמוֹ-כֵן מְאִיר אֲוֵרוֹת נוֹרָאִים וְנִפְלְאִים בְּכָל הָעוֹלָמוֹת.
וְעַל-כֵּן בְּשׁוֹזוּכִים לְדַבֵּר וּלְסַפֵּר מֵהַצְדִּיק וּמֵעֲבוּדָתוֹ, עַל-יְדֵי-זֶה
מִמְשִׁיכִים עַל עַצְמָם אֲוֵרוֹ וְדַעַתוֹ. וַיְכוּל לְזַכּוֹת, שָׁגַם הוּא
יִכָּלַל בְּתוֹף נִשְׁמַת הַצְדִּיק, וְעַל-יְדֵי-זֶה יִהְיֶה גַם דַּבּוּרוֹ נִשְׁמָע
וְנִתְקַבֵּל, כְּדֶרֶךְ שְׁשׁוּמְעִים וּמְקַבְּלִים דַּבּוּרוֹ שֶׁל הַצְדִּיק, כְּמוֹ
שְׁאָמְרוּ חֲזו"ל (סָבָה יד:): מָה עֵתֵר זֶה מְהַפֵּךְ אֶת הַתְּבוּאָה בַּגֶּרֶן
מִמְקוֹם לְמְקוֹם, אֵף תִּפְלֹתֵן שֶׁל צְדִיקִים מְהַפְּכֵת דַּעַתוֹ שֶׁל
הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מִמַּדַּת אֲכֹזְרִיּוֹת לְמַדַּת רַחֲמָנוּת, עֵינֵי שָׁם. כִּי
בְּזֶה שְׁמַדְבָּרִים וּמְסַפְּרִים מֵהַצְדִּיק, יוֹרֵד הַרוּחַ דִּלְעִילָא
שְׁבַעוּלָם הָעֲלִיּוֹן מִזֶּה הַצְדִּיק שְׁמַדְבָּרִים וּמְסַפְּרִים מִמֶּנּוּ,
וּמִתְיַחֲדִים עִם הַמְדַבֵּר וְהַמְסַפֵּר, וְעַל-יְדֵי-זֶה נִכְלָל בְּתוֹף
הַצְדִּיק. (כִּי סֵפֶר הַמַּדּוֹת, אוֹת צְדִיק, סִימָן קנז) עַל-יְדֵי סְפוּרֵי-מַעֲשִׂיּוֹת
מִצְדִּיקִים — עַל-יְדֵי-זֶה זוֹכִין לְהִתְקַרֵּב לָהֶם. וְעַל-כֵּן הַפְּלִיג
רַבֵּנוּ ז"ל מְאֹד מְאֹד מִסְפוּרֵי-מַעֲשִׂיּוֹת שֶׁל צְדִיקִים וְאָמַר,
(לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א' סִימָן רמח), שְׁסְפוּרֵי-מַעֲשִׂיּוֹת מִצְדִּיקִים הוּא
דְּבַר גְּדוֹל מְאֹד, כִּי עַל-יְדֵי סְפוּרִים מִצְדִּיקִים נִתְעוֹרֵר וְנִתְלַהֵב

א) כָּל צְדִיק וְצְדִיק שְׁבַעוּלָם, יֵשׁ לוֹ שְׁתֵּי רוּחוֹת: רוּחַ אַחַת בְּעוֹלָם הַזֶּה וְרוּחַ אַחַת בְּעוֹלָם
הַבָּא.

הַלֵּב בְּהִתְעוֹרְרוֹת גְּדוֹל לְהֵשֵׁם יִתְבַּרַּךְ בְּחֶשֶׁק נִמְרָץ מְאֹד. כִּי הִרְשִׁימוּ שְׁעֲשֵׂה אוֹתוֹ הַצִּדִּיק, עַל-יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ אֶת הַשֵּׁם יִתְבַּרַּךְ — זֹאת הִרְשִׁימוּ נִתְעוֹרְרָת, בְּעֵת שְׁמִסְפָּרִין מִהַצִּדִּיק, וְהִיא מִעוֹרְרַת לְהֵשֵׁם יִתְבַּרַּךְ בְּהִתְעוֹרְרוֹת גְּדוֹל, עֵינַי שָׁם. וְאָמַר, (לְקוּטֵי מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן רֵלד) שְׁסַפּוּרֵי-מַעֲשִׂוֹת מִצִּדִּיקִים, הֵינּוּ מִמָּה שְׂאֵרַע לָהֶם, הוּא דְבַר גְּדוֹל. וְעַל-יְדֵי-זֶה נִטְהַר מִחֻשְׁבָּתוֹ, עֵינַי שָׁם. וְהַסַּפּוּרֵי-מַעֲשִׂוֹת מִצִּדִּיקִים מִמְּשִׁיחַ עַל הַמִּסְפָּר חֶסֶד וְרַחֲמִים, כִּי (סֵפֶר הַמִּדּוֹת, אוֹת צִדִּיק, סִימָן קַעד): מִי שְׁמִסְפָּר מַעֲשִׂוֹת מִצִּדִּיקִים, הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עוֹשֶׂה לוֹ חֶסֶד. וְכֹאֲשֶׁר אָרַע פַּעַם אַחַת שָׁבָא רַבְּנּוּ וְ"ל אֶל בֵּיתוֹ אֶדְל וּמִצָּאָה, שְׁהִיְתָה חוֹלָה, וְיֵשֵׁב רַבְּנּוּ וְ"ל בְּצַעַר גְּדוֹל וְנִרְדָּם. וּבָא אֵלָיו הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ, וְאָמַר לוֹ: "מָה אַתָּה כָּל כֶּף בְּצַעַר?" הִשִּׁיב לוֹ רַבְּנּוּ וְ"ל: "הֲלֹא בֵּיתִי חוֹלָה כָּל כֶּף!" אָמַר לוֹ הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ: בְּתִיב (שְׁמוּאֵל-ב' כב, נא): 'מִגְּדוֹל יִשׁוּעוֹת מִלְכוֹ וְעֲשֵׂה חֶסֶד לְמִשִּׁיחוֹ לְדוֹד וּלְזָרְעוֹ עַד עוֹלָם'. וְהַפְּרוֹשׁ הוּא כֶּף: 'מִגְּדוֹל יִשׁוּעוֹת מִלְכוֹ, מֵאֵן מִלְכֵי רַבָּנָן (גִּטִּין סב), אִם אֶחָד מִגְּדִיל אֶת הַיִּשׁוּעוֹת, שְׁעֲשֵׂה הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְרַבָּנָן, שְׁהֵם הַצִּדִּיקִים, עַל-יְדֵי-זֶה וְעֲשֵׂה חֶסֶד לְמִשִּׁיחוֹ, הַשֵּׁם יִתְבַּרַּךְ עוֹשֶׂה חֶסֶד עִם מִי שְׁמִשִּׁיחַ וּמִסְפָּר מֵהֶם, 'לְדוֹד וּלְזָרְעוֹ עַד עוֹלָם, זֶהוּ רַבְּנּוּ וְ"ל וְיוֹצֵאֵי חֲלָצִיָּהֶם, שְׁבָאִים מְזַרְעֵ דוֹד עָלָיו הַשְּׁלוֹם". וְהַקִּיץ רַבְּנּוּ וְ"ל וְסִפֵּר לָהּ ג' מַעֲשִׂוֹת מִהַמְהִרְשָׁ"א, וְתַכְּף-וּמִיד נִתְרַפְּאָה לְגַמְרֵי. וְכִבֵּר אָמְרוּ חַז"ל (בְּתַבּוֹת ח): גְּדוֹלִים מַעֲשֵׂה-צִדִּיקִים יוֹתֵר מִמַּעֲשֵׂה שָׁמַיִם וְאָרֶץ, דָּאֵלוּ בְּמַעֲשֵׂה שָׁמַיִם וְאָרֶץ בְּתִיב (יִשְׁעִיָּה מַח, יג): "אֵף יְדֵי יִסְדָּה אָרֶץ וַיְמִינֵי טַפְחָה שָׁמַיִם", וְאֵלוּ בְּמַעֲשֵׂה-יְדֵיהֶם שֶׁל צִדִּיקִים בְּתִיב (שְׁמוֹת טו, יז): "מִכּוֹן לְשִׁבְתָּךְ פַּעֲלַת ה', מִקְדָּשׁ אֲדַנִּי כּוֹנְנּוּ יְדִיךָ", עֵינַי שָׁם. וְכֵן אָמְרוּ בְּמִדְרָשׁ (בְּרֵאשִׁית רַבָּה ב, ז): "יְהִי אוֹר" — אֵלוּ מַעֲשִׂיהֶן שֶׁל צִדִּיקִים, עֵינַי שָׁם. וְעַל-כֵּן בְּשִׁמְדָּבְרִים וּמִסְפָּרִים מִצִּדִּיקִים, מִמְּשִׁיכִים אוֹר גְּדוֹל בְּעוֹלָם, כִּי (סֵפֶר הַמִּדּוֹת, אוֹת מִשִּׁיחַ, סִימָן א'): עַל-יְדֵי סַפּוּרֵי-מַעֲשִׂוֹת שֶׁל צִדִּיקִים

ממשיכין אור של משיח בעולם, ודוחה הרבה חשף וצרות מן העולם. ועל-כן הוא ענין נורא ונפלא מאוד מאוד להיות רגיל בספורי-מעשיות של צדיקים, כי על-ידי-זה נמשך אורם בעולם. וכמו שאמרו חז"ל (ירושלמי שקלים ב, ה): אין עושין נפשות לצדיקים, דבריהם הן הן זכרון, עין שם. ואמרו במדרש (בראשית רבה סב, א): חבב הקדוש-ברוך-הוא שנותן של צדיקים וכתבם בתורה כדי שתהא נחלת ימיהם זכורה לעולם, עין שם. רואים מכל זה הפלגת מעלת הזוכה לספר ספורי-מעשיות מצדיקים אמתיים. ובדאי אין שני צדיקים דומים זה לזה, כי כל צדיק וצדיק גלה אמתת מציאותו ויתברך כפי בחינתו ועבד עבודתו כפי מדרגתו והשגתו. ועל-כן כל צדיק וצדיק — נותנין לו מדור לפי כבודו (שבת קנב). וכך צדיק וצדיק — הקדוש-ברוך-הוא עושה לו חזיו בפני עצמו (תענית ט:), כי כל צדיק וצדיק — יש לו עין בפני עצמו (מדרש תנחומא אמרו, עין שם. ובזה שמספרין מזה הצדיק בפרטיות, על-ידי-זה נכלל המספר בתוך מדור וחזיו ועין הצדיק ומתענג בערבות נעם זיו אורו הגנוז, כי נתעורר בהמספר הרשימו של עבודת הצדיק שמספר ממנו, וגם הוא מתחיל לעשות כמותו. ועל-כן אמרו חז"ל (יומא פז): אשריהם לצדיקים, לא דין שהן זוכין, אלא שמזכין לבניהם ולבני בניהם עד סוף כל הדורות. ואמרו (מדרש תנחומא וירא נט): אשריהם הצדיקים, ואשרי דבקיהם, עין שם. כי תכף ומיד כשמדברים ומספרים מהם ומתקרבים אליהם, על-ידי-זה נמשך אל המדבר והמספר אור וזכות הצדיק ההוא, שהוא מקרב אליו ומספר ממנו ונכלל בו.

והנה בכל דור דור מופה אותנו השם יתברך בצדיקים קדושים נוראים מאוד מאוד, כי (יומא לח): ראה הקדוש-ברוך-הוא, שצדיקים מועטין, עמד ושתלן בכל דור ודור. ואמרו (סנהדרין קי): "אספו לי חסידי" (תהלים ג, ה) — אלו הצדיקים שבכל דור ודור. והם המלמדים אותנו דעת ועצות, איך לשוב

וְלִהְתַּדְבֵּק בּוֹ יִתְבַּרֵּךְ. כִּי כָּל כְּסוּפִים וּרְצוֹנִים וְתַאֲוֹתָם הוּא רַק הַשֵּׁם יִתְבַּרֵּךְ. כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֲזו"ל בַּמִּדְרָשׁ (בַּמִּדְבָּר רַבָּה ג, א): צִדִּיקִים יֵשׁ לָהֶם תַּאֲוָה, מֵהַ תַּאֲוֹתָם? הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיהו כו, ט): "נִפְשֵׁי אֹיְתָךְ בְּלִילָה אֶף רוּחִי בְּקִרְבִּי אֲשַׁחֲרֶךְ" וְכוּ'. כִּי כָּל תַּאֲוֹתָן וְצַפּוּיֵן שֶׁל צִדִּיקִים הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עֵינֵן שָׁם. וְעַלֵּיהֶם עוֹמֵד כָּל הָעוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֲזו"ל (בְּרֵכּוֹת ו): עַל פְּסוּק (קֹהֶלֶת יב, יג): "כִּי זֶה כָּל הָאָדָם", אָמַר ר' אֶלְעָזָר: אָמַר הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ לֹא נִבְרָא אֶלָּא בְּשִׁבִיל זֶה [הַצִּדִּיק], רַבִּי אָבָא בַר כַּהֲנָא אָמַר: שְׁקוּל זֶה [הַצִּדִּיק] כְּנֶגֶד כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ, ר' שְׁמַעוֹן בֶּן עֲזַאי וְאֶמְרֵי לִיהִיב ר' שְׁמַעוֹן בֶּן זֹמַא אֹמְרִי: כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ לֹא נִבְרָא אֶלָּא לְצוּוֹת לְזֶה [הַצִּדִּיק], עֵינֵן שָׁם. וְאָמְרוּ (יוֹמָא לַח): אֶפְלוּ בְּשִׁבִיל צִדִּיק אֶחָד הָעוֹלָם נִבְרָא, שֶׁנֶּאֱמַר (בְּרֵאשִׁית א, ד): "וַיֵּרָא אֱלֹקִים אֶת הָאֹר כִּי טוֹב", וְאִין טוֹב אֶלָּא צִדִּיק, עֵינֵן שָׁם. וְאָמְרוּ (חֲגִיגָה יב:): ר' אֶלְיָעָזָר בֶּן שְׁמוּעַ אֹמְרִי: הָאֶרֶץ עוֹמֶדֶת עַל עַמּוּד אֶחָד, וְצִדִּיק שְׁמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (מְשָׁלִי י, כה): "וְצִדִּיק יִסּוּד עוֹלָם", עֵינֵן שָׁם. וְאָמְרוּ (סְנֵהֲדָרִין קג:): שְׁקוּלָה נִשְׁמָה שֶׁל צִדִּיק אֶחָד כְּנֶגֶד כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ, עֵינֵן שָׁם. וְתַכְלִית בְּרִיאַת הַצִּדִּיק הוּא, שֶׁיִּגְאָלוּ אֶת יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֲזו"ל (שִׁיר־הַשִּׁירִים רַבָּה ב, ט): מֵהַ שׁוֹשְׁנָה אֵינָה אֶלָּא לְרִיחַ, כִּף לֹא נִבְרָאוּ צִדִּיקִים אֶלָּא לְגַאֲלַתָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, עֵינֵן שָׁם. כִּי הַצִּדִּיקִים מְקַרְבִּין אֶת לְבָן יִשְׂרָאֵל לְאַבְיָהֶם שְׁבַשְׁמִים, וְדוֹרְשִׁין אֶת הַתּוֹרָה, כְּדִי לְהַכְנִיס יִרְאֵת שְׁמִים בְּבִנֵי אָדָם, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֲזו"ל (דְּבָרִים רַבָּה י, ב): הַצִּדִּיקִים גּוֹרְעִים וּמוֹסִיפִים עַל דְּבָרָיו שֶׁל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, כְּדִי שְׂיִהְיוּ הַבְּרִיּוֹת יִרְאִין מִלְּפָנָיו, עֵינֵן שָׁם. וְעַל כֵּן עָלִינוּ לְצִיַּת אוֹתָם וּלְבִטֵּל אֶת עֲצַמְנוּ לְגַמְרֵי עַלֵּיהֶם, וְעַל כֵּן אֲשֶׁר יֹאמְרוּ לָנוּ, נַעֲשֵׂה וְנִקְבֵּל וְנִקְבֵּל דְּבָרֵיהֶם.

ובדורותינו אלה חמל השם יתברך על עמו ישראל ושלח אלינו צדיק קדוש ונורא מאד מאד אשר מסר נפשו כל ימי חייו הקדושים אליו יתברך, הלא הוא בוצינא קדישא, אור האורות, רבן של כל ישראל, רבנו הקדוש והנורא רבי נחמן מברסלב זי"ע, שעל-ידי עצם גדל קדשתו ועבודתו ויגיעתו וטרחתו בעבודת השם יתברך זכה להעלות ולהשיג וכו', במקום שעלה והשיג וכו', והוריד רחמנותו יתברך בעולם. ועשה וגלה ותקן ויסד דרך פבושה לרבים, עד אשר אפלו הגרוע ביותר בעולם אם ירגיל עצמו לילך בדרך הנעימה שסלל, גם-כן יזכה לשוב אליו יתברך ויזכה למה שיזכה.

כי מימי קטנותו וילדותו ממש התחיל לעבד את השם יתברך באמת ובתמים והרבה בתעניות ובתפלות רבות מאד ובסגופים ושבירת תאוות ומדות, ועמד בנסיונות רבים והרבה בהתבודדות מאד מאד לדבר בינו לבין קונו ולפרש שיחתו בלשון אשכנז, באשר ידבר איש עם רעהו. עד שזכה-על-ידי זה למדרגה גבוהה ועליונה מאד מאד בתכלית הקדשה ובתכלית הבטול ובהתקרבות גדולה להשם יתברך במדרגת גדולי בני עליה, וכל-זה זכה בימי ילדותו ממש, כי יומם לא נח לילה לא גם ולא שקט. והתמיד מאד בעבודתו מיום אל יום מתחלת ימי קטנותו וימי נעוריו, ונגע וטרח מאד מיום אל יום, עד שזכה בימי נעוריו ממש לקדשה גבוהה ונוראה והשגה עצומה מאד וכו' במדרגת גדולי בני עליה. ואחר אשר זכה לכל זה, אף-על-פי-כן לא היה מקרר דעתו בזה ולא הניח עצמו לעמד, אלא גם אחר-כך בכל יום ובכל שעה היה משתוקק ומתגעגע ונכסף להשם יתברך, כאלו לא התחיל עדין כלל בשום עבודה בעולם. ואפלו אחר שבא מארץ ישראל וזכה שם להשגה ועליונה וגבוהה מאד מאד, אשר אין

לְשַׁעַר כָּלֵל, אֶף-עַל-פִּי-כֵן מִיּוֹם שָׁבָא מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, עַד הַיּוֹם
 שְׁנֹסְתִילֵק בְּשָׁלוֹם לְמַעַלָּה לְמַעַלָּה, הָיוּ לוֹ תְּמִיד גְּעוּגוּעִים
 וְכֹסוּפִין וְכוּ' לְהֵשֵׁם יִתְבָּרַךְ, כְּאֵלוֹ לֹא הִתְחִיל עֲדִין כָּלֵל.
 וְלִסְפָּר בְּעֵנִין זֶה תִּקְצַרְנָה הַמּוֹן יְרִיעוֹת, אֶפְלוּ מֵה שְׁזָכִינוּ
 לְהִבִּין קֶצֶת בְּעֵנִין זֶה, כְּפִי מֵה שְׁשִׁמְעֵנוּ מִפִּי הַקְּדוֹשׁ וְרֵאִינוּ
 בְּעֵינֵינוּ. כִּי בְּכָל פַּעַם הִיְתָה דְרָכּוֹ, שְׁהִיָּה מִתְּגַעְגַּע לְהֵשֵׁם
 יִתְבָּרַךְ וְהִיָּה שְׁפָל בְּעֵינֵי עֲצָמוֹ בְּאֵמֶת, וְהִיְתָה לוֹ רַחֲמֹנוֹת
 גְּדוּלָּה עַל עֲצָמוֹ, כְּאֵלוֹ לֹא הָרִיחַ עֲדִין מַעוֹלָם שׁוֹם רִיחַ שֶׁל
 עֲבוּדַת ה', וְכִמוֹ שְׁלֹא הִתְחִיל עֲדִין כָּלֵל. וּבְאֵמֶת אֶפְלוּ מִי
 שְׁעָבַר עַל כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה, חֵס וְשָׁלוֹם בְּמָה וְכִמָּה פְּעָמִים,
 וְכִשְׁזָה הָאִישׁ נִתְעוֹרַר בְּתִשׁוּבָה בְּאֵמֶת, שָׂאז בּוֹדָאֵי כְּשִׁמְסִתְכֵּל
 בְּעֲצָמוֹ, הֵיכֵן הוּא בְּעוֹלָם, בּוֹדָאֵי יֵשׁ לוֹ לֵב נִשְׁבֵּר מְאֹד, וְיֵשׁ
 לוֹ רַחֲמֹנוֹת גְּדוּלָּה מְאֹד עַל עֲצָמוֹ בְּהִכְנַעַה גְּדוּלָּה וְכוּ' (וְאִין
 צְרִיף לְהֵאָרִיף בְּזֶה בְּדָבָר הַמּוּבָן בְּעֲצָמוֹ). אֶף-עַל-פִּי-כֵן אֶפְלוּ
 זֹאת הַרַחֲמָנוֹת וְהֵלֵב נִשְׁבֵּר שֶׁל הַבַּעַל תְּשׁוּבָה הַנִּ"ל לֹא יִגִּיעַ
 לְחֵלֶק מֵאֵלֶּף וּרְבָבָה שֶׁל גְּדֹל הַרַחֲמָנוֹת וְהֵלֵב נִשְׁבֵּר בְּהִכְנַעַה
 גְּדוּלָּה וְכוּ', שְׁהִיָּה לְרַבְּנוּ ז"ל בְּכָל פַּעַם וּפַעַם, קִדְּם שָׁבָא לְאִיזוֹ
 הַשְּׁגָה. וְהַכָּלֵל, כִּי לְעוֹלָם לֹא נָח וְלֹא שָׁקֵט אֶפְלוּ בִּימֵי גְדֻלָּתוֹ,
 אֶף-עַל-פִּי שְׁכָבַר זָכָה לְמָה שְׁזָכָה לְהַשְׁגַּת אֱלֻקוֹת בְּמִדְרָגָה
 גְּבוּהָה וְעֲצוּמָה וְנוֹרָאָה מְאֹד, אֶף-עַל-פִּי-כֵן לֹא הָיָה מִסְתַּפֵּק
 עֲצָמוֹ בְּזֶה וְטָרַח וְיָגַע בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה וְקִבַּל יִסּוּרִין עַל
 עֲצָמוֹ יִסּוּרִים קָשִׁים וּמְרִים, אֲשֶׁר כְּמַעַט אִין דְּגַמְתָּם בְּעוֹלָם.
 וְהַרְבֵּה בְּתַפְלוּת וְתַחֲנוּנִים וּבְהַפְצָרוֹת וּבְקִשּׁוֹת רַבּוֹת
 וּבְגַעְגּוּעִים וְכֹסוּפִין גְּדוּלִים וְנוֹרָאִים מְאֹד מְאֹד, עַד שָׁבָא
 לְהַשְׁגָּה וּמִדְרָגָה יוֹתֵר עֲלִיוֹנָה. וְאַחֲרֵי-כֵן תִּכְּף שְׁזָכָה לְזֹאת
 הַהַשְׁגָּה, וְאִזּוֹ הָיָה קֶצֶת בְּשִׁמְחָה. וְלִפְעָמִים זָכִינוּ לְשִׁמְעַת מִפִּי,
 שְׁהוֹדִיעַ לָנוּ, שְׁכַעַת נוֹדְעוּ לוֹ חֲדָשׁוֹת וְכוּ' — וְאִזּוֹ הָיָה שְׁמַח
 קֶצֶת, וְאַחֲרֵי-כֵן תִּכְּף שְׁזָכָה לְזֶה, אַחֲרֵי-כֵן הִתְחִיל עוֹד מִחֲדָשׁ
 וְשָׂכַח כָּל הָעֵבֶר, כְּאֵלוֹ לֹא הִתְחִיל עֲדִין כָּלֵל. וְחִזַּר וְהִתְחִיל
 מִחֲדָשׁ, כְּמוֹ שְׁמִתְחִיל לִילָף וּלְהַכְנִס בְּקִדְשַׁת יִשְׂרָאֵל. וְלִפְעָמִים

הַיִּינוּ שׁוֹמְעִים מִפִּי הַקְּדוֹשׁ בְּפִרוּשׁ, שְׁאָמַר בְּלִשׁוֹן הַשְּׁתוֹקֵקוֹת וְכִסּוּפִין, אִיךָ זֹכִין לְהִיּוֹת יְהוּדִי. וְאָמַר זֹאת בְּאִמַּת וּבִתְמִימוֹת גְּדוּלָה, כְּאִלוֹ לֹא הִתְחִיל עֲדִין כָּלֵל. וְכֵן הָיָה כְּמָה פְּעָמִים, וְהָיָה תְּמִיד הוֹלֵךְ וְעוֹלָה מִמְּדַרְגָּה לְמְדַרְגָּה, אֶף־עַל־פִּי שְׁזָכָה לְמְדַרְגוֹת גְּבוּהוֹת וְנוֹרְאוֹת מְאֹד לְמַעְלָה לְמַעְלָה וְכוּ', אֶף־עַל־פִּי־כֵן מְעוֹלָם לֹא הָיָה מְקַרֵּר דַּעְתּוֹ בְּזֶה כָּלֵל, וְתַכְּף אַחֲרֵי־כֵן הָיָה לוֹ לֵב נִשְׁפָּר, וְהִיָּתָה לוֹ רַחֲמָנוּת גְּדוּלָה עַל עֲצָמוֹ בְּהַכְנָעָה גְּדוּלָה וְכוּ' פֶּנ"ל, עַד שְׁזָכָה לְמְדַרְגָּה יוֹתֵר גְּבוּהָה, וְכֵן הִיָּתָה דְרָכּוֹ תְּמִיד עַד הַסּוֹף. וְכַמָּה וְכַמָּה פְּעָמִים הִיָּתָה דְרָכּוֹ, שְׁאָמַר שְׁעֵתָה אֵינוֹ יוֹדֵעַ כָּלֵל וְכָלֵל לֹא. וְכַמָּה פְּעָמִים נִשְׁבַּע עַל־זֶה, שְׁבָאֵמַת אֵינוֹ יוֹדֵעַ כָּלֵל. אֶף־עַל־פִּי שְׁבִיּוֹם הַקּוֹדֵם וּבִשְׁעָה הַקּוֹדֶמֶת גָּלָה דְּבָרִים עֲתִיקִים, אֶף־עַל־פִּי־כֵן אַחֲרֵי־כֵן אָמַר שְׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ כָּלֵל. וּבַעֲנָן זֶה הָיָה חֲדוּשׁ גְּדוֹל מְאֹד מְאֹד. וְאָמַר בְּפִרוּשׁ עַל עֲצָמוֹ, שְׁהַתּוֹרָה שְׁלוֹ הִיא חֲדוּשׁ גְּדוֹל מְאֹד, אָבֵל הַ"אֵינוֹ יוֹדֵעַ" שְׁלוֹ הוּא חֲדוּשׁ גְּדוֹל בְּיוֹתֵר; הֵינּוּ עֲנָן זֶה שְׁבָכָל פְּעַם הִיָּתָה דְרָכּוֹ לומר, שְׁעַכְשָׁו אֵינוֹ יוֹדֵעַ כָּלֵל.

וְכִבֵּר וְנִשְׁמַע מִפִּי הַקְּדוֹשׁ, שְׁאָמַר, כִּי יֵשׁ צַדִּיקִים שְׁעַבְדוּ וְטָרְחוּ, עַד שְׁזָכוּ לְאִיזוֹ מְדַרְגָּה וּמַעְלָה כֹּל אֶחָד כְּפִי מַעְלָתוֹ, כְּמוֹ לְמַשָּׁל אֶצֶל מֶלֶךְ, שְׁשָׂרָיו זֹכִים עַל־יְדֵי עֲבוּדָתָם כֹּל אֶחָד לְאִיזוֹ מַעְלָה לְאִיזוֹ הַתְּמַנּוֹת גְּבוּהָה כְּפִי עֲבוּדָתָם, אָבֵל עַל עֲצָמוֹ אָמַר, שְׁאֵם הָיָה יוֹדֵעַ, שְׁהוּא עֲכָשׁוֹ בְּאוֹתָהּ הַמַּעְלָה וּמְדַרְגָּה שֶׁל אֲשֶׁתְּקַד, אֵינוֹ רוֹצֵה אֶת עֲצָמוֹ כָּלֵל וְכוּ', רַק בְּכֹל פְּעַם הוּא עוֹלָה מִמְּדַרְגָּה לְמְדַרְגָּה. וַיֵּשׁ הַרְבֵּה מְאֹד לְסַפֵּר בַּעֲנָן זֶה, אֶף אִי־אֶפְשָׁר לְסַפֵּר כֹּל זֶה בְּכֹתֵב כָּלֵל, כִּי־אֵם מִי שְׁזָכָה לְרֵאוֹת בְּעֵינָיו וְלִשְׁמַע בְּאֲזְנוֹ, הָיָה יָכוֹל לְשַׁעַר בְּלִבּוֹ מְעַט מְקַצֵּת עֲנָן זֶה, אִיךָ לְעוֹלָם לֹא הָיָה עוֹמֵד עַל מְדַרְגָּה אַחַת בְּשׁוּם פְּעַם, רַק תַּכְּף הָיָה מְשִׁתּוֹקֵק לְעֵלוֹת לְמְדַרְגָּה גְּבוּהָה יוֹתֵר, עַד שְׁזָכָה וְכוּ', וְכֵן לְעוֹלָם. וְהָיָה חֲדוּשׁ גְּדוֹל בַּעֲנָן זֶה — וְכֹל זֶה הָיָה כְּפִי תְּפִיסָתָנוּ הַפְּעוּטָה. וַיּוֹתֵר מִזֶּה

יש בענין זה סתרי נסתרות פלאי פלאות וכו'. ומחמת שזה היה דרכו הקדוש של רבנו ז"ל להתחיל בכל פעם מחדש והיה מרחם על עצמו, כאלו היה הוא הגרוע ביותר וכו', והיה מוריד ומבטל את עצמו לגמרי בכל פעם, כאלו עדין לא התחיל אפלו להריח ריח של קדושה ועבודת ה', על-ידי-זה היה בכחו לעלות ולהרים ולהגביה את כל הירודים והפחותים והרחוקים לגמרי, שהם רחוקים ממש וכו', כי על-ידי שהוא הרגיל את עצמו לרחם על עצמו בכל פעם והיה מדמה בדעתו הקדושה והנוראה, כאלו הוא הכי רחוק והכי גרוע וכו' — על-ידי-זה עמד ויסד ותקן וסלל באמת דרך, עד שאפלו מי שרחוק באמת וכו', שעדין לא יצא מחל אל הקדוש אפלו כחוט השערה וכו', ואפלו עדין עובר עליו מה שעובר וכו', גם הוא יוכל לצאת מהחשך והרע שנלכד בהם, על-ידי שירגיל את עצמו לילה בדרך האמת, שסלל רבנו ז"ל, וינהיג את עצמו בהנהגות והדרכות המובאות בספר הזה, בודאי יזכה סוף כל סוף לצאת ממצודתו שנלכד בה, ויזכה להכלל בו יתברך באמת ובתמים לגצח נצחים.

כלל הדברים שבכל עניני קדושה ופרישות: הן בתאוות והן במדות והן בעניני יגיעות ועבודות וטרחות ויסורים וכו' בשבילו יתברך — הכל לכל היה רבנו ז"ל חדוש נפלא ונורא מאד והיה מפשט מכל התאוות ומכל המדות בתכלית, עד שלא נשאר לו משום תאוה ומדה שום שמץ בעלמא וזכה למעלה נוראה מאד מאד בתכלית המעלה. ואי-אפשר לדבר כלל בעצם הפלגת מעלתו, כי כל המוסיף גורע (סנהדרין כט).

והנה רבנו ז"ל היה חפץ ומשתוקק מאד מאד, שיכנס ויתפשט למודו הטוב בין כלל-ישראל, וירגילו את עצמם בני האדם לילה ולהתנהג בדרכו הקדושה והנוראה, שגלה ותקן ויסד וסלל. על-כן נתעורר תלמידו הקדוש מורנו רבי נתן

מִבְּרִסְלָב זי"ע וְרַשֵׁם בְּסֵפֶר תּוֹלְדוֹת חַיֵּי רַבְּנוּ ז"ל וְדַרְכֵי עֲבוּדָתוֹ עוֹד מִימֵי יְלָדוּתוֹ וְכוּ', לְמַעַן יִדַּע וְנִשְׁפָּל, אִיךָ הַבְּחִירָה חֲפָשִׁית, וְכָל אָדָם יוּכַל לְזַכּוֹת "אִם יִרְצֶה" לְמַעַלָּה מִפְּלֶגֶת מָאֹד. אֶף-עַל-פִּי שְׁנַדְמָה לוֹ, שֶׁקָּשָׁה וּכְבֵדָה עָלָיו הָעֲבוּדָה מָאֹד, וְאִין מְנִיחִים אוֹתוֹ לִפְנֵס כָּלֵל בְּעֲבוּדָתוֹ יִתְבָּרַךְ, כִּי הַתְּאֻוֹת וְהַמְדוּת רוֹדְפוֹת אַחֲרָיו מָאֹד, אֶף-עַל-פִּי-כֵן צָרִיךְ שְׂיִהְיֶה עֶקְשׁוֹן בְּעֲבוּדָתוֹ וְלִבְלִי לְהִסְתַּכֵּל עַל כָּל זֶה. כִּי בִּסְפוּרִים הִלְלוּ יְבִין הַחֲכָם מִדַּעְתּוֹ, אִיךָ שָׁגַם עַל רַבְּנוּ הַקְּדוֹשׁ וְהַנוֹרָא זי"ע עָבַר גַּם-כֵּן כָּל הַמְּנִיעוֹת וְהַכְּבִדּוֹת מֵהַ שְׁעוֹבֵר עָלָיו בְּפִרְטֵי פְּרִטְיֹת וְכוּ', וְגַם עַל רַבְּנוּ ז"ל עָבְרוּ כָּל אֵלֹהֵי הַבְּלָבוּלִים וְהַסְּפָקוֹת וְכוּ', וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן זָכָה לְשַׁבֵּר הַכָּל, מִחֲמַת שְׂרָצָה בְּאֶמֶת בְּעֲבוּדָתוֹ יִתְבָּרַךְ וּבַחֲרָ בְּחַיִּים בְּאֶמֶת, עַד שְׁזָכָה לְמַה שְׁזָכָה.

וְאָמַר, שְׂאֶפְלוּ אִם לֹא הִיָּה מְזַרַע הָאֱלֹקִי הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ זי"ע, רַק אֶפְלוּ אִם הִיָּה מִמְּשַׁפְּחָה הַיְיִוּדָה שְׂבִישְׂרָאֵל, הִיָּה זֹכָה גַם-כֵּן לְמַה שְׁזָכָה עַל-יְדֵי עֶצֶם עֲבוּדָתוֹ וַיִּגִּיעֵתוֹ, שְׂיִגַּע וְטָרַח מָאֹד מָאֹד בְּעֲבוּדָתוֹ יִתְבָּרַךְ.

וְהַקְּפִיד רַבְּנוּ ז"ל מָאֹד עַל אֵלֹהֵי הָאֲנָשִׁים שְׂסוּבֵרִים, שְׂעַקֵר מַעֲלַת הַצְּדִיק וְהַשְּׁגָתוֹ שְׁזוּכָה הֵן מִצַּד הַנְּשִׂמָה לְבַד, מִחֲמַת שְׂיֵשׁ לוֹ נְשִׂמָה גְבוּהָה מָאֹד. וְאָמַר, שְׂלֹא כֵן הַדְּבָר, רַק הָעַקֵר תְּלוּי בְּמַעֲשִׂים טוֹבִים וַיִּגִּיעוֹת וְטָרְחוֹת וְעֲבוּדוֹת. וְאָמַר בְּפִרוּשׁ, שְׂכָל אָדָם שְׂבַעוּלָם יוּכַל לְזַכּוֹת לְמַדְרָגָה הַגְּבוּהָה בְּיוֹתֵר, כִּי אִין הַדְּבָר תְּלוּי אֶלָּא בְּבַחֲרִית הָאָדָם לְבַד, אִם יִרְצֶה לְרַחֵם עַל עַצְמוֹ וְלִישֵׁב עַצְמוֹ הַיֵּטֵב הַיֵּטֵב מֵהַ שְׂטוֹב לְפָנָיו בְּאֶמֶת וְכוּ' — וְהַכָּל לְפִי רַב הַמַּעֲשָׂה. וּכְבָר אָמְרוּ חַז"ל (בַּמְדָּבָר רַבָּה ח, ב): אִם מִבְּקֵשׁ אָדָם לְהִיּוֹת כַּהֵן, אִינּוֹ יוּכַל. לְהִיּוֹת לוֹי, אִינּוֹ יוּכַל. לְמַה? שְׂלֹא הִיָּה אָבִיו לֹא כַּהֵן וְלֹא לוֹי. אָבֵל אִם מִבְּקֵשׁ אָדָם לְהִיּוֹת צְדִיק, אֶפְלוּ גוֹי — יוּכַל הוּא, עֵינֵן שָׁם. וְכֵן הוּא

(שוחר-טוב, תהלים קמו), אם מבקש אדם להיות לוי או להיות כהן, אינו יכול, מפני שלא היה אביו לא לוי ולא כהן. אבל מבקש להיות צדיק, אפלו היה גוי, יכול להיות צדיק, שאין הצדיקים באים מבית אב, אלא מעצמן התנדבו ואהבו את הקדוש-ברוך-הוא, שנאמר (תהלים לג, א): "רננו צדיקים בה'", עין שם.

ועל-כן אפלו המופתים הנוראים שראינו מרבנו ז"ל, אין אנו עוסקים בזה לספר, כי אין זה שבח אצלו כלל לפי עצם הפלגת מעלתו וכו', ספרנו רק מה שנוגע לעבודתו ותברך, למען יתעורר המשפיל החפץ באמת, כי אין שום תרוץ בעולם, וכל אדם יכול לזכות למעלות גדולות וגבוהות מאד, אם ילך בדרכי רבנו ז"ל המובאים בספר זה. והעקר שירגיל את עצמו לדבר הרבה עמו ותברך בלשון שרגיל לדבר בה, וירבה בשיחה בינו לבין קונו לרצותו ולפיסו ותברך ולהתחנן לפניו, שיקרבו לעבודתו ותברך באמת.

ומרבנו ז"ל יראו וכן יעשו לילך בנתיבות הללו ולדרך בעקבותיו. כי זאת אין צריך לפרש שהנהגות אלו הן הנהגות קדושות ויקרות, וכל אחד ואחד יכול להתקרב להשם ותברך על-ידי הנהגות אלו, כי הם דברים השוים לכל נפש בקטן כגדול, ואפלו הפחות שבישראל — אם ירצה לחוס על חייו ולחשב על תכליתו הנצחית וירגיל עצמו לילך בנתיבות ובדרכים הללו המבארים פה, בודאי יזכה לחיי עולם, ויוכל לבוא למעלות גבוהות וקדושות כחד מבני עליה, אם יהיה חזק בודעתו לאחזו דרכו הטוב תמיד פיתד חזק בל ימוט. ובפרטיות בהשעורים קבועים לטייל בכל חלקי התורה הקדושה ולהתמיד בדבורים אליו ותברך בתמימות ובפשיטות גמורה.

והנה מחמת שזו זכות נוראה ונפלאה מאד מאד לנשמה, שידע ויזכר אדם מה שפעל ועשה ותקן וגלה רבנו ז"ל בעולם, על-כן נתעורר תלמידו הקדוש בנ"ל ורשם בעצמו את ספורי חיי רבנו הקדוש והנורא בספר "שבחי ושיחות הר"ן" ובספר "חיי מוהר"ן" ובספר "ימי מוהרנ"ת". ויותר מאשר כתב ורשם בספר, מסר וספר לתלמידיו הקדושים, ובפרט לתלמידו המבוק ר' נחמן טולטשינער ז"ל, אשר הוא שמש אותו במסירות-נפש עצומה ולא מש מתוך אהלו. וכן זכה לשמע הרבה מתלמידי רבנו ז"ל בעצמם מה שראו הם מרבנו ז"ל. והוא היה דיקן גדול עד מאד בכל פרטי הספורים שעברו על רבנו ז"ל, והוא מסרם וספרם לאנשי-שלוֹמנו, ובפרטיות לבנו ותלמידו ר' אברהם ז"ל, והוא היה מספרם לתלמידיו היקרים. והשם יתברך היה בעזרנו וחסל עלינו, כדי שתשאר ההשאה מרבנו ז"ל, וזכינו לשמע מפי תלמידו החביב עליו ר' לוי-יצחק (נ"י) [ז"ל], שזכה לשמשו ארבע שנים רצופות משנת תרע"ה עד שנת תרע"ח את כל פרטי הספורים שנמסרים בעל-פה מדור דור. ושמענו מפיו, שפעם אחת המתיק עמו ר' אברהם ז"ל סוד יחדו לצאת לשדה וליער במשך כמה חדשים, ושם יסדרו את תולדות רבנו ז"ל בסדר נכון דבר דבור על אפניו וכו', אך לא אסתיע מלתא, ונטרפה השעה וכו', ונסתלק ר' אברהם ז"ל. וסבב השם יתברך סבות לטובה, שיגעתי ומצאתי וזכני השם יתברך לסדר את תולדות רבנו ז"ל בסדר נכון וישר, למען ירוץ בו הקורא, וקראתי שם הספר "פעלת-הצדיק", אשר בו מתגלה ומתפרסם מה שעשה ופעל הצדיק בעולם. ואמרו חז"ל (מדרש תנחומא פ' ברכה): הצדיקים, אף-על-פי שהם מתים, ימיהן בטלים מן העולם, אבל הם עצמן קיימים, עין שם. וכן הוא בזהר הקדוש (פרשת אחרי ע"א): צדיקא — אף-על-גב דאתפטור מהאי עלמא, לא אסתלק ולא אתאבד מכלהו עלמין, דהא בכלהו עלמין אשתפח יתיר מחייו, דבחייוי אשתפח בהאי עלמא בלחודוי

וּלְבַתֵּר אֲשַׁתְּפַח בְּתַלַּת עֲלָמִין וְזָמִין לְגַבְיֵיהוּ, דְּכַתִּיב (שִׁיר-
הַשִּׁירִים א, א): "עֲלָמוֹת אֶהְבוּךָ", אֵל תִּקְרִי עֲלָמוֹת אֲלָא עוֹלָמוֹת,
וּפָאָה חוֹלְקָהוֹן וְכוּ', אָמַר לִיהָ ר' יוֹסִי: צְדִיקָיִיא מְגַנִּין עַל
עֲלָמָא בְּחַיֵּיהוֹן, וּבְמִיתָתְהוֹן יוֹתֵר מְחַיֵּיהוֹן וְכוּ', עֵינֵן שָׁם.
וּבְפִרְטוּת רַבְּנֵי ז"ל, שֶׁבְּפִרוּשׁ אָמַר: "אִיָּה ווִיל בְּלִיבָן צְוּוִישָׁן
אִיָּה"^ה. וְכֵן אָמַר: "וְאוֹס הָאֵט אִיהֵר צוֹ זָאֲרָגָן אַז אִיָּה גַּיִי פֶּאֶר
אִיָּה". עַל-כֵּן בְּשֵׁאֲחָד מִחֲפָשׁ וּמְסַלְסֵל בְּתוֹרָתוֹ הַקְּדוּשָׁה
וּמְרַגֵּיל אֶת עֲצָמוֹ לִילָף בָּהּ וּמְצִיַת אֶת רַבְּנֵי ז"ל עַל כָּל אֲשֶׁר
יֹאמֵר כִּי הוּא זֶה, אֲזִי רַבְּנֵי ז"ל חֵי אֲצֵלוֹ מִמֶּשׁ. וּבְפִרְטוּת
כְּשֶׁחֹזֵר הַרְבֵּה עַל תּוֹלְדוֹת יְמֵי חַיָּו הַקְּדוּשִׁים מֵהַ שְׁעֵשָׂה
וְתַקֵּן וּפְעַל בְּזֶה הָעוֹלָם וְיִוְדַע בְּפִרְטוּת-פִּרְטוּת כָּל מֵה שֶׁעֲבַר
עָלָיו בְּמִשְׁפָּה יְמֵי חַיָּו בְּעֲלָמָא הַדִּין, וְלִפְנֵי עֵינָיו הֵן הַתּוֹרוֹת
וְהַמְעֻשִׂוֹת וְהַשִּׁיחוֹת שֶׁגָּלָה לָנוּ, וּמְרַגֵּיל עֲצָמוֹ לְקִיּוֹן בְּאֵמֶת
וּבְתַמִּים — אַז דִּיקָא נִקְרָא אֲצֵלוֹ הַצְּדִיק חֵי. וְלִהְפֹּךְ
כְּשֶׁמִּתְרַשֵּׁל מִלְּחַפְּשׁוֹ וּלְבַקְשׁוֹ וּלְסַלְסֵל בְּתוֹרָתוֹ וְאִינוֹ שָׁם לִפְנֵי
עֵינָיו תּוֹלְדוֹת יְמֵי חַיָּו הַקְּדוּשִׁים, אֲזִי אֲצֵלוֹ הוּא הַהַפְּוֶה וְכוּ'.

וּבְזֶה יוֹבֵן מֵהַ שֵׁאֲמַר מִשָּׁה (דְּבָרִים לֵא, כח – כט): "כִּי יִדְעַתִּי
אֲחֵרֵי מוֹתִי כִּי הִשְׁחַת תִּשְׁחַתּוֹן וְגו', הֵן בְּעוֹדָי חֵי עִמָּכֶם הַיּוֹם
מִמָּרִים הֵיְתֶם עִם ה' וְאֵף כִּי אֲחֵרֵי מוֹתִי, הִקְהִילוּ אֵלַי וְגו',
וְאֶעֱיֶדָה בָּם וְגו'" — שֶׁהִיא שִׁירַת הָאֲזִינוּ. וְהִקְשָׁה רַש"י: וְהֵלֵא
כָּל יְמֵי יְהוֹשֻׁעַ לֹא הִשְׁחִיתוּ וְכוּ', אֲלָא מִכָּאן שֶׁכָּל זְמַן

(ד) הַצְּדִיק, אֶף-עַל-פִּי שֶׁנִּפְטָר מִהָעוֹלָם הַזֶּה, לֹא הִסְתַּלַּק וְלֹא נֶאֱבַד מִכָּל הָעוֹלָמוֹת, שֶׁהָרִי
כָּל הָעוֹלָמוֹת הוּא נִמְצָא יוֹתֵר מִבְּחַיָּו; שֶׁבְּחַיָּו הִיָּה נִמְצָא בְּעוֹלָם הַזֶּה בְּלִבְר, וְאַחֲרֵי
מוֹתוֹ הוּא נִמְצָא בְּשֵׁלֶשׁ עוֹלָמוֹת וּמוֹכֵן לָהֶם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "עֲלָמוֹת אֶהְבוּךָ", אֵל תִּקְרָא
עֲלָמוֹת, אֲלָא עוֹלָמוֹת, אֲשֶׁרֵי חִלְקָם וְכוּ'. אָמַר רַבִּי יוֹסִי: הַצְּדִיקִים מְגַנִּים עַל הָעוֹלָם
בְּחַיָּיהֶם, וּבְמִיתָתָם יוֹתֵר מִבְּחַיָּיהֶם.

(ה) אֲנִי רוֹצֵה לְהִשְׁאָר בְּיַנְיָכֶם.

(ו) מֵהַ יֵשׁ לָכֶם לְדַאָּג, מֵאַחַר וְאֲנִי הוֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם.

(ז) בְּעוֹלָם הַזֶּה.

שֶׁתִּלְמִידוֹ קָיָם, כְּאֵלוֹ לֹא מֵת וְכוּ', עֵינֵי שָׁם. וְהִקְשָׁה עַל זֶה מוֹהֲרַנְ"ת ז"ל (לְקוּטֵי־הַלְכוֹת שְׁלוּחֵינֵי הַלְכָּה ה' אוֹת יא): הֲלֹא הַצְּדִיק הָאֵמֶת נִקְרָא חַי לְעוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חַז"ל (בְּרֵכוֹת יח:): עַל הַפְּסוּק (שְׁמוּאֵל־ב כג, כ) וּבִנְיָהוּ בֶן יְהוֹיָדָע בֶּן אִישׁ חַי וְגו', מִכָּל שָׁבִין וְכָל שָׁבִין מִשָּׁה רַבְּנוּ, בְּוֹדָאֵי חַי וְקָיָם לְעוֹלָם, כְּמִפְרָשׁ בְּגִמְרָא (סוּטָה יג:), שֶׁמִּשָּׁה רַבְּנוּ לֹא מֵת, כִּי הוּא עוֹמֵד וּמִשְׁמֵשׁ בְּמָרוֹם, וְכַמוּבָא בַּזְהַר הַקְּדוֹשׁ (פְּרָשַׁת תְּרוּמָה קעד): תָּא חַזִּי, מִשָּׁה לֹא מֵיֵת, וּמֵאֵי דְכְּתִיב (דְּבָרִים לד, ה): "וַיָּמָת מִשָּׁה" — הוּא מִסְטָרָא דִּילָן, עֵינֵי שָׁם. וּמִבְּאָר שָׁם, דְּבִכְל אֲתֵר לְצְדִיקָא קָרִי בִּיהַ מֵיֵתָהּ, הוּא מִסְטָרָא דִּילָן,^ח עֵינֵי שָׁם. וּמִתְרַץ, דְּבַאֲמַת הַכֹּל נִיחָא, כִּי זוּהֵי בְּוֹנֵת הַמְּדָרֶשׁ שֶׁהֵבִיאוּ רַש"י; הֵינּוּ שְׂרַש"י בְּשֵׁם הַמְּדָרֶשׁ מִפְּרָשׁ בְּוֹנֵת הַפְּסוּק, שֶׁאֵינּוּ כְּפִי פְּשׁוּטוֹ, שֶׁאֲחֵרֵי מוֹתוֹ הַפְּשׁוּט יִשְׁחִיתוּ, כִּי הֲלֹא אָנוּ רוּאִים, שֶׁלֹּא הִשְׁחִיתוּ אֲחֵרֵי מוֹתוֹ, כְּמוֹ־שֶׁנֶּאֱמַר (יְהוֹשֻׁעַ כד, לא): "וַיַּעֲבֹד יִשְׂרָאֵל אֶת ה' כֹּל יְמֵי יְהוֹשֻׁעַ וְכֹל יְמֵי הַזִּקְנִים אֲשֶׁר הֶאֱרִיכוּ יָמִים אַחֲרֵי יְהוֹשֻׁעַ וְגו'". אֲלֹא עַל כְּרַחֲךָ מוּכַח מְזָה, שֶׁפְּרוּשׁ תִּבַּת מֵיֵתָהּ הֵנֶאֱמַר אֲצֵל הַצְּדִיק, הֲרַבִּי הָאֵמֶת, שֶׁיֵּשׁ לוֹ תִּלְמִידִים, שֶׁהוּא בְּחִינַת מִשָּׁה, אֵינָהּ כְּפְּשׁוּטָה מֵיֵתָהּ מִמֶּשׁ חֶסֶד וְשְׁלוֹם כְּמוֹ שֶׁאֵר בְּנֵי אָדָם, כִּי בְּוֹדָאֵי הַצְּדִיק חַי וְקָיָם תְּמִיד, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חַז"ל בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת, שֶׁהַצְּדִיקִים בְּמֵיֵתָתָן קְרוּיִים חַיִּים, רַק פְּרוּשׁ תִּיבַת מֵיֵתָהּ הוּא כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בַּזְהַר הַקְּדוֹשׁ כַּנֶּ"ל, שֶׁמִּשָּׁה לֹא מֵת, רַק מַה שֶׁכְּתוּב אֲצֵלוֹ "וַיָּמָת מִשָּׁה", הוּא מִסְטָרָא דִּילָן וְכוּ'. וְעַל־כֵּן בַּאֲמַת כָּל זְמַן שֶׁתִּלְמִידוֹ שֶׁל אָדָם קָיָם, כְּאֵלוֹ לֹא מֵת. אֶף־עַל־פִּי שֶׁבַּאֲמַת אָנוּ רוּאִים, שֶׁכְּבָר מֵת וְנִקְבֵּר, אֶף־עַל־פִּי־כֵן בַּאֲמַת לֹא מֵת כֹּלָּל רַק מִצְדָּנוּ, שֶׁאֵינּוּ אָנוּ רוּאִים אוֹתוֹ, אָבֵל מִחֲמַת שֶׁתִּלְמִידוֹ קָיָם וְאוֹמֵר תּוֹרָתוֹ מִשְׁמוֹ וּמִלְּמִדּוֹ לְאַחֲרִים, בְּוֹדָאֵי לֹא מֵת גַּם מִצְדָּנוּ. כִּי עַקֵּר הַחַיּוּת הוּא חֲכַמַת

ח) בא ורְאָה, מִשָּׁה רַבְּנוּ לֹא מֵת, וְזֶה שֶׁכְּתוּב: "וַיָּמָת מִשָּׁה", הַכְּנָה שֶׁמִּצְדָּנוּ הוּא הַסְּתֵלֶק. שֶׁכָּל מְקוֹם שֶׁכְּתוּב מֵיֵתָהּ בְּצְדִיקִים הַכְּנָה מֵהַצֵּד שְׁלָנוּ.

התורה, כמו שנאמר (דברים ל, כ): "כי היא חִיָּדָה", וכמו שנאמר (קהלת ז, יב): "והחכמה תחיה", הינו חכמת התורה הקדושה, שרק היא החכמה האמתית המחיה כל הנפשות, כמו שנאמר (תהלים יט, ח): "תורת ה' תמימה משיבת נפש". ועל-כן כל זמן שתלמידו של הצדיק קים ומגלה תורתו הקדושה, בודאי לא מת. ועל-כן מה שאמר "וימת משה", הוא רק מסטרא דילן, כמו שאמרו בזהר הנ"ל. ואם-כן לפי דרכנו עתה יתפרש המקרא כן: "כי ידעתי אחרי מותי כי השחת תשחתון" — הינו בכל עת שיהיה נקרא אחרי מותי, דהינו שלא תעסקו כראוי בתורתו ולא תחפשו ותבקשו אותי היטב כראוי, אז יהיה נקרא אחרי מותי, שהיא בחינת המיתה, שהוא מסטרא דידיכו, ואז "השחת תשחתון וגו'". אבל כל ימי יהושע והזקנים שעסקו היטב בתורת משה וסלסלו וחפשו בה קדשת רוח-הקדש של משה, בודאי לא השחיתו, כי עבדו את ה' כל ימיהם, ואז בודאי נחשב שמשה חי, כי באמת לא מת משה וכו'.

וכן נוהג מדור לדור לעולם, שבכל עת שנמצאים צדיקים שעוסקים כראוי בתורת משה — באותה העת נחשב, כאלו לא מת משה גם מסטרא דיין. ובעת שמתרשלים בה חס ושלום, אז נקרא חס ושלום לגבי דיין אחרי מותו. כי באמת צריכין לחפש את הצדיק האמת תמיד אפלו המקרבין אליו, שיזכו להתקרב אליו ביגיעות יותר ויותר כדי לקבל ממנו יותר ויותר עצות וכו', כי הצדיק מסתתר בכל פעם מהעולם מחמת קלקולם ונתרחק מהם הרבה, עד שקשה להם לקבל ולינק מאורו הגדול, כִּי-אם על-ידי יגיעות ובקשה וחפוש הרבה. וזה גם בחייו, מפל שפן וכל שפן אחר הסתלקותו לעילא ולעילא, צריכים לחפשו ולבקשו יותר ויותר לסלסל

ולחפש בתורתו הקדושה ולילך בדרךיו ואורחותיו הקדושות, ולבקש ולהתחנן הרבה לפני השם ותברך, עד שיוריד דמעות הרבה, עד שישפך לבו כמים לפני ה', עד שיזכה למצא ולהשיג פנימיות פונת תורתו הקדושה, שזוהי בחינת הצדיק בעצמו. "כי עקר הצדיק הוא תורתו הקדושה, ששם גנוז רוח-הקדש שלו". וצריכים להאמין, שבודאי נמצא אחד או רבים, שהם תלמידיו האמתיים, שקבלו תורתו ודרךיו ועצותיו ורמזיו הקדושים, שיכולים להחיות את הכל. כי אין דור יתום. ובודאי לא נסתלק הצדיק עד שהשאר אחריו ברכה, שהם התלמידים האמתיים שלו, שהם בחינת החליפות שלו, כמובא בלקוטי-מוהר"ן (חלק ב', סימן ז', עין שם). שכשהם מגלים תורתו הקדושה, נחשב כאלו לא מת, כי כשגלים דעתו הקדושה, הוא מתלבש בדבוריהם ונחשב כאלו הוא חי ממש. וכמו שאמרו חז"ל (יבמות צו: ירושלמי ברכות א) על פסוק (תהלים סא, ה) "אגורה באהלך עולמים", וכי אפשר לאדם לדור בשני עולמות? אלא כל תלמיד-חכם, שאומרים דבר הלכה בשמו, שפתותיו דובבות בקבר, עין שם.

אבל צריכים לחפש ולבקש מאד מאד את זה התלמיד האמתי, שקבל דעת רבו כראוי, עד שיש בדבוריו רוח הקדש. שעל-ידי שמגלה באורי תורתו הקדושה של רבו ז"ל, על-ידי-זה נתברר המדמה של כל המקרבין, וכל-אחד, כפי קרובו וכפי בקשתו וחפושו יותר מתברר אצלו המדמה יותר, שעל-ידי-זה מתבררת ומתחזקת יותר אמונת חדוש העולם. שזהו עקר קיום העולם לידע בידיעה מחלטת וברורה, כי השם ותברך מחיה ומקים בכל רגע ובכל דקה ובכל תנועה ובכל נשימה את הבריאה בלה, כי הכל לכל, עצם עצמיות חיות אלקותו ותברך ממש. אשר זה עקר למוד הצדיק האמת לגלות ולפרסם לכל אמונת חדוש העולם, איך השם ותברך מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית,

אֲשֶׁר עַל-יְדֵי-זֶה יְכוּל כָּל אֶחָד לָשׁוּב אֵלָיו יִתְבַּרֵּךְ. כִּי בְּכָל רִגְעַ וּדְקָה וּתְנוּעָה נַעֲשִׂים חֲדָשׁוֹת לְגַמְרֵי בְּכָל הָעוֹלָמוֹת וְכוּ'. וְכָל זְמַן שֶׁנִּמְצָאִים תַּלְמִידִים הַמוֹסְרִים נִפְשָׁם לְגִלּוֹת וּלְפָרְסָם תּוֹרַת רַבָּם בְּעוֹלָם, עַל-יְדֵי-זֶה נִקְרָא הַרְבֵּי חַי. וּבִיעַת שְׁמַתְרִשָּׁלִים בְּזֶה, נִקְרָא אַחֲרֵי מוֹתוֹ חֶסֶד וְשָׁלוֹם. וְעַל-כֵּן אַחֲרֵי מוֹת יְהוֹשֻׁעַ וְהַזְּקֵנִים שֶׁקְּלָקְלוּ וְהִשְׁחִיתוּ דְרָכָם וְעָבְדוּ עֲבוּדֵי-זָרָה, שֶׁהוּא הַפּוֹף הָאֲמוּנָה הַקְּדוּשָׁה — אִזּוֹ נִחְשָׁב לְגַבֵּי דִידְהוּ, כְּאֵלוֹ מֵת מֹשֶׁה, שֶׁעַל-זֶה נֶאֱמַר: "כִּי יִדְעָתִי אַחֲרֵי מוֹתִי כִּי הִשְׁחַת תִּשְׁחַתּוּן". אָבֵל תִּכְפֹּף וּמִיָּד כִּשְׁהַקִּים לָהֶם ה' מוֹשִׁיעַ, כְּגוֹן עֲתַנִּיאֵל בֶּן קִנְזוֹ, שֶׁהָיָה הַשׁוֹפֵט הָרִאשׁוֹן — אִזִּי תִכְפֹּף נִחְשָׁב מֹשֶׁה חַי, וְכֵן מִשׁוֹפֵט לְשׁוֹפֵט.

וְכֵן בְּכָל יוֹר וְדוֹר, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהַתּוֹרָה הוֹלֶכֶת וּמִתְמַעֲטֶת וּמִשְׁתַּכַּחַת מִיִּשְׂרָאֵל חֶסֶד וְשָׁלוֹם, כְּאֲשֶׁר נִבְאוּ עַל זֶה מִכְּבָר, אֶף-עַל-פִּי-כֵן יִהְיוּ נִמְצָאִים כַּמָּה וְכַמָּה יְחִידֵי סִגְלָה, שִׁיתְחַזְּקוּ לְשׁוֹטֵט וּלְחַפֵּשׂ אֶת דְּבַר ה', שֶׁהוּא דְבָרֵי חַדוּשֵׁי תּוֹרָה שֶׁל הַצִּדִיקִים הָאֲמִתִּיִּים, וַיִּגְלוּ וַיִּפְרָסְמוּ אֶת זֶה לְכָל הָעוֹלָם — וְעַל-יְדֵי-זֶה תִתְרַבֶּה הָאֲמוּנָה הַקְּדוּשָׁה בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁעַל-יְדֵי-זֶה תִהְיֶה הַגָּאֻלָּה. כִּי אֵין הַגָּלוּת מִתְכַּנְּסוֹת אֶלָּא בְּשֹׂכֵר הָאֲמוּנָה (נִלְקוּט הוֹשֻׁעַ רַמְזוֹ תְקִיט). וְעַל-כֵּן מִי שֶׁכָּבֵר זָכָה לְהִתְנוּעַע מִהַצִּדִיק הָאֲמִתִּי, צָרִיף לְחַפֵּשׂוּ וּלְבַקֵּשׂוּ בְּכָל יוֹם וַיּוֹם מִחֲדָשׁ, וַיִּתְמִיד בְּתוֹרָתוֹ וַיִּחַפֵּשׂ וַיִּסְלֹסֵל בָּהּ, שִׁיֵּאִיר בּוֹ הָאֲמוּנָה הַקְּדוּשָׁה יוֹתֵר וַיּוֹתֵר, וַיִּחְזַק אֶת עֲצָמוֹ בְּכָל מִיּוֹנֵי הַתְּחַזְּקוֹת לְהַשְׁאֵר קַיָּם אֲצֵלוֹ. כִּי הִבְעַל-דְּבַר יִטְעָהוּ בְּהִטְעָיוֹת וּבְפִתּוּיִים, שֶׁזֶהוּ כָּלֵל מִעֲשֵׂה הָעֶגְלָה, שֶׁנִּתְהַוָּה דִּיקָא אַחֵר הַסְּתַלְקוֹת מֹשֶׁה, שֶׁהָיָה מִחֲמַת שְׁלֵא חִפְּשׂוּ אַחֲרָיו כַּנֵּ"ל. עַל-כֵּן אָמְרוּ (שְׁמוֹת לֵב, א): "כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יִדְעֵנוּ מָה הָיָה לוֹ וְגו'", וְעָשׂוּ עֶגְלָה לְמִנְהִיגָם. אָבֵל שִׁבְט לְוִי — הֵם לֹא הִטְעוּ אֶת עֲצָמָם, רַק נִשְׁאָרוּ דְבוּקִים בְּרַבָּם, כִּי כָּל שִׁבְט לְוִי לֹא טָעוּ אַחֵר הָעֶגְלָה וְנִשְׁאָרוּ דְבוּקִים בְּאֲמַת בְּמֹשֶׁה רַבָּם, וְהֵם טָהְרוּ אֶת

יִשְׂרָאֵל אַחֲר־כֶּף מַחֲטָא הָעֶגְל. וְדַבֵּר זֶה נוֹהֵג בְּכָל דּוֹר וְדוֹר; אוֹתָם הַתְּלַמִּידִים הַנִּשְׁאַרִים דְּבוֹקִים בְּצַדִּיק הָאֵמֶת, הֵם נִקְרָאִים בְּנֵי לֵוִי, כִּי הֵם נִלְוִים אֶל הַצְּדִיק, וְכִמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (בַּמִּדְבָּר יח, ב): וַיִּלְווּ עֲלֵיהָ וַיִּשְׁרְתוּהָ, וְהֵם הַמְּחִיִּים וּמְקִיְמִים אֶת הָעוֹלָם, כִּי (יוֹמָא סו:): שְׁבֹטוֹ שֶׁל לֵוִי לֹא עֶבֶד עֲבוּדָה־זָרָה, וְעַל־כֵּן הֵם הַמְּגַלִּים וּמְפַרְסְמִים תּוֹרַת רַבָּם, שֶׁהִיא הָאֱמוּנָה בַּחֲדוּשׁ הָעוֹלָם, שֶׁבְּזֶה תְלוּיָהּ כָּל הַגְּאֻלָּה בְּכֻלְלִיּוֹת וּבַפְּרָטִיּוֹת. כִּי הַמַּאֲמִין בּוֹ יִתְבַּרֵּךְ, אֲשֶׁר אֵין בְּלַעֲדָיו יִתְבַּרֵּךְ כָּלֵל, וְהַכֹּל: דּוֹמָם, צוֹמָם, חַי, מְדַבֵּר — עֵצֶם אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבַּרֵּךְ מִמֶּשׁ, וְהוּא מְחִיָּה וּמְקִיָּים וּמְהוּזָה אֶת כָּל פְּרִטֵי הַבְּרִיאָה, עַל־יְדֵי־זֶה זוֹכֵה לְהַכְּלִיל בּוֹ יִתְבַּרֵּךְ וּלְהַדְבִּק עֲצֻמוֹ עִמּוֹ יִתְבַּרֵּךְ, וּמְרַגִּיל אֶת עֲצֻמוֹ לְדַבֵּר עִמּוֹ יִתְבַּרֵּךְ, כִּי אֲשֶׁר יִדְבֵּר אִישׁ אֶל רַעְהוֹ בְּתַמִּימוֹת וּבַפְּשִׁיטוֹת גְּמוּרָה. כִּי כָּל זְמַן שֶׁאֵין הָאָדָם מְכַנִּיס בְּדַעְתּוֹ אֲמַתַּת מְצִיאָתוֹ יִתְבַּרֵּךְ וְאֵינוֹ מְדַבֵּר עִמּוֹ יִתְבַּרֵּךְ, זֶה סִימָן שֶׁחֲסָרָה אֶצְלוֹ הָאֱמוּנָה הַקְּדוּשָׁה, אֲשֶׁר מִזֶּה יָכוֹל לְהַתְּהוּוֹת עֵינֵי הָעֶגְל, שֶׁהוּא אֲמָצְעִי, רַחֲמָנָא לְצַלָּן, וְכוּ'. אֲבָל תַּכְּף וּמִיד כְּשׁוֹזֹכָה לְהַתְּחַבֵּר וּלְדַבֵּק עֲצֻמוֹ אֶל שְׁבֹט לֵוִי, שֶׁהֵם הַתְּלַמִּידִים שֶׁל מִשָּׁה, עַל־יְדֵי־זֶה מְמִילָא לֹא תִהְיֶה לוֹ שׁוּם שְׂיִכוֹת אֶל עֶגְל הַזֹּהֵב. כִּי (מְדַרְשׁ תְּנַחוּמָא פְּרַשְׁת בְּהַעֲלָתָהּ) שְׁבֹטוֹ שֶׁל לֵוִי, כָּלָם צְדִיקִים הָיוּ וְהָיוּ עוֹשִׂין אֶת הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים לג, ט): "כִּי שָׁמְרוּ אִמְרֹתֶיהָ וּבְרִיתָהּ יִנְצְרוּ" — זֶה הַמִּילָה. וְלֹא עוֹד אֶלָּא כְּשֶׁעָשׂוּ אֶת הָעֶגְל, לֹא נִשְׁתַּתְּפוּ שָׁם שְׁבֹטוֹ שֶׁל לֵוִי וְכוּ', עֵינֵי שָׁם. וַיִּזְכּוּ עוֹד לְקַרֵּב אַחֲרֵים אֵלָיו יִתְבַּרֵּךְ, כִּי זֹהוּ הַיְתָה עֲבוּדַת שְׁבֹט לֵוִי לְגִלּוֹת וּלְפָרְסֵם אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבַּרֵּךְ בְּעוֹלָם וּלְקַרֵּב רְחוּקִים, וְכִמוֹ שֶׁאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (בְּרַאשִׁית רַבָּה עא, ה): לֵוִי זֶה עֲתִיד לְלוֹוֹת אֶת הַבְּנִים לְאַבְיָהֶן שְׁבַשְׁמִים, עֵינֵי שָׁם. כִּי (בַּמִּדְבָּר רַבָּה ג, א) שְׁבֹטוֹ שֶׁל לֵוִי הָיוּ צְדִיקִים וְהִפְרִיחוּ מַעֲשִׂים טוֹבִים, לְפִיכָף גִּדְּלָם הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא בְּיִשְׂרָאֵל כְּאָרוֹ, עֵינֵי שָׁם. וּמִי שֶׁהוּא כְּבֵר חֵבֵר לִירְאֵי ה', שֶׁהֵם שְׁבֹט לֵוִי, תְּלַמִּידֵי הַצְּדִיק הָאֵמֶת הַדְּבוֹקִים רַק בּוֹ יִתְבַּרֵּךְ וּמִיחֲלִים לְחַסְדּוֹ, כִּמוֹ שֶׁאֲמָרוּ

חז"ל (מדרש תנחומא, פְּרַשְׁת בַּמִּדְבָּר): מִנִּין שְׁנִקְרָא שְׁבִטוּ שֶׁל לְוִי 'יִרְאֵי ה', שְׁנִאָמַר (מֵלֶאכִי ב, ה): "וְאַתֶּנּוּ לֹא מוֹרָא וַיִּירֶאֱנִי", לְמִיִּחְלִים לְחֶסֶדוֹ, שֶׁהֵם מִיִּחְלִים לְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּכָל עֵת, עַיִן שָׁם, הוּא צְרִיךְ לְהוֹדִירוֹ בְּזִרְיוֹת עֲצוּמָה וּלְהִתְחַזֵּק בְּהִתְחַזְּקוֹת גְּדוּלָה לְגִלוֹת וּלְפָרְסָם תּוֹרַת רַבּוֹ בְּמַסִּירוֹת נֶפֶשׁ עֲצוּמָה, וְלֹא יבּוֹשׁ מִפְּנֵי הַמַּלְעִיגִים. וְעַל-כֵּל-פָּנִים לֹא יִתְקוּט עִמָּהֶם, כִּי בְּזֶה תְּלוּיָהּ כָּל הַגְּאֻלָּה. כִּי סוּף כָּל סוּף יִגְמַר הַתְּקוּן וְכוּ', עַל-יְדֵי שְׁיִמְצָאוּ בְּשָׂרִים וּתְמִימִים בְּכָל דּוֹר, שֶׁהֵם בְּנֵי לְוִי הַנְּלוּיִם אֵל ה' וְאֵל הַצְּדִיק הָאֵמֶת בְּאֵמֶת וּבְתִמִּים, שֶׁהֵם יִחְפְּשׂוּ וַיִּבְקְשׂוּ אֶת קִדְשֵׁי הַצְּדִיק הָאֵמֶת בְּכָל דּוֹר, עַד שְׁיִמְצָאוּ אֶת קִדְשָׁתוֹ בְּכָל פֶּעַם וַיִּגְלוּ וַיִּפְרְסֻמוּ אוֹתוֹ לְכָל הָעוֹלָם — וְעַל-יְדֵי-זֶה יִגְמַר הַתְּקוּן וְכוּ'.

וְעַל-כֵּן מִי הַחֶפֶץ בְּחַיִּים וּמִי הַרוֹצֵה לְעֹזֵר בְּתְקוּן הָעוֹלָם, שְׁיַעֲזֹר בְּזֶה בְּמָה שְׁיִוְכַל; הֵן בְּעֲצֻמוֹ, שְׁיִגְלֶה וַיִּפְרְסֵם תּוֹרָתוֹ שֶׁל רַבּוֹ בְּעוֹלָם. וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל, עַל-כֵּל-פָּנִים יַעֲזֹר בְּמִמוֹנוֹ וַיִּשְׁתַּדֵּל שְׁיִפּוּצוֹ מֵעֵינֹת חֲכָמַת רַבּוֹ חוּצָה. וְעַל-כֵּל-פָּנִים יִשְׁמַר אֶת עֲצֻמוֹ מְאֹד מְאֹד לְבַל יִחַלֵּק עַל אֵלוֹ הַעוֹסְקִים בְּזֶה, כִּי מְרָה תִּהְיֶה בְּאַחֲרִיתוֹ. וְאִף שְׂאֵלוֹ הַעוֹסְקִים עִבְשׁוּ בְּזֶה, הֵם סְחוּפִים וּבְזוּיִים וַיִּחְפּוּ וְכוּ', כְּבָר אָמְרוּ חז"ל (בַּמִּדְבָּר רַבָּה ה, ח): בְּמָה הָיָה שְׁבִטוֹ שֶׁל לְוִי מְעֻלָּה מִיִּשְׂרָאֵל? שְׁיִשְׂרָאֵל הָיוּ מְהֻלְכִין לְבוֹשִׁים סְנֵדְלִים, אָבֵל שְׁבִטוֹ שֶׁל לְוִי, שֶׁהָיוּ טוֹעֲנִין בְּכָלִי הַמְּשָׁכָן, הָיוּ מְהֻלְכִין וַיִּחְפּוּ. הָרִי לְמִדְּנוֹ, שֶׁהָיָה שְׁבִט לְוִי מְעֻלָּה מִכָּל הַשְּׁבִטִים, עַיִן שָׁם. כִּי עָקַר כְּבוֹד הָאָדָם, כְּשֶׁהוּא מְלַבֵּשׁ בְּסְנֵדְלִים וְאֵינוֹ הוֹלֵךְ יַחַף, וּכְדָרְךָ שְׂאֵמְרוּ חז"ל (וַעֲיֹן בְּרַש"י בַּפְּסָחִים קִיב. דְּבוּר הַמַּתְחִיל "אֵל תִּמְנַע מִנְּעֻלִים מִרְגְּלֶיךָ", עַיִן שָׁם). מֵה שְׂאִין כֵּן כְּשֶׁהוּא הוֹלֵךְ יַחַף — זֶהוּ עָקַר הַבוֹשָׁה וְהַבְּזוּיוֹן. כִּי דִיקָא אֵלּוֹ אֲשֶׁר עֲבוּדְתֶם בַּקֹּדֶשׁ לְהִיּוֹת טוֹעֲנִים בְּכָלִי הַמְּשָׁכָן, הֵם עִמָּה בְּזוּיִים וְדוּוּיִים וְכוּ'. אִף-עַל-פִּי-כֵן רְאוּי לְהַשְׁכִּיל מִרְחוּק, כִּי הֵם הַמְּעֻלִים שְׁבִיִּשְׂרָאֵל, כִּי הֵם הַמְּזַכִּים

אֶת הַרְבִּים וּמִקְרָבִין אֶת לִבָּם לְאַבְיָהֶם שְׁבַשְׁמִים וּמְכַנְיָסִים
 בָּהֶם הַרְהוּרֵי תְּשׁוּבָה. וְעַל-כֵּן רָאוּי לְהִזְהַר מְאֹד בְּכַבֹּדָם,
 שְׁהוּא כְּבוֹד הַצְדִּיק הָאֵמֶת. וְאָמְרוּ חֲז"ל (בְּרַאשִׁית רַבָּה לט, יח):
 הַחֲמִיר הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּכַבֹּדוֹ שֶׁל הַצְדִּיק יוֹתֵר מִכְּבוֹדוֹ
 וְכו', עֵינֵי שָׁם. וְאָמְרוּ (מִדְּרַשׁ תַּנְחוּמָא פְּרַשְׁת וַיִּקְרָא): "וְבוֹ תִדְבֹק"
 (דְּבָרִים י, כ) – שֶׁתִּכְבֵּד תִּלְמִידֵי חֻכְמִים וְתִהְיֶה אוֹתָם מְנַכְסִיף,
 עֵינֵי שָׁם. וְעַקֵּר כְּבוֹד הַצְדִּיק הָאֵמֶת הוּא לְגַלוֹת וּלְפָרְסֵם לְמוֹדוֹ
 הַטּוֹב לְכָל יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֲז"ל (בְּבֵא קָמָא טו:): "וְכַבֹּד
 עָשׂוּ לוֹ בְּמוֹתוֹ" (דְּבָרֵי-הַיָּמִים ב-ל, לג) – שֶׁהוֹשִׁיבוּ יְשִׁיבָה עַל
 קְבֻרוֹ, עֵינֵי שָׁם. כִּי זֶה עַקֵּר כְּבוֹדוֹ, שֶׁמִּמְשִׁיכִים הָאֵרֶת דַּעְתוֹ
 בְּעוֹלָם, וְלוֹמְדִים אוֹתָהּ בִּישִׁיבוֹת וּבְבִתְנֵי מְדַרְשׁוֹת הַנִּקְרָאִים
 עַל שְׁמוֹ הַקְּדוּשׁ. וְאִין מְמִירִים וּמְחַלִּיפִים אוֹתוֹ חֶסֶס וְחִלְיָה
 בְּאַחַר, וּמְסַפְרִים כְּבוֹד תִּהְלֶתוּ בְּרַבִּים. עַל-יְדֵי-זֶה דִּיקָא
 מִמְשִׁיכִים אוֹתוֹ אֵלֵינוּ בְּכָל פַּעַם יוֹתֵר וְיוֹתֵר. וְזֶה שֶׁאָמְרוּ חֲז"ל
 (בַּמְדָּבָר רַבָּה ז, ב) עַל פְּסוּק "כִּי מְכַבְּדֵי אֶכְבֵּד" (שְׁמוּאֵל א-ב, ל),
 בְּנֵי יְלָוֵי שְׁכַבְדוּנֵי, שְׁלֹא כִּפְרוּ בֵּי, לָהֶם אֲנִי מְכַבֵּד, עֵינֵי שָׁם.
 וְעַקֵּר הַכְּבוֹד לִירְאֵי ה' יִהְיֶה בְּשִׁלְמוֹת בְּהַתְּגַלוֹת מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ,
 שְׁהוּא יִגְלֶה כְּבוֹדוֹ יִתְבַּרֵּךְ בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוֹת, כִּי בְּיָמָיו יִתְגַּלֶּה
 כְּבוֹדוֹ יִתְבַּרֵּךְ מִבֵּין הַחֹשֶׁה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ישַׁעְיָה מ, ה): "וְנִגְלָה
 כְּבוֹד ה'" וְגו', כִּי אֲזַי טַוּוּ כָּלֶם "לְעַבְדוֹ שְׁכֶם אֶחָד וְגו'" (צְפַנְיָה
 ג, ט), וְאֲזַי יֵאמְרוּ בְּגוֹיִים "לְכוּ וְנִלְכֶה בְּאוֹר ה'" (ישַׁעְיָה ב, ה).
 וְכַבֹּד נִקְרָא אוֹר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (יִחְזַקְאֵל מַג, ב): "וְהָאֲרֵץ הָאֵירָה
 מִכְּבוֹדוֹ", שֶׁיִּתְגַּלֶּה אוֹרוֹ יִתְבַּרֵּךְ בְּכָל הָעוֹלָם, (חֲבִקוּק ב, יד) "כִּי
 תִמְלֵא הָאֲרֵץ לְדַעַת אֶת כְּבוֹד ה' כְּפָמִים וְיִכְסוּ עַל יָם", (ישַׁעְיָה
 יא, ט-י) "לֹא יִרְעוּ וְלֹא יִשְׁחִיתוּ בְּכָל הַר-קְדָשֵׁי כִּי מְלֵאָה
 הָאֲרֵץ דַּעַת אֶת ה' כְּפָמִים לַיָּם מְכַסִּים, וְהִיָּה בַיּוֹם הַהוּא שֶׁרֶשׁ
 יִשִּׁי אֲשֶׁר עִמָּד לְגַס עַמִּים אֵלָיו גּוֹיִם יִדְרָשׁוּ וְהִיָּתָה מְנַחֲתוֹ
 כְּבוֹד".

מִפְתַּח לְמִצַּא הַשָּׁנִים שְׁעֵלֵיהֶם נִסְדָּר הַסֵּפֶר

תקלב.....	לג
תקלח.....	מה
תקמה.....	נט
תקנ.....	פו
תקנא.....	פז
תקנב.....	פח
תקנח.....	קיב
תקנט.....	קמ
תקס.....	קפא
תקסא.....	קפו
תקסב.....	רו
תקסג.....	רלא
תקסד.....	רעו
תקסה.....	רפה
תקסו.....	שכא
תקסז.....	שמח
תקסח.....	תיא
תקסט.....	תעב
תקע.....	תקלו
תקעא.....	תרעב

פתיחה

פֶּתַח הַסֵּפֶר נִפְתַּח עִם מֵאֲמָר אֶחָד מִסֵּפֶר הַקְּדוֹשׁ "לְקוּטֵי-
 מוֹהֲרֵי", אֲשֶׁר כָּל הַסֵּפֶר הַזֶּה בְּנוִי וּמִיֶּסֶד עַל יְסוּד מֵאֲמָר
 זֶה. וְאַחֲרֵי הַמֵּאֲמָר הַצַּגְנוּ הַתְּפִלָּה הַשֵּׁיכֶת לְמֵאֲמָר זֶה מִסֵּפֶר
 הַקְּדוֹשׁ "לְקוּטֵי-תְּפִלוֹת", לְמַעַן יִהְיֶה הַקּוּרָא בְּסֵפֶר הַזֶּה רְגִיל
 לְלַמֵּד בְּמֵאֲמָר זֶה וַיֹּאמֶר הַתְּפִלָּה שְׂאֲחָרָיו. וְכִבֵּר הַפְּלִיג רַבְּנוּ ז"ל
 מְאֹד מְאֹד מִמַּעַלְתַּת תּוֹרָתוֹ הַקְּדוֹשָׁה וּמִמַּעַלְתַּת הַזִּזְכָּה לַעֲשׂוֹת
 תְּפִלוֹת מִמְּנָה, וְאָמַר, שְׁנַעֲשֵׂה מִזֶּה שְׁעִשׂוּעִים גְּדוֹלִים לְמַעַלָּה,
 אֲשֶׁר לֹא עָלוּ שְׁעִשׂוּעִים כְּאֵלוּ מִיְּמֹת עוֹלָם (עֵין לְקוּטֵי-מוֹהֲרֵי, חֶלֶק
 ב', סִימָן כה, וּבְשִׁיחוֹת-הַרְבֵּי, סִימָן קמה). וְכָל הַתּוֹרָה שְׂאָדָם לֹמַד לְשִׁמּוֹר
 וְלַעֲשׂוֹת כָּל הָאוֹתִיּוֹת, הֵם נִיצוּצֵי נְשָׁמוֹת, וְהֵם נִתְּלַבְּשִׁים בְּתוֹךְ
 הַתְּפִלָּה וּמֵאִירִים זֶה לְזֶה (עֵין לְקוּטֵי-מוֹהֲרֵי, חֶלֶק א', סִימָן ב'). וְעַל-יְדֵי
 שְׁעוֹשִׁים מִתּוֹרוֹת אֵלוּ תְּפִלוֹת, נִתְּחַבְּרוֹת וְנִתְּיַחְדוּת הֵי"ג [שְׁלֹש-
 עֶשְׂרֵה] מִדּוֹת, שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרָשֶׁת בָּהֶן, עִם ה' – י"ג [שְׁלֹש-עֶשְׂרֵה]
 מִדּוֹת שֶׁל רַחֲמִים. וְזוֹכָה, שְׁנִמְחָלִים עוֹוֹנוֹתָיו (עֵין לְקוּטֵי-הַלְכוֹת,
 ראש-חֹדֶשׁ, הַלְכָה ה'), כִּי הַתְּפִלָּה הִיא שְׂרֵשׁ הַתּוֹרָה. וְעַקֵּר הַתְּהוּוֹת
 הַצְּרוּפִים, שֶׁמֵּהֶם נֶאֱרָגָה כָּל הַתּוֹרָה, הוּא עַל-יְדֵי תְּפִלָּה. וְעַל-כֵּן
 אֵי-אֶפְשָׁר לְבּוֹא אֶל שׁוֹם הַשְּׂגָה בַּתּוֹרָה כִּי־אֵם עַל-יְדֵי תְּפִלָּה.
 עַל-כֵּן צְרִיכִים לַעֲשׂוֹת מִהַתּוֹרוֹת תְּפִלוֹת; דִּהְיִנוּ כְּשִׁלּוּמֵד אִיזו
 תּוֹרָה, וְהוּא רַחוּק עֵדִין מֵאוֹתָהּ הַתּוֹרָה, כִּי עֵדִין לֹא הַתְּחִיל
 לְקִימָה אוּ שְׁעֵדִין לֹא קִימָה בְּשִׁלְמוֹת וְכוּ', הוּא צָרִיךְ לְהַתְּפַלֵּל
 עַל-זֶה בְּשִׁלְמוֹת לְהֵשֵׁם יִתְּבָרֵךְ, שִׁיזְכֶּה לְקִימָה. מִפְּלִשְׁכֵּן כְּשִׁיּוֹדֵעַ
 בְּעֶצְמוֹ, שְׁעֵבֵר עַל אִיזוֹ תּוֹרָה, הוּא צָרִיךְ בּוֹדָאֵי לְהַתְּפַלֵּל הַרְבֵּה
 לְהֵשֵׁם יִתְּבָרֵךְ וְלַעֲשׂוֹת מִהַתּוֹרָה תְּפִלָּה לְהַתְּפַלֵּל הַרְבֵּה לְהֵשֵׁם
 יִתְּבָרֵךְ, שִׁיזְכֶּה מַעֲתָה לְקַיֵּם כָּל מָה שְׁכָתוּב בַּתּוֹרָה הַזֹּאת, כִּי
 עַל-יְדֵי תְּפִלָּה יִזְכֶּה לְתַקֵּן הַכֹּל. כִּי עַל-יְדֵי הַתְּפִלָּה יִחְזוֹר וְיִתְקַן
 וְיַעֲשֵׂה הַצְּרוּפִים וְיִחְזִירָם עַל מְכוֹנָם בִּיתֵר שְׂאֵת (עֵין לְקוּטֵי-הַלְכוֹת
 נוֹקֵי שְׁכָנִים הַלְכָה ד').

וּכְבֹר אָמְרוּ חַז"ל (דְּבָרִים רַבָּה ז, ד): אָמַר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ-הוּא, אִם
 שָׁמַעְתָּ לְמִצְוֹתַי, אִף אֲנִי שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּתְךָ. וְעַל-כֵּן אֲשֶׁרִי הַזִּזְכָּה
 לְהַתְמִיד בְּכָל יוֹם בְּתוֹרַתוֹ הַקָּדוֹשָׁה שֶׁל רַבֵּנוּ ז"ל, שֶׁהִיא אוֹרֵיתָא
 דְּעֵתִיקָא סְתִימָאָה, שְׁמַגְלָה סְגֻלַּת כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה. וַיֹּאמֶר עַל כָּל
 תּוֹרָה הַתְּפִלָּה הַמְּיֻסָּדֶת עָלֶיהָ — וְאִז יִזְכָּה לְכָל טוֹב אֲמַתִּי וּנְצַחִי.

יְהִי רַצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁנִּשְׁמַד חֻקֶּיךָ בְּעוֹלָם
 הַזֶּה, וְנוֹכָח וְנַחֲמָה וְנִרְאָה וְנִירָשׁ טוֹבָה וּבִרְכָּה לְשָׁנֵי יְמוֹת-הַמְּשִׁיחַ
 וְלַחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, אָמֵן כֵּן יְהִי רַצוֹן.

לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן רלד

דע, שספורי-מעשיות מצדיקים, הינו ממה שארע להם, הוא דבר גדול מאד, ועל-ידי-זה נטהר מחשבתו. אבל אי-אפשר לספר מעשיות של צדיקים, כ-אם מי שיכול להדמות עצמו להשם יתברך, דהינו שיכול להבדיל בין אור וחשך כמו השם יתברך כפי-כול. פי כנגד כל מעשה של צדיק, יש כנגדו רע; דהינו שיש כנגדו מעשיות של רשעים, שגם להם ארע פיוצא בזה: כגון שפצינו שפנחס עשה דבר גדול שפרח באויר, וכנגד זה יש מעשה של רשע, שגם בלעם פרח באויר, וכן פיוצא בזה, פי הרע לעמת הטוב. וההפרש הוא, רק מי שיכול להבדיל בין אור וחשך, זה יודע גדל ההבדל וההפרש שבין מעשיות של צדיקים למעשיות של רשעים, פי זה מסטרא דקדשה על-ידי תפלתו, כמו שנאמר באלישע (מלכים-ב ח, ד): "ספּרה נא לי הגדלות", הינו שעשה הנסים על-ידי תפלה (מגלה כו). אבל מעשיות של רשעים הם על-ידי תחבולות או כשוף או דבר אחר מסטרא אחרא. נמצא שעקר ההפרש יודע, רק זה שידע להבדיל בין אור לחשך, בין רע לטוב. וגם מי שאין לו זה הדעת להבדיל וכו', אבל יש לו אמונה שלמה, שמאמין ההבדל שיש ביניהם כנ"ל — גם זה יכול לספר מעשיות של צדיקים. אבל צריך שתהיה האמונה אמונה שלמה ברוחה מאד, עד שעל-ידי האמונה יהיה דומה לו, פאלו רואה הדבר שמאמין בעינים ממש בחינת סתים וגלגא, כמובא במקום אחר (לעיל בסימן סב). וזה שמוכא במדרש (בראשית פרשה ב'): "להבדיל בין האור ובין החשך". "אור" — אלו מעשיהם של צדיקים. "חשך" — אלו מעשיהם של רשעים. הינו שמעשיות של צדיקים הם בחינת אור. ולהפך — מעשיות של רשעים הם בחינת חשך. ומי שיכול להבדיל בין אור לחשך, יכול לספר מעשיות של צדיקים כנ"ל. ועל-ידי-זה נטהר

מחשבתו, גם נצול מצרות. כי בלבול הדעת הוא בחינת מחין דקטנות. ומזה באין צרות. כי מחין דקטנות הם בחינת דינין. וספורי מעשיות של צדיקים הם בחינת מחין דגדלות, כמו שכתוב: "ספרה נא לי את הגדלות", בחינת "המאור הגדול". ועל-ידי-זה מטהר מחשבתו ממחשבות רעות, שהן נמשכין ממחין דקטנות. ועל-ידי-זה ממתיק הצרות והדינים, שכלם הם מבחינת מחין דקטנות פנ"ל.

גם צריך לידע איך לספר המעשה. כי בכל מעשה יש צמצום. וגם בשרוצה לטהר מחשבתו על-ידי ספור המעשה של הצדיק, נמצא, שנעשה אצלו מהמעשה ומהספור שהוא דבור, נעשה אצלו מחשבה. ובדאי, צריך שיהיה זה הצדיק, שמספר ממנו, גבוה ממנו, כדי שיהיה מעשיות של אותו הצדיק, בבחינת מחשבה אצלו. על-כן צריך לידע, ממי לספר ואיך לספר. ואזי נטהר מחשבתו. ויכול לעלות אל עולם המחשבה, שזה נקרא עלית העולמות, כי המחשבה גבוה מאד. ומי שרוצה לפגס אל עולם המחשבה, צריך לשתק. ואפלו אם ידבר אז דבור הגון, הוא מפסיד המחשבה, כי המחשבה הוא דבר גבוה מאד, שאפלו דבור הגון מפסידה. וזה בחינת (מנחות ט): שתק כף עלה במחשבה. שלעלות אל המחשבה צריך לשתק. ואפלו אם ישתק ולא ידבר כלל, עם-כל-זה יש בלבולים, שמבלבלין המחשבה ומונעין אותה. ועל זה צריך טהרת המחשבה. וזה על-ידי ספורי מעשיות פנ"ל.

ולזכות לזה, שיוכל להדמות אליו יתברך, להבדיל בין אור וחשך פנ"ל, הוא על ידי השגחה. הינו שיצא מטבעיות, שזה בחינת כלליות הקדשה. וזה זוכין על-ידי ארץ-ישראל, כי ארץ-ישראל הוא כלליות הקדשה שבכל הקדשות, כי שם כל העשר קדשות. ועל-כן נאמר בארץ-ישראל (דברים יא, יב): "תמיד עיני ה' אלהיך בה", כי שם הוא רק השגחה. בחינת (דברים כו, טו): "השקיפה ממעון קדשך". וזה (תהלים טז, ח): "שויתי ה' לנגדי תמיד". הינו פשאני רוצה להשוות ולדמות עצמי להשם יתברך, פנ"ל, אז "לנגדי תמיד", הינו בחינת ארץ-ישראל. כמו שנאמר

בַּמִּדְרָשׁ (תהלים קה): אֵין "תְּמִיד" אֶלָּא אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, שְׁנֵאמַר: "תְּמִיד
עֵינֵי ה' אֶלְהֵיךָ בָּה".

וְדַע, שֵׁשׁ שָׁם, כְּשֶׁרוֹצִין לַעֲשׂוֹת מְלָךְ מִשְׁתַּמְשִׁין בְּזֶה הַשֵּׁם. וְהַשֵּׁם
הוּא "קִמָּה", רֵאשֵׁי־תְבוּת: ה' שְׁקִיפָה מ' מְעוֹן ק' דְּשָׁךְ. וְזֶה
בְּחִינַת (דְּנִיָּאל ב, כא): "מְהַעֲדָה מְלָכִין וּמְה' ק'ס' מְלָכִין". וְזֶה שְׁנֵאמַר
בְּ"וֹסֵף (בְּרֵאשִׁית לו, ז): "וְהִנֵּה ק' מ'ה' אֶלְמָתִי".

לקוטי-תפלות, חלק א', תפלה ק"ה

"גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי ה' דְּרוּשִׁים לְכָל חַפְצֵיהֶם. מֶה רַבּוּ מַעֲשֵׂיךָ ה' כָּלֵם
בְּחִכְמָה עֲשִׂיתָ מְלֵאָה הָאָרֶץ קִנְיָנָךְ. מֶה גְּדֹלוֹ מַעֲשֵׂיךָ ה'
מְאֹד עִמָּקוֹ מִחֻשְׁבְּתֶיךָ".

רְבוּנוֹ-שֶׁל-עוֹלָם, "אַתָּה הָאֵל עוֹשֶׂה פְּלֵא" וְאַתָּה עוֹשֶׂה נִפְלְאוֹת
בְּכָל דּוֹר וְדוֹר עַל-יְדֵי הַצְּדִיקִים הָאֲמִתִּיִּים שֶׁבְּכָל דּוֹר, כְּאֲשֶׁר
אֲבוֹתֵינוּ סִפְרוּ לָנוּ אֵת כָּל הַגְּדוּלוֹת וְהַנִּפְלְאוֹת וְהַנְּסִים הַגְּדוֹלִים
וְהַמוֹפְתִים הַנוֹרָאִים, אֲשֶׁר עֲשִׂיתָ בְּכָל דּוֹר וְדוֹר עַל-יְדֵי צְדִיקֶיךָ
הָאֲמִתִּיִּים מִיְמֹת עוֹלָם עַד הַיּוֹם הַזֶּה. וְגַם בַּדּוֹר הַזֶּה, בְּיָדֶיךָ, נִמְצְאוּ
צְדִיקִים בְּעָלֵי מוֹפְתִים אֲמִתִּיִּים. וּבְכֵן, זַכְּנִי, בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים, וְעֲזֹרְנִי
וְהוֹשִׁיעֵנִי וְחַזְּקֵנִי וְאִמְצָנִי, שְׂאֲזֹכָה לְסַפֵּר סִפּוּרֵי-מַעֲשֵׂיֶיךָ מִצְּדִיקִים
אֲמִתִּיִּים, מִכָּל מֶה שֶׁעָבַר עֲלֵיהֶם בְּיָמֵיהֶם, הֵן מֶה שֶׁעָבַר עֲלֵיהֶם
בְּעֶצְמָם, וְהֵן מֶה שֶׁעָבַר עַל בְּנֵיהֶם וְעַל כָּל הַנְּלוּיִם אֲלֵיהֶם. וְכָל
הָאוֹתוֹת וְהַמוֹפְתִים הַגְּדוֹלִים וְהַנוֹרָאִים שֶׁעָשׂוּ בְּעוֹלָם בְּאַתְגְּלִיָּא
וּבְאַתְכְּסִיָּא, וְכָל הַדְּרָכִים הַקְּדוּשִׁים וְהַתְּגִלוֹת אֱלֹהוֹת, שֶׁהִמְשִׁיכוּ
בְּעוֹלָם — הַכֹּל אֲזֹכָה לְשִׁמְעַת הַיָּטִב בְּאָזְנִי וּבְלִבִּי וּלְשׁוֹחַ וּלְסַפֵּר בְּהֵם
תְּמִיד. יִמְלֵא פִי תְהִלָּתְךָ, כָּל הַיּוֹם תִּפְאַרְתְּךָ, כִּי תְהִלָּתְךָ הִיא תְהִלָּתְךָ,
וְתִפְאַרְתְּךָ הִיא תִפְאַרְתְּךָ. זַכְּנִי לְעֵסֶק בְּזֶה בְּכָל יוֹם וְיוֹם, לְסַפֵּר
סִפּוּרֵי-מַעֲשֵׂיֶיךָ מִצְּדִיקִים אֲמִתִּיִּים, בְּאִפְּן שְׂאֲזֹכָה שְׂיִמְשֵׁךְ עָלַי
קִדְשָׁתְךָ הַעֲצוּמָה. וְעַל-יְדֵי-זֶה אֲזֹכָה לְטַהֵר מִחֻשְׁבְּתִי מִכָּל הַבְּלִבוֹלִים
וְעַרְבוּב הַדַּעַת וּמִכָּל מִינֵי מִחֻשְׁבוֹת זְרוֹת וְחִיצוֹנִיּוֹת וּמִכָּל מִינֵי
הַרְהוּרִים רָעִים וּמִכָּל מִינֵי בְּלִבוֹל הַדַּעַת שֶׁבְּעוֹלָם הַנִּמְשָׁכִין מִמוֹחִין
דְּקִטְנוּת. וְאֲזֹכָה לְצִאת מִמֹּחִין דְּקִטְנוּת לְמֹחִין דְּגְדֻלוֹת. וְעַל-יְדֵי-זֶה
תְּצִילֵנִי וְתִפְדֵּנִי מִכָּל הַצָּרוֹת וּמִכָּל הַיִּסּוּרִין וּמִכָּל מִינֵי דִינִים שֶׁבְּעוֹלָם,
שֶׁכָּלֵם נִמְשָׁכִין מִבְּלִבוֹל הַדַּעַת מִמֹּחִין דְּקִטְנוּת. וְאַתָּה, בְּרַחֲמֶיךָ
הַרְבִּים, תִּפְדֵּנִי וְתִצְלִילֵנִי מִכָּלֵם, עַל-יְדֵי שְׁתַּזְכְּיָנִי וְתִסְעִיעֵנִי תְּמִיד לְעֵסֶק

בספורי-מעשיות מצדיקים אמתיים, שהם בחינות מחין דגדלות.

וְעֶזְרָנִי וְהוֹשִׁיעֵנִי לְכֹסֶף וְלַהֲשִׁתּוֹקֵק וְלַהֲתַגְעָגַע תְּמִיד לְבוֹא לְאַרְץ־
יִשְׂרָאֵל. וְאִזְכֶּה לְהַמְשִׁיךְ עָלַי קִדְשֵׁי אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל תְּמִיד.
וְעַל־יְדֵי־זֶה — אִזְכֶּה לְאֲמוּנָה בְּשִׁלְמוֹת, לְהֶאֱמִין בְּאֲמוּנָה שְׁלֵמָה
בְּהַשְׁגַּחְתָּךְ תְּמִיד. וְתוֹצִיאֵנִי מִטְּבַעֵי־וֹת לְגַמְרִי, שְׂאִזְכֶּה לִידַע וְלְהֶאֱמִין
שֶׁאֵין שׁוֹם דְּרָךְ הַטְּבַע בְּעוֹלָם כָּלֵל. רַק הַכֹּל בְּהַשְׁגַּחְתָּךְ לְבַד, כִּי גַם
הַטְּבַע בְּעֶצְמָה מִתְנַהֶגֶת בְּהַשְׁגַּחְתָּךְ תְּמִיד, וְאַתָּה מְשַׁנֶּה הַטְּבַע בְּכָל
עַת עַל־יְדֵי הַצְּדִיקִים אֲמֵתִים שֶׁבְּכָל דּוֹר וָדוֹר, שְׁעוֹשִׁין חֲדָשׁוֹת
וְנִפְלְאוֹת בְּכָל דּוֹר, כְּאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ.

וְרַחֵם עָלַי וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל לְמַעַן שְׂמֶךָ! וְעֶזְרָנִי וְזַכְּנֵנוּ לְהַתְּדַמּוֹת
אֱלֹהֶיךָ, תַּתְּבַרֵךְ, שְׁנֹזֶכֶה לְהַבְדִּיל בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ, עַד
שְׂגַדַע בְּאֵמֶת לְהַבְחִין וְלְהַבְדִּיל בֵּין סְפוּרֵי־מַעֲשִׂיֹת שֶׁל צְדִיקִים
אֲמֵתִים וּבֵין סְפוּרֵי־מַעֲשִׂיֹת שֶׁל רָשָׁעִים. וְגַם לִידַע וְלְהַבְחִין מִמֵּי
לְסֹפֵר וְאִיךְ לְסֹפֵר, בְּאִפְּן שְׂאִזְכֶּה לְסֹפֵר מַצְּדִיקִים אֲמֵתִים הַגְּדוֹלִים
בְּמַעֲלָה, אֲשֶׁר הַסְּפוּר וְהַדְּבוּר מֵהֶם יִהְיֶה לוֹ כַּח לְטֹהַר מַחֲשַׁבְתִּי, כִּי
אַתָּה הוֹדַעְתָּנוּ שֶׁכַּנְגֵּד כָּל מַעֲשֵׂה שֶׁל צְדִיקִים יֵשׁ כְּנִגְדוֹ מַעֲשִׂיֹת שֶׁל
רָשָׁעִים וְשִׁקְרָנִים וּמַעֲשִׂיֹת מְעַרְבָּבִים שֶׁל הָעוֹשִׂים דְּבָרִים הַנִּגְרָאִים
כְּמוֹפֵת עַל־יְדֵי כְּמָה תַּחְבּוּלוֹת, עַל־יְדֵי כְּשׁוֹף, אוֹ עַל־יְדֵי דְבַר אַחֵר.
וְאִי אֶפְשֶׁר לְהַבְחִין וְלְהַבְדִּיל בֵּינֵיהֶם, כִּי־אִם מִי שִׂוְדַע לְהַבְדִּיל בֵּין
הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ, כְּאֲשֶׁר הוֹדַעְתָּנוּ, בְּרַחֲמֶיךָ הַרְּבִים, וּבַעֲצָם
חֲלִישׁוֹתֵנוּ אֲשֶׁר נִתְּרַחַקְנוּ מִמֶּךָ מְאֹד, בְּוֹדָאֵי אֵין בְּיַדְנוּ לְהַבְדִּיל בֵּין
הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ. עַל־כֵּן רַחֵם עָלֵינוּ וְעֶזְרָנִי וְהוֹשִׁיעֵנוּ, שְׁנֹזֶכֶה
עַל־כָּל־פְּנִים לְאֲמוּנָה שְׁלֵמָה, וְתִהְיֶה אֲמוּנָתֵנוּ חִזְקָה כָּל־כָּף, כְּאֵלוֹ
אֲנוּ רֹאִין בְּעֵינֵינוּ מִמַּשׁ מַה שְּׂאֲנוּ מֵאֲמִינִים בּוֹ בְּאֵמֶת. וְנִזְכֶּה לְהֶאֱמִין
בְּךָ, יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, שְׂאַתָּה מְשַׁגִּיחַ בְּהַשְׁגַּחְתָּה פְּרֻטִית בְּכָל עַת. וְאַתָּה
עוֹשֶׂה חֲדָשׁוֹת וְנִפְלְאוֹת בְּכָל עַת בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, עַל־יְדֵי צְדִיקֶיךָ
הָאֲמֵתִים שֶׁבְּכָל דּוֹר. וְאִזְכֶּה לְהֶאֱמִין שֶׁיֵּשׁ הַבְּדֵל וְהַפְּרֵשׁ גְּדוֹל בֵּין
הַמוֹפְתִים וְהַחֲדוּשִׁים הַנַּעֲשִׂים עַל־יְדֵי הַצְּדִיקִים הָאֲמֵתִים, וּבֵין
הַמַּעֲשִׂיֹת הַנְּדָמִים לְמוֹפְתִים הַנַּעֲשִׂים עַל־יְדֵי הָרָשָׁעִים, אוֹ עַל־יְדֵי

המְעַרְבִים מְטוֹב וְרַע, אֲשֶׁר עֲדִין אֵינָם רְאוּיִים לָזֶה לַעֲשׂוֹת מוֹפְתִים בְּעוֹלָם, וּמִתְלַבְּשִׁים בְּטִלְיַת שְׂאִינוֹ שְׁלָהֶם, אֲשֶׁר יֵשׁ הַבְּדֵל וְהַפְּרָשׁ בֵּין מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל אֱלֹהִים, לְמַעֲשֵׂיהֶם וּמוֹפְתֵיהֶם שֶׁל הַצְּדִיקִים הָאֲמִתִּיִּים כְּמוֹ בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ, בְּאִפְסָן שְׂאֻזְכָּה תְּמִיד לְסַפֵּר סִפּוּרֵי מַעֲשֵׂיֹת מִצְדִּיקִים אֲמִתִּיִּים, שְׂיֵשׁ לָהֶם כַּח לְטַהֵר אֶת מַחְשַׁבְתִּי.

רְבוֹנוֹ-שֶׁל-עוֹלָם, מְלֵא רַחֲמִים, אֲתָה יוֹדֵעַ, כַּמָּה אָנִי רַחוּק מִטְּהַרֵּת הַמַּחְשָׁבָה, כִּי פִּגְמַתִּי מְאֹד מְאֹד בְּמַחְשַׁבְתִּי בְּלִי שְׁעוֹר וּמִסְפָּר. וְחַטָּאתִי, עוֹיְתִי וּפְשָׁעֵתִי הִרְבָּה מְאֹד וְהִרַע בְּעֵינַיִךְ עֲשִׂיתִי וְהִרְבִּיתִי לַפֶּשַׁע נִגְדָךְ מְאֹד. וּבִפְרָט מֵה שֶׁפִּגְמַתִּי בְּבְרִית קֹדֶשׁ וּבְטַפִּי הַמִּחוֹ הִרְבָּה מְאֹד. וְהַפֵּל עַל יְדֵי פָגַם הַמַּחְשָׁבָה, אֲשֶׁר לֹא נִזְהַרְתִּי בְּמַחְשַׁבְתִּי כָּלֵל לְתַפְסֵ אֶת מַחְשַׁבְתִּי לְבַל תֵּצֵא לְחוּץ חֵס וְשְׁלוֹם. אֲדַרְבָּא, הוֹסַפְתִּי חֲטָא עַל פֶּשַׁע, וְנִכְנַסְתִּי בְּמַחְשַׁבְתִּי לְתוֹךְ מַחְשָׁבוֹת חוּץ וְרַעֲיוֹנִים וּבִלְבוּלִים מְעַרְבָּבִים וְלַהֲרַהוּרִים רָעִים, עַד שֶׁבָּאתִי לְמָה שֶׁבָּאתִי וְקִלְקַלְתִּי מֵה שֶׁקִּלְקַלְתִּי — הַפֵּל עַל-יְדֵי פָגַם הַמַּחְשָׁבָה. מָה אֲמַר?! וְמָה אֲדַבֵּר?! וְלִפְנֵיךְ נִגְלָה הַפֵּל, בּוֹחֵן לְבוֹת וּכְלִיּוֹת. וְעַתָּה-עַתָּה, אַחֲרֵי כֹל מֵה שֶׁעֲשִׂיתִי וְמֵה שֶׁנַּעַשָׂה עִמִּי מַעוּדֵי עַד הַיּוֹם הַזֶּה, עוֹדְנָה תְּכַלִּינָה עֵינַי לִישׁוּעָה שְׁלָמָה בְּאֵמֶת מֵאֲתָךְ לְבַד בְּכַח וּזְכוּת תְּפִלַּת הַצְּדִיקִים הָאֲמִתִּיִּים. רַחֵם עָלַי, בַּעַל הַרְחָמִים! הוֹשִׁיעֵנִי גַּא, בַּעַל הַיְשׁוּעוֹת! חוֹס וְחֹנְנִי וְחִמַּל עָלַי, בַּעַל הַחֲמֵלָה וְהַחֲנִינָה! הֵט אֲזַנְךָ וּשְׁמַע קוֹל צַעֲקוֹתִי, קוֹל שׁוֹעֵתִי, קוֹל פְּגִיעַתִּי, קוֹל תְּפִלְתִּי! וְזַכֵּנִי בְּרַחֲמֵיךְ הַרְבִּים, שְׂיִמְשֶׁךְ עָלַי קִדְשֵׁךְ אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִיא כְּלִיּוֹת הַקִּדְשָׁה, כְּלִיּוֹת כֹּל הַעֲשׂוֹר קִדְשׁוֹת, בְּאִפְסָן שְׂאֻזְכָּה עַל-יְדֵי קִדְשֵׁךְ אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל לְאֵמוּנָה שְׁלָמָה בְּהַשְׁגַּחְתְּךָ הַפְּרָטִית, אֲשֶׁר אֲתָה מְשַׁגֵּחַ בְּפְרָטִיּוֹת בְּכֹל עֵת וְרַגַע בְּכֹל הָעוֹלָם כְּלוֹ. וְאֲתָה עוֹשֶׂה עִמִּי וְעִם כָּל הָעוֹלָם בְּכֹל עֵת וְרַגַע נִפְלְאוֹת גְּדוּלוֹת וְנוֹרָאוֹת עַד אֵין חֵלֶק וְאֵין מִסְפָּר, כְּאִמּוּרֶיךָ: "לַעֲשֵׂה נִפְלְאוֹת גְּדוּלוֹת לְבָדוֹ כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ". וְהַפֵּל בְּכַח וּזְכוּת הַצְּדִיקִים הַגְּדוּלִים הָאֲמִתִּיִּים, אֲשֶׁר כָּל הָאוֹתוֹת וְהַמוֹפְתִים הָאֲמִתִּיִּים נַעֲשִׂים עַל יְדֵיהֶם תְּמִיד. סִיעֵנִי וְאִמְצָנִי וְחַזְקָנִי

בְּאִמּוֹנַתְךָ הַקְדוֹשָׁה תָּמִיד הַנִּמְשָׁכֶת עַל-יְדֵי קִדְשַׁת אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל, בְּאִפֶּן שְׂאֻזָּה לִידַע מִמִּי לְסַפֵּר וְאִיךָ לְסַפֵּר סְפוּרֵי-מַעֲשִׂיֹת מַצְדִּיקִים אֲמִתִּיִּים, בְּאִפֶּן שֶׁתִּטְהַר מִחֲשַׁבְתִּי עַל-יְדֵי-זֶה. וְאֻזָּה לְצִאת מַעֲתָה מִכָּל מִינֵי בְּלָבוֹל הַדַּעַת וּמִכָּל מִינֵי עֲרֻבֹב הַדַּעַת וּמִכָּל מִינֵי הַרְהוּרִים רָעִים וְרַעֲיוֹנִים פְּגוּמִים וּמַחֲשָׁבוֹת חוּץ — לְטַהַר מִחֲשַׁבְתִּי מִכָּלֵם וּלְזַכּוֹת לְמַחֲשָׁבוֹת קְדוֹשׁוֹת זָכוֹת וְנִכּוֹנוֹת. וְתַסִּיעֵנִי וְתַעֲזָרְנִי, שְׂאֻזָּה בְּכָל עֵת לְעֲלוֹת לְעוֹלָם הַמַּחֲשָׁבָה דְקִדְשָׁה, לְחַשֵּׁב מִחֲשָׁבוֹת קְדוֹשׁוֹת בְּתוֹרָה וְעִבּוּדָה וּבִגְדֻלַת הַבוֹרָא יִתְבָּרַךְ שָׁמוּ וּבִגְדֻלַת הַצְדִּיקִים הָאֲמִתִּיִּים, וּלְחַדֵּשׁ חֲדוּשֵׁינִי אֲמִתִּיִּים בְּתוֹרַתְךָ הַקְדוֹשָׁה. וְאַל יִבְהַלּוּנִי רַעֲיוֹנֵי. וְלֹא יִהְיֶה כַּח לְשׁוֹם מִחֲשָׁבָה זָרָה וְחִיצוֹנָה שֶׁבְּעוֹלָם לְבַלְבֵּל אֶת דַּעְתִּי וּמִחֲשַׁבְתִּי כָּלֵל. וְאֻזָּה לְשִׁתֵּק אֶז לְגַמְרִי, בְּעֵת שְׂאֵנִי צְרִיךְ לְעֲלוֹת לְעוֹלָם הַמַּחֲשָׁבָה, לְחַרֵּשׁ וּלְשִׁתֵּק לְגַמְרִי לְבָלִי לְדַבֵּר אֶז אֶפְלוּ דְבוּר דְקִדְשָׁה, כִּי הוּא גַם בֵּן מְבַלְבֵּל אֶת הַמַּחֲשָׁבָה. וְתַגְעוּר בְּכָל הַמְּסֻטִּינִים וְהַמְּקַטְרָגִים הַחֲפָצִים לְמַנַּע אוֹתִי, חֵס וְשְׁלוֹם, מְלַעְלוֹת לְמַחֲשָׁבוֹת קְדוֹשׁוֹת. וְתַתֵּן כִּי כַח לְגַרֵּשׁ כָּל הַבְּלָבוּלִים מִמֶּנִּי, בְּאִפֶּן שְׂאֻזָּה לְהִתְדַבֵּק בְּךָ וּבְתוֹרַתְךָ הַקְדוֹשָׁה תָּמִיד בְּמַחֲשָׁבוֹת קְדוֹשׁוֹת וּטְהוּרוֹת זָכוֹת וְצַחוֹת כְּרַצוֹנְךָ הַטוֹב, וְתַצִּילֵנִי וְתַפְדִּיעֵנִי מִכָּל הַצָּרוֹת וּמִכָּל מִינֵי יִסּוּרֵינִי שֶׁבְּעוֹלָם, וְתַמְתִּיק וְתַבְטֵל כָּל הַדִּיעִים מַעֲלִינוּ וּמַעַל כָּל עֲמָךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל (וּבְפֶרֶט מִפְּלוּנֵי בֶן פְּלוּנֵי וְכוּ'), רַחֵם עָלֵינוּ וּמְלֵא מִשְׂאֵלוֹתֵינוּ לְטוֹבָה בְּרַחֲמִים. וְהוֹצִיאֵנִי מִהֲרָה מִמַּחֲזִין דְקַטְנוֹת לְמַחֲזִין דְגְדֻלוֹת. וְזַכֵּנִי לְעַסֵּק הַרְבֵּה בְּסְפוּרֵי-מַעֲשִׂיֹת מַצְדִּיקִים אֲמִתִּיִּים, בְּאִפֶּן שְׂאֻזָּה לְטַהַר מִחֲשַׁבְתִּי בְּתַכְלִית הַטְּהָרָה. וְתִהְיֶה מִחֲשַׁבְתִּי קְדוֹשָׁה וּטְהוּרָה תָּמִיד. רַחֵם עָלַי לְמַעַן שְׂמֹךְ! כִּי צָרְכִי מְרַבִּים מְאֹד מְאֹד בְּלִי שְׁעוּר וְעָרֶךְ, וְדַעְתִּי קִצְרָה מְאֹד לְבָאֵר וּלְפָרֵט חֶלֶק אֶלֶף וּרְבָבָה מֵהֶם. וּבְכָל מָה שְׂאֵנִי מִתְחִיל לְדַבֵּר לֹא יִסְפִּיקוּ כָּל הַדְּבוּרִים שֶׁבְּעוֹלָם לְפָרֵט, כִּמָּה אֲנִי רַחוּק מִכָּל בַּחֲינָה וּבַחֲינָה מְזָה, וְכִמָּה אֲנִי צְרִיךְ לְפַל עַל פְּנֵי וּלְבַקֵּשׁ וּלְהִתְחַנֵּן עַל זֶה. עַל כֵּן יִהְיוּ נָא בְּעֵינֶיךָ, כְּאֵלוּ הֵייתִי פּוֹרֵט כָּל צָרְכֵי לְפָנֶיךָ כְּרָאוּי. וְאַתָּה, תְּמַלֵּא רַחֲמִים עָלַי, וְתוֹשִׁיעֵנִי מִהֲרָה בְּכָל הַיְשׁוּעוֹת, בְּאִפֶּן שְׂאֻזָּה עַל-כָּל-פְּנִים מַעֲתָה לְשׁוֹב אֵלֶיךָ וּלְהִיּוֹת כְּרַצוֹנְךָ הַטוֹב בְּאֲמַת מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם. וְתַקְיִים

בְּנוּ מִקְרָא שְׁפָתוֹבֵל: "וְהִיָּה טָרֵם יִקְרָאוּ וְאֲנִי אֶעֱנֶה עוֹד הֵם מְדַבְּרִים
וְאֲנִי אֶשְׁמַע". כִּי אַתָּה יְהוָה הָעוֹנֶה בְּעַת צָרָה, פּוֹדֶה וּמַצִּיל בְּכָל
עַת צָרָה וְצוּקָה, בְּרוּךְ הָעוֹנֶה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּעַת צָרָה. יְהִי לְרַצוֹן
אִמְרֵי פִי וְהַגִּיזוֹן לְבִי לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרֵי וְגוֹאֲלֵי.

וּתְרַחֵם עָלֵינוּ, בְּרַחֲמֶיךָ הַעֲצוּמִים, בְּכָל עַת שְׁתַּקִּים עָלֵינוּ מְלֶךְ
חֲדָשׁ, שִׁיְהִיָּה מְלֶךְ שֶׁל חֶסֶד; שְׂיִרְחֵם עַל עַמְּךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְיִקַּל מְעַלְיָהֶם עַל הַנְּתִיבוֹת וַיִּבְטַל כָּל הַגְּזֵרוֹת שְׂאִינָן טוֹבוֹת מֵעַמְּךָ
יִשְׂרָאֵל. מִכָּל-שִׁבּוֹן שְׁלֹא יִחְדַּשׁ חֶסֶד וְשְׁלוֹם גְּזֵרוֹת חֲדָשׁוֹת עַל עַמְּךָ
יִשְׂרָאֵל. רַחֵם עָלֵינוּ לְמַעַן שְׁמֹךְ, לְמַעַן רַחֲמֶיךָ, כִּי אֵין לָנוּ עַל מִי
לְהִשְׁעֵן כִּי-אִם עָלֶיךָ לְבַד, כִּי אֵין מִי יַעֲמֹד בְּעַדְנוּ. שְׁמֹךְ הַגְּדוֹל יַעֲמֹד
לָנוּ בְּעַת צָרָה. חַמֵּל עַל עַנְיֵי הַצֹּאן, וְהַטָּה לֵב הַמְּלָכִים וְהַשָּׂרִים עָלֵינוּ
לְטוֹבָה! כְּמוֹ שְׁפָתוֹבֵל: "פִּלְגֵי-מַיִם לִב-מְלֶךְ בְּיַד-ה' עַל-כָּל-אֲשֶׁר
יִחַפֵּץ יִטְנוּ". וּכְתִיב: "לֵב מְלֶךְ וְשָׂרִים בְּיַד ה' אֵל כָּל אֲשֶׁר יִחַפֵּץ
יִטְנוּ". חַמֵּל עַל עַמְּךָ! רַחֵם עַל גְּחֻלְתְּךָ! מְלֵא רַחֲמִים! מְהֵרָה
מְלָכִין וּמְהֵקֵם מְלָכִין. הַשְׁקִיפָה מִמַּעוֹן קִדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם! וְהַטָּה לֵב
כָּל הַמְּלָכִים וְהַיּוֹעֲצִים עָלֵינוּ לְטוֹבָה! וְתִבְיֵא לָנוּ אֶת מְשִׁיחַ צְדָקְנוּ
בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, אָמֵן!

ספר פעלת-הצדיק

ספורים נוראים ונפלאים

תקל"ב

א.

ראש חודש ניסן תקל"ב בשבת-קדש פְּרַשַׁת תּוֹרִיעַ, וְהִיְתָה אֲזַי גַּם פְּרַשַׁת הַחֹדֶשׁ, נוֹלַד רַבְּנֵי הַקְּדוֹשׁ וְהַנּוֹרָא, אֹר הָאֹרֹת, רַבִּי נַחֲמָן זי"ע לְאַבְיו הַצַּדִּיק הַגָּנוּז ר' שְׁמֻחָה ז"ל, בֶּן הַצַּדִּיק הַקְּדוֹשׁ ר' נַחֲמָן הוֹרִידִנְקֵעַר ז"ל, שְׁהִיָּה בֶּן בֵּית וְתַלְמִיד מְבַהֵק אֶצֶל הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ זְכוּתוֹ יָגֵן עָלֵינוּ, וְלֹאמוֹ הַצַּדִּיקָת, בַּעַלְת רֹחַ-הַקְּדוֹשׁ, מְרַת פִּיגָא, בַּת הַצַּדִּיקָת מְרַת אָדֶל, בַּתוֹ שֶׁל הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ זי"ע.

אַחֹת הַצַּדִּיק הַקְּדוֹשׁ ר' מִשֶּׁה-חַיִּים-אַפְרַיִם מְסַדִּיקוֹב ז"ל, בַּעַל מַחְבֵּר סֵפֶר "דְּגַל-מַחְנֵה-אַפְרַיִם", וְהַצַּדִּיק הַקְּדוֹשׁ ר' בְּרוּךְ מִמְעַז'בוֹז ז"ל.

ב.

לְדָתוֹ הִיְתָה בְּמַעַז'בוֹז בְּבֵית הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ זי"ע בַּחֲדָר שְׁעָבַד עֲבוֹדָתוֹ הַקְּדוֹשָׁה, כִּי קָדָם הִסְתַּלְקוֹת הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ

זי"ע, צוה, שְׁהֵבִית שְׁלוֹ יִמְסֹר לִירֶשֶׁת בְּתוֹ הַצְּדָקָת מֶרֶת אָדָל, כִּי בְּנוֹ הַצְּדִיק הַקְּדוֹשׁ ר' צְבִי ו"ל הָיָה בְּעַל נְכָסִים, וְעַל-כֵּן לֹא הָיָה צְרִיף אֶת הַבַּיִת. וְכֵן אַחֲרֵיכֵן מְסָרָה הַצְּדָקָת מֶרֶת אָדָל אֶת הַבַּיִת לִירֶשֶׁת בְּתֵה מֶרֶת פִּיגָא, כִּי שְׁנֵי בְּנֵיהָ, הַצְּדִיק הַקְּדוֹשׁ ר' אֶפְרַיִם ו"ל וְהַצְּדִיק הַקְּדוֹשׁ ר' בְּרוּךְ ו"ל, הָיוּ מְנַהֲגֵי עֲדָה, וְהָיוּ לָהֶם נְכָסִים, וְעַל-כֵּן לֹא הָיוּ צְרִיכִים אֶת הַבַּיִת, וְלָכֵן מְסָרָה אֶת הַבַּיִת לְבֵתָה מֶרֶת פִּיגָא וְלַחֲתָנָה ר' שְׁמֹחָה ו"ל.

ג.

וּבְעֵינֵינוּ הַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת לְדַת רַבְּנֵנוּ ו"ל יֵשׁ סְפוּר שְׁלָם. יְדוּעַ כִּי לְהַבְעֵל-שָׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ זי"ע הָיוּ בֵּן וּבַת: בְּנוֹ יַחֲידוֹ הָיָה הַצְּדִיק הַגָּנוּז ר' צְבִי ו"ל, וּבְתוֹ הַיַּחֲדִידָה הָיְתָה הַצְּדָקָת מֶרֶת אָדָל. בְּנוֹ ר' צְבִי הָיָה גָּנוּז כָּל יָמָיו. וְאָבִיו הַבְּעַל-שָׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ זי"ע הָעִיד עָלָיו: "יֵשׁ לָךְ נִשְׁמָה גְדוֹלָה וְאֵינְךָ צְרִיף דְּבָר". וְהָיוּ לוֹ שְׁנֵי בְּנָיִם: ר' אֶהְרֹן מְטִיטִיב ו"ל וְר' יִשְׂרָאֵל מְפֹאֲוֹלִיטֵשׁ ו"ל. בְּתוֹ אָדָל הָיְתָה תָּמִיד עִם אָבִיהָ הַקְּדוֹשׁ. וְאָבִיהָ הַבְּעַל-שָׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ זי"ע הָעִיד עָלֶיהָ, שֶׁנִּשְׁמָתָהּ הִיא מְאוּצֵר הַנִּשְׁמוֹת הַטְּהוֹרוֹת. וְלִקְחָהּ מִפְּסוּק (דְּבָרִים ל"ג, ב): "אֵשׁ דַּת לָמוֹ". וְהִחְשִׁיבָהּ מְאֹד מְאֹד כְּאֶחָד מִתְּלַמִּידָיו.

(פַּעַם אַחַת שָׁאָלוּ אֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ אֶת רַבְּנֵנוּ ו"ל, מִדּוּעַ הִחְשִׁיב זְקֵנוּ הַבְּעַל-שָׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ כָּל-כֵּן אֶת בְּתוֹ אָדָל. וְהָשִׁיב לָהֶם רַבְּנֵנוּ ו"ל, כִּי בְּעֵרָה תָּמִיד אֶלָּו יִתְבָּרַךְ בְּרַצוֹנוֹת חֲזָקִים וְהָיְתָה חוֹשֶׁבֶת מִחֻשְׁבוֹת, אֵיךְ תוּכַל לַעֲשׂוֹת נַחֲתָרוּחַ לְהֵשֵׁם יִתְבָּרַךְ).

בְּעֵלָה הָיָה הַצְּדִיק הַגָּנוּז ר' יַחֲיָאֵל אֶשְׁכְּנֹזִי ו"ל (וְקָרְאוּ אוֹתוֹ "דְּעַר דִּיִּיטְש'ל", כִּי מוֹצְאוֹ הָיָה מִגְּרַמְנֵיָה). וְהָיָה נֶעְלָם וְנִסְתָּר מְאֹד. וְהָיוּ לָהֶם שְׁנֵי בְּנָיִם וּבַת אַחַת: ר' אֶפְרַיִם מְסַדִּילְקוֹב ו"ל וְר' בְּרוּךְ מְמַעַז'בוֹז' ו"ל וּמֶרֶת פִּיגָא ע"ה.

ד.

בִּימֵים הָהֵם אַחַר הַתְּגִלוֹת הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ וְהַתְּפָרָסְמוֹתוֹ
 בְּעוֹלָם נִהְרָו אֵלָיו תַּלְמִידִים רַבִּים, שֶׁהָיוּ צְדִיקִים קְדוֹשִׁים; וּבִינֵיהֶם
 הָיָה תַלְמִיד צָעִיר, וְשֵׁמוֹ ר' נַחֲמָן מְעִיר הוֹרֵדְעִנְקָא. וְהוּא הַתְּמַסֵּר
 בְּלֵב וְנִפְשׁ אֶל רַבּוֹ הַקְּדוֹשׁ וְנִעְשָׂה נֶאֱמָן בֵּיתוֹ. וְהַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב הָיָה
 נוֹהֵג לְשַׁלַּח אוֹתוֹ לְשְׁלִיחֵיֹת נַחוּצוֹת, וְחָבַב אוֹתוֹ מְאֹד מְאֹד.

ה.

פַּעַם אַחַת בָּאָה אֶל הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ זי"ע אַחוֹת הַצְּדִיק
 ר' יִצְחָק מְדְרוֹבֵהִיטְשׁ ז"ל, וּבִקְשָׁה מִמֶּנּוּ שְׁיִמְצָא בְּעַבְרָה שְׂדוּף
 הַגּוֹן. וַיַּעַן לָהּ הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ זי"ע לְהַשְׁתַּדֵּף עִם תַּלְמִידוֹ
 הַחֲבִיב עָלָיו מְאֹד, ר' נַחֲמָן הוֹרֵדְעִנְקֵר ז"ל. וְכֵן דִּבֶּר תַּכְף-וּמִיד עִם
 תַּלְמִידוֹ, וְנִגְמַר הַשְׂדוּף. בְּגִמְרַת הַשְׂדוּף שָׁאֵל הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ
 אֶת תַּלְמִידוֹ ר' נַחֲמָן: "מָה תַתֵּן לִי כִשְׂכָר שְׂדֻכָּנוֹת?" וְלֹא הִשִּׁיב.
 עָנָה לוֹ הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ זי"ע: "כִּשְׂתוֹלִיד בֶּן, וּבַתִּי אֲדֹל
 תּוֹלִיד בַּת, נִשְׁתַּדֵּף — וְזֶה יִהְיֶה שְׂכָר הַשְׂדֻכָּנוֹת".

עָנָה ר' נַחֲמָן ז"ל וְאָמַר לְהַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ זי"ע: "הֲלֹא
 אֲנִי יַחְסֵן וּמְתִיחַס עַד דְּוֹד הַמְּלָךְ". וְהוֹצִיא הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ
 יַחוּסוֹ וְהִרְאָה לוֹ, שֶׁגַּם הוּא יַחְסֵן וּמְתִיחַס עַד דְּוֹד הַמְּלָךְ, וְנִגְמַר
 הַשְׂדוּף^ס.

ס) ר' נַחֲמָן הוֹרֵדְעִנְקֵר ז"ל הָיָה דוֹר שְׁבִיעִי לַמְּהַר"ל מִפְּרָאג, זי"ע הַמְתִּיחַס לְרַב הָאִי
 גָּאוֹן מְגוּעַ הַנְּשִׂאִים רֹאשֵׁי הַגּוֹלָה, בְּגִי זְרוּבָבֵל בֶּן פְּדִיָה בֶּן שְׂאֵלְתִיאל בֶּן אֲסִיר בֶּן יְכֵנִיָה
 מְלָךְ יְהוּדָה מִבֵּית דָּוִד מְלֻכָא מְשִׁיחָא, וְכֵן הָיָה דוֹר שְׁבִיעִי לְגָאוֹן הַמְּפָרָס ר' אַבְרָהָם
 חַיִּים מֵאֶפְסָטָא אֲבִי-בֵית-דִּין דְּקַהֲלַת נִיקְלִשְׁבוּרְג, שֶׁהָיָה נֶצֶר לַמַּהְרֵשׁ"ל מִצְאָצְאִי רִשְׁי
 הַקְּדוֹשׁ, שֶׁהָיָה דוֹר הַשְּׁלִשִׁים וּשְׁלֹשָׁה לְרַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר, נִינוּ שֶׁל רַבֵּן גְּמִלְיָאֵל הַזָּקֵן
 מְגוּעַ שְׁפִטְיָה בֶּן דָּוִד מְלָךְ יִשְׂרָאֵל.

.ו.

תִּכְף-וּמִיד אַחֲרֵי הַחֲפָה גַּעְלָם ר' נַחֲמָן, וְאַשְׁתּוֹ לֹא יָדָעָה, אִיפֹה
הוא וְלִהְיֶיךָ גַּעְלָם. וְחִכְתָּה כַּמָּה יָמִים. וְכִשְׁלֹא חֲזַר, בָּאָה בְּכִכְיָה אֶל
הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ וְסִפְרָה לוֹ אֶת מֵר לְכִבָּה, שֶׁבַעֲלָה גַּעְלָם
תִּכְף-וּמִיד אַחֲרֵי הַחֲפָה. וְנִבְהַל הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ וְאָמַר לָהּ,
שֶׁתְּחֹזֵר אֵלָיו בְּעוֹד כַּמָּה יָמִים, וּבֵין כֶּף יִתְנַדַּע מֵה זֶה. וּבְתוֹךְ כֶּף
עָשָׂה הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ מֵה שֶׁעָשָׂה וְצָפָה בְּרוּחַ קְדָשׁוֹ, אִיפֹה
תִּלְמִידוֹ ר' נַחֲמָן מִתְחַבֵּא. וְתִכְף-וּמִיד שָׁלַח לְשֵׁם שְׁלִיחַ לְהִבְיִאוֹ
אֵלָיו. וְכִשְׁפָּא ר' נַחֲמָן, שָׁאֵל אוֹתוֹ הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ, מִדּוּעַ
עָשִׂיתָ כֹּזֵאת לְעַגְן אִשָּׁה תִּכְף וּמִיד אַחֲרֵי הַחֲפָה. וְהִשִּׁיב, שֶׁצּוֹפָה
בְּרוּחַ-הַקְּדָשׁ, כִּי יִהְיֶה לוֹ מְמֻנָּה בֵּן. וְתִכְף וּמִיד כְּשִׁינְלֵד הַבֵּן, תְּמוֹת.
וְעַל-כֵּן אֲנִי חָס עַל יָמֵי נְעוּרֶיהָ, וְהַחֲלִטְתִּי לְבָרַח. וְכִשְׁמַע זֹאת
הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ, שָׁלַח אַחֲרֵי אִשְׁתּוֹ וְסִפֵּר לָהּ מֵה שֶׁבַעֲלָה
רוּאָה, שִׁינְלֵד לָהֶם בֵּן, וְתִכְף-וּמִיד אַחֲרֵי הַלְּדָה תִּצְטַרֵּף לְמוֹת, וְעַל-כֵּן
הִתְחַבֵּא מְמֻנָּה. וְהִשִּׁיבָה: "אִם בַּעֲלִי צְדִיק גְּדוֹל כָּל-כֶּף וְרוּאָה
עֲתִידוֹת, אֲנִי מִסְכִּימָה לְהִתְעַבֵּר וְלִהְיוֹלִיד מְמֻנּוֹ בֵּן". וְכֵן הָיָה, שֶׁר'
נַחֲמָן חֲזַר אֶל בֵּיתוֹ, וְנִתְעַבְרָה. וּבִשְׁעַת הַלְּדָה בְּכִתְהָ מְאֹד וְאָמְרָה:
"רְבוּנוֹ-שֶׁל-עוֹלָם, אֵל תִּקְחֵנִי מִהָעוֹלָם עַד חֲדָשׁ יָמִים, כְּדֵי שְׂאוּכַל
לְרִאוֹת וְלִהְשַׁתְּעַשֵּׂע מֵעַט עִם בְּנֵי!" וְנִתְקִים כֵּן, שֶׁחִיָּה עוֹד חֲדָשׁ
יָמִים אַחֲרֵי הַלְּדָה וּמִתָּה. וְר' נַחֲמָן הִתְאוּנָן מְאֹד, לָמָּה בִקְשָׁה רַק עַל
חֲדָשׁ יָמִים, הֲלֹא הָיָה אֲזַ עַת רְצוֹן גְּדוֹל בַּשָּׁמַיִם, וְאִם הָיְתָה מִתְפַּלֵּלָת
שִׁיבְטַל הַגְּזֵר-דִּין — הָיְתָה פּוֹעֵלָת.

.ז.

וְהָיִיתָ שֶׁר' נַחֲמָן נִשְׂאָר יְחִידִי עִם בְּנוֹ, וְלֹא הָיָה לוֹ אֶצֶל מִי
לְהִשְׁאִיר אֶת בְּנוֹ, וּבִפְרָטִיּוֹת בְּשָׁעָה שֶׁהַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ שָׁלַח
אוֹתוֹ לְשְׁלִיחִיּוֹת רְחוּקוֹת. וְעַל-כֵּן הִשְׁאִיר אֶת בְּנוֹ יְחִידוֹ, שֶׁקְּרָאוֹ
בְּשֵׁם "שְׁמֻחָה", אֶצֶל אָדָל בֵּת הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ, וְשֵׁם נִתְגַּדֵּל.

ח.

פַּעַם אַחַת בָּא הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְדוֹשׁ לְבַקֵּר אֶת בַּתּוֹ אֲדָל וְרָאָה אֶצְלָהּ אֶת הַיֶּלֶד שְׂמֵחָה, וְאָמַר לְבַתּוֹ: "דָּאָס אַיִנְגַּל גִּיפֶעֱלֵט מִיר"^ע. וְלֹא הִבִּינָה אִזּוֹ אֲדָל מַה כּוֹנֵת אָבִיהָ בְּמַלִּים אֱלֹהִים, אַךְ שָׁמְרָה עַל מַלִּים אֱלֹהִים בַּלְבָּבָהּ.

ט.

כְּשֶׁנַּעֲשֶׂה הַיֶּלֶד שְׂמֵחָה בֶּן עֶשֶׂר, אִזּוֹ נִסְתַּלֵּק הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְדוֹשׁ, וְהַיֶּלֶד נִשְׁאָר בְּבֵית אֲדָל.

י.

עוֹד בְּחַיֵּי הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְדוֹשׁ רָצָה מְאֹד ר' נַחֲמָן הוֹרִידֵנְקֶער ו"ל לְנִסְעַ לְאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל, אַךְ הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְדוֹשׁ לֹא הִסְפִּים, עַל-כֵּן נִתְעַכֵּב. וּבְכָל פַּעַם כְּשֶׁהִתְעוֹרַר אֶצְלוֹ רְצוֹן וְהִשׁוּקָה לְנִסְעַ לְאַרְצֵי-יִשְׂרָאֵל, הִלֵּךְ לְבַקֵּשׁ אֶת הַסְּפָמַת רַבּוֹ הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְדוֹשׁ, אַךְ הוּא לֹא הִסְפִּים. וּפַעַם אַחַת כְּשֶׁנִּתְעוֹרַר אֶצְלוֹ רְצוֹן וְהִשׁוּקָה חֲזָקָה לְנִסְעַ לְאַרְצֵי-יִשְׂרָאֵל, וּבָא לְבַקֵּשׁ הַסְּפָמַת רַבּוֹ הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְדוֹשׁ, עָנָה וְאָמַר לוֹ רַבּוֹ: "וּוִילֶסְט פֶּאָרֵן פֶּאָר, נָאָר גִּי קִדָּם אִין מַקְנָה"^פ, וְהִלֵּךְ תַּכְּפֵּי-וּמִיד אֶל הַמַּקְנָה וְטָבַל הַרְבֵּה טְבִילוֹת, וְחִזַּר וּבָא אֶל רַבּוֹ. וְשָׂאל אוֹתוֹ הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְדוֹשׁ: "מַה רְאִיתָ בְּטְבִילָה רִאשׁוֹנָה?" וְהָשִׁיב: "רְאִיתִי אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל". "מַה רְאִיתָ בְּטְבִילָה שְׁנִיָּה?" וְהָשִׁיב: "רְאִיתִי אֶת יְרוּשָׁלַיִם". "מַה רְאִיתָ בְּטְבִילָה שְׁלִישִׁית?" וְהָשִׁיב: "רְאִיתִי אֶת מְקוֹם הַמַּקְדָּשׁ". "מַה רְאִיתָ בְּטְבִילָה רְבִיעִית?" וְהָשִׁיב: "רְאִיתִי אֶת קְדָשֵׁי קְדָשִׁים", אָבָל אֶת הָאָרוֹן לֹא רְאִיתִי". וְאָמַר לוֹ הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְדוֹשׁ זִי"ע: "דְּעַר אָרוֹן אִיז אִין

(ע) הַיֶּלֶד הִזָּה מוּצָא חֵן בְּעֵינַי.

(פ) אִם אַתָּה רוֹצֵה לְנִסְעַ, סַע, אַךְ קִדָּם לךָ לַמַּקְנָה.

מְעוֹבוֹז'^צ, וְהַבִּינִי, שְׂאִין רְצוֹן רַבּוֹ שְׂיִסַּע, וְעַל-כֵּן כָּבֹד לֹא הִתְעַקֵּשׁ
יֹתֵר וְנִשְׁאָר אֲצֵל רַבּוֹ כֹּל יְמֵי חַיָּיו.

יא.

אחר הסתלקות הבעל-שם-טוב הקדוש זי"ע היתה דרכו של ר' נחמן הורידנאקער ז"ל להשתטח בכל פעם על ציון רבו. ושאל ממנו כל מה שרצה, ודבר עמו כאשר ידבר איש עם רעהו, מרב קדשותו ופרישתו שהיתה בו, ומרב דבקותו ברבו הקדוש. ועל-כן גם אז, בכל ית שבא אל ציון רבו, הנה רגיל לשאל את רבו, אם יסע לארץ ישראל, ורבו לא הסכים. ופעם אחת כשבא אל ציון רבו ובקש ושאל אותו, האם יסע כבר לארץ ישראל. והסכים הבעל-שם-טוב הקדוש זי"ע שייסע. ותכף ומיד נרד מהציון בשמחה עצומה וברקודים "איך פאר קיין ארץ-ישראל"^ק. וכן הנה, שנסע לארץ ישראל ונסתלק שם, ומנוחתו כבוד בטבריה.

יב.

וכשהגיע הילד שמחה לגיל הבר-מצוה, וכן הבת פייגא הגיעה לגיל נשואין, אז נזכרה הצדקת מרת אדל בדברי אביה, שאמר: "דאס אינגל גיפעלט מיר". ושאלה לעצמה: למה הצרו אבי הקדוש לומר לי דברים אלו, אין זה פיראם שרצה שאשתדף עם הילד. ונגמר בדעתה, וכן הנה, שנשאו זה עם זה, הילד שמחה ובתה פייגא.

(צ) הארון הוא במעון/בוז'.

(ק) אני נוסע לארץ ישראל.

(ר) הילד הזה מוצא חן בעיני.

יג.

אחר שִנְשָאוּ, לא היו להם בָּנִים. וְהִיְתָה הַצְדָקָת מֶרֶת פִּיגָא רְגִילָה לִילָף תָּמִיד עַל צִיּוֹן זְקֵנָה הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְדוֹשׁ וְהַתְּפִלָּה שָׁם, שֶׁתִּזְכֶּה לְבָנִים. וְכֵן הָיָה, וְנִתְעַבְּרָה וְיִלְדָה בֶן, וְקִרְאָה שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל עַל-שֵׁם זְקֵנָה הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְדוֹשׁ זִ"ע.

יד.

פַּעַם אַחַת בְּהִיּוֹתוֹ עוֹד יֶלֶד קָטָן מְאֹד נֶחֱלַשׁ מְאֹד וְהִתְחִיל לְגוֹעַ, רַחֲמָנָא לְצַלֵּן, וְאִמּוֹ מֶרֶת פִּיגָא תַכְף-וּמְיָד לְקַחָה אוֹתוֹ עַל זְרוּעָה וְרָצָה אֶל צִיּוֹן הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְדוֹשׁ וְ"ל, וּבְכַתָּה שָׁם מְאֹד מְאֹד: "סְבִי, סְבִי, זֶהוּ הַבֶּן-יְחִיד שְׁלִי, וְהוּא הוֹלֵף וְגוֹנֵעַ, רַחֵם עָלַי וְהִתִּיּוּהוּ!" (יֵשׁ אוֹמְרִים, שְׂכָבֵר מֵת הַיֶּלֶד). וְהִיא הִנִּיחָה אוֹתוֹ שָׁם בְּצִיּוֹן זְקֵנָה וְהִלְכָה לְבֵיתָהּ בְּבִטְחוֹן חֲזָק, שִׁיבְרִיא הַיֶּלֶד בְּזָכוֹת זְקֵנָה. וְכֵן הָיָה, שֶׁהַיֶּלֶד הִתְחִיל לְהִבְרִיא וּבְכָה שָׁם כְּדֶרֶךְ תִּינוּק. וְאֲנָשִׁים שָׁמְעוּ קוֹל תִּינוּק בְּצִיּוֹן הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְדוֹשׁ, וְהִלְכוּ לְשָׁם וְלִקְחוּהוּ, עַד שֶׁבָּאָה אִמּוֹ וְלִקְחָה אוֹתוֹ. בְּלִילָהּ בָּא אֵלֶיהָ הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְדוֹשׁ זִ"ע בְּחִלּוֹם בְּקוֹבְלָנָה גְדוֹלָה: "לָמָּה עָשִׂית זֹאת? כִּי הִצְרַכְתִּי לְחַפֵּשׂ בֵּין אֲלָפִים וְרַבָּבוֹת נְשָׁמוֹת אֵת נְשַׁמַּת בְּנִי". וּמֵאֵז נִשְׁתַּנְּתָה צוּרְתוֹ מְאֹד, וְהָיָה נְדָמִים פָּנָיו כְּפָנָי מֵת מִמֶּשׁ. וּכְשֶׁהִלָּף בְּרַחוּב, פָּחַדוּ מִמֶּנּוּ וְקִרְאוּ אוֹתוֹ "ר' יִשְׂרָאֵל דְּעַר טוֹיטְעֵר"שׁ. וְאַחֲרֵיכֵן לֹא הֶאָרִיף יָמִים.

טו.

אַחֲרֵיכֵן יִלְדָה בֵּת וְקִרְאָה שְׁמָה פֶּעֶרְל, וְהֶאָרִיכָה יָמִים רַבִּים. בְּעִלָּה הָרִאשׁוֹן הָיָה ר' צְבִי מְטֻשְׁהָרִין וְ"ל וְאַחֲרֵיכֵן נִתְאַלְמְנָה וְנִסְעָה לְאַרְץ-יִשְׂרָאֵל, וְנִשְׁאַה לְר' פִּנְחָס-מֵאִיר וְ"ל, וְאַחֲרֵיכֵן נִתְאַלְמְנָה גַם

מִמֶּנּוּ (כְּשֵׁמוֹהֵרֵנִי תָז"ל הִיָּה בְּאַרְצֵי-יִשְׂרָאֵל בְּשָׁנַת תִּקְפ"ב, עוֹד פָּגַשׁ אוֹתָהּ שָׁם).

ז.ז.

וְאֶחָד-כֶּף יִלְדָה בֶּן שְׁנַי וְקָרְאָה לוֹ יַחִיאֵל עַל-שֵׁם אָבִיהָ, בְּעֵלָה שֶׁל אִמָּה הַצְדִּיקַת מֵרַת אָדָל.

ז.ח.

וְהִנֵּה בְּעֵלָה ר' שְׁמֹחָה ז"ל הִיָּה צְדִיק גָּנוּז מְאֹד וְהִיָּה עוֹבְדֵה-ה' נִפְלָא דְבוּק בְּדַבְּקוֹת אֲמַת בּוֹ יִתְבָּרַךְ. וְהָיוּ יְכוּלִים לְעַבֵּר עָלָיו יָמִים שְׁלָמִים, שְׁלֵא יָדַע, אֵיפֹה הוּא נִמְצָא בְּעוֹלָם, מְרַב דְּבַקוֹתוֹ בּוֹ יִתְבָּרַךְ, בְּתַפְלָה וְהִתְבּוֹדְדוֹת וּבִשְׁמוֹת וַיְחַוְדִים. וְלֹא הִיָּתָה לוֹ שׁוּם שְׂיִכוּת אֶל זֶה הָעוֹלָם כָּלֵל מְרַב קִדְשׁוֹ וּפְרִישׁוֹתוֹ וּדְבַקוֹתוֹ בּוֹ יִתְבָּרַךְ.

ז.ט.

פַּעַם אַחַת יָצָא מִבֵּיתוֹ וְלֹא חִזַּר, וְעָבְרוּ כַּמָּה שָׁבוּעוֹת, וְעַדִּין לֹא חִזַּר. וּבִתְוֹךְ-כֶּף הִגִּיעַ לִיל-טְבִילָה שֶׁל אִשְׁתּוֹ הַצְדִּיקַת מֵרַת פֵּיִיגָא, וְזֶה הִיָּה בְּלִיל שִׁבְתָּהּ.

כְּשֶׁהִגִּיעַ עַרְב־שַׁבַּת-קִדְשׁ, וּבְעֵלָה עַדִּין לֹא בָּא, הִיָּתָה לָהּ עֲגָמַת-נֶפֶשׁ גְּדוּלָה מְזוּהָ, כִּי הִלְיָלָה הַזֶּה יְהִיָּה לָהּ לִיל-טְבִילָה. וְהִיא הִיָּתָה צְדִיקַת גְּדוּלָה, וְעַל-כֵּן בְּבִקְרָה בְּשַׁעַת הַפְּרִשְׁת חֲלָה יִחַדָּה יַחַוְדִים, כְּדִי לְהִתּוֹדַע הִיָּכֵן בְּעֵלָה, וְאִם יָבֹא הַבֵּיתָה לְשַׁבַּת-קִדְשׁ. אִךְ לֹא רָאָתָה שׁוּם דְּבָר. וְהִצְטַעְרָה מְאֹד. אֶחָד-כֶּף בְּשַׁעַת הַדְּלָקַת הַנְּרוֹת הִתְחִילָה שׁוֹב לִיְחַד יַחַוְד, כְּדִי לְהִתּוֹדַע הִיָּכֵן בְּעֵלָה וְאִם יָבֹא הַבֵּיתָה לְשַׁבַּת-קִדְשׁ, אִךְ גַּם אֵז לֹא רָאָתָה שׁוּם דְּבָר. וּמִחֲמַת שְׁהִיָּתָה דְרָפָם לְהַדְּלִיק נְרוֹת בְּעֶרְךָ שְׁעֵתִים קִדְם צֵאת הַכּוֹכָבִים, יָצָאָה אַחַר הַדְּלָקַת-נְרוֹת אֶל צִיּוֹן הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ וּבְכַתְּהָ שֵׁם הַרְבֵּה

מֵאֵד, מֵה לַעֲשׂוֹת, הֲאֵם תִּלְךָ אֶל בֵּית-הַטְּבִילָה? הֲאֵם בַּעֲלָה יַחֲזֹר לְשַׁבַּת-קֹדֶשׁ? וַיַּחֲדָה שָׁם הֶרְבֵּה יַחֲוּדִים, עַד שֶׁנִּתְגַּלָּה לָהּ הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ וְאָמַר לָהּ: "עַר וְעַט קוֹמְעַן, עַר וְעַט קוֹמְעַן, עַר אִיזו שׁוֹיֵן אוֹן תַּחֲוִים-שַׁבַּת"^ת. וְכֵן הָיָה, שֶׁבָּא וְנִכְנַס אֶל בֵּית הַכְּנֶסֶת וְקָבַל שַׁבַּת-קֹדֶשׁ, וְהֶאָרִיךְ בַּתַּפְּלָה מְאֹד מְאֹד בַּדְּבָקוֹת נוֹרָאָה וְנִפְלְאָה מְאֹד מְאֹד, כַּמַּעַט בְּהַתְּפַשְׁטוֹת הַגְּשָׁמִיּוֹת לְגַמְרֵי. וְהָיָה הַלְכָה בֵּין-כָּף לְבֵית-הַטְּבִילָה. וְהָיְתָה עֲבוּדָתוֹ בְּלִיל שַׁבַּת-קֹדֶשׁ הַזֶּה יוֹצֵאת מִן הַכָּל, הַהֲכָנָה לְקֹדֶשׁ אָרְכָה זְמַן רַב, וְהַדְּבָקוֹת וְהַשְׁמוֹת וְהַיַּחֲוּדִים שֶׁיַּחֲד בְּשַׁעַת קֹדֶשׁ וּבְשַׁעַת אֲכִילָה הָיוּ לְהַפְּלִיא. וּבְלִילָה הַזֶּה נִמְשָׁכָה נִשְׁמַת רַבְּנוּ ז"ל בְּעוֹלָם, וְנִתְעַבְּרָה אָמוּ הַצְּדִיקָת מֶרֶת פִּינְגָּא.

יט.

וְכָל יָמֵי עֲבוּרָה הָיְתָה רְגִילָה לְבוֹא עַל צִיּוֹן שֶׁל זְקֵנָה הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ זי"ע, וּבְכַתָּה שָׁם הֶרְבֵּה מְאֹד מְאֹד, וְהַתְּפַלָּה עַל וְלָדָה שֶׁהָיָה מְעַבְּרַת עִמּוֹ. וְהָיְתָה רְגִילָה לְהַתְּעַכֵּב שָׁם בְּצִיּוֹן זְמַן רַב מְאֹד בַּתַּפְּלָה וַיַּחֲוּדִים קְדוֹשִׁים. וְהָיְתָה רְגִילָה לְסַפֵּר כָּל יָמֵי חַיֶּיהָ, שֶׁהָאֲרוֹת, שֶׁהָאִירוּ לָהּ אֶז בְּמִשְׁפָּךְ יָמֵי עֲבוּרָה, אִי אֶפְשָׁר לְצִיֵּר וּלְסַפֵּר כָּל, עַד שֶׁהוֹלִידָה. וְהַנִּלְד הַזֶּה הָיָה רַבְּנוּ ז"ל. וְנוֹלַד בְּרֵאשׁ חֹדֶשׁ נִסָּן תַּקְל"ב כַּנִּלְא.

כ.

ח' נִסָּן תַּקְל"ב בְּשַׁבַּת-קֹדֶשׁ פָּרַשַׁת מְצַרְע, שֶׁהָיְתָה אֶז גַּם שַׁבַּת הַגְּדוֹל, נִכְנַס בְּבְרִיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ ע"ה, וְנִקְרָא שְׁמוֹ נַחֲמָן עַל שֵׁם זְקֵנוּ, אָבִי-אָבִיו, ר' נַחֲמָן הוֹרִידֵנְקֵעַר ז"ל.

(ת) הוּא יְבוֹא, הוּא יְבוֹא, הוּא כָּבֵד בְּתוֹךְ תַּחֲוִים שַׁבַּת.

(א) מְסַפֵּר, כִּי בָעַת לִידָתוֹ שֶׁל רַבְּנוּ ז"ל, כְּשֶׁרָק יָצָא לְאוֹר הָעוֹלָם, יָצָקָה לוֹ אָמוּ עַל יָדָיו מִים שְׁלֹשׁ פְּעָמִים לְסוּרוֹגִין, וּכְמוֹ-כֵן כָּל אֵימַת שֶׁהִקִּיץ מִשְׁנָתוֹ לִינֹק אֶת חֶלֶב אָמוּ, נִטְלָה לוֹ אָמוּ יָדָיו כִּדְיוֹ. וְכֵן מְסַפֵּר, כִּי אָמוּ הִכִּינָה לוֹ קֹדֶם שֶׁהִלְכָה לִילֵד כֶּפֶה שְׁסָרְגָה, וּמִיָּד שֶׁיָּצָא רַבְּנוּ ז"ל לְאוֹר הָעוֹלָם, כִּסְתָה בּוֹ אֶת רֵאשׁוֹ.

כ.א.

ובשעת הברית וקריאת השם ענה דודו הצדיק הקדוש ר' ברוך ממעז'בוז' ו"ל, נחמן על-שם (בראשית ה, כט): "זה ינחמנו ממעשנו ומעצבון גדינו מן האדמה אשר אררה ה'" (עין בראשית רבה כה, ב). ודרשו מזה חז"ל הקדושים (סנהדרין קיג): צדיק בא לעולם, טובה באה לעולם. ונגשה אליו אמו ואמרה: "ברוך, (כך קראה לאחיה הקדוש) וינטש איהם אן מע זאל נישט קריגען אויף איהם"². והשיב לה הצדיק הקדוש ר' ברוך: "פייגלא דאס קען נישט זיין, עס איז פאר-פאלן, מע מוז קריגען אויף איהם"³. [אמו היתה בעלת רוח-הקדש. והיו אחיה הקדושים קוראים לה: "פייגלא די נביאָתה"]⁴.

כ.ב.

אמו הצדקת מרת פיגא שמרה עליו מאד, והיתה רגילה להביאו אל ציון וזקנה הבעל-שם-טוב הקדוש עם העריסה שלו. ובזמן שהיתה מתפללת ומתבודדת שם, היתה העריסה עם רבנו ו"ל מנחת על הציון. ובקשה שם הרבה להצלחת הילד הזה. (והיה רבנו ו"ל מחזיק לה טובה בעבור זה כל ימי חייו, והזהיר לכל אשר יבקש בזכותו, שיזכירנו על שם אמו דיקא, ולא כשאר נפטרים אשר מזכירים אותם רק על שם אביהם).

כ.ג.

באורה כזו התחילו ימי חייו הקדושים. לא ראה ולא שמע כִּי־אם קדשה וטהרה: מצד אחד — דבקות אביו בהשם יתברך,

(ב) תאחל לו שלא יחלקו עליו.

(ג) פייגלה, זה לא יכול להיות, זה כבר אבוד, מכרחים לחלק עליו.

(ד) פייגלה הנביאה.

וּמַצֵּד הַשּׁוֹנֵי — אָמוּ בַתְּפִלוֹתֶיהָ וּרְגִילוֹתֶיהָ לְבֹא עַל צִיּוֹן זְקֵנָה
הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ.

כד.

בְּיָמִים הֵהֵם הָיוּ רְגִילִים תְּלַמִּידֵי הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ
וּתְלַמִּידֵי הָרֵב הַמְּגִיד הַקְּדוֹשׁ לְנִסֵּעַ וְלָבֹא אֶל עִיר מְעוֹזְבוֹז' לְהִשְׁתַּחֲוֹת
עַל צִיּוֹן הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ. וְהָיוּ רְגִילִים לְהִתְאַכְסֵן בְּבֵית
הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ, שֶׁהָיָה שִׁיף עֲכָשׁוּ לְר' שְׁמֹחָה ז"ל וּלְאִשְׁתּוֹ
מֵרַת פִּיגָא כּו"ל.

כה.

בְּדַרְכֵם שֶׁל צְדִיקִים, וּבַפְּרָטִיּוֹת צְדִיקִים קְדוֹשִׁים כְּאֵלוֹ, תְּלַמִּידֵי
הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ וְהַמְּגִיד ז"ל, הָיָה עָקֵר שִׁיחֻתֵיהֶם רַק בְּתוֹרָה
וְעִבּוּדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וְסִפּוּרִים מֵרַבִּם הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ. וְהָיָה
רַבְּנוֹ ז"ל רְגִיל לַעֲמֹד סְמוּךְ לְשִׁלְחָנָם וְלִשְׁמַעַמָּה הֵם מְדַבְּרִים. וְהֵם
לֹא הִבְחִינוּ, אִיף שֶׁהֵילֹו הַקָּטָן הָיָה עוֹמֵד עַל יָדָם וְשׁוֹתֶה בְּצִמָּא
דְּבְרֵיהֶם, מֵרֵב צְעִירוֹתוֹ, שֶׁהָיָה אִזּוֹ כְּבֵן שְׁלֹשׁ אֵו כְּבֵן אַרְבַּע. וְהוּא
קָלֵט בְּעִצְמוֹ כָּל שֵׁיחַ וְהִגָּה הַיּוֹצֵא מִפִּיהֶם, וְנִחְקְקוּ בְּלִבּוֹ וּבְדַעְתּוֹ,
וְלִבּוֹ הָיָה מִתְּלַהֵב לַעֲשׂוֹת גַּם-כֵּן כְּמוֹתָם וְלְהַרְגִיל אֶת עֲצֻמוֹ לִילָף
בְּדַרְכֵם הַקְּדוֹשָׁה".

(ה) פֶּעַם הִתְחַבְּרוּ יַחַד כְּמָה מֵהַצְדִּיקִים שֶׁהִתְאַרְחוּ שֵׁם לְנִסֵּעַ לְהָרֵב הַקְּדוֹשׁ בַּעַל ה"תּוֹלְדוֹת
יַעֲקֹב יוֹסֵף", וְרַבְּנוֹ ז"ל הָיָה אִזּוֹ יָלֵד קָטָן כְּבֵן אַרְבַּע אֵו חֲמֵשׁ שָׁנַיִם, וְרָצָה גַם-כֵּן
לְהַצְטַרֵף עִמָּהֶם לְנִסְיָה. וְהַפְּצִיר בָּהֶם שִׁיקְחוּהוּ עִמָּם. וַיֵּצֵא שֶׁהָיָה יָלֵד קָטָן, לֹא רָצוּ
לְקַחַת אוֹתוֹ עִמָּהֶם, כִּי מִי יִשְׁמֹר עָלָיו. וְכִרְאוֹת רַבְּנוֹ ז"ל שֶׁאֵין רוֹצִים לְקַחַתוֹ, הַכְּנִיס
אֶת רַגְלוֹ בֵּין גְּלַגְלֵי הַעֲגָלָה, וְלֹא הִנִּיחַ לָהֶם לְנִסֵּעַ, וְהִתְעַקֵּשׁ בְּעִקְשׁוֹתָיו שִׁיקְחוּהוּ עִמָּהֶם.
וְכִרְאוֹת הַצְדִּיק רַבִּי חַיִּים קְרָאסְנֵעֵר זי"ע אֶת עֲקֻשְׁנוֹתוֹ הַגְּדוֹלָה, תְּפִסּוּ בְּיָדוֹ הָאֲחַת
וְהַעֲלֵהוּ עַל הַעֲגָלָה, וְקַבֵּל עַל עֲצֻמוֹ לְשְׁמֹר עָלָיו, וְנִסֵּעַ עִמָּהֶם יַחַד. וְהָיָה רַבְּנוֹ ז"ל מְחֻזָּק
לוֹ טוֹבָה כָּל יָמֵי חַיָּו שֶׁלְקַחוּ עִמוֹ, כִּי עַל יָדוֹ זָכָה לְרְאוֹת פֶּעַם אֲחַת אֶת בַּעַל ה"תּוֹלְדוֹת
יַעֲקֹב יוֹסֵף" זי"ע.

כו.

אחד-הספורים שְׁנֹכַח לְשִׁמוּעַ אָז, וְעוֹרֵר וְהִלְהִיב אֶת לִבּוֹ מְאֹד
מֵאֵד בְּתִשׁוּקָה גְדוֹלָה אֵלָיו יְתַבְרֵךְ, הִיָּה הַסְּפוּר שֶׁל הַתְּחִלַּת כְּנִיסַת
זְקֵנֵי הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ לְעַל עֲבוֹדָתוֹ יְתַבְרֵךְ עוֹד בְּהִיּוֹתוֹ יֶלֶד
קָטָן כְּבֶן חֲמֵשׁ.

וְזֶהוּ הַסְּפוּר: יְדוּעַ פִּי הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ נוֹלַד לְאָבִיו ר' אֱלִיעֶזֶר, כְּשֶׁהָיָה בֶן מֵאָה שָׁנִים, וְלֵאמֹר שָׂרָה. תַּכְּף-וּמִיָּד בְּהִלְדַּת הַבֶּן
מִתָּה אָמוֹ. וְכִשְׁהִגִּיעַ לְשָׁנַת הַחֲמֵשׁ, נִחְלַשׁ אָבִיו מְאֹד, וְקָרָא אֶת בְּנוֹ
אֵלָיו וְאָמַר לוֹ בְּלִשׁוֹן צְנוּאָה: "זְאֵלְסֵט וּוִיֶּסְעֵן אֲזִי אֵיךְ דֹּאֲרֵךְ יַעֲצֵט
אוֹוֹעַק גִּיִּין פּוֹן דְּעֵר וּוֹעֵלְטֵ". זְאֵלְסֵט זִיךְ פּוֹן גְּאָרְנִישֵׁט שְׁרַעֲקֵן מִיִּין
קִינְדֵ', כִּי הַשֵּׁם יְתַבְרֵךְ מְלֵא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ. וְתָמִיד תִּצְיֵר בְּדַעְתָּךְ,
כִּי הוּא יְתַבְרֵךְ אֶתְךָ עִמָּךְ וְאַצְלָךְ, וְעַל-כֵּן כְּשֶׁאַתָּה צְרִיךְ לְאִיזָה דְּבָר,
אַל תִּבְקֵשׁ מִשׁוּם נִבְרָא שְׁבַעֲוֹלָם רַק מִמֶּנּוּ יְתַבְרֵךְ. וּמֵאַחַר שְׂאִין שׁוּם
מְצִיאוֹת בְּלַעֲדֵיו יְתַבְרֵךְ כָּלֵל, תִּרְגִּיל אֶת עֲצָמְךָ לְדַבֵּר עִמּוֹ יְתַבְרֵךְ
בְּלִשׁוֹן שְׂאֵתָה רְגִיל בָּהּ, וְתָמִיד תִּלְךָ רַק עִמּוֹ יְתַבְרֵךְ". וּבְמַלִּים אֱלוֹ
נִסְתַּלַּק, וְיִצְא לַחוּץ וְעֲשֵׂה רַעַשׁ. וּבָאוּ בְנֵי-אָדָם וְקָבְרוּ אֶת אָבִיו.
וְהוּא נִשְׂאֵר יְתוֹם בְּלֵי אָבָא וְאֵמָא. אֵךְ דְּבָרֵי אָבִיו, שְׁדַבֵּר עִמּוֹ קָדָם
הַסְּתַלְקוּתוֹ, נִחְקֵקוּ הֵיטֵב בְּלִבּוֹ הַצְּעִיר וְעֲשׂוּ אֲצִלוֹ רִשְׁם חֲזָק.
וְהַתְּחִיל לְדַבֵּר עִמּוֹ יְתַבְרֵךְ. וְהָיָה הוֹלֵךְ גַּע וְנָגַד, קְרוּעַ וּבְלוּי, כִּי לֹא
הָיָה לוֹ מִי שִׁישְׁגִּיחַ עֲלָיו. וּבְמִקוֹם שֶׁהָיָה יֵשֵׁן בְּלִילָה (בְּאִיזָה
בֵּית-מִדְרָשׁ וְכַדוּמָה) כָּבֵר לֹא הָיָה שֵׁם בְּיוֹם, כִּי הָלַךְ מִכְּפָר לְכְּפָר,
וּמִעִיר לְעִיר, וּמִטְּיֵל בְּשָׂדוֹת וַיַּעֲרוֹת. אֵךְ בְּדַבֵּר אֶחָד הָיָה חֲזָק מְאֹד
מְאֹד לְקַיִם צְנוּאֵת אָבִיו, לְחַקֵּק בְּדַעְתּוֹ, שְׂאִין שׁוּם מְצִיאוֹת בְּלַעֲדוֹ
יְתַבְרֵךְ כָּלֵל, וּבְכָל תְּנוּעָה וְתַנּוּעָה שֵׁם אֱלוֹפוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְהוּא צְרִיךְ
רַק לְדַבֵּר עִמּוֹ יְתַבְרֵךְ. וְכֵן עֲשֵׂה, וְקַיִם זֹאת יָמִים וְשָׁנִים רַבִּים.

(ו) הַגִּי יוֹדַע כִּי הִגִּיעַ קִצִּי, וְאֲנִי צְרִיךְ לַעֲזֹב אֶת הָעוֹלָם כְּדָרֵךְ כָּל הָאָרֶץ.

(ז) אַל תִּפְחַד, בְּנִי, מִשׁוּם דְּבָר.

כז.

וּרְבֵנוּ ז"ל, תַּחֲפֵי-וּמְיָד כְּשִׁזְכָּה לְשִׁמְעַ סְפוּר זֶה, נִתְלַהֵב לְבוֹ
 בְּתִשׁוּקָה עֲצוּמָה גַם-כֵּן לְהַרְגִיל אֶת עֲצָמוֹ בְּהִנְהָגָה קְדוּשָׁה זוֹ. וְקָבַל
 עַל עֲצָמוֹ לְהִיּוֹת הַצָּנֵעַ לְכַתּוּב וּלְהַחֲבִיא אֶת עֲצָמוֹ מִכָּל הָעוֹלָם וְאֶפְלוּ
 מֵאֲבִיו וּמֵאִמּוֹ הַקְּדוּשִׁים. וְכֵכָה הִתְחִיל לְדַבֵּר עִמּוֹ יִתְבַּרְךָ בְּלִשׁוֹן,
 שֶׁהָיָה רָגִיל בָּהּ (הֵינּוּ בְּאִיִּדִישׁ).

תקל"ח

כח.

שְׁנַת תַּקל"ח בְּהִגְיֵעוֹ לְרַגִּיל שֵׁשׁ, בָּא עַל דַּעְתּוֹ לְפָרֵשׁ מִהָעוֹלָם,
 וְרָצָה לְשַׁבֵּר תַּאֲנוֹת אֲכִילָה. אַךְ עֲדִין הָיָה בְּשִׁכּוֹל קִטָּן וְנִדְמָה לוֹ, שֶׁזֶּה
 אֵי אֶפְשָׁר שְׁיִנִּיחַ מֵאֲכִילָתוֹ, כִּפִּי מֵה שֶׁהָיָה רָגִיל לְאָכַל בְּבִקְרָה
 וּבִצְהָרִים וְכוּ', עַל-כֵּן יָשָׁב עֲצָמוֹ, שֶׁהָיָה בּוֹלֵעַ כָּל מֵה שִׁיאֲכַל, דְּהֵינּוּ
 שְׁלֵא יְהִיָּה לוֹעֵס מֵה שִׁיאֲכַל, רַק יִבְלַע כְּמוֹת שֶׁהוּא, כְּדֵי שְׁלֵא יִרְגִישׁ
 שׁוּם טַעַם בְּאֲכִילָתוֹ. וְעָשָׂה כֵּן, וְעָלְתָה נְפִיחוֹת בְּצוּאָרוֹ, שֶׁקוֹרִין
 גִּישׁוּוֹאֵלָן.

כט.

וְאַף שֶׁהָיָה עוֹד יְלָד קִטָּן, כָּבֵר בְּעַר לְכַבּוֹ מְאֹד מְאֹד אֵלָיו יִתְבַּרְךָ
 בְּתַבְעֵרָה וּבְהַתְלַהֲבוֹת עֲצוּמָה. וְדַבֵּר עִמּוֹ יִתְבַּרְךָ בְּלִשׁוֹן שְׂרָגִיל בָּהּ,
 וְהָיָה רָגִיל בְּזֶה מְאֹד מְאֹד. וְצַעַק וּבִקְשׁ וְהִתְחַנֵּן אֵלָיו יִתְבַּרְךָ, שֶׁיִּזְכָּה
 לְהִיּוֹת אִישׁ כֶּשֶׁר בְּאֵמֶת. וְהָיָה מְרַצָּה וּמְפִיס אוֹתוֹ יִתְבַּרְךָ וּמְבַקֵּשׁ
 וּמִתְחַנֵּן לְפָנָיו יִתְבַּרְךָ, בְּכֹמָה וְכֹמָה מִיְגִי טַעֲנוֹת וְאִמְתְּלֹאוֹת, שֶׁרְאוּי
 לוֹ יִתְבַּרְךָ, שֶׁיִּקְרָבוּ לְעַבּוֹדָתוֹ. וְהָיָה מְבֹלָה בְּזֶה כָּל שְׁנוֹת גַּעוּרָיו.

ל.

על-פי-רב הטמין את עצמו על גבי בית אביו תחת הגג, שהיה שם כמו חדר במחצה של קנים, שמחזיקין שם תבן ומספוא, ושם היה מטמין עצמו והיה אומר תהלים, והיה צועק בלחש להשם יתברך, שיזכהו להתקרב אליו יתברך.

לא.

ובכל מקום שמצא פנוי מבני אדם, ישב שם ודבר עמו יתברך בתמימות ובפשטות גמורה. ואף-על-פי-כן היה נדמה לו תמיד, שאין מסתכלין עליו כלל, ואין שומעין לו כלל. רק אדרבה נדמה לו, שמרחיקין אותו מעבודתו יתברך בכל מיני הרחקות. פי היה רואה שחולפין ועוברין פמה וכמה ימים ושנים, ועדין הוא רחוק מהשם יתברך, ולא זכה עדין לשום התקרבות, על-כן נדמה בעיניו שאין שומעין דבריו כלל, ואין מסתכלין עליו כלל. רק אדרבא מרחיקין אותו בכל מיני התרחקות מעבודתו יתברך. אף אף-על-פי-כן היה מחזק עצמו מאד ולא הניח את מקומו. וכמה פעמים היה שהיה נופל בדעתו, מחמת זה שראה שהוא מתפלל ומעתיר ומפציר כל-כך שיתקרב לעבודת השם יתברך, ואין מסתכלין עליו כלל. ומחמת זה נפל לפעמים בדעתו ולא היה מדבר עוד כל-כך בינו לבין קונו פמה ימים. אחר-כך נזכר בעצמו והתבייש בעצמו על שהרהר אחר מדותיו יתברך, פי באמת בודאי השם יתברך חנון ורחום וכו', ובודאי רוצה לקרבו וכו'. וחזר ונתחזק בדעתו והתחיל שוב להעתיר ולדבר לפני השם יתברך. וכן היה פמה פעמים, שהיה נופל בדעתו והתחזק להתחיל מחדש.

לב.

היה עושה כל מיני עבודות פשוטות של עבודת-השם יתברך בלי שום חכמות. והכל — בהצנע גדול. ותכף פשיצא לחוץ, היה

עוֹשֶׂה בְּכֹנֶה כָּל מִינֵי נַעֲרוֹת: כָּל מִינֵי שְׁחֹק וּקְפִיצוֹת וּשְׂאָר עֲנֻנִים
כְּאֵלוֹ, שְׁקוֹרֵין פֶּאֶר שְׁיִיטְקִיט, עַד שְׁלֹא הָיָה עוֹלָה עַל דַּעַת שׁוֹם
אָדָם, שֶׁהוּא רוֹצֵה בַּעֲבוּדַת-הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ.

לג.

וְהָיָה נוֹהֵג בְּיָמִים אֵלּוֹ שֶׁהָיָה קָטָן, שֶׁהָיָה לוֹקַח כְּמָה מִטְּבַעוֹת
גְּדוֹלִים וְהַחֲלִיפֵן עַל טְפִלִּים, וְהָיָה נִכְנָס לְבֵית הַכְּנֶסֶת בְּהַצְנַע דְּרָךְ
חֲלוֹן וְכִיוּצָא, וְלָקַח עִמּוֹ הַסֵּפֶר "שְׁעָרֵי-צִיּוֹן" וְאָמַר ה'"לְשֵׁם יְחֹוד"
שֶׁל עֲשִׂית מְצֻנָה, וְלָקַח טְפֵל אֶחָד וְהִשְׁלִיכוֹ לְתוֹךְ הַמֶּתָן בַּסֵּתֶר,
וְאַחֲר־כֵּן חָזַר וְעָשָׂה עֲצָמוֹ, כְּאֵלוֹ הוּא מְסִיחַ דַּעְתּוֹ מִזֶּה, וְאַחֲר־כֵּן
חָזַר וְאָמַר לְשֵׁם יְחֹוד הַנִּ"ל, וְחָזַר וְהִשְׁלִיךְ פְּרוּטָה נוֹסֶפֶת לְתוֹךְ הַמֶּתָן
בַּסֵּתֶר, וְחָזַר וְהִסִּיחַ דַּעְתּוֹ וְחָזַר וְאָמַר הַלְשֵׁם יְחֹוד הַנִּ"ל וְהִשְׁלִיךְ עוֹד
פְּרוּטָה אַחַת. וְכֵן חָזַר וְעָשָׂה כְּמָה פְּעָמִים, עַד שֶׁהִשְׁלִיךְ כָּל הַפְּרוּטוֹת
לְתוֹךְ הַמֶּתָן בַּסֵּתֶר, וְעַל כָּל פְּרוּטָה וּפְרוּטָה אָמַר הַלְשֵׁם יְחֹוד הַנִּ"ל.
וּכְוֹנְתּוֹ הָיְתָה כְּדֵי שְׁיַעֲשֶׂה מְצוֹת רַבּוֹת, כִּי עֲבוּדַתוֹ הָיְתָה בַּפְּשִׁיטוֹת
גְּמוּרָה, בְּלִי שׁוֹם חֲכָמוֹת כָּלֵל. וְכֵן הָיָה עוֹשֶׂה וְעוֹבֵד אֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ
בְּכָל מִינֵי עֲבוּדוֹת פְּשׁוּטוֹת לְגַמְרֵי בְּלִי שׁוֹם חֲכָמוֹת כָּלֵל. אַף-עַל-פִּי
שֶׁבְּאֵמַת הָיָה חָכֵם גְּדוֹל וּמְפֹלֵג בְּחֲכָמָה מְאֹד מְאֹד גַּם בִּימֵי קִטְנוּתוֹ
וּבִימֵי נַעֲרֻיּוֹ כְּאֲשֶׁר הָיָה מְפָרְסֵם לְכָל מִפְּרִיּוֹ, אַף-עַל-פִּי-כֵן לֹא
הִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשׁוֹם חֲכָמָה כָּלֵל בַּעֲבוּדַת-הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, רַק הָיָה נוֹהֵג
לַעֲשׂוֹת כָּל הַעֲבוּדוֹת הַפְּשׁוּטוֹת שֶׁבְּעוֹלָם. וְזֶה הָיָה עֶקֶר חֲכָמָתוֹ
הַגְּדוֹלָה מְאֹד, כִּי מַעֲצֵם הַפְּלִגַּת חֲכָמָתוֹ זָכָה תִּכְף לְחֲכָמָה זוֹ, שְׂאִין
צְרִיכִין שׁוֹם חֲכָמָה כָּלֵל בַּעֲבוּדַת-הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, כִּי זֶהוּ עֶקֶר הַחֲכָמָה
הַגְּדוֹלָה מִן הַכֹּל, שְׁלֹא לְהִיּוֹת שׁוֹם חָכֵם בַּעֲבוּדַת-הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, רַק
בְּתַמִּימוֹת וּבַפְּשִׁיטוֹת בְּלִי שׁוֹם חֲכָמוֹת כָּלֵל.

לד.

בְּהִיּוֹתוֹ יוֹשֵׁב לְפָנָי רַבּוֹ בִּימֵי קִטְנוּתוֹ הָיָה רוֹצֵה תְּמִיד לְקַיֵּם,
"שׁוֹיְתֵי הַנְּזִ"ה לְגַנְדֵי תְּמִיד" (תהלים טו, ח). וְהָיָה מִתְּנַגֵּעַ לְצִיר נְגֵד

עיניו שם הני"ה ברוך הוא. ומחמת שהיתה מחשבתו טרודה בזה, לא היה יודע מה שלומד, והיה רבו כועס עליו. ואף-על-פי-כן כל ימי ילדותו היה עושה עניני מעשה נערות הרבה מאד, דהינו שחוק וקפיצות וטיול, שקורין פאר שייטקייט, והיה רגיל בזה מאד.

לה.

וכך התחיל להתגדל שנה אחר שנה, ובתוך כך התחיל להתמיד מאד בלמודו. והיה משלם למלמד מכיסו שלשה גדולים בעד כל דף גמרא, שהיה לומד עמו. מלבד השכר למוד שהיה אביו משלם למלמד, היה הוא בעצמו נותן למלמד משלו שלשה גדולים בעד כל דף ודף, כדי שהמלמד יכריח את עצמו ללמד עמו הרבה דפין גמרא בכל יום. וכן היה, שהיה המלמד לומד עמו כמה וכמה דפין בכל יום ויום, והוא היה משלם לו שלשה גדולים בעד כל דף ודף מלבד השכר למוד.

לו.

אחר-כך התחיל להתמיד יותר ויותר והתחיל ללמד בעצמו כל חלקי התורה הקדושה. ולמד הרבה מאד ש"ס ופוסקים ותנ"ך ו"עין יעקב" וספרי הזהר ו"תקוני-זהר" וכל כתבי האריז"ל ושאר ספרים הרבה מאד, וספרי מוסר הרבה מאד. ואמר, שכל הספרים הקטנים המדברים ממוסר — כלם היו בבית אביו, ולמד כלם. גם למד הרבה "ראשית חכמה", ואמר בפרוש, שלמד את ספר "ראשית חכמה" פעמים אין מספר. וגדל בקיאותו בכל הספרים, כפי מה שראינו בעינינו קצת, היה בלי שעור, ובפרט בספרי תנ"ך ו"עין יעקב" וכל כתבי האריז"ל וספרי הזהר והתקונים — לא נמצא דגמתו בעולם, כי כל התורה פלה היתה מוכנת לפניו ושגורה בפיו כשלחן הערוך ממש, כדבר המנח לפני האדם לפני עיניו, שיוכל לקח לעצמו מה שירצה, כן ממש היו כל הספרים הקדושים מוכנים

לפני עיני שכלו הקדוש בכל עת שרצה. וקצת מזה יכולים לראות ולהבין בספריו הקדושים.

לז.

ודבר זה נהג כל ימי חייו הקדושים להתמיד בזריזות ולהיות בכל חלקי התורה הקדושה. ודרכו היתה תמיד, שהיה לומד הרבה כל ימיו עד הסוף, אפלו בעת החולאת הכבדה, שהיתה לו בסוף. ואף-על-פי שהיתה עליו טרחא דצבורא, שהיה עוסק הרבה עמנו ועם כל אנשיו לקרבם לעבודת-השם יתברך ולתן לנו עצות בכל עסקינו וכו' וכו', וגם מחו היה משוטט תמיד בהשגות גבוהות ונוראות תמיד וכו' וכו', אף-על-פי-כן היה עוסק בלמוד התורה בפשיטות הרבה בכל יום ויום ולא היה טרוד כלל, רק תמיד היה בשוב הדעת. ובענין זה היה חדוש נפלא, ואי אפשר לספר מזה כלל, ומחמת זה היה לו פנאי על כל דבר.

לח.

ותמיד היה למודו במהירות גדולה מאד. והיה לומד כמה דפין פוסק בשעה אחת עם כל הפרושים כלם שסביב ארבעת חלקי "שלחן-ערוך" הנדפסים בכרך גדול, שהם ה"טורי-זהב" וה"מגן-אברהם" ו"הבאר הגולה" ו"פרי-חדש" ו"עטרת-זקנים" וכיוצא בהם בשאר החלקים.

וספר, שבעת שהקהל מכין עצמו להתפלל בבקר, בעת שמתחילים להתקבץ עד שמתחילים להתפלל, באותה השעה הוא לומד ארבעה דפין פוסק.

וכל מה שלמד גמרא או פוסק וכיוצא — הכל היה במהירות גדולה מאד.

ל.ט.

וספר עמנו הרבה הרבה בענין זה, שטוב ללמד במהירות ולבלי לדקדק הרבה בלמודו, רק ללמד בפשיטות ובזריזות ולבלי לבלבל דעתו הרבה בשעת למודו מענין לענין, רק יראה להבין הדבר בפשיטות במקומו, ואם לפעמים אינו יכול להבין דבר אחד, אל יעמד הרבה שם, ויניח אותו הענין וילמד יותר להלן, ועל פי הרב ידע אחר-כך ממילא מה שלא היה מבין בתחלה, כשילמד פסדר בזריזות להלן יותר.

ואמר, שאין צריכין בלמוד רק האמירה לבד לומר הדברים פסדר, וממילא יבין ולא יבלבל דעתו בתחלת למודו, שירצה להבין תכף, ומחמת זה יקשה לו הרבה תכף ולא יבין כלל. רק יכניס מחו בלמוד ויאמר פסדר בזריזות וממילא יבין. ואם לא יבין תכף, יבין אחר-כך. ואם ישארו אלו דברים, שאף-על-פי-כן לא יוכל לעמד על פונתם מה בכך, כי מעלת רבוי הלמוד עולה על הכל. וכמו שאמרו חז"ל (עבודה זרה יט.): ליגמור ויהדר לספור, ואף-על-גב דלא ידע מה קאמר", שנאמר (תהלים קיט, כ): "גרסה נפשי לתאבה" וכיו'. כי על-ידי רבוי הלמוד שילמד במהירות, יזכה ללמד הרבה, ועל-ידי-זה יזכה לעבר כמה פעמים אלו הספרים שלומד, לגמרם ולחזור ולהתחיל ולגמרם פעם אחר פעם, ועל-ידי-זה ממילא יבין בפעם השנית והשלישית כל מה שלא היה מבין בתחלה כל מה שאפשר להבין ולעמד על דבריהם. ודבר הרבה מאד מענין זה, ואי אפשר לבאר דברים אלו בכתב היטב. אבל באמת הוא דרך עצה טובה מאד בענין הלמוד, כי על-ידי-זה יכולים לזפות ללמד הרבה מאד לגמור כמה וכמה ספרים, וגם יזכה להבין הדברים יותר מאשר היה לומד בדקדוק גדול, כי זה מבלבל מאד מן הלמוד. וכמה בני-אדם פסקו מלמודם לגמרי על-ידי רבוי הדקדוקים שלהם, ומאומה לא נשאר בידם. אבל כשירגיל עצמו ללמד במהירות בלי

דְּקָדוּקִים הַרְבֵּה, הַתּוֹרָה תִּתְקַיֵּם בְּיָדוֹ, וַיִּזְכֶּה לְלַמַּד הַרְבֵּה מְאֹד גַּמְרָא וּפּוֹסְקִים כָּלֵם וְתַנ"ךְ וּמְדַרְשִׁים וְסִפְרֵי הַזֵּהָר וְקַבְלָה וּשְׁאָר הַסְּפָרִים כָּלֵם.

מ.

וּפַעַם אַחַת חָשַׁב רַבְּנֵנוּ ז"ל מַה שֶּׁהָאָדָם צָרִיךְ לְלַמַּד בְּכָל יוֹם, עַד שָׂאִין הַיּוֹם מִסְפִּיק; דְּהֵינּוּ לְגַמְרָא בְּכָל שָׁנָה ש"ס עִם הָרִי"ף וְהָרָא"ש וְד' חֲלָקֵי "שְׁלַחַן-עֲרוּךְ" הַגְּדוֹלִים וְכָל הַמְדַרְשִׁים כָּלֵם וְכָל סִפְרֵי הַזֵּהָר וְתַקּוּנֵים וְזֵהָר חֲדָשׁ וְכָל סִפְרֵי קַבְלָה מִהָאָרִיז"ל. גַּם צָרִיכִים לְלַמַּד אֵיזָה שְׁעוֹר בַּיּוֹם בְּקִצָּת עֵיוֹן. וְעוֹד חָשַׁב הַרְבֵּה דְבָרִים, גַּם צָרִיכִין לֹאמַר תְּהִלִּים בְּכָל יוֹם וְתַחֲנוּת וּבִקְשׁוֹת הַרְבֵּה הַרְבֵּה. וְאִזּוֹ סֵפֶר הַרְבֵּה מֵעַנְיָן זֶה, שֶׁצָּרִיכִין לְלַמַּד בְּמַהֲיֹרוֹת גְּדוֹלָה וּבִזְרִיזוֹת וְלִבְלִי לְבַלְבֵּל דַּעְתּוֹ בְּדְקָדוּקִים הַרְבֵּה מֵעַנְיָן לְעַנְיָן, וְהַדְּבָרִים הַלְלוּ בְּדוּקִים וּמְנַסִּים.

מ.א.

גַּם לֹא הָיָה מְצוּיָה לְחֹזֵר תַּכְּף עַל הַלְמוּד, רַק רְצוּנוֹ הָיָה תָּמִיד לְלַמַּד הַסְּפָר אוֹ הַפּוֹסֵק שְׁלוּמֵד פִּסְדֹר מְרָאוֹ שׁוֹ לְסוּפּוֹ בְּזִרְיָוֹת, וְאַחֲרֵי-כֵן יִתְחִיל פַּעַם נוֹסֶפֶת וַיִּגְמַר אוֹתוֹ כְּלוּ, וְכֵן פַּעַם אַחַר פַּעַם.

מ.ב.

גַּם אָמַר, לְבַל יִהְיֶה נִבְהַל מִזֶּה שֶׁהִזְהִיר, שֶׁצָּרִיכִין לְלַמַּד כָּל-כֶּף בְּכָל יוֹם, כִּי גַם אִם אֵינוֹ זוֹכֶה לְלַמַּד כָּל-כֶּף, אֶף-עַל-פִּי-כֵן הוּא יָכוֹל לְהִיּוֹת אִישׁ כָּשֶׁר בְּאַמְתּוֹ. וְסֵפֶר מִזֶּה, שֶׁיָּכוֹל לְהִיּוֹת אִישׁ כָּשֶׁר אֶפְלוֹ אֵינוֹ יָכוֹל לְלַמַּד כָּלֵל, וְאֶפְלוֹ צְדִיק יָכוֹל לְהִיּוֹת, אֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵינוֹ לְמַדָּן כָּלֵל, רַק בְּעַל הַשְּׁגָה אֵין יָכוֹל לְהִיּוֹת, כִּי-אִם כָּשֶׁהוּא לְמַדָּן בְּגַמְרָא, פְּרוּשׁ רַש"י וְתוֹסְפוֹת. אָבֵל אִישׁ כָּשֶׁר וְצְדִיק גַּמּוֹר יָכוֹל

לזָפוֹת, אֶפְלוּ מִי שֶׁהוּא אִישׁ פְּשׁוּט לְגַמְרִי, וְלֹא עָלֶיךָ הַמְּלֶאכֶה לְגַמֵּר
וְאִי אֵתָּה בֶּן חוֹרִין לְהַבְטִיל מִמֶּנָּה (אָבוֹת ב, כֵּא).

מג.

וְסֵפֶר, שֶׁלְמַד כָּל אַרְבַּעַת חֻלְקֵי "שְׁלַח־עֲרוּךְ" שֶׁלֹּשׁ פְּעָמִים:
פְּעַם אַחַת כְּפִשְׁוּטוֹ, וּפְעַם שְׁנֵייה לְמַד וְגַמְרֵם אוֹתָם וְהָיָה יוֹדֵעַ בְּכָל
דֵּין וְדֵּין מֵאַרְבַּעַת "שְׁלַח־עֲרוּךְ" הַשְּׂרָשׁ שֶׁלּוֹ בְּגַמְרָא, פְּרוּשׁ רַש"י
וְתוֹסְפוֹת, וּפְעַם שְׁלִישִׁית לְמַד וְגַמְרֵם אוֹתָם וְזָכָה לִידֵעַ בְּכָל דֵּין וְדֵּין
סוּד הַפְּנִינָה שֶׁל הַדֵּין, מִפְּנֵי מַה הַדֵּין כָּךְ עַל-פִּי סוּד. וְכִפִּי הַנִּשְׁמַע,
כָּל זֶה הָיָה בִּימֵי נְעוּרָיו, כִּי אַחֲר־כֵּן חָזַר וְגַמְרֵם אוֹתָם עוֹד כְּמָה
פְּעָמִים.

מד.

גַּם סֵפֶר בְּשִׁבְחוֹ, שֶׁיֵּדַע כָּל דְּבָרֵי הַ"עֲץ-חַיִּים" וְ"פְרִי-עֵץ-חַיִּים"
וְכָל כְּתָבֵי הָאֲרִיז"ל וְסֵפֶר הַזֹּהַר וְהַעֲקָר מִן הַתְּקוּנִים. וְהַמּוֹבֵן מִדְּבָרָיו
הָיָה, שֶׁזֶה הָיָה בִּימֵי נְעוּרָיו.

מה.

וְאֵל כָּל זֶה זָכָה עַל-יְדֵי עֲצָם יְגִיעָתוֹ וְטִרְחָתוֹ, שֶׁיִּגְעַע וְטִרַּח
בְּעַבְדַת-הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עוֹד מִימֵי קְטָנוּתוֹ בְּמִסִּירוֹת נַפְשׁ מִמֶּשׁ, כִּי כָּל
דְּבָר וְדְבָר שֶׁרָצָה לַעֲשׂוֹת בְּעַבְדַת-הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, הָיָה קָשָׁה עָלָיו מְאֹד
בְּכָל מִינֵי כְּבוֹדוֹת שֶׁבָּעוֹלָם.

מו.

וְסֵפֶר, שֶׁבְּתַחֲלָה הָיָה קָשָׁה וְכָבֵד עָלָיו מְאֹד לִישֵׁב יְחִידֵי בְּבֵית
מִיחָד כְּמָה שֶׁעוֹת רְצוּפוֹת לַעֲסֹק בְּעַבְדַת-הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וְזֶה הַדְּבָר

הִיָּה קָשָׁה וְכָבֵד עָלָיו מְאֹד בְּתַחֲלָה. אָף הוּא הָיָה מְכַרֵּיחַ עֲצָמוֹ מְאֹד וְשָׁבַר תְּאֵוֹתוֹ, וַיָּשָׁב כַּמָּה שָׁעוֹת בְּכָל יוֹם בְּהַתְּבוּדוֹת בְּחֶדְרֵי מִיָּחָד.

מ.ז.

וְכֵן הָיָה קָשָׁה עָלָיו מְאֹד מְאֹד הָעֲבוּדָה, שֶׁהָיָה צָרִיף לַעֲשׂוֹת בְּכָל יוֹם. וְכַל-כֵּן הָיָה קָשָׁה וְכָבֵד עָלָיו, עַד שֶׁאֵי אֶפְשָׁר הָיָה לוֹ לִשְׂאֵ כָּל הָעַל מִגְדֵּל הַכְּבִדוֹת, שֶׁהָיָה כָּבֵד וְקָשָׁה עָלָיו מְאֹד מְאֹד. וְרַק עַל-יְדֵי עֲצָה זֹו נִשְׂא עָלָיו עַל הָעֲבוּדָה; הֵינּוּ שֶׁבְּכָל יוֹם הָיָה חוֹשֵׁב בְּדַעְתּוֹ, שֶׁאֵין לוֹ רַק זֶה הַיּוֹם בְּלָבֵד, וְלֹא הַסְּתַפֵּל עַל יוֹם הַמְּחֻרָת וְעַל הַזְּמַן הַבָּא כָּלֵל, רַק כְּאִלוֹ אֵין לוֹ רַק זֶה הַיּוֹם לְבַד. וְעַל-כֵּן הָיָה יָכוֹל לִשְׂא עָלָיו עַל הָעֲבוּדָה שֶׁל זֶה הַיּוֹם לְבַד, כִּי עַל יוֹם אֶחָד לְבַד יָכוֹל הָאָדָם לְקַבֵּל עַל עֲצָמוֹ כָּל מִינֵי עֲבוּדוֹת שֶׁבְּעוֹלָם, מֵאַחֵר שֶׁהוּא רַק לַיּוֹם אֶחָד בְּלָבֵד. וְכַשְׁמֵר הָעֲבוּדָה שֶׁל זֶה הַיּוֹם, אֲזִי בַיּוֹם הַמְּחֻרָת חֹזֵר וְקַבֵּל עָלָיו הָעֲבוּדָה שֶׁל אוֹתוֹ יוֹם הַמְּחֻרָת.

מ.ח.

וְכַכֵּה הַתְּנַהֵג כֹּל יְמֵי יְלָדוּתוֹ, לְקַבֵּל עַל עֲצָמוֹ הָעֲבוּדָה בַּיּוֹם זֶה, וְלֹא הַסְּתַפֵּל עַל יוֹם הַמְּחֻרָת כָּלֵל. וְאָמַר, שֶׁבְּלֹא זֶה לֹא הָיָה יָכוֹל לִשְׂא עָלָיו כָּלֵל עַל עֲבוּדָתוֹ יְתִבְרָךְ, שֶׁהִיָּתָה כְּבִדָּה עָלָיו מְאֹד.

מ.ט.

וְהָיָה רְגִיל בְּנִדְרִים מְאֹד מְאֹד, שֶׁכַּמָּה פְּעָמִים כְּשֶׁבָּא הַיּוֹם, קִבֵּל עָלָיו בְּנִדְרֵי כָּל סֵדֵר הָעֲבוּדָה, שֶׁהָיָה רוֹצֵה לַעֲשׂוֹת בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם. וְאַחֲרֵי-כֵן אָף-עַל-פִּי שֶׁהָיָה קָשָׁה עָלָיו מְאֹד, הָיָה מְכַרֵּחַ לַעֲשׂוֹת מַחֲמַת הַנִּדָּר. וְכֵן עָשָׂה כַּמָּה וְכַמָּה פְּעָמִים. וְכֵן בְּכָל מִינֵי גְדָרִים וּסְיָגִים שֶׁל פְּרִישׁוֹת מְאִיזוֹ תְּאֵוָה וּמְאִיזוֹ מְדָה הָיָה רְגִיל הַרְבֵּה בְּנִדְרִים כַּמָּה וְכַמָּה פְּעָמִים. וְכֵן הָיָה, שֶׁכַּמָּה וְכַמָּה פְּעָמִים נִשְׁבַּע עַל

אלו דברים בנקיטת חפץ, כדי שיהיה חזק לפרש מאותו הדבר, שהיה רוצה להפריש עצמו ממנו.

נ.

(פעם אחת שאלו תלמידו מורנו הרב רבי נתן ז"ל, הלא על-פי הגמרא אין נכון לנדר נדרים. והשיב: "דאס מיינט מען אזוינע שלימעזאלניקעס ווי איהר", כאומר, מי שאינו בטוח שיוכל לקיים נדרו, אין נכון בעבורו לנדר נדרים, אבל הוא היה בטוח, שיקיים (נדריו).

נא.

גם היה רגיל מאד בימי קטנותו ובימי ילדותו לרוץ בכל פעם לקבר הבעל-שם-טוב הקדוש זי"ע לבקש ממנו, שיעזרו להתקרב להשם יתברך. והיה רגיל לילך לשם בלילה. ובזמן החרף בעת שהיתה קרירות גדולה מאד, היה הולך לשם בלילה ומשם חזר והלך אל המקנה. והיתה שם מקנה חוץ למרחץ, ומקנה אחת בתוך המרחץ. ובחר לו לילך למקנה שחוץ למרחץ בעת הקרירות הגדולה, וכבר היה קר לו מאד, מחמת שבא מהקבר הנ"ל, פי היתה הדרך רחוקה בין ביתו לבית העלמין, וכן מהבית העלמין למקנה. מלבד השהיות שנשתהה הרבה על הקבר. אף-על-פי-כן אחר כל זה היה הולך דוקא לטבל במקנה, שהיתה עומדת בחוץ, כדי לסגף את עצמו — וכל זה בהצנע בלילה. וספר בעצמו, שהנהגות אלו התנהג בהיותו בגיל שש שנים.

נב.

והיה רגיל מאד בבכיה, ובכה בכל יום הרבה לפניו יתברך בבכיות עצומות. ועל כל דבר שרצה לזכות בעבודת-השם יתברך,

בְּכֹה בְּכִיּוֹת רַבּוֹת לְפָנָיו יִתְבַּרֵּךְ, וְסִפֵּר, שְׁכָל לַמּוֹדוֹ בָּא לוֹ בִּיגִיעָה גְדוֹלָה, כִּי בַתְּחִלָּה הָיָה לוֹמֵד מִשְׁנֵיּוֹת וְלֹא הָיָה מִבֵּין לַמּוֹדוֹ, וְהָיָה בּוֹכָה הַרְבֵּה לְפָנָיו הַשֵּׁם יִתְבַּרֵּךְ, שִׁיאִיר עֵינָיו. וְהָיָה בּוֹכָה וּבּוֹכָה כָּל-כֶּף, עַד שֶׁזָּכָה שְׁיִיכַל לְלַמֵּד מִשְׁנֵיּוֹת. וְכֵן אַחֲרֵי-כֵן לָמַד שְׁאֵר סִפְרִים וְלֹא הָיָה מִבֵּין גַּם-כֵּן, וְהָיָה בּוֹכָה וּבּוֹכָה גַם-כֵּן הַרְבֵּה מְאֹד, עַד שֶׁזָּכָה לְהִבְיָנֵם. וְכֵן בְּלַמּוֹד זֶהָר וְכַתְּבֵי הָאֲרִיז"ל הָיָה בּוֹכָה גַם-כֵּן הַרְבֵּה, עַד שֶׁזָּכָה לְהִבְיָן, וְאָמַר שֶׁבַתְּחִלָּה בְּכָל סֵפֶר שֶׁלָּמַד לֹא הָיָה מִבֵּין, וְהָיָה קָשָׁה לוֹ הַרְבֵּה, וְלֹא הָיָה יְכוּל לְעַמֵּד עַל פְּשׁוּטֵם שֶׁל דְּבָרִים. וְהָיוּ לוֹ יְסוּרִים גְּדוֹלִים מְזֵה, וְהָיָה לַמּוֹדוֹ בִּיגִיעָה גְדוֹלָה, וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן לָמַד הַרְבֵּה מְאֹד, כִּי הָיָה מְחֻזָּק עֲצָמוֹ מְאֹד. וְהִכַּל זָכָה עַל-יְדֵי תַּפְלָתוֹ וּבְכִיּוֹתוֹ.

נג.

וְסִפֵּר, שֶׁבְּהִיּוֹתוֹ יָלַד קָטָן רַצָּה מְאֹד לְהִיּוֹת יָרֵא שְׁמַיִם, וְהָיָה חֲפֵץ לְקַבֵּל שְׁבַת בְּקִדְשָׁה גְדוֹלָה כְּרֵאוֹי, וְהִלָּךְ לְמַרְחֹץ וְטָבַל בְּזִרְזוֹת מִיַּד אַחַר חֲצוֹת, וְיָצָא מִהַטְּבִילָה וּבָא לְבֵיתוֹ וְלָבַשׁ בְּגָדֵי שְׁבַת, וְנִכְנַס לְבֵית הַמְּדַרְשׁ וְהִלָּךְ אֲנָה וְאֲנָה וְרַצָּה לְהַמְשִׁיךְ עַל עֲצָמוֹ קִדְשַׁת שְׁבַת וּנְשָׂמָה יִתְרָה, וְהָיָה חֲפֵץ מְאֹד לְרֵאוֹת אֵיזָה דְּבָר, אֵף לֹא רָאָה כָּלֵל, וְהָיָה מִתְגַּעְגַּע מְאֹד לְרֵאוֹת. וּבַתּוֹךְ זֶה הִתְחִילוֹ לְהַכְנִיס אֲנָשִׁים לְבֵית הַמְּדַרְשׁ, וּבָא אֵיזָה אִישׁ חָשׁוּב וְעַמֵּד עַל הַסְּטַנְדָּר שֶׁלוֹ וְהִתְחִיל לוֹמַר שִׁיר הַשִּׁירִים. וְהִלָּךְ רַבְּנוּ ז"ל וְהַכְּנִיס רֵאוֹ שׁוֹ לְמִטָּה בְּתוֹךְ הַסְּטַנְדָּר. וּמִחֲמַת שֶׁהָיָה עֹדֵן יָלַד קָטָן, לֹא הִקְפִּידוּ עָלָיו. וְהוּא הָיָה מְנַח שֵׁם וְהִתְחִיל לְבַכּוֹת, וּבְכֹה מְאֹד בְּדַמְעוֹת שְׁלִישׁ כְּמָה שֶׁעוֹת עַד הָעָרֶב, עַד שֶׁעֵינָיו נִעְשׂוּ נְפוּחוֹת (שְׁקוֹרִין גִּישׁוּוֹאֲלִין). וְאַחֲרֵי-כֵן פָּתַח אֶת עֵינָיו וְנִדְמָה לוֹ, כְּאִלוֹ הוּא רוֹאָה אֵיזָה אֹר, מִחֲמַת שֶׁכָּבַד גְּדֻלָּקוֹ הַנְּרוֹת, וְעֵינָיו הָיוּ סְתוּמוֹת כָּל-כֶּף בְּכִיָּה. וְאִזּוֹ הִתְקַרְרָה דַּעְתּוֹ קֶצֶת. וְכָל זֶה הָיָה בְּקִטְנוֹתוֹ מִמֶּשׁ בְּהִיּוֹתוֹ בֶּן שָׁשׁ שָׁנִים.

נד.

וכן אחר-כך כל ימי חייו הקדושים הנה רגיל מאד מאד בבכייה, ובכה הרבה מאד מאד לפניו יתברך. וספר, שמחמת שמשפחתו באה ממלכות בית דוד, על-כן הם שרויים על-פי רב בלב נשבר ובוכים הרבה ואין רגילים בפנים שוחקות, כי דוד המלך, עליו השלום, יסד ספר תהלים, שרבו הוא דברי כבושים היוצאים מלב נשבר, כי כל דבריו הם רק צעקות ותחנונים בלב נשבר מאד, על-כן גם ורעו עתה יש להם לב נשבר על-פי רב. וגם דודו הצדיק הקדוש רבי ברוך ממעון'בו' ז"ל לא הנה רגיל בפנים שוחקות, רק בלב נשבר.

נה.

ופעם אחת ישב רבנו ז"ל בחדרו ובכה כל-כך הרבה מאד לפני השם יתברך, והדמעות ירדו מעיניו על הארץ, עד שנתלחלחה הארץ כל-כך מהדמעות, עד שנדבק עקב המנעל שלו אל הארץ מחמת לחולית הדמעות.

נו.

וכן פעם אחת בימי גדלותו ופרסומו כבר, בימי סכות הקדושים, כשהקיף רבנו ז"ל את הבימה באתרוג ובמיניו, ראו אנשיו על הקרקע במקום שהלך סביב הבימה, שנתלחלחה הקרקע מהדמעות שלו, ששפף אז בעת הקיפו את הבימה.

נד.

ופעם אחת נתן רבנו ז"ל את הטלית הישנה שלו במתנה לאחד ממקרביו ואמר לו: "הזהר מאד לכבד את הטלית הזו, כי כמו מספר שערות שיש בטלית, כל-כך הרבה דמעות שפכתי לפני השם יתברך, עד שידעתי מהי טלית".

נח.

ובפרוש אָמר, שְׁזָכָה אֶל מַה שְׁזָכָה רַק עַל-יְדֵי שְׁקִידָתוֹ בְּתַפְלָה וְהַתְּבוּדוֹת וּבְכִיּוֹת, שְׁבָכָה הַרְבֵּה לְפָנָיו יִתְבַּרַךְ בְּתַמִּימוֹת וּפְשִׁיטוֹת גְּדוּלָּה. וְאָמַר, שְׁפָל מִי שִׁינְגִיל אֶת עֲצָמוֹ לִילֵךְ בְּדֶרֶךְ הַקְּדוֹשׁ הַזֶּה וַיְהִי עֶקֶשׁן גְּדוֹל בְּזֶה, אֲזוּ גַם הוּא יִזְכָּה לְהַגִּיעַ אֶל מַה שְׁצָרִיף לְהַגִּיעַ, כִּי הַפֶּל תְּלוּי כְּפִי יַגִּיעַתוֹ וְטִרְחַתוֹ בְּתַפְלָה וְהַתְּבוּדוֹת וּבְכִיּוֹת לְבָכוֹת לְפָנָיו יִתְבַּרַךְ.

נט.

וְסֹפֵר, שְׁבִימֵי יְלִדוֹתוֹ, כְּשֶׁהָיָה סוֹעֵד סְעֵדָתוֹ, הָיָה אַחֲר־כֵּף נוֹתֵן שֶׁבַח וְהוֹדָיָה לְהַשֵּׁם יִתְבַּרַךְ בְּלִשׁוֹן אֲשֶׁכֶּנֶז עַל כָּל סֵדֶר אֲכִילָתוֹ, וְלֹא הָיָה מְסַתְּפֵק בְּבִרְכַּת הַמְּזוֹן שֶׁהָיָה מְבָרֵךְ, רַק מֵעֲצָמוֹ גִּתֵּן שֶׁבַח וְהוֹדָיָה לְהַשֵּׁם יִתְבַּרַךְ בְּלִשׁוֹן אֲשֶׁכֶּנֶז עַל כָּל סֵדֶר אֲכִילָתוֹ, שֶׁנִּתְּנָה לוֹ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם; כְּגוֹן שֶׁהָיוּ נוֹתְנִין לוֹ מִתַּחֲלָה מְעַט יַיִן שֶׁרָף וְחִתִּיכַת לְעִקְיָה, וְאַחֲר־כֵּף צָנֹן שֶׁקָּדֵם הָאֲכִילָה וְכוּ' וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה כָּל סֵדֶר הַסְּעֵדָה, הָיָה מְסַדֵּר שֶׁבַח וְהוֹדָיָה לְהַשֵּׁם יִתְבַּרַךְ עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר בְּפֶרֶט.

ס.

אֵךְ אֶף-עַל-פִּי-כֵן הֵיטָה כָּל עֲבוּדָתוֹ כָּל יְמֵי קִטְנוֹתוֹ וְיְלִדוֹתוֹ בְּהַצָּנֵעַ לְכַת מְאֹד, עַד שֶׁלְּשׁוֹם בְּרִיָּה לֹא עָלָה עַל הַדַּעַת, שֶׁהֵיִלֵּד הָיָה עוֹסֵק בְּעֲבוּדָתוֹ יִתְבַּרַךְ בְּהַתְּמָדָה רַבָּה וּבְמִסִּירוֹת נֶפֶשׁ. וְכַל-כֵּף הָיָה מְצָנֵעַ בְּעֲבוּדָתוֹ יִתְבַּרַךְ מִבְּנֵי-אָדָם, עַד שֶׁפָּעַם אַחַת הֵלֵךְ לְמִקְנֵה בְּבִקָּר בַּחֲרָף, וּבֹא מִהַטְּבִילָה, וְהִפְאוֹת הָיוּ לַחוֹת מִהַמַּיִם. וְתָמָהּ עָלָיו הָעוֹלָם, שֶׁבַּחֲרָף יְהִי מִיִּשְׁהוּ חוֹפֵף רֹאשׁוֹ, כִּי לֹא עָלָה עַל דַּעְתָּם שֶׁהָיָה בְּמִקְנֵה, רַק סָבְרוּ שֶׁחָפֵף רֹאשׁוֹ, וְתָמָהּ עָלָיו, עַל שֶׁחָפֵף

ראשו בקרירות כזו. והיו מחזיקים זאת למעשה גערות שלו, כי היה מצנע מאד מאד בעבודתו יתברך.

ס.א.

כל ימי קטנותו, מיום שנולד עד שנתגדל ונעשה בר מצוה, ועד חתנתו היה בעיר מעז'בו'. ושם עבד עבודתו בשקידה רבה ובחכמה עצומה להסתיר הכל מבני אדם, עד שלא ירגישו עליו שום שנוי והפרש משאר הנערים בני גילו, עד שלא עלה על דעת שום אדם, שיש בילד זה איזה שנוי מילדים אחרים.

ס.ב.

בימים ההם אחר שקידה עצומה שהיתה לו לומר הרבה ש"ס ופוסקים ותנ"ך ועין יעקב ומדרש וכו', כתב את ספר הא"ב, הנקרא "ספר המדות", חלק ראשון. והם לקוטים נפלאים שלקט כל אשר השיגה יד חכמתו הגדולה אז להבין דבר מתוך דבר. ואסף מפל ספרי קדש כל אשר מצא בהם מה שנוגע למוסר ולהנהגות ומדות ישרות, וכתבם אצלו לזכרון. הן מה שמצא מבאר בדברי חז"ל איזו מעלה של מדה טובה או להפך, גנות מדה רעה — הכל כאשר לכל היה מאסף על יד על יד והעתיקם אצלו על סדר א"ב, אצל כל מדה ומדה, למען יהיה לו לזכרון לראות בעיניו מעלת כל מדה ומדה והפוכה, למען לכת בדרך טובים וארחות צדיקים לשמר. ונוסף לזה השיגה חכמתו הרמה דברים רבים יקרים ונפלאים, אשר אינם מבארים בפרוש בדברי חז"ל. אף ברכ עצם השגתו הבין דבר מתוך דבר, והשיג חדישים יקרים בעניני המדות מתוך הפסוקים ומתוך דברי חז"ל, אשר אינם מבארים בדבריהם בפרוש, כפי-אם ברמז למשפיל כמותו. וכל-זה חבר עוד קדם הבר-מצוה שלו. והיה רגיל לומר: "דאס האט מיר גימאכט פאר איין איד"^ב; הינו ששל-ידי

(ב) זה עשה אותי ליהודי.

אֵלֹהֵי הַדְּבָרִים הַנִּנְאָמְרִים בְּסֵפֶר הָא"ב עַל כָּל מִדָּה וּמִדָּה, עַל-יַד־יְיָ-זֶה הַתַּנְבִּיב לְשַׁבֵּר כָּל מִדָּה וּמִדָּה, עַד שְׂזָכָה לְמָה שְׂזָכָה.

תקמ"ה

סג.

רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן תַּקמ"ה בְּשַׁבַּת-קֹדֶשׁ פְּרֻשַׁת וַיִּקְרָא, שְׁהִיְתָה אִזּוֹ גַם שַׁבַּת פְּרֻשַׁת הַחֹדֶשׁ, נַעֲשֶׂה רַבְּנוּ ז"ל בְּר־מְצוּהָ. וּבְאוֹתוֹ יוֹם שַׁבַּת-קֹדֶשׁ בָּא אֱלֹהֵי דוֹדוֹ הַצְּדִיק הַקְּדוֹשׁ רַבִּי מִשֵּׁה-חַיִּים-אֶפְרַיִם מְסֻדִילְקוֹב ז"ל (בַּעַל מְחַבֵּר "דְּגַל-מַחְנֵה-אֶפְרַיִם") וּבִרְכוּ. וְאָמַר לוֹ הַפְּסוּק (תְּהִלִּים ב, ז): "אֲנִי הַיּוֹם יִלְדֶתֶיךָ" (כִּי זֶה נֶאֱמַר עַל הַיּוֹם שְׁהָאָדָם נַעֲשֶׂה בְר־מְצוּהָ כַּמוּבָא בְּסֵפֶר־טוֹב). וְאָמַר לוֹ קֶצֶת וּמַעַט דְּבָרֵי מוֹסֵר וְהַתְחַזְּקוֹת מִמָּה שְׁקַבֵּל מִזְּקֵנוּ הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ זי"ע, וְהָיוּ הַדְּבוּרִים יִקְרִים מְאֹד מְאֹד בְּעֵינֵי רַבְּנוּ ז"ל "כַּמוּצָא שְׁלָל רַב" (שָׁם קִיט, קסב).

סד.

יוֹם א' פְּרֻשַׁת צו, ב' בְּנִיסָן, הַתְּחִיל רַבְּנוּ ז"ל לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין. וְהַתְּפִלִּין שְׁלוֹו נִכְתְּבוּ עַל-יַדֵּי הַצְּדִיק הַגָּנוּז הַמְּפָרָסָם בְּקִדְשָׁה וְטָהֳרָה רַבִּי אֶפְרַיִם סוֹפֵר ז"ל. וְהָיָה רַבְּנוּ ז"ל מְשַׁבַּח מְאֹד מְאֹד אֶת הַתְּפִלִּין שְׁלוֹו. וְרַבְּנוּ ז"ל כְּשֶׁהִתְחִיל לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין, הַתְּחִיל לְהַנִּיחַ שְׁנֵי זוּגוֹת תְּפִלִּין: קֶדָם שְׁל רַש"י וְאַחַר-כֵּן שְׁל רַבְּנוּ-תָם. וְאָמַר, שְׁלֹדְעָתוּ, תַּכְּף-וּמַיִד כְּשֶׁהֵילֵד נַעֲשֶׂה בְר־מְצוּהָ, יִתְחִיל לְהַנִּיחַ שְׁנֵי זוּגוֹת תְּפִלִּין: שְׁל רַש"י וְשְׁל רַבְּנוּ-תָם (וְכֵן נוֹהֲגִים אֲנִשֵּׁי שְׁלוֹמְנוּ עַד הַיּוֹם).

סה.

תִּכְתֹּף וּמִיד אַחַר הַבְּרִמָּצוּה שְׁלוֹ בָּא בְּקֶשֶׁר הַחֲתוּן עִם בֵּית הַרְבֵּנֵי הַנְּגִיד הַמְּפָרָסִם בְּתוֹרָה וּבִירְאָה מוֹרְנוּ הָרַב רַבֵּי אֶפְרַיִם ז"ל, שְׁהִיָּה אִישׁ נִכְבָּד מְאֹד וּמִיָּחָס. מְקוֹר מַחְצַבְתּוֹ הָיָה בְּעִיר זְאֵסְלָאב, וְאַחֲרֵיכֵן נִתְגַּלְגַּל הַדְּבָר עַד שֶׁקָּבַע יִשְׁיָבְתוֹ בְּכַפֵּר אוֹסִיָּאטִין. כִּי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עָזַר לוֹ וְנִתְעַשֵּׂר מְאֹד, וְרַכַּשׁ כַּמָּה כְּפָרִים שְׁבִסְבִיבוֹת עִיר מְעַדְוּעֵדִיוּקָע, וְאַחַד מֵהַכְּפָרִים שְׁלוֹ הָיָה כְּפָר אוֹסִיָּאטִין שְׁגָר שָׁם. וְהָיָה מְפָרָסִם בְּשֵׁם טוֹב וּלְבַעַל צְדָקָה גְּדוֹל בֵּין כָּל הַצְּדִיקִים הַמְּפָרָסִמִּים, שֶׁכָּלֵם נִתְאַכְסְנוּ אֲצֵלוֹ, וְהוּא הָיָה מְקַבְּלֵם בְּסִבֵּר פָּנִים יְפוֹת. גַּם אֲשֶׁתּוֹ הָיְתָה אִשָּׁה כְּשֶׁרָה מְאֹד וַיִּחְסְנִית גְּדוֹלָה.

סו.

וְנִקְבַע יוֹם הַחֲפָה בְּעִיר מְעַדְוּעֵדִיוּקָע, וּבָאוּ אָבִיו וְאִמּוֹ הַקְּדוּשִׁים עִמּוֹ, וְנִכְנַס לַחֲפָה עִם הַצְּדִיקָת מֶרֶת סְאִשְׂיָא בֵּית ר' אֶפְרַיִם ז"ל הַנִּזְכָּר.

סז.

וְתִכְתֹּף וּמִיד אַחַר שֶׁכִּסָּה רַבְּנוּ ז"ל אֶת פְּנֵי הַכֶּלֶה עוֹד קִדְּם הַחֲפָה, הִלָּךְ מִיד וְקִרְא לְכַמָּה בְּנֵי הַנְּעוּרִים וְדַבֵּר עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד בִּיחִידוֹת וְנָסָה אוֹתָם בְּחֻכְמָתוֹ, הֵיכֵן הֵם עוֹמְדִים. וּבֵין הַבְּנֵי הַנְּעוּרִים הָאֵלוֹ הָיָה אַבְרָהָ אֶחָד וְשִׁמוֹ ר' שְׁמַעוֹן. וְהָיָה אִישׁ תָּם וַיִּשֶׁר מְאֹד, וְגַם לָבָב בְּעַר מְאֹד אֵלָיו יִתְבָּרַךְ. וְהִתְחִיל רַבְּנוּ ז"ל לְדַבֵּר עִמּוֹ גַּם-כֵּן בְּחֻכְמָה, כְּאֵלוֹ הוּא רוֹצֵה חַס וְשְׁלוֹם הַכְּלֵי הָעוֹלָם הַזֶּה. וְר' שְׁמַעוֹן עָמַד מִשְׁתוֹמֵם וְלֹא הִשִּׁיב לוֹ, כִּי לֹא הָיָה חֲפִץ בְּאֵלָה. עָנָה וְאָמַר לוֹ רַבְּנוּ ז"ל: "וְכִי אֵין אַתָּה בֶּן אָדָם! מְדוּעַ אֵינְךָ חֲפִץ בְּאֵלוֹ הַדְּבָרִים שֶׁל עוֹלָם הַזֶּה?" וְהִשִּׁיב לוֹ ר' שְׁמַעוֹן: "אֲנִי אִישׁ תָּם וְחֲפִץ בְּתַמִּימוֹת". עָנָה וְאָמַר לוֹ רַבְּנוּ ז"ל: "כְּפִי הַנִּרְאָה, שְׁעוֹד תִּהְיֶה הַכְּרוֹת גְּדוֹלָה בֵּינֵינוּ". וְאָמַר לוֹ אִזּוּ בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "סַע הָאֵט אַ פָּנִים

אז מיר וועלן זיך קענען". וְאָמַר לוֹ רַבֵּנוּ ו"ל, שְׁדַבֵּר עִם אֱלֹהֵי בְנֵי הַנְּעוּרִים וְנִסֶּה וּבַחַן אוֹתָם, וְהִנֵּה הֵם רְחוּקִים מֵהַשֵּׁם יְתָבְרוּ מְאֹד, אִף גַּם הֵם פְּגוּמִים וּבַעֲלֵי עֲבָרָה, רַחֲמָנָא לְצַלָּן. וְתַכְף הֵלֶךְ רַבֵּנוּ ו"ל עִם ר' שְׁמַעוֹן לְשֹׁדָה, וְדַבְּרוּ יַחַד הַרְבֵּה בַּעֲבוּדַת־הַשֵּׁם יְתָבְרוּ בְּהַשְׁתַּוְּקוּת גְּדוּלָּה. וְדַבֵּר רַבֵּנוּ ו"ל לְר' שְׁמַעוֹן דְּבָרֵי הַתְּעוּרָרוֹת רַבָּה, שְׂאִין שׁוֹם תְּכָלִית בַּעוֹלָם הַזֶּה, כִּי־אִם לְפָרֵשׁ מִתְּאוּת עוֹלָם הַזֶּה וְלַעֲבֹד אֶת הַשֵּׁם יְתָבְרוּ. וּבַפֶּרֶט אָנֹכִי, שְׁהִיֹּם יוֹם חֲפְתִּי, וּמוֹחֲלִין לִי כָּל הָעוֹנוֹת — בּוֹדַי אָנִי צָרִיךְ לְפַשְׁפֵּשׁ בְּמַעֲשֵׂי הַרְבֵּה. וְכִיּוֹצֵא בְּאֵלוֹ הַדְּבָרִים דַּבֵּר עִמּוֹ הַרְבֵּה, וְהִלְכוּ יַחַד וְדַבְּרוּ מִזֶּה עַד הַחֲפָה.

ס.ח.

וּמֵאֵז וְהִלָּאָה נִתְקַשֵּׁר ר' שְׁמַעוֹן עִם רַבֵּנוּ ו"ל וְנַעֲשֶׂה הַמְקַרֵּב הַרְאִשׁוֹן שְׁלוֹ. וְרַבֵּנוּ ו"ל דַּבֵּר עִמּוֹ הַרְבֵּה בְּהַתְּעוּרָרוֹת גְּדוּלָּה, וְהִנֵּה מְדַבֵּר עַל לְבוֹ, שְׂעִעֲשֶׂה כְּמוֹתוֹ — לְפָרֵשׁ עֲצָמוֹ מִן הָעוֹלָם לְגַמְרֵי וְלִהְתַּיַּגֵּעַ וְלִטְרַח וְלַעֲסֹק רַק בַּעֲבוּדַתוֹ יְתָבְרוּ. אָכֵל ר' שְׁמַעוֹן הִשִּׁיב לוֹ: "אַתֶּם בּוֹדַי תִּזְכּוּ לִהְיוֹת צִדִּיק מְפָרָס, וְאִנִּי חֲפִץ לִהְיוֹת מְשֻׁמֵּשׁ אֲצִלְכֶם תָּמִיד". וְכֵן הָיָה, כִּי אַחֲרֵי שְׁנַיִם רַבּוֹת זָכָה לְשִׁמּוֹשׁ הַרְבֵּה אֶת רַבֵּנוּ ו"ל, וְזָכָה שָׂרְבֵנוּ ו"ל הַבְּטִיחוֹ, שְׂיִזְכֶּה לְשִׁמּוֹשׁ גַּם בַּעוֹלָם הָעָלְיוֹן (עֵיִן לְקַמּוֹ, סִימָן תַּקְס"ט). וּמֵאַחַר שֶׁקָּבַל דְּבָרֵי הַתְּעוּרָרוֹת מֵרַבֵּנוּ ו"ל, וְהִתְחִיל לְהִתְנַהֵּג בְּדַרְכֵי רַבֵּנוּ ו"ל, וּבַפֶּרֶט בְּתַפְלָה וּבְהַתְּבוּדָרוֹת, (כִּי ר' שְׁמַעוֹן הָיָה בַּעַל מִתְּבוּדָד גְּדוּל כָּל יְמֵי חַיָּו), עַל־יְדִי־זֶה נַעֲשֶׂה אִישׁ כְּשֶׁר מְפָלֵג בְּמַעֲלָה מְאֹד, וְזָכָה לְחַדֵּשׁ הַרְבֵּה חֲדוּשֵׁי תוֹרָה. וְרַבֵּנוּ ו"ל אָמַר פַּעַם עָלָיו, שְׁכַכְּר שְׁכַבֵּר אֶת כָּל הַמַּדּוֹת הַרְעוֹת לְגַמְרֵי.

ס.ט.

וּבַעֲתַתְּנָתוֹ קָבַל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אַדְמִים לְנִדָּן, וְהִנֵּה אֵז סוֹךְ מְפָלֵג מְאֹד. וְהוּא תַכְּף־וּמִיד אַחַר יְצִיאָתוֹ מִן הַחֲפָה, הַתְּלַהֵב לְכַבּוֹ עוֹד

יותר ויותר בַּעֲבוֹדַת-הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וְהִתְחִיל לְשַׁקֵּד מְאֹד מְאֹד בְּתוֹרָה וּבְתַפְלָה וְהִתְבּוֹדְדוֹת בֵּיתָר שָׂאת וְיָתֵר עֵז מִכָּל שָׁנוֹת קִטְנוֹתוֹ וְיִלְדוֹתוֹ. וְלֹא דָאָג עַל פְּרִנְסָה כָּלֵל, רַק הִתְחִיל לְאָכַל מִמְעוֹת הַנֶּגֶד, וְלֹא הִסְתַּכֵּל כָּלֵל מִמָּה יִחְיֶה עַל הָעֵתִיד, כְּשִׁיכְלוּ מְעוֹת הַנֶּגֶד.

ע.

וְכָל עֲבוֹדָתוֹ הָיְתָה אֵז בְּהֲצַנֵּעַ לְכַת מְאֹד מְאֹד, וְהִסְתִּיר אֶת עֲצָמוֹ מִכָּל הָעוֹלָם, וּבְכַרְט מְחוֹתְנוּ ר' אֶפְרַיִם ו"ל, וְהִשְׁבִּיעַ אֶת אִשְׁתּוֹ שְׁלִיבַל תְּגַלְהוּ. וְסִפֵּר, שֶׁהָיוּ לוֹ אֵז פֶּמָה מִחֻשְׁבוֹת וְצִיר בְּדַעְתּוֹ, שְׂאִינוּ רוֹצֶה לְהִיּוֹת מְפָרְסָם בְּשׂוּם אֶפֶן, רַק לְהִיּוֹת נֶעְלָם וְנוֹסֵת מִכָּל הָעוֹלָם. וְהָיוּ לוֹ פֶּמָה וְכֶמָה מִחֻשְׁבוֹת, אִיךָ לְהַעֲלִים אֶת עֲצָמוֹ מִן הָעוֹלָם. וְכֶמָה פְּעָמִים עָלָה בְּמִחְשַׁבְתּוֹ לְהִיּוֹת מְחֹזֵר עַל הַפְּתָחִים, וְאִישׁ לֹא יָדַע מִמֶּנּוּ.

ע.א.

וּמְחַמַּת שְׁסָבִיבוֹת הַכֶּפֶר שֶׁגָּר שָׁם אֶצֶל חַמְיֹו ר' אֶפְרַיִם ו"ל — הָיוּ שְׂדוֹת וְיַעְרִים וְהָרִים גְּבוּהִים מְאֹד, וְלֹא הָיְתָה שָׁם שׂוּם בְּרִיָּה, עַל-כֵּן קָבַע רַבְּנוּ ו"ל אֶת מְקוֹמוֹ שָׁם בְּתוֹךְ הַשְּׂדוֹת וְהַיַּעְרוֹת בֵּין הַהָרִים הַגְּבוּהִים. וְשָׁם בָּלָה אֶת יְמֵי נַעֲוָרָיו, וְהָיָה מְתַבּוֹדֵד שָׁם כָּל יוֹם, וְצָעַק הַרְבֵּה אֵלָיו יִתְבָּרַךְ, שִׁיִּזְכֶּה לְהִיּוֹת כְּרִצּוֹנוֹ, וְעַבְדֵּי שָׁם עֲבוֹדָתוֹ בְּמַסִּירוֹת נֶפֶשׁ עֲצוּמָה — וְהַכָּל בְּהֲצַנֵּעַ לְכַת מְאֹד, שֶׁלֹּא יָדַע אִישׁ מִמֶּנּוּ, וּמָה הוּא עוֹשֶׂה.

ע.ב.

וּתְכַף-וּמְיָד כְּשֶׁהָיָה חוֹזֵר אֶל הַכֶּפֶר לְחַמְיֹו, הִסְתִּיר אֶת עֲצָמוֹ מְאֹד מִכָּל הַשְּׂכֵנִים. וְהָיָה דְרָכּוֹ לְשַׁחַק עִם שְׂאָר בְּנֵי הַנַּעֲוָרִים. וְהָיָה חוֹתְנוֹ מְצַטְעֵר מְאֹד עַל הַנְּהַגְתּוֹ, כִּי לָקַח לְחַתָּן נֶגֶד הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ זִי"ע, שִׁילְמַד וְיַעֲסַק בַּעֲבוֹדַת-הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וּלְבַסּוֹף אִינוּ

לומד כָּלֵל, כִּי רַבְּנוּ ז"ל הִחְבִּיא אֶת עֲצָמוּ מְאֹד מִמֶּנּוּ, וְכָל עֲבוֹדָתוֹ הִיְתָה בְּהֲצַנֵּעַ לְכַת מְאֹד, אוּ בְּחִדְרוֹ הַמִּיְחָד לוֹ בְּדִירָתוֹ שֶׁהָיָה רְגִיל לִסְגֹר אֶת עֲצָמוֹ שָׁם, וְאִשְׁתּוֹ הֲצִנִּיעָה אוֹתוֹ, אוּ בֵּין הַהָרִים הַגְּבוּהִים, שֶׁהָיוּ בְּעֵמֶק הַשְּׂדוֹת וְהִיעָרִים.

ע.ג.

וּפַעַם אַחַת בַּעַת שְׁנֹסַע חוֹתְנוֹ בַּחֲרָף עַל הַנְּהַר הַקְּפוּא, רָאָה אֶת רַבְּנוּ ז"ל, אִיךָ שֶׁהוּא מְשַׁחֵק שָׁם עִם בְּנֵי הַנְּעוּרִים עַל גְּבֵי הַקְּרַח. וְסִבֵּר חוֹתְנוֹ, שֶׁאִינוֹ לּוֹמֵד כָּלֵל, רַק מְבַלֶּה יָמָיו בְּזוֹה, עַל-פְּנֵי הַצִּטְעוֹר מְאֹד מְאֹד. וְהָיִית שֶׁהָיָה מְכַנִּיס אוֹרְחִים גְּדוֹל, וְהָיוּ רְגִילִים כָּל הַצְּדִיקִים לְהִתְאַכְסֵן בְּבֵיתוֹ, וְאָרַע שֶׁהִתְאַכְסֵן אֶצְלוֹ צְדִיק גְּדוֹל וּמְפָרָסָם בְּעוֹלָם מִתְלַמְּדֵי הַמַּגִּיד ז"ל. וְסִפֵּר לְפָנָיו ר' אֶפְרַיִם ז"ל אֶת צִעְרוֹ הַקָּשָׁה, שֶׁלְקַח לְחֶתֶן נֶגֶד הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ זי"ע, אֲבָל אִינוֹ לּוֹמֵד כָּלֵל, וְאֶפְלוּ הָעֵבְרִיִּם שִׁכַח כָּבֹר. וְהִשִּׁיב הָאוֹרַח, שֶׁבּוֹדָאִי אִינוֹ כֵּן, כִּי יָרָא לְדַבֵּר עַל נֶגֶד הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ זי"ע. וְחוֹתְנוֹ ר' אֶפְרַיִם ז"ל הִתְחִיל לְהִתְנַכַּח עִמּוֹ: "לֹא כֵּן הוּא הַדְּבָר, חֲתָנִי אִינוֹ לּוֹמֵד כָּלֵל, רַק מְבַלֶּה יָמָיו, וְאֶפְלוּ הָעֵבְרִיִּם כָּבֹר שִׁכַח". אָז אָמַר הָאוֹרַח: "אִם-כֵּן הִבִּיאוּ אוֹתוֹ אֵלַי, וְאִתֶּן לוֹ "לִיִּינְעוּ", וְלִנְסוֹת אוֹתוֹ, אִם הוּא לּוֹמֵד". וְקָרָא ר' אֶפְרַיִם ז"ל אֶת רַבְּנוּ ז"ל — חֲתָנוֹ, לְפָנָי הָאוֹרַח וּפְתַח לְפָנָיו מִשְׁנִיּוֹת בָּבָא קַמָּא פֶּרַק ב' בַּמִּשְׁנָה: "הַפְּלֵב וְהַגְּדִי, שֶׁקֶפְצוּ מִרֹאשׁ הַגֵּג". וְאָמַר הָאוֹרַח לְרַבְּנוּ ז"ל, שֶׁיִּתְחִיל לְקָרָא. וְרַבְּנוּ ז"ל מְרַב חֲכָמָתוֹ, שֶׁרָצָה לְהִסְתִּיר אֶת עֲצָמוֹ מִכָּל הָעוֹלָם, הִתְחִיל לְקָרָא "הַפְּלֵב וְהַגְּדִי, שֶׁקֶפְצוּ מִרֹאשׁ־ס", וְנִתְבַּיֵּשׁ הָאוֹרַח מְאֹד. וַיֹּאמֶר לוֹ חוֹתְנוֹ: "הֲלֹא אִמְרָתִי לָכֶם, שֶׁאֶפְלוּ הָעֵבְרִיִּם שִׁכַח!" וְעַם-כָּל-זֹאת לֹא הִקְפִיד הָאוֹרַח עַל רַבְּנוּ ז"ל בְּפָנָי חוֹתְנוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה יָרָא מְאֹד לַעֲשׂוֹת אֵיבָה וְשִׁנְאָה עָלָיו אֶצֶל חוֹתְנוֹ, מִחֲמַת

(מ) קְרִיאָה פְּשוּטָה.

(ג) לְקָרָא.

(ס) שֶׁקֶדְרוּ לְפִי נִגּוּן, שֶׁנִּקְרָא מְרַשׁ.

שֶׁהוּא נֶכְד הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב זי"ע. אֲבָל אַחֲר־כֵּן פָּגַשׁ הָאוֹרַח אֶת רַבְּנוּ
 ו"ל מֵאַחוֹרֵי הַבַּיִת, בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא הָיְתָה אִזּוֹ שׁוּם בְּרִיָּה, אִזּוֹ הִתְחִיל
 הָאוֹרַח לְהוֹכִיחוֹ, וְאָמַר לוֹ: "הֵיטֵבן כְּזֹאת! הֲלֹא אַתָּה נֶכְד הַבַּעַל-
 שֵׁם-טוֹב זי"ע, וְנֶכְד הַצְדִּיק הַקָּדוֹשׁ ר' נַחֲמָן מֵהוֹרֵידֵנְקָא ו"ל, וְחוֹתֵנְךָ
 פִּזְרַע עַל גְּדוּוֹנֵיךָ סֶךְ רַב מִחֲמַת הַיְחוּס, וְאַתָּה לֹא תִלְמַד כָּלֵל, עַד
 שֶׁאִפְלוּ הָעֵבְרִי שְׂכַחְתָּ!" וּבַתוֹךְ אֵלּוּ הַדְּבָרִים נִתֵּן לוֹ שְׁתֵּי הַכְּאוֹת עַל
 הַלְּחִי. וּרְבִנוּ ו"ל בְּכַה הִרְבֵּה וְלֹא עָנָה לוֹ דְּבַר. וּבֵין כֵּן עָבְרוּ כַּמָּה
 יָמִים, וְהָאוֹרַח נָסַע לְדַרְכּוֹ. וְהַדְּרֹךְ שֶׁבָּה נָסַע עָבְרָה בְּעַמֻּק הַיַּעַר.
 וּפְתָאִם בְּאֲמֻצַּע נְסִיעַתָם שָׁמְעוּ קוֹל צְעָקָה בּוֹקַע מֵעַמֻּק הַיַּעַר, וְאָמַר
 הַצְדִּיק הָאוֹרַח הַנ"ל לְבַעַל הָעֵגְלָה: "הַשּׁוֹמְעִים אִתָּם קוֹל צְעָקָה?"
 וְהָטָה אֲזָנוֹ וְשָׁמַע וְאָמַר: "קוֹל אָדָם אֲנֹכִי שׁוֹמֵעַ." וְעָצְרוּ אֶת הָעֵגְלָה
 וַיֵּרְדוּ וְהִתְחִילוּ לִילֵךְ אַחֲרֵי הַקוֹל וְהִגִּיעוּ עַד הַמָּקוֹם הַהוּא. וְלִפְנֵי
 עֵינֵיהֶם רָאוּ אִישׁ מְעֻטָּף בְּטִלְיַת וְתַפְלִין וְצוּעֵק בְּקוֹלֵי קוֹלוֹת פְּסוּקֵי
 דְּזַמְרָה, מְזַמְרֵי הַלְלוּיָהּ בְּכִכּוֹת עֲצוּמוֹת הַשּׁוֹבְרוֹת אֶת לֵב הַשּׁוֹמֵעַ,
 וְאֵינּוּ רוֹאֶה וְאֵינּוּ שׁוֹמֵעַ וְאֵינּוּ מְרַגֵּשׁ מִי עוֹמֵד עַל יָדוֹ. וְהִנֵּה הַצְדִּיק
 הַנ"ל הִשְׁתּוֹקֵק מְאֹד לְרֹאוֹת, מִי הוּא זֶה הַמְתַּפְלֵל בַּדְּבָקוֹת וּבְכֻנְיָה
 כְּזוֹ. וַיְהִי אִךְ נָטָה וְהִבִּיט עַל פְּנָיו וְהִפִּיר תַּכְף-וּמִיד, כִּי זֶה הוּא הָאִישׁ
 שֶׁהִכָּה עַל הַלְּחִי בְּבַיִת ר' אֶפְרַיִם ו"ל, וְזֶה הָיָה רַבְּנוּ ו"ל, וְנִכְהַל
 מְאֹד. וְהִמְתִּין שָׁם, עַד שֶׁרַבְּנוּ ו"ל גָּמַר תַּפְלָתוֹ, וְאִזּוֹ נָגַשׁ אֵלָיו
 וְהִתְחִיל לְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ, שֶׁיִּמְחַל לוֹ עַל הַהַכְּאוֹת וְעַל הַזְּלוּזִילִים, שֶׁהִכָּה
 וְזָלַל אוֹתוֹ. וְהִשִּׁיב לוֹ רַבְּנוּ ו"ל, שֶׁלֹּא יִמְחַל לוֹ, עַד שֶׁיִּכְבְּטִיחַ לוֹ,
 שֶׁלֹּא יִפְרֹסֶם הַדְּבַר שֶׁרָאָה, כֹּל זְמַן שֶׁהוּא (רַבְּנוּ ו"ל) יִחְיֶה. אֲבָל זֹאת
 פָּעַל אֲצֵל רַבְּנוּ ו"ל, שֶׁיִּחְזֹר אֶל חוֹתְנוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ, שֶׁלֹּא יִתְעַרֵּב
 בַּדְּבָרָיו, וְלֹא יִפְרִיד אוֹתוֹ מִדְּרַכּוֹ, כִּי אֵין אָנּוּ יוֹדְעִים פְּשָׁטִים עַל נֶכְדֵי
 הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקָּדוֹשׁ זי"ע. וְכֵן עָשָׂה, שֶׁחֲזַר תַּכְף-וּמִיד אֶל חוֹתְנוֹ
 וְהִתְחִיל לְפִיֶּסוֹ וּלְהִסְבִּיר לוֹ מַעֲלַת נֶכְדֵי הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקָּדוֹשׁ זי"ע
 וְעֲצָם הַפְּלָגַת מַעֲלַת נִשְׁמָתָם בְּשֶׁרֶשׁ, וְאִיךָ שָׁאִין לָנוּ בָּהֶם שׁוּם
 הַשְּׂגָה וְתַפְיֶסָה כָּלֵל וְכוּ'. וַיִּמְאַז הַתְּחִיל חוֹתְנוֹ ר' אֶפְרַיִם ו"ל לְכַבְּדוֹ
 מְאֹד. וּמִחֲמַת שֶׁהַצְדִּיק הַנ"ל הֶאָרִיךְ יָמִים אַחֲרֵי רַבְּנוּ ו"ל, וְנִתְגַּלְגַּל,

שָׂר' חֵיִקָּל הַחֲזֹן שֶׁל רַבְּנוּ ז"ל נִתְאַרַח אֶצְלוֹ, אִז סֵפֶר לוֹ הַצְדִּיק
הַנ"ל אֶת כָּל אֲשֶׁר קָרְהוּ עִם רַבְּנוּ ז"ל.

עד.

וְכִכָּה הַתְּמִיד רַבְּנוּ ז"ל בְּעִבּוּדַת-הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּהַצְנַע לְכַת מַדֵּי
יוֹם בְּיוֹמוֹ בְּמַסִּירוֹת נֶפֶשׁ עֲצוּמָה. וְהֵלֶךְ בְּכָל יוֹם אֶל עֵמֶק הַיַּעַר
וְהַתְּבוּדָד בְּעֲצָמוֹ שְׁעוֹת שְׁעוֹת, וְלִפְעָמִים גַּם יָמִים שְׁלָמִים עִמּוֹ
יִתְבָּרַךְ. וְהָיָה רְגִיל כַּמָּה פְּעָמִים לְקַח סוּס מִבֵּית חוּתְנּוֹ וּרְכַב עַל
הַסּוּס לְתוֹךְ עֵמֶק הַיַּעַר, וְשָׁם יֵרֵד מִהַסּוּס וּקְשָׁרוֹ לְאִיזָה אֵילָן, וְהוּא
הֵלֶךְ לְתוֹךְ הַיַּעַר לַעֲשׂוֹת אֶת שְׁלוֹ, הֵינּוּ לְהַתְּבוּדָד עִמּוֹ יִתְבָּרַךְ כְּדַרְכּוֹ.
וְכַמָּה פְּעָמִים נֶאֱרַע שֶׁהַתִּיר עֲצָמוֹ הַסּוּס וּבִרַח לְמִקְוָמוֹ, הֵינּוּ לְבֵית
חוּתְנּוֹ. וּכְשָׂרָאוֹ שָׁם, שֶׁהַסּוּס בָּא לְבָדוֹ, הָיוּ דוֹאֲגִים וּמִתְפַּחְדִּים מְאֹד,
כִּי אָמְרוּ, שְׁבוּדָאֵי נָפַל מִהַסּוּס חֵס וְשְׁלוֹם. וְכַמָּה פְּעָמִים נֶאֱרַע,
שֶׁיֵּרְדוּ עָלָיו גְּשָׁמִים גְּדוֹלִים, בְּעֵת שֶׁהָיָה בַּיַּעַר — וְהוּא עֲמַד שָׁם
וְלֹא חָזַר עַד הַלֵּילָה וּבָא לְבֵיתוֹ רְטֹב לְגַמְרֵי.

עה.

וְסֵפֶר, שֶׁעַל-יַד הַכֶּפֶר בְּאוֹסְיַאטִין, שֶׁגָּר שָׁמָּה עִם חוּתְנּוֹ — הָיָה
עוֹבֵר נִהַר גְּדוֹל. וּבְצִדֵי הַנְּהַר הָיוּ גְּדָלִים קָנָה וְסוּף הַרְבֵּה מְאֹד מְאֹד.
וְהָיָה דַּרְכּוֹ, שֶׁהָיָה לוֹקַח לְפְעָמִים סְפִינָה קִטְנָה וְשָׁט עִמָּה בְּעֲצָמוֹ
לְתוֹךְ הַנְּהַר. אַף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל הַיֵּטֵב לְהַנְּהִיג אֶת הַסְּפִינָה
הַזֹּאת, אַף-עַל-פִּי-כֵן הָיָה שָׁט עִמָּה עַד אַחֲרֵי הַקָּנָה וְהַסּוּף, עַד
מְקוֹם שֶׁלֹּא הָיוּ רוֹאִים אוֹתוֹ עוֹד, וְשָׁם עָשָׂה מַה שֶׁעָשָׂה בְּעִבּוּדַת-
הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בַּתְּפִלָּה וְהַתְּבוּדָדוֹת. וּפְעַם אַחַת נֶאֱרַע, שֶׁנִּכְנַס אֶל תּוֹךְ
הַסְּפִינָה וְהִתְחִיל לְשׁוֹט אֶל אִמְצַע הַנְּהַר כְּדַרְכּוֹ. וּכְשֶׁהִגִּיעַ לְתוֹךְ הַנְּהַר
רְחוֹק מִהַיֵּבֶשָׁה, הִתְחִילָה הַסְּפִינָה לְהַתְּהַפֵּף, וְכַמְעַט שֶׁלֹּא נִטְבַּע. וְלֹא
יָדַע מַה לַּעֲשׂוֹת, וְהִתְחִיל לַצַּעֵק אֵלָיו יִתְבָּרַךְ, וּנְעָשָׂה לוֹ גֵם וְנִצּוֹל.

עו.

וְהָיָה רָגִיל לְסַפֵּר מַעֲשֵׂה זֶה וְרָצָה לְהַכְנִיס בְּלִבּוֹ, שֶׁכֶּף צָרִיךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְצַעֵק לְהַשֵּׁם יְתָבְרָךְ וְלִשָּׂא לְבוֹ אֵלָיו יְתָבְרָךְ, כְּאִלוֹ הוּא בְּאִמְצַע הַיָּם תְּלוּי עַל חוּט הַשְּׁעָרָה, וְהַרוּחַ סֹעֶרָה סוֹעֶרֶת עַד לִבְ הַשָּׁמַיִם, עַד שֶׁאֵין יוֹדְעִים מַה לַעֲשׂוֹת, וְכַמְעַט שֶׁאֵין פְּנָאִי אֶפְלוֹ לְצַעֵק. אָבֵל בְּאִמְתּוֹ, בּוֹדָאִי אֵין לוֹ עֲצָה וּמְנוֹס, כִּי-אִם לִשָּׂא עֵינָיו וְלָבוֹ לְהַשֵּׁם יְתָבְרָךְ. וְכֶף צָרִיכִין בְּכָל עֵת לְהִתְבּוֹדֵד וְלְצַעֵק לְהַשֵּׁם יְתָבְרָךְ, כִּי הָאָדָם בְּסַפְנָה גְדוּלָה בּוֹהַ הָעוֹלָם בְּכָל עֵת וְרָגַע.

עז.

וְסַפֵּר רַבְּנֵי ז'ל, שֶׁבְּאִלוֹ הַשָּׁנִים שְׁאֶחָר הִחְתַּנְּהָ, הָיָה יָגַע מְאֹד מְאֹד בְּעִבּוּדַת-הַשֵּׁם יְתָבְרָךְ בִּיגִיעוֹת וּבְעִבּוּדוֹת עֲצוּמוֹת. וּבְכָל פַּעַם אַחֲר־כֶּף בִּימֵי גְדוּלוֹתוֹ וּפְרָסוֹמוֹ בְּעוֹלָם, כְּשֶׁהָיָה מְסַפֵּר לְפָנָי אֲנָשִׁי-שְׁלוֹמְנוֹ מַעֲצָם הַפְּלִגַּת מַעֲלָתוֹ וּמְדַרְגָּתוֹ הַגְּבוּהָה מְאֹד מְאֹד, הָיָה רָגִיל לֵאמֹר בְּכָל פַּעַם: "אָבֵל יִגְעַתִּי מְאֹד עַל זֶה, אִיךָ הָאֵב זַיִיעַר גִּיהָאָרוֹעַט אִיךָ הָאֵב זַיִיעַר פּוֹל גִּיפֶאָסְט"ו. וְעַקֵּר סְפוּרוֹ בְּפָנָיו דְּבָרִים אֵלוֹ הָיָה בְּשִׁבִיל קִנְאָת סוּפְרִים, כְּדִי שֶׁיִּקְנָא אוֹתוֹ בְּמַעֲלָתוֹ הַגְּדוּלָה, כְּדִי שֶׁגַם אֲנַחְנוּ נַעֲשֶׂה כְּמוֹתוֹ וְנִלְךָ בְּדַרְכָּיו לְהִתְיַגֵּעַ וְלִטְרַח וְכוּ' וְלַעֲבֹד ה' כְּמוֹתוֹ. וּפַעַם אַחַת סִפֵּר עִם אֶחָד מֵעַנְיָנִים אֵלוֹ וְהִתְפָּאֵר לְפָנָיו מַעֲצָם גְּדֻלַּת מַעֲלָתוֹ וְהַשְּׁגָתוֹ הַגְּבוּהָה וְהַעֲצוּמָה וְכוּ', כְּמוֹ שֶׁמִּתְפָּאֵר וּמִתְגַּבֵּר עִם חֲבֵרוֹ בְּגְדוּלוֹת, כְּדִי שֶׁיִּתְקַנָּא בּוֹ חֲבֵרוֹ. וְזֶה הָאִישׁ אָמַר לוֹ: "מִי יוֹכֵל לְבוֹא לְזֶה לְזָכוֹת לְמַדְרַגְתְּכֶם, כִּי יֵשׁ לְכֶם נִשְׁמָה גְבוּהָה מְאֹד בּוֹדָאִי". וְהִקְפִיד רַבְּנֵי ז'ל מְאֹד עַל זֶה וְאָמַר: "זֶהוּ הַחֲסָרוֹן שֶׁלְכֶם, שֶׁנִּדְמָה לְכֶם שֶׁעַקֵּר גְּדֻלַּת וְהַשְּׁגָת הַצְּדִיקִים הַגְּבוּהִים הוּא רַק מִצַּד הַנִּשְׁמָה הַגְּבוּהָה שֶׁיֵּשׁ לָהֶם, כִּי בְּאִמְתּוֹ לֹא כֵן הַדְּבָר; רַק כָּל אֶחָד וְאֶחָד יְכוֹל לְזָכוֹת לְבוֹא לְמַדְרַגְתִּי

הַגְבוּהָה וְלִהְיוֹת כְּמוֹנֵי מַמָּשׁ, כִּי הָעֶקֶר תְּלוּי רַק בִּיגִיעוֹת וּבַעֲבוּדוֹת בְּאִמָּת״.

ע.ח.

וּפְעַם אַחַת בְּסוּף יָמָיו סִפֵּר רַבְּנּוּ וַ״ל, שֶׁעָקַר מֵה שֶׁהִגִּיעַ לְמַדְרַגְתּוֹ, הָיָה רַק עַל-יְדֵי עֲנִין פְּרָאֶסְטִיק, שֶׁהָיָה מְדַבֵּר הַרְבֵּה וּמְשִׁיחַ הַרְבֵּה בֵּינוּ לְבֵין קוֹנוֹ, וְאָמַר תְּהִלִּים הַרְבֵּה בַּפְּשִׁיטוֹת, וְעַל-יְדֵי-זֶה דִּיקָא הִגִּיעַ לְמָה שֶׁהִגִּיעַ. וְאָמַר: ״אִם הָיִיתִי יוֹדֵעַ, שֶׁהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יַעֲשֶׂה מִמּוֹנֵי מֵה שֶׁאֲנִי עֹתָה, דִּהְיִנוּ חֲדוּשׁ כְּזֶה, הָיִיתִי עוֹשֶׂה בְּיוֹם אֶחָד מֵה שֶׁעָשִׂיתִי בְּשָׁנָה כְּלָה״. (הֵינּוּ שֶׁהָיָה מְזַדְּרֵז פְּלֶכֶף בַּעֲבוּדָתוֹ, עַד שֶׁמָּה שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה וְעוֹבֵד הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּשָׁנָה כְּלָה, הָיָה עוֹשֶׂה בְּיוֹם אֶחָד). וְהָיָה מִתְּגַעְגַּע מְאֹד אַחֵר מַעֲלַת הַעֲבוּדָה בְּבַחֲיִנַת פְּרָאֶסְטִיק בְּאִמָּת, עֲנָה וְאָמַר: ״אִי אִי פְּרָאֶסְטִיק״. וְסִפֵּר, שֶׁדַּבֵּר עִם הַרְבֵּה צְדִיקִים גְּדוֹלִים, וְאָמְרוּ גַם-כֵּן, שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ לְמַדְרַגְתָּם כִּי-אִם עַל-יְדֵי עֲנִין שֶׁל פְּרָאֶסְטִיק, שֶׁעָסְקוּ בַּעֲבוּדָתָם בְּתַמִּימוֹת וּבַפְּשִׁיטוֹת גְּמוּרָה לְדַבֵּר בֵּינוּ לְבֵין קוֹנוֹ.

ע.ט.

וּבְדֶרֶךְ וּבַעֲבוּדָה זֶה הִרְגִיל אֶת עַצְמוֹ אַחֵר חֲתַנְתּוֹ בִּיתָר שֶׁאֵת וּבִיתָר עַז. וְסִפֵּר, שֶׁבָּא לוֹ הַכֹּל בִּיגִיעָה עֲצוּמָה מְאֹד. וְאָף שֶׁעֲדִין לֹא רָאָה שׁוֹם דְּבָר וְכוּ', אָף-עַל-פִּי-כֵן הָיָה מְחֻזַּק וּמְאֻמָּץ עַצְמוֹ מְאֹד מְאֹד. וְאִזּוּ בִימֵי נַעֲוִירָיו אַחֵר חֲתַנְתּוֹ הָיָה חָפֵץ מְאֹד, שֶׁהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יִרְאֶה לוֹ מוֹפֵת, לְמַעַן תִּתְחַזַּק אֲמוּנָתוֹ יוֹתֵר. וְהָיָה מַעֲתִיר וּמַפְצִיר וּמְרַבֵּה בְּתַפְלוֹת לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עַל זֶה. וְסִפֵּר שֶׁנַּעֲשׂוּ לוֹ שְׁלֹשָׁה מוֹפְתִים. (א) בְּמָקוֹם שֶׁהָיָה רִגִיל לֵילֵךְ בַּחוּץ אָנָּה וְאָנָּה וְעָסַק בְּהַתְּבוּדוֹת וּדְבָקוֹת לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, הָיָה עוֹמֵד בְּאוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ צֶלֶם גְּדוֹל שְׁלֵהֶם, הֵינּוּ שְׁתֵּי וְעָרַב כְּדָרְכָם^ב, וּבְכַרְט בְּכַפְרִים, וְהָיָה מְבַלְבֵּל

(ב) צֶלֶב נוֹצְרִי.

אותו מאד, כי היו לו יסורים על שהשתי וערב עומד מולו בעת הלוכו בדבקות והתבודדות. והתפלל להשם יתברך, שיעשה לו מופת זה, שיהיה נעקר הצלם. ויגזר אמר ויקם — ופתאם נעקר הצלם ונפל להארץ. (ב) מענין הדגים. שהיה הולך להתבודד על-יד הנהר, והיו שם הרבה דגים. ורצה, שיבואו לו דגים בלי מצודה, ונתקיים כף. (ג) שחפץ מאד, שיראה מת. והפציר להשם יתברך על זה, ונתקיים כף, שבא אליו פתאם מת אחד, והוא היה שוכב בעת ההיא בחדרו בבית חותנו, ונפחד רבנו ו"ל מאד, כי אז היתה אצלו הפעם הראשונה, שראה בעיניו מת, כי זה היה בתחלת ימי נעוריו אחר החתונה. וכן ספר אחר-כף, שזה המת היה רשע גדול, ומרב פחד התחיל לצעק מאד בצעקות משונות מאד מאד. ובאו במרוצה אנשי הבית ורצו להכנס אל תוך חדרו, ולא יכלו להכנס כי רבנו ו"ל סגר מתחלה את החדר מבפנים, והכרחו לעשות תחבולות אף להכנס אצלו, ואז בשבאו אליו נח מפחדו.

פ.

בשנת תקמ"ז נולדה לרבנו ו"ל בת, וקרא שמה אדל על-שם זקנתו בת הבעל-שם-טוב הקדוש זי"ע.

פא.

ואף שהדרך מאוסיאטין למען'בוז' היתה יותר מ-350 קילומטר, אף-על-פי-כן היתה דרכו של רבנו ו"ל לנסע מפעם לפעם לעיר מען'בוז' לבקר את הוריו הקדושים ולהשתטח על ציון הבעל-שם-טוב הקדוש זי"ע.

פב.

וכאשר היה חפץ לדבר עם הבעל-שם-טוב הקדוש זי"ע, בעת שהיה יושב בכפר אוסיאטין אצל חותנו ר' אפרים ו"ל, היה רגיל

לְנִסְעַ לְכַפֵּר סְמִילַע שֶׁהִיא סְמוּךְ לְכַפֵּר אוֹסִיאָטִין, וְשֵׁם הִיא קָבְרוּ שֶׁל
הַצְדִּיק הַמְּפָרָסִם ר' יִשְׁעִיָּה מֵיאֲנוּב ז"ל (מְגִדוּלֵי תַלְמִידֵי הַבַּעַל-שֵׁם-
טוֹב הַקְּדוֹשׁ זי"ע). וְעָשָׂה אֶת הַצְדִּיק הַנִּלְשָׁל לְשִׁלִּיחַ, שִׁילָף וַיּוֹדִיעַ
לְהַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ זי"ע אֶת בְּקָשְׁתּוֹ מֵה שֶׁהִיא צָרִיף אֲזוּ. וְכֵן
הִיא עוֹשֶׂה אוֹתוֹ שִׁלִּיחַ אֶל זְקֵנוֹ הַצְדִּיק הַקְּדוֹשׁ ר' נַחֲמָן הוֹרְדֵעֲנִיקֵעַר
ז"ל הַטָּמוּן בְּטַבְּרִיָּה.

פג.

וְהִיתָה דְרָכּוֹ לִילָף אֶל קָבֵר הַצְדִּיק הַמְּפָרָסִם ר' יִשְׁעִיָּה מֵיאֲנוּב
ז"ל בְּהַצָּנַע קִדְּם אור הַיּוֹם, וְהִיא מְשַׁלֵּם לְהַבַּעַל-עַגְלָה שֶׁל חוֹתְנּוֹ
אֵינָה סְכוּם לְנִסְעַ עִמּוֹ בְּכָל בְּקָר קִדְּם אור הַיּוֹם בְּזִמְן הַחֲרָף וּבָא
בַּחֲזָרָה עוֹד קִדְּם אור הַיּוֹם, עַד שֶׁלֹּא הִרְגִּישׁ חוֹתְנּוֹ מְאוּמָה. וּפְעַם
אֶחָת אַרְעֵ, שָׁבָא חוֹתְנּוֹ וְרָאָה, שֶׁהַסּוֹסִים מְלֵאִים זְעָה, וְהִבִּין שֶׁהִלֵּא
דְּבָר הוּא, וְשָׁאֵל אֶת הַבַּעַל-עַגְלָה, וְהִכְרַח לְהַגִּיד לוֹ הָאֱמֶת.

פד.

בְּשָׁנִים הָאֵלוֹ שֶׁאֲחֵר חֲתָנָתוֹ הִתְעַנָּה הַרְבֵּה מְאֹד. וְכִמְה פְּעָמִים
הִתְעַנָּה מִשְׁבַּת לְשַׁבַּת — וְהַכֵּל בִּימֵי נְעוּרָיו מִמֶּשׁ קִדְּם הִיּוֹתוֹ בֶּן
עֶשְׂרִים שָׁנָה. וְלִפְעָמִים הִתְעַנָּה פְּעָמִים מִשְׁבַּת לְשַׁבַּת רְצוּפוֹת זו לְזוֹ.
וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהִיא יָלֵד שְׁעִשׂוּעִים וּמְגִדָּל בְּתַפְנוּק וְהִיא אָדָם דִּק מְאֹד,
אֶף-עַל-פִּי-כֵן לֹא הִיא חָס עַל עֲצָמוֹ כָּלֵל, וְסִגְף עֲצָמוֹ מְאֹד וְהִתְעַנָּה
ח"י [שְׁמוֹנָה-עֶשְׂרֵה] פְּעָמִים מִשְׁבַּת לְשַׁבַּת.

פה.

וְכָל הַתְּעִנּוּת הַרְבּוֹת מְאֹד שֶׁהִתְעַנָּה לֹא הִיא יוֹדֵעַ מֵהֵן שׁוּם
אָדָם בְּעוֹלָם אֶפְלוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ וְקָרוֹבָיו, רַק אֲשֶׁתּוֹ לְבַד הִיתָה יוֹדַעַת
מְזָה. וְהִיא מְשִׁבִיעָה, שֶׁלֹּא תִגְלֶה לְשׁוּם אָדָם. וְהִיא עוֹשֶׂה כְּמָה וְכְמָה

תַּחבּוּלוֹת לְהַעֲלִים וּלְהַסְתִּיר כָּל הַתַּעֲנִיּוֹת שֶׁהַתְּעֵנָה, בְּאִפְּן שֶׁלֹּא יֵרַע מִהֵן אִישׁ.

פו.

וּפְעַם אַחַת הָיָה מְסַכֵּן מְאֹד מְאֹד בְּלִיל שֵׁבֶת אַחַר הַתַּעֲנִיּוֹת מִשֵּׁבֶת לְשֵׁבֶת, כִּי לֹא הָיָה מְכִין לְעַצְמוֹ שׁוּם דְּבָר אַחַר הַתַּעֲנִיּוֹת מִשֵּׁבֶת לְשֵׁבֶת כְּדֶרֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁמְכִינִים לְעַצְמָם חֶלֶב וּמִשְׁקָאוֹת חֲמִין וְכִיּוֹצֵא, וְהוּא לֹא הֵכִין לְעַצְמוֹ כָּלֵל, וְגַם שׁוּם אִישׁ לֹא יָדַע מִזֶּה, וְאֵבֶל הַמַּאֲכָלִים שְׂאוּכָלִים שְׂאֵר בְּנֵי אָדָם. וְהָיָה פְעַם אַחַת מְסַכֵּן מְאֹד כַּנִּ"ל, וְהָיָה רַעַשׁ גָּדוֹל. וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן אַחַר הַתַּעֲנִיּוֹת מִשֵּׁבֶת לְשֵׁבֶת בְּיוֹם שֵׁשִׁי הָיָה הוֹלֵךְ לְמֶרְחֵץ, וְשֵׁם הָיָה הַמְקֻנָּה קָר מְאֹד מְאֹד, וְהָלַךְ לְטַבֵּל וְעָמַד בְּתוֹךְ הַמְקֻנָּה זְמַן רַב מְאֹד מְאֹד בְּעֶרְךְ שְׁתֵּי שָׁעוֹת רְצוּפוֹת, אֲשֶׁר אִפְלוּ אָדָם בְּרִיא לֹא יָכוֹל לְסַבֵּל זֹאת.

פז.

וּבְכָל אֵלוֹ הַיָּמִים וְהַשָּׁנִים, הָיָה רַבְּנוּ ז"ל גֹּעֵלָם וְנוֹסְתָר מִכָּל הָעוֹלָם, רַק ר' שְׁמַעוֹן ז"ל הָיָה רָגִיל לְבוֹא מִפְּעַם לְפַעַם אֶל רַבְּנוּ ז"ל. וְהָיָה מְלַהֵיב אֶת לְבָבוֹ לְעַבּוֹדַת-הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שִׁיעֲשֵׂה כְמוֹתוֹ, וְר' שְׁמַעוֹן ז"ל שִׁמְשָׂ אֶת רַבְּנוּ ז"ל. וְסִפֵּר, שֶׁפְּעַם אַחַת הָיָה אֹצֵל רַבְּנוּ ז"ל בִּימֵי נְעוּרָיו, וְהוּא הַתְּעֵנָה אִז תַּעֲנִיּוֹת מִשֵּׁבֶת לְשֵׁבֶת, וּבְאֻמְצַע הַשָּׁבוּעַ בְּיוֹם רְבִיעִי יָצָא מִמְּנוּ דָם מִחֻטְמוֹ וּמִשְׁתֵּי עֵינָיו וּמִשְׁתֵּי אָזְנוֹ וּמִפִּיו. וְצָעַק ר' שְׁמַעוֹן ז"ל לְפָנָי רַבְּנוּ ז"ל וְאָמַר, שִׁיעֲשֵׂה רַעַשׁ בְּבֵיתוֹ עַל שֶׁנִּחַלֵּשׁ כָּל-כָּף. וּפִיִּס אוֹתוֹ בְּחֻכְמָתוֹ וְאָמַר לוֹ: "כָּף הַדֶּרֶךְ, שֶׁהַתַּעֲנִיּוֹת מְכַבֵּידָה בְּאֻמְצַע הַשָּׁבוּעַ. הֲלֹא תִרְאֶה בְּיוֹם מִחָר יִקַּל עָלַי". וְהִכְרַח ר' שְׁמַעוֹן ז"ל לְשִׁתְּק, כִּי הִשְׁבִּיעַ אוֹתוֹ, שֶׁלֹּא יִגְלֶה לְשׁוּם אָדָם עַל הַתַּעֲנִיּוֹת שֶׁלוֹ. וּפְעַם אַחַת נֶאֱרַע, שֶׁהַתְּעֵנָה תַּעֲנִיּוֹת מִשֵּׁבֶת לְשֵׁבֶת. וּבְאֻמְצַע הַשָּׁבוּעַ הִכְרַח לְשִׁכַּב עַל מִטָּתוֹ, וְרָגְלוֹ תָּלָה לְמַעְלָה, וְסִמְכָן עַל הַמוֹט וְכִיּוֹצֵא מַעֲצָם חֲלִישָׁתוֹ.

פ.ח.

בַּיָּמִים הָאֵלֶּיךָ זָכָה לְשַׁבֵּר אֶת תְּאֵוֹת הַמִּשְׁגָּל לְגַמְרֵי. וְגַדֵּל עֵצִים מֵעֵלֶת קִדְשָׁתוֹ בְּשִׁבִירַת תְּאֵוֹה זֶה, שֶׁהִיא כּוֹלֵלַת כָּל הַתְּאֵוֹת הַרְעוֹת, אִי-אֶפְשָׁר לְבָאֵר וּלְסַפֵּר כָּלֵל. וְאָמַר, שֶׁהָיוּ לוֹ נִסְיוֹנוֹת אֵין מִסְפָּר בַּתְּאֵוֹה זֶה, וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן הִתְגַּבֵּר עַל הַכֹּל וְנִצַּח אֶת הַמְּלַחְמָה בְּזוֹה.

פ.ט.

וְאָמַר: "אִם לֹא הָיָה נִמְצָא מִפְּרֵשׁ בְּדַבְרֵי חַז"ל הַקְּדוּשִׁים בְּפִרוּשׁ (קְדוּשִׁין ל.), שְׁאָסוּר לֹאמַר גִּירָא בְּעֵינָא דְשִׁטְנָא^א, הֵייתִי אוֹמֵר גִּירָא בְּעֵינָא דְשִׁטְנָא. וְאֵינִי מִבִּין כָּלֵל הַמַּעֲשִׂיּוֹת הַמוֹבְאֹת בְּדַבְרֵי חַז"ל הַקְּדוּשִׁים מִתְנַאֲמִים וְאִמְרָאִים, שֶׁהִיָּתָה קִשְׁיָה וְכִבְדָּה בְּעֵינֵיהֶם מְאֹד תְּאֵוֹה זֶה, כַּמוֹבָא בְּמַעֲשִׂיּוֹת בְּגַמְרָא, כִּי אֶצְלֵי אֵינָה כְּלוּם, כָּלֵל וְכָלֵל לֹא, וְאֵינִי נִחְשָׁב אֶצְלֵי לְנִסְיוֹן כָּלֵל, וְכִבְדָּאֵי יֵשׁ סוּד בְּמָה שְׁנִמְצָא בַתּוֹרָה, שֶׁתְּאֵוֹה זֶה הִיא נִסְיוֹן, כִּי בְּאֵמַת אֵינִי נִסְיוֹן כָּלֵל. וְמִי שְׂיִודַע מְעַט מִגְּדֵלַת הַבוֹרָא יִתְבַּרַךְ כְּמוֹ שְׁנִאָמַר (תְּהִלִּים קל"ה, ה): 'כִּי אָנִי יָדַעְתִּי כִּי גְדוֹל ה' , אָנִי דִּיקָא, לִי אֵינִי נִחְשָׁב לְנִסְיוֹן כָּלֵל. וְאֵין חֵלּוֹק אֶצְלֵי בֵּין זָכָר לְנִקְבָּה. אָנִי רוֹאֶה אֶת הַתְּאֵוֹה, כְּמוֹ שְׁאֵנִי רוֹאֶה אוֹתָךְ. הָיוּ לִי נִסְיוֹנוֹת רַבִּים, אֶךְ אֵינִי נִסְיוֹן כָּלֵל". אֶךְ בְּעַת שֶׁהָיָה שִׁיךְ אֶצְלוֹ נִסְיוֹן, הָיוּ לוֹ גַּם-כֵּן נִסְיוֹנוֹת, וְחִזַּק אֶת עֲצָמוֹ מְאֹד.

צ.

וְאָמַר, שְׁמִי שֶׁהוּא רַק חֲכָם אֵמַת אֶפְלוֹ נִכְרִי, מֵאַחַר שֶׁהוּא רַק חֲכָם אֵמַת, רָאוּי שְׁלֹא תִהְיֶה אֶצְלוֹ הַתְּאֵוֹה הַזֶּה נִחְשָׁבַת לְתְּאֵוֹה כָּלֵל. וְאָמַר, מִי שֶׁהוּא חֲכָם בְּחֻכְמַת הַנְּתוּחַ, וְיִודַע סֹדֵר הָאֵיבָרִים שֶׁל הָאָדָם כְּפִי חֻכְמַת הַנְּתוּחַ, רָאוּי שֶׁתִּהְיֶה נִמְאָסַת אֶצְלוֹ הַתְּאֵוֹה הַזֹּאת בְּתַכְלִית הַמְּאוּס. וְהַפְּלִיג לְדַבֵּר הַרְבֵּה מִמְּאוּס תְּאֵוֹה זֶה.

צ.א.

אבל גם קדם שזכה לזה, שתתבטל ותהיה נמאסת אצלו לגמרי התאנה הזאת, גם קדם לזה, היו לו פמה וכמה נסיונות גדולים ונוראים מאד בתאנה זו, אשר אי-אפשר לבאר בפרט. פי בימי נעוריו ממש בעת רתיחת הדמים, היו לו פמה וכמה נסיונות גדולים של תאנה זו עד אין מספר, אשר היה בידו למלאות תאנתו, והיה בסכנה גדולה מאד מאד. אך היה גבור חזק והתגבר על יצרו, וכפה תאנתו פמה וכמה פעמים. ואף-על-פי-כן לא היה מתרחק עצמו פעם שניה לברח מהנסיון, רק אדרבה, היה חפץ בנסיונות והיה מתפלל להשם יתברך, שיזמין לו נסיונות, פי היה חזק בדעתו, שבודאי לא ימרד כנגד השם יתברך, כי איך אפשר, שיעשה עברה, חס ושלום, ויעבר על רצון השם יתברך, אם לא שיהיה נעשה משגע חס ושלום בעת הזאת. אבל מאחר שיהיה לו איזה שכל בעלמא בעת הנסיון, בודאי יוכל לעמד לפי גדל חזק לבו, שהיה חזק בה מאד.

צ.ב.

ואף-על-פי-כן בעת שבא עליו הנסיון, היה בסכנה גדולה מאד, והיה צועק להשם יתברך מאד, עד שזכה להתגבר על יצרו ולהנצל. ואף-על-פי-כן לא התרחק מהנסיון פעם אחרת, אף-על-פי שבשעת הנסיון היה קשה עליו מאד. וכן היה פמה וכמה פעמים הרבה מאד עד אין שעור. והשם יתברך היה בעזרו, וזכה להתגבר על יצרו ולשבר תבערת המדונה של התאנה הפללית הזאת, והיה קדוש גדול מאד מאד בפרישות תאנה זו, בפרישות ובקדושה גדולה ונוראה מאד. ואמר, שהבעל-דבר רצה להניח לו הכל, רק שהוא יותר לו דבר אחד. והוא אמר להפוך, שהוא יניח הכל, רק אותו הדבר אינו רוצה להניח מלשברו; דהינו שהבעל-דבר היה מרצה להניח לו שישבר כל התאוות, רק שהוא יותר לו דבר אחד, מן הסתם הינו התאנה הפללית, שעקר היצר-הרע הוא בתאנה זו. אבל הוא ו"ל

אָמַר לְהַפְּךָ, שֶׁהוּא יָנִיחַ לוֹ הַכֹּל לְבְלִי לְשַׁבְּרוֹ, רַק זֹאת הַתְּאֵנָה הוּא רוֹצֵה לְשַׁבְּרָהּ לְגַמְרִי.

צג.

וְכֵן הָיָה נוֹהֵג מִתְחִלָּה, שֶׁכָּל מַגְמָתוֹ וְכָל יְגִיעָתוֹ הָיְתָה רַק לְשַׁבֵּר בְּרֵאשׁוֹנָה הַתְּאֵנָה הַכְּלָלִית הַזֹּאת. וְלֹא הָיָה מְשַׁגֵּיחַ כְּלָל בְּתַחֲלָה לְשַׁבֵּר תְּאֵנוֹת הָאֲכִילָה, רַק אֲדִרְבָּה, בְּתַחֲלָה הָיָה אוֹכֵל הַרְבֵּה מְאֹד מְאֹד, הַרְבֵּה יוֹתֵר מִשְׂאֵר בְּנֵי-אָדָם. וְאָמַר, שְׂאֵז הָיָה מִמְּשִׁיךְ כָּל הַתְּאֵנוֹת לְתוֹךְ תְּאֵנוֹת אֲכִילָה. וְאַחֲר־כֵּן שָׁבַר גַּם זֹאת הַתְּאֵנָה שֶׁל אֲכִילָה. וְהָיוּ לוֹ כַּמָּה מֵיָנִי יְגִיעוֹת וְעִבּוּדוֹת וּמְלַחְמוֹת וְנִסְיוֹנוֹת עַד אֵין מִסְפָּר, קִדְּם שֶׁשָּׁבַר הַתְּאֵנָה הַכְּלָלִית. וְכַמָּה וְכַמָּה תְּפִלוֹת וּבְכִיּוֹת וְשִׁיחוֹת, שֶׁהָיָה מִתְפַּלֵּל וּמִתְחַנֵּן וְשׁוֹפֵךְ לְבוֹ לִפְנֵי הַשֵּׁם יִתְבַּרֵּךְ בְּכַמָּה וְכַמָּה מֵיָנִי תַחֲנוּנִים וְרִצּוּיִים וּפְיּוּסִים, שִׁיְהִיָּה הַשֵּׁם יִתְבַּרֵּךְ בְּעִזְרוֹ לְהַנְצִיל מִתְּאֵנָה זוֹ, עַד אֲשֶׁר זָכָה לְעַמֵּד בְּכָל הַנִּסְיוֹנוֹת, וְקִדְּשׁ עֲצָמוֹ מְאֹד בְּפְרִישׁוֹת תְּאֵנָה זוֹ עַד אֵין שְׁעוֹר וְעֶרְךָ, עַד אֲשֶׁר זָכָה לְשַׁבֵּר תְּאֵנָה זוֹ לְגַמְרִי, עַד אֲשֶׁר הָיָה לְפִלֵּא אֲצִלוֹ עַל מִי שְׂנֵדָמָה לוֹ שֶׁקָּשָׁה לְשַׁבֵּר תְּאֵנָה זוֹ, כִּי אָמַר, שְׂאֵין זוֹ תְּאֵנָה כְּלָל.

צד.

וְהָיָה מְרַבֵּה לְדַבֵּר בְּעִנְיָן זֶה, בְּעִנְיָן בְּטוֹל וּמֵאוּס תְּאֵנָה זוֹ. וְאָמַר, שְׂאִי-אֶפְשֶׁר לְדַבֵּר מִזֶּה עִם אַנְשִׁים שֶׁכָּבַר נִתְגַּשְׁמוּ בְּעִנְיָן זֶה, כִּי כָּבַר נִתְעַרְבוּ דְמִיָּהֶם כָּל-כֵּן, עַד שְׁנִתְעַרְבָה דַּעְתָּם, עַד שְׂאֵין יְכוּלִים לְהִבִּין כְּלָל, וְאֵין נִכְנָס בְּלִבָּם כְּלָל, שְׂאֶפְשֶׁר לְמֵאֵס תְּאֵנָה זוֹ, עַל-כֵּן אִי-אֶפְשֶׁר לְדַבֵּר עִמָּהֶם בְּזֶה הַרְבֵּה. אָבָל בְּאֵמֶת מִי שֶׁהוּא חָכֵם אֵמֶת קִצֵּת יְכוּל בְּנִקְל לְמֵאֵס תְּאֵנָה זוֹ לְגַמְרִי. כִּי אָמַר, שְׂאֵין זֶה נִסְיוֹן כְּלָל לְמִי שֶׁהוּא רַק חָכֵם בְּאֵמֶת. וְאָמַר, שֶׁבְּהִכְרַח שִׁישׁ בְּכָל זֶה סוּד, כִּי בְּאֵמֶת אֵין זוֹ תְּאֵנָה כְּלָל.

וְהַתְּפֹאֵר בְּעֲצָמוֹ מְאֹד בְּגִדְלֵי חֲזָקוֹ בְּשִׁבְרֵת תְּאֻנָּה זוֹ, וְהִיָּה קְדוֹשׁ גְּדוֹל וְנוֹרָא מְאֹד בְּעֵנִין זֶה. וְאָמַר עַל עֲצָמוֹ, שְׂאִין לוֹ שׁוֹם תְּאֻנָּה כָּלֵל. וְאָמַר, שְׂאֲצֻלוֹ זָכַר וּנְקָבָה שְׁוִים; דְּהִינּוּ שְׂאִין לוֹ שׁוֹם מְלַחְמָה מִחֲמַת אֵיזָה צַד הֶרְהוּר, כְּשִׁרְוָאָה אוֹ מְדַבֵּר עִם אֵיזוֹ אִשָּׁה, כִּי הַכֹּל שׁוּה אֲצֻלוֹ.

צה.

גַּם אָמַר, שְׁהוּוּג שֶׁל הַצְדִּיק הָאֵמֶת, קָשָׁה עָלָיו עֵנִין זֶה. וְלֹא דִי, שְׂאִין לוֹ שׁוֹם תְּאֻנָּה כָּלֵל, כִּי-אִם אֲדַרְבָּה יֵשׁ לוֹ יִסּוּרִין מְזֵה מִמֶּשׁ כְּמוֹ יִסּוּרֵי הַתִּינוּק בְּשִׁעַת מִילָה. כִּי מִמֶּשׁ יִסּוּרִין אֵלּוֹ יֵשׁ לְהַצְדִּיק בְּשִׁעַת זְווג וְיוֹתֵר מְזֵה. כִּי הַתִּינוּק אֵין לוֹ דַּעַת, עַל-כֵּן אֵין הַיִּסּוּרִים שְׁלוֹ גְדוֹלִים כָּל-כָּף, אֲבָל הַצְדִּיק, שְׂיֵשׁ לוֹ דַּעַת, יִסּוּרָיו גְּדוֹלִים מִהַתִּינוּק, וְזֶה הִיָּה אֲצֻלוֹ דְּבַר פְּשוּט. וְאָמַר, שְׁכָל אָדָם יְכוּל לְזַכּוֹת לְבוֹא לְמַדְרַגָּה זוֹ. וְכַפִּי הַנִּרְאָה מְדַבְּרֵי הִיָּה, שְׁקַדְשָׁתוֹ שֶׁל עֲצָמוֹ גְּבוּהָה עוֹד יוֹתֵר וְיוֹתֵר.

צו.

וְאָמַר, שְׂאֲצֻלוֹ אִישׁ וְאִשָּׁה שְׁוִין; דְּהִינּוּ שְׂאִין מְגִיעַ לוֹ שׁוֹם צַד מִחֲשָׁבָה, כְּשִׁרְוָאָה אִשָּׁה, רַק הַכֹּל שׁוּה אֲצֻלוֹ בְּעֵינָיו, כְּאֵלוֹ רוּאָה אִישׁ. וְאָמַר פַּעַם אַחַת, שְׂאִינוּ מִתִּירָא לֹא מֵאִשָּׁה וְלֹא מִמְּלֶאֶךְ. וּבְזֵה יֵשׁ הֶרְבֵּה לְבָאֵר, כִּי מִי שְׂיֵשׁ לוֹ עַדִּין אֵיזָה צַד פִּחַד כָּל-שֶׁהוּא מִהֶרְהוּרֵי אִשָּׁה, אֲפֹלוֹ אִם הוּא נָקִי בְּזֵה, רַק שְׂאִינוּ נָקִי בְּתַכְלִית הַזְּכוּף וְעַדִּין יֵשׁ לוֹ אֵיזָה פִּחַד כָּל-שֶׁהוּא מְזֵה — הוּא צְרִיף לְפִחַד מִמְּלֶאֶךְ. אֲבָל הוּא הַתְּפֹאֵר, שְׂאִין לוֹ שׁוֹם פִּחַד מְזֵה, עַל-כֵּן אֵין לוֹ פִּחַד מִמְּלֶאֶךְ. וְזֶה מְרַמֵּז קֶצֶת בְּדַבְּרֵי חַז"ל (קְדוּשִׁין פֵּא): אֲנָא בְּשִׁרְא וְאֵנָת אֵשׁ וְאֵנָא עַדִּיפְנָא מְנוּדָּק, שְׂאֵמַר רַב עַמְרָם חֲסִידָא אֶל הַמְּלֶאֶךְ,

ומובא בדבריו ו"ל בהתורה תקעו ממשלה, סימן א', בלקוטי תנינא, עין שם היטב.

צז.

ובענין תאנות האכילה היתה לו גם-כן מלחמה גדולה ויגיעה גדולה מאד קדם ששברה. פי בתחלה לא היה משגיח כלל לשבר תאנות אכילה. אחר-כך רצה לשבר תאנה זו, והיה קשה וכבד עליו מאד מאד. וכל-כך היה קשה עליו שבירת תאנות אכילה, עד שנדמה לו, שכל התאנות יוכל לשבר מלבד תאנה זו של אכילה. ונדמה לו, שתאנה זו של אכילה בהכרח שתשארו, פי אי-אפשר לשברה, כל-כך היתה חזקה עליו התגברות תאנות אכילה. ואף-על-פי-כן התגבר על עצמו וכפה את יצרו ושבר גם תאנה זו של אכילה לגמרי. וגדל קדשותו בפרישות תאנות אכילה היה מפרסם לעין כל, פי לא היה אוכל כלל, וגם המעט שהיה אוכל היה בהכרח גדול מאד. והצריך להכריח את עצמו בכל הפחות כדי לאכל מעט, כדי שיהיה לו איזה כח לחיות. ואמר, שבתחלה התחיל לשבר תאנות אכילה; דהינו שהיה מכריח את עצמו, והרגיל עצמו לאכל פחות ממה שהיה אוכל תחלה, וכשנעשה רגיל בזה שיאכל פחות מקדם, ראה שגם עדין יש לו תאנה בזאת האכילה, אף-על-פי שהיא פחותה מקדם, והתחיל שוב לשבר תאנותו ולאכל עוד פחות מזה. ואחר-כך ראה, שגם זו תאנה, ואכל עוד יותר פחות. וכן אחר-כך ראה, שגם בזה יש לו תאנה עדין, ואכל עוד יותר פחות. ובדרך זו נהג, עד שהיתה אכילתו פחותה ומעוטה מאד מאד בתכלית הצמצום והמעוט אשר אי אפשר לבאר. ואחר-כך ישב עצמו, שאף-על-פי שאכילתו מעוטה מאד, אף-על-פי-כן עדין יש לו תאנה בזה המעט שאוכל. והתגבר על עצמו ושבר התאנה גם בזה המעט, עד ששבר תאנות אכילה לגמרי. ויצא מהתאנה לגמרי בתכלית הקדשה, עד שלא היתה לו שום תאנה, כלל וכלל לא. ובין-כך ובין-כך שהיה פורש עצמו כל-כך מהאכילה, מחמת זה לא היה יכול עוד לאכל כלל.

וּכְפִי הַנִּרְאָה מִדְּבָרָיו הִיָּה, שְׁאַחַר-כֵּן הִיָּה לוֹ כַח לֶאֱכֹל בְּקִדְשָׁה בְּלִי שׁוּם תַּאֲוָה כָּלֵל, אֶפְלוּ אִם הִיָּה אוֹכֵל הַרְבֵּה. אֲבָל כִּבְר לֹא הִיָּה יָכוֹל לֶאֱכֹל מִחֲמַת רְגִילוֹתָו, שֶׁהַרְגִּיל עֲצָמוּ בְּאֲכִילָה פְּחוּתָה וּמְעוּטָה מְאֹד.

וְאָמַר, שְׁאַחַר-כֵּן עַל הַיָּם, בְּעַת שְׁנֹסַע לְאַרְץ-יִשְׂרָאֵל, אִז רָאָה שְׂאִין לוֹ שׁוּם חַיּוֹת מְשׁוּם דְּבָר, אִז הִכְרִיחַ עֲצָמוּ לֶאֱכֹל קֶצֶת. וּמֵאִז וְהִלָּא הִרְגַּל לֶאֱכֹל קֶצֶת. אֲבָל קִדְּם לָזֶה לֹא הִיָּה אוֹכֵל אֶפְלוּ אֲכִילָה פְּחוּתָה כְּזוֹ. כִּי בְּאֲמַת גַּם אַחַר-כֵּן, אַחַר שֶׁהִיָּה עַל הַיָּם, הִיָּתָה אֲכִילָתוֹ גַּם-כֵּן מְעוּטָה מְאֹד מְאֹד. וּמִקִּדְּם גַּם שְׁעוֹר פְּחוּת כְּזֶה לֹא הִיָּה אוֹכֵל.

צ.ח.

וְסִפַּר, שְׁבִימִי נְעוּרָיו הִיָּה רְגִיל לֶאֱכֹל הַרְבֵּה מְאֹד. "גִּזְמוֹת הַיִּיתִי אוֹכֵל בְּעַד שְׁלֹשָׁה גְדוּלִים בְּבִקְרָה, הִיָּנוּ תִשְׁעָה בַּיְגִילִי, שֶׁהָיוּ גְדוּלִים מִמֶּשׁ כְּמוֹ עֲכָשׁוּ בְּעַד תִּשְׁעָה גְדוּלִים. וְכֵן בְּצִהְרִים שְׁקוֹרִין מִיטָאגָּס, וְכֵן לַעַת עֲרַב". וְחוּץ מִזֶּה מָה שְׂאֵכֵל עוֹד בְּאֲכִילַת שְׁחָרִית וְעֲרַבִּית וְכוּ'. וְלְבִסוּף זָכָה לְשִׁבְר תַּאֲוֹת אֲכִילָה לְגַמְרִי, וְכַמְעַט שְׁלֹא אֲכֹל כְּלוּם כְּנ"ל.

וְכֵן סִפַּר, שֶׁהִיָּה רְגִיל לֶאֱכֹל הַרְבֵּה מְאֹד בִּימֵי נְעוּרָיו. וְהָיוּ לוֹ יְסוּרִים מִזֶּה וְהִשְׁלִיךְ זֹאת. וְרָאָה אַחַר-כֵּן, שֶׁיֵּשׁ לוֹ תַּאֲוָה גַּם לְאוֹתוֹ הַמְעַט שְׂאוּכֵל, וְנִתְיָשֵׁב וְהִתְחִיל שׁוּב לֶאֱכֹל, כִּי מָה לוֹ כִּשְׂאוּכֵל מְעַט עִם תַּאֲוָה אוֹ הַרְבֵּה, וְלָמָּה לוֹ לְהִפְסִיד גּוּפוֹ בְּחִנָּם. וְהִיָּה מְנִיחַ כָּל הַתַּאֲוֹת בְּתוֹף תַּאֲוָה זוֹ שֶׁל אֲכִילָה. פְּעַם אַחַת הִיָּה יוֹשֵׁב אֶצֶל חֲמִיו בְּשַׁעַת הַסְּעָדָה שְׁלִישִׁית שֶׁל שַׁבָּת, וַיֵּשֶׁב בְּזוּרִית. וְהִיָּה חָשׂוֹף בְּבֵית, וְהוּא הִיָּה דִרְכּוֹ תְּמִיד לַעֲשׂוֹת אֶת שְׁלוֹ כְּדִרְכּוֹ. וְהִתְחִיל לְבַקֵּשׁ,

(ו) כְּעֵבִים.

(ז) אַרְיֹחַת-צִהְרִים.

שִׁירָאָה לוֹ הַשֵּׁם יִתְבַּרְךָ אֶת הָאֲבוֹת: אֲבָרְהָם יִצְחָק וַיַּעֲקֹב, וְהַבְּטִיחַ לְהַשֵּׁם יִתְבַּרְךָ: כְּשִׁתְּרָאָה לִי זֹאת, אֲשַׁלֵּיךְ גַּם זֹאת הַתְּאֻנָּה (הַיְנוּ שֶׁל אֲכִילָה). וַעֲשֵׂה בְּזֶה מָה שֶׁעָשִׂה וְנִכְנַס בְּזֶה מְאֹד וַיִּשֶׁן. וּבֹא זְקֵנוּ הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ ז"ל אֵלָיו בְּחֵלוֹם וְאָמַר לוֹ הַפְּסוּק (דְּבָרִים י"א, טו): "וְנִתְּתִי יֵשׁב בְּשֹׁדֶךְ לְבִהְמֶתֶךָ". וְהַקִּיץ, וְנִפְלֵא בְּעֵינָיו מָה שִׁיכּוֹת יֵשׁ לְזֶה הַפְּסוּק לְמָה שֶׁבִקַּשׁ, וּבֹא בְּדַעְתּוֹ שְׂאִיתָא בַּתְּקוּנָה: יֵשׁב הוּא אוֹתִיּוֹת עַב שִׁינ. ע"ב הִיא בַת עֵינ, שִׁי"ן הוּא תֵּלֶת אֲבָהֶן. וְזֶהוּ: אִם תִּרְצֶה לְרְאוֹת אֲבָהֶן, אִי-אֶפְשֶׁר לְךָ כִּי אִם בְּשֹׁדֶךְ לְבִהְמֶתֶךָ. צְרִיךְ אַתָּה לְשַׁדֵּד הַבְּהֻמִּיּוֹת, שֶׁהִיא תְּאֻנָּת אֲכִילָה. וְהַשְּׁלִיךְ גַּם-זֹאת הַתְּאֻנָּה שֶׁל אֲכִילָה.

(וַעֲיֵן בְּלִקוּטֵי-מֹהֲרָ"ן, חֶלֶק א', סִימָן נ"ז, שֶׁם מְבָאָר עֲנִיָן זֶה, שְׁעַל-יְדֵי אֲכִילָה בְּקִדְשָׁה מְתוּצָצִים בְּאָדָם אֹר זְכוֹת הָאֲבוֹת, עֵינ (שם) ש"ו.

צ.ט.

וְכֵן יַגַּע וְטָרַח מְאֹד מְאֹד בִּימֵי נַעֲוָרָיו וְסִגְף אֶת עֲצָמוֹ בְּכַמָּה וְכַמָּה מֵיָנִי סְגוּפִים. וְכַפִּי הַנִּשְׁמַע וְהִיָּה מוֹבֵן מִדְּבָרָיו, שֶׁהָיוּ לוֹ כָּל מֵינֵי סְגוּפִים שֶׁבְּעוֹלָם, הֵן גְּלוּל שֶׁלֵּג וְכוּ' וְכִיּוֹצֵא. וְאָמַר, שֶׁהַסְּגוּף הַגְּדוֹל בְּיוֹתֵר; דֵּהֵינּוּ כְּשֶׁמְנַשְׁכִּים לְאָדָם הַדְּבָרִים הַשְּׂכִיחִים סְמוּךְ לְבִשׁוֹ, וְדָרְךָ כָּל אָדָם לְחַכְּךָ עֲצָמוֹ בְּכָל עֵת שֶׁמְרַגֵּשׁ אִיזוֹ נְשִׁיכָה. וְהִיָּה מְקַבֵּל זֹאת לְסִגּוּף לְאַנֵּס אֶת עֲצָמוֹ לְבָלִי לַעֲשׂוֹת חֲכוּף לֹא בְּיַד

(וְאָמַר הַמַּעֲמִיק, שֶׁמַּעֲמִי שֶׁסָּפַר הֶרֶב ר' נִיסָן קֵאוּלִיר, אֶחָד מִגְּדוּלֵי הַמַּקְרָבִים שֶׁל הֶרֶב הַצִּדִיק הַקְּדוֹשׁ ר' בְּרוּךְ מִמְעַן-בְּיָדוֹ, לְפָנָי הַמַּגִּיד מִטִּירֵהָאוּיָצַע, אֲשֶׁר פָּעַם אַחַת בָּא אֶל רַבּוֹ ר' בְּרוּךְ וְרָאָה אוֹתוֹ בְּעֲצָבוֹת וְשָׁאַל אוֹתוֹ מָה זֹאת, וְהָשִׁיב לוֹ, שֶׁזֶּה זְמַן רַב שֶׁלֹּא נָאָה אֶת הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ זְקֵנוּ. וְכָל פָּעַם כְּשֶׁבָּא עַל קָבְרוֹ, אֵינּוּ מוֹצֵא אוֹתוֹ. וְעַתָּה רְאִיתִי אוֹתוֹ וְשָׁאַלְתִּי אוֹתוֹ מָה זֶה, וְהָשִׁיב לִי, שֶׁהוּא נִמְצָא אֶצֶל ר' נַחֲמָן. וְאָמַר לִי בְּזֹאת הַלְשׁוֹן: "עַד הָאֵט זִיךְ פֶּאֶר-קְלִיבֵן צוֹ ר' נַחֲמָן" [

ולא בגוף ולא בשום איבר. ואמר, שזהו סגוף גדול מאד, כי האדם מנח, והנשיכות מתגברות אז ביותר, והוא אסור לו לזוז לא בידיו ולא בשום איבר, רק מרגיש כל נשיכה במח — והוא סגוף גדול.

ק.

ועשה כל מיני סגופים שבעולם, והכל בתמימות ובאמת, עד שזכה למה שזכה, אשרי לו! גם בענין יסורים, שיש לרב הצדיקים, ממש לא נשמע ולא נראה בעל יסורין כמותו, ואי־אפשר לספר ולבאר. והיה מלא יסורים מבית ומבחוץ. ובתחלה באחרית ימיו היו לו יסורים עצומים ונוראים אשר לא נמצאים יסורים דגמתם בעולם. וספר, שהיסורים שלו הם בידו, בכל עת שרוצה, הוא מקבלם על עצמו ובאים עליו היסורים הללו. ובעת שרוצה לסלקם, נסתלקים מעליו. ועצם קשי וכבד היסורים הללו היה בלי שעור. ואמרו בשמו שאמר, שבשעה שבאו עליו היסורים, מעצם הפלגת הצער והכאב המפלג מאד מאד, היה כמעט יכול לנשוף עץ בשניו מעצם הכאב (כדרך האדם שיש לו יסורים מפלגים שמעצם היסורים הוא חורק בשניו, ועליו היו יסורים כבדים וקשים כל־כך, עד שבשעת היסורים היה אפשר, שיחתך עצים בשניו מעצם הצער).

קא.

ועל־ידי תקף יגיעתו וטרחתו בעבודת־השם יתברך זכה לשפר את כל המדות הרעות והתאוות הרעות לגמרי, ובטלן ממנו בתכלית הבטול, עד שהתפאר בעצמו: "ער האט א ריין פעליכעל"י, שיש צדיקים ששברו התאוות, אף הוא כמו עור שמעבדין אותו, ואף־על־פי שמעבד העור, אף נשאר בו קצת ריח שאינו טוב; הינו שיש ששברו התאוות, אבל עדין נשאר קצת שמץ מהם, ועדין התאוות פרוכות אחריהם במקצת. אבל אצלו העור מעבד לגמרי,

(ת) שיש לו עור מעבד ונקי.

עד שֶׁאֵין נִשְׁאָר בוֹ שׁוּם שְׂמֵךְ רֵיחַ. וְאָמַר, שְׂצָרִיכִין לְנִקּוֹת הַגּוֹף מִתְּאֵוֹת, כְּמוֹ שְׂמַעְבְּדִין הָעוֹר וּמִהַפְּכִין אוֹתוֹ, כִּף צָרִיף שִׁיהִיָּה הַגּוֹף נָקִי וּמַעְבָּד לְגַמְרֵי מִהַתְּאֵוֹת, עַד שְׂמַמֵּשׁ יִהְיוּ יְכוֹלִין לְהַפְּכוֹ וְלִרְאוֹת שֶׁהוּא נָקִי לְגַמְרֵי מִהַפֵּל.

קב.

וּסְפָר מַעֲנִין שְׁבִירַת מִדַּת הַכַּעַס, וְאָמַר, שְׂמַתְחִלָּה הִיָּה כְּעֶסֶן גָּדוֹל מְאֹד מְאֹד, וְאַחֲרֵיכֵן מִחֲמַת שְׂרָצָה לִהְיוֹת אִישׁ כְּפָרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, הִתְחִיל לְשַׁבֵּר מִדָּה זוֹ שֶׁל כְּעַס, עַד שֶׁזָּכָה לְשַׁבֵּר מִדָּה זוֹ שֶׁל כְּעַס. אָבָל תְּכֵלִית שְׁבִירַת מִדָּה זוֹ מִהַפּוֹף אֶל הַהַפּוֹף; דִּהְיִנוּ לְהִתְהַפֵּף לְטוֹב גָּמוּר, שְׁלֵא יִכְפַּת לִיָּה כָּלֵל וְכָלֵל שׁוּם דְּבָר, וַיִּהְיֶה רַק טוֹב בְּלִי שׁוּם צִד קְפִידָה בְּעוֹלָם — זֶה זָכָה רַק בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁם זָכָה לְזֶה, שְׁבִטֵל הַכַּעַס בְּתְכֵלִית הַבְּטוּל, וְזָכָה וְנַעֲשֶׂה טוֹב מִמֶּשׁ וְלֹא נִשְׁאָר בוֹ שׁוּם צִד קְפִידָה בְּעֵלְמָא, עַד שְׂאַחֲרֵיכֵן אֶפְלוּ מִי שֶׁהִיָּה עוֹשֶׂה לוֹ כָּל הַרְעוֹת שְׁבַעֲוֹלָם, לֹא הִיָּה בְּלָבוֹ שׁוּם צִד שְׁנֵאָה וְקְפִידָה עָלָיו, אֲדַרְבָּה הִיָּה אוֹהֵבוֹ וְלֹא הִיָּה בְּלָבוֹ עָלָיו כָּלֵל, כִּי הִיָּה רַק כְּלוֹ טוֹב מִמֶּשׁ. וְגִדְל עֵצִים הַפְּלִגַּת מִדַּת טוֹבוֹ הִיָּה מְפָרְסֵם לְכָל מַכִּירָיו, כִּי הִיָּה רַק כְּלוֹ טוֹב בְּלִי שׁוּם צִד קְפִידָה וְכַעַס כָּלֵל, רַק כְּלוֹ טוֹב.

קג.

וּסְפָר, שְׁבִימֵי נַעוּרָיו, בְּתַקְוָה עֲבוּדָתוֹ וַיִּגְיַעְתּוֹ הִיָּה כְּמָה פְּעָמִים מְצִיר לְעֵצְמוֹ עֲנִינֵי מִיתָה, כְּאֵלוֹ הוּא מִת מִמֶּשׁ, עַד שֶׁהִרְגִישׁ טַעַם מִיתָה מִמֶּשׁ. וְצִיר לְעֵצְמוֹ, אֵיךְ יִכְבוֹ אַחֲרָיו וְכוּ'. וְאָמַר, שֶׁהִיא מְלֹאכָה לְצִיר לְעֵצְמוֹ זֹאת הֵיטֵב.

קד.

וְכֵן סְפָר, שְׁבִימֵי בְּחֵרוֹתוֹ הִיָּה לוֹ פֶּחַד גָּדוֹל מְאֹד מְאֹד מִן הַמִּיתָה, וְהִיָּה מִתְּפַחַד וּמִתְּיָרָא הַרְבֵּה מְאֹד מִן הַמִּיתָה, וְאִז הִיָּה

מבקש מהשם יתברך, שימנות על קדוש השם. והלך בזה זמן רב, ואינו זוכר כפה, אבל זה הוא יודע שהיה זמן גדול, אפשר שנה, שהלך בזה ובקש תמיד על זה. ולא היתה שום שיחה ותפלה שלא בקש על זה, שישתלק על קדוש השם. ומגדל פחדו ויראתו אז מהמיתה הנה זה בעצמו אצלו מסירות נפש על קדוש-השם ממש מה שהיה מתפלל על זה, כי היה פחדו גדול מאד אז.

קה.

וספר, שבימי נעוריו היה שקוע בחמרות יתרות הרבה. והיו עולות על דעתו בכל-פעם חמרות אחרות. ופעם אחת היה חושב מחשבות בענין המים לפסח, שחשש, שמא יש איזה משהו במים ששואבים, ואם יכין לו מים על כל ימי-הפסח, כמו שנוהגים קצת, גם זה לא הוטב בעיניו, כי קשה לשמר היטב המים מערב-פסח על כל ימי-הפסח. ולא הוטב בעיניו שום מים, רק מי מעין הנובעים ויוצאים והולכים ובאים מים חדשים בכל עת. אבל במקום שהוא היה יושב, לא היה שום מעין כזה. והיה בדעתו לנסע על פסח, למקום שיש שם מי מעין כזה. כל-כך נכנס בחמרות יתרות ומרה שחורה ודקדוקים יתרים.

קו.

וכן לענין נקיות הנה מחמיר חמרות יתרות, והיה עושה דברים זרים מאד בשביל נקיות. וכמעט שבא לידי ספנה על-ידי-זה, וגם לא גמלט מחלאים, רחמנא לצלן, על-ידי-זה.

קז.

ואחר-כך בימי גדלותו היה מזהיר מאד מאד את אנשיו לברח מפל מיני חמרות יתרות אפלו בפסח. והתלוצץ מזה מאד מאד. ואמר בפרט בנקיות הוא שגעון, רחמנא לצלן, וצריכים רק לעבד

אותו יתברך בתמימות ובפשיטות גמור בלי שום צד חמרא כלל. והאריך בזה מאד מאד, ואמר, שהיסוד בעבודת-השם יתברך הוא תמימות בלי שום חכמות. (עין היטב בלקויטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן מד, ובשיחות הר"ן, סימן ל', וסימן רלה, ותראה שם נפלאות בענין זה).

קח.

וכך בלה רבנו ז"ל את ימי נעוריו ביגיעות וטרחות ועבודות וסגופים, ושקד על התורה בשקידה נוראה ונפלאה, והתמיד לצאת לשדה וליער ובלה שם בתפלות ובהתבודדות. ובין כך פלו אצלו מעות הנדון, ולא היה לו ממה להתפרנס. וספר, שהיה עני שבוע אחד. ופעם אחת לא היה לו מה לאכל בערב, והלך בשדה פדרכו ומצא פאטשיילע^א אחת עם גרויפין^ב, והביא לביתו לבשל. והיה נשמע מפיו, שזה הדבר היה יקר בעיניו, פמוצא שלל רב, על שהיה לו בטחון בהשם יתברך, והשם יתברך הזמין לו פרנסה בשדה. ואמר, שהוא יודע מבטחון, שאפלו אם היה יושב בשדה ממש, היה לו בטחון בהשם יתברך, שיומין לו פרנסתו.

קט.

ואמר, שאם לא היה ממתין בבטחון לישועת ה', כבר היה איש נוסע ומטלטל כמו כל הנוסעים, שמטלטלים עצמם בשביל הפרנסה בנהוג עכשו. ודבר זאת לענין הנהגת הבית בפרנסה ובמלבושים ושאר צרכי-הבית, שעל-פי רב חסר לאדם הרבה — כגון לזה חסר מלבוש פשוט, ויש שחסר להם מלבושים חשובים או דירה וכו' — שצריכין להמתין לישועת ה' ולבלי לדחק את השעה למלאות החסרון תכף ומיד, רק צריכין להמתין עד ירחם ה'. ואמר על עצמו ענין הנ"ל, שאם לא היה ממתין, כגון כשהיה חסר לו איזה דבר,

(א) מטפחת.

(ב) גריסים.

אם הִיָּה דוֹחֵק אֶת הַשְּׁעָה, שִׁיְהִיָּה דוֹקָא תַּכְּף, הִיָּה צָרִיף לְלוֹוֹת
לְעַצְמוֹ וּלְהִיֹּת בְּעַל-חֹב, עַד שֶׁהִיָּה מְכָרַח לְהִיֹּת נוֹסֵעַ וּמְטֻלָּטֵל.
כְּמוֹ שָׂאֵנוּ יוֹדְעִים עֲנִיָּן הַנוֹסְעִים, שֶׁהֵם מְכָרְחִים תְּמִיד לְסַע עַל
הַמְדִּינָה, מִחֲמַת שֶׁהֵם תְּמִיד בְּעַל־חֹבוֹת.

קי.

אָף-עַל-פִּי-כֵן לֹא הִסְתַּכַּל עַל שׁוֹם בְּלָבוֹל וְטַרְדָּה וּבְטַח בּוֹ
יִתְבַּרֵּךְ. וְהוּא יִתְבַּרֵּךְ זֶן אוֹתוֹ בְּהַשְׁגָּחָה נִפְלְאָה. וְהִיָּה רְגִיל לְסַפֵּר
הַרְבֵּה מִעֲנִיָּן מִחֲשֻׁבוֹתָיו, שֶׁהִיוּ לוֹ אֲזוּ בִימֵי נְעוּרָיו, בְּעַת שֶׁעָסַק
בְּעַבוּדָתוֹ; שֶׁצִּיר בְּדַעְתּוֹ, שֶׁאֵינּוּ רוֹצֵה לְהִיֹּת מְפָרָסִם בְּשׁוֹם אַפֵּן וְלֹא
הִיָּה רוֹצֵה לְהִיֹּת מְקַבֵּל כָּלָל. וְהִיוּ לוֹ כַּמָּה וְכַמָּה מִחֲשֻׁבוֹת בְּעֲנִיָּן
זֶה, אִיף שִׁיעֲלִים עֲצָמוֹ מִן הָעוֹלָם, וּמֵהִיכָן תִּהְיֶה פְּרֻנְסָתוֹ. וְלִפְעָמִים
הִיוּ לוֹ מִחֲשֻׁבוֹת, שִׁיִּחְזֹר עַל הַפְּתָחִים, וְאִישׁ לֹא יֵדַע מִמֶּנּוּ כִּנְ"ל.

קיא.

וּבְכָל אֵלוֹ הַיָּמִים וְהַשָּׁנִים הִיָּה רַבְּנוֹ ז"ל נֶעְלָם וְנִסְתָּר מִכָּל
הָעוֹלָם, וְשׁוֹם בְּרִיָּה לֹא יֵדְעָה מִמֶּנּוּ וְלֹא הִכִּירְתָּהּ כָּלָל, כִּי-אִם ר'
שְׁמַעוֹן ז"ל, שֶׁהִיָּה רְגִיל לְבוֹא אֵלָיו מִפְּעַם לְפְעַם, עַד שֶׁסָּבַב הַשֵּׁם
יִתְבַּרֵּךְ סְבוֹת לְטוֹבָה; שֶׁפְּעַם אֶחָד הִיָּה לְחוֹתְנוֹ ר' אֶפְרַיִם ז"ל
יֶאֱרֻצִּיט' אַחַר אָבִיו, וְנִסַּע חוֹתְנוֹ לְכַפֵּר אֶלְכֶסְנֵדֶרֶי וְוֹקָא הַסָּמוּן
לְאוֹסְיֵאטִין וְלִקַּח עִמּוֹ אֶת רַבְּנוֹ ז"ל. וְתַכְּף-וּמְיָד בְּכַנִּיסָתָם לְבֵית-
הַמְדֻרָשׁ, כַּאֲשֶׁר בְּגִי-הַנְּעוּרִים דָּשָׁם, רָאוּ אֶת רַבְּנוֹ ז"ל בְּפְעַם
הָרֵאשׁוֹנָה, הוֹטֵב בְּעֵינֵיהֶם מְאֹד תֹּאֵר פְּנֵי קָדְשׁוֹ, וְרָצוּ מְאֹד לְהַכְנִס
עִמּוֹ בַּדְּבָרִים, אָף לֹא יֵדְעוּ מֵהִיכָן לְהִתְחִיל, וּבְכַפֵּר שֶׁרַבְּנוֹ ז"ל עָמַד
עִם פְּנָיו אֶל הַקִּיר וְלֹא דִבֵּר עִם שׁוֹם בְּרִיָּה. וְאַחַר הִתְפַּלֵּה גִתָּן ר'
אֶפְרַיִם ז"ל לְאַנְשֵׁי הַבֵּית-הַמְדֻרָשׁ זֵיִן שָׂרְף כְּנֵהוּג. וּבְקִשׁוֹ בְּגִי-
הַנְּעוּרִים מֵר' אֶפְרַיִם ז"ל, שִׁיעֲזֶה לְחַתְּנוֹ, שִׁיְלַמֵּד פֶּרֶק מִשְׁנִיּוֹת. וְכֵן

עשה, ולקח משניות ונתן לרבנו ז"ל והניחו על הסטנדר, והפך עצמו ופניו אל הקיר, ולמד שם, ויתמהמה בלמודו מאד. והבני-נעורים המתינו שייסיים למודו, למען שישתו כבד את היין שרף, ויאמרו 'לחיים' גם לרבנו ז"ל, ובזה יתחילו לדבר עמו. וכשראו, שהוא מתמהמה הרבה בלמודו, בקשו את ר' אפרים ז"ל, שיאמר לו, שייסיים הלמוד. ונגש אל רבנו ז"ל, ונטה רבנו ז"ל את ידו על פני חותנו — ונתעלה. והתחילו להקיצו, וכשהקיץ שאלו אותו, מה היה לו, והשיב, כשנטה רבנו ז"ל את ידו על פניו, ראה את אביו הנפטר, שהיה לו יארצייט אחריו, עומד לנגדו ואומר לו: "לחתן כזה אומרים, שילמד משניות?" ועל-כן מרב פחד ואימה מהנפטר — נתעלה. ומאז נתפרסם רבנו ז"ל, שהוא מצדיקי הדור, והתחילו לנסע אליו כמה אנשים, ונתקרבו על ידו בעבודת-השם יתברך.

קיב.

בין המקרבים הראשונים של רבנו ז"ל היה הצדיק הקדוש ר' יקותיאל לאנדא ז"ל, המגיד מטירהאויצע, פי המגיד היתה לו משרה של מגידות על שמונים וחמש עירות, והצדיקים קראו לו שומר-התחום (דער סטארט פון די גרעניץ), פי עירו טירהאויץ היתה גובלת עם פלך חרסון ופלך קיוב, והוא אינו מניח הרע של פלך חרסון להתפשט אל פלך קיוב.

קיג.

ונדכו היתה לסבב ולהיות פעם אחת בשנה בכל אחת מהעירות והכפרים, שהיו שיכות למגידות שלו. והדרך היתה אז, בשעה שבא המגיד לבקר את העיר או הכפר ולומר לפניהם דרשה, היו כל אנשי העיר או הכפר לובשים בגדי שבת וסוגרים את החניות ומקבלים פניו בשמחה עצומה. והשוחטים הראו לו ספיניהם, והרבנים הציעו לפניו עניניהם וכו' וכו', כי הכל אהבו אותו מאד. והיה איש פלא ועושה פלאות. והוא הפיר עוד את הבעל-שם-טוב הקדוש זי"ע,

והיה חבר וידיד גאמן להצדיק הקדוש ר' נחום מטשערנוביל ז"ל. והיתה דרכם שפעם אחת נסע המגיד ז"ל לשהות אצל הצדיק הקדוש ר' נחום ז"ל, ופעם אחת נסע הצדיק הקדוש ר' נחום ז"ל אל המגיד על שבועות, וזה נמשך שנים רבות. והיו מרקדים יחד כל הלילה בלי הפסק. ולעת זקנתו של הצדיק הקדוש ר' נחום ז"ל, שלא היה בכחו לרקוד כל הלילה ברציפות, על-כן הפסיק הרבה פעמים ומסר לבנו הצדיק הקדוש ר' מרדכי ז"ל, שהוא ירקד עם המגיד ז"ל. וכל הצדיקים החשיבו את המגיד ז"ל מאד מאד. והצדיק הקדוש ר' שנאור-זלמן מליאדי ז"ל ("בעל התניא" ו"השלחן-ערוך") לקח הסכמה ממנו על סדור התפלה שלו שהדפיס.

קיד.

והיות שאוסיאטין היתה גם-כן שיכת למגידות שלו, וסבב השם יתברך, שבאותו הזמן שנתפרסם רבנו ז"ל בכפר אלכסנדעריווקא בני"ל, אז בא המגיד לכפר אוסיאטין. ויצאו כלם לקראתו וספרו לו מרבנו ז"ל. ואף שהוא היה אז כבר מבגד מרבנו ז"ל יותר מארבעים שנה, פי רבנו ז"ל היה אז קדם עשרים, והמגיד היה כבר יותר מששים, אף-על-פי-כן כששמע מרבנו ז"ל, הסכים לתהות על קנקנו. וכשבא אל רבנו ז"ל, והתחילו לדבר, התפעל כל-כף מרבנו ז"ל, עד שגמר בדעתו, שאצלו ישאר. והיה חדוש נפלא, איך שצדיק זקן ומפרסם בעולם מתקרב אל רף בשנים. (ופעם אחת נסע המגיד מטירהאויצע יחד עם הצדיק הקדוש ר' נחום מטשערנוביל ז"ל ועברו דרך מעדוועדיווקע, שהיה שם רבנו ז"ל. ואמר המגיד ז"ל לחברו הצדיק הקדוש ר' נחום ז"ל: "בא ואראך את הרבי שלי". ואז ראה הצדיק הקדוש ר' נחום ז"ל את רבנו ז"ל. ואמר עליו (שמואל-א טז, יב): "'הנה הוא יפה עינים וטוב ראי'. ומה שנאמר (שמות כ, יז): 'בעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו', זה סובב על אברך זה").

קטו.

ופעם אחת באיזה חרף נסע רבנו ז"ל אל ברית-מילה בכפר אלכסנדריא וקא הסמוך לאוסיאטין, שקראו לו לשם. ובא לפניו איש אחד בבכיה רבה וקבל לפניו אודות בתו אשר פתה אותה ערל אחד להמיר דתה, ורמנא לצלן, ונאבדה. וכבר חפש אותה בכל הכפרים ולא מצאה, ואינו יודע מה לעשות ומה לחשב. והשיב לו רבנו ז"ל, שבתו נמצאת אצל הכמר. ולא עלתה על דעתו, שהכמר יעשה לו דבר כזה, כי הוא היה חי עמו טוב מאד. ושאל את רבנו ז"ל, איך הולכים לבקשה, ואיך יוכל להוציאה משם, כי מר לו מאד על גורל בתו. והשיב לו רבנו ז"ל, שישעו תכף ומיד שני אנשים עם עגלת חרף, שהיא מכסה לגמרי, וישעו לבית הכמר, ובתו תעמד בחוץ. וכשתראה אותם, תכף תתנצח לנסע עמם לביתה — וכך הנה. ורבנו ז"ל עוד ישב בסעדת הברית-מילה. וכשנודע הדבר להערלים דשם לקחו מקלות וקרדמות לילך ללחם עם היהודים, אשר לקחו את הנערה מבית הכמר ולקחתה בחזרה בחזקה, ונפל על היהודים פחד גדול. ואמר רבנו ז"ל להם, שלא יפחדו כלל, רק יקחו גם כן בידם מקלות ולצאת כנגדם, ויפחדו הערלים מהם וילכו להם, וכן הנה; פשראו הערלים את מעט היהודים יוצאים כנגדם גם כן במקלות, הלכו להם, אף שלא היה שום דרך הטבע לזה. ואחר-כך השתדל רבנו ז"ל תכף ומיד לשדוף אותה עם בחור בעל-מלאכה אחד סנדלר מאותו הכפר. והזהיר את הבחור ואמר לו: "תשמר את עצמך, אם תזדמן לך איזו קטטה עמה, שלא תבישה בבזיון הזה, שרצתה להמיר דתה, ובעבור זה אני מבטיחך, שיהיו לך ממנה בנים טובים". וכן הנה, שנולדו לו ממנה בנים טובים רבנים ולומדים מפלגי תורה.

קטז.

ובתוף כך נתפרסם רבנו ז"ל עוד יותר, והתחילו אנשים רבים לבוא אליו. והוא היה מדבר עמם בעבודת-השם יתברך כדרךנו,

והלהיב את לבכם מאד מאד אליו יתברך, שינגילו את עצמם להתבודד ולדבר עמו יתברך ולהתמיד בשעורים קבועים פסדון.

תק"ן

ק"ז.

שנת תק"ן נפטרה חמותו, ונתגלגל שחותנו ר' אפרים ז"ל נסע עם רבנו ז"ל לעיר מאהליב לשא אשה אחרת. ורבנו ז"ל השתדל שם הרבה בעבור חותנו. ונגמר שדוף על ידי רבנו ז"ל בעצמו, והתחתן חותנו שם. ואף שרבנו ז"ל היה עדין בימי נעוריו ממש בן י"ח שנים, אף-על-פי-כן נשאו לו פנים קצת אנשים, מחמת שהיה נכד הבעל-שם-טוב הקדוש זי"ע, וגם ראו והבינו בו בעצמו, שהוא כלי יקר מפז ומפנינים. והמשכילים הבינו גם אז, שכאשר יתגדל יהיה חדוש בעולם. וכשהיה שם במאהליב, נתאכסן בבית איש נכבד, אחד מהמקרבים להרב הקדוש ר' ברוך ז"ל דודו, והיה האיש עשיר גדול ונכבד, וקבלו בכבוד גדול ועשה סעדה בעבורו. והיו שם עוד אנשים חשובים מהמקרבים לדודו הקדוש ר' ברוך ז"ל, ונתנו לו זין לשתות. ורבנו ז"ל היה סגור מאד, ולא היה רגיל לומר תורה ברבים. אף אז בשעת משתה הזין נתלהב לבו, ופתח פיו וגלה לפניהם דברים נפלאים ונוראים. והאנשים אשר היו שם ראו את המראה הזה, המה ראו בן תמהו ונבהלו מאד. ואחר גשואי חותנו חזרו אל ביתם בכפר אוסיאטין.

קיח.

ובאותה העת בא למאהליב הרב הצדיק המפרסם ר' דב מאסלב ז"ל מגדולי תלמידי הבעל-שם-טוב הקדוש זי"ע הנקרא

בְּפִי כָּל ר' בָּעַר בֶּן ר' בּוֹנִים, שְׁזָכָה לְנִסְעַ לְאַרְץ-יִשְׂרָאֵל וְנִסְתַּלַּק שָׁם.
וְסִפְרוּ לוֹ אֲנָשֵׁי-הָעִיר כָּל מַה שִּׁשְׁמָעוּ מִפִּי רַבְּנוּ ז"ל, וְנִבְהַל מְאֹד
וְעָמַד מִשְׁתּוֹמֵם. וְאָמַר שֶׁהֶאֱבָרַךְ הוֹיָה יְהִיָּה חֲדוּשׁ גְּדוֹל בְּעוֹלָם.

קִיט.

בְּאוֹתָהּ שָׁנָה נוֹלָדָה לְרַבְּנוּ ז"ל בַּת שְׁנֵינָה, וְקָרָא שְׁמָהּ שָׁרָה
עַל-שֵׁם זְקֵנָתוֹ אִם הִבְעֵל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוּשׁ זי"ע.

ק.ב.

וְכָל אוֹתוֹ הַזְּמַן הָיָה יוֹשֵׁב עַל-יַד חוֹתְנּוֹ בְּאוֹסְיַאטִין, אַף אַחֲר־כֶּף
חֲמוֹתוֹ הַשְּׁנֵינָה לֹא יֵצְאָה חוֹבְתָהּ נִגְדוֹ, כִּי בְּבֵית חוֹתְנּוֹ הָיָה לְרַבְּנוּ
ז"ל חֶדֶר מֵיחָד עַל הַעֲלִיָּה, שִׁשָּׁם עָבַד אֶת עֲבוֹדָתוֹ, וְהָיָה יוֹשֵׁב שָׁם
וְלוֹמַד וּמִתְבּוֹדֵד עִמּוֹ יִתְבָּרַךְ וְכו'. וּפְעַם אַחַת נָסַע רַבְּנוּ ז"ל לְאִיזָה
מְקוֹם, וְהִלְכָה חֲמוֹתוֹ וְהִכְנִיסָהּ מִטְּתָהּ שָׁם, כִּי רָצְתָה לְקַח אֶת הַחֶדֶר
בְּשִׁבְלִיהָ. וְתַכְּף כְּשֶׁבֵּא רַבְּנוּ ז"ל וְרָאָה, שֶׁלְקַחְתָּהּ מִמֶּנּוּ מְקוֹם קְבִיעָתוֹ
לְעֲבוֹדַת-הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, מְקוֹמוֹ הַקְּדוּשׁ, שֶׁבְּלָהּ שָׁם כְּמַה שְׁנֵינִים, אֲזַ לֹא
הָיָה יָכוֹל עוֹד לְהִשָּׂאֵר סְמוּךְ לְחוֹתְנּוֹ. וְאֲזַ יֵצֵא מִן הַכֶּפֶר אוֹסְיַאטִין,
וְנִכְנַס אֶל עִיר מְעֻדוֹעַדִּיוּקָע וְקָבַע שָׁם דִּירָתוֹ.

תִּקְנ"א

קכ.א.

שְׁנַת תִּקְנ"א כְּשֶׁנִּכְנַס רַבְּנוּ ז"ל לְגוֹר בְּעִיר מְעֻדוֹעַדִּיוּקָע,
שֶׁהָיְתָה סְמוּכָה לְכֶפֶר אוֹסְיַאטִין, שָׁגַר בָּהּ חוֹתְנּוֹ, וְיִכְבֵּר הָיָה מִפְּרָסֵם
קִצַּת בְּכָל הַסְּבִיבוֹת, אֲזַ נִתְקַבְּצוּ כָּל אֲנָשֵׁי הַכֶּפֶרִים וְעָשׂוּ לוֹ מַעֲמַד

קבוע לתן לו רענדיל בכל שבוע. וישב שם במעדוועדיווקע בהשקט ובשלנה. ושם התחילו הרבה אנשים להתקרב אליו ונלוו אליו אנשים רבים מיום אל יום, והתחילו לנסע אליו מהסביבות של מעדוועדיווקע, עד שהתחילו לנסע אליו ממקומות רחוקים בערך עשרים פרסאות. וכל מי שזכה להתקרב אליו, נתמלא יראת ה'. והיה משיב רבים מעון, וקרבים להשם יתברך בהתקרבות גדולה.

קכב.

באותה שנה נולדה לרבנו ז"ל בת שלישית, וקרא שמה מרים (יש אומרים על-שם חמותו).

תקנ"ב

קכג.

שנת תקנ"ב היה רבנו ז"ל בן עשרים שנה, והיה גר רבנו ז"ל במעדוועדיווקע. וגם שם היתה דרכו לצאת בכל פעם אל שדות ואל יערים, והתבודד עצמו שם הרבה מאד מאד.

קכד.

במרחק של מאתים ועשר קילומטרים בערך מעיר מעדוועדיווקע שכנה עיר דאשיב, והיה גר שם איש צדיק מפרסם ר' יודל ז"ל, שהיה תלמיד מבהק להצדיק הקדוש ר' פנחס מקאריץ ז"ל, והיה חתן הצדיק הקדוש ר' לייב מטראסטניעץ ז"ל, שהיה מתלמידי הבעל-שם-טוב הקדוש זי"ע. והיה איש נורא מאד, נסתלק על הים בדרך נסיעתו לארץ-ישראל. ואמר אז: "אם חתני ר' יודל

הִיָּה עַמְדִּי, לֹא הִיָּה מְנִיחַ אוֹתִי לְהִסְתַּלֵּק בְּאֵן". וְקָדַם שֶׁנִּסְתַּלַּק, הוֹשִׁיטָה חַיָּה אַחַת מִן הַיָּם אֶת רֵאשָׁהּ וְהִלְכָה נִגְדַּת הַסְּפִינָה, וְנִפְלָה אֵימָה וַחֲרָדָה גְּדוּלָה עַל הָאֲנָשִׁים מִהַסְּפִינָה, שֶׁלֹּא תִהְיֶה אֶת הַסְּפִינָה. וְלָבַשׁ הַצְדִּיק הַקְּדוֹשׁ ר' לֵיִיב ו"ל אֶת הַטְּלִית וְהַתְּפִלִּין שְׁלוֹ, וְהִלְךְ לְנִגְדָה עַל הַסְּפִינָה — וְנִכְנְסָה אֶל תּוֹךְ הַיָּם וְנִעְלָמָה מִיָּד. וְהוּא צָוָה, כְּשִׁיִּסְתַּלֵּק יְנִיחוּ אוֹתוֹ עַל דָּף אֶחָד לְשׁוֹט בַּיָּם. וְתַכְּף וּמִיָּד גִּסְתַּלַּק. וְהִנְיָחוּהוּ כָּל אֲנָשֵׁי הַסְּפִינָה עַל דָּף אֶחָד עַל-פְּנֵי הַמַּיִם, וְצָף הַדָּף אֶל הַזֶּמֶל, וְעָמַד עָלָיו עַמּוּדָא דְנוּרָא, וַיִּצְאוּ כָּל אֲנָשֵׁי הָעִיר וְקָבְלוּ אוֹתוֹ. וּבְאוֹתָהּ הָעִיר כְּמָה שְׁנַיִם קָדַם הִיָּה חֲכָם וְכָתַב בְּצוּאוֹתוֹ, שֶׁלֹּא יְנִיחוּ אֶצְלוֹ שׁוֹם בְּרֵי-נֶשׁ, וְכִשְׁיָבוֹא חֲכָם מֵאֶרֶץ פּוֹלְגִינָא וַיַּעֲמַד עָלָיו עַמּוּדָא דְנוּרָא, אָזִי יְנִיחוּ אוֹתוֹ אֶצְלוֹ. וְעַל-כֵּן כְּשָׂרְאוּ כָּל אֲנָשֵׁי הָעִיר אֶת הָעַמּוּדָא דְנוּרָא, עַל-כֵּן יִצְאוּ לְלוֹתוֹ וְקָבְרוּ אוֹתוֹ עַל-יַד הַחֲכָם.

קכה.

אחַר-כֵּן בָּא בַחֲלוֹם אֶל רַבְנֵי ו"ל וּבִקֵּשׁ אוֹתוֹ, שִׁיקְרַב אֶת בְּנָיו (וְכֵן הָיָה, שֶׁנִּתְקַרְבוּ כַּמַּעַט כָּל בְּנָיו אֶל רַבְנֵי ו"ל, וּבִכְרֵט חֲתָנוּ הַצְדִּיק ר' יוֹדִיל ו"ל). וְאָז בַּחֲלוֹם הָיָה גְּלָה לְרַבְנֵי ו"ל סוּד גִּפְלָא הַמוּבָא בְּלִקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֲלָק א', סִימָן צו, דְּבוּר הַמַּתְחִיל "דַּע, כִּי יֵשׁ קִבְלָה בְּיָדִי, כִּי כְּשֵׁיִשׁ מִחֲלָקַת עַל אֵיזָה צְדִיק, נוֹפֵל מִחֲשֶׁבֶה וְרָה מַעֲיִן אוֹתָהּ מִחֲלָקַת לְצְדִיק אַחֵר. וּמִחֲמַת שְׂרוּצָה לְהַעֲלוֹתָהּ, אַף-עַל-פִּי שְׂאִינוּ מַעֲלָה אוֹתָהּ, מִשְׁבֵּר בְּכַח הַרְצוֹן כָּל בְּעַלֵּי הַמַּחֲלָקַת". עֵינ שָׁם. (וְהַקִּבְלָה הַזֶּה הִיא מַעַת הַחֲלוֹם הַזֶּה").

(ד) עַמּוּד אֵשׁ.

(ה) אוֹמְרִים אֲנִשֵׁי שְׁלוֹמְנוּ, בְּזוֹ הַלְשׁוֹן אָמַר לְרַבְנֵי ו"ל: רַבִּי נְחוּם מִטְשַׁעְרָנוּבֵל לָקַח עִמּוֹ לְעוֹלָם הָאֵמֶת אֶת הַקָּרָן מִשְׁכַּר מַעֲשֵׂי הַטּוֹבִים, אִךְ אֶת הַפְּרוֹת הַשְּׂאִיר בְּאֵן בְּעוֹלָם הַיָּה, וּמִשׁוֹם כֵּן יֵשׁ לְבָנָיו גְּדֻלָּה, וְהֵם רַבָּנִים גְּדוּלִים, אֲבָל אֲנִי לְקַחְתִּי עִמִּי לְעוֹלָם הַבָּא גַם אֶת הַפְּרוֹת, וּבִשְׁבִיל זֶה אֵין לָהֶם לְבָנֵי שׁוֹם גְּדֻלָּה, עַל-כֵּן מֵאֵד אֲבִקֵּשׁ אֶתְכֶם שֶׁתִּקְרְבוּ אוֹתָם אֵלַיְכֶם. וְהַצְדִּיק הַקְּדוֹשׁ הַזֶּה ר' לֵיִיב הִיָּה מִחֲשׁוֹבֵי תַלְמִידֵי הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ זי"ע, וּפְעַם אַחַת הִיָּתָה גְּזָרָה, וְחִמְנָא לְצִלָּן, וְאָמַר הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ זי"ע: אֲנִי צָרִיךְ אֶת תַּלְמִידֵי ר' לֵיִיב, כִּי רַק בֵּיחָד נוֹכַח לְבַטֵּל אֶת הַגְּזָרָה. וְגָדַל קִרְשָׁתוֹ אֵין מַלְיָם לְסַפֵּר וּלְתַאֵר כָּלֵל. וּמִסְפָּרִים עָלָיו נִפְלְאוֹת גְּדוּלוֹת, וְאִיךְ שָׂרְבִי בְּרוּךְ מִמַּעַן בְּבוֹ זי"ע,

קכו.

וְהַצְדִּיק הַמְּפָרֵס ר' יוֹדֵל ז"ל הֵיטָה לוֹ בְּעִיר דְּאֲשִׁיב עָדָה שְׁלֵמָה שֶׁל עוֹבְדֵי ה'. וְאַחַד הַמֵּיחָד מְאֻנְשֵׁי־עֲדָתוֹ הָיָה הַצְדִּיק הַקְדוֹשׁ ר' שְׁמוּאֵל אֵיזִיק ז"ל, שֶׁהָיָה אִשׁ לוֹהֶטֶת בְּדַבְּקוֹתָיו בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְהֵיטָה דְרָכּוֹ לְהַתְפַּלֵּל בְּהַתְּלַהּבוֹת עֲצוּמָה. וְכֵן שָׁאָר עוֹבְדֵי־ה' וּמְתַמְּדִים עֲצוּמִים הָיוּ נִמְנָיִם בְּחִבּוּרָתוֹ וְעֲדָתוֹ שֶׁהִנְהִיג.

קכז.

וְהִנֵּה סִבֵּב הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ סְבוֹת לְטוֹבָה, שְׁאַכְרֵךְ אֶחָד יִקְרֶ־עֲרֵךְ מְאֹד, ר' בְּעַר ז"ל, שְׁבָא מְכַפֵּר סְמוּךְ לְמַעֲדוֹעַדִּיּוֹקֵעַ, מְקוֹם מְגוּרֵי רַבְּנֵי ז"ל, הַתְּחַתֵּן וַיֵּשֶׁב סְמוּךְ עַל שְׁלַחַן חוֹתְנוֹ בְּעִיר דְּאֲשִׁיב. וּמֵאַחֵר שֶׁהוּא הָיָה יְרֵא־שְׁמַיִם גְּדוֹל וְעוֹבְדֵ־ה', עַל־פֶּן תִּכְףּ וּמִיָּד נִתְחַבֵּר עִם חִבּוּרַת הַצְדִּיק הַמְּפָרֵס ר' יוֹדֵל ז"ל. וּכְשֶׁהִגִּיעָה הָעֵת שֶׁהֲצַרֵּךְ לְשׁוֹב עִם זוּגְתּוֹ עַל שְׁלַחַן אָבִיו בְּכַפֵּר הַסְּמוּךְ לְמַעֲדוֹעַדִּיּוֹקֵעַ, הִזְהִיר אוֹתוֹ הַצְדִּיק הַמְּפָרֵס ר' יוֹדֵל ז"ל: "הֵיטָה שְׂאֵתָה חוֹזֵר אֶל מְקוֹם מְגוּרֵךְ הָרֵאשׁוֹן אֲשֶׁר סְמוּךְ לְמַעֲדוֹעַדִּיּוֹקֵעַ, וְשֵׁם יֵשׁ אֲדַמּוּ"ר צָעִיר, לְמַעַן טוֹבְתָךְ הַנּוֹצְחִית אֵל תִּכְנַס אֵלָיו כָּלֵל!" וְהִרְבָּה לְדַבֵּר עִמוֹ הִרְבָּה בְּכֹמָה מִיָּנִי לְשׁוֹנוֹת, לֹא לְהַכְנִס אֶל רַבְּנֵי ז"ל, וְהִבְטִיחַ לוֹ שֶׁלֹּא יִלָּךְ אֲצִלוֹ.

קכח.

וּמִחֲמַת גְּדֹל אֲהַבְתּוֹ שֶׁהֵיטָה לוֹ עִם הַצְדִּיק הַמְּפָרֵס ר' יוֹדֵל ז"ל, נִכְנְסוּ הַדְּבָרִים בְּלָבוֹ. וְכִשְׁחֹזַר אֶל הַכְּפָר סְמוּךְ לְמַעֲדוֹעַדִּיּוֹקֵעַ, לֹא נִכְנַס אֶל רַבְּנֵי ז"ל כָּלֵל.

דוֹד רַבְּנֵי ז"ל, הַפְּלִיג בְּמַעֲלָתוֹ. וּפַעַם אַחַת יָשָׁן בְּסִכְתּוֹ וְשָׁבְחוּ רַבֵּי בְרוּךְ מְאֹד מְאֹד, וְאָמַר, שֶׁהִנּוּצוֹת שֶׁל הַכֹּר שֶׁל ר' לֵיִב הֵן הֵן הַנּוֹי סְפָה שְׁלוֹ, כִּי נִקְרַע אֶז הַכֹּר, וְהַתְּפֹרֵר עַל פְּגִי כָּל הַסְּפָה, וּפְתוּדוֹ שְׂרָבִי בְרוּךְ זְקַפִּיד, אֲזִי אָמַר: הַנּוּצוֹת שֶׁל הַכֹּר שָׂרִי לֵיִב יָשָׁן עֲלָיו, זֶה הַנּוֹי סְפָה שְׁלִי, כָּל־כְּף הַחֲשִׁיבוֹ.

קכט.

וַיְהִי כִּי אָרְכוּ לוֹ שָׁם הַיָּמִים, וְעָבַר עָלָיו מֵה שֶׁעָבַר בְּאִשְׁר עוֹבֵר לְכָל אֱלוֹ הַנִּכְנָסִים בְּעִבּוֹדַת־הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, שֵׁישׁ לָהֶם עֲלִיּוֹת וִירִידוֹת וְכוּ', וּבִפְרָט שֶׁהַתְּגַבְרָה עָלָיו הָעֲצָבוֹת וְהַמְרָה שְׁחוֹרָה, שְׁזָה כַּמָּה שָׁנִים אַחַר חַתוּנָתוֹ, וְעֲדִין לֹא נִפְקַד בְּזֶרַע שֶׁל קִימָא — וּמִכָּל זֶה הָיָה מְבַלְבֵּל מְאֹד. וּבִפְרָטִיּוֹת שֶׁפֶל הֵתְעוֹרוּרוֹת לְעִבּוֹדָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁקָּבַל מֵהַצְדִּיק הַמְּפָרָסֵם ר' יוֹדֵל ז"ל, הָיְתָה בְּדֶרֶךְ הַרִיסָה בְּלִי צְמֻצוֹם וּגְבוּל פֶּלֶל, וְכָל עִבּוֹדָתוֹ הָיְתָה בְּרַבּוּי אֹר וְכוּ', דָּבָר זֶה בְּלִבּוֹ מְאֹד מְאֹד. וּבִפְרָט שֶׁהָיָה מְשִׁתּוֹקֵק מְאֹד לְקוֹם בְּחֻצוֹת־הַלִּילָה, וְעָשָׂה כָּל מִינֵי פְעֻלוֹת — וְלֹא עָלְתָה בְּיָדוֹ; קָדָם שָׁכַר נִכְרֵי אֶחָד, שֶׁיְבוֹא בְּכָל לַיְלָה לְהַעֲרִירוֹ בְּחֻצוֹת, וְכֵן הָיָה. וּבָא הַנִּכְרֵי וְהַעֲרִירוֹ, וּכְשֶׁאָךְ הֵלֵךְ לוֹ הַנִּכְרֵי, חֲזַר לִישׁוֹן, וְרָאָה, שֶׁאֵין זֹו עֹשֶׂה. וְעַל־כֵּן צָנָה אוֹתוֹ, שֶׁלֹּא יֵלֵךְ מִשָּׁם, עַד שֶׁיִּקּוֹם מִמִּטָּתוֹ וַיִּלְבִּישׁ אֶת עֲצָמוֹ בְּמַלְבוּשָׁיו — וְכֵן עָשָׂה. וּמִכָּל זֶה נִתְבַּלְבַּל קִצָּת, וְהָיָה לוֹ בְּקִבְעוֹת כְּאֶב־רֹאשׁ, וְהָיוּ לוֹ יְסוּרִים גְּדוֹלִים מִמֶּשׁ, שֶׁכִּמְעַט שֶׁלֹּא יֵצֵא מִדַּעְתּוֹ.

קל.

וּמִחֲמַת שְׂרַבְנוּ ז"ל כָּבֵר הָיָה מְפָרָסֵם לְצְדִיק קְדוֹשׁ וְנוֹרָא בְּכָל סְבִיבוֹת מְעֻדְוֵעֵדִיוּקָע, הַתִּישָׁב פְּעַם אַחַת, הָיְתָה וְעוֹבְרִים עָלָיו כָּל־כָּף הַרְבֵּה יְסוּרִים וּמְרִירוֹת וּסְפָקוֹת וְצָרוֹת, שֶׁיִּנְסֶה לְנִסֵּעַ אֶל רַבְּנוּ ז"ל. וְכֵן עָשָׂה, וּבָא אֶל הַקֵּדֶשׁ פְּנִימָה וְהַתְּחִיל לְסַפֵּר לְפָנָיו רַבְּנוּ ז"ל אֶת צַעְרוֹ הַקָּשָׁה, שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים. וְאָמַר לוֹ רַבְּנוּ ז"ל, שִׁיתֵן צְדָקָה. וְהַשִּׁיב, שֶׁאֵין בִּיכֶלְתוֹ. וְאָמַר לוֹ רַבְּנוּ ז"ל, שֶׁתְּהִיָּה לוֹ אֲמוּנָה, כִּי אֲמוּנָה חֲשׂוּבָה כְּצְדָקָה, כִּמּוֹ שֶׁכָּתוּב בְּאַבְרָהָם (בְּרֵאשִׁית טו, ו): "וְהָאֱמֵן בַּה' וַיַּחֲשֹׁבֶהָ לוֹ צְדָקָה". וְאָמַר, שֶׁעַל־יְדֵי אֲמוּנָה זוֹכֵה לְבָנִים, כִּי אֲמוּנָה בְּגִימְטְרִיא בָּנִים. וְאַחֲרֵי־כֵן סִפֵּר לְפָנָיו רַבְּנוּ ז"ל אֶת כָּל לְבוֹ וְכָל מֵה שֶׁעוֹבֵר עָלָיו. וְרַבְּנוּ ז"ל הִחֲזִיָּה אוֹתוֹ מְאֹד מְאֹד בְּדַבְּרוּרִים עֲרָבִים וּבְהַתְּחַזְּקוֹת עֲצוּמָה, עַד שֶׁנִּסְכַּם בְּדַעְתּוֹ לְהַשְׁאֵר אֶצְלוֹ, כִּפִּי הָעֵנֵג וְהָאוֹר וְהַחֲיוֹת שֶׁהִרְגִישׁ אֶצְל רַבְּנוּ ז"ל. וְהַתְּחִיל לְעַבֵּד עִבּוֹדָתוֹ

בתוספת חיות ושמחה עצומה. והיה רגיל מאד לבוא אל רבנו ז"ל. ומחמת שאמו ראתה, שהוא כל-כף פרוץ אחר רבנו ז"ל, על-כן באה לפני רבנו ז"ל וקבלה על בנה, שהוא מבלבל מאד על-פי רב מחמת מעוט שנה. וכשבא עוד פעם לרבנו ז"ל, אמר לו רבנו ז"ל: "שלאף און עם נאר היט די צייט", ולאחר זמן תבוא עוד הפעם אלי ותשאל ממני, איך להתנהג". וכן היה; שבא אל רבנו ז"ל, ואמר לו אז, שיקום בכל לילה בשעה שלש. (ואמר לו אז בזאת הלשון: "דיין תצות וועט זיין דריי אזייגער"). וכן הנה; שקים זאת כל ימי חייו, והיו אנשי בית-המדרש שהיו ערים יודעים, כשר' בער בא, אז השעה היא שלש).

קלא.

ומאז והלאה היתה עבודתו בצמצום נפלא, כפי שפקד עליו רבנו ז"ל. והתחיל לעסק גם במשא ומתן ונעשה עשיר. ורבנו ז"ל פקד עליו, שיפריש חמש מכל אשר ירויח, ויחלקם לעניים, וכן עשה וקיים כל ימיו. (וקדם פטירתו התפאר: "מיט מיין חמש האב איך קיין מורא נישט אפלו פאר דעם בית-דין של מעלה, סע וועט מיר נאך ארויס קומען"). (ורבנו ז"ל שבחו מאד מאד על גדל היראה שהיתה לו, ואמר עליו, שהוא ירא כל-כף מהשם יתברך, כמו שמניחים אצל הרוסישע צו שמייסען^ט).

קלב.

ובתוך כך נתעוררה זוגתו של ר' בער לחזור אל הוריה בעיר דאשיב ולבקרם. ואז נכנס ר' בער אל רבנו ז"ל ושאלו, איך יתנהג עם הצדיק המפרסם ר' יודל וחברו הצדיק ר' שמואל אייזיק, כי

(ו) תישן ותאכל, רק שמר על הזמן.

(ז) תצות שלך יהיה בשעה שלש.

(ח) עם החמש שלי איני מפתח אפלו לפני הבית-דין של מעלה, זה עוד יעזר לי.

(ט) כמו שהרוסים מלקים בעגש.

הלא הוזהירו אותו שֶׁלֵּבֵל יִכְנַס אֵלָיו. וְאָמַר לוֹ רַבְנוּ ז"ל, שֶׁהוּא יִתְנַהֵג בְּעִבּוּדָתוֹ בְּתַמִּימוֹת וּבְפִשְׁיטוֹת וְלֹא יִתְבַּלְבֵּל מִשׁוּם בְּרִיָּה שְׁבַעוּלָם, רַק יִדְבֵּר עִמּוֹ יִתְבָּרֵךְ וְיִהְיֶה רָגִיל בְּזֵה מְאֹד. וּכְשִׁיבֹאוּ אֲצִלּוֹ יִמְשִׁיךְ בְּעִבּוּדָתוֹ בְּחִיּוֹת וּבְשִׁמְחָה. וּכְשִׁישְׂאֵלוֹ אוֹתוֹ, מֵאִיִן לוֹ כָּל הַחִיּוֹת וְהַשִּׁמְחָה וְהַתְּחַזְקוֹת וְהַתְּעוֹרְרוֹת, יֹאמֶר לָהֶם בְּפֶה מְלֵא, שֶׁהוּא מְמַנּוּ.

קלג.

וְכֵן הָיָה; ר' בְּעַר נִסַּע עִם זוגָתוֹ לְעִיר דְּאֲשִׁיב, וְהוּא ר' בְּעַר נִכְנַס לְבֵית-הַמְּדֻרָשׁ וְהִתְפַּלֵּל בְּחִיּוֹת וּבְשִׁמְחָה בְּהַמְחָאת כַּף. וְנִתְנוּדַע תַּכְף וּמִיד לְהַצְדִּיק הַמְּפָרָסִם ר' יוֹדֵל, שֶׁר' בְּעַר נִתְקַרַב אֶל רַבְנוּ ז"ל. וּמִחֲמַת שִׁגְם לָבְבוֹ שָׁל ר' יוֹדֵל הָיָה נִכְסָף מְאֹד מְאֹד אֶל הָאֲמַת לְהִתְקַרַב אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ וְלַעֲסֹק בְּעִבּוּדַת-הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, וּמִחֲמַת שֶׁרָאָה גְדֹל הַשְּׁנוּי לְטוֹבָה, שֶׁנַּעֲשֶׂה אֲצִל ר' בְּעַר מֵה שֶׁקָּדַם לֹא הָיָה אֲצִלּוֹ דְּבַר כְּזֶה, עַל-כֵּן לֹא הִקְפִיד עָלָיו, וְאֲדַרְבֵּא הַלֵּךְ אֵלָיו וּבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ, שִׁיסְפֹּר לוֹ מִרַבְנוּ ז"ל וּמִדְּרָכָיו וּמִהֲנִהְגוּתָיו. וְסִפֵּר לוֹ כָּל מֵה שֶׁיָּדַע. וְנִתְלַהֵב ר' יוֹדֵל כָּל-כָּף, עַד שֶׁקָּרָא גַם לְחִבְרוֹ ר' שְׁמוּאֵל אֵיזִיק וְסִפֵּר לוֹ אֵת גְּדֹל הַהִתְלַהֲבוֹת וְהַתְּעוֹרְרוֹת, שֶׁשָּׁמַע מִר' בְּעַר. לְזֹאת הַחֲלִיטוֹ, שֶׁצְרִיכִים לְנִסַּע אֶל רַבְנוּ ז"ל. וְאֵף שֶׁרַבְנוּ ז"ל הָיָה אֹז בְּגִיל צְעִיר מְאֹד, וְהֵם הָיוּ בְּכַמָּה שָׁנִים מִבְּגָרִים יוֹתֵר מִרַבְנוּ ז"ל, אֶף-עַל-פִּי-כֵן מְגֹדֵל עֵצִים תְּבַעֲרַת לְבַבְכֶם לְעִבּוּדָתוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּעֶרְה בָּהֶם אֲשֶׁר הַהִתְלַהֲבוֹת כָּל-כָּף, עַד שֶׁקִּבְּצוּ אֵת כָּל הַחֲבָרִיא שְׁלָהֶם לְנִסַּע אֶל רַבְנוּ ז"ל.

קלד.

וּמִחֲמַת שֶׁעִיר דְּאֲשִׁיב הִיא רְחוֹקָה מְאֹד מֵעִיר מְעֻוּעֵדִיוּקַע, וְהֵם הָיוּ עֲנִיִּים גְּדוּלִּים, וְלֹא הָיָה לָהֶם כֶּסֶף עַל הוֹצָאוֹת-הַדְּרָךְ, אֶף-עַל-פִּי-כֵן מֵרַב תְּבַעֲרַת לְבַבְכֶם נִסְכֶם בִּינִיָּהֶם לִילָךְ אֶפְלוּ רָגְלֵי. וּבְאֲמָצַע הַדְּרָךְ הִגִּיעוּ לְעִיר טִירְהָאוּיָצַע לְבֵית הַמְּדֻרָשׁ שֶׁל הַמַּגִּיד,

וְגַם שֵׁם שָׁמְעוּ שְׂבָחִים נוֹרָאִים עַל רַבְּנוּ ז"ל, כִּי הַמַּגִּיד מְטִירָהּ אוֹיְצָע
הָיָה כְּבָר מְקַרֵּב אֶל רַבְּנוּ ז"ל. וּבְכֵן עָשׂוּ גַם שֵׁם הַתְּעוֹרְרוֹת אֲצֵל
כַּמָּה אַנְשִׁים, שִׁיִּצְטָרְפוּ עִמָּהֶם יַחַד וְלָבֹא אֶל רַבְּנוּ ז"ל.

קלה.

וְהַגִּיעוּ כֻּלָּם לְעִיר מְעֻדָּוֶדִי וְיוֹקֵעַ, וְלִשְׁמַחְתָּם לֹא הָיְתָה שְׁעוֹר
וְעָרָף, כִּי בַּפְּנִימִיּוֹת נִפְשָׁם הִרְגִּישׁוּ כָּל מִינֵי נְעִימוֹת, אַף שְׁעָרָיו עוֹד
לֹא רָאוּ אֶת רַבְּנוּ ז"ל, וְכַעֲיֵן שֶׁאָמְרוּ חו"ל (סְנֵהֲרִין צד.): אֶף-עַל-גַּב
דְּאִיהוּ לֹא חֲזִי מְזֻלִּיהַ חו"ל. וְהָיְתָה שֶׁהַצְדִּיק הַמְּפָרָסֵם ר' יוֹדֵל הָיָה
מְבַגֵּר מִכָּלֶם, לְזֹאת נִסְפָּם בִּינֵיהֶם, שֶׁהוּא יִכְנַס רֵאשׁוֹן וַיְדַבֵּר עִם רַבְּנוּ
ז"ל.

קלו.

וּרַבְּנוּ ז"ל הִלְךְ אֲזוּ בַחֲדָרוֹ אָנָּה וְאָנָּה בַּדְּבָקוֹת גְּדוּלָּה. וְר' יוֹדֵל
נִכְנַס וְרָאָה אֶת רַבְּנוּ ז"ל הוֹלֵךְ אָנָּה וְאָנָּה בַּדְּבָקוֹת גְּדוּלָּה, וּרַבְּנוּ ז"ל
אִינּוֹ מִסְתַּכֵּל עָלָיו כָּלֵל, רַק מִמְשִׁיף אֶת דְּרָכּוֹ לִילֵךְ אָנָּה וְאָנָּה, כְּאִלוֹ
שׁוֹם בְּרִיָּה אִינָּה גִמְצָאת שָׁם. וְר' יוֹדֵל עוֹמֵד וּמִסְתַּכֵּל עַל רַבְּנוּ ז"ל
בַּפֶּתַח גְּדוֹל. פֶּתֵאֵם עוֹמֵד רַבְּנוּ ז"ל מוֹל ר' יוֹדֵל וְשׁוֹאֵל אוֹתוֹ, מַה
הוּא רוֹצֵה. וּמַחֲמַת שָׁר' יוֹדֵל הָיָה צְדִיק מְפָרָסֵם בְּעִירוֹ, וְכֵן הָיָה
לְמַדָּן וּמְקַבֵּל גְּדוֹל, וְהָיְתָה לוֹ יְדִיעָה נִפְלְאָה בְּכַתְּבֵי הָאָרֶץ ז"ל —
לְזֹאת עֲנָה לְרַבְּנוּ ז"ל בַּלְשׁוֹן גְּדוּלוֹת: "בְּאִתִּי לְכָאן שִׁיּוֹרְנוּ רַבְּנוּ דְרָף
בְּעִבּוֹדַת-ה'". עֲנָה וְאָמַר רַבְּנוּ ז"ל בַּלְשׁוֹן תְּמִיָּהָ (תְּהִלִּים סו, ג):
"לְדַעַת בְּאָרְץ דְּרָכּוֹ? מִי שֶׁהוּא עֲרִין מְשַׁקֵּעַ בְּאַרְצִיּוֹת גְּמוּרָה, הוּא
רוֹצֵה לְדַעַת דְּרָף לְהִתְקַרֵּב לְהַשֵּׁם יְתִבְרַךְ? וּבְדַבּוּרִים אֵלָיו הִפִּיל עָלָיו
פֶּתַח גְּדוֹל וְאִימָה נוֹרָאָה מְאֹד מְאֹד, עַד שֶׁנִּסְוֵג אַחֲרָיָה בְּבִהְלָה גְּדוּלָּה
וְנִשְׂאָר עוֹמֵד אֲצֵל הַפֶּתַח וְנִתְיָרָא מִגְּשֵׁת אֵלָיו. וְלֹא הָיָה לוֹ פֶּה לְדַבֵּר
יּוֹתֵר. וְהִתְחִיל רַבְּנוּ ז"ל לְהִרְאוֹת לוֹ פְּנִים שׁוֹחֲקוֹת, וְעַל-יְדֵי-זֶה הִקָּל

(י) אֶפְלוֹ שֶׁהוּא לֹא רוֹאָה, מְזֻלוֹ (מְרַגִּישׁ) וְרוֹאָה.

ממנו הפחד והיראה. ואמר לו: "מה אפה מתירא ממני הלא אני אדם פמותך, רק איה בין קלוגער פון דירכ". והמשיך אותו בדבוריו הנעימים, עד שתזר והיה סמוך לרבנו ז"ל כמקדם. ואז הפיל רבנו ז"ל עליו עוד פעם פחד ויראה גדולים, ונסוג אחר עוד פעם עד הדלת, ואז חזר רבנו ז"ל והראה לו פנים שוחקות ואמר לו כנ"ל: "מה אפה מתירא ממני, הלא אני אדם פמותך, רק אני חכם יותר ממך". וכן התנהג עמו רבנו ז"ל כמה פעמים, עד שמרב פחד ושברון לב התחיל לבכות לפני רבנו ז"ל, והתחיל לדבר עם רבנו ז"ל באמת ובתמימות ובפשיטות גדולה. ואז דבר עמו רבנו ז"ל נוראות נפלאות, עד שנתבטל לגמרי נגד רבנו ז"ל ונספם בדעתו להשאיר אצלו.

קלז.

ואחר-כך נכנס חברו הצדיק ר' שמואל אייזיק, והוא היה בטבעו איש גבור חיל מאד, וספר את כל לבו לרבנו ז"ל בתמימות ובפשיטות גמורה. ורבנו ז"ל גלה לו את ענין ההתבודדות להיות רגיל לדבר עמו יתברך כאשר מדבר איש עם רעהו, ולספר לפניו יתברך את כל לבו. ואז אחז רבנו ז"ל את ר' שמואל אייזיק נגד לבו ואמר לו: "איבער א ביסעלע בלוט זאלסטו אן-ווערן די וועלט און יענע וועלט, קרעכטן זיך אויס"ל. ואמר לו אז רבנו ז"ל, שירגיל את עצמו להתאנח הרבה ולדבר עם איבריו, עד שיזכה לזכך את עצמו ויבוא אל בחינת (תהלים קט, כא) "ולבי חלל בקרבי". והזהירו מאד, שיהיה רגיל לדבר עם איבריו בשעת ההתבודדות בפרטיות פרטיות עם כל איברי גופו, ויסביר להם, שכל תאוות הגוף הן הבל; כי הלא סוף כל האדם למות, והגוף לקברות יובל וכל האיברים יבלו וירקבו. ועוד בדבורים כאלו דבר עמו רבנו ז"ל, עד שנתעורר

(ב) "רק אני חכם יותר ממך".

(ל) בשביל מעט דם כזה שבחלל הלב תאבד את העולם הזה והעולם הבא, תתאנח!

כִּלְכֹּף אֱלֹוֹ יִתְבַּרֵךְ וְהִתְחִיל לְהִתְמִיד מְאֹד מְאֹד בְּשִׁקִּידָה עֲצוּמָה
בְּעִבּוּד־תְּהִשָּׁם יִתְבַּרֵךְ. וְנִסְכֶּם גַּם בְּדַעְתּוֹ לְהִשְׁאֵר אֲצֵל רַבְּנוּ ז"ל.

קלח.

וְכֵן נִתְעוֹרְרוּ אִז כָּל הָאֲנָשִׁים, שֶׁבָּאוּ עִמָּהֶם יַחַד, וְחִזְרוּ אֶל עִיר
דְּאִשִּׁיב וְהִתְמִידוֹ מְאֹד מְאֹד בְּתַפְלָה וּבְהִתְבּוֹדָדוֹת, וְהִתְחִילוּ לְצֵאת
לְשָׂדֶה וְלַיַּעַר. וְשֵׁם בְּלוּ יָמִים שְׁלָמִים בְּהִתְבּוֹדָדוֹת, וְעָלוּ וְנִתְעַלּוּ מְאֹד
מְאֹד בְּזִמְן קֶצֶר בְּעִבּוּד־תְּהִשָּׁם יִתְבַּרֵךְ מְרַב שִׁקִּידָתָם בְּתַפְלָה
וּבְהִתְבּוֹדָדוֹת, וְחִדְּשׁוּ הַרְבֵּה חִדּוּשֵׁין דְּאוּרִיתָא. עַד שֶׁמְרַב תְּשׁוּקַת
לְבָבָם שֶׁל ר' יוֹדֵל וְשֶׁל ר' שְׁמוּאֵל אֵיזִיק נִסְכֶּם בְּדַעְתָּם: יֵשׁ לָנוּ רַבִּי
כְּזֶה וְאֲנַחְנוּ נֶגְוֵר כִּלְכֹּף רַחוּק מִמָּנוּ. לְזֹאת תִּכְף וּמִיָּד עֲשׂוּ כָּל מִיָּנִי
פְּעֻלוֹת וְיִצְאוּ עִם בְּנֵי־בֵיתָם לְגוּר בְּעִיר מְעֵדוּעֵדִיוּקָע. וּמֵאִז הָיָה
סְמוּכִים וְקְרוּבִים אֶל רַבְּנוּ ז"ל, וְנִכְנְסוּ אֲצֵלוֹ כְּמַעַט בְּכָל יוֹם, וְרַבְּנוּ
ז"ל חִבְּבָם מְאֹד, וְנִעְשׂוּ מְגֹדְלֵי תַלְמִידֵיו.

קלט.

וּבַעֲת שֶׁנִּכְנְסוּ לְגוּר בְּעִיר מְעֵדוּעֵדִיוּקָע, אָמַר רַבְּנוּ ז"ל לְר'
יוֹדֵל וְלְר' שְׁמוּאֵל אֵיזִיק, שֶׁהוּא מִתְנַעֲגֵעַ מְאֹד אַחַר הַדְּרָכִים שֶׁלָּהֶם,
שֶׁהָיוּ נוֹסְעִים בָּהֶם אֲלֵיו. וְאָמַר לָהֶם, שֶׁבְּכָל פְּסִיעָה וּפְסִיעָה שֶׁלָּהֶם
כְּשֶׁנִּסְעוּ אֲלֵיו, נִבְרָא מִלְּאֶךָ מִכָּל פְּסִיעָה וּפְסִיעָה. וְאָמְרוּ לְרַבְּנוּ ז"ל:
"הֲלֹא גַם כַּמָּה יְגִיעוֹת הָיוּ לָנוּ וְכַמָּה פְּסִיעוֹת הִלְכְנוּ קִדְּם שֶׁשְׂכַרְנוּ
הַעֲגָלָה לְנִסְעָה". וְהִשִּׁיב לָהֶם רַבְּנוּ ז"ל: "בְּיָדָי גַּם זֶה בְּכָלֵל, כִּי גַם
מֵאלוֹ הַפְּסִיעוֹת נִבְרָא מִלְּאֶךָ מִכָּל פְּסִיעָה וּפְסִיעָה".

קמ.

פַּעַם אַחַת בְּתַחֲלַת הַתְּקָרְבוֹת הַצְּדִיק ר' יוֹדֵל אֶל רַבְּנוּ ז"ל בִּקְשׁ
מִרַבְּנוּ ז"ל, שֶׁיִּרְאֶה לוֹ אֵיזָה מוֹפֵת. וְאָמַר לוֹ רַבְּנוּ ז"ל: "הִמָּתֵן עַד
אַחַר שַׁבָּת — וְאִז תִּרְאֶה!" וְכֵן עָשָׂה וְהִמָּתִין. וְאַחַר שַׁבָּת בָּא אֶל

רַבְּנוּ ז"ל וְסֵפֶר לוֹ: "בְּכֹפֶר אֶחָד הַסְמוּךְ לְכָאן יוֹשֵׁב אִישׁ אֶחָד, שֶׁמִּקְרָב קָצַת אֲלֵי. וְהוּא הָיָה חָשׂוּךְ מִבְּנִים וְנִסְעַ כַּמָּה אֲלֵי וְהִפְצִיר בִּי לְעוֹרֵר רַחֲמִים בְּעִבּוּרוֹ, שִׁיְהִיָּה נִפְקֵד בְּבָנִים. וְאֲנֹכִי הִבְטַחְתִּי לוֹ, שֶׁבְּעֶזֶר הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יִגְלַד לוֹ בֶּן, אֶף הִתְנִיתִי עִמּוֹ, שֶׁבְּכָל חֲצֵי שָׁנָה יִתֵּן לִי רַעְנַדִּיל אֶחָד. וְכֵן הָיָה, וְהָאִישׁ הַזֶּה נִפְקֵד בְּבֶן זָכָר, וְעַד עַתָּה הָיָה מְקַיֵּם תְּנָאוֹ, וּבְכָל חֲצֵי שָׁנָה נִתֵּן לִי רַעְנַדִּיל. וְעַתָּה בְּיוֹם ג', בְּשָׁבוֹעַ זֶה צָרִיךְ הָאִישׁ הַזֶּה לְהִבְיֵא לִי הַרְעַנְדִּיל. וְיִוָּדַע אֲנִי, שֶׁעַתָּה לֹא יִשְׁמַר מוֹצֵא שְׁפָתָיו וְיִחַדֵּל מִלְתַּת לִי הַרְעַנְדִּיל, כִּי גִיסוֹ מִפְּצִיר בּוֹ, שֶׁלֹּא יִתֵּן לִי בְּאוֹמְרוֹ: 'כִּי זֶהוּ מוֹפֵת מִשָּׂאֵר צִדִּיקֵי הַדּוֹר, כִּי גַם אֲנִי נִתְתִּי לָהֶם פְּדִיוֹנוֹת בְּעִבּוּרָךְ, שֶׁתִּפְקֵד בְּבָנִים'. וְדַבֵּר גִּיסוֹ כָּל-כָּף עַל לִבּוֹ, עַד שֶׁשָּׁמַע לְדַבְּרָיו וְנִסְפַּם בְּדַעְתּוֹ, שֶׁלֹּא יִתֵּן לִי אֶת הַרְעַנְדִּיל. וְתִרְאֶה, כִּי תַחַת הַרְעַנְדִּיל שֶׁהוּא צָרִיךְ לְהִבְיֵא לְכָאן בְּיוֹם ג', יִבְיֵא אֶת הַיֶּלֶד שְׁלוֹ מֵת". וְכֵן הָיָה מִמֶּשׁ פְּדַבְּרֵי רַבְּנוּ ז"ל; בְּיוֹם ג' בָּא עִם הַיֶּלֶד בְּבִכְיָה עֲצוּמָה, שֶׁהַיֶּלֶד מֵת, וְיִוָּדַע, מִפְּנֵי שֶׁנִּסְפַּם בְּדַעְתּוֹ, לֹא לְהִבְיֵא לְרַבְּנוּ ז"ל אֶת הַרְעַנְדִּיל יוֹתֵר פְּדַבְּרֵי גִיסוֹ. וְעַתָּה הוּא מִתְחַרֵּט מְאֹד, אֶף כִּבֵּר לֹא הָיָה מֶה לְהוֹשִׁיעוֹ. (וְהַמּוֹבֵן הָיָה אֲזַי מִדַּבְּרֵי רַבְּנוּ ז"ל, שֶׁעִם הַרְעַנְדִּיל הָיָה עוֹשֶׂה פְּדִיוֹן-נֶפֶשׁ לְהַמְתִּיק הַדֵּינִים מֵאִתּוֹ, שִׁיתְקִים הַיֶּלֶד אֲצֵלוֹ. וְכִשְׁחַדֵּל מִלְתַּת הַרְעַנְדִּיל לְפִדְיוֹן, גָּבְרוּ הַדֵּינִים עָלָיו, עַד שֶׁמֵּת הַיֶּלֶד. וְאִם הָיָה שׁוֹמֵעַ לְדַבְּרֵי רַבְּנוּ ז"ל, הָיָה הַיֶּלֶד חַי).

קמא.

וּמֵאֲזוֹ הִתְקַשֵּׁר הַצִּדִּיק ר' יוֹדִיל יוֹתֵר וְיוֹתֵר עִם רַבְּנוּ ז"ל. וְרַבְּנוּ ז"ל הִדְרִיכּוּ כְּפִי מְדַרְגָּתוֹ וְעִבּוּדְתּוֹ, עַד שֶׁזָּכָה בְּכַח עֲצוּמְתּוֹ שֶׁל רַבְּנוּ ז"ל לְהַתְעַלּוֹת יוֹתֵר וְיוֹתֵר בְּעִבּוּדַת-הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּדַבְּקוֹת גְּדוּלָּה וְהִיָּה הוֹלֵךְ שְׁעוֹת שְׁעוֹת בְּדַבְּקוֹת וּבִיחּוּדִים קְדוּשִׁים. וּבַתְחִלַּת הַתְּקַרְבוֹתוֹ אָמַר לוֹ רַבְּנוּ ז"ל: "אֲנִי מִתְנַהֵ עִמָּךְ, שֶׁלֹּא תִהְיֶה חֲסִיד", וְהִסְבִּיר לוֹ שֶׁפּוֹנְתוֹ בְּשִׁבְלֵי הַנְּקִיּוֹת וְהַתְּמָה בְּשַׁחְרִית וּבְלַיְלָקָא^מ וְכו', וְכו', אֲשֶׁר

בדברים אלו הנה ר' יודל רגיל. ורבונו ז"ל האיר בו אמתת עצותיו הקדושות לעבד אותו: תברך בתמימות ובפשיטות גמורה בלי שום חכמות כלל. ועל-ידי עבודת-ה' של תמימות ופשיטות להיות רגיל לדבר עמו: תברך הרבה כמו 'פראסטאק' ממש דיקא, על-ידי-זה יכולים להתעלות בתכלית העליה ולהיות דבוק בו: תברך בדבקות אמת, ויאירו לו כל שמותיו: תברך.

קמב.

ורבונו ז"ל חבבו מאד מאד ודבר עמו הרבה וגלה לפניו ממדרגותיו הנוראות. ופעם אחת התפאר רבונו ז"ל לפניו ואמר על עצמו, שהוא חדוש גדול בענין שבירת התאוות, שאיש רך בשנים פמותו ישבר לגמרי כל-כף התאוות הרעות, זה הדבר לא נמצא כלל, כי נמצאים כמה צדיקים, שיצאו מן התאוות, אבל לא יצאו לגמרי עד עת זקנתם. ותפס לו לדגמא כמה צדיקים גדולים ואמר, שידע, שלא יצאו מן התאוות עד אשר באו בשנים, אבל איש רך בשנים כמוני בימי הנעורים והילדות ממש ישבר כל התאוות כל-כף כמוני — זה אין נמצא כלל. והתחיל לספר לו אז, איך הוא רחוק מפל התאוות, ואמר, שלאכל נמאס אצלו לגמרי, וכשבא עת האכילה קשה וכבד עליו מאד. וכשזוכר מה שנעשה מן האכילה, נמאס עליו מאד מאד לאכל, והוא מכרח בעת האכילה להסיח דעתו, ועל-כן הוא מדבר לפעמים בשעת אכילה, כדי שיוכל בהסת-הדעת לחטף איזה מעט אכילה לתוך גופו בשביל קיום הגוף, כי קשה ונמאס מאד עליו האכילה וכו', ובענין תאות המשגל הוא חדוש נפלא.

קמג.

אך מרב התמורות והספקות והמניעות שעוברים על כל-אחד הרוצה להיות מקרב אל רבונו ז"ל, כי הבעל-דבר יודע, כי אם יזכה האדם להתקרב אל רבונו ז"ל, אפלו שיהיה הגרוע שבגורעים, סוף

כל סוף על-ידי עצותיו הקדושות והנהגותיו הנפלאות יזכה לתקן הכל ויחזור אליו יתברך. ומפל-שפן כשאיש צדיק יתקרב אל רבנו ז"ל, בודאי יתעלה יותר ויותר ברוחניות וכו'. ועל-פן עשה הבעל-דבר כל מיני פעלות על ר' יודל לקררו מרבנו ז"ל. עד שפעם אחת באו אלו אנשים ואמרו לו, שרבנו ז"ל כועס עליו. ויירא מאד לכנס אצלו. אבל כשעברו שלשה ימים שלא נכנס, ולבו בער בו בהשתוקקות ובכסופין עצומים להכנס אל רבנו ז"ל, נתישב, שיהיה מה שיהיה, הוא יכנס. וחזק את עצמו ונכנס אל רבנו ז"ל. ורבנו ז"ל הבין ברוח קדשו מה שנעשה עמו ומה שספרו לו בשמו, כאלו הוא בכעס עליו — וכל-זה פדי לרחקו ממנו. ועל-פן תכף-ומיד כשנכנס ר' יודל אל רבנו ז"ל, פתח רבנו ז"ל ואמר: "כשרוצים להתקרב אל האמת, אז מתגבר השקר. וכשמתגברין על המניעות ומשברין אותן, אז נעשה מ'שקר' 'קשר'". וסיים: "וועסטו שוין ויין מקושר צו מיר ווייל דו וועסט לעבן!".

קמד.

וכן היה עוד מעשה; שפעם אחת פלפל רבנו ז"ל עם כמה מאנשי-שלומנו באיזה פרוש בגמרא. ואמרו אנשי-שלומנו, שיאמר ר' יודל, עם מי האמת. ואמר ר' יודל, שדבריהם נכונים בענין הפשט של הגמרא. ואמר רבנו ז"ל: "אם אראה לך, שדברי אמתיים ונכונים, יתנו לך שמיץ^ס", ואמר: "הן". והראה רבנו ז"ל שהפשט בדבריו, ונתנו לר' יודל שמיץ. ובשעת השמיץ נחלשה דעתו, והרהר על-זה שנותנים לו שמיץ, והלך לביתו, והנה בתו נחלשה מאד, וחזר תכף-ומיד לרבנו ז"ל. וספר לו רבנו ז"ל: "מעשה שהיו רחים בדאנציג, שהיו טוחנות על עשרים וארבע אבנים. והיה שם הלא טוב (רוח), ולא הניח לטחן. ויעץ מכשף אחד, שיניחו לו אחד מהעשרים וארבע אבנים ויטחנו אותה בחול, ואז השאר תטחנה".

(ג) כבר תהיה מקרב אלי במשך כל ימי חייך!

(ס) כעין מכות.

ורמז לו זה בבתו, שאחד מעשרים וארבעה ראשי איברים ימות, והיא תבריא. ואמר לו: "שאם לא היית מהרהר בשעת השמיץ, הייתה מבריא לגמרי, אך בגלל שההרת יתיה כן, שאיבר אחד ימות — והיא תבריא". וכן הוה, שהאצבע הקטנה שעל ידה מתה לגמרי — והיא הבריא.

קמה.

וכל זה היה רק בתחלת התקרבותו, שהיו לו הרבה נסיונות. אבל תכף-ומיד כשזכה לביטל את דעתו לגמרי נגד רבנו ז"ל, נתעלה מאד מאד, עד שנעשה חדוש נפלא כל ימי חייו. והיה בעל מופת גלוי, ועשה הרבה אותות ומופתים, וראה מראות וחיזיונות נוראים ונפלאים.

קמו.

ושם במעוועדיווקע נתקרבו אל רבנו ז"ל הרבה אנשים. וקרבים אליו יתברך, עד שנעשו צדיקים גדולים. (לכמה אנשים שנתקרבו אז אליו במעוועדיווקע, צוה עליהם רבנו ז"ל ללמד מסלת ישרים).

קמוז.

ורבנו ז"ל נתפרסם מאד בעיר מעוועדיווקע לבעל מופת גדול וממתק דינים. ופעם אחת אמר: "איני יודע, איך הצדיקים עושים פדיון, כי צריכין לידע כל העשרים וארבעה בתי דינים. כי כשמביאים הפדיון, צריך לידע באיזה בית-דין דנין אותו, כי אולי הוא עושה פדיון והמתקה השני לבית-דין זה, ובאמת הוא נדון בבית-דין אחר. ועל-כן צריך לידע, באיזה בית-דין הוא נדון. ולידע הפדיון וההמתקה של אותו הבית-דין".

וְאָמַר: "אֲנִי יוֹדֵעַ כָּל הַעֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה בְּתֵי-דִינִים, וְאֲנִי יָכוֹל לַעֲשׂוֹת אֶפְיֻלָּאֲצִיעַ מִבֵּית-דִּין לְבֵית-דִּין עַד הַעֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה בְּתֵי דִינִים; דֵּהֲיָנוּ שְׂאֲנִי יָכוֹל לומר, שְׂאִינוּ נִרְאָה לִי הַמִּשְׁפָּט שֶׁל בֵּית-דִּין זֶה, וְאֲנִי רוֹצֵה לְדוֹן בְּבֵית-דִּין אַחֵר, וְכִּי מִבֵּית-דִּין לְבֵית-דִּין עַד כָּלָם. וּמִסְתַּמָּא מוֹעִיל בְּיֻדָּא, כִּי עַל-כָּל-פָּנִים בֵּין-כֶּף וּבֵין-כֶּף נִמְשָׁךְ וְנִגְדָּחָה הַמִּשְׁפָּט. וְכִשְׁנִמְשָׁךְ קָל יוֹתֵר הַדְּבָר, כִּי בְּתוֹךְ-כֶּף עוֹשֶׂה אוֹתוֹ הָאָדָם אִיזוּ מַצָּנָה וְכִיּוֹצֵא. וְאֶפְלוּ אִם אֵינוּ מוֹעִיל, אֲנִי יָכוֹל לַעֲשׂוֹת אַנְדְּעִנְסֵעֲנִיא; דֵּהֲיָנוּ לְשַׁלַּח הַדְּבָר לְהַקְיֶסֶר בְּעֶצְמוֹ — וְזוֹהִי מְלֹאכָה גְדוֹלָה וְחֻכְמָה גְדוֹלָה. זֶה אֵינוּ יוֹדֵעַ שׁוּם אֶחָד בְּדוֹר, וְגַם לֹא יוֹדֵעַ עַדִּין מְזָה שׁוּם אָדָם, כִּי הִיא מְלֹאכָה גְדוֹלָה לְהַכְנִיס כָּל הַבְּקָשָׁה בְּתוֹךְ מִסְפֵּר תְּבוּת, וְגַם לְתֵן הַכְּבוֹד לְהַקְיֶסֶר כְּרֹאוּי, כִּי בְּיֻדָּא אִי-אֶפְשָׁר לְשַׁלַּח הַרְבֵּה דְּבָרִים לְהַקְיֶסֶר וְכוּ'". גַּם אָמַר: "אֲנִי יוֹדֵעַ, אִיךְ יָכוּלִים לַעֲשׂוֹת פְּדִיּוֹן? כִּי אִי-אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת פְּדִיּוֹן כִּי אִם כְּשִׂיּוֹדְעִין, אִיךְ הִיָּה נוֹהֵג הַפְּהִין-הַגְּדוֹל עִם הַשְּׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח".

(וְאִם עֵינֵי-שָׂכָל לָךְ, תִּרְאֶה וְתִבִּין וְתִשְׁפִּיל מִרְחוּק עֵצָם הַפְּלִגַּת מַעֲלַת גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל רַבְּנוּ ז"ל מֵהַ שְׂזֻכָּה כְּבָר אֲזוּ בְּמַעֲדוֹוְעִדְיוֹוְקַע. וּמִכָּל-שָׁפֵן מֵהַ שְׂזֻכָּה אַחֵר-כֶּף כָּל יָמֵי חַיָּיו, כִּי לֹא נָח וְלֹא שָׁקַט רַגְעַ בְּעַבְדוּתוֹ יִתְבָּרַךְ).

וּמַעֲנִין הַנ"ל שֶׁיָּכוֹל לַעֲשׂוֹת אַנְדְּעִנְסֵעֲנִיא וְלְשַׁלַּח הַדְּבָר לְהַקְיֶסֶר בְּעֶצְמוֹ כַּנ"ל, אָמַר אֲזוּ: "שְׂזָה מַה שְּׂאֲתָם רוּאִים, שְׁלַפְעָמִים אֲנִי כּוֹתֵב אִיזָה דְּבָר וְשׁוֹרֵף, אֲנִי שׁוֹלַח הַדְּבָר עַל-יְדֵי הַעֲשׂוֹן". וְרַבִּי שְׂמַעוֹן בַּר יוֹחָאֵי רִמְזוּ קִצַּת מְזָה בְּזֵהֵר וְכוּ'.

קמח.

וְאָמַר, שְׁפִלְיָאָה בְּעֵינָיו, אִם מְבִיאִין לְאֶחָד פְּדִיּוֹן וּמִסְפָּרִין לוֹ צַעֲרוֹ פְּגוֹן מַחֻלָּה וְכִיּוֹצֵא, כְּשֶׂאִינוּ מְרַגִּישׁ הַצַּעַר וְהִיסוּרִין כְּמוֹ הַחֻלָּה בְּעֶצְמוֹ וְכוּ'. וְהִיָּה מוּבָן מִדְּבָרָיו, שֶׁהוּא מְרַגִּישׁ הַצַּעַר

והיסורין, כשבאין לפניו, שיתפלל על החולה וכיוצא כמו החולה בעצמו ממש. וכן שמעו מפיו כמה פעמים, ואמר על עצמו: "בתחלה הייתי מבקש מאתו יתברך, שאהיה מרגיש צער ויסורין של ישראל, כי לפעמים היה אחד בא וספר לי צערו, ולא הייתי מרגיש הצער. והייתי מתפלל, שארגיש צערו של ישראל. עכשו כשאחד מספר לי צערו, אני מרגיש בעצמי הצער יותר ממנו, וממש נוטפין ממני הדמים מגדל הצער, שאני מרגיש יותר ממנו, כי הוא יכול לחשב מחשבות אחרות ולשכח הצער, אבל אני מרגיש יותר".

ואמר לאחד מאנשיו, שבקש אותו, שלא ישפח אותו, ענה ואמר: "איך אפשר לשפח אחד מכאן, הלא כל אחד ואחד יש לו אצלי מקום בלבי!"

קמט.

גם התפאר אז, שאינו יכול לישן, מחמת שקדם השנה באים ועומדים לפניו כל הששים רבוא אותיות של התורה.

קנ.

ואמר, שכל אדם קדם השנה הוא רואה כל הנשמות של המתים של קרובים שלו או אותן שהן משרשו, כמו שקדם המיתה רואין הנשמות הנ"ל בידיעה. כמו-כן קדם השנה, שהוא אחד מששים במיתה, רואים אותן גם-כן. רק מחמת שהראיה היא בהעברה בעלמא מאד, כי קדם המיתה ממש איני יש גם-כן חלוקים: שאדם גדול ואיש פשוט רואה הנשמות הנ"ל קדם מותו בראיה גמורה, אך סתם בגני-אדם אפלו קדם מותם אינם רואים אותן הנשמות רק בהעברה בעלמא, כמו שעוברת זריחה והתנוצצות בעלמא לפני העינים. וקדם השנה, שהיא רק אחד מששים במיתה, איני גם הראיה הנ"ל של הנשמות הנ"ל היא רק אחד מששים מהתנוצצות הנ"ל. ועל-כן אינה מרגשת בחוש הראות כלל ראיה

הנ"ל. ואין אדם יודע מזה, מחמת שהיא התנוצצות מועטת מאד, אחד מששים מהתנוצצות הנ"ל, אבל באמת הכל רואין קדם השנה הנ"ל.

קנא.

בימים ההם נתקרב אל רבנו ז"ל אברך אחד, שהיה חדוש נפלא למדן וצדיק גדול, ושמו ר' אהרן (הוא נעשה אחר-כך הרב בעיר ברסלב). ומעשה שהיה כף ה'יה: ר' אהרן, היתה לו משפחה בעיר מעדוועדיווקע, הינו דודתו אחות אמו ובעלה גרו שם במעדוועדיווקע סמוך לרבנו ז"ל. ודודתו, היתה לה אמונת חכמים ברבנו ז"ל מאד מאד. ופעם אחת עשתה שמחה וקראת את כל המשפחה, בנהוג, וגם את בן-אחותה, ר' אהרן. ואמר לה רבנו ז"ל: "איב דיין פלומעניק וועט קומען צו דיר, שיק איהם גלייף צו מיר". וכן הנה; תקף-ומיד כשהגיע ר' אהרן, שלחה אותו אל רבנו ז"ל, והוא לא רצה לילך, פי לא הפיר עוד את גדלת רבנו ז"ל, והוא אף בא מן הדרך, והקר והכפור היה אז חזק מאד. ועל-כך התחיל להשתמט ממנה. אבל היא התעקשה ואמרה לו: "דו מוזט שוין גיין צו דעם רביין, ער וויל דיך זעהן". והצרך לילך. ועדין עוד לא פשט את בגדי החרף מעליו, ונכנס כף אל רבנו ז"ל, והיה לו קר מאד מן הדרך. ורבנו ז"ל נתן לו שלום ואמר לו: "עס איז דיר קאלט? ביי מיר וועסטו זיך אן ווארימען". ורבנו ז"ל התחיל לדבר עמו בתקמתו הנפלאה, עד שר' אהרן היה לו קצת ודוי דברים לפני רבנו ז"ל, ונמשך מאד מאד אחר רבנו ז"ל, ונשאר קצת אצל דודתו, כדי שיהיה סמוך לרבנו ז"ל.

(ע) אם האחין שלך יבוא אליך, שלחי אותו מיד אלי.

(ב) אתה מכרח מיד לילך לרבי, הוא רוצה לראותך.

(צ) קר לך? אצלי תחמם.

קנב.

וְאִזּוּ הָיָה הַמַּעֲשֶׂה, שֶׁהֲלָכוּ פַּעַם בְּיַחַד רַבְּנוּ ז"ל וְר' אֶהְרֵן לַמִּקְנָה. וְאַחֲר־כֵּן אָמַר לוֹ רַבְּנוּ ז"ל: "הָאִסְט זִיךְ שִׁיין גִּיטוּיבִלְט, וועסט זיין מְקוּרָב צו מיר וועסטו זיך שְׁעַנְעֵר קַענְען טוּבִלְיִן." וְהִנְרָאָה, שֶׁרַבְּנוּ ז"ל תָּפַס בְּרוּחַ קָדְשׁוֹ אֶת עֲבוּדָתוֹ בְּשִׁמוֹת וּבְיַחְוּדִים שֶׁכֵּן בַּמִּקְנָה, וְעַל-כֵּן אָמַר לוֹ: "טְבַלְתָּ יָפָה, אָבֵל אִם תִּהְיֶה מְקַרָּב אֶצְלִי, תוּכַל לְטַבֵּל יוֹתֵר יָפָה." וְדוּ"ק.

קנג.

וְרַבְּנוּ ז"ל אָהָבוּ מְאֹד, וְאָמַר לוֹ בְּפִרוּשׁ: "אֲנִי אוֹהֵב אוֹתְךָ מְאֹד, עַל-כֵּן אֲנִי מְבָרְכְךָ, וּוִינְטִשׁ אִיךָ דִּירִק, שֶׁתִּזְכֶּה בְּעוֹלָם הַבָּא לְהִבְיֵן הַשְּׂיחוֹת חֲלִיץ שְׁלִי".

קנד.

וְכֵן נִתְקַרַּב אֶז אֶל רַבְּנוּ ז"ל ר' חֵיִיקֵל הַחֲזָן. וְרַבְּנוּ ז"ל שָׁפְחוּ מְאֹד וְאָמַר עָלָיו, שֵׁישׁ לוֹ כַּח הַנְּגִינָה מְשֻׁרְשָׁה. וַיִּמְרַב אֶהְבָּתוֹ אֶת רַבְּנוּ ז"ל, נַעֲשֶׂה כְּבֶן-בֵּית אֶצְל רַבְּנוּ ז"ל, וְהָיָה רָגִיל תְּמִיד לְבוֹא אֶל רַבְּנוּ ז"ל בְּקִבְעוֹת. וְכֵן אָחִיו שֶׁל רַבִּי חֵיִיקֵל, ר' יֶצְחָק, גַּם-כֵּן נִתְקַרַּב אֶז אֶל רַבְּנוּ ז"ל.

(ק) אֲנִי מֵאֲחַל לְךָ.

(ר) וְאֲנִשִּׁי שְׁלוֹמֵנוּ מִסְפָּרִים, שֶׁקִּדְּם שְׁנֹכְנֵס רַבְּנוּ ז"ל לְגוֹר בְּעִיר בְּרֶסֶלַב, עָנָה וְאָמַר לְר' חֵיִיקֵל: "בֵּא עִמִּי, וְעֹזֵב אֶת כָּל הַעֲסָקִים שֶׁלְךָ, וְחַשְׂאָר רַק חֲזָן, וַיִּמְזַה תִּהְיֶה לְךָ פְּרֻנְסָה, וַיִּכְמוּ שְׂאֵנִי חֲדוּשׁ בְּעֵינָי שְׁלִי, כֵּן תִּהְיֶה חֲדוּשׁ בְּעֵינָי שֶׁלְךָ, וְלֹא רָצָה ר' חֵיִיקֵל, אֶךְ אַחֲרֵי הַסְּתַלְקוֹת רַבְּנוּ ז"ל הִתְחַרַּט עַל זֶה שֶׁלֹּא שָׁמַע בְּקוֹל רַבְּנוּ ז"ל, אֶף-עַל-פִּי-כֵן בְּכַח רַבְּנוּ ז"ל הָיָה חֲדוּשׁ גְּדוֹל כָּל יְמֵי חַיָּיו וְעוֹבֵד ה' גְּדוֹל מְאֹד בְּעַל הַשְּׂגָה וּבְעַל מוֹפֵת.

קנה.

וּרְבִנוּ ו"ל הִיָּה רְגִיל גַּם אִזּוּ בְּמַעֲדוֹדֵי־וּדְיוֹקֵעַ לְהַתְעַנּוֹת הַרְבֵּה מְאֹד. וְשׁוּם בְּרִיָּה לֹא יִדְעָה מְזֶה אֲפִלּוּ אֲשֶׁתּוֹ, רַק הַמְּשֻׁרַת. וּרְבִנוּ ו"ל הַשְּׂבִיעַ אֶת הַמְּשֻׁרַת, שְׁלֹא יִגְלֶה לְשׁוּם בְּרִיָּה. וְהִיָּה רְבִנוּ ו"ל רְגִיל לְתֵן לוֹ אֶת כָּל הַמַּאֲכָלִים, שֶׁנִּתְּנָה אֲשֶׁתּוֹ בְּעִבּוּרוֹ. וְהִיָּה הַמְּשֻׁרַת אוֹכְלִם, וְשׁוּם בְּרִיָּה לֹא יִדְעָה מְזֶה — וְכִכֵּה הַחֲזִיק זְמַן רַב. וּמַחֲמַת שָׂר' חִיֵּיקִיל הִיָּה כְּבֹן-בֵּית אֶצֶל רְבִנוּ ו"ל, הַתְּחִיל לְהַרְגִישׁ מַה שֶּׁמִּתְהוּוֶה כָּאֵן, שֶׁרְבִנוּ ו"ל מִתְעַנֶּה, וְהַמְּשֻׁרַת אוֹכֵל אֶת כָּל הַמַּאֲכָלִים, שֶׁהִכִּינוּ בְּעִבּוּרוֹ. וּפְעַם אַחַת כָּא ר' חִיֵּיקִיל בְּיוֹם רְבִיעִי אֶל רְבִנוּ ו"ל וּפָגַשׁ אֶת רְבִנוּ ו"ל חֲלַשׁ מְאֹד מְאֹד, כִּי הִתְעַנֶּה אִזּוּ תְּעַנִּית מִשְׁבַּת לְשַׁבָּת. וְאָמַר לְרְבִנוּ ו"ל: "רַבִּי, תֹּאכְלוּ, כִּי אַתֶּם חֲלָשִׁים מְאֹד. וְאִם לֹא תֹאכְלוּ, אֲפָרְסֶם שְׂאֵתֶם מִתְעַנִּים (אִיךָ וְעַל אוֹיְסִזְאֲגֹן)". וְהַשִּׁיב לוֹ רְבִנוּ ו"ל: "נֹו חִיֵּיקִיל, גְּרִיִּיט צוֹ אֲבִיסְעַל יוֹיךָ" (שְׂיִכִּין לוֹ קֶצֶת מְרָק). [כִּי דִרְכּוֹ שֶׁל רְבִנוּ ו"ל הִיָּתָה לֹא לְהַתְעַקֵּשׁ כָּלְלָן]. וְתַכְּף וּמִיד הַזְּדַרְזוֹ ר' חִיֵּיקִיל וְהִלֵּךְ בְּעֶצְמוֹ אֶל הַשּׁוֹחֵט וְשַׁחַט עוֹף. וּבְחִזְרֵתּוֹ לְבֵית הִיָּה מְמַרְט אֶת הַנוּצוֹת בְּדֶרֶךְ, כְּדִי שְׂיַמְהַר בְּעֲשִׂיתּוֹ, שְׂיִהִיָּה מוֹכֵן תַּכְּף-וּמִיד אַחַר מְעַרִּיב. וְהִכִּינוּ וּבִשְׁלוּ. וּכְשֶׁרְבִנוּ ו"ל גָּמַר תְּפִלַּת מְעַרִּיב, הִבִּיא ר' חִיֵּיקִיל אֶת הַיּוֹיךָ (מְרָק) לְרְבִנוּ ו"ל. וְאָמַר לוֹ רְבִנוּ ו"ל: "נֹוֹא חִיֵּיקִיל, זִינֵג דְּעַם פְּרוּמְעַר גִּגוֹן!" (הַגְּגוֹן שֶׁל "מַעֲזִין עוֹלָם הַבֵּא" הַיְדוּעַ אֶצְלָנוּ), וּכְשֶׁגָּמַר צְנָה לוֹ, שְׂיִשִּׁיר עוֹד פְּעַם וְעוֹד פְּעַם. וּרְבִנוּ ו"ל יָשַׁב אִזּוּ בְּדַבְּקוֹת גְּדוּלָּה. וּבְכָל פְּעַם שֶׁגָּמַר ר' חִיֵּיקִיל אֶת הַגְּגוֹן, הִרְאָה רְבִנוּ ו"ל בְּיָדוֹ וְעָשָׂה תְּנוּעָה, כְּאֹמֵר שְׂיִתְחִיל עוֹד פְּעַם. וְכֵן הִיָּה פְּעַם אַחַר פְּעַם, עַד שֶׁלְּבִסּוֹף אָמַר לוֹ רְבִנוּ ו"ל, שְׂיִצֵּא לַחוּץ לְרֵאוֹת וְוִי הַאֲלֵט דֵּי נֶאֱכֹט^ה, אִיזוֹ שְׂעָה הִיא עֲכָשׁוֹ, וְרֵאָה, שְׂכָבַר עָלָה הַשַּׁחַר. כָּל-כֶּף שֶׁהוּוֹ בְּדַבְּקוֹת עַל-יְדֵי הַגְּגוֹן. וְהִנִּיחַ רְבִנוּ ו"ל אֶת הַמְּרָק וְלֹא טָעַם, וְהִלֵּךְ לְהַתְּפַלֵּל שַׁחֲרִית וְהַשְּׁלִים אֶת הַתְּעַנִּית עַד סוּף הַשָּׁבוּעַ.

(ש) תְּשִׁיר אֶת הַגְּגוֹן הַחֲרָד!

(ת) אִיפֶה עוֹמֵד הַלִּילָה.

קנו.

ומחמת שהתחילו אנשים רבים להתקרב אל רבנו ז"ל ונתעוררו על-ידו מאד מאד בעבודת-השם יתברך, על-ידי-זה נעשתה איזו מחלקת עליו מהרבנים דעיר מעדוועדיןוקע. ופעם אחת היה מזמר בשלחנו את המזמור (תהלים קכד, א): "לוּלִי ה' שְׁהִיָּה לְנוּ" כְּמָה פְּעָמִים, וְאַחֲרֵי־כֵן הִפְּךָ פָּנָיו אֶל הָעוֹלָם וְאָמַר: "עֲדִין אֵין אַתָּם נֹחֲשָׁבִים מֵאַנְשֵׁים שְׁלִי, כִּי יִהְיֶה עֵת שֶׁכָּל הָעוֹלָם כָּלָם יַעֲמְדוּ עָלַי וַיְחַלְקוּ כָּלָם עָלַי, וְאִז מִי שִׁיתְחַזַּק וַיִּהְיֶה נִשְׂאָר אֶצְלִי, זֶה יִהְיֶה נֹחֲשָׁב מֵהָאַנְשֵׁים שְׁלִי בְּאַמְתָּ". אָבֵל מֵאַחַר שֶׁהָיוּ שָׂם לְרַבְנֵנוּ ז"ל הַרְבֵּה מְקַרְבִּים וְאַנְשֵׁים יְדִידִים, עַל-כֵּן כָּל שׁוֹנְאָיו נָפְלוּ לְפָנָיו.

קנו.

בימים ההם שלח הגביר ר' ליב דאבראווניר מעיר קרמענטששאק אל רבנו ז"ל, שיש לו בן, יצחק אייזיק שמו, והוא בן-גיל בתו השנייה שרה, ורוצה להשתדף עמו. ורבנו ז"ל לא רצה את השדוף. ונענה ר' חייקיל אל רבנו ז"ל: "רבי, אתם לוקחים על עצמכם מחלקת חדשה!" פי הגביר ר' ליב כָּכֵר נִשְׁתַּדֵּף עִם כְּמָה מִצְדִּיקֵי הַדוֹר, וְעַכְשָׁו רַבְנֵנוּ ז"ל מְמַאֵן בּוֹ, וְתִהְיֶה שׁוֹב מִחֲלֻקַּת חֲדָשָׁה עַל רַבְנֵנוּ ז"ל. וּמִחֲמַת שֶׁדָּרְכּוֹ שֶׁל רַבְנֵנוּ ז"ל לֹא לְהִתְעַקֵּשׁ עַל שׁוֹם דָּבָר, עָנָה רַבְנֵנוּ ז"ל: "זֹאל עַר גְּעֵבֵעַן אַ טוֹיִזְנֵט רַעַנְדְּלִיךְ־א". (וכונתו היתה, שעל-ידי-זה מסתמא לא יתרצה הגביר ר' ליב), אף ר' ליב הסכים תכף-ומיד לזה, ונגמר הדבר, ונתארסה בתו השנייה של רבנו ז"ל שרה עם יצחק אייזיק בן ר' ליב (עוד קדם אחותה הבכירה אדל).

קנח.

ואז בימים ההם היה לרבנו ז"ל מקרב אחד, ושמו ר' אברהם פעטבורגער, שהוא היה רגיל לרשם אז את תורת רבנו ז"ל. וכל מקום שנכתב בלקוטי מוהר"ן "לשון החברים" — זהו מלשונו של ר' אברהם פעטבורגער (ולשונו אינה מדיקת היטב).

קנט.

ואז באותן השנים שהיה רבנו ז"ל גר בעיר מעדוועדיווקע, התמיד מאד מאד בעבודת-השם יתברך. ואף שהיתה עליו כבר קצת טרחא דצבורא מתלמידיו ואנשיו, שבאו אליו בכל פעם. אף-על-פי-כן היה רב היום סגור ומסגור בחדרו, וכן על-פי רב יצא לחוץ בין השדות וההרים, שהיה סביבות עיר מעדוועדיווקע, ושם בלה כל היום, וכן הרבה פעמים היה שם כל הלילה.

קס.

וספר, שבאחד ההרים הגבוהים מאד, בראש גבהו שם היתה בתוכו כמו בקעה. והיה עולה ומטפס על ראש גבה ההר ונכנס לתוך הבקעה שבתוכו. ושם היה אוהב להתבודד כמה פעמים. וכן היו לו מקומות אחרים, שהחביא את עצמו שם, ובלה שם ימים ושבעות בהתבודדות ובשיחה בינו לבין קונו בתמימות ובפשטות גמורה. ואף שהיה אז כבר צדיק ומפרסם, אף-על-פי-כן לא הסתכל על זה, רק התמיד מאד מאד בתפלה ובהתבודדות.

קסא.

ומרב התבודדות ששקד והתמיד בזה ימים ושנים, זכה להגיע אל דבקות ובטול כאלו אליו יתברך, עד שאמר, שכל מה שהוא צריך לעשות ברבים, קשה לו מאד מאד. וצריך, שתהיה לו מסירת-נפש ממש על-זה.

וּסְפָר, שְׁקָדָם הַקְדוּשׁ, כְּשֶׁרוֹצֵה לְהִתְחִיל תְּבָה הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁל הַקְדוּשׁ, נִדְמָה לוֹ, שֶׁתֵּצֵא בְּפִשׁוֹ מִמֶּשׁ. וְכֵן קָדָם אֲמִירַת הַתּוֹרָה, כְּשֶׁרוֹצֵה לְהִתְחִיל לִזְמַר תּוֹרָה, אֲזִי נִדְמָה לוֹ, שֶׁבִּתְבָה הָרֵאשׁוֹנָה שְׂיֵאמַר תֵּצֵא בְּפִשׁוֹ מִמֶּשׁ. (וּוִי אֵיךְ וּוִיל אַרְוִיס לְאֲזִין דָּאס עֲרֻשְׁטֵע וּוְאָרַט דַּאכְט זײַךְ מִיר אָט גַּיִי אֵיךְ אוֹיס). וְעַל-כֵּן לֹא הִיָּה מִתְפַּלֵּל לִפְנֵי הָעַמּוּד אַךְ-פַּעַם וְלֹא עָשָׂה שׁוּם דְּבָר פִּיּוּצָא בְּזוֹה: כְּגוֹן קְרִיאַת הַמְּגִלָּה וְקְרִיאַת הַתּוֹרָה, וְאֶפְלוּ לְהַקְרוֹת לִפְנֵי הַתּוֹקֵעַ וּשְׂאָר דְּבָרִים כְּאַלְהָה. וְגַם זֶה הִיָּה כְּבֵד עָלָיו מְאֹד. (וְאֶפְלוּ כְּשֶׁהָיָה צְרִיךְ לִזְמַר קְדִישׁ אַחַר אִמּוֹ בַּיּוֹם הַיָּאֲרֻצִּיט, אָמַר, שְׁקָשָׁה וְכִבֵּד עָלָיו מְאֹד).

קסב.

וּמְרַב דְּבִקוּת בּוֹ יִתְבַּרְךְ זָכָה לְבוּשָׁה גְדוּלָּה, עַד שֶׁאָמַר, שֶׁהִיָּה מִתְבַּיֵּשׁ מֵהֵשֵׁם יִתְבַּרְךְ וְהִיָּה מְרַגֵּשׁ מִמֶּשׁ הַבוּשָׁה עַל פְּנָיו, וְהִיָּה מְרַגֵּשׁ, כְּמוֹ מִי שֶׁמִּתְבַּיֵּשׁ מִחֻבְרוֹ מְאֹד, כִּי הִיָּה מְרַגֵּשׁ, שֶׁמִּתְחִיל מְרָאָה פְּנָיו לְהִשְׁתַּנּוֹת לְכַמָּה גּוֹנִין כְּדֶרֶךְ הַמִּתְבַּיֵּשׁ מִמֶּשׁ בְּלִי שׁוּם שְׁנוּי.

קסג.

וְעֵינָיו הָיוּ מְאִירוֹת כְּשֶׁמֶשׁ וְכִיָּרַח מִמֶּשׁ, בְּפֶרֶט בְּשִׁבְת-קֹדֶשׁ הָיוּ עֵינָיו מְאִירוֹת מְאֹד מְאֹד. וּפְנָיו הָיוּ מְאִירוֹת וּמְאִדִּימוֹת מְאֹד בְּשִׁבְת-קֹדֶשׁ. וּמִי שֶׁלֹּא רָאָה עֵצָם קִדְשָׁתוֹ וְרֻשְׁפֵי שְׁלֵהֶבֶת דְּבִקוּתוֹ בְּשִׁבְת-קֹדֶשׁ וְסִדְר הַקְדוּשׁ שֶׁלּוֹ בְּלִיל שִׁבְת-קֹדֶשׁ עִם סִדְר הַשְּׁלֶחֶן וְהַנְּגוּן, שֶׁהִיָּה מְזַמֵּר "אֲחֻקֵּינוּ סְעֵדְתָא", "אֲזַמֵּר בְּשִׁבְחֵינוּ", וְאֵיךְ שֶׁהִיָּה מְזַמֵּר שְׂאָר הַזְּמִירוֹת: "כָּל מְקַדֵּשׁ", "מְנוּחָה וְשִׁמְחָה" וְ"אֲשֶׁת חֵיל", וְ"מַעֲיִן עוֹלָם הַבָּא" — מִי שֶׁלֹּא רָאָה זֹאת, לֹא רָאָה טוֹב מְעוֹלָם. וְכֹל מִי שֶׁעָמַד אֲזוֹ בְּאוֹתוֹ מְעַמֵּד, הִיָּה מַעֲיֵד, שֶׁלֹּא יִהְיֶה נִרְאָה כְּזֹאת, עַד שֶׁיָּבֵא מְשִׁיחַ צְדָקְנוֹ. (וְאֵלּוּ כָּל הַיָּמִים דִּיּוֹ וְכוּ'), אִי-אֶפְשָׁר לְתַאֵר אָפֶס קֶצֶה וְעֵצָם הִיָּפִי וְהַקְדֻשָּׁה הַנּוֹרְאָה וְהִירְאָה הָעֲצוּמָה וְעֲרַבְתָּ נְעִימַת הַדְּבִקוּת הַנִּפְלְאָה, שֶׁהִיָּה אֲזוֹ בְּעֲנֻה בְּאַמְת,

אֲשֶׁר לֹא נִרְאָה כְּזֹאת בְּעוֹלָם. וְכֹל זֶה לְפִי תְּפִיסַת דַּעְתָּנוּ מִלְּבַד סִתְּרֵי
נִסְתָּרוֹת, שֶׁהִיָּה לוֹ בְּזֶה).

קסד.

קִדְּם הַקְדוּשָׁה הָיָה נוֹטֵל הַכּוֹס בְּיָדוֹ וְהָיָה עוֹמֵד זְמַן רַב עִם הַכּוֹס
בְּיָדוֹ לְפָנֵי הַשְּׁלַחַן בְּשִׂתְיָקָה, וְלֹא הָיוּ שׁוֹמְעִין מִמֶּנּוּ כִּי-אִם קָצַת קוֹל
הַשְּׁתוֹקְקוֹת, וְעָלָה אָז לְמָקוֹם שֶׁעָלָה וְכוּ'. אַחֲר־כֵּן אַחַר שֶׁשָּׁהָה
הַרְבֵּה מְאֹד, פָּתַח אֶת פִּיו בְּנִעִימוֹת נִפְלְאָה ... "יּוֹם הַשְּׁשִׁי" וְכוּ'.

קסה.

וְהַעֲבוּדָה הַקְדוּשָׁה וְהִירְאָה שְׁלוֹ בְּלִיל שַׁבַּת-קֹדֶשׁ — אִי-אֶפְשָׁר
לְשַׁעַר וְלִסְפֹּר כָּלֵל מְרַב דְּבִקּוֹת שֶׁהֵיְתָה לוֹ. וּפְעַם אַחַת נָטַל אֶת יָדָיו
וּבְרַף בְּרַפְתָּ הַמוֹצֵיָא בְּסַעֲדַת לַיִל שַׁבַּת-קֹדֶשׁ, וְגַם כָּל הַמְּסַבִּין עַל
שְׁלַחַנוֹ נָטְלוּ יְדֵיהֶן וּבְרָכוּ בְּרַפְתָּ הַמוֹצֵיָא וְאָכְלוּ אֶת פְּרוּסְתָם. וְחִתְּףָה
אַחַר שֶׁאָכַל רַבְּנוּ ז"ל פְּרוּסַת הַמוֹצֵיָא, עָלָה בְּמַחְשַׁבְתּוֹ לְמָקוֹם
שֶׁעָלָה, וְהִתְדַבֵּק בּוֹ יַחְבְּרָה בְּדַבְּקוֹת גְּדוּלָה וּבִירְאָה נוֹרְאָה, וַיֵּשֶׁב
בְּשִׂתְיָקָה וּבְעֵינָיִם פְּקוּחוֹת וּבְדַבְּקוֹת עֲצוּמָה וּנְפִלְאָה כָּל הַלַּיְלָה. וְלֹא
הוֹשִׁיטוּ שׁוּם מְאָכֵל עַל הַשְּׁלַחַן, כִּי נִבְהָלוּ מִפְּנֵי מְאֹד, וְהָיוּ מִתְּיַרְאִין
לְבַלְבֵּל אוֹתוֹ. וּבַתּוֹף כֵּן הָאִיר הַשַּׁחַר, וַתִּגַּץ הַחֲמָה, וּבְרָכוּ בְּרַפְתָּ-
הַמְּזוּן וּנְפִטְרוּ מֵעַל הַשְּׁלַחַן.

קסו.

וְאָז בְּשָׁנִים אֵלּוּ שֵׁיִשֵּׁב רַבְּנוּ ז"ל בְּמַעֲדוֹוְעִדְיוֹקָע, הִתְקַרַּב אֵלָיו
אַחִיר ר' יַחִיאֵל בְּהִתְקַרְבוֹת גְּדוּלָה וְנִעֲשָׂה מַחְסִידֵי רַבְּנוּ ז"ל עַל-פִּי
מַעֲשָׂה שֶׁהָיָה: כִּי פְעַם אַחַת בָּא ר' יַחִיאֵל לְשַׁבַּת-קֹדֶשׁ אֶל רַבְּנוּ ז"ל
וְרָאָה אֶת הַהִנְהָגָה שְׁלוֹ בְּלִיל שַׁבַּת-קֹדֶשׁ, וְהוֹטְבָה מְאֹד בְּעֵינָיו.
וּבְסַעֲדַת שַׁחֲרִית שָׁל שַׁבַּת-קֹדֶשׁ הָיוּ מְסַפְרִין הָעוֹלָם לְפָנֵי רַבְּנוּ ז"ל
אֵלּוּ שִׁיחוֹת חֲלִין, וְלֹא הוֹטַב הַדְּבָר בְּעֵינֵי ר' יַחִיאֵל. וּבְמוֹצֵיָא

שַׁבַּת-קֹדֶשׁ נִכְנָס לְחֲדָרוֹ שֶׁל רַבְּנוּ ז"ל וְדַבֵּר עִמוּ מְזֵה. וְאָמַר לוֹ רַבְּנוּ ז"ל: "הֲאֵתָהּ זֹכֵר כָּל הַסְּפוּרִים, שֶׁהֵיוּ אֶצֶל הַשִּׁלְחָן בְּשַׁחֲרִית?" וְלֹא הָיָה זֹכֵר אֶת כָּלָם. וְאָמַר לוֹ רַבְּנוּ ז"ל: "אֲנִי זֹכֵר אֶת כָּלָם". וְהִלְךְ וְנָעַל אֶת הַדָּלֶת שֶׁל חֲדָרוֹ וְהִתְחִיל לְסַדֵּר לְפָנָיו כָּל הַסְּפוּרִים וְלִהְסָבִיר לוֹ קֶצֶת, מָה הָיָה עֲנִיָּגָם. וְדַבֵּר עִמוּ כָּל הַלַּיְלָה עַד כַּמָּה שָׁעוֹת מֵהַיּוֹם, וְהִחְלוּנוֹת הָיוּ סְתוּמִים. וְאַחַר-כֵּן הִבִּיט עַל הַמְּרֹאֶה-שָׁעוֹת וְרָאָה, שֶׁהִגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת-שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית מִכְּבָר, וְהִפְסִיק הַדְּבוּר. וְהִלְךְ ר' יְחִיאֵל מִמְּנוּ בְּכִכָּה גְדוֹלָה וּבְגַעְגּוּעִים גְּדוֹלִים וּבְהִתְעוֹרְרוֹת נִפְלְאָה, עַד שֶׁעָבְרוּ כַּמָּה יָמִים, שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לֶאֱכֹל וְלֹא הָיָה יָכוֹל לִישֵׁן וְכוּ', רַק יָשַׁב בְּכִכּוֹת גְּדוֹלוֹת, מִחֲמַת גְּדֹל הַתְּשׁוּקָה וְהַגַּעְגּוּעִים וְהִתְעוֹרְרוֹת הַנִּפְלְאָה שֶׁנִּתְעוֹרַר אֶז מִדְּבָרֵי רַבְּנוּ ז"ל. וּמֵאֵז נִתְקַרַּב אֶל רַבְּנוּ ז"ל בְּהִתְקַרְבוֹת אֲמִתִּית עֲצוּמָה וְנִפְלְאָה מְאֹד מְאֹד כָּל יְמֵי תַּיִו הַקְּדוּשִׁים.

קסז.

וְהָיוּ כָּל דְּבוּרָיו וְשִׁיחוֹתָיו הַקְּדוּשִׁים עִם אֲנָשָׁיו רַק מְעַבְּרֵת-הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וְהִלְהִיב אֶת לְבָבָם מְאֹד מְאֹד אֵלָיו יִתְבָּרַךְ, עַד שֶׁהִמְשִׁיךְ בָּהֶם תְּשׁוּקָה עֲצוּמָה וְהִתְעוֹרְרוֹת נוֹרָאָה וְנִפְלְאָה מְאֹד מְאֹד גַּם-כֵּן לַעֲשׂוֹת כְּמוֹתוֹ וְלַעֲזֹב הַכֹּל וּלְעַבְדוֹ יִתְבָּרַךְ בְּאֵמֶת וּבְתַמִּים. וּפְעַם אַחַת הָיָה אִישׁ אֶחָד מֵאֲנָשָׁיו קוֹבֵל לְפָנָיו מְאֹד עַל חֲסָרוֹן פְּרִנְסָתוֹ. אָמַר לוֹ רַבְּנוּ ז"ל: "אֵינִי יוֹדֵעַ, אִיךָ יֵשׁ לָכֶם לֵב כְּזֶה לְבַלְבֵּל אוֹתִי בְּהִבְלֵי עוֹלָם הַזֶּה. הֲלֹא אֲנִי דוֹמָה כְּמִי שֶׁהוֹלֵךְ יוֹמָם וְלַיְלָה בְּמִדְבָּר וְחוֹתֵר וּמִבְקֵשׁ לַעֲשׂוֹת מִמִּדְבָּר יָשׁוּב, כִּי בְּכָל אֶחָד מֵכֶּם יֵשׁ בְּלָבוֹ מִדְבָּר שְׂמֵמָה מֵאִין יוֹשֵׁב, וְאִין שָׁם מְדוּר לְשִׁכְנָה. וְאֲנִי חוֹתֵר וּמִבְקֵשׁ בְּכָל יַעַת לַעֲשׂוֹת אֵיזָה תְּקוּן וּמְקוּם בְּלִבְבְּכֶם לְהִיּוֹת שָׁם מְדוּר לְשִׁכְנָה. הֲלֹא כַּמָּה יְגִיעוֹת צְרִיכִין לַעֲשׂוֹת מֵאִילָן סָרְק עָב, שְׁקוּרִין דְּעַמְבָּ, לַעֲשׂוֹת מִמְּנוּ כְּלִים יָפִים וְרֵאוּיִים לְתַשְׁמִישׁ אָדָם. כַּמָּה יְגִיעוֹת צְרִיכִים, עַד שֶׁמְסַתְּתִין אוֹתוֹ וּמְנַסְרִין אוֹתוֹ וּמְתַקְּנִין אוֹתוֹ בְּמַעַצֵּד וּבְשָׂאֵר כְּלִים הַצְּרִיכִין לָזֶה, כְּמוֹ-כֵן מִמֶּשׁ יְגִיעוֹת כְּאֵלוֹ

צָרִיךְ אֲנִי לִיגַע אֶת עֲצָמֵי עִם כָּל-אֶחָד מִכֶּם לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ אִיזָה תִקּוֹן
— וְאַתֶּם מְבַלְבְּלִין אוֹתִי בַּהֲבָלִים כָּאלוּ! —

קסח.

וְהִיְתָה דְרָכּוֹ שֶׁל רַבְּנוּ ז"ל לְשִׁמְעַע כָּל מָה שֶׁדִּבְּרוּ לְפָנָיו סְפוּרִים
וְחֻדְשׁוֹת מָה שֶׁנֶּעֱשָׂה בְּעוֹלָם וְכוּ'. וְרָאוּ שֶׁהִיְתָה לוֹ בְּזָה עֲבוּדָה
וְהַשְׂגוֹת גְּדוּלוֹת. וְעַל-פִּי-רַב הָיָה נִכְנָס מִהַשִּׁיחוֹת וּמִהַסְּפוּרִים
וּמִהַחֻדְשׁוֹת וְכוּ' לְתוֹךְ שִׁיחָה נוֹרְאָה וְנִפְלְאָה בְּתוֹרָה וּבַתְּפִלָּה
וּבִירְאָת שָׁמַיִם. וְכַמָּה פְּעָמִים בָּא אֶל שִׁיחָה אֲרָכָה, עַד שֶׁאָמַר תּוֹרָה
שְׁלֵמָה, מֵעֵין הַשִּׁיחָה וְהַחֻדְשׁוֹת שֶׁסִּפְּרוּ לְפָנָיו וְכוּ'. וְדָרְכּוֹ הִיְתָה
תָּמִיד, שֶׁאֵפְלוּ כְּשֶׁהָיָה מְדַבֵּר עִם בְּנֵי-אָדָם שִׁיחוֹת חֲלִין, הָיוּ רַגְלָיו
וְרַב גּוּפוֹ מְרַתְתִין מָאֵד. וְהָיוּ רַגְלָיו מְזוֹדְעִזֵּין מִמָּשׁ מָאֵד מָאֵד.
וְכַשֶּׁהָיָה נֹסֵמֵךְ עַל הַשְּׁלֶחָן, הָיָה הַשְּׁלֶחָן עִם כָּל שְׂאֵר אַנְשֵׁים
הַנֹּסֵמְכִים עַל הַשְּׁלֶחָן גַּם-כֵּן מְרַתְתִין מִחֻמָּתוֹ, כִּי הָיוּ רַגְלָיו וְגוּפוֹ
מְרַתְתִין וּמְזוֹדְעִזֵּין תָּמִיד — וְכָל זֶה מֵרַב הִירְאָה וְהַפְּחַד שֶׁהָיוּ עֲלָיו
מִפְּחַד ה'. וְכִי שָׁלָא זָכָה לִרְאוֹת אֶת הִירְאָה, שֶׁהִיְתָה מְנַחֵת עַל פָּנָיו
תָּמִיד, לֹא רָאָה יִרְאָה מְעוּלָם. וְהָיוּ עֲלָיו כָּל מִינֵי חַן שֶׁבְּעוֹלָם. וְהָיָה
מָלֵא יִרְאָה וְאַהֲבָה וְקִדְשָׁה נִפְלְאָה וְנוֹרְאָה בְּכָל אִיבָר וְאִיבָר. וְהָיָה
מִפְּשֵׁט מְכָל הַמְּדוּת וְהַתְּאוּת הַרְעוֹת בְּתַכְלִית הַפְּשִׁיטוֹת וּבְתַכְלִית
הַבְּטוּל, שְׂאִי-אֶפְשָׁר לְמַח אֲנוּשֵׁי לְשַׁעַר כָּלֵל, אֲשֶׁר לֹא נִמְצָא דְגָמְתוֹ
בְּעוֹלָם כָּלֵל. וְהָיָה חֲדוּשׁ נִפְלְאָה וְנוֹרָא מָאֵד מָה שֶׁאֵין הַפָּה יְכוּל
לְדַבֵּר וְהַלֵּב לְחַשֵּׁב. וְאֵל כָּל זֶה זָכָה עַל-יְדֵי-רַב שֶׁקִּידְתּוֹ בַּתְּפִלָּה
וּבַהֲתַבּוּדוֹת וּבִיגִיעוֹת עֲצוּמוֹת, שֶׁיִּגַע מָאֵד מָאֵד בְּעֲבוּדָתוֹ הַקְּדוּשָׁה
יָמִים וְשָׁנִים.

תקנ"ח

קסט.

ויהי היום בתחלת הַרְף תקנ"ח בָּא ר' שְׁמֵעוֹן אֶל רַבְנוּ ז"ל אֶל עִיר מְעֻדוֹעַד־יוֹקֵעַ וְאָמַר לוֹ רַבְנוּ ז"ל: "שְׁמַע נָא, יֵשׁ לִפְנֵי נְסִיעָה, וְאִינִי יוֹדֵעַ לְהִיכֵן?" וְשָׁחַק ר' שְׁמֵעוֹן: "אִיךָ נוֹסְעִים, אִם אֵין יוֹדְעִים לְהִיכֵן נוֹסְעִים". וְהִשִּׁיב לוֹ: "בְּאַמַּת אִינִי יוֹדֵעַ", וְתַכְף וּמִיד כְּשֶׁשָּׁמַע ר' שְׁמֵעוֹן מִרַבְנוּ ז"ל זֹאת, נִתְעוֹרַר מֵעֲצָמוֹ וְהִלֵּךְ ר' שְׁמֵעוֹן וְהִכִּין עֲגָלָה וְסוֹסִים וְכָל צְרָכֵי הַנְּסִיעָה. וְשָׂאל אוֹתוֹ רַבְנוּ ז"ל בְּלִשׁוֹן תְּמִיהָה: "הֲתוֹכֵל לְנַסֵּעַ עִמִּי?" וְשָׂאל ר' שְׁמֵעוֹן אֶת רַבְנוּ ז"ל: "לָמָּה לֹא?" וְהִשִּׁיב רַבְנוּ ז"ל, כִּי הַנְּסִיעָה תִּתְמַהֲמַה אוֹ שְׁבוּעַ אוֹ שְׁבוּעִים אוֹ תְּדַשׁ אוֹ רַבַּע שָׁנָה אוֹ חֲצֵי שָׁנָה אוֹ שָׁנָה תְּמִימָה. וְהִתְחִיל ר' שְׁמֵעוֹן לְשָׁחַק, אִיךָ יְכוּל לְהִיּוֹת דְּבַר כְּזֶה, שְׂאָדָם לֹא יֵדַע, אִיפֹה נוֹסֵעַ וְכַמָּה תִּתְאַרְךָ הַנְּסִיעָה. אַךְ כְּשֶׁרָאָה, שְׂרַבְנוּ ז"ל רוֹצֵה לְנַסֵּעַ בְּאַמַּת, אָז אָמַר ר' שְׁמֵעוֹן לְרַבְנוּ ז"ל, שֶׁהוּא מַפְקִיר הַכֹּל וְנוֹסֵעַ עִמּוֹ, אֶפְלוּ שְׂיִתְמַהֲמַה זְמַן רַב. וְהִתְחִילוּ לְנַסֵּעַ עַל הַדֶּרֶךְ שְׁנוֹסְעִים לְמַעַזְבוֹז'. וּבְאַמְצַע הַדֶּרֶךְ בִּקֵּשׁ ר' שְׁמֵעוֹן מִרַבְנוּ ז"ל, שְׂיִסְעוּ דֶּרֶךְ כְּפָר וּוְאֶלְחִיוִיץ. וְקִבַּל שֵׁם עוֹד אִישׁ אֶחָד, שְׂיִסַּע עִמָּהֶם. וְעַדִּין לֹא יָדַע רַבְנוּ ז"ל, לְהִיכֵן הוּא נוֹסֵעַ. כִּף אָמַר אָז, עַד שֶׁהִגִּיעוּ אֶל עִיר מְעֻזְבוֹז'. וְנִכְנַס רַבְנוּ ז"ל לְבֵית אָבִיו וְאָמַר הַצְדִּיקִים, וְשָׁמְחוּ מְאֹד לְקִרְאָתוֹ. וַיֵּשֶׁב שָׁם אִיזוֹ שָׁעָה. אַחֲר־כֵּף אָמְרָה לוֹ אִמּוֹ הַצְדִּיקָת: "בְּנִי, מְתִי תִלֵּךְ לְזִקְנֶךָ הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב הַקְדוּשׁ ז"ל (הֵינּוּ עַל קַבְרוֹ הַקְדוּשׁ)?" וְהִשִּׁיב לָהּ רַבְנוּ ז"ל: "אִם זִקְנִי רוֹצֵה לְהִתְרְאוֹת עִמִּי, יְבוֹא לְכָאֵן". אַחֲר־כֵּף בְּלִילָה שָׁכַב רַבְנוּ ז"ל לִישׁוֹ, וּבִבְקָר עָמְדָה אִמּוֹ וּבָאָה אֵלָיו וְאָמְרָה לוֹ: "הֲלֹא זִקְנֶךָ כְּבָר הִיָּה אֶצְלֶךָ, וּמְתִי תִלֵּךְ אֵלָיו (הֵינּוּ עַל קַבְרוֹ הַקְדוּשׁ)?" הִשִּׁיב לָהּ רַבְנוּ ז"ל: "עַכְשָׁו לֹא אֶהְיָה עַל קַבְרוֹ. בְּחִזְרִתִי מִדְרָפִי, אִם יִרְצֶה הַשֵּׁם יִתְבַּרְךָ, אֶהְיָה!"

קע.

וּנְתַנְדַע לְרַבְּנוּ ז"ל מִן הַשָּׁמַיִם, שְׁצַרְיָךְ לְנִסְעֵ אֶל עִיר קַאמִינִיץ.
וְהִנֵּה תַכְּף-וּמְיָד סְמוּךְ לְכְנִיסָתְךָ לְעִיר מְעוֹז'בוֹז', נִחְלָה שָׁם ר' שְׁמַעוֹן
מָאד, וְהִכְרַח רַבְּנוּ ז"ל לְהַשְׁאִירוֹ בְּעִיר מְעוֹז'בוֹז'. וְכִשְׁנִפְרַד רַבְּנוּ ז"ל
מֵר' שְׁמַעוֹן, (שְׁקוֹרִין גִּיזְעִינְט) בָּכָה ר' שְׁמַעוֹן וְשָׂאֵל אֶת רַבְּנוּ ז"ל:
"מִתִּי אֶתְרָאָה פְּנִים אֶל פְּנִים עִמָּכֶם? כִּי הֲלֹא תוּכְלוּ לְהַתְמַהֲמָהּ
בְּדַרְךְ, מִי יוֹדַע כְּמָה? כְּמוֹ שְׁאַמְרָתֶם לִי עוֹד בְּבֵיתְכֶם
בְּמַעֲדוֹדוֹדְיוֹקַע". וְהִשִּׁיב לוֹ רַבְּנוּ ז"ל: "לֹא אֶתְמַהֲמָהּ כִּי-אִם שְׁמוֹנָה
יָמִים אוֹ עֶשְׂרֵה יָמִים וְלֹא יוֹתֵר". וְשָׂאֵלוּ ר' שְׁמַעוֹן: "רַבִּי, הֲלֹא
אַמְרָתֶם בְּבֵיתְכֶם, שְׁאִינְכֶם יוֹדְעִים, כְּמָה תִּתְמַהֲמָהוּ בְּדַרְךְ". הִשִּׁיב
לוֹ רַבְּנוּ ז"ל: "בְּאַמַּת בְּבֵיתִי לֹא יוֹדְעֵתִי, אֲבָל עֲכָשׁוּ אֲנִי יוֹדַע, שְׁאַנִּי
צַרְיָךְ לְנִסְעֵ לְקַאמִינִץ, וְלֹא אֶתְמַהֲמָהּ הַרְבֵּה, כִּי-אִם כְּנֹ"ל". וְלֹא רָצָה
ר' שְׁמַעוֹן לְהַנִּיחַ אֶת רַבְּנוּ ז"ל, עַד שִׁיבְטִיחוּ, שְׁבִנְדָאֵי בְּחִזְרֹתוֹ
יִמְצְאוּנוּ בַּחַיִּים וְשְׁלוֹם וְיִקַּח אוֹתוֹ עִמוֹ, וְהִבְטִיחוּ רַבְּנוּ ז"ל עַל-זֶה.

קעא.

כִּי בְּאוֹתוֹ הַלִּילָה שְׁהִיָּה בְּמַעֲז'בוֹז', בָּא אֵלָיו הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב
הַקְּדוֹשׁ ז"ל וְאָמַר לוֹ, שְׁיִסַּע תַּכְּף-וּמְיָד לְעִיר קַאמִינִץ.

קעב.

וְלָקַח רַבְּנוּ ז"ל אֶת הָאִישׁ שְׁנִסַּע עִמָּהֶם מִכְּפָר וּוְאֶלְחִיווִיץ.
וְהִתְחִילוּ לְנִסְעֵ לְעִיר קַאמִינִץ. וְכָל נִסְיַעְתּוֹ הִיָּתָה בְּפִשְׁטוֹת גְּמוּרָה,
בְּדַרְךְ שְׁאַנְשִׁים פְּשוּטִים נוֹסְעִים בְּלִי שׁוּם הַתְּנַשְׂאוֹת וּבְלִי שׁוּם
פְּרָסוּם. אַף-עַל-פִּי שְׁכָבָר הִיָּה אָז רַבְּנוּ ז"ל מִפְּרָסוּם בְּעוֹלָם,
אַף-עַל-פִּי-כֵן הִזְהִיר אֶת הָאִישׁ, שְׁלֹא יִפְרָסְמוּ כָּלֵל בְּשׁוּם מְקוֹם, כִּי
נִסַּע בְּהַעֲלֵם גְּדוֹל כְּדַרְךְ הַסּוֹחְרִים.

קעג.

והגיעו לעיר קאמיניץ, שְׁהִיא כְּמֵאָה וּחֲמִשִּׁים קִילוֹמֶטְרִים מֵעִיר
מַעֲוֵבּוֹז.

וְאִזּוֹ בְּאוֹתָהּ הָעֵת לֹא הָיָה רִשָּׁאֵי שׁוּם יְהוּדֵי לְדוֹר בְּקֵאמִינִיץ וְלֹא
לְלוֹן שָׁם בְּתוֹךְ הָעִיר, רַק כָּל הַיְהוּדִים הָיוּ דְרִים חוּץ לְעִיר. וְכָל מִי
שֶׁהָיָה לוֹ אֵיזָה עֵסֶק בְּתוֹךְ הָעִיר, הָיָה נִכְנָס לְתוֹךְ הָעִיר בַּיּוֹם וְהָיָה
רִשָּׁאֵי לְהִיּוֹת שָׁם כָּל הַיּוֹם, וּבִלְיָלָה הִכְרַחְתוּ כָּל הַיְהוּדִים לְצֵאת מִן
הָעִיר, כִּי לֹא הָיָה רִשָּׁאֵי שׁוּם יְהוּדֵי לְלוֹן שָׁם בְּמִפְרָסֶם. וְנִכְנָס רַבְּנוּ
ז"ל אֶל תּוֹךְ הָעִיר עִם הָאִישׁ שֶׁהָיָה עִמּוֹ אִזּוֹ, וְהָיָה שָׁם יַחַד כָּל הַיּוֹם
עַד הַלֵּילָה. וּבִלְיָלָה, שֶׁכָּל הַיְהוּדִים יָצְאוּ מִן הָעִיר כְּנֶהוֹג אִזּוֹ, צָוָה
רַבְּנוּ ז"ל לְאִישׁ שֶׁהָיָה עִמּוֹ, שְׁגָם הוּא יָצָא מֵהָעִיר. וְצָוָה אוֹתוֹ,
שֶׁלְּמַחֲרַת יִכְנָס אֶל תּוֹךְ הָעִיר וְיִמְצָא אוֹתוֹ בְּמִקּוֹם הַזֶּה. וְיָצָא הָאִישׁ
מִן הָעִיר בְּתוֹךְ כָּל הַיּוֹצְאִים, וְרַבְּנוּ ז"ל נִשְׂאָר שָׁם לְבִדּוֹ בְּתוֹךְ הָעִיר.
וְשׁוּם בְּרִיָּה לֹא הִרְגִּישָׁה בּוֹ. וּמָה שֶׁעָשָׂה שָׁם כָּל הַלֵּילָה, נִגְעַלְמִים מֵעֵין
כָּל חַי. וּבַיּוֹם הַמַּחֲרַת נִכְנָס הָאִישׁ וּבָא אֶל הַמִּקּוֹם, שֶׁאָמַר לוֹ רַבְּנוּ
ז"ל, וְיִמְצָא אוֹתוֹ שָׁם. וְאַחֲרֵיכֵן נִכְנָס רַבְּנוּ ז"ל עִם הָאִישׁ לְתוֹךְ כַּמָּה
וְכַמָּה בְּתִים, וְעָשׂוּ לָהֶם אֵיזוֹ שְׂיִכוּת לְכַנֵּס שָׁם. וּבִקְצַת בְּתִים צָוּוּ
לְתֵן לָהֶם יַיִן שְׂרָף וְכִיּוֹצָא בְּזֶה. וְהָיוּ בְּתוֹךְ הַרְבֵּה בְּתִים מְאֹד. וְאִין
שׁוּם אָדָם בְּעוֹלָם יוֹדֵעַ כְּנֶהוֹתוֹ, מָה עָשָׂה שָׁם. וְאַחֲרֵיכֵן נִסַּע מִשָּׁם
לְעִיר מַעֲוֵבּוֹז וְקָנָם הַבְּטָחְתוֹ לְאִמּוֹ הַצְּדִיקָה לֵילֵךְ אֶל הַקְּבֵר שֶׁל
הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ ז"ל, וְכֵן לָקַח עִמּוֹ אֶת ר' שְׁמֵעוֹן כְּאֲשֶׁר
הַבְּטִיחוֹ, וְנִפְרָד מֵהוֹרָיו הַקְּדוֹשִׁים וְחִזַּר מִשָּׁם אֶל בֵּיתוֹ בְּעִיר
מַעֲוֵבּוֹז עַד יוֹקֵעַ.

קעד.

וְאַחֲרֵיכֵן אַחַר שֶׁלָּן רַבְּנוּ ז"ל בְּעִיר קֵאמִינִיץ — מֵאוֹתוֹ הָעֵת
וְהִלָּאָה נִתְּנָה רְשׁוּת לַיְהוּדִים אֲנָשֵׁי קֵאמִינִיץ לְדוֹר בְּתוֹךְ הָעִיר.

(ובספרי הסטוריה מובא, שאותה הרשות ליהודי קאמיניץ
 לדור בתוך העיר נתנה להם על-ידי פאלוס הקיסר בשנת 1797
 למספרם).

קעה.

והנסיעה לעיר קאמיניץ הייתה פליאה גדולה מאד. וכל העולם
 אמרו פרושים על זה; קצת דורשים לשבח וקצת דורשים להפך
 וכו', אבל כלם טעו, אפלו אותן שאמרו לשבח, לא פונו פונתו כלל.
 ואפלו אותן שידעו קצת, מחמת שהוא בעצמו גלה להם איזה רמז,
 אף-על-פי-כן לא ידעו פונתו בשלמות.

קעו.

קצת אמרו, שנסע פדי למצא שם את הכתבים של הבעל-שם-
 טוב הקדוש ז"ל, שסגרו באבן, ואומרים קצת שהם טמונים שם
 בקאמיניץ, ואמרו, שנסע לשם בשביל זה. ורבנו ז"ל התלוצץ מזה
 ואמר, שלא נסע כלל בשביל זה, כי אינו נצרך לזה כלל, ואמר אלו
 היה רוצה אותם הכתבים, היו מביאים אותם לביתו, אף הוא אין
 צריך להם כלל.

קעז.

ותכף ומיד כשבא רבנו ז"ל לביתו בעיר מעדוועדיווקע, גלה
 דעתו, שרוצה לנסע לארץ ישראל. ובשבת הראשונה שבא לביתו
 אמר תורה על פסוק (תהלים סג, ט) "דבקה נפשי אחריך". והתורה
 הייתה נפלאה מאד מאד. והתפאר בעצמו מאד ואמר: "ומה
 כשבאתי רק מקאמיניץ, אני אומר תורה כזו, כשאבוא מארץ-
 ישראל, על אחת כמה וכמה שאזכה לגלות תורה נוראה יותר
 ויותר".

קעח.

ובאותו הזמן סמוך לביאתו מעיר קאמיניץ נולדה לרבנו בת רביעית. ועוד טרם שקראו לה שם, נפטרה. ענה ואמר רבנו ז"ל: "כהנה וכהנה, חס ושלום, ימות אצלי בשביל תנועה אחת, שיש חלוק אצלי בין קדם היותי בקאמיניץ בין לאחר היותי שם".

קעט.

ואמר רבנו ז"ל: "מי שיודע, מפני מה היתה ארץ-ישראל תחלה ביד פנעז ואחר-כך באה ליד ישראל — הוא יודע, מפני מה הוא הנה תחלה בקאמיניץ ואחר-כך נסע לארץ ישראל".

קפ.

ערב-פסח (בהיותו אז בן עשרים ושש) יצא רבנו ז"ל מהמקוה ואמר אז לזה שהלך עמו, שבזאת השנה יהיה בודאי בארץ-ישראל. ובחג-הפסח אמר תורה על פסוק (תהלים עז, כ) "ושבילך במים רבים ועקבותיך לא נדעו". והקשה מרישא לסיפא ואמר תורה על-זה בתרוין קשיא זו. ומתוך דברי תורתו הקדושה נתודע לכל הבאים אליו, שבודאי יסע לארץ ישראל.

קפא.

ואז בימי חג-הפסח שמעו בפרוש ממנו, שרוצה לסע לארץ-ישראל, כדי לקיים שם כל התרניג מצות לכלל יחד כל המצות התלויות בארץ עם כל המצות של חוץ לארץ ולכוללן יחד ולקימן ברוחניות, ואחר-כך יוכל לקימן בראוי בגשמיות.

קכב.

וכן אמר, שְׂרוּצָה לְנוֹסֵעַ לְאַרְץ־יִשְׂרָאֵל כְּדֵי לְהַשִּׁיג חֲכָמָה עֲלֵאָהּ, כִּי יֵשׁ חֲכָמָה עֲלֵאָהּ וְחֲכָמָה תַּתָּאָהּ. וְחֲכָמָה תַּתָּאָהּ יֵשׁ לוֹ כָּבֵד, וְעֲדִין הוּא צָרִיף לְהַשִּׁיג חֲכָמָה עֲלֵאָהּ. וּבְשִׁבִיל זֶה הוּא נוֹסֵעַ לְאַרְץ־יִשְׂרָאֵל.

קכג.

וְעוֹד אָמַר, שְׁגָם מְטַעֵם זֶה הוּא נוֹסֵעַ לְאַרְץ־יִשְׂרָאֵל, כִּי מִקְדָּם כְּשֶׁהָיָה צָרִיף דְּבַר מִזְקֵנוּ ר' נַחֲמָן הוֹרִידֵנָקְעַר ו"ל הַשּׁוֹכֵב בְּאַרְץ־יִשְׂרָאֵל, הָיָה שׁוֹלַח אֶת הַצְּדִיק ר' יִשְׁעִיָּהּ ו"ל הַקְּבוּר בְּסַמִּילָע. וְעַכְשָׁו נִתְעַלָּה ר' נַחֲמָן זְקֵנִי לְמַעְלָה לְמַעְלָה עוֹד יוֹתֵר, וְעַל־כֵּן אֵינוּ יָכוֹל לְשַׁלַּח אֶת ר' יִשְׁעִיָּהּ ו"ל יוֹתֵר, עַל־כֵּן הוּא נוֹסֵעַ לְאַרְץ־יִשְׂרָאֵל, כְּדֵי לְדַבֵּר עִם זְקֵנוּ ר' נַחֲמָן ו"ל וּלְהַעֲמִיד עִמּוֹ אִפֹּן, אִיף יוּכַל לִידַע מִמֶּנּוּ תָּמִיד מַה שֶּׁהוּא צָרִיף לִידַע עַל יְדוֹ.

קכד.

וּכְפִי שֶׁשָּׁמְעוּ וְהִבִּינוּ מִפִּיו, הָיוּ לוֹ כַּמָּה וְכַמָּה טַעְמִים בְּעִנְיָן נִסְיַעְתּוֹ לְאַרְץ־יִשְׂרָאֵל, וּמִלְבַּד הַנִּסְתָּרוֹת שֶׁלֹּא גָלָה כָּלֵל, כִּי כָּל דְּבַר וְדַבָּר שֶׁעָשָׂה, לְעוֹלָם לֹא עָשָׂה דְּבַר בְּשִׁבִיל טַעַם אֶחָד בְּלִבָּד, רַק בְּכָל דְּבַר שֶׁעָשָׂה, הָיוּ בוֹ כַּמָּה וְכַמָּה אֲלָפִים וּרְבֻבוֹת טַעְמִים עֲלִיוֹנִים עֲמֻקִּים וּגְבוּהִים מְאֹד מְאֹד, וּבִפְרָטִיּוֹת בְּעִנְיָן הַנִּסְיַעָה לְאַרְץ־יִשְׂרָאֵל, שֶׁמֶסַר נַפְשׁוֹ עַל־זֶה מְאֹד מְאֹד בְּלִי שְׁעוֹר וְעַרְף.

קכה.

וְאָמַר אֹז רַבְּנוּ ו"ל לר' יוֹדֵל, שְׂרוּצָה לְנוֹסֵעַ לְאַרְץ־יִשְׂרָאֵל. וְר' יוֹדֵל בִּרְךְּ אוֹתוֹ וְאָמַר לוֹ: "רַבִּי, בּוֹדָאִי אַתָּם רוּצִים לְפַעַל שָׁם אֵינָה דְּבַר גְּדוֹל, יְהִי רְצוֹן, שֶׁהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יַעֲזֹר אֶתְכֶם, שֶׁתִּזְכְּפוּ לְפַעַל שָׁם מַה שֶּׁאַתָּם רוּצִים". וְנִעְנַע לוֹ בְּרֵאשׁוֹ עַל בְּרַכְתּוֹ. אַחֲר־כֵּן אָמַר לוֹ רַבְּנוּ ו"ל: "הֵייתִי יָכוֹל לְפַעַל מְבַקְשִׁי וְחִפְצִי וְעִנְיָנִי, שֶׁאֲנִי רוּצָה

לפֵעַל בְּאַרְץ-יִשְׂרָאֵל — הֵייתִי יָכוֹל לַפְעַל גַּם פֹּה עַל-יַדֵי תַפְלוֹת
 וּבִקְשׁוֹת וְתַחֲנוּנִים לְבַד, וְלֹא הֵייתִי צָרִיךְ לְנִסְעַ לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל. רַק
 הַחֲלוּק: שֶׁכְּשֶׁאֲזַכֶּה לְהִיּוֹת בְּאַרְץ-יִשְׂרָאֵל, אֲזַכֶּה לְקַבֵּל הַשְּׁגָתִי
 עַל-יַדֵי לְבוּשִׁים, אֲבָל כָּאֵן בְּחוּץ-לְאַרְץ לֹא אוּכַל לְקַבֵּל הַשְּׁגָתִי
 עַל-יַדֵי לְבוּשִׁים, רַק בְּלֹא לְבוּשִׁים. וְזֶה הַחֲלוּק שֶׁבֵּין קִדְשַׁת שְׁבַת
 לְקִדְשַׁת יוֹם-טוֹב". וּפְתַח לַפָּנִי ר' יוֹדֵל הַסְּדוּר שֶׁל הָאַרְיֹ"ל וְהִרְאָה
 לוֹ בַּכּוֹנֹת, שֶׁזֶהוּ הַחֲלוּק בֵּין שְׁבַת לְיוֹם-טוֹב; שֶׁבְּשֶׁבַת הָאוֹר מְלַבֵּשׁ
 בְּלִבוּשֵׁין, וּבְיוֹם-טוֹב הָאוֹר — בְּלֹא לְבוּשֵׁין, כִּידוּעַ.

קפ"ו.

וּכְבָּאֲשֶׁר שָׁמְעָה אֶשְׁתּוֹ זֹאת, שָׁלְחָה אֶת בְּתוּלָה שְׁרָה אֵלָיו לִשְׂאֵל
 אוֹתוֹ, אֵיךְ אֶפְשָׁר לְהַנִּיחַ אוֹתָן, מִי יִפְרֹגְסֵן. וְהִשִּׁיב כֹּךְ: "אֵת תִּסְעִי
 אֶל מַחְתַּנְךָ (כִּי הִיא הֵיטָה כְּכֹר מֵאַרְסַת עִם בֶּן ר' לִיִּיב דָּאֲבְרָאוֹנְעֵר).
 אַחֲוֹתָךְ הַגְּדוֹלָה אֲדֵל, יִקַּח אוֹתָהּ אֶחָד לְהִיּוֹת מְשֻׁרְתָת בְּבֵיתוֹ. אַחֲוֹתָךְ
 הַקְּטָנָה מֵרִים, יִקַּח אוֹתָהּ אֶחָד לְבֵיתוֹ מִצַּד רַחֲמָנוֹת, וְאִמְךָ תִּהְיֶה
 מְשֻׁרְתָת [מְבֻשָׁלָת], וְכֹל מֵה שֶׁבְּבֵיתִי, אֶמְכֹר הַכֹּל בְּשִׁבִיל הוֹצָאוֹת-
 הַדֶּרֶךְ". וּכְבָּאֲשֶׁר שָׁמְעוּ זֹאת בְּנֵי בֵיתוֹ, גָּעוּ כְּלָם בְּבִכְיָה וּבְכוּו כַּמָּה
 יָמִים. וְלֹא הֵיטָה לוֹ שׁוּם רַחֲמָנוֹת עֲלֵיהֶם, וְאָמַר, כִּי בְּלֹא-הִכִּי יִהְיֶה
 אִיךְ שִׁיְהִיָּה, הוּא יִסַּע בְּוֵדָאֵי, כִּי רַבּוּ כְּכֹר הוּא שָׁם, וּמַעֲוֹטָא בְּתַר
 רוּבָא אֲזֻלִּיב. (וְאָמַר בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "וּוֹאֲרֵן דִּי גִרְעֵסְטַע הַעֲלִפְט אִיז
 שׁוֹיִן דָּאֲרִטִי וְכוּ").

קפ"ז.

וְאָמַר אִז לְאַנְשֵׁיו: "אֲנִי רוּצָה לְנִסְעַ לְאַרְץ-יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי יוֹדַע
 גְּדֹל הַמְּנִיעוֹת וְהַעֲכוּבִים, שִׁיְהִיּוּ לִי עַל-זֶה בְּלִי שְׁעוֹר וְעֶרְךָ. וְאֲנִי
 יוֹדַע, שֶׁהַסֵּמ"ךְ-מ"ם יִהְפֹּךְ עֲכָשׁוּ אֶת כָּל הָעוֹלָם עִם מְלַחְמָה גְּדוֹלָה

(ב) המעוט הולך אחר הרב.

(ג) משום שהחלק הגדול כְּכֹר שָׁם.

לְמַעַן לְמַנַּע אוֹתִי מִלְּנַסֵּעַ לְאַרְץ־יִשְׂרָאֵל (וְכֵן נִתְקַיֵּם עֵינִן לְקַמֵּן סִימָן ר'). אַף כָּל זְמַן שֶׁהַנְּשֻׁמָּה בְּקִרְבִּי, כָּל זְמַן שִׁיְהִיָּה לִי רוּחַ־חַיִּים בְּאִפִּי, אֶמְסַר נַפְשִׁי וְאֶסַּע בְּכָל כַּחֲסֵי לְשֵׁם. וְכָל עוֹד נַפְשִׁי בִּי, אֶסַּע לְשֵׁם, וְהוֹ, הַטּוֹב בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה”.

קפח.

וְאָמַר: “עַל כָּל פְּסִיעָה וּפְסִיעָה שֶׁל נְסִיעַת אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל תִּהְיֶה לִי מְסִירַת נַפְשׁ”. וְאָמַר: “אֲנִי רוֹצֶה לְנַסֵּעַ מִיָּד, אִיךָ שִׁיְהִיָּה, אֶפְלוּ בְּלִי מַעוֹת עַל הוֹצָאוֹת”. וְתַכְּף נִסְעוּ אֲנָשָׁיו בְּעִירוֹת הַסְּמוּכוֹת וְקִבְּצוּ מִיָּד אֵיזָה סֶף, לְמַעַן יִהְיֶה לוֹ עַל־כָּל־פְּנִים עַל הוֹצָאוֹת לְנַסֵּעַ מִבֵּיתוֹ, כִּי הַנְּסִיעָה הִיְתָה בְּנִחְיָצוֹת גְּדוֹלָה, וְרָאוּ, שְׂאִי אֶפְשָׁר לְעַכְבּוּ בְּשׁוּם אֶפֶן אֵיזָה זְמַן כָּלֵל.

קפט.

וְאִזּוֹ בְּאוֹתָהּ הָעֵת אַחַר פְּסַח, שֶׁהַכִּיֵּן עֲצָמוּ רַבְּנֵי ז' ל' לְנַסֵּעַ לְאַרְץ־יִשְׂרָאֵל, הָיָה אִישׁ אֶחָד מֵאֲנָשָׁיו עֲשִׂיר וּמֵיחֶס גְּדוֹל, וְנִתְאַוָּה מְאֹד לְנַסֵּעַ עִם רַבְּנֵי ז' ל' בְּצוֹתָא חָדָא. וְהִרְבֶּה רַעִים עַל רַבְּנֵי ז' ל' לְבַקֵּשׁ בְּעֵבֹרוֹ, שִׁיקַח אוֹתוֹ עִמּוֹ לְאַרְץ־יִשְׂרָאֵל. וְנוֹדַע לְרַבְּנֵי ז' ל' עֲנִין זֶה, וְקָרָא אֶת הָאִישׁ לְפָנָיו וְאָמַר לוֹ: “אַתָּה חָפֵץ לְנַסֵּעַ לְאַרְץ־יִשְׂרָאֵל?” וְהִשִּׁיב: “כֵּן”, וְשָׁאַל: “אִם־כֵּן מִפְּנֵי מָה אֵין אַתָּה נוֹסֵעַ?” וְהִשִּׁיב: “אִם תִּקְחוּ אוֹתִי עִמָּכֶם, אֶסַּע עִמָּכֶם מִיָּד”. עָנָה לוֹ רַבְּנֵי ז' ל' וְאָמַר לוֹ: “מָה טַעַם יֵשׁ לָךְ, שֶׁאַתָּה רוֹצֶה לְנַסֵּעַ לְאַרְץ־יִשְׂרָאֵל, בּוֹדָאִי מְכַרְחָ, שִׁישׁ לָךְ טַעַם, כִּי הֲלֹא גַם יִשְׁמַעְאֵלִים וְעַרְבִיִּים נוֹסְעִים לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל וְכו'”. וְהִתְחִיל הָאִישׁ לְתַרְץ אֶת עֲצָמוֹ וְכו'. וּפְתָאם נִתְלַהֵב רַבְּנֵי ז' ל' מְאֹד מְאֹד, וְנִתְאַדָּם פָּנָיו כְּמֵרָאָה אֵשׁ. וְהִפְּךָ פָּנָיו מֵהָאִישׁ וְדַבֵּר אֶל הָעוֹלָם, שֶׁהָיוּ סְבִיבוֹ, בְּהִתְלַהֲבוֹת גְּדוֹלָה, וְהִדְבּוּרִים הָיוּ כְּגַחְלֵי אֵשׁ. וְכֵן הִתְחִיל לוֹמַר: “כְּשֶׁרוֹצִים בְּאֵמַת לְבוֹא לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל, אוֹמְרִים, אִם אֶקַּח אוֹתוֹ יִסַּע — כֵּן רוֹצִים לְבֹא לְאַרְץ־יִשְׂרָאֵל? הֲלֹא כְּשֶׁרוֹצִים לְבוֹא לְאַרְץ־יִשְׂרָאֵל,

צריכים לילך רגלי, כי השם יתברך אמר לאברהם (בראשית יב, א):
 'לך-לך מארצך וממולדתך וגו' אל הארץ וגו', ואמר לו השם
 יתברך, לך-לך דיקא, שצריכין לילך רגלי ממש כדי לזכות לבוא
 לארץ-ישראל!" ואמר את הדבורים האלו בהתלהבות גדולה מאד.

קצ.

ורבנו ו"ל היה סגור ומסגור כל אלו הימים של אחר פסח, וראו
 אצלו עבודות והתלהביות גדולות מה שלא ראו אצלו עד עכשו,
 כי לא דבר אז עם שום בריה. ונגש אליו אחד מאנשיו ואמר לו:
 "רבי, מפני מה אין אתם מקרבים אותנו ואינכם מדברים אתנו."
 והשיב לו, שאין לו עתה דבורים. ואמר: "שנודע לי עכשו על פסוק
 (ישעיה מג, ב) "כי תעבר במים אתך אני" — איך יכולין לראות, מתי
 שרוצין את האבות: אברהם, יצחק ויעקב. והיה חדוש אצלי, מפני
 מה על-פי פסוק זה דיקא, אף אני חושב, מחמת שאני צריך לעבר
 את הים. אף למה לכם זאת ומה צריך לכם בזה. ואם אפלו הייתי
 יכול להלביש זאת במוסר, שיהיה בו צורך לכל, אף אין לי עתה
 דבורים."

קצא.

והתחיל להלך אנה ואנה בבית, והאיש הנ"ל עומד ורועד מרב
 פחד, שהיה לו ממה שאמר לו רבנו ו"ל. ופתאם מתחיל רבנו ו"ל
 לאמר לו: "אני עני ואביון יותר מכל הגדולים; זה יש לו ממון,
 וזה יש לו כסף, וזה יש לו עירות — ואני, אין לי כלום. אף זאת
 כל גחמתי, כשאני מזכיר לעצמי, שבצלמא דקשוט יהיו כלם
 צריכים לי וישתוקקו לשמע החדושים, שאני מחדש בכל עת ובכל
 רגע. מה אני? רק מה שהנשמה שלי מחדשת. אותי צריכים כל
 העולם לא מבעיא אתם וכמותכם, אתם יודעים זאת בעצמכם, אלא
 אפלו אותם הצדיקים שיכולין כבר להתפלל — אני יכול להראות
 להם, שאינם יודעים כלל, מהי תפלה? ולהראות להם דרך בתפלה.

וגם אָפְלוּ הַצְדִּיקִים הַגְּדוֹלִים מְאֹד, שֶׁהוֹלְכִים כְּבָר רַק בַּיְחֻדִים — אֲנִי יְכוּל לְהִרְאוֹת לָהֶם, שְׂאִינָם יוֹדְעִים כָּלֵל הַדְרָךְ בַּיְחֻדִים, וְלִהְרְאוֹת לָהֶם דְרָךְ בַּיְחֻדִים". וְחָשַׁב עוֹד כְּמֵה דְבָרִים וְכוּ'.

קצב.

כְּמֵה יָמִים קָדָם נִסְיַעְתּוּ הַמֵּתִיק סוּד עִם ר' יִצְחָק אַחֵי ר' חַיִּיקֵיל, שִׁיסַע עִמּוֹ יַחְדָּו לְאַרְץ-יִשְׂרָאֵל^ד.

קצג.

י"ח בְּאֵיר, ל"ג בְּעֶמֶר, עָרַב שַׁבַּת-קֹדֶשׁ פְּרָשַׁת אֲמֹר יֵצְאוּ שְׁנֵיהֶם מִבֵּיתוֹ בְּמַעְדָּוֵעַדִּיּוֹקַע לְהִתְחִיל אֶת הַנְּסִיעָה לְאַרְץ-יִשְׂרָאֵל, וְנִסְעוּ וְשָׁבְתוּ בַּכֶּפֶר סַאקִילַע. (וְסִפֵּר אַחֲר־כֵּן ר' יִצְחָק, שֶׁרָאָה בְּנִסְיַעָה זֶה נִפְלְאוֹת פְּלֵאִי-פְּלֵאוֹת, כִּי תִכְףּ וּמִיָּד כִּשְׁהִתְחִילוּ לְנִסְעַ, הִיָּתָה לָהֶם קְפִיצַת-הַדְרָךְ. רַבְּנוּ ז"ל יָשַׁב בְּדַבְּקוֹת עֲצוּמָה, וְהִסּוּסִים רָצוּ בְּמַהֲרֹת כְּזוֹ, שֶׁעֲדִין עוֹד לֹא רָאָה מִיָּמָיו).

[וּבְאֵמַת לְהַגִּיעַ מַעִיר מַעְדָּוֵעַדִּיּוֹקַע עַד כְּפָר סַאקִילַע בְּיוֹם אֶחָד וּמְכַל-שָׁפָן בְּעָרֵב-שַׁבַּת-קֹדֶשׁ, זֶה דְּבַר שְׂאִי-אֶפְשָׁר עַל-פִּי דְרָךְ הַטָּבַע, כִּי הַמֵּרְחָק מַעִיר מַעְדָּוֵעַדִּיּוֹקַע עַד כְּפָר סַאקִילַע הוּא יוֹתֵר מִמָּאָה וּשְׁמוֹנִים וּשְׁמוֹנָה קִילוֹמֵטְרִים].

ד) בַּתְּחִלַּת נִסְיַעְתּוֹ שֶׁל רַבְּנוּ ז"ל לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל, הִיָּה מְדַבֵּר שִׁיסַע עִמּוֹ וּלְוִהוּ אֲדָם אַחֵר וְלֹא ר' יִצְחָק אַחֵי ר' חַיִּיקֵיל, וְלֹא יָצָא לַפְעַל, מִחֲמַת שָׂבָא וְהִתְפָּאֵר לִפְנֵי רַבְּנוּ ז"ל שֶׁהֲצִלִּים לְהַשִּׁיג תְּפוּחִים יָפִים, שֶׁתְּהִיָּה לָהֶם צְדָה לְדְרָךְ, נַעֲנֶה רַבְּנוּ ז"ל וְאָמַר לוֹ: אִם אַתָּה חוֹשֵׁב עַל תְּפוּחִים יָפִים, אֵינְךָ יְכוּל לְנִסְעַ עִמִּי לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל. וּכְזוֹ הַלְשׁוֹן אָמַר לוֹ: "אֲזוּ דוּ הָאִסְט אֵין זִין שִׁינַע הַעֲפֵל קַעֲנִסְטוּ מִיט מִיר נִישֵׁט פֶּאָרן קִיין אַרְץ יִשְׂרָאֵל". כִּי נִסְיַעַת רַבְּנוּ ז"ל הִיָּתָה בְּעָבוּר רוֹחַנִיּוֹת, וְאֵין לְחָשַׁב אֲזוּ עַל גְּשָׁמִיּוֹת, וְהַנְּסִיעָה כְּרוּכָה בְּמִסִּירוֹת נֶפֶשׁ גְּדוּלָה, וְאִם עֲדִין חוֹשֵׁב עַל תְּפוּחִים יָפִים, לֹא יִחְזִיק מַעֲמַד זֶה הָאִישׁ, וְעַל-כֵּן בַּחֵר אַחֲר־כֵּן בַּר' יִצְחָק אַחֵי שֶׁל ר' חַיִּיקֵיל, שֶׁהִיָּה עוֹבֵד ה' גְּדוֹל בְּמִסִּירוֹת נֶפֶשׁ בְּלַתִּי לְה' לְבָדוּ.

קצד.

וְרַבְּנֵנוּ ז"ל אָמַר אִזּוּ בְּכַפֵּר סַאקִילָע, שְׁהַמְקוּם הַזֶּה עוֹד יִהְיֶה בְּיָמִים הַבָּאִים יָשׁוּב גְּדוּל. (וְכֵן נִתְקַיֵּם אַחֲרֵי שָׁנִים רַבּוֹת, שְׁאַחַר פְּטִירָתוֹ נַעֲשֶׂה מְכַפֵּר זֶה עִיר גְּדוּלָּה וְנִקְרָא עֲכָשׁוּ וְאִזְנִישְׁנֶסֶק).

קצה.

וְשֵׁם בְּכַפֵּר סַאקִילָע נִתְגַּלָּה אֵלָיו הַצְדִּיק הַקְּדוֹשׁ ר' מְנַחֵם מְעַנְדִּיל מוֹוִיטְעֶפֶסֶק (שְׁנֹסְתֵלֶק כְּעֶשֶׂר שָׁנִים קִדָּם בְּשָׁנַת תַּקמ"ח), וְגַלְגָּה לוֹ כִּי שֵׁם "אַתָּה" מְסַגֵּל עַל הַיָּם לְהַכְנִיעַ הַגְּלִים, וְהַסּוֹד (תְּהִלִּים פט, י): "בְּשׂוֹא גְלִיו 'אַתָּה' תִּשְׁבַּחֶם". (עֵינִי לְקוֹטִי-מוֹהֲר"ן, חֶלֶק א', סִימָן רנו, שְׁצָרִיךְ לְקַח חֲמֵשׁ פְּתַקְאוֹת, וְלִכְתֹּב עַל כָּל אַחַת תִּיבַת "וְרַב חֶסֶד", וְזֶה עוֹלָה ר"פ [מְאֵתִים וּשְׁמוֹנִים], וְחֲמֵשׁ פְּעַם ר"פ [מְאֵתִים וּשְׁמוֹנִים] הֵם אֶלֶף תִּי"ו [אֶלֶף וְאַרְבַּע מְאוֹת], וְחֲמֵשׁ פְּתַקְאוֹת הֵם ה' [חֲמֵשׁ] וּבִיחַד זֶה א'ת"ה. וּבְשַׁעַת הַרוּחַ סַעְרָה יִזְרַק הַחֲמֵשׁ פְּתַקְאוֹת אֶל הַיָּם, וְיַעֲמֵד הַרוּחַ סַעְרָה).

קצו.

וּמְכַפֵּר סַאקִילָע נָסַע רַבְּנֵנוּ ז"ל לְעִיר נִיקוּלִיב. וְתַכְּף-וּמְיָד כְּשָׁבָא לְעִיר, מְצָא שֵׁם סְפִינָה טְעוּנָה חֲטִים, שְׁנוֹסַעַת לְעִיר תְּרַסוֹן. וְנִתְיָשֵׁב לְנִסְעָה עִם הַסְּפִינָה הַזֹּאת עַד תְּרַסוֹן. וְהִגִּיעַ לְעִיר תְּרַסוֹן כְּמָה יָמִים קִדָּם שְׁבֻעוֹת, וְאָמַר שֵׁם תּוֹרוֹת נִפְלְאוֹת עַל פְּסוּק (תְּהִלִּים קז, כט) "יִקָּם סַעְרָה לְדָמָה", וְעוֹד כְּמָה תּוֹרוֹת. וְהָיוּ שֵׁם אֲנָשֵׁי הַרַב מְלִיאָדִי וְהַבִּיאוּ לְפָנָיו תּוֹרוֹת הַרַב, וְסָתַר דְּבָרָיו לְפָנָיו אֲנָשָׁיו וְהִרְאָה לָהֶם, שְׁאִינוּ כֵּן כְּמוֹ שְׁאָמַר.

קצז.

וְהָיָה בְּחַג הַשְּׁבֻעוֹת בְּעִיר תְּרַסוֹן. וּבִלְיָלָה הָיָה עַר כָּל הַלְיָלָה כְּנֶהוּג. וְקִדָּם אֹר הַיּוֹם הֶלֶךְ עִם הָאִישׁ שְׁלוֹ ר' יִצְחָק לְמַקְוֶה. וּבְכָל

הַדָּרֶךְ שֶׁהֵלֵךְ עִמּוֹ לַמִּקְוָה, שָׁאֵלוּ רַבְּנֵנוּ ו"ל בְּכֹל פַּעַם: "הֲאִם אַתָּה שׁוֹמֵעַ קוֹלוֹת?" וְהָשִׁיב לְרַבְּנֵנוּ ו"ל, שְׂאִינוּ שׁוֹמְעֵ שׁוֹם דְּבָר. וְנִתְפָּלֵא מְאֹד רַבְּנֵנוּ ו"ל, עַל שְׂאִינוּ שׁוֹמְעֵ, וְאָמַר לוֹ: "אֵיךְ אֶפְשֶׁר לְכִלִּי לִשְׁמֹעַ קוֹלוֹת כְּעַתָּה." וְהֵלְכוּ יַחַד לַמִּקְוָה, עָנָה וְאָמַר לוֹ רַבְּנֵנוּ ו"ל: "אֶפְשֶׁר הוּא קוֹל הַקְּאֻפְעֵלִיעַ", שְׂאִנִּי שׁוֹמְעֵ?" וְהָשִׁיב לוֹ הָאִישׁ שֶׁהֵלֵךְ עִמּוֹ ר' יִצְחָק: "אִינִי שׁוֹמֵעַ שׁוֹם קוֹל קְאֻפְעֵלִיעַ וְלֹא שׁוֹם קוֹל כָּלֵל". וְמָמָה רַבְּנֵנוּ ו"ל מְאֹד. וְהֵבִין ר' יִצְחָק, שֶׁהוּא שׁוֹמְעַ עֲכָשׁוּ קוֹלוֹת וּבְרָקִים שֶׁל קַבְּלַת-הַתּוֹרָה.

קצח.

וּכְשֶׁהִגִּיעוּ לַמִּקְוָה, טָבַל רַבְּנֵנוּ ו"ל הַרְבֵּה טְבִילוֹת מְאֹד. וּכְשֶׁיִּצְאָ מִהַמִּקְוָה, אָמַר לוֹ רַבְּנֵנוּ ו"ל: "שְׁנוּדַע לִי עֲכָשׁוּ בְּעַת קַבְּלַת-הַתּוֹרָה בְּעֵנִין הַנֶּאֱמָר בַּזוֹהַר הַקְּדוֹשׁ (תְּקוּנַיִזוּהַר, תְּקוּן לַג): אֵית יְרָאָה וְאֵית יְרָאָה וְכוּ', וְעֲכָשׁוּ נוֹדַע לִי, שְׂיֵישׁ עוֹד יְרָאָה, שֶׁהִיא גַם-כֵּן עוֹד יוֹתֵר וְיוֹתֵר אֶפְלוּ מִיְרָאָה עֲלָאָה' הַנִּזְכָּר שָׁם, כִּי נוֹדַע לִי עֲכָשׁוּ יְרָאָת אֱלֻקוֹת, שֶׁהִיא יְרָאָה וּפְחַד גְּבוּהַ וְעֲצוּם וּמְרוֹמָם וּמְנֻשָּׂא מְאֹד מְאֹד".

קצט.

וְאָמַר אָז (הַנֶּאֱמָר בַּלְקוּיטִי-מוֹהַר"ן, חֵלֶק א', סִימָן קמח): "מִדַּת הַיְרָאָה בְּעֲצָמָה הִיא יְרָאָה מִהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וְאִם כֵּן יֵשׁ לָהּ גַם-כֵּן יְרָאָה, וְזוֹאת הַיְרָאָה הִיא גַם-כֵּן יְרָאָה מִהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וְאִם-כֵּן יֵשׁ לָהּ גַם-כֵּן יְרָאָה. וְכֵן נִכְלָלַת יְרָאָה אַחַת בַּחֲבֵרָתָהּ, לְמַעַלָּה לְמַעַלָּה עַד אֵין סוּף וְכוּ'". (עֵין שָׁם בְּפָנִים).

(ה) הַמִּקְוָה.

(ו) יֵשׁ יְרָאָה וְיֵשׁ יְרָאָה.

(ז) יְרָאָה עֲלִיוֹנָה.

.ר.

וְאִזּוֹ קִדְּם שְׁבוּעוֹת ד' בְּסִינּוֹן, שִׁבְת־קֹדֶשׁ פָּרַשְׁת בַּמִּדְבָּר יָצָא
נְפוּלִיּוֹן הַצָּרְפְּתִי בְּאֲנִיּוֹת מִלְחָמָה לְלַחֵם עִם מִצְרַיִם. וְאִף שֶׁהָיָה קֶצֶת
בְּלָבוּל וּפְחָדִים, אֶף-עַל-פִּי-כֵן נִסְכַּם בְּדַעַת רַבְּנּוֹ ו"ל, שֶׁהוּא יִמְשִׁיךְ
נִסְיַעְתּוֹ וְלֹא יִסְתַּכַּל עַל שׁוֹם עֶכּוֹב בְּעוֹלָם.

.רא.

וְתַכְּף וּמְיָד אַחַר שְׁבוּעוֹת נִסַּע רַבְּנּוֹ ו"ל עִם אֲנִיָּה מֵעִיר חֶרְסוֹן
עַד עִיר אָדַעס.

וְאִזּוֹ בְּיָמֵים הָהֵם מִי שֶׁרָצָה לְנַסֵּעַ לְאַרְץ-יִשְׂרָאֵל, לֹא נִסַּע דֶּרֶךְ
אָדַעס, כִּי הָיוּ מִתִּירָאִים לְנַסֵּעַ דֶּרֶךְ שָׁם, כִּי אָמְרוּ, שֶׁהֵיךְ מִסְכָּן שָׁם.
אֲךָ הוּא בְּחֻכְמָתוֹ הַגְּדוּלָּה הַבֵּינָה, שֶׁטוֹב יוֹתֵר לְנַסֵּעַ עַל סְפִינָה מֵאָדַעס
לְעִיר אִיסְטַנְבוּל שֶׁבְּטוּרְקִיָּה מִכַּמָּה טַעֲמִים: כִּי מְקַצְרִים אֶת הַדֶּרֶךְ
הַרְבֵּה מְאֹד מֵאֲשֶׁר יִסַּע דֶּרֶךְ עִיר גִּלְצִי (אֵלִיטִי, כִּיּוֹם בְּרוֹמְנִיָּה), אֲשֶׁר
נִהְיָ רַב הָעוֹלָם לְנַסֵּעַ דֶּרֶךְ שָׁם. וְכֵן יוֹצְאִים מִן הַסְּפִינָה, שְׂיֵשׁ,
כְּשׁוֹסְעִים דֶּרֶךְ עִיר גִּלְצִי, שְׂיֵשׁ סְכָנָה גְּדוּלָּה, כְּשִׁיּוֹרְדִים מִהַנֶּהַר
טוֹנָא" עַל הַיָּם כַּמִּפְרָסִם — מִטַּעֲמִים אֵלּוֹ לֹא הַשְּׂגִיחַ כָּלֵל עַל דְּבָרֵי
הָעוֹלָם. רַק סָלַל דֶּרֶךְ חֲדָשָׁה דֶּרֶךְ אָדַעס לְאִסְטַנְבוּל. וּמֵאִזּוֹ וְהִלָּאָה
נַעֲשֶׂה דֶּרֶךְ כְּבוֹשָׁה, וְהַכֵּל נוֹסְעִים דֶּרֶךְ שָׁם.

.רב.

וּכְשֶׁהֲגִיעוּ לְעִיר אָדַעס, צָוָה רַבְּנּוֹ ו"ל אֶת הָאִישׁ שֶׁנִּסַּע עִמּוֹ ר'
יָצָק, שִׁיקְנָה בְּעִבּוּרוֹ הַרְבֵּה נִיר לְכַתִּיבָה וּדְיוֹ.

.רג.

וְשָׁכְרוּ מְקוֹם בְּסַפִּינָה לְנֹסֵעַ לְאִיסְטַנְבוּל. וּבִיציאתם מֵאֲדָעֶס אֶל
הַסַּפִּינָה לְוֹו אוֹתָם הִרְבָּה אֲנָשִׁים מְאֹד בְּכַבּוּד גְּדוֹל, וְנִסְעוּ אַחֲרֵיהֶם
כַּמָּה עֲגָלוֹת, וְלוֹו אוֹתָם בְּשִׁיר, בְּמִשְׁתָּה וּבִשְׂמִחָה גְּדוֹלָה מְאֹד.

וְתַכְףּ וּמִיד בְּבוֹאֵם אֶל תּוֹף הַסַּפִּינָה הִתְחִיל רַבְּנוּ ז"ל לְכַתֵּב
חֲדוּשֵׁי־תוֹרָה וְהִזְהִיר אֶת הָאִישׁ שֶׁנֹּסֵעַ עִמּוֹ לְבַל יַעֲיֵן כָּלֵל בְּכַתְּבֵים
שְׁלוֹ, וְהִכְרַח הָאִישׁ לְהִבְטִיחַ לוֹ בְּהֵן שְׁלוֹ, וְאִזּוּ הָאָמִין לוֹ וְנָתַן לוֹ
אֶת מִפְתַּח־הַתִּיבָה.

.רד.

וּכְשֶׁהִתְחִילָה הַסַּפִּינָה לְנֹסֵעַ עַל הַיָּם הִשְׁחֹר, תַּכְףּ בְּמַעַת לְעַת
הָרֵאשׁוֹן הִיָּתָה רוּחַ סְעָרָה גְּדוֹלָה, עַד שֶׁהַגְּלִים קָפְצוּ עַל הַסַּפִּינָה,
וְהִכְרַחוּ לְהִיּוֹת בְּחֹדֶר סָגוּר וּמְסֻגָּר מִחַמַּת הַיָּם, שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ עֲלֵיהֶם.
וְהָיוּ בְּרָקִים וּרְעָמִים וְרוּחוֹת גְּדוֹלוֹת בְּלִי שְׁעוֹר וְעָרָף. וְכֵן הָיָה פֶּחַד
גְּדוֹל מֵרַעַשׁ הָרְעָמִים וְהַגְּשָׁמִים וְשֵׁאוֹן הַגְּלִים. וּמִחַמַּת פֶּחַד לֹא הָיָה
אֶפְשָׁרִי לִישֵׁן בְּלִילָה.

.רה.

שֶׁם עַל הַסַּפִּינָה בָּאָה אֶל רַבְּנוּ ז"ל גִּשְׁמַת מֵת אֶחָד, שֶׁנִּפְטַר
בְּסֻמוּף, וְדָבַר עִם רַבְּנוּ ז"ל מֵה שֶׁדָּבַר. אַחֲרֵי־כֵן שָׁאַל רַבְּנוּ ז"ל אֶת
הָאִישׁ שֶׁהָיָה עִמּוֹ: "הֲרֵאִיתָ, שֶׁהָיָה כָּאֵן הַרֵף בְּשָׁנִים מוֹאֲלָחִיוּיִץ?"
(יֵשׁ אוֹמְרִים, שֶׁזֶּה הָיָה הָאֲבִרֵף שֶׁלֹּהָ אֶת רַבְּנוּ ז"ל מְעִיר מְעוֹן־בוֹז'
לְעִיר קְאֻמִּינִיץ וְנִפְטַר אַחֲרֵי־כֵן) וְהִשִּׁיב הָאִישׁ ר' יִצְחָק, שֶׁלֹּא רָאָה
שׁוֹם דָּבָר.

רו.

ואחר נְסִיעָה שֶׁל ד' יָמִים בָּאוּ לְעִיר אִיסְטַנְבוּל וַיֵּשְׁבוּ עַל הַסֶּפֶר (שְׁפַת הַיָּם), כִּי לֹא הָיוּ יוֹדְעִים בְּאֵיזָה בֵּית לְהִפְנֹס, כִּי לֹא הָיוּ יְכוּלִים לְהַכִּיר בֵּין יִשְׁמַעְאֵלִי לַיהוּדִי, וְלֹא יָכְלוּ לְשָׂאֵל מִחַמַּת שְׁלֹא הָיוּ יוֹדְעִים לְשׁוֹנָם. וַחֲפָשׂוּ אַחַר אֵיזָה אִישׁ, שִׁיּוֹדַע גַּם לְשׁוֹנָם וַיְהִיָּה לָהֶם לְמַתְרַגְּמָן וּלְמַלְיָץ. וְזָמַן לָהֶם הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ אֶחָד, שִׁיּוֹדַע לְשׁוֹנָנוּ, וְעִזַּר לָהֶם מְאֹד. וְהֵלֵךְ עִמָּהֶם וְשָׁכַר בְּעִבּוּרָם אַכְסֵנְיָא טוֹבָה בְּעִיר בַּחֲלֵק הַנִּקְרָא גְּאֵלִיטָא (כִּי עִיר אִיסְטַנְבוּל נִחְלָקָת לְשִׁלְשָׁה חֻלְקִים. וְגֵלִיטָא הוּא בַּחֲלֵק הַמַּעְרָבִי-צְפוֹנִי). וְכֹאשֶׁר נִכְנְסוּ לְאַכְסֵנְיָא אַחַר שְׁעָה אוֹ שְׁעֵתִים אָמַר רַבְּנוּ ז"ל, שְׂאִינוּ רוֹצִה לְהַשְׂאֵר שָׁם. וְשָׂאֵל אוֹתוֹ הַמַּתְרַגְּמָן, אֶפְשָׁר טוֹב לְפָנֶיכֶם לְהִיּוֹת בְּעֶקֶר שֶׁל אִיסְטַנְבוּל, דְּהֵינּוּ בְּעִיר הַמְּלוּכָה, שְׂשֵׁם מְגוּרֵי הַשּׁוּלְטָן הַטּוֹרְקִי, וְשָׁם אֵין שׁוּם זׁוג רִשָּׁאִי לְבוֹא לְשָׁם, כִּי־אֵם זְכָרִים לְבַד. וְהַשִּׁיב, שְׂשֵׁם בּוֹדְאֵי טוֹב לְפָנָיו, וְהֵלֵךְ לְשָׁם. (וְזוֹ הִיְתָה הָעִיר הַיְשָׁנָה שְׁבֵאִיסְטַנְבוּל, שֶׁהוּא חֲלֵק הַמַּעְרָבִי דְרוֹמִי). וְשָׁם הִתְאַכְסֵן, כִּי הוּטַב בְּעֵינָיו הַמְּקוֹם.

רז.

וְשָׁם גָּלוּ לָהֶם אֲנָשֵׁי-הַמְּקוֹם, שִׁישׁ שָׁם שְׁלוּחַא-דְּרַבְּנֵי מְאָרְץ-יִשְׂרָאֵל, וְעַמָּם שְׁנֵי אֲנָשִׁים מִמְּדִינַתְנוּ, שֶׁהָיוּ בְּאֶרְץ-יִשְׂרָאֵל וְעָכְשׁוּ הֵם חוֹזְרִים לְבֵיתָם וְנוֹסְעִים מְאָרְץ-יִשְׂרָאֵל לְחוּץ לְאֶרְץ. וְכֹאשֶׁר שָׁמַע זֹאת רַבְּנוּ ז"ל, אָמַר לְהָאִישׁ שֶׁנֹּסַע עִמּוֹ ר' יִצְחָק: "אֲנִי מְזַהֵר אוֹתְךָ לְבַל תִּגְלֶה אוֹתִי כָּלֵל וְלֹא תִגִּיד כָּלֵל, מִי אֲנֹכִי, אִם יִשְׁאַלְוּ עָלַי".

רח.

וְכַבּוֹאֵם לְשָׁם מִיַּד הַכִּיר אֶחָד מִשְׁנֵי הָאֲנָשִׁים, שֶׁנֹּסְעוּ מְאָרְץ-יִשְׂרָאֵל לְבֵיתָם, אֶת הָאִישׁ שֶׁנֹּסַע עִם רַבְּנוּ ז"ל, וְשָׂאֵל אוֹתוֹ: "מָה

אתה עושה כֵּאֵן?״ הַשִּׁיב לוֹ: ״אֲנִי נוֹסֵעַ עִם זֶה הַרֶךְ בְּשָׁנִים לְאַרְץ הַקְּדוּשָׁה״. וְשָׂאֵל אוֹתוֹ: ״מִי הוּא זֶה?״ וְהַשִּׁיב לוֹ, שֵׁיִשׁ לוֹ בִּילְעֻט מִהַקְּאָרְדָן שֶׁל הַקִּינֶרֶת מֵאוֹסְטְרִיָּה, וְלֹא רָצָה לְגַלוֹת לוֹ מִי הוּא בַּעֲצָמוֹ כִּאֲשֶׁר הִזְהִיר אוֹתוֹ רַבְּנוֹ ז״ל.

ר.ט.

וְנִכְנַס בְּלִבָּם עַל רַבְּנוֹ ז״ל, שֶׁהוּא נוֹסֵעַ מִהַקְּאָרְדָן לְחֶלֶק עַל הַחֲסִיד הַמְּפָרָסִם בּוֹצִינָא קְדִישָׁא מוֹרְנוּ הֶרֶב אַבְרָהָם קְאֵלִיִּסְקֶעֶר ז״ל וְהַנְּלוּיִם אֵלָיו. (כִּי אַז בְּעֵרָה מִחֶלְקַת עֲצוּמָה בֵּין חֲסִידֵי הַקְּאֵלִיִּסְקֶעֶר וּבֵין חֲסִידֵי ״בַּעַל הַתִּנְיָא״, וְחָשְׁדוּ, כִּי רַבְּנוֹ ז״ל הוּא שְׁלִיחַ מִשְׁכָּר מִהַמְּלוּכָה, שֶׁיַּעֲשֶׂה מִחֶלְקַת עַל הַקְּאֵלִיִּסְקֶעֶר בְּאַרְץ-יִשְׂרָאֵל). וְנִכְנַסוּ בְּטַעוֹת זוֹ, עַד שֶׁהָיוּ לָהֶם הוֹכָחוֹת גְּדוּלוֹת עַל-זֶה לְפִי טַעוֹתָם, וְנִדְמָה לָהֶם, כִּאֲלוֹ רַבְּנוֹ ז״ל מְשַׁלַּח מְאַנְשִׁים רַבִּים בְּשָׂבִיל לְחֶלֶק עַל הַקְּאֵלִיִּסְקֶעֶר. וְהִתְחִילוּ לְחַקֵּר אֲצֵל הָאִישׁ ר' יִצְחָק, שֶׁנֹּסֵעַ עִם רַבְּנוֹ ז״ל, אִם יֵשׁ לוֹ אֲגָרַת. וְהַשִּׁיב, שֶׁאֵין לוֹ. וְשָׂאֵלוּ אוֹתוֹ, מַה בְּוִנְתוֹ בְּנִסְיָה זוֹ לְאַרְץ-יִשְׂרָאֵל. וְהַשִּׁיב, שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּוִנְתּוֹ. וְלֹא רָצוּ לְסַמֵּךְ עַל הָאִישׁ ר' יִצְחָק, וְאָמְרוּ, שֶׁגַּם הוּא מְרַמֶּה אוֹתָם. וְאָמְרוּ, אַף-עַל-פִּי שֶׁמִּכְבָּר אָנוּ מִפִּירִים אוֹתָךְ לְאִישׁ כָּשֶׁר, אָבֵל עֲכָשׁוּ שׁוֹב אֵין אָנוּ יוֹדְעִים, אִם עוֹדֶךָ מִחֲזִיק בְּתַמָּךְ. וְשָׂאֵלוּ אוֹתוֹ: ״שְׂאֵלְתָ אֶת רַבְּךָ ר' נַחֲמָן מִמַּעַדְוֵעֵדִיוֹקֶע, אִם לְנִסְעַ עִם הָאִישׁ הַזֶּה״. אָמַר לָהֶם: ״הֵן״. אָבֵל הֵם לֹא סָמְכוּ עוֹד עַל דְּבָרָיו, כִּי נִדְמָה לָהֶם בְּבִירוֹ עַל רַבְּנוֹ ז״ל, כִּאֲלוֹ הוּא אִישׁ מְרַמֶּה, חַס וְשְׁלוֹם, וְנוֹסֵעַ לְחֶלֶק עַל אַנְשֵׁי אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל.

ר.י.

וְהִלְכוּ אֲצֵל רַבְּנוֹ ז״ל בַּעֲצָמוֹ לְחַקֵּר אוֹתוֹ, מִי הוּא וּמֵאַיִזָּה מְקוֹם הוּא וּמֵאַיִזוֹ מִשְׁפָּחָה. וְלֹא רָצָה לְגַלוֹת כָּלֵל. וְדָבְרוּ אֵתוֹ בְּחֻכְמָתָם

(י) רְשִׁיּוֹן מְנַצֵּיג הַקִּיסָר הָאוֹסְטְרִי.

וְרָצוּ לַחְקֹר בְּכִמְהָ אַפְּנִים כְּדִי לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ אֵיזָה דְבוּר לְהַבִּין מִמֶּנּוּ
עַל־יְדֵי־זֶה, מִי הוּא. וְהוּא הִשִּׁיב לָהֶם עַל כָּל שְׁאֵלָתָם בְּחֻכְמָתוֹ, וְלֹא
יָכְלוּ לְהַבִּין כָּלֵל. וּבִלְבָב דַּעְתָּם מְאֹד מְאֹד וְרָמָה אוֹתָם וְעָקַם אֶת
מַחֲס, עַד שֶׁלֹּא יָכְלוּ לַעֲמֹד עָלָיו כָּלֵל לְהַבִּין מִמֶּנּוּ לֹא דָבָר וְלֹא חֲצִי
דָבָר. וּבְכָל פַּעַם נִדְמָה לָהֶם לְאִישׁ אַחֵר; לְמִשָּׁל שֶׁשְּׁאַלוּ אוֹתוֹ, אִם
הוּא כֹהֵן. הִשִּׁיב, הֵן. אַחֲר־כֵּן בִּיּוֹם שֶׁאַחֵר זֶה שְׁאַלוּ אוֹתוֹ פְּתָאִם,
אִם הוּא יִשְׂרָאֵל. הִשִּׁיב, הֵן. וְשְׁאַלוּ אוֹתוֹ: "הֲלֹא אֲתָמוּל אֲמַרְתָּ,
שְׁאֵתָה כֹהֵן — וְעַכְשָׁו אַתָּה אוֹמֵר, שְׁאֵתָה יִשְׂרָאֵל". וְהִשִּׁיב: "כֹּהֵן
זֶה מִדַּת חֹסֵד, וְיִשְׂרָאֵל מִדַּת אַחֲרֵת. וּבְרוּךְ הַשֵּׁם, שִׁישׁ בִּי מִדָּה זֹאת
וְגַם מִדָּה זֹאת". וְאָמְרוּ לוֹ: "נִכְרַ אַתָּה, שְׁאֵתָה מֵהַחֹלְקִים בְּנֻדְאֵי
וְאֵינְךָ רוֹצֶה לְגַלוֹת!" וְהִתְחִילוּ לְשַׁנְּא אוֹתוֹ בְּתַכְלִית הַשְּׁנָאָה וּבְזוּ
אוֹתוֹ בְּכָל מִינֵי בְזִיווּנוֹת וְקָלְלוּ אוֹתוֹ בְּקָלְלוֹת נִמְרָצוֹת בְּלִי שְׁעוֹר
וְעָרְךָ כַּמָּה יָמִים. וְרַב הַבְּזִיווּנוֹת הָיוּ מֵאַחַד מִשְׁנֵי הָאֲנָשִׁים הַנִּזְכָּרִים.
וְרַבְּנֵנוּ וְ"ל הַתְּחִיל לְבַקֵּשׁ מֵהֶם וְאָמַר לָהֶם: "זֹאת תִּדְעוּ, שֶׁבְּנֻדְאֵי לֹא
אֲגַלֶּה עֵקֶר כְּפֻנַת נְסִיעֵתִי לְאַרְצ־יִשְׂרָאֵל, כִּי מִלְּבִי לְפֹמִי לֹא גְלִיתִי,
וְאֶף־עַל־פִּי־כֵן מַה טוֹב וּמַה נְעִים שְׂבַת אַחִים גַּם יָחַד (תְּהִלִּים קלג,
א), אֶף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא יָדַע אֶחָד עֵקֶר כְּפֻנַת חֲבֵרוֹ". וְהִשִּׁיבוּ לוֹ: "אִם
אַתָּה תִּגְלֶה לָנוּ כְּפֻנַתְךָ, בְּנֻדְאֵי תִּגִּיעַ לְךָ טוֹבָה גְּדוֹלָה עַד מְאֹד".
וְהִשִּׁיב לָהֶם: "אֲנִי אֵינִי רוֹצֶה לְקַבֵּל טוֹבָה מִכֶּם וְלֹא אֲגַלֶּה לְכֶם עֵקֶר
כְּפֻנַתִּי בְּשׁוּם אֶפֶן, אֲדַרְבֶּה אֲתֶם תּוּכְלוּ לְקַבֵּל טוֹבָה מֵאֵתִי, אִם
תִּרְצוּ". הִשִּׁיבוּ לוֹ: "נִרְאָה בְּלִשׁוֹנְךָ, שְׁאֵתָה מְדַבֵּר בְּלִשׁוֹנוֹת
הַמְּפָרְסְמִים הַגְּדוֹלִים כְּמוֹ ר' בְּרוּךְ ר' שְׁלוֹם ל' וְר' גַּחְמָן וְכו',
שֶׁדַּרְכָּם לְדַבֵּר גְּדוֹלוֹת בְּלִשׁוֹן נִסְתָּר. אִךְ בְּנֻדְאֵי אֵין אַתָּה אֶחָד מֵהֶם,
כִּי נִרְאָה, שְׁאֵתָה בְּנֻדְאֵי מֵהַחֹלְקִים עַל הַצַּדִּיק הַנִּזְכָּר".

ב) הַכְּפֻנָה לְרַבִּי בְרוּךְ מִמְעוֹן בְּזוּ נִכְרַ הַבַּעַל־שֵׁם טוֹב.

ל) הַכְּפֻנָה לְרַבִּי שְׁלוֹם שְׁכָנָא מִפְּרוּזֵהוּבִיטְשׁ נִכְרַ הַמַּגִּיד מִמְעוֹרִיטְשׁ.

מ) הַכְּפֻנָה לְרַבְּנֵנוּ וְ"ל בְּעַצְמוֹ.

ריא.

וְאָמְרוּ לוֹ, שְׂקָדָם שְׂיָבֹוא לְאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל, תִּהְיֶה שָׁם אֲנָחַת
בְּאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל, שֶׁהוּא מֵהַחֹלְקִים וּמֵהַמְרַגְלִים לְבַל יִוָּכַל לְהִטְעוֹת
אוֹתָם.

רבי.

אַחַר-כֵּן הִלְכוּ לְהַסְרִסוֹר מֵהַסְּפִינּוֹת, וְהוּא הָיָה אֶחָד מֵאֲנָשֵׁי
פּוֹלִין וְנָשָׂא אִשָּׁה מֵהַסְּפָרְדִּים,¹ וְחַמּוֹתוֹ הִיָּתְהָ יוֹצֵאת וְנִכְנָסֶת בְּבֵית
הַתּוֹגָר,² וְהָאִישׁ הַהוּא הוּא אִישׁ גְּדוֹל שָׁם — וְעַל-כֵּן הִלְכוּ אֵלָיו
שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים אֶל זֶה הַסְּרִסוֹר וּבִקְשׁוּ אוֹתוֹ וְאָמְרוּ לוֹ: "לְמַעַן הַשָּׁם,
לְבַל תִּנְיַח אֶת הָאִישׁ הַזֶּה לְנִסְעַ לְהִתָּם, כִּי הוּא מֵהַחֹלְקִים וְרוֹצֵה
לְעֲשׂוֹת שָׁם גְּרוּשׁ, חֵס וְחִלִּילָהּ, וְאִם תּוּכַל לְעֲשׂוֹת לוֹ אִיזוֹ רָעָה,
שְׂכָרְךָ יִהְיֶה כְּפוֹל מִן הַשָּׂמִים". וְרַבְּנוּ ז"ל וְהָאִישׁ ר' יִצְחָק שֶׁהָיָה
עִמּוֹ לֹא יָדְעוּ מִזֶּה, שֶׁהִלְכוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים אֶל הַסְּרִסוֹר וְדִבְרוּ רָעָה
וְכוּ'.

ריג.

וְשְׁנֵי הָאֲנָשִׁים בּוֹזוּ אֶת רַבְּנוּ ז"ל כָּל הַזְּמַן בְּכָל מִינֵי בְּזִיוּנוֹת
וְכוּ'. וְרַבְּנוּ ז"ל סָבַל הַכֹּל וְלֹא רָצָה לְגַלוֹת לָהֶם בְּשׁוּם אִפְּן, מִי הוּא,
וְרָמָה אוֹתָם בְּכּוֹנֵה וּבִלְבָב דַּעְתָּם מְאֹד מְאֹד, עַד שֶׁהָיוּ מְבֹזִים אוֹתוֹ
בְּכָל פַּעַם, עַל שֶׁבָּכַל פַּעַם הוּא מְשַׁנֶּה עֲנִינָיו. פַּעַם אֶחָד דִּבֶּר עִמָּהֶם,
עַד שֶׁנִּדְמָה לָהֶם בְּכִרּוֹר, שֶׁהוּא מְלֵאגוֹרְנָא וְכוּ'. וְאַחַר-כֵּן רָאוּ, שֶׁלֹּא
כֵּן הוּא, וּבּוֹזוּ אוֹתוֹ מְאֹד מְאֹד. וּפַעַם אַחַת דִּבֶּר עִמָּהֶם, וְנִדְמָה לָהֶם,
שֶׁהוּא בֶּן הַקּוֹמָאֲרִנְעֵר, דְּהֵינּוּ בֶּן הַמַּגִּיד מְקוֹמָאֲרִנְא,³ שֶׁהִיָּתְהָ אֶז
מִחֻלְקַת גְּדוּלָה עָלָיו כְּמַפְרָסָם. וְאַחַר-כֵּן בְּתוֹךְ הַדְּבָרִים הַתְּחִיל רַבְּנוּ

ג) מתושבי המקום בני ערות המזרח.

ס) המושל.

ע) הפגנה לרבי משה יוסף ליק-נורניק, שהיה מגיד בקומארנא, ואחר-כך בעיר סדיגורה.

ו"ל לקלל את הקומארנער. וגַּעְרוּ בוֹ: "וְהֵלֵא הוּא אָבִיךָ!" וְרָאוּ, שְׁעִדִּין לֹא עָמְדוּ עָלָיו. וּבְכָל-פַּעַם הָיָה לוֹ שֵׁם אַחֵר. וּבְכָל שֵׁם שֶׁקָּרְאוּ אוֹתוֹ, נִעְנָה לָהֶם וּבָא אֲלֵיהֶם. פֶּתָאם יֵצֵא מִפִּיהֶם, וְקָרְאוּ יִשְׁעָיָה כְּדֵי לְנַסּוֹתוֹ, אִם הוּא בֶּן הַקּוֹמָאֲרָנֶעֶר, שֶׁשְׁמוֹ יִשְׁעָיָה. וּבָא רַבְנֵי ו"ל תַּכְף-וּמְיָד אֲלֵיהֶם. וְנִדְמָה לָהֶם בְּנֵדָאִי, שֶׁהוּא בֶּן הַקּוֹמָאֲרָנֶעֶר. וְאָמְרוּ לוֹ: "אַתָּה הוּא בְּנֵדָאִי בֶּן הַקּוֹמָאֲרָנֶעֶר", וְהָשִׁיב לָהֶם וְהוֹכִיחַ לָהֶם, שְׂאִינוּ בְּנוֹ. בְּתוֹךְ-כֵּךְ הִתְחִילוּ לְדַבֵּר מִהַמְתָּנָה, שֶׁשָּׁלַח הַקּוֹמָאֲרָנֶעֶר לְבָנוֹ, וְהִתְחִיל רַבְנֵי ו"ל תַּכְף לְבִקְשָׁם וְלִהְפָצִיר בָּם, שִׁיְהִיו מְרָאִין לוֹ אֶת הַמְתָּנָה שְׁלוֹ, וְרָאוּ שׁוֹב שֶׁהוּא בְּנוֹ. וְאַחֲרֵי-כֵן דִּבְרוּ עִמּוֹ עוֹד, וְקָלַל אֶת הַקּוֹמָאֲרָנֶעֶר עוֹד פַּעַם. וְנִבְהָלוּ מְאֹד מְאֹד וּבָאוּ בְּכַעַס גָּדוֹל וּבְזוּ אוֹתוֹ מְאֹד מְאֹד. וּכְשֶׁשָּׂאוּ אוֹתוֹ: "לָמָּה אַתָּה אוֹמֵר עֲכָשׁוּ, שֶׁשְׁמֶךָ כֵּךְ, וְאַחֲרֵי-כֵן שֵׁם אַחֵר. וְכֵן בְּשֵׁם מְקוֹמְךָ, אַתָּה מְשַׁנֶּה בְּכָל-פַּעַם?" וְהָשִׁיב לָהֶם רַבְנֵי ו"ל: "הָיִיתָ שָׂכַל שֵׁם וְשֵׁם הוּא כְּפִי הַמְדָּה וְהַסְפִּירָה שְׁנֵאָתְזוֹת בּוֹ וְכוּ', וְאַנִּי, בְּרוּךְ הַשֵּׁם, כְּלוּל מִכְּלִין" (עֵין פְּרִדְס-רַמּוֹנִים, שְׁעוֹר-קוּמָה ה').

רִיד.

וְעָבַר עַל רַבְנֵי ו"ל מְשַׁנֵּי הָאֲנָשִׁים הַרְבֵּה צְרוֹת וּבְזִיוּנוֹת. וְרַבְנֵי ו"ל עָשָׂה כָּל מִינֵי פְּעֻלוֹת, שֶׁיְבִזּוּ אוֹתוֹ עוֹד יוֹתֵר. וְכַמָּה פְּעָמִים הָיָה מְעוֹרֵר אוֹתָם מִהַשְׁנָה וְהִתְחִיל לְדַבֵּר עִמָּהֶם, עַד שֶׁבָּאוּ לְכַעַס גָּדוֹל וְהִתְחִילוּ עוֹד לְקָלַל וְלִבְזוֹת אוֹתוֹ מְאֹד. וּפַעַם אַחַת בְּעָרְב־שַׁבַּת-קִדְשׁ בָּאוּ הֵם מִבֵּית הַטְּבִילָה, וְרַבְנֵי ו"ל הָיָה שׁוֹכֵב עַל הַדְּרָגָשׁ יְחַף בְּלֵי חֲגוּרָה וּבְלֵי כּוֹבַע עֲלִיזִין. וְשָׂאל רַבְנֵי ו"ל אוֹתָם: "מִפְּנֵי מָה בְּכָל הַשְּׁבוּעַ הַגּוֹף שְׁלֵי קַל, וְאִין לִי כְּבֻדוֹת — וְעַכְשָׁו יֵשׁ לִי כְּבֻדוֹת גְּדוֹלָה מְאֹד, עַד שֶׁכִּמְעַט אֵינִי יָכוֹל לַעֲמֹד מִמְּקוֹם זֶה". וְהָשִׁיבוּ לוֹ: "מִחֲמַת שֶׁבְּכָל עָרְב־שַׁבַּת-קִדְשׁ הַנִּשְׁמָה זֹו עוֹלָה לְמַעְלָה, וְהַנִּשְׁמָה יִתְרָה בָּאָה לְמַטָּה (עֵין בֵּיצָה טו:). וְאַצְלָךְ — הִלְכָה הַנִּשְׁמָה שְׁלָךְ, וְהַנִּשְׁמָה יִתְרָה אֵינֶךָ זוֹכָה לְקַבֵּל, עַל-כֵּן נִשְׁאָר גּוֹפֶךָ כְּאָבִין". וְהָשִׁיב לָהֶם רַבְנֵי ו"ל: "אוֹי לָכֶם! וְאַפְלוּ בְּדָבָר קַל כְּזֶה אֵינְכֶם יוֹדְעִים מִה

לְהָשִׁיב". וּבִקֵּשׁ מֵהֶם, שְׂיִקְבְּלוּ אוֹתוֹ עַל שַׁבַּת אֲצֵלָם, וְלֹא רָצוּ. אַךְ אֶת הָאִישׁ ר' יִצְחָק, שֶׁהָיָה עִם רַבֵּנוּ ז"ל — אוֹתוֹ קִבְּלוּ אֲצֵלָם עַל שַׁבַּת. וְהִכְרַח רַבֵּנוּ ז"ל לְאָכַל מֵאֲכָלֵי חֶלֶב, כִּי לֹא רָצָה לְאָכַל שֵׁם בָּשָׂר, וְלָהֶם הָיָה אֵיזָה שׁוֹחֵט, וְעַל-כֵּן אָכְלוּ בָּשָׂר בְּשַׁבַּת. וְכֵן בְּשַׁבַּת הֵיטָה לָהֶם מַחְלָקַת גְּדוּלָה מְאֹד עִמוֹ, וְרָצוּ לְדַחֲפוֹ לַחוּץ, כִּי הוּא נִכְנָס אֲצֵלָם, אַף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא אָכַל עִמָּהֶם. וְהֵם הִתְחִילוּ לָרִיב עִמוֹ, עַד שֶׁרָצוּ לְדַחֲפוֹ לַחוּץ. וְהָיָה רַעַשׁ גְּדוּל שֵׁם, וְכֵן בִּבְקָר הָיָה גַם-כֵּן כָּךְ.

רטו.

וְעָשָׂה שֵׁם רַבֵּנוּ ז"ל כָּל מִינֵי קִטְנוֹת וּפְחִיתוֹת, אֲשֶׁר אֵין לְשַׁעַר וְלוֹסְפֵר כָּלָל. הִלְבִּישׁ אֶת עֲצָמוֹ בְּמַלְבוּשׁ קְרוּעַ וְהִלֵּךְ יַחַף בְּלֵי מְנַעְעִים וּבִלֹּא כּוֹבַע הַעֲלִיזוֹן, וְכֹךְ יֵצֵא לַחוּץ וְהִלֵּךְ כְּפֹתֵד מִן הַפְּחוֹתִים שֶׁבַּפְּחוֹתִים, וּמִקַּל בִּידוֹ, וְשַׁחַק עִם הַנְּעָרִים שֵׁם בְּמִשְׁחָקִים, שֶׁהֵיוּ מְשַׁחֲקִים בְּדַרְךְ צְחוּק כְּעֵין מַלְחָמָה זֶה עִם זֶה וְכוּ', וְכִיוֹצֵא בְּזֶה עֲנִינִים רַבִּים כְּאֵלֶּה מֵעֲנִינֵי קִטְנוֹת וּפְחִיתוֹת, שֶׁעָשָׂה שֵׁם אֵיזָה זְמַן.

רטז.

וְאָמַר אֲזוֹ רַבֵּנוּ ז"ל לְהָאִישׁ שֶׁהָיָה עִמוֹ ר' יִצְחָק, שֶׁאֵלוֹ הַבְּזִיוֹנוֹת וְהַקְּטָנוֹת תִּהְיֶינָה לוֹ טוֹבָה גְּדוּלָה בְּהִלְכָהּ וּבַחֲזָרָה, כִּי רוֹאֶה שֵׁשׁ לְפָנָיו מְנִיעוֹת עֲצוּמוֹת וְכוּ', וְאִי-אֶפְשָׁר לוֹ לְבוֹא לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל כִּי-אִם עַל-יְדֵי קִטְנוֹת זֹאת. וְאָמַר, שֶׁאִם לֹא הָיוּ לוֹ אֵלוֹ הַבְּזִיוֹנוֹת וְהַקְּטָנוֹת, לֹא יִהְיֶה לוֹ בְּאֶפְשָׁרִי לְבוֹא לְאַרְץ-יִשְׂרָאֵל בְּשׁוּם אִפֶּן. וְאָמַר, שֶׁרוֹאֶה, שֶׁהוּא מְכַרֵּחַ לְהַשְׁאֵר שֵׁם בְּאִיסְטַנְבוּל, דִּהְיִנוּ לְמוֹת שֵׁם. אַךְ אֵלוֹ הַקְּטָנוֹת וְהַבְּזִיוֹנוֹת מִצִּילוֹת אוֹתוֹ, כִּי קָדָם שֶׁבָּאִין לְגַדְלוֹת, צָרִיכִין לְפַל תַּחֲלָה לְקִטְנוֹת. וְהָיוֹת שֶׁאַרְץ-יִשְׂרָאֵל הִיא גְּדוּלוֹת דְּגַדְלוֹת, עַל-כֵּן הוּא צָרִיךְ לְפַל קָדָם לְקִטְנוֹת דְּקִטְנוֹת. וְאָמַר שֶׁעַל-כֵּן לֹא הָיָה יְכוּל זְקֵנוֹ הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב ז"ל לְבוֹא לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל, כִּי לֹא הָיָה יְכוּל לִירֹד לְתוֹךְ קִטְנוֹת דְּקִטְנוֹת כְּזוֹ.

ר"ז.

ואחר-כֵּן נָסְעוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים הַנִּלְלִים לְבֵיתָם. וְצִוָּה רַבְּנֵנוּ ו"ל לְאִישׁ שֶׁהָיָה עִמּוֹ ר' יִצְחָק, שִׁיתֵן לְשְׁנֵי הָאֲנָשִׁים מִהַמְּאָכְלִים וּמִהַמְּשָׁקָאוֹת וּמִמִּינֵי הַמְּרַקְחַת שְׁלֵהֶם, שֶׁהָיוּ עִמָּהֶם, לְתֵן לָהֶם מִהַכֹּל. וְרַבְּנֵנוּ ו"ל רָצָה לְשַׁלַּח עִמָּהֶם אַגְרַת לְבֵיתוֹ, אֲךָ הֵם לֹא רָצוּ לְקַחַת מִמֶּנּוּ, רַק מִהָאִישׁ ר' יִצְחָק לְקַחוּ אַגְרַת. וְרַבְּנֵנוּ ו"ל עָשָׂה בְּחֻמְתּוֹ וְהֵנִיחַ אַגְרָתוֹ בְּתוֹךְ אַגְרַת ר' יִצְחָק, וְהֵם לֹא יָדְעוּ מִזֶּה. וְנִפְרְדוּ מֵהֶם וְנָסְעוּ לְדַרְכָּם. וַיְהִי בְּנִסְעָם בְּאֲמֻצַּע הַדֶּרֶךְ נִתְעוֹרְרוּ לִפְתַּח אֶת הָאַגְרַת, אוֹלֵי יְבִינוּ מִשֵּׁם אֵיזָה רִמּוֹ, מִי הָאִישׁ שְׁנוֹסֵעַ עִם ר' יִצְחָק (הֵינּוּ רַבְּנֵנוּ ו"ל), מִי הוּא וּמֵאִיִן הוּא וּמָה עֲנִינּוּ, כִּי הֵיטָה לָהֶם סִקְרָנוֹת גְּדוֹלָה לְהִתְרַדֵּעַ מִי רַבְּנֵנוּ ו"ל. אֲבָל הָאַגְרַת נִעְלְמָה מֵעֵינֵיהֶם, וְלֹא יָכְלוּ לְמַצֵּא אוֹתָהּ, כִּי שָׁכְחוּ, אִיפֹה שֶׁהִנִּיחוּהָ. עַד שֶׁבָּאוּ אֶל הַקְּאֻמֵּי בְּוֹאֵי יַחֲיִי, אֲזַי מָצְאוּ הָאַגְרַת אֲצֵלָם. וְרָאוּ מִן הָאַגְרַת, שֶׁזֶה הִיָּה רַבְּנֵנוּ ו"ל. הֵמָּה רָאוּ, כִּן תָּמָהּ וְנִבְהָלוּ מְאֹד. וְהֶאֱחָד מִשְׁנֵיהֶם, שֶׁהוּא הִיָּה הַעֲקָר שֶׁבָּזָה וְחָרַף וְצָעַר אֶת רַבְּנֵנוּ ו"ל מְאֹד מְאֹד, תִּכְף-וּמִיד כִּשְׁבָא לְבֵיתוֹ — גַּפְטֵר.

ר"ח.

ואחר-כֵּן כְּשֶׁנִּתְרַדֵּעַ לְר' יִצְחָק, הָאִישׁ שֶׁהָיָה עִם רַבְּנֵנוּ ו"ל, שֶׁזֶה שֶׁבָּזָה כָּל-כֵּן אֶת רַבְּנֵנוּ ו"ל, גַּפְטֵר תִּכְף-וּמִיד כְּשֶׁהִגִּיעַ לְבֵיתוֹ, עַל-כֵּן שָׁאַל אֶת רַבְּנֵנוּ ו"ל: "הֲלֹא כְּתִיב (מְשִׁלֵי יו', כו'): 'גַּם עֲנוּשׁ לְצַדִּיק לֹא טוֹב'" (וְעַיִן סִנְהֶדְרִין קה:). וְהֵשִׁיב לוֹ רַבְּנֵנוּ ו"ל מָשַׁל עַל זֶה, שֶׁהָיָה מְלָךְ אֶחָד וְאֶהָב אֶת אֶחָד מִבְּנֵי הַשְּׂרָרוֹת, וְחָבֵב אוֹתוֹ וְקָרְבּוֹ בְּכֹל מִינֵי אֶהָבָה וְחֻבּוֹב. וְאַחֲרֵי-כֵן כְּשֶׁהִגְדִיל, הִעֲזוּ נֶגֶד הַמְּלָךְ. וְאָמַר הַמְּלָךְ: "תִּדַע, שְׂאֵף-עַל-פִּי שְׂאֵנִי אוֹהֵב אוֹתָךְ מְאֹד, אֲף-עַל-פִּי-כֵן אֵי-אֶפְשֶׁר לִי לְעַבֵּר עַל דַּת וּמִשְׁפָּט הַמַּלְכוּת, וּמִשְׁפָּטָךְ חֲרוֹץ לְמִיתָה". וְתִכְף צִוָּה הַמְּלָךְ לְסַגְרוֹ בְּכַבְלֵי בְּרוֹזַל, וּנְתַנּוּ בְּבֵית הַסֵּהָר.

והתחיל זה הבן שררה לציר בדעתו היסורים שלו, שיהיו לו מן המיתה. וראה, שצערו לא ימשך זמן הרבה, כִּי-אם עד שיהרג. אבל כשהתחיל לציר בדעתו צער המלך, ראה, שצער המלך יגדל מאד, כִּי צער המלך יהיה תמיד, כִּי הוא יודע, שהמלך אוהב אותו מאד, ויהיו לו געגועים גדולים אחריו וצער גדול מאד לעולם. והיתה לו רחמנות על צער המלך יותר מצער, וחשב מחשבות איך להציל את המלך מצער. ונתישב כך: הלא בושה חשובה כמו מיתה (עין בְּבֹא מַצִּיעָא נח). וצוה להשר של התפיסה להכניסו לפני המלך, ואמר אל המלך: "האמת ידעתי, כִּי צערך גדול מצערי, אף אי-אפשר לך לעבר על חק ודת המלוכה, בכִּן זאת העצה היעוצה, שתסבב תחבולות, שיביש אחד אותי ברבים, והבושה חשובה כמו מיתה. על-כֵּן תראה להוציא מהשבויים גזלן אחד, שדינו להריגה, ואני אתגרה בו, עד שיכעס עלי ויבזה אותי ויכה אותי ברבים. ותגיע לי מזה בושה גדולה, ויהיה נחשב כמו מיתה, ואחר-כך יתנו את הגזלן החיב מיתה בלא זה, וימיתיהו כְּדִינוֹ. והעולם יהיו סוברים, שבשביל שבזה עבד המלך החביב נהרג, ולא יתחלל כבוד המלכות והעבד שלו — כִּךָּ לפעמים אחד מבזה את הצדיק, ובאמת הוא עושה טובה גדולה לצדיק, כִּי מכפר לו על-זה מה שהיה חיב להסלק, ונתחלף לו על בושה זו. אף אף-על-פי-כֵּן אין זה כבוד שמים, שלא לקח נקמה מזה שבזה עבד המלך החביב לו מאד. ולהעניש את זה שבזה את הצדיק בשביל זה, גם-כֵּן לא יחא קמיה", כִּי (משלי יז, כו) "גם ענוש לצדיק לא טוב". על-כֵּן הוא יתברך מסבב סבות ומביא ומעמיד על הצדיק איש כזה, שהוא חיב מיתה וענש מכפר, ומזמנם שניהם לפנדק אחד. וזה מבזה את הצדיק. והצדיק נפטר בזה מדינו, וזה האיש נענש אחר-כך, ונתקדש שם-שמים, שבשביל כבוד הצדיק נענש. ובאמת (סנהדרין פא.) גברא

קטילא קטילא, כי כָּבֵר הוא חַיֵּב עָנְשׁוּ מִקִּדָּם. "כִּי יִשְׂרִים דְּרַכֵּי ה'" (הושע יד, י), "וְלֹא עֲוֹלָתָהּ בּוֹ" (תהלים צב, טז).

ריט.

ומִיד אַחַר נִסְיַעַת שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים הַנִּלְמָד מֵאִסְטַנְבוּל בָּא אֶל רַבְּנֵנוּ ו"ל הַסְּרִסוֹר מִהַסְּפִינוֹת הַנִּלְמָד וְהִרְאָה לוֹ אַגְרוֹת הַרְּבֵה מִצְדִּיקֵי דוֹרְנוּ שְׁשָׁלְחוּ אֵלָיו בְּקִשְׁתָּם לְהִיּוֹת לְעֹזֵר לְאֲנָשִׁים הַנוֹסְעִים מִהֶכָּא לְהַתְּמָר, כִּי הוּא חָשׁוּב בְּעֵינֵי שְׂרֵי הַמְּלוּכָה. "בְּכֵן תִּדְעוּ, אִם תִּגְלוּ לִי מִי אַתֶּם וּמֵאִיזוֹ מִשְׁפָּחָה אַתֶּם, הֲרֵי טוֹב. וְאִם לֹא, יֵשׁ לְאֵל יָדַי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רָעָה אֲשֶׁר לֹא תוּכְלוּ לְכַפְּרָה, וְלֹא יוֹעִיל הוֹן לְשַׁחַד בְּמִמוֹן. וְלֹא דֵי שְׁלֹא תִסְעוּ לְאַרְץ הַקְּדוּשָׁה, גַּם תִּהְיוּ בְּבֵית הָאֲסוּרִים." וְכִיּוֹצֵא בְּדַבְּרִים כָּאלוֹ דִּבֵּר עִם רַבְּנֵנוּ ו"ל. וְכֹאֲשֶׁר שָׁמַע זֹאת רַבְּנֵנוּ ו"ל, מִיד אָמַר לוֹ הָאֲמַת: שְׁשָׁמוּ ר' נַחֲמָן, וְהוּא נָכַד לְהַבְעֵל־שָׁם טוֹב ו"ל וְלִר' נַחֲמָן מִהוֹרִידִנְקַע ו"ל. מִיד נִסּוּג הַסְּרִסוֹר אַחֲזוֹר וְהִלְךְ מֵאֲתוֹ. וְלִמְחַרְת בָּא בַחֲזוֹרָה אֶל רַבְּנֵנוּ ו"ל בְּהַכְנָעָה גְדוּלָה, וְאָמַר לְרַבְּנֵנוּ ו"ל בְּלִשׁוֹן הַכְּנָעָה וְחֻבָּה: "רַבִּי, ה' עִמָּכֶם! תִּדְעוּ, שְׁכָל הַטּוֹבוֹת תִּקְבְּלוּ מֵאֲתִי, וּשְׁכַרְכֶם יִהְיֶה כְּפוּל, עַל־זֶה שְׁגַלִּיתֶם לִי הָאֲמַת, כִּי־אִם לֹא הָיִיתֶם מוֹדִים לִי, הָיִיתִי מוֹסֵר אֶתְכֶם לְבֵית־הַסֵּהַר. וְהָיִיתִי נֹעַנֵשׁ בְּעֵלְמָא הַדִּין וּבְעֵלְמָא דְאֲתִי. וּבְקִשְׁתִּי מִמָּכֶם לְקַבֵּל טוֹבָה מֵאֲתִי, הֵן בְּשִׁכְרֵי־הַסְּפִינָה, הֵן בְּשָׂאֵר דְּבָרִים, כִּי אֲנִי מוֹכֵן וּמְזַמֵּן לְשִׁרְת אֶתְכֶם."

רכ.

וְלִמְחַרְת חֲזַר וּבָא שׁוֹב הַסְּרִסוֹר וְאָמַר לְרַבְּנֵנוּ ו"ל, שְׁבָאָה סְפִינָה מִחוּץ לְאַרְץ עִם יְהוּדִים, וַיֵּשׁ לָהֶם גַּם־כֵּן שׁוֹחֵט מִבְּהֵקָה. וְשֵׁם בְּאוֹתָהּ סְפִינָה הָיָה הַרְּב הַחֲסִיד הַמְּפָרְסֵם הַצְּדִיק מוֹרְנוּ הַרְּב זָאב וְאֵלֶּף וְצ"ל

(ק) נִהְרַג כָּאֵן אָדָם שֶׁהוּא כְּבֵר "הַרוּג".

(ר) מִכָּאֵן לְשֵׁם.

מטשארני-אוסטררהא, שהיה מתלמידי המגיד ממעזריטש ו"ל, ושאר אנשים חשובים שהיו עמו בדרךם לארץ-ישראל. ושאלו על רבנו ו"ל, מי הוא זה. וגלה להם ר' יצחק, האיש שהיה עם רבנו ו"ל, האמת. ותכף ומיד שלח הצדיק ר' זאב וואלף הנ"ל אחרי רבנו ו"ל, שיבוא אליו לאכסניא שלו, ויקבלו באהבה להתארח עמו יחד. ולא רצה רבנו ו"ל ללכת אצלו, כי אמר, פאן טוב לפני, כי היה עושה באיסטנבול כל מיני קטנות, והיה הולך יחד בלי מנעלים ובלי חגורה ובלי כובע העליון, והיה מלבש רק ב"האינטר-שלאק"ש, שהיתה לו מאיזה מלבוש. והיה הולך בשוק בדרך בני הנעורים הרצים בשוק ומצחקים, והיה עושה מלחמות בדרך צחוק בדרך בני הנעורים, והיו מכנים אחד בשם הצרפת ואחד בשם אחר ועשו מלחמה, והיה כעין תכסיסי מלחמה ממש, והיה עושה שם עניני קטנות הרבה מאד.

רכא.

אחר-כך נפל הדבר, רחמנא לצלן, בהתצר שהיה שם רבנו ו"ל, ונחלו ומתו כמה בני-אדם. ועל-כן היה מכרח לברח משם, והכרח לפגוש באכסניא של ר' זאב הנ"ל. ועשה בעבורו סעדה גדולה. והיה הרב ר' זאב הנ"ל נוהג בו כבוד גדול מאד מאד בלי ערוך. ורבנו ו"ל עשה אז כמה דברים, שהיו פגוד רצון ר' זאב הנ"ל, אף אף-על-פי-כן אהבה מקלקלת השורה (בראשית-רבה נה, י), ומעצם האהבה לא הסתפל על זה כלל, אף-על-פי שהיו בעיניו פליאות גדולות; הינו כי בכל עת שהיה ר' זאב מתפלל לפני העמוד בשבת בדרך המפרסמים, רבנו ו"ל אכל אז, כי היה מתפלל מקדם, עד שבעת תפלתו של ר' זאב היה רבנו ו"ל אוכל סעדתו.

רכב.

וכן הִיָּה בְּלֵיל־שַׁבָּת וּבְשַׁבָּת בְּשַׁחֲרִית וּבִסְעֵדָה שְׁלִישִׁית. וּבַעַת
שְׁיָשִׁיב ר' זָאב לְסְעֵדָה הַשְּׁלִישִׁית, כְּכַר בְּרֶךְ רַבְּנוּ ז"ל בְּרֵכֶת־הַמְּזוּזָן,
וְצִוָּה לְהַאֲשִׁי, שֶׁהִיָּה עִמּוֹ — ר' יִצְחָק, שֶׁיִּסְתַּכֵּל אִם יֵשׁ כּוֹכְבִים,
וְהַתְּפִלָּל תִּכְתֹּף עֲרֻבִית וְהַבְּדִיל וְלִקַּח הַלְּוִלְקָעִי, וְנִכְנָס לְבֵית ר' זָאב.
וְהוּא הִתְחִיל בְּסִמּוּךְ הַסְּעֵדָה שְׁלִישִׁית כְּדָרְךְ הַמְּפָרְסָמִים, וְתִכְתֹּף
כְּשֶׁנִּכְנָס רַבְּנוּ ז"ל לְשֵׁם בְּלִי כּוֹבֵעַ עֲלִיוֹן, בְּלִי חַגּוּרָה וְהַלְּוִלְקָע בְּיָדוֹ,
תִּכְתֹּף־וּמְיָד קָבְלוּ ר' זָאב בְּכַבּוּד גָּדוֹל, וּבְרֶךְ מְיָד בְּרֵכֶת־הַמְּזוּזָן,
וְהַתְּפִלָּל עֲרֻבִית וְהַבְּדִיל, וְדַבֵּר עִם רַבְּנוּ ז"ל כְּמַעַט כָּל הַלְּיָלָה,
וְהִיָּתָה אֲהָבָה גָּדוֹלָה בֵּינֵיהֶם.

רכג.

וְכָל מָה שֶׁעָבַר עַל רַבְּנוּ ז"ל בְּאִי־טַנְבוּל בְּגִשְׁמִיּוֹת וּבְרוּחַנְיּוֹת,
תִּקְצַרְנָה הַמּוֹן יְרִיעוֹת, כִּי עָשָׂה שָׁם כָּל מִינֵי קִטְנוֹת וְכוּ'. וְהַמּוֹכֵן
מְדַבְּרִיו, שֶׁהִיָּה שָׁם בְּסַפְּנָה גָּדוֹלָה וְעֲצוּמָה, וְהִיָּה סְבוּר, שֶׁבּוֹדָאֵי
יְהִיָּה נִשְׂאָר שָׁם, דְּהֵינּוּ שֶׁיִּסְתַּלַּק שָׁם. אֶף הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עָשָׂה עִמּוֹ
הֲרַבָּה נְסִים, וְעָבַר עַל הַכֹּל. וְאָמַר, שֶׁהַקְּטָנוֹת הוֹעִילָה לוֹ מְאֹד.

רכד.

אֲחֵר־כֶּף הֵלֶךְ לְבַקֵּר אֶת קֶבֶר הַצְּדִיק הַקְּדוּשׁ רַבִּי נִפְתָּלִי כ"ץ,
בְּעַל מְחַבֵּר סֵפֶר "סְמִיכַת־חֲכָמִים", שֶׁהִיָּה אִישׁ נוֹרָא מְאֹד, שֶׁרָצָה
לְנַסֵּעַ לְאַרְצ־יִשְׂרָאֵל, אֶף לֹא עָלְתָה בְּיָדוֹ, כִּי בַּהֲגִיעוֹ לְעִיר אִי־טַנְבוּל
נִסְתַּלַּק שָׁם בְּכ"ו בְּטִבֵּת תַּע"ט, וְשָׁם מְנוּחָתוֹ כְּבוֹד. וְרַבְּנוּ ז"ל הִיָּה
אֲז עַל קִבְרוֹ הַקְּדוּשׁ וְעָשָׂה שָׁם מָה שֶׁעָשָׂה.

רכה.

תִּכְּרֶה וּמִיָּד כְּשֶׁחֲזַר רַבְּנוּ ז"ל מִהַקְּבֵר שֶׁל ר' נִפְתָּלִי ב"ץ, נִפְלַת פְּתָאִים עַל הָאָרֶץ, וְשָׁכַב כָּךְ כַּמָּה שָׁעוֹת. וְאַחֲר־כֵּן הִנִּיחוּ אוֹתוֹ עַל הַמָּטָה, וְשָׁכַב שָׁם כָּל הַלַּיְלָה עַד לְמַחֲרַת חֲצֵי הַיּוֹם. וְהָיָה שׁוֹכֵב כַּמוֹ שְׁנֹגְוֵעַ, עַד שֶׁעָזְרוּ הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, שֶׁקָּם מִמָּטָתוֹ וְחֲזַר לְאֵיתָנוּ. (וַיֵּשׁ אוֹמְרִים, שֶׁאָמַר אָז רַבְּנוּ ז"ל, כִּי ר' נִפְתָּלִי ב"ץ רָצָה, שֶׁרַבְּנוּ ז"ל יִקְבֵּר אֶצְלוֹ, "וְוָארוּם עִם אִיז מִיר דָּא עֶלְנִט"א).

רכו.

וְאִז בְּאוֹתָהּ הַעֵת הָיְתָה מְלַחְמָה גְּדוֹלָה עַל הַיָּם. וּבַיּוֹם כ"ח בְּסִיּוֹן נִצַּח נְפוּלְיוֹן הַצָּרְפְּתִי אֶת הָאֲנָגְלִים וְלָכַד אֶת הָאִי מְלֻטָּה בַּיָּם הַתִּיכוֹן. וּבַיּוֹם י"ז בְּתַמּוּז בָּא נְפוּלְיוֹן אֶל אֶרֶץ מִצְרַיִם, וְלְמַחֲרָתוֹ בַּיּוֹם י"ח בְּתַמּוּז לָכַד אֶת אֶלְכְּסַנְדְּרִיָּה. וּבַיּוֹם ח' בָּאָב כָּבַשׁ נְפוּלְיוֹן אֶת כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם, וּבַיּוֹם י"ט בָּאָב הִתְגַּבְּרוּ הָאֲנָגְלִים עַל הַצָּרְפְּתִים וַעֲשׂוּ מְלַחְמָה בְּגִילּוּס, וְאָבְדוּ אֶת כָּל אַנְיּוֹת הַצָּרְפְּתִים מִלְּבַד שְׂתִיִּם.

רכז.

וְאִז בְּחֲצֵי אֱלוּל, וַעֲדִין הָיָה רַבְּנוּ ז"ל בְּעִיר אִיסְטַנְבוּל שְׁבִטוּרְקִיָּה, הַכְּרִיזָה טוּרְקִיָּה מְלַחְמָה נֶגֶד הַצָּרְפְּתִים (כִּי מִצְרַיִם הָיְתָה תַּחַת מְמַשְׁלָתָם). וְכַאֲשֶׁר שָׁמְעוּ אֲנָשֵׁי אִיסְטַנְבוּל, שֶׁהַמְּלַחְמָה הַזֶּה מִתְעוֹרְרָת, וְהַצָּרְפְּתִים הוֹלְכִים וּבָאִים עַל הַיָּם, אָזִי לֹא רָצוּ קַהֲלָה קְדִישָׁא שֶׁל אִיסְטַנְבוּל לְהִנִּיחַ לְשׁוֹם יְהוּדֵי לְצִאת מִקִּיר הָעִיר וְחוּצָה לְפָרִישׁ עַל הַיָּם. וְרַבְּנוּ ז"ל לֹא הִשְׁגִּיחַ עַל זֶה וְרָצָה לְהַפְקִיר אֶת עַצְמוֹ. וְאָמַר לְהָאִישׁ שֶׁהָיָה עִמּוֹ, ר' יֶצְחָק: "תִּדַּע, שֶׁאֲנִי רוֹצֶה לְסַכֵּן אֶת עַצְמִי אֶפְלוּ בְּסַכְנוֹת גְּדוֹלוֹת וְעֲצוּמוֹת, אֲךָ אֶת נַפְשִׁי אֲנִי רוֹצֶה לְהַפְקִיר. בְּכֵן אִם תִּרְצֶה, קַח לְךָ מְעוֹת עַל הוֹצָאוֹת וְשׁוּב

בְּשָׁלוֹם לְבֵיתָךְ, וְאֲנִי אֶסַע לְבִדִּי בְּהַעֲלֵם וּבְהַסְתֵּר מֵאֲנָשֵׁי אִיסְטַנְבּוּל, כִּי אֶת עֲצָמֵי אֲנִי מִפְּקִיר, יִהְיֶה אִיךָ שִׁיְהִיָּה וְכוּ". וּמֵאֵן ר' יִצְחָק בְּזֶה וְאָמַר לְרַבְּנּוֹ ז"ל: "בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִהְיֶה שֵׁם אֲדוֹנָי — אִם לְמֹנֵת אִם לְחַיִּים, שֵׁם יִהְיֶה עֲבֹדְךָ. וּבְאֲשֶׁר תִּלְךָ — אֵלַי גַּם-כֵּן". וְהַשֵּׁם יִתְבַּרְךָ בְּרַחֲמָיו מְסַבֵּב סְבוּת, וְסַבֵּב סְבוּכִים לְטוֹבָה, שְׂאֵחַר יוֹם אוֹ יוֹמִים נִשְׁמַע, הֵיזוֹת שְׂיֹשֵׁב שָׁכ בְּאִיסְטַנְבּוּל חָכֵם גְּדוֹל מִירוּשָׁלַיִם^ב, אֲשֶׁר קִבֵּץ עַל-יַד נְדָבוֹת בַּעֲבוּר עֲנֵי יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ. וְהִזֵּה בְּדַעְתּוֹ לְהִתְעַכֵּב שֵׁם עוֹד שָׁנָה אַחַת, וּפְתָאֵם נִתְעוֹרֵר וְאָמַר לְאֲנָשֵׁי אִיסְטַנְבּוּל: "תִּדְעוּ, שֶׁנִּתְגַּלָּה לִּי, שְׂאֲנִי מִכְּרַח מִיָּד לְנִסְעַ לִירוּשָׁלַיִם, כִּי אֲנִי רוֹאֶה, שֶׁהַיָּמִים מִמְשֻׁמְשֵׁינִ וּבְאֵין לְהִסְתַּלַּק מִן הָעוֹלָם. וְאַתֶּם אַל תִּירְאוּ אֶת עִם הַצְּרַפְתִּים, וְאֵין לָכֵם לְדַאֵג בַּעֲבוּר יִשְׂרָאֵל שְׂיִלְכוּ לְהִתָּם, כִּי בְּנִדְאֵי לֹא יֵאָנֶה לָהֶם שׁוֹם הַזֶּק בְּעִזְרַת-הַשֵּׁם. וְהַשֵּׁם יִתְבַּרְךָ יִשְׁמְרֵם בְּרַחֲמָיו עַד בּוֹאֵם לְשֵׁם, כִּי כָּבֵר נִרְשֵׁם מְקוֹם קְבוּרַתִּי בִירוּשָׁלַיִם". וּמִיָּד שָׁמְעוּ לְדַבְּרָיו וְהָלְכוּ וּשְׂכָרוּ מִיָּד סְפִינָה גְּדוֹלָה וְהִכְרִיזוּ, מִי שְׂרוּצָה לְנִסְעַ עִם הַסְּפִינָה — יָבֵא. וְהָלְכוּ הַרְבֵּה אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וְטָף, הֵן מֵאֲנָשֵׁי סְפָרַד וְהֵן מֵאֲנָשֵׁי אֲשֶׁכְּנֹז. וְגַם רַבְּנּוֹ ז"ל נִכְנַס בְּאוֹתָהּ הַסְּפִינָה כְּדֵי לְנִסְעַ עִמָּה לְאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל. וְרַבְּנּוֹ ז"ל הִמְתִּיק סוּד עִם הַחֶכֶם הַהוּא, שְׂיִקַּח אוֹתוֹ לִירוּשָׁלַיִם, כִּי אָמַר, שְׂאֵינּוּ רוּצָה לְהִיזוֹת, לֹא בְּצַפַּת וְלֹא בְּטְבָרְיָהּ.

רכה.

יום ב' פְּרֻשֶׁת נִצְבִים, כ"ב בְּאֵלוּל, הַתְּחִלָּה הַסְּפִינָה לְנִסְעַ עַל יָם הַתִּיכוֹן. וְתִכְף-וּמִיָּד פְּרֻצָה רוּחַ סְעָרָה גְּדוֹלָה מְאֹד מְאֹד עַל הַיָּם. וְהִיזָה הַסְּפִינָה בְּסַכְּנָה גְּדוֹלָה, "יַעֲלוּ שָׁמַיִם יִרְדּוּ תְּהוֹמוֹת" (תְּהִלִּים קז, כו) וְכוּ, וְלֹא הִיזָה עוֹד בְּלֵב אִישׁ מֵהֶם מִחֲשָׁבָה לְהִנָּצַל מִן

(ב) הוּא הִיזָה הַגְּאוֹן הַמְּפָרָסֵם מוֹרְנוּ הַרְבַּ רַבִּי יוֹסֵפ־טוֹב אֶלְגִּזִּי ז"ל בַּעַל מַחְבֵּר סֵפֶר "מְהַרֵּי"ט אֶלְגִּזִּי" עַל הַלְכוֹת בְּכוֹרוֹת וְחֻלָּה, שְׂמַצָּא בְּכַתְּבֵיד מְהַרְמֵבִין ז"ל. וְהִזֵּה שְׂד"ר בַּעֲבוּר עֲנֵי יְרוּשָׁלַיִם וְחִבְרוֹן, וְהִזֵּה אִישׁ אֶלְקִי מְאֹד. וְחִזּוֹר אֵז בְּסוּף תַּקְנ"ח לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְנִפְטַר בְּב' בְּאֶדֶר ב' תַּקְס"ב, וּמְנוּחָתוֹ כְּבוֹד בְּהַר הַיְזִיתִים.

המיתה, והיו צועקים בלם אל ה'. והיה לילה אחד כמו יום-
הכפורים ממש, שהכל בוכים ומתוודים ומבקשים כפרה על נפשם.
ואמרו סליחות ושאר דברי תפלות ותחנונים. ורבנו ז"ל היה יושב
ודומם. והתחילו כמה אנשים לומר לו, מפני מה הוא שותק בעת
צרה כזאת, ולא השיב. אף אשת הרב דקהילה קדושה חאטין,
שהיתה מלמדת, ובכחה וצעקה כל הלילה והתחילה היא גם-כן
לומר לו כך, מפני מה הוא דומם. וכמדמה, שקלל אותה ואמר לה:
"הלואי הייתם שותקים גם אתם, היה טוב לפניכם. ובזאת תבחננו,
אם אתם תשתקו — ישתק הים מעליכם גם-כן". וכן היה, ופסקו
מלצעק ושתקו, ואזי מיד כשהאיר היום, "יקם סערה לדממה ויחשו
גליהם וישמחו" וגו'.

רכט.

ואחר יום או יומים נשארה הספינה בלי מים, שראויין לשתיה,
כי פסקו אצלם המים של שתיה שהיו על הספינה, ולא נשאר להם
כ"א כלי אחד של מים סרוחים ועכורים, ותולעים מרחשין בהם.
ואלו המים חלקו לאנשי הספינה במדה לאיש אק"י אחת. והיתה
להם סכנה גדולה מהצמאון יותר מכל הסכנות. ואזי התפללו
אנשים, גשים וטרף מקירות לבם. ונתעוררה עוד הפעם רוח סערה
גדולה והביאה את הספינה אחר שני ימעת לעת' לארץ הקדושה
לגמל יפו המוליך לירושלים. ורצה רבנו ז"ל לירד שם מהספינה
ללכת אל ירושלים עם החכם הנ"ל בצותא חדא. אף מאת ה' היתה
זאת, שלא הניחוהו הישמעאלים, שיכנס אליהם, כי הסתכלו על
מלבושו ועל תאר פניו, שיש לו פאות ארכות כנהוג במדינתנו,
ושאינו יודע לשונם וכיוצא בזה. ואמרו, שבודאי הוא אחד
מהמרגלים של הצרפתים. ולא הועילו שום דברי פיוס ובקשות.

רל.

וּנְשָׂא רַבְּנוּ ז"ל עַל הַסְּפִינָה. וְהָיָה בְּדַעַת הַקַּפִּיטוֹן לְהַתְּעַכֵּב שָׁם עִם הַסְּפִינָה לְהִיּוֹת עוֹמֵד לְפֹשֵׁשׁ בְּמָה יָמִים. וְאִזּוּ הָיָה שְׁנֵי יָמִים קִדְּם רֵאש־הַשָּׁנָה. אַךְ הַסְּפִינָה לֹא יָכְלָה לְעַמֵּד שָׁם מִחֲמַת גְּלֵי הַיָּם, שָׂרְצוּ לְהַפְּכָהּ. וְלֹא הוֹעִילָה שׁוּם עֲצָה וְתַחבּוּלָה לָזֶה. וְהָיָה הַדְּבָר לְפָלֵא גְדוֹל בְּעֵינֵי הַקַּפִּיטוֹן. וְשָׂא, מָה זֶה וְעַל מָה זֶה. וְהַשִּׁיבּוּ לוֹ הַחֲכָמִים שֶׁל הַסְּפָרְדִים, שֶׁקָּבְלָה בְּיָדָם אִישׁ מִפִּי אִישׁ, שֶׁבִּזְזָה הַמְּקוֹם גִּשְׁלָף יוֹנָה בֶּן אֲמֵתִי הַנְּבִיא. וְלֹא יָכְלָה הַסְּפִינָה לְעַמֵּד שָׁם אוֹתוֹ הַלֵּילָה, וְהִכְרַחוּ לְזוּזוֹ עִם הַסְּפִינָה מִשָּׁם. וְהִלְכוּ מִשָּׁם וּבָאוּ בְּעָרֵב לַיִל "זְכוֹר בְּרִית" לְעִיר הַקִּדְּשׁ חִיפָה, וְעָמְדוּ לְיַד הַר הַכַּרְמֶל מוֹל מְעַרַת אֱלֹהֵינוּ. וּבְאִשְׁמֶרֶת הַבְּקָר אָמְרוּ כָּל הַעַם סְלִיחוֹת בְּשִׁמְחָה גְדוֹלָה, וְאַחַר-כֵּן הִתְפַּלְלוּ תְּפִלַּת שְׁחָרִית, וְאַחַר-כֵּן יָרְדוּ כָּל הָאֲנָשִׁים וְנָשִׁים וְטַף מִהַסְּפִינָה אֶל תּוֹךְ הָעִיר.

תקנ"ט

רלא.

עָרַב רֵאש־הַשָּׁנָה יָרַד רַבְּנוּ ז"ל מִהַסְּפִינָה בְּתַחֲתִית הַר הַכַּרְמֶל, מִכּוֹן מִמַּשׁ נִגְדַּת מְעַרַת-אֱלֹהֵינוּ. וּבָא וְהִגִּיעַ בְּשָׁלוֹם אֶל הַמְּקוֹם אֲשֶׁר נִכְסַף וְהִשְׁתַּוְּקַק אֵלָיו בְּהִשְׁתַּוְּקוּת וּבְכַסּוּפִין וּבְגַעְגּוּעִים גְּדוֹלִים מְאֹד מְאֹד, וּמִסָּר נִפְשׁוֹ אֶלְפִים וְרַבָּבוֹת פְּעָמִים בְּשִׁבִיל זֶה, וְהִשְׁלִיף נִפְשׁוֹ מִנְּגַד בְּעֵבֹר זֶה. וְגִדְּל עֲצָם הַשְּׂמֵחָה, שֶׁהִיְתָה לוֹ בְּאוֹתוֹ הַרְגָּע, שֶׁנִּכְנַס וְעָמַד עַל אֲדַמַּת הַקִּדְּשׁ, אִי-אֶפְשָׁר לְשַׁעַר בְּמַח. אֵלוֹ כָּל הַיָּמִים דִּיּוֹ וְכוּ', לֹא יִסְפִּיקוּ לְבִאֵר אֶפְס קְצָה מִזֶּה. כִּי תַכְף-וּמְיָד

השיג מה שהשיג, כי אמר, שתתן כשתתן ארבע אמות בארץ־
ישראל, פעל מיד מה שרצה להשיג.

רלב.

אחר־כך הלכו להתאכסן באיזו אכסניא, ששכרו לעצמם.
ואחר־הצִהרים הלכו למקנה, ומשם הלכו לבית־הכנסת ונתממהו
שם עד הלילה. ורבנו ז"ל האריך בתפלתו בליל ראש־השנה כדרכו.
והיה אז בדבקות נוראה ונפלאה מאד מאד. (וכפי המקבל אצל
אנשי־שלומנו, אז זכה להשיג ענין ראש־השנה בשלמות. ואשר
מאז התחיל ענין של הקבוצ בראש־השנה, שהתפאר על־זה רבנו
ז"ל: "הראש־השנה שלי הוא חדוש גדול. והשם יתברך יודע, שאין
הדבר הזה ירשה מאבותי, רק השם יתברך נתן לי זאת במתנה,
שאני יודע מהו ראש השנה. וכל העולם פלו תלוי בראש השנה
שלי").

רלג.

ליל ראש־השנה אחר שגמר רבנו ז"ל את תפלתו, חזר אל
האכסניא שלו. והיה אז רבנו ז"ל בשמחה עצומה עד מאד מאד.
ובכל רגע ורגע אמר להאיש שהיה עמו, ר' יצחק: "אשריך, שזכית
לכך, להיות עמי כאן". וצוה לו לקרות ולהזכיר לפניו מהצעטל כל
הנרשמים שם; דהינו כל הנלוים אליו, שנתנו לו צעטלעך
משמותיהם. ואכלו שם סעדת הלילה של ראש־השנה, והכל —
בשמחה גדולה עד אחר הסעדה, עד ששכבו שם לישן.

רלד.

בבקר הלכו לבית־הכנסת, ושהו שם עד אחר התפלה. ואחר
שבאו מבית־הכנסת, נתעוררה ברבנו ז"ל דאגה ולב נשבר מאד בלי
ערך, ולא דבר מאומה עם שום בן אדם.

רלה.

יום ה' ג' בַּתְּשֵׁרִי צוּם גְּדֻלָּהּ, רָצָה רַבְּנוּ ז"ל לַחְזוֹר תַּכְּף־וּמְיָד
 לַחֲזוֹץ־לְאַרְץ לְבֵיתוֹ, וְלֹא הָיָה רוּצָה לְנִסְעַ כָּלֵל לְשׁוּם מְקוֹם, לֹא
 לְצַפֵּת וְלֹא לְטַבְּרִיָּה. אֲךָ הָאִישׁ שֶׁהָיָה עִמּוֹ, הָיָה כְּסוּפּוֹ חִזֵּק מְאֹד
 לְזוֹן עֵינָיו בְּמַקּוֹמוֹת הַקְּדוּשִׁים שֶׁבְּאַרְץ־יִשְׂרָאֵל, וְעַל־כֵּן לֹא רָצָה
 לַחְזוֹר תַּכְּף־וּמְיָד. וּבָא אֶל רַבְּנוּ ז"ל וְאָמַר לוֹ, שֵׁשׁ שָׁנָה לִילְךָ עִמָּם
 לְטַבְּרִיָּה. וְהִשִּׁיב לוֹ רַבְּנוּ ז"ל: "יֵשׁ לְךָ כְּסוּפִים לְטַבְּרִיָּה, לְךָ שָׂכָר
 חֲמוּרִים". וְעָשָׂה כֵן וְנָתַן לָהֶם אֲדָרוּף^ה. וּכְשֶׁחָזַר מִבְּעַל הַחֲמוּרִים,
 שֶׁשָּׂכַר אֶל רַבְּנוּ ז"ל, שָׁאַל אוֹתוֹ רַבְּנוּ ז"ל: "הֵאֵם שָׂכַרְתָּ חֲמוּרִים?"
 הִשִּׁיב לוֹ: "הֵן". אָמַר לוֹ רַבְּנוּ ז"ל: "תֵּלַךְ תַּכְּף־וּמְיָד חֲזָרָה וְתִקַּח
 אֶת הָאֲדָרוּף. וְאִם לֹא יִרְצוּ לְהַנִּיחַ לְךָ, אָזִי תַנִּיחַ לְאֲבוֹד הָאֲדָרוּף, כִּי
 אֵינִי רוּצָה לִילְךָ לְשָׁם". וְאַחַר שֶׁתִּי שְׁעוֹת אוֹ שְׁלֹשׁ נִפְל הָאִישׁ שֶׁהָיָה
 עִמּוֹ, ר' יִצְחָק, בְּחֻלְשָׁה גְּדוּלָּה, רַחֲמָנָא לְצַלָּן. וְאָז נָתַן שְׂבַח וְהוֹדָאָה
 לְהַשֵּׁם יְתַבְּרָךְ, אֲשֶׁר מָנְעוּ לְלַכֵּת עִם הַשִּׁירָה הַזֹּאת.

רלו.

וּבִינְתִים נִתְפָּרְסָם בֵּין אַנְשֵׁי אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל הַיּוֹשְׁבִים בְּצַפֵּת
 וּבְטַבְּרִיָּה, שֶׁרַבְּנוּ ז"ל נִמְצָא בְּחִיפָה. וְשֶׁלְּחוּ הַגְּדוּלִים וְהַצְדִּיקִים
 אֲשֶׁר שָׁם, הָרַב הַקְּדוּשׁ ר' אַבְרָהָם קְאֵלִיסְקֵר וְעוֹד מִחַכְמֵי
 הַסְּפָרַדִּים, כְּמָה אַנְשִׁים אֶל רַבְּנוּ ז"ל, לְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ, שִׁיעַ אֲלֵיהֶם.
 וּבָאוּ הָאֲנָשִׁים אֶל רַבְּנוּ ז"ל לְיוֹם־כְּפוֹר וְהִבִּיאוּ לוֹ אֲגָרַת חֲתוּמָה
 מִגְּדוּלֵי הַצְדִּיקִים וְהַחַכְמִים, שֶׁכָּלֵם מִבְּקָשִׁים מִמֶּנּוּ לְבוֹא לְטַבְּרִיָּה
 לְחַג הַסְּפוֹת, וְהוּא לֹא הִשְׁגִּיחַ עַל כָּל זֶה.

רלז.

יוֹם־כַּפּוּר הָיָה רַבְּנוּ ז"ל בְּחִיפָה עִם הָאֲנָשִׁים שָׁבְאוּ אֵלָיו
מִטְּבֵרְיָה.

רלח.

אֲחֵר־כֶּף אָמַר רַבְּנוּ ז"ל לְהָאִישׁ שֶׁהָיָה עִמּוֹ ר' יִצְחָק, שִׁילָף
לְקָנוֹת לוֹ אֲתֵרוּגִים. וְהֵלֵךְ אֶל הַחֹכֵם הַחוֹנֵה שָׁם, וְנָתַן לוֹ עֶשְׂרִים
פָּאִרִיס. וְהֵלֵךְ אֶל שָׂדֵה שֶׁל יִשְׁמַעְאֵל, וְהֵבִיא לוֹ שְׁלֹשָׁה אֲתֵרוּגִים
מִבְּחָרִים וְיָפִים מְאֹד.

רלט.

בְּתוֹר־כֶּף שֶׁהָיָה רַבְּנוּ ז"ל יוֹשֵׁב שָׁם בְּחִיפָה, בָּא יִשְׁמַעְאֵל אֶחָד
רַךְ בְּשָׂנִים, וַיָּשֵׁב אֶצְלוֹ, וַדַּבֵּר אֵלָיו דְּבוּרִים הַרְבֵּה. וְלֹא יָדַע מַה הוּא
אוֹמֵר. וְכֵן הָיָה אֶצְלוֹ כָּל סַעֲדָה וְסַעֲדָה בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה. וְהָיָה מִחֻבֵּב
אוֹתוֹ מְאֹד. וּפְעַם אַחַת בָּא אֵלָיו בְּכָלֵי זַיִן בְּכַעַס גָּדוֹל, וְהִתְחִיל לְזַעַק
וְלַצַּעַק עָלָיו. וְהוּא לֹא יָדַע מַה הוּא מְדַבֵּר. אַךְ אִשָּׁה אַחַת מִמְּדִינַת
וְוַאֲלִיחַיִי הֵיטָה שָׁם. וְתַכְפֵּי כְּשֶׁהֵלֵךְ הִישְׁמַעְאֵל, אָמְרָה אֶל רַבְּנוּ ז"ל:
"לְמַעַן הַשֵּׁם, שִׁיבְרַח מִבֵּית זֶה, כִּי זֶה הִישְׁמַעְאֵל אוֹמֵר, שְׂרוּצָה,
שְׂרַבְנוּ ז"ל יֵלֵךְ עִמּוֹ לְלַחֵם". וְתַכְפֵּי בְּרַח רַבְּנוּ ז"ל לְבֵית הַרֵב הַקָּדוֹשׁ
ר' זָאב מִטְּשָׁאֲרָנִי־אוֹסְטְרָהָא, שֶׁגַּם־כֵּן הִתְאַכְסֵן אִזּוֹ בְּחִיפָה, וְהִצְנִיעַ
אֶת רַבְּנוּ ז"ל בְּחַדְרֵי־חֲדָרִים. וְאַחֲר־כֶּף בָּא עוֹד הַפְּעַם הִישְׁמַעְאֵל אֶל
בֵּית אַכְסֵנְיָא שֶׁל רַבְּנוּ ז"ל, וְאָמַר: "הֵיכֵן הָאִישׁ הַלֵּז? יָדִיעַ לְהוֹי
לֵיה, שְׂאֲנִי אוֹהֵב אוֹתוֹ מְאֹד. אֲנִי אֶתֵּן לוֹ הַחֲמוּרִים וְגַם הַסּוּסִים שְׁלִי,
שִׁילָף עִם הַשִּׁינְיָה לְטְבֵרְיָה, וְשׁוֹב אֵין לוֹ לְהִתְפַּחַד מִמֶּנִּי כָּלֵל
מֵעַתָּה". וְכֵן הָיָה, שָׁבָא רַבְּנוּ ז"ל אֶל אַכְסֵנְיָא שְׁלוֹ, וּבָא הִישְׁמַעְאֵל
וְלֹא דַבֵּר כְּלוּם, רַק יָשֵׁב וְשָׁתַק וְצָחַק כָּל הַזְּמַן. וְאַחֲר־כֶּף חָבַב אוֹתוֹ
זֶה הִישְׁמַעְאֵל מְאֹד בְּאַהֲבָה יִתְרָה. וְעַנָּן זֶה שֶׁל הִישְׁמַעְאֵל הָיָה
פְּלִיאָה גְּדוֹלָה וְעַנָּן נֶעְלָם מְאֹד מְאֹד. וְאָמַר רַבְּנוּ ז"ל, שֶׁהָיוּ לוֹ

יסורים מהאקה של הישמעאל יותר מן השנאה והפעס שלו. (וכפי הנשמע אחר-כך מפי רבנו ז"ל, שהיתה לו ספנה גדולה מזה הישמעאל. וזה היה הסמ"ך-מ"ם בעצמו, שהתלבש עצמו בלבוש כזה. וברוך השם, שנצל ממנו בשלום בחסדי ה').

רמ.

חג הספות היה רבנו ז"ל בטבריה.

רמא.

יום ו', י"ח בתשרי, ב' דחל-המועד ספות, הלכו כל ה'עולם' אל מערת-אליהו אשר בהר הפרמל, ורבנו ז"ל הלך עמם. ושם עשו כל ה'עולם' שמחה גדולה ורקודין ומחולות. ורבנו ז"ל לא היה שמח כלל, רק ישב שם בהכנעה גדולה ובלב נשבר. והרב הקדוש ר' זאב נגש אל האיש של רבנו ז"ל, ר' יצחק, ושאל אותו, מה זה ועל מה זה, שרבנו ז"ל הוא בעצבות מן ראש-השנה עד עתה. ולא השיבו. (ונשמע אחר כמה שנים מרבנו ז"ל, שדבר ממערת-אליהו שהיה שם, שאמר: "האב איך מיר אויס-געמאלט, אט דא איז געשטאנען אליהו, און האט געהאט התבודדות").

רמב.

יום ד', שמחת-תורה, עשו כל ה'עולם' הקפות ברקודין ובשמחה כנהוג, בפרט שהיו שם אנשים חסידים. ורבנו ז"ל היה אז גם-כן בבית הכנסת, אף לא רצה לעשות שום הקפה, רק ישב בהכנעה ובכפיפת ראש, ולא רצה לדבר עם שום ברך. (כיי-כן היתה הנהגתו על-פי רב: קדם שזכה לפעל מה שהיה רוצה לפעל, היה בלב נשבר מאד מאד, והרבה בתפלה ובהתבודדות).

(1) צירתי לעצמי, שהנה כאן עמד אליהו, והיתה לו התבודדות.

רמג.

יום ה', אסרו-חג, אָמַר לְאִישׁ שֶׁהָיָה עִמּוֹ ר' יִצְחָק: "בְּרוּךְ הַשֵּׁם, פַּעֲלַתִּי מֵה שְׂרָצִיתִי עַל צַד הַיּוֹתֵר טוֹב וְנִכּוֹן, וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן הָיָה בְּדַעְתִּי לְהִתְמַהֵמָה כָּאֵן מִחֲמַת חֲבוּב אֶרְץ-יִשְׂרָאֵל. וְעַכְשָׁו בְּרִצּוֹנִי לְנַהֵג נְסִיעָה לְבֵיתֵנוּ לְחוּץ לְאֶרֶץ. עַל-כֵּן לֵךְ וּשְׂכַר הַסְּפִינָה לְאִיסְטַנְבוּל!" וְלֹא רָצָה הָאִישׁ שֶׁהָיָה עִמּוֹ לְשִׁמֵּעַ אֵלָיו, וַיֵּמָאֵן לְנִסְעַ לְבֵיתוֹ, כִּי אָמַר, שְׂרִצּוֹנוֹ לְהִיּוֹת בְּטַבְּרִיָּה וְכוּ'. וְהַשֵּׁיב לוֹ רַבְּנוּ ז"ל: "מֵאַחַר שֶׁאַתָּה מִתְאַוֶּה לְהִיּוֹת בְּטַבְּרִיָּה, לֵךְ וּשְׂכַר חֲמוּרִים לְשֵׁם!" כִּי-כֵן הָיְתָה דַרְכּוֹ לְבָלֵי לְהִתְעַקֵּשׁ הַרְבֵּה עַל שׁוּם דָּבָר וְכוּ'. וּשְׂכַר חֲמוּרִים וְהִלְכוּ לְעִיר-הַקֹּדֶשׁ טַבְּרִיָּה.

רמד.

יום ג', כ"ט בַּתְּשֵׁרִי לַעֲת עָרַב הִגִּיעוּ אֶל עִיר טַבְּרִיָּה. וְכָל הַלֵּילָה הִלְכוּ אַנְשֵׁי טַבְּרִיָּה לְקַבֵּל פָּנָיו, זֶה נִכְנָס וְזֶה יוֹצֵא. וְהַרְבֵּה הִלְבִּישׁוּ עֲצָמָם בְּבִגְדֵי שִׁבֹת לְכַבּוּדוֹ. וְלֹא הָיָה יֶשֶׁן כָּל הַלֵּילָה מִחֲמַת זֶה.

רמה.

הָאֲכַסְנִיָּא הָרֵאשׁוֹנָה שָׁלוּ בְּטַבְּרִיָּה הַיְתָה בְּבֵית שְׂאֵר-בְּשָׂרוֹ בֶּן דּוּדוֹ ר' שְׁמִשׁוֹן בֶּן זְקֵנוֹ ר' נַחֲמָן מֵהוֹרְדִינְקָא. אֵף רַבִּים אָמְרוּ, שְׂצָרִיכִין לְסַדֵּר בְּשִׁבְלֵי בֵּית גְּדוּל, שֶׁתְּהִיָּה לוֹ הַרְחַבְתַּת הַדַּעַת, וְעַל-כֵּן הִשְׁתַּדְּלוּ בְּעִבּוּרֵי אַכְסִיָּא אַחֲרַת יוֹתֵר מְרוּחַת.

רמו.

לְמַחֲרָתוֹ בַּיּוֹם ד' נִכְנָס רַבְּנוּ ז"ל לְהִתְאַכְסֵן בְּבֵית הַרְבַּנִּי הַמְּפָרָסִם הַנּוֹתִיק וְהַחֲסִיד ר' צְבִי הָאֶרְקָעֵר, שֶׁהָיָה מְגֹדְלֵי תַלְמִידֵי הַרַב הַקְּדוֹשׁ רַבִּי מְנַחֵם מְעַנְדֵּל מוּוִיטְבֶּסֶק ז"ל, וְהוּא הָיָה אִישׁ מְפָלֵג בְּמַעֲלָה מְאֹד.

רמו.

וְשָׁלַח הָרַב הַקְּדוֹשׁ ר' אַבְרָהָם קְאֵלִיסְקֶעַר שְׁלִיחַ מִיַּחַד אֶל רַבְּנוּ ו"ל, בְּאֲשֶׁר שְׁיֹם הַקְּזָה הוּא אָצְלוּ הַיּוֹם, עַל-כֵּן הוּא מִן הַנְּמַנֵּעַ, שְׁלִיף אָצְלוּ לְתַן לוֹ שְׁלוֹם. וְהַשִּׁיב רַבְּנוּ ו"ל, שְׁבִלָא זֶה הִיָּה בְּדַעְתּוֹ לִילֵף אֵלָיו. וְתַכְּף וּמִיד הֵלֵף רַבְּנוּ ו"ל אֶל הָרַב הַקְּדוֹשׁ ר' אַבְרָהָם קְאֵלִיסְקֶעַר. וְקָבְלוּ בְּכַבּוּד גְּדוֹל מְאֹד מְאֹד וּבְאַהֲבָה יִתְרָה וּבְחֻבָּה גְּדוֹלָה מְאֹד מְאֹד. וְגִדְּל הָאֲהָבָה וְהַחֲבוּב, שְׁהִיָּה לְהָרַב הַקְּדוֹשׁ ר' אַבְרָהָם קְאֵלִיסְקֶעַר עִם רַבְּנוּ ו"ל, אִי-אֶפְשָׁר לְבָאֵר וּלְסַפֵּר כָּלֵל. וּבִקֵּשׁ מְאֹד מִרַבְּנוּ ו"ל, שְׁיִתְאַכְסֵן אָצְלוּ. וְהַשִּׁיב רַבְּנוּ ו"ל, שְׁזַה אִי-אֶפְשָׁר, שְׁיַעֲמַד בְּקַבִּיעוֹת אָצְלוּ. אִף עַל שַׁבַּת אַחַת יִהְיֶה אָצְלוּ. וְחֹזֵר רַבְּנוּ ו"ל אֶל הָאֲכַסְנֵיָא שְׁלוּ.

רמח.

וּבַיּוֹם ה' לְמַחְרָתוֹ שָׁלַח הָרַב הַקְּדוֹשׁ ר' אַבְרָהָם קְאֵלִיסְקֶעַר שְׁלִיחַ אֶל רַבְּנוּ ו"ל וְהִזְמִינּוּ עַל שַׁבַּת הָרֵאשׁוֹנָה, שְׁהִיא פְּרֻשַׁת נַח, שְׁיִתְאַכְסֵן אָצְלוּ.

רמט.

וְכֵן עָשָׂה וְקִיַּם רַבְּנוּ ו"ל, שְׁהִתְאַכְסֵן בְּשַׁבַּת פְּרֻשַׁת-נַח בְּבֵית הָרַב הַקְּדוֹשׁ ר' אַבְרָהָם קְאֵלִיסְקֶעַר. וּבְלִיל שַׁבַּת-קִדְשׁ כִּפְף רַבְּנוּ ו"ל אֶת רֵאשׁוֹ, שְׁיִבְרַף אוֹתוֹ. וְקִפֵּץ אַרְבַּע אַמּוֹת מִמֶּנּוּ לְאַחֲרָיו בְּרַעְדָּה גְּדוֹלָה. וְדַבֵּר בְּהִתְלַהֲבוֹת גְּדוֹלָה, וְאִי אֶפְשָׁר הִיָּה לְהַבִּין מַה שְׁאָמַר. אִף בְּסוּף דְּבָרָיו שְׁמַעוּ שְׁאָמַר: "אִיף אָנוּ מִתְבַּיְשִׁים בְּפָנַי זַרַע הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ ו"ל". וְלֹא רָצָה לְבָרַף אוֹתוֹ. אִף אֶת הָאִישׁ שְׁהִיָּה עִם רַבְּנוּ ו"ל ר' יִצְחָק, בְּרַף מִיד כְּשִׁפְפָה רֵאשׁוֹ. וְאָז בְּלִיל שַׁבַּת-קִדְשׁ בְּשַׁעַת הַסַּעֲדָה הִיָּתָה שְׁמַחָה גְּדוֹלָה. וּבִקֵּשׁ הָרַב הַקְּדוֹשׁ ר' אַבְרָהָם קְאֵלִיסְקֶעַר מִרַבְּנוּ ו"ל, שְׁיֵאמַר תּוֹרָה. וְלֹא רָצָה רַבְּנוּ ו"ל בְּשׁוֹם אֶפֶן. וְאָמַר הָרַב הַקְּדוֹשׁ ר' אַבְרָהָם קְאֵלִיסְקֶעַר בְּעַצְמוֹ תּוֹרָה.

וְכֵן הָיָה בְּסַעֲדָה שְׁנֵי־בָקָשׁ מֵרַבֵּנוּ ו'ל, שְׁיֵאמֶר תּוֹרָה, וְלֹא רָצָה, וְאִזּוֹ אָמַר הוּא. וְכֵן הָיָה בְּשַׁעַת סַעֲדָה שְׁלִישִׁית, שְׁבִקְשׁ מֵרַבֵּנוּ ו'ל, שְׁיֵאמֶר תּוֹרָה, וְלֹא רָצָה, וְאָמַר הוּא. וְסֹדֵר אַמִּירַת תּוֹרָתוֹ הָיָה בְּהַתְּלֵהְבוֹת גְּדוּלָּה וּבְצַעֲקָה גְּדוּלָּה, וְלֹא נִשְׁמַע שׁוֹם דְּבוּר, רַק לְבַסּוּף סִיִּים, כִּף הוּא עֶקֶר עֲבוּדַת-הַבוּרָא יִתְבָּרַךְ. וְרַבֵּנוּ ו'ל הָיָה מְשַׁבַּח וּמְפָאֵר הַתּוֹרָה שְׁלוֹ בְּלִי עֶרְוָה, כִּמְעַט שְׁאִין דְּגַמְתּוֹ. (וְאָמַר פַּעַם רַבֵּנוּ ו'ל: "הֲלֹא רָאִיתִי כְּבֹר כַּמָּה צְדִיקִים, אָבָל שְׁלֵמוֹת הוּא רַק אֶצֶל הַצְדִּיק הַקְּדוֹשׁ ר' אַבְרָהָם קְאֵלִי־סֶקֶר ו'ל).

ר.נ.

בְּמוֹצָאֵי-שַׁבַּת-קִדְשׁ חֲזַר רַבֵּנוּ ו'ל אֶל הָאֲכַסְנִיא שְׁלוֹ.

ר.נ.א.

יּוֹם א' פְּרִשַׁת לֶךְ-לֶךְ בָּא הָרַב הַקְּדוֹשׁ ר' אַבְרָהָם קְאֵלִי־סֶקֶר אֶל רַבֵּנוּ ו'ל לְאֲכַסְנִיא שְׁלוֹ, אֵיפֹה שְׁנַתְּאֲכַסֵּן. וְדַבְּרוּ בִּינֵיהֶם הַרְבֵּה בְּחֶדֶר מֵיחָד.

ר.נ.ב.

אַחַר יוֹם אוֹ יוֹמִים נָפַל רַבֵּנוּ ו'ל עַל עֶרְשׁ דְּוִי, וְשָׁלַח פְּדִיוֹן לְהָרַב הַקְּדוֹשׁ ר' אַבְרָהָם קְאֵלִי־סֶקֶר ו'ל. וּבְכָל יוֹם וְיוֹם בָּא לְבַקְרוֹ עַד שֶׁהִבְרִיא. וְהָיְתָה בִּינֵיהֶם אֲהָבָה רַבָּה עַד מָאֵד.

ר.נ.ג.

וְרַבֵּנוּ ו'ל עָסַק אִזּוֹ הַרְבֵּה בְּתוֹרָה וּבַתְּפִלָּה כָּל יְמֵי הַיּוֹתוֹ בְּאַרְץ-יִשְׂרָאֵל. וּבְכָל יוֹם כָּתַב בְּעֶצְמוֹ תּוֹרָתוֹ. וְהָיָה מִתְּפָאֵר מְאֹד, וְאָמַר, שֶׁהַחֲלוּק בֵּין תּוֹרַת חוּץ-לְאַרְץ לְבֵין תּוֹרַת אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל כְּרַחוּק מְזוּרַח מִמְּעַרְב. וּבְכָל יוֹם וְיוֹם הִלְכוּ אֵלָיו הַגְּדוּלִים עִם הַקְּטַנִּים לְשִׁמּוֹשׁוֹ, כְּדִי לְשַׁמַּע חֻכְמַת תּוֹרָתוֹ הַקְּדוֹשָׁה וְהַנּוֹרָאָה מְאֹד מְאֹד.

רנד.

ופעם אחת בא אליו אחד מהגדולים, שהיה חשוב מאד
 בארץ-ישראל ובחויץ-לארץ, וקלסוהו, שהוא בקי בכל הש"ס כמעט
 בעל-פה ושהוא גם ממארי קבלה. ובא אל רבנו ז"ל והזהיר להוציא
 כל איש מעליהם. ולא עמד איש אתם בהתועדם יחד, רק האיש
 שהיה עם רבנו ז"ל ר' יצחק, הוא נשאר שם. והתחיל הגדול הנ"ל
 להפציר ברבנו ז"ל, שיגלה לו מטרת ביאתו לארץ-ישראל. ואמר
 לרבנו ז"ל בלשון זו: "ידענו שכבוד-תורתו לא בא לארץ-ישראל
 כשאר ההמון במחין דקטנות; דהינו כדי לילך ארבע אמות
 בארץ-ישראל ויהיה בן עולם הבא או שאר מחשבות פאלו כדרך
 אנשים פשוטים, רק בודאי כבוד תורתו בא לכאן במחין דגדלות,
 ולפעל השגה גדולה בעבודת-הבורא יתברך. על-כן רצוננו לידע,
 באיזו נקדה מנקדת ארץ-ישראל נכנס כבוד תורתו? ומה הוא רוצה
 לפעל כאן בעבודת הבורא? ואני מוכן לשרתו בגופי ובנפש, רוח,
 נשמה שלי וכו'". והשיב לו רבנו ז"ל: "ידיד נפשי, אל תצערו אותי
 בדבר זה, כי לא דבר קל הוא לגלות לכם חס ושלום, מה העבודה
 הזאת, ובשביל מה באתי לפה, ואולי אני משבע ועומד על זה
 וכו'?" והתחיל שוב הרב הגדול הנ"ל להפציר אותו מאד ואמר:
 "שאלתנו ובקשתנו: על-כל-פנים למדנו רבנו איזה חדוש מחדושי
 הנחמדים והנעימים, שתננו השם יתברך. יחנני גם-כן ויטעימנו
 מהם. ואין פונתנו חס ושלום לאיזו פניה, רק פונתנו לשמע
 חדושי-תורה מפיו הקדוש, אולי יתעורר לבינו מחדש לעבודתו
 יתברך, וגם אולי נזכה ממילא להבין ולהשפיל איזו רמיה מהנקדה
 הנ"ל". מיד התחיל רבנו ז"ל להתלהב מאד ברשפי אש שלהבת
 י"ה, ופניו בערו ונתלהבו פלפידים ממש. ומחמת ההתלהבות סמרו
 שערות ראשו, והשליף הכובע העליון מעל ראשו, והתחיל לדבר
 בלשון זו: "הידעתם סוד פונת תפלין?" השיב לו הנ"ל: "קצת
 פונות". אמר לו רבנו ז"ל: "לאו, לא זו הדרך של פונת תפלין,
 וכיון שאינכם יודעים סוד פונת תפלין, אינכם יודעים סוד ארבע

רוחות של ארץ-ישראל. ועכשו אתחיל לגלות לכם איזה רמז מזה". ויהי כאשר התחיל לדבר, התחיל לצאת דם מגרונו, ואמר להחכם הנ"ל: "עתה ראו בעיניכם, כי אין מסכימים מן השמים לגלות לכם דבר". ותקף פשראה החכם הנ"ל זאת בעיניו, נענה לו בראשו ובקש אותו מאד, שימחל לו מה שהטריח אותו כל-כף, ונבהל מאד בזה. ולא רצה לזוז משם, עד שמחל לו רבנו ז"ל.

רנה.

ואז באותה העת שבא רבנו ז"ל אל עיר טבריה, שלח אליו הרב החסיד המפרסם, הגביר מורנו הרב ר' משה ז"ל בן הרב הקדוש מנחם מענדל מויטעבסק ז"ל, שרוצה להתחתן עמו. והשיב רבנו ז"ל: "היאך יכולים למאן בשדוף, מן הסתם מה יצא הדבר, שתהיה בתי בארץ-ישראל". ולא דבר יותר. ומיד הלך השדכן והשיב להרב ר' משה הנ"ל, שרבנו ז"ל מרצה. ותקף עשה סעדה גדולה. והיו על הסעדה כל גדולי ארץ-ישראל, הן ממדינת ליטא והן ממדינת פולין — כלם כאחד גדולים וקטנים. והיתה להם שמחה גדולה. ובתוף הסעדה דברו דברי-תורה ביניהם. וראש המדברים היה זה הגדול הנ"ל, שרצה שרבנו ז"ל יגלה לו הנקדה וכו' כנ"ל. ובתוף דבורם בדברי-תורה נשפח מהם איזה קטע רש"י, איה, איפה מקומו. ורצו להעלותו על זכרונם, כי היה מכרח להם מאד לענינם, ולא יכלו לזוז משם מחמת זה. והיה להם לפלא, כי כל אחד ואחד מהם סיים בסמוך כל הש"ס, ואין אחד מהם יודע מקום הרש"י הנ"ל, איפה הוא נמצא. ורבנו ז"ל היה דומם, כמו שאינו יודע גם-כן. אף בראותו שיש להם צער גדול מזה, והם הפצירו בו עד בוש, נענה ואמר להם: "הלא רש"י זה, מקומו במסכת זבחים בדרך זה על ראש העמוד" (יש אומרים שהוא דף מ"ז, עמוד א', ויש אומרים שהוא דף מ"ה, עמוד א', בדבור המתחיל: הלכתא למשיחא, הרי קבע לנו: הלכה הצריכה לנו לימות המשיח, כשיבנה בית המקדש, ועכשו לא הצרכנו לה, נוזה

מִסְתַּבֵּר יוֹתֵר). וְכֵן עֵינֵינוּ שָׁם וְנִזְכְּרוּ, שֶׁזֶהוּ הַרְשָׁ"י שֶׁהִיָּה נִצְרָף לָהֶם. וְהִיָּה לָהֶם לְשִׁשׁוֹן וּלְשִׁמְחָה. וְנִמְשָׁכָה סַעֲדָה זֹאת מִזְמַן מִנְחָה גְדוֹלָה עַד אוֹר הַיּוֹם שֶׁלְאַחֲרָיו, וְנִעֲשְׂתָה הַתְּקַשְׁרוֹת בֵּינֵיהֶם, הִיָּנוּ בֵּין ר' שְׁמוּאֵל בֶּן הֶרֶב ר' מֹשֶׁה הַנ"ל וּבֵין מֵרִים בֵּת רַבְנֵנוּ ו"ל.

רנו.

(אף אַחֲרֵי-כֵן כְּשִׁיצָא רַבְנֵנוּ ו"ל מֵאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל לְחוּץ-לְאֶרֶץ, נִפְטָר הַחֶמֶן ר' שְׁמוּאֵל בֶּן הֶרֶב ר' מֹשֶׁה. וְכֵן אַחֲרֵי קְרוֹב לְשִׁלֵּשׁ שָׁנִים, תַּקְס"א, נִפְטָר הֶרֶב ר' מֹשֶׁה הַנ"ל.

וְרַבְנֵנוּ ו"ל נִשְׁתַּדָּף עִם בֵּתוֹ מֵרִים הַנ"ל בְּשָׁנַת תַּקְס"ה עִם הֶרֶב הַקְּדוֹשׁ ר' לִיבוּשׁ מְוֹאֵל טְשִׁיסק. וְנִתְגַּלְגַּל אַחֲרֵי-כֵן מֵאֵת הַשָּׁם יִתְבָּרַךְ, שֶׁנִּסְעָה הֶרֶב הַקְּדוֹשׁ הַנ"ל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלָקַח עִמּוֹ אֶת בְּנוֹ חֲתָן רַבְנֵנוּ ו"ל, כְּדִי שִׁילְמַד אֲצֵלוֹ. וְאַחֲרֵי-כֵן נִסְעָה בֵּת רַבְנֵנוּ ו"ל גַּם-כֵּן לְשָׁם. וְנִתְקַיְמוּ דְבָרֵי רַבְנֵנוּ ו"ל, שֶׁאָמַר, שְׁמֵאת ה' הוּא, שְׁבִתוּ תְהִיָּה בְּאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל. וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרָיו אַחֲזֵר לֹא יִשׁוּב רִיקָם).

רנד.

וּבְאוֹתָהּ הַעֵת שִׁשָּׂהָ רַבְנֵנוּ ו"ל בְּעִיר טְבֵרְיָה, אֶרֶע שָׁם הַמַּעֲשֵׂה הַמְּפָרָסָם שֶׁל הַמְּסוֹר שֶׁהִיָּה שָׁם. וּמַעֲשֵׂה שֶׁהִיָּה כֹּף הִיָּה: בָּא אִישׁ אֶחָד מִחוּץ-לְאֶרֶץ. וְכִדִּי לְהִתְחַנֵּף אֶל הַפֶּשֶׁה, נַעֲשֵׂה מְסוֹר, רַחֲמֵנָא לְצִלָּן. וּמְסוֹר הִרְבֵּה אֲנָשִׁים אֶל הַפֶּשֶׁה וְעָשָׂה רַעוֹת גְּדוֹלוֹת לְאֲנָשֵׁי טְבֵרְיָה. וְעַל-יְדֵי מְסִירָתוֹ גַּרְם, שֶׁתִּפְסוּ אֶת גְּדוֹלֵי הָעִיר בְּשִׁבְיָה וַיֵּשְׁבוּ בַתְּפִיסָה בְּבוֹר עִמָּק תְּשַׁעָה שְׁבוּעוֹת. וְאַחֲרֵי-כֵן נִסְעוּ אֲנָשֵׁי הַסְּפָרְדִּים אֶל הַפֶּשֶׁה וְנִתְּנוּ לוֹ הוֹן רַב וּפְטָר אוֹתָם. וְהִלְכוּ וְתִפְסוּ אֶת הַמְּסוֹר וְרָצוּ לְחַנֵּק אוֹתוֹ, וְעָשָׂה עֲצָמוֹ כְּאֵלוֹ כְּבָר נִגְוָע וְמָת. וְאַחֲרֵי-כֵן נִתְעוֹרַר וְהִלָּךְ וּמְסוֹר אוֹתָם, עַד שֶׁנִּתְּן לוֹ הַפֶּשֶׁה רְשׁוּת, שֶׁיַּעֲשֵׂה עִם כָּל הָעִיר כְּרָצוֹנוֹ, וּמָנָה אוֹתוֹ לְפָקִיד. וּבָא אֶל הָעִיר בְּכַבּוּד גְּדוֹל עִם אֲנָשֵׁי חֵיל יִשְׁמַעְאֵלִים בְּגִדְלָה וּבְכַבּוּד, וְאָזִי תַכְף-וּמְיָד בְּרַחוּ כָּל

הַעִיר, וְלֹא נִשְׁאָר כִּי-אִם נָשִׁים וְטָף. וְהָיוּ בְּכִיּוֹת גְּדוּלוֹת בְּכָל הָעִיר, וְהָיְתָה צָעֲקָה גְּדוּלָּה וּבְכִיּוֹת רַבּוֹת בְּכָל בַּיִת וּבֵית. וְגַם רַבְּנֵנוּ ז"ל רָצָה לְבָרַח, אֲךָ לֹא הָיָה יָכוֹל כִּי נִחְלַשׁ אֲזִי מְאֹד. וּכְבָר הִתְחִיל לְצֵאתָ, אֲךָ מְרַב חֲלָשְׁתּוֹ שֶׁתְּכַפְתּוֹ הַצָּרָף לְחֹזֵר. וּמֵאַתָּה ה' הָיְתָה זֹאת, כִּי עַל-יְדֵי רַבְּנֵנוּ ז"ל חָזְרוּ כְּלָם לְתוֹךְ הָעִיר. כִּי הִמְסוֹר הַכְּנִיעַ אֶת עֲצָמוֹ מְאֹד תַּחַת רַגְלֵי רַבְּנֵנוּ ז"ל וְהִלָּךְ אֶל רַבְּנֵנוּ ז"ל וְהַכְּנִיעַ אֶת עֲצָמוֹ מְאֹד תַּחֲתָיו. וְרַבְּנֵנוּ ז"ל נִהְגָּ עִם הַמְּסוֹר בְּחֻכְמָה נִפְלְאָה, עַד שֶׁנִּתְבַּטַּל נִגְדּוֹ לְגַמְרֵי. וְרַבְּנֵנוּ ז"ל צָוָה לְהָאִישׁ שְׁלוֹ ר' יִצְחָק, שֶׁיַּעֲשֶׂה כְּרוֹז, שֶׁיַּחֲזִירוּ כָּל הַבוֹרְחִים. וְחָזְרוּ כְּלָם עַל-יְדֵי-זֶה לְתוֹךְ הָעִיר. וְרַבְּנֵנוּ ז"ל נִהְגָּ עִם הַמְּסוֹר בְּחֻכְמָה כְּזוֹ, עַד שֶׁהַמְּסוֹר חָשַׁב, שֶׁרַבְּנֵנוּ ז"ל אוֹחֲזֵ מִמֶּנּוּ מְאֹד מְאֹד. כִּי הַמְּסוֹר הָיָה צָבוּעַ גְּדוֹל וְדָמָה עֲצָמוֹ לְפָנֵי רַבְּנֵנוּ ז"ל, כְּאִלּוּ הוּא חֲסִיד גְּדוֹל, וְהִתְחִיל לְדַבֵּר עִם רַבְּנֵנוּ ז"ל עֲנִינֵי חֲסִידוֹת. וְרַבְּנֵנוּ ז"ל עָשָׂה עֲצָמוֹ כְּלֹא יָדַע, עַד שֶׁעַל-יְדֵי-זֶה נִדְּמָה לְהַמְּסוֹר, כְּאִלּוּ רַבְּנֵנוּ ז"ל מְחֻזֵּק מִמֶּנּוּ מְאֹד, אֲשֶׁר הוּא חֲסִיד גְּדוֹל. וְרַבְּנֵנוּ ז"ל דִּבֵּר עִמוֹ בְּחֻכְמָה וּבְעֶרְמָה, שֶׁנֹּאֵה וַיִּפֶּה לְפָקִיד, שֶׁיִּתְפַּלֵּל עַל צָרַת יִשְׂרָאֵל, וְשִׁיְהִיָּה חֲסִיד וְעָנּוּ. וְדִבֵּר רַבְּנֵנוּ ז"ל עַל לְבוֹ, שֶׁיִּרְגִיל אֶת עֲצָמוֹ לֹמֵר תְּהִלִּים. וְאָמַר לוֹ רַבְּנֵנוּ ז"ל: "בְּזֹאת אֲדַע, שְׂאִין בְּךָ גְּאוֹת, אִם תּוּכַל לֹמֵר תְּהִלִּים בְּבֵיתִי לְפָנֵי בְּנֵי הַנְּעוּרִים בְּבִכְיָה גְּדוּלָּה". וְכֵן הָיָה, וְהִתְחִיל מִיָּד לֹמֵר תְּהִלִּים בְּבִכְיָה גְּדוּלָּה, וְדַמְעָתוֹ עַל לְחִיו. וְאַחֲרֵ-כֵן נִפַּל הַמְּסוֹר לְחֻלְשָׁה. וְאַף-עַל-פִּי-כֵן הָיוּ שׁוֹמְרִים עַל כָּל הַשְּׁעָרִים לְשֹׁמֵר, אִם יָבוֹאוּ מְשֻׁלְּחִים, כִּי זֶה הָיְתָה מְסִירָתוֹ, שֶׁאָמַר, שְׂבֹא הוֹן רַב מְחוּץ-לְאַרְץ לְאַרְץ-יִשְׂרָאֵל. אֲךָ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ הָיָה בְּעֶזְרָם, וְהִעֲלִימוּ הַדְּבָר מִהַמְּסוֹר, וְשָׁלְחוּ אֶת הָאִישׁ שֶׁהָיָה עִם רַבְּנֵנוּ ז"ל ר' יִצְחָק לְחִיפָה, וְקִבַּל הוּא אֶת הַמְּעוֹת מִהַמְּשֻׁלְּחִים וְהוֹלִיכֵם לְטְבִרְיָה וּנְתַנֵּם לְרַבְּנֵנוּ ז"ל. וְהוּא נָתַן לָהֶם, וְחָלְקוּ. וְכֹאֲשֶׁר עָמַד הַמְּסוֹר מְחֻלְשָׁתוֹ, הִתְפָּאָר, שֶׁיַּעֲשֶׂה לָהֶם עוֹד רְעוּת. וְהָיָה סוּפוֹ, שֶׁנִּפַּל עוֹד הַפְּעַם לְחֻלְשָׁה וְמָת. וְהָיְתָה לְרַבְּנֵנוּ ז"ל שִׁמְחָה גְּדוּלָּה, עַל שֶׁנִּתְגַּלְגְּלָה עַל-יְדוֹ זְכוּת כְּזוֹ, כִּי עַל-יְדוֹ חָזְרוּ כְּלָם אֶל תוֹךְ הָעִיר. וּבְחֻזִּירָתָם לְשֵׁם שְׁמַחוֹ עִמּוֹ כְּלָם בְּיַחַד.

רנח.

אח־רֶכֶף הֵלֶךְ רַבְנוּ ז"ל אֶל קֶבֶר זַקְנוֹ ר' נַחֲמָן מֵהוֹרֵידֵעֲנָקֶע ז"ל,
אֲשֶׁר מְנוּחָתוֹ כְּבוֹד בְּעִיר טְבֵרְיָה.

רנט.

וְכֵן שָׁכְרוּ חֲמוּרִים, וְנָסַע רַבְנוּ ז"ל עִם עוֹד הַרְבֵּה בְּנֵי־הַנְּעוּרִים
אֶל כְּפַר מִירוֹן, מְקוֹם גְּנִיזָתוֹ שֶׁל הַתַּנָּא רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאִי.
וּבְכוּאָם אֶל תוֹף הַמַּעֲרָה אָזִי פָקַד רַבְנוּ ז"ל לְבְנֵי־הַנְּעוּרִים, שְׁיַעֲסְקוּ
בַתְּפִלָּה וּבַלְמוּד זֶהר. וּמִמֶּנּוּ לֹא רָאוּ שׁוּם דְּבָר, רַק הָיָה שְׂמִיחַ עַד
מְאֹד. וּבְכָל עֵת בָּא אֶצֶל הָאִישׁ ר' יִצְחָק, שֶׁהָיָה עִמּוֹ, וְאָמַר לוֹ:
"אֲשֶׁרִיךְ וְכו'". וּבִלְיָלָה הֵלֶךְ מִחֲדָר לְחֲדָר וְהִזְהִיר אוֹתָם לֹאמַר זֶהר
וְכו' וְכִיּוֹצֵא, וְהוּא בְּעֶצְמוֹ לֹא אָמַר כְּלוּם, רַק הָיָה הוֹלֵךְ וּמְנַגֵּן
בְּעֶצְמוֹ וְהָיָה בְּשִׂמְחָה גְדוֹלָה עַד אוֹר הַיּוֹם. וּכְשֶׁהָאִיר הַיּוֹם עָמַד
בְּטִלִית וּבַתְּפִלִין וְהַתְּפִלָּל כַּמָּה שָׁעוֹת.

רס.

וּמִשָּׁם הֵלֶךְ עִם כָּל בְּנֵי־הַנְּעוּרִים אֶל מַעְרַת הַלֵּל, וְאָמַר שָׁם
מִזְמוֹר ל"ג וְל"ד שְׁבִתְהֵלִים, וְהָיָה שָׁם בַּמַּעֲרָה גַם־כֵּן בְּשִׂמְחָה
גְדוֹלָה עַד מְאֹד. וְאח־רֶכֶף הֵלֶךְ מִשָּׁם לְקֶבֶר שְׁמַאי עַל רֹאשׁ הַהַר
מוֹל מַעְרַת הַלֵּל. וְשָׁם נִפְלָה עָלָיו עֲצָבוֹת. וְאָמַר, שְׁתַּמִּיחָה גְדוֹלָה
אֶצְלוֹ זֹאת. וְאח־רֶכֶף אָמַר, שְׁיֵשׁ תְּרוּץ עַל־זֶה, וְלֹא גָלָה הַתְּרוּץ.

רסא.

וּמִשָּׁם נָסַע לְשֶׁאֵר מַעְרוֹת. וּבְכוּאָם לָהֵר הַגְּדוֹל, שְׁיֵשׁ שָׁם עַל
רֹאשׁ הַהַר (סְמוּךְ לְצִפְת) מַעְרַת הַתַּנָּא ר' כְּרוּסְפָדָאִי, וְלֹא הָיָה
בְּאִפְשָׁרוֹתוֹ לֵילֵךְ עִם הַחֲמוּר לְשָׁם, וְקִפֵּץ מֵעַל הַחֲמוּר, וְהֵלֶךְ הוּא
בְּעֶצְמוֹ עִם הָאִישׁ שֶׁהָיָה עִמּוֹ, וְהֵלֶךְ כַּמַּעַט עַל יָדָיו וְעַל רִגְלָיו עַד
בוֹאוֹ לַמַּעֲרָה זֹה, וְשָׁם נִשְׁתַּחֲוֶה קֶצֶת.

וְחִזְרוּ מִשֵּׁם לַמַּעֲרָה אַחֲרֶת. וְהָיוּ בְּתוֹךְ מַעֲרָה שֶׁל יְנוּקָא אַחֵד. וּבְאוֹתָהּ הַמַּעֲרָה הָיוּ הַכֹּל יְרֵאִים לְהַכְנִס, כִּי אָמְרוּ, שֶׁנִּחַש כְּרוּךְ עַל פֶּתַח אוֹתָהּ הַמַּעֲרָה, גַּם אֵילָן גָּדוֹל הָיָה לְיַד הַמַּעֲרָה הַזֹּאת. וְרַבְנּוּ ז"ל הָיָה הָרֵאשׁוֹן, שֶׁלֹּא חָשׂ עַל-זֶה, וְנִכְנַס לְשֵׁם וְאַחֲזוּ אֶת שְׂרֵשׁ הָאֵילָן בְּיָדוֹ, כִּי הָיָה הַשְּׂרֵשׁ בְּקַרְקַע וְהָיָה הוֹלֵךְ דְּרָךְ חֲלָל הַמַּעֲרָה. וְלֹא הָיָה שֵׁם שׁוֹם נִחַש. וּמֵאֵז וְהִלָּאָה הַכֹּל הוֹלְכִים לְאוֹתוֹ קָבַר וְאִינֵם מִתְפַּחְדִּים כָּלֵל. וְאַחֲרֵיכֵן הִלְכוּ עַל שְׂאֵר הַמַּעֲרוֹת, עַד שֶׁחִזְרוּ לְעִיר טְבֵרְיָה.

רסב.

אַחֲרֵיכֵן צִוָּה רַבְנּוּ ז"ל אֶת הָאִישׁ ר' יִצְחָק שֶׁהָיָה עִמּוֹ, שִׁיסַּע לְחִיפָה לְשֹׁכֵר סְפִינָה לְחִזּוֹר לְבֵיתָם. וְכֵן עָשָׂה ר' יִצְחָק, וְנִסַּע לְחִיפָה כְּדִי לְשֹׁכֵר סְפִינָה. וּבְבוֹאוֹ לְעִיר חִיפָה בָּאָה אֶז סְפִינָה עִם הַרְבֵּה יְהוּדִים, וּבְתוֹכָם הָיָה הַרְבֵּה הַגָּאוֹן הַחֲסִיד הַמְּפָרָס מִקְהַל־תְּקֻשׁ שִׁיפְטוּבְקָה, וְגַם כַּמָּה מְשַׁלְּחִים שֶׁנִּשְׁלְחוּ מֵאַרְץ-יִשְׂרָאֵל, וְעִכְשָׁו חִזְרוּ עִם מַעוֹת. וּמִחֲמַת שֶׁאֵז הָיָה הַפֶּחַד מִהַמְּסוֹר הַנִּל, וְעַל-כֵּן מָסְרוּ תְּכֵף-וּמִיד אֶת הַמַּעוֹת לְר' יִצְחָק, שֶׁהוּא יוֹלִיכֵם לְעִיר טְבֵרְיָה, כְּדִי שֶׁלֹּא יִרְגִישׁוּ מֵהֶם כָּלֵל, כִּי הָיוּ יְרֵאִים אֶז מְאֹד מִחֲמַת מְסִירַת הַמְּסוֹר הַנִּל, שֶׁהֵם מְבִיאִים מַעוֹת מִחוּץ-לְאַרְץ. וְאֵז הִכְרַח ר' יִצְחָק לְחִזּוֹר לְטְבֵרְיָה עִם הַמַּעוֹת. וּבְבוֹאוֹ לְטְבֵרְיָה סִפֵּר לְרַבְנּוּ ז"ל אֶת כָּל הַקְּוֹרוֹת עִמּוֹ, שֶׁבָּאוּ הַמְּשַׁלְּחִים וּמָסְרוּ לוֹ הַמַּעוֹת, כְּדִי שֶׁהוּא יוֹלִיכֵם לְעִיר טְבֵרְיָה, וְעַל-כֵּן הִצְרִיךְ לְחִזּוֹר וְכוּ'. עָנָה וְאָמַר רַבְנּוּ ז"ל: "מִן הַסֵּתֶם רְצוֹן הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, שֶׁנִּהְיָה בְּאַרְץ-יִשְׂרָאֵל עוֹד אֵיזָה זְמַן".

רסג.

וְאָמַר רַבְנּוּ ז"ל, שִׁישְׁכְּרוּ לוֹ חֲמוּרִים לִילָף לִירוּשָׁלַיִם עִיר-הַקֹּדֶשׁ. וְכִשְׁשָׁמַע זֹאת הָרַב הַקְּדוֹשׁ רַבִּי אַבְרָהָם קְאִלִּיסְקֵר, בִּקֵּשׁ מֵאִתּוֹ, שֶׁלֹּא יִלָּף.

רסד.

אחר-כך בא הרב הקדוש רבי יעקב שמשון משיפטובקה לטבריה ועשה סעדה גדולה בלילה לכבוד רבנו ז"ל. וחיבב את רבנו ז"ל מאד מאד. ודברו ביחידות, ולא שמע שום אדם מה שדברו יחד. ואז עשה רבנו ז"ל שלום בין הרב הקדוש משיפטובקה ובין הרב הקדוש הקאליסקער, כי בתחלה הייתה ביניהם איזו מחלוקת אודות המעות איך לחלקן, שהרב הקדוש מליאדי חלק על הרב הקדוש מקאליסק, ואחזו עמו הרבה צדיקים, וגם הרב הקדוש משיפטובקה אחז עם הרב הקדוש מליאדי. אף אחר-כך כשפא הרב הקדוש משיפטובקה לארץ-ישראל ועשה סעדה גדולה לכבוד רבנו ז"ל, אז עשה רבנו ז"ל שלום ביניהם. ואז בשעת הסעדה הזו דברו הרבה דברי-תורה פנהוג, ובתוף כף הקשה הרב הקדוש משיפטובקה על מה שאמרו חז"ל (בבא-מזיעא לו.): "יהא מנח עד שיבוא אליהו, שהוא יפרש למי המנה ולמי המאמים. והקשה, הלא אליהו הוא עד אחד, והתורה אמרה (דברים יז, ו): "על-פי שנים עדים יקום דבר". ושתקו כלם ולא ענו דבר, וגם רבנו ז"ל שתק, ולא היה מי שישב על קשיא זו. אף ראו מפני רבנו ז"ל, שאין הקשיא מקבלת עליו. ועל-פני הפצירו בו, שיאמר איזה תרוץ. והשיב להם כלאחר-יד: "הלא אמרו חז"ל (ערוית פח:): אין אליהו בא אלא לקרב המרחקין בזרוע וכו'; הינו לרחק השקר ולקרב את האמת, כי אמרו חז"ל (שבת קד.): שקר מקרבין מליה, אמת מרחקין מליה וכו'. נמצא, כשיבוא אליהו ויקרב את העולם אל מדת האמת, אזי ממילא לא יצטרכו לעדותו כלל, רק השקרן בעצמו יודה על האמת, שלו המנה ושל חברו המאמים". וענו כלם ואמרו ישר, כי נראה בעיניהם מאד התרוץ.

רסה.

ל' בשבט הגיע מכתב מאירופה לנפוליון הצרפתי על-ידי אנגיה מרגז טעונה זין. וזה היה המכתב הראשון שקבל אחר תמשה חדשים, שארב לכבש את ארץ-ישראל, כי האנגלים לא הניחו, ששום אנגיה מאירופה תבוא לארץ-ישראל.

רסו.

ל' באדר א', יום ה' פרשת-פקודי הגיע נפוליון הצרפתי לחוף יפו וכבש את עיר יפו.

רסז.

אז באותו זמן נפל דבר בעיר טבריה. והכרח רבנו ז"ל לברח מהאכסניא שלו לאכסניא אחרת. ואחר-כך נפל גם שם דבר, והכרח לברח מטבריה. וביעת בריחתו ברח דרך המערה, שיש שם, המוליכה עד החומה. וכשבא אל החומה, לא ראה שום פתח. ועל-כן נספם בדעתו לטפס על החומה ולעבר דרך שם לצד השני, שהוא חוץ לעיר. ויהי כאשר עלה על החומה ועבר ובה על הצד השני כלפי חוץ, הסתכל, והנה הים תחתיו. והוא היה תלוי ועומד על ידיו ועל רגליו על החומה למעלה, ותחתיו היה הים, כי באותו הצד שיצא רבנו ז"ל מהמערה לטפס על החומה, שם בתחתית החומה ממש ים-כנרת, ורבנו ז"ל לא ידע זאת, ועל-כן טפס על החומה והוריד את עצמו לקפיץ מאחורי החומה. ויהי כאשר אף ראה, שהוא תלוי על החומה, ותחתיו היה הים, ועל-כן לא ידע מה לעשות, כיון שהיה עוזב את ידיו מהחומה, היה נופל אל תוך הים, וכן לחזור ולטפס חזרה לא היה יכול, כי היה כבד עליו, כי כבר היה תלוי, ועל-כן לא ידע מה לעשות. ותפס אמנותו, הינו תפלה, ונשא לבו להשם יתברך בלב נשבר מאד, ובקש הרבה ממנו יתברך

שְׂיָצִילוּ. וְעָשָׂה עִמּוֹ הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ גַּם, וְנִצּוֹל בְּדַרְךְ גַּם וְיֵצֵא מִשָּׁם בְּשָׁלוֹם.

(וְהָיָה רָגִיל אַחֲר־כֶּף לְסִפּוֹר זֹאת, אִיךָ שֶׁהָאָדָם צָרִיךְ לְהִתְפַּלֵּל בְּאֵמֶת וּמְעַמְקָא דְלִבָּא, כְּאִלוּ הוּא בְּאֵמֶצֶע הַיָּם וְתִלּוּי עַל חוּט הַשְּׂעָרָה, וְכִמְעַט שְׂיִפֵּל וְיִטְבַּע חֵס וְשָׁלוֹם. וּבִנְדָאֵי אֲזַ תְּפַלְתּוּ בְּשָׁלוֹת בְּלֵי שׁוֹם פְּנִיּוֹת, כְּמוֹ שְׂאֲרַע עִמּוֹ, כְּשֶׁהָיָה תִּלּוּי עַל הַחוּמָה בְּעִיר טְבַרְיָה וְכִמְעַט נָפַל אֲזַ אֶל תוֹךְ יָם-כַּנְרֵת).

רסח.

וְאַחֲר־כֶּף כְּשֶׁיֵּצֵא מֵעִיר טְבַרְיָה, הֲלֵךְ מִשָּׁם, עַד שֶׁהִגִּיעַ אֶל עִיר צֶפֶת. וְיָשְׁבוּ שָׁם כְּמָה יָמִים, עַד שֶׁשָּׁמְעוּ, שֶׁחִיל הַצְּרַפְתִּים יָבֹא בְּקִרְוֵב לְעִיר עֲכוֹ וְיִכְבְּשׁוּ אֶת הָעִיר.

רסט.

ז' בְּאֶדֶר ב', יוֹם ה' יֵצֵאוּ נְפוּלְיוֹן הַצְּרַפְתִּי וְחִילוֹ מִיָּפוֹ לְלַכֵּת אֶל עִיר עֲכוֹ לְכַבְּשָׁהּ. וְכִשְׁשָׁמַע זֹאת רַבְּנוּ ו'ל', שָׁלַח שְׁלִיחַ מִיָּחָד לְעִיר עֲכוֹ לְשִׁכַּר סְפִינָה מְרֻגָז, שֶׁהִיא בְּשָׁלוֹם עִם כָּל הָאֲמוֹת; הִינּוּ כִּי יֵשׁ מְדִינַת רַגְזוֹ. (שֶׁהִיא כִּיּוֹם רַגּוּסָא וְהִיא חֶלֶק מֵאֵי סִיסְלֵי) וְכִשְׂאוֹתָהּ הַסְּפִינָה מוֹצִיאָה דָּגָל שְׁלָה, אֲזַי אֵין לוֹקַחִין לְתוֹךְ הַפְּלָעֵן, כִּי דָרָךְ הַסְּפִינּוֹת שֶׁל מְלַחְמָה, שֶׁחֹטְפִין עַל הַיָּם סְפִינָה עִם הָאֲנָשִׁים שֶׁבָּהּ לְתוֹךְ הַפְּלָעֵן, דְּהֵינּוּ בְּשִׁבְיָהּ. אֲבָל כְּשֶׁהַסְּפִינָה מְמַדִּינַת רַגְזוֹ מוֹצִיאָה דָּגָל שְׁלָה, אֲזַי אֵין לוֹקַחִין מֵהֶם לְתוֹךְ הַפְּלָעֵן. וְכֵן הָיָה, שֶׁשְׂכָרוֹ לְרַבְּנוּ ו'ל' בְּעִיר עֲכוֹ סְפִינָה כְּזוֹ מְרֻגָזוֹ.

ער.

וְכִשְׁשָׁמַע הָרַב הַקְּדוּשׁ ר' אַבְרָהָם קַאֲלִיסְקֵר, שֶׁרַבְּנוּ ו'ל' רוֹצֵה לְנִסֵּעַ לְבֵיתוֹ וּכְבָר שְׂכָר סְפִינָה, עַל-כֵּן שָׁלַח אֵלָיו שְׁלִיחַ מִיָּחָד עִם

אגרתו וגם אגרת הפוללות. ורבנו ז"ל זרו את עצמו מאד ולא רצה להמתין גם על אגרת של הרב הקדוש משיפטובקה.

רעא.

לעת ערב יצא רבנו ז"ל ממצפת. ונסעו כל הלילה עד שלש שעות קדם קבלת-שבת.

ערב.

ערב-שבת פרשת זכור בערך שלש שעות קדם כניסת השבת הגיעו לעיר עכו. ותקף-ומיד פשהגיעו, שלחו הטאלמטש", שיקח אותם על הספינה. ובא והשיב, שאי-אפשר בשום אפן לקח אותם, מחמת שהספינה כבר מלאה מאנשים, שנכנסו לשם יותר מדי. והכרח רבנו ז"ל והאיש שלו ר' יצחק להשאיר בשבת זו בעיר עכו. והלכו לגביר, שהיתה להם אגרת אליו מהרב הקדוש מקאליסק, ונתארחו אצלו שבת פרשת זכור.

רעג.

שבת פרשת ויקרא, פרשת זכור סגרו את שערי העיר עכו. ונפל עליהם פחד גדול מאד מאד, כי נתקבצו לשם בערך חמשה-עשר אלף אנשי חיל ישמעאלים ויותר עם כל השיף להם לתכסיסי מלחמה, והיו מוכנים להלחם עם חיל נפוליון הצרפתי, שהתקדם לשם. והיו אז חיל הישמעאלים תחת מפקד טורקי, ששמו דג'ענאר.

רעד.

באמצע התפלה ביום השבת חזר ובא הטאלמטש אל רבנו ז"ל ואמר לרבנו ז"ל, שאי-אפשר למצא עוד שום ספינה ממדינת רגו,

רק ספינות סוחרים ישמעאלים הנוסעים לאיסטנבול עם סחורה. ואמר הטאלמטש: "אף שיש פחד לנסע עם ספינות סחורה מפני סכנת אנשי חיל, שמצויים עכשו על הים ולוקחין אל תוך הפלען, דהינו לשביה — אף-על-פי-כן לדעתי טוב יותר להכנס בסכנה זו מלהיות כאן, כי שמעתי, שיצאה פקדה, שאחר שני או שלשה ימים תתחיל כאן המלחמה. ומן הסתם יהרגו הרבה בעיר הזאת, ועל-כן מה לכם ולצרה הזאת? ובכן תיר לי רבנו לילך לשכר ספינה בעבורכם, ואף שהוא שבת, אף הוא פקוח גפוש, ופקוח גפוש דוחה שבת" (שבת קלב.) — כך אמר הטאלמטש.

רעה.

וכן ה'ה. והלך הטאלמטש ושכר ספינה בעבורם ונתן אדרוה"ט דינר זהב אחד.

רעו.

ובתוך כך באו עוד הרבה ספינות עם אנשי חיל מאנגליה לעיר עכו לעזר לישמעאלים להלחם עם חיל צרפת. והיתה ביניהם ספינת מלחמה גדולה ממדינת אנגליה, ושמה טיגרא, ושם הקפיטן סידני סמיט, ועוד שתי אניות מלחמה גדולות היו שם, ושמן תיסיוס ואליאנס. ונתרבה שם בעיר עכו הפחד יותר ויותר מחיל האנגלים, שבאו עם הספינות הנ"ל, והיה דחק גדול בעיר, כי היה המקום צר להם להכיל רבוי אכלוסין פל-כף. והיה פחד גדול שם באותה השבת. וכל בני-הבית שעמדו שם אצל רבנו ז"ל, כלם פרשו כפיהם לשמים בתפלה ובבקשה, שינצלו וכו'.

רעז.

וּרְבֵנּוּ ז"ל וְהָאִישׁ ר' יִצְחָק, שֶׁהָיָה עִמּוֹ, הִתְנַחֲמוּ עַל-כָּל-פְּנִים,
שֶׁשָּׂכְרוּ בַעֲבוּרָם סְפִינָה לְחֹזֵר לְבֵיתָם, אִךְ הָיָה לָהֶם גַּם צַעַר, שֶׁלֹּא
הֵכִינוּ לְעֲצָמָם שׁוּם אֲכִילָה וְשִׁתִּיָּה לְקַח עַל הַסְּפִינָה, כִּי כִפְתָאֵם הָיָה
כָּל עֲנֵן שְׂכִירַת הַסְּפִינָה כַּנִּל. וְהִזְכִּירוּ לְעֲצָמָם, שֶׁבְּכֻנִּיסָתָם עַל
הַסְּפִינָה מְחוּץ-לְאָרֶץ יִשְׂרָאֵל הָיָה לָהֶם מוֹכֵן כָּל טוֹב עַל
אַרְבָּעָה אֹ חֲמִשָּׁה חֲדָשִׁים כְּמִנְהַג הוֹלְכֵי הַיָּם, וְעָכְשׁוּ לֹא הָיָה לָהֶם
כָּלוּם.

רעח.

יוֹם א', פָּרֻשֶׁת צו, י' בְּאֶדְרָב, בָּא גַּפּוּלְיוֹן סְמוּךְ לְעִיר עֶכוֹ,
וְהָיָה צוֹרֵר עַל הָעִיר. וְזָרְזוּ רַבֵּנוּ ז"ל אֶת הָאִישׁ שֶׁהָיָה עִמּוֹ, ר' יִצְחָק,
שֶׁיִּלְךְ עִם הַטָּאֲלָמֻטֵּשׁ לְקִנּוּת צִידָה לְקַח עַל הַסְּפִינָה כְּנֹהֵג, וְלֹא מְצָא
לְקִנּוּת בַּשּׁוּק שׁוּם דָּבָר וְחֹזֵר לְהֶאֱכֹסְנֵיָא שְׁלָהֶם. וּרְבֵנּוּ ז"ל עָמַד אֹז
מְעֻטָּף בְּטָלִית וּבִתְפֻלִּין וְלֹא דִבֵּר עִמּוֹ מְאוּמָּה. וְהָאִישׁ ר' יִצְחָק מְרַב
צַעַר וּפְחַד הַשְּׁכִיב אֶת עֲצָמוֹ עַל הַמַּטָּה וְנִרְדָּם. וּרְבֵנּוּ ז"ל לֹא יָדַע
וְלֹא הִרְגִישׁ, שֶׁר' יִצְחָק שׁוֹכֵב שָׁם וְיָשָׁן.

רעט.

וּבִתּוֹךְ כִּף שֶׁחֲחִיל הַצָּרְפָתִי הִתְקַדָּם סְמוּךְ מְאֹד לְעִיר עֶכוֹ, נַעֲשֶׂה
שָׁם בְּעִיר רַעַשׁ גָּדוֹל, כִּי הִפְשָׁה גִתָּן פְּקָדָה, שֶׁהוּא מְקַצִּיב שְׁעֵתִים,
מִי שֶׁאִינוּ יוֹדְעֵי תַכְסִּימֵי מְלַחְמָה, יִרְאֶה לְבָרַח עַל הַיָּם, כִּי אֵין שׁוּם
שַׁעַר פְּתוּחַ לְצֵאת מִן הָעִיר, כִּי-אִם דֶּרֶךְ הַיָּם, וּמִי שֶׁיִּמְצָא תוֹךְ הָעִיר
אַחַר שְׁתֵּי שָׁעוֹת, יִשְׁחֲטוּ אוֹתוֹ שָׁם, כִּי הִישְׁמַעְאֲלִים שֶׁל הָעִיר הָיוּ
רוֹצִים לְעֲשׂוֹת הִרְחָבָה בְּתוֹךְ הָעִיר, שֶׁלֹּא יִהְיֶה לָהֶם דִּחָק כָּל-כִּף
מְאַנְשִׁים הִרְבָּה. עַל-כֵּן רָצוּ לְשַׁחֵט אֶת הַנְּמַצָּאִים שָׁם לְפָנוּת לָהֶם
מְקוֹם, שֶׁלֹּא יִהְיֶה לָהֶם דִּחָק כָּל-כִּף. וְהָיָה שָׁם רַעַשׁ גָּדוֹל וְצַעֲקָה
גְּדוֹלָה בְּעִיר וּפְחַד וְאִימָה גְּדוֹלִים מְאֹד. וּבִשְׁעַת הַרַעַשׁ הַגָּדוֹל בְּרַח

רַבְּנוּ ז"ל מְשֵׁם עַל הַיָּם וְלֹא הִסְתַּכֵּל כָּלֵל עַל הָאִישׁ ר' יִצְחָק, שֶׁהָיָה עִמּוֹ, כִּי לֹא הִרְגִישׁ, שֶׁהוּא יֵשֵׁן שָׁם. וְרַבְּנוּ ז"ל נִכְנָס בְּסִפְיָה קִטְנָה וַיֵּשֶׁב שָׁם.

רפ.

וּבִתּוֹךְ כֶּף נִתְעוֹרַר הָאִישׁ שֶׁל רַבְּנוּ ז"ל, ר' יִצְחָק, וַרְאָה, שֶׁרַבְּנוּ ז"ל אֵינּוּ בְּבֵית. וְהִמְתִּין עַד בּוֹשׁ, וְאַחֲר־כֶּף הִלֵּךְ לַחֲצַר, וַרְאָה וְשָׁמַע, שְׂאֲנָשִׁים וְנָשִׁים וְטָף צוֹעֲקִים וּבוֹכִים בְּמִרְיוֹת גְּדוּלָּה מְאֹד, וַתַּעַל שׁוֹעֵת הָעִיר הַשְּׂמִימָה. וְהִגְבִּיחָה שֶׁל הַבַּיִת, כְּשֶׁרְאָתָה אֶת ר' יִצְחָק, בָּאָה אֶצְלוֹ וְאָמְרָה לוֹ: "אֹי וְאָבוֹי! אֲנִי חָסָה עַל נְעוּרֵיכֶם, שְׂאֲתָם תִּהְיוּ נִהְרָגִים פֹּה. אֲנַחְנוּ קִבְּלָנוּ עַל-כָּל-פָּנִים טוֹבָה כָּאֵן, עַכְשָׁו אֲנוּ צָרִיכִים לְקַבֵּל גַּם-כֵּן מֵה שֶׁנִּגְזַר עַל הַמְּקוֹם הַזֶּה. אֲבָל עֲלֵיכֶם יֵשׁ רַחֲמָנוּת גְּדוּלָּה, כִּי תֵאבְדוּ פֹה מִמְשַׁפְּחוֹתֵיכֶם וְכוּ", וְכִיּוֹצֵא בְּדַבְּרִים כְּאֵלוֹ. וְנִפְל עָלָיו חֲרָדָה וּפְחַד גְּדוֹל, עַד שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ כַח לְמַשְׁמֵשׁ בְּאֶצְבָּעוֹתָיו, וְשָׁאַל אוֹתָהּ: "אֵיפֹה רַבְּנוּ ז"ל?" וְהִשִּׁיבָהּ: "כַּמְדַּמָּה לִי, שֶׁהוּא בָּרַח עַל הַיָּם". וְהוּא כְּשֶׁשָּׁמַע זֹאת, רָצָה לְקַח אֶת הַתִּיבָה עִם הַחֲפָצִים וְהַמְּעוֹת שֶׁלָּהֶם, כִּי רַבְּנוּ ז"ל כְּשֶׁבָּרַח, הִנִּיחַ הַכֹּל וְלֹא לְקַח עִמּוֹ שׁוֹם דָּבָר. וְלֹא הָיָה יָכוֹל הָאִישׁ לְבַדּוֹ לְשֵׂאת אֶת הַתִּיבָה, וְזָמַן לוֹ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ אֵיזָה סִפְרָדִי, שֶׁקִּבֵּל עַל עֲצָמוֹ, שֶׁהוּא יוֹלִיכֶם. וְנָתַן לוֹ הַתִּיבָה עִם הַחֲפָצִים וּבְרַח עִמּוֹ לָיִם. וּמַחֲמַת הַמְּהוּמָה הַגְּדוּלָּה שֶׁהָיְתָה בְּעִיר, כַּמְעַט שֶׁאֶחָד תִּקַּע סִפְיָנוּ בְּחִבְרוֹ. לֹא הָיָה אֶפְשָׁרִי לִילֵךְ בְּעִיר, אֶךְ בְּחִמְלַת ה' הָיְתָה סִבָּה מְאֹת ה', שֶׁבְּאוֹתָהּ הִשְׁעָה עֲמָדוֹ יִשְׁמַעְאֵלִים עַל גַּג הַחוּמָה וְהַכְּרִיזוּ עַל אֵיזוֹ בְּשׁוֹרָה טוֹבָה. וְנִתְקַבְּצוּ אֲלֵיהֶם הַרְבֵּה אֲנָשִׁים, וּמַחֲמַת זֶה הָיְתָה לוֹ דֶּרֶךְ לַעֲבֹר בְּעִיר לִילֵךְ אֶל הַיָּם. וְכֹאשֶׁר בָּא הָאִישׁ ר' יִצְחָק אֶל הַיָּם, רָאָה הַרְבֵּה סִפְיָנוֹת, וְלֹא רָאָה אֶת רַבְּנוּ ז"ל שָׁם, וְהָיָה מְבַקֵּשׁ וּמַחֲפֵשׁ מְאֹד בְּחַפּוּשׁ אַחֵר חַפּוּשׁ, עַד שֶׁמָּצָא אֶת רַבְּנוּ ז"ל, שִׁיּוֹשֵׁב בְּסִפְיָה קִטְנָה, וְהִסְפִּינָה מְלֵאָה עִם יִשְׁמַעְאֵלִים, וְרַבְּנוּ ז"ל יוֹשֵׁב בְּאֶמְצַע. וְכִשְׁנִתְעוֹדֵדוּ יַחַד רַבְּנוּ ז"ל עִם הָאִישׁ שְׁלוֹ, ר' יִצְחָק, הָיְתָה בֵּינֵיהֶם

שְׂמֵחָה גְדוֹלָה, כִּי מִתְחַלֶּה הָיָה לָהֶם צַעַר גְּדוֹל מְאֹד מְאֹד, מִחֲמַת שְׂלֵא יָדְעוּ זֶה מִזֶּה. וְהָיוּ יוֹשְׁבִים תְּחִלָּה בְּסַפִּינָה הַקְּטָנָה הַנִּקְרָאת בַּאֲרָקֶס, אַחֲר־כֵּן הִתְחִילָה הַסַּפִּינָה הַקְּטָנָה לִסַּע, עַד שֶׁבָּאוּ עִמָּה אֶל הַסַּפִּינָה הַגְּדוֹלָה הַנִּקְרָאת אֶקְרַעֲנֶע, שֶׁהִיְתָה עוֹמֶדֶת סְמוּךְ לְחִיפָה. וְרָאוּ, שֶׁהַסַּפִּינָה מְסַבֶּכֶת עִם הוֹרְמַאטֶעס', וְהָיָה לָהֶם לִפְלֵא, אִף אָמְרוּ בְּלִבָּם, שֶׁמִּחְמַת שֶׁשַּׁעַת מִלְחָמָה הִיא עֲכָשׁוּ, עַל-כֵּן גַּם הַסַּפִּינָה שֶׁל הַסּוֹחָרִים הוֹלֶכֶת גַּם כֵּן עִם הוֹרְמַאטֶעס. וּבְאֵמַת סַפִּינָה זֹאת הִיְתָה סַפִּינָה שֶׁל מִלְחָמָה עִם אֲנָשֵׁי חֵיל וְכָלֵי זִיָן, וּבּוֹדְאֵי זֹאת סַפִּנָה גְּדוֹלָה וְעֲצוּמָה מְאֹד לְהִתּוֹעֵד עִמָּהֶם יַחַד בְּפָרֶט עִם אֲנָשֵׁי חֵיל יִשְׁמַעְאֵלִים, שֶׁהֵם פְּרָאֵי אָדָם, וּבְפָרֶט לְפָרֶשׁ עִמָּהֶם עַל הַיָּם.

רפא.

כִּי רַבְּנוּ ז"ל בִּשְׁעַת בְּרִיחָתוֹ עַל הַיָּם בְּעֵצֶם הַרְעֵשׁ וְהַפְּחָדִים לֹא כּוֹנֵם בְּסַפִּינָה, שֶׁשָּׂכְרוּ לוֹ, כִּי לֹא יָדַע, הֵיכָן הִיא. וְנִכְנַס בְּשַׁעַת בְּהִלָּה בְּסַפִּינָה קְטָנָה זֹאת, וְלֹא יָדַע כָּלֵל, שֶׁסַּפִּינָה זֹאת תְּבִיאֵנוּ אֶל סַפִּינַת-מִלְחָמָה.

רפב.

וּכְשֶׁהִגִּיעָה הַסַּפִּינָה הַקְּטָנָה אֶצֶל הַסַּפִּינָה הַגְּדוֹלָה, סַפִּינַת-מִלְחָמָה כַּנִּזְכָּר, לָקְחוּ אוֹתָם הַיִּשְׁמַעְאֵלִים וְהַכְּנִיסוּ אוֹתָם אֶל תּוֹךְ הַסַּפִּינָה הַגְּדוֹלָה וְנִתְּנוּ לָהֶם חֶדֶר מִיְחָד, וְגַם נִתְּנוּ לָר' יִצְחָק קְנֵה-שְׂרִיפָה^כ טַעוּן. וְלֹא הָיוּ יְכוּלִים לְשָׂאֵל אוֹתָם דְּבָר, כִּי לֹא יָדְעוּ אֵת הַשֵּׁפָה. וְלֹא הָיָה לָהֶם שׁוּם מְאָכֵל וּמִשְׁתֵּה בְּסַפִּינָה. וְאַחַר שֶׁתִּים אוֹ שְׁלֹשׁ שָׁעוֹת בְּלִילָה סָגְרוּ הַדְּלֵת מִהַחֲדָר וְשָׁכְבוּ לִישָׁן וְלֹא אָכְלוּ מְאוּמָה, כִּי לֹא הָיָה לָהֶם מַה לֶּאֱכֹל כַּנִּזְכָּר.

(י) רוֹבִים וְכָלֵי-יָרִיָה.

(כ) רוֹבָה.

רפג.

וּבַתּוֹךְ כֶּף שֶׁהָיוּ שׁוֹכְבִים כֶּף וְלֹא הָיוּ יְכוּלִים לִישֵׁן מֵרַב צַעַר וּפְחַד, אַחַר שֶׁעָשָׂה אוֹ שְׁעֵתִים פָּתַח אֶחָד אֶת הַדֶּלֶת וְאָמַר לָהֶם בְּלִשׁוֹן רוּסִית: "מָה אַתֶּם עוֹשִׂים כָּאֵן? הֲלֹא זֹאת הִיא סְפִינַת-מִלְחָמָה, וְאַתֶּם תֹּאבְדוּ פֶה חֵס וְשְׁלוֹם. הֲלֹא אַתֶּם רוֹאִים, שֶׁהַסְּפִינָה מְלֹאָה סְבִיב עִם הוֹרְמַאטֶעס טְעוּנִים". וְנִתְעוֹרְרוּ וְקָמוּ וְחִטְפוּ אוֹתוֹ בְּבִגְדוֹ, וְהָיָה הַבְּגָד מְגִיוֹאֵנְט^ל, אֲךָ צוּרְתוֹ לֹא רָאוּ. וּבִקְשׁוּ מִמֶּנּוּ, שִׁיעֲזוֹר לָהֶם, שִׁינִיחוּ לָהֶם לְצִאת מֵהַסְּפִינָה עַל הַסֶּפֶר שֶׁל אַרְץ-יִשְׂרָאֵל, כִּי כָּבֵר רָאוּ, שֶׁהֵם בְּסַפְנָה וְקִרְוִיבִים לְמִיתָה מִחַיִּים. כִּי רָאוּ, שֶׁפָּרְחוּ הַקּוּיִלְיִן^מ סְמוּךְ לַסְּפִינָה, עַל-בֵּן אֲמָרוּ, טוֹב יוֹתֵר לְהִשָּׂאֵר בְּאַרְץ הַקְּדוּשָׁה, שֶׁתְּהִינָה עֲצֻמוֹתֵיהֶם נִשְׁאָרוֹת שָׁם בְּאַרְץ הַקְּדוּשָׁה, כִּי רָאוּ, שֶׁקָּשָׂה לְהַמְלִיט מִן הַהֲרִיגָה. וְאָמַר הָאִישׁ, שֶׁדָּבַר בְּלִשׁוֹן רוּסִית, שֶׁבְּעִבוֹר זֶה מִכְרָחִים לִתֵּן לוֹ אֵיזָה סֶף טְאֵלְעֵר. וְאָמַר, שִׁילֶךְ לַקְּפִיטֵן.

רפד.

וּבַתּוֹךְ כֶּף הֶלֶךְ ר' יִצְחָק אֶל הַתִּיבָה לְפָתַח וּלְהוֹצִיא הַטְּאֵלְעֵר וְנִתְמַהֲמָה קִצְת וְהֶלֶךְ בְּעֲצֻמוֹ אֶל הַקְּפִיטֵן וּפְשַׁט יָדוֹ לִתֵּן הַמְּעוֹת לְהַקְּפִיטֵן, כִּי סָבַר, שֶׁזֶה שֶׁדָּבַר בְּלִשׁוֹן רוּסִית, כֶּבֶר בִּקְשׁ בְּעִבוֹרָם אֶת הַקְּפִיטֵן, בְּעִבוֹר זֶה שִׁינִיחַ אוֹתָם לְצִאתָם. וְהַקְּפִיטֵן הִתְחִיל לְצַעֵק עָלָיו צַעֲקָה גְדוֹלָה וְלֹא רָצָה לְשַׁמֵּעַ אֵלָיו פֶּלֶל. וְאַחֲרֵי-כֵן הִתְחִילוּ לְחַפֵּשׂ אַחֲרָיו, שֶׁדָּבַר עֲלֵיהֶם בְּלִשׁוֹן רוּסִית. וְחִפְּשׂוּ אוֹתוֹ בְּחַפּוּשׁ אַחֵר חַפּוּשׁ וְלֹא מְצָאוּ שָׁם שׁוֹם בֵּן אָדָם, שִׁיּוֹדֵעַ לְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן רוּסִית, רַק כָּלָם יִשְׁמַעְאֵלִים וְעִרְבִיִּים. וְאֵז נִפְל עֲלֵיהֶם פַּחַד גְּדוֹל, וְאַחֲזָתָם רַעְדָה גְּדוֹלָה, עַד שֶׁלֹּא הָיוּ יְכוּלִים לְנוּחַ עַל הַמִּשְׁכָּב מִחֲמַת רְעִידוֹת הַגּוֹף מִגְּדֵל הַפַּחַד, כִּי אֵז הִבִּינוּ, שֶׁהֵם בְּסַפְנָה שֶׁל מִלְחָמָה, שֶׁקּוֹרִים קְרִיג־שִׁיף. וְהִיא סַפְנָה גְּדוֹלָה בְּלִי עֵרֶף, וְעַדִּין אֵין הֵם יוֹדְעִים, מִי

(ל) בַּד פְּשׁוּט.

(מ) פְּדוּרִים.

הִיָּה זֶה, שְׁדַבֵּר עִמָּם בְּלִשׁוֹן רוֹסִית וְהוֹדִיעַ לָהֶם, שֶׁהִיא סְפִינָה שֶׁל מְלַחְמָה.

רפה.

וּבבִּקְרָא בָּאוּ אֶל הַסְּפִינָה אֲנָשֵׁי חֵיל, שְׁקוֹרִין בְּרֵאנְד־וֹוֹאָדִי. וְרַבְּנוּ ז"ל עִם הָאִישׁ שְׁלוֹ ר' יִצְחָק רָצוּ לְבוֹא עוֹד הַפְּעַם לְהִתְנַפֵּל לְפָנָיו הַקְּפִיטוֹן וְלְהִתְחַנֵּן לְפָנָיו, שְׁיִנִּיחַ לָהֶם לְשׁוֹב אֶל הַסֶּפֶר. אֵךְ בְּתוֹךְ כֹּךְ עָקְרוּ הָאֲנַקְרָסִים, וּבְרָחוּ לְצַד שְׁהַרְוִיחַ גִּשְׁאָתָם מִחֲמַת פֶּחַד, כִּי הַמְּלַחְמָה גִּתְעוֹרְרָה מִיָּד, וְנִשְׁמַע קוֹלָם מְאֹד שֶׁל הַהוֹרְמַאטְעֵס וְהַבְּאֲמֶבְעֵס^ט וְשָׁאָר קוֹלוֹת כְּאֵלוֹ מַעֲנִינֵי מְלַחְמָה, כִּי קוֹלָם נִשְׁמַע לְמִרְחוֹק מְאֹד. וְגַדֵּל הַסֶּפֶנָה וְהָאִימָה וְהַפֶּחַד שֶׁהִיָּה לָהֶם אֹז, אֵין לְשַׁעַר. וְנִפְלוּ לְמִשְׁכַּב שְׁנִיחָם יַחַד, וְלֹא הִיָּה לָהֶם אֶפְלוֹ מִיָּם לְשִׁתוֹת, כִּי לֹא הִכִּינוּ לָהֶם כְּלוּם. וְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּרַב רַחֲמָיו וְחֲסָדָיו גִּתֵּן לָהֶם חֵן בְּעֵינָיו יִשְׁמַעֲאֵל אֶחָד, שֶׁהוּא הִיָּה הַקְּעֶכְעֶרֶם^ט אֶצֶל הַקְּפִיטוֹן, וְגִתֵּן לָהֶם בְּגִבְיָה סֶפֶל קֶפֶה שְׁחוֹר לְכֹל אֶחָד מֵהֶם בְּבִקְרָא וּבְעֶרֶב. וּמִחֲמַת הַחֲלָשָׁה שֶׁלָּהֶם הָיוּ מְטָלִים עַל עַרְשׁ דְּוִי, רַחֲמָנָא לְצִלָּן, וְלֹא יָדְעוּ בְּעֵצָמָם, הֵיכָן הֵם, כִּי הָיוּ סְגוּרִים בְּחֶדֶר שֶׁלָּהֶם, נוֹפְלִים לְמִשְׁכַּב. אֵךְ זֹאת שְׁמַעוּ, שֶׁהִיָּתָה רוּחַ סְעָרָה, שְׁנִשְׁאָה אֶת הַסְּפִינָה. וְלֹא יָדְעוּ, לְאִיזָה מְקוֹם נִשְׁאָה.

רפו.

אֲחֵר־כֹּךְ שְׁמַעוּ, שֶׁהִגִּיעָה הַסְּפִינָה לְאִיזָה סֶפֶר. וְיִצְאוּ מִהַחֶדֶר שֶׁלָּהֶם אֶל תּוֹךְ הַסְּפִינָה לְרֵאוֹת וְלְהִתְוַדַּע, הֵיכָן הַמְּקוֹם שֶׁהִגִּיעָה לְשָׁם. וְרֵאוּ, שְׁאֵין זֶה אִיסְטַנְבוּל. וְשָׂאוּ אֶת הַיִּשְׁמַעֲאֵל הַקְּעֶכְעֶרֶם שֶׁלָּהֶם, וְאָמְרוּ, שֶׁהַמְּדִינָה הַזֹּאת נִקְרָאת אֲדֵל (כִּיּוֹם זֹהִי אֲנִטוּלְיָה

(ג) כְּמוֹ מִשְׁמֵר־הַגְּבוּל.

(ס) עֲגִי־הַסְּפִינָה.

(ע) הַרוֹבִיּוֹת וְהַפְּצוּצוֹת.

(פ) הַמְּבָשֵׁל.

שְׁבִטוּרְקִיָּה). וְהֵם שָׁמְעוּ כְּכֹר הַנְּהַגְתָּם: שְׁכַשְׁבָּא יְהוּדֵי לִידָם, מַצּוּה רֵאשׁוּנָה אֲצֵלָם לְהַקְרִיבֵוּ לְקַרְבָּן. וְכֹאשֶׁר שָׁמְעוּ זֹאת, שְׁהֵם נִמְצְאִים עֲכָשׁוּ בְּעִיר אֲדֹל, נִכְנָסוּ מִיַּד לְחֹדְרָם וְסָגְרוּ הַדְּלֹת בַּעֲדָם וְהִחְבִּיאוּ עֲצָמָם שָׁם, וְהָיָה עֲלֵיהֶם פֶּחַד גְּדוֹל.

רפז.

וְעַמְדָּה הַסְּפִינָה בְּעִיר אֲדֹל שְׁלֹשָׁה יָמִים. וְאֶפְשָׁר, שֶׁהָיָה בְּדַעַת הַקְּפִיטָן לַעֲמֹד שָׁם עוֹד, אִךְ פֶּתְאִים עַמְדָּה רוּחַ סְעָרָה, וְנִתְקַו הַחֲבָלִים שֶׁל הָאֲנָקְרָס, וְנִשְׁאָרוּ הָאֲנָקְרָס בְּיָם. וְהִלְכָה הַסְּפִינָה מֵעֲצָמָה מִשָּׁם. וְהָיְתָה שָׁם בַּסְּפִינָה צְעָקָה גְּדוֹלָה בֵּין הַיִּשְׁמַעְאֵלִים (הַמֶּן הַמֶּן, דְּהִינּוּ גִיּוּוֹאֲלָד גִּיּוּוֹאֲלָד). וְהָיְתָה הַסְּפִינָה מְטַרְפֶּת בְּיָם כָּל הַלְּיָלָה עַד אֹר הַבֶּקֶר, אֲזִי נִשְׁקָטָה הַרוּחַ סְעָרָה. "וַיִּשְׁמְחוּ כִי יִשְׁתַּקּוּ". אִךְ לֹא הִנָּחֵם לְמַחֲזוֹת-חֲפָצָם, כִּי עַל-יְדֵי הַרוּחַ סְעָרָה חֲזָרוּ וּבָאוּ סְמוּךְ לְעִיר עֲכוּ בְּעָרֶף יוֹם.

רפח.

אֲחֵר-כֵּן אַחַר חֲצִי-הַיּוֹם פָּרְצָה שׁוּב רוּחַ סְעָרָה גְּדוֹלָה וְנִשְׁאָה אֶת הַסְּפִינָה. וְהָיְתָה הַסְּפִינָה מְטַרְפֶּת וּמְבַלְבֶּלֶת כַּמָּה יָמִים וְלֵילוֹת רְצוּפִים, "יַעֲלוּ שָׁמַיִם יַרְדּוּ תְּהוֹמוֹת". וְלֹא הָיְתָה לְבַעֲלֵי-הַסְּפִינָה שׁוֹם עֲצָה אִיךָ לְהַמְלִיט, "וַיִּחֻגּוּ וַיִּנּוּעוּ בְּשִׁכּוֹר וְכָל חֲכָמָתָם תִּתְבַּלַּע".

רפט.

וּבַיּוֹם ה' בְּשַׁעַה שְׁתַּיִם-עֶשְׂרֵה הִתְחִילוּ לְהוֹצִיא הַמַּיִם מִהַסְּפִינָה מִתְּמִדוֹר הַשְּׁלִישִׁי עַל-יְדֵי הַפְּלוּמְפִינָא כְּדָרֶךְ בַּעֲלֵי-הַסְּפִינָה. וְדָרְכָם הָיְתָה בְּכָל מַעַת לַעַת, שֶׁנִּשְׁתַּהוּ בְּהוֹצֵאת הַמַּיִם רְבִיעִית שְׁעָה. וְעֲכָשׁוּ כִּשְׁהִתְחִילוּ לְשָׂאב, לֹא הִסְפִּיקוּ לְשָׂאב עַד הִגִּיעַ עַת הַלְּיָלָה, וְנִתְרַבּוּ

המים הרבה על הספינה מחמת השאיבה, והלכו המים גם לחדר של רבנו ז"ל. ולא יכלו לשכב על המשכב שם, כי גאו המים שם. והכרח רבנו ז"ל לעלות על איזה מקום גבוה לשכב. והאיש ר' יצחק עלה למקום אחר, ולצאת לא רצו, כי לא אבו להתראות בפני הישמעאלים. והמים שבספינה הלכו ונתרבו בכל פעם יותר ויותר, עד שהכרחו הישמעאלים לעקר את הפלומפין, ועשו גלגלים ושאו על-ידם מים עם פלים גדולים. והרוח סערה הלכה וחזקה מאד. ומגדל התגברות הרוח סערה עלו הגלים כמעט עד לב השמים והיו כמו הרים גבוהים ובקעות גדולות, והיה כף כל הלילה גם-כן. וכשהאיר היום, בא ר' יצחק אל רבנו ז"ל ואמר לו רבנו ז"ל: "שיש לו חלישות הלב מאד מגדל הפחד, כי אני רואה בלבי, שאני עכשו בסכנה גדולה, כי אין זה דבר פשוט. אף-על-פי שאין אני רואה מה הם עושים, אף-על-פי-כן הלב רואה". ור' יצחק כחש לו ואמר לרבנו ז"ל: "אל תפחדו, כי ברוך השם, הפל על נכון".

רצ.

אחר-כך הלך ר' יצחק להסתפל בהמבר, במקום ששואבים המים. וראה שכבר יש שם כמו גלים קטנים כמו על הנהרות שלנו, כי הספינה נעשתה טעונה ממים לבד, כי דרך הספינה להיות טעונה עם משאוי שני חלקים, וכבר השליכו הישמעאלים כל המשאות, ונשארה הספינה טעונה עם מים לבד. ומה שהיה שם עוד יותר מים ממשקל המשאוי הראוי להיות בספינה — אלו המים שאבו לחוץ. וגם על-זה לא היו מספיקין לשאב. ואז ראה האיש ר' יצחק, שאי-אפשר עוד על-פי דרך הטבע להנצל. ובא אל החדר שלהם. ומחמת גדל הצער והפחד לא היה יכול לדבר כמעט. ואמר לו רבנו ז"ל: "מה זאת, ואיה פיה אשר אמרת, שאין זה כלום, ועכשו אתה בעצמך מתפחד כל-כך?" והשיב לרבנו ז"ל, ששוב אין שום סכרא על-פי דרך הטבע להנצל, כי המים מתרבים והולכים בספינה, ואין ביכלתם לשאב הפל, כי כשל כח הספל, כי-זה קרוב למעת לעת.

שְׁלֹא אָכְלוּ וְלֹא שָׁתוּ וְלֹא רָאוּ שְׁנֵה בְּעֵינֵיהֶם. אַחֲר־כֵּן אָמַר ר' יִצְחָק לְרַבְנּוּ ז"ל, שְׁעַדִּין לֹא הִתְפַּלֵּל. וְהַשִּׁיב לוֹ רַבְנּוּ ז"ל: "אֵין אַתָּה צְרִיף לְהִתְפַּלֵּל עִכְשָׁו, רַק תִּקְבֵּל עַל מַלְכוּת-שָׁמַיִם בְּפִסּוּק רֵאשׁוֹן וְתֹאמַר שְׁלֹשׁ רֵאשׁוֹנוֹת וְשְׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת וְכו'". וְאָמַר לוֹ: "קַח כָּל הַמַּעוֹת עַד פְּרוּטָה אַחֲרוֹנָה וְתַחֲלַק לְשָׁנִים: מִחֻצָּה תִקְשֹׁר אֶצְלָךְ עַל גּוֹפֶךָ, וּמִחֻצָּה אֶקְשֹׁר עַל גּוֹפִי". וְשָׂאֵל הָאִישׁ: "לָמָּה זֹאת? הֲלֹא הִדְגַּ שְׂבִיִּים יוּכַל לְבַלֵּעַ אוֹתָנוּ בְּלֹא הַמַּעוֹת!". וְהַשִּׁיב לוֹ רַבְנּוּ ז"ל: "עֲשֵׂה כֵן, כְּמוֹ שְׂאֵנִי אוֹמֵר לָךְ! יִשְׂרָאֵל הָיוּ עַל הַיָּם וְלֹא טָבְעוּ, וְאֶנְחֲנוּ עַדִּין בְּסַפִּינָה וְכו'". וְעֲשֵׂה מַה שְׁעֲשֵׂה וְאָמַר לְר' יִצְחָק, שְׂיִלְבִּישׁ אֶת עֵצְמוֹ וְיַחְגֹּר בַּחֲגוּרָה עַל הַטּוֹלִיפִי, וְגַם הוּא עֲשֵׂה כֵן, כְּמוֹ אַחַד שְׂמוּכֵן לֵילָךְ בַּדֶּרֶךְ. וְשָׂאֵל אוֹתוֹ ר' יִצְחָק וְאָמַר לְרַבְנּוּ ז"ל: "רַבִּי, הֲלֹא אֲנִי אֵינִי יוֹכֵל לְהִתְפַּלֵּל אֶפְלוּ תִפְלָה הַסְּדוּרָה מֵאֲנָשֵׁי כְּנֶסֶת-הַגְּדוּלָּה, מִכָּל שָׁכֵן עִכְשָׁו בְּעַת צָרָה הַזֹּאת, אֲבָל כְּבוֹד תּוֹרָתוֹ יוֹדֵעַ לְהִתְפַּלֵּל בְּעַד כָּלִיּוֹת וּפְרֻטִיּוֹת, מִפְּנֵי מָה אֵין אַתָּם מִתְפַּלְּלִין עִכְשָׁו?" וְהַשִּׁיב: "שְׁעַכְשָׁו מַחְמַת הַמַּחֲזִין דְּקֻטְנוֹת אֲנִי מְרַחֵק מֵהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, אֲבָל עֲצַתִּי אֲמוֹנָה, מַחְמַת אֵין בְּרָרָה, מַחְמַת גְּדֹל הַסַּפְּנָה, שְׂאֶנְחֲנוּ עִכְשָׁו בְּסַפְּנָה נוֹרָאָה וְעֲצוּמָה כּוֹז. הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ יוֹדֵעַ, שְׁכָל יְמֵי חַיֵּי עַדִּין לֹא הֵייתִי מִשְׁתַּמֵּשׁ מֵעוֹלָם בְּזִכּוֹת אֲבוֹת, רַק מַחְמַת הַהֶכְרַח מְכַרַח אֲנִי לְבִקֵּשׁ מֵהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, שְׂיַעֲשֵׂה זֹאת לְמַעַן זִכּוֹת זְקֵנֵי רַבִּי יִשְׂרָאֵל בְּעַל-שֵׁם-טוֹב ז"ל וְזִכּוֹת זְקֵנָתִי אֲדֹל וְזִכּוֹת זְקֵנֵי רַבִּי נַחֲמָן מֵהוֹרֵידֵנְקָע". וְיוֹתֵר מִזֶּה לֹא הִזְכִּיר עוֹד. וְאַחַר זֶה רָאוּ מִרְחוֹק כְּמוֹ עֵנָן גְּדוֹל אֶפֶס מְאֹד, וְנִפְּל עֲלֵיהֶם עוֹד פַּחַד גְּדוֹל, מַחְמַת שְׁלַפְעָמִים כְּשֶׁהֶעֱנַן מֵתֹאסֵף וּמִתְקַשֵּׁר לְשֹׂאֵב הַמַּיִם מֵהַיָּם, נַעֲשֵׂה שָׁם כְּמוֹ בִקְעָה. וְכִשֶּׁהִסְפִּינָה יוֹרֶדֶת לְשָׁם, אֲזִי נִטְבָּעִין שָׁם. וְהִתְקַנְהָ לָזֶה לִירוֹת בְּקֵנֵי-שְׂרִיפָה וְהוֹרְמֵאֲטִים כְּדֶרֶךְ הַמַּלְחָמָה כְּדִי לְשַׁבֵּר הָעֲנָנִים. וְלָהֶם לֹא הָיָה פְּנָאֵי לָזֶה, מַחְמַת שְׁהָיוּ צְרִיכִין לְשֹׂאֵב הַמַּיִם מֵהַסַּפִּינָה כְּנ"ל. וְהָיוּ הַצְּרוֹת צְרוּרוֹת זֹ לָזוֹ כְּמוֹ זְבוּרָא וְעֶקְרָבָא (עֵין חֲגִיגָה ה.). אַךְ בְּחֻמַּלֵּת ה' מַחְמַת תִּקְוָה הָרֹחַ סְעָרָה הִיָּתָה הַלִּיכַת הַסַּפִּינָה

במהירות גדולה, ופרחה הספינה כמו חץ מקשת ממש ובאה הספינה למקום הנ"ל, שהענן שותה משם. והיה שם כמו שער והרים סביב לה, ועברה הספינה משם בשלום. ובתוך כך האיר השם יתברך עיניהם, ומצאו החור, שדרך שם נכנסין המים בספינה, ושחטו תיש ולקחו העור שלו ותקנו הספינה ונצלו בשלום מסכנות גדולות ונוראות הללו. והיה זאת בערב שבת-קדש, והיתה להם שמחה גדולה, ואמר רבנו ז"ל אז: "הודו לה" בשמחה גדולה.

רצא.

והספינה נסעה משם דרך הרבה מקומות. ואכילה שהיתה להם על הספינה, היתה רק מה שנתן להם הקעקער הנ"ל מצד רחמנות מהמאגיזאן ש שלהם סוחרעס", ותולעים היו מרחשות עליהם. והיו הולכים ומבקשים ופורשים ידיהם בהכנעה בכל יום פעני בפתח, והיה נותן להם מאלו הסוחרעס, ואכלו זאת לבד.

רצב.

ויהי בעלות על לבם, שחג הפסח מתקרב, היה להם צער גדול, כי היו דואגים מה יעשו בפסח, כי אי-אפשר להתענות כל ימות-הפסח. ואחר שעה או שעתים באו אל כרך גדול השוכן על החר של אבנים באמצע הים", ושם קנו הישמעאלים פרות הרבה, ולהם נתנו בעד טאלער אחד חרובין, שקורין באקסערן, הרבה. ואמר רבנו ז"ל: "לעת עתה גם זה טוב מאד, כי יכולין לחיות שמונת ימי הפסח עם חרובין לבד, אך מי יתן, שיזכה אותנו השם יתברך לקיים מצות אכילת מצה וארבע כוסות!"

(ר) מזמור קז שבתהלים שנוהגים החסידים לומר לפני מנחה של ערב-שבת.

(ש) מחסן.

(ת) צנימים.

(א) אחד מאיי הדרקניז.

רצג.

וּגְדֹל עֲצָם הַסַּפְיָנָה שֶׁהָיוּ לָהֶם בַּחֲזִירְתָּם, אִי-אֶפְשָׁר לְסַפֵּר, כִּי הָיוּ עַל הַסַּפְיָנָה הַזֹּאת שֶׁל מְלַחְמָה, שֶׁהִיְתָה מְלֵאָה יִשְׁמְעָאִלִּים, וְהֵם הָיוּ רַק שְׁנֵי יְהוּדִים לְבַד. וְדַרְךְ הַיִּשְׁמְעָאִלִּים בַּפְּרָט אֲנִישֵׁי-מְלַחְמָה לְתַפְסֵי יְהוּדִים וְלִמְכָרָם בְּמִרְחָקִים לְעַבְדִּים. וְהָיָה לְרַבְּנֵנוּ ז"ל פְּתוּד גְּדוֹל מְזֵה. וְאָמַר, שֶׁהִתְחִיל לְחַשֵּׁב בְּעֲצָמוֹ מַה יַעֲשֶׂה, אִם יוֹלִיכוּ אוֹתוֹ לְאִיזָה מְקוֹם עַל הַיָּם, שְׂאִין שָׁם יְהוּדִי, וְיִמְכְרוּ אוֹתוֹ שָׁם. וּמִי יֵדַע מְזֵה. וְהָיָה לוֹ צֶעַר גְּדוֹל, אִיךָ יוּכַל לְקַיֵּם שָׁם אֶת מִצְוֹת הַתּוֹרָה. וְהִתְחִיל לְחַשֵּׁב בְּדַעְתּוֹ בְּעֵנִין הַזֶּה, עַד שֶׁזָּכָה שֶׁבָּא אֶל הַשָּׂגָה, שְׂיִוְכַל לְעַבֵּד אֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, אֶפְלוּ כְּשֶׁלֹּא יוּכַל, חַס וְשָׁלוֹם, לְקַיֵּם הַמִּצְוֹת. כִּי הִשִּׁיג אֶת הַעֲבוּדָה שֶׁל אַבוֹת הָעוֹלָם, שֶׁהִיְתָה לָהֶם קָדָם מִתֵּן-תּוֹרָה, שֶׁקִּיָּמוּ כָּל הַמִּצְוֹת, אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא עָשׂוּ אֶת הַמִּצְוֹת כַּפְּשׁוּטֵן, כְּמוֹ יַעֲקֹב אֲבִינוּ, שֶׁקִּיָּם מִצְוֹת תְּפִלִּין עַל-יְדֵי הַמְּקִלוֹת אֲשֶׁר פָּצַל (בְּרֵאשִׁית ל, לו) בְּיַדוֹעַ (עֵין זֶה-רֵא קַסב:) וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה, עַד שֶׁהִשִּׁיג, אִיךָ לְקַיֵּם אֶת כָּל הַמִּצְוֹת בְּדַרְךְ זֶה, כְּשֶׁיְהִיָּה אָנוּס שָׁם, בְּמִקּוֹם שֶׁיִּמְכְרוּ אוֹתוֹ, חַס וְשָׁלוֹם. וְתִכְרַף כְּשֶׁזָּכָה לְהַשָּׂגָה זֹאת, עָזְרוּ הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, וּבָאָה הַסַּפְיָנָה וְהִגִּיעָה אוֹר לְאַרְבַּעַה-עָשָׂר בְּנִיטָן לְכַרְךָ גְּדוֹל, שְׁעוֹמֵד עַל אֵי הַיָּם, וְשָׁם עִיר גְּדוֹלָה לְאַלְקִים, וְשָׂמָה רֵאדִישׁ^ב. וְהַכִּירוּ, שָׂזָה עִיר שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְהִיְתָה לָהֶם שְׂמִחָה גְּדוֹלָה, כִּי יוּכְלוּ לְקַנּוֹת כְּאֵן מִצְוֹת לְפָסַח וְאַרְבַּע כּוֹסוֹת. אֶף זֶה לֹא עָלְתָה עַל דַּעְתָּם, שֶׁהַקְּפִיטָן וְהַיִּשְׁמְעָאִלִּים יְגִיחוּ אוֹתָם לְכַנֵּס לְעִיר הַזֹּאת, כִּי רָאוּ וְהִבִּינוּ, שֶׁהַיִּשְׁמְעָאִלִּים רוֹצִים לְתַפְסֵם וּלְגַזְּלָם. וְאֶפְשָׁר יִמְכְרוּ אוֹתָם בְּעֲצָמָם.

רצד.

יוֹם ו', י"ד בְּנִיטָן, עָרַב-פָּסַח גָּסַע הַקְּפִיטָן עִם כְּמָה יִשְׁמְעָאִלִּים עַל סַפְיָנָה קְטַנָּה לְתוֹךְ הָעִיר רֵאדִישׁ. וּבָאוּ לְפָנָיו וּבִקְשׂוּ מִמֶּנּוּ לְחֹם

לְאָכַל וּדְבָרוּ עִמּוֹ בְּרַמְיָהּ, וְהָשִׁיב לָהֶם הַקְּפִיטָן בְּרַמְיָהּ וְהוֹדִיעָם:
 "שֵׁשׁ פָּאן יְהוּדִים, וַיְכֻלִּים אֹתָם לִקְנוֹת לָכֶם לֶחֶם". וְהָשִׁם יִתְבָּרַךְ
 בְּרַחֲמָיו, אֲשֶׁר בִּידּוֹ לֵב מְלָכִים וְשָׂרִים, הִסִּיר לָבוֹ וּבִלְבָל דַּעְתּוֹ, עַד
 שִׁיצָא מִפִּי בְּלִי יָשׁוּב הַדַּעַת וְאָמַר, שְׂיִקַּח אֶחָד מֵהֶם כְּדֵי לִקְנוֹת
 לֶחֶם בְּעִבּוּרָם. וְנָסַע מִיַּד הָאִישׁ שֶׁל רַבְּנּוֹ ז"ל, ר' יִצְחָק, עִמָּהֶם וּבָא
 אֶל הָעִיר וְהִלֵּךְ אַחֲרָיו אֶחָד מֵהַיִּשְׁמַעְיֵלִיט, שֶׁנָּסַע עִמָּהֶם בְּסַפִּינָה
 כְּדֵי לִשְׁמְרוֹ, שְׁלֵא יִבְרַח. וְדַרְךְ הִלִּיכְתּוּ לָעִיר הֵיחָה גַם־כֵּן סַפְּנָה
 גְּדוּלָה, כִּי אַז הֵיחָה שְׁעַת מַלְחָמָה גְּדוּלָה, וּבְנִקַּל הָיוּ יְכוּלִים לְתַפְסּוֹ,
 שֶׁהוּא אֶחָד מֵהַמְּרַגְלִים, כִּי נִכְרַע עָלָיו, שְׂאִינוֹ מִמְּדִינָתָם, כִּי־אִם
 מִמְּדִינָה רְחוֹקָה מְאֹד. אִךְ בְּחִסְדֵי ה' עָבַר עַל כָּל שׁוֹמְרֵי הַשְּׁעָרִים,
 וְלֹא עָשׂוּ לוֹ מְאוּמָה, עַד שֶׁבָּא אֶל חָכֶם הַכּוֹלָל וְסִפֵּר לוֹ מַה שֶׁאַרְע
 לָהֶם, וְשֶׁהֵם נִלְכְּדוּ בְּסַפִּינָה שֶׁל מַלְחָמָה. אִךְ הוּא בְּעִצְמוֹ לֹא יָדַע
 מַה לְסַפֵּר, כִּי הֵם בְּעִצְמָם לֹא יָדְעוּ כְּנֹגַת הַקְּפִיטָן מַה הוּא רוּצָה
 לַעֲשׂוֹת עִמָּהֶם, אִךְ בְּדַרְךְ־כָּלֵל סִפֵּר לוֹ, שֶׁהֵם כְּמַעֲט בְּשַׁבְּיָהּ, רַחֲמָנָא
 לְצַלָּן, וְהֵם בְּסַכְּנָה. וְאֶצְלוֹ הֵיחָה הַשְּׁעָה הַזֹּאת אֲרָכָה כְּמוֹ כְּמָה
 שְׁעוֹת. וְהַחֲכָם הָיָה מִתְאַוֶּה לְשַׁמֵּעַ סְפוּרֵי מַעֲשֵׂיֹת מֵהַמְּלַחְמוֹת
 וְכִיּוֹצֵא. וְאָמַר לוֹ בְּכָל פַּעַם: "לֹא תִפְחָד!" וְהָיָה לוֹ צַעַר גְּדוּל. וְהָיָה
 בְּדַעְתּוֹ לִקְנוֹת מִצּוֹת וַיֵּין וּלְחֹזֵר אֶל הַסַּפִּינָה, כִּי רַבְּנּוֹ ז"ל נִמְצָא שָׁם.
 אִךְ הָשִׁם יִתְבָּרַךְ שָׁלַח לוֹ בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ; הָיִיתָ שְׁבִהִיתוֹ בְּאִכְסִינְיָא
 בְּטַבְּרִיָּה שְׁמַע מִר' צְבִי הָאֲרַקְעֵר, שֶׁאֲשַׁתּוֹ מִמְּשַׁפַּחַת פְּרַעֲנִיקִין,
 וְשֶׁהִיא מִיַּחֲסַת גְּדוּלָה, וְאָמַר, שֵׁשׁ לָהּ אֶחָ בְּרֵאדִישׁ חָכֶם גְּדוּל
 וְצְדִיק. וְעָלָה זֹאת עַל דַּעְתּוֹ, אִךְ לֹא יָדַע שְׁמוֹ, רַק שָׁמָּה שֶׁל אֲשַׁת
 ר' צְבִי הָאֲרַקְעֵר יָדַע. וְתַכְּף וּמִיַּד הַתְּחִיל לִשְׁאֹל עַל־זֶה הַחָכֶם, שֵׁשׁ
 לוֹ אֲחוֹת בְּטַבְּרִיָּה. וּמִיַּד שָׁלְחוּ אֶל זֶה הַחָכֶם, וּבָא אֶצְלוֹ ר' יִצְחָק.
 וּכְבָר סִפְרוּ לְהַחָכֶם כָּל מַה שֶׁשָּׁמְעוּ מִפִּי הָאִישׁ מִבֵּית הַחָכֶם הָרֵאשׁוֹן
 הַנַּ"ל. וְתַכְּף בְּבוֹאוֹ אֶל הַחָכֶם הַזֶּה, גִּיסוֹ שֶׁל ר' צְבִי הָאֲרַקְעֵר הַנַּ"ל,
 אָמַר לוֹ: "אֵינְ שׁוֹם פֶּחַד מְזֵה וְסְפוּרֵי מַעֲשֵׂיֹת תִּסְפֵּר לִי, אִם יִרְצָה
 ה', עַל הַסֵּדֵר". וְהָיָה בְּלָבוֹ תְּמִיָּהּ גְּדוּלָה, כִּי לֹא עָלְתָה עַל דַּעְתּוֹ,

ש'תהיה הישועה כּל-כּף במהרה, עד ש'יזכה להיות כּאן על הסדר. ואמר לו החכם הזה: "תדע, ש'זה הקפיטן, כּכר עקלנו אותו עם הספינה, עד ש'יניח אתכם לצאת מהספינה שלו. ומעות צריכים לתן לו כּמה ש'ירצה. וטוב להודות להשם יתברך אשר הציל אתכם והפליא עמכם נסים ונפלאות, ש'זכיתם לבוא לכאן, וש'הקפיטן, תתבלבל דעתו, ויניח אותך להכנס אל העיר. כי זה הקפיטן הוא גזלן מפרסם, והוא משרש ברשעתו, כי יחוסו הוא מחמשת סרני פלשתיים, כּי-כּף הוא חותם עצמו. ועכשו אין פנאי לשמע ספורי מעשיות, בוא עמי לספר לגלח אותך לכבוד יום-טוב". וכך היה; הוליכוהו מיד וגלחו אותו ורחצו אותו ונתן לו קפה לשותות. ושאל אותו: "מי הוא השני?" ושאל אותו: "שמעתם מהבעל-שם-טוב?" והשיב: "הן", (כי ספרי הגאון התסיד אבי-בית-דין דקהלת-קדש פולגאה נמצאים שם). ואמר לו: "הוא נכדו, וגם הוא נכד לר' נחמן הורידנקער, ובעצמו הוא חכם כּאשר תראו בעיניכם". והיתה לזה החכם שמחה כּפולה, כי אמר אפלו לפדות אנשים פשוטים היא מצוה רבה, ובכרט שהזמין לו השם יתברך לפדות אדם גדול כּזה ומיחס מגוע קדושים כּאלו. וזרו את עצמו עם עוד אנשים לנסע אליו. אף בתוך כּף נזדמן, שפגעו ישמעאלים זה בזה ונתקוטטו אחד עם חברו, עד ש'נהרגו ביניהם כּמה ישמעאלים בשוק. ותכף כּששמעו זאת, ברח החכם הנ"ל עם כל האנשים לחצרו וגם את האיש ר' יצחק לקחו עמהם גם-כן, וסגרו את עצמם סגור ומסגר ולא יצאו החוצה בערך כּמה שעות. ולא יכלו לנסע אליו, כי פנה היום. וענה החכם ואמר לר' יצחק: "תדע, ש'אני מנעורי עוסק בתורה ובעבודה ובמצוות ובמעשים טובים. ומן הסתם יש לי שכר בשביל זה חוץ חלק עולם הבא, ש'יש לי בכלל ישראל. זאת אני נותן לכם במשכון, באם חס ושלום לא אשתדל ואתאמץ את עצמי להוציא אתכם, יאבד הכל כּאשר לכל. ואין

(ד) רבי יעקב-יוסף הכהן מחבר הספרים: "תולדות יעקב-יוסף", "כתנת-פסים" ועוד, תלמיד הבעל-שם-טוב ז"ל.

כּוֹנְנִי לְהִתְפָּאֵר לְפָנֶיךָ, רַק כְּדֵי שֶׁתֵּאֱמִין לִי, שְׂאִין אֲנִי מִפְּקִיר אֲתָכֶם חֵס וְשְׁלוֹם. אַךְ אֵין הַפְּנָאִי לְעֶסֶק בְּזֵה הַיּוֹם. בְּכֵן תִּקַּח עִמָּךְ מִצּוֹת: הֵן מִצֵּה שְׁמוּרָה, הֵן שְׂאָר מִצּוֹת — אִם תִּרְצוּ לְאָכֵל, וַיֵּין טוֹב מִהַמְּבָחָר וִירְקוֹת וְשְׂאָר דְּבָרִים הַשְּׂיִכִּים לְהַסְדֵּר". וְנִסַּע בְּעֶצְמוֹ ר' יִצְחָק וְחֹזֵר אֶל הַסְּפִינָה הַגְּדוֹלָה, שֶׁהָיָה שָׁם רַבְּנוּ ז"ל לְבַדּוֹ.

רצה.

וַיְהִי כְּבוֹאוֹ אֶל הַסְּפִינָה הַגְּדוֹלָה, שֶׁהָיָה עוֹמֶדֶת רַחוּק מִן הָעִיר, תִּכְף שֶׁשָּׁמַע רַבְּנוּ ז"ל אֶת קוֹלוֹ, שֶׁמַּח מְאֹד שְׂמִחָה גְּדוֹלָה וְרִץ לְנִגְדוֹ וְאָמַר לוֹ: "בְּרוּךְ ה', שְׂאֲנִי רוֹאֶה אוֹתְךָ בְּחַיִּים, כִּי אֲמַרְתִּי, אוֹלֵי טְבָעוּ אוֹתְךָ בַּיָּם, וְגַם אוֹתִי יִטְבָּעוּ בַּיָּם. וְעַכְשָׁו בְּרוּךְ ה' הַנוֹתֵן לִיעָף כַּחַת, כִּי לֹא הָיָה לִי עוֹד כַּחַת לְסַבֵּל הַיְסוּרִים עַד בּוֹאֶךָ. כִּי אֲמַרְתִּי, אָמוֹת עַד בּוֹאֶךָ". כִּי הָיָה לְרַבְּנוּ ז"ל כְּלִיּוֹן עֵינַיִם מְאֹד בְּכָל אוֹתָן הַשְּׁעוֹת, שֶׁנִּפְרַד הָאִישׁ מִמֶּנּוּ וְנִשְׂאָר לְבַדּוֹ עַל הַסְּפִינָה. וְהָיָה עוֹמֵד וּמְצַפֶּה, וְעֵינָיו כְּלוֹת כָּל הַיּוֹם עַל בִּיאָתוֹ.

רצו.

לֵיל־פֶּסַח הַתְּפִלּוֹת תְּפִלַּת עֲרַבִית וְסִדְרוֹ אֶת הַסֵּדֶר כְּרֵאוֹי וְאָכְלוּ וְשָׁתוּ. וְסִפֵּר ר' יִצְחָק לְרַבְּנוּ ז"ל אֶת כָּל אֲשֶׁר קָרְהוּ וַיְמָה שֶׁהַבְּטִיחַ הַחֲכָם, שֶׁיִּצְיָלִם בְּכָל אַפֶּן שֶׁיְהִיָּה. וְשִׂמַּח רַבְּנוּ ז"ל שֶׁמִּתְחַה גְּדוֹלָה.

רצז.

יּוֹם א' שֶׁל פֶּסַח, שֶׁהָיָה שְׁבֵת־קִדְשׁ, בָּאָה הַפְּקָדָה, שִׁיּוֹלִיכוּ אֶת הַסְּפִינָה אֶל הָעִיר וְלִקְשׁוּ אוֹתָהּ אֶל הַסֵּפֶר.

חצר.

וּבְלֵיל שְׁנֵי סִדְרוֹ גַם־כֵּן אֶת הַסֵּדֶר עַל הַסְּפִינָה.

רצט.

ביום ראשון, שהוא יום ב' של פסח, הלך ר' יצחק אל העיר להתפלל, ונכנס לבית־הכנסת דשם. ואחר התפלה בקשו החכם, שיאכל אצלו. והלך עם החכם לביתו לאכל סעדת יום־טוב, ואכלו ושתו. ובשעת הסעדה אמר החכם תורה מה שחדש בעצמו וגם בשם אחרים וגם מצדיקי דורנו שבמדינתנו. ובקש מר' יצחק, שיאמר גם־כן תורה מרבנו ז"ל. ואמר לו איזה דבר בשמו. והיה להחכם נחת גדול מאד ואמר: "שישו בני מעי וכו'". ואחר הסעדה חזר ר' יצחק אל הספינה, והגבאי הלך אחריו ונשא מאכלים טובים לרבנו ז"ל. ובבוא ר' יצחק על הספינה היו נראים פניו, כמו מי שהוא בעצבות ובמרה שחורה. וכראות אותו רבנו ז"ל נדמה לו, שמכרח להיות, שנתהפך הדבר, ומי יודע מה נולד היום, ולא היה יכול לאכל מחמת צער. ובאמת היה, שמחמת שהחכם אנס אותו, שם לשמות יין הרבה, ונשתכר. ומחמת זה היו נראין פניו זועפות, כשבא אל רבנו ז"ל. ורבנו ז"ל שאל אותו, והוא לא השיב פלוס. רק אחר־כך הניח עצמו האיש לישן כמה שעות, ואחר־כך קם מהשנה בשחוק ואמר לרבנו ז"ל: "לא ידעתם, שהם שכרו אותי, פי אנסוני לשמות יותר מדאי מחמת שמחתו". וספר לו כל הדברים, איך שהיה נוהג עמו החכם. והיה לו לנחת ולשמחה, ואז אכל רבנו ז"ל את סעדו.

ש.

יום ב', שהוא א' דחול המועד, הלך ר' יצחק אל העיר להתנעד עם החכם, וצוה אותו החכם לקח בגנבה כל המעות שלהם ולהביאו העיר, כדי שלא יגזל מהם מעותיהם, ועשה כך.

ש.א.

אחר-כך הלך החכם עם שני גבירים ואמרו לקפיטן: "תן לנו שתי נפשות הללו". והשיב להם: "מה שיכות יש לכם לנפשות האלה, אני מהפקר זכיתי בהם". וספר להם את כל התלאות אשר מצאתם בדרך, ואמר: "ולא זאת בלבד מה שאני מספר לכם, אלא שכמעט לא היה לנו רגע בלא פגע, ואלו הנפשות כבר היינו יכולים להטביעם בים או למכרם לישמעאלים. וכל המעות והחפצים שלהם היו הכל שלנו, באין פוצה פה ומצפצף כלל. אך מה לעשות, כי מזלם גדול עד לב השמים. כי לא די שהשם יתברך עשה להם גם כזה, שבמזלם הגיעה פתאם הספינה לפה, אף גם זאת נעשה להם גם בתוך גס, שהשם יתברך הסיר את לבי וספל את דעתי, עד שלקחתי אחד מהם לתוך העיר הזאת. ועכשו בודאי שוב איני רשאי אפלו לקח מעותיהם. רק כדי שלא יתרעמו העבדים שלי, תנו לי מאתים טאלער וקחו אותם מעל הספינה!" וכך היה, שננתנו לי מיד כמו שאמר, והצילו אותם מיד הגזלנים ממנות לחיים, משעבוד לגאולה.

ש.ב.

ואז באו שניהם אל העיר, רבנו ז"ל עם האיש שלו ר' יצחק. ובבואם אל העיר אמרו הישמעאלים, שהם מרגלים. ונפל פחד גדול על הספרדים בעצמם. ותכף הביאו להם מלבושים שלהם, והכרחו להלביש עצמם במלבושים שלהם כמנהגם. והיה רבנו ז"ל בצער גדול מחמת זה, והאיש ר' יצחק שחק. וכעס והקפיד עליו רבנו ז"ל ואמר לו: "אין אתה יודע מהקטרוג, שיש עלינו בעולם העליון". ואמר אז דבר נפלא לר' יצחק. (ולא רצה לגלות).

שג.

וּתְכַף וּמָיֵד כְּשֶׁבֵּא רַבְּנוּ ז"ל, נִתְקַבֵּל לִפְנֵי הַחֲכָמִים וְהוּטַב
 בְּעֵינֵיהֶם מְאֹד, וְהַחֲזִיקוּ אוֹתוֹ לְחֵדוּשׁ גָּדוֹל. וְאַחֲר־כֵּן בָּא רַבְּנוּ ז"ל
 בְּעֵצְמוֹ וְאָמַר: "בְּרוּךְ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, שְׂזָכִינוּ לְהַצִּלָּה הַזֹּאת!" וְהִיָּה
 שָׁם בְּכַבוֹד גָּדוֹל מְאֹד עַד אַחַר הַחֵג. וְנִתְּנוּ אֲנָשֵׁי הָעִיר בְּעֵצְמָם
 מִפִּסָּם מֵאֲתִים טֹאֲלָעַר הַנ"ל וְלֹא רָצוּ אַחֲר־כֵּן לְקַבֵּל־ם מִרַבְּנוּ ז"ל
 שָׁם, אַף־עַל־פִּי שֶׁהָיוּ לוֹ מַעוֹת הַרְבֵּה שָׁם.

דש.

אַחַר חֲג־הַפֶּסַח שְׁכָרוּ לָהֶם אֵיזוֹ סְפִינָה לְאִיסְטַנְבוֹל וְנִתְּנוּ לָהֶם
 אֲגָרֶת, אוֹלֵי חֵס וְשְׁלוֹם תִּזְדַּמֵּן לָהֶם עוֹד אֵיזוֹ סִיבָה, שְׂיַעֲמְדוּ בְּעוֹרָם
 בְּכָל עִיר וְעִיר.

שה.

וְנִכְנְסוּ אֶל תּוֹךְ הַסְּפִינָה וְנִסְעוּ לְאִיסְטַנְבוֹל. וְשָׁם עַל הַסְּפִינָה
 הָיוּ גִרְעֵקִין הַרְבֵּה, וְהָיָה בָהֶם עֲפוּשׁ. וְהֵם לֹא יָדְעוּ מַה שְׂנַעֲשֶׂה שָׁם,
 רַק רָאוּ שְׂמֵתִים, רַחֲמָנָא לְצַלָּן, עַל הַסְּפִינָה. וְהוּא יִתְבָּרַךְ הַפְּלִיא
 לַעֲשׂוֹת עִמָּהֶם נִסִּים, שְׂנַעֲשֶׂה רוּחַ סַעֲרָה וְנִשָּׂא אֶת הַסְּפִינָה בְּמַהֲירוֹת
 לְאִיסְטַנְבוֹל. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהָיוּ לָהֶם יִסּוּרִים מִחַמַּת זַעֲפַת הַיָּם,
 וּמַחַמַּת שְׂפָרְחָה הַסְּפִינָה כָּל־כֵּן בְּמַהֲירוֹת, אַף אַף־עַל־פִּי־כֵן הִיָּה
 לָהֶם לְטוֹבָה, שֶׁעָבְרוּ בְּמַהֲירוֹת וּבָאוּ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לְאִיסְטַנְבוֹל.

שו.

וּבְאֲמָצַע הַדֶּרֶךְ קָדָם שֶׁהִגִּיעוּ לְעִיר אִיסְטַנְבוֹל, בְּהִיוֹתָם עוֹד עַל
 הַיָּם — הָיָה עִמָּהֶם שִׁשָּׁה סְדָרֵי מִשְׁנָה. וְרַבְּנוּ ז"ל הִסְתַּכֵּל בּוֹ.
 וּבְבוֹאוֹ לְמִשְׁנָה ב' פָּרַק ה' דְּסוּטָה: אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, מִי יִגְלֶה עִפּוֹר
 מֵעֵינַיִךְ ר' יוֹתָנָן בֶּן זַכַּאי, שֶׁהֵייתָ אוֹמֵר: עֲתִיד דוֹר אַחַר וְכוּ', נִתְּלַהֵב
 מְאֹד וְהִכָּה כֵּף עַל כֵּף וְאָמַר: "מִי רוֹאֶה כְּמוֹנִי?! כִּי נִתְּגַלֶּה לִּי

במשנה הזאת דבר". ולא רצה לגלות. ודבר אחד גלה להאיש שלו ר' יצחק, שזכה למה שלא זכו התנאים והאמוראים. ואחר-כך דבר עוד כמה ענינים נפלאים עם ר' יצחק, ולא רצה לגלותם, כי-כן הזהירו רבנו ז"ל.

שז.

בבואם לאיסטנבול היו להם יסורים והיו בסכנה, כי מחמת שלא הראו הפספורטין^ה שם בנסיעתם להתם, על-פן לא רצו עכשו להניחם משם, והעמיסו עליהם על כבוד לתן סף עצום מאד, באפן שישגו הפספורטין מהתוגר'. והסף שצוו לתן, היה סף עצום מאד, שלא היה ביכלתם בשום אפן לשלמו. והשם יתברך חמל עליהם והזמין להם איש אחד, שלא ידעו אותו ולא הפירו אותו, והלך לאיזה שר מהישמעאלים וגנב דעתו, ואינם יודעים כלל, כמה נתן לו. וקבל קויטל' לתת להם לעבר את שער העיר. והזהיר האיש אותם מאד מאד, שישתירו הדבר שעשה בעבורם, ועל-ידי-זה נמלטו משם בשלום.

שח.

והיו שם באיסטנבול עשרה ימים.

שט.

אחר-כך שכרו ספינה מאיסטנבול לנסע לגלץ (הינו גאליטי).

(ה) הדרכונים.

(ו) מהשולטן הטורקי.

(ז) פתק.

שי.

בְּאִמְצַע הַדֶּרֶךְ הַגִּיעוּ לְאִי אֶחָד (שְׁקוֹרִין אִי הַנְּחָשׁ וּבִלְעִ"ז פְּדוּוֹנִיסִי), וְשָׁם עָצְרוּ אוֹתָם וְלָקְחוּ אוֹתָם לְבֵית הָאֲסוּרִים. וְהִכְרַחוּ לְתַן אַרְבַּעַה אֲדָמִים בְּעַד כָּל גֹּפֶשׁ. וְאַחַר־כֵּן חֲזְרוּ אֶל הַסְּפִינָה וְנִסְעוּ מִשָּׁם בְּשָׁלוֹם עַד עִיר גִּלְצִי (כִּיּוֹם גְּאֵלִיטִי שְׁבְרוּמִנְיָה). וְכָל הַדֶּרֶךְ עָבַר עֲלֵיהֶם בְּלִי שׁוֹם בְּלִבּוֹל וְטְרֵדָה, רַק הָיָה כַּמָּה פְּעָמִים זַעֲפַת הַיָּם. וּבַדֶּרֶךְ נִסִּיעַתָם עָבְרָה עַל־יָדָם סְפִינָה אַחַת מְלֵאָה גְרַעקִין¹, וְנִשְׁבְּרָה הַסְּפִינָה וְנִטְבְּעָה. וְלֹא נִשְׁאָרוּ מֵהֶם כִּי־אִם מְעַט דְּמַעַט. וְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּרַחֲמָיו הַנְּחָם לְמַחֲזוֹ חֲפָצָם וְעָבְרוּ בְּשָׁלוֹם, עַד שְׁבָאוּ לְגִלְצִי.

שיא.

ד' בְּסִינּוֹן עָרְב־שַׁבַּת־קִדְשׁ (אֲזִי הָיָה שַׁבַּת־קִדְשׁ עָרְב־שַׁבּוּעוֹת) בָּא רַבְּנוּ ז"ל לְעִיר גִּלְצִי וְהָיָה שָׁם רַבְּנוּ ז"ל בַּחֲג הַשַּׁבּוּעוֹת.

שיב.

תְּחִלָּה־וּמִיָּד אַחַר שַׁבּוּעוֹת נִסַּע רַבְּנוּ ז"ל מְעִיר גִּלְצִי דֶרֶךְ עִיר יֵאֵס. וְהָיָה שָׁם עַפּוֹשׁ גָּדוֹל, וְהָיוּ לָהֶם יְסוּרִים רַבִּים בְּכָל עִיר וְעִיר וּבְכָל כֶּפֶר וּכְפָר. וְגַם הָיָה קָשָׁה לָהֶם לְעַבֵּר הַגְּרַעקִין² מִחֲמַת הָעַפּוֹשׁ, שְׁבָנֵי אָדָם פָּחְדוּ, שְׁלֹא יָבִיאוּ אֶת הָעַפּוֹשׁ עִמָּהֶם וְכוּ'.

שיג.

וְהִכְרַחוּ לְשַׁנּוֹת אֶת מְלַבּוּשֵׁיהֶם וְנִדְמוּ כְּדֶרֶךְ הַסּוֹחְרִים בְּנֵי־הַנְּעוּרִים הַנְּהוּגִים עֲכָשׁוּ וְכוּ'. וּמִחֲמַת זֶה טָעוּ בָּהֶם כַּמָּה אֲנָשִׁים וְסָבְרוּ בָּהֶם, שֶׁהֵם מֵהַקְּלֵי עוֹלָם וְכוּ'.

(ח) תולעים.

(ט) הגבול.

שׂיד.

וְעָבַר אֶת הַדְּנִיעָסֶטֶר וְאַחֲר־כֵּן אֶת הַבּוֹגֵל, עַד שֶׁהִגִּיעַ רַבְּנוּ ז"ל
לְעִיר טֵעֶפְלִיק בְּעָרֵב שַׁבַּת־קִדְשׁ בְּהַעֲלֵתָהּ. וְשׁוּם בְּרִיָּה לֹא הִפְרִיתוּ.
וְנִכְנַס אֶצֶל מְלַמֵּד אֶחָד וְשָׁחַר פָּנָיו, שִׁיקְבְּלוּ עַל שַׁבַּת. וְלֹא רָצָה
הַמְּלַמֵּד, מִחֲמַת שְׁנֵדָמָה לוֹ, כִּאלֹו הוּא חַס וְשְׁלוֹם מִהַגְּנָבִים.

שׂטו.

בְּיוֹם רֵאשׁוֹן, כ' בְּסִינּוֹן בָּא רַבְּנוּ ז"ל אֶל עִיר אוּמָן. וְהָיָה לָהֶם
נִסְיוֹן, כִּי בְּאוֹתוֹ הִבִּית שְׁעַמַּד שֵׁם הַבַּעַל־עַגְלָה, הִבִּינוּ וְרָאוּ, שִׁישׁ
שֵׁם זְנוּת וְנֵאוֹף גְּדוֹל, רַחֲמָנָא לְצַלָּן. וְנִסְעוּ מִשָּׁם בְּזִרְיוֹת גְּדוֹלָה
תַּכְּף־וּמִיד. וְלַמֵּד רַבְּנוּ ז"ל זְכוּת עַל כָּל הָעוֹלָם וְאָמַר: "תִּדְעַ, שְׁכַל
דְּרַבְּנוּ הוּא לִידְעַ, שִׁישׁ נִסְיוֹנוֹת בְּעוֹלָם, וּבְקַל יְכוּלִים לְהַכְשִׁיל חַס
וְשְׁלוֹם". וְאָמַר: "אִי וְאָבִי! שִׁישׁ מְקוֹמוֹת כִּאלֹו מוֹכְנִים לְנֵאוֹף
לְהַכְשִׁיל בְּנֵי אָדָם". וְהִתְאַנַּח עַל זֶה מְאֹד. וְאַחֲר־כֵּן אָמַר, שְׁבַע־זֶרֶת
הַשָּׁם יְהִיָּה טוֹבָה מֵהַשְׁהִיָּה שָׁם, שְׁמַעְתָּה לֹא תִמְצָא שָׁם זְנוּת בְּאוֹתוֹ
הִבִּית הַנִּל, וְאִזּוּ נִתְקַרְרָה דַּעְתּוֹ.

שׂטז.

וּכְשֶׁנִּסְעַ רַבְּנוּ ז"ל מֵעִיר אוּמָן, נִסַּע דְּרָךְ קַאנִיבֶּלֶאד. וְשָׁם הָיָה
אִישׁ אֶחָד מֵאַנְשֵׁי הַמַּגִּיד מִטְרֵהוּוִיֶּצָא וְהוּא הִפִּיר אֶת רַבְּנוּ ז"ל.
וְהַמַּגִּיד הָיָה אִזּוּ סְמוּךְ לְעִיר קַאנִיבֶּלֶאד. וּמֵרֵב הִתְרַגְּשׁוּתוֹ
וְהִתְעוֹרְרוּתוֹ שָׂרָאָה פִּתְאֹם אֶת רַבְּנוּ ז"ל, נִתְבַּהֵל מְאֹד וּבָא אֶל רַבְּנוּ
ז"ל. וְאָמַר לוֹ רַבְּנוּ ז"ל, שִׁיִּלְךָ וְיִוְדִיעַ בְּלַחַשׁ לְהַמַּגִּיד, שִׁיסַּע אֶצֶל
לְכַפֵּר הַסְּמוּךְ לְעִיר הַנִּל חֲצִי פְרָסָה, כִּי רַבְּנוּ ז"ל לֹא רָצָה לְהִתְעַכֵּב
וּלְהַכְנִס לְעִיר. וְרָץ הָאִישׁ הַנִּל וּבָא בְּבִהְלָה גְּדוֹלָה וְהוֹדִיעַ לַמַּגִּיד,
שֶׁרַבְּנוּ ז"ל הִגִּיעַ מֵאַרְץ־יִשְׂרָאֵל וְרוּצָה לְרְאוֹתוֹ. וְהַמַּגִּיד עָמַד אִזּוּ

בחוץ ודבר עם אנשים בלי כובע עליון ובלי חגורה. ותכף ומיד כששמע המגיד, שרבנו ז"ל בא, צעק בתרודה מגדל השמחה ואמר להאיש המבשר לו את הבשורה: "מהרה חושה ואסור את המרפכה שלי ורוץ אחרי לכפר הנ"ל, ואני אלה ברגלי עד שאשיגנו!" ובין כך התחיל המגיד לרוץ בבהלה כך, כמו שהיה בלי כובע עליון ובלי חגורה, עד שיצא מהעיר. וכן רץ יותר, עד שבא לכפר ברגליו, פי הקדים את המרפכה שלו, שבאה אחריו, אף-על-פי שהאיש שבשר לו הבשורה, קשר את הסוסים בזריות גדולה מאד ורץ תכף אחרי המגיד. אבל המגיד רץ כל-כף בזריות, עד שבא לכפר רגלי, והאיש עם הסוסים לא יכול היה להשיגו. ואת גדל השמחה והחיות שהיתה למגיד בהתועדו עם רבנו ז"ל, אין לשער ולספר כלל.

שיז.

יום ג', כ"ב בסיון הגיע רבנו ז"ל לעיר שפולי. ושם החליף את לבושיו, שהיה מלבש עד עכשו בסוחר פנ"ל. והיו קבלו בכבוד גדול ובחבה גדולה מאד מאד, ועשה שמחה ומשחה גדול בעבורו. והיו יושבים על השלחן שניהם כל הלילה פלו, וגם שאר האנשים שהיו חשובים אצלו, כלם היו מסבים על השלחן לכבוד רבנו ז"ל. והיתה שם שמחה גדולה. וכל מי שבא, היה היו מקבלו לעדות, והיה אומר לו: "תעיד עלי, שאין דרכי לאכל כלל סעדת הלילה. ועכשו מחמת עצם אהבת האורח היקר הזה החביב ויקר עלי מאד מאד, ויש לי ממנו שעשועים גדולים ותענוג גדול מבואו אלי, מחמת זה אני אוכל עמו. ולא ידעתי מה לעשות בעבורו מחמת רב שמחתי". וגם בבקר דברו יחד באהבה ובחבה גדולה, פי אז היה באהבה רבה עם רבנו ז"ל.

שיח.

ואחר-כך נסע משם. ונזכר רבנו ז"ל, שהבטיח להרב הקדוש ר' אברהם מקאליסק, שתכף-ומיד בואו לחוץ-לארץ יסע אל הרב

הַקְדוּשׁ ר' שְׁנִיאֹר זְלַמָּן (בַּעַל-”הַתְּנַיָּא” ו”הַשְּׁלַחַן עָרוּף”) לְדַבֵּר עִמּוֹ בְּעִנְיַן מַעוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁהָיָה דָרְכוֹ לְאַסֵּף, וּלְהַמְתִּיק הַמַּחֲלָקֶת שֶׁהָיָה בִּינֵיהֶם. וְתַכְפֵּף וּמְיַד נָטָה רַבְּנוּ ז”ל דָּרְכוֹ וְלֹא נָסַע לְבֵיתוֹ, שֶׁהָיָה כְּבָר סְמוּךְ לָהּ, (כִּי מֵעִיר שְׁפוּלִי עַד עִיר מַעְדוּעָדוּוּקָע הַמְּרַחֵק הוּא רַק 70 קִילֹמֶטֶר), וְנָסַע אֶל עִיר לִיאָדִי אֶל הָרֵב הַקְדוּשׁ ר' שְׁנִיאֹר זְלַמָּן. וְהָרֵב כְּבָדוֹ מְאֹד מְאֹד וּבִקֵּשׁ אֶת רַבְּנוּ ז”ל, שִׁיאָמַר תּוֹרָה. וְלֹא רָצָה רַבְּנוּ ז”ל. וְהִתְחִיל הָרֵב בְּעֲצָמוֹ לֹאמַר לְפָנַי רַבְּנוּ ז”ל תּוֹרָה. וְאָמַר אֲזוּ בְּאַרְיֵכוֹת גְּדוּלָּה. וְסִיּוּם הַדְּרוֹשׁ הָיָה עַל פְּסוּק (תְּהִלִּים קִיט, קנו): ”רַחֲמֶיךָ רַבִּים ה'”. וּפִרֵשׁ הָרֵב: ”עַס אִיז אוֹיף דִּיר גַּט אַ גְּרוֹיס רַחֲמָנוּת^כ”, וְאָמַר רַבְּנוּ ז”ל: ”מִיט דַּעַם הָאֵט עַר צוּ גַעַטְרָאפִינ^ל”, וְדַבְּרוּ בִּינֵיהֶם הָרַבָּה מְאֹד. וְאַחֲרֵכֶּךָ חֲזַר רַבְּנוּ ז”ל מִשֵּׁם לְנִסְעַ לְבֵיתוֹ אֶל עִיר מַעְדוּוּדִיּוּקָע.

שיט.

וְהָיָה בְּנִסְעוֹ חֲזָרָה מֵעִיר לִיאָדִי שָׁמַע, כִּי הָרֵב הַקְדוּשׁ מְנַעֵסְכִּיז חוּלָּה מְאֹד וְקָרוֹב לְקָצוֹ, עַל-כֵּן הִתְחִיל לְנִסְעַ אֵלָיו. וְנָסַע בְּחַפְזוֹן גְּדוּל, כִּי הָיָה לְהוֹט וְנִחַפְזוֹ מְאֹד בְּנִסְיַעְתּוֹ כְּדִי לְמַצְאוּ בְּחַיִּים חַיּוֹתוֹ. וְכֵן הָיָה, שֶׁבָּא אֵלָיו סְמוּךְ לְהִסְתַּלְקוֹתוֹ (חַמְשָׁה יָמִים). וְגִדְל הָאֶהְבָּה וְהַשְׁמַחָה שֶׁהָיָה לְהָרֵב הַקְדוּשׁ מְנַעֵסְכִּיז מִבֵּיאַת רַבְּנוּ ז”ל, אִי-אֶפְשָׁר לְשַׁעַר וּלְסַפֵּר כָּלֵל. כִּי הָרֵב הַקְדוּשׁ מְנַעֵסְכִּיז הָיָה מוּטָל עַל עַרְשׂ דְּוִי בְּחֵלִי כְּבֵד מְאֹד כְּאֶשֶׁר הָיָה מְפָרְסֵם בְּפִי כָל. וּבְמִשְׁךָ רְצוּף שֶׁל חֲצִי שָׁנָה הָיָה מוּטָל בְּחֵדֵר, שֶׁלֹּא הָיָה נִכְנָס לְתוֹכוֹ שׁוּם אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ, כִּי לֹא הָיָה אֶפְשָׁר לוֹ לְסַבֵּל אֶפְלוֹ הַתְּנוּצָצוֹת הַשֶּׁמֶשׁ, וְלֹא זָז מִמְקוֹמוֹ. וְלֹא הָיָה יָכוֹל לְאָכַל שׁוּם תְּבַשִּׁיל, כִּי לֹא הָיָה יָכוֹל לְסַבֵּל הַרִיחַ שֶׁל תְּבַשִּׁיל. וְהָיוּ מְכַרְחָחִים לְסַגֵּן לוֹ הַרְטֵב כַּמָּה פְּעָמִים קִדָּם שְׂאֵכֵל. וּבְכָל בֵּיתוֹ לֹא הָיוּ רִשְׁאִין לְהִכְנִיס שׁוּם תְּבַשִּׁיל, כִּי לֹא הָיָה יָכוֹל לְסַבֵּל הַרִיחַ וְכִיּוּצָא בְּזֶה, כִּי הָיָה חוּלָּה גְּדוּל בִּיסוּרִים גְּדוּלִים וְחוּלָּאֵת

(כ) יש עליך אלקים רחמנות גדולה.

(ל) עם-זָה הוא כָּנוּן יָפָה.

כְּבֹדָה מְאֹד. וּכְשָׁבָא רַבְנֵנוּ ז"ל אָצְלוּ, הִחִיָּה אוֹתוֹ מִמֶּשׁ. כִּי תִכְף כְּשָׁבָא הָאִישׁ שֶׁל רַבְנֵנוּ ז"ל, ר' יִצְחָק, וּבִשְׂר לְהֵרֵב הַקְדוּשׁ מְנַעֲסֵכִיז, שְׂרַבְנֵנוּ ז"ל יָבוֹא אָצְלוּ — נִתְמַלֵּא בְּשִׂמְחָה עֲצוּמָה וְאָמַר לְר' יִצְחָק: "אַתֶּם הַחַיִּיתֶם אוֹתִי עֲכָשׁוּ מִמֶּשׁ". וְאַחֲרֵי־כֵן פִּשְׁנֹכְנֵס רַבְנֵנוּ ז"ל אֵלָיו, נִתְמַלֵּא בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְקָבַל אֶת רַבְנֵנוּ ז"ל בְּכַבּוֹד גְּדוֹל וּבְאַהֲבָה וּבְחֻבָּה גְּדוֹלָה בְּלִי שְׂעוֹר וְעָרָף. וְדִבְרוּ בִּיחַד הֵרַבָּה מְאֹד. וּכְפִי הַנִּשְׁמַע מִפִּי ר' יִצְחָק, שֶׁהָיָה אִז עִם רַבְנֵנוּ ז"ל, שֶׁדִּבְרוּ שֵׁם יַחַד מֵעַנִּין מִרְאוֹת וְחִזְיוֹנוֹת שֶׁל צְדִיקִים אֲמִתִּיִּים מֵה שְׂחֹזִים וּמְשִׁיגִים וְכוּ', וְדִבְרוּ מִמְּלֵאךְ מִט"ט וְכוּ' וְכִיּוֹצֵא בְּזוֹה. וְאַחֲרֵי־כֵן צִוָּה הֵרֵב הַקְדוּשׁ מְנַעֲסֵכִיז, שֶׁיַּעֲשׂוּ סְעֵדָה בְּעִבּוּרוֹ בְּבֵיתוֹ דִּיקָא, אֲף־עַל־פִּי שְׁלֵא הָיָה רְשָׁאִים לְהַכְנִיס שׁוֹם תְּבַשִּׁיל כְּנ"ל, אֲף־עַל־פִּי־כֵן אַהֲבָה מְקַלְקֶלֶת הַשׁוֹרָה, וְעָשָׂה בְּעִבּוּרוֹ שֵׁם סְעֵדָה גְּדוֹלָה. וְרַבְנֵנוּ ז"ל יָשַׁב בְּרֵאשׁ הַשְּׁלֶחָן, וְהֵרֵב הַקְדוּשׁ מְנַעֲסֵכִיז הָרִים עֲצָמוֹ וְנִכְנַס לְתוֹךְ הַבַּיִת לְבוֹשׁ בְּמַלְבוּשׁ עֲלִיּוֹן, שְׁקוֹרִין חֵלָאט שֶׁל גִּילְדִין גִּישְׁטִיק^ה, וְנִכְנַס וַיֵּשֶׁב אָצְלָם לִיד הַשְּׁלֶחָן לְכַבּוֹד רַבְנֵנוּ ז"ל. שְׁנָה חֲצִי שְׁנָה אֲשֶׁר לֹא קָם מִמַּשְׁתּוֹ וְלֹא נִכְנַס לְהִסָּב אָצְל הַשְּׁלֶחָן, וּבְשָׁבִיל כְּבוֹד רַבְנֵנוּ ז"ל נִכְנַס בְּתוֹךְ תִּקְף חוֹלָאָתוֹ. כִּי אִז הָיָה הֵימֵים קִדְּם פְּטִירָתוֹ. וְרַבְנֵנוּ ז"ל הִנָּה אָצְלוֹ וְנִשְׂאָר שֵׁם עַל שְׁבַת־קִדְּשׁ. וְהַפְּצִיר בּוֹ הֵרֵב הַקְדוּשׁ מְנַעֲסֵכִיז, שְׁיֵאֱכַל אָצְלוֹ בְּשִׁבַּת. וּבְתַחֲלָה לֹא רָצָה רַבְנֵנוּ ז"ל, אֲף אַחֲרֵי־כֵן מְרַב הַפְּצִירוֹת אָכַל אָצְלוֹ. וְאַחַר שְׁבַת שֶׁלַח עָשְׂרָה אֲדָמִים לְרַבְנֵנוּ ז"ל עַל פְּדִיוֹן. וְרַבְנֵנוּ ז"ל הִנָּה רוֹאָה, שֶׁהוּא מְכָרַח לְחֶלֶק כָּל מְמוֹנּוֹ, אָבַל אִי־אֶפְשָׁר וְכוּ'. וְהֵבִין רַבְנֵנוּ ז"ל, שֶׁהוּא מְכָרַח לְהִסְתַּלֵּק, וְחִזַּר רַבְנֵנוּ ז"ל קִדְּם הִסְתַּלְּקוֹתוֹ.

ש.כ.

(וְסִפֵּר בֵּן הַמְּשִׁמֵּשׁ שֶׁל הֵרֵב הַקְדוּשׁ מְנַעֲסֵכִיז לְמוֹרְנוּ הֵרֵב ר' נִתָּן ז"ל, שְׁאָבִיו סִפֵּר לוֹ, כִּי בַעַת שֶׁיַּצֵּא רַבְנֵנוּ ז"ל מִבֵּיתוֹ, לָוָה אוֹתוֹ

הַרְבּ הַקְדוֹשׁ מְנַעֲסֵכִיז עַד הַחוּץ, אִף שֶׁהִיא דָּבָר זֶה מְסִירוֹת נֶפֶשׁ מִמֶּשׁ מֵרַב חֲלִישוֹתוֹ. וַיִּכְשַׁחֲזַר עָנָה בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "אֲלֵמְלֵא לֹא אֶתִינָא לְהֵאֵי עֲלֵמָאֵי אֶלֵא שֶׁר' נַחְמָן יִפְסִיעַ עַל הַמִּפְתָּן שְׁלִי, דִּיִּי!" (אִיךָ זֶאל מְעַהָר נִיט בַּאֲשַׁאפֵּן וְוַעֲרָן נָאֵר אַז ר' נַחְמָן זֶאל בַּא מִיר אִיבְעַר טַרְעֵטָן דִּי שְׁוֹעֵל, אִיזו אִוִּיךָ גִּינוּגִי!).

שכא.

אחר שנסע משם רבנו ז"ל, נטה דרכו אל הרב הקסיד המפרסם ר' צבי-אריה מאליק, תלמיד מבהק להמגיד ממעזריטש. ורבנו ז"ל הפליג במעלתו מאד ואמר, שהוא חכם. ותכף ומיד כשבא רבנו ז"ל אל הרב צבי-אריה מאליק, קבל את רבנו ז"ל בכבוד גדול ושמח לקראתו מאד מאד. והתחיל לדבר הרבה עם רבנו ז"ל בענין מראות וחיזיונות, כי שמע כבר מה שדבר הרב הקדוש מנעסכיו עם רבנו ז"ל בענין זה, ורבנו ז"ל לא הסכים, כי הרב מנעסכיו התפאר עצמו לפני רבנו ז"ל: "שראיתי את מלאך מט"ט בראיה ממש, וכך וכך ראיתי. וקדם שנוכנסתם לעיר, ראיתי כן וכך". ורבנו ז"ל לא הסכים אליו ואמר לו: "לא כן רואים את מלאך מט"ט". ומחמת שהרב מאליק שמע כבר את כל הטענות והופותים שהיו ביניהם, על-כן רצה להראות לרבנו ז"ל, שהוא באמת רואה. ומחמת שכבר היה אז סמוך לשבת-קדש, התאכסן רבנו ז"ל אצלו בשבת-קדש. ובכל סעודה אמר הרב הקדוש מאליק תורה וכן ספר ספורים. ובהתורה ובהספורים הלביש רמזים לרבנו ז"ל, שהוא באמת רואה מראות וחיזיונות. אף רבנו ז"ל לא הסכים לזה פלל ושתק לו לגמרי, כי קדם שנוכנס אל הרב הקדוש מאליק, התפלל להשם יתברך והתישב איך להתנהג עמו, ועל-כן שתק לו רבנו ז"ל לגמרי בכל השבת ולא ענה לו כלום. אף במוצאי-שבת נכנס רבנו ז"ל אל חדרו, ובא אליו הרב הקדוש מאליק ואמר לו: "עדין אין אתם

מֵאֲמִינִים לִי, שְׁאֲנִי רוֹאֶה, אֶתֶּן לָכֶם מוֹפֵת חוֹתֶךָ, שְׁאֲנִי רוֹאֶה!"
 וְהִתְחִיל עוֹד הַפַּעַם לֹאמַר תּוֹרָה וְלִהְיוֹכִיחַ לוֹ, שֶׁהוּא רוֹאֶה. וְאָז הִשִּׁיב
 לוֹ רַבְּנּוֹ ז"ל: "הִרְבֵּה צָפוּ לְרֵאוֹת בְּמַעֲשֵׂה מְרַכְּבָה וְלֹא רָאוּ אוֹתָהּ
 מִימֵיהֶם, כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ חֲז"ל (מְגִלָּה כד:)."

שכב.

וּמִשָּׁם חֲזַר רַבְּנּוֹ ז"ל לְבֵיתוֹ. וְהִגִּיעַ רַבְּנּוֹ ז"ל לְבֵיתוֹ לְשַׁבַּת־קֹדֶשׁ
 פְּרֻשֵׁת חֻקֹּת, י' בְּתַמּוּז, וְאָמַר תּוֹרָה בְּלֵיל שַׁבַּת־קֹדֶשׁ עַל פְּסוּק (בַּמְדָּבָר
 כּא, ח): "עֲשֵׂה לָךְ שָׂרָף וְשִׁים אֹתוֹ עַל נֶס". וּבִסְעֵדָה שְׁלִישִׁית אָמַר
 תּוֹרָה עַל פְּסוּק (יִשְׁעִיה מַג, ב): "כִּי תַעֲבֹר בְּמִים אֶתְּךָ אֲנִי". וְהִתּוֹרָה
 הַזֹּאת הִיָּתָה יְקָרָה וְגִדּוּלָה בְּעֵינָיו מְאֹד מְאֹד וַיִּכְבֵּר נִדְפְּסָה בְּלִקּוּטֵי־
 מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן עג].

שכג.

אַחֲר־כֵּן בְּסֻמוֹף עֲשֵׂה רַבְּנּוֹ ז"ל שְׁדוּף עִם בֵּיתוֹ הַבְּכִיָּרָה אֲדָל
 עִם ר' יוֹסֵקָא בֶּן הַרְבַּ הַקְּדוֹשׁ ר' אַבְרָהָם־דב מִחֲמַעַלְנִיק תְּלַמִּיד
 לְהַמְגִיד מִמְּעוֹרֵיטֶשׁ.

תק"ס

שכד.

וּנְשֹׂאֵר רַבְּנּוֹ ז"ל בְּעִיר מְעוֹדוֹדִיוֹקָע, וְהָיָה שָׁם בְּרֵאש־הַשָּׁנָה
 וְכָל הַשָּׁנָה כְּלָה, עַד שֶׁרָאָה בְּמִקּוֹם שֶׁרָאָה וְהִשִּׁיג בְּמִקּוֹם שֶׁהִשִּׁיג,
 שֶׁהוּא צְרִיף לְקַבֵּעַ דִּירְתוֹ בְּעִיר זְלַאטִיפּוֹלִי.

שכה.

וְכָל מַה שֶּׁעָבַר עַל רַבְּנֵי ו'ל, וְהַתּוֹרוֹת שֶׁאָמַר בְּשָׁנַת תַּק"ס —
לֹא נִרְשְׁמוּ בְּכָל מְקוֹם, וְעַל-כֵּן אֵין אֲתָנוּ יוֹדְעֵ עַד מָה.

רַק דָּבָר אֶחָד, כִּי פַעַם בְּאוֹתָהּ שָׁנָה בָּא אֶל רַבְּנֵי ו'ל הַמְּגִיד
מִטִּירְהָאוּיָצֵעַ וְשָׁבַת אֶצֶל רַבְּנֵי ו'ל בְּשַׁבַּת-קִדְשׁ. וְאָמַר רַבְּנֵי ו'ל אֲז
תּוֹרָה עַל פְּסוּק (תְּהִלִּים כד, ו): "זֶה הוּא הַדּוֹר הַרְּשִׁי", שֶׁכִּפִּי הַדּוֹר כֵּן
הַדּוֹרְשִׁים שָׁלוֹ. וְהַתּוֹרָה שֶׁאָמַר לֹא זָכִינוּ שֶׁתִּכְתֵּב. וְאָמַר אֲז לְהַמְּגִיד
ו'ל בְּזֹאת הַלְּשׁוֹן: "לְמַשָּׁל אַתֶּם הוּא הַדּוֹר, וְאֲנִי הַדּוֹרֵשׁ שְׁלָכֶם!"

שכו.

וְכֵן בְּאוֹתָהּ הַשָּׁנָה קָבַל רַבְּנֵי ו'ל אֲגֵרַת מִהֶרֶב הַקְּדוֹשׁ
מִקְּאֲלִיֶּסֶק, וְזוֹ הִיא הָאֲגֵרַת:

שְׁלוֹם וַיֵּשַׁע רַב לְדַבְּתוֹנָא דְלִבְאֵי יְתִיב^ב הֶרֶב הַמִּפְרָסָם קְדוֹשׁ
יֹאמַר לוֹ, אַתּוּ חֲכָמָה וְדַעַת אֱלֻקִּים הַשְּׁפֵל, כְּבוֹד קְדֻשַׁת שְׁמוֹ מוֹרְנוּ
הֶרֶב רַבִּי נַחְמָן מְגוֹעַ הַקְּדֻשׁ נֶכְד הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב ו'ל. יִגַּן עֲלֵינוּ,
לְנִצָּח יְאִיר. אִוֵּר ה' עֲלֵינוּ יִזְרַח וְלְכָל בְּנֵי-בֵיתוֹ וְהַגְּלוּיִם אֲלֵיו.
שְׁלוֹם רַב אָמֵן, כֵּן יְהִי רְצוֹן.

חֲדָשׁוֹת מִהָאֲרָץ לְהוֹדִיעַ מִבֵּיאַת שְׁלוּחָנוּ דְהָאֵי שְׁתֵּא" בְּחֻדָּשׁ
שְׁבַט הָעֶבֶר. וְשִׁמְחָנוּ מְאֹד אֲשֶׁר שָׁמְעָנוּ מִשְׁפַּעַת שְׁלוֹמוֹ, כִּי בָּא
לְבֵיתוֹ בְּשָׁלוֹם. וְרֵאֵינוּ, שֶׁקָּשַׁר עֲבוֹתוֹת הָאֲהָבָה לֹא זָזָה, בְּכָל לְבָבוּ
דוֹרֵשׁ טוֹבוֹתֵינוּ וְשֵׁם לְדַרְךָ פְּעָמָיו וְנִהְיָ נִסִּיעָתוֹ בְּעֲצָמוֹ לְמַדִּינַת
רֵיִסִּין, יְהִי כֵן ה' עִמּוֹ. וּמַעֲיִן הַמְּאָרֶע בְּקִדְשׁ בְּכָל פְּרֻשַׁת הָעֶבֶר עֲלֵינוּ

(ס) שְׁיוֹשֵׁב בְּפְנִימִיּוֹת לְבֵי.

(ע) שֶׁל הַשָּׁנָה הַזֹּאת.

אחרי נסיעת כבוד-תורתו מאתנו כבר נתנדע לו בנדאי על-ידי אהובנו השלוחא דרבנא דאשתמד המפלא מורנו הרב ר' אליעזר. ועל הפשר שנתפשרנו עם אנשי מדינת וואהלין, עדין לא גבינו פרוטה אחת מהם ואין אנו יודעים מה יהיה סוף דבר מזה. והנה אנחנו נבוכים בארץ מרב צער ודאגה. מצפה לישועת ה' בכל עת, כי עדין לא נושענו משום מקום. וגם ממדינת רייסין לא יש לנו שום ידיעה מה נעשה שם בנדון זה אחרי נסיעת כבוד תורתו לשם ונתראה פנים ויספר להם מכל התלאה אשר מצאתנו. מצפים אנו שיודיע לנו רום מעלתו, כבוד תורתו, בפרטיות מכל אשר עשה שם. ולזאת ידע מה שנושארנו חייבים להשר, מכל מרחמים אנחנו לשלם, וקשה כח הסבל, מזה שנוגשים אותנו בכל עת בפחדים ובמוראים. ובנסים ובנפלאות עד שאנו מוצאים לראות בכל עת ההכרחיות, השם יתברך מזמין מקום. וחפיתי לה' המסתיר פניו וקוייתי לו ולישועתו, ובו שברתי, ישוב ירחמנו כימות עניתנו בן ישמחנו.

[מפאן נאילף נכתב בכתב ידו הקדוש בעצמו של הגאון הקדוש הנ"ל].

אני בעז אהבתי אהבת תמיד, תהלתו בפי בעטור ועטוף נפשי לה', יאיר ה' פניו אתו מאתר בית שכנינתיה, ונהיר עלוהי' הולף ואור בהלו גרו עלי ראשו אור עולם, ויחזק במעוזו עז מה', סוף מעשה במחשבה תחלה, ונפשי יודעת מאד ברחימו לנצח, ודורש שלום תורתו ומעתיר בעדו, כמו-כן יעשה גם הוא להעתיר בעבורי בכל עת.

נאום הקטן אברהם בן אדוני אבי מורנו הרב אלכסנדר כ"ץ זכרו לחיי העולם הבא.

נכדי האברך מורנו הרב ישראל אליעזר שיחיה דורש שלומו מלב ונפש ומתאוה לתפלתו.

שכז.

ראש-חדש אלול עשה רבנו ז"ל הנשואין לכתו אדל. והתנה
היתה בעיר חמעלניק. ונסע רבנו ז"ל לשם עם כל בני-ביתו כנהוג.
ועל התנה היתה אמו הצדקת מרת פייגע. וראתה בעת החפה את
זקנה הבעל-שם-טוב הקדוש. כי היתה צדקת ובעלת רוח-הקדש,
ואחיה אחזו ממנה כאחת הנביאות.

שכח.

אחר התנה עשה רבנו ז"ל שדוף עם בתו השלישית מרים עם
ר' פנחס בן הרב הקדוש ר' ליבוש מוואלטשיסק תלמיד המגיד
ממעזריטש. [נאף שכבר היתה משדכת עם בן ר' משה בן הרב
הקדוש מוויטבסק בנ"ל אך מאחר שגפטר החתן והחותן, כשיצא
רבנו ז"ל מארץ-ישראל בנ"ל, על-כן עשה עכשו רבנו ז"ל שדוף
שני עמה].

שכט.

ותכף ומיד אחר התנה והשדוף של בתו מרים כבר לא חזר
רבנו ז"ל אל ביתו לעיר מעדווידווקע, רק נסע אל עיר זלאטיפולי,
שרחוקה מעיר חמעלניק 263 קילומטרים.

של.

והגיע רבנו ז"ל לעיר זלאטיפולי, שהיא במרחק של 28
קילומטרים בלבד לעיר שפולי.

שלא.

ונכנס רבנו ז"ל לעיר זלאטיפולי בלי שום ידיעה מאנשי
הקהלה, כי לא שאל את פיהם מקדם כלל, רק שכר לו דירה שם

וקבע דירתו שם פתאם. אף-על-פי-כן קבלו אותו אנשי הקהלה בכבוד גדול.

תקס"א

שלב.

ראש-השנה תקס"א נתקבצו הרבה אנשים אצל רבנו ז"ל בערך מאה אנשים ויותר. ורבנו ז"ל לא הכין בשבילם כלל, כי הוא היה בעצמו אורח, כי נכנס שם סמוך לראש-השנה ממש. וקבלו אנשי הקהלה את כל האורחים אצלם בכבוד גדול והפצירו מאד ברבנו ז"ל, שיכנס לבית-הפנסת הגדול דשם עם כל אנשיו להתפלל, כי הוא מקום רחב וטוב לפניו להתפלל שם עם כל אנשיו. וכן היה; שוכנס רבנו ז"ל בבית-הפנסת הגדול והתפלל שם בראש השנה עם אנשיו. ומסרו אנשי הבית-הפנסת לרבנו ז"ל, שהוא יצוה הכל, שיתנהג כרצונו, הן בעניני בעלי תפלות ותוקעים וכיוצא. ועבר הראש-השנה בשלום ובשמחה רבה.

שלג.

ואז בראש-השנה אמר רבנו ז"ל תורה על פסוק (שמואל-א' ב, י'): "ויתן עז למלכו", (שהוא מהפטרת יום א' דראש-השנה) ונגרשם בלקויטי-מוהר"ן, חלק א', סימן עח.

שלד.

יום-כפור התפללו החזנים כרצון רבנו ז"ל, אך במנחה עמד אחד להתפלל שלא כרצון רבנו ז"ל. וכשהגיע לנעילה העמיד עצמו

חזתנו להתפלל גם-כן שלא ברצון רבנו ז"ל. ונשתקל מלולוי
באמצע התפלה ולא היה יכול לפתח פיו בשום אופן, עד שהכרח
להסתלק בחרפה גדולה, ועמד אחר תחתינו.

שלה.

מוצאי יום-כפור אמר רבנו ז"ל דברי צחות נאים כדרכו על
ענין הבעלי-תפלות של אותו יום-כפור. ואמר, שהוא מטבע של
אברהם אבינו זקן וזקנה מצד אחד בחור ובתולה מצד אחר (בבא
קמא צו:), כי בתחלה התפלל מנחה החותן, ואחר-כך התפלל נעילה
החתן כנ"ל. ושניהם התפללו בשביל נשותיהם כדי להתכבד
בעיניהן, כי ישבו אז בעזרת-נשים. וכל כוננתם בתפלתם היתה,
שימצא קולם חן בעיני נשותיהם וכו', ושניהם היו מחסידי ה'.

שלו.

ואמר רבנו ז"ל, שהוא היה רוצה לעסק אז בתפלתו אודות
הפריפינאציא, (הינו מה שהאדונים לקחו המזיגה מיד המוכסים):
"ואם אתם יודעים, איך שהסמ"ך-מ"ם עומד כנגד דבר שבקדושה
ואיך הוא מתגבר למנע ולבלבל, ובא זה ועמד להתפלל ודחיתי
אותו".

שלו.

ומחמת שאלו השנים, החותן והחתן, הבינו, שלא נשאו חן
בעיני רבנו ז"ל, על-כן התישבו לעשות כאן איזו מחלקת. ונסעו
לעיר שפולי והלשינו על רבנו ז"ל שקרים רבים וכדו מלבם דברים
אשר לא היו ולא נבראו, וספרו זאת אל ה', עד שהאמין להם ה'
וקבל את הלשון הרע והשקר, עד שעשה מחלקת גדולה על רבנו

ו"ל. ומאז והלאה נתעוררה המחלקת הגדולה על רבנו ז"ל, עד שכל העיר פלה חלקה על רבנו ז"ל, כי הן' היה מקדם שמש בעיר זלאטיפולי. ועכשו מחמת שקבל לשון הרע ועורר מחלקת גדולה על רבנו ז"ל, על-פן נמשכו אחריו כל בני עירו ובני עיר זלאטיפולי. וגדל עצם המחלקת שהיתה על רבנו ז"ל שם, וגדל היסורין שהיו לו — אי אפשר לשער ולספר, כי ישב רבנו ז"ל בעיר זלאטיפולי כמו על קוצים ממש.

שלח.

ורבנו ז"ל אמר, שמכרח לישוב שם מן השמים, כי הוא מתקן שם החטא של ירבעם בן נבט.

שלט.

אחרי סבות נסע הן' לעיר זלאטיפליא ופער פיו לבלי חק ועורר מחלקת ומדנים רבים על רבנו ז"ל, עד שכל אנשי העיר חלקו עליו מאד מאד ודברו על רבנו ז"ל מה שדברו. וכל זה נגרם על-ידי הלשון-הרע, שקבל הן'. ומאז נתפשטה המחלקת בעולם.

שמ.

ואמר רבנו ז"ל: "ידעתי, שיעמד עצמו עלי הסמ"ך-מ"ם, אבל תמה אני, על שמסרו זאת לידו". ואמר בדרך צחות, כי אמרו חז"ל: מוטב לפיל אדם עצמו לגוב האריות ואל ימסר ביד שונאו. אבל מה עושין, כשהשונא בעצמו הוא אריה. ואמר רבנו ז"ל: "לעתיד לבוא יהיה נעשה צחוק נאה עמו". (אויף יענער וועלט וועט זיין א שיין שפיל'כל מיט איהם).

שמא.

וְאַחֲרֵיכֵן נִתְגַבְּרָה וְנִתְפַּשְׁטָה מְאֹד מְאֹד הַמַּחְלֶקֶת, כִּי הִזְיָ נִסַּע נִסְיֵוֹת וְדָבָר מְרִירוֹת עַל רַבְּנוּ ז"ל. וְכַשְׁשֹׁמֶע זֹאת רַבְּנוּ ז"ל, שֶׁהוּא חוֹלֵק עָלָיו וְאוֹמֵר עָלָיו דְּבָרִים בְּדוּיִים אֲשֶׁר לֹא עָלוּ עַל דַּעְתּוֹ, אָמַר רַבְּנוּ ז"ל: "צַר לִי מְאֹד, שִׁימְסֵרוּ זֹאת אֵלָיו". וְאַחֲרֵיכֵן אָמַר, שְׁנֵה פְרוּשׁ מֵה שֶׁאָמַר דָּוִד (תְּהִלִּים קיח, ז): "וְאֲנִי אֶרְאֶה בְּשֹׁנְאֵי". כִּי לְכַאוּרָה תְּמוּהָ, הֲלֹא דָוִד הַמֶּלֶךְ, עָלָיו הַשְּׁלוֹם, יָדַע, שֶׁשְּׂאוֹל הוּא שׁוֹנְאוֹ, וְאִיךָ רָצָה לְרֹאוֹת בְּנִקְמָתוֹ, הֲלֹא הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ אָמַר לוֹ: "אֲלֹמְלֵא אַתָּה שְׂאוֹל וְהוּא דָוִד וְכוּ", כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חַז"ל (מוֹעֵד-קָטָן טז:). אִךְ כִּף אָמַר דָּוִד: "רַבּוֹנוּ-שֶׁל-עוֹלָם, תֵּן לִי עֵינַיִם, שֶׁאוּכַל לְרֹאוֹת בְּשׁוֹנְאֵי, אִיךָ הוּא עוֹמֵד, לִידַע, בְּאִיזוֹ מִדְּרָגָה הוּא עֹכָשׁוּ. וְעַל-יְדֵי-זֶה אֲדַע בְּבִירוֹר מִדְּרָגָתוֹ". וְאִזּוֹ אָמַר רַבְּנוּ ז"ל לְאֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמְנוֹ: "דַּעוּ אַחֵי וְרַעֲי, אֲגַלֶּה לָכֶם סוֹד, וְתִצְנִיעוּ אֶת הַסוֹד הַזֶּה לְהִיּוֹת כְּמוֹס בֵּינֵיכֶם, כִּדֵּי שֶׁלֹּא לְהַרְבּוֹת בְּמַחְלֶקֶת וְכוּ..." (נִשְׂאָר בְּכַתְב־יָד וְלֹא נִתֵּן לְהַדְפִּיס).

שמב.

וְכַאֲשֶׁר שָׁמַע הָרַב הַקְּדוֹשׁ רַבִּי יַעֲקֹב שֶׁמְשׁוֹן מְשִׁיפְטוֹבְקַע מֵה שֶׁגָּרְמוּ שְׁנֵי הַמְּלָשִׁינִים הַנִּזְכָּרִים, שֶׁהִלְשִׁינוּ עַל רַבְּנוּ ז"ל שֶׁקָּרִים בְּדוּיִים, קָלַל אוֹתָם קָלְלָה נִמְרָצָת, שִׁישְׁתַּרְבֵּב לְשׁוֹנֵם עַד טְבוּרָם (סוֹטָה לה:).

שמג.

וְכַשְׁשֹׁמֶע הַמַּגִּיד מְטַרְהָאוּיָצָא אֶת עֵצָם הַמַּחְלֶקֶת שִׁישׁ עַל רַבְּנוּ ז"ל בְּעִיר זְלַאטִיפּוֹלִי, עַל-כֵּן בָּא אֶל רַבְּנוּ ז"ל וְשָׂאֵל אוֹתוֹ: "מַדּוּעַ לֹא שְׁלַחְתָּם אוֹתִי מִקִּדְּם לְתוֹךְ הָעִיר זְלַאטִיפּוֹלִי וְהִיִּיתִי מְדַבֵּר עִם הַנְּגִידִים דְּשֵׁם וְהָיוּ מְקַבְּלִים אֶתְכֶם לְתוֹךְ הָעִיר בְּכָבוֹד גָּדוֹל כְּרֹאוּיִ".

(ר) [וְנִמְצָא אַחֲרֵיכֵן כֹּל הַעֲנָן הַזֶּה כְּתוּב בְּכַתְב־יָד רַבְּנוּ ז"ל בְּעֶצְמוֹ].

הַשִּׁיב לוֹ רַבְנוּ ו'ל: "אם הִיְתִי רוֹצֵה לְהַמְתִּין, הִיְתִי נִכְנָס לְתוֹךְ הָעִיר וְלֹא־טִיפּוּלִי עִם עֲגֻלַת־צָב" בְּכַבּוּד גְּדוֹל מְאֹד, אִךְ אֵינִי יָכוֹל לְהַמְתִּין, כִּי אֲנִי מִכְרַח מִן הַשָּׁמַיִם לְהַכְנִס לְשָׁם".

שדמ.

וְאֶף־עַל־פִּי־כֵן נִתְקַרְבוּ אֶל רַבְנוּ ו'ל גַּם אִזּו הִרְבֵּה אֲנָשִׁים צְדִיקִים גְּדוֹלִים כְּמוֹ ר' יִצְחָק אֵיִזִיק, שֶׁהָיָה חֲדוּשׁ גַּפְלָא עַד מְאֹד, וְרַבְנוּ ו'ל הִפְלִיג בְּמַעֲלָתוֹ מְאֹד. וּמַעֲשֵׂה שֶׁהָיָה כֶּף הָיָה; רַבְנוּ ו'ל רָאָה בְּמִקּוֹם שֶׁרָאָה, שֶׁהָיוּ אֲגֻדּוֹת אֲגֻדּוֹת וְדַחְקוּ עֲצָמָן לִשְׁמַע תּוֹרָה. וְאָמְרוּ לְאַחַד: "אָמַר אַתָּה לָנוּ תּוֹרָה!" וְאָמַר לָהֶם. וְשָׁמַע רַבְנוּ ו'ל וְהוּטַב בְּעֵינָיו מְאֹד, וְהוּא מִבִּין עַל תּוֹרָה. וְכַמְדָּמָה שֶׁאָמַר אִזּו, שֶׁלֹּא שָׁמַע כְּזֹאת. וְשָׂאֵל, אִם אוֹתָהּ הִנְשַׁמָּה בְּזֶה הָעוֹלָם. וְהָרְאוּ לוֹ. וְשָׁלַח אַחֲרָיו וְהָיָה מַה דְּהָיָה, וּבִקֵּשׁ רַבְנוּ ו'ל הִרְבֵּה, שֶׁהִנְשַׁמָּה הַזֶּה תִּתְקַרֵּב אֵלָיו. וְהִנְשַׁמָּה הַזֶּה הִיְתָה שֶׁל ר' יִצְחָק אֵיִזִיק, שֶׁהָיָה מְאֻנְשֵׁי הַמַּגִּיד מְטִירֵהוּיָצֵא וְהָיָה עוֹסֵק בְּמִשָּׂא וּמִתֵּן בְּעֶסֶק חֲלוּף מְטַבֵּעַ. וְכִשְׁפָּא אֶל רַבְנוּ ו'ל, הִלְהִיב אֶת לְבָבוֹ לְעַבּוּדַת־הַשָּׁם יִתְבַּרַךְ כְּלַפַּת אֵשׁ מִמֶּשׁ וְצוּהָ עָלָיו הִנְהַגּוֹת מִיְחֻדּוֹת כְּפִי שֶׁרַשׁ נִשְׁמָתוֹ. וְהִנְהַגָּה אַחַת צוּהָ עָלָיו, שֶׁהִיְתָה כְּבִדָּה וְקִשָּׁה מִכָּלֵן, שֶׁשָּׁנָה תְּמִימָה לֹא יִדְבַר עִם שׁוּם אָדָם אֲפִלּוּ תְּבָה אַחַת (זוֹלַת עִם הַמַּגִּיד מְטִירֵהוּיָצֵא). וְאַחַר־כֵּן נִסַּע ר' יִצְחָק אֵיִזִיק לְבֵיתוֹ. וּמִיָּד בְּבוֹאוֹ לְבֵיתוֹ הִפְרִישׁ אֶת עֲצָמוֹ מִעֶסְקֵי הָעוֹלָם הַזֶּה לְגַמְרֵי וְלֹא דִבַּר עִם שׁוּם אָדָם, כְּאֲשֶׁר צוּהָ עָלָיו רַבְנוּ ו'ל. וּמִקּוּמוֹ עַד שֶׁכָּבוּ לֹא מָשׁוּ שֶׁפְתָיו מִתּוֹרָה וּמִתְפִּלָּה. וּמִיָּד הִתְעוֹרְרוּ עָלָיו מְרִיבוֹת וְרִדִּיפוֹת גְּדוֹלוֹת מְאֹד מִכָּל בְּנֵי־בֵיתוֹ, וּבִכְפֻרַת מַחוּתָנוּ וְאֲשָׁתוֹ. וְהִרְבוּ לְדַבֵּר וּלְהַתְבַּטֵּא כְּנִגְדוֹ בְּבִטּוּיִים כְּמִדְּקָרוֹת חָרָב מִמֶּשׁ. וְכֵן אוֹתוֹ בְּשֵׁם יוֹצֵא מִהַדְּעַת וְעוֹד כִּיּוֹצֵא בְּכַנּוּיִים כְּאַלְהָה. וְרַבְנוּ ו'ל הִבִּיט בְּרוּחַ קְדוּשׁוֹ אֶת גְּדֹל מְרִירוֹת לְבָבוֹ מִדְּבָרֵיהֶם הָרָעִים וְנִתְיָרָא מְאֹד מִחֲמַת זֶה. וּמִיָּד קָרָא רַבְנוּ ו'ל לְאַחַד מְאֻנְשָׁיו, שֶׁיִּזְדַּרְזוּ

לשֹׁכֵר בְּעִבּוּרוֹ תִּכְּף וּמָיִד עֲגָלָה לְנִסְעַ לטִירָהוּיִצָּא. וְכֵן הָיָה; שֶׁהָאִישׁ הֵבִיא תִּכְּף וּמָיִד עֲגָלָה, וְנִסְעַ רַבְּנֵי ז"ל לְשֵׁם בְּזִרְיוֹת וְהִגִּיעַ לְשֵׁם בְּלִילָה וְהִעֲמִיד אֶת עֲצָמוֹ עִם הָעֲגָלָה אֲצֵל בֵּית חוּתְנֹו שֶׁל ר' יִצְחָק אֵיזִיק, שֶׁיָּשָׁב עִמּוֹ בַּיְחָד. וְהִקִּישׁ עַל הַדְּלֵת, שִׁיפְתָּחוּ לוֹ, וְנִכְנַס לְשָׁם. וַיִּשָּׂא חוּתְנֹו אֶת עֵינָיו וַיֵּרָא, וְהִנֵּה רַבְּנֵי ז"ל בָּא לְבֵיתוֹ, וַיִּתְפַּלֵּא וַיִּשְׁתּוֹמֵם מְאֹד, כִּי לֹא יָדַע מַה זֶה וְעַל מַה זֶה. וְר' יִצְחָק אֵיזִיק הָיָה בַּחֲדָרוֹ וְקָרָא אֶז קְרִיאַת-שְׁמַע שֶׁלִּפְנֵי הַשָּׁנָה בְּכַח גְּדוּל בְּדַבְּקוֹת עֲצוּמָה וְנִפְלְאוֹהָ. וְרַבְּנֵי ז"ל שָׁמַע וְלֹא רָצָה לְהִכְנִס אֶל חֲדָרוֹ וּלְהִתְרַאֵו לְפָנָיו, כְּדִי שֶׁלֹּא יִבְלָלוּ וַיִּפְסִיקוּ בְּאֲמִצַּע קְרִיאַתוֹ. וּבַתּוֹךְ כֶּף הִתְחִיל רַבְּנֵי ז"ל לְהוֹכִיחַ אֶת חוּתְנֹו עַל דְּרָכּוֹ הַרְעָה, שֶׁהוּא מֵיִסֵּר אֶת חֲתָנּוֹ בִּיְסוּרִים כְּאֵלוֹ. וְשָׂאֵל אוֹתוֹ רַבְּנֵי ז"ל: "הֲלֹא בִּבְקָר, כְּשֶׁאַתָּה מְנִיחַ תְּפָלִין וּבִגְדֵךְ אַתָּה כּוֹרֵךְ בְּרַצוּעוֹת שֶׁל עוֹר בְּהֵמָה וּבְכִפֶּיךְ אַתָּה מַחֲשֶׂה וְדוֹמֵם וְאֵינְךָ רוֹצֶה לְדַבֵּר אֶז שׁוֹם דְּבוּר — אִם יַעֲמֵד אֶז לְנִגְדֶךָ אֵיזָה עָרֵל, שֶׁלֹּא רָאָה וְלֹא שָׁמַע כְּזֹאת מֵעוֹלָם, הֲאִם לֹא הָיָה אוֹמֵר עֲלֶיךָ, שֶׁאַתָּה יוֹצֵא מִהַדְּעַת?" (הֵינּוּ מְכַוֵּן מִמֶּשׁ, בֵּן הֵמָּה גַם אֲמַרְי פִּיּוֹ אֲשֶׁר יֹאמֵר עַל חֲתָנּוֹ, שֶׁהוּא יוֹצֵא מִהַדְּעַת, עַל שְׁעוֹשֶׂה רַצוֹן הַבוֹרֵא יִתְבַּרֵךְ כְּפִי תַעֲלוּמוֹת דְּרָכָיו אֲשֶׁר יוֹדִיעֵנּוּ עַל-יָדֵי עַבְדָּיו הַנְּאֻמָּנִים), וְעוֹד כִּיּוֹצֵא בְּדַבְּרִים כְּאֵלֶּה דְבַר וְהוֹכִיחוֹ, עַד שֶׁנִּתְחַרַט מְאֹד חוּתְנֹו וְקִבֵּל עַל עֲצָמוֹ לְבַל יוֹסִיף עוֹד לְיִסְרוֹ מִהַיּוֹם הַהוּא וְהִלָּאָה. וְאַחַר שֶׁגָּמַר ר' יִצְחָק אֵיזִיק קְרִיאַת-שְׁמַע, נִתְרָאָה עִמּוֹ רַבְּנֵי ז"ל. וְנִתְמַלֵּא מְאֹד בְּשִׂמְחָה עֲצוּמָה, עַד שֶׁהִחֲזִיחַ אוֹתוֹ אֶז רַבְּנֵי ז"ל מִמֶּשׁ. וְרַבְּנֵי ז"ל לֵן אֶז בְּלִילָה הַהוּא בְּבֵיתָם וּבִבְקָר הַשְּׂכִימִים וְשָׁב לְבֵיתוֹ. וּמֵאֶז וְהִלָּאָה עֶסֶק ר' יִצְחָק אֵיזִיק בְּעַבְדוּתוֹ בְּלִי מוֹנַע וְהָיָה דְבוּק בּוֹ יִתְבַּרֵךְ בְּדַבְּקוֹת אֲמָתוֹ.

שמה.

וְהָיָה תַלְמִידֵי רַבְּנֵי ז"ל רְגִילִים לְבוֹא אֵלָיו בְּזֵלֵא טִיפּוּלֵי מְכָל הַעֲזִירוֹת שֶׁגָּרוּ בָּהֵן וְלֹא הִסְתַּכְּלוּ עַל הַמַּחֲלָקַת הַגְּדוּלָּה, שֶׁיֵּשׁ בְּעוֹלָם עַל רַבְּנֵי ז"ל, שֶׁגָּרַם הַזֵּי. וְאָמַר לָהֶם רַבְּנֵי ז"ל: "כָּל הַצְדִּיקִים

הַגְּדוֹלִים הַגִּיעוּ לְמַעַלָּה וּלְמַדְרָגָה שֶׁהִגִּיעוּ, אֲבָל עָמְדוּ בְּזֶה — וְאֲנִי, בְּרוּךְ הַשֵּׁם, בְּכָל רֶגַע וְרֶגַע נַעֲשֶׂה אִישׁ אַחֵר". וְנָתַן טַעַם לְזֶה, שְׁחוֹלְקִין עֲלָיו: "כִּי הַצְּדִיק נִקְרָא אֵילָן וַיֵּשׁ לוֹ שָׂרָשִׁים וְעֲנָפִים וְכוּ'. וְכָל צְדִיק קֹדֶם שֶׁמִּגִּיעַ לְמַדְרָגָתוֹ, יֵשׁ עָלָיו מַחְלָקָת, כִּי אָמְרוּ חֲזו"ל (סְנֵהֲדִין ז): הַאִי תִּיגָרָא דְמֵיָא לְבִידְקָא דְמֵיָא^א, נִמְצָא שֶׁהַמַּחְלָקָת הַיָּא בְּחִינַת מַיִם. וְהַמַּיִם, הֵינּוּ הַמַּחְלָקָת, מְרִימִין אוֹתוֹ. אֲבָל אֲנִי צָרִיף שֶׁתְּהִיָּה עָלַי מַחְלָקָת תָּמִיד, כִּי אֲנִי הוֹלֵךְ בְּכָל פַּעַם וּבְכָל רֶגַע מְדַרְגָּא לְדַרְגָּא. אֵלוֹ הֵייתִי יוֹדֵעַ, שֶׁאֲנִי עוֹמֵד עַכְשָׁיו כְּמוֹ בַּשָּׂעָה הַקּוֹדֶמֶת, לֹא הֵייתִי רוֹצֵה אֶת עֲצָמֵי כָּלָל בְּזֶה הָעוֹלָם!"

שִׁמּוֹ.

וּפַעַם אַחַת בְּתַקְפָּה מְרִירוֹת הַמַּחְלָקָת שֶׁבְּעֶרְהָ מְאֹד, וְדִבְרוּ עַל רַבְּנֵי חֲזו"ל מֶה שֶׁדִּבְּרוּ וְכוּ', קָבְלוּ אֲנָשִׁי־שְׁלוֹמֵנוּ לְפָנָי רַבְּנֵי חֲזו"ל, שֶׁקָּשָׁה לָהֶם לְסַבֵּל עֲנִין הַמַּחְלָקָת וְהַרְדִּיפוֹת וְהַבְּזִיווֹת וְכוּ'. עָנָה לָהֶם רַבְּנֵי חֲזו"ל וְאָמַר: "תֵּאֱמִינוּ לִי, שֵׁישׁ בְּיָדֵי כַּח לַעֲשׂוֹת שְׁלוֹם עִם כָּל הָעוֹלָם, שְׁלֹא יִהְיֶה שׁוֹם חוֹלֵק עָלַי. אֲבָל מֶה אַעֲשֶׂה, שֵׁישׁ מְדַרְגּוֹת וְהִיכָלוֹת כְּאֵלוֹ, שְׂאִי־אֶפְשָׁר לְבֹא אֲלֵיהֶם רַק עַל־יָדֵי מַחְלָקָת. וְהִרְאִיָּה: כִּי מִשֶּׁהָ רַבְּנֵי בְּנֵי־דָאִי הָיָה לוֹ כַּח הַמּוֹשֵׁף לְהַמְשִׁיךְ אֶת כָּל יִשְׂרָאֵל אֲלָיו, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת לֵה, א): וַיִּנְקֶהֶל מֹשֶׁה אֶת כָּל עַדְת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי הוּא הָיָה הַדְּעַת שֶׁל כָּל־יִשְׂרָאֵל. וְהָיָה בְּכַחוֹ לְהַקְהִיל וּלְהַמְשִׁיךְ אֶת כָּלָם אֲלָיו, וְאִף־עַל־פִּי־כֵן מֶה כְּתִיב (שְׁמוֹת לֵג, ח): וְהִבִּיטוּ אַחֲרַי מֹשֶׁה'. וְדָרְשׁוּ חֲזו"ל (זֵירוּשְׁלָמִי בְּכוּרִים פָּרָק ג' הַלְכָּה ג'): חֲזִי שְׁקִיָּה חֲזִי בְּרַעִיָּה, אֲכִיל מִן יְהוֹדָאִי^א וְכוּ', עֵינֵי שָׁם, וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה מֶה שֶׁאָמְרוּ חֲזו"ל (סְנֵהֲדִין קי). עַל פְּסוּק (בַּמִּדְבָּר טז, ד): וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו". שָׁמַע, שֶׁחֲשָׁדוּהוּ בְּאִשְׁת־אִישׁ, עֵינֵי שָׁם. וְכָל זֶה כִּי יֵשׁ דְּבָרִים כְּאֵלוֹ, שְׂאִי־אֶפְשָׁר לְבֹא אֲלֵיהֶם רַק עַל־יָדֵי מַחְלָקָת, שְׁחוֹלְקִין עֲלָיו. וְאָמְרוּ חֲזו"ל (סְנֵהֲדִין ז): הַאִי תִּיגָרָא דְמֵיָא לְבִידְקָא

(ח) הַמַּחְלָקָת דּוֹמָה לְסִכְרֵי שֶׁל מַיִם.

(א) תְּרָאָה אֶת שׁוֹקֵי תְּרָאָה אֶת כְּרַעֲיוֹ, אוֹכֵל מִשָּׁל הַיְהוּדִים.

פַּעֲלַת-הַצִּדִּיק

קצג

דְּמִיָּא, שְׁנֶאֱמַר (משלי יז, יד): 'פּוֹטֵר מַיִם רֵאשִׁית מְדוֹן', וּכְתִיב (דְּבָרִים כ, יט): 'כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה', שְׁקוֹרִין בֵּימֵיל, כָּל מֵה שְׁשׁוּפְכִין מַיִם סְבִיבוּ בִּיּוֹתֵר, הוּא גָדֵל בִּיּוֹתֵר".

שמז.

וּרְבֵנוּ ו"ל לֹא הִסְתַּכַּל עַל שׁוּם דְּבָר שְׁבַעוּלָם וְעָבַד עֲבוֹדָתוֹ בְּמִסִּירוֹת נַפְשׁוֹ. וְגַם שָׁם בְּזִלְאֲטִיפּוּלֵי הַתְּעֵנָה רְבֵנוּ ו"ל. וּפְעַם אַחַת הַתְּעֵנָה מִשְׁבַּת לְשַׁבַּת וּבִיּוֹם שִׁישֵׁי הַכְּרַח לְנִסְעַ לְהַמְרַחֵץ, כִּי לֹא הָיָה יָכוֹל לֵילֵךְ. וְאָמַר, שְׁזָה הָיָה, מִחֲמַת שְׁנוּדַע הַדְּבָר לְרַבִּים, שֶׁהוּא מִתְּעֵנָה. מִחֲמַת זֶה נִחַלֵּשׁ כָּל-כָּף.

שמח.

וְאָז בִּהְיוֹתוֹ בְּזִלְאֲטִיפּוּלֵי הַתְּחִיל רְבֵנוּ ו"ל לְהַשִּׁיג בְּעֵנִין תַּקוּן הַנְּשֻׁמוֹת (כָּף סִפֵּר אַחֲרֵי-כֵן כְּשֶׁנַּעֲשֶׂה בַעַל-הַשָּׂדֶה בְּשֵׁנַת תַּקְס"ו, עֵינֵי לְקַמֵּן סִימָן תַּרְג).

שמט.

וְאִף שְׁבַעְרָה עַל רְבֵנוּ ו"ל מִחֲלָקַת גְּדוּלָה בְּעִיר זִלְאֲטִיפּוּלֵי, אֶף-עַל-פִּי-כֵן הָיָה רְבֵנוּ ו"ל מְפָרְסֵם לְצִדִּיק גְּדוּל, קְדוּשׁ וְנוֹרָא. וְהָיוּ נוֹסְעִים אֵלָיו מִהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת.

שנ.

בְּכֶפֶר אֶחָד סְמוּךְ לְזִלְאֲטִיפּוּלֵי הָיָה גֵר אִישׁ אֶחָד, שֶׁהָיָה מִחֲזִיק הָאֶרְעֵנוּדָא² מְאֹדוֹן הַכֶּפֶר וְהִקְרַעַטְשָׁמְעֵס³, אֲשֶׁר סְבִיבוֹת הַכֶּפֶר, וְכָל

(ב) תְּכִירוֹת.

(ג) הַפְּנִדְקִים.

הָאֲנָשִׁים שֶׁהִחֲזִיקוּ הַקָּרְעֻטְשָׁמְעַס, הָיוּ מְשֻׁלְמִין לוֹ הַרְאֻטְעֵס^ד. וְהִיתָה לוֹ אִשָּׁה צְנוּעָה מְאֹד, גְּדִיבַת לֵב מְאֹד, וְהִיתָה מְרַחֶמֶת תָּמִיד עַל מַחֲזִיקֵי הַקָּרְעֻטְשָׁמְעַס. כְּשֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם לַפְּעָמִים לְשֵׁלֶם לְבַעֲלָהּ הַרְאֻטְעַ, הִיא נִתְּנָה לָהֶם כֶּסֶף לְשֵׁלֶם. וַיְהִי הַיּוֹם וַנְּחַלְתָּה הָאִשָּׁה בְּמַחֲלָה מְסַכְּנַת מְאֹד, עַד שֶׁהִיתָה נוֹטָה לְמוֹת. וּבַעֲלָהּ הִשְׁתַּמְשַׁב בְּרוּפָאִים גְּדוֹלִים הַרְבֵּה, וְלֹא הוֹעִילוּ כְּלוּם. וְהַקָּרְעֻטְשָׁמְעַרְס, הָיָה דָוָה לְבָם מְאֹד עַל הָאִשָּׁה בְּיָדְעָם, שְׂאֵם חֵס וְחִלְיָה תְּמוּת הָאִשָּׁה הַזֹּאת, יִהְיֶה מֵר לָהֶם מְאֹד וְלֹא יִהְיֶה מִי שְׂיִרְחֵם עֲלֵיהֶם. עַל-כֵּן הִשְׁתַּדְּלוּ הַרְבֵּה כָּלֶם כְּאִישׁ אֶחָד בְּרַפּוּאָתָהּ וַנְּסַעוּ אֶל הַרוּפָאִים לְהִבְיֵאֵם. וּבִינֵיהֶם הָיָה אִישׁ אֶחָד, שֶׁהָיָה מְעַט מְקָרֵב לְרַבְנוּ ו'ל וַנְּסַע אֵלָיו בְּכָל פַּעַם אֶל עִיר זְלַאֲטִיפּוּלִי. לְכֵן נִתְּיָשֵׁב וַנְּגַשׁ אֶל בַּעֲלָהּ וַדְּבַר עַל לְבוֹ, שְׂיִשְׁלַח פְּדִיוֹן לְרַבְנוּ ו'ל וּלְבַקֵּשׁ אוֹתוֹ, שְׂיִתְפַּלֵּל בְּעַדָּהּ. וְהִסְפִּים הַבַּעַל וְשִׁלַּח פְּדִיוֹן עִמּוֹ אֶל רַבְנוּ ו'ל. וּבַעֲת הַהִיא הָיָה קָרוֹב מְאֹד, שֶׁתִּצָּא נִפְשָׁהּ. וּבָא הָאִישׁ אֶל רַבְנוּ ו'ל וּמָסַר לוֹ הַפְּדִיוֹן. וַיֹּאמֶר אֵלָיו רַבְנוּ ו'ל, שְׂיָבִיא לוֹ רַעַנְדִּיל^ה אֶחָד, וְלִקַּח רַבְנוּ הַרַעַנְדִּיל בְּיָדוֹ וַאֲמַר רַבְנוּ ו'ל, שֶׁהַרַעַנְדִּיל אֵינוֹ מַחֲזִיק הַמְּשָׁקֵל. וְהִלֵּף הָאִישׁ וְהִבִּיא אֶל רַבְנוּ ו'ל רַעַנְדִּיל אַחַר וְכוּ', כִּף הָיָה כְּמָה פְּעָמִים, וַרַבְנוּ ו'ל לִקַּח בְּכָל פַּעַם הַרַעַנְדִּיל בְּיָדוֹ וְהִחֲזִירוּ לוֹ וַאֲמַר, שֶׁחָסַר הַמְּשָׁקֵל. וְהִלֵּף הָאִישׁ אֲצֵל חַלְפָן אֶחָד וְהִבִּיאוּ אֶל רַבְנוּ ו'ל עִם הַרְבֵּה רַעַנְדִּילִיךְ, וַרַבְנוּ ו'ל בָּחַר לוֹ רַעַנְדִּיל אֶחָד, שֶׁהָיָה לוֹ הַמְּשָׁקֵל עַל כִּף הַמְּאֻזְנִים, כְּמוֹ שְׂצָרִיךְ. וְאָז אָמַר לוֹ רַבְנוּ ו'ל: "לֵךְ וְחַסַּע לְבֵיתְךָ, כִּי הָאִשָּׁה כָּכָר שָׁבָה לְבְרִיאוֹתָהּ". וַנְּתַפְּלֵא הָאִישׁ מְאֹד מִדְּבַרֵי רַבְנוּ ו'ל וְהִסְתַּכֵּל עַל הַשְּׁעוֹן לְכוּן דְּבַרֵי רַבְנוּ ו'ל וַנְּסַע אֶל הַכֶּפֶר לְהַתְּנוּדַע מִמְצָבָהּ. וְכֹאשֹׁר בָּא אֶל בֵּית הַרְאֻנְדָּאר, סִפְרוּ לוֹ כָּל בְּגִי-הַבֵּית מִה שֶׁנַּעֲשָׂה עִמָּה, אַחֲרֵי שֶׁנְּסַע אֶל רַבְנוּ ו'ל; תִּכְף וּמִיד כְּשֶׁנְּסַע, הִתְחִילָה לְגוּעַ. וַנְּעֲשֶׂה קוֹל בְּכִיָּה וְרַעַשׁ גְּדוֹל בְּבֵיתָ, עַד שֶׁהִקִּיצוּ אוֹתָהּ. וַאֲמָרָה לְתַן לָהּ מְעַט מִיָּם אֶל פִּיהָ. וְסִפְרָה לָהֶם, כִּי כֹאשֹׁר יִצָּאָה נִשְׁמָתָהּ

(ד) דְּמֵי הַחֲכִינָה.

(ה) שֵׁם מְטַבַּע.

וּבָאָה לַפָּנֵי בֵּית-דִּין שֶׁל מַעֲלָה, וְשָׁקְלוּ הָעוֹנוֹת וְהַזְכִּיּוֹת שֶׁלָּהּ, וְהִכְרִיעוּ הָעוֹנוֹת, וְגָזְרוּ דִּינָה לְמִיתָה, שְׁלֹא תִחְזַר עוֹד לְזֶה הָעוֹלָם. בְּתוֹךְ כֵּךְ בָּא אַבְרָהָם אֶחָד (וְתַאֲרָה צוּרְתּוֹ כְּצוּרַת רַבְנוּ ז"ל) וְהִבִּיא רְעֻנְדִּיל אֶחָד וְהַשְׁלִיךְ אֶל הַכֶּפֶף שֶׁל זְכִיּוֹת, וְהִכְרִיעוּ הַזְכִּיּוֹת, וּפָסְקוּ דִינָה לְחַיִּים. וְכַפִּי שֶׁסָּפְרוּ לוֹ, הִיָּה זֶה הַדְּבָר, בַּעֲת שֶׁעָסַק רַבְנוּ ז"ל בְּמִשְׁקַל הָרְעֻנְדִּיל עַל כֶּף הַמְּאֻזְנִים. אִזּוּ הַשְּׁתוּמִים וַיִּתְפַּלֵּא מְאֹד עַל הַדְּבָר הַזֶּה וְהִבִּין הֵיטֵב לְמַפְרָע, לָמָּה שָׁקַל רַבְנוּ ז"ל אֶת הָרְעֻנְדִּיל כַּמָּה פְּעָמִים, עַד שֶׁהוּטֵב בְּעֵינָיו.

שנא.

רַאש־חֲדָשׁ אָדָר נוֹלָדָה לְרַבְנוּ ז"ל בַּת רַבִּיעִית וְלֹא קָרָא לָהּ שֵׁם כְּנֶהוּג, וַיְהִי לְפָלֵא בְּעֵינֵי אָנְשָׁיו. עָבַר שָׁבוּעַ, עָבְרוּ שָׁבוּעִים וְלֹא קָרָא לָהּ שֵׁם. וְאִזּוֹ נִכְנַס ר' חֲזִיקִיל הַחֲזָן שֶׁל רַבְנוּ ז"ל אֵלָיו וְאָמַר: "רַבִּי, יִהְיֶה לָּהּ 'עוֹלָם' עוֹד מֵה לְדַבֵּר" (וְאָמַר בְּזוֹאת הַלְשׁוֹן: "רַבִּי, דִּי וְעֵלְט וְעֵט שׁוּיִן הָאֲבָן נָאֵךְ וְוֹאס צוֹ רַעְדָן קִיִּין גָּאֲמַעַן גִּיט מְעַן שׁוּיִן אוּיִךְ נִישְׁט"). וּמִחֲמַת שֶׁדָּרָךְ רַבְנוּ ז"ל הִיָּתָה לֹא לְהַתְעַקֵּשׁ, עָנָה וְאָמַר לוֹ: "זָאל זִיא הֵייסְעַן חֲתִיה"!. וְתַכְךָ וּמִיד נִכְנַס לְבֵית הַמְּדַרְשׁ, וְנִתְּנָה לָהּ שֵׁם חֲתִיה.

שנב.

וּבְאוֹתוֹ הַיּוֹם, שֶׁנִּתְּנָה לָהּ הַשֵּׁם, בָּאָה יְדִיעָה לְרַבְנוּ ז"ל מֵעִיר מְעַז'בוֹז', שֶׁנִּסְתַּלְקָה אִמּוֹ. וְהִבִּינוּ כָּל אַנְשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ, שֶׁרַבְנוּ ז"ל חָפָה עִם גְּתִינַת הַשֵּׁם, כִּי רָצָה לְקַרוֹתָהּ אַחֲרֵי אִמּוֹ. וְאִזּוֹ הִתְמַרְמֵר ר' חֲזִיקִיל מְאֹד מְאֹד וּבִכָּה וְצָעַק: "בִּיזוּ וְעַזְנִי וְעַל אִיךְ זִיךְ אֶלְטִין מִישַׁעַן בֵּינִים רַבִּינ'ךְ?"

(ו) רַבִּי, לְעוֹלָם יִהְיֶה עוֹד מֵה לְדַבֵּר, שֵׁם כְּבֹר גַּם לֹא נוֹתְנִים.

(ז) שֶׁהִיא תִּקְרָא חֲתִיה.

(ח) עַד מָתִי אֶתְעַרֵב תְּמִיד בְּעֵינָיו שֶׁל רַבְנוּ?

שנג.

יום ד' פְּרַשַׁת פִּי-תִשָּׂא, י"ט בַּאֲדָר נִסְתַּלְקָה אִם רַבְּנוּ ז"ל
הַצְדִּיקַת מֵרַת פִּיגָא.

שנד.

קִדְּם חַג הַפֶּסַח בָּא ר' יִצְחָק אֵיִיזִיק הַנ"ל אֶל רַבְּנוּ ז"ל. וּבִדְרָךְ
בְּמִלּוֹן נִתְּנָדַע לוֹ בְּחִלּוּמוֹ כָּל הַתּוֹרָה שֶׁשָּׁמַע אָז רַבְּנוּ ז"ל בְּמִקּוּם
שֶׁשָּׁמַע. וַיִּשְׁכֶּם בְּבִקְרָר וַיִּסַּע וַיָּבֹא אֶל רַבְּנוּ ז"ל וַיִּסְפְּרָה לְפָנָיו
מִתְחִלָּה וְעַד סוֹף בְּחִרְדָּה וּבְאִימָה גְדוּלָּה וְעִצּוּמָה מְאֹד. וְרַבְּנוּ ז"ל
הִלֵּךְ מֵאֲתוֹ. וְהוּא מְגִדֵּל רַעֲדַת גּוּפוֹ נִתְעַלֵּף וְנִשְׂאָר חִלְשׁוֹת^ט, וְהִקִּיצוּ
אוֹתוֹ בְּקֶשֶׁי, וְנִחְלָה אָז מְאֹד וְשָׁכַב עַל עַרְשׂ דָּוִי. וְרַבְּנוּ ז"ל לָקַח
מֵעֵט רֹטֵב וְנָתַן לוֹ לְאָכֹל וְאָמַר: "הַיּוֹם שֶׁמִּשְׁתִּי תִלְמִיד-תְּכֶם אֲמַתִּי!"
וְאַחֲרֵי-כֵן נִסְתַּלַּק שָׁם ר' יִצְחָק אֵיִיזִיק.

שנה.

יום א' אַחֲרוֹן שֶׁל פֶּסַח, כ"ב בְּנִיסָן נִהְרַג הַקִּיסָר פּוֹלוֹס. וְהָיוּ
לוֹ שְׁנֵי בָּנִים: אֶלְפִּסְנֵדָר וְנִיקוֹלָאִי. וְלֹא יָדְעוּ, מִי יִהְיֶה קִיסָר. אֶחָד
הָיָה אוֹהֵב דָּת וְקִנְיָאִי מְאֹד, וְהָיְתָה סִפְּנָה לַיהוּדִים, שֶׁיִּרְדֵּף אוֹתָם.
וְהַשְּׁנִי הָיָה חִפְּשִׁי. מֵצַד אֶחָד הָיְתָה זֶה טוֹבָה לַיהוּדִים, אֶךְ מֵצַד שְׁנֵי
הָיְתָה סִפְּנָה רוֹחֲנִית, שֶׁשְּׂעָרֵי בְּתִי-סִפּוֹר שֶׁלָּהֶם יִהְיוּ פְּתוּחִים לְבָנֵי
יִשְׂרָאֵל. וְהָיוּ חִלּוּקֵי דַעוֹת בֵּין צְדִיקֵי הַדּוֹר, מִי יִהְיֶה קִיסָר. וְאַחַר
הַפֶּסַח דִּבֶּר רַבְּנוּ ז"ל מִזֶּה. וּבְתוֹךְ כֵּן נִפְתְּחָה הַדְּלֵת, וְנִכְנַס אֶל רַבְּנוּ
ז"ל ר' שְׁמוּאֵל אֵיִיזִיק. וּמֵרַב הִתְרַגְּשׁוּתוֹ, שֶׁלֹּא רָאָה אֶת רַבְּנוּ ז"ל
זֶה זְמַן רַב, מֵעַת שָׁנְסַע לְאַרְץ-יִשְׂרָאֵל, הִתְעַלֵּף וְנָפַל עַל הָאָרֶץ לְפָנָיו
רְגְלֵי רַבְּנוּ ז"ל. עָנָה וְאָמַר רַבְּנוּ ז"ל, שֶׁאֲצִלוּ גַם-כֵּן שׂוֹאֲלִים בְּשָׁמַיִם,
מִי יִהְיֶה קִיסָר. וְנִלְבְּסוּף הָיָה, שֶׁנִּעְשָׂה אֶלְפִּסְנֵדָר קִיסָר. וְהָיְתָה

(ט) שָׁכַב מִחִסְרֵי הַכֶּהֱ.

מחלקת בינו לבין אחיו נקולאי עֲשָׂרִים וְשֵׁשׁ שָׁנִים, עד שְׁמַת אֶלְכְּסַנְדֵּר. וְאִזּוֹ נַעֲשֶׂה נִיקוּלַי מֶלֶךְ בַּשָּׁנָה תקפ"ז. וּבִאוֹתָהּ הַשָּׁנָה יִצְאָה הַגִּזְרָה לְקַחַת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְצָבָא. וּבִאוֹתָהּ שָׁנָה נִסְתַּלַּק ר' שְׁמוּאֵל אֵיזִיק. וּבְשִׁמְחַת-תּוֹרָה בַּשָּׁעַת הַרְקוּדִים שָׁמְעוּ אִיךְ שְׁאָמַר: "אֲדַעַר אִיךְ אֲדַעַר עַר?"¹, וְנִסְתַּלַּק אִזּוֹ בַּשָּׁנָה הַהִיא ר' שְׁמוּאֵל אֵיזִיק].

ש.נו.

בְּאוֹתָהּ הַעַת קָדָם שָׁבָא ר' שְׁמוּאֵל אֵיזִיק אֶל רַבְּנוּ ז"ל, חָלַם חֲלוֹם אִים מְאֹד, אִיךְ שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּאִיזָה יַעַר גְּדוֹל עַד מְאֹד וְלֹא רָאָה אֶת הַדֶּרֶךְ לְצֵאת מִשָּׁם לְחֹזֵר לְבֵיתוֹ. וּפָגַשׁ בּוֹ אִישׁ אֶחָד חֲגוּר בְּחֶרֶב חֲדָה, שֵׁישׁ לָהּ שְׁתֵּי פִיּוֹת הַנִּקְרָאוֹת שְׂאֲרָפֶן². וְנִחְרַד ר' שְׁמוּאֵל אֵיזִיק מְאֹד. אִךְ הָאִישׁ הַזֶּה, שֶׁהִיָּה חֲגוּר בְּחֶרֶב חֲדָה, הִרְאָה לוֹ פְּנִים מְסֻבֵּרוֹת וְאָמַר לוֹ: "אַל תִּפְחַד, בּוֹא עִמָּדִי!" וְהִלֵּךְ עִם זֶה הָאִישׁ, עַד שֶׁבָּאוּ לְבֵית גְּדוֹל בַּיַּעַר, וְאָמַר לוֹ: "הִכְנַס לְבֵית הַזֶּה, וְשָׁם יֵשׁ כָּל מֵינֵי חֲרָבוֹת גְּדוֹלוֹת וְקִטְנוֹת, וְיֵשׁ לָךְ רְשׁוּת לְקַח גַּם-כֵּן אִיזוֹ חֶרֶב שֶׁתִּרְצֶה, אִךְ צְרִיךְ שֶׁתִּדַּע, אִיךְ לְהַשְׁתַּמֵּשׁ עִם הַחֶרֶב בַּדֶּרֶךְ הַמְּמָצֵעַ." וְנִכְנַס לְשָׁם. וְיָשַׁב שָׁם זְקֵן אֶחָד וְאָמַר לוֹ: "אִי אֶפְשָׁר לָךְ לְקַח מִכָּאן שׁוּם חֶרֶב, עַד שֶׁתִּרְגִּישׁ בַּעֲצָמְךָ, שֶׁאַתָּה מְנַקֵּה מִכְּתָמִים בְּגוּפְךָ וּבְכַרְיֶתְךָ. וְתִדַּע אִיךְ לְאַחֵז בְּיַדְךָ אֶת הַחֶרֶב, שֶׁתִּקַּח מִכָּאן". וּבְתוֹךְ כֵּךְ סָבְבוּהוּ עֲנָנִים חֲשׂוּכִים עַד מְאֹד, וְדַחַף אוֹתוֹ הַזְּקֵן לַחוּץ וְאָמַר לוֹ: "עֲדִין אֵינְךָ מְכַשֵּׁר לִיקַח מִכָּאן חֶרֶב מִחֲמַת הָעֲנָנִים שֶׁסְּבִיבוֹתֶיךָ. אִךְ אִם תּוּכַל לְבוֹא בְּאִמְצַע הַיַּעַר, שָׁם יֵשׁ בְּנֵין מִפְּאָר, שֵׁישׁ שָׁם אֲמֹן, שֶׁהוּא מְחַדֵּד אֶת הַחֲרָבוֹת. וְגַם הָאִישׁ שֶׁרְאִיתָ, שֶׁהִיָּה חֲגוּר בְּחֶרֶב חֲדָה, שֵׁישׁ לָהּ שְׁנֵי פִיּוֹת, וְהוּא יוֹדֵעַ הֵיטֵב אִיךְ לְאַחֵזָה בְּיָדוֹ, גַּם הוּא מְכַרְךָ לְחַדֵּד חֲרָבוֹ אֲצִל זֶה הָאֲמֹן. אִךְ מִי יוֹדֵעַ, אִם הָאֲמֹן יִפְתַּח לָךְ פֶּתָחוֹ, שֶׁתּוּכַל לְהִכְנִס אֲצִלוֹ". (וְכָל זֶה הִיָּה חֲלוֹמוֹ). וּבְתוֹךְ כֵּךְ

(1) או אָנִי אוֹ הוּא.

(2) חֲדִים.

הַקִּיץ מִשְׁנָתוֹ וְנִבְהַל מְאֹד מְאֹד, וְלִבּוֹ הָיָה נוֹקֵף מְאֹד. וְעַל-כֵּן נִתְיָשָׁב ר' שְׁמוּאֵל אֵיִזִיק, שֶׁהוּא מִכְרַח לְבוֹא אֶל רַבְּנוֹ ז"ל כְּנִ"ל. וְכֵן עָשָׂה, נִסְעָה וְהִלָּךְ הַרְבֵּה רַגְלֵי מֵרַב עֲנִיּוּתוֹ, עַד שֶׁהִגִּיעַ לְעִיר זְלַאֲטִיפּוֹלִי. וְלֹא יָדַע, הֵיכָן דִּירַת רַבְּנוֹ ז"ל, וְשָׁאַל אֶחָד: "אֵיפֹה גַּר רַבְּנוֹ ז"ל?" וְהִשִּׁיב הֵלָּה: "מָה לָּךְ אֶצְלוֹ, הֲלֹא יֵשׁ מַחְלָקַת גְּדוּלָּה עָלָיו בְּעִיר!" וְתִכְףּ וּמִיד נִזְכַּר ר' שְׁמוּאֵל אֵיִזִיק מַה שֶּׁאָמַר לוֹ הַזֶּקֶן בְּחִלּוּמוֹ: "מִי יוֹדַע, אִם תּוּכַל לְהַכְּנִס אֵלָיו", וְנִתְחַזַּק וְהִלָּךְ אֶל דִּירַת רַבְּנוֹ ז"ל. וְאָז תִּכְףּ וּמִיד כִּשְׁפַתְחָ אֶת הַדְּלֶת, רָץ אֶל רַבְּנוֹ ז"ל. וּמֵרַב הִתְרַגְּשׁוּתוֹ נָפַל לְאָרֶץ וְהִתְעַלֵּף כְּנִ"ל.

שנז.

וְאָז בְּסֻמוֹף כָּאוֹ אֶל רַבְּנוֹ ז"ל עוֹד הַרְבֵּה מְאֻנְשָׁיו, וְאָמַר אֹז הַתּוֹרָה "אָמַר אֶל הַכֹּהֲנִים" בְּלִקוּטֵי-מוֹהַר"ן חֶלֶק א' סִימָן ב'. וְשֵׁם מְרַמֵּז חִלּוּמוֹ שֶׁל ר' שְׁמוּאֵל אֵיִזִיק, וְנִבְהַל וְנִשְׁתַּוְּמַם מְאֹד, אֵיךְ שֶׁרַבְּנוֹ ז"ל יוֹדַע הַכֹּל. וּמֵאֵז לָקַח אֶת עֲצָמוֹ ר' שְׁמוּאֵל אֵיִזִיק לְעִבּוּדַת הַתְּפִלָּה, עַד שֶׁהָיָה עוֹסֵק רַב הַיּוֹם בַּתְּפִלוֹת וּבִכְבֻּקְשׁוֹת וּבִדְבָקוֹת הַבוֹרָא יִתְבַּרֵּךְ בְּמִסִּירוֹת נֶפֶשׁ עֲצוּמָה.

שנח.

חַג שְׁבוּעוֹת בֵּין יוֹם א' לְיוֹם ב' סֵפֶר רַבְּנוֹ ז"ל לְאֻנְשָׁיו מְעַשֶּׂה זֶה: אִישׁ אֶחָד מְאֻנְשֵׁי הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוּשׁ הָיָה חוֹלָה וְנִחְלַשׁ מְאֹד מְאֹד. וְשָׁלַח שְׁלִיחַ אֶל הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוּשׁ, שֶׁיִּבְקַשׁ מִמֶּנּוּ, שֶׁיָּבוֹא אֶצְלוֹ. וְכֵן הָיָה; שָׁבָא הַשְּׁלִיחַ וְסִפֵּר לְהַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוּשׁ, שֶׁהָאִישׁ הַזֶּה חוֹלָה מְאֹד וְהָיָה רוֹצֵה אִם אֶפְשָׁר, שֶׁהַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוּשׁ יָבוֹא אֵלָיו. וְהִסְפִּים הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוּשׁ וְנִסַּע עִם הַשְּׁלִיחַ. וּבִדְרָךְ שָׁאַל הַשְּׁלִיחַ אֶת הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוּשׁ: "שְׁמַעְתִּי מִכֶּם פְּעַם, שֶׁכִּשְׁאָדָם עוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה שְׁלֵמָה, בְּנֹדָאֵי לֹא יָמוּת קִדָּם זְמַנּוֹ. וְזֶה הָאִישׁ שֶׁחוֹלָה, כְּמִדְמָה לִי, שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה שְׁלֵמָה בְּאֵמֶת וְהוּא אִישׁ כָּשֵׁר מְאֹד וְעַדִּין לֹא בָּא בְּיָמָיו כָּל-כָּף, וּמִפְּנֵי מָה לֹא יִתְרַפָּא."

השיב לו הבעל-שם-טוב הקדוש: "אמת כן אמרתי, וכוונתי כן הוא. וזה האיש החולה גם-כן עשה תשובה שלמה באמת על כל חטאיו, ומה שלא נתרפא עדין, הוא מחמת שלא התודה חטאיו לפני צדיק אמת, וזה שאני נוסע אליו עכשו, כדי שיתודה. ואם שיתודה לפני, תכף יתרפא. ואם שלא ירצה להתודות לפני, תכף ומיד יכבד עליו חליו, ויתחיל לצעק אוי ואבוי על כל איבריו וידי ורגליו וימות. כי באמת בעולמות העליונים, הינו בבית-דין של מעלה, אין עליו שום חטא ועברה כלל, כי עשה תשובה שלמה על כל החטאים, כמו שצריכים לעשות. ואחר הסתלקותו לא תהיה לקלפות ולחיצונים שום אחיזה בו, כי כבר תקן כל מה שפגם. ואם יתודה לפני, אזי תכף יתרפא, ואם לא יתודה, אזי יש עוד פח להחיצונים, שינקמו בו בעולם הזה בכל גופו ואיבריו, עד שימות". וכן הוה; שפא אליו הבעל-שם-טוב הקדוש ואמר לחולה בזו הלשון: "אמר מה שאתה יודע, והקדוש-ברוך-הוא יודע, ואני יודע גם-כן", הינו שיתודה לפניו על כל החטאים. ואמר לו כן שלש פעמים, ולא רצה להתודות. ותכף התחיל לצעק: "אוי, אוי, אוי ואבוי" על גדל כאב איבריו, וצעק בתמרורים בפרוטרוט על כאב כל איבר ואיבר מאיבריו, כי התחילו להשבר (שקורין ברעכין) כל עצמותיו של כל איבר ואיבר. וצעק כן מתוך חליו איזה זמן, עד שמת, כמו שאמר הבעל-שם-טוב.

שנט.

אחר ספור זה אמר רבנו ז"ל את התורה "אנכי" בלקוטי-מזהר"ן חלק א' סימן ד'. ושם מדבר רבנו ז"ל מענני ודוי דברים לפני התלמיד-חכם. ומאז קראו בני העולם לאנשי רבנו ז"ל: "די וידיניקעס"ל.

ש.ס.

וְאִזְ אַחַר שְׁבוּעוֹת נִתְקַרַּב אֶל רַבְּנוּ ז"ל חֲתָן הַמַּגִּיד מִטְרֵהוּוִיצָא, הַצְּדִיק ר' יִצְחָק, שֶׁהָיָה מְשַׁלֵּם בְּכָל הַמַּעֲלוֹת, לַמְּדִן גְּדוֹל בַּתוֹרָה וְעוֹבֵד ה' גְּדוֹל בַּתְּפִלָּה בְּכוֹנֵנָה. וְהוּא הִתְגַּדֵּל בְּבֵית הַצְּדִיק הַקְּדוֹשׁ הַרְבֵּי ר' זוֹשָׁא מֵהַאֲנִיפּוּלִי, תַּלְמִיד הַמַּגִּיד מִמְּעַזְרִיטָשׁ. וְקִדְּם הַסְּתַלְקוֹתוֹ בַּיּוֹם ב' בַּשָּׁבַט תק"ס נִגַּשׁ אֵלָיו ר' יִצְחָק הַנִּי"ל וְשָׁאָלוּ: "לְאִיזָה צְדִיק אֶתְקַרַּב אַחֲרֵיכֶם?" וְהָשִׁיב לוֹ: "אֶל זֶה הַצְּדִיק, שְׂיַעֲסֵק בְּדוּדֵי דְבָרִים, הֵינּוּ שְׂיִצְוֶה לְמַקְרָבֵינוּ, שְׂיִתְּוֵדוּ לְפָנָיו, וְיִמְנֹלָהֶם תְּקוּנֵים עַל כָּל דְּבָר וְדְבָר". וּמֵאִז חָפַשׁ אַחַר צְדִיק כְּזֶה הַמְּצִיגָה אֶת אַנְשֵׁי לַהֲתוֹדוֹת וְלֹא מְצָא.

שסא.

וּמְחַמַּת שְׁחוֹתָנוּ הַמַּגִּיד מִטְרֵהוּוִיצָא הָיָה דְבוּק וּמְקַשֵּׁר מְאֹד אֶל רַבְּנוּ ז"ל עַד מְאֹד בְּאַהֲבָה וּבְחֻבָּה יִתְרָה, עַל-כֵּן הָיָה תָּמִיד מְעוֹרֵר וּמְחַזֵּק הַרְבֵּה אַנְשִׁים, שְׂיִסְעוּ אֶל רַבְּנוּ ז"ל. וְהָיָה רְגִיל לְעוֹרֵר גַּם אֶת חֲתָנוּ, שְׂיִסְעֵ אֶל רַבְּנוּ ז"ל, וְלֹא רָצָה. אַךְ אַחַר שְׁבוּעוֹת הָיָה שָׁמַע, שְׂקוֹרִין אֶת אַנְשֵׁי רַבְּנוּ ז"ל "דֵּי וְדוּוִינִיקְעֵס" (בְּלִשׁוֹן גְּנָאִי), הַזְּכִיר לְעַצְמוֹ מַה שְׂצִיגָה עָלָיו הַצְּדִיק הַקְּדוֹשׁ ר' זוֹשָׁא, שְׂיִתְקַרַּב אֶל צְדִיק, שְׂמַקְבֵּל וְדוּוִי דְבָרִים. וְעַל-כֵּן נִתְעוֹרֵר מְעַצְמוֹ וְנִסְעֵ אֶל רַבְּנוּ ז"ל אֶל עִיר זְלַאטִיפּוּלִי וּבָא אֶל רַבְּנוּ ז"ל וְרָאָה אַנְשִׁים, שְׂיּוֹצְאִים מִחֲדָר רַבְּנוּ ז"ל וְדַמְעָתָם עַל לְחֵיִם מִהוּדוּוִי-דְבָרִים, שֶׁהִתְוֵדוּ לְפָנָיו רַבְּנוּ ז"ל. וְאַחַר-כֵּן נִכְנַס הוּא לְבֵית הַמְּדֻרָשׁ וְחֻפָּה שָׁם. וְהָיוּ הַרְבֵּה אַנְשִׁים בְּבֵית הַמְּדֻרָשׁ, וְנִכְנַס רַבְּנוּ ז"ל וְרִמְזוּ לְאַנְשִׁים, שְׂיִצְאוּ לַחוּץ. וְהִסִּירוּ כָּלֶם הַטְּלִית וְהִתְפַּלִּין מְעַלְיָהֶם וַיִּצְאוּ. וְרָצָה ר' יִצְחָק גַּם-כֵּן לְצֵאת. וְלָקַח רַבְּנוּ ז"ל אֶת הַקְּלָמָקְעִי, וְסָגַר אֶת הַדֶּלֶת. וְלֹא נִשְׂאָר בְּבֵית הַמְּדֻרָשׁ כִּי רַבְּנוּ ז"ל וְר' יִצְחָק. וְרַבְּנוּ ז"ל עָשָׂן אִז אֶת הַלּוּלָקָא וְהִלֵּךְ אָנָּה וְאָנָּה בְּבֵית הַמְּדֻרָשׁ. וְנִפְּלַעַל ר' יִצְחָק אִמָּה וּפְחַד גְּדוֹל

עד מאד והתחיל להזכיר את עצמו כל מה שְׁעָבַר עָלָיו מִיּוֹם קִטְנוֹתוֹ עד הַיּוֹם הַהוּא. וּנְגַשׁ אֵלָיו רַבְּנוּ ז"ל וְאָמַר לוֹ בְּזֹאת הִלְשׁוֹן: "הֵיִינְט זָאג!"; וְהִתְחִיל לְהִתְנַדֵּוֹת לְפָנָיו כָּל לְבוֹ וְסִפֵּר לְרַבְּנוּ ז"ל כָּל מַה שְׁעָבַר עָלָיו. וְרַבְּנוּ ז"ל דָּבַר עִמּוֹ מַה שְׁדָּבַר. וּמֵאֵז נִפְתָּחוּ עֵינָיו וְטַעַם אֶת הָאוֹר הִגְנוּז מִמֶּשׁ וְנִתְקַרַּב אֶל רַבְּנוּ ז"ל בְּהִתְקַשְׁרוֹת עֲצוּמָה וּנְפִלְאָה וְעַסֵּק בְּעִבּוּדַת ה', כְּפִי שֶׁהִדְרִיכּוּ רַבְּנוּ ז"ל, כָּל יְמֵי חַיָּו.

ש.כב.

אָז סָמוּךְ לְהִתְקַרְבוֹת ר' יִצְחָק חֲתָן הַמַּגִּיד מְטִירָהוּיִצֵּעַ אָמַר רַבְּנוּ ז"ל אֶת הַתּוֹרָה "אוֹר הַגְּנוּז" בְּלִקְוִיטֵי-מוֹהֲר"ן חֶלֶק א' סִימָן ט"ו.

ש.סג.

וְאֵז אַחַר שְׁבוּעוֹת סִפֵּר רַבְּנוּ ז"ל: "אֶחָד מֵאֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמְנוּ הוֹלֵךְ כְּמָה שְׁנַיִם עִם מַחְשָׁבָה שֶׁל עוֹלָם הֵבֵא וְהָיָה רוּצָה לְדַבֵּר עִמִּי מִזֶּה וְלֹא אֶסְתַּיַּעַא מִלְתָּא^ט, וּמִי יוֹדֵעַ מִזֶּה, כִּי מִי הוּא נָבִיא, שְׂיִדַּע מַחְשָׁבָתוֹ. וְהָאִישׁ הַזֶּה הִלֵּךְ עִם מַחְשָׁבָה זוֹ שֶׁל עוֹלָם הֵבֵא כְּמָה שְׁנַיִם. וּבְשָׁבוּעוֹת הַזֶּה הָיָה כָּאֵן אֶצְלִי. וְחִלְמָתִי, שְׁבָאוּ אֵלַי שְׁנֵי אֲנָשִׁים, וְהָיָה נִרְאָה, שְׁאֶחָד הוּא עֶקֶר, וְהַשְּׁנִי — אֵינוֹ עֶקֶר, רַק מִחֲמַת הָאֶחָד הָעֶקֶר בָּא הוּא גַם בֶּן. וְשָׁאֲלָתִי אוֹתָם: 'מַה הֵם עוֹשִׂים כָּאֵן?' הִשִּׁיב לִי אוֹתוֹ הָעֶקֶר, שְׁאוֹתוֹ הָאִישׁ מֵאֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמְנוּ, שֶׁהוֹלֵךְ עִם הַמַּחְשָׁבָה שֶׁל עוֹלָם הֵבֵא, הִכְרִיחַ אוֹתוֹ, שְׂיִשְׁבַּע כְּשֹׁסֶפֶר-תּוֹרָה בְּזוֹרְעוֹ עַל-זֶה שְׂיָבֹא לְכָאֵן, וְעַל-כֵּן בָּא עִכְשָׁו וְהוֹדִיעַ לִי אֶת הַמַּחְשָׁבָה שֶׁל הָאִישׁ מֵאֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמְנוּ, שֶׁהוֹלֵךְ עִמָּה — וְהִקְצָתִי. אַחֲרֵיכֶן בָּא הָאִישׁ מֵאֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמְנוּ לְקַבֵּל רְשׁוֹת קֹדֶם נְסִיעַתוֹ^ע כְּנֵהוּג,

(ג) הַיּוֹם תֵּאֲמַר.

(ס) וְלֹא יֵצֵא לוֹ.

(ע) לְכַרְכַּת פְּרֻדָּה.

אִז אֲמַרְתִּי לוֹ אֵת מַחְשַׁבְתּוֹ, שֶׁהוֹלֵךְ עִמָּה. וְכִלְתָּה נַפְשׁוֹ מְאֹד וְנִתְמַלְא שְׂמֵחָה, עַל שְׂכֻנָּתִי מַחְשַׁבְתּוֹ”.

שסד.

וּמִסְפּוֹר זֶה נִתְגַּלְגַּל, שֶׁגָּלָה רַבְּנוּ ז”ל עֲנִין נִפְלֵא מֵעוֹלָם הַבָּא.

עָנָה וְאָמַר: ”רְאוּי לְאָדָם לְהִרְגִיל אֵת עֲצָמוֹ לְהִיּוֹת בְּעוֹלָם הַבָּא, דְּהֵינּוּ לְהִיּוֹת מִפְּרֵשׁ מִתְּאוּוֹת כְּמוֹ בְּעוֹלָם הַבָּא, שְׂאִין בּוֹ לֹא אֲכִילָה וְלֹא שְׂתִיָּה וְשׁוּם תְּאֵנָה מִתְּאֵוּוֹת הַבְּהֵמִיּוֹת הַכְּלוּת וְנִפְסְדוֹת שֶׁל הָעוֹלָם הַזֶּה. וְכִמוֹ שְׂאֵנּוּ רוּאִים שֶׁהַחוֹלָה, מִחֲמַת שֶׁהוּא סְמוּךְ קֶצֶת לְעוֹלָם הַבָּא, עַל-פֶּן הוּא מוֹאֵס בְּאֲכִילָה וּבִשְׂתִיָּה וּבְמִשְׁגֵּל, וְאִין לוֹ שׁוּם תְּאֵנָה, אֲדַרְבָּא כֹּל הַתְּאוּוֹת קִצּוֹת וּמְאוּסוֹת עָלָיו, מִחֲמַת שֶׁהוּא סְמוּךְ לְעוֹלָם הַבָּא, שְׂאִין בּוֹ אֲכִילָה וּשְׂתִיָּה וְכוּ’. בֵּן יֵשׁ לְאָדָם לְהִרְגִיל עֲצָמוֹ בְּעוֹדוֹ בְּחַיִּים חַיּוּתוֹ וּבְבִרְיָאוּתוֹ, שִׁיְהִיָּה יָכוֹל לְהִתְנַהֵג בְּלֹא תְּאוּוֹת כְּמוֹ בְּעוֹלָם הַבָּא. וּבּוֹדָאֵי אִם הִיָּה נִזְכָּר בְּטוֹב תְּעִנּוּגֵי הָעוֹלָם הַבָּא, בּוֹדָאֵי לֹא הִיָּה יָכוֹל לְסַבֵּל כָּל חַיּוּת וְתְּעִנּוּגֵי הָעוֹלָם הַזֶּה, עַד שֶׁבִשְׂבִיל זֶה מַעֲלָה גְדוֹלָה הַשְׂכָּחָה, אִף שֶׁהִיא מְדָה לֹא טוֹבָה, עַם-כָּל-זֹאת הִיא מַעֲלָה, שֶׁעַל יָדָהּ אֶפְשָׁר לְאָדָם לְחַיּוּת בְּעוֹלָם הַזֶּה. כִּי אִם הִיָּה נִזְכָּר מִתְּעִנּוּגֵי הָעוֹלָם הַבָּא... כִּי יֵשׁ מִלְּאָךְ גְּדוֹל מְאֹד, שִׁישׁ לוֹ אֶלְף רְאשִׁים, וְכֹל רֹאשׁ — יֵשׁ לוֹ אֶלְף לְשׁוֹנוֹת, וְכֹל לְשׁוֹן — יֵשׁ לָהּ אֶלְף קוֹלוֹת, וְכֹל קוֹל — יֵשׁ לוֹ אֶלְף נְגוּנִים. וְכִשְׁהַמְלֵאךְ הִזָּה עוֹמֵד לְשׁוֹרֵר, בּוֹדָאֵי יָפָה וְנָעִים מְאֹד אֲשֶׁר אִין לְהַעֲרִיךְ וּלְשַׁעַר כָּלָל. וְעַתָּה יִזְכָּר הָאָדָם עֲצָמוֹ פְּחִיתוּת וּשְׁפִלוּת עֲרֻכּוֹ נֶגֶד זֶה. וְאִיךְ יוֹכֵל לְסַבֵּל חַיּוּ, בּוֹדָאֵי יִמָּאֵס עֲצָמוֹ בְּחַיּוּ, עַד שִׁיִּגְוַע בְּלֹא עֵתוֹ. וְכֵן אִם הִיָּה זוֹכֵר פְּחִיתוּתוֹ בְּפֶרֶט כְּמוֹ כְּמָה אֲנָשִׁים, שֶׁהֵם מְלַכְלָכִים וּמִתְעַבִּים מְאֹד בְּעוֹנוֹת. בּוֹדָאֵי אִם לֹא הִיָּתָה שְׂכָחָה כָּלָל, לֹא הִיָּה אֶפְשָׁר לוֹ לְהָרִים עֲצָמוֹ כָּלָל לְעִבּוּדַת-הַשָּׁם יִתְבָּרַךְ. וּמִחֲמַת כֹּל זֶה הַשְׂכָּחָה הִיא מַעֲלָה מְצֻדָה. אֲבָל הָאָדָם רְאוּי לְזָכָר עֲצָמוֹ, לְבַל יֵאבֵד עוֹלָמוֹ חֵס וְשְׁלוֹם. וְחַז”ל אָמְרוּ (עֲקָצִין סוּף פָּרָק ג'): שֶׁעֲתִיד

הקדוש-ברוך-הוא להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות וכו'.
 וישער בדעתו גדלת עולם אחד, וכמה וכמה בתים יש בו וכמה
 וכמה חצרות ומבואות וכמה וכמה עירות ומדינות וגדל שטח של
 כל עולם וכמה וכמה כוכבים ומזלות עד אין מספר וגלגלים נפלאים
 ונוראים, שיש בכל עולם ועולם — פי כל אלו יש בעולם אחד
 מהעולמות. ומעפה ש"י עולמות, שיש לכל צדיק, מה יקרה גדלותו
 ושעשועיו ותענוגיו עד אין להעריך ולשער. והנה הש"י עולמות
 שיש לצדיק, הוא בונה אותם ממחלקת, פי כל דברי המחלקת, שכל
 אחד מדבר, הם בחינת אבנים, פי האותיות נקראים אבנים פמוכא
 בספר יצירה: שתי אבנים בונות וכו', והם בחינת חלוקי אבנים, פי
 האבנים הבאים על-ידי דבריהם של המחלקת הם מחלקים, ואין
 להם חבור. והצדיק נוטל אלו האבנים ומחבר אותם ובונה מהם
 בתים, פי הוא עושה שלום ביניהם ומחברם ומסדרם יחד זה על זה,
 עד שבונה מהם בית, וזה בחינת שלום-בית, שעושה מחלוקי
 האבנים הנ"ל בחינת שלום-בית. ומחברים געשה עיר, עד שנעשה
 מהם עולם מלא, וכן ש"י עולמות. וזה בחינת (משלי ח, כא): 'להנחיל
 אהבי יש'. (אהבי דיקא בחינת אהבה ושלום, פי על-ידי השלום
 והאהבה שעושה בין החלוקי אבנים, געשו הש"י עולמות כנ"ל).
 וזה מה שאמרה אביגיל לדרור, בעת שתלק עליו נבל ודבר עליו
 סרה, כנאמר שם, אמרה לו (שמואל-א' כה, כח): 'ועתה ידעתי, פי בית
 יעשה לך ה'', הינו על-ידי זה המחלקת יעשה לך ה' בית מהאבנים
 הנ"ל כנ"ל. פי הצדיק מטה כלפי חסד ודן את כל החולקים עליו
 לכף זכות, שפונתם לשם שמים, פי לא היה העולם יכול לסבל האור
 של הצדיק, שאורו גדול מאד להעולם לסבלו, וגם מחמת שיש כמה
 דינים וקטרוגים גדולים על הצדיק הגדול האמת, על-כן הם חולקים
 עליו וכזה הם משתיקים הדינים והקטרוגים. כמו שאנו רואים,
 כשיש דין קשה על אדם אחד, ואחד לובש קנאה ואומר: 'אני אלף
 ואנקם ממנו ואעשה בו דין!' על-ידי-זה הוא משתיק ממנו שאר
 הבעלי-דין שמקטרוגים, שלא היה אפשר לו לסבל דיניהם. נמצא,
 שזה שהולך לנקם ממנו, עושה לו טובה גדולה מאד, פי בודאי טוב

וְנַח לוֹ לְסַבֵּל דֵּינוֹ שֶׁל זֶה הָאֶחָד, שֶׁזֶה אֶפְשָׁר לוֹ לְסַבֵּל, מִלְּסַבֵּל
 דֵּינֵיהֶם חֵס וְשְׁלוֹם, שְׂלֵא הִיָּה אֶפְשָׁר לְסַבְּלוֹ. וְכִמוֹ שֶׁמְצִינּוֹ אֲצֵל
 פְּנַחַס בְּמַעֲשֵׂה זְמָרִי, כִּי לֹא־לֵא פְּנַחַס הָיָה יִשְׂרָאֵל חֵס וְשְׁלוֹם תִּיבִין
 כְּלִיָּה חֵס וְשְׁלוֹם, אִךְ מִחֲמַת שִׁיָּצָא פְּנַחַס וְקָנָא קְנָאת ה', עַל־יְדֵי־זֶה
 נִשְׁתַּק הַדִּין מֵעַל יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (בַּמִּדְבָּר כה, יא): 'בְּקָנָאוֹ אֶת
 קְנָאתִי בְּתוֹכֶם וְלֹא כְּלִיתִי וְגו'.' כֵּן זֶה שְׁחֹלֵק עַל הַצַּדִּיק וְאוֹמֵר:
 'אֲנִי אֶעֱשֶׂה לוֹ וְאֶרְאֶה לוֹ גְּבוּרָתִי וְנִקְמַתִּי מִמֶּנּוּ' — עַל־יְדֵי־זֶה הוּא
 מִשְׁתַּיֵּק מִמֶּנּוּ שְׂאָר הַדֵּינִים כַּנ"ל, וְגַם עוֹשֶׂה לוֹ טוֹבָה, כִּי כְּשֶׁהַצַּדִּיק
 צָרִיךְ לִילֵךְ מִדְּרָגָא לְדְרָגָא, אֲזִי מְנַסִּים אוֹתוֹ, אִם יֵשׁ לוֹ כַּח לְעַמֵּד
 בְּהִיכַל הַמְּלָךְ. וְהִיכַל הַמְּלָךְ הוּא בְּחִינַת פֶּה שֶׁל הַצַּדִּיק, שֶׁנִּקְרָא
 הִיכַל, שֶׁהוּא בְּגִימַטְרִיא אֲדֻנִי, שֶׁהוּא בְּחִינַת פֶּה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר
 (תְּקוּנַת־זֶהַר בַּהַקְדָּמָה דף יז.): מַלְכוּת פֶּה. וְזֶה שֶׁהַצַּדִּיק חוֹלֵק עָלָיו, הוּא
 נִסְיוֹן לְזֶה הַצַּדִּיק שֶׁעָלָיו הַמַּחְלָקָת, אִם יֵשׁ לוֹ כַּח לְעַמֵּד בְּהִיכַל
 הַמְּלָךְ בְּפֶה שֶׁל הַצַּדִּיק הַחוֹלֵק עָלָיו, וְעַל־יְדֵי־זֶה מַעְלִין אוֹתוֹ מִדְּרָגָא
 לְדְרָגָא יוֹתֵר עָלָיוֹנָה. נִמְצָא, שֶׁעוֹשֶׂה לוֹ טוֹבָה."

שסה.

וְאַחֲר־כֵּן אָמַר רַבְּנוּ ז"ל הַמֶּאֱמָר: "כְּשִׁישׁ דֵּינִים חֵס וְשְׁלוֹם, אֲזִי
 הַמֵּדֵת הַדִּין הָיְתָה מְכֻלָּה אֶת הָאֲדָם חֵס וְשְׁלוֹם וְכו'" — הַמּוֹבָא
 בְּלִקּוּטֵי־מוֹהַר"ן חֵלֵק א' סִימָן רמ"א.

שסו.

אַחַר אֲמִירַת הַמֶּאֱמָר הַזֶּה נִתְעוֹרְרוּ הַרְבֵּה לַעֲשׂוֹת שְׁלוֹם בֵּין הַדָּ'
 וּבֵין רַבְּנוּ ז"ל. וְנֶאֱרַע, שֶׁהַתּוֹעֵדוֹ יַחַד הַדָּ' עִם רַבְּנוּ ז"ל בְּמָקוֹם אֶחָד,
 וְאִז נִגַּשׁ הַדָּ' אֶל רַבְּנוּ ז"ל וְאָמַר לוֹ בְּזֹאת הַלְשׁוֹן: "הִיָּתְכֵן, שְׂאִישׁ
 זָקֵן כְּמוֹנִי, שְׂאִין לוֹ שְׁנַיִם, יוֹצֵא בְּמַחְלָקָת?" וְלָקַח אֶת אֲצַבַּע רַבְּנוּ
 ז"ל וְהִנִּיחוֹ לַתּוֹךְ פִּיּוֹ וְהִרְאָה לוֹ, שְׂאִין לוֹ שְׁנַיִם. "רַק אֲשָׂאֵל מִכֶּם
 כְּפֶה דְּבָרִים שְׂאִמְרָתֶם: הֲאִם אָמַת, שְׂאִמְרָתֶם, שִׁישׁ עוֹד זְלַאטִיפּוֹלִי
 בְּשָׂמַיִם?" וְהִשִּׁיב לוֹ רַבְּנוּ ז"ל: "הֲלֵא זֶהוּ מֶאֱמַר חַז"ל בְּפִרּוּשׁ עַל

הַפְּסוּק (דְּבָרִים ט, א): 'עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצֻרֹת בְּשָׁמַיִם': כָּשֶׁם שֵׁשׁ עָרִים לְמַטֵּה, כָּךְ יֵשׁ עָרִים לְמַעְלָה. אַחֲר־כֵּן שָׁאֵל אֶת רַבְּנוּ ו'ל': "אַמֵּת, שְׁאֲמַרְתֶּם, שְׁבוּזְלֵאֲטִיפוּלֵי אַתֶּם מִתְקַנִּים חֲטָא יִרְבְּעִם בֶּן נִבְט?" וְהַשִּׁיב רַבְּנוּ ו'ל': "אַמֵּת!" וְאָמַר לוֹ אֶת הָעֲנָן הַמְּבַאֵר בְּלִקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק ב', סִימָן ס"ב, שֶׁמְדַבֵּר שֶׁם מִתְקוֹן חֲטָא שֶׁל עֲבוּדֵה-זָרָה לְכַפֵּר עַל 'אַלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל' הוּא עַל-יָדֵי "אַלֶּה מִסְעֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל", עֵינֵן שֵׁם. אַחֲר־כֵּן שָׁאֵל עוֹד אֶת רַבְּנוּ ו'ל': "אַמֵּת, שְׁאֲמַרְתֶּם שֵׁם, שֶׁהֵייתֶם בְּהִיכְלוֹ שֶׁל מְשִׁיחַ!" הַשִּׁיב רַבְּנוּ ו'ל': "וַיְמַה בְּכֵן, וְכִי אַתֶּם הֵייתֶם שֵׁם וְלֹא מִצְאֲתֶם אוֹתֵי שֵׁם. רַק מִחֲמַת שְׁאֲתֶם שׂוֹאֲלִים אוֹתֵי דָבָר זֶה, אִם תֵּלְכוּ עִמִּי לְבֵיתִי לְשִׁתּוֹת תֵּה אוֹ קְנִיָּה בִּיחַד וְתוֹדִיעוּ לְהָעוֹלָם, שְׁאֲתֶם חוֹזְרִים מִדְּבָרֵיכֶם שְׁאֲמַרְתֶּם, וְאַתֶּם מִתְחַרְטִים עַל הַמַּחְלָקַת שְׁחֲלַקְתֶּם עָלַי — אֲסַפִּיר לָכֶם טַעְמוֹ וְעֲנִינוּ שֶׁל דָּבָר". וְהַשִּׁיב לוֹ הַזֵּן: "אַלֶּךָ מִקְדָּם לְבֵיתִי וְאַחֲר־כֵּן אָבוּא אֶצְלָכֶם!" וְכִשְׁהֵלֶךְ הַזֵּן מִרַבְּנוּ ו'ל', שֶׁמַּע רַבְּנוּ ו'ל', אֵיךְ שְׁאָמַר: "וְכִי אֵילוּ פָּנִים יִהְיֶה לִי בַּפָּנִי הַנְּגִידִים, אִם אֱלֹהֶיךָ אֶצְלוֹ וְאַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עִמּוֹ!" וַיִּמָּאֵז שֶׁהֵלֶךְ מִרַבְּנוּ ו'ל', כְּבָר לֹא חִזַּר אֵלָיו. עָנָה וְאָמַר רַבְּנוּ ו'ל': "הוּא כְּבָר לֹא יִהְיֶה לוֹ שְׁלוֹם עִמִּי רַק יִחְזִיק בְּמַחְלָקַת. אַךְ אַף-עַל-פִּי-כֵן אֵין אֲנִי מִתְיָרָא מִמֶּנּוּ כָּלֵל, כִּי כְּבָר הִרְאָה לִי, שְׁאֵין לוֹ שְׁנַיִם..."

תקס"ב

שסז.

רֵאשֵׁי-הַשָּׁנָה אָמַר רַבֵּנוּ ז"ל אֵת הַתּוֹרָה בְּלִקּוּטֵי-מוֹהַר"ן חֶלֶק א' סִימָן ל"ה.

שסח.

סְכוּת אָמַר רַבֵּנוּ ז"ל אֵת הַתּוֹרָה בְּלִקּוּטֵי-מוֹהַר"ן חֶלֶק א' סִימָן ל"ג.

שסט.

בְּאוֹתוֹ חֲרַף הֵיטָה מִחֶלְקַת גְּדוּלָה בֵּין הַצְדִּיקִים אוֹדוֹת מְעוֹת אָרְץ-יִשְׂרָאֵל. הַרְבֵּה צְדִיקִים עָמְדוּ לְצַד הַרַב הַקְּדוֹשׁ רַבֵּי שְׁנֵיאוֹר וְלָמָן מְלִיאָדִי "בַּעַל הַתְּנִיָּא", וְהַרְבֵּה צְדִיקִים עָמְדוּ לְצַד הַרַב הַקְּדוֹשׁ רַבֵּי אַבְרָהָם מְקַלִּיֶּסֶק. וְאָז אָמַר רַבֵּנוּ ז"ל אֵת הַתּוֹרָה בְּלִקּוּטֵי-מוֹהַר"ן חֶלֶק א' סִימָן ס"ד.

שע.

י"ב בְּשַׁבָּט שַׁבַּת-שִׁירָה אָמַר רַבֵּנוּ ז"ל אֵת הַתּוֹרָה בְּלִקּוּטֵי-מוֹהַר"ן חֶלֶק א' סִימָן ל"ח.

שעא.

י"ט בְּשַׁבָּט עֶרְב-שַׁבַּת-קֹדֶשׁ פָּרִשְׁת יִתְרוֹ הַפָּסִיק רַבֵּנוּ ז"ל לוֹמַר קְדִישׁ אַחַר אָמוֹ.

שעב.

קִדְּם פּוֹרִים דְּבָרוּ לְשׁוֹן הָרַע עַל רַבְּנוּ ז"ל לִפְנֵי הַמַּגִּיד מְטִירֵהוּיָצֵעַ, וְהִלֵּךְ הַמַּגִּיד אֶל חֲתָנוּ ר' יִצְחָק, שְׁהֵי גַם-כֵּן מְקַרְב אֶל רַבְּנוּ ז"ל וְשָׂאל אוֹתוֹ, הָאֵם יֵשׁ לוֹ כְּתָבִים מֵרַבְּנוּ ז"ל. וְהִרְאָה לוֹ הַתּוֹרָה "אָמַר אֶל הַכֹּהֲנִים" הַמּוֹבָאָת בְּלִקוּטֵי-מִוֵּהָר"ן חֵלֵק א' סִימָן ב', וְנִתְפָּעַל הַמַּגִּיד מְאֹד מְאֹד וְאָמַר: "מָה אָמַר לָךְ, אֶהוּבִי, חֲתָנִי, עַל תּוֹרָה זוֹ? עָס אִיז זֶהֲר? עָס אִיז הֶעֱכָעֵר פּוֹן זֶהֲר. עָס אִיז תְּקוּנִים? עָס אִיז הֶעֱכָעֵר פּוֹן תְּקוּנִים?"! וּבְזֶה מְאֹד אֶת הַמְלִשְׁינִים אֲשֶׁר דְּבָרוּ לְשׁוֹן הָרַע.

שעג.

וְאִז אַרְע הַמַּעֲשָׂה עִם ר' שְׁמַעוֹן, שְׁהִלֵּךְ לַגְּבוֹת מְעוֹת רַבְּנוּ ז"ל בְּמַעֲדוֹדֵיּוֹקַע וּמַעַל בְּשְׁלִיחוֹתוֹ וְהַשְׁתַּמֵּשׁ עִם מְעוֹת רַבְּנוּ ז"ל לְעַצְמוֹ בְּאִיזָה יַעֲסֵק מִסְחָר וּבְזָבוּ אֶת כָּל הַמְּעוֹת וְלֹא הָיָה לוֹ לְשָׁלֵם. וְהַפְּלִיט רַבְּנוּ ז"ל מִפִּיּו הַקְּדוֹשׁ: "צוּלִיב דְּעַם קוּמֵט דִּיר צוּ פֶּאֶר שִׁיקַעֵן". וְסַבֵּב הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ סְבוּת, שְׁנִסַּע ר' שְׁמַעוֹן לְעִיר רְחוֹקָה מְאֹד מִמַּעֲדוֹדֵיּוֹקַע כְּמֵאָה פְּרָסָאוֹת הַשׁוֹכְנֵת בְּאַמְצַע מְדִינַת רוּסְיָה, וְשֵׁם אִינָם נִמְצָאִים יְהוּדִים כָּלָל, כִּי-אֵם אַחַד מְאֵלֶּף. וְנִסַּע ר' שְׁמַעוֹן לְפִי שְׁעָה בְּדַעְתּוֹ לְחֹזֵר תְּכֵף וּמִיד. וְנִסְתַּבֵּב, שְׁנִשְׂאָר שֵׁם שְׁלֵשׁ וְחֻצֵי שָׁנִים.

שעד.

אַחַר פֶּסַח גָּלָה רַבְּנוּ ז"ל נִפְלְאוֹת פְּלֵאֵי פְּלֵאוֹת וְסִפֵּר הַמַּעֲשָׂה מִהֶלְחָם... (מִחֲמַת שְׁרַבְּנוּ ז"ל הַזֶּהֲיָרְנוּ לְבַל נִסְפְּרוּ לְזֶר, עַל-כֵּן נִשְׂאָר בְּכַתְבֵּי-יָד, וְלֹא נִתָּן לְהַדְפִּיס^ה).

(צ) זֶה זֶהֲר? זֶה גְבוּהָ יוֹתֵר מִזֶּהֲר, זֶה תְּקוּנִים? זֶה גְבוּהָ יוֹתֵר מִתְּקוּנִים!

(ק) בְּגִלְלָה זֶה מַגִּיעַ לָךְ שִׁישְׁלַחְוֵךְ!

(ר) עֵינֵי מִכְתָּב מְאֲשֶׁר בְּנַחַל שְׁמוּבָא בְּסוּף הַסֵּפֶר.

וְצִוָּה לְחֹזֵר עַל הַמַּעֲשֵׂה הַזֶּה וְאָמַר, שֶׁהַמַּעֲשֵׂה הַזֶּה יִהְיֶה נֶצְרָף לְאֵת אֲשֶׁר יִשְׁנוּ פֹה עִמָּנוּ הַיּוֹם וְאֵת אֲשֶׁר אֵינָנוּ פֹה. וְאָמַר: "תִּרְאוּ מַה שְׂיִהְיֶה מִזֶּה הַמַּעֲשֵׂה לְאַחַר זְמַן". וְהִזְהִיר, שֶׁלֹּא לְסַפֵּר לְזֶר. "אִם תִּסְפְּרוּ, אַף-עַל-פִּי-כֵן אֶהְיֶה אוֹהֵב אֶתְכֶם, אֵךְ הָאֱהָבָה תִּהְיֶה כְּמוֹ שְׁחִיִּיקִיל" בְּשִׂמְחָה, שֶׁהַשִּׂמְחָה בְּאֵמֶת אֵינָה שִׂמְחָה כָּלֵל".

וְאָמַר, שֶׁכָּל הַשׁוֹמְעִים הֵם עֲרָבִים זֶה לְזֶה לְבַל לְסַפְּרוּ לְזֶר. וְאִז עָמַד בֵּינֵיהֶם אִישׁ אֶחָד, שֶׁהָיוּ אֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ יֹרְאִים מִמֶּנּוּ, שֶׁלֹּא יִסְפְּרוּ לְזֶר, כִּי הָיָה אִישׁ מִפְּטָט בְּדִבְרִים. אֵךְ לֹא אָמְרוּ זֹאת לְרַבְּנוּ ו"ל, רַק חָשְׁבוּ כִּךְ בְּמַחְשַׁבְתָּם, מַה יִּהְיֶה עִם זֶה הָאִישׁ, הֲלֹא יִסְפְּרוּ לְזֶר. וְתוֹף כְּדֵי שֶׁהֵם חוֹשְׁבִים מַחְשָׁבָה זֹאת, עָנָה וְאָמַר רַבְּנוּ ו"ל: "בְּעֵדוֹ אֲנִי עֲרָב, שֶׁלֹּא יִסְפְּרוּ לְזֶר". וְכִשְׁהִלְכוּ אֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ מִרַבְּנוּ ו"ל, הִתְחִילוּ לְחַקֵּר אֶצֶל הָאִישׁ הַזֶּה, אִם יוֹדֵעַ מִזֶּה הַמַּעֲשֵׂה. וְלֹא יָדַע כָּלֵל מִזֶּה הַסִּפּוּר. וְהִבִּינוּ, שֶׁזֶה מִפְּחַ רַבְּנוּ ו"ל, שֶׁאָמַר: "בְּעֵדוֹ אֲנִי עֲרָב", כִּי שָׂכַח הַכֹּל.

שעה.

אַחַר שְׁבוּעוֹת יוֹם אֶחָד הִתְפַּלֵּל רַבְּנוּ ו"ל בְּבִקְרַת הַשָּׁכָם, וְאַחֲרֵי-כֵן שָׁלַח אֶת בֵּיתוֹ שָׂרָה אֶל אֶחָד מֵאֲנָשָׁיו לְקַרְא לּוֹ. וּבָא אֶל רַבְּנוּ ו"ל וְאָמַר לוֹ: "בּוֹא עִמִּי לְטִיֵּל". וְהִלָּךְ עִמּוֹ חוּץ לְעִיר, וְהִלְכוּ בֵּין הָעֵשְׂבִים. עָנָה וְאָמַר לוֹ רַבְּנוּ ו"ל: "אִם הָיִיתָ זוֹכֵה לְשִׁמְעַת אֶת קוֹל הַשִּׁירוֹת וְהַתְּשַׁבְּחוֹת שֶׁל הָעֵשְׂבִים, אֵיךְ כָּל עֵשֶׂב וְעֵשֶׂב אוֹמֵר שִׁירָה לַיהוָה יִתְבָּרֵךְ בְּלִי פְּנִיָּה וּבְלִי שׁוֹם מַחְשְׁבוֹת זְרוֹת, וְאֵינִם מְצַפִּים לְשׁוֹם תְּשֻׁלוּם גְּמוּלָה, כְּמָה יִפֶּה וְנֹאָה, כְּשֶׁשׁוֹמְעִין הַשִּׁירָה שְׁלֵהֶם, וְטוֹב מְאֹד בֵּינֵיהֶם לְעַבְדֵי אֶת ה' בִּירְאָה!" וְאָמַר בְּזֹאת הַלְשׁוֹן: "עַס אִיזוּ זַיִיעַר גּוֹט פְּרוּם צוּ וַיִּין צְוּוִישְׁעֵן זַיִי". אַחֲרֵי-כֵן הִלְכוּ יוֹתֵר וּבָאוּ סְמוּךְ לְהַר אֶחָד, שֶׁהָיָה סְמוּךְ לְעִיר. וְשָׂאֵל הָאִישׁ

(ש) ר' חייקל, חזן רבנו.

(ת) מאד טוב להיות "חרד" ביניהם!

אֶת רַבְּנוּ ז"ל: "מַה זֹאת?" וְהִסְבִּיר לוֹ רַבְּנוּ ז"ל, שֵׁשׁ שָׁם בְּתוֹךְ הָהָר כְּמוֹ מַעְרָה קְטַנָּה וְכוּ'. אַחֲר־כֵּן אָמַר לוֹ רַבְּנוּ ז"ל: "בּוֹא וְנִלְךָ לָשֵׁם!" וְהִלְכוּ וְנִכְנְסוּ לָשֵׁם. וְכִשְׁנִכְנְסוּ לָשֵׁם לֹא נִרְאוּ לַחוּץ כָּלֵל, כִּי הָהָר הָיָה חָלוּל בְּתוֹכוֹ וְעַמֻּק קִצֵּת בְּתוֹכוֹ כְּמוֹ מַעְרָה קְטַנָּה. וְנִכְנְסוּ לָשֵׁם רַבְּנוּ ז"ל עִם הָאִישׁ הַנִּזְכָּר. וַיֵּשֶׁב רַבְּנוּ ז"ל שָׁם עַל הָאָרֶץ וְלָקַח מִהַבֵּית-יָד^א שְׁלוֹ סֵפֶר "שְׁעָרֵי-צִיּוֹן"^ב, וְהִתְחִיל לֹמַר וּבִכָּה מְאֹד מְאֹד. וְהָיָה אוֹמֵר לְהִלֵּן מִדָּף לְדָף וּבִכָּה הַרְבֵּה מְאֹד מְאֹד בְּלֵי הַפֶּסֶק. וְהָאִישׁ עָמַד אֲצֻלוֹ וְהִחְזִיק הַצּוּבִיף^ג שְׁלוֹ וְעָמַד מִשְׁתוּמֵם וְרָאָה בְּכַיְתוֹ הַגְּדוּלָּה מְאֹד, וְשָׁהָה זְמַן הַרְבֵּה בְּזָה. וּכְאֲשֶׁר פָּסַק מִלְּבַכּוֹת, צָוָה רַבְּנוּ ז"ל אֶת הָאִישׁ הַנִּזְכָּר, שִׁילֵךְ הַחוּצָה וְיִסְתַּפֵּל, הֵיכֵן הַיּוֹם עוֹמֵד. וַיֵּצֵא וְרָאָה, שֶׁכָּבַר פְּנֵה הַיּוֹם, וְהִשְׁמַשׁ נוֹטָה לְשִׁקְעַ. וְכָל-כֵּן הִתְמַהֵמָה בְּכַיְתוֹ קְרוֹב לַיּוֹם שֶׁלֵּם בְּקִיץ בְּלֵי הַפֶּסֶק. אַחֲר־כֵּן צָוָה לוֹ לְהוֹצִיא אֵשׁ וְעָשָׂן הַלּוֹלֶקֶעַ וַיֵּשֶׁב מְעֻט, וַיֵּצֵאוּ לַחוּץ. וְאָמַר רַבְּנוּ ז"ל לְהָאִישׁ הַנִּזְכָּר, שִׁיְהִיָּה זְמַן, שִׁיְהִיָּה קֶשֶׁה מְאֹד לְהִתְקַרֵּב אֵלָיו, "אֵף אֲנִי עֹכְשׁוֹ בְּיַדְכֶם, וְאַתֶּם וְר' יַעֲקֹב יוֹסֵף אִם תִּרְצוּ, אֲנִי יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מִכֶּם צְדִיקִים כְּמוֹנֵי בַּעֲצָמֵי!"

שְׁעוֹ.

בְּאוֹתוֹ הַקִּיץ הִתְחִילָה לְבַעַר הַמַּחְלָקַת יוֹתֵר וַיּוֹתֵר עַל רַבְּנוּ ז"ל, כִּי הָיָה דָּבָר מְרִירוֹת עַל רַבְּנוּ ז"ל, וְהִתְפָּאֵר, שִׁיְבִיא אֲגָרוֹת מִכָּל הַצְדִּיקִים הַמְּפָרְסְמִים, שֶׁכֻּלָּם חוֹלְקִים עָלָיו וּמְסַכְּמִים עִמּוֹ (הֵינּוּ עִם הַנִּזְכָּר). וְהָיָה בְּהִפּוֹף מְמָשׁ, כִּי הִגִּיעוּ אֲגָרוֹת מִכָּל הַמְּפָרְסְמִים לְרַבְּנוּ ז"ל, וְכֻלָּם כָּתְבוּ לוֹ בְּאַהֲבָה וּבְחַפְזָה יְתֵרָה, שֶׁמְחַזְּקִים עִמּוֹ. וְכָתְבוּ לוֹ בְּכַבּוֹד גָּדוֹל וּבְאַהֲבָה עֲצוּמָה וְחִזְקוֹ אוֹתוֹ. וְאֵלּוּ הֵם הַצְדִּיקִים הַקְּדוּשִׁים שֶׁכָּתְבוּ אֲגָרוֹת לְרַבְּנוּ ז"ל, שֶׁמְחַזְּקִים עִמּוֹ:

(א) שְׁרוּל.

(ב) סֵפֶר תְּפִלוֹת קְדָמוֹן, שֶׁחָבַר עַל-יְדֵי רַבֵּי נֵתָן נֹטֵעַ הַנוֹכַח הַיֵּד מִמְּמִירוֹב.

(ג) הַמְּקַטְרֵת.

פְּעֻלַת-הַצְדִּיק

הָרַב הַקְדוֹשׁ ר' לְוִי יִצְחָק מִבְּרֵדִיטְשׁוֹב
 הָרַב הַקְדוֹשׁ ר' גְּדַלְיָה מְלִינִיץ
 יְהוּדָה הָרַב הַקְדוֹשׁ ר' בְּרוּךְ מִמְּעוֹז'בוֹז'
 הָרַב הַקְדוֹשׁ ר' זָאב מְטִישְׁאָרְנִיאָוֶסְטֶרְהָא
 הָרַב הַקְדוֹשׁ ר' אַבְרָהָם מְקַאֲלִיסק
 מִחֲתָנוּ הָרַב הַקְדוֹשׁ ר' אַרְיֵה לִיבוֹשׁ מְוֹאֲלֵטִישִׁיסק
 מִחֲתָנוּ הָרַב הַקְדוֹשׁ ר' אַבְרָהָם דִּב מִחֲמֶלְנִיק

וְכֻלָּם בָּזוּ אֶת הַזֶּה מְאֹד מְאֹד, אָבֵל הַזֶּה לֹא שָׁמַע אֲלֵיהֶם וְהִזָּה
 מִחֲזִיק בְּמַחְלָקַת חֲנָם עַל לֹא דָבָר.

שעז.

וְאֵז בְּאוֹתוֹ קִיץ הַתְּקִימָה אֶסְפָּה גְּדוּלָּה שֶׁל צְדִיקִים מִפְּרָסְמִים
 בְּעִיר בְּרֵדִיטְשׁוֹב. וְכֹא אָבִי רַבְּנוּ ז"ל, הָרַב הַקְדוֹשׁ ר' שְׁמֻחָה, אֶל
 רַבְּנוּ ז"ל בְּעִיר זְלַאטִיפּוֹלִי, שִׁיִּסַּע עִמּוֹ לְעִיר בְּרֵדִיטְשׁוֹב אֶל הָאֶסְפָּה.

שעח.

וְהַסְפִּים רַבְּנוּ ז"ל לְגַסֵּעַ עִם אָבִיו. וְקָדָם נִסְיַעְתּוֹ קִבֵּץ רַבְּנוּ ז"ל
 מִנֵּינַי עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים וְסָגַר אֶת עֲצָמוֹ עִמָּהֶם וְטָעַן לְפָנֵיהֶם עִם הַבַּעַל
 דְּבָר. (וְכֹל הַעֲנִין הוּא פְּלֵא, וְאִין יוֹדְעִים מַה שְׁנֹאֲרַע שָׁם, כִּי הָאֲנָשִׁים
 לֹא רָצוּ לְגַלוֹת אַחֲרֵי-כֵן). וְכִשְׁיִצֵּא רַבְּנוּ ז"ל אָמַר, שְׁמַאֲז וְהִלְאָה כָּל
 מַה שְׁיִרְצָה לַעֲשׂוֹת, נִינַח אֶת עֲצָמוֹ הַבַּעַל דְּבָר לְאָרְכוֹ וּלְרַחְבּוֹ
 לְקַלְקְלוֹ.

שעט.

וְנִסַּע רַבְּנוּ ז"ל עִם אָבִיו אֶל עִיר בְּרֵדִיטְשׁוֹב. וְהִזָּה שָׁם קְבוּץ
 גְּדוֹל שֶׁל צְדִיקִים מִפְּרָסְמִים. וְנִסְכָּם בְּדַעְתָּם לְהַחֲרִים אֶת הַזֶּה, עַל
 שְׂרוּדָף כָּל-כֶּף בְּחֲנָם אֶת רַבְּנוּ ז"ל עַל לֹא דָבָר. וְכִכֵּר נִגְמַר הַדְּבָר
 בִּיגִינָהם בְּהַסְכַּמַת כָּלָם, וְרָצוּ לַעֲשׂוֹת כֵּן לְגִדּוּתוֹ וּלְהַחֲרִימוֹ. אַךְ אִישׁ

אָחד בַּלְבָּל אֶת הַדְּבָר וְהִלֵּךְ וְדָבַר עַל לֵב הָרַב הַקְּדוּשׁ מִבְּרִדִּיטְשׁוּב
וְאָמַר לוֹ, שְׂאִין נָאָה שְׂיַעֲשׂוּ זֹאת בְּעִירוֹ. וּמַחֲמַת זֶה נִתְבַּלְבַּל הַדְּבָר.
וְאַחַר-כֵּן הִתְנַעַד רַבֵּנוּ וְ"ל עִם הָרַב הַקְּדוּשׁ מִבְּרִדִּיטְשׁוּב, וְקָבְלוּ
בְּכַבּוּד גָּדוֹל מְאֹד וּבִאֲהָבָה רַבָּה וּבְחֻבָּה גְּדוּלָּה.

ש.פ.

אַחַר-כֵּן גָּסַע רַבֵּנוּ וְ"ל מֵעִיר בְּרִדִּיטְשׁוּב אֶל עִיר טוֹלְטְשִׁין אֶל
דּוֹדוֹ הָרַב הַקְּדוּשׁ ר' בְּרוּךְ מִמְּעַז'בוֹז, שְׁהִיְתָה דְרָכּוֹ לְשִׁהוֹת בְּעִיר
טוֹלְטְשִׁין חֲדָשׁ אֶחָד בְּקִיץ וְחֲדָשׁ אֶחָד בַּחֲרֹף. וּבְקֹשׁ מִמֶּנּוּ, שְׂיִבְחָר
לְמַעַנּוּ מְקוֹם מְנוּחָה בְּאִיזוֹ עִיר שְׂבִסְבִּיבוֹתֶינּוּ. וְאָמַר לוֹ דּוֹדוֹ הָרַב
הַקְּדוּשׁ ר' בְּרוּךְ מִמְּעַז'בוֹז, שְׂיֵשׁ לוֹ סְמוּךְ לְעִיר טוֹלְטְשִׁין עִיר טוֹבָה
לְגוּר בָּהּ, וְהִיא עִיר בְּרִסְלָב. וְתַכְףּ וּמֵיד כָּתַב דּוֹדוֹ מִכְּתָב אֶל רֵאשִׁי
הַקְּהָל, שְׂיִבּוֹאוּ אֵלָיו אֶל עִיר טוֹלְטְשִׁין. וּבָאוּ הַשְּׂתַפִּים ר' מֹשֶׁה
חִינְקֵעַס וְר' אַבְרָהָם פֶּיַעַס וְדָבְרוּ עִם רַבֵּנוּ וְ"ל, שְׂיִבּוֹאוּ לְגוּר בְּעִיר
בְּרִסְלָב כְּרִצוֹן דּוֹדוֹ הָרַב הַקְּדוּשׁ ר' בְּרוּךְ. וְהִתְנָה עִמָּהֶם רַבֵּנוּ וְ"ל,
שְׂיִחַיְבוּ אֶת עֲצָמָם בְּכָתַב לְהַמְצִיא לוֹ בְּכָל שָׁבוּעַ רַעַנְדִּיל', וְנִגְמַר
הַדְּבָר וְהִסְכִּימוּ לָזֶה. וְאָז חֲזַר רַבֵּנוּ וְ"ל אֶל עִיר זְלַאטִיפּוֹלִי לְהַבִּיא
אֶת בְּנֵי-בֵיתוֹ אֶל עִיר בְּרִסְלָב.

ש.פ.א.

וְאָמַר רַבֵּנוּ וְ"ל אֲזוֹ אֶל ר' חִיִּיקִיל הַחֲזָן שְׁלוֹ: "אִם תִּצָּא עִמִּי
לְגוּר בְּעִיר בְּרִסְלָב, כְּמוֹ שְׂאִנִּי חֲדוּשׁ בְּעֵנִין שְׁלִי, כְּמוֹ-כֵן תִּהְיֶה חֲדוּשׁ
בְּעֵנִין שְׁלֶךְ (חֲזָנוּת)! " וְלֹא רָצָה, וְאַחַר-כֵּן הִתְחַרַּט עַל-זֶה כָּל יָמָיו.

שפב.

כְּשֵׁיצָא רַבְנוּ ז"ל מְעִיר זְלַאטִיפּוּלִי, בְּעֵת שְׂכָבָר הַגִּיעוּ הַעֲגָלוֹת
מְעִיר בְּרִסְלָב לְהִבְיָאוּ אֲלֵיהֶם, עָנָה וְאָמַר רַבְנוּ ז"ל: "כָּאֵן בְּעִיר
זְלַאטִיפּוּלִי סְבַלְתִּי תַרְתִּי גֵיהֶנֶם, כִּי מִשְׁפֵּט הַרְשָׁעִים בְּגֵיהֶנֶם י"ב
[שָׁנִים עָשָׂר] חֲדָשׁ, וְאֲנִי סְבַלְתִּי כָּאֵן יְסוּרִים שְׁתֵּי שָׁנִים". וְאָמַר: "עַד
עֲכָשׁוּ הַיִּיתִי (וַיִּקְרָא יג, מו) 'בְּדָד יֵשֵׁב מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ' וְעֲכָשׁוּ
אֲנִי נִכְנָס בַּפְּנִים, וְעֲכָשׁוּ מִתְחִיל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ לְהֵיטִיב עִמָּדִי".

שפג.

יוֹם ה' פָּרַשְׁתָּ רְאָה, כ"ח בְּאָב הַגִּיעַ רַבְנוּ ז"ל אֶל עִיר אוּמָן, כִּי
לְנִסְעַ מְעִיר זְלַאטִיפּוּלִי אֶל עִיר בְּרִסְלָב, הִתְקַרַח לַעֲבֹר עִיר אוּמָן. וְאָז
כְּשֶׁנִּכְנַס רַבְנוּ ז"ל אֶל עִיר אוּמָן, הִיָּתָה כְּנִיסְתּוֹ דְרָךְ הַבַּיִת-הַחַיִּים
הַיֵּשֵׁן דְשָׁם, אֲשֶׁר שָׁם נִקְבְּרוּ הַקְּדוֹשִׁים שְׁנֵהֲרָגוּ עַל-יְדֵי גִנְטָא
וְהַיִּדִימָאקִים, יִמַח שְׁמֵם וְזַכְרָם, בְּר' בַּתְמוּז תַּק"ח^ה. וְהַעֲמִיד רַבְנוּ

(בדור ההוא היה גר באומן צדיק קדוש ונורא, והיה שמו ר' דוד חזן. כשהפעל-שם-
טוב הקדוש בקר פעם בעיר אומן, התועד עם ר' דוד חזן ואמר לו בזו הלשון: "אסאף
אידן וועלן זיך ראטינווען אין אייער גארטל!" (הרבה יהודים ינצלו באכנט שלף). וזה
הצדיק ר' דוד חזן היה גנוז מאד. והיתה לו מערה אחת שם בעיר אומן. ושם היה רגיל
להתבודד מים שלמים להתבבק עם קונו. והיתה עבודתו במערה הזו נפלאה פלאי
פלאות מרב דבקותו בו יתברך.

(והמערה הזו היתה ארבה מאד מהגשר הקטן שעל-יד בית החיים הישן, שהולכו
שם את המתים, שהיה נקרא "דאס טויטע בריקעל" ("הגשר המת") עד היער הגדול
שנקרא "דאס גרעקווער וועלדיל").

ויהי היום בשנת תקכ"ח קם רוצח אחד ושמו גנטא, ימח שמו וזכרו ומרד במלך.
ונתלקטה אליו חבורה גדולה של רוצחים ופראים ושונאי יהודים, והתחילו לילף מכפר
לקפר ומישוב לישוב והרגו וחקסו כל הבא תחת דם. ועקר רציחתם היתה נגד
היהודים. איפה שרק מצאו איזה כפר או ישוב של יהודים, הרגו ורצחו במיתות משונות,
רחמנא לצלן, ונגזלו את כל רכושם. ומחמת שבמימים ההם היו קשים מאד קני התקשרת
להודיע לשרי המלוכה מה שנעשה בכפרים וכישובים הקטנים, על-כן לא היה מי
שימנע בדם. וכאשר התחיל להתקרב הרוצח סמוך לגלילות אומן, וכל היהודים
שבסביבות אומן שמעו כבר מעשה הרצח של הרוצח גנטא וכנופיתו, אז התחילו לברח
כלם: אנשים, נשים וטף אל עיר אומן, כי באומן היה אז המושל גרף גדול. והיה אוהב

ו"ל את העגלה ואמר: "כמה נאה ויפה לשכב על בית-החיים הזה". וירד והלך אל בית-החיים ונגש על מקום אחד ועמד שם קצת,

ישראל מאד, וחשבו להנצל על-ידו. אך הגרף, תכף ומיד כששמע, שגאנטא הרוצח ואנשיו מתקרבים לאומן, סגר את עצמו בביתו ולא הניח שום בריה סמוך לו. והיה סביב לביתו כמין חומה גדולה. ויתקבצו אז שם באומן מכל הכפרים והישוובים והעירות הסמוכים שלשים אלה נפשות: אנשים, נשים וטף.

והצדיק הגנוז ר' דוד חזן לקח עמו הרבה אנשים, והתחבאו במערה. ושום בריה לא ידעה מהם. ואחר-כך הגיע גנטא וכנופיתו לעיר אומן והעמיד חפה בתצר הבית-הכנסת. ותחת החפה העמיד שתי וערב והכריז: "כל מי שיצטרף החפה הזאת וישתתף לפגי השתי וערב, ישאר חי". וישראל קרושים, לא נמצא ביניהם אפלו אדם אחד, שרצה לעבור דרך החפה. והתחילו להרג ביהודים מפת הרג רב באכזריות נוראה. ותהי שם צעקה גדולה עד לב השמים מצער היסורים, שסבלו שם. ובתחלה לחמו הרבה מבני ישראל, קצבים ובעלי עגלות וכו' וכו' עם הרוצחים וגם הרגו הרבה רוצחים, אבל לבסוף נהרגו כלם. והשחיטה וההריגות היו ביום ר' ז' ח' בתמוז תקכ"ח. והיו הצעקות שלשה ימים ושלשה לילות אים ונורא. ר' דוד חזן עם אנשיו שמעו במערה את קול הצעקות ופחדו לצאת. ובתוף שהרגו את היהודים, נגש גנטא עם כמה מאנשיו אל חומת הגרף, והכריזו אליו, שישפתח את החומה ויתן להם את כספו ואם לא, אז יהרגו את בתו היחידה. ונראה הגרף, שאין לו ברירה וצעה, לכן פתח להם. ונכנסו והרגו את בתו היחידה ושללו את כל כספו וזהבו וברחו להם מעיר אומן.

(שמה של בתו היה סופיה. ואחר כמה שנים נטע הגרף גן גדול בעיר וקרא שמו

סופיה. וכן הוא עד היום הזה, הגן הישן באומן וקרא סופיה).

אחר שברחו הרוצחים, ונשקטו הקולות והצעקות, חכו קצת ר' דוד חזן עם האנשים, שהתחבאו עמו. וכשיצאו, והנה לפגי עיניהם כמו נחל מלא דם, ואיברים מנחים על-פגי כל הארץ: ידים ורגלים, ראשים וכו' וכו', התחילו לבכות מאד מאד. ותכף ומיד הונדו וחסרו שתי תפירות גדולות והטמינו שם את כל ההרוגים במשך כמה ימים שלמים. ומרב ההרוגים נעשו שתי התפירות כמו שני הרים קטנים. ועל המקום הזה עמד רבנו ז"ל, הינו בין שני ההרים, ואמר: "דא איז גוט צו ליגען". וכך הנה, שציון רבנו ז"ל הוא בעיר אומן בין שתי התפירות הנ"ל.

(ולבסוף הרגו את הרוצח גנטא עם אנשיו, כי בין כך נתודע להשרי מלוכה בעיר פטרבורג את ההריגות, ושלחו אתריו אנשי-חיל ועשו בערמה הודיעו לו, שרוצים לעשותו מלך. והסכים להתועד עם האנשי-חיל, ותכף ומיד הרגו אותו ואת אנשיו).

ור' דוד חזן כתב אז המגלה המפרסמת "מגלת אומן", והיא פותחת ב"ויקונן דוד". והיו קוראים את זה בכל שנה בבית-המדרש הגדול שבאומן באחד מהימים של ר' ז' ח' בתמוז. (ושמעתיה מר' לוי יצחק (נ"י) [ז"ל], שזוכר כמה פעמים, שקראו את המגלה

גם בהקלוזי שלנו בעיר אומן).

וּנְתַאֲדָמוּ פָּנָיו מְאֹד, וְאָמַר בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "דָּא אִיז גּוּט צו ליגַען",¹
 וְחֹזֵר אֶל הָעִגְלָה וְנִסַּע אֶל תּוֹךְ הָעִיר. (אחַר הַסְתַּלְקוּתוֹ הַבְּרָר
 לַמַּפְרָע, כִּי חִלְקַת מְקוֹם צִיּוּנוֹ הַקְדוּשׁ בְּעִיר אוֹמֵן הוּא בְּדִיוּק בְּמְקוֹם
 זֶה, שְׁעָמַד שָׁם וְאָמַר: "דָּא אִיז גּוּט צו ליגַען!")².

שפד.

וְשָׁבַת רַבְּנוּ ז"ל בְּשֵׁבַת זוֹ פָּרַשַׁת רְאֵה בְּעִיר אוֹמֵן. וְהַתְּאֲכָסֵן
 אֶצֶל אִישׁ אֶחָד מֵאֲנָשָׁיו ר' אַבְרָהָם חַיִּים. וּמוֹל הָאֲכַסְנָא שֶׁל רַבְּנוּ
 ז"ל הַתְּאֲכָסֵן אָז שָׁם אֶחָד מִגְּדוּלֵי שְׂרֵי הַצָּבָא (גְּנֵרֵל רוֹסִי).

שפה.

עִיר אוֹמֵן הִיְתָה בְּיָמֵים הָהֵם מְלֵאָה חֲכָמִים וְאֲנָשֵׁי שָׁם וְגַם
 מְבַצְרֵי שֶׁל מְשֻׁפְּלִים, וּבְרֵאשֵׁם חֲיִיקֵיל הוֹרְבִיץ וּשְׁנֵי חֲתָנָיו: הִירֵשׁ
 בְּעִיר הוֹרְבִיץ וּמֵשָׁה לֵאנְדָא. וְהָיוּ עֲשִׂירִים וְחֲכָמִים וְקְרוּבִים לְמַלְכוּת.
 הִירֵשׁ בְּעִיר הוֹרְבִיץ הָיָה קְרוֹב לְמַלְכוּת מְאֹד וְקָבַל מִתְּנָה מֵאֵת הַקִּיסָר
 חֶרֶב מְזַהֶבֶת, וּמֵשָׁה לֵאנְדָא הָיָה רוֹפֵא גְּדוֹל. וּשְׁנֵיהֶם הָיוּ תְּלָמִידֵי
 הַמְּשֻׁפְּלֵי גַּפְתְּלֵי הִירֵץ וּוִיזְעֵל, מְחַבְּרֵי הַסֵּפֶר "יֵינן לְבָנוֹן". (סֵפֶר זֶה
 נִדְפָּס, וְהוּא פְּרוּשׁ עַל אֲבוֹת, וַיֵּשׁ עַל זֶה הַסֵּפֶר מֵהַגְּאוֹן הַקְדוּשׁ"³
 בְּעַל שְׂאֵלוֹת וַתְּשׁוּבוֹת "נוֹדַע בִּיהוּדָה". וְכַנְּתוֹ הַטְּמָאָה שֶׁל הַמְּשֻׁפְּלֵי
 גַּפְתְּלֵי הִירֵץ וּוִיזְעֵל הִיְתָה לְהַטְעוֹת אֶת הַגְּאוֹן הַקְדוּשׁ הַנִּזְכָּר, כִּי הוּא
 הַדְּפִיס אֶת חֲבוּרוֹ "יֵינן לְבָנוֹן" פְּרוּשׁ עַל אֲבוֹת, אֲף הָעֵקֶר הָיָה חֶסֶר
 מֵהַסֵּפֶר, כִּי הָיָה אֶצְלוֹ חֲבוּר גְּדוֹל "יֵינן הַלְבָנוֹן" בְּכַתְב־יָד מְלֵא מִינוֹת
 וְכַפִּירוֹת וְאִפִּיקוֹרְסוֹת, רַחֲמָנָא לְצַלֵּן, וְהַלְבִּישׁם בְּמֵאמְרֵי חֲזו"ל
 מֵאֲבוֹת וְהוֹצִיא הַסֵּפֶר מֵ"הַנוֹדַע בִּיהוּדָא". כִּי בְּהַחֲבוּר שְׁנִדְפָּס אִינוֹ
 מְרַמֵּז אֶפְלוֹ דְּבוּר אֶחָד מִפְּרוּשׁוֹ הָרַע. וְכַנְּתוֹ הַטְּמָאָה הִיְתָה לְחֹזֵר

1) כָּאן טוֹב לְשַׁבֵּב.

2) עֵינן לְקַמֵּן סִימָן תַּחֲכִ"ז בְּהַעֲרָה.

3) חֶרֶב וְחֻזְקָא לְגֵרָא מִפְּרָאג וְצ"ל.

וְלַהֲדַפִּיס אֶת סֵפֶר "יַיִן לְבַנוֹן" וּלְצַרְרָף אֶת עֵקֶר חֲבוּרוֹ, דְּעוֹתָיו הַכּוֹזְבוֹת וְכוּ', וַיִּטְעָה אֶת הָעוֹלָם, שְׂיֵשׁ לוֹ הַסִּפְמָה מִהַגְּאוֹן הַקְדוֹשׁ בְּעַל שְׂאֵלוֹת וַתְּשׁוּבוֹת "נֹדֵעַ בִּיהוּדָא". וְהַחֲבוּר הַזֶּה בְּכַתְב־יָד הָיָה מִנַּח תַּחַת יַד הִירֶשׁ בְּעַר).

שפּו.

אֱלוֹ הַשְּׁלֶשָׁה, חִיקִיל אֶפִּיקוּרוֹס (כֶּף כְּנוֹ אוֹתוֹ אֲנָשֵׁי-הָעִיר) וְשְׁנֵי חֲתָנָיו, הִירֶשׁ בְּעַר הוֹרְבִיץ וּמִשָּׁה לֵאנְדָא, הָיוּ מִצַּח הַנְּחֹשׁ מִמָּשׁ, נְחֹשׁ, שָׂרָף וְעַקְרָב, עֶפְרָא לְפּוּמִיָּהוּ מַה שְׂדַבְּרוּ וְהַפִּיצוּ מִשְׁפִּילוֹת, כְּסִילוֹת וּכְפִירוֹת וְאֶפִּיקוּרוֹסוֹת, וְעָשׂוּ בִּינֵיהֶם קָשָׁר עִם שְׁבוּעָה, שְׁלֹא יִזְכִּירוּ שֵׁם הַשֵּׁם בְּפִיהֶם, רַחֲמָנָא לְצַלָּן. וְהָיוּ כָּל בְּנֵי-הָעִיר יִרְאִים מֵהֶם, מִחֲמַת שֶׁהָיוּ קְרוּבִים לְמַלְכוֹת וּמוֹסְרִים וְכוּ'. וּבִיּוֹתֵר הַתְּנַגְדוֹ עַל תְּלִמִּידֵי הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְדוֹשׁ וְהַמְּגִיד ו"ל הַצְדִּיקִים הַקְדוֹשִׁים הַמְּפָרְסְמִים בְּדוֹר הַהוּא. וְדַרְכָם הִרְעָה הֵיטָה: תַּכְּף וּמִיד כְּשׁוֹכְנֵס אֵיזָה צְדִיק מִפְּרָסֵם לְעִיר אוּמָן, עָשׂוּ כָּל מִינֵי פְּעֻלוֹת לְגַרְשׁוֹ מִשָּׁם. וְהָרַב הַקְדוֹשׁ מְבֹרָדִיטְשׁוֹב^ט, רָצָה פְּעַם לְהִיּוֹת רַב בְּעִיר אוּמָן, וְהֵם לֹא הִנִּיחוּ. וְכֵן הָרַב הַקְדוֹשׁ מְשִׁיפְטוֹבְקָה^י רָצָה לְהִיּוֹת רַב בְּעִיר אוּמָן, וְהֵם לֹא הִנִּיחוּ. וְעָכְשׁוּ בְּשִׁשְׁמֵעוֹ, שְׂרַבְנוּ ו"ל בָּא לְעִיר אוּמָן, אָמַר חִיקִיל הָאֶפִּיקוּרוֹס: "אֲנִי אֵלֶיךָ לְתַהוֹת עַל קִנְיָנוֹ, וְאַתֶּם תִּשְׂאָרוּ כָּאֵן! וְאִם יֵשׁ עִם מִי לְדַבֵּר, אֲזוּ תִלְכוּ גַם אַתֶּם אֵלָיו!" וְנִכְנַס חִיקִיל הַנ"ל אֶל הָאֲכַסְנֵיָא שֶׁל רַבְנוּ ו"ל בְּשַׁבַּת בְּבִקְרָה בְּעַת סְעֻדַת-שַׁבַּת-קִדְשׁ. וַיְהִי כַּאֲשֶׁר פָּתַח אֶת הַדָּלֶת וְנִכְנַס, שָׂאֵל אוֹתוֹ רַבְנוּ ו"ל בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "וְאִם ווִיל אַ יוּדִי?" וְהָשִׁיב: "שְׁמַעְתִּי, שָׂבָא אָדָם גְּדוֹל, וּבִאֲתִי לְקַבֵּל פְּנֵיו". עָנָה לוֹ רַבְנוּ ו"ל: "אָדָם גְּדוֹל? ! הֲלֹא אָדָם גְּדוֹל מִתְּאֲכָסֵן מִמוּלֵי!" וְהָרָאָה עִם יָדוֹ הַקְדוֹשָׁה עַל הָאֲכַסְנֵיָא מִמוּלוֹ, שֶׁהִתְאֲכָסֵן שֵׁם הַגְּנֵרֶל הַרוּסִי, וּשְׂאֵלוֹ רַבְנוּ ו"ל: "מַדּוּעַ לֹא תִלְךָ

(ט) רבי לוי-יצחק וצ"ל מחבר הספר הקדוש "קנשת-לוי".

(י) רבי יעקב שמשון וצ"ל.

(כ) מה רוצה יהודי?

לְקַבֵּל פָּנָיו? (וְזֶה הָיָה כְּמוֹ סְטִירַת לַחִי). וְשָׁתַק וְהִתְמַהֵמָה קֶצֶת וַיֵּצֵא וּבָא אֶל בֵּיתוֹ אֶל שְׁנֵי חֲתָנָיו וְאָמַר לָהֶם: "אֵף שֶׁדִּבַּרְתִּי עִמּוֹ (עִם רַבְּנוֹ ז"ל) דְּבָרִים מוֹעֲטִים, וְהוּא נָתַן לִי בְּיָוֶן קֶצֶת, אֵף-עַל-פִּי-כֵן אֲנִי רוֹאֶה, שֵׁישׁ עִם מִי לְדַבֵּר, עַל-כֵּן תִּישְׁנוּ קֶצֶת וּלְעַת עָרֵב בְּסַעֲדָה שְׁלִישִׁית תִּלְכוּ אֶצְלוֹ, וְיִהְיֶה בְּאִמְצַע סַעֲדָתוֹ!" וְכֵן הָיָה; שְׁוַכְנָסוּ אֶל בֵּית רַבְּנוֹ ז"ל בְּסַעֲדָה שְׁלִישִׁית. וְרַבְּנוֹ ז"ל יָשָׁב אֶז עִם כַּמָּה אַנְשִׁים וְאָמַר תּוֹרָה. וּכְשֶׁנְּכַנְסוּ הַפְּסִיק וְסָבַב בְּחֻכְמָתוֹ, שָׁבַא מִזֶּה הַתּוֹרָה לְאִיזָה חֻשְׁבוֹן עֵמֶק, וְדַבֵּר רַבְּנוֹ ז"ל אֶז מִהַגְמָרָא סְכָה ח. כָּל אַמְתָּא בְּרַבּוּעָא אַמְתָּא וְכוּ'. וְהַתּוֹסְפוֹת מְבִיא לְשׁוֹן כְּזוֹ: רַש"י לֹא דַק. וְתַכְפֵּי-וּמְדִד כְּשֶׁשָּׁמְעוּ אֶת הַחֻשְׁבוֹן, אָמְרוּ זֶה לְזֶה: "דָּאֵס מִיֵּינַט עַר נִיט זֵינַע חֲסִידִים, דָּאֵס מִיֵּינַט עַר אֹנְזֵל!" וְהֵם הִתְחִילוּ לְהַתְעַמֵּק בְּהַחֻשְׁבוֹן וְלֹא יָדְעוּ אוֹתוֹ. עָנּוּ וְאָמְרוּ לְרַבְּנוֹ ז"ל: "רַבִּי, כִּינֹן שְׂאֵתֶם יוֹדְעִים אֶת הַחֻשְׁבוֹן, תֹּאמְרוּ אוֹתוֹ לָנוּ!" וְאָמַר לָהֶם רַבְּנוֹ ז"ל אֶת כָּל פְּרָטֵי הַחֻשְׁבוֹן, וּמֵאֵד מְצָא חֵן בְּעֵינֵיהֶם, וַיַּחֲשֹׁבוּהוּ לְחֻכְמָה גְּדוּלָה. וְאַחַר שֶׁבַת חֲזָרוּ אֶל רַבְּנוֹ ז"ל וְדַבְּרוּ עִמּוֹ כְּדַרְכָּם. וְרַבְּנוֹ ז"ל בָּרַב חֻכְמָתוֹ סָבַב עִמָּהֶם כָּל-כַּף עַד אֲשֶׁר נִדְבְּקוּ בּוֹ וְלֹא יָכְלוּ לְהַפְרִיד מִמֶּנּוּ, וַיִּבְקְשׂוּ אֶת רַבְּנוֹ ז"ל, שֵׁישְׂאָר בִּינֵיהֶם בְּאוֹמֵן. וְהַשִּׁיב לָהֶם רַבְּנוֹ ז"ל, כְּשֵׁיבִיאוּ לְפָנָיו אֶת הַכְּתָב-יָד שֶׁל סֵפֶר "יֵינן לְבָנוֹן" הַגְּזֵל. וְהִבְטִיחוּ לְרַבְּנוֹ ז"ל וְהִלְכוּ לָהֶם.

שפז.

וְאֶז בְּהִיּוֹת רַבְּנוֹ ז"ל בְּעִיר אוֹמֵן בְּדַרְכּוֹ לְנִסְעַ לְעִיר בְּרֶסְלָב, נִתְקַרַב אֶל רַבְּנוֹ ז"ל אָדָם גְּדוּל מְאֹד, בְּקִי בְּקַבְלָה מְעִשִׁית. וְהָיָה שׁוֹחֵט וְדָבֵק בְּרַבְּנוֹ ז"ל מְאֹד מְאֹד. וּכְשֶׁשָּׁמַע מְאֲנָשׁוֹ, שֶׁרַבְּנוֹ ז"ל יִהְיֶה בְּרֹאשׁ-הַשָּׁנָה בְּעִיר בְּרֶסְלָב, וְכָל עֲנָנֵי רַבְּנוֹ ז"ל הוּא רַק רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְעַל-כֵּן אַחַר הַשֶּׁבֶת נִכְנָס אֶל רַבְּנוֹ ז"ל וְשָׂאֵל אוֹתוֹ, אִם יִסַּע אֶצְלוֹ עַל רֹאשׁ-הַשָּׁנָה עַל-יְדֵי הַשְׁתַּמְשׁוּתוֹ בְּקַבְלָה, (הִינֵנו קְפִיצַת-

(ל) הוּא לֹא מִתְפַּנֵּן בְּזֶה לְחֲסִידָיו, הוּא מִתְפַּנֵּן אֶלֵינוּ.

הַדְרֹךְ), כִּי רַב הַיּוֹם עוֹסֵק בְּשִׁחִיטַת עוֹפוֹת, וְזוֹ פְּרִנְסָתוֹ, וּמֵאוּמָן לְבְרִסְלָב עֲדָךְ מָאָה וּוַיַּעֲרֹסְט. עָנָה לוֹ רַבְּנּוֹ וְ"ל: "לֹא, אֲלֵי צְרִיכִין לִסַּע בְּעִגְלוֹת וּבְסוּסִים".

שפח.

יוֹם ג', פְּרִשַׁת כִּי־תֵצֵא, י' בְּאֵלוֹל נִכְנַס רַבְּנּוֹ וְ"ל לְעִיר בְּרִסְלָב. וְאִז בַּיּוֹם הַהוּא הָיָה יוֹם הַשּׁוּק (יְרִיד) בְּבְרִסְלָב, וְהָיוּ שָׁם הַרְבֵּה אֲנָשִׁים מְכָל הַכְּפָרִים הַסְמוּכִים. וּמִחֲמַת גְּדֹל הַרְעַשׁ שֶׁל קִבְּלַת פְּנֵי רַבְּנּוֹ וְ"ל, נִתְפָּרַס בּוֹאוֹ לְכָל הָאֲנָשִׁים, שֶׁבָּאוּ עַל הַיְרִיד. וְהִתְחִילוּ לְדַבֵּר מִרַבְּנּוֹ וְ"ל, אֵיךְ שֶׁהוּא מְמַאֵס בְּמִנְהַגֵי הַמְּפָרְסָמִים, שֶׁעָשׂוּ הַתְּאֵסְפוֹת שֶׁל אֲכִילָה וּשְׂתִיָּה, אֲבָל רַבְּנּוֹ וְ"ל אִינוֹ מְדַבֵּר רַק מִתּוֹרָה וּמִתְפִּלָּה, וְהוּא מְצוּה, שִׁיתְּוֹדוּ לְפָנָיו, וְכָךְ נִתְפָּרַס שְׁמוֹ שֶׁל רַבְּנּוֹ וְ"ל.

שפט.

וְאִז הָיָה בְּעִיר בְּרִסְלָב חֲזֵן אֶחָד, שֶׁרַנְּנּוֹ אֲחֵרִיו מָאָד, רַחֲמָנָא לְצַלָן. וְאֲנָשֵׁי הָעִיר לֹא הָיוּ שְׂבַע־רְצוֹן מִמֶּנּוּ מִחֲמַת הַחֲשָׁד, שֶׁחֲשָׁדוּהוּ בְּמַעֲשֵׂים מְכַעְרִים. וּכְשֶׁרָאָה, שֶׁרַבְּנּוֹ וְ"ל בָּא בְּעִיר, עַל־פֶּן הַקָּדִים אֵת עֲצָמוֹ לְקַבֵּל פְּנָיו וְעוֹר עִם הַחֲפָצִים וְהִתְחִיל לְהִתְחַנֵּף, כְּאִינוֹ יוֹדֵעַ שׁוֹם דָּבָר.

שצ.

לֵיל שַׁבַּת־קִדְשׁ פְּרִשַׁת כִּי־תֵצֵא מְזַגּוֹ אֵת הַכּוֹס לְרַבְּנּוֹ וְ"ל לְעֵשׂוֹת קְדוּשָׁה, וְנִהְפֶּךְ הַכּוֹס, וְנִשְׁפָּךְ כָּל הַיַּיִן עַל הָאָרֶץ. וּמְזַגּוֹ לוֹ כּוֹס אַחֵר, וְקִדְשׁ עָלָיו. וְאַחֲרֵכֶּךָ אָמַר: "הַיּוֹם נִטְעַנּוּ שָׁם בְּרִסְלָבֵר חֲסִידִים, וְשָׁם

זֶה לֹא יִשְׁתַּקַּע לְעוֹלָם, כִּי לְעוֹלָם יִהְיוּ אַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנו נִקְרָאִים עַל שֵׁם הָעִיר הַזֹּאת בְּרִסְלָב". וְכֵן נִתְקַיֵּם עַד הַיּוֹם הַזֶּה.^מ

שצא.

בְּאֲמֻצֵּעַ הַסְּעֵדָה בִּקְשׁ הַחֲזוֹן הַנ"ל אֶת רַבְּנוּ ו"ל, שְׁיִנְיַחְהוּ לְזוֹמֵר הַזְּמִירוֹת, וְלֹא רְצָה רַבְּנוּ ו"ל. וְכֵן הָיָה בְּבִקְרַת בְּסֻעָדָה שְׁנִיָּה, בִּקְשׁ הַחֲזוֹן אֶת רַבְּנוּ ו"ל, שְׁיִנְיַחוּ לְזוֹמֵר הַזְּמִירוֹת, וְלֹא רְצָה רַבְּנוּ ו"ל. וְאִזּוֹ בְּסֻעָדָה שְׁלִישִׁית אָמַר רַבְּנוּ ו"ל הַתּוֹרָה "אַקְרוּקְתָא" בְּלִקּוּטֵי־מוֹהַר"ן חֲלָק א' סִימָן ג' הַמְתַּחֲלָת: מִי שֶׁשׁוֹמֵעַ נְגִינָה מִמְּגַן רֶשַׁע, קָשָׁה לוֹ לְעִבּוּדֵת־הַבוֹרָא, עֵינָיו שָׁם. וְאִזּוֹ רָאוּ כָּל אַנְשֵׁי־הָעִיר אֶת נְבוֹאֵת רַבְּנוּ ו"ל, וְאִיךָ שֶׁצּוֹפָה בְּרוּח־הַקֹּדֶשׁ, וְהָיוּ שְׁבַע־רְצוֹן מְאֹד. אַךְ בְּמוֹצָאֵי שְׁבַת־קֹדֶשׁ אַחַר הַבְּדִלָּה אָמַר רַבְּנוּ ו"ל לְהַחֲזוֹן: "נֹו זִינְג 'הַמְּבַדִּיל'!" וְהַתְּחִיל לְנַגֵּן כְּדֶרֶךְ הַחֲזוֹן. וְכִשְׁהִגִּיעַ אֶל תֵּיבַת "חֲלָפָה עוֹנֵת מְנַחְתִּי" טָעָה וְשָׂר בְּקוֹל גְּדוֹל "חֲלָפָה עוֹנֵת מְטֹתִי", וְנִעְשָׂה צְחוּק גְּדוֹל, וְנִתְבַּיֵּשׁ מְאֹד וַיִּבְרַח וְלֹא רְצָה לְהִיּוֹת חֲזוֹן עוֹד.

שצב.

אַחַר שְׁבַת עֲשָׂה רַבְּנוּ ו"ל הַשְּׁתַּדְּלוֹת גְּדוֹלָה בֵּין הַבְּעַל־בְּתִים וְרֵאשֵׁי־הַקְּהָלָה, שְׁיִקְחוּ לָהֶם לְרִבְּהָעִיר אֶת ר' אֶהֱרָן תַּלְמִידוֹ, וְהַסְּפִימוּ אַנְשֵׁי־הָעִיר. וְשָׂמַח רַבְּנוּ ו"ל מְאֹד וְאָמַר בְּזוֹ הַלְּשׁוֹן: "נִישֵׁט נָאֵר אִיהֶם דִּאֶרְף מְעַן דִּאֶנְקַעֵן וְוַאס עַר אִיז גִּיווֹאֲרֵן רַב בֵּי אֹוֹנֵז, נָאֵר אֶפְלוּ דִי פֶּעֶרְד וְוַאס בְּרַעֲנַנְעֵן אִיהֶם"^ס. וְנִשְׁמַע מִפִּי אַחַר־כֵּן, שֶׁזֶּה אֶחָד מֵהַשְּׁלֵשָׁה דְּבָרִים בְּחִיּוֹ, שֶׁהַשְּׁתַּמֵּשׁ בְּזִכּוֹת אֲבוֹת; הֵינּוּ שְׁיִהְיֶה ר' אֶהֱרָן תַּלְמִידוֹ הַרַב בְּעִיר, בְּזֶה הַשְּׁתַּמֵּשׁ בְּזִכּוֹת

(מ) וַיִּרְאֶה לְקַמֵּן סִימָן ת"ל, עֵינָיו שָׁם.

(נ) נֹו, תִּשְׁרִי אֶת הַנְּגוּן "הַמְּבַדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחָל".

(ס) לֹא רַק לוֹ אֲנִי צְרִיכִים לַהוֹדוֹת, שְׁנֵהְיֶה רַב אֶצְלָנוּ, אֲלֵא אֶפְלוּ לְסוּסִים שֶׁהִבְיֵאוּהוּ.

אַבוֹתָיו הַקְּדוּשִׁים. וְאָמַר רַבֵּנוּ ז"ל: "אִיךָ הָאֵב אֵיהֶם גִּיגַעְבֵּן אַ בִּירוּר
הַמְּדַמָּה אֵין פִּסְקָנְעֵן שְׁאֵלוֹת"^ב. וְהַפְּלִיג בַּמַּעֲלָתוֹ מְאֹד.

שצג.

כְּשָׂבָא ר' אֶהֱרֵן אֶל הָעִיר, עָרַף שָׁם הַרְבֵּה גִטִּין וְסִדּוּרֵי־קְדוּשִׁין
וְכוּ' עַל־פִּי צוּוּיִו שֶׁל רַבֵּנוּ ז"ל, כִּי הָיוּ אִזּוּ בְּעִיר הַרְבֵּה פְּסוּלִים,
וְהַרְבֵּה שְׁלֵא הָיוּ הַקְּדוּשִׁין שְׁלֵהֶם פְּרָאוּי, כִּי גָרוּ אִזּוּ בְּעִיר בְּרִסְלָב
וְכוּ', וְכְשָׂבָא רַבֵּנוּ ז"ל אֶל עִיר בְּרִסְלָב, גִּמְשָׁכוּ אַחֲרָיו תַּכְּף וּמְיָד
וְחִזְרוּ בְּתֻשׁוּבָה.

שצד.

וְאִזּוּ בְּתַחֲלַת כְּנִיסַת רַבֵּנוּ ז"ל בְּעִיר בְּרִסְלָב שָׁאֵל אֶת אֶחָד, אִם
יֵשׁ כָּאֵן בְּעִיר מְקוֹם לְהַתְּבוּדָד. וְהַשִּׁיב לוֹ, שֵׁישׁ מַעֲרָה גְּדוּלָה, אִךְ
הִיא רְחוּקָה קֶצֶת מִהָעִיר. עָנָה וְאָמַר רַבֵּנוּ ז"ל בְּזוֹ הַלְּשׁוֹן: "וּוִיט?
וּוִי וּוִיט אִיז פּוֹן מוּיִל בִּיזו צוּם הָאֶרְץ"^ב? [כְּאוֹמֵר, שְׂיִכּוּלִים כְּבָר
לְהַתְּחִיל מִהַפְּסִיעָה הָרֵאשׁוֹנָה שְׁפוּסָעִים, עַד שְׁמַגִּיעִים לְשָׁם, וְכֵן
חִזְרָה. כִּי הַמְּאֲמִין, שְׁאִין בְּלַעֲדוֹ יִתְּבַרֵךְ, לֹא שֵׁיךְ אֶצְלוֹ רְחוּק מְקוֹם,
וְעַל־כֵּן מֵה שֵׁיךְ רְחוּק, כְּמָה רְחוּק הַפָּה מִהֵלֶב וְדו"ק]. וְהֵלֶךְ הָאִישׁ
עִם רַבֵּנוּ ז"ל וְהִרְאָה לוֹ אֶת הַמַּעֲרָה. וְהִזִּיה רַבֵּנוּ ז"ל רְגִיל לְהַתְּבוּדָד
הַרְבֵּה בַּמַּעֲרָה הַזֹּאת. (וְנִשְׂאָר שֵׁם הַמַּעֲרָה בֵּין אֲנָשִׁי־שְׁלוֹמֵנוּ "דְּעַם
רַבִּינֵי־הַיִּיל"^ב). וְהָיוּ אֲנָשִׁי־שְׁלוֹמֵנוּ רְגִילִים לְהַתְּבוּדָד אַחֲרֵי־כֵן הַרְבֵּה
בַּמַּעֲרָה זוֹ).

(ע) נִתְּתִי לוֹ בִּירוּר הַמְּדַמָּה בְּלַפְסֵק שְׁאֵלוֹת.

(ב) רְחוּק? כְּמָה רְחוּק הַפָּה מִהֵלֶב?

(צ) מַעֲרַת־רַבֵּנוּ.

שצה.

עַרְב־שַׁבַּת־קֹדֶשׁ פָּרַשְׁתָּ כִּי תִבֹא בָּא עַל שַׁבַּת אֶל רַבְּנוּ ז"ל אִישׁ אֶחָד מְנַעַמִּירוּב, וְשָׁמוּ ר' לִיפָא. הוּא הָיָה אִישׁ חֲסִיד וְנֹסֵעַ לְהַרְבֵּה צְדִיקֵי הַדּוֹר. וְכִשְׁשָׁמַע בְּעִירוֹ נַעֲמִירוּב, (שֶׁהִיא בְּעֵרֶךְ 15 קִילֹמֶטֶר מֵעִיר בְּרֶסֶלַב), שָׁנַכְנַס צְדִיק גָּדוֹל אֶל הָעִיר, נִתְעוֹרְרָה בּוֹ תְּשׁוּקָה עֲצוּמָה לְנִסֵּעַ אֵלָיו. וְנֹסֵעַ וְהִגִּיעַ בְּעַרְב־שַׁבַּת־קֹדֶשׁ אֶל רַבְּנוּ ז"ל. וְכָל הַשַּׁבָּת שָׁמַע מֵרַבְּנוּ ז"ל שִׁיחוֹת גְּפִלְאוֹת, וְנִתְעוֹרַר עַל־יְדֵי־זֶה לִכְבוֹ בַתְּשׁוּקָה עֲצוּמָה אֵלָיו יְתִבְרָךְ. וְנִתְלַהֵב מְאֹד לְעַבֹדְתּוֹ יְתִבְרָךְ בְּהַתְּלַהֲבוֹת עֲצוּמָה וְהַתְּחִיל לְהַתְּפַלֵּל תְּפִלוֹתָיו לְאֵט מְלָה בְּמְלָה וּבְחִיּוֹת וּבְהַתְּעוֹרְרוֹת נוֹרָאָה וְנִפְלְאָה מְאֹד מְאֹד.

שצו.

בְּשַׁבַּת־קֹדֶשׁ זֶה בְּתוֹךְ שִׁיחוֹתָיו הַקְּדוּשׁוֹת שֶׁל רַבְּנוּ ז"ל הִזְכִּיר רַבְּנוּ ז"ל כְּמָה פְּעָמִים: "אֵיךְ זְעָה אֶ נִייעַ נִשְׁמָה אֵין אוֹקְרִינֵנְע נְאֻנְט צו בְּרֶסֶלַב!"^ק. וְהַפְּלִיג מְאֹד מְאֹד בְּמַעֲלַת הַנְּשָׁמָה הַחֲדָשָׁה הַזֹּאת. וְלֹא יָדְעוּ הַשׁוֹמְעִים, אֶל מִי רַבְּנוּ ז"ל מְכַנֵּן.

שצז.

מוֹצָאֵי־שַׁבַּת־קֹדֶשׁ שֶׁהָיָה אָז לֵיל סְלִיחוֹת, הִחְלִיט ר' לִיפָא הַנ"ל, שִׁיחֹזֵר לְעִירוֹ נַעֲמִירוּב, וְכִךְ הָיָה, שֶׁבָּאוֹתוֹ לְיֵלָה חֲזָר. וְהִגִּיעַ אֶל הַמִּנְיָן וְאָמַר עִמָּהֶם סְלִיחוֹת. וְהוּא עָמַד מֵאַחֲרֵי הָרִיבֵעִי, וְאָמַר מְלָה בְּמְלָה בְּהַתְּלַהֲבוֹת וּבְחִיּוֹת וּבְדַבְּקוֹת נוֹרָאָה וְנִפְלְאָה מְאֹד, כִּי נִתְעוֹרַר וְנִתְלַהֵב לִכְבוֹ לְעַבֹדְתּוֹ יְתִבְרָךְ אֲצֶל רַבְּנוּ ז"ל בְּהַתְּלַהֲבוֹת גָּדוֹלָה. וּבְדֶרֶךְ כָּלֵל כְּשֶׁהָעוֹלָם מְגִיעִים בְּסוֹף הַסְּלִיחוֹת, אוֹמְרִים זֹאת בְּמַהֲרֵי, אֵךְ ר' לִיפָא מְרַב הַתְּלַהֲבוֹתוֹ וּדְבַקוֹתוֹ אָמַר מְלָה

(ק) "אֵנִי רוֹאֶה נִשְׁמָה חֲדָשָׁה בְּאוֹקְרַאֲנֵינָה סְמוּךְ לְעִיר בְּרֶסֶלַב".
(ר) הַתְּנַוֵּר.

במלה לאט לאט את הסליחות של "עננו" ושל "מי שענה לאברהם" וכו' וכו' בכונה גדולה ובכח ובקול גדול.

שצח.

בעיר געמרוב גר אז אברהם נפלא, ושמו ר' נתן. והיה מתמיד עצום ולמדן גדול, בקי בש"ס ובפוסקים. בגיל שלש-עשרה לקחו הגאון הצדיק המפרסם הרב ר' דוד צבי אויערבאך, אב-בית-דין קהלות שאריגראד וקרמניץ ומאהליב, לחתן לבתו. וקנה, שחתנו יהיה ממלא מקומו ברבנות. ומחמת שחתנו הגאון ר' דוד צבי היה מתנגד גדול על דרכי החסידים והחסידות והיה רגיל לדבר עליהם לפני בניו וחתניו, על-כן היה ר' נתן נזקק לא להתחבר עם פת החסידים, שבעירו געמרוב. אך אף-על-פי-כן פשהיה ר' נתן יושב בבית-המדרש ולומד, היו נגשים אליו אברכים חסידים והיו מתוכחים עמו ומוכיחים לו, איך שהצדיקים הקדושים תלמידי המגיד הם באמת צדיקים נוראים מאד. ומרב דבורם פצעו אצלו, ובפרטיות חברו ר' נפתלי, שהיה מנעוריו מגדל בין החסידים. ועל-כן התחיל לנסע אל צדיקי הדור. ונסע אל הרב הקדוש ר' ברוך ממעז'בוז' ואל הרב הקדוש ר' זושא מהאניפולי ואל הרב הקדוש ר' מרדכי מקרמניץ ואל הרב הקדוש ר' גדליה מליניץ ואל הרב הקדוש ר' שלום מפראביטש ואל הרב הקדוש ר' אברהם דב מחמעלניק. וכל הצדיקים היו משתעשעים עמו ומקרבים אותו מאד מאד. ולבסוף נתחבר עם חסידי הרב הקדוש ר' לוי יצחק מברדיטשוב ונסע הרבה אליו. אך מרב צמאונו והשתוקקותו אחריו יתברך, ובפרט אחרי שפקר אצל הצדיקים הקדושים, לא היה לו במה להשקוט צמאונו ורעבונו, ובפרטיות עבדת היותו בעל מח גדול ולב רחב, לא מצא חברים פדגמתו. ואף שהרב הקדוש ר' לוי-יצחק מברדיטשוב קרבו מאד מאד יותר מפלם וקרא אותו

בְּלִשׁוֹן חֶבֶה: "מִיִּין נְתַעֲלֵע"ש, אַף-עַל-פִּי-כֵן הַחֲסִידִים לֹא הָיוּ לְפִי רוּחוֹ, כִּי הוּא הָיָה מִתְמִיד עֲצוּם וְלִמְדוֹן גְּדוֹל וְלֹא הָיָה יְכוּל לְסַבֵּל אֶת הַסְּעָדוֹת שְׁלָהֶם, כִּי בְּעֵינָיו הָיָה נִרְאָה כְּבִטוּל זְמַן, וּבִזְמַן הַזֶּה שְׁמַבְלִים בְּמִסְבָּה וְדַבּוּרִים וְכוּ', כְּדֹאֵי יוֹתֵר לְהִתְמִיד בַּתּוֹרָה וְלַעֲבֹד אוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ. וְעַל-כֵּן מִכָּל זֶה לֹא הָיָה לוֹ שׁוּם סְפוּק מִהַחֲסִידוּת. וְהָיוּ לוֹ עֲלִיּוֹת וִירִידוֹת, סְפָקוֹת וּבְלִבּוּלִים מִה לַעֲשׂוֹת, וְאִיךָ זֹכִים לְהִיּוֹת אִישׁ כָּשֶׁר וְלַעֲבֹד אוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ כְּמוֹ גְּדוּלֵי הַצְּדִיקִים הַנִּלְלִים, שֶׁרָאָה אֶת עֲבוֹדַת כָּל אֶחָד וְלֹא מָצָא תְּשׁוּבָה וְתִרוּץ עַל סְפָקוֹתָיו.

פַּעַם אַחַת יָשָׁב עִם הַחֲסִידִים תְּלַמִּידֵי הַרֵב מִבְּרֵדִיטְשׁוֹב בְּסְעֻדַת מְלוּוֹה-מְלָכָה, וְהִפִּילוּ גּוֹרֵל אֶת מִי לְשַׁלַּח לְקִנּוּת בִּיִּגְלִיל, וְנָפַל הַגּוֹרֵל עַל ר' נֶתָן, וְהִלָּךְ לְקִנּוּת. וּבְאִמְצַע הַדְּרָךְ נִפְלָה עָלָיו מְרִירוֹת מִעֲנִין הַעֲלִיּוֹת וְהִירִידוֹת שְׁלוֹ וְכוּ', וְנִכְנָסוּ בּוֹ הַרְהוּרֵי-תְשׁוּבָה; וְכִי עַל-זֶה נִבְרָא לִילָךְ לְקִנּוּת בִּיִּגְלִיל — וְהִתְמַרְמֵר עַל-זֶה מָאֵד. וְנִכְנָס לְבֵית-הַכְּנֶסֶת הַגְּדוֹל, שֶׁהָיָה כָּכֵר סְגוּר, דְּרָךְ אֵיזָה חֲלוֹן וְעָלָה לְעִזְרוֹת-נָשִׁים וְהִתְחִיל לֹדַם תְּהִלִּים בְּכִכְיָה רַבָּה. וְאָמַר מְזִמּוֹר אַחַר מְזִמּוֹר, וּבְכָה מִה תִּהְיֶה תְּכִלִּיתוֹ בְּזֶה הָעוֹלָם. וּמִרַב מְרִירוֹת לְכָבוֹ נָפַל בְּכָל פַּעַם עַל הָאָרֶץ וְהִשְׁתַּטַּח בְּפִשׁוּט יָדַיִם וְרַגְלָיִם וּבְכָה וּבְכָה בְּלִי מַעֲצוֹר וְלֹא הָיָה יְכוּל לְקַרֵּר אֶת צַעַר לְבוֹ, עַד שֶׁהִגִּיעַ לְקַאֲפִיטֵל נו"ן, הִתְיַגַּע מָאֵד. וּבְאִמְצַע בְּכִיָּתוֹ נִרְדַּם כֶּף עַל הָאָרֶץ וְיָשָׁן. וַיִּחַלֵּם חֲלוֹם: וְהָיָה סֵלֶם מְצָב אֶרְצָה, וְרִאשׁוֹ מִגִּיעַ הַשְּׁמִימָה. וְהִתְחִיל לְעֲלוֹת וְעָלָה קֶצֶת וְנָפַל. וְעָלָה עוֹד קֶצֶת וְחָזַר וְנָפַל, וְכֵן עוֹד הַפַּעַם. וּבְכָל פַּעַם כָּל מִה שֶׁעָלָה יוֹתֵר, הִנְפִילָה הַיָּתֵה יוֹתֵר גְּדוּלָה. וְשׁוּב עָלָה עַד לְרוּם הַמְּדַרְגּוֹת וְאָז נָפַל וְלֹא יְכוּל לְעֲלוֹת עוֹד. וּבָא אֶחָד וְאָמַר לוֹ בְּזוֹ הַלִּשׁוֹן: "דְּרָאֲפֵע זִיךְ אוֹן הָאֵלֶּט זִיךְ"ב.

(ש) נְתַן לָהּ שְׁלִי!

(ת) קָצֵר.

(א) מְזִמּוֹר נ'.

(ב) תְּחִיבָה עֲצֻמָּה וְתִתְאַחַז!

שצט.

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאוּ הָאֲבָרְכִים בְּבֵית־הַמְּדֻרָשׁ בְּשַׁעַת סְלִיחוֹת פְּנִ"ל אֶת עֲצָם הַתְּלַהּבוֹת ר' לִיפָא בְּאֲמִירַת סְלִיחוֹת, וַיְהִי לָהֶם דְּבַר זֶה לְפָלֵא, כִּי מָה יוֹם מִיּוֹמִים, הֲלֹא גַם הֵם בְּחִבּוּרָה חֲסִידִית אַחַת עִמּוֹ, וּמָה פִּתְאֻם נִתְלַהֵב לֵב ר' לִיפָא בְּהַתְּלַהּבוֹת יוֹצֵאת מִן הַכָּלֵל. וַיִּחְקְרוּ אֲצֵלוֹ כַּמָּה אֲבָרְכִים אַחַר הַסְּלִיחוֹת, מָה נִשְׁתַּנָּה ר' לִיפָא. וְהִשִּׁיב לָהֶם, הֵיזוֹת שְׂנֵכְנֵס לְגוֹר בְּעִיר בְּרִסְלָב צְדִיק קְדוֹשׁ וְנוֹרָא נִכְד הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב הַקְּדוֹשׁ, וְשֵׁם קָבֵל הַתְּעוֹרְרוֹת וְהַתְּחִזְקוֹת יוֹצֵאת מִן הַכָּלֵל. וַיְהִי כַּשְּׁמַע ר' נִתָּן זֹאת, נִתְלַהֵב לְבוֹ מְאֹד מְאֹד לְנִסְעָה גַם הוּא אֶל רַבְּנֵי ז"ל, אוֹלֵי יִזְכֶּה גַם הוּא לְהַתְּעוֹרֵר וּלְהַתְּלַהֵב מִחֻדָּשׁ.

ת.

יוֹם א' דְּסְלִיחוֹת נִתְחַבְּרוּ ר' נִתָּן וְר' נִפְתָּלִי וְר' לִיפָא וְר' זְלָמָן הַקָּטָן וְנִסְעוּ אֶל רַבְּנֵי ז"ל. וּכְשֶׁהֲגִיעוּ לְקִצָּה הָעִיר בְּרִסְלָב, נִכְנְסוּ לְבֵית יְהוּדִי אֶחָד לְנוֹחַ, וּשְׁמוֹ ר' בְּעֲרִיל דּוּבְרִישׁ, וְהוּא סֵפֶר לָהֶם אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים מִרַבְּנֵי ז"ל, וְנִתְלַהֵב לָבָם עוֹד יוֹתֵר לְקַבֵּל פְּנֵי רַבְּנֵי ז"ל. (מִזְרַנְגוּ הָרֵב ר' נִתָּן ז"ל הִזָּה רְגִיל לְסִפְרוֹ זֹאת, כְּשָׁבָא בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה בְּדַרְכּוֹ אֶל רַבְּנֵי ז"ל אֶל בֵּית ר' בְּעֲרִיל: "הָאֵב אִיךְ גִּיזְעָהֵן אַז דִּי שְׁטוּב אִיזוּ שׁוֹיִן פּוֹל מִיטֵן רַבִּין". וְרַמְזוּ, שְׂכָף צְרִיף לְהִיּוֹת בֵּית אֲנָשֵׁי־שְׁלוֹמְנוּ, שְׁיִהְיֶה מְלֵא מִרַבְּנֵי ז"ל, הִינְנוּ שְׂיִדְבְּרוּ וְיִסְפְּרוּ שֵׁם רַק מִרַבְּנֵי ז"ל).

תא.

אַחַר־כֵּן נִכְנְסוּ בְּיַחַד אֶל רַבְּנֵי ז"ל. וּמִיֵּד הִפִּיר ר' נִתָּן אֶת רַבְּנֵי ז"ל וְאָמַר לְעֲצָמוֹ: הֲלֹא זֶה תֹּאֵר הָאִישׁ, שְׂאָמַר לִי: "דְּרִאפֵּע זִיךְ אֹנִין הָאֵלֶּט זִיךְ". וְנִתְּנֵנוּ שְׁלוֹם לְרַבְּנֵי ז"ל כְּנֶהוּג. וְסִדֵּר כָּל אֶחָד אֶת יְחוּסוֹ

מאבותיו, כי גם ר' נפתלי הֵיזָה יְחֻסֵן נֶכְד הָרַב מִסְקָאֵהֶל, וְגַם ר' לִיבוֹש הֵיזָה יְחֻסֵן. עָנָה רַבֵּנוּ ו"ל וְאָמַר: "אַלֶּע גּוֹטֶע אִידֶען!" וְאַחַר-כֵּן סִדֵּר ר' נֶתָן אֶת יְחוּסוֹ וְאָמַר לְרַבֵּנוּ ו"ל, שֶׁהוּא קָרוֹב עִמּוֹ, כִּי חוֹתְנוֹ ר' יוֹד צָבִי הֵיזָה לּוֹ קָרְבָה מִשְׁפָּחָתִית עִם זָקְנֵנוּ ר' נֶחֱמָן הוֹרִידֶענְקֶער. עָנָה רַבֵּנוּ ו"ל וְאָמַר: "מִיר קֶענְעֵן זײַך שׁוִין פּוֹן לֵאנְג, נָאר מִיר הָאבֵן זײַך שׁוִין אַ לֵאנְגֶע צִיט, זײַך גִּיזֶעֶהן!".

תב.

ובתוך כך ספר להם רבנו ו"ל שלשה ספורים:

ספור ראשון מהרב הקדוש רבי מרדכי מנעסכיז: שפעם אחת בא אליו אחד מאנשיו וקבל לפניו בענין פרנסה ומעות דירה וכו'. והשיב לו: "אני רוצה, שכל הבית שאמה גר בו, יהיה שלך!" והבית הזה היה גדול מאד עם הרבה שכנים וגם דירת אכסניא היתה שם. וכששמע זאת האיש, תמה, איך יקנה את הבית, והלא הוא קובל לפני רבו, שאין לו במה לפרט אפלו בשנה פרוטה, אין לו פרנסה, ואין לו שכר דירה. אך מאחר שהיתה לו אמונת חכמים בדבורי רבו, תכף נפרד מרבו ונסע אל ביתו בתקנה רבה, שיקימו דברי רבו. אחרי כמה ימים מת הבעל-הבית של אותו בית, ועבר הבית בירשה. ופרצה מחלוקת גדולה בין היורשים, ולא היו יכולים להשמות ביניהם. ובתוך כך נפלה ההצלחה מהבית, כי מתו שם כמה אנשים, וכל מי שקנה את הבית, מת. ויצא שם אז עם האט זיך אריין גיכאפט די גישט גוטע, (הינו שיש שם שדים ורוחות וכו'), ונעשה שם רע על כל הבית, ופסקו העוברי-דרכים מלהפנס אל האכסניא, ובין כך יצאו כל השכנים משם. ועשו הכרזה למכור את הבית, ולא היה עליו שום קונה מחמת השם רע, ועל-כן בכל

(ד) פלם יהודים טובים!

(ה) אנחנו מכירים את עצמנו מזמן, אבל זה זמן ארוך שלא התראינו.

(ו) שחזר לשם ה"לא טוב" — הפחות החיצונים.

פַּעַם פָּחַתוּ מְחִירוֹ, עַד שֶׁעָלָה מְחִירוֹ מֵעֵט מְעוֹת כְּמַעֲט כְּלוּם. וְאִזּוֹ נִכְנַס בְּלִבְ הָאִישׁ הַזֶּה דְּבָרֵי רַבּוֹ ר' מְרֻדְכֵי מְנַעֲסְכִיז, שֶׁאָמַר לוֹ: "אֲנִי רוֹצֶה, שֶׁכָּל הַבַּיִת שֶׁאֲתָה גָר בוֹ, יִהְיֶה שְׁלֶךְ!" וְהִלֵּךְ וְקָנָה אֶת כָּל הַבַּיִת בְּזוּל גָּדוֹל. וּמֵאִזּוֹ הִתְחִילָה לַחֲזוֹר הַהֲצִלָּתָה שֶׁל כָּל הַבַּיִת, וְהִתְחִילוּ לַעֲבֹר בוֹ הַרְבֵּה עוֹבְרֵי-דְרָכִים, וְנִעֲשְׂה עֲשִׂיר גָּדוֹל.

וְנִסַּע אֶל רַבּוֹ רַבִּי מְרֻדְכֵי מְנַעֲסְכִיז לְסַפֵּר לוֹ מַה שֶׁקָּרָה עִמּוֹ, וְאִיךָ שֶׁעָזְרוּ הַשָּׁם יִתְבָּרַךְ, וְנִעֲשְׂה עֲשִׂיר. אַחֲר־כֵּן רָצָה לַחֲזוֹר לְבֵיתוֹ וְהַבִּין מִתְּנוּעוֹתָיו, שֶׁאֵינּוּ נוֹתֵן לוֹ רְשׁוֹת בְּלִבְ שָׁלֵם, כְּמוֹ שֶׁהָיָה רְגִיל תְּמִיד, וְעַל-כֵּן נִתְפַּחַד לְנִסַּע לְבֵיתוֹ וְנִשְׁאַר שָׁם. וְכֵן הָיָה כְּמָה פְּעָמִים, שֶׁנִּכְנַס אֶל רַבּוֹ לְקַבֵּל רְשׁוֹת לַחֲזוֹר אֶל בֵּיתוֹ, הַבִּין מִתְּנוּעוֹתָיו, שֶׁאֵינּוּ נוֹתֵן לוֹ רְשׁוֹת, וַיִּירָא מְאֹד לַחֲזוֹר. (כִּי נָפַל פַּחַד עָלָיו, שֶׁאִם יִחֲזוֹר אֶל בֵּיתוֹ, יָמוּת כְּמוֹ שֶׁאָר בְּעֲלֵי-הַבַּיִת הַקּוֹדְמִים שָׁמָּתוֹ). וְעַל-כֵּן נִתְמַהֵמָה שָׁם שְׁלֹשׁ-עֶשְׂרֵה שָׁנִים. [וְנִסַּפֵּר אֲזוֹ רַבְּנּוֹ ז"ל, שֶׁבִּהְיוֹתוֹ בְּבֵית רַבִּי מְרֻדְכֵי מְנַעֲסְכִיז בְּדַרְכּוֹ חֲזָרָה מֵאַרְצֵי-יִשְׂרָאֵל (כַּנִּז"ל סִימָן שִׁיט), עוֹד פָּגַשׁ שָׁם אֶת הָאִישׁ הַזֶּה]. אַחֲרֵי שֶׁנִּפְטַר רַבִּי מְרֻדְכֵי מְנַעֲסְכִיז, הִתְיַשֵּׁב הָאִישׁ הַזֶּה וְחָזַר וְנִסַּע אֶל בֵּיתוֹ, וְתַכְךָ וּמֵיָד בָּבוֹאוּ אֶל בֵּיתוֹ מֵתִי.

סְפוֹר שְׁנֵי מֵהַרְבֵּ הַקְּדוּשׁ ר' שְׁנִיאֹר וְלָמָן מְלִיאָדִי: שֵׁשׁ לוֹ תְּלִמִּיד אֶחָד רַבִּי אֶהְרָלֵעַ מְסֻטְרָא שְׁלַע, שֶׁאָמַר כְּכַר שְׁמוֹנֶה שָׁנִים תּוֹרָה עַל תּוֹרָה אַחַת מְרַבּוֹ".

סְפוֹר שְׁלִישֵׁי מֵהַתְּקָרְבוֹת הַרְבֵּ הַקְּדוּשׁ רַבִּי יַחִיאֵל מִיכָל מְזֻלְאֵט שׁוֹב לְהַבְעֵל-שָׁם-טוֹב הַקְּדוּשׁ: בְּעֵת שֶׁנִּכְנַס ר' מִיכָל אֶל הַבְּעֵל-שָׁם-טוֹב הַקְּדוּשׁ בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה, נִפְלָה עָלָיו יְרָאָה וְנִפְחַד

(ז) בְּסִפּוֹר הַזֶּה רָמַז לָהֶם רַבְּנּוֹ ז"ל, שֶׁיִּשְׁמְרוּ לֵב מֵאִד לְכָל דְּבַר וְדַבּוֹר, שִׁיּוּצָא מִפִּי, אֲפֹלוּ בְּמִלֵּי דְעֻלְמָא (בְּעִנְיַי הָעוֹלָם), וְאֲפֹלוּ עַל תְּנוּעוֹתָיו, וְלִבְל יִרְמוּ בְּנַפְשָׁם, שֶׁעַל פִּי פְּשׁוּט הוּא מְדַבֵּר דְּבָרָיו חֲלִילָה.

(ח) וְכֵן הַסְּפוֹר רָמַז לְר' נָתָן, שֶׁיִּרְבֶּה לַחֲדָשׁ בְּתוֹרָתוֹ.

גדול. ואחר-כך כשדבר עם הבעל-שם-טוב הקדוש, נפל מהיראה. ונכנסה בו מחשבה, אולי הבעל-שם-טוב הקדוש עם-הארץ. ובאותו רגע תפס הבעל-שם-טוב הקדוש את יד ר' מיכל ואמר לו בזו הלשון: "מיכל, ביסט אן עם-הארץ!"^ט, ונבהל ר' מיכל מאד ונשתומם, איך שיודע מחשבותיו.

וכן היה אצל ר' נתן, כשדבר עם רבנו ז"ל, נכנסה בו מחשבה הנ"ל. ואז כשספר רבנו ז"ל זה הספור וכשסים, תפס את יד ר' נתן ואמר לו: "מיכל, ביסט אן עם-הארץ!"^י.

תג.

אחר-כך יצאו מרבנו ז"ל, ושמעו מאנשיו, שענין רבנו ז"ל הוא רק ראש-השנה. והבינו, שאי-אפשר להיות שם שמונה ימים רצופים ולהתמהמה עד ראש-השנה, על-כן נסעו חזרה לביתם שבנעמרוב.

תד.

קדם שנתקרב ר' נתן אל רבנו ז"ל, אמר לפני פמה אנשים: "אני משתוקק, שיתקרב אלי איש למדן ובעל לשון נפלא, ואז הייתי יכול לבאר כתבי האריו"ל, עד שאפלו נערים יודעי ספר היו יכולין ללמד ולהבין כל כתבי האריו"ל!"

ואחר שנתקרב, אמר רבנו ז"ל לפני פמה אנשים: "ברוך ה', שהזמין לי רך בשנים אחד, שאפלו דבור אחד מדבורי לא יהיה נאבד עוד!"

(ט) מיכל, אתה עם הארץ!

(י) ובה הספור רמז לר' נתן, שתופס מחשבותיו, שחושב אז. ונבהל ונשתומם ר' נתן מאד מאד בראותו בעיניו, כי לא נעלמו מאתו כל מחשבותיו ורעיונותיו העולים על לבו.

תה.

אחר שנסע ר' נתן מרבנו ז"ל כנ"ל, אז דבר רבנו ז"ל עם בתו אדל וספר לה, שנתקרב אליו עכשו איש בשם ר' נתן והפליג בשבחו מאד ואמר לה רבנו ז"ל: "מה אמר לך מחכמתו, פשיביט על בית-הכנסת זה (והראה רבנו ז"ל בידו הקדושה על הבית-הכנסת) בהסתכלות בעלמא, יאמר לך כמה אמות גבהו".

תו.

וכן אחר-כך דבר רבנו ז"ל עם הרב ר' יצחק חתן המגיד מטירהוויצע והפליג בשבח מעלת ר' נתן. ואמר לו רבנו ז"ל: "אם תסתפל עליו, תראה בו, שהוא שפל בדרך כל-כך עד אשר הוא כעפר וכטיט ממש". ובזו הלשון אמר לו: "דו זאלסט איהם אן-קוקן איז ער א גלאט שטיקל בלאטע"². (וכן היה אחר-כך, פשארע, שפגע בר' נתן, שהוא עובר בשוק בנריות גדולה כדרכו ומלבש במלבושי כבוד כדרך בני העשירים, ואף שעדין לא ראה אותו אף פעם, אף-על-פי-כן הפיר בו מיד, כי זה הוא האיש, שאמר לו רבנו ז"ל שבחו, שהוא בעיני עצמו כעפר וכטיט ממש).

תז.

(וכן הפליג רבנו ז"ל בשבח ר' נתן לפני עוד הרבה מאנשיו, איך שהוא שפל בדרך וענו מאד. וכשבא אחר-כך אל רבנו ז"ל, בחנו אותו. אחד אמר לשני: "אולי תקנה לי בייגיל, כי אני רעב!" והשיב לו חברו: "לא אוכל עכשו ללכת, כי אין לי כח!" וכששמע זאת ר' נתן מה שהם מדברים, נתעורר תכף ואמר: "תן לי המעות, ואני אלה לקנות לך!" ואז ראו את גדל ענותנותו, ואיך שהוא בעיני עצמו כלא ממש).

(ב) אם תסתפל עליו, תראה, שהוא חתיכת בוץ חלקה.

תח.

כְּשָׁבָא ר' נְתָן לְבֵיתוֹ, כְּעֵס אָבִיו עָלָיו מְאֹד, שְׁנִסֵּע אֶל רַבְנּוּ ו"ל, כִּי הוּא הָיָה מִכַּת הַמִּתְנַגְּדִים עַל הַחֲסִידִים בְּכָל־לַיּוֹת, וּבִפְרָט עַל חֲסִידֵי רַבְנּוּ ו"ל, שְׁנִקְרָאִים "וְדוּי'נִיקֵעֵס", וְהֵם לְלַעַג וּלְקָלֵס בְּעֵינֵי הָעוֹלָם. וְהִקְפִּיד עָלָיו מְאֹד וְהִסִּית גַּם אֶת פְּלָתוֹ עַל ר' נְתָן, שְׁגַם הִיא תִּחְלַק עָלָיו, לְמָה נִסֵּע אֶל רַבְנּוּ ו"ל. וְכֵן הָיָה, שְׁחֻלְקָה עָלָיו מְאֹד, לְמָה נִסֵּע אֶל רַבְנּוּ ו"ל, וְהִזְהִירָה אוֹתוֹ לֹא לְנִסֵּע שׁוּב אֶל רַבְנּוּ ו"ל.

תט.

בְּאוֹתוֹ שָׁבוּעַ קָדָם שַׁבַּת פְּרִשַׁת נְצֻבִים סְעֵדוּ אֶצֶל רַבְנּוּ ו"ל שְׁנֵי חֲסִידִים חֲשׂוּבִים וְדָבְרוּ עִם רַבְנּוּ ו"ל. וּבְתוֹךְ שִׁיחַתָּם עָמּוּ הֵיוּ מְתוֹלֹצְצִים מֵאֶחָד מִנְּעֻמֵי־רוֹב, שְׁדָרְכוּ לְהִרְבּוֹת בְּמַחִיאַת כַּפַּיִם בְּשִׁעַת הַתְּפִלָּה. וְהִקְפִּיד רַבְנּוּ ו"ל עַל־זֶה מְאֹד וְדָבַר אִתָּם קְשׁוֹת וְאָמַר לָהֶם רַבְנּוּ ו"ל: "וְכִי אַתֶּם יוֹדְעִים מַהִי מַחִיאַת כַּפַּיִם וְכָל הָעֲנִינִים שֶׁיֵּשׁ בָּזוּה, עַד שֶׁאַתֶּם מְתוֹלֹצְצִים מִזֶּה הָאִישׁ אֲשֶׁר עוֹסֵק בְּמַחִיאַת כַּף בְּתוֹךְ תְּפִלָּתוֹ? הֲאֵם אַתֶּם יוֹדְעִים מַעֲלַת הַמַּחִיאַת כַּפַּיִם בְּשִׁעַת תְּפִלָּה, עַד שֶׁלֹּא נִתְקַבַּל אֶצְלָכֶם מַחִיאַת כַּפַּיִם שְׁלוֹ?"

תי.

עַרְב־שַׁבַּת־קֹדֶשׁ פְּרִשַׁת נְצֻבִים, כ"ז בְּאֵלוּל נִזְדַּרְזוּ ר' נְתָן וְיֵצֵא לְחוּץ וְשָׁכַר עֲגָלָה לְנִסֵּעַ לְבְרֶסֶלַב. וְצוּהָ לְבַעַל־הָעֲגָלָה, שִׁיִּסֵּע לְחוּץ לְעִיר וְשֵׁם יִמְתִּיץ עָלָיו. וְהוּא הִלְךָ לְבֵיתוֹ לְקַח מִלְּבוּשֵׁי יוֹם־טוֹב. וְנִתְעוֹרַר רַעַשׁ גָּדוֹל בְּבֵיתוֹ, וְזוּגְתוֹ הִתְחִילָה לְבַכּוֹת וּלְקוֹנֵן מְאֹד, וְאָבִיו מִגִּדָּל וַעֲמּוֹ וְחִרוֹן אָפּוֹ לֹא יָדַע כָּלֵל מַה לַּעֲשׂוֹת. וְר' נְתָן הִזְדַּרְזוּ מְאֹד וּלְקַח אֶת מִלְּבוּשֵׁי יוֹם־טוֹב שְׁלוֹ וְתַכְף וּמִיד יֵצֵא בְּזְרִיזוֹת וְהִתְנוּעַד עִם חֲבֵרָו ר' נִפְתָּלִי, וְיֵצֵאוּ חוּץ לְעִיר וּבָאוּ אֶל הָעֲגָלָה, שְׁחַכְתָּה עֲלֵיהֶם, וְנִסְעוּ יַחַד אֶל רַבְנּוּ ו"ל בְּדַעְתָּם לְהִשָּׂאֵר שֵׁם עַל שַׁבַּת־קֹדֶשׁ פְּרִשַׁת נְצֻבִים וְכֵן עַל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, שְׁחָל אֶז בְּיוֹם שְׁנֵי וְשְׁלִישֵׁי.

ת.יא.

כְּשֶׁהִגִּיעוּ אֶל עִיר בְּרֶסֶלַב אַחֲר־הַצְּהָרִים, וּנְכַסּוּ אֶל רַבְּנֵי ו'ל
וְדִבְרוּ עִמּוֹ קֶצֶת. וְאָמַר לָהֶם רַבְּנֵי ו'ל בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "אֵיךְ וְעַל אֵיךְ
פִּירְעַן גָּאֵר אוֹיֵךְ אַ גֵּייעִם וְעַג"ל, וַיֵּצְאוּ מִמֶּנּוּ.

ת.יב.

לִיל שַׁבַּת־קֹדֶשׁ פָּרַשַׁת נְצֻבִים אָכְלוּ ר' נְתַן וְר' נִפְתָּלִי אֶצֶל רַבְּנֵי
ו'ל, וְאָז שָׁמְעוּ בַּפֶּעַם הָרִאשׁוֹנָה הַזְּמִירוֹת שֶׁל רַבְּנֵי ו'ל וְנִתְפַּעְלוּ
מְאֹד מְאֹד מֵעֵצָם הִירָאָה וְהִקְדָּשָׁה וְהִדְבָּקוֹת שֶׁל רַבְּנֵי ו'ל וְנִתְעוֹרְרוּ
בַתְּשׁוּקָה עֲצוּמָה אֵלָיו יִתְבָּרַךְ בְּכָלֹת הַנֶּפֶשׁ מִמֶּשׁ. וְרַבְּנֵי ו'ל מִשָּׁךְ
כָּל תִּיבָה בְּנַעֲמִימוֹת וּבִדְבָקוֹת עֲצוּמָה, עַד שֶׁר' נְתַן הִרְגִישׁ בְּכָל חֲרוֹז
וְחֲרוֹז, שֶׁרַבְּנֵי ו'ל מְכוּן אֵלָיו (כִּידוּעַ לְאַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ תְּנוּעַת הַנְּגוּן
שֶׁל "אַשְׁת־חֵיל", שֶׁשָׂר רַבְּנֵי ו'ל). וְכִשְׁהִגִּיעַ רַבְּנֵי ו'ל אֶל "כַּפָּה
פָּרָשָׁה לְעַנְי", כַּפַּל כַּמָּה פְּעָמִים, עַד שֶׁסִּיִּים "וַיְדִיָּה שְׁלַחָה לְאַבְיּוֹן".
נִתְעוֹרַר ר' נְתַן בְּבִכְיָה מִתּוֹךְ שִׁמְחָה, הֲלֵא רַבְּנֵי ו'ל מְכוּן אֵלֵי, (כִּי
הוּא הִיָּה עָנוּ וְשִׁפַּל בְּדַעְתּוֹ, עַד שֶׁהִחֲזִיק אֶת עֲצָמוֹ לְהַגְרוּעַ
שֶׁבְּגָרוּעִים, עַנִּי וְאַבְיּוֹן בְּרוּחַנִּיּוֹת, וְכֵאֵן כּוֹפֵל רַבְּנֵי ו'ל הִרְבֵּה פְּעָמִים
"כַּפָּה פָּרָשָׁה לְעַנְי"). וְאַחַר כֵּן בְּבוֹא רַבְּנֵי ו'ל אֶל הַפְּסוּק "עֲזוּ וְהִדְר
לְבוּשָׁה וַתִּשְׁחַק לְיוֹם אַחֲרוֹן", הִיָּה אֶצְלוֹ כַּמְעַט כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ מֵרַב
מִתִּיקוֹת, כִּי הִרְגִישׁ מְנַעַם עֲרִיבַת הַנְּגוּן, שֶׁרַבְּנֵי ו'ל מְרַמְזוּ, שֶׁצָּרִיךְ
לְהִלְבִּישׁ אֶת עֲצָמוֹ בְּלְבוּשׁ עֲזוּ וְהִדְר, וְעַל־יְדֵי־זֶה "וַתִּשְׁחַק לְיוֹם
אַחֲרוֹן", כְּשֶׁיִּגִיעַ כָּבֵר הַיּוֹם הָאַחֲרוֹן, יִהְיֶה לוֹ עִם מָה לְשִׁמְחָה.
אַחֲר־כֵּן רָאָה אֶת הַקְּדוּשׁ שֶׁל רַבְּנֵי ו'ל, אֲשֶׁר כָּל תִּיבָה וְתִיבָה
הֵאִירָה אֶת כָּל הַבֵּית, עַד שֶׁהִרְגִישׁ אֲמַתַּת מְצִיאֹתוֹ יִתְבָּרַךְ מִמֶּשׁ
בַּבֵּית. וְאַחֲר־כֵּן כְּשֶׁשָּׂר רַבְּנֵי ו'ל "אַתְּקִינֵנוּ סַעֲדָתָא", (שֶׁדִּרְכוּ הִיָּתָה
לְנַגְנוּ אַחֲר־אֲכִילַת "הַמוֹצֵיא"), מִשָּׁךְ רַבְּנֵי ו'ל אֶת תִּיבַת "נְזַמִּין לָהּ
הַשְּׂתָא בַּפְתוֹרָא חֲדָתָא", נִזְכָּר מָה שֶׁאָמַר לוֹ הַיּוֹם רַבְּנֵי ו'ל: "אֵיךְ

וועל אייך פירען גאר אויף א נייעם וועג"מ. ואחר-כך כשהגיע רבנו ז"ל אל תיבת "להתקפא חלשין", כפל על-זה פעמים אין מספר בהתעוררות רבה. והיה ר' נתן מספר, שתיבות אלו "להתקפא חלשין" מליים אותו כל ימי חייו, איך שרבנו ז"ל אוהז בכל החלשים ומחזק ומאמץ אותם לבל יתאשו, חס ושלום, ומגלה להם, שיש תקנה לאחריהם וכו'.

תיג.

באמצע הסעדה ענה ואמר רבנו ז"ל לר' נתן בזו הלשון: "בתחלת כניסתי לפה, ברסלב, עמדתי פעם אחת על פתח הבית-מדרש והוכחתי את ה'עולם' אודות התפלה, שאינם מתפללים כראוי. ואמרתי להם, שאין שומעים משום אחד מהמתפללים שום מחיאת כף!" והאריך קצת בשיחה זו, עד שנכנס אז באמירת מאמר ואמר אז המאמר "אתם נצבים" בלקוטי מוהר"ן חלק א' סימן מ"ד המדבר ממעלת המחיאת כפים בתפלה.

תיד.

אחר ברפת-המזון, שנפרדו כל המסבין משלחן רבנו ז"ל והלכו כל-אחד לביתו, ר' נתן מרב התרגשותו והתעוררותו כבר לא היה יכול לישן ויצא מחוץ לעיר וישב שם כל הלילה וצעק בקול גדול: "רבוננו-של-עולם, אין ברסלב ברענט א גרויסען פייער, פייער מיר אריין דאס פייער אין הארצען אריין!" ובכה כל הלילה מרב תשוקה.

(מ) אני אנהיגכם על דרך חדשה לגמרי.

(ג) רבוננו-של-עולם, בברסלב בוערת אש גדולה, הבער את האש היו בלבי פנימה!

תטו.

בבקר בסעדה שניה של שבת-קדש גם-כן דבר רבנו ז"ל הרבה ורמזו לר' נתן רמזים, איך שיחזק עצמו ויעמד על עמדו ולא יתפחד כלל.

תטז.

מוצאי-שבת-קדש פרשת נצבים לקח ר' נתן גר וידיו ורשם לעצמו את המאמר הנ"ל באות תי"ג, ששמע כליל שבת-קדש מרבנו ז"ל.

תיז.

(ונשמע אחר-כך מפי רבנו ז"ל, שאמר בזו הלשון: "אנחנו כבשנו את עיר ברסלב במחיאת-כף וברקודין!" כי המאמר הזה מדבר ממחיאות-כפים. אחר-כך בחרף של שנת תקס"ג (ענין לקמן סימן תנו) אמר מאמר המדבר מרקודין וממחיאות-כפים, וכן כל השנה רקד רבנו ז"ל הרבה).

תקס"ג

תיח.

יום א', ערב ראש-השנה תקס"ג היה אז יומא דשוקא^פ (יריד) בעיר ברסלב, וחשבו אביו של ר' נתן ואשתו, כי מסתמא יחזר עוד היום אל ביתו. והודיעו לכמה ממכיריהם מנעמרוב, שנסעו ליריד לברסלב, שאם ימצאו את ר' נתן, שיאמרו לו שיחזר. וכן היה; כי

אנשי נעמרוב, שהיו ביריד, פגשו את ר' נתן ושאלו אותו, אם יסע על יום-טוב ראש-השנה לביתו. והשיב להם ר' נתן, שהיריד שלו עדין לא נגמר. וכשבאו הסוחרים חזרה לביתם שבנעמירוב, ואביו של ר' נתן ראה, שבנו לא בא — חרה לו מאד. והיה לו לבזיון גדול, שבנו, שהוא למדן גדול, התחבר אל החסידים בכלל, ואל ה"יודויניקעס" בפּרָט, אשר הם ללעג ולקלס גם בעיני חסידים אחרים.

תיט.

ליל ראש-השנה קבוצ גדול של אנשי-שלוֹמנו מפל העירות, מתפללים יחד עם רבנו ז"ל כאשר הזהיר לכל מקרביו, שענין שלו הוא ראש-השנה, ושיתקבצו אליו בראש-השנה. רבנו ז"ל עומד תפלת העמידה בליל ראש-השנה ארבע שעות. כל המתפללים מסיימים את התפלה והולכים לביתם ואוכלים סעדת יום-טוב ומברכים ברפת-המזון וחוזרים אל הבית-הכנסת, ועדין עומד רבנו ז"ל תפלת העמידה. והצבור מחכה ומחכה, עד שרבנו ז"ל גומר תפלתו. ואז מברך את כל אחד: "לשנה טובה תפתח ותחתם לאלתר ולחיים טובים". (וכבר ידוע שיחת רבנו ז"ל: "מה שצדיקים אחרים פועלים מראש-השנה עד הושענא-רבא, אני פועל בליל ראשון של ראש-השנה". עוד אמר: "שביל ראשון אני מעביר קדם את אנשי").

תכ.

בין-השמשות ראש-השנה אמר רבנו ז"ל תורה על פסוק (תהלים צח, ו): "בחצרות וקול שופר" ובלקוטי-מוהר"ן חלק א' סימן ה'. ואז נשמעו בעולם הגזרות, שרצתה המלכות לגזר; הינו לקח את בני ישראל לחיל. וכן נשמע, שרצתה המלכות לגזר עוד כמה גזרות, שקורין פונקטין. ורבנו ז"ל באמירת תורתו השתדל לבטל את הגזרה. ונכלל בתחלת התורה, "כי צריך כל אדם לומר: כל העולם

לא נברא אלא בשבילי. נמצא, כשהעולם נברא בשבילי, צריך אני לראות ולעין בכל עת בתקוה העולם ולמלאות חסרון העולם ולהתפלל בעבורם. וענין התפלה הן בשני פנים, הינו קדם גזר-דין וכו', אבל לאחר גזר-דין" וכו', עין שם. והבינו אז מדבריו הקדושים, שהוא כבר לאחר גזר-דין. אף-על-פי-כן עסק רבנו ז"ל כל השנה הזו תקס"ג להמתיק את הדין ופצל, שנתצפב הדין עשרים וחמש שנים. ונשמע אז מפיו, שאמר בזה הלשון: "איך האב דאס אפ גישטופט אויף עטליכע און צוואנציג יאהר"ז". (וכן היה מכון ממש, שמשנת אמירת התורה עד שנת יציאת הגזרה לפצל בשנת תקפ"ז בסופה יש בערך חמשה ועשרים שנה).

תכא.

ואמר ר' נתן, שלא היתה לו שום השגה בהתורה, שאמר רבנו ז"ל, רק היה נראה לו מאד פרוש הפסוק (משלי טו, לב): "אזן שמעת תוכחת חיים בקרב חכמים תלין", שפרש רבנו ז"ל לשון תלונה ומריבה; כשאתה שומע מריבות שבין הצדיקים, תדע, שנה משמיעין אותך תוכחה, שפגמת בטפי מוחך וכו', עין שם. ובנה נתישבה לו קשיא, שהלך עמה מה שהכניס בו חותנו הגאון ר' דוד צבי, ולא היה לו שום תרוץ על-זה, עד ששמע פרוש הפסוק הזה; הינו כי חותנו התקרב בתחלה לכת החסידים ונסע אל הרב הקדוש ר' פנחס מקאריץ ונראה בעיניו מאד מאד דרכו והנהגתו, אף שמע שם, שמדברים הרבה על הרב הקדוש ר' מיכל מזלאטשוב. והתישב, שיסע גם אל הרב הקדוש ר' מיכל מזלאטשוב ולראות הנהגתו ודרכו. וכן עשה ונסע. וכשבא אצל הרב הקדוש ר' מיכל מזלאטשוב, נראה בעיניו מאד מאד דרכו והנהגתו, אף שמע שם, שמדברים על הרב הקדוש ר' פנחס מקאריץ: "דער איז אפ גיפאסקינט מיט זיינע מענטשן וכו' און דער איז אפ גיפאסקינט

מיט זיינע מענטשן וכו'".^פ וכאב לו מאד מאד על גדל המחלקת והפרוד לכבות, שיש בין הצדיקים, עד שאמר: "אני מאמין, ששניהם אמת, מה שזה מדבר על-זה, ומה שזה מדבר על-זה". ומחמת זה נתרחק מהחסידים והיה רגיל לקבץ לו שעור בכל יום במכון לדבר על החסידים כדי להתרחק מהם. ומאז היתה קשה לר' נתן קשה זו, למה צריך, שתהיה מחלקת בין הצדיקים השלמים, ועכשו תרצה לו, כי כל מצותא ומריבה, שיש בין הצדיקים השלמים, אין זה אלא כדי שיגרושו סטריין אחרנין (הינו מי שאינו ראוי לשוב). עוד בדבר אחד קלע רבנו ז"ל אל נקדת לבו במה שמבאר שם בהתורה, שצריך לשמר את המחשבה ולא להחמיצה וכו', כי הוא היה בטבעו בעל-מחשבה. ואף שמחשבותיו היו רק של תורה, אף-על-פי-כן היו מחשבותיו מבבלולות אותו וכו'.

תכב.

אחר ראש-השנה נסכם בלב ר' נתן להשאיר אצל רבנו ז"ל לכל הפחות עד אחר יום-כפור, ובפרט שהיה לבו מלא דבורים, ורצה למצא איזו הזדמנות ושעת כשר לשוח ולדבר עם רבנו ז"ל ביחידות ולספר לפניו את כל לבו וכל מה שעבר עליו מימי קטנותו עד עכשו בפרטי פרטיות.

תכג.

עשרת-ימי-תשובה אחד הימים נכנס ר' נתן אל רבנו ז"ל והיה עמו ביחידות. ואז התחיל לספר לפני רבנו ז"ל את כל לבו בפרטי-פרטיות וכל מה שעבר ועובר עליו. ואז צוה עליו רבנו ז"ל במה הנהגות פרטיות כמו ללמד שמונה-עשר פראקי משניות בכל יום, ושמעת לעת בכל שבוע לא יאכל דבר מן החי, ושיהיה געור פעם אחת שני ימים ולילה אחד רצופים. ואחר-כך יצא רבנו ז"ל

(פ) זה החלט עם אנשיו וכו', וזה החלט עם אנשיו וכו'.

עמו מהבית, והלכו יחד בחוץ אנה ואנה אצל הבית-הפנסת הגדול, ודבר עמו רבנו ז"ל הרבה דברים המשיבים את הנפש והחיה אותו מאד מאד. וגלה לו רבנו ז"ל התחזקות נפלאה, איך שאסור לפל בדתו משום דבר ומשום בריה שבועולם, יהיה איך שיהיה. ובאמצע השיחה לקחו רבנו ז"ל בידו הקדושה סביב כתפו ואמר לו בזו הלשון: "און ווייטער איז זייער גוט אז מען רעדט זיך אויס דאס הארץ פאר השם יתברך, אזוי ווי מען רעדט זיך אויס פאר איין אמת'ן גוטען פריינד"^צ. ואז גלה לו בפעם הראשונה ענין התבודדות ושיחה בינו לבין קונו, ואיך שאין שום עצה אחרת בעולם רק לברח אליו יתברך ולספר לפניו יתברך את כל לבו וכל מה שעובר עליו בפרטי-פרטיות כאשר ידבר איש אל רעהו בלשון שרגיל בה.

תכר.

ומיד נכנסו אלו הדבורים בלבו כאש בוערת ממש, והבין תכף, שעל-ידי עצה זאת בודאי יהיה נעשה איש פשר פראוי, כי כל מיני מחשבות שייסבב הבעל-דבר בדעתו וכל מיני מניעות שימנעוהו — כלם יספר לפני השם יתברך ויבקש מאתו רחמים ותחנונים על כל דבר, שיעזרו להיות פראוי לאיש הישראלי. ועל-ידי אלו הדבורים והגלוי של התבודדות קרב רבנו ז"ל את ר' נתן להשם יתברך בהתקרבות גדולה מאד, כי שום דבר לא לקחו וקרבו כל-כף אליו יתברך כמו הגלוי של התבודדות, שגלה לו רבנו ז"ל. פי תכף ומיד שרק שמע נפלאות ענין הזה לדבר אליו יתברך בלשון שרגילים בה, נתלהב לכו מואד מאד אליו יתברך. ומיד שהלך מרבנו ז"ל, נכנס בבית-הפנסת הגדול, שלא היה שם שום אדם, והתחיל לקיים זאת, ולבו נמשך אז מאד מאד אחריו יתברך בכלות הנפש.

(צ) והלאה זה מאד טוב, שמשיחים את הלב לפני השם יתברך, כמו שמשיחים לפני יריד טוב אמת.

תכה.

ו' בתשרי, שבת־תשובה, פּרשת וילך בסעדה שלישית התחיל רבנו ז"ל לומר פסוק זה בהתלהבות גדולה (יחזקאל א, כו) "ועל דמות הכפסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה". ואחז אז בשתי ידיו הקדושות את שתי ידיות הכפסא, שישב עליו, והיה מתנועע עם הכפסא. ואמר באימה וביראה ובמסירת נפש עצומה מאד בזו הלשון: "אז מען זיצט אויף דעם שטול, דעמאלט איז מען א מענטש"י, ונהדברים סתומים וגנוזים מאד, עין זהר תזריע מח). ואחר־כך אמר תורה על פסוק (דברים לא, יד): "קרא את יהושע", [בלקוטי־מוהר"ן חלק א' סימן ו]. והיא תורה נוראה ונפלאה מאד. ורמז רבנו ז"ל, איך שצריכים לסבל בזיונות ושפיכת דמים, קדם שמקבלים מהגקדה העליונה, שהוא הצדיק. והעקר הוא להם ולשתק למחרפו ולמבזו ולא לענות לו דבר.

תכו.

מוצאי־שבת־קדש אחר הבדלה היו אז אצלו הרבה אנשים וביניהם תלמידו ר' יודיל ועוד כמה זקנים חשובים, שהיו מתפללים מתוך סדור האריו"ל. ענה ואמר להם רבנו ז"ל: "תאמרו לי, איך מרמז בהתורה שאמרת בסעדה שלישית כל הפונות של אלול!" והחרישו ולא ענו לו דבר, כי באמת אי־אפשר בשום אופן להבין מעצמן סוד הפונות של אלול, איך הם מרמזים בהתורה הנ"ל, וצוה רבנו ז"ל להביא לפניו סדור האריו"ל ופתח אותו והראה לפניהם הפונות של אלול. ואחר־כך פתח פיו הקדוש והנורא והתחיל לגלות פלאות, איך כל הפונות של אלול מרמזים שם בדרך נפלא ונורא מאד כנדרפס כבר אחר התורה. אך באיזה אופן שנתגלה, אי־אפשר לצייר בכתב את השעור שבלב, את כל הנעימות והנפלאות תמים דעים, שהרגישו אז.

(ק) כשיושבין על הכפסא, אז הוא אדם.

תכו.

יום ד', יום-כפור ר' נתן התפלל עם רבנו ז"ל.

תכה.

מחרת יום-כפור ר' נתן נכנס אל רבנו ז"ל לקבל ברכת פְּרָדָה, כי בְּדַעְתּוֹ לְחֹזֵר הַיּוֹם לְבֵיתוֹ. וְרַבְּנוּ ז"ל אָמַר לוֹ בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "שֶׁבְכָל מְקוֹם שֶׁמְתוֹעֲדִין יַחַד רַבִּי עִם תַּלְמִיד, נַעֲשֶׂה בַחֲנִינָת מְשִׁיחַ וְיִהְיוּ שְׂעֵי וְאֵה־מוֹעֵד, שֶׁהַזְּכָרִיתִי בְּשֶׁבֶת בְּהַתּוֹרָה", כְּנ"ל.

תכט.

חג-הספות הִיָּה ר' נתן בְּנַעֲמָרוֹב. וְקִבֵּץ מִנֵּין מְאֻשֵׁי-שְׁלוֹמֹנוּ וְהַתְּפִלָּה יַחַד בְּסִפָּה שֶׁל אָבִיו. וְגַם אֶת הַסְּפָר-תּוֹרָה שֶׁל אָבִיו לָקַח לָשֵׁם. וְהַתְּפִלָּה בְּהַתְּלֵהבוֹת וּבַחֲסִיּוֹת בְּמַחֲיאוֹת כַּפַּיִם כְּדָרְךָ אֲנִשֵׁי-שְׁלוֹמֹנוּ.

תל.

חל-המועד סבות חלם המגיד מטירהוויצע: אָשֶׁר עֲנִין יִצְיָאָתוּ שֶׁל רַבְּנוּ ז"ל מְעִיר זְלַאטִיפּוֹלִי לְעִיר בְּרֶסֶלַב מְרָמֵז בַּפִּסּוּק (יחזקאל לו, כו): "וְהִסִּירְתִּי אֶת לֵב הָאָבֶן מִבְּשָׂרְכֶם וְנִתְתִּי לָכֶם לֵב בָּשָׂר". לֵב הָאָבֶן הוּא בַחֲנִינָת (מְלָכִים-א' י, כו) "וַיִּתֵּן הַמֶּלֶךְ אֶת הַפֶּסֶף בִּירוּשָׁלַיִם כְּאֲבָנִים", כִּי שֵׁם הָעִיר זְלַאטִיפּוֹלִי עַל שֵׁם רַבּוּי הַפֶּסֶף וְהַמָּמוֹן. "וְנִתְתִּי לָכֶם לֵב בָּשָׂר" — אוֹתִיּוֹת בְּרֶסֶלַב, וְהַקִּיץ. וְאַחֲרֵיכֶן כִּשְׁבָא אֶל רַבְּנוּ ז"ל וְסָפַר לְפָנָיו אֶת הַחֲלוּם, עֲנָה וְאָמַר רַבְּנוּ ז"ל בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "לְעֵתִיד לְבָא וְנֹעַט דֵּי גְאֻנְצֵעַ וְנֹעֲלֵט זֵיין בְּרֶסֶלְבֵר חֲסִידִים", דְּאִיתָא בִירוּשָׁלַמִי (יומא פָּרָק ד' הַלְכָה א') עַל פִּסּוּק:

(ר) לְעֵתִיד לְבּוֹא כָּל הָעוֹלָם יִהְיוּ חֲסִידֵי בְּרֶסֶלַב.

"ונתתי לכם לב בִּשְׂרָר": אל תקרי בִּשְׂרָר, אלא בסר, שִׁיְהִיָּה כָּל אֶחָד בּוֹסֵר בְּחֶלֶק שֶׁל חֵבְרוֹ, "לב בִּשְׂרָר" — אוֹתִיּוֹת "בְּרִסְלָב" שׁ.

תלא.

כָּל יָמֵי חַג הַסְּפּוֹת הָיוּ אֶצֶל רַבְּנֵנוּ ז"ל אֲנָשִׁים רַבִּים וּבְתוֹכָם ר' יוֹדִיל וְר' שְׁמוּאֵל אֵיִזִיק. וְהָיוּ כְּרוּכִים אַחֲרָיו מְאֹד מְאֹד. בְּכָל מְקוֹם שֶׁרַק הֵלֶךְ רַבְּנֵנוּ ז"ל, הִלְכוּ עִמּוֹ מְרַב דְּבִקּוֹת נִפְשָׁם בְּרַבְּנֵנוּ ז"ל בְּאַהֲבָה עֲצוּמָה עַד כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ.

תלב.

יוֹם א' הוֹשַׁעְנָא רַבָּא דְּבַר רַבְּנֵנוּ ז"ל הִרְבֵּה עִם ה"עוֹלָם", וּבְתוֹךְ דְּבוּרָיו הִפְלִיט מִפִּי דְּבוּרִים אֵלּוּ: "וּמָה אַעֲשֶׂה, שְׁשָׁנֵי רוֹצְחִים עוֹמְדִים עָלָיו וְאוֹמְרִים, אַךְ-עַל-פִּי-כֵן אָנִי מְנַהֵיג, (שְׁקוֹרִין גּוֹטְעֵר יוֹד)". וְהִרְאָה בְּיָדוֹ הַקְּדוּשָׁה עַל ר' יוֹדִיל וְר' שְׁמוּאֵל אֵיִזִיק, בְּעֵצ

(ש) וַיִּלְבָּאֵר זֹאת קֶצֶת לְפִי קִטְנוֹת דַּעְתּוֹ: כִּי הִגִּה כָּל הַצְּרוֹת וְהַגְּלִיּוֹת שְׁעוֹבְרוֹת עֲלֵינוּ, הֵן רַק מִחֲמַת לֵב הָאֶבֶן שֶׁבְּקַבְּנוּ, שְׁעַל-יְדֵי-זֶה נִתְעַקַּם מִחֲנוּ וְנִדְעַתְנוּ בְּקִשְׁיוֹת וּבְסִפְקוֹת, כִּי יֵשׁ לָנוּ לֵב אֶבֶן דָּאס הָאֶרֶץ אִיז פֶּאֶר־שְׁטֵינְעֶרְט. וְזֶה הַגֵּרֶם לְכָל הַמְּרִיכוֹת וְהַמְּחַלְקֹת וְהַשְּׂנְאָת חֲנָם וְכו', עַד שְׁאִי-אֶפְשֶׁר לְהִתְחַבֵּר עִם חֵבְרוֹ, וּמִשּׁוֹם זֶה מִתְאַרְכֵּת גְּלוּתְנוּ (יוֹמָא ט). אֲבָל בְּהַתְגַּלוּת מְלָךְ הַמְּשִׁיחַ אִז נֶאֱמַר (יְחֻזְקָאֵל לו, כו): "וְהִסְרֵתִי אֶת לֵב הָאֶבֶן מִבְּשַׂרְכֶם וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב בִּשְׂרָר", שְׂאִז יוֹכֵל אֶחָד לְסַבֵּל אֶת חֵבְרוֹ. כִּי מִגְּדֹל הַדַּעַת וְהַדְּבָקוֹת בְּגִלּוֹי אֱלֻקוֹתָיו יִתְבַּרֵּךְ, שִׁיִּזְכּוּ כָּל אֶחָד כְּפִי יִגִּיעֲתוּ וְיִסְתַּחֲתוּ, כְּמוֹ-כֵן תִּתְפַּשֵּׁט כְּבֹד הַעֲקֻמִּיּוֹת מִלְּבָבוֹ, וְיִהְיֶה רַק בְּשִׁלּוּם וּבְאַהֲבָה עִם חֵבְרוֹ, וְתִתְבַּטְּלָהּ הַקְּנָאָה וְהַשְּׂנְאָה לְגַמְרִי, וְאֶחָד יִתְחַבֵּר עִם חֵבְרוֹ. וְהִגִּה כָּל הַגְּלוֹי שֶׁל רַבְּנֵנוּ ז"ל הוּא גְּלוֹי אֱלֻקוֹת בְּמַדְרַגָּה נוֹרָאָה וְנִשְׁגָּבָה עַד מְאֹד מְאֹד אֲשֶׁר הַמְּשִׁיחַ יִכְבַּשׁ אֶת הָעוֹלָם עִם דַּעְתּוֹ. וּמְרַב הַשְּׂנָה וְנִדְעַת בְּדִבְקוֹת הַבוּרָא יִזְכּוּ לְלֵב בִּשְׂרָר, וְאֶחָד יִהְיֶה בּוֹסֵר בְּחֶלְקוֹ שֶׁל חֵבְרוֹ, כִּי תִתְפַּשֵּׁט גְּדֹל הָאַהֲבָה וְהָאַחֲדוּת וְהַשְּׁלוֹם. וְזֶה אוֹתִיּוֹת "בְּרִסְלָב" כְּאוֹתִיּוֹת "לֵב בְּסָר", שְׂאֶחָד יִהְיֶה בּוֹסֵר בְּחֶלְקוֹ שֶׁל חֵבְרוֹ. וְעַל-כֵּן לְעַתִּיד לְבוֹא בְּהַתְגַּלוּת מְלָךְ הַמְּשִׁיחַ יִהְיֶה כָּל הָעוֹלָם בְּרִסְלָב חֲסִידִים; הֵינּוּ שִׁיְהִיָּה לָבָם "לֵב בִּשְׂרָר", וְיִתְפַּלְלוּ אֶחָד עִם חֵבְרוֹ אֲשֶׁר בְּזֶה תְלוּיָהּ הַגְּאֻלָּה, שֶׁתִּתְפַּלְלָנָה הַמְּדוּת. כִּי מֵה שֶׁהַמְּלָכִים שָׁמְתוּ, הִיָּה כִּי לֹא יִכְלוּ לְסַבֵּל זֶה אֶת זֶה "וַיִּמְלֹךְ וַיָּמָת", שֶׁפָּגְמוּ בְּהַתְנַשְּׂאוֹת, "אֲנָא אֶמְלֹךְ עַל חֵבְרִי", עַל-יְדֵי-זֶה מָתוּ. אֲבָל הַתְּקוּן יִהְיֶה עַל-יְדֵי מְשִׁיחַ, שִׁיִּתְבַּטְּלוּ זֶה לְזֶה וְיִתְפַּלְלוּ יַחַד, וְדו"ק.]

שְׁאָמַר שְׁנֵי רוֹצְחִים. [הֵינּוּ שְׁעֲלִיהֶם הָיָה מִתְכַּנֵּן, מִחֲמַת שֶׁהֵם הָיוּ כְּרוֹכִים אַחֲרָיו. וּמִי יִזְכֶּה לְהַבִּין הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, כִּי שְׁנֵיהֶם ר' יוֹדִיל וְר' שְׁמוּאֵל אֵיזִיק הָיוּ יִקְרִים בְּעֵינָיו מְאֹד וְהָיוּ מְגֹדְלֵי תִּלְמִידָיו].

ת.ג.

יום ב', שְׁמִינִי-עֶצְרַת דְּבַר רַבְּנוּ ו'ל עִם ר' יוֹדִיל וְר' שְׁמוּאֵל אֵיזִיק מְעַנְּנֵן רַקוּדִין וּמְחִיאַת כַּף וּמָה שְׁמֵהֶפְכִּים אֶת עֲצָמוֹ בְּתוֹךְ הַרְקוּד, שְׁנָה בְּחִינַת (שְׁמוֹת יט, ג): וּמִשֶּׁה עָלָה (שֵׁם שֵׁם, כ): וַיֵּרֶד ה' עַל הַר סִינַי, שֶׁהִתְחַתְּוִינִים עָלוּ לְמַעְלָה, וְהִעֲלִינִים יָרְדוּ לְמַטָּה וְכוּ'. וְהִסְבִּיר לָהֶם כָּל הָעֲנִינִים, שְׁעוֹשִׂים בְּחַתְּנָה, כְּגוֹן מָה שְׁאוּמְרִים עַל הַחַתְּנָה מְלַתָּא דְּבְדִיחוּתָא וּמָה שְׁמַכְסִין אֶת הַכֶּלֶה בְּדַעַק טוֹרָה, וּמָה שְׁמִשְׁלִיכִין עַל הַחֶתֶן אוֹפִין וּמָה שְׁנוֹתְנִין כָּל אֶחָד מְעוֹת, שְׁקוֹרִין שְׁבַת, בְּשִׁבִיל הַמְרַקְדִים וְכוּ' וְכוּ'. וְהָאֵרִיךְ עִמָּהֶם הַרְבֵּה בְּפִרְטוּיֹת כָּל הָעֲנִינִים. [וּנְשַׁכַּח הָרַב, וּקְצַת מָה שְׁזָכַר ר' יוֹדִיל, סֵפֶר אַחֲר־כַּף לְר' גִּתָּן, וְהוּא כְּתוּב, כְּמוֹ שְׁנַדְפַּס עֲכָשׁוּ בְּשִׁיחוֹת הַר"ן סִימָן פ"ו, עִין שָׁם].

ת.ד.

אַחֲר־כַּף הַתְּחִילוּ לְהַכְּנִס אֶצֶל רַבְּנוּ ו'ל הַמוֹן עִם מְאַנְשֵׁי הָעִיר, שְׁבָאוּ אֵלָיו בְּגוֹן וּבְשִׁמְחָה בְּנֶהוּג בְּיוֹם שְׁמִינִי-עֶצְרַת. וְאָז אָמַר רַבְּנוּ ו'ל לְר' יוֹדִיל וְלְר' שְׁמוּאֵל אֵיזִיק: "לְכוּ לָכֶם, כִּי אֲנִי צָרִיךְ לְעֶסֶק עִמָּהֶם, וְאִין זֶה שִׁיךְ לָכֶם!" וְהִלְכוּ לָהֶם מְמַנּוּ. וְאַחֲר־כַּף גִּעְשָׁתָה שָׁם שְׁמִחָה גְּדוֹלָה בְּקוֹל רַעַשׁ גְּדוֹל שֶׁל שִׁיר וְשֶׁל שְׁמִחָה. וְאָז רָקַד רַבְּנוּ ו'ל בְּעֲצָמוֹ הַרְבֵּה מְאֹד מְקַצַּת זְמַן קֹדֶם הַלְּיָלָה עַד כְּפָה שְׁעוֹת בְּתוֹךְ הַלְּיָלָה שֶׁל שְׁמִחַת-תּוֹרָה.

תלה.

יום ג', שמחת-תורה נתקבצו כמה אנשים מאנשי-שלוֹמנו אצל ר' נתן לשמח בשמחת יום-טוב ונזכרו בגדלת רבנו ז"ל ובתורה ובזמירות, ששמעו אצלו, האבן זיי זיך גיךראפעט אויף די ווענט^א מגדל הדבקות והגעגועים. והתחרטו מאד על שלא נסעו אל רבנו ז"ל בחג הספות, ועל-פל-פנים על הימים האחרונים שמיני-עצרת ושמחת-תורה. ודברו ביניהם ונספם אצלם, תכף ומיד אחר הבדלה לנסע אל רבנו ז"ל. וכן עשו ונסעו והגיעו לעיר ברסלב סמוך לחצות ושרו בקול גדול: "צהלי ורני יושבת ברסלב כי גדול בקרבך קדוש ישראל". ונכנסו אל רבנו, ז"ל ועדין היו שם הרבה אנשים שמחים עד מאד ברקודים ובמחיאות-כף. ותכף ומיד נתנו שלום לרבנו ז"ל, וכבדם במזונות, והיו שמחים אז הרבה מאד יחד. ואחר שעה בא הבעל-עגלה ואמר, שנצרך לנסע חזרה, כי-כן שכר אותו ר' נתן, שיסע מנעמירוב לברסלב, וישהו שם כשעה ואחר-כך עוד באותו לילה יחזור, כדי שבפית לא ידעו, שנסעו אל רבנו ז"ל. וכן עשו כל האנשים, שבאו מנעמירוב, קבלו רשות מרבנו ז"ל (שקורין גיזעגינט)^ב. ולר' נתן אמר רבנו ז"ל: "עוד לא נתתי לך בעבור הוצאות!" והבין ר' נתן, שרבנו ז"ל רוצה שישאר אצלו. וכן היה; ר' נתן נשאר אז, ושאר האנשים חזרו לנעמירוב.

תלו.

יום ד', אסרו-חג קדם אור היום הלך ר' נתן עם רבנו ז"ל למקנה, ואחר-כך הלכו להתפלל בבית-הכנסת דשם. ולרבנו ז"ל היו שני זוגות תפלין של רש"י, ונתן זוג אחד לר' נתן עם השלית של חל שלו, והתפללו שם בבית-הכנסת. אחר התפלה אכל ר' נתן פת-שחרית אצל רבנו ז"ל. ואחר ברפת-המזון אמר לו רבנו ז"ל:

(א) הם חבטו עצמם בקירות.

(ב) ברפת-פרדה.

"בוא ונלך לשוחח קצת!" ויצאו לחוץ והלכו אנה ואנה. וספר ר' נתן את כל הקורות אותו כל ימי חג הסוכות, איך שהתפלל בכח התורה ששמע בראש-השנה, והתפלל התפלה בסכה ובכח עם מחיאות כף וכו'. ואז נתלהב רבנו ז"ל וגלה לו תורה נפלאה על פסוק (דברים לב, נא): "על אשר מעלתם בי" [בלקושי-מוהר"ן, חלק א', סימן מח]. ושם מגלה רבנו ז"ל, שסכה ותפלה בכח סגלה לבנים. ומחמת שלר' נתן עדין לא היה זרע של קימא, פי זוגתו היתה מפלת כמה פעמים, והיה לו צער גדול מזה, ועכשו שמע מרבנו ז"ל, ששמיני-עצרת עוצרת הנוקבא הטפה שלא תפיל וכו' (עי' בפנים התורה), נתלהב ר' נתן מאד מאד, כי הלא עוד לא ספר לרבנו ז"ל צערו מה שעובר עליו בענין הנפלים, והוא רואה, איך שרבנו ז"ל מכון אליו על-ידי התורה הנ"ל ברוח-הקדש. ועל-כן נתעורר וספר לרבנו ז"ל את צערו, שזוגתו כבר הפילה כמה פעמים בחודש הרביעי לעבורה ועכשו היא גם-כן מעברת, והם יראים מאד, שלא תפיל. ענה ואמר רבנו ז"ל: "בעבור זה אתה צריך לתן על פדיון!" ותכף השיב ר' נתן: "בלא זה חשבתי לתן לכם על פדיון!" ענה ואמר לו רבנו ז"ל: "מעות איני צריך, רק תראה להכין לביתי ששה כסאות בחינת "שש מעלות לכסא", שהוא כנגד הנא"ו שבתוף האל"ף, שהזפרתי בתורה שאמרתי בשבת-תשובה!" (וכן היה; ר' נתן עשה בחורף הזה לרבנו ז"ל ששה כסאות וזכה לששה ילדים, חמשה בנים ובת אחת).

אחר גמר התורה הלך עמו רבנו ז"ל לביתו, ואכלו סעדת הצהרים. ורבנו ז"ל תפס את מחשבתו, איך שנתעורר ונתלהב כל-כף, עד שאין לו חשק כבר לחזור הביתה, ענה ואמר לו רבנו ז"ל: "קימת עד עכשו בקי ברצוא, נצרך לך עכשו לקיים בקי בשוב". ואז לעת ערב חזר ר' נתן לביתו לגעמרוב.

תלו.

אחר סכות בא איש אחד מנעמרוב אל רבנו ז"ל, והוא היה האיש, שהיה אצלו קדם ראש-השנה, שהיה מתלוץ ממחיאת-כפיים (כנ"ל סימן תט). והאיש הזה בא על אודות בנו, שנחלה אצלו, רחמנא לצלן. והראה לו רבנו ז"ל מאמר אחד "בפרי-עץ-חיים" (שער חזרת עמידה פרק ז' בסופו) בענין "וישם לך ש'לום" — ראשי-תבות ש'לו, שהוא בחינת (איוב טו, יב): "ש'לו הייתי ויפרפרני וכו'", וצוה עליו רבנו ז"ל, שיאמר לפניו זה הענין, והכרח לומר לפניו. ואחר-כך אמר לו רבנו ז"ל תורה על המחיאת-כפיים [בלקוטי-מוהר"ן סימן מו], אבל זה האיש מאן להטות שכמו לסבל על תורה ולהתקרב אל רבנו ז"ל וחזר לביתו, והילד ש'לו נחלש יותר. ומחמת שהאיש הזה היה מנעמרוב והכיר היטב את ר' נתן, על-כן ספר לר' נתן את כל התורה, שאמר לו רבנו ז"ל, וכן ספר לו, שרבנו ז"ל ספר לו מעשה מאדון אחד, שהיה עז פנים וקשה ביותר וכו' ועוד כמה דברים, שדבר עמו רבנו ז"ל. ובקש מאד את ר' נתן, אם יסע אל רבנו ז"ל, שיזכיר לפניו את בנו החולה.

תלח.

וכן היה; בסמוך נתעורר בלב ר' נתן לנסע אל רבנו ז"ל. וכש'בא ר' נתן אל רבנו ז"ל, הזכיר לפניו הילד החולה הנ"ל. ענה ואמר רבנו ז"ל: "עוד הילד חי?" ונבהל ר' נתן והבין מדברי רבנו ז"ל, כי כבר נחתם גזר-דינו למיתה, רחמנא לצלן. ואחר-כך אמר לו רבנו ז"ל: "אם היה האיש הנ"ל מקבל דברי, כבר היה הילד שב לבריאותו" [כאומר, אבל עכשו שלא קבל דברי, אי-אפשר שיחיה הילד. (וכן היה, שבסמוך נפטר הילד)]. ור' נתן דבר אז עם רבנו ז"ל ולמד זכות על האיש הנ"ל, למה אינו מקבל דבריו, הלא הוא מקרב אל ה'. והשיב לו רבנו ז"ל: "אם-כן יש לו נסיון גדול!"

תלט.

וְאִזּוּ בִימִים הָהֵם הָיוּ לְר' נִתָּן ו' לְמַנִּיעוֹת עֲצוּמוֹת מִכָּל מִשְׁפַּחְתּוֹ
 וּמִשְׁאָר אַנְשֵׁים חֲשׁוּבִים, שְׁלֹא יִסַּע אֶל רַבְּנוֹ ו' ל. וְעֲצָם הַמַּנִּיעוֹת
 שְׁהָיוּ לוֹ, אִי-אֶפְשָׁר לְשַׁעַר וּלְסַפֵּר כָּלֵל. וְכֹל נִסְיָה וְנִסְיָה, שְׁחֻטָּף
 לְנִסְעַ אֶל רַבְּנוֹ ו', בָּאָה לוֹ בְּמַסִּירוֹת נֶפֶשׁ גְּדוּלָה וּבְשִׁפְיכוֹת דָּמִים
 עֲצוּמִים וּבְמַרְירוֹת וּבִיּוֹרִים רַבִּים. אֶף-עַל-פִּי-כֵן לֹא הִסְתַּפֵּל עַל כָּל
 זֶה וְהִשְׁלִיךְ נַפְשׁוֹ מִנְּגִד וְנִסַּע בְּכָל פַּעַם אֶל רַבְּנוֹ ו'. וְהוּא הִחֲזִיחַ
 אוֹתוֹ מֵאֵד מֵאֵד בְּדַבְרֵי הַנְּעִימִים וּמִשָּׁף אֶת לְבָבוֹ אֵלָיו יִתְבַּרַךְ
 בְּהַתְּעוֹרְרוֹת וּבְהַתְּלַהֲבוֹת גְּדוּלָה עַד מֵאֵד.

תמ.

וְאִזּוּ בַּחֲדָשׁ חֲשׁוֹן הַתְּגַבְּרוֹ הַמַּנִּיעוֹת עַל ר' נִתָּן מֵאֵד, פִּי בְּנֵי
 מִשְׁפַּחְתּוֹ רָצוּ, שְׁיַעֲסֵק בְּמִשְׁאֵא וּמִתָּן וְיִסַּע לְבְרִדִּיטְשׁוּב וְיִקְנֶה סְחוּרָה,
 וְהוּא מְרַב תְּשׁוּקָתוֹ אֵלָיו יִתְבַּרַךְ הַצֵּר לוֹ מֵאֵד מֵאֵד, עַל שְׁמִכְרָח
 לְבַטֵּל זְמַן רַב כָּל-כֶּף, וְהָיָה מֵר לוֹ מֵאֵד מֵאֵד, עַד שְׁלֹא הָיָה יוֹדֵעַ
 אֵיךְ לְשִׁית עֲצוֹת בְּנַפְשׁוֹ, וְעָמַד לְהַתְּפַלֵּל, וְלֹא הָיָה יָכוֹל לְהַתְּפַלֵּל
 כְּרְאוּי. וְחָשַׁב בְּדַעְתּוֹ: "הֲלֹא בְּסִמּוּף בְּכַרְסֻלָּב יוֹשֵׁב רַבִּי, שְׁיִכּוֹל
 לְהֵאִיר לִי וּלְהוֹצִיאֵנִי מִחֲשָׁכֵי תִי וּמִמְרִירוֹתֵי, וְאֲנִי אֵינִי יָכוֹל לְנִסְעַ
 אֵלָיו!" וּמַחֲמַת שְׁהִבְטִיחַ לְמִשְׁפַּחָה, שְׁלֹא יִסַּע אֶל רַבְּנוֹ ו' ל עַד שַׁבַּת
 חֲנֻכָּה, עַל-כֵּן לֹא הָיָה יוֹדֵעַ לְשִׁית עֲצוֹת לְנַפְשׁוֹ. אֶף הַתְּפַשְׁטָה עָלָיו
 אִזּוּ הַמְרִירוֹת מֵאֵד. הַתִּישַׁב בְּדַעְתּוֹ, שְׁכַפֵּא שְׁר יֹאכֵל אָבִיו סַעֲדַת-צֶהְרִים
 וְיִלֵּךְ לִישֵׁן אַחֲרֵ-כֶּף, בֵּינָן כֶּף יִסַּע הוּא אֶל רַבְּנוֹ ו' ל וְקָדַם
 סַעֲדַת-עֲרֵבִית יוֹכֵל לְבֹא בַּחֲזָרָה לְבֵיתוֹ, וְלֹא יִרְגִישׁ אָבִיו שְׁנִסַּע. וְכֵן
 עָשָׂה; תִּכְף-וּמִיד הַזְּדָרְזוּ וְשָׁכַר עֲגָלָה וְנִסַּע. אֶף בְּאֲמַצַּע הַדְּרָךְ יָרַד
 גֶּשֶׁם גְּדוֹל, וְהִסּוּסִים הָלְכוּ לְאֵט לְאֵט, עַל-כֵּן הִגִּיעַ אֶל רַבְּנוֹ ו' ל
 בְּלִילָה אַחֵר תְּפַלַּת מְעֵרִיב. וְסִפֵּר לְפָנָיו רַבְּנוֹ ו' ל אֶת מְרִירוֹת נַפְשׁוֹ
 וְהַמַּנִּיעוֹת שְׁמִסּוּכְבוֹת אוֹתוֹ. עָנָה וְאָמַר לוֹ רַבְּנוֹ ו' ל בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "אִזּוּ
 עַס אִיז גָּאָר שְׁלַעֲכֵט, צִיְהֵט מֵעַן זִיךְ צוּם אָמַת, וְוִי אִיז פֶּאָרְט דְּעֵר

אָמַתִּי? וְאִזּוֹ אָמַר לוֹ רַבֵּנוּ וְ"ל תוֹרָה עַל-פְּסוּק (בְּרֵאשִׁית ו, טז) "צִהַר
 תַּעֲשֶׂה לְתַבָּה" [בְּלִקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֵלֶק א', סִימָן קיב]. שֵׁם מְבֹאֵר הֵיטֵב
 בְּאֵרִיכוֹת כַּדָּת מַה לַּעֲשׂוֹת, כְּשֶׁמְסַבְּבִים אֶת הָאָדָם הַחֲשֵׁף וְהַמְּנִיעוֹת,
 וּמַר לוֹ מְאֹד, עַד שֶׁכִּמְעַט שְׂאִי-אֶפְשָׁר לוֹ לְצִאת מֵהַחֲשֵׁף וְכוּ'. הַעֲצָה
 הִיא: שְׁעַל-כָּל-פָּנִים יִדְבַר עִמּוֹ יִתְבָּרַךְ כְּפִי מְדַרְגָּתוֹ וְכִפִּי הָאֵמֶת
 שְׂאוּחוֹ אֲזו, וְאִזּו יֵאִירוּ לוֹ הַדְּבוּרִים אֶת הַפְּתָחִים אִיךָ לְצִאת מֵהַחֲשֵׁף
 וְכוּ', עֵינֵי שָׁם. וְאַחֲרֵי-כֵן חֲזַר ר' נִתָּן לְבֵיתוֹ.

תמא.

וּמִיּוֹם שֶׁחֲזַר מֵרַבֵּנוּ וְ"ל הִתְחִיל לְהִתְמַיֵּד בְּתוֹרָה וּבַתְּפִלָּה בְּדַרְוֹן
 יוֹצֵאת מִן הַכֶּלֶל. כָּל הַיּוֹם וּלְרַבּוֹת הַלַּיְלָה הָיוּ שְׂפָתוֹתָיו נִעוֹת רַק
 בַּתְּפִלָּה וּבְלַמּוּד. וְלֹא דִבֵּר שׁוּם דְּבָרֵי רְשׁוּת, רַק כָּל שִׂיחָתוֹ הִיְתָה
 מְעַבֹּדֶת-הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ. וְעַל דְּבַר זֶה בְּעֲצֻמוֹ הִתְגַּבְּרוּ וְהִתְפָּשְׁטוּ עָלָיו
 הַמְּנִיעוֹת עַד מְאֹד הֵן מְצַד אָבִיו וְהֵן מְצַד אִשְׁתּוֹ, וּמְרַרּוּ חֲתָיו מְאֹד.
 אִךְ הוּא בְּאַחַת וְסָתֵם עֵינָיו מִכָּל הַבְּלִי הָעוֹלָם הַזֶּה וּבָרַח רַק אֵלָיו
 יִתְבָּרַךְ וְהִרְבֶּה בַּתְּפִלָּה וּבַהֲתַבּוּדוֹת מְאֹד מְאֹד.

תמב.

אִךְ אַף-עַל-פִּי-כֵן מְרַב הַפְּצֵרַת אָבִיו וְאִשְׁתּוֹ הָיָה מְכָרַח לְנִסְעַ
 בַּחֲדָשׁ זֶה כְּמָה פְּעָמִים לְבְּרֵדִיטְשׁוּב בְּעֵבֹר קְנִיַת סְחוּרָה. אִךְ הוּא
 הַדְּבִיק אֶת עֲצָמוֹ בּוֹ יִתְבָּרַךְ בְּדַבְּקוֹת עֲצוּמָה וְדִבֵּר עִמּוֹ יִתְבָּרַךְ כָּל
 הַדְּרָךְ בְּהִלְכָתוֹ וּבַחֲזוּרָתוֹ עַד כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ.

ג) כְּשֶׁרַע לְגַמְרִי, מוֹשְׁכִים אֶת עֲצָמוֹ לְאֵמֶת, אֵיפֹה בְּכָל זֹאת הָאֵמֶת?

תמג.

יום ו', ראש-חודש כסלו נולד לר' נתן בן למזל טוב, ושמח מאוד וראה, איך שברכת רבנו ז"ל נתקיימה, כי עד עכשו הייתה אשתו מפלת, וחקמנא לצלן.

תמד.

יום ו', ח' בכסלו עשה ר' נתן הברית לבנו וקרא שמו שכנא.

תמה.

יום א', י' בכסלו נזדרז ר' נתן ולמרות התנגדות אביו ואשתו נסע אל רבנו ז"ל לעיר ברסלב והיה שם שלשה שבועות רצופים עד אחר שבת-חנכה.

תמו.

באותה העת היו לאנשי-שלומנו מעיר געמרוב צרות ויסורים גדולים מאיש רשע מפרסם. והחליטו אנשי-שלומנו, כשיבואו על שבת-חנכה אל רבנו ז"ל, יספרו לו מהצרות ומהיסורים, שיש להם מהרשע הזה.

תמז.

שבת-חנכה, פרשת מקץ, ל' בכסלו בסעדה שלישית אמר רבנו ז"ל תורה נפלאה על פסוק (זכריה ד, ב): "ראיתי והנה מנורת זהב כלה" [בלקוטי-מוהר"ן חלק א' סימן ח']. ואחר אמירת התורה רקד ורבנו ז"ל הרבה מאד מאד. ואמר אז בדרך הלצה לאנשי-שלומנו מנעמירוב: "כשתסעו וישאלו אתכם, מה פעלתם? תאמרו, שפעלתם לקבל רוח חיים מהצדיק האמת להכניע את הרשע". וכן היה, כי אז אחר זה היה לרשע הזה מפלה גדולה.

תמח.

אחר שבת סבב רבנו ז"ל בחכמתו הנפלאה, שר' נתן יתחיל לכתב תורתו בקביעות. וכתב אז את כל התורה "ראיתי מנורת זהב" לפני רבנו ז"ל. וכך היתה דרך כתיבתו, שהתורה שאמר באותה העת כמו בשבת חנכה, חזר אחר-כך רבנו ז"ל בעת הכתיבה ואמרה לפני ר' נתן פסקא פסקא בלשון אשכנז, ור' נתן ישב לפניו וכתב הדברים בלשון הקדש, עד שגמר ר' נתן את כל התורה, ואז חזר וקראה לפני רבנו ז"ל.

תמט.

ואז כל השלשה שבועות, שר' נתן היה אצל רבנו ז"ל, הרבה רבנו לדבר עמו ולחזקו ולאמרו ולהדריכו. והיתה דרכו להפגס בכל יום אל רבנו ז"ל. ופעם אחת נכנס אל רבנו ז"ל ומצא שם ספר "שבחי הארז" וביקש מרבנו ז"ל רשות, שישאל לו את הספר, והשאל לו רבנו ז"ל. אחר-כך כשהחזירו שאל אותו רבנו ז"ל: "וואס האסטו עפעס ארויס גינומען פון דארטן?" והשיב ר' נתן מה שכתבו שם, שר' חיים וויטאל היה ענו והיה בעיניו שפל מאד. וכשנכנס אל הארז"ל ונתקרב אליו, והארז"ל התחיל לשפחו ולפארו מאד, והיה אצלו פלא גדול מה זאת. ואמר ר' חיים וויטאל ז"ל להארז"ל: "הלא אני יודע בעצמי את שפלותי וכו', ומעלת כבודו מרומם ומשפחת אותי כל-כך?" ענה הארז"ל ואמר לו: "בעקבתא דמשיחא" במעוט פעלות יגיעו למדרגת ר' עקיבא". (ומה שתפס לו דוקא ר' עקיבא, כי מבאר בכתבי הארז"ל, שר' חיים וויטאל היתה לו נשמת ר' עקיבא). ענה ואמר לו רבנו ז"ל: "אט דאס האב איך טאקע גימיינט!" כי ר' נתן היה גם-כן בעצמו ענו,

(ד) מה הוצאת משהו משם?

(ה) בדורות האחרונים קדם ביאת המשיח.

(ו) הגהה באמת לזה התפונתי!

שֶׁפֶל וְסִבְלָן, מִמֶּשׁ אֲשֶׁר בְּלֹא טֵעַ. וְרַבְּנוּ ז"ל שֶׁבָּחוּ וּפְאָרוּ כֹּל הַזְּמַן, וְהָיָה הַדְּבָר קָשֶׁה לְר' נָתָן מְאֹד מְאֹד. אִךְ הִיָּה יָרָא לְשָׂאֵל אֶת רַבְּנוּ ז"ל: "לָמָּה אַתֶּם מְשַׁבְּחִים וּמְפַאָּרִים אוֹתִי כָּל-כֶּף, כִּי אֲנִי יוֹדֵעַ בְּאַמֶּת, מִי אֲנִי וְכוּ'". וּבִסְפוּר זֶה נִתְרַץ לוֹ.

ת.נ.

אִז בְּיָמֵי חֲנֻכַּה הָהֵם אָמַר רַבְּנוּ ז"ל לְר' נָתָן: "אֲנִי אֵילָן נֶאֱדָה וְנִפְלָא מְאֹד עִם עֲנַפִּים נִפְלְאִים מְאֹד, וְלִמְטָה אֲנִי מִנַּח בְּאַרְץ מִמֶּשׁ!"

ת.נ.א.

תַּכְּף-וּמְיָד אַחַר חֲנֻכַּה חֲזַר ר' נָתָן לְבֵיתוֹ לְעִיר גְּעַמְרוּב. וְגִדְּל עֲצִים הַמְּנִיעוֹת וְהַצְּעֵר וְהַיְסוּרִים, שֶׁהָיוּ לוֹ אִז מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ, אֵין לְשַׁעַר וְלִסְפָּר כָּלֵל. כִּי תַכְּף-וּמְיָד כְּשֶׁחֲזַר ר' נָתָן, נִטְלָה זוּגְתּוֹ הַמִּפְתָּחוֹת שֶׁל הַחֲנוּת שָׁלָה וְזָרְקָה לְפָנָיו וְאַמְרָה, שְׂאִי-אֶפְשֶׁר לָהּ יוֹתֵר לְעַמֵּד בְּהַחֲנוּת לְבִדְהָ, וְאֵין מִי שְׂיַעֲשֶׂה לָהּ הַחֲשׁוּבוֹנוֹת. וְאָבִיו אָמַר לוֹ, שְׂאִינוּ רוֹצִה לְהַחְזִיק אוֹתוֹ, מֵאַחַר שֶׁפָּרַק מִמֶּנּוּ עַל עוֹלָם הַזֶּה לְגַמְרֵי, וְגִרְשׁוּ אָבִיו מִבֵּיתוֹ. וְהַצְּרֵף לִילָף אֶל בֵּית זְקֵנוֹ, אָבִי אִמּוֹ, שֶׁכָּפַד אוֹתוֹ. וּבֵין כֶּף נִסְעָה זוּגְתּוֹ לְאִבֵּיהָ הַרְבֵּה הַקְּדוֹשׁ ר' דָּוִד צָבִי וְסִפְרָה לוֹ, שְׂאִינָה רוֹצִה לְהִיּוֹת עִם בַּעֲלָהּ. וְשָׂאֵל אוֹתָהּ אָבִיהָ: "לָמָּה?" וְהַשִּׁיבָהּ, כִּי גַעֲשֶׂה חֲסִיד וְהַשְׁלִיךְ מִמֶּנּוּ כֹּל מִיָּנִי עַל עוֹלָם הַזֶּה וְנוֹסֵעַ בְּכָל פַּעַם אֶל רַבּוֹ. וְשָׂאֵל אוֹתָהּ אָבִיהָ: "אִם מֵעַתָּה שְׁנַתְקַרֵּב אֶל רַבּוֹ, לוֹמֵד וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה?" וְהַשִּׁיבָהּ לוֹ: "מָה אִמַּר לָךְ, אָבִי! מִיּוֹם שֶׁהִתְקַרֵּב אֶל רַבּוֹ, הוּא לוֹמֵד בְּכַפְלֵי כַּפְלֵים, יוֹתֵר מִמֶּה שֶׁלָּמַד מִקֵּדָם, כִּי מִמֶּשׁ לֹא נָח יוֹמָם וְלַיְלָה, וְלֹא פּוֹסֵק פִּיהוּ מִגְּרָסָא". עָנָה לָהּ אָבִיהָ: "אִם רַבּוֹ מְאִיר בּוֹ אֶהְבֵּת הַתּוֹרָה בְּאַפְּן כְּזֶה, אֶת מִכְרַחַת בְּכָל כַּתֵּף לְעַמֵּל וְלִטְרַח יִתֵּן בְּכָל מָה שֶׁתּוֹכְלֵי, אֶפְלוּ לְעַמֵּד עִם שֶׁק מְלַח בְּשׁוּק". וְזֶה בְּזוֹ הַלְּשׁוֹן: "מִיט דְּעַר נָאז זְאֻלְסְטוּ

אֶקְעֶרֶן אֹן אֵיהֶם מִפְּרָגְס וַיִּינִי, (כִּי לְלִמּוּד הַתּוֹרָה יִיחַס חֲשִׁיבוֹת גְּדוּלָּה), וְאֲנִי מִפִּיר טוֹבָה לְרַבּוֹ, שֶׁהָאִיר בּוֹ הַתְּמִדָּה כְּזוֹ. וְאִז חֲזָרָה אֶל בְּעֵלָה ר' נִתָּן לְעִיר נְעֻמְרוֹב, וְנִשְׁקַט קֶצֶת הָרִיב, וְהַתְּחִלָּה לְכַבְּדוֹ קֶצֶת.

תנב.

עָרַב רֵאש־חֲדָשׁ שָׁבֵט נִסֵּע ר' נִתָּן אֶל רַבְּנּוֹ וַיִּלְעִיר בְּרֶסֶלֶב, וְרַבְּנּוֹ וַיִּלְנִסֵּע אִז לְעִיר טוֹלְטִישִׁין אֶל דּוֹדוֹ הָרַב הַקְּדוֹשׁ ר' בְּרוּךְ מִמְּעוֹבוֹ, שֶׁשָּׁהָה אִז שָׁם כְּדַרְכּוֹ, וְאִז עֲדִין הָיָה שְׁלוֹם בֵּינֵיהֶם.

תנג.

כְּשֶׁחֲזַר רַבְּנּוֹ וַיִּלְ, אָמַר לר' נִתָּן, שֶׁיּוֹדֵעַ שְׂרָשֵׁי הַתּוֹרָה מִמְּקוֹם שֶׁהַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה בָּאָה. כִּי יֵשׁ שְׂרָשֵׁי הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא לְמַעַלָּה מִהַתּוֹרָה, שֶׁמִּשָּׁם נִמְשָׁךְ כָּל הַתּוֹרָה, וְאֵינּוּ יָכוֹל לְהַתְּלַבֵּשׁ כָּלֵל בַּתּוֹרָה הַתּוֹרָה; וַיֵּשׁ, שֶׁהִיא בְּבַחֲיַנַּת אֶסְמִכְתָּא, שֶׁהִיא רַק בְּדַרְךְ אֶסְמִכְתָּא בְּעֵלְמָא, נִסְמָךְ עַל מְקָרָא, מִחֲמַת שֶׁהוּא גְבוּהָ וּמְרוֹמָם מְאֹד.

תנד.

שְׁבַת-שִׁירָה, י"ג בְּשָׁבֵט לֹא הָיָה רַבְּנּוֹ וַיִּלְ בְּבֵיתוֹ, רַק עַל הַדֶּרֶךְ (כְּפֶאֱשֶׁר הָיְתָה דַרְכּוֹ לְנִסְעָה בְּכָל שָׁנָה בְּשְׁבַת-שִׁירָה בְּאַחַת מֵאֵלוֹ עִירוֹת). וְאָמַר שֶׁם תּוֹרָה עַל פְּסוּק (שְׁמוֹת טו, ה): "תְּהַמַּת יִכְסִימוּ" וּבִלְקוּטֵי-מִוְהַרְרִין, חֶלֶק א', סִימָן ט'. וְאִז אֶרֶע הַמַּעֲשָׂה מֵר' נִפְתָּלִי, שֶׁרָאָה בַּחֲלוֹם, שֶׁאַחַד בָּא אֵלָיו מֵעוֹלָם הָעֲלִיּוֹן וְשָׂאֵל אוֹתוֹ, לְאֵיזָה צְדִיק הוּא מְקָרַב. וְהִשִּׁיב: "לְאֲדָמוֹר מְבָרְסֶלֶב". וַיִּבְקֶשְׁהוּ, שִׁיאֲמַר לוֹ אֵיזָה דְּבַר תּוֹרָה, שֶׁשָּׁמַע מִפִּי רַבְּנּוֹ וַיִּלְ. וּמִחֲמַת שֶׁזָּה הָיָה תַּכְּף אַחַר שֶׁשָּׁמַע מִרַבְּנּוֹ וַיִּלְ אֶת הַתּוֹרָה הַנִּלְ, אִז אָמַר לוֹ ר' נִפְתָּלִי הַדְּבֹר

שֶׁל תְּחִלַּת הַתּוֹרָה: "עַקֵּר הַחַיּוֹת מִקְבָּלִין מִהַתְּפִלָּה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים מֵב, ט): 'תְּפִלָּה לֹא־לִי'". וּבִשְׂמֵעוֹ זֹאת הָאִישׁ מֵעוֹלָם הֶעֱלִיז וְנִתְלַב מְאֹד בְּהַתְּלַהּבוֹת וּבַתְּשׁוּקָה עֲצוּמָה וְנִשְׁגָּבָה. וּמִגְדֹּל הַתְּלַהּבוֹתוֹ וְתִשְׁוֹקָתוֹ הָרִים עֲצָמוֹ לְמַעַלָּה לְמַעַלָּה, עַד שֶׁנֶּעְלַם מֵאֲתוֹ. וְהִקְיִן ר' נִפְתָּלִי וּבָא אֶל רַבְּנּוֹ ו"ל וְסִפֵּר לְפָנָיו אֵת חֲלוּמוֹ. עֲנָה וְאָמַר לוֹ רַבְּנּוֹ ו"ל: "וְכִי אַתָּם סְבוּרִים, אֲשֶׁר גַּם בְּעוֹלָם הֶעֱלִיז שׁוֹמְעִים אֵת דְּבָרֵי תּוֹרָתִי, כְּמוֹ שְׂאֵתָם שׁוֹמְעִים כָּאֵן. לֹא כֵן, שֶׁם בְּעוֹלָם הֶעֱלִיז, כְּשֶׁשׁוֹמְעִין אֵיזָה דְבוּר מִשָּׁמַי, הוּא עֲנִין אַחַר לְגַמְרֵי לְגַמְרֵי!"

תנה.

אַחֲר־כֶּף חֲזַר רַבְּנּוֹ ו"ל לְבֵיתוֹ לְעִיר בְּרֶסֶלַב וְהִתְחִיל לֹמַר הַתּוֹרָה "וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים" [בְּלִקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֵלֶק א', סִימָן ז"ו, וְאִמְרָה פְּסָקָא פְּסָקָא. וּבְאֹתָהּ הֵעֵת סִפֵּר, שֶׁהָיָה אֶצְלוֹ הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ ו"ל וְאָמַר לוֹ: "כְּשֶׁפּוֹגְמִין בְּאַרְצ־יִשְׂרָאֵל, נוֹפְלִין בְּגָלוֹת, וְהַסִּימָן (בְּרֵאשִׁית מֵט, כֹּד): 'מִשָּׁם רָעָה אָבִן יִשְׂרָאֵל'". וְשָׂאֵל אֵת אֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ לֹמַר לוֹ פְּרוּשׁ עַל אוֹתוֹ הַמְּרָאָה, וְלֹא יָדְעוּ לְהַשִּׁיבוֹ דְּבָר. אַחֲר־כֶּף הִרְאָה לוֹ ר' נִתָּן אֵת הַתּוֹרָה "צִהַר תַּעֲשֶׂה לַתְּבָה" [בְּלִקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֵלֶק א', סִימָן קיב, שְׁכַתְּבָה לְעֲצָמוֹ. וְהַסְתַּכַּל רַבְּנּוֹ ו"ל בָּהּ וְאָמַר (תַּעֲנִית ז.): "וּמִתְלַמִּידֵי יוֹתֵר מִכֻּלָּם!" הֵינּוּ שְׂעֵתָה הוּא יוֹדֵעַ וּמִבֵּין פְּרוּשׁ עַל הַמְּרָאָה. וְאִזּוֹ סִיּוּם כָּל הַמְּאָמַר "וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים". וְשֶׁם מְדַבֵּר מֵאֲמוּנָה וּמֵאַרְצ־יִשְׂרָאֵל; שְׁכַשְׁפוֹגְמִין בְּאַרְצ־יִשְׂרָאֵל וּבְאֲמוּנָה, יוֹרְדִין לְגָלוֹת מִצְרַיִם. וְשָׂאֵל אוֹתוֹ ר' נִתָּן: "אִם זֶה שִׁיף לְהַמְּרָאָה הַנִּי"ל?" וְהַשִּׁיב רַבְּנּוֹ ו"ל, שֶׁעֲנִין הַמְּרָאָה — כֶּבֶד גָּמַר מִקִּדְּם לְהַשִּׁיג הָעֲנִין בְּשִׁלְמוֹת. וְאַחֲר־כֶּף מָסַר רַבְּנּוֹ ו"ל לְר' נִתָּן אֵת הַתּוֹרָה "תְּהַמַּת יְכַסִּימוּ" מִכְּתַב יָדוֹ מִמֶּשׁ. וְהַתּוֹרָה "צִהַר תַּעֲשֶׂה לַתְּבָה" כְּלוּל בְּמֵאֲמַר זֶה. וְשֶׁם בְּסוּפּוֹ מְבַאֵר הַפְּסוּק "מִשָּׁם רָעָה אָבִן יִשְׂרָאֵל". (וְהַמִּשְׁכִּיל יִבִּין קֶצֶת פְּרוּשׁ עַל הַמְּרָאָה הַנִּי"ל).

תנו.

ואז באותה העת דבר רבנו ז"ל הרבה הרבה עם אנשי-שלומנו מענין תפלה. והזהיר מאד להכריח את עצמו להתפלל בכונה גדולה, דהינו לקשר המחשבה אל הדבור בקשר אמין וחזק, שיטה אנו היטב היטב וישמע מה שהוא מדבר בתפלה — וזה עקר תפלה בכונה. ולא היה מצוה להתפלל עם פונות ממש על-פי כתבי האריז"ל, אפלו לאותם האנשים שהיו לומדים כתבי האריז"ל על-פי פקדתו. ואמר, שעקר שלמות התפלה הוא "ברוך אתה ה' וכו' כפשוטו, וזה עקר פונת התפלה, שיכון פרוש המלות וישמע היטב מה שהוא אומר. והיה מתלוצץ מאד מאד מאותם האומרים, שאין צריכים להכריח עצמו לתפלה. והיה מזהיר מאד להתפלל בכחות להכניס כל כחו באותיות התפלה. ועל המחשבות הנרות הבאות בתוך התפלה, היה מצוה לבלי להשגיח עליהם כלל, רק יעשה את שלו ויתפלל כדרכו ואל ישגיח כלל על שום בלבול ואל יחזיר פניו ומחשבתו אליהם כלל. ואמר אז רבנו ז"ל, שאי-אפשר להתפלל כל התפלה בכונה כראוי, רק כל אחד ואחד אינו מתפלל, כי אם קצת מהתפלה בכונה, כנראה בחוש, שאחד אומר קטרת בכונה, ואחד אומר פסוקי דזמרה בכונה וכו', וכיוצא בזה. (ואמר ר' נתן, שראה בכתבי רבנו ז"ל תורה על-זה ולא זכה לתפסה היטב וכן לא העתיקה לרבנו ז"ל. וקצת מה שהוא זוכר משם, דאיתא בתקונים: דאית מארי דידין ואית מארי דרגלין^ט וכו', שזה בחינת הנ"ל, שכל אחד מתעורר וזוכה להתפלל בכונה חלק מהתפלה כפי בחינתו). על-כן לא יפל לב האדם, בראותו שזכה להתפלל רק קצת מהתפלה בכונה ופתאם נפסק ואינו יכול עוד להתפלל כראוי בשום אופן, כי זה מכרח כנ"ל. וישתדל להתפלל שאר התפלה בפשיטות גמורה. ואפלו אם לפעמים הוא מיגע עצמו ואינו יכול להתפלל כלל, אף-על-פי-כן אל יפל בדעתו מזה כלל, כי זה כלל גדול, שאסור

(ט) שיש בעלי ידים ובעלי רגלים.

לפל בדעתו בשום אפן, אפלו אם יעבר עליו מה, ואפלו אם אינו יכול להתפלל קצת. רק יכריח את עצמו על-כל-פנים לדבר דבורי התפלה בפשיטות גמורה כמו תינוק בבית-הספר ממש, ויאמר כף כמה וכמה דבורים בפשיטות גמורה. ועל-פי הרב יזכה ברחמי יתברך להתעורר מזה, עד שיחזור ויתלהב לבו מאד ויתחיל פתאם להתפלל בהתעוררות, רק שלא יעמיד זאת לנסיון. פי בודאי כל אחד ואחד, כפי מה שיודע פחיתותו, ראוי לו לדעת, שהוא רחוק מאד מאד מתפלה, פי תפלה גבוהה מאד מאד, וגבוהה יותר מלמוד התורה, ומהיכן יזכה לעבודה גבוהה כזו. על-כן עליו לעשות את שלו להתחיל דבורי התפלה בפשיטות גמורה "אדון עולם אשר מלך" וכו' ויטה אָזו מה שהוא אומר ויצמצם את מחשבתו מאד, שלא תתפזר מחשבתו לחוץ, רק שתהיה כל מחשבתו בתוך דבורי התפלה. ויתפלל כף כסדר בפשיטות גמורה בלי התעוררות וחייות והתלהבות וילך כף בתפלתו כמה וכמה מלות או כמה דפין, עד שבתוך כף יעזרו ה' ברחמי להתעוררות וכו' כנ"ל. ואם לפעמים אינו זוכה בכל התפלה להתעוררות, מה לעשות! ? אם יזכה, יוכל לומר אחר-כף איזה קפיטיל תהלים או בקשה ותחנה אחרת בכונה.

תנוז.

שבת פרישת משפטים, שקלים, כ"ז בשבט ה'יה רבנו ו"ל בעיר טירנהויצע ואמר שם תורה על-פסוק (שמות כא, א) "ואלה המשפטים" [בלקויטי-מוהר"ן, חלק א', סימן י"]. אחר-כף כתב ר' נתן את התורה, שאמר אז רבנו ו"ל. ענה ואמר לו רבנו ו"ל: "כף אמרתי, שעכשו נשמעות גזרות חס ושלום על ישראל, והנה הולכים וממשמשים לבוא ימי הפורים האלה, ויהיו ישראל מרקדים וימתאו כף, ועל-ידי-זה ימתיקו הדינים". וכפל דבריו ואמר בפה מלא: "כף אמרתי". וכונתו היתה להעיר לבבנו, שגדע ונכין, שכל דברי תורתו הקדושה, אף-על-פי שיש בה עמקות גדולה ונוראה מאד ורזין עלאין וסודי סודות עמקים ורחבים מני ים בכל דבור ודבור —

אף-על-פי-כן עקר כוונתו שֶׁנִּשְׁמַע וְנִקְבַּל דְּבָרָיו הַקְדוּשִׁים בְּפִשְׁטוּת
לְשֹׁמֵר וְלַעֲשׂוֹת וְלִקְיָם אֶת כָּל דְּבָרֵי תוֹרָתוֹ בְּפִשְׁטוּת וּבְתַמִּימוּת.

תנח.

אחר-כך חזר רבנו ז"ל לעיר ברסלב. ור' נתן היה כל הזמן עם
רבנו ז"ל ולא עזב את רבנו ז"ל וקבל אצלו הרבה שיחות ותורות
והחיה את עצמו מאד מאד.

תנט.

סמוך אחר ראש-החדש אדר נסע רבנו ז"ל עם כל משפחתו אל
עיר מעדוודיווקע להשיא את בתו שרה, שהיה זמן החתונה מיעד
על ראש-החדש ניסן. ולוו אותו רב אנשי-שלוֹמנו עד עיר ליניץ, וגם
ר' נתן נסע אז עם רבנו ז"ל. ונקנס רבנו ז"ל אל הרב הקדוש רבי
גדליה מליניץ, וקבל את רבנו ז"ל ואת אנשי-שלוֹמנו בכבוד גדול.
ורבנו ז"ל התאכסן אז שם אצלו ואמר רבנו ז"ל שם תורה. ומשם
נסע רבנו ז"ל עם כל משפחתו לעיר מעדוודיווקע. ור' נתן חזר
לביתו לעיר נעמרוֹב.

תס.

אחר-כך נתישב ר' נתן: איך לא אראה את רבנו ז"ל זמן רב?
ואיך לא אהיה אצלו בפורים? ונתעוררו בו רצונות וכסופים חזקים
לנסע אל רבנו ז"ל לעיר מעדוודיווקע ולהיות עמו במחצתו, וכן
רצה להיות בחתונה של בת רבנו ז"ל. וראה והבין, שההינה לו
מניעות עצומות מביתו, ובפרט שלא יהיה בביתו הרבה שבועות,
וכן לא היה לו על הוצאות הדרך. ונתישב בתחלה לקחת את
השטרין טיכל' של זוגתו ולמכר אותה, ויהיה לו כסף. אף חברו

ר' ליפא יעץ לו, שלא יעשה זאת, כי אם יקח את השטעריץ טיכל
 שלה, בודאי יהיה גט, כי היא תתבליש, שלא יהיה לה במה לילף
 לבית הכנסת וכו'. ונתתכם בדעתו, איך שיש לו דודה בעיר
 ברדיטשוב, אחות אמו. והיתה אשה עשירה במסחרים גדולים, והיו
 לה כמה חניות מסחורות שונות. ור' נתן היה חשוב אצלה מאד, כי
 היא היתה עקרה בלי בנים והחשיבה אותו מאד כמו בן. ותמיד היה
 חפצה ורצונה, שר' נתן יקח חלק במסחרה רק לעיין על המשותים
 ועל הפועלים ולחשב החשבונות מהמסחרים. ובעבור זה תהיה לו
 פרנסה כל צרכו, וגם יוכל לעבד עבודת-ה' וללמד כחפצו. אף ר'
 נתן פנה ערך מכל זה ורצה לברח מחיזו דהאי עלמא לגמרי,
 ובפרטיות אחר שנתקרב אל רבנו ז"ל, כבר לא רצה לשמע מכל
 זה, כי בער לבבו מאד אחריו יתברך. אף עכשו אחר ישוב דעתו
 כנ"ל, אמר בביתו, שרוצה לנסע לעיר ברדיטשוב על כמה שבועות
 על בחינה ונסיון במסחרים של דודתו לראות אם יצליח דרכו.
 וכששמעו זאת מאתו אביו ואשתו, הוטב בעיניהם מאד, והכינו לו
 מלבושים חמים וצידה לדרך, ונסע מביתו.

תסא.

ולא ידע הדרך למעדוודיווקע וישב עצמו לנסע קדם לעיר
 ליניץ ושם יתודע הדרך למעדוודיווקע. ובתוף פך ארע, שנודע
 לאביו. ותכף ומיד שלח שליח מיחד לעיר ליניץ אל הרב הקדוש
 ר' גדליה מליניץ, שפאשר יבוא בנו ר' נתן, תכף ישלח אותו בחזרה
 בגזרת כבוד אב. ומחמת שר' נתן נתעה בדרך, על-כן בא השליח
 לעיר ליניץ, עוד לפני ר' נתן. וכשפא ר' נתן, ושאל, אם יכול להכנס
 אליו. והשיבו לו, שהוא ישן פעת, וכן ספרו לו מהשליח, שהיה
 כאן. ותכף שאל את הדרך למעדוודיווקע ונסע משם, בעוד שהרב
 הקדוש רבי גדליה מליניץ היה ישן עוד.

תסב.

יום ב', י"ג באדר פגש ר' נתן את ר' יודיל, שגם-כן נסע אל רבנו ז"ל. וילעת ערב הגיעו לכפר אחד סמוך לעיר מעדוודיווקע בערך 7 קילומטר והשלימו שם את המגן, והיתה להם שמחה עצומה, כי בכפר היו אז רק תשעה אנשים. וקרא ר' יודיל את המגלה. ובתחלה עין בכונת האריז"ל, כי הוא התפלל על-פי כונת האריז"ל על-פי הוראת רבנו ז"ל.

תסג.

ונשארו שם ר' נתן ור' יודיל ואכלו שם הסעדה אחר התענית. אחר-כך נשאר שם ר' יודיל, ור' נתן שכר עגלה ונסע לעיר מעדוודיווקע והגיע לשם באמצע הלילה אחר חצות. ולא ידע מה לעשות, להיכן יכנס, כי הכל היה סגור. ונתישב בדעתו, שילך לחפש איזה בית-כנסת, כי לא ידע היכן הבית, שרבנו ז"ל מתאכסן שם. והלך אנה ואנה, עד שראה בית-כנסת, ונגש שם וראה, שסגור מבפנים ולא מבחוץ, והבין, שאחד לן שם. ודפק על הדלת, ונתעורר השמש של הבית-הכנסת, שישן שם, ושאל: "מי זה?" והשיב ר' נתן: "אחד בא מדרך רחוקה מאד לנכד הבעל-שם-טוב הקדוש, אשר הוא כעת במחניכם להשיא את בתו". והשמש היה איש זקן ומקרב אל רבנו ז"ל עוד מהשנים, שרבנו ז"ל היה גר במעדוודיווקע. כששמע זאת, פתח לו תכף-וימיד את הדלת בשמחה רבה. ושאל אותו: "מהיכן זכיתם גם-כן להתודע מרבי קדוש ונורא כזה, עד שאתם מטלטלים את עצמכם ממקום רחוק כזה?" ושאל אותו עוד: "האם אכלתם?" ורצה, שר' נתן יניח את עצמו לישן, אף ר' נתן לא רצה, רק שאל אותו: "איפה המקנה?" והראה לו, והלך וטבל שם. והיה ער כל הלילה. ובבית-הכנסת הזה התפללו ותיקו, והתפלל עמהם. ושמע שם את קריאת המגלה והלך עם השמש לביתו ואכל אצלו והניח את עצמו לישן קצת, כדי שילך אל רבנו ז"ל עם מח מישב.

תסד.

אחר־כֵּן הִלֵּךְ אֶל רַבֵּנוּ ז"ל. וְהָיוּ אָז אֶצֶל רַבֵּנוּ ז"ל הַרְבֵּה מֵאֲנָשֵׁי הָעִיר וְסֵעֲדוֹ אֶצְלוֹ סֵעֲדַת שְׁחָרִית שֶׁל פּוֹרִים וְשִׁמְחוֹ מְאֹד. וְתָכַף וּמָדַד כְּשֹׁנְכֵנֶס וְנָתַן שְׁלוֹם לְרַבֵּנוּ ז"ל, אָמַר לוֹ רַבֵּנוּ ז"ל: "אַתָּה הֵייתָ אֶתְמוּל בְּעָרֵב בְּכֶפֶר בְּשַׁעַת קְרִיאַת הַמְּגִלָּה, אָבָל נִשְׁמַתָּ הֵייתָ אֶצְלִי!" וְשִׁמְחוֹ וְרָקְדוּ שֵׁם הַרְבֵּה מְאֹד מְאֹד כָּל הָאֲנָשִׁים, אַךְ ר' נָתַן הָיָה לָבוֹ נִשְׁבֵּר מְאֹד, כִּי יָדַע וְנִזְכָּר מֵהַ מַּחְכָּה עָלָיו, כְּשִׁיחֹזֵר לְבֵיתוֹ, וַיִּתְוֹדַעוּ, שֶׁלֹּא נָסַע לְבִרְדִּיטְשׁוֹב, אֲלָא לְרַבֵּנוּ ז"ל. וְרַבֵּנוּ ז"ל תָּפַס מִחֲשַׁבְתּוֹ וְאָמַר לוֹ: "עֲכָשׁוּ הוּא פּוֹרִים, מִלְחָמָה בְּעַמְלֶק, שֶׁהוּא גִימְטְרִיא סֶפֶק, שְׁצָרִיף אַתָּה לְהַסִּיחַ דַּעְתָּךְ מִכָּל מִינֵי סִפְקוֹת וּבִלְבוּלִים!" וְאָמַר לוֹ בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "וְאַרְגַּ נִישֵׁט נָאֵר זַי פְּרִיילֶעךָ, אֶפְלוֹ וְוַעֲזֵן דוֹ וְוַעֲסֵט קוּמַעֵן אֵהִיִּם!" וְנִתְבַּיֵּשׁ ר' נָתַן מְאֹד. וְאָמַר לוֹ רַבֵּנוּ ז"ל: "גַּם זֶה מִהַתּוֹרָה "קָרָא אֶת יְהוֹשֻׁעַ", שְׁאִמְרָתִי בְּרֵאש־הַשָּׁנָה, כִּי הַבוּשָׁה הִיא עֵקֶר הַתְּשׁוּבָה, אַךְ צָרִיף לְהִיּוֹת בְּקִי בְּשׁוֹב. קִימַתָּ עֲכָשׁוּ בְּקִי בְּרִצּוֹא, שְׁבִרְתָּ מְנִיעוֹת וּבֵאתָ אֶצְלִי. וּכְשִׁתְּחֹזֵר לְבֵיתְךָ, תִּקְיִים בְּקִי בְּשׁוֹב. הַעֲקֵר, אֵל תִּפֹּל בְּדַעְתְּךָ!" וְנִתְלַהֵב ר' נָתַן מְאֹד, אִיךָ שְׁרַבֵּנוּ ז"ל לֹמַד עִמּוֹ הַתּוֹרָה הַזֹּאת, וְאִיךָ שֶׁהוּא הַתְּלַמִּיד הַמְּזֻכָּר שֵׁם בַּחֲנִינָת יְהוֹשֻׁעַ. וְהַתְּחִיל לְשַׁמַּח הַרְבֵּה מְאֹד וְרָקַד אָז עִם אֲנָשֵׁי רַבֵּנוּ ז"ל עַד הָעָרֵב בְּשִׁמְחָה עֲצוּמָה. וְאַחֲר־כֵּן הִלְכוּ כָּל הָאֲנָשִׁים מִרַבֵּנוּ ז"ל לְבֵיתָם, וְגַם ר' נָתַן חֹזֵר אֶל הָאֲכַסְנֵיָא שְׁלוֹ.

תסה.

יּוֹם ד', שׁוֹשָׁן פּוֹרִים אַחֲרֵי הַתְּפִלָּה בָּא ר' נָתַן אֶל רַבֵּנוּ ז"ל, וַדְּבָרוּ יַחַד. וְאָמַר ר' נָתַן: "אַתְּוֹדָה לְפָנֶיכֶם, כִּפִּי שְׁאִמְרָתֶם, שְׁעַל־יָדֵי הַמְּחִיאוֹת־כֶּף וְרָקוּדִים מִמְּתִיקִים הַדִּינִים. אֶתְמוּל בְּפּוֹרִים לֹא יִצְאָתִי יָדִי חוֹבְתִי בְּזֶה פְּרָאוּי". אָז אָמַר לוֹ רַבֵּנוּ ז"ל בְּלְשׁוֹן תְּמִיחָה: "שׁוֹשָׁן

פּוֹרִים אֵין אֶצְלָךְ? שׁוֹשֵׁן פּוֹרִים אִיזו אוֹיֵף פּוֹרִים^מ. וְאָמַר לוֹ: "שׁוֹשֵׁן פּוֹרִים הוּא בְּחִינַת יְהוֹשֻׁעַ". וּבְתוֹךְ כֶּף אָמַר לוֹ רַבְּנֵי ו"ל: "אֶתְמוּל הַזְכַּרְתִּי לָךְ אֵת הַתּוֹרָה "קָרָא אֵת יְהוֹשֻׁעַ", יֵשׁ לִי עַכְשָׁו עוֹד דְּבַר חֲדָשׁ הַשִּׁיף לְהַתּוֹרָה הַנ"ל, וְהוּא מֵה שְׁאָמְרוּ חַז"ל (סְנֵהֲרִין כ.): שְׁלֹשָׁה דְבָרִים שְׁנֻצְטוּ יִשְׂרָאֵל וְכו'". וּבְאֶמְצַע דְּבוּרוֹ הִתְחִילוּ לְהַפְנוֹס אֲנָשֵׁי רַבְּנֵי ו"ל, אָז אָמַר לוֹ רַבְּנֵי ו"ל: "נִדְבַר מִנֵּה אַחֲר־כֶּף!" וְהִתְחִילוּ כָּל הָאֲנָשִׁים לְרַקֵּד וְרַקְדוּ כָּל הַיּוֹם עַד זְמַן מְנַחֵה. וְאָז אָמַר רַבְּנֵי ו"ל ל'ר' גִּתָּן: "מַעֲתָה תִדַּע, אֵיךְ שְׁגַם שׁוֹשֵׁן פּוֹרִים הוּא פּוֹרִים". וְהִתְפַּלְלוּ שָׁם מְנַחֵה. וְאַחֲרֵי הַתְּפִלָּה הִלְכוּ כָּל הָאֲנָשִׁים לְבֵיתָם, וְגַם ר' גִּתָּן רָצָה לִילֵךְ לְאַכְסֵנְיָא שְׁלוֹ, אָמַר לוֹ רַבְּנֵי ו"ל: "מִסְתַּמָּא עוֹד תְּבוֹא אֵלַי, עוֹד קָדָם שְׁתַּלַּף לִישָׁן!" וְהַשִּׁיב ר' גִּתָּן: "אִם יִרְצָה ה', בְּעוֹד שְׁעָה אוֹ שְׁעֵתִים אֲבוֹא אֵלֵיכֶם!" וְכֵן הָיָה, שְׁחִזַר אֵל רַבְּנֵי ו"ל אַחֲרֵי מַעֲרִיב וּמָצָא אֵת רַבְּנֵי ו"ל יוֹשֵׁב עַל מִטָּתוֹ, שְׁהָיָה מוֹכֵן לִילֵךְ לִישָׁן. וְדַבֵּר עִמּוֹ אָז מֵהִגְמָרָא הַנ"ל: שְׁלֹשָׁה מִצְוֹת נֻצְטוּ יִשְׂרָאֵל וְכו'. וְסִיּוֹם, כִּי כָּל שְׁלֹשׁ מִצְוֹת אֵלוֹ הֵן בְּחִינּוֹת תְּשׁוּבָה. וְשָׂאֵל אוֹתוֹ ר' גִּתָּן: "אֵיךְ שְׁלֹשׁ מִצְוֹת אֵלוֹ הֵן בְּחִינּוֹת תְּשׁוּבָה?" עֲנָה וְאָמַר לוֹ רַבְּנֵי ו"ל: "זֶה כְּכֹר תֹּאמַר אֲתָה!" (דָּאֵס זָאג דוּא שׁוֹיִן). וְהִלֵּךְ מִרַבְּנֵי ו"ל. וְתַכְף-וּמָיֵד הִתְחִיל לְחַשֵּׁב בְּזֵה. וּבְדַרְךָ הִלִּיכְתוּ מִרַבְּנֵי ו"ל לְהֶאֱכֹסְנֵיָא שְׁלוֹ הַזְּמִין לוֹ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ חֲדוּשִׁים גָּאִים. וּבְכוּאוֹ לְאַכְסֵנְיָא שְׁלוֹ מָצָא עֵט וְדִיו וְנִגְרַר וּכְתָבוּ. וְזֶה הָיָה תְּחִלַּת חֲנוּכּוֹ, שְׁרַבְּנֵי ו"ל חֲנֻךְ אוֹתוֹ לְחֲדָשׁ בְּתוֹרָתוֹ.

תסו.

יּוֹם ה', ט"ז בְּאֲדָר בָּא ר' גִּתָּן אֵל רַבְּנֵי ו"ל וְהִבִּיא לְפָנָיו אֵת הַכֶּתֶב עִם הַחֲדוּשִׁים שְׁחֲדָשׁ, וְהוּטֵב בְּעֵינֵי רַבְּנֵי ו"ל מְאֹד וְחִיָּף מִחֲמַת שְׂמִיחָה (עַר הָאֵט גְּעֵשְׂמֵיכְעֵלֵט). וְאָמַר לוֹ: "תּוֹכֵל לְלַמֵּד, אִם תְּהִיָּה מִתְּמִיד" (דוּ וועסט קענען לערנען, אַז דוּא וועסט בְּגַעֲרִין).

וְאָמַר לוֹ רַבְּנוּ ו'ל, שְׂפִסְפִיק לְעַת עֵתָה מִלְחַדָּשׁ חַדוּשִׁים, רַק יִלְמַד הַרְבֵּה פּוֹסֵק.

תסז.

ר' נָתַן הִזָּה רָגִיל לְבּוֹא בְּכָל יוֹם אֶל רַבְּנוּ ו'ל, וְרַבְּנוּ ו'ל הִבֵּר עִמּוֹ הַרְבֵּה. וְכַמָּה פְּעָמִים יָצָא עִם ר' נָתַן לְטִיִּל בְּשָׂדוֹת וְהָרִים שְׂסָבִיבוֹת מְעַדְוֵעֵדִיוֹקָע וְסִפֵּר לוֹ הַרְבֵּה מֵעֲנִין תְּפִלָּה וְהַתְּבוּדוֹת וְחִזְקוֹ וְאִמְצוֹ לְאַחֲזוֹ בְּזֶה, וְאִיךָ שָׁאִין שׁוֹם תְּכִלִּית אַחֲרַת בְּעוֹלָם רַק לְשׁוֹב אֵלָיו יִתְבָּרַךְ וְלִדְבַר עִמּוֹ. וּפְעַם אַחַת, בְּתוֹךְ שֶׁהָיוּ הוֹלְכִים עַל-יַד הַשָּׂדוֹת וְהָרִים, נָטָה רַבְּנוּ ו'ל אֶת יָדוֹ הַקְּדוּשָׁה וְאָמַר לְר' נָתַן: "אַתָּה רוֹאָה, עַל כָּל אֵלֹהֵי הָהָרִים וְהַשָּׂדוֹת שְׂסָבִיבוֹת הָעִיר הַלְכָתִי וְסָבַבְתִּי בְּמָה וְכַמָּה פְּעָמִים", הִיָּנוּ שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ וּמִתְבוּדָד שָׁם בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת וּבְלָה שָׁם יָמִים שְׁלָמִים בְּתְפִלָּה וּבְהַתְּבוּדוֹת. וְסִפֵּר לוֹ, שְׁשָׁם עַל רֹאשׁ אַחַד הָהָרִים יֵשׁ מְקוֹם גְּבוּהָ מְאֹד, וְשָׁם בְּרֹאשׁ גְּבוּהוֹ, שָׁם יֵשׁ בְּתוֹכּוֹ כְּמוֹ בְּקָעָה. וְהָיָה עוֹלָה עַל רֹאשׁ גְּבוּהַ הָהָר וְנִכְנָס לְבְּקָעָה, וְשָׁם הָיָה אוֹהֵב לְהַתְּבוּדָד בְּמָה פְּעָמִים.

תסח.

וְאִזּוֹ בְּיָמִים אֵלֹהֵי גְּאָרַע הִמְעַשֶּׂה עִם הַיָּלָד שֶׁל ר' מְאִיר, שֶׁהָיָה מְאִנְשֵׁי רַבְּנוּ ו'ל; הִיָּנוּ בְּעִיר מְעַדְוֵעֵדִיוֹקָע הִזָּה גֵּר אִישׁ, וְשִׁמּוֹ ר' מְאִיר, וְהָיָה עֲשִׂיר גְּדוֹל מְאֹד, שֶׁהָיוּ אוֹכְלִים אֶצְלוֹ בְּכָלִי כֶּסֶף וְרוֹחֲצִים בְּכָלִי זָהָב, וְלֹא הָיוּ לָהֶם בָּנִים. פְּעַם אַחַת בָּאָה אִשְׁתּוֹ אֶל רַבְּנוּ ו'ל, בְּהִיוֹתוֹ עוֹד גֵּר בְּמְעַדְוֵעֵדִיוֹקָע כַּנ"ל, וּבִקְשָׁה וְהַפְּצִינָה מְאֹד אֶת רַבְּנוּ ו'ל בְּעֵבֹר בָּנִים. וְרַבְּנוּ ו'ל סָבַב בְּבֵית מְקִיר אֶל קִיר, וּפְנָיו הָיוּ אֵשׁ לוֹהֶטֶת מִמֶּשׁ, וְכַמְעַט שֶׁכָּבַר הִתְחַרְטָה עַל מַה שֶׁהִטְרִיחָה אֶת רַבְּנוּ ו'ל כָּל-כָּף. אַחֲר־כֵּן אָמַר לָהּ רַבְּנוּ ו'ל, שֶׁיִּהְיֶה לָּהּ בֵּן, אֲבָל תְּפַסִּיד הָעֲשִׂירוֹת, וְתִהְיֶה לָּהּ עֲנִיּוֹת כָּל-כָּף, עַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה לְהַיָּלָד רַק טְלִית קָטָן אַחַד, וּכְשִׁיכְבְּסוּ אוֹתוֹ, לֹא יִהְיֶה לוֹ אַחַר לְלִבֶּשׁ וּיְצַטְרֵךְ לְהַמְתִּין, עַד שִׁתְּיַבֵּשׁ — וְהִסְכִּימָה. וְאָמַר לָהּ רַבְּנוּ

ו"ל, שְׁתַּלַּךְ לִשְׁאֹל אֶת בַּעֲלָהּ, אִם גַּם הוּא מְסָפִים. וְשָׁאַלָה אוֹתוֹ, וְגַם הוּא הִסְפִּים, וְנוֹלַד לָהֶם בֶּן. וּבִתְוֹךְ כֶּף עָבְרוּ כַּמָּה שָׁנִים, וְרַבְּנוּ ו"ל הָיָה בְּאַרְצֵי־יִשְׂרָאֵל וְגַר בְּזֵלַאֲטִיפּוֹלִי וְעָכָשׁוּ בְּבִרְסָלָב כַּנ"ל.

וּכְשֶׁשָּׁהָה עָכָשׁוּ רַבְּנוּ ו"ל בְּמַעְדָּוּוֹדִיּוֹקַע, לֹא נִכְנַס אֶל בֵּיתָם. רַק פַּעַם אַחַת נִכְנַס רַבְּנוּ ו"ל בְּבֵית־הַכְּנֶסֶת וְרָאָה שָׁם אֶת הַיֶּלֶד שֶׁל ר' מַאִיר וּבִחַן אוֹתוֹ בְּלַמּוּדוֹ וְגִנַּח רַבְּנוּ ו"ל וְאָמַר: "אֹי אֶ גְּרוּיֶסַע שָׂאֵד"¹. וְהַיֶּלֶד חָזַר לְבֵיתוֹ וְסִפֵּר לְאָמוֹ, וְהַצִּטְעָה מְאֹד מְאֹד. וְלַעֲתָ עָרַב מֵת הַיֶּלֶד. וְאָמוֹ סָגְרָה אֶת עֵצְמָהּ בְּחֹדֶר מִיְחָד וְלֹא רָצְתָה לְהִתְנַחֵם וּלְדַבֵּר עִם שׁוֹם אָדָם. וְזֶה הָיָה סְמוּךְ לְרֹאשׁ־חֹדֶשׁ נִיסָן, זְמַן הַנְּשׂוֹאִין שֶׁל בֵּת רַבְּנוּ ו"ל. וְאִזּוֹ נִכְנַס רַבְּנוּ ו"ל בְּבֵיתָם. וְהָיָה כְּשֶׁשָּׁמְעָהּ, שָׁרַבְּנוּ ו"ל בָּא אֲלֵיהֶם, תַּכְרֵי־וּמִיד יֵצְאָה מִחֹדְרָהּ וּבִכְתָּהּ הִרְבָּה. וְרַבְּנוּ ו"ל אָמַר לָהּ, שֶׁהוּא לּוֹקַח מֵהֶם הָאֲבָלוֹת, כִּי הִתְתּוּנָה תְּהִיָּה אֲצֵלָם, וְהָיָה תְּהִיָּה הַמְּחַתֶּנֶת. וְכֵן קִיָּמָה וְעֲשֵׂתָהּ כָּל צְרָכֶי הַחֲתוּנָה כְּמוֹ אֶחָד הַגְּבִירִים וְהַגְּדִילִים. וְהִלְבִּישָׁה אֶת הַכֶּלֶה, וְנִסְעוּ לְקִרְאָת הַחֲתָן, וְעֲשֵׂתָה סְעֻדַת הַ"חֲתָן מֵאֵהֶל"² וּבִפְרֹט הַחֲתוּנָה בְּרַב פָּאָר וְיָפִי, וְהָיָה הִיָּתָה מְלַבֶּשֶׁת בְּעֵדֵי זָהָב כְּמוֹ מַחְתֶּנֶת. וְנִתְּנָה "דְּרָשָׁה גִישׁאֲנִק"³ מְנוֹרַת זָהָב גְּדוּלָּה. [אַחַר הַחֲתוּנָה קָרָא רַבְּנוּ ו"ל וְאָמַר לָהּ, שְׁתַּלַּד בֶּן וְתִקְרָא שְׁמוֹ נַחְמָן, "וְאֲנִי שְׁמִי נַחְמָן בֶּן פִּיִּיגָא, וְהוּא גַם־כֵּן (כִּי שְׁמָהּ הָיָה פִּיִּיגָא). וְכִמוֹ שְׁאֲנִי חֲדוּשׁ בְּדַבָּר שְׁלִי, כֵּן הוּא יִהְיֶה חֲדוּשׁ בְּדַבָּר שְׁלוֹ" וּבְלִבְד שְׁתַּקִּים אֵלָיו הַתְּנָאִים: שֶׁהָיָה לֹא תִינִיק אוֹתוֹ רַק מִיִּנְקַת, וְגַם הַמִּיִּנְקַת תִּינִיק אוֹתוֹ רַק בִּימֵי טְהָר, וְשֶׁהָיָה לֹא תִרְאֶה אֶת הַיֶּלֶד כָּלֵל בִּימֵי טְמֵאָתָה. וְכֵן הָיָה, שֶׁיִּלְדָּה בֶּן. אֲבָל לֹא קִיָּמָה אֶת הַתְּנָאִים, כִּי פַּעַם הָיָה הַיֶּלֶד חוֹלָה, וְהִלְכָה לְרֹאוֹת אוֹתוֹ בִּימֵי טְמֵאָתָה, וְגַם הַמִּיִּנְקַת הִינִיקָה אוֹתוֹ בִּימֵי טְמֵאָתָה. וְנִסְעָה אַחֲרֵי־כֶף לְרַבְּנוּ ו"ל לִשְׁאֹל, אִם תִּתֵּן אוֹתוֹ לְמִיִּנְקַת אַחֲרֵת. וְאָמַר לָהּ

(1) אוי, הפסד גדול!

(2) ארוחת חתן, שהיו נוהגים לערכה יום קדם החתונה.

(3) דורון־דרשה _ מתנת נשואין.

רַבְּנוּ ז"ל, עֲכָשׁוּ כָּבֵד לֹא אִכְפַּת עוֹד כָּלָל, כִּיּוֹן שְׁכָבֵר לֹא קִיְמוּ דְבָרָיו, וְעַל-כֵּן כָּבֵד לֹא יִהְיֶה חֲדוּשׁ — וְכֵן הָוָה].

תסט.

יום ה', ראש-חֲדָשׁ נִסָּן עָשָׂה רַבְּנוּ ז"ל הַנְּשׂוֹאִין לְבַתּוֹ שָׂרָה, וְהַחֲתָנָה הִיְתָה בְּעִיר מְעֻדוֹדֵיּוֹקָע. הַחֲפָה הִיְתָה בְּעָרֵב אֹר לְיוֹם ו'. אַחֵר הַחֲפָה דִּבֵּר רַבְּנוּ ז"ל מִמְּשִׁיחַ. וְהִבִּינוּ בְּרָמֵז, שְׂיֵצֵא מִבַּתּוֹ שָׂרָה. וְדִבֵּר אַז נִפְלְאוֹת רַבּוֹת, עָנָה וְאָמַר: "מָה שְׂיִהְיֶה נַעֲשֶׂה עִמִּי, אִינִי יוֹדֵעַ. אָבֵל זֹאת פְּעֻלַּתִּי אֶצֶל הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, שֶׁהַגּוֹאֵל צָדֵק יִהְיֶה מִיּוֹצְאֵי חֲלָצִי!" וְהִזְהִיר מְאֹד לְכַבֵּד וּלְהַחֲזִיק בְּחַשְׁבֵיבוֹת גְּדוּלָּה אֶת בְּנוֹתָיו, כִּי הֵם אֵילָנוֹת יְקָרִים, וְיִהְיוּ גְדֻלִּים מֵהֵם פְּרוֹת טוֹבִים וְנִפְלְאִים מְאֹד. וְאָמַר, שְׁלֶקְחֶם מֵעוֹלָם הָאֲצִילוֹת. "וְכֹל מָה שְׂמֻשִׁיחַ יַעֲשֶׂה טוֹבוֹת לְיִשְׂרָאֵל, אֲנִי יָכוֹל לַעֲשׂוֹת, רַק שֶׁהַחֲלוֹק הִיא, שְׂמֻשִׁיחַ יִגְזֹר אִמֵּר וְיִקְוֶם, אָבֵל אֲנִי..." (וּפְסֵק וְלֹא דִבֵּר יוֹתֵר. גִּישׁ אוֹמְרִים: אָבֵל אֲנִי אִינִי יָכוֹל לְגַמֵּר עֲדִין. וְשֻׁמְעָתִי מֵאֲנָשִׁי-שְׁלוֹמְנוּ: אֶצֶל מְשִׁיחַ יִהְיֶה בְּטוֹל הַבְּחִירָה, וְיִהְיֶה הַהֶכְרֵחַ לְצִיְתוֹ. אָבֵל אֶצֶל רַבְּנוּ ז"ל — הַבְּחִירָה עֲדִין בְּיַדֵּנוּ וְדו"ק]. "הַ'עוֹלָם' סוֹבְרִים, שְׁכַשְׁיָבוֹא הַמְּשִׁיחַ, לֹא יָמוּתוּ, לֹא כֵן הוּא, אֶפְלוּ מְשִׁיחַ בְּעֲצֻמוֹ יָמוּת". וְאָמַר זֹאת בְּרַבִּים בְּמַעֲמַד הַרְבֵּה אֲנָשִׁים.

אַחֲרֵי-כֵן בְּעֵת הַחֲתָנָה הִיְתָה רַבְּנוּ ז"ל שְׂמִיחַ מְאֹד וְרָקַד הַרְבֵּה. וְהִיְתָה הַמָּפָה בַּתֵּךְ נְכָרִי, וְצוּהָ רַבְּנוּ ז"ל לְשַׁלְּחוּ. וְהַתְּחִיל לִנְגֹן נִגּוֹן נִפְלָא. וְאָמַר אַחֲרֵי-כֵן, שְׁבֹזָה הַנְּגוֹן קָרָא לְכֹל הָאָבוֹת הַקְּדוּשִׁים אֶל הַחֲתוּנָה, הִינּוּ זְקֵנוּ הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוּשׁ וְזָקֵנוּ הַרַב הַקְּדוּשׁ ר' נַחֲמָן וְאִמּוֹ הַצְּדִקָּת, כִּי בְּשַׁעַת הַחֲתָנָה מִתְקַבְּצוֹת כָּל נְשָׁמוֹת הַמֵּתִים וְשֻׁמְחִים עִם יוֹצְאֵי חֲלָצִיהֶם.

ת.ע.

שַׁבַּת-קָדֶשׁ פְּרֻשֵׁת וַיִּקְרָא, ג' בְּנִיסָן בְּסַעֲדָה שְׁלִישִׁית אָמַר תּוֹרָה גְבוּהָהּ מְאֹד עַל פְּסוּק (תהלים יט, ה): "לְשֹׁמֵשׁ שֵׁם אֱהֵל בָּהֶם" [בלקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן מט]. וּבְשִׁעַת אַמִּירַת הַתּוֹרָה הַזֹּאת הִתְחִיל רַק מִפְּסוּק "וְהוּא כֹחֲתָן יֵצֵא מִחֻפְתּוֹ", וְשֵׁם מְרָמֵז נִיסָן וְשִׁרָה וַיִּצְחָק וְכֵלָה וַחֲתֻנָּה וְכוּ'. וְאָמַר, שְׁזֵאת הַתּוֹרָה לֹא אָמַר בְּשִׁבְלֵנוּ, רַק בְּשִׁבִיל הַגְּזֻרוֹת, שְׁקוֹרִין פּוֹנְקֻטִין¹ הַנִּשְׁמַע אֲזוּ, שְׁרוּצִין לְגֹזֵר עַל יִשְׂרָאֵל, חֵס וְשְׁלוֹם, כִּי שֵׁם מְדַבֵּר מַעֲנִין הַכְּנַעַת הַעֲכוּוֹם, כִּי אַעֲשֶׂה כְּלָה בְּכָל הַעֲכוּוֹם, שְׁזֵה בְּחִינַת כְּלָה דְאֶכְלִי כּוֹלָא וְשִׁצִי כּוֹלָא, "וְאַתֶּם הַדְּבָקִים" וְכוּ'. וְהֵבֵן שֵׁם מְאֹד, כִּי הֵם דְּבָרִים עֲמָקִים וְגְבוּהִים מְאֹד. וְאַחַר שֶׁגָּמַר אַמִּירַת הַתּוֹרָה, הָיָה מְרַקֵּד הַרְבֵּה מְאֹד עִם בְּתוֹ הַכְּלָה. וְמִי שֶׁלֹּא רָאָה רְקוּדִין שְׁלוֹ, לֹא רָאָה טוֹב מִיָּמָיו. וְכָל מִי שֶׁעָמַד שָׁם, בְּיָדָאֵי הָיָה לוֹ הַרְהוּר תְּשׁוּבָה אַמְתִּי עַל כָּל פְּשָׁעָיו. וְגִדְּל הַהִתְעוֹרוּרוֹת וְהַתְּלַהּבוֹת שֶׁל כָּל הָאֲנָשִׁים, שֶׁעָמְדוּ אֲזוּ שֵׁם בְּשִׁעַת הַרְקוּדִין — אִי-אֶפְשֶׁר לְשַׁעַר וּלְבָאָר וּלְצִיר כָּלֵל, וּמְכַל-שֶׁכֵּן בְּכַתָּב.

ת.ע.א.

חַג-הַפֶּסַח הָיָה רַבְּנוּ ו"ל בְּעִיר מַעֲדוֹדִיּוֹקַע, וְגַם ר' נֶתָן נִשְׂאָר שָׁם עִם רַבְּנוּ ו"ל. וּמְנַהֲגוֹ שֶׁל רַבְּנוּ ו"ל בְּלִילֵי פֶסַח הָיָה לִישֵׁב עִם בְּנֵי בֵיתוֹ אֲצֵל הַשְּׁלַחַן לְקַיֵּם עַל-כָּל-פְּנִיִם פַּעַם אַחַת בְּשָׁנָה "וְשִׁמְחַת" וְכוּ', וְעַל-כֵּן לֹא יֹשֵׁב אֲצֵלוֹ שׁוּם אוֹרַח עַל הַסֵּדֶר. וְר' נֶתָן הָיָה מִתְּפַלֵּל עִם כָּל הַמַּנְיָן בְּחֻדְרֵי הַפְּנִימִי, וּבְחֻדְרֵי הַחִיצוֹן יֹשֵׁב רַבְּנוּ ו"ל עַל הַסֵּדֶר אֲצֵל הַשְּׁלַחַן. וְאֲזוּ שָׁמַע רַבְּנוּ ו"ל אֶת בְּרַכַּת הַהִלָּל שֶׁל ר' נֶתָן וְאָמַר: "אֲשָׁרֵי הָאֵם, שִׁישׁ לָהּ בֵּן כְּזֶה!" וְאֲזוּ אַחַר הַתְּפִלָּה, כְּשֶׁרָצָה ר' נֶתָן לְצֵאתָהּ, הִכְרַח לְצֵאתָהּ דֶּרֶךְ חֻדְרֵי רַבְּנוּ ו"ל, וְרַבְּנוּ ו"ל יֹשֵׁב כְּבָר עַל הַסֵּדֶר. וְרָאָה ר' נֶתָן אֶת רַבְּנוּ ו"ל יוֹשֵׁב לְיַד שְׁלַחַן הַסֵּדֶר, וְנִהְיָה מְאֹד וְאָמַר, אֲשָׁרֵי לוֹ, שֶׁעַל-כָּל-פְּנִיִם זָכָה לְרְאוֹת אֶת

(b) גִּיּוֹס צְעִירִים יְהוּדִים לְצַבָּא.

רַבְּנוּ ז"ל יוֹשֵׁב עַל הַסֵּדֶר, עַל-כָּל-פָּנִים פַּעַם אַחַת בְּחַיָּיו (כִּי בִשְׂאֵר הַשָּׁנִים לֹא הָיָה יָכוֹל לְהִיּוֹת בְּלֵיל פֶּסַח אֲצֵל רַבְּנוּ ז"ל מִרְבוּי הַמְּנִיעוֹת, וְעָכְשׁוּ הָיָה מִמִּילָא אֲצֵל רַבְּנוּ ז"ל בְּחַג הַפֶּסַח. וַיֵּשׂ אוֹמְרִים, שְׂתַכְּף חֲזַר ר' נִתָּן אֶל הָאֲכַסְנֵיָא שְׁלוֹ וְעָרְךָ אֶת הַסֵּדֶר וְהַזְדַּרְזוּ וְחִכְהָ אֲצֵל פֶּתַח רַבְּנוּ ז"ל. וְכִשְׁפָּתְחוּ אֶת הַדְּלֶת ל"שְׂפָף חֲמַתְךָ" וְכו', אֲזוּ נִכְנַס ר' נִתָּן וַיֵּשֶׁב שָׁם עַד סוּף הַסֵּדֶר).

תעב.

אַחַר הַפֶּסַח חֲזַר רַבְּנוּ ז"ל לְעִיר בְּרֶסְלָב, וְר' נִתָּן שָׁמַשׁוּ כָּל הַדָּרָךְ וְשָׁמַע מִרַבְּנוּ ז"ל הַרְבֵּה דְבָרֵי תוֹרָה וְשִׂיחוֹת נִפְלְאוֹת, וּבִפְרָט הָעֲנִין הַנִּפְלֵא שֶׁל הַתְּחִזְקוֹת [בְּלִקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק ב', סִימָן מַח], אִיךָ שְׂצָרִיכִים לְהִיּוֹת עֲקָשָׁן גְּדוֹל בְּעַבְדוּת-הַשָּׁם יִתְבָּרַךְ. וְאַף שְׁנֹדְמָה לוֹ, שְׁמֻרְחָקִים אוֹתוֹ וְכו', וְכָל מָה שְׁרוּצָה לְהַכְנִס יוֹתֵר אֶל הַקְּדוּשָׁה, נִדְמָה לוֹ, שְׁמֻרְחָקִים אוֹתוֹ יוֹתֵר וְכו', צָרִיכִים עַל-זֶה חֲזוּק עֲצוּם, עֵינֵי שָׁם. וְאֲזוּ בְּאִמְצַע שִׂיחָתוֹ הַקְּדוּשָׁה אָמַר לוֹ בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "אֵא מְעַנְטֵשׁ גֵּיט אוֹיף אַ שְׂמָאל בְּרִיקֶל, נָאֵר דְּעַר עֵיקֶר זִיךְ גֵּיט שְׂרַעֲקֶן"^א.

תעג.

וּבְאִמְצַע דְּרַכָּם חֲזַרָה עֲמָדוֹ בְּעִיר לֵינִיץ וְנִכְנְסוּ אֶל בֵּית הַרַב הַקְּדוּשׁ רַבִּי גְּדַלְיָה מְלִינִיץ וְהַתְּפִלָּה אֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמְנוּ, שְׁנֹסְעוּ עִם רַבְּנוּ ז"ל בְּקוֹל רֶם וּבַהֲתַעוֹרוֹרוֹת רַבָּה, וּבִפְרָט ר' נִתָּן. וְשָׂאֵל הַרַב הַקְּדוּשׁ רַבִּי גְּדַלְיָה מְלִינִיץ אֶת רַבְּנוּ ז"ל: "הֲלֹא כְּשֹׁנְכֹנְסִים לְמַלְךְ, נִכְנְסִים בְּקוֹל דְּמָמָה דְּקָה!" וְהָשִׁיב לוֹ רַבְּנוּ ז"ל: "אִיךָ הָאֵלֶּט פּוֹן אִמְאֵלִיגַע חֲסִידִים, וְוַאס זְעַנְעֵן אַרְיִין גְּעֵשְׁפְּרוּנְגֵעֵן מִיט דְּעַם פֶּאֶר-שְׂמָאלֶצִינְעַם אַרְבֵּל אֵין הֵיכַל הַמֶּלֶךְ אַרְיִין"^ב. וְאָכְלוּ שָׁם, וְרַבְּנוּ ז"ל דִּבֶּר אֲזוֹ הַרְבֵּה

(צ) הָאָדָם צָרִיךְ לְעַבֵּר עַל גֶּשֶׁר צַר מְאֹד מְאֹד, וְהַפְּלֵל וְהַעֲקֹר, שְׁלֹא יִתְפַּחַד כָּלֵל. (ק) אֲנִי אוֹחַז מִהַחֲסִידִים הַקְּדֻמוֹנִים, שֶׁהֵיוּ קוֹפְצִים פְּנִימָה עִם הַשְּׁרוּוֹל הַמְּשָׁמֵן אֶל הֵיכַל הַמֶּלֶךְ פְּנִימָה.

מגדלתו יתברך וגדלת הצדיק. ואמר אז תורה על-פסוק (משלי ד, יח) "וארח צדיקים פאור נגה הולך ואור עד נכון היום" [בלקויטי-מוהר"ן, חלק א', סימן קלג].

תעד.

אחר-כך נסעו משם, ורבנו ז"ל אמר אז, יש צדיק, שהוא מפרסם גדול במדינה אחת ובמדינה הסמוכה אינו חשוב כלל, ושוב במדינה אחרת הוא מפרסם וכו' [בלקויטי-מוהר"ן, חלק א', סימן קלב]. והגיעו בשלום לעיר ברסלב, ור' נתן נסע לביתו לעיר נעמרוב, וגרשו אביו מביתו, ומאז התחיל לאכל על שלחנו.

תעה.

קדם שבועות חזר ר' נתן אל רבנו ז"ל לעיר ברסלב. ונתודע לרבנו ז"ל את גדל המניעות והמרירות, שיש לר' נתן. אז קרא רבנו ז"ל את ר' נתן ואמר לו: "מוטב, שיתחלל שבת אחת וכו', על-פן חזר לעיר נעמרוב ואל תהיה אצלי בשבועות!" וחזר ר' נתן.

תעו.

חג השבועות התקבצו הרבה אנשים אצל רבנו ז"ל. ובליל ראשון של שבועות אמר רבנו ז"ל תורה על-פי מאמר חז"ל (תגיגה יד): אמר רבי עקיבא, פשאתם מגיעים לאבני שיש טהור [בלקויטי-מוהר"ן חלק א', סימן נ"א]. ובליל שני של שבועות אמר רבנו ז"ל תורה על-פסוק (ישעיה מב, ח): "אני ה', הוא שמי" [בלקויטי-מוהר"ן חלק א', סימן י"א].

תעז.

יום א', ח' בסיון בא ר' נתן אל רבנו ז"ל. ורבנו ז"ל חזר לפניו את התורה שאמר על-פי: אמר רבי עקיבא, ור' נתן כתבה על הספר בדיו לפני רבנו ז"ל.

תעח.

אחר-כך שמע רבנו ז"ל, שדודו הרב הקדוש רבי ברוך ממעז'בוז' הוא בטולטשין. אז צוה להכין לו עגלה, שרוצה לנסע אליו. ורצה ר' נתן גם-כן לסע עמו, ולא הניחו רבנו ז"ל. והתחיל להפצירו עוד הפעם, אז אמר לו רבנו ז"ל בזו הלשון: "פארשטייט, ס'שטייט דיר ניט אהן, ווי אזוי דוא וועסט מיר אנקוקען", (פי רבנו ז"ל ראה ברוח קדשו מה שיהיה לו עם דודו, ועל-כן לא רצה, שר' נתן יראה דבר זה, ותחלש דעתו). והבין ר' נתן, שאינו צריך להתעקש עמו, ונסע רבנו ז"ל לבדו. (ונהנהג ר' נתן כל ימי חייו, שלא נסע אז עם רבנו ז"ל אל דודו, כי הוא לא היה יכול להתאפק וכו', והיה יוצא מזה מה שיהיה יוצא וכו').

וכאשר בא רבנו ז"ל אל דודו הרב הקדוש רבי ברוך ממעז'בוז', ישב שם והיה מתאנח. ושאל אותו דודו: "על מה אתם מתאנחים?" והשיב לו רבנו ז"ל, שהוא מתגעגע להגיע לאיזו דרגא. ענה ואמר לו דודו: "הלא אתם כבר כצדיק פלוני?" והשיב לו רבנו ז"ל: "כבר הגעתי למדרגתו זה זמן רב". והתחיל דודו למנות לפניו כמה צדיקים: "הלא אתם כבר כצדיק פלוני ופלוני?" ובכל פעם השיב לו רבנו ז"ל: "כבר הגעתי למדרגתו". עד שאמר לו דודו: "ומה אודות מדרגת זקני הבעל-שם-טוב הקדוש?" אז אמר לו רבנו ז"ל, שגם למדרגתו כבר הגיע, ושהגיע לזה, בעת שהיה בן שלש-עשרה שנים. ואז נתפעס דודו מאד מאד על רבנו ז"ל ודחפו לחוץ. ונאָרע

עם רבנו ז"ל נס, שלא נפל מהעליה למטה. (ויש אומרים, שאמר רבנו ז"ל, שבאה אמו מעולם העליון ולא הניחתו לפל). ומאז התחילה המחלקת ביניהם, שגם דודו הרב הקדוש רבי ברוך ממעז'בוז' התחיל לחלק עליו. ואחר-כך חזר רבנו ז"ל לעיר ברסלב.

תעט.

באותה העת שהיה רבנו ז"ל אצל דודו פנ"ל, היה ר' נתן אצל ר' יודיל, תלמיד רבנו ז"ל. ואצלו היו כתבים מן התורות שנאמרו, קדם שנתקרב ר' נתן. ולקח אז ר' נתן את אלו הכתבים אצלו והסתפל בהם פל יום השבת-קדש וכמעט פל הלילה. ונכנס בלבו, שפעת יוכל לקיים הצווי של רבנו ז"ל, שהיה געור שני ימים ולילה אחד (פנ"ל באות תכג), שבכל הלילה היה מעין בכתבים, ומחר יבוא רבנו ז"ל לביתו, ולא יהיה לו פנאי לישן, ואחר-כך יצטרך לסע לביתו וגם-כן לא יוכל לישן, וכן היה; כשבא רבנו ז"ל לביתו, אז נסע ר' נתן חזרה לביתו לעיר געמרוב.

תפ.

כשבא ר' נתן חזרה מרבנו ז"ל, התחילו המניעות להתגבר עליו מאד מאד מצד פל בני משפחתו. והם באחת, שיעסק באיזה עסק פרנסה. והתחילו לדבר עמו הרבה הרבה מאד פל בני משפחתו והתופחו עמו: "הלא זה כמה שנים היית סמוך על שלחן אביך! ועכשו אתה בעניות ובדחקות, מתי תעשה גם אתה לביתך? ומדוע לא תרחם עליך ועל בניך? הן אמת, פי אנו יודעים מאמץ לבך בתורה ובתפלה, עד שאי-אפשר לך להתפרד מזה בשום אופן, אבל אין אנו אומרים לך חס ושלום, שתבטל לגמרי מהלמוד, רק עצתנו, שושפיר לך חנות, וזוגתך תשב פל היום בחנות, ולך לא יהיה שום עסק בזה. רק על-פל-פנים דבר אחד אתה מכרח להבטיח: הינו שתסע לברדיטשוב בעבור קניית הסחורה. ואף-על-פי שתהיה מכרח להתבטל בזה לפעמים אלו ימים, אבל לעמת זה לא יהיה לך בכל

אָרְךָ הַזְּמַן שְׁבִינָתִים שׁוּם בַּלְבוּל מִשׁוּם אָדָם וְשׁוּם בְּטוּל מִשׁוּם דָּבָר, וַיְהִיָּה בִּיכְלָתָךְ לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּבַעֲבוּדַת־ה' כְּרַצוֹנָךְ וְאוֹת נַפְשְׁךָ בְּלִי שׁוּם מְנוּיעָה" — כָּאֵלֶּה וְכָאֵלֶּה דִּבְרוּ עַל לְבָבוֹ כְּמָה פְּעָמִים. וְהוּא לֹא חֲשָׁקָה נִפְשׁוֹ גַם בְּזָה, וְגַם לֹא יָדְעוּ לְמַצֵּא אֵיזָה עֵת וְזִמְן לְהִתְנַפֵּחַ עִמּוֹ בְּזָה, כִּי כָּל הַיּוֹם יָשַׁב בְּבֵית הַמְדָרְשׁ, וּכְשָׁבָא לְאַכֹּל, הָיָה נוֹזֵר מְאֹד לְבִלִּי לְהִתְמַהֵמֵה יוֹתֵר מִהֶהְכָּרַח אֶפְלוֹ כְּרַגַּע וְזָרַז עֲצָמוֹ בְּתַכְלִית הַזְּרִיזוֹת לְשׁוּב לְלַמּוּדוֹ וְלַעֲבוּדָתוֹ. וְנִתְיַעֲצוּ בְּנֵי בֵיתוֹ לְשַׁלַּח אֵלָיו לְבֵית-הַמְדָרְשׁ אֶת גִּיסוֹ, אַחֵי אֲשֶׁתוֹ. וְדִבְרַ עִם ר' נִתָּן, מַה יְהִיָּה אוֹדוֹת פְּרִנְסָה. וַיַּעַן לוֹ ר' נִתָּן: "אֲתָה צוֹדֵק! אָבֵל הֲלֹא יְהִי מְכַרְחִין לְמוֹת!" וְאָמַר לוֹ בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "דְּוִי בִיסָט טַאקַע גִּירַעֲכָט, נָאֵר וְוַאס זָאל אֵיךְ פֶּאָרַט טַאן מְעַן וְוַעַט אָבַעַר פֶּאָרַט מוּזְעַן לִיגְעַן מִיט דִּי פּוּס צוֹ דְּעַר טִיר"ש! וְהִתְחִיל גִּיסוֹ לְהוֹכִיחוֹ עַל פְּנֵי מְאֹד וְרָאָה, שְׂאִינוֹ פּוֹעֵל אָצְלוֹ כְּלוּם, וְעַל-כֵּן הִלְךָ לוֹ. וְאָז אַרַע מַעֲשֵׂה נוֹרָא, שְׁחָלָה הַבֶּן-יְחִיד שְׁלוֹ. וְהִלְךָ לְבֵית-הַמְדָרְשׁ וְנִגַּשׁ אֶל אַרְוֹן-הַקֹּדֶשׁ וּבָכָה שָׁם הַרְבֵּה מְאֹד וְאָמַר, שֶׁהוּא נוֹתֵן אֶת עֲצָמוֹ בְּשָׁבִיל בְּנוֹ, וְנִתְקַיֵּם כֵּן; כִּי תִכְרֶי-וּמִיד הַתְּחִיל בְּנוֹ לְהִתְרַפָּא, וְהוּא בַּעֲצָמוֹ נִחְלָה מְאֹד וְנָמַת. וְקִדְּם מוֹתוֹ הַנִּיחַ מִכְּתָב לְר' נִתָּן, שְׂיִרְאָה לְהַשְׁגִּיחַ עַל בְּנוֹ, וְהִזְכִּיר לוֹ אֶת דְּבָרָיו: "הֲלֹא יְהִי מְכַרְחִין לְמוֹת!" וְאָמַר: "אֵי עִם טוּט מִיר בְּאַנְק, אֵי אִיְהָר זְעַנט גִּירַעֲכָט, אֵי הָאט אִיְהָר גוּט צוֹ גִּיטְרַאפֶּען, אַז מְעַן וְוַעַט אַמַּאל לִיגְעַן מִיט דִּי פּוּס צוֹ דִּיר טִיְהַר"ת, וְסִיִּם אֶת מְכָתְבוֹ: "אֵוִי בֵּין אֵיךְ דִּיר מְקַנָּא!"^א.

וְאַחֲר־כֵּן שְׁלַחוּ אֵלָיו אֶת דוּדוֹ, אַחֵי אָבִיו, שֶׁהָיָה אִישׁ פְּנוּי קָצֵת וְהָיָה רָגִיל לְבוֹא אָצְלוֹ בְּכָל יוֹם וְיוֹם לְטַעַן עִמּוֹ עַל זֶה. וּבְרַב טַעֲנָתוֹ עִמּוֹ חִזְקוּ צִלּוֹ דְּבָרָיו, וְהִכְרַח לְהַבְטִיחַ לְמַשְׁפָּחָה עַל זֹאת, אָבֵל

ש) אֲתָה אִמְנָם צוֹדֵק! אָבֵל מַה כָּכָל זֹאת אַעֲשֵׂה, הָרִי נְצִטְרָךְ לְשִׁכַּב עִם הַרְגָלִים מוֹל הַדְּלַת (כְּדָרְךָ שְׂמַנִּיחִים נַפְטֵר, לֹא עֲלִינוּ).

ת) אֵי, זֶה מַעֲיֵק עָלַי. אֵי, הֵייתָם צוֹדֵקִים נַחֲשָׁתָם נְכוּנָה, שְׁנַצְטְרָךְ פַּעַם לְשִׁכַּב עִם הַרְגָלִים אֶל הַדְּלַת.

א) אֵוִי, אֲנִי מְקַנָּא כָּךְ!

הַתְּנָה עִמָּם, שְׁלֹכֵל הַפְּחוֹת לֹא יִהְיֶה לוֹ שׁוּם עֵסֶק אַחַר זוֹלַת הַנְּסִיעָה, כִּי הֵם בְּעֶצְמָם יִשְׁכְּרוּ לוֹ עֲגָלָה וַיְכַיְנוּ לוֹ כָּל צְרִכֵי הַנְּסִיעָה, וְהוּא לֹא יִצְטָרֵף לַעֲשׂוֹת מְאוּמָה רַק הַנְּסִיעָה וַקְּנִיַת הַסְּחוּרָה לְבַד.

אָף גַּם עַל זֹאת דְּרוֹה לְבוֹ מְאֹד. וְנִפְשׁוּ הַיְתָה מְרָה לוֹ עַל־כָּל־זֶה בְּלִי שְׁעוֹר, כִּי כְּפִי שְׁנֹקְבֵעַ בְּלִכְבוֹ זְכוּרוֹן יוֹם הַמִּיתָה וַיּוֹם הַקְּבוּרָה, שְׁמוּכְנִים וְעוֹמְדִים לְזֶה בְּכָל עֵת וְרִגְעַע, וְכָל הַיָּמִים שֶׁל הָאָדָם הֵם מְנוּיִים וְסְפוּרִים וְקְצוּבִים בְּמִסְפָּר אֲצֵל הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ. וְכָל שְׁעָה, שְׁיִתְבַטֵּל בַּקְּנִיַת הַסְּחוּרָה, הִיא אַבְדָּה נְצַחִית, אַבְדָּה, שְׂאִינָה חוֹזֶרֶת, אַבְדָּה וְהַפְּסַד רוּחַ נִפְלֵא וְנוֹרָא. עֵינַי לֹא רָאִתָּה וְכוּ', שְׁהִיָּה מְרוֹיַח בְּשָׁעוֹת הָאֵלוֹ. וְאַף־עַל־פִּי־כֵן נִסְתַּפֵּק מְאֹד וְלֹא יָדַע לְתַת עֲצָה בְּנִפְשׁוֹ, אִם לְהַתְעַקֵּשׁ עִמָּם גַּם בְּזֶה, כִּי כָּבֵר הַכְּנִיסוֹ דְּבָרֵיהֶם בְּדַעְתּוֹ, שְׁיִסְתַּפֵּק, אוֹלִי כִּף הוּא רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, שְׁיַעֲסֵק קִצַּת בְּמִשָּׂא וּמִתֵּן, וְגַם זֶה נִחְשָׁב לַעֲבוּדַת־ה'. וְכִמּוֹ שְׂאֵמְרוּ חַז"ל (בְּרֻכּוֹת לֵה): הַרְבֵּה עָשׂוּ כָּר' שְׁמַעוֹן, וְלֹא עָלְתָה בְּיָדָם, (כִּי הַדְּבֹר יֵשׁ לוֹ כַח גְּדוּל לְמִשָּׁף לֵב הָאָדָם הֵן לְטוֹב הֵן לְהַפּוֹף חֵס וְחִלְיָלָה, כְּמוֹכָא בְּדַבְרֵי רַבְּנוּ ז"ל), עַל־כֵּן נִתְיָשָׁב בְּדַעְתּוֹ בְּלִילָה שְׁקָדָם נְסִיעָתוֹ, שְׁלַעַת עֵתָה יֵלֵךְ גַּם עֲכָשׁוֹ אֶל מְקוֹמוֹ אֲשֶׁר לוֹ מִחוּץ לְעִיר לְהַתְּבוֹדֵד. וְכִצְאָתוֹ אֵת הָעִיר יִפְרֹשׂ אֵת כַּפָּיו לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ בְּכַיִּי וּבְתַחֲנוּנִים מַעֲמֵק הַלֵּב, אוֹלִי יָחוּס וַיִּרְחַם עָלָיו הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ לְהַנְחִיתוֹ בְּדֶרֶךְ הָאֱמֶת, לְבַלְתִּי יִסוּר מִרְצוֹנוֹ יָמִין וּשְׂמָאל, חֵס וְשְׁלוֹם, וְכֵן עָשָׂה; שְׁהֵלֵךְ בְּלִילָה חוּץ לְעִיר בְּמִקְוֹמוֹ הַמִּיחָד לוֹ לְהַתְּבוֹדְדוֹת וְנִתְמַהֵמָה שָׁם, עַד שְׁהֵאִיר הַשַּׁחַר. וּמִשָּׁם הֵלֵךְ לְבֵית־הַכְּנֶסֶת וְלָמַד קִצַּת. וְכִשְׁהִגִּיעַ זְמַן הַתְּפִלָּה, הַתְּפִלָּל תְּפִלַּת שַׁחֲרִית וְתִיקוּן. וְאַחַר תְּפִלָּתוֹ נִתְיָשָׁב, שְׁקָדָם נְסִיעָתוֹ לְבְּרִדִּיטְשׁוֹב יִסַּע מִקְדָּם לְבְּרִסְלָב לְקַבֵּל רְשׁוֹת מִרַבְּנוּ ז"ל, כִּי יָדַע שְׁדַרְךָ הַבַּעַל עֲגָלָה הַנוֹסֵעַ לְבְּרִדִּיטְשׁוֹב לְבַל יֵשִׁים לְדַרְךָ פְּעַמָּיו עַד לְפָנוֹת עָרֵב, וְאִז הַיָּמִים הַסְּמוּכִים לְתַקּוּפַת תַּמּוּז, שְׁהַיָּמִים אַרְבָּעִים מְאֹד, וּמִנְעַמְרוֹב לְבְּרִסְלָב הוּא סָךְ הַכָּל כִּי-15 קִילוֹמֶטֶר, וַיִּהְיֶה עוֹד בְּאִפְשָׁרוֹתָיו לְסַע וְלַחְזוֹר קָדָם נְסִיעָתוֹ. וְאַף שְׁלִפִי שְׁעָה לֹא נִמְצָא לוֹ עֲגָלָה לְנִסְעַ לְשָׁם, אֲבָל מִגְדָּל תְּשׁוּקָתוֹ שְׁהִיתָה לוֹ אִז לְהַתְּעוֹדַע עִם רַבְּנוּ ז"ל, הַתְּחִיל

לִילָךְ רַגְלִי. וּבִדְרֹךְ עָסַק גַּם בַּצַּעֲקָה וּבַתְּפִלָּה לַהֲשִׁים יִתְבַּרֵךְ. וַיְהִי בְלָכְתוֹ בְּדֶרֶךְ פֶּתָאִם, הַזְמִין לוֹ הַשֵּׁם יִתְבַּרֵךְ עֲגָלָה הַנוֹסַעַת לְבְרֶסְלָב, וְקָבְלָה אוֹתוֹ וּבָא לְבְרֶסְלָב.

תפא.

וַיְהִי כְּבוֹאוֹ אֶל רַבְּנֵי וי"ל הַתְּחִיל לְסַפֵּר לְפָנָיו אֶת כָּל לְבוֹ וְכָל צְרוּתָיו מֵהַ שְׁעוֹבֵר עָלָיו, וּרְבֵנוּ וי"ל הַתְּחִיל לְנַחֲמוֹ וּלְחַזְקוֹ פְּדֵרְכּוֹ. וּבַתּוֹךְ שִׁיחַתּוֹ הִקְדוּשָׁה יֵצֵא עִמוֹ לְחוּץ וְהָיָה הוֹלֵךְ וּמְדַבֵּר עִמוֹ, עַד שֶׁבָּאוּ אֶל הָהָר, אֲשֶׁר מַעֲבֵר לְנַחַל הָעוֹבֵר שָׁם סְמוּךְ לְבֵיתוֹ, וְנִכְנָס עִמוֹ בְּשִׁיחָה אַרְכָּה מְאֹד. וְאִזְ דָּבַר עִמוֹ וְגָלָה לוֹ הָעֲנִיָּן הַמוֹכָא בְּלִקְוֹטֵי־מִוְהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן נ"ב, עַל אוֹדוֹת הַטּוֹעִים הָאוֹמְרִים, שֶׁהָעוֹלָם הוּא מְחִיב הַמְּצִיאוֹת וְכוּ', אִךְ דַּע, מֵאִיִּן נִמְשָׁךְ הַטָּעוֹת וְכוּ', דַּע, שְׂזָה נִמְשָׁךְ, מִחֻמַּת שְׁבָאָמַת עֲתָה, שֶׁכָּבֵר נֶאֱצְלוֹ וְנִמְשָׁכוּ נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל — עֲתָה בּוֹדָאֵי הָעוֹלָם הוּא בְּבַחֲיִנַת מְחִיב הַמְּצִיאוֹת וְכוּ', אִךְ נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל בַּעֲצָמָן כְּשֶׁנֶּאֱצְלוּ, הָיוּ הֵם בַּעֲצָמָן עִם כָּל הָעוֹלָמוֹת הַתְּלוּיִים בָּהֶם — הַכֹּל הָיָה אֶפְשָׁרוֹת הַמְּצִיאוֹת, כִּי הָיָה בְּאֶפְשָׁרוֹת לְהֶאֱצִילָן וּלְבְרָאָן אוֹ שְׁלֵא לְבְרָאָן, אִךְ תִּכְף כְּשֶׁנִּתְרַצָּה הַקְּדוּשָׁה־בְּרוּךְ־הוּא לְהֶאֱצִיל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, אִזִּי הָיָה כָּל הָעוֹלָם בְּבַחֲיִנַת מְחִיב הַמְּצִיאוֹת, כִּי מֵאֲחֵר שֶׁנֶּאֱצְלוּ נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, אִזִּי כְּבִיכּוֹל הוּא מְחִיב לְהַמְצִיא הָעוֹלָם. כִּי עַל מְנַת כֵּן נֶאֱצְלוּ נִשְׁמַתָּן, שֶׁכָּל הָעוֹלָמוֹת יִבְרָאוּ בְּשִׁבְלֵם, וְהֵם יִמְשְׁלוּ בְּכֹל. וּמִזֶּה נִשְׁתַּלְשַׁל וְנִמְשָׁךְ הַשְּׁטוֹת וְכוּ', אֲבָל בְּאָמַת רַק הַשֵּׁם יִתְבַּרֵךְ לְבַד הוּא מְחִיב הַמְּצִיאוֹת וְכוּ'.

וְעַקֵּר הַפְּנוּנָה, שֶׁבְּרָא כָּל הָעוֹלָם בְּשִׁבְלֵי יִשְׂרָאֵל, הָיְתָה כְּדִי שִׁישְׂרָאֵל יַעֲשֶׂה רְצוֹנוֹ וְשִׁיחֲזֹרוּ וַיִּדְבְּקוּ בְּשֶׁרֶשֶׁן, דְּהֵינּוּ שִׁיחֲזֹרוּ וַיִּכְלְלוּ בוֹ יִתְבַּרֵךְ, שֶׁהוּא מְחִיב הַמְּצִיאוֹת וְכוּ'. וְרַק בְּשִׁבְלֵי זֶה מְחִיב הַשֵּׁם יִתְבַּרֵךְ כְּבִיכּוֹל לְבְרָא וּלְקַיֵּם כָּל הָעוֹלָמוֹת בְּשִׁבְלֵי יִשְׂרָאֵל כְּנ"ל, כְּדִי שִׁיעֲשֶׂה רְצוֹנוֹ כְּנ"ל, וְעַל־כֵּן אִזְ דִּיקָא כְּשֶׁעוֹשִׂין רְצוֹנוֹ, נִכְלָל הָעוֹלָם

בבחינת מחיב המציאות וכו', כי על-ידי שעושיין רצונו יתברך, הם חוזרין ונכללין בו יתברך, שהוא מחיב המציאות, ואז נכללין עמהם כל העולמות התלויים בנפשו בחיוב המציאות. אך לזכות לזה להכלל בשרשו, דהינו לחזר ולהכלל באחדות השם יתברך, שהוא מחיב המציאות — זה אי-אפשר לזכות כי-אם על-ידי בטול, שיבטל עצמו לגמרי, עד שיהיה נכלל באחדותו יתברך. ואי-אפשר לבוא לידי בטול כי אם על-ידי התבודדות, כי על-ידי שמתבודד ומפרש שייחתו בינו לבין קונו, על-ידי-זה הוא זוכה לבטל כל התאוות והמדות רעות, עד שזוכה לבטל כל גשמיותו ולהכלל בשרשו. אך עקר ההתבודדות הוא בלילה, בעת שהעולם פנוי מטרת העולם הזה, כי ביום וכו'. ואפלו אם הוא בעצמו אינו טרוד, אף-על-פי-כן מאחר שהעולם טרודים, אז וכו', — על-ידי-זה קשה אז לבוא לידי בטול. וגם צריכים, שתהיה ההתבודדות במקום מיחד, דהינו חוץ מהעיר בדרך יחידי וכו', כי במקום שהולכים שם בני אדם ביום הרודפים אחר העולם הזה, אף-על-פי שפעת אינם הולכים שם, הוא מבלבל גם-כן ההתבודדות, ואינו יכול להתבטל ולהכלל בו יתברך. על-כן צריך, שילך לבדו בלילה בדרך יחידי במקום שאין שם אדם, ושם ילך ויתבודד ויפנה לבו ודעתו מפל עסקי העולם הזה ויבטל הכל, עד שיוכה לבחינת בטול באמת וכו'. ואזי כשזוכה לבטול באמת, ואזי נכלל נפשו בשרשו, דהינו בו יתברך, שהוא מחיב המציאות, כי הכל תלוי בו כנ"ל, ואזי נעשה כל העולם על-ידו בבחינת מחיב המציאות כנ"ל. וסיים רבנו ז"ל: "זה פרוש המשנה (אבות פרק ג'): הנעור בלילה והמהלך בדרך יחידי ומפנה לבו (מפל עסקי העולם הזה) לבטלה (לזכות להבטול הנ"ל) הרי זה מתחייב בנפשו, שנתהוה ונעשה מחיב המציאות עם כל העולמות התלויים בנפשו. ומעצם מתיקות ההרגשה, שהרגיש אז ר' נתן בדבריו הנעימים האלה, נתבטל מגשמיותו מחמת זה בעצמו ויזעק בקולו ויאמר: "אָהָה! גִּיּוּוֹאֵלֵד! אַרְוֶצָה בְּשׁוֹקִים וּבְרַחֲבוֹת וְאַצְעֵק, אָהָה! מָה הֵם חוֹשְׁבִים לְנַפְשָׁם?!" ומגדל תבערת לבבו, עד שממש יצא מגדר אנושי, רצה

בְּאֵמֶת לְרוּחַ וְלִצְעָקָה. וּמִיָּד חָטַף אוֹתוֹ רַבְּנוּ ז"ל בְּבִגְדוֹ וְאָמַר לוֹ:
 "שְׂטִי, הוּא וְוַעֲסָט נִישֵׁט פּוֹעֲלִין!"^ב.

תפב.

אחַר-כֵּן קָבַל רְשׁוֹת מֵרַבְּנוּ ז"ל, (שְׁקוֹרִין גִּיזְעִיגִינְט), וְחִזַּר
 לְבֵיתוֹ וּמִשָּׁם נָסַע לְבְּרִדִּיטְשׁוֹב בְּעִבּוֹר קְנִיַת הַסְּחוּרָה. וּנְפָשׁוּ נִקְטָה
 בְּתוֹכוֹ מְרַב מְרִירוֹת לְבָבוֹ, עַל שְׁמִבְטֵל עֲצָמוֹ קִצַּת מַעְבֻּדְתוֹ יִתְבַּרֵּךְ,
 עַל-כֵּן מִיָּד בָּשׁוּבוֹ מִשָּׁם עִם הַסְּחוּרָה לְנַעֲמָרוֹב, עַד שֶׁלֹּא הִסְפִּיק
 לְפָרֵשׁ וּלְהוֹדִיעַ לְזוּגָתוֹ הַמְּקַח מִכָּל מִין וּמִין, הִלֵּךְ בְּמְרוּצָה
 לְבֵית-הַמְּדָרֶשׁ לְשׁוּב לְעִבּוּדְתוֹ יִתְבַּרֵּךְ. וְהִיא הִיְתָה בֵּת הַרַב הַקְּדוֹשׁ
 ר' דָּוִד צָבִי, אֲשֶׁר מִיָּמָה לֹא נִסְתָּה כָּלֵל אֶפְלוֹ לִישָׁב בְּחַנּוּת כָּל הַיּוֹם,
 וּמִכָּל שָׁכֵן לִידַע מְרַשִּׁימַת הַצְּעֻטְלֵעָה כָּל פְּרִטֵי מְקַח הַסְּחוּרָה בְּיַדָּאִי
 לֹא הָיָה בְּאִפְשָׁרוּתָהּ. וּכְשֶׁנִּכְנַס אֶצְלָה אֵיזָה קוֹנָה, הִכְרַחָה לְרוּחַ אֱלֹהֵי
 אֵל בֵּית-הַמְּדָרֶשׁ לְשָׂאֵל מֵאִתּוֹ הַמְּקַח, עַד שֶׁרָאוּ כָּל בְּנֵי בֵּיתוֹ, שֶׁגַּם
 זוֹ אֵינָה עֹצָה טוֹבָה. וּמֵאֵז מִחֲלוֹ לוֹ גַּם עַל זֶה וְהִשְׁתַּדְּלוּ אַחֲרֵי-כֵּן,
 שְׁתַּהֲיֶה גַּם קְנִיַת הַסְּחוּרָה עַל-יְדֵי אִישׁ אַחֵר, וְזוּגָתוֹ קָבְלָה עַל עֲצָמָה
 כָּל טְרִדַת הַחַנּוּת מִבְּקָר וְעַד עֶרֶב. וּמֵאֵז שֶׁקֵּד בְּעִבּוּדַת-הַשָּׁם יִתְבַּרֵּךְ
 תוֹרָה וְתַפְלָה בְּאִפְן יוֹצֵא מִן הַכֹּלֵל.

תפג.

שַׁבַּת קִדְשׁ פְּרֻשַׁת פְּנַחֶס, י"ט בְּתַמוּז — עַל שַׁבַּת זוֹ נִתְקַבְּצוּ
 פְּתָאִים הַרְבֵּה אֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ קָהֵל גְּדוֹל אֶצֶל רַבְּנוּ ז"ל. וּבְחִתּוּלָהּ
 הַקְּפִיד רַבְּנוּ ז"ל קִצַּת וְאָמַר, שְׁאֵנוּ עוֹשִׂים לְעֲצָמֵנוּ שַׁבְּתוֹת, הֵינּוּ פִי
 לֹא הָיָה אֵז זְמַן קְבוּץ כָּלֵל, כִּי הוּא בְּעֲצָמוֹ עָשָׂה וְקָבַע לָנוּ שַׁבְּתוֹת
 לְבוֹא אֶצְלוֹ אֵז דִּיקָא, וְעַכְשָׁו עָשִׂינוּ לְעֲצָמֵנוּ שַׁבַּת עַל קְבוּץ.

(זמן הקבוץ והקהילה לְכָל אַנְשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ הָיָה כְּפִי רְצוֹנוֹ שֶׁל רַבְנוּ ו"ל יֵשׁ פְּעָמִים: שְׁלֹשׁ פְּעָמִים שָׁבָאוּ אֵלָיו, הֵינּוּ בְּרֹאשׁ-הַשָּׁנָה וְשַׁבַּת-חֲנֻכָּה וְשַׁבּוּעוֹת, וְשְׁלֹשׁ פְּעָמִים נִסַּע רַבְנוּ ו"ל בְּדֶרֶךְ: שַׁבַּת-שִׁירָה וְשַׁבַּת-נַחְמוֹ וְעוֹד שַׁבַּת לֹא קְבוּעָה).

ואחר-כך אָמַר: "אֲנִי הֵייתִי רוֹצֵה לַעֲשׂוֹת אֵיזָה עֲנָן אֹדוֹת הַגְּזֵרוֹת, שְׁקוֹרִין פּוֹנְקֻטִין, שְׁנֹשְׁמַע בְּעוֹלָם, שְׁרוּצִים לְגֹזֵר עַל יִשְׂרָאֵל חֹס וְשְׁלוֹם", הֵינּוּ שֶׁהָיָה רוֹצֵה לַעֲסֹק לְהַמְתִּיקָם וּלְבַטְלָם. "אִךָ כְּשֶׁאֲנִי בְּעֲצָמִי, מָה אֲנִי? ! כִּי אֲנִי בְּעֲצָמִי אִישׁ פְּשוּט, עַל-כֵּן נִתְקַבְּצוּ הַ'עוֹלָם' פְּתָאם, כְּדֵי שְׁאוּכַל לַעֲשׂוֹת מַה שְׁאֲנִי צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת בְּזֶה". וְאָמַר אַז הַתּוֹרָה [בְּלִקוּטֵי-מוֹהַר"ן חֵלֶק א', סִימָן קסו] "כְּשֶׁהַ'עוֹלָם' אֶצֶל הַצִּדִּיק, אַז יֵשׁ לוֹ מְמֻשָּׁלָה". וְאִז בְּשַׁבַּת זֹה אָמַר רַבְנוּ ו"ל שְׁתֵּי פְּעָמִים תּוֹרָה; בְּלֵיל שַׁבַּת-קֹדֶשׁ אָמַר רַבְנוּ ו"ל הַתּוֹרָה "אֲמַצְעוּתָא דְעֵלְמָא הֵיכָא" [בְּלִקוּטֵי-מוֹהַר"ן חֵלֶק א', סִימָן כד], וּבְשַׁבַּת-קֹדֶשׁ בְּבִקְרָה בְּסַעֲדַת שְׁחֵרִית אָמַר רַבְנוּ ו"ל הַתּוֹרָה "רַבִּי יוֹחָנָן מְשַׁתְּעִי" [בְּלִקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֵלֶק א', סִימָן טז]. וְאָמַר אַז, שֵׁישׁ שְׁבָעִים אַמּוֹת, וְהֵם כְּלוּלִים בְּעֵשׂוֹ וַיִּשְׁמַעֲאֵל, זֶה כְּלוּל מִשְׁלָשִׁים וְחָמֵשׁ אַמּוֹת, וְזֶה כְּלוּל מִשְׁלָשִׁים וְחָמֵשׁ אַמּוֹת. וְלַעֲתִיד יִכְבָּשׁוּ אוֹתָם שְׁנֵי מְשִׁיחִין: מְשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף וּמְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד. וַיֵּשׁ צִדִּיק אֶחָד, שְׁכָלוּל מִתְּרִין מְשִׁיחִין יַחְדָּו. וְדַבֵּר אַז הַרְבֵּה דְבָרִים יוֹתֵר מִמָּה שְׁנֹדַפְס, וְאִז נִשְׁפָּר הַשְּׁלֵחָן מֵרַב הַ'עוֹלָם', שְׁדַחְקוּ עֲצָמָן עָלָיו, וְהַקְּפִיד וְאָמַר: "וְכִי גוֹיִם יוֹשְׁבִים אֶצְלֵי עַל הַשְּׁלֵחָן, וְכִי עֲכָשׁוּ יְמוֹת הַמְּשִׁיחַ, שְׁיִתְקַרְבוּ גוֹיִם אֶל צִדִּיקִים, כְּמוֹ שְׁנֹאֲמַר (ישעיה ב, ב): 'וְנִהְרֹוּ אֵלָיו כָּל הַגּוֹיִם!' וְזֶה הַפְּסוּק שֶׁיֵּךְ לְהַתּוֹרָה הַנ"ל, עֵינֵן שָׁם. כִּי-כֵן הָיְתָה דְרָכּוֹ, שְׁכָל שִׁיחָתוֹ הַקְּדוּשָׁה, שֶׁהָיָה מְשִׁיחַ בְּאוֹתָהּ הַעַת, הָיְתָה שְׂיַכַּת לְתוֹרָה שְׁעֵסֶק בָּהּ.

תּפֵּד.

וְאִז דַּבֵּר הַרְבֵּה עַל הַגְּזֵרָה הַרְעָה, שְׁרוּצִים לְגֹזֵר עַל יִשְׂרָאֵל לְקַחַת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְצַבָּא וּשְׂאָר מִיַּיִ גְּזֵרוֹת, וְהַצְטַעַר עַל-זֶה מְאֹד

מאד ואמר, כי לא דבר ריק הוא, והקפיד מאד מאד על האומרים, שבודאי לא תתקיימה הגזרות, כי איך אפשר שהשם יתברך יעשה חס ושלום זאת לישראל. ואמר רבנו ז"ל, שהיא שטות לומר דבר זה, כי הלא מצינו, שכבר היו כמה גזרות קשות על ישראל וחתמנא לצלן. ואמר, שצריכים להתפחד מאד מאלו הגזרות הנשמעות, וחתמנא לצלן, ושלא להחזיק אותן לדבר קל. עלינו רק להעתיר ולהתפלל ולצעק ולהתחנן הרבה הרבה לפני השם יתברך, אולי יחוס ואולי ירחם, כי תפלה מועלת תמיד! ואמר אז: "היתכן שאנו מניחין את השם יתברך, שיעשה ויחשב לגור גזרות בעולם? כי אנו צריכים לקרא את השם יתברך מעסקיו, שהוא עוסק בהם באיזו גזרה וכיוצא חס ושלום, לקרא אותו משם, שישליך זאת ויפנה אלינו למה שאנו רוצים לדבר עמו, לבקש ממנו, שיקרב אותנו לעבודתו יתברך. כי כשאחד מישראל רוצה לדבר עם השם יתברך ולפרש שיחתו לפניו יתברך, אזי השם יתברך משליך כל ענינו וכל הגזרות, שרוצה לגור, חס ושלום, וכל העסקים שלו, שהוא יתברך עוסק בהם כביכול. והוא משליך הכל ופונה עצמו רק לזה האיש, שרוצה לדבר עמו ולפרש שיחתו לפניו לבקש מאתו, שיעזרהו להתקרב אליו יתברך". ואז אמר הפסוק (תהלים פג, ב): "אלהים אל דמי לך" — דמי הוא בלשון רוסית טראכט'ן, וכנ"ל להפציר בתפלה ולהמשיכו יתברך אלינו, וכביכול לא יחשב גזרות עלינו.

תפה.

את התורה "אמצעותא דעלמא" הנ"ל אמר ביראה גדולה ובהתלהבות עצומה ונשגבת כל-כף, עד שלא יכלו השומעים להבין כלל מה שהוא אומר, רק נכתב אחר-כך בכתיבת ידו ובלשונו הקדושה.

תפּוּ.

וְאָז בְּקִיץ הַזֶּה אָרַע פַּעַם, שֶׁהָיָה אֶצֶל רַבְּנֵי ז"ל עַת רְצוֹן מְאֹד, וּמִסֵּר אֶת סֵפֶר הָא"ב, הַנִּקְרָא עֲכָשׁוּ סֵפֶר הַמִּדּוֹת, לְר' נֹתָן לְהַעֲתִיק, שֶׁהָיָה מְנַח אֶצְלוֹ מִימֵי יְלָדוּתוֹ, וְשׁוּם בְּרִיָּה לֹא יָדְעָה מִזֶּה. וְסִבַּת הַהֲתַגְלוֹת, שֶׁגָּלָה שָׁיֵשׁ בִּידוֹ סֵפֶר כְּזֶה, הָיְתָה עַל־יְדֵי הַרַב ר' דָּב תַּיִלִּים. הוּא הָיָה רַב הָעִיר לַאֲדִיזִין וְהָיָה מְקַרֵּב מְאֹד אֶל רַבְּנֵי ז"ל כַּמָּה כַּמָּה שָׁנִים. וְהָיְתָה דְרָכּוֹ לְנִסְעַ מִפַּעַם לְפַעַם אֶל רַבְּנֵי ז"ל. וּמִחֲמַת שֶׁהָיָה לְמִדָּן גָּדוֹל וְיָדְעָן וּבָקִי נִפְלָא בְּהַמּוֹן סִפְרִים יִשְׁנִים וְסִפּוּרֵי־מַעֲשִׂיּוֹת, הָיָה רָגִיל לְדַבֵּר הַרְבֵּה עִם רַבְּנֵי ז"ל וּלְסַפֵּר לְפָנָיו מִיְדִיעָתוֹ. אֲךָ נִסְיַעְתּוֹ אֶל רַבְּנֵי ז"ל הָיְתָה כְּאֵה לּוֹ בְּקִשֵּׁי רַב מִצַּד רַבּוּי הַמְּנִיעוֹת וְהַעֲכוּבִים, וְאַהֲבָתוֹ אֶל רַבְּנֵי ז"ל הָיְתָה חוּץ לְטַבַּע, כִּי הָיָה אֲדוּק וְדַבּוּק בְּרַבְּנֵי ז"ל מְאֹד. עַל־כֵּן נִתְלַהֵב לְבוֹ פַּעַם אַחַת לְעֹזֵב אֶת הַמְּשָׁרָה שֶׁל הַרְבָּנוֹת וּלְתַקַּע אֶהְלוֹ סְמוּךְ לְרַבְּנֵי ז"ל. וְתַכְּף וּמִידַ עָשָׂה מַעֲשֵׂה וְהוֹדִיעַ לְאַנְשֵׁי עִירוֹ, שֶׁהוּא עוֹזֵב אֶת הַרְבָּנוֹת וּמְשִׁים דְרָכּוֹ עִם כָּל בְּנֵי בֵּיתוֹ לְעִיר בְּרִסְלָב, אֲשֶׁר שָׁם מִשְׁפַּן כְּבוֹד רַבְּנֵי ז"ל. וְנִסַּע לְעִיר בְּרִסְלָב וְנִכְנַס לְגוּר שָׁם. וְשָׁם מִצָּא מְרַגּוּעַ לְנַפְשׁוֹ, שֶׁזָּכָה לְרֹאוֹת אֶת רַבְּנֵי ז"ל בְּכָל יוֹם. וְהָיְתָה דְרָכּוֹ לְדַבֵּר בְּכָל יוֹם עִם רַבְּנֵי ז"ל וּלְסַפֵּר לְפָנָיו סִפּוּרֵי־מַעֲשִׂיּוֹת וְחִדּוּשֵׁי תוֹרָה, שֶׁנִּמְצְאוּ בְּאֵלּוֹ סִפְרִים מְקַדְמוֹנִים. וְלַפְעָמִים הִגְבִּיֵה רַבְּנֵי ז"ל אֶת יָדוֹ הַקְּדוּשָׁה וְאָמַר עַל אֵלּוֹ חִדּוּשֵׁי תוֹרָה שֶׁשָּׁמַע מִהַרַב, וְאָמַר, שֶׁהוּא בְּאֵמַת רוּח־הַקִּדְשׁ. וְהָיְתָה זֹאת לְרַב לְמַשִּׁיבַת נֶפֶשׁ לִידַע, אֵלּוֹ דְבוּרֵי תוֹרָה הֵם רוּחַ הַקִּדְשׁ. וְרַבְּנֵי ז"ל כּוֹן כְּזֶה מֵה שְׁכּוֹן פְּדִרְכּוֹ בְּקִדְשׁ, (שֶׁהָיָה רוּצָה לְשָׁמַע חֲדָשׁוֹת, וְהָיָה הַרַב הַנ"ל מְסַפֵּר לְפָנָיו עֲנִינִים נִפְלְאוּם. וְאֶצֶל רַבְּנֵי ז"ל הָיָה נַעֲשֵׂה מִזֶּה מֵה שֶׁנַּעֲשֵׂה, הַשְּׂגוֹת וּמִדְרָגוֹת וְכוּ' וְכוּ'. וַיֵּשׁ בֵּין אַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ הַרְבֵּה סִפּוּרִים וְחִדּוּשֵׁי תוֹרָה, שֶׁרַבְּנֵי ז"ל הִפְלִיג בָּהֶם מְאֹד). וְאָז בְּקִיץ כְּנ"ל, יוֹם אֶחָד נִכְנַס הַרַב הַנ"ל וְסַפֵּר לְפָנָיו רַבְּנֵי ז"ל סִפּוּר זֶה: פַּעַם אַחַת הָיָה רֹאשׁ יְשִׁיבָה אֶחָד, שֶׁהָיָה אֶת בְּתוֹ לְבַחֲוֹר אֶחָד מֵהַיְשִׁיבָה, שֶׁהָיָה לְמִדָּן מְפֹלָג וְעֶסֶק יוֹמָם וְלַיְלָה בַּתוֹרָה. וְדִרְכּוֹ הָיְתָה לִישָׁב בְּבֵית־הַמְּדַרְשׁ

ללמד ובפּרטיִות בּלילות. וְהִתְחִיל לְבֹא אֵלָיו מִגִּיד מִן הַשָּׁמַיִם וְהָיָה לוֹמֵד עִמּוֹ בְּכָל לַיְלָה. אַךְ זֶה הַמִּגִּיד הָיָה מִן הַסֵּטֶרָא אַחֲרָא וְלֹא מִן הַקִּדְשָׁה, (כִּי מִסֵּתֶרָא נִכְשַׁל בְּאִיזָה דְּבַר, אֲשֶׁר עַל־יְדֵי־זָה הָיָה פֶּחַ לְהַסֵּטֶרָא אַחֲרָא לְהִתְאַחֵז בּוֹ). וְהֵאבְרַךְ הָיָה לֹא גָלָה זֹאת לְשׁוּם אָדָם. וְלֹא יָדַע הָאבְרָךְ, שֶׁהַמִּגִּיד הוּא מִן הַסֵּטֶרָא אַחֲרָא. פֶּעַם אַחַת הִתְחִיל הַמִּגִּיד לְפַתּוֹת אוֹתוֹ, שְׂיָבֹא עַל אִשְׁתּוֹ בַּיְמֵי נְדֻתָהּ. וְהוֹכִיחַ לוֹ, כִּי מִן הַשָּׁמַיִם הוּא, וְעַל־יְדֵי־זָה תִּתְעַבֵּר אִשְׁתּוֹ עִם נְשֻׁמַּת מְשִׁיחַ. וְהֵאבְרַךְ הֶאֱמִין לוֹ וְהִתְחִיל לְדַבֵּר עִם אִשְׁתּוֹ, שֶׁתִּשְׁמַע אֵלָיו לְזָה. וְאָמַר לָהּ, כִּי בָא אֵלָיו מִגִּיד מִן הַשָּׁמַיִם וְצָוָה עָלָיו, שְׂיַעֲשֶׂה כֵן, כִּי מִן הַשָּׁמַיִם הוּא זֶה. אַךְ אִשְׁתּוֹ הִיָּתְהָ יָרֵאת שָׁמַיִם מְאֹד וְאָמְרָה לוֹ, שֶׁתִּשְׁאַל מִקִּדְשָׁה אֶת אָבִיהָ, וְעֲשֶׂתָה כֵן וְתִסְפֹּר זֹאת לְאָבִיהָ. וְנִבְהַל אָבִיהָ מְאֹד מְזָה, כִּי הִבִּין תִּכְף, שֶׁהַמִּגִּיד הוּא מִן הַסֵּטֶרָא אַחֲרָא. וַיִּקְרָא תִכְף לְחֻתְנוֹ וַיֹּאמֶר אֵלָיו: "תִּדַע, שְׁזֶה הַמִּגִּיד הוּא מִן הַסֵּטֶרָא אַחֲרָא. וְהִסְיִמְנָה הוּא, כִּי אֶצֶל מִגִּיד דְּקִדְשָׁה נִרְשָׁמִים כָּל א"ב עַל מִצְחוֹ, וְהָאוֹתִיּוֹת שֶׁל שֵׁם הַנְּי"ה, בְּרוּךְ הוּא, מְאִירוֹת עַל מִצְחוֹ, וְאֶצֶל מִגִּיד מִן הַסֵּטֶרָא אַחֲרָא, נִרְשָׁמִים גַּם־כֵּן אוֹתִיּוֹת הָא"ב עַל מִצְחוֹ, אַךְ הָאוֹתִיּוֹת שֶׁל שֵׁם הַנְּי"ה אֵינָן מְאִירוֹת. וְעַל־כֵּן כְּשִׂיבֹא אֵלָיךְ הַמִּגִּיד, וְתִרְאֶה, כִּי הָאוֹתִיּוֹת שֶׁל שֵׁם הַנְּי"ה, בְּרוּךְ הוּא, אֵינָן מְאִירוֹת עַל מִצְחוֹ, תִּדַע, שֶׁהוּא מִן הַסֵּטֶרָא אַחֲרָא, וְתִזְהַר מְאֹד לְהִשְׁמֵר מִמֶּנּוּ. וּבִטַח יִרְצָה לְהִזְיַקְךָ, עַל־כֵּן אֲנִי מוֹסֵר לָךְ שְׁמוֹת וְקַמִּיעוֹת, וְאִזּוֹ לֹא יוּכַל לְהִזְיַקְךָ!" וַיְהִי בַּלַּיְלָה, בָּא אֵלָיו הַמִּגִּיד. וְהֵאבְרַךְ, כְּשִׁרְאָהּ, שְׂאִין מְאִירוֹת אֶצְלוֹ אוֹתִיּוֹת שֶׁל שֵׁם הַנְּי"ה, בְּרוּךְ הוּא, יָדַע, שֶׁהוּא מִן הַסֵּטֶרָא אַחֲרָא, וְעֲשֶׂה כְּכֹל אֲשֶׁר צָוָה עָלָיו חוֹתְנוֹ, וְנִצּוֹל מִמֶּנּוּ.

וְתִכְף וּמְיָד כְּשִׁשְׁמַע רַבְּנּוֹ ז"ל סִפּוֹר זֶה, נִתְלַהֵב מְאֹד. וַיֹּאמֶר לְהַרְבֵּי ר' דָּב הַנ"ל בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "אֲבַעַר בֵּי אֹינְזוֹ, בְּרוּךְ ה', לִיכְטֵן אֶלֶע אוֹתִיּוֹת פּוֹן אֶל"ף בֵּי"ת!" וְאִזּוֹ קָרָא לְר' נָתַן וּמָסַר לוֹ אֶת

ספר הא"ב. והיה כתוב אצלו בכרך קטן כל הא"ב, וצוה לו רבנו ז"ל להביא גיר ודיו. ורבנו ז"ל קרא לפניו, ור' נתן כתב על הספר אז בערך חצי בויגין^ה, ונפסק. עד במשך עוד שלשה או ארבעה חדשים כתב עוד מעט, עד שנפסק לגמרי לערך שתי שנים, שאז גמר ר' נתן להעתיק את כל ספר הא"ב חלק ראשון. והספר הזה היה יקר מאד מאד בעיני רבנו ז"ל. ורצה, שנתמיד בזה הרבה פדי לתקן מדותינו. והספר הא"ב, שהיה אצל רבנו ז"ל, היה גדול הרבה יותר ממה שיש בידינו כפל כפלים. ומחמת שלא היה ברצונו למסר ולהעתיק כל דבריו, על-כן לא מסר את הפתבים בידי ר' נתן להעתיקם, רק טרח בעצמו וקרא בפיו הקדוש מלה במלה מתוך כתביו, ור' נתן כתבם על הספר. ונשמע אז מפיו, שעל אות רפואה לבד יש אצלו כמה וכמה בויגין כתובים, אך לא רצה למסרם. וכן אצלו היו כתובים כל הדברים והמדות עם ציוני המקומות, שהוציא מהם ההשגות והמדות, אבל כשקרא לפני ר' נתן, לא רצה להזכיר ציוני המקומות.

תפוז.

ואז באותה העת ארע פעם אחת בשבת-קדש, שבזה רבנו ז"ל את ר' נתן מאד; הינו ר' נתן אכל אצל רבנו ז"ל, והתחיל רבנו ז"ל לבזות אותו ואמר לו: "אתה איש מכבד?" ואמר לו מה שאמר וכיו, ור' נתן שתק ואכל פדרכו. ואמר לו רבנו ז"ל: "איך ווייס נישט! אז מען פארשעמט א מענטש, הערט ער אויף צו עסן, און דו עסט?" ור' נתן לא ענה שום דבר רק המשך לאכל. ואחר-כך אמר לו רבנו ז"ל: "איך הייס דיר טאקע, זאלסט נישט עסן!" ואז הניח ר' נתן את הפך ולא אכל^ה.

(ה) גליון.

(ו) אני לא יודע, כשמבטלים בן אדם הוא מפסיק לאכל, ואתה אוכל?

(ז) אני מצוה עליך באמת, שלא תאכל.

(ח) (ורבי אברהם בר' נחמן הסביר, כי רבנו ז"ל חשש, שלא ילמד תורה לתלמיד שאינו הגון, על-כן בנה אותו. ואם יקבל באהבה, ממילא יהיה תלמיד הגון).

אחר השִׁבֵּת יֵצֵא רַבְּנוּ ז"ל לְדֶרֶךְ, וְאַחַר כֵּמָה יָמִים חָזַר. אִזְ קָרַב אֶת ר' נִתָּן מְאֹד וְחָבַב אוֹתוֹ בְּאַהֲבָה יִתְרָה וְחִזַּק אוֹתוֹ מְאֹד מְאֹד, שְׁלֵא יִירָא מִשׁוּם דְּבַר וְיִהְיֶה חִזַּק בְּדַעְתּוֹ כָּל יָמֵי חַיָּיו.

תפח.

שַׁבַּת פְּרִשְׁת וְאַתְחַנֵּן, שַׁבַּת נַחְמוּ, י"א בָּאָב אָמַר רַבְּנוּ ז"ל הַתּוֹרָה "תִּהְיֶה לְדוֹד" [בְּלִקוּטֵי־מוֹהַר"ן, חֵלֶק א', סִימָן יב]. וְהִמְתִּיק בְּתוֹכוֹ פְּרוּשׁ הַפְּסוּק "נַחְמוּ נַחְמוּ עִמִּי" וְכוּ'. "נַחְמוּ נַחְמוּ" הֵינּוּ תְּרִין צְדִיקִים: צְדִיק עֲלִיּוֹן וְצְדִיק תַּחְתּוֹן, כֵּן הוּא מְבֹאָר בְּלִשׁוֹן הַחֲבָרִים. אִךְ אַחֲר־כֵּן כְּשֶׁנִּתֵּן לְהַעֲמִיק אֶת הַמַּאֲמָר הַזֶּה מִכְּתִיבַת יְדוּ הַקְּדוּשָׁה, כִּי מַאֲמָר זֶה שֶׁנִּדְפַס הוּא מִכְּתַב יְדוּ מִמֶּשׁ, הַשְּׂמִיט פְּרוּשׁ הַפְּסוּק "נַחְמוּ נַחְמוּ" — וְה' יוֹדֵעַ כִּנְיָנוּ.

תפט.

וְאִז דִּבֵּר רַבְּנוּ ז"ל לְעַנְיַן הַקְּשִׁוֹת, שְׁדַרְךָ הָעוֹלָם לְהַקְשׁוֹת קְשִׁוֹת רַבּוֹת עַל הַצְּדִיקִים וּבִפְרָט עֲלָיו, שֶׁהָיוּ מְקַשִּׁים קְשִׁוֹת הַרְבֵּה. עֲנָה וְאָמַר בְּדַרְךָ צְחוּק: "הֲלֹא עַל־יְדֵי הַקְּשִׁוֹת, שֶׁמְקַשִּׁים עֲלֵינוּ, יֵשׁ לָנוּ פְּרָגְסָה וְעִשְׂרִיּוֹת, כִּי הָעִשְׂרִיּוֹת וְהַפְּרָגְסָה שֶׁל הַצְּדִיקִים הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה לְשִׁמְהָ הוּא רַק עַל־יְדֵי קְשִׁוֹת, כִּי חַז"ל אָמְרוּ עַל פְּסוּק (מִשְׁלֵי ג, טז): 'אַרְךָ יָמִים בִּימִינָה בְּשִׂמְלָה עֲשֵׂר וְכָבוֹד'. וְהַקְשׁוֹ: 'בִּימִינָה' — אַרְךָ יָמִים אֵיכָא, עֲשֵׂר וְכָבוֹד לֵיכָא? וְהַשִּׁיבוּ, כָּל שֶׁכֵּן עֲשֵׂר וְכָבוֹד. נִמְצָא, שֶׁעַל־יְדֵי הַקְּשִׁיָּא דִּיקָא נִמְשָׁךְ הָעֲשֵׂר וְהַכָּבוֹד לְהַצְּדִיקִים הַמִּימִינִים בַּתּוֹרָה לְשִׁמְהָ, כִּי אִם לֹא הָיוּ חַז"ל מְקַשִּׁים קְשִׁיָּא זו, לֹא הָיָה שׁוּם עֲשֵׂר וְכָבוֹד לְהַצְּדִיקִים כְּפִשׁוּטוֹ שֶׁל מְקַרָּא, שְׁנִרְאָה, שֶׁבִּימֵינוּ הֵיא רַק אַרְךָ יָמִים, אֲבָל עַל־יְדֵי הַקְּשִׁיָּא שֶׁהַקְשׁוֹ: 'אַרְךָ יָמִים אֵיכָא, עֲשֵׂר וְכָבוֹד לֵיכָא?' — עַל־יְדֵי־זֶה נִמְשָׁךְ הָעֲשֵׂר וְהַכָּבוֹד לְהַצְּדִיקִים, כְּמוֹ שֶׁתְּרַצּוּ שָׁם, כָּל שֶׁכֵּן עֲשֵׂר וְכָבוֹד. נִמְצָא, שֶׁעַל־יְדֵי הַקְּשִׁוֹת דִּיקָא יֵשׁ לְהַצְּדִיקִים פְּרָגְסָה, כִּי עַקֵּר הָעֲשֵׂר וְהַכָּבוֹד לְהַצְּדִיקִים עַל־יְדֵי קְשִׁוֹת."

[וְאִף־עַל־פִּי שְׁדָבָרִים אֱלוֹ אָמַר בְּדַרְךְ צַחוּת, שְׁקוֹרִין וְוַעֲרָטִלִּט, אֲבָל בְּאֵמֶת דְּבָרִים בְּגוֹ. וַיֵּשׁ בְּעֵנֵן זֶה עֲמֻקּוֹת גְּדוּלָּה וְסוּד עֲמֻק מָאֵד, כִּי כָל אֱלוֹ הַדְּבָרִים שָׁלוֹ, אִפְלוּ דְבָרֵי צַחוּת שָׁלוֹ שְׁאוֹמֵר, שְׁקוֹרִין וְוַעֲרָטִלְעָדִי — יֵשׁ בְּכֻלָּם סוּדוֹת עֲצוּמִים נוֹרָאִים וְעֲמֻקִּים מָאֵד, וְאִפְלוּ אָדָם פְּשׁוּט, שְׁיֵשׁ לוֹ שְׁכָל אֵמֶתִי קֶצֶת, יְכוּל לְהִבִּין בְּהֵם קֶצֶת רְמִזִּים נִפְלְאִים וְנוֹרָאִים. (וְעַל־פִּי הַתּוֹרָה הַנִּל, שְׁאָמַר שָׁם, מוֹבֵן סוּד הַדְּבָרֵי צַחוּת הָאֱלוֹ, עֵינֵן שָׁם הַיֵּטֵב). וְכִבֵּר סִפּוֹר פְּעַם רַבְּנוּ ז"ל, שֶׁהַבְּעַל־שָׁם־טוֹב הַקְּדוֹשׁ אָמַר פְּעַם הַלְּצָה אַחַת, וְהָיוּ מְחִיכִין בְּעוֹלָם אֲצִילוֹת, הֵינּוּ שֶׁהֵבִיא שְׁמֻחָה גַם בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת, עַד שֶׁגַם שָׁם הָיוּ מְחִיכִין עַל־יְדֵי הַוְּוַעֲרָטִיל שָׁלוֹ].

תקס"ד

תצ.

ראש השנה תקס"ד נתקבץ קבוץ גדול של אנשי־שְׁלוֹמֵנוּ מְכֻל הַעִירוֹת אֲצֵל רַבְּנוּ ז"ל לְהַתְּפַלֵּל אֲצֵלוֹ כְּאִשֶּׁר הִזְהִיר לְכָל מְקַרְבָּיו, שֶׁהֵעֵנֵן שָׁלוֹ הוּא רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְשִׁיתְּקַבְּצוּ אֵלָיו בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְכוּ' (עֵינֵן לְעֵינֵן אוֹת תֵּיט).

תצא.

בֵּין־הַשְּׁמֻשׁוֹת רֹאשׁ הַשָּׁנָה אָמַר רַבְּנוּ ז"ל תּוֹרָה עַל פְּסוּק (תְּהִלִּים פט, טז): "אֲשֶׁרֵי הָעַם יוֹדְעֵי תְרוּעָה" (בְּלִקוּטֵי־מִוֶּהֲרָן חֵלֵק א', סִימָן יג),

(ט) בְּדִיקָה.

(י) הַלְּצוֹת.

וְהִיא תוֹרָה עֲמֻקָּה מְאֹד וּמְדַבֶּרֶת מֵהַמְשַׁכֵּת הַהִשְׁגָּחָה וְהַתְּגִלוֹת מְשִׁיחַ, שְׁיִמְשִׁיךְ תוֹרָה, וְיִשְׁבֵּר תְּאוֹת מְמוֹן וְכוּ', עֵינַי שָׁם.

תצב.

יום ה', ב' בכסלו נפטר אמו של ר' נתן, חיה לאניע, עליה השלום. ואחר-כך כשבא אל רבנו ז"ל ושאל את רבנו ז"ל, במה יוכל לעשות טובה לנשמת אמו, והשיב לו רבנו ז"ל: "דו זאלסט מאכין 'אשר יצר' ערינסט"^ב.

תצג.

יום ד', כ"ט בכסלו גסתלק הרב הקדוש ר' גדליה מליניץ, שעמד לימין רבנו ז"ל בעת המחלקת עליו.

תצד.

שבת-קדש פֿרשֿת מקץ, ב' בטבת, שהיתה שבת חגכה, אמר רבנו ז"ל תורה על פסוק (תהלים פא, ד): "תקעו בחודש שופר בכסה" [בלקויטי-מוהר"ן, חלק א', סימן יד]. ורמז באותה התורה הספד להצדיק הנ"ל, כי הזכיר אז בתוך התורה מה שאמרו חז"ל (שבת כא:): אין מספידין בחגכה. גם אמר אז, שעכשו קשה לומר תורה, כי כשנסתלק צדיק, קשה לומר תורה. כי כל צדיק גסתלק עם כל חלקו, שיש לו בהתורה. כי כל צדיק וצדיק, יש לו חלק בהתורה. וכשנסתלק עם כל חלקו שיש לו בהתורה, על-כן קשה אז לומר תורה.

(ב) שתברך ברפת "אשר יצר" בכונה ובכצינות.

תצה.

אחר שבת חגכה צנה רבנו ז"ל ל' ר' נתן, שילמד הרבה פוסקים. והיה ברצונו של רבנו ז"ל, שיגמור כל הארבעה חלקי "שלחן-ערוך" הגדולים בשנה אחת. וקבע לו שעור ללמד חמשה דפים בכל יום. והזהיר אותו, שבכל יום יראה לדבר עם בני אדם אלו שיחות וספורים, כדי לפקח את דעתו. ואף-על-פי שלא היה היום מספיק לו לגמור השעורים שקבע לו, אף-על-פי-כן אמר לו, שזה מכרח לפקח דעתו בכל יום על-ידי שיחה עם בני אדם איזו שעה ביום. ואמר לו, שגם בתוך הלמוד בעצמו צריכין לפעמים לעמוד ולפוש ולנוח לפקח דעתו לפחות איזו שעה קלה, ובלבד שלא תצא מחשבתו לחוץ לגמרי, חס ושלום, לחשב מחשבות רעות או רהוריים רעים, חס ושלום.

תצו.

בחרף הזה היה ר' נתן כמה פעמים אצל רבנו ז"ל והעתיק לו את ספר המדות (כנ"ל סימן תפו).

תצו.

ופעם אחת בחרף הזה באו לרבנו ז"ל ר' נתן ור' נפתלי. ונכנסו לתדרו, והיה שוכב על מטתו. והתחיל לדבר עמהם ואמר: "אני חייתי היום חיים, שלא חייתי עדין מעולם, כי יש כמה מיני חיים, אבל היום חייתי חיים טובים, שלא חייתי מעולם חיים כאלה!" ואחר-כך התחיל לדבר ולזרק מפיו הקדוש דבורים וגלה קצת ראשי פראים מהתורה "קרטייתא" [בלקוטי-מורה"ן, חלק א', סימן יח]. ולא גלה להם אז את כל התורה בפרוש רק ראשי פראים בשמחה גדולה.

תצח.

אחר-כך נסע רבנו ז"ל לעיר טיר־הוויצא. ושם אמר את כל התורה הנ"ל "קרטלייתא" וכתבה בעצמו.

תצט.

וכן אז בחרף הזה ספר רבנו ז"ל פעם אחת בליל שבת-קדש אחר הקדוש חלום שראָה: "הייתי מהלך בתוך עיר. ונדמה לי בחלום, שהעיר היתה גדולה מאד. ובא לשם צדיק גדול מצדיקים הישנים, שהיה מתוק לצדיק גדול. והלכו הכל אליו, וגם אני הלכתי אליו וראיתי. והיו כלם עוברים אצלו בצדו ולא נתנו לו שלום. והיה נראה, שעושים זאת בכונה. ותמהתי מאד, שהיתה להם עזות כזו, כי ידעתי, שהוא צדיק גדול. ושאלתי על זה, איך יש להם עזות כזו לבלי לתן לו שלום בכונה. והשיבו לי, כי באמת הוא צדיק גדול, אך יש לו גוף מלקט מכמה מקומות, שהוא בחינת מקומות המטנפים. אבל הוא בעצמו אדם גדול וקבל על עצמו, שהוא יתקן זה הגוף. ואין שואלין בשלום חברו במקומות המטנפים, על-כן לא נתנו לו שלום (יש אומרים, שספור זה שיך להתורה י"ד).

תק.

אחר-כך בחל ספר רבנו ז"ל עוד חלום שראָה: "היתה חתונה, והיו שם פלות הרבה. וכלה אחת היתה ביניהן חשוכה מכלן והיתה נראית בעיני העולם חשוכה מהן. והיו שם קאפעליעס^ל, הינו פלי שיר שהיו מנגנים. וראיתי, שגפתח פתח, ונכנסו אל הישיבה, והיו מתאספים המון רב אל הישיבה. וכשראיתי, שהם מתרבים והולכים, הייתי מחשב, איך אוכל להכנס בין המון רב כזה. וחספתי עצמי לשם והייתי עומד על גבם. והיה שם ראש ישיבה, שהיה לומד

עמָהֶם. וְהָיָה שֵׁם כְּבוֹד הַתּוֹרָה גָּדוֹל מְאֹד מְאֹד. וְהַכְּלוּת הָיוּ מְרֻקָּדוֹת. וְעַקְר הַיְתָה הַכְּלוּת הַחֲשׂוּבָה הַנִּי"ל, שֶׁהִיא הַיְתָה מְרֻקָּדָת שֵׁם. וְכָל מֵה שֶׁהִיְתָה הַקְּאֻפְעֵלִיעַ מְגַנְנָת אֵינָה נִגּוּן, הַיְתָה הִיא מְזַמְרָת הַנִּגּוּן בְּעֵצְמָה אַחֲר־כֶּף. וְהָיָה שֵׁם כְּבוֹד הַתּוֹרָה גָּדוֹל מְאֹד. וְנִפְלְאֵתִי הַרְבֵּה מְאֹד עַל גְּדֹל כְּבוֹד הַתּוֹרָה שֶׁהִיָּה שֵׁם. וְדַבְרָתִי עִם אַנְשִׁים, שֶׁהִיְתִי מִפִּיר עֲמָהֶם: 'הֲרֵאִיתֶם כְּבוֹד הַתּוֹרָה כֵּזֶה?' וְכִפִּי הַנִּרְאָה הָיוּ עוֹסְקִים בְּלִמּוּד הַפְּשׁוּט בַּנִּגְלָה, כִּי הַנִּרְאָה, שֶׁהָיוּ שֵׁם רַבָּנִים, וְגַם הַסְּפָרִים הָיוּ מְרֵאִים עַל זֶה, שֶׁהָיוּ סְפָרִים גְּדוֹלִים מְאֹד כְּדֶרֶךְ הַלִּמּוּד הַנִּגְלָה."

תקא.

קָדָם שְׁבֻעוֹת בְּקָר הָרַב הַקְּדוֹשׁ מִחֲמַעֲלָנִיק אֶת רַבְּנוּ ז"ל (הוא הָיָה מִחֲמַנּוּ, כַּנִּי"ל סִימָן שִׁכְג). וְצָנָה רַבְּנוּ ז"ל לַעֲשׂוֹת סְעֵדָה בְּעִבּוּרוֹ. וּבִינְתִים סִפֵּר רַבְּנוּ ז"ל סְפֹר נִפְלָא. עָנָה וְאָמַר: "אֲסַפֵּר לָכֶם מֵה שֶׁרְאִיתִי, וְתִסְפְּרוּ לַבְּנֵיכֶם: אֶחָד הָיָה שׁוֹכֵב עַל הָאָרֶץ, וְסָבִיבוּ הָיוּ יוֹשְׁבִים עִגּוּל. וְסָבִיב הָעִגּוּל עוֹד עִגּוּל, וְסָבִיב הָעִגּוּל עוֹד עִגּוּל, וְכֵן עוֹד כַּמָּה עִגּוּלִים, וְסָבִיבְכֶם הָיוּ יוֹשְׁבִים עוֹד כַּמָּה אַנְשִׁים בְּלִי סֵדֶר. וְאוֹתוֹ שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב בְּאֲמָצַע, (הָיָנוּ זֶה שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב מִטָּה עַל צִדוֹ), הָיָה עוֹשֶׂה בְּשִׁפְתָיו. וְכָלֶם סָבִיבוּ הָיוּ עוֹשִׂים בְּשִׁפְתוֹתֵיהֶם אַחֲרָיו. וְאַחֲר־כֶּף רְאִיתִי, וְהִנֵּה אֵינְנוּ (אוֹתוֹ הָאֲמָצַעִי), וְכָלֶם הִיוּ יוֹשְׁבִים סָבִיבוּ הַפְּסִיקוּ לַעֲשׂוֹת בְּשִׁפְתוֹתֵיהֶם. וְשִׂאֲלָתִי: 'מֵה זֶה?' הִשִּׁיבוּ לִי, שְׁנִתְקַרַּר וְנִגְוַע וּפְסִק מְלֻדְבֵר, וְהַפְּסִיקוּ מְלֻדְבֵר. וְאַחֲר־כֶּף הִתְחִילוּ כָּלֶם לְרוּץ. וְרִצְתִי אַחֲרֵיהֶם וְרֵאִיתִי שְׁנֵי פְּאֻלְאֲצִינִי, הָיָנוּ בְּנֵינִים נְאִים וְיָפִים מְאֹד, וְשֵׁם הָיוּ יוֹשְׁבוֹת שְׁנֵי שְׁרָרוֹת, וְהֵם רָצוּ לְשֵׁם לְהִשְׁרָרוֹת וְהִתְחִילוּ לְטַעַן עֲמָהֶם: 'לָמָּה הִטְעִיתֶם אוֹתָנוּ?' וְרָצוּ לְהִרְגֵם. וּבְרָחוּ הִשְׁרָרוֹת לְחוּץ. וְרֵאִיתִים, וְהוּטַב בְּעֵינֵי מְאֹד מֵהוּטַב שְׁלָהֶם, וְרִצְתִי אַחֲרֵיהֶם וְרֵאִיתִי מְרָחוֹק אֶהֱל יָפָה. וְצַעֲקוּ מִשֵּׁם לְהִשְׁרָרוֹת: 'חֲזֵרוּ לְאַחֲרֵיכֶם! וּבִקְשָׁתֶם כָּל הַזְּכוּיּוֹת, שִׂישׁ לָכֶם, וְנִטְלָתֶם בְּיַדְכֶם וְתִלְכוּ

להגדר התלוי שם, ושם תפעלו כל מה שתמצאו! וחזרו לאחוריהם וקבלו הזכיות. והיו שם תבילות זכיות, ורצו להגדר, ורצתי אחריהם וראיתי נר דלוק תלוי באויר. ובאו השטרות והשליכו הזכיות אל הגר. ונפלו מהגר ניצוצות לתוך פיהם, והחזיר עצמו הגר. ונעשה מהגר נהר, ושתו כלם מהנהר, ונעשו בריות בקרבם. וכשפתחו לדבר, יצאו מהם הבריות. וראיתם רצים ושבים, ואינם מין אדם ולא מין חיה רק בריות. ואחר-כך התיעצו לחזר למקומם. ואמרו: 'איך נוכל לחזר למקומנו?' ענה אחד: 'נשלח להאחד העומד שם ואוחז חרב משמים לארץ!' ואמרו: 'את מי נשלח?' והתיעצו לשלח להבריות. והלכו הבריות לשם. ורצתי אחריהם וראיתי אותם מאים, עומד משמים לארץ, וחרבו בידו משמים לארץ, ולה כמה פיות, הינו פה אחד, (שקורין שארף) למיתה ופה אחד על עניות ופה אחד על חלשות, וכן כמה פיות על שאר ענשים. והתחילו לבקש: 'שזה זמן רב היה לנו יסורים ממך, עתה היה לנו לעזר והבא אותנו אל מקומנו!' ואמר: 'איני יכול לעזר אתכם!' ובקשו: 'תן לנו הפה של מיתה, ונהרג אותם!' ולא רצה. ובקשו פה אחר, ולא רצה לתן להם שום פה. וחזרו. ובתוך כך באה פקדה להרג את השטרות, והסירו את ראשם. בתוך כך חזר המעשה כמו שהיה, אחד שוכב על הארץ וכו', וסביבו עגולים וכו', ורצו להשטרות וכו' (הכל כנ"ל). רק עתה ראיתי, שהשטרות לא השליכו הזכיות אל הגר, רק לקחו הזכיות והלכו להגדר ושברו את לבם והתחילו לבקש בתחנונים לפני הגר. ונפלו ניצוצות מהגר לתוך פיהם. ובקשו בתחנונים עוד. ונעשה מהגר נהר וכו', ונעשו הבריות כנ"ל, ואמרו לי, שאלו יחיה, פי הראשונים נתחזבו הריגה, על שהשליכו הזכיות לגר ולא בקשו בתחנונים כמו אלו. ולא ידעתי מה זה. ואמרו לי: 'לך אל החדר הזה, ויאמרו לך פרוש על זה!' והלכתי לשם. והיה יושב שם זקן אחד, ושאלתי על זה. ותפס זקנו בידו ואמר לי: 'הרי זקני הוא פרוש!' והלכתי לשם וראיתי החדר ארוך ורחב עד אין קץ, וכלו

מֵלֵא כְתָבִים. וּבְכָל מְקוֹם שֶׁפְּתַחְתִּי, רְאִיתִי פְרוֹשׁ עַל הַמַּעֲשֶׂה! וְכָל זֶה סֵפֶר רַבְנוּ ז"ל שֶׁלֹּא בִפְנֵי מַחְתָּנוּ, כִּי יֵצֵא לְדַרְכּוֹ, וְחִכּוּ עָלָיו. עֲנֵה וְאָמַר רַבְנוּ ז"ל בְּדֶרֶךְ צְחוּת: "אִם הוּא הִזָּה צָרִיף לְסֵפֶר מַעֲשֶׂה כְזֹאת, כַּמָּה הִכְנוּת הִזָּה צָרִיף לַעֲשׂוֹת מִקֶּדֶם?!"

תקב.

יוֹם ד', ו' בְּסִינּוֹן, חֲגַג הַשְּׁבוּעוֹת נִתְקַבְּצוּ אֶצֶל רַבְנוּ ז"ל קְבוּץ גָּדוֹל מֵאֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ. וּבֵין הַשְּׂמֻשׁוֹת אָמַר רַבְנוּ ז"ל תּוֹרָה עַל פְּסוּק (חֲבִקוּק ג, א): "תְּפִלָּה לְחֲבִקוּק הַנְּבִיא עַל שְׂגִינּוֹת" וְגו' [בְּלִקוּטֵי-מִוְהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן יט].

תקג.

שְׁבוּעַ אַחַר הַחֲג בָּאוּ ר' נֶתָן וְר' נִפְתָּלִי אֶל רַבְנוּ ז"ל. וְאָז אָמַר רַבְנוּ ז"ל לְר' נֶתָן: "אֲנִי הִבֵּאתִי אוֹתְךָ לְכָאן, כִּי רְצִיתִי לֹאמַר לְךָ הַנְּהַגָה חֲדָשָׁה, שֶׁתַּחֲחִיל לְלַמֵּד קְבֵלָה!" (הִינּוּ כִּי רַבְנוּ ז"ל רָצָה, שָׂר' נֶתָן יָבוֹא אֵלָיו. וְסַבֵּב הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, שֶׁנִּכְנַס רְצוֹן בְּלֵב ר' נֶתָן, שֶׁיָּבוֹא אֶל רַבְנוּ ז"ל).

תקד.

וְאָז נוֹלְדָה לְרַבְנוּ ז"ל בַּת חֲמִישִׁית. וְקָרָא שְׁמָהּ פֵּיִיגָא עַל שֵׁם אִמּוֹ הַצְּדִיקָת. וּמַחֲמַת חֲלֻשַׁת הַרְבֵּנִית מָסְרוּ אוֹתָהּ לְמִינְקַת בְּעִיר הַסְּמוּכָה לָהֶם לְאֲדִיז'וֹן.

תקה.

שֶׁבַת-קֶדֶשׁ כ"ח בְּתַמוּז הִקְשׁוּ קֶשֶׁיָא לְמַעְלָה, וְרַבְנוּ ז"ל אָמַר עַל-זֶה תְּרוּץ: "כִּי יֵשׁ מְקִיפִים אֶצֶל הַשֶּׁכֶּל, וְיֵשׁ מְקִיפִים לְהַתּוֹרָה. וּמָה לַעֲשׂוֹת, שֶׁיִּכְנָסוּ הַמְקִיפִים לְפָנִים?" (הַתּוֹרָן מוּבָא בְּלִקוּטֵי-מִוְהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן כ"א, עֵין לְקַמֵּן סִימָן תַּק"ו).

תקו.

יום א', עָרַב רֵאש־חֹדֶשׁ אָב לַעַת עָרַב, בַּעַת שְׁפוּסְקִין לֵאכֹל בָּשָׂר, וְהָיָה רַבְּנוּ ז"ל אֲזִי מֵאִים מְאֹד וְשָׁכַב עַל מִטָּתוֹ וְשָׁתַק הַרְבֵּה וְחָשַׁב מֵה שֶׁחָשַׁב. וְרַבֵּי נִתָּן עָמַד לְפָנָיו מִרְעִיד וּמִשְׁתּוֹמֵם. וְעָמַד אֲזִי לְפָנָיו כַּמָּה שָׁעוֹת, וְסִפֵּר לוֹ רַבְּנוּ ז"ל כַּמָּה עֲנִינִים. וּבִתְוֹךְ שִׁיחָתוֹ הִקְדוּשָׁה עָנָה וְאָמַר: "בְּזוֹ הַשָּׁבֶת בְּכִיתִי מְאֹד לְפָנֵי הַשָּׁם יִתְבָּרַךְ, מִדּוּעַ כָּל דָּבָר שֶׁאֲנִי רוֹצֶה לַעֲשׂוֹת, אֲנִי מִכְרַח לַעֲשׂוֹתוֹ בְּמִסִּירוֹת נַפְשׁ?" (הֵינּוּ שָׁכַל דָּבָר שֶׁצָּרִיךְ לַעֲשׂוֹת בְּעִבּוּדַת-הַשָּׁם יִתְבָּרַךְ, קָשָׁה וְכִבֵּד עָלָיו מְאֹד, וְאִינוּ יְכוּלִים לַעֲשׂוֹתוֹ כִּי-אִם בְּמִסִּירוֹת נַפְשׁ מִמֶּשׁ). וְסִפֵּר, שֶׁכָּל יוֹם כְּשֶׁעוֹמֵד בַּבֶּקֶר וְרוֹצֶה לְהִתְפַּלֵּל, אִינוּ יְכוּלִים לִפְתּוֹחַ פִּי כָּלֵל, וְאִין לוֹ בְּמָה לְהַחֲיוֹת אֶת עֲצָמוֹ. וְאֲזִי הוּא רוֹצֶה לְהִזְכִּיר לַעֲצָמוֹ עַל-כָּל-פָּנִים אֵיזָה נִגּוֹן כְּדֵי לְהַחֲיוֹת אֶת עֲצָמוֹ בְּאֵיזָה נִגּוֹן. וְגַם זֶה נִמְנָע מִמֶּנּוּ, כִּי אִינוּ יְכוּלִים לְהִזְכִּיר אֶת עֲצָמוֹ שׁוּם נִגּוֹן, עַד שֶׁאִינוּ יוֹדְעִים כָּלֵל אֵיךְ לַעֲמֹד וּלְהִתְפַּלֵּל — וְאִךְ-עַל-פִּי-כֵן הוּא עוֹמֵד לְהִתְפַּלֵּל. אַחֲרֵי-כֵן כְּשֶׁבָּא בְּתוֹךְ הַתְּפִלָּה, אֲזִי מְזַכֵּר אֶת עֲצָמוֹ אֵיזָה נִגּוֹן, שֶׁבָּא עַל דַּעְתּוֹ מִמִּילָא. הַכָּלֵל: שָׁכַל דָּבָר שְׁרוּצָה לַעֲשׂוֹת, קָשָׁה עָלָיו מְאֹד, וּמִכְרַח לַעֲשׂוֹת בְּמִסִּירוֹת נַפְשׁ וְכוּ'.

ובתוֹךְ כֵּן נִכְנַס הַמְּשַׁרְת׃ וְאָמַר בְּזוֹ הַלְּשׁוֹן: "רַבֵּי, גֵיט גְּעֻלָּט אוֹיֵף לְעֵכָט^ס!" עָנָה וְאָמַר רַבְּנוּ ז"ל אֶל ר' נִתָּן: "הַשְּׁמַעְתָּ מֵה שֶׁהוּא אוֹמֵר? גַּם אֶת זֶה תִּזְכֹּר, כִּי גַם הוּא תְרוּץ עַל הַקְּשָׁיָא הַנ"ל" (בְּסִימָן תק"ה) בְּעֲנַן הַמְּקִיפִין, שֶׁהִקְשׁוּ לְמַעְלָה. וְאָמַר: "אִם תְּהִיָּה אִישׁ כָּשֶׁר, תִּזְכֶּה לְהִבִּין זֹאת!"

תקז.

אֲחֵר רֵאש־חֹדֶשׁ אָב נִסַּע רַבְּנוּ ז"ל מִבֵּיתוֹ עַל הַדֶּרֶךְ לְנִסְעַת לְעִיר טְשֶׁהְרִין לְשַׁבַּת-נַחְמוֹ. וּבְאוֹתָהּ הָעֵת מָתָה בָּתוּ פִּינְגָא, וְהֵעֲלִימוּ זֹאת

ס) רבי, תנו פסך בעבור גרות!

מרבנו ז"ל. ורבנו ז"ל הגיע לעיר טשֶה־רין ושבת שם ואמר תורה נפלאה [בלקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן כא]. ואחר שבת חזר לעיר ברסלב. ובדרך קדם כניסתו לעיר הבינו מדבריו, שהוא יודע ברוח-הקדש, שנסתלקה בתו. וכשהגיע לביתו, ירד מהעגלה ונכנס אל תוך ביתו. ומצא שם אנשים מאנשי-ש'לומנו, שפאו אליו מעיר נעמרוב. ואז תקף ומיד התחיל לומר לפניהם תורה מהתורה שאמר בעיר טשֶה־רין. והכניס בתוך דברי תורתו ענין שבעת ימי אבלות (כמבאר בפנים, עין שם). ואחר-כך שאל וחקר את בני ביתו, והעלימו ממנו. ועל-כן לא נהג אבלות כָּלֵל.

תקה.

באחד מימי אלול נכנס ר' נתן אצל רבנו ז"ל ופגשו יושב בכבוד ראש ובצער גדול. והתחיל לדבר תקף מענין חיים ומיתה. ענה ואמר: "הלא בין חיים למיתה אין חלוק, כי אם באמה אחת, שעכשו האדם פֶּאן, ואחר-כך הוא שוכב שם!" והטה בידו הקדושה על הבית עלמין. פלומר מי שהוא צדיק, אף במיתתו הוא חי. רק מהו החלוק אצלו בין חיים למיתה? מקדם הנה דר פֶּאן, ועכשו קבע דירתו שם בקבר והוא חי שם. ואז התחיל לומר את כל הענין העמק, שנדפס בסוף תורה כ"א, חיים נצחיים הם רק אצל השם יתברך, ומי שהוא נכלל בו יתברך, הוא חי גם-כן חיים נצחיים וכו', עין שם.

תקס"ה

תקט.

ראש-השנה תקס"ה קבוץ גדול של אנשי-שלומנו מפל העירות מתפללים יחד עם רבנו ז"ל וכו' (פנ"ל בסימן תיט).

בין-השמשות ראש-השנה אמר רבנו ז"ל תורה על פרקא תליתאה דספרא דצניעותא [בלקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן כ']. ואמרה במסירות נפש ובכח והתלהבות עצומה. ובשעה שהתחיל לומר תשעה תקונין יקירין וכו', היה כופל אלו התבות תשעה תקונין יקירין וכו' כמה פעמים. ובכל פעם תפס בכח בזקנו בשתי ידיו בשני צדדי זקנו שעל הלחיים, וכמעט שהיה תלשם מגדל היראה והמסירות נפש העצומה עד אין סוף, שהיתה לו אז.

תקי.

אחר שאמר רבנו ז"ל את התורה, אמר לר' נתן בדרך צחות: "איך האב היינט גיזאגט פאר פייער און פאר וואסער?" כי שם מדבר מענין דבורים חמים כגחלי אש ומענין "פתח צור ויזוכו מים" (תהלים קה, מא), עין שם.

תקיא.

ובתורה הזו דבר רבנו ז"ל הרבה מענין ארץ-ישראל ובפרט בתחלת התורה. אמר בזו הלשון: "מי שרוצה להיות יהודי, דהינו לילך מדרגא לדרגא, אי-אפשר פי-אם על-ידי ארץ-ישראל. כשמנצחין המלחמה, אז נקראין איש מלחמה, כי קדם שמנצחין המלחמה, אז (מלכים-א' כ, יא) 'אל יתהלל חגר כמפתח'. רק כשמנצחין המלחמה, אז הוא איש מלחמה". ואחר-כך התחיל לדבר מהנשמה ונתלהב מאד והרים קולו ואמר: "יש נשמה וכו'" (פמו

שְׁנַדְפֶּס עֶכְשָׁו). וּבְגִמְרַת הַתּוֹרָה שָׁאֵל ר' נִתָּן אֶת רַבְּנוּ ז"ל: "מָה פּוֹנְתְכֶם, בְּמָה שְׁאַמְרְתֶּם, שְׁאַרְץ-יִשְׂרָאֵל הִיא גְדוֹלָה כָּל-כָּף, וְשִׁזָּה נִצְחוֹן הַמְּלַחְמָה". וְגַעַר בּוֹ רַבְּנוּ ז"ל וְאָמַר: "פּוֹנְתִי, אֶרְץ-יִשְׂרָאֵל הִזְאת בְּפִשְׁטוֹת עִם אֱלוֹי הַבְּתִיִּם וְהַדִּירוֹת". וּבְזוֹ הַלְשׁוֹן אָמַר: "אִיךָ מִיִּין טַאקַע דָּאס אֶרְץ-יִשְׂרָאֵל מִיט דִּי שְׁטִיבְעֵר מִיט דִּי הַיִּיזְעֵר", [הֵינּוּ שְׁפָל פּוֹנְחוֹ כְּפִשְׁטוֹ עַל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הַזֹּאת, שְׁפִנֵּי-יִשְׂרָאֵל נוֹסְעִים לְשָׁם, שְׁרִצוֹנוֹ חֲזַק, שְׁכָל אִישׁ יִשְׂרָאֵלִי, כָּל מִי שְׁרוּצָה לְהִיֹּת אִישׁ יִשְׂרָאֵל בְּאַמַּת, יִסַּע לְאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל. וְאֶף-עַל-פִּי שֵׁישׁ לוֹ מְנִיעוֹת רְבוֹת עַל-זֶה, יִשְׁבֵּר כָּל הַמְּנִיעוֹת וְיִלְךְ לְשָׁם, כִּי זֶה עֶקֶר נִצְחוֹן הַמְּלַחְמָה, כְּשִׁזְזוּכִין לְבוֹא לְאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל].

תְּקִיב.

(פַּעַם אַחַת כְּשִׁסְפֵּר רַבְּנוּ ז"ל מַעֲצֵם הַמְּנִיעוֹת וְהַסְכָּנוֹת, שֶׁהָיוּ עָלָיו בְּאִינְסֻטְבוֹל, וְאִיךָ שֶׁהָיָה בְּסַפְנָה גְדוֹלָה, קָדַם שָׂבָא לְאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל וְכוּ' — אַז עָנָה וְאָמַר לְאַנְשֵׁי-שְׁלוֹמְנוּ: "אַתֶּם יְכוֹלִים לְבוֹא לְאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל בְּנִקְל", הֵינּוּ כְּאוֹמֵר, שְׁעָלִינוּ לֹא תִתְגַּבְּרָנָה מְנִיעוֹת כְּאֵלוֹ, כְּמוֹ שֶׁהָיוּ עָלָיו. וְאִם נִרְצָה, נוּכַל לְבוֹא לְאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל בְּנִקְל. אֶף אֶף-עַל-פִּי-כֵן בְּוֹדָאֵי גַם אֲנַחְנוּ צְרִיכִים לְהִיֹּת מְרַצִּים לְסִבַּל יִסּוּרִים וּלְשִׁבֵּר מְנִיעוֹת, קָדַם שְׂבָאִין לְשָׁם, כִּי אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל הִיא אֶחָד מִשְׁלֹשָׁה דְבָרִים, שְׁנַתְּנוּ עַל-יְדֵי יִסּוּרִים, וְכַמוֹכָא בְּתוֹרָה הַנִּל. וּפַעַם אַחַת אָמַר רַבְּנוּ ז"ל: "יֵשׁ, שְׁנַדְמָה לְהֶם, שְׁרוּצִין וְנִכְסָפִין מֵאֵד לְבוֹא לְאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל, אִם הָיוּ יְכוֹלִים לְסַע לְשָׁם בְּהִרְחָבָה אֲבָל לֹא בְּצַעַר וּבְדַחֲק. וּבְאַמַּת אֵין זֶה רְצוֹן שְׁלָם, כִּי מִי שְׁרוּצָה לְבוֹא בְּאַמַּת לְאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל, צְרִיךְ לִילְךְ גַּם רַגְלִי, וְכַמוֹ שְׁנַאָמַר לְאַבְרָהָם אֲבִינוּ: 'לֵךְ-לְךָ, שְׁיִלְךְ רַגְלִי').

תְּקִיג.

וּסְפֵּר ר' נִתָּן, כִּי בַּעַת שְׁאַמַּר רַבְּנוּ ז"ל אֶת הַתּוֹרָה הַנִּל עַל-פִּי תַשְׁעָה תְּקוּנִין, שֶׁהַרְגִּישׁ קוֹלוֹת וּבְרָקִים בְּמַחוּ.

תקיד.

שַׁבַּת שׁוֹבָה יֵשְׁבוּ יַחַד אַנְשֵׁי-שְׁלוֹמְנוּ בְּבֵית מְדַרְשׁוֹ שֶׁל רַבְּנוּ ז"ל
וְהָיוּ מְסַפְּקִים אִם יִזְכּוּ, שִׁיפְנֹס אֲלֵיהֶם רַבְּנוּ ז"ל מִחֲדָרוֹ לֵישֵׁב בְּסַעֲדָה
שְׁלִישִׁית לְגָלוּת תּוֹרָה, כִּי לֹא הֵיטֵה דָרְכּוֹ לֵישֵׁב עִם אַנְשֵׁי-שְׁלוֹמְנוּ
בְּסַעֲדָה שְׁלִישִׁית, כִּי אִם בְּעֵתִים יְדוּעִים. וְהָיוּ אַנְשֵׁי-שְׁלוֹמְנוּ עוֹמְדִים
וּמְצַפִּים סְמוּךְ לְחֲדָרוֹ. וּבִתְוֹךְ כֶּף פֶּתַח פֶּתָאֵם רַבְּנוּ ז"ל אֶת הַדָּלֶת
מִחֲדָרוֹ בְּבִהְלֵה גְדוּלָּה. וְכָל הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עָמְדוּ שָׁם בְּסְמוּךְ, נִפְלַ
עֲלֵיהֶם פֶּחַד גְּדוֹל, וְנִבְהָלוּ וְנִשְׁתַּוְּמוּ מְאֹד. וְקָרָא בְּתַחֲלָה, שֶׁתְּבוֹא
אֲצִלוֹ בְּתוֹ הַגְּדוּלָּה. וְנִכְנָסָה תְּכַף לְחֲדָרוֹ, וְהִתְחִיל לְדַבֵּר עִמָּה מְעַנֵּן
פְּטִירַת בְּתוֹ הַקְּטָנָה ז"ל (פנ"ל בְּסִימָן תְּקוּ). וְהִתְחִילָה שׁוֹב לְהַכְחִישׁ
וְלְהַעֲלִים. עָנָה וְאָמַר לָהּ רַבְּנוּ ז"ל: "הֲלֹא כָּבֵר אֲנִי יוֹדֵעַ הָאֲמַת!"
וְהִכְרַחַה בְּתוֹ לְהַגִּיד לוֹ בְּפִרוּשׁ. וּמִחֲמַת זֶה לֹא נִכְנָס כָּבֵר רַבְּנוּ ז"ל
לְסַעֲדָה שְׁלִישִׁית וְנִהְגַּ שְׁעָה אַחַת אַבְלוּת בְּמוֹצָאֵי-שַׁבַּת.

תקטו.

אֲחֵר-כֶּף בְּמוֹצָאֵי-שַׁבַּת נִכְנָס רַבְּנוּ ז"ל אֶל אַנְשֵׁי-שְׁלוֹמְנוּ, שֶׁהָיוּ
יוֹשְׁבִים בְּבֵית מְדַרְשׁוֹ פְּנ"ל, (כִּי חֲדָרוֹ הַמֵּיחָד הָיָה סְמוּךְ מִמֶּשׁ לְבֵית
מְדַרְשׁוֹ, וְרַבְּנוּ ז"ל הָיָה מִתְפַּלֵּל בְּעֲצָמוֹ בְּחֲדָרוֹ וְשָׁמַע קְדָשָׁה ו"בְּרַכּוֹ"
זְכוּ דָרְךְ חֲלוּן, שֶׁהָיָה מִחֲדָרוֹ לְבֵית מְדַרְשׁוֹ). וְתַכְּף וּמִיד שִׁיִּצָּא רַבְּנוּ
ז"ל, יֵשֵׁב אֲצֵל הַשְּׁלֶחָן, שִׁיִּשְׁבוּ שָׁם אַנְשֵׁי-שְׁלוֹמְנוּ. וְאִזּוּ שָׁאֵל אֶת
אֶחָד, אִם בָּכָה בְּרֵאשׁ-הַשָּׁנָה. וְאָמַר אֹז, שֶׁעָקַר הַבְּכִיָּה כִּשְׁהִיא מִחֲמַת
שְׁמִחָה, וְגִילָה אֹז אֶת הָעַנְיָן הַנִּפְלָא עַל הַפְּסוּק (תְּהִלִּים פט, יז): ב'שְׁמַךְ
יִגִּילוּן כִּל ה'יוֹם", רֵאשִׁי-תְּבוֹת ב'כ"יָה. שֶׁעָקַר הַבְּכִיָּה שֶׁתְּהִיָּה
מִחֲמַת שְׁמִחָה בְּשִׁמוֹ יִתְבָּרַךְ [בְּלִקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן קַע"ה]. וְאָמַר
אֹז, שֶׁהֵיטֵה לוֹ בְּסַעֲדָה שְׁלִישִׁית מֵה שְׁנֵקְרָא בְּלִשׁוֹן חֲסִידוֹת "הָאָרָה
גְּדוּלָּה" לוֹמַר תּוֹרָה, אִךְ מִחֲמַת שֶׁנִּתְּוַדַּע לוֹ מִפְּטִירַת בְּתוֹ —
עַל-יְדֵי-זֶה נִתְּבַלְּבַל. וְסִפֵּר, שֶׁבְּתוֹ הַקְּטָנָה פִּיגָא שְׁנִפְטָרָה בָּאָה אֵלָיו
בְּסַעֲדָה שְׁלִישִׁית בְּקוֹבְלָנָא רְבָה, כִּי בְּנֵי בֵיתוֹ הָיוּ עוֹסְקִים בְּרַפּוּאָתָהּ
עִם נְכָרֵי אֶחָד, שֶׁהָיָה עוֹסֵק בְּלַחֲשִׁים וּבְסִגְלוּת. וְאָמַר רַבְּנוּ ז"ל,

שֶׁאֵף-עַל-פִּי שֶׁעָשׂוּ אִינָם שְׂכִיחִים מְכַשְׁפִּים, אֲבָל הַנְּכָרִי הַזֶּה הָיָה מְכַשֵּׁף גָּמוּר, וְזֶה הָיָה פָּגַם גְּדוֹל לְנִשְׁמָה קְדוֹשָׁה וַיִּקְרָה פְּזֹאת. עַל-כֵּן בָּאָה אֵלָיו בְּקוֹבְלָנָא רַבָּה עַל-זֶה. וְאָז הִכְרַח לְשֶׁאל, עַד שֶׁהוֹדִיעֵנו לֹא כִּנ"ל, וְעַל-יְדֵי-זֶה תִּקַּן אוֹתָהּ — וּמַחֲמַת זֶה נִתְבַּלְבַּל הַדָּבָר וְלֹא אָמַר אִז הַתּוֹרָה הַגְּדוּלָּה, שֶׁהָיָה מוֹכֵן לוֹמַר בְּסַעֲדָה שְׁלִישִׁית כִּנ"ל.

תקטז.

יום ב', ה' בתשרי באמצע היום יצא רבנו ז"ל מתדרו אל בית מדרשו, ושם ישבו אחדים מאנשי-שלוֹמנו. וישב רבנו ז"ל לידם והתחיל לשוחח עמָהֶם. וצוה לאיש אחד להביא לו שמן ופתילה לתקן לו נר של שמן-זית. וכן היה; שהביא לו תכף ומיד שמן ופתילה, ורבנו ז"ל תקנו בעצמו ואחר-כך הדליק את הנר בעצמו, (פי-כן היתה דרכו פמה פעמים, שהיה פתאם מדליק נר של שמן זית. והדבר היה מובן, שהיה ממתיק בזה דינים). ותכף ומיד שהדליק רבנו ז"ל את הנר, והיה מנח על שלחנו, נתלהב רבנו ז"ל מאוד מאוד והתחיל לדבר באימה גדולה. ובתוך כך צוה להביא לפניו סליחה, והביאו לפניו. ופתחה ואמר קצת מאיזו סליחה של יום הכפורים. וזה היה בפני כל הנצבים שם. ובתוך כך התחיל לדבר מענין הגן-עדן והגיהנם, שהגן-עדן והגיהנם הם בזה העולם וכו', ונכנס מענין לענין, עד שאמר את התורה: "חותם בתוך חותם" ובלקוטי-מזרח"ן, חלק א', סימן כבן. ונמשכה אמירת התורה בערך ארבע שעות. ובתוך כך שאמר רבנו ז"ל תורה, יצא אחד מאנשי-שלוֹמנו בחוץ אל השוק והודיע לכמה מאנשי-שלוֹמנו, שרבנו ז"ל אומר תורה. ונעשתה בהלה גדולה, וסגרו כל אנשי המשא ומתן מאנשי-שלוֹמנו את חניוֹתֵיהֶם ורצו תכף ומיד אצל רבנו ז"ל לשמע את התורה.

תקיו.

וכִשְׁאָמַר הָעֵנָן עַל "הַתּוֹקֵעַ בְּבוֹר אוֹתָם הָעוֹמְדִים בַּחוּץ וְכוּ" (הַמוֹבָא בַּפְּנִים הַתּוֹרָה, עֵין שָׁם). מֵעֵנָן הַתְּגִלוֹת קוֹל הַבְּרָה, אָמַר אֲזוֹ, שֵׁשׁ בְּזֶה קָשְׁיָא לְכַאוּרָה, כִּי שָׁם מְבַאֵר, שְׁמִי שְׁאִינוּ בְּבַחֲיִנַת בְּשָׂר, אִינוּ יָכוֹל לְשִׁמְעַ הַקּוֹל בְּעֶצְמוֹ, כִּי אִם קוֹל הַבְּרָה. וּמְבַאֵר זֹאת בַּתּוֹרָה הַמְּשֻׁנָה הַנ"ל, אִם קוֹל שׁוֹפֵר שְׁמַע וְכוּ, וְאִם קוֹל הַבְּרָה שְׁמַע וְכוּ. וְקָשָׁה לְכַאוּרָה, הֲלֹא הַזְּכִירָה הַמְּשֻׁנָה בַּתְּחִלָּה אוֹתָן הָעוֹמְדִים בַּחוּץ, אִם קוֹל שׁוֹפֵר שְׁמַע וְכוּ. וְאִם כֵּן קָשָׁה, אִיךָ אוֹתָם שְׁעוֹמְדִים בַּחוּץ, שְׁאִינָם בְּבַחֲיִנַת בְּשָׂר, יְכוּלִים לְשִׁמְעַ הַקּוֹל בְּעֶצְמוֹ, שֶׁהוּא בְּבַחֲיִנַת קוֹל שׁוֹפֵר? וְאִיךָ אָמַר הַתְּנָא עַל אוֹתָם הָעוֹמְדִים בַּחוּץ, שְׁאִינָם בְּבַחֲיִנַת בְּשָׂר, אִם קוֹל שׁוֹפֵר שְׁמַע וְכוּ? הֲלֹא אוֹתָם, שְׁאִינָם בְּבַחֲיִנַת בְּשָׂר, אִינָם יְכוּלִים לְשִׁמְעַ הַקּוֹל בְּעֶצְמוֹ וְכוּ! וְלֹא בְּאֵר הָעֵנָן הַיֵּטֵב לְתַרְץ קָשְׁיָתוֹ בְּפִרוּשׁ רַק אָמַר אֲזוֹ בְּשִׁיחְתּוֹ הַקְּדוּשָׁה, הֲלֹא גַם כֵּן אֵין מְבִינִים אֶת הָעֵנָן הַיֵּטֵב וְכוּ. (וּמְדַבְּרִיו הִזָּה מוֹבֵן, שֵׁשׁ בְּזֶה עֵנָן נִפְלָא. וְהִזָּה נִרְאָה מְדַבְּרִיו, שְׁגַם מִי שְׁאִינוּ זוֹכְהַ עֲדִין לְהִיּוֹת קְרוֹב אֶל הַנְּשֻׁמָּה וְאֶל הַצְּדִיק הָאֵמֶת בְּבַחֲיִנַת בְּשָׂר, אַף־עַל־פִּי־כֵן אִם יִכְרִיחַ עֲצָמוֹ הַרְּבֵה וְיִטָּה אֲזִנוֹ הַיֵּטֵב בְּכַח גְּדוֹל לְשִׁמְעַ קוֹל הַנְּשֻׁמָּה וְקוֹל הַצְּדִיקִים אֲמִתִּיִּים, יֵשׁ לוֹ גַם כֵּן תִּקְנָה לְשִׁמְעַ קוֹל הַקְּדוּשָׁה בְּעֶצְמוֹ, רַק שְׁצַרְיָהּ לְהִטּוֹת אֲזִנוֹ הַיֵּטֵב. וְהוּא מִמֶּשׁ כְּמוֹ בְּעֵנָן דִּין הַמְּשֻׁנָה הַנ"ל לְעֵנָן קוֹל שׁוֹפֵר בְּפִשְׁיטוֹת, שְׁמִי שְׁאִינוּ תּוֹקֵעַ בְּבוֹר, בְּוִדָּאִי אִינוּ צְרִיךָ הַבְּחִנָּה, אִם קוֹל שׁוֹפֵר שְׁמַע וְאִם קוֹל הַבְּרָה שְׁמַע, כִּי בְּוִדָּאִי שְׁמַע קוֹל שׁוֹפֵר. וְכַמְבַּאֵר הַהֲלָכָה בְּ"שְׁלַחַן עָרוּךְ", שְׁרַק מִי שֶׁתּוֹקֵעַ בְּבוֹר וְכִיּוֹצֵא, צְרִיךָ הַבְּחִנָּה, אִם קוֹל שׁוֹפֵר שְׁמַע אִם קוֹל הַבְּרָה שְׁמַע. כְּמוֹ־כֵן הוּא מִמֶּשׁ בְּעֵנָן זֶה, שְׁאָמַר רַבְּנוּ ז"ל בְּהַמְּשֻׁנָה, מִי שֶׁהוּא תּוֹקֵעַ בְּבוֹר; הֵינּוּ שְׁמַנְחַ בְּבוֹר תַּחֲתִיּוֹת וְשֵׁם תּוֹקֵעַ וּמִתְאַנְחַ וְצוֹעֵק עַל עוֹנוֹתָיו, שְׁאֲזוֹ צְרִיכִים הַבְּחִנָּה אוֹתָם שְׁעוֹמְדִים בַּחוּץ, שְׁאִינָם בְּבַחֲיִנַת בְּשָׂר, אִם קוֹל שׁוֹפֵר שְׁמַעוּ, יֵצְאוּ וְכוּ, כִּי אַף־עַל־פִּי שְׁאִינָם בְּבַחֲיִנַת בְּשָׂר, אִם יִכְרִיחוּ עֲצָמָם וְיִטּוּ אֲזִנָם הַיֵּטֵב, יוֹכְלוּ לְשִׁמְעַ הַקּוֹל בְּעֶצְמוֹ כְּנ"ל. אֲבָל מִי שְׁזוֹכְהַ,

שֶׁהוּא בְּבַחֲיַנַּת בְּשׂוֹר, אֵינוֹ צָרִיךְ הַבְּחִנָּה כָּלֵל, כִּי בְּוַדַּי יִשְׁמַע בְּבַחֲיַנַּת הַקּוֹל שׂוֹפֵר, שֶׁהוּא הַקּוֹל הַקְּדוֹשָׁה בְּעֶצְמוֹ).

תְּקִיחַ.

וּבִשְׁעַת אַמִּירַת כָּל הַתּוֹרָה הַנִּלְהִי רַבְּנוּ ז"ל מְלַהֵב בְּהַתְּלַהֲבוֹת עֲצוּמָה, וְהָיוּ פָּנָיו הַקְּדוֹשׁוֹת מְאִירוֹת וּמְאֲדִימוֹת מְאֹד מְאֹד. וּכְשֶׁדָּבַר מִתּוֹרַת ה' וּמִתְּפִלַּת ה', אָמַר אֲזוֹ, שְׂצָרִיכִין לְבוֹא לְבִטּוֹל כְּזֶה, עַד שְׂיִזְכֶּה לְתוֹרַת ה' מִמֶּשׁ וְלִתְּפִלַּת ה' מִמֶּשׁ וְכוּ', וְשִׁיּוּכֵל לֹאמַר "יְהִי רְצוֹן" מִלְּפָנָיו.

תְּקִיט.

וְכֵן כְּשֶׁהִזְכִּיר, שְׁכָּל הַקּוֹלוֹת הֵם בְּחִינַת עֲזוּת, אָמַר אֲזוֹ, שְׂאֲפֹלוּ קוֹל קְשָׁקוֹשׁ הַמְּטַבְּעוֹת שֶׁל נְתִינַת הַצְּדָקָה הֵם גַּם־כֵּן בְּחִינַת עֲזוּת הַקְּדוֹשָׁה.

תְּקַכ.

שַׁבַּת פְּרֻשַׁת נַח, רֵאש־חֹדֶשׁ חֶשְׁוֹן, זוֹ הֵיְתָה הַשְּׁבֵת קָדָם הַחֲתוּנָה שֶׁל בֵּת רַבְּנוּ ז"ל, מְרִים. וְהֵיְתָה בְּשַׁבַּת זוֹ הַפְּאֲרֶשְׁפִּיל^ב, וְרַבְּנוּ ז"ל הֵיְתָה אֲזוֹ כָּל הַשְּׁבֵת בְּשִׁמְחָה עֲצוּמָה וְהֵיְתָה מְרַקֵּד כָּל הַיּוֹם כָּלוֹ. וְרַקוּדִין כְּאֵלוֹ, שְׂרַקֵּד רַבְּנוּ ז"ל בְּשַׁבַּת זוֹ, עוֹד לֹא רָאוּ מְמַנּוּ בְּשׁוּם פְּעַם, כִּי רַקֵּד כְּמַעֲט כָּל הַיּוֹם. וְהָיוּ בְּשַׁבַּת זוֹ עֲנִינִים נִפְלְאִים אֲצֵל רַבְּנוּ ז"ל. וְהַתְּפִלָּל אֲזוֹ עִם אֲנָשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ חֲגוּר בְּפִאֲטָשִׁי לַע"ז לְבַד מְרַב שִׁמְחָה. וְאַחֲר־כֵּן בְּסַעֲדָה שְׁלִישִׁית יָשַׁב עִם אֲנָשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ. וְאָמַר אֲזוֹ לְאֲנָשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ, שֶׁתִּזְכְּרוּ הַיֵּטֵב אֵת הַסַּעֲדָה שְׁלִישִׁית הַזֹּאת. וְסִפֵּר אֲזוֹ שְׁבִרֵאש־הַשָּׁנָה שֶׁל שָׁנָה זוֹ נִתְּנוּ לוֹ הוֹצָאוֹת (עֲקִסְפֵּעֵנִס) אֶלֶף אֲדָמִים בְּעֵבּוֹר כָּל הַהֲצַטְרָכוֹת. וְהֵיְתָה בְּמָקוֹם שֶׁהֵיְתָה וְהוּא אוֹהֵב תּוֹרָה מְאֹד. וְהֵיְתָה

ב) מִסְבַּת־חֶתָן בְּשַׁבַּת שְׁלִפְנֵי הַחֲתוּנָה.

צ) בְּמִטְפַּחַת.

במקום שאמרו שם תורה גבוהה מאד והלך לשם. ועמד שם שומר על הפתח ולא הניחו להכנס. ונתן לו רבנו ז"ל האלף אדמים שלו, שיניחוהו להכנס. והיה לו יצר הרע גדול על האלף אדמים, שלא לתנם, וגם יודע אפלו היצר הרע שיש שם, ונכנס לשם ושמע מה ששמע. והיה מוכן מדבריו, שהתורה שאמר על פי "חותם בתוף חותם" הוא מאותה התורה ששמע, אף היא רק מעט ומקצת מכפי מה ששמע.

תקכא.

אחר-כך אמר תורה בסעדה שלישית על פסוק (במדבר יד, כ): "ויאמר ה', סלחתי כדברך", שהוא ראשי-תבות כוסי. וגלה אז נפלאות. ונדפס רק בראשי-פרקים [בלקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן קעז]. ור' נתן פסק אז מלומר קדיש אחר אמו, וגם זה היה נכלל בתוף התורה, שהזכיר אז בתוף התורה יתגדל ויתקדש שמיא רבא, עין שם.

תקכב.

וגדל השמחה שהיתה אז אצל רבנו ז"ל, זה אי-אפשר לספר ולשער כלל, אשרי עין ראתה זאת! ושטה אז מעט זין לכבוד שמחת הנשואין, ששהיה באמצע השבוע, ורקד בלי הרף. ובתוף הרקודין סמך עצמו על ר' יודיל ורקד. והיו מזמרים אז נגון והתעוררות של יראה, והוא רקד על-ידי זה הנגון, (פי-כן היתה דרכו על-פירב לרקד על-פי נגון של התעוררות ויראה). והנגון שהיה מנגן אז, ידוע אצלנו. ואמר אז, שהנגון הזה הוא נגון קריאה וכרוז, שקורין בזה הנגון את כל נשמות המתים של משפחתו, הינו הצדיקים הקדושים: הבעל-שם-טוב הקדוש וזקנו ר' נחמן ואמו הצדקת, וזכרונם לברכה.

תקבג.

וְאָז בְּסַעֲדָה שְׁלִישִׁית הָיָה בְּשִׂמְחָה עֲצוּמָה עַד מְאֹד וְאָמַר אָז, מִי שֶׁיְּכֹוֹל לְשִׂתּוֹת, יְכֹוֹל לְכַפֵּר עֲוֹנוֹת. וְאָמַר בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "אִז אֶגֹּטְעַר אִיד טִיט אַ טְרִינק ווייז, קַעַן עַר מוֹחֵל עֲוֹנוֹת זַיִיזן!" וְאַחֲרֵי-כֵן אָמַר הַתּוֹרָה (פּנ"ל בְּסִימָן תַּקְכֵּא).

תקכד.

בְּמוֹצָאֵי-שַׁבַּת קִדְשׁ הַתּוֹפְאָר רַבְּנוּ ז"ל, שֶׁלֹּא הִשְׁתַּמֵּשׁ עַדִּין בְּזָכוֹת אָבוֹת. (פּנ"ל בְּסִימָן רצ). וְיָמָה שֶׁהָיָה בְּאַרְצֵי-יִשְׂרָאֵל, הָיָה אֲדַרְבָּא טוֹבָה לָהֶם.

תקכה.

אַחַר שַׁבַּת נִסַּע רַבְּנוּ ז"ל עִם ר' נִתָּן וְעַם עוֹד הִרְבֵּה מְאֹנְשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ וְעַם מְשִׁפְחָתוֹ לַחֲתֻנָּה לְעִיר וְאוֹלְטְשִׁיסק, שֶׁהָיָה בְּמִרְחָק שֶׁל 130 קִילוֹמֶטֶר מֵעִיר בְּרֶסֶלַב בְּעֶרֶף.

תקכו.

בְּאִמְצַע הַדֶּרֶךְ אַחַר נִסְיָעָה שֶׁל יוֹם שְׁלֹם הִגִּיעוּ לְאִיזוֹ אַכְסֵינְיָה לְעֵת עֶרֶב וְנָחוּ שָׁם. וּבֵין כֵּן צָוָה רַבְּנוּ ז"ל לְהִרְבֵּי שְׂמוּאֵל יִצְחָק מִטְשֶׁהְרִין, שֶׁנִּסַּע אִז גַּם כֵּן עִם רַבְּנוּ ז"ל לַחֲתֻנָּה, שֶׁיִּכִּין אֶת הָעֲגָלָה עִם הָעֶרֶל הַבַּעַל-עֲגָלָה, כִּי רְצוֹנוֹ לְצִאת קֶצֶת לְטִיֵּל. וְכֵן עָשָׂה. וְתַכְרָף וּמִיד נִזְדָּרוּ וּבָא הַבַּעַל-עֲגָלָה, וַיִּשְׁבּוּ יַחַד עַל הָעֲגָלָה רַבְּנוּ ז"ל עִם הִרְבֵּי ר' שְׂמוּאֵל יִצְחָק מִטְשֶׁהְרִין. וְאָמַר לוֹ, שֶׁיִּצְוֶה לְהָעֶרֶל הַבַּעַל-עֲגָלָה, שֶׁיִּקְשֹׁר אֶת הַחֲבָלִים מִהַסּוּסִים לְעֲגָלָה בְּעֲצָמָה, (וְלֹא שֶׁיִּאֲחֹז אוֹתָם בְּתוֹךְ יָדוֹ), וְשֶׁיִּנְיַח אֶת הַסּוּסִים, שֶׁיִּלְכוּ מֵעֲצָמָם. וּמִיד נִתְכַּפְּלָה עֲלֵיהֶם אִפְלוֹת וְחֻשְׁכַת הַלֵּילָה בְּכַפֵּל מְכַפֵּל כְּזֶה, עַד שֶׁבִישִׁיבְתוֹ סְמוּךְ

(ק) כְּשֶׁהִיוּ טוֹב [צַדִּיק] עוֹשֶׂה שְׂתִיחָתוֹ, יְכֹוֹל לְגַרֵם לְמַחִילַת עֲוֹנוֹת.

לְרַבְּנוּ ז"ל עַל הַעֲגָלָה לֹא הָיָה יָכוֹל לְרְאוֹת אֶת רַבְּנוּ ז"ל מֵרֵב עֲבִיּוֹת
 הַחֲשׂוֹף, שֶׁשָּׁבַב אוֹתָם. וְנִתְעַכֵּב הַדְּבָר, עַד בְּעֶרְךָ שְׁעָה אוֹ שְׁעֵתִים.
 וְהַעֲגָלָה עִם הַסּוֹסִים הִגִּיעוּ וּבָאוּ לְעִיר, אֲשֶׁר בְּתַחֲלָה לֹא יָדַע הָרֵב
 ר' שְׂמוּאֵל יִצְחָק שֵׁם הָעִיר, וְהַסּוֹסִים עָמְדוּ מַעֲצָמָם אֶצֶל בֵּית אַכְסֵּנְיָה
 אַחַת, שֶׁלֹּא הָיָה גַּג עָלֶיהָ. וְתַכְּף וּמֵיֵד יָרְדוּ רַבְּנוּ ז"ל עִם הָרֵב ר'
 שְׂמוּאֵל יִצְחָק מִהַעֲגָלָה וְנִכְנסוּ אֶל הַבַּיִת. וְשֵׁם בַּבַּיִת הָיָה אִישׁ
 מִשְׁרַת, אֲשֶׁר הֵכִין מֵיֵד לְרַבְּנוּ ז"ל חֶדֶר מְיֻחָד, וְשָׁכַב שָׁם לִישׁוֹן. וְהָרֵב
 ר' שְׂמוּאֵל יִצְחָק יָשַׁב שָׁם בַּבַּיִת הַגָּדוֹל עִם הַמִּשְׁרַת בְּיַחַד. וְקִדְּם
 שֶׁשָּׁכַב רַבְּנוּ ז"ל לִישׁוֹן בְּחֶדֶר הַמְיֻחָד, צִוְּהָ לְהֵכִין בְּעַבְדוֹ תַּבְּשִׁיל
 לְסַעֲדַת הַלַּיְלָה. וְרַבְּנוּ ז"ל שָׁכַב בְּחֶדֶר הַנִּזְכָּר, עַד שֶׁנִּגְמַר הַבְּשִׁיל
 מִתַּבְּשִׁיל הַנִּזְכָּר. וּכְשֶׁנִּגְמַר הַתַּבְּשִׁיל, אָמְרָה הַמִּשְׁרַת לְהַמְשִׁירוֹ,
 שֶׁנִּגְמַר בְּשׁוּל הַתַּבְּשִׁיל. וְאָמַר הַמִּשְׁרַת לְהָרֵב ר' שְׂמוּאֵל יִצְחָק,
 שִׁיקִיץ אֶת הָאִישׁ מִהַשְּׁנָה, (כִּי הַמִּשְׁרַת לֹא יָדַע כָּלֵל מִי הוּא. וְהָרֵב
 ר' שְׂמוּאֵל יִצְחָק הֵבִין מַעֲצָמוֹ, שֶׁפֶן רְצוֹן רַבְּנוּ ז"ל, שֶׁלֹּא יִגְלֶה מִי
 הוּא), וְלֹא רָצָה הָרֵב ר' שְׂמוּאֵל יִצְחָק לְהַקִּיץ בְּעַצְמוֹ אֶת רַבְּנוּ ז"ל
 וְעָנָה לְהַמְשִׁרַת: "אִם אַתָּה רוֹצָה, לֵךְ וְהַקִּיצוּ!" וְשָׂאֵל הַמִּשְׁרַת:
 "אֵיךְ אֶקְרָא אוֹתוֹ?" וְהִשִּׁיב הָרֵב ר' שְׂמוּאֵל יִצְחָק, שִׁיקְרָא בְּזוֹ
 הַלְשׁוֹן: "יוד, יוד, שְׁטִיט אוֹיף עֶסֶען וְעֵטְשְׁעֶרֶר!" וְנִתְעוֹרַר רַבְּנוּ
 ז"ל מִהַשְּׁנָה, אָף לֹא רָצָה לֶאֱכֹל. רַק פָּנָן, שֶׁהָרֵב ר' שְׂמוּאֵל יִצְחָק
 יִשְׁלַם בְּעַד הַתַּבְּשִׁיל כִּנְהוּג. וְתַכְּף וּמֵיֵד יָצָא מִשֵּׁם רַבְּנוּ ז"ל וְחִזַּר
 וְעָלָה עַל הַעֲגָלָה עִם הָרֵב ר' שְׂמוּאֵל יִצְחָק וְצִוְּהָ עוֹד הַפַּעַם, שֶׁהָעֶרֶל
 יִקְשׁוּר אֶת הַחֲבָלִים מֵעַל הַסּוֹסִים לְהַעֲגָלָה, שִׁילְכוּ וְיִרוּצוּ מַעֲצָמָם,
 עַד שֶׁחִזְרוּ אֶל הָאֲכֵסֵנְיָא, שֶׁשֵּׁם יָצָאוּ.

וּבְאֲמָצַע הַדֶּרֶךְ שָׁמַע מִפִּי רַבְּנוּ ז"ל, שֶׁהוּא מַחֲזִיק טוֹבָה
 לְהַמְשִׁרַת, שֶׁהִקִּיץ אוֹתוֹ.

(ר' יְהוּדִי, יְהוּדִי, תָּקוּם לֶאֱכֹל אֶת הַתַּבְּשִׁיל!)

[וכן נתודע להרב ר' שמואל יצחק דרף אגב, שהמקום שישן שם רבנו ז"ל היה מרחק רב של כמה מאות קילומטרים].

תקכו.

אחר־כך הגיע רבנו ז"ל עם משפחתו ואנשי־שלו־מנו לעיר וואלטשיסק. וקדם החפה הזכיר עצמו הרב מוואלטשיסק לפני רבנו ז"ל, שיש לו עינים רעות: "און האט מיר אין זינען ביי די חפה!" והשיב לו רבנו ז"ל: "איך ווייס, איך ווייס, דו האסט שלעכטע אויגען, זאלסט האבן גוטע אויגען וואלסטו צו מיר גיפארן אויף די חתנה, נישט איך צו דיר!"^ת.

תקכח.

ואז בשעת ה"מצנה טאנץ"^א רצה רבנו ז"ל לרקוד עם בתו הפלה מרים, ולא הניחה חמיה הרב מוואלטשיסק, והיה לרבנו ז"ל מזה קצת בזיון [וידוע, שאחר־כך כשנסעו לארץ־ישראל, נפטר בעלה, ויבמה אחיו, ולא היו לה ילדים כל ימי חייה. והסבירו ר' נתן ז"ל על פי התורה "עתיקא", שמבאר שם: ומרים, שפגמה בכבוד משה, היה ענשה, שנתיבמה, ולא היו לה בנים, עין בפנים התורה לקוטי־מוהר"ן, חלק א', סימן כא].

תקכט.

אחר החתנה צנה רבנו ז"ל לר' נתן, שיתחיל לחשב תורה, אבל עדין לא יכתב. "בפעם אחרת אצנה אותך לכתב!" ואז גם צנה את ר' נתן ואת כל אנשי־שלו־מנו, שיאמרו בכל לילה תקון חצות. וכן

(ש) ותחשב עלי בחפה!

(ת) אני יודע! אני יודע, שיש לך עינים רעות. ואלו היו לך עינים טובות, היית בא אלי אפה לחתנה, ולא אני אליך!

(א) רקוד מצנה.

גם צוה לכמה מאנשי שלומנו לחשב תורה. ואמר, שלחשב תורה, הינו לחדש בתורה, הוא תקון גדול על הרהורים רעים, כי כל הרהורים באין על-ידי כח המדמה, ועל-ידי שמחדשין איזה דבר בתורה, שזה בחינת מדמה מלתא למלתא, על-ידי-זה מתקנין פגם הרהורים, שבאין על-ידי המדמה [עין לקווי-מוהר"ן, חלק ב', סימן קה-].

תקל.

אחר-כך חזר רבנו ז"ל לביתו אל עיר ברסלב. וקדם שבת הנפה גלה נפלאות רבות מענין הבריות של העולם, שכל התמונות והצורות של כל בני אדם — כלם נכללים בתבת אדם הנאמר בתורה "נעשה אדם", כי בזה התבה "אדם", שאמר השם יתברך: "נעשה אדם", בתבה זו בעצמה נכללים כל מיני התמונות של כל בני אדם שבעולם. וכן תבת בהמה וחייה וכו' הנאמר במעשה בראשית, בזה התבה גם-כן נכלל כל התמונה של כל בהמה וחייה וכן שאר הנבראים. והאריך בשיחה זו ואמר אז, שיש חכמות אפלו בזה העולם, שיכולים לחיות בהם לבד בלי שום אכילה ושתיה, כי יש דברים נפלאים וחכמות עליונות ונוראות אפלו בזה העולם, שיכולים לחיות בהם לבד בלי שום אכילה ושתיה. והאריך בשיחה זו הרבה, ולא זכינו לקתבה.

תקלא.

וכן דבר אז ממעלתו ואמר בזו הלשון: "אני יודע חכמות, שאם הייתי מתחיל לגלות מעט מהחכמות, שאני יודע, היו יכולים לחיות על-ידי התענוג של השגת החכמות האלו לבד בלי שום אכילה ושתיה. והיו כל העולם בטלים בכלות הנפש לשמע חכמתי. והיו בני אדם יוצאים מחיותם מעצם הפלגת, מתיקת, נעימת, ערבת החכמות, שהייתי מגלה. אף איני יכול לגלותם לבני אדם, כי תמיד כשאני מתחיל לדבר עם אחד, אני חפץ לשמע ולקבל ממנו דברים

עֲלִיּוֹנִים". וּמַחֲמַת זֶה הוּא אֵינוֹ יְכוּל לְגִלוֹת חֲכָמְתוֹ הַגְּדוֹלָה וְהַמְּפֹלָגַת מְאֹד.

תקלב.

כ"ח בְּכֶסֶלּוֹ, שֶׁבַת־חֲנֻכָּה, פָּרַשְׁת מַקְיָן נִתְקַבְּצוּ רַבִּים אֶצֶל רַבְּנֵנוּ ו"ל. וְאָמַר תּוֹרָה עַל פְּסוּק (בְּרֵאשִׁית מֵא, א): "וַיְהִי מַקְיָן שְׁנַתִּים יָמִים" [לְקוּטִי־מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן נד] הַמְדַבֵּר הַרְבֵּה מִבְּרוּר וּמְזוּכוֹף הַמְדַמָּה. וְאָז אָמַר רַבְּנֵנוּ ו"ל לְר' גִּתָּן: "נִתְתִּי לָךְ בְּרוּר וְזוּכוֹף הַמְדַמָּה, וּמִכַּאֲן תִּתְחִיל לְחַדֵּשׁ הַרְבֵּה". וְכֵן הָיָה, מֵאֵז הַתְּחִיל לְרֶשֶׁם לְעֶצְמוֹ חֲדוּשָׁיו שְׁחֻדָּשׁ, וְהֵם סִפְרוּ הַקְדוּשׁ "לְקוּטִי־הַלְכוֹת", שֶׁהִתְחַלַּת חֲדוּשָׁיו הָיָה עַל־פִּי תּוֹרָה זֹו. וְכֵן אָמַר אֵז לְאַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ: "נִתְתִּי לָכֶם כַּח הַמְדַמָּה כְּשֶׁר וְטוֹב, וְאַתֶּם רִשָּׁאִים לְחַדֵּשׁ בַּתּוֹרָה". וְאָמַר: "אַתֶּם יְכוּלִים לְהַשִּׁיג בְּכַח הַמְדַמָּה שְׁלָכֶם מֵה שְׁאֵנִי יְכוּל לְהַשִּׁיג בְּשֶׁכֶל"ב.

תקלג.

וּנְשַׁמַּע אֵז בְּשַׁעַת אַמִּירַת הַתּוֹרָה מִפִּי רַבְּנֵנוּ ו"ל: לְפַעְמִים לְרַפּוּאוֹת כָּאֵב הָרֵאשׁ מִקִּיזִין גִּידֵי הַרְגֵל, (עֵינֵי פְרוּשׁוֹ בְּפִרְפְּרָאוֹת לְחַכְמָה עַל תּוֹרָה זֹו). וְאַחַר שְׁאָמַר הַתּוֹרָה הַזֹּאת, אָמַר: "אֲנִי אֲמַרְתִּי עִתָּה, אִיךְ מְדַלִּיקִין גַּר חֲנֻכָּה בְּחֵינַת לְאַמְשָׁכָא מְשַׁח רַבּוֹת קוּדְשָׁא

(ב) [וּמִכַּאֲן תּוֹכַחַה מְגַלָּה לְאַתֶּם מְאַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ הַמְתַּנַּגְּדִים עַל מִי שֶׁמְחַדֵּשׁ חֲדוּשֵׁי תּוֹרָה עַל־פִּי דַעַת רַבְּנֵנוּ ו"ל, כִּי בְּפִרוּשׁ אָמַר רַבְּנֵנוּ ו"ל: "נִתְתִּי לָכֶם כַּח הַמְדַמָּה כְּשֶׁר וְטוֹב, וְאַתֶּם רִשָּׁאִים לְחַדֵּשׁ בַּתּוֹרָה", עֵינֵי חַיֵּי מוֹהַר"ן סִימָן תַּקכ"א - דְּפּוּס תְּדַשׁ, וְעֵינֵי בְרוּר וְזוּכוֹף הַמְדַמָּה עֵינֵי בְּפָנִים הַתּוֹרָה. תַּכְף וּמִיָּד כְּשֶׁאֲדָם זוֹכֵה לְזִכּוֹר תְּמִיד בְּעֵלְמָא דְאַתִּי, וְכָל מַחְשַׁבְתּוֹ דְּבוּקָה רַק בּוֹ יִתְבַרֵךְ - אָדָם זֶה אוֹחֵז וּבְזוּכוֹף הַמְדַמָּה וְרִשָּׁאִי לְחַדֵּשׁ חֲדוּשִׁים דְּאוּרִיקָא וְצָרִיד, שְׁאֲמִין, שְׁיֵשׁ לְהֶשֶׁם יִתְבַרֵךְ נַחַת־רוּחַ וְשַׁעֲשׂוּעִים גְּדוֹלִים מִחֲדוּשָׁיו, עֵינֵי לְקוּטִי־מוֹהַר"ן חֶלֶק א', סִימָן ס"א. וְאֵל יִתְבַּיֵּשׁ מִפְּנֵי הַמְלַעֲיָגִים, כִּי יֵשׁ פֶּמָה סְפָרִים עֲכָשׁוּ, וְגַם עֲתִידִים לְהִיּוֹת עוֹד כְּמָה סְפָרִים - וְכֻלָּם צָרִיכִים לְהַעוֹלָם וְכו', עֵינֵי שֵׁם. עַל־כֵּן תּוֹק, תּוֹק אֲתִי! וְחַדֵּשׁ הַרְבֵּה חֲדוּשִׁים עַל יְסוֹד דַּעַתוֹ הַקְדוּשָׁה שֶׁל רַבְּנֵנוּ ו"ל! וְתַדְפִּיֶסֶם וְתַפְיֶעֶם בְּרַבִּים, וַיְגַדִּיל תּוֹרָה וַיֵּאדִיר].

וּלְאֲדָלְקָא בּוֹצִינָא, בְּחִינַת (שְׁמוֹת ל, יא) 'שָׁמֶן מִשַּׁחַת קֹדֶשׁ', שֶׁהוּא הַדְּעַת, בְּיָדוּעַ! וְלֹא בְּאֵר יוֹתֵר.

תקלד.

י"ב בְּשֶׁבֶט, שֶׁבֶת שִׁירָה הִזָּה רַבְּנוּ ז"ל בְּעִיר מְעֻדָּוֶעֲדִיוֹקָע. בְּאוֹתָהּ הָעֵת הִיָּתָה בְּתוֹ חִזָּה שָׁם וְהִיָּתָה חוֹלָה עַל הָעֵינַיִם, שֶׁגָּדַל לָהּ עַל הָעֵינַיִם מֵהַ שְׁקוֹרִין בִּילְמָא, וְכִמְעַט שְׁנֹסְמִית בְּעֵינֶיהָ. וְהִצְטַעַר רַבְּנוּ ז"ל וְאָמַר אֲזוּ בְּשֶׁבֶת שִׁירָה תוֹרָה עַל פִּי מְאָמַר הוֹדֵר הַקְּדוֹשׁ מִשְׁפָּטִים, דָּף צ"ה "עוֹלִימָתָא שְׁפִירְתָּא דְלִית לָהּ עֵינַיִן", וְנִתְרַפְּאָה עַל-יְדֵי-זָה לְגַמְרִי. וְכִשְׁחֹזַר רַבְּנוּ ז"ל לְעִיר בְּרֶסְלָב, סִפֵּר זֹאת לְר' גִּתָּן וְחֹזַר וְאָמַר לוֹ הִרְבֵּה מִהַתּוֹרָה הַזֹּאת, שֶׁאָמַר אֲזוּ [בְּלִקוּטֵי מוֹהַר"ן חֶלֶק א', סִימָן סכ]. וְהִיָּתָה אֲצִלוֹ שְׁמִחָה גְּדוֹלָה, שֶׁעַל-יְדֵי תוֹרָתוֹ שֶׁאָמַר, הִמְשִׁיךְ לָהּ רַפּוּאָה שְׁלֵמָה.

תקלה.

י"ט בְּאֲדָר הִזָּה ר' גִּתָּן אֲצִל רַבְּנוּ ז"ל. וְהוֹצִיא רַבְּנוּ ז"ל מֵאֲמַתְּחַת כְּתָבָיו סִפֵּר אֶחָד בְּכַתִּיבַת יְדוֹ הַקְּדוֹשָׁה וְחַתָּף מִשָּׁם כַּמָּה דְּפִין שֶׁל תּוֹרָה, שֶׁאָמְרָה בְּרֵאשֵׁי-הַשָּׁנָה, הִיָּנוּ תִּשְׁעָה תְּקוּנֵי לְקוּטֵי מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן כ' (עֵין לְעִיל סִימָן תַּקט), וְנִתְּנָם לְר' גִּתָּן שְׁיַעֲתִיקָם. וְתַחֲלַת הַתּוֹרָה הִיָּתָה מִתְּחִלַּת בְּאֲמָצַע דָּף, שֶׁהִזָּה כְּתוּב עָלָיו תּוֹרָה אַחֲרַת, שֶׁלֹּא רָצָה לְתַן אוֹתָהּ לוֹ לְהַעֲתִיקָהּ. וְהִכְרַח רַבְּנוּ ז"ל לומר לוֹ אֵלֶּה הַדְּבָרִים בְּעַל פִּה מְלָה בְּמִלָּה, וְר' גִּתָּן כָּתַב כָּל מֵה שֶׁאָמַר לוֹ רַבְּנוּ ז"ל בְּלִשׁוֹנוֹ. וּבְתוֹף כֶּף גְּתִלְהֵב מְאֹד, וּפְנִיּוֹ הָיוּ מְאֹדִימוֹת וּמְאִירוֹת, וְהִפְסִיק בְּאֲמָצַע קֶצֶת. וְהִיָּתָה פְּלִיאָה גְּדוֹלָה בְּעֵינֵי ר' גִּתָּן, אִךְ אַחֲרֵי-כֵן סִפֵּר רַבְּנוּ ז"ל, שֶׁבְּלִילָה הַזֶּה חָל הַיְאָרְצִיט' שֶׁל אִמּוֹ, וְשָׁכַח וְלֹא הִדְלִיק נֵר וְלֹא אָמַר קְדִישׁ. (וְאֲזוּ הִיָּתָה שָׁנָה מְעַבְרַת, שֶׁהַיְאָרְצִיט הוּא בְּשָׁנֵי חֲדָשֵׁי אֲדָר, בְּיָדוּעַ).

ובתוך פתיבת זאת התורה, באה אמו אליו והזכירה לו היארצייט. ותכף קרא למנין ולמד משניות ואמר קדיש והדליק נר בשבילה ובבקר קרא גם-כן מנין לתירו, שישיב שם, ופרס על שמע בעצמו ואמר "ברכו" וקדשה ואחר-כך כל הקדישים של "ובא לציון ו"תפלה לדוד" ו"פטום הקטרת" ו"עלינו" — ואמר כלם בעצמו, לא נעדר אחד מהם, ואהר-כך למד משניות ואמר עוד קדיש דרבנן. ואמר אחר-כך, שממיו לא פרס על שמע, וזו היתה פעם ראשונה אצלו, שאמר "ברכו" וקדשה לפני התבה.

תקלו.

אחר-כך ספר ר' נתן צערו לפני רבנו ז"ל, איך שחזתנו רוצה למנות אותו אב-בית-דין באחת מקהלותיו. והשיב לו רבנו ז"ל: "פארנואס טאקע נישט? אדרבה! לך וסע אל חותנך ובקש ממנו איזו רבנות!" והשיב לו ר' נתן: "הלא אני מפחד מאד מהוראות אסור והתר, שלא אטעה חס ושלום!" והשיב לו רבנו ז"ל: "בין שתמצא פוסק אחד, שפוסק הדבר, אתה יכול לסמך עליו — ועל-כן לך ובקש מחותנך רבנות!" ושאל ר' נתן את רבנו ז"ל: "דער רבי מיינט דאס מיט אן אמת?" והשיב לו רבנו ז"ל: "יא!" ושאל שוב ר' נתן את רבנו ז"ל: "מיט אן אמת? אמת?" והשיב לו רבנו ז"ל: "וויילסטו דעם אמת? אמת, שטיינע דא!" הינו שרמז לו בידו הקדושה, שישאר אצלו. והיה ר' נתן שמח על-זה כל ימי חייו, שלא נעשה אב-בית-דין ונשאר אצל רבנו ז"ל.

(ד) למה באמת לא?

(ה) הרבי מתפונ לזה עם אמת?

(ו) כן.

(ז) באמת לאמתה?

(ח) אתה רוצה את האמת לאמתה, תעמד כאן!

תקלוז.

בְּאוֹתָהּ הֵעֵת צִוָּה רַבְּנוּ ז"ל אֶת ר' נִתָּן לַחֲזוֹר וּלְהַעֲמִיק כְּסֵדֶר כָּל הַתּוֹרוֹת שְׁלוֹ, שֶׁהָיוּ כְּתוּבוֹת אֶצֶל ר' נִתָּן בְּקוֹנְטְרָסִים מְפֹזְרִים, כְּמוֹ שֶׁנִּכְתְּבוּ בְּעֵת כְּתִיבְתָן אַחַר כָּל פֶּעַם שֶׁאַמְרָן. וְכֵן עָשָׂה ר' נִתָּן וְהַעֲמִיקוֹן כְּסֵדֶר עַל גֵּיר טוֹב וְיָפָה. וַחֲבָרוּ ר' נִפְתָּלִי עֲזָרוּ בְּזֶה הַרְבֵּה, כִּי הוּא קָרָא לְפָנָי ר' נִתָּן מְלָה בְּמְלָה מִהַקּוֹנְטְרָסִים הַנ"ל, וְר' נִתָּן כְּתָבָם עַל הַסֵּפֶר כְּסֵדֶר שֶׁנִּדְפְּסוּ עֲכָשׁוּ. וְנוֹמְשָׁהּ כְּתִיבַת הַסֵּפֶר כְּמוֹ רִבְעֵ שָׁנָה עַד אַחַר פֶּסַח סְמוּךְ לְשַׁבּוּעוֹת].

וְאִי־עַל־פִּי־כֵן בְּכָל אוֹתָהּ הֵעֵת לֹא גָלָה רַבְּנוּ ז"ל דַּעְתּוֹ הַקְּדוּשָׁה, שְׂרוּצָה לְהַדְּפִיסָם וּלְגַלּוֹתָם בְּעוֹלָם, כִּי בְּכָל אוֹתָן הָעֵתִים הָיְתָה דְרָכּוֹ לְהַזְהִיר הַרְבֵּה לְבָלִי לְגַלוֹת תּוֹרָתוֹ לְזָרִים אֲשֶׁר אֵינָם מֵאֲנָשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ. וְגָלָה קֶצֶת טְעָמִים עַל זֶה. (וְכֵן הָיָה, שֶׁר' נִתָּן וְעוֹד כְּמָה מֵאֲנָשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ הָיוּ נוֹזְהָרִים מְאֹד לְהִסְתִּיר וּלְהַעֲלִים הַקּוֹנְטְרָסִים הַנ"ל, שֶׁנִּכְתְּבוּ מִתּוֹרָתוֹ).

תקלח.

וְאִז סֵפֶר רַבְּנוּ ז"ל חֲלוּם שֶׁחָלַם: "הָיִיתִי עוֹמֵד סְמוּךְ עַל הַשְּׁלֶחֶן וְשׁוֹחָה בַּיָּם, וְכָל הָאֲמוֹת וְכָל הַמְּלָכִים עִמָּדוֹ וְהִסְתַּכְּלוּ וְתַמְהוּ, הֵינָנו שְׁלֶחֶן מְלָכִים, יָם הַחֲכָמָה, שֶׁאֲגָלָה, שֶׁאֲפָלוּ שְׁלֵמָה הַמְּלֶךְ לֹא גָלָה".

תקלט.

סְמוּךְ לְרֵאשִׁי־חֲדָשׁ נִיסָן נוֹלַד לְרַבְּנוּ ז"ל בֵּן. וְגִדָּל הַשְּׁמֻחָה, שֶׁהָיְתָה אֶצֶל אֲנָשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ, אִי־אֶפְשָׁר לְשַׁעַר וּלְסַפֵּר כָּלֵל. וְתַכְף וּמִידָּ בָּאוּ רַב אֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ מִכָּל מְקוֹמוֹת מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם אֶל רַבְּנוּ ז"ל, וְכֵן ר' נִתָּן בָּא תַכְף וּמִידָּ אֶל רַבְּנוּ ז"ל. וְרַבְּנוּ ז"ל דִּבֶּר כָּל הַשַּׁבּוּעַ הַרְבֵּה דְּבוּרִים וְשִׁיחוֹת בְּעִבּוּד־תְּהִשָּׁם יְחִבְרָךְ וְגָלָה אִז מַעֲנֵן הַיָּצֵר הַרְעֵ, וְ

שֵׁישׁ כַּמָּה בַּחֲיִנוֹת בַּיָּצָר הָרַע וְכוּ', וְכַמָּה וְכַמָּה צְרִיכִין בְּכָל פַּעַם לְהַתְחַזֵּק מִחֲדָשׁ נִגְדּוֹ לְהַכְנִיעוֹ וְכוּ' [בַּלְקוּטִי־מוֹהֲרָן, חֶלֶק א', סִמָּן עב].

תקמו.

בַּשְּׁבַת־קֹדֶשׁ קִדְּם הַבְּרִית שֶׁל בְּנוֹ הַקְּדוֹשׁ עָשָׂה רַבְּנוּ ז"ל "שְׁלוֹם־זָכָר" בְּנֵהוּג, וּבָאוּ הַמּוֹן רַב לְקַבֵּל פָּנָיו. וְאַחַר שֵׁיצְאוּ הַהַמּוֹן עִם, נִשְׁאַרוּ כַּמָּה מֵאַנְשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ, וְר' נֶתָן בִּינֵיהֶם. וְעַמְדוֹ לְפָנֵי רַבְּנוּ ז"ל בְּאַיְמָה וּבִירָאָה לְהַנּוֹת מִזִּיו תֹּאֵר פָּנָיו הַקְּדוֹשִׁים, שֶׁהֵאִירוּ בְּשִׂמְחָה עֲצוּמָה. וּבַתּוֹךְ כֶּף הַסְּתַפֵּל רַבְּנוּ ז"ל עַל הַמְּנַעַל שֶׁל ר' נֶתָן, שֶׁנִּתְעַקַּם מְאֹד, הִינּוּ שֶׁהֶעֱקַב, שְׁקוֹרִין פִּידְעִשׁוּוע, נִתְעַקְמָה הַרְבֵּה לְפָנָיו עַל־פְּנֵי הַמְּנַעַל. עָנָה וְאָמַר רַבְּנוּ ז"ל אֵלָיו: "הַמְּנַעַל שֶׁלָּךְ הוּא דוֹמָה, כְּמִי שֶׁטּוֹפְחִין עָלָיו בַּפָּנִים". וּבְזוֹ הַלְּשׁוֹן אָמַר: "דִּיין שִׁיךְ הָאֵט אַ פָּנִים, וְוִי אַ פֶּאָטֶשׁ אֵין פָּנִים"^ט, וְאַחֲרֵי־כֵן שֶׁתַּק מְעַט. וְאַחַר כֵּן עָנָה וְאָמַר: "שִׁיחֻת חֲלִין שְׁלָנוּ", "אוּנְזַעַר שִׁיחֻת חֲלִין", וְדַחַק תַּבַּת "אוּנְזַעַר"^י, "יֵאמֵר לִי אֵיזָה מְקַבֵּל, אֵיךְ בַּהֲוֹעַרְטֵלִי הִזָּה כְּלוּלִים כָּל הַפְּנוֹת שֶׁל מִלָּה, וְיָמָה שֶׁהוּא גְבוּהַ מַפְּנוֹת". וְהַתְּחִיל לְזַרֵּק מִפִּיו הַקְּדוֹשׁ דְּבוּרִים נוֹרְאִים וְנִפְלְאִים בְּחֵן קְדוֹשׁ וְנוֹרָא. וְאָמַר: "יֵשׁ, וְטַפַּח לוֹ עַל פָּנָיו, וְיֵשׁ, וְטַפַּח לוֹ בְּסַנְדְּלוֹ". וְהַזְכִּיר מֵאֲמַר חו"ל לְעַנְיָן סַנְדֵּל, שֶׁאֲמָרוּ שֶׁם לְעַנְיָן מְעַבְרַת חֲבָרוּ, גְּזָרָה שֶׁמָּא יַעֲשֶׂה סַנְדֵּל וְכוּ'. וְגַם הַזְכִּיר מָה שֶׁאֲמָרוּ חו"ל: דְּרוּסַת אִישׁ וְכוּ'. וְכֵן מֵאֲמָרָם ז"ל, מָה שֶׁעָשְׂתָה עֲנָה עָקַב לְסִילוּתָא וְכוּ'. וּבְכָל אֵלוֹ הַעֲנִינִים מְרָמוּ, שֵׁישׁ סוּדוֹת הַתּוֹרָה בְּעַנְיָן הֶעֱקַב וְהַסַּנְדֵּל וּבְעַנְיָן טַפְחוֹ בְּפָנָיו, שֶׁהַזְכִּיר. וְכָל זֶה נּוֹגַע לְעַנְיָן פָּגַם הַבְּרִית וְתַקּוּנוֹ, שֶׁכָּל זֶה עַנְיָן מִלָּה, שֶׁהוּא תַקּוּן הַבְּרִית, כְּמוֹכֵן לְכָל מִשְׁכִּיל. וּמִתּוֹךְ שִׁיחֻתוֹ הַקְּדוֹשָׁה וְהַנוֹרָאָה, שֶׁהִיא מְשִׁיחַ אֲזוּ וְזַרְק מִפִּיו מֵאֲמָרֵי חו"ל וְרָמְזִים, יֵצֵא, שֶׁגֵּלָה מֵאֲמַר נִפְלָא מְסוּד כְּנֻנַת הַמִּלָּה [בַּלְקוּטִי־מוֹהֲרָן, חֶלֶק א', סִמָּן סג].

ט) לְנַעַל שֶׁלָּךְ יֵשׁ פָּנִים (מְרָאָה) כְּמוֹ סְטִירָה בַּפָּנִים.

י) שְׁלָנוּ.

כ) בְּרִיחָה.

וכל התורה הזו לא אמרה בבאור קשר הענינים, רק הכל בדרך רמז והתנוצצות.

ואז ראו והבינו מרחוק גדלת הבורא ותברך וגדלת רבנו ז"ל, איך שמדברי שיחה בעלמא, שאמר על מנעלו של ר' נתן, יצאו סודות נוראים כאלו מסוד פגנת המילה, אשר עדין נעלם ונסתר מאד.

(ושמענו מאנשי שלומנו, שאחר שאמר רבנו ז"ל את המאמר הנ"ל, שאלו אותו כמה מאנשי שלומנו שאלות במאמר זה, כי קצת דברים אינם מובנים שם כל-כך, וגם קשר המאמר אינו מובן כל-כך. והשיב להם רבנו ז"ל: "מי אשם לכם, שאין לכם השגה וידיעה בענינים דקים ורוחניים?!" ובזו הלשון אמר: "ווער איז אייך שולדיג, אז איהר האט נישט קיין ידיעה אין איידלקייט").

תקמא.

בלילה קדם הברית, אז ישב רבנו ז"ל עם אנשי-שלומנו ביחד ודבר עמהם הרבה מאד מגדלתו ומעצם נפלאות מדרגתו העצומה. ובתוך דבריו הקדושים ענה ואמר, שקשה להכניס בלב ענין גדלתו, ואי אפשר לדבר מזה כלל, כי גם אחרים אומרים כך לשונות כאלו. וכל מה שהפה יכול לדבר, אומר השני גם כן כך, אבל רק כל חד, כפום מה דמשער בלביה, יכול להבין קצת, היכן נקדת האמת לאמתה וכו'.

תקמב.

וחזר אז לפנינו שיחת העולם, שהיו אומרים עליו, "שאיין פאן ממצע"; הינו אם הוא צדיק אמת, אזי הוא חדיש נפלא ונורא ונשגב, שאי אפשר לשער במח אנושי כלל, ולהפוך חס ושלום וכו', כי כך היו רגילים רב העולם לומר עליו. ורמז רבנו ז"ל, שהאמת

היא, כמו שהם אומרים, "שאינ כָּאן מְמַצֵּעַ", והבוחר בתיים בחר באמת.

תקמג.

אחר-כך פִּשְׁעָה רבנו ז"ל אֶת הַבְּרִית לַבְּנוֹ, הִזָּה הוּא בְּעֲצֻמוֹ הַסַּנְדֵּק. וְכֵן עָשָׂה הַחֲתוּף וּבִמְצוֹת הַפְּרִיעָה כִּפְדָּ אֶת ר' גִּתָּן. וְקָרָא שְׁמוֹ "שְׁלֹמֹה אֶפְרַיִם" (ומעלת נשמת הילד הזה אי אפשר לשער ולספר כָּלֵל, ומעט מרמז בלקוטי-מוהר"ן חלק א', סימן ט"ז מהתרי"ן משיחין, עין שם, כי נקרא על שם משיח בן דוד ומשיח בן יוסף: שְׁלֹמֹה בן דוד, אֶפְרַיִם בן יוסף. ויש בזה רזי דרזין, שלא נתן להדפיס). ורבנו ז"ל עָשָׂה סְעֵדָה, וְהִיְתָה שֵׁם שְׁמֹחָה רַבָּה, וְאֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ נִשְׂאָרוּ אֲצֻלוֹ עַד יוֹם שְׁלִישֵׁי לַמִּילָה, שְׁחֹר וְעָשָׂה סְעֵדָה. וְכָל אוֹתוֹ הַזְּמַן דָּבַר וְגָלָה נִפְלְאוֹת רַבּוֹת פְּלֵאֵי פְּלֵאוֹת, שִׁיחוֹת יְקָרוֹת בְּעִבּוּדַת-הַשֵּׁם יְתָבָרָךְ.

תקמד.

וְאָז בְּיוֹם שְׁלִישֵׁי לַמִּילָה דָּבַר רַבְּנוּ ז"ל הַרְבֵּה מִמַּעֲלַת הַתְּפִלָּה וְהַהֲתַבּוּדוֹת וְלִצְאֵת בַּשָּׂדֶה וְלַהֲתַבּוּדָד בֵּין עֲשָׂבִים, וְאָמַר בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "עַם אִיזוֹ זַיִּיעַר גּוֹט פָּרוּם צוֹ זַיִּין צְוּוִישְׁעֵן זַיִי"ל. וְדָבַר אָז, שְׁבַחְרָךְ כָּל הָעֲשָׂבִים וְכָל הַצְּמָחִים, כָּלֵם מֵתִים, כִּי בְּטַל כַּחֵם בַּחֲרָךְ, וְהֵם אִזוֹ בְּבַחֲיַנַּת מִיתָה. וְכִשְׁבָּא הַקַּיִץ, כָּלֵם גַּתְעוֹרְרִים וְחַיִּים. וְאָז טוֹב וַיְפֹה מְאֹד, כְּשִׁיּוֹצְאִים לְשׁוּחַ בַּשָּׂדֶה שִׁיחָה זוֹ תְּפִלָּה וְתַחֲנֻנָּה וְתִשׁוּקָה וְגַעְגּוּעִים לַהֲשֵׁם יְתָבָרָךְ. וְאָז כָּל שִׁיחַ וְשִׁיחַ הַשָּׂדֶה הַמְּתַחֲלִים לַחֲיוֹת וְלִצְמַח, אִזוֹ כָּלֵם נִכְסָפִים וְנִגְלָלִים בַּתּוֹף שִׁיחַתוֹ וְתַפְלָתוֹ. (וְהָאָרִיךְ בְּשִׁיחָה זוֹ מְאֹד, וְלֹא נִכְתְּבָה מִיָּד, עַל-כֵּן נִשְׁכַּח הָרַב, וּמָה שֶׁנִּדְפַּס קִצַּת, הוּא בְּלִקוּטֵי-מוֹהַר"ן חֵלֶק ב', סִימָן י"א, עֵין שָׁם).

תקמה.

וכן דבר אִז הרבה ממעלת אמירת תהלים. ואמר אִז, שמעלת האומר מזמורי תהלים היא כאלו אמרם דוד המלך, עליו השלום, בעצמו, כי הוא אמרם ברוח-הקדש. והרוח-הקדש מנח בתוך התבות. וכשאומרם הוא מעורר ברוח פיו את הרוח-הקדש, עד שנתקב כאלו אמרם דוד המלך, עליו השלום, בעצמו. והוא מסגל מאד לרפאות החולה להיות לו בטחון רק על השם יתברך, שעל-ידי אמירת תהלים יושיעו ה'. והבטחון הוא בחינת משענת, כמו שהאדם נשען על המטה, בן הוא נשען על הבטחון, שבוטח שיושיעו ה', כמו שאמר דוד (תהלים יח, יט): "ויִהי ה' לְמִשְׁעַן לִי". ועל-כן על-ידי-זוה נתרפא החולה, כמו שנאמר (שמות כא, יט): "אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו ונקה". וזוה בחינת (ישעיה יא, א) "ויצא חטר מגזע ישי" הנאמר על משיח שהוא דוד בחינת (איכה ד, כ) "רוח אפנו משיח ה'". וזוה בחינת (פסחים סח.) עתידין צדיקים, שיחיו מתים על-ידי המשענת, בחינת (זכריה ח, ד) "ואיש משענתו בידו", בחינת (מלכים-ב' ד, לא) "ונתת וישם את המשענת על פני הנער וכו'". [ובכל זאת היתה עוד אריכות גדולה, אבל לא נכתב בשלמות, וחסר הרב, רק מה שנתפס אִז במח ר' נתן, כתבו תכף-ומיד].

תקמו.

אחר-כך נסעו אנשי-שלומנו חזרה כל אחד לביתם, וגם ר' נתן חזר לביתו לעיר נעמרוב.

תקמוז.

אחר פסח ספר רבנו ז"ל עם אנשי שלומנו ואמר, שנודע לו עכשו שני דברים, אף אינו יכול לאמרם, כי נראים בפשוטים, כי גם פשוטו של דבר היא כף לכאורה, אף אף-על-פי-כן נודע לו

עכְשׁוֹ אֵלּוּ הַדְּבָרִים; הִינּוּ כִּי נוֹדַע לּוֹ מַה שְּׁאָמְרוּ חַו"ל (בְּרִכּוֹת כח): אָדָם עוֹבֵר עֲבָרָה, אוֹמֵר שְׁלֹא יִרְאֵנִי אָדָם. [וְלֹא אָמַר כְּלוּם] רַק דְּחַק בַּתְּבוּת "שְׁלֹא יִרְאֵנִי אָדָם". [וְלֹא בָּאָר כְּלוּם מַה נּוֹדַע לוֹ בְּזֶה], כִּי כְּבָר הַקְּדִים, שְׂאִינוּ יָכוֹל לְבָאָר בְּדְבָרִים, כִּי נִרְאִים כְּפִשּׁוּטוֹ שֶׁל דְּבָר כָּהֵן. וְהִשְׁנִי: נוֹדַע לוֹ מַה שְּׂאִיתָא, תְּכַלִּית הַיְדִיעָה אֲשֶׁר לֹא נִדְעָ, אֲשֶׁר לֹא נִדְעָ מִמֶּשׁ. (וְלֹא בָּאָר גַּם־כֵּן כְּלוּם רַק דְּחַק גַּם־כֵּן הַתְּבוּת "אֲשֶׁר לֹא נִדְעָ, לֹא נִדְעָ מִמֶּשׁ"). "וְאִי עַל־פִּי שְׁפִשּׁוּטוֹ שֶׁל דְּבָר כָּהֵן, אִי־עַל־פִּי־כֵן רַק עֲכָשׁוֹ נוֹדַע לִי זֶה הַדְּבָר, שְׂתַכְלִית הַיְדִיעָה אֲשֶׁר לֹא נִדְעָ, לֹא נִדְעָ מִמֶּשׁ". וְאָמַר, מֵאַחַר שְׂעַכְשׁוֹ יוֹדַע, שְׂתַכְלִית הַיְדִיעָה הִיא אֲשֶׁר לֹא נִדְעָ, לֹא נִדְעָ מִמֶּשׁ — אִם־כֵּן הוּא יוֹדַע, מֵאַחַר שְׂזָכָה לְתַכְלִית הַיְדִיעָה. אִי־עַל־פִּי־כֵן אֵינוּ יוֹדַע כְּלוּם. "כִּי הִלֵּא כְּבָר נִדְמָה לִי, שְׂאֵנִי אֲצֹל זֶה הַתְּכַלִּית הַיְדִיעָה אֲשֶׁר לֹא נִדְעָ, וְעֲכָשׁוֹ אֵנִי רוֹאֶה, אִי־הִיִּתִי רְחוּק מִזֶּה הַתְּכַלִּית". (וְאָמַר אֲזוֹ בְּלִשׁוֹן גְּנָאֵי עַל עֲצָמוֹ, כִּי הַחֲזִיק עֲכָשׁוֹ לְכִסְיֹת זֶה הַתְּכַלִּית שֶׁל זְמַן הַקּוֹדֶם, שְׂנִדְמָה לוֹ אֲזוֹ, שְׂזָכָה לְתַכְלִית הַיְדִיעָה אֲשֶׁר לֹא נִדְעָ), כִּי עֲכָשׁוֹ נוֹדַע לִי, שְׂתַכְלִית הַיְדִיעָה אֲשֶׁר לֹא נִדְעָ מִמֶּשׁ". וְדָבָר זֶה גַּם־כֵּן אֵינוּ יָכוֹל לְאָמְרוֹ וּלְבָאָרוֹ, כִּי נִרְאֶה כְּפִשּׁוּטוֹ, אִי־בְּאֵמַת רַק עֲכָשׁוֹ נוֹדַע לוֹ זֹאת, וְכֵן הַדְּבָר הִרְאִישׁוֹן".

תקמח.

וְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים יֵשׁ בָּהֶם סוּדוֹת סַתְרֵי נִסְתָּרוֹת כְּאֲשֶׁר יְבִין הַמְעַיֵן מִרְחוּק, מַהוּ עֲנִין תְּכַלִּית הַיְדִיעָה, שְׁלֹא נִדְעָ. וְהַפְּלִיג רַבְנּוֹ וְ"ל מֵאֵד בְּגִדְלוֹת הַבוֹרָא יִתְבָּרַךְ, וְאִי אֶפְשָׁר לְבָאָר זֹאת בְּכַתָּב. וְאָמַר, כִּי לְגִדְלוֹת הַבוֹרָא יִתְבָּרַךְ אֵין שְׁעוֹר, כִּי נַעֲשִׂים דְּבָרִים נוֹרְאִים בְּעוֹלָם נִפְלְאִים וְנוֹרְאִים מְאֹד, וְאֵין יוֹדְעִים כָּלֵל; הִינּוּ שְׂעֵדִין אֵין יוֹדְעִים שׁוּם יְדִיעָה כָּלֵל וְכָלֵל לֹא. וְגַם מַה שְּׂמוּבָא, כִּי תְּכַלִּית הַיְדִיעָה אֲשֶׁר לֹא נִדְעָ, הִינּוּ אֲצֹל כָּל יְדִיעָה וְיְדִיעָה, הִינּוּ שְׂאֶפְלוּ כְּשִׂמְגִיעִין לְהַתְּכַלִּית שֶׁל הַיְדִיעָה, דְּהִינּוּ — לֹא נִדְעָ, אִי־עַל־פִּי־כֵן עֵדִין אֵין זֶה הַתְּכַלִּית, כִּי זֶה הַתְּכַלִּית הִיא רַק בְּאוֹתָהּ הַיְדִיעָה, אֲבָל

בְּהִידִיעָה הַגְבוּהָה מִמָּנָה, עֲדִין לֹא הִתְחִיל בָּהּ כָּלֵל, וְכֵן לְמַעַלָּה מַעַלָּה. נִמְצָא, שְׁלֻעוֹלָם אֵין יוֹדְעִים כָּלֵל לֹא. וְאַף-עַל-פִּי-כֵן אֵין זֶה הַתְּכֵלִית, כִּי עֲדִין לֹא הִתְחִיל כָּלֵל לִידַע בְּיַדִיעוֹת שְׁלֻמַּעַלָּה מִזֹּאת הַיַּדִיעָה, שֶׁהִגִיעַ בָּהּ אֶל הַתְּכֵלִית, שְׁלֹא נִדַע וְכוּ'.

תקמט.

וּמִשִּׁיחָה זֶה נִכְנַס אֶל שִׁיחָה עֲמָקָה שֶׁל הַתְּחִזְקוֹת. וְתִמְצִית הַדְּבֹר, שֶׁהַפְּלִיג מְאֹד בְּגִדְל מַעַלֵּת הַתְּשׁוּבָה. וְאַפְלוּ כְּשֶׁנוֹפְלִים מְאֹד חֵס וְשְׁלוֹם, וְכָל אֶחָד נִפֵּל לְמָקוֹם שְׁנַפֵּל, רַחֲמָנָא לְצַלֵּן, אַף-עַל-פִּי-כֵן אֶסוּר לִיָּאֵשׁ עֲצָמוֹ, כִּי תְשׁוּבָה גְבוּהָה לְמַעַלָּה מִן הַתּוֹרָה, עַל-כֵּן אֵין שׁוּם יָאוֹשׁ בְּעוֹלָם, כִּי אִם יִזְכָּה, יִהְיוּ נֹעֲשִׂין מַעֲוֹנוֹתָיו עֲנִין אַחַר לְגַמְרִי. וְכִמוֹ שֶׁאָמְרוּ חַז"ל (יוֹמָא פו:): שְׁנֵיתֵהּפְּכִין הָעוֹנוֹת לְזִכְיוֹת. וַיֵּשׁ בְּעֲנִין זֶה סִתְרֵי גִסְתְּרוֹת, רַק הַכָּלֵל, שֶׁמִּכָּל הַנְּפִילוֹת וְהַיַּרִידוֹת שְׁבַעֲוֹלָם, רַחֲמָנָא לְצַלֵּן, יְכוּלִים לְחֹזֵר אֵלָיו יִתְבַּרַךְ בְּנִקְל, כִּי לְגִדְלָתוֹ אֵין חֶקֶר. וְהַעֲקָר שֶׁהַכֵּל תְּלוּי בּוֹ, שְׁלֹא יִהְיֶה מִיָּאֵשׁ עֲצָמוֹ מְלַצֵּעַק אֶל ה' וְלִהְתַּחַנֵּן וְלִהְתַּפְּלֵל אֵלָיו יִתְבַּרַךְ תָּמִיד.

תקנ.

בֵּין פֶּסַח לְעֶצְרַת נִסַּע פְּתָאם רַבְּנֵי ז"ל לְעִיר שְׁאֲרִיגְרָאד (מְרַחֵק 28 קִילוֹמֶטְרִים מֵעִיר בְּרִסְלָב). וְהַנְּסִיעָה הַזֹּאת הִיְתָה פְּלִיאָה גְדוֹלָה וְנִשְׁגָּבָה, כִּי לֹא הִיָּה בָּהּ שׁוּם טַעַם עַל-פִּי פְּשׁוּט. וְשֶׁהָה שָׁם שְׁנֵי שְׁבֻעוֹת. וּפְתָאם יָצָא מִשָּׁם וְאָמַר, שְׁבוֹרַח כְּמוֹ מֵאֵשׁ. וְאַחֲרֵי-כֵן הָיוּ שָׁם שְׁרָפוֹת גְּדוֹלוֹת כְּמָה פְּעָמִים. וְאָמַר: "אֵלוֹ הָיוּ יוֹדְעִים בְּנֵי שְׁאֲרִיגְרָאד הַטּוֹבָה שֶׁעֲשִׂיתִי לָהֶם, אַף-עַל-פִּי-כֵן כָּל זֶה טוֹב מֵעַפּוֹשׁ". וְהָיָה מוֹבָן מִדְּבָרָיו הַקְּדוּשִׁים, שֶׁהַצִּלָּם עַל-יַדִּי יִשְׁיַבְתּוּ שָׁם מֵעַפּוֹשׁ, רַחֲמָנָא לְצַלֵּן. [אֵלָה מְסַעֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁרֵי הַזּוֹכָה וְיִזְכָּה לִידַע סוּד אֶחָד מִנְּסִיעוֹתָיו הַמְּפִלְאוֹת מְאֹד, שְׁלֹא הָיָה לָהֶם שׁוּם טַעַם פְּשׁוּט].

תקנא.

ואז בין פסח לעצרת ה'היה ר' נתן כמה פעמים אצל רבנו ז"ל. והיו לו על-זה מניעות עצומות. ועקר המניעות היו מרבנו ז"ל בעצמו, כי רבנו ז"ל הראה בעצמו, כאלו הוא מקפיד על אשר אנשי-שלוֹמנו באים אליו בתמידות כל-כף, והיו להם מזה מניעות ויסורים בכל פעם, שרצו לבוא אליו, פן יקפיד עליהם, מחמת שזה סמוך היו אצלו, ואף-על-פי-כן מגדל עצם החשק, שהיה אצל אנשי-שלוֹמנו להנות מזיו השכינה בכל פעם לזכות ולעמוד לפני הדרת קדשותו, התגברו על המניעות וזכו לבוא אליו בכל פעם.

תקנב.

וסמוך לשבועות באו אליו ר' נתן ור' נפתלי עוד פעם. והיה נדמה לר' נתן, שהוא מקפיד קצת, על שהוא שוקד על דלתותיו יותר מדאי, כי אז בין פסח לעצרת נסע אליו כמה פעמים רצופות. ועל-כן תכף-ומיד כשבא ר' נתן אל רבנו ז"ל, נכנס אליו ופגש ברבנו ז"ל בבית הגדול שלו, שהיה סמוך לבית-המדרש, ונתן לו שלום. ואמר רבנו ז"ל לר' נתן: "שלום עליכם, פאר גיזונט!" וחיף קצת ואחר-כך נשאר יושב במקום שישב שם סמוך לדלת, שהיתה לחוץ נגד הבית-המדרש הישן, והתחיל רבנו ז"ל לדבר עם ר' נתן ונחם אותו מאד ואמר לו: "איך אתה יודע מה השם יתברך רוצה לעשות ממך... היום אתה כף... ולאחר-כך תהיה כף... ורמז לו שיהיה בסכנות גדולות בלי שעור. "וכמעט שלא תתרחק ממני... ואני אפתח לך שבילי השכל, ותלך ותטייל דרך כל התורות שלי, כדרך ההולך ומטייל בהיכלות ובבנינים נפלאים ונוֹראים". ואז באר לר' נתן הענין קצת ואמר לו, כי התורות שלו הם כמו מי שנכנס לפלטיין, שיש בו היכלות וחדרים ואכסדראות ופּשפּשין נאים ונפלאים ונוֹראים מאד מאד ועליות על-גבי עליות שונות בדרכי

חדושים נוראים. ותכף כשנכנסין בחדר אחד ומתחילין להסתפל בו ולהתפלא על נפלאות החדושים אשר בו, בתוך כך רואין, שנפתח לו פתח נפלא לחדר אחר וכן מחדר זה לחדר השני וכן מחדר לחדר ומחדר לעליה וכו', ומכלם פתוחים מזה לזה פתחים ומלונות, ומקשרים ומשלבים זה בזה בסדר נפלא ובחכמה עמקה ובתכלית היפי והנוי וכו' [וכל זה אי אפשר לבאר בכתב כי-אם למי שנכנס קצת בהבנת עמק דברי רבנו ז"ל. אשרי הזוכה לטעם נעם מתקת עמקות תורתו אשר אין דגמטה! אבל אף-על-פי-כן עדין לא יהיה שלך, רק כמו שמטיל בשל אחרים. "אבל אני רוצה, שיהיה שלך לגמרי, וגם זה יהיה!" ובזו הלשון אמר לו: "איה וייל זיי זאלן טאקע זיין דיין, וועט דאס אויף זיין, דו מיינסט פאר דיינע מעשים טובים, נאר ווארים איה וייל אזוי".]

תקנג.

ואז ספר לו מצדיק אחד גדול, שכמה פעמים היה חושב בדעתו, ואפלו שיהיה נעשה ממנו חס ושלום אפר תחת כפות רגלי הצדיקים, כמו שאמרו חז"ל על נשמות הרשעים, יהיה מה שיהיה — על-כל-פנים אין ואפס לא יהיה ממנו. ואמר בזו הלשון: "נישט וועט שוין אויס מיר ניט זיין". וספר זאת לו' נתן לעגנן התחזקות, שגם הצדיק הגדול מאד נפל בדעתו כמה פעמים כל-כך, עד שנדמה, שאבדה תקנתו חס ושלום, עד שהכרח להחיות את עצמו ולחזק את עצמו בזה, שעל-כל-פנים לא יהיה ממנו ולא כלום. ואמר בלשון כזו, שעל-כל-פנים בודאי מה שאמרו חז"ל, שיהיה נעשין אפר, בודאי יהיה באפר איזו בחינת חיות, וגם זה טוב, כי אפס לא יהיה עוד ממני.

(ג) "אני אבל רוצה, שהם יהיו באמת שלך, זה גם יהיה. אתה חושב בגלל המעשים טובים שלך, רק בגלל שאני רוצה כך".

(והיה נראה אז מדברי רבנו ז"ל, שפמה וכמה פעמים החזיק את עצמו בזה ונתרצה גם לזה, שאפלו אם חס ושלום יהיה כן, הוא מרצה לעסק בעבודת-השם יתברך במה שיוכל לחטף כל ימי חייו, וה' הטוב בעיניו יעשה עמו מה שיעשה כרצונו הטוב).

תקנד.

סמוך לשבועות גמר ר' נתן את העתקת כל התורות בסדר הגון ובכתב נאה מוכן לרפוס כאשר הזהירו רבנו ז"ל להעתיקן בסדר יפה (כנ"ל בסימן תקל"ז).

תקנה.

אחר-כך נסע ר' נתן עם ר' נפתלי אל רבנו ז"ל על חג השבועות. וכשנכנסו אל רבנו ז"ל, אמר להם רבנו ז"ל: "עתה איני יודע כלל, רק זאת נודע לי בעתים הללו, שעל-ידי לשון הרע של העולם, אין הצדיקים יכולים להיות ענוים וכו' [בלקוטי-מוהר"ן חלק א', סימן קצ"ז], ויותר מזה איני יודע". ואמר בפרוש: "כמו שאתה אינך יודע, כך ממש אני איני יודע עכשו כלום". ואמר, שעכשו הוא מתנהג בפשיטות, שעומד בבקר ומתפלל תפלתו ואחר-כך הוא לומד קצת ואחר-כך הוא אומר תהלים ואחר-כך אוכל אכילתו ומניח עצמו לישן קצת ואחר-כך הוא עומד ומפרש שיחתו קצת לפני השם יתברך בתחמים ובתחנונים, ויש לי רחמנות עלי! (און איך האב אויף מיר רחמנות)". ואלו הדבורים, שיש לו רחמנות על עצמו, אמר בתמימות ובלב נשפר, עד שקל מי ששמע אלו הדבורים, ראה והבין גדל הרחמנות העצומה, שיש לו על עצמו, כאלו היה רחוק בתכלית הרחוק מהשם יתברך חס ושלום וכו'.

תקנו.

וְאִזּוֹ סֵפֶר לַפְּנִיָּהִם, שְׁחָלַם לוֹ, שֶׁהָיָה כְּבֹר שְׁבוּעוֹת, וְהָיִינוּ בְּלָנוּ אֲצִלוֹ כְּדַרְכֵּנוּ בְּכֹל שָׁנָה לְהִתְקַבֵּץ אֵלָיו עַל חַג הַשְּׁבוּעוֹת. וְלֹא הָיָה יָכוֹל לֹאמֹר תּוֹרָה כָּלֵל וְהָיָה מְבִיָּה וּמְיֻסָּר אוֹתָנוּ מְאֹד וְאָמַר, כִּי הַכֹּל בְּשִׁבְלֵנוּ, שְׁמַחְמַת עֲבִיוֹתֵנוּ וְכוּ' אֵינּוּ יָכוֹל לֹאמֹר תּוֹרָה (כְּמִבְאָר אֲצִלְנוּ, שֶׁהַתּוֹרָה שֶׁל הַצִּדִּיק נַעֲשִׂית מֵהַאֲנָשִׁים הַבָּאִים וּמִתְקַבְּצִים אֵלָיו). וְהוֹכִיחַ אוֹתָנוּ מְאֹד. וְעַל־יְדֵי־זֶה נִתְעוֹרְרָנוּ בְּתִשְׁבּוּבָה גְדוֹלָה, וְאַחֲר־כֵּן אָמַר תּוֹרָה נִפְלְאָה וְנוֹרָאָה מְאֹד. וְהַמוֹכֵן מְדַבְּרֵיו הָיָה, שֶׁנִּתְגַּלָּה לוֹ בְּחִלּוֹם גַּם הַתּוֹרָה שֶׁאָמַר אִזּוֹ.

תקנז.

יּוֹם כ', ו' בְּסִינּוֹן, חַג הַשְּׁבוּעוֹת נִתְקַבְּצוּ כָּל אַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ אֲצִל רַבֵּנוּ ו'ל כְּדַרְכֵּם בְּכֹל שָׁנָה. וּבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת אָמַר רַבֵּנוּ ו'ל תּוֹרָה נִפְלְאָה עַל פְּסוּק (בְּמִדְבָר כח, כו): "וּבַיּוֹם הַבְּכוֹרִים" [בְּלִקוּטֵי־מוֹהַר"ן חֵלֶק א', סִימָן נו.]. וּמִתְחַלֵּת, כִּי יֵשׁ בְּכֹל אֶחָד מֵיִשְׂרָאֵל בְּחִינַת מַלְכוּת. וְיֵשׁ מַלְכוּת בְּאַתְגְּלִיא, וְיֵשׁ מַלְכוּת בְּאַתְפְּסִיא וְכוּ'. וְיֵשׁ אֶחָד, שֶׁאֶף־עַל־פִּי שְׁבָאֲתַגְּלִיא אֵין לוֹ שׁוּם מְמֻשְׁלָה, אֶף־עַל־פִּי־כֵן בְּאַתְפְּסִיא וּבְהַעֲלֵם גְּדוֹל הוּא מוֹשֵׁל עַל כָּל הַדּוֹר וְאֶפְלוּ עַל כָּל צִדִּיקֵי הַדּוֹר, כִּי כָּל נִשְׁמוֹתֵיהֶם הֵם כָּלֵם תַּחַת מְמֻשְׁלָתוֹ וּמַלְכוּתוֹ, וְכָלֵם נִכְנָעִים וּכְפוּפִים אֵלָיו, רַק שֶׁהוּא בְּהַעֲלֵם גְּדוֹל וְכוּ'.

אַחֲר־כֵּן אָמַר בְּפִרוּשׁ עַל עֲצָמוֹ: "לְכֶם נִדְמָה, שֶׁאֵין לִי מְמֻשְׁלָה כִּי אִם עֲלֵיכֶם! בְּאַמַּת אֲנִי מוֹשֵׁל אֶפְלוּ עַל כָּל צִדִּיקֵי הַדּוֹר, רַק שֶׁהוּא בְּאַתְפְּסִיא!"

תקנח.

אַחֲר שֶׁאָמַר הָעֵנָן הַמְּבָאָר בְּסוֹף הַתּוֹרָה הַנּוֹ"ל הַמְּדַבֵּרֵת מְדַרְכֵי ה', שֶׁאֵי־אֶפְשָׁר לְהִבְיָנֵם, שֶׁהֵם בְּחִינַת אֵלוּ וְאֵלוּ דְבָרֵי אֱלֹקִים חַיִּים,

שֶׁאֵף-עַל-פִּי שְׁנֵה הַצְדִּיק הִלְכָה כְּמוֹתוֹ, וְזֶה אֵין אֵין הִלְכָה כְּמוֹתוֹ — אֵף-עַל-פִּי-כֵן אֵלו וְאֵלו דְּבָרֵי אֱלֹקִים חַיִּים. וְזֶה הַדְּבָר אֵי-אֶפְשָׁר לְהֵבִין כָּלֵל, כִּי הֵם בְּחִינַת רְעָמִים וְכוּ'. אַחֲר־כֵּן בְּלִילָה דְּבַר מְזֵה קֶצֶת בְּשִׂיחְתוֹ הַקְדוּשָׁה עִם ה'עוֹלָם, וְאָמַר, שֶׁאֵף-עַל-פִּי שְׁנַמְצָא בְּסִפְרֵי מְקַבְּלִים תְּרוּץ עַל קְשִׁיָּא הַזֹּאת וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה, כִּי הֵם רוֹצִים לְתַרְץ מֵה שְׁנֵה מִקַּל וְזֶה מִחֲמִיר, שְׁנֵה מִחֲסָד וְזֶה מִגְבוּרָה וְכוּ', וְעַל-כֵּן אֵלו וְאֵלו דְּבָרֵי אֱלֹקִים חַיִּים, (עֵינ בְּדְבָרֵיהֶם). וְאָמַר רַבְנֵי ו"ל, אֵף-עַל-פִּי-כֵן בְּאֶמֶת אֵלו הַתְּרוּצִים אֵינָם כְּלוּם לְמֵבִין קֶצֶת. וְאָמַר בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "מִיר לָאו עֲמִיצְעַר זָאגֵן אַ תְּרוּץ (יַחְגַּר מִישֵׁהוּ אַחַד מְתַנִּיו לומר תְּרוּץ עַל קְשִׁיָּא זֹאת בְּפִנֵּי!), כִּי בְּאֶמֶת אֵינוֹ תְּרוּץ כָּלֵל, כִּי זֶה אוֹמֵר, שֶׁהַדְּבָר פֶּשֶׁר וּמִתָּר לְאָכַל, וְזֶה אוֹמֵר לְהַפּוֹךְ, שֶׁאֲסוּר לְאָכְלוֹ; וְאִיךָ אֶפְשָׁר לְהֵבִין בְּשֶׁכֶל, שֶׁדְּבָרֵי שְׁנֵיהֶם אֶמֶת, מֵאֲחַר שֶׁכָּל אַחַד אוֹמֵר הַדִּין בְּהַפּוֹךְ מִחֲבָרוֹ"ס.

(ס) וְנִכְנַחְתוּ הֵיחָה, שֶׁהַתְּרוּצִים עַל קְשִׁיּוֹת בְּאֵלו, אֵין בְּהֵם מִמֶּשׁ, לֹא מִבְּעֵי הַתְּרוּצִים שְׁבִסְפְרֵי הַמְחַקְרִים, שֶׁבְּנֻדָּאֵי אֵין בְּהֵם כְּלוּם, וְכַמְבָּאֵר בְּדְבָרֵינוּ בְּמָקוֹם אַחַר, שֶׁבְּשִׁבְלֵי זֶה אָסַר רַבְנֵי ו"ל לְעֵינ אֶפְלוּ בְּסִפְרֵים שֶׁל הַמְחַקְרִים הַכְּשָׁרִים, מִחֲמַת שֶׁמִּבֵּיאִין קְשִׁיּוֹת תְּזֻקוֹת גְּדוּלוֹת עַל דְּרָכֵי ה' וּמֵאֲרִיכִין בְּקְשִׁיתָם וְאַחֲר־כֵּן רוֹצִים לְתַרְצֵן, וְהַתְּרוּץ חֲלוּשׁ מֵאֵד וּבְנִקַּל לְסַתְרוֹ. וְעַל-כֵּן מִי שֶׁמַּעֲיֵן בְּהֵם וּרוֹצֵה לְתַרְץ הַקְשִׁיּוֹת עַל-יַדֵּי שֶׁכָּל, יוֹכֵל לְבוֹא לְאֶפְיֻקוּרְסוֹת גְּדוּלָה, כִּי מֵבִין אַחֲר־כֵּן, שֶׁהַתְּרוּץ אֵינוֹ כְּלוּם, וְנִשְׁאָר בְּקְשִׁיָּא. עַל-כֵּן אָסוּר לְעֵינ בְּהֵם כָּלֵל רַק לְסַמֵּךְ עַל אֲמוּנָה לְבַד. וְכִשְׁבָּאָה חֶס וְשְׁלוֹם בְּדַעְתוֹ אֵיזוֹ קְשִׁיָּהּ בְּעֵנְיָנִים אֵלו, צְרִיךְ לִידַע, שֶׁאֵי-אֶפְשָׁר לְתַרְצָהּ, כִּי אֵי-אֶפְשָׁר לָנוּ לְדַעַת וְלִהְשִׁיג בְּשֶׁכֶלְנוּ הַאֲנוּשֵׁי דְרָכֵי ה' וְכוּ', רַק לְסַמֵּךְ עַל אֲמוּנָה לְבַד, לְהֶאֱמִין, שֶׁבְּנֻדָּאֵי בְּאֶמֶת הַכֵּל נִכְוֵן וְיִשָּׁר, רַק שֶׁבְּשֶׁכֶלְנוּ אֵי-אֶפְשָׁר לְהֵבִין דְּרָכֵי ה', וְכַמְבָּאֵר בְּדְבָרֵי רַבְנֵי ו"ל הַרְבֵּה מְזֵה. אֵלָּא אֶפְלוּ קֶצֶת מֵהַתְּרוּצִים הַמוּבָאִים בְּסִפְרֵי הַמְקַבְּלִים הָאֲמִתִּים, שֶׁהֵיוּ צְדִיקִים קְדוּשִׁים בְּעַלֵּי הַשְּׁגָה וְרִיחַ-הַקְדָּשׁ, אֵף-עַל-פִּי-כֵן אֵי-אֶפְשָׁר לְתַרְץ הַקְשִׁיָּהּ עַל-יַדֵּי תְּרוּצִים כַּנְרָאָה בְּחוּשׁ, שֶׁהַתְּשׁוּבָה וְשִׁאָרָת מַעַל. וְצְרִיכִים רַק לְסַמֵּךְ עַל אֲמוּנָה. וְכֵן עַל שִׁאָר קְשִׁיּוֹת כִּיּוֹצֵא בְּאֵלו, כַּגֹּזֵן הַדִּיעָה וְהַבְחִירָה, שֶׁמוּבָא גַם-כֵּן, שְׁרוּצִים לְתַרְצָהּ. וּמִי שֵׁישׁ לוֹ עֵינִים, יִרְאֶה, שֶׁאֵין יְכוּלִין לְהֵבִין הַתְּרוּץ כָּלֵל בְּשֶׁכֶלְנוּ. עַל-כֵּן אֵין לָנוּ לְהַכְנִס בְּזֶה כָּלֵל לְתַרְץ קְשִׁיּוֹת בְּאֵלו. וְכֵן הַקְשִׁיָּהּ הַמוּבָאָת בְּ"עֵץ הַחַיִּים" בְּתַחֲלָתוֹ, שְׁרוּצָה בְּעַל ה"שְׁעָרֵי גֵן-עֵדֶן" לְתַרְצָהּ, וּמִי שֵׁישׁ לוֹ שֶׁכָּל כֵּל שֶׁהוּא, יִרְאֶה, שֶׁהַתְּרוּץ הוּא וְלֹא כְּלוּם, כִּי סוּף כֵּל סוּף מְסִים שֵׁם, שֶׁלְמַעַלָּה מִמֶּשׁ אָסוּר לְהַרְהֵר, אִם-כֵּן טוֹב וְיִפְהַ לְתַרְץ הַקְשִׁיָּהּ בְּתַחֲלָה עִם זֶה הַתְּרוּץ, שֶׁאָסוּר לָנוּ לְהַרְהֵר כָּלֵל מֵה לְפָנִים וּמֵה לְאַחֹר, וְלָמָּה לָנוּ לְהַכְנִס בְּתַקִּירוֹת שֶׁל עוֹלָם הַתְּהֵי בְּאֵלו, וּלְכַסּוֹף לֹא יִתְרַצוּ כְּלוּם, וּמִי יוֹדַע אִם יִשׁוּב בְּשְׁלוֹם,

תקנט.

אחר חג השבועות בערך שמונה ימים נתעורר לר' נתן רצון לנסע אל רבנו ז"ל, כי היה צר לו מאד בענין דרכי עבודת ה' וכו'. אבל היה לו אז מניעות רבות. ועקר המניעות שהיו לו, שהיה מתירא פן יקפיד עליו רבנו ז"ל, למה בא אליו בכל פעם, (כי כך היה התה דרכו של רבנו ז"ל להראות, כאלו הוא מקפיד, שבאים אליו יותר

טוב לשאר תכף באמונה לבד, כי חקירות כאלו כמו הידיעה והבחירה וכיוצא בהן ובפרט הקשיות שבתחלת "עץ החיים", אי אפשר לתרצן בשכל אנושי כלל, ואסור להכנס בה כלל, רק צריכין לידע, שאי-אפשר לתרצן בשכל אנושי בשום אופן, רק לסמוך על אמונה לבד, כי גבהו שמים מארץ, כן גבהו דרכיו מדרכינו ומחשבותיו ממחשבותינו.

ועין נפלאות בדברי רבנו ז"ל בסימן כ"א על מאמרם ז"ל: לעתיד לבוא צדיקים יושבים וכו', שבאר שם, איך אלו המבוכות הנ"ל נמשכות משכל המקיף, שאי-אפשר להשיגו עקשו בשום אופן. וכן בהתורה "בא אל פרעה" בסימן ס"ד, שמבאר שם, שיש קשיות, שנמשכות מסוד חלל הפנוי, שאי-אפשר למצא בהם שכל לישיבן בשום אופן. וכן בהתורה "ויחי מקץ", כי מרחמם ונהגם בלקוטי-תניינא סימן ז', שמבאר שם, שיש קשיות, שהן למעלה מהזמן, שאי-אפשר לתרצן, כי-אם ירצה לתרץ אותן, תקשה אחר-כך עוד קשיא, שתהיה חזקה יותר מבתחלה, עד שיכול להכנס בקשיות ובתרוצים, שלמעלה מהזמן, שאין הזמן מספיק לבאר הקשיות והתרוצים שיש שם וכו', עין שם היטב וכן בכמה מקומות בספרים שלו. וכן מה שכתוב שם בלקוטי-תניינא סימן נ"ב דבר נאה ומתקבל, שאמר רבנו ז"ל, שמה שקשה קשיות על השם יתברך, בהכרח שתהיינה קשות קשיות, שאי-אפשר להבינן כי-אם לאו, רק יתנהג כפי חיוב דעתנו בלי קשיות עליו. אם-כן יהיה דעתו כדעתנו חס ושלום, על-כן בהכרח, שתהיינה עליו יתברך קשיות גדולות, שאי-אפשר לנו להבינן בשום אופן, כי דעתו בהנהגותיו מרוממת ונעלה ונשגבה מאד מדעתנו וכו', עין שם וכן בכמה מקומות. הפלל: שבכל מקום שמדבר רבנו ז"ל מחקירות ומקשיות כאלו, אינו רוצה לתרצן בשום מקום, רק כל דבריו הם, שהוא ז"ל בתחמתו הנפלאה מגלה תורה נפלאה בדרך נפלא ונורא מאד ומראה לעינים ומבאר לדעת להראות מהיכן אלו הקשיות נמשכות, שמחמת זה אי-אפשר לתרצן ולישיבן בשום אופן. וכונתו להראות לדורות, שאסור להכנס בחקירות אלו, כי אי-אפשר לישיבן בשום אופן. ועל-כן (משלי ב, יט): "כל באייה לא ישובין ולא ישיגו ארחות חיים". ראה דרכיו וחקם ותבין נפלאות ה', איך מי שרוצה להסתפל על האמת, יבין מדעתו, שאי-אפשר לישיב קשיות כאלו בשום שכל ואפילו בדברי המקבלים האמתיים רק לסמוך על אמונה, אשרי הזוכה לזה! ועין מה שכתוב על-זה בלקוטי-הלכות ברכות השחר הלכה ג', עין שם.]

מדאי). ואז היה קשה מאד מאד לר' נתן לנסע מחמת מניעות האלו, כי זה בסמוך היה אצל רבנו ז"ל. אף חשקו ורצונו היו חזקים עד מאד, והתפלל הרבה להשם יתברך, שיזכה להוציא מכח אל הפעל חשקו ורצונו. ורחם עליו השם יתברך ברחמי העצומים ושלח בדעתו עצה, שיסע לברסלב בשביל לכוף הספר, שנעשה מהקונטרסים (פנ"ל בסימן תקנ"ד), ורבנו ז"ל צוה לו, שלא לזכרם בנעמרוכ מפני המתנגדים הרבים שהיו שם, (כי אז היינו נוהרים מאד, שלא לגלות תורתו לזרים כלל) — ועל-פני צוה רבנו ז"ל לזכרם בברסלב ויקא. וכבר היה בדעת ר' נתן להביאם אתו לברסלב קדם חג השבועות, אף לא אסתייע מלתא מן השמים. ועל-פני עכשו אחר חג השבועות, שנכנסו בו פסופין חזקים לבוא אל רבנו ז"ל, היתה לו לשלל עצה זו, שיבוא עם תרוץ לכוף את הקונטרסים. וכן עשה; ונזדרז ר' נתן מאד ונסע לברסלב. ובא ביום ו' ערב-שבת-קדש בבקר והיה מתירא להפנס אל רבנו ז"ל ולהתראות לפניו מחמת בוששה ועמד לפני ביתו של רבנו ז"ל. ועבר רבנו ז"ל מתדרו לביתו הגדול וראה את ר' נתן עומד שם ושאל אותו בדרך הלוכו: "על מה באת?" והשיב לו ר' נתן לכוף את הקונטרסים. ושאל אותו: "וכי בשביל זה הכרחת לבוא בכונה?" ולא היה לר' נתן מה להשיב מרב אימה. אחר-כך היה בדעת ר' נתן לילך מיד להאמן העוסק בכריכת ספרים ולישב שם אצלו כל היום, כי ידע רצון רבנו ז"ל, שלא להניח הספר אצל האמן אפלו פה בברסלב, אף-על-פי שגם האמן הכורף היה מאנשי-שלומנו, אבל אז הקפיד רבנו ז"ל מאד לשמר את הקונטרסים, שלא יגע בהם זר. והיה בדעת ר' נתן לישב אצל האמן כל היום ולכלי להתראות פניו לפני רבנו ז"ל עד שבת. אבל טובו ורחמי של רבנו ז"ל היו בלי שעור. ובשמאל היה דוחה מעט ובזמין היה מקרב הרבה, וגם הדיחה וההתרחקות היו בעצמן התקרבות נפלאה למי שחפץ וחושק באמת [וגם עדין הוא נוהג כך]. וברחמי הנפלאים שלח פתאם אצלו איש אחד מאנשי-שלומנו לבית הכורף ואמר לו, שרבנו ז"ל צוה עליו, שהוא ישב במקומו אצל הכורף. ותכף ומיד

רץ אליו ר' נתן. ורבנו ז"ל היה אז בחדרו הקטן, שהיה לו פנגד הבית-המדרש מן הצד, ונכנס ר' נתן אצל רבנו ז"ל. ורבנו ז"ל שכב על מטתו והתחיל לדבר עם ר' נתן וקרב אותו מאד ונחם ושמח אותו וחקק אותו בדבורים ערבים ונעימים. ולא ישן כלל, רק עמד ממטתו ונכנס לביתו הגדול. ואז היטה העת, שהתחיל לגלות את הסוד הנפלא והעצום של העשרה קפיטיל תהלים לאמרו, ביום שקרה לאדם חס ושלום מקרה ליילה, רחמנא לצלן (פנדפס בספריו הקדושים), פי באותה העת קדם שבא ר' נתן אליו, אמר רבנו ז"ל התורה מענין תקון הפללי [בלקויטי-מוהר"ן חלק א', סימן רה] המתחלת: תקון למקרה ליילה לומר עשרה קפיטיל תהלים. וכשבא ר' נתן אל רבנו ז"ל, גלה לו ר' יוסקא, חתן רבנו ז"ל, מעט מהתורה כפי הבנתו. ואחר-כך כשדבר רבנו ז"ל עם ר' נתן, חזר ובאר לו את כל הענין, וכתבו ר' נתן מיד, כמו שנדפס עתה בסימן ר"ה. ואז לא גלה עדין הקפיטליך תהלים בפרטיות, אלו קפיטליך צריכין לומר, רק שאמר, שהיה ראוי לברר, אלו עשרה קפיטליך הם פנגד עשרה מיני נגינה, אף כל עשרה ועשרה קפיטליך שבתהלים כלולים מבחינת עשרה מיני נגינה.

תקס.

ובעת שגלה, שעשרה מזמורים הם תקון לזה, רק עדין צריכים לברר אלו עשרה מזמורים, אמר אז, שהתקון הראשון הוא המקנה. ובזו הלשון אמר: "דאס ערשטע איז מקנה"^ב.

תקסא.

וכל אותו יום ששי ערב-שבת-קדש ישב רבנו ז"ל בביתו הגדול עם ה"עולם", וגם ר' נתן היה אז ביניהם. ודבר אז רבנו ז"ל הרבה מאד ולא הלך למרחץ עד סמוך לפנות היום מה שדרכו היטה תמיד

(ב) הראשון הוא מקנה.

לִילֶךָ לְמַרְחֵץ בְּיוֹם ו' תַּכְּךָ סָמוּךְ אַחַר חַצוֹת. וּבַתּוֹךְ שִׁיחַתוֹ הַקְדוּשָׁה עָנָה וְאָמַר: "כִּמָּה קָשָׁה לֵהיוֹת מִפְּרָסָם לְהַנְהִיג הָעוֹלָם! (כְּלוֹמַר כִּמָּה יִסוּרִים הוּא סוֹבֵל, שֶׁהִפֵּל מִנֹּחַ עָלָיו, וְצָרִיךְ לְשֵׂאת בְּדַעְתּוֹ הַרְבֵּה מְאֹד) כִּי הֲלֹא זֶה הַדְּבָר שְׁעוֹסְקִין עִתָּה לְכַרֵּךְ הַסֵּפֶר הַגִּזְל (בְּסִימָן תַּקְנ"ט), נִדְמָה לָכֶם, שְׂאִין נִחְשָׁב לְכָלֹם עֲנִין הַפְּרִיכָה הַזֹּאת, [אֲבָל בְּאַמֶּת] כִּמָּה וְכִמָּה עוֹלָמוֹת תְּלוּיִים בְּזֶה בְּכַרִּיכַת הַסֵּפֶר הַזֶּה". (וּכְוִנַּתוֹ הִיָּתָה, שֶׁהוּא צָרִיךְ לְשֵׂאת הַכֹּל עַל רֵאשׁוֹ). [וְאָז הִבִּינוּ מִרְחוֹק, כִּמָּה גְדוֹל וְעָצוֹם וְנִשְׁגָב כֹּל עֵסֶק וְעֵסֶק מִעֵסְקֵי הַסֵּפָרִים וְהַעֲנִינִים שְׁלוֹ, שֶׁאֵפְלוּ בְּכַרִּיכַת הַסֵּפֶר תְּלוּיִים כִּמָּה וְכִמָּה עוֹלָמוֹת. וְאַחֲרֵיכֵן הֵלֵךְ רַבְּנוּ ז"ל לְמַרְחֵץ וְלַמְקָנָה].

תקסב.

וְר' נֵתָן נִשְׁאָר כֹּל הַשְּׁבוּעַ אֲצֵל רַבְּנוּ ז"ל, כִּי נִתְעַצֵּל הַכּוֹרֵךְ וְלֹא גָמַר הַפְּרִיכָה רַק עַד יוֹם חֲמִישִׁי. וּבְכָל יְמֵי הַשְּׁבוּעַ הַזֶּה דִּבֶּר רַבְּנוּ ז"ל הַרְבֵּה מְאֹד עִם ר' נֵתָן וְחִזַּק אוֹתוֹ לֵהיוֹת בְּשִׂמְחָה. וְאָמַר לוֹ, אֵפְלוּ הַחוֹלָה הַמּוּטָל עַל עַרְשׂ דָּוִד, מִתְחַזְּקִין אוֹתוֹ הַרְבֵּה וְאוֹמְרִים לוֹ, שְׁלֵא יִפֹּל בְּדַעְתּוֹ וְיִחַזַּק עֲצָמוֹ בְּכָל עֵז, וְכֵן בְּאַמֶּת חוֹזֵר הַחוֹלָה לְאִיתָנוּ וּבְרִיאֹתוֹ, עַל-יְדֵי שְׂמִחָתְךָ אֵת עֲצָמוֹ וּמְכַרִּיא אֵת עֲצָמוֹ וְאִינוּ נִמְשָׁךְ אַחַר עֲצָלוֹת וּכְבֻדוֹת חֲלָיו. כִּי עַל-יְדֵי זְרִיזוֹתוֹ וְהַתְחַזְּקוֹתוֹ חוֹזֵר לְבְרִיאֹתוֹ בְּאַמֶּת. כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְכִיּוֹצֵא בָהֶם דִּבֶּר עִמּוֹ הַרְבֵּה מִעֲנִין הַתְחַזְּקוֹת לֵהיוֹת בְּשִׂמְחָה בְּכָל מָה דְאֵפְשֶׁר.

תקסג.

גַּם דִּבֶּר עִמּוֹ אֲזוֹ רַבְּנוּ ז"ל וְסִפֵּר לוֹ מִגְדָּל צָעֲרוֹ וְיִסוּרָיו בְּלִי שְׁעוֹר וְעֵצָם הַצָּעֵר וְהִיִּסוּרִים, שֶׁיֵּשׁ לוֹ, מִהֵילָדָה שְׁל בֵּתוֹ חֲמִיָּה, שְׁהִיָּתָה אֲזוֹ חוֹלָה בְּיוֹתֵר מִחֲלֵי הַמְּאֻזְלִין אוֹ פְּאֻקִּין. וְאָמַר, שֶׁהוּא מְרַגֵּשׁ בְּלִבּוֹ כֹּל גְּנִיחָה וְגְנִיחָה שְׁל הַתִּינוּק וְשֶׁהוּא, מְרַצָּה הַלּוֹאִי

וְהָיָה לוֹ חֲלֵי הַמְּאֻזְלִין בְּמִקּוֹם הַתִּינוּק. וְאָמַר, שֶׁהֵם דְּרָכֵי-ה', שְׂאֵי אֶפְשָׁר לְהִבְיָנָם; הֵינּוּ שְׂיֵשׁ דְּרָכֵי ה', שְׂאֵי אֶפְשָׁר לְהִבְיָנָם, שֶׁהֵם בְּחִינַת: צְדִיק וְטוֹב לוֹ, צְדִיק וְרַע לוֹ וְכוּ', שְׂדַבֵּר מִזֶּה בְּשָׁבוּעוֹת בְּהַתְּרָה בְּסִימָן נ"ו (פּנ"ל בְּסִימָן תִּקּוּן"ז), עֵינִן שָׁם. וְאָמַר, שֶׁהִיִּסוּרִים שְׂלוֹ הֵם בְּחִינַת דְּרָכֵי ה', וְסִפֵּר אֲזוֹ מַעֲנִין מֵה שְׂכַתוֹב בְּשִׁבְחֵי הָאֲר"י, שְׂפַעֵם אַחַת הַפְּצִיר בּוֹ הִרְבֵּה רַבִּי חַיִּים וַיִּטָּאֵל וַיִּלְל, שֶׁיִּגְלֶה לוֹ סוּד אֶחָד, וְלֹא רָצָה הָאֲרִיז"ל, כִּי אָמַר, שֶׁהִיא סִפְנָה גְדוֹלָה לְפָנָיו. וְהַפְּצִיר בּוֹ רַבִּי חַיִּים וַיִּטָּאֵל הִרְבֵּה, וּמַחֲמַת זֶה הִיָּה מִכְרָח לְגִלוֹתוֹ, כִּי אָמַר, שְׂלֹא בָּא לְעוֹלָם כִּי-אֵם לְתַקֵּן נִשְׁמַת רַבִּי חַיִּים וַיִּטָּאֵל וַיִּלְל. נִמְצָא, כְּשֶׁרַבִּי חַיִּים וַיִּטָּאֵל הַפְּצִיר אוֹתוֹ, הִיָּה מִכְרָח בְּאֵמַת לְגִלוֹת הַסוּד לְפָנָיו. וְאַחַר-כֵּן תִּכְרַף כְּשֶׁיִּגְלֶה זֶה הַסוּד, נַעֲשֶׂה בְּנוֹ חוֹלָה וְנִפְטָר מִחֲמַת זֶה, רַחֲמָנָא לְצַלָּן. וְאִיךָ אֶפְשָׁר לְהִבִּין זֹאת, כִּי הֲלֹא הִיָּה מִכְרָח לְגִלוֹת הַסוּד מִחֲמַת הַפְּצִיר רַבִּי חַיִּים וַיִּטָּאֵל — וְאִךָ-עַל-פִּי-כֵן נַעֲשֶׂה עַל-זֶה. אִךָ זֶה הוּא בְּחִינַת דְּרָכֵי ה', שְׂאֵי אֶפְשָׁר לְהִבְיָנָם. וְסִפֵּר אֲזוֹ כֹּל זֶה לְעַנְיָן יִסוּרָיו מִבְּנָיו וּמִיּוֹצְאֵי חֲלָצָיו, שְׂכַל יִסוּרָיו הוּא מִחֲמַתְנוּ, מִחֲמַת שְׁעוֹסֵק לְקַרֵּב אוֹתָנוּ לְהִשָּׁם יִתְבַּרֵּךְ. וְהֲלֹא כְּוַנְתּוֹ בְּאֵמַת לְשִׁמְיָם, וּבּוֹדָאֵי רְצוֹן הַשֵּׁם יִתְבַּרֵּךְ בְּאֵמַת, שְׂיַעֲסֵק בְּתַקוּנָנוּ לְקַרְבָּנוּ אֵלָיו יִתְבַּרֵּךְ, כִּי זֶה עֵקֶר כְּבוֹד הַשֵּׁם יִתְבַּרֵּךְ וּרְצוֹנוֹ וְכוּ' — וְאִךָ-עַל-פִּי-כֵן יֵשׁ לוֹ יִסוּרִין וְעַנְשִׁים כְּאֵלוֹ מִחֲמַת זֶה דִּיקָא. אִךָ הֵם דְּרָכֵי ה', שְׂאֵי אֶפְשָׁר לְהִבְיָנָם כֹּלָל בְּשׁוּם אִפְּן. וְאָמַר אֲזוֹ, שְׂזֶה יוֹדֵעַ עַל עֲצָמוֹ זְכוּת, שְׂגַם כְּשֶׁבָאִין לְפָנָיו וּמְסַפְּרִים לוֹ צַעַר מִתִּינוּק אַחַר שְׂנַחֲלָה חֵס וְשְׁלוֹם, כְּדִי שְׂיִתְפַּלֵּל עֲלָיו, יֵשׁ לוֹ גַּם-כֵּן צַעַר וְיִסוּרִים כְּאֵלוֹ מִמֶּשׁ, שְׂיֵשׁ לוֹ מִנְּכֻדוֹ הַנִּלְל, שְׂמַרְגִּישׁ כֹּל גְּנִיחָה וְגִנִּיחָה שְׂל הַתִּינוּק, (שְׂקוּרִין קָרְעֵכֶן^פ), בְּלָבוֹ.

תקסד.

ואמר אז רבנו ז"ל, גם כשאחד נפרד חס ושלום מחבורת
הכשרים המקרבים אליו, יש לו גם כן כל הצער הנ"ל. והזכיר אז
את אחד מאנשי־שלומנו (ר' ליפא), שנפרד ממנו, והפליג מאד
מגדל הצער והיסורים, שיש לו מזה.

תקסה.

ביום ה' נגמרה כריכת הקונטרסים כתב־יד בכרך אחד [והוא
הלקוטי־מוהר"ן חלק א', שנדפס עכשיו]. ולקח ר' נתן את הספר
מכורך הספרים והביאו אל רבנו ז"ל. ושמת מאד מאד. ואמר לו
רבנו ז"ל: "עדין אין אתה בשמחה? ברבות הזמנים תדע את
גדלתי!" ואמר בלשון אשכנז: "אמאהל וועסטו וויסען מיין
גרויסקייט". ואז היתה הפעם הראשונה, שגלה לו מהספר שיש
אצלו [והוא הספר הנקרא אצלנו "ספר הנשרף", עין לקמן סימן
תקפו"ו].

תקסו.

ואז דבר רבנו ז"ל הרבה מענין שמחה. ענה ואמר: "על־ידי
מרה שחורה ועצבות, אינם יודעים משמו". ואמר בדרך צחות,
שהמת, כששואלין אותו, שיאמר שמו, הוא שוכח את שמו כמובא,
וזה מחמת שהמת הוא בעצבות ומרה שחורה מאד, על־כן אינו
יודע משמו".

[והפלה, שצריך לזהר מאד מאד להיות בשמחה תמיד. ואפלו אם
הוא כמו שהוא, דהינו שהוא חס ושלום רחוק מהשם יתברך,
אף־על־פי־כן יש לו לשמת מאד, שלא עשהו גוי. וכבר מבאר, שעל
עניני מעשיו אשר אינם פראוי נגדו יתברך — על־זה צריכין ליחד שעה
ביום להתבודד ולשבר לבו לפניו יתברך, כמבאר במקום אחר. וגם

אוֹתָהּ הַשְּׁעָה אָסוּר, שֶׁתְּהִיָּה לוֹ עֲצָבוֹת, רַק לֵב נִשְׁבֵּר. אָבֵל שְׂאֵר כָּל הַיּוֹם יִהְיֶה רַק בְּשִׂמְחָה. גַּם עַל-יְדֵי הַשְּׂמֵחָה יִכּוּלִין לְהַחְיֹת אָדָם אַחֵר, כִּי יֵשׁ בְּנֵי-אָדָם, שֵׁשׁ לָהֶם יִסּוּרִים גְּדוֹלִים וְנוֹרָאִים, רַחֲמָנָא לְצַלָן, וְאֵי-אֶפְשָׁר לָהֶם לְסַפֵּר מַה שֶּׁבִלְבָבָם. וְהֵם הָיוּ רוֹצִים לְסַפֵּר, אֲךָ אֵין לָהֶם בְּפָנָי מִי לְסַפֵּר וּלְהַשִּׁיחַ עִמּוֹ אֶת כָּל אֲשֶׁר עִם לְבָבָם. וְהֵם הוֹלְכִים מְלֵאִים יִסּוּרִים וּדְאָגוֹת. וּכְשֶׁבָא אָדָם עִם פְּנִים שׁוֹחֲקוֹת, יִכּוּל לְהַחְיֹת אוֹתָם. וּלְהַחְיֹת אָדָם אֵינוֹ דְּבַר רִיק, כִּי הוּא דְּבַר גְּדוֹל מְאֹד, וְכִמוֹ שְׁמוּבָא בְּגִמְרָא (תַּעֲנִית כּב:) מִהֲנִי תְּרִי בְּדַחִי, שְׂזָכוּ לְמָה שְׂזָכוּ, עַל-יְדֵי-זוֹהָ שֶׁהָיוּ מְשֻׁמְחִים בְּנֵי-אָדָם].

תקסז.

וּמְשִׁיחָה זֹו נִכְנַס לְשִׁיחָה אַחֲרַת מַמְעַלַת הַשְּׁמוֹת שֶׁל בְּנֵי-אָדָם. עֲנָה וְאָמַר בְּעֵנִין הַשֵּׁם שֶׁל אָדָם: "הַשֵּׁם הוּא דְּבַר גְּדוֹל מְאֹד", וְדַבֵּר הַרְבֵּה מְזָה. גַּם דְּבַר עֲמָנוּ מַעֲנִין הַפְּסוּקִים, שְׁנוּהֲגִין לוֹמַר קִדְּם יִהְיוּ לְרִצּוֹן הַמִּתְחִילִין וּמְסִימִין בְּאוֹתִיּוֹת שֶׁל שְׁמוֹ. וְאָמַר, שֶׁיּוֹדֵעַ לְבָאֵר כָּל הַשְּׁמוֹת שֶׁל אוֹתָן שֶׁעֲמָדוּ סְבִיבוֹ, הֵיכֵן הֵם רוֹמְזִים. וּבִיּוֹתֵר דְּבַר אֲז מַר' שְׁמַעוֹן, כִּי בּוֹ בִּיּוֹם בָּא אֱלֹו ר' שְׁמַעוֹן'. וְאָמַר לַר' שְׁמַעוֹן

(ר' שְׁמַעוֹן הָיָה אֶחָד מִתְּלַמִּידֵי הַתְּשׁוּבִים. וְהָיָה הֶרְאֵשׁוֹן, שְׂזָכָה לְהַתְּרֹדֵעַ מִרְבֵּנוּ ו"ל כַּנ"ל (בְּסִימָן ס"ז). וְאַחֲרֵי כַּמָּה שָׁנִים אֶרַע, שֶׁהִשְׁתַּמֵּשׁ פַּעַם עִם מַעוֹת רְבֵנוּ ו"ל בְּהִיּוֹתוֹ עוֹר גֵּר בְּמַעֲרֹוּעֵי דִבְקָע וּבְזָבוּ הַמַּעוֹת, וְלֹא הָיָה לוֹ לְשַׁלֵּם. וְהִקְפִּיד עָלָיו רְבֵנוּ ו"ל, וְנִפְלַט מִפִּיּו הַקְּדוֹשׁ דְּבַר: "אוֹיֵף דְּעַם קוּמַט דִּיר צוּ פֶּאֲרִישְׁקוֹן" (עַל-זוֹהָ מַגִּיעַ לָךְ, שֶׁיִּשְׁלַחוּ אוֹתָךְ). וְסַבֵּב הַשֵּׁם יַחְבְּרָךְ סְבוֹת, שֶׁבְּסִמּוֹךְ מְאֹד נִתְגַּלְגַּל הַדְּבַר, שְׁנֹסַע ר' שְׁמַעוֹן לְסַבִּיבוֹת נְהַר דַּאֵן, שֶׁהוּא רַחוּק יוֹתֵר מִמְּאָה פְּרָסָאוֹת מֵעִיר מַעֲרֹוּעֵי דִיוּקָע, כִּי שָׁם עָקַר מְדִינַת רוּסְיָה, וְיִהְיוּדִים אֵינָם נִמְצְאִים שָׁם כִּי-אִם אֶחָד מֵאֱלֵף וּבִכְרֵט לְפָנָי כַּמָּה שָׁנִים. וְנֹסַע ר' שְׁמַעוֹן לְשֵׁם לְפִי שְׁעָה. וְהַשֵּׁם יַחְבְּרָךְ סַבֵּב, שְׁנֹתְקִימוּ דְּבַרֵי רְבֵנוּ ו"ל, וְהִכְרַח ר' שְׁמַעוֹן לְהַתְּעַכֵּב שָׁם כַּמָּה שָׁנִים. וַיְמָה שֶׁעָבַר עָלָיו בְּאֵלוֹ הַשָּׁנִים, תַּקְצַרְנָה הַמּוֹן וְרִיעוֹת מְלִסְפָּר, שֶׁהָיוּ לוֹ כַּמָּה מֵינֵי נְסִיווֹת. עַד שֶׁפַּעַם אַחַת הָיָה לוֹ נְסִיוֹן גְּדוֹל, שֶׁבָּאָה אֵלָיו עֲרִלִית וּפְתָתָה אוֹתוֹ לְעַבְרָה, וְלֹא הָיָה יָכוֹל לְהַפְטֵר מִמֶּנָּה, כִּי הִתְעַקְשָׁה עָלָיו מְאֹד. וְלִקַּח סַפִּין וְחַתָּךְ אֶת שְׁפִתָּיו, וְהִתְחִיל לְיַצֵּא מִמֶּנּוּ הַרְבֵּה דָם — אֲז בְּרַחַה מִמֶּנּוּ. וְאֲז בְּאוֹתָהּ שְׁעָה יֵשֵׁב רְבֵנוּ ו"ל עִם אֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ בְּבֵיתוֹ בְּבִרְסָלָב וְהַפְּלִיט מִפִּיּו דְּבוּרִים אֵלוֹ: "אוֹי! עַם אֵיזוֹ אוֹיֵף ר' שְׁמַעוֹן לָעַ עֵינֵי גְרוּיָסָן רַחֲמָנוּת" (אוֹי, עַל ר' שְׁמַעוֹן לִי יֵשׁ רַחֲמָנוּת גְּדוֹלָה), וְשׁוּם בְּרִיָּה לֹא הִבִּינָה אֵל מַה רְבֵנוּ ו"ל מְכַנֵּן. וְאֲז נִכְנַסָּה מִחֻשְׁבָּה לַר' שְׁמַעוֹן,

בזו הלשון: "שמעון איז די אותיות עו"ן מ"ש"ש, ולא באר הדבר. (ואף אחד לא הבין פרושם של דברים אלו). ואחר-כך ענה ואמר: "צרוף זה עו"ן מ"ש זהו ממש כל ענינו ובחינתו של ר' שמעון". ואמר לו: "אל תטעה, אם אמר לך, היכן אפה מרמז, שגם אדם אחר, ששמו כשמה, אחיזתו גם-כן שם, אל תאמר כן!" (ומכלל דבריו הבינו, שכל אחד כפי ענינו ומדרגתו ובחינתו, כן יש לו איזה צרוף ורמז, והוא יודע זאת היטב). [נועל-פי ספור זה כבר מובן היטב את דבורו של רבנו ז"ל, שאמר לו: "שמעון איז די אותיות עו"ן מ"ש"ש, שפרושו: "עס איז אפ גיטוהן פון איהם די זינד", שסר ממנו עונו ודו"ק].

תקסח.

אחר-כך כשהלכו כל אנשי-שלומנו, ונשאר רק ר' שמעון, אז פתח פיו וספר לפני רבנו ז"ל את כל לבו וכל מה שעבר עליו באלו השנים, ובכה הרבה. ורבנו ז"ל חזקו אז מאד והזכיר לו, איך שהוא היה הראשון שבא אליו וכו'. ובתוך דבריו ענה ואמר לו רבנו ז"ל: "דע, שכמו שהיה חלוק אצלי מיום לדתי עד היום שיצאת ממני, כמו-כן יש חלוק עכשו בין היום שיצאת ממני לבין היום הזה". (כלומר כל-כך עלה ממדרגה למדרגה ומשם להלן יותר גבוה מעל גבוה למעלה, עד שנעתק באלו השנים מדרגות רבות כל-כך, עד

שהוא צריך לחזר אל רבנו ז"ל, וכן עשה. והתחיל לנסע מכפר לכפר ומעיר לעיר לבוא אל רבנו ז"ל לעיר ברסלב. ובכל הדרך בכה הרבה מה נעשה עמו באלו השנים. והגיע אל כפר אחד והתאכסן אצל יהודי אחד, שאשתו היתה מקשה לילד זה שלשה ימים ושלשה לילות ביסורים קשים ומרים. והוא כשאף נכנס ופתח את הדלת, עור השם יתברך, שנפתח רחמה, וילדה בן זכר. וכברוהו מאד מאד, כי דמו בנפשם, שאיש זה בודאי צדיק גדול. ועכבוהו עד יום שמיני למילה וכברוהו בסנדקאות. ואחר-כך חזר אל רבנו ז"ל ונכנס אל רבנו ז"ל בשמחה עצומה ובכבדות נוראות. ורבנו ז"ל אחז אז באמצע השיחה היו של שמחה וענין שמות בגי-אדם.

ש) שמעון זה אותיות עו"ן מ"ש.

שיש חלוק אָצלו בין אותו הזמן לבין עכשו, כמו החלוק שהיה בין יום לדתו לאותו הזמן).

ומי שיש לו מח בקדקדו, יוכל להבין מעט מגדלת רבנו ז"ל מענין זה, כי בעת שיצא ר' שמעון ממנו, כבר היה רבנו ז"ל בארץ-ישראל. וכל מה שעבר על רבנו ז"ל קדם זה, וכל הגדולות והנוראות והנפלאות פלאי-פלאות, שזכה להשיג השגות עצומות ונוראות, שלא נשמעו ולא נראו בעולם, קדם שהיה בארץ-ישראל וכו', ואחר-כך כל הצרות וההרפתקאות וכו' שעברו עליו, קדם שהיה בארץ-ישראל, עד שזכה לבוא לשם ולחזור משם בשלום וכו', והשיג מה שהשיג וכו'. ואמר, שכל מה שידע קדם ארץ-ישראל, הוא כלא ממש. והיה מתבייש מאד מאד עם דרכי תורתו והשגתו, שידע קדם ארץ-ישראל וכו', ואחר-כך עלה מעלה מעלה בכל יום ובכל שעה וכו'. ובעת שנסע ר' שמעון ממנו, זה כבר היה כמה שנים אחר ביאתו מארץ-ישראל. ראה והבין והבט באיזו מעלה ומדרגה עמד אז. ואחר כל אלה, שנתרחק ר' שמעון ממנו שלש שנים או יותר קצת, אמר, שיש חלוק בין השגתו בעת שיצא ממנו ובין עכשו, כמו החלוק שיש בין יום לדתו ליום שיצא ר' שמעון ממנו].

תקסט.

ואחר כמה ימים נכנס עוד פעם ר' שמעון אל רבנו ז"ל ובקשו, שיבטיח לו, שיזכה לשמשו בזה ובכא לנצח ונצחים. ורבנו ז"ל שתק ולא ענה לו שום דבר, והלה לו בפחי נפש.

אחר עוד כמה זמן חזר ובקש מרבנו ז"ל שוב, שיזכה לשמשו בזה ובכא וכו'. והזכיר אז לרבנו ז"ל את המעשה, שהציל אותו פעם אחת מן המיתה בעת שנסעו מכפר אוסיאטין למעדוודיוקע או להפוף, שנסעו בשפוע הנה, והבין ר' שמעון, שהעגלה תתהפף.

וְהָיוּ אִזּוֹ כָּלֶם בְּסַפְנַת מוֹת, כִּי הַדְּרֹךְ הַיְתֵה מְלֵאָה בְּאַבְנִים וּבַחֲפִירוֹת.
 וְקַפֵּץ ר' שְׁמַעוֹן מִהַעֲגֵלָה וְעַכְבֵּי אֶת הַעֲגֵלָה וְהַצִּיל אֶת כָּל הָאֲנָשִׁים.
 וְהָשִׁיב לוֹ רַבְּנּוֹ ז"ל: "אִי וְדָאֵי הָאֶסְטוֹ גּוּט גִּימָאֲכֻט"ת, וְרַמְזוֹ לוֹ,
 דְּמִשׁוּם זֶה לְבַד אֵינּוּ יָכוֹל לְזַכּוֹת עַדִּין לְדַבֵּר גְּדוּל כְּזֶה, וְהִלֵּךְ לוֹ
 בְּפַחֵי נַפְשׁ. אַחַר עוֹד כְּמָה זְמַן חָזַר וּבָא אֶל רַבְּנּוֹ ז"ל. וְכֹאֵן כָּבַר
 הַקְּדִים לוֹ רַבְּנּוֹ ז"ל וְסִפֵּר לוֹ, אֵיךְ שְׁאַמּוֹ בָּאָה אֵלָיו בַּחֲלוּם מִפְּנֵי
 מָה אֵינּוּ מַבְטִיחַ לוֹ עַל-זֶה, "וְעַל-כֵּן הִנְנִי מַבְטִיחָךְ, שְׁתִּזְכֶּה לְשַׁמֵּשׁ
 אוֹתִי בְּזֶה וּבְכָא!"

[וְסִפֵּר ר' נַחֲמָן טוֹלְטְשִׁינְעֵר ז"ל, שְׁמוֹהֲרִנְתָּ ז"ל קָנָא בּוֹ עַל
 זְכִיָּה זוֹ מְאֹד]. (צִיּוֹן קְבוּרָתוֹ הוּא בְּבֵית הַחַיִּים בְּצַפַּת סְמוּךְ לְצִיּוֹנָה
 שֶׁל הַ"בֵּית יוֹסֵף", וְאֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמְנוֹ רְגִילִים לְבּוֹא לְשֵׁם וְלַעֲשׂוֹתוֹ
 שְׁלִיחַ אֶל רַבְּנּוֹ ז"ל).

תקע.

וְאִזּוֹ בְּסוּף הַקִּיץ נִסַּע מִחַתְנּוֹ הַרְבֵּי הַקְּדוּשׁ רַבִּי אַרְיֵה לֵיבוּשׁ
 מְוֹאֲלְטְשִׁיֶּסֶק לְאַרְץ-יִשְׂרָאֵל וְרָצָה לְקַח עִמּוֹ אֶת בְּנוֹ וּכְלָתוֹ מֵרַת
 מְרִים בֵּת רַבְּנּוֹ ז"ל. וְרַבְּנּוֹ ז"ל לֹא הִסְכִּים בְּשׁוּם אִפְּן, שְׁתַּסַּע עִמָּהֶם.
 וְעַל-כֵּן לֹא נִסְעָה וְנִשְׁאַרָה עִם אָבִיהָ רַבְּנּוֹ ז"ל. וְחַמִּיָּה וּבַעֲלָה נִסְעוּ
 לְאַרְץ-יִשְׂרָאֵל בְּלַעֲדָה.

תקס"ו

תקעא.

ראש השנה תקס"ו: קבוץ גדול מאנשי-שלומנו מתקבצים אצלו בדרבנו בכל שנה (בנ"ל בסימן חיט). ובין השמשות אמר רבנו ו"ל תורה נבלקוטי-מוהר"ן חלק א', סימן נח וסימן נט]. והתחלת התורה היתה על פסוק (תהלים פט, טו): "אשרי העם יודעי תרועה". ושתי התורות נאמרו כאחת, אך אחר-כך פשטתבן רבנו ו"ל, חלקן לשתי תורות. וכשמסר את שתי התורות לר' נתן, אמר לו בזו הלשון: "חלקתין לשתיים!" והבין ר' נתן, שהיתה לרבנו ו"ל בזה פונה עמקה, וה' יודע פונתו.

תקעב.

עשרת ימי-תשובה: יום אחד יצא רבנו ו"ל מן המקוה ואמר, שנתגלה לו בעת הזאת מן השמים, איך יתנהגו אנשי-שלומנו בעניני תעניות כל ימי חייהם, כמה תעניות צריך כל אחד ואחד מאנשי-שלומנו להתענות בכל שנה ושנה, ואיך ומתי יתענו. ואמר לאנשי-שלומנו, שאחר החג יכנסו אליו.

תקעג.

אחר החג נכנסו אנשי-שלומנו כל אחד ואחד בנפרד אל רבנו ו"ל. ומסר לכל אחד ואחד צעטל^א מתי יתענה. והיה פתוב אצלו צעטיל בכתיבת ידו הקדושה אלו דברים, ולא ידעו מזה, כי לא הניח לראות בגוף הצעטיל. ור' נתן, כשנכנס אל רבנו ו"ל וישב אצלו כדי לקבל הצעטיל שלו בעבור הנהגת התעניות, אז ראה את רבנו ו"ל יושב על-יד השלחן וצעטיל פתוב לפניו. (ולא היה יודע

ר' נתן מה כתוב בו, כי רבנו ז"ל אחזו בידו). ורבנו ז"ל ישב וחושב ומעיין הרבה על אותו הצעטיל והיה מנגע עצמו הרבה, קדם שהוציא מפיו הקדוש באלו ימים בשנה הוא צריך להתענות. ואחר-כך גלה לו הימים, שצריך להתענות בהם. ואלו הם: כ"ב באדר, ט"ז באיר, י"א בסיון, י"א בטבת. ואמר, שאם יהיה חל אחד מימים אלו בשבת או שאר ימים, שאין מתענים בהם, תהיה נדחית התענית ליום שלאחריו. וצוה לר' נתן לכתבם על הניר לזכרון. והזהיר אותו מאד לזכרם ולבלי לאבד הניר. וכן צוה לו, שבאלו החדשים הנ"ל שיהיה נזהר לקיים מצות מעשר להשתדל ולהתאמן בכל עז במצוה זו בכל מה דאפשר.

תקעד.

וענין זה דבר עם כל אחד מאנשי-שלומנו ביחידות. וצוה עליהם, שבראש השנה קדם שהוא אומר תורה בעת שהוא מכין את עצמו לומר תורה — אזי יקבלו על עצמם התעניות, שצוה להם. ואז בראש-השנה בשעת הכנתו לומר תורה תהיה קבלת התעניות על כל השנה כלה. ומי שלא יהיה על ראש השנה, לא יתענה כלל.

תקעה.

בחדש חשון נולד לר' נתן בן. ורצה ר' נתן לנסע לבשר לרבנו ז"ל אך לא היה יכול ונתעכב עד אחר המילה וקרא שמו מאיר. ואחר-כך בא ר' נתן אל רבנו ז"ל. ואז היתה הפעם השנייה, שהראה לו רבנו ז"ל את ספרו, [הנקרא אצלנו "ספר הנשרף"], וקרא כמה פרקים שם, ונבהל ר' נתן מאד, אף-על-פי שלא הבין כלל.

תקעו.

חדש כסלו בא ר' נתן עוד פעם אל רבנו ז"ל. ואז ישב אצלו שלשה שבועות רצופים וגמר אז את כל ספר הא"ב, שהתחיל עוד בשנת תקס"ג (כנ"ל בסימן תפו).

תקעו.

בל' בכסלו, שבת-חנכה פרשת מקץ אמר רבנו ז"ל תורה על פסוק (בראשית מב, לה): "ויהי הם מריקים שקיהם" ובלקויט-מוהר"ן חלק א', סימן יז. ואז באותו זמן נתגירו הרבה גרים בעולם, מחמת שמצאו בספריהם הפך אמונתם. ובתורה זו מבארת באר היטב מהיכן בא זאת, עין שם. ותכף ימיד אחר חנכה, שאמר רבנו ז"ל תורה זו, בא כמר אחד מהפך הסמוך לעיר ברסלב אל רבנו ז"ל וספר לו, שנתגיר, מחמת שמצא בספריהם הפך אמונתם. והיה הדבר לפלא, איך שתכף ימיד אחר אמירת התורה יבוא אחד, שהיה מקדם כמר, שיתהפך לגמרי ויבוא אל היהדות. וכן באותה השנה התגירו הרבה גרים בעולם. וכן אחר-כך באה לעיר ברסלב אשה אחת עם בניה ואמרה שנתגירה. וספרה גם-כן, שנתגירו, מחמת שמצאו בספריהם הפך אמונתם.

תקעח.

ובאמת בכל תורה ותורה שאמר רבנו ז"ל, יש בהן כמה וכמה מעשיות, שהיו אז באותה העת, כמו בעת אמירת התורה "ויהי הם מריקים שקיהם", שמה שנעשה אז בעולם בכלל בתורתו הקדושה של רבנו ז"ל, שאמרה באותה העת, מלבד הנסתרות לה, שיש בכל מאמר. גם כל אחד מהשומעים ומהעומדים שם בעת אמירת התורה, כל אחד עם כל עניניו ומחשבותיו ועסקים ועם כל

מארעותיו והרפתקאותיו שעברו עליו — כלם כאחד היו נמצאים בתוך דברי התורה בפרוש מלבד הנספרות. כי באמת כל מעשי העולם וכל המלחמות שבועולם וכל מה שנעשה בכלליות כל העולמות כלם — הכל היה מרמז בדברי תורתו, שהיא כלליות גדולה מאד מאד מתפא לעילא ומעילא לתתא וכו' מה שאין הפה יכול לדבר והלב לחשב. אך גם מה שראינו בעינינו כמה וכמה מעשיות וענינים, שהיו נכללים בכל תורה ומאמר שלו, היו גם-כן חדושים נפלאים ונוראים מאד אשר לא נשמע ולא נראה בזאת. [נדבר זה נוהג עד היום הזה, מי שמכניס עין עיונו היטב הדק בדברי רבנו ז"ל, ובפרט בשזוהה ללמד בהם כסדרם, אז ימצא בכל יום כל ענינו וכל מה שעובר עליו בפרטי פרטיות].

תקעט.

אחר שאמר רבנו ז"ל התורה הנ"ל על פסוק "ויהי הם מריקים שקיהם", רקד הרבה מאד.

תקפ.

בחדש טבת צנה רבנו ז"ל את ר' נתן, שיתחיל לכתב מה שהוא מחדש, וכן עשה. והתחיל לכתב חדושו על-פי לקוטי-מוהר"ן חלק א, סימן נ"ד. ושם מדבר מברור ומזכוף המדמה. ורבנו ז"ל הפליג מאד מאד בחדושו ואמר לו: "נתתי לך ברור וזכוף המדמה". (ופעם אחת אמר לו רבנו ז"ל: "אתה חד בדרא בחדושין דאורייתא!" ושאלו ר' נתן: "הלא יש הרב?" והשיב לו רבנו ז"ל "אבער ווי האט ער דינע הקדמות?"¹⁾).

(ג) אבל איפה יש לו את ההקדמות שלך?

תקפא.

קדם שבת-שינה נסע רבנו ז"ל לעיר טשֶהֶרין ולקח עמו את ר' נתן ודבר עמו בדרך הרבה מאד. ובתוך אחת השיחות אמר לו, פשושים תורה, צריך להיות חושב הדבר תורה, שרוצה לחדש בה, לחשב ולחזור במחשבתו אותו הפסוק או אותו הענין כמה וכמה פעמים הרבה מאד ולהיות נוקש ודופק על הפתח, עד שיפתחו לו. יש דבר, שפורח במחשבה כמו זריקה ואחר-כך פורח מהמחשבה. וצריך, שיהיה לזה בריה ואיש חיל לרדף ולרין אחריה ולהשיגה.

תקפב.

ואז דבר רבנו ז"ל עם ר' נתן הרבה מאד וחזק אותו ונחם אותו אז הרבה בדברים ערכים ונעימים והשיב את נפשו מאד ואמר לו: "הלא הכל יתבטלו לפני הנחת-רוח שתהיה לך, וכי זו מלאכה לעשות טובה להאדם בעולם הבא לבד, אלא שגם בעולם הזה יהיה טוב לו". עד שמרפוי ההתקרבות, שקרב אותו אז, וההתגלות האהבה בדברים מתוקים, שדבר עמו, נחעוררו אצל ר' נתן דמעות לבפות מחמת שמחה. ובכה הרבה מרב שמחה ודבקות וערכות ונעם זיו, שהרגיש אז מרבנו ז"ל.

תקפג.

והנסיעה ארכה הרבה זמן יותר מהרגיל מרב השלגים והרוחות שהיו אז, שעל-ידי-זה היה קלוקל הדרכים. ועל-כן ראה רבנו ז"ל, שכבר לא גיע על שבת-שינה לעיר טשֶהֶרין. ועל-כן השתדל, שעל-כל-פנים גיע לעיר מעדוודיבקע על שבת. אך גם זה לא עלתה בידו. ונתעכב בדרך ולא הגיע על שבת והכרח לשבות בכפר האלאווקיא הסמוך לעיר מעדוודיבקע, כי הסוסים נתיגעו ולא

היו יכולים לילה. ונתאחר רבנו ז"ל, עד שבא סמוך להדלקת הנרות ממשי.

תקפד.

ביום ב', בחמשה-עשר בשבט הגיע רבנו ז"ל לעיר מעדוויריבקה, ועשו אנשי-שלומו סעדה גדולה, ונתקבצו הרבה אנשים. ואז אמר רבנו ז"ל תורה על פי (ברכות נח): דיו לעבד להיות כרבו [בלקוטי-מוהר"ן חלק א', סימן קצב].

(ד) ונאחר-כך כשחזר ובא לביתו, ספר לפני אנשי-שלומו פל המעשה הזה באריכות גדולה ואמר, שבצעת שהלכו הסוסים סמוך לערב, והוא היה רוצה, שירוצו במהירות גדולה, אבל הם לא רצו לילה. ואמר, שהיה דומה, כמו שבורחין בתלום, שנגמח לאדם, שצריך לברח ואי-אפשר לו לברח בשום אופן, פדוע בחוש, שפך הרוך התלום, כך היה לו אז. והיה לו צער גדול מאד, שלא יבוא לידי חלול שבת חס ושלום. ונדמה לו בשעת נסיעתו, כמו שמוליכין את האדם לגיהנם, שאז בודאי הפחד גדול מאד עד אין סוף, בן ממש פחד זה היה עליו מחשש חלול שבת חס ושלום. ומקלל דבריו הבינו קצת מלשונו הקדוש עצם הפחד של האדם בשעה שמוליכין אותו לגיהנם חס ושלום. ואי-אפשר לעיר זאת בכחב, כי כפל דבריו פעמים והפליג מעצם הפחד הנורא עד אין סוף ואין תכלית, שנופל על האדם בעת שמוליכין אותו לגיהנם חס ושלום. וממש פחד זה היה עליו אז, מחמת שהיה מתנרא, שלא יבוא לידי חלול שבת, חס ושלום.

(וכאמת בכל זה יש הרבה לדבר, כי עכוב של רבנו ז"ל לא היה דבר ריק בפרט בעת שנסע על שבת-שינה, והוא זמן קבוצ, וכבר היו אנשי-שלומו מקבצים שם בעיר טשהרין מכמה עירות, ורבנו ז"ל היה צריך לומר תורתו הקדושה והנוראה מאד ולעשות ולתקן מה שהיה עושה ומתקן בתורתו הקדושה ועסקו עם אנשי-שלומו. ופעם אחת אמר, שבכל עת הקבוצ, שהוא צריך לומר תורה לפני אנשי-שלומו, אני ממש הרעש והפחד, שיש על כלל ישראל בערב יום הכפורים לעת ערב בעת שהולכין לבית-הכנסת ל"כל נדרי", ממש פחד ורעש זה נופל עליו באותו יום השבת או יום טוב, שהוא צריך לומר תורה ברבים. ואחר כל הרעש הגדול הזה, שפך היה מוכן לבוא על שבת-שינה כדרכו מכמה שנים ופתאם נתעכב ושבת בכפר הנ"ל הוא ועוד כמה מאנשי-שלומו, ולא היה להם מה לאכל ולשתות, והקרחו לאכל חלה של דגן (שברכתה מזונות), ולקדש על החלה היא, כי לא היה שם כוס לקדש על היין. (ואפלו ספין ושום כלי אכילה לא היו להם). ורבנו ז"ל ספר זאת באריכות גדולה כל הסדר, איך שהיה ומה שעבר עליהם. והבינו מרחוק, שיש לו בזה כונה גדולה וצמקה, והכל נפלאות ה'.

תקפה.

אחר-כך חזר רבנו ז"ל לעיר ברסלב ולא נסע לעיר טשערין,
וה' יודע פגנתו.

תקפו.

בסוף חודש שבט בא ר' נתן אל רבנו ז"ל ופגש את רבנו ז"ל
בחדרו המיוחד לו ליד בית-המדרש. ורבנו ז"ל ישב אז מאים מאד
והיה מלהב, ופגיו היו אדמות מאד מאד. ונבהל ר' נתן מאד. ואמר
לו רבנו ז"ל: "טוב שבאת, כי אני צריך אותך עכשו!" ואמר לו:
"סגר את הדלת!" וסגר את הדלת. ואחר-כך אמר לו: "שב!"
וישב. והוציא רבנו ז"ל ספר בכתב-יד, [הוא הנקרא אצלנו ספר
הנשרף כנ"ל בסימן תקע"ה], וכן הוציא נזר ודין ומסר לר' נתן
ואמר לו, שיעתיקו אות באות כמו שכתוב בכתב-יד. ותכף ומיד
קיים ר' נתן פקדתו והתחיל לכתב. ורבנו ז"ל ישב על-ידו כל הזמן
והסתפל עליו. ולקח זמן העתקת הספר שלש שעות וחצי. ובתוך
שהיה ר' נתן מעתיק הספר, הפסיקו רבנו ז"ל כמה פעמים. בפעם
הראשונה שאלו: "האם אתה יודע מה שאתה כותב? אם היית יודע
מה שאתה כותב, היית רץ ברחובות העיר וצועק: 'געוואלד! וואס
טוט זיך דא וכו'?" והשיב ר' נתן לרבנו ז"ל בהקנעת הלב:
"בודאי איני יודע כלל מה שאני כותב!" והשיב לו רבנו ז"ל בזו
הלשון: "דו ווייסט גאהר נישט וואס דו ווייסט נישט!"

פעם שנייה הפסיקו ואמר לו, שבספר זה, אין שיודע בו דבר
כי אם צדיק גדול חד בדרא, וגם שיהיה חכם בכל השבע חכמות.

(ה) אהה! מה הולך כאן?

(ו) איך יודע בכלל מה שאתה לא יודע!

פעם שלישית הפסיקו ואמר לו: "צדיק בלבד לא יבין בו דבר, וכן חכם בלבד לא יבין בו דבר, רק אם יהיה צדיק גדול נוֹרָא מְאֹד וחכם מפלג בחכמה עצומה בכל השבע חכמות הוא יכול להבין בו".

פעם רביעית הפסיקו ואמר לו: "תציר בדעתך זהו רק בספר זה, ומה תאמר, שיש אצלי עוד ספר אחר, שהוא רזי דרזין גבוה יותר ויותר מספר זה?! ואפלו גופו סלק בשעת כתיבת הספר. ובספר זה שום בן אדם לא יבין אפלו צדיק גדול ונוֹרָא וחכם מפלג בחכמה כנ"ל רק משיח בעצמו יאמר על-זה פרוש!" ואחר-כך גמר ר' נתן העתקת הספר. וספר אחר-כך, שלא הבין בו דבר ויצא מחדרו של רבנו ז"ל, כמו שתלמידי הרשב"י יצאו מהאדרא¹.

תקפז.

[ספר זה (הנוקרא ספר הנשרף) היו בו ארבעה חלקים. ופעם אחת שאלו את ר' נתן, האם זוכר מה שהיה כתוב בו. והשיב: "תאמינו לי, שלא הבנתי בזה שום דבר! (אף שר' נתן היה למדן ומקבל עצום פידוע). רק זאת אני יכול להגיד לכם, אם היה הספר נדפס, היה כל העולם מתבטלים לרבנו ז"ל, כי היו רואים גדלותו". רק דבר אחד זוכר, שהיו כתובים שם הרבה סודות מענין הכנסת אורחים ובפרט להציע לו מטה טובה, אויס בעטין איהם א גוטע בעט²].

ומאנשי-שלוֹמנו שמעתי, שהעשרה מזמורים, שגלה רבנו ז"ל, שהם תקון הפללי, האט דער רבי דאס ארויס גיכאפט פון ספר הנשרף³. ומר' לוי-יצחק (נ"י) [ז"ל] שמעתי, ששמע מר' אברהם

(ז) המקום בו גלה רבי שמעון בן יוחאי סודות התורה לחבורת תלמידיו הקדושים.

(ח) לסדר ולהבין לו מטה טובה.

(ט) רבנו חטף את זה מספר הנשרף.

בן ר' נחמן ז"ל, שהתורה בלקוטי-מוהר"ן חלק ב', סימן פ"ג היא עלה אחד מזה הספר. ומר' שמואל הורביץ ז"ל ששמעתי, ששמע מאנשי-שלוֹמנו הזקנים באומן, שגם התורה בלקוטי-מוהר"ן חלק ב', סימן פ"ח היא קצת מזה הספר.

תקפה.

(הספר הנ"ל נקרא ספר הנשרף, מטעם שנגזר לשרפו באשר יספר בהמשך בסימן תשנ"ו, ואנו מכנים אותו בשם ספר השני, כי הספר שנדפס, הינו הלקוטי-מוהר"ן, עיני לקמן סימן תשמ"ז, זה נקרא אצלנו בשם ספר הראשון, כי הוא בחינת "נגלה" שלו, [אף-על-פי שאצל כל העולם כלו הוא גבוה יותר מרזי דרזין, כי כל תבה ותבה מספרו הקדוש הנ"ל שנדפס היא מלאה סודי סודות ורזי דרזין עד אין סוף כמובן למשכיל, אך אצל רבנו ז"ל הנה כל זה בחינת נגלה. והספר השני, שנקרא אצלנו ספר הנשרף כנ"ל, זה הנה בחינת "רזין" שלו. ועוד הנה לרבנו ז"ל ספר שלישי, והוא נקרא אצלנו ספר הגנוז, שלא נגעה בו שום יד אדם, ולא שזפתו עין, והוא בחינת "רזי דרזין" שלו. ואלו הספרים: ספר הנשרף וספר הגנוז, כבר היו נגמרים אצלו בחרף הנה. ועתה בא וראה והבין מה שהשיג רבנו ז"ל אחר-כך, כי כבר התפאר כמה וכמה פעמים, שהוא אינו עומד על מדרגה אחת לעולם. ואמר, שאם הנה יודע, שעומד היום על מדרגה של אֶתְמוֹל, אינו צריך את עצמו כלל. ובכל פעם אמר, שאינו יודע כלל, מחמת שרצה להשיג יותר ויותר. ועתה בין תבין את אשר לפניך, עד היכן עצמו השגותיו, כי חי אחר-כך עוד חמש שנים רצופות, גם היו לו יסורים קשים ועצומים אחר-כך, והנה בהרבה עירות כמוכא לקמן, ובכל מקום שרק הנה שם פעל מה שפעל וזכה למה שזכה, עין לא ראתה! והשיג נפלאות נוראות אשר אין לשער בשכל אנושי כלל, ומי שיש לו מח בקדקדו, תוכל להתנוצץ לו איזו התנוצצות על-ידי-זה מגדלת רבנו

ו"ל, אֲשֶׁר לֹא הָיָה דִּגְמָתוֹ בְּעוֹלָם, אֲשֶׁרִי הַמְּתַכָּה וְיִגִיעַ בְּעַת
שְׂיִתְפָּרְסָם, מִי הָיָה רַבְּנוּ ו"ל וּמָה פֶּעַל בְּזֶה הָעוֹלָם וְכוּ'!].

תקפט.

אחר פסח בא ר' נתן אל רבנו ו"ל. ואמר לו רבנו ו"ל, שיש
לו שליחות בעבורו לילך אל ר' יהושע מזורין. ולמסר לו כתב עם
שמות הקדושים בכתב-יד קדשו, כי הוא רואה, שר' יהושע מכרח
להסתלק מן העולם, ועל-כן תצוה את ר' יהושע, שיקח בדעתו אלו
השמות שרשםם בכתב ידו, כדי שתהיה לו טובה לעולם הבא. וכן
על-ידי אלו השמות יזכה לבוא אחר פטירתו אל רבנו ו"ל. וכן
שיאמר לו, שייחשב בדעתו את רבנו ו"ל בכל יום, עד שישתלק.
ותכף ומיד לקח ר' נתן את הכתב ונסע אל ר' יהושע. ובכל הדרך
חזר ר' נתן בעצמו את השמות, כדי שיהיה גם הוא פקי בזה, כדי
שגם הוא יזכה אחר הסתלקותו לבוא אל רבנו ו"ל. וכשהגיע אל
ר' יהושע, מסר לו הכל. וכן קיים, ונסתלק ר' יהושע. ותכף ומיד
אחר הסתלקותו בא אל רבנו ו"ל, והנה מה דהנה וכו'. ור' נתן חזר
אל רבנו ו"ל והיה מלא שמחה, שזכה לחזר גם הוא את אלו
השמות. אף תכף ומיד כשאף פסע על מפתן רבנו ו"ל, שכח הכל,
והיתה לו חלישות הדעת גדולה. ענה ואמר לו רבנו ו"ל: "אתה
אינך צריך לכל זה, כי אתה תמיד אצלי!" ובזו הלשון אמר לו:
"דוא דארפסט דאס גישט, ווייל דוא ביזט ביי מיר שטענדיג!"
ואמר לו אחר-כך: "זכיתי אותך במצוה רבה בשליחות זו!" (והשם
תברך יודע כונתו).

(1) [אחר מאנשי הדבוקים ומקורבים מאד אליו. והמעשה עוד התחיל מִעֶרְב ראש-השנה.
כי דרכו של רבנו ו"ל היתה, שכל אלו האנשים, שראו שישתלקו באותה שנה, היה
זורק את הקוויטלעך (הפתקאות) שלהם, שנתנו לו בערב ראש-השנה פחת השלחן.
והיה בערב ראש-השנה הזה, כשנכנס ר' יהושע מזורין אל רבנו ו"ל, והנה מה דהנה
וכו'. וכשיצא נכנס אחריו ר' נתן והציץ פחת השלחן וראה את הקוויטל של ר' יהושע
מזורין ועמד משתומם קצת וחשב מזה כל הזמן עד עכשו, ששלחו רבנו ו"ל בשליחות
הנ"ל].

תקצ.

וּכְשֶׁר' נָתַן חֲזוֹר לְבֵיתוֹ לְעִיר נְעַמְרוּב, בָּאוּ אֶל רַבְּנֵנוּ וַ"ל ר' יוֹדִיל וְר' שְׁמוּאֵל אֵיזִיק מְגִדוּלֵי תַלְמֵי־דִינוֹ, וְהִמְתִּיק עִמָּהֶם סוּד, שֵׁישׁ לוֹ בְּעִבְרוֹם שְׁלִיחוֹת גִּסְתָּרַת, וְלִמְעַן הַשֵּׁם, שְׁלֹא יִגְלוּ אֶת זֶה לְשׁוּם אָדָם, וּבְשְׁלִיחוֹת זֹו תְלוּיָהּ הַתְּקַרְבוֹת הַגְּאֻלָּה. וְחִכָּךְ וּמִיד הַסְּפִימוֹ. וּמִסֵּר לָהֶם רַבְּנֵנוּ וַ"ל אֶת הַסֵּפֶר הַשְּׁנִי הַנִּקְרָא אֲצִלְנוּ "סֵפֶר הַנְּשָׂרָף" פּוֹנ"ל. וְהַסֵּפֶר שֶׁנָּתַן לָהֶם הָיָה הַעֲתֻקַּת ר' נָתַן, וְכֵן נָתַן לָהֶם קוֹנְטְרָסִים מֵהַסֵּפֶר הָרֵאשׁוֹן, שֶׁנִּדְפַס כְּעַתָּה, וְהוּא הַלְקוּטֵי-מוֹהֲר"ן. וְצִוָּה לָהֶם לִנְסֹעַ בְּהַרְבֵּה עִירוֹת וְלוֹמַר בְּכָל עִיר וְעִיר מְעַט מִזֶּה הַסֵּפֶר הַשְּׁנִי, שֶׁהוּא "סֵפֶר הַנְּשָׂרָף", וְכֵן יִשְׁאִירוּ בְּכָל עִיר וְעִיר דָּף אֶחָד מֵהַקוֹנְטְרָסִים שֶׁל סֵפֶר הָרֵאשׁוֹן, שֶׁהוּא סֵפֶר לְקוּטֵי-מוֹהֲר"ן. וְצִוָּה עֲלֵיהֶם, שֶׁיְהִי אֲצִל הָרַב מִבְּרִדֵיטְשׁוֹב וַיִּבְקֶשׁוּ מִמֶּנּוּ צְדָקָה וַיֵּאמְרוּ לוֹ, שֶׁהַנְּדָבָה הַזֹּאת הִיא לְצַרְף הַכִּנְסֵת כְּלָה. וְכֵן יִלְכוּ אֶל כָּמָה צְדִיקִים מִפְּרִסְמִים בְּכָמָה עִירוֹת וַיִּבְקֶשׁ מֵהֶם צְדָקָה בְּעִבּוֹר הַכִּנְסֵת כְּלָה. וְהִזְהִיר מְאֹד מְאֹד אֶת ר' יוֹדִיל, שֶׁיִּבְקֶשׁ הַרְבֵּה בְּעִבּוֹר בְּנוֹ שְׁלֵמָה אֶפְרַיִם. וְנִסְעוּ אֶל דְּרָכָם.

תקצא.

אחֲרֵי-כֵן בָּא ר' נָתַן אֶל רַבְּנֵנוּ וַ"ל, וְאָמַר לוֹ רַבְּנֵנוּ וַ"ל: "אֲנִי זִכִּיתִי אוֹתָךְ בְּמִצְוֵה רַבָּה בְּמָה שֶׁנָּתַתִּי לָךְ לְהַעֲתִיק אֶת סֵפֶר הַנִּי"ל, (הַיְנוּ "סֵפֶר הַנְּשָׂרָף")!" וְאָמַר: "הַסֵּפֶר שֶׁלָּךְ כָּבֵד הַתְּחִיל לַעֲשׂוֹת עֲבָדָא בְּעוֹלָם". וְסִפֵּר לוֹ רַבְּנֵנוּ וַ"ל מֵהַשְּׁנֵי שְׁלוֹחִים הַנִּי"ל שֶׁשָּׁלַח. וְהִזְהִיר גַּם אוֹתוֹ רַבְּנֵנוּ וַ"ל, שֶׁיִּתְפַּלֵּל עַל הַיָּלֵד שֶׁלוֹ שְׁלֵמָה אֶפְרַיִם, כִּי הַתְּגַבֵּר עָלָיו אִז חֲלֵי הַהוֹסֵט², וְאָמַר לוֹ רַבְּנֵנוּ וַ"ל: "יִדְעֵתִי, כְּשֶׁמְסַרְתִּי זֶה הַסֵּפֶר לְיַד שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים הַנִּי"ל, שֶׁיִּקַּח הַסֵּמ"ך-מ"ם אֶת עֲצָמוֹ וַיִּתְגַּבֵּר עַל הַתִּינוּק הַזֶּה. וְגַם אֶת ר' יוֹדִיל בִּקְשֵׁתִי, שֶׁיִּתְפַּלֵּל הַרְבֵּה בְּעִבּוֹר בְּנִי".

תקצב.

אך נתבלבלה כל השליחות שלהם, כי היו להם נסיונות רבים. ובכמה מקומות חשדום לגנבים ולנואפים, רחמנא לצלן. והיו להם בזיונות עצומים. והיתה להם עניית גדולה, שכלה אצלם הכסף, ובבתים לא רצו לתן להם, מחמת שאמרו, שהם בריאים ויכולים לעבד וכו'. ועל-כן לא גמרו הענין והצרכו לחזר. (ומוהרנ"ת ז"ל דבר פעם משליחות זו, ענה ואמר: "אם היתה רבנו ז"ל שולח אותי, לא הייתי חוזר, עד שהייתי מוציא מכח אל הפעל את השליחות בשלמות!")

תקצג.

ביום ו', בערב-שבת-קדש ו' בסיון, פחג השבועות נתקבצו כל אנשי-שלומנו אצל רבנו ז"ל כדרך כל שנה. ורבנו ז"ל אמר בין השמשות תורה נפלאה [בלקוטי-מוהר"ן חלק א', סימן כט]. ובאותה העת לבש רבנו ז"ל בפעם הראשונה בגדים לבנים ונכלל בהתורה הזו (עין בפנים). וגם איש אחד הביא בתו הבתולה, שהיה לה, רחמנא לצלן, חלי נופל. והביא יין לרבנו ז"ל — וגם זה נכלל בהתורה הזו (עין בפנים). ועוד כמה דברים נפלאים, שראינו בעינינו, שנכללו בתוך התורה הזאת מלבד הנסתרות, כי עצם פונתו בכלל ובפרט — אי-אפשר להשיג.

גם אמר אז, שהתורה הזאת עומדת על צרפת, כי מדבר שם מכסף ומממון, הינו מענין תקון הכללי של המשא ומתן, וכן מדבר שם מתקון הדבור על-ידי שבח הצדיקים ומבגדים לבנים. וזה (משלי י, כ) "כסף נבחר לשון צדיק" — סופי תבות פיר'ניק. ויש בכל זה סודות נוראים ונפלאים מה ענין צרפת לתורה זו. וכן יש בזה עוד סודות נוראים, מבהילים הרעיון, כי רבנו ז"ל תקן הרבה נפשות פגומות מאד מאד, רחמנא לצלן, שהיו נתפסים במינות

הַפְּרָנָקְלִי, שֵׁם רְשָׁעִים יִרְקָב, שֶׁהִיא פְּגָמוֹ עַל-יְדֵי דְבוּר פִּי הַטָּמֵא כִּידוּעַ. וְרַבְּנֵי ו'ל רָצָה לְהַכְנִיעַ טְמֵאָתוֹ לְגַמְרֵי, וּבִפְרֹט שְׁבַשְׁנִים הַקּוֹדְמוֹת הִיָּתָה עִיר בְּרֹסֶלֶב מְבַצְרוֹ, וְהָיוּ הַרְבֵּה אַנְשִׁים שֶׁנִּלְכְּדוּ בְּטֵמֵאָתוֹ. וּכְשָׁבָא רַבְּנֵי ו'ל, הִחְזִירָם לְמוֹטָב, וְנַעֲשׂוּ בְּעַלֵּי תְּשׁוּבָה (עֵינִי לְעֵיל סִימָן שַׁצ"ג). אֲדָּ עַכְשָׁו רָצָה רַבְּנֵי ו'ל לְהַכְנִיעַ אֶת קְלַפַּת הַפְּרָנָקְלִי לְגַמְרֵי. וְרָצָה לְהַמְשִׁיךְ אֱמוּנָה בְּעוֹלָם וְלַעֲשׂוֹת הַיְחִוּד בֵּין קְדָשָׁא בְּרִיךְ הִיא וְשְׁכֻנְתֶיהָ — וְעַל-יְדֵי-זֶה תִּהְיֶה הַגְּאֻלָּה שְׁלֵמָה נְרוֹז הִיָּתָה גַם סִבַּת הַשְּׁלִיחוֹת הַנִּלְבָּל בְּסִימָן תַּק"צ. אֲדָּ הַסְּמ"ךְ-מ"ם הַתְּלַבֵּשׁ בְּמִי שֶׁהַתְּלַבֵּשׁ וּבִלְבָּל אֶת כָּל הַדְּבָר בְּקִיץ הַזֶּה, וְעָבַר עַל רַבְּנֵי ו'ל בְּקִיץ זֶה מֵהַ שְׁעָבֵר, כְּאֲשֶׁר יִבְאֵר לְקַמָּן, וְלֹא יֵצֵא הַדְּבָר לַפְּעַל, כִּי מַעֲשֵׂה שְׁטָן הַצְּלִיחַ וְעַדִּין מְרַקֵּד בִּינֵינוּ, עַד יִשְׁקִיף וְיִרְאֶה ה' מִן הַשָּׁמַיִם וְיַחוּס וְיִרְחַם עָלֵינוּ, שְׁנֹזְפָה בְּכַחוֹ שֶׁל רַבְּנֵי ו'ל לְהִיּוֹת שְׁלוּחֵי הָאֲמִתִּיִּים וְלַגְלוֹת וְלַפְרָסָם תּוֹרָתוֹ וְדַעְתּוֹ הַקְּדוּשָׁה בֵּין כָּלִל יִשְׂרָאֵל, וְאֵז יִתְגַּלֶּה בְּן דָּוִד בְּעַצְמוֹ].

תקצד.

בְּאוֹתָהּ הַעֵת שָׁאָמַר רַבְּנֵי ו'ל הַתּוֹרָה הַנִּלְבָּל הִיא לְאִישׁ אֶחָד עֲשִׂיר גְּדוֹל מֵאֲנָשֵׁי רַבְּנֵי ו'ל אֵיזָה עֶסֶק עִם אֲדוֹנָיִם בְּוִינִיָּצָא מֵאֲנָשֵׁי חֵיל שֶׁל הַקִּיָּר"ה, הֵינּוּ שֶׁהַעֲמִיד לָהֶם קָמַח, וְלֹא הוֹטָב בְּעֵינֵיהֶם, וְרָצוּ הָאֲדוֹנָיִם הַנִּלְבָּל לְסַכֵּן אוֹתוֹ בְּסַכְנוֹת נַפְשׁוֹת מְלַבֵּד מְסַכְּנַת מְמוֹן. וְהָיָה מֵר לֹו מְאֹד, וּפְחַד מִכָּל הַעֶסֶק מֵהַ יַעֲשֶׂה. אֲדָּ מֵאַחַר שֶׁהִיא מֵאֲנָשֵׁי רַבְּנֵי ו'ל, בָּא אֶל רַבְּנֵי ו'ל לְחַג הַשְּׁבוּעוֹת. וְהָיָה בְּדַעְתּוֹ לְדַבֵּר עִם רַבְּנֵי ו'ל מַצְעֵרוֹ הַקָּשָׁה וְלַסְפֹּר לְפָנָיו אֶת כָּל לְבָבוֹ וְלִשְׂאֵל לֹו עֲצָה עַל נַפְשׁוֹ. אֲדָּ כְּשֶׁשָּׁמַע הַתּוֹרָה הַנִּלְבָּל, נִכְנַס בְּלָבוֹ הֵיטָב מֵהַ שְׁמִבְאָר שֵׁם, שֶׁעַל-יְדֵי שְׁבַח הַצְּדִיקִים הַדְּבוּר נִשְׁמַע וְנִתְקַבֵּל, וְנִתְעוֹרַר מִזֶּה מְאֹד: "הֲלֹא אֶת זֶה אֲנִי צָרִיף, שֶׁיְהִיָּה דְבוּרֵי נִשְׁמַע

(ל) שְׁמוֹ שֶׁל יַעֲקֹב פְּרָנָק, יִמַח שְׁמוֹ, שֶׁהִיא תּוֹצְאָה מְבִישָׁה שֶׁל הַשְּׁבַתָּאוֹת וְחוֹלְלָה שְׁמוֹת בְּעַם יִשְׂרָאֵל בְּתַקִּיפָה שֶׁלְפָנֵי רַבְּנֵי ו'ל.

(מ) הַקִּיָּסָר יְרוּס ה'וֹדוּ.

ונתקבל אצל האדונים — ועל-ידי-זה אנצל מכל צרותי ועוד אצא עם רוח גדול! — ועל-כן נסכם בנדעתו תקף ומיד במוצאי שבעות לנסע לוויניצא אל האדונים. וכן היה, שנסע לוויניצא. ובכל הדרך עסק רק לספר בשבחי רבנו ז"ל; הן לבעל העגלה ספר כל הדרך מגדלת רבנו ז"ל וכן בבואו לוויניצא עסק הרבה לספר שבחי רבנו ז"ל לפני בעל האכסניא שלו וכן את מי שרק פגש, ספר לו מגדלת רבנו ז"ל. (פי באמת היה לכל אחד מאנשי רבנו ז"ל מה לספר מרבנו ז"ל, כי אפלו הבעלי בתים הפשוטים היו להם ספורים ושבחים מרבנו ז"ל עד אין מספר). ותקף אחר-כך נכנס אל האדונים ודבר לפניהם פל טענותיו ואמתלאותיו. ונתקבלו דבריו באזניהם, וקבלו אותו בכבוד גדול, ונצול מכל הספנות ויצא בשלום מן כל העסק עם רוח גדול.

תקצה.

אחר שביעות נתגברה החולאת על שלמה אפרים. והיה בנדעת רבנו ז"ל לנסע לעיר מעז'בוז' אל ציונו של הבעל-שם-טוב הקדוש.

תקצו.

ואז היה המעשה, שרבנו ז"ל ישב פעם אחת לעת ערב עם אנשיו ודבר עמהם הרבה מעניני עבודת השם יתברך כדרך ולהב את לבכם אליו יתברך. ובתוכם ישב גם איש אחד מאנשיו, ושמו ר' חיים שרה'ס. והיה איש סותר גדול אבל גם עובד ה' נפלא כמו שאר אנשי רבנו ז"ל, כי מי שרק היה מקרב אל רבנו ז"ל, נעשה לבסוף צדיק גמור ועובד ה' נפלא. וזה האיש ר' חיים שרה'ס היה מקרב מאד אל רבנו ז"ל. והיתה דרכו להתענות על-פי צווי רבנו ז"ל בכל שנה שני שבעות משבת לשבת, הינו פרשת פי תצא ופרשת פי תבוא — כן נהג שנים רבות במסירות נפש עצומה. (בתו מרת חיה לאה היתה אשת הרב צבי אריה, בנו של הרב ר' אהרן הרב מברסלב). ורבנו ז"ל הפליג מאד במעלתו. ופעם אחת אמר

עליו, שֵׁישׁ לוֹ חֶסֶד אֶחָד בְּבִרְסָלָב, וְהוּא ר' חַיִּים שְׁרָה'ס. וּפְעַם אַחַת הִתְעַנָּה מִשִּׁבְתָּ לְשִׁבְתָּ כְּדָרְכּוֹ בְּכָל שָׁנָה כַּנִּל, אָז אָמַר רַבְּנוּ ו'ל, שְׁהִיָּה צְרִיף לְפַעַל אֵיזָה דְבָר וְהַשְׁתַּמֵּשׁ עִם הָעֲבוּדָה שֶׁל ר' חַיִּים שְׁרָה'ס. וְאָמַר אָז, לֹא בַחֲנָם הִיָּה הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב מִהַ שְׁהִיָּה, כִּי הָיוּ לוֹ תַלְמִידִים כְּאֵלוֹ.

וְהִנֵּה אָז כְּשֶׁדָּבַר רַבְּנוּ ו'ל עִם אֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמְנוּ לַעֲת עָרַב כַּנִּל, וּבַתּוֹךְ אַחַת מִשִּׁיחֻתָיו הִקְדוּשׁוֹת נִפְלֵט מִפִּי הַקְדוּשׁ דְּבוּר זֶה: "הָאֲדָם הוּא שׁוֹטֵה כָּל-כֶּף, עַד שְׁאֵפְלוּ בְּשֵׁהַמְּלֶאכֶה הַמְּנוֹת הוֹלֵךְ אַחֲרָי כִּתְפִיּוֹ, הוּא מַחְזִיק עֲדִין בְּשִׁטּוֹתָיו וְהַבְּלִיּוֹ". וְאֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמְנוּ, שִׁישְׁבוּ אָז שָׁם, הַשְׁתַּוּמְמוּ מְאֹד עַל הַדְּבוּרִים הָאֵלֶּה וְלֹא יָדְעוּ עַל מֵה הֵם מְרַמְזִים. אָבֵל ר' חַיִּים שְׁרָה'ס נִבְהַל מְזֵה מְאֹד מְאֹד, כִּי נִכְנְסוּ הַדְּבוּרִים הַיָּטִב בְּלִבּוֹ, וַיִּדַע בְּנַפְשׁוֹ, כִּי רַבְּנוּ ו'ל מְרַמֵּז עָלָיו בְּדְבוּרִים אֵלֶּה. וְעַל-כֵּן יָשַׁב אֶצֶל הַשְּׁלֵחַן בְּפֶתַח גְּדוֹל, וְאַרְבָּבוֹתָיו דָּא לְדָא נִקְשָׁן מְרַב אֵימָה וּפְתַח שְׁסִבְבוּהוּ. אַחֲרֵיכֶּן כְּשֶׁגָּמַר רַבְּנוּ ו'ל הַשִּׁיחָה וְהַדְּבוּר, הִלְכוּ כָּל אֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמְנוּ אִישׁ לְדָרְכּוֹ. אַף רַק ר' חַיִּים שְׁרָה'ס נִשְׂאָר יוֹשֵׁב אֶצֶל הַשְּׁלֵחַן. וְשָׂאֵל אוֹתוֹ רַבְּנוּ ו'ל: "מֵה אַתָּה יוֹשֵׁב?" וְלֹא הִיָּה יָכוֹל לְהַשִּׁיבוֹ, כִּי יָשַׁב בְּמִרְהַ שְׁחֹרָה גְּדוֹלָה מְאֹד. וְנִכְנַס רַבְּנוּ ו'ל אֶל חֲדָרוֹ, וְקָם ר' חַיִּים שְׁרָה'ס וְהִלֵּךְ אַחֲרֵי רַבְּנוּ ו'ל וְהִתְחִיל לְכַפּוֹת מְאֹד וְאָמַר לְרַבְּנוּ ו'ל: "רַבִּי, אֲנִי יוֹדֵעַ בְּיָדָי, שְׁכֹנְתְּכֶם הִיָּתָה עָלַי, לְכֵן מְאֹד מְאֹד אֲבַקֵּשׁ מִכֶּם לְעוֹרֵר רַחֲמִים עָלַי, שְׁאֵשְׂאָר בַּחַיִּים!" וְעָנָה לוֹ רַבְּנוּ ו'ל: "כֵּן הַדְּבָר, שְׁהִיָּתָה כְּפִנְתֵי עָלֶיךָ! אַף יַעַן שְׁאֲנִי צְרִיף עֲכָשׁוּ לְנִסְעַ עַל צִיּוֹן זְקִנֵי הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְדוּשׁ לְעִיר מְעֻזְבוּז' לְהַתְּפַלֵּל בְּעַבּוּר בְּנֵי שְׁלֵמָה אֲפֹרִים, לְכֵן עֲצַתִּי שְׁתַּסַּע גַּם-כֵּן עִמִּי, וְאַתְּפַלֵּל גַּם עֲלֶיךָ!"

תְּקִצָּז:

וְכֵן הִיָּה; רַבְּנוּ ו'ל נִסְעַ אֶל עִיר מְעֻזְבוּז' עִם ר' חַיִּים שְׁרָה'ס. וְרַבְּנוּ ו'ל הִיָּה בְּכָל הַדְּרָךְ בְּדְבָקוֹת גְּדוֹלָה עַד מְאֹד, וּפְנִיּוֹ הָיוּ

מְלֵהבוֹת בְּלִהְבֵת אֵשׁ. וּכְשֶׁהֲגִיעַ רַבְּנוּ ז"ל אֶל צִיּוֹן הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוּשׁ, עָמַד ר' חַיִּים שְׁרָה'ס מִרְחוֹק, וַרְבֵּנוּ ז"ל נִכְנַס שָׁם וְשָׁהָה שָׁם זְמַן רַב מְאֹד מְאֹד, וְר' חַיִּים שְׁרָה'ס עָמַד מִרְחוֹק בְּפֶתַח דוּרָא. אַחֲר־כֵּן יָצָא רַבְּנוּ ז"ל וַנִּגַּשׁ אֵלָיו וְאָמַר לוֹ בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "דִּיר הָאֵב אֵיךְ גַּעֲפוּעֲלֵט אֹן מִיר גִּישְׁט!" אַחֲר־כֵּן אָמַר לוֹ: "מֵאַחַר שְׂאֵתָה כָּבֵר פֶּה, לֵךְ גַּם אֵתָה אֶל צִיּוֹן הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוּשׁ וְתַתְּפֹלֵל שָׁם!" וְכֵן הָיָה, וַנִּכְנַס שָׁם וּבְכָה הִרְבֵּה מְאֹד. וְאַחֲר־כֵּן כְּשִׁיָּצָא, אָמַר לוֹ רַבְּנוּ ז"ל, כִּמָּה שָׁנִים יַחֲיָה עוֹד.

תקצח.

אַחֲר־כֵּן חִזַּר רַבְּנוּ ז"ל עִם ר' חַיִּים שְׁרָה'ס אֶל עִיר בְּרֶסֶלָב. וּבִדְרֹךְ אָמַר רַבְּנוּ ז"ל לְר' חַיִּים שְׁרָה'ס, שְׁבִנוּ שְׁלֵמָה אֶפְרַיִם עֲכָשׁוּ מֵת. וְלֹא רָצָה רַבְּנוּ ז"ל לְהִכְנִס בְּעִיר בְּרֶסֶלָב עַל שְׂבֵת-קִדְשׁ וְשָׁלַח אֶת ר' חַיִּים שְׁרָה'ס לְקִנּוֹת חִלוֹת וַיֵּיזַן וַדְּגִים עַל שְׂבֵת-קִדְשׁ. וְהִזְהִירוּ מְאֹד, שְׁלֵבֵל יוֹדִיעַ לְאִשְׁתּוֹ אֵיפֶה הוּא גִמְצָא. (אֵךְ אֲנִשִּׁי-שְׁלוֹמִנּוּ שְׂאֵלוֹ אוֹתוֹ, אֶפּוֹא רַבְּנוּ ז"ל, כִּי יִדְעוּ, שֶׁהוּא נִסַּע עִמוֹ, וְהִכְרַח לוֹמַר לָהֶם, אֵךְ בְּקִשָּׁם, שְׁלֵבֵל יִגְלוּ, כִּי רַבְּנוּ ז"ל גִּמְצָא עֲכָשׁוּ בְּכֶפֶר סְמוּךְ לְבְרֶסֶלָב וְרוֹצֵה לְשֵׁבֵת שָׁם לְבִדּוֹ).

תקצט.

וְאָז בִּהְיוֹתוֹ בְּכֶפֶר הַנַּ"ל סְמוּךְ לְבְרֶסֶלָב אָרַע הַסְּפוּר מֵאַבְרָהָם פִּייעֵס^ט, שְׂחַתַּן בְּנוֹ חַיִּים פִּייעֵס עִם נְכֻדַת הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוּשׁ.

(ג) לֵךְ פְּעַלְתִּי, אָבֵל לֹא בִשְׁבִילִי.

(ס) אַבְרָהָם פִּייעֵס הִנֵּה עֲשִׂיר גְּדוּל, אֵךְ הִנֵּה אִישׁ מְגִשֵׁם מְאֹד וּבַעַל עֲבָרָה, רַחֲמָנָא לְצַלָּן, וְכֹי וְגַם הוֹלִיד מִמְּזוֹר וְכוּ'. וְאַחֲר־כֵּן זָכָה לְהִתְנַדַּע מִרַבְּנוּ ז"ל וּבָא אֶל רַבְּנוּ ז"ל בְּכִכּוּיֹת עֲצוּמוֹת, שִׁיתָן לוֹ תְּקוּן. וַרְבֵּנוּ ז"ל עָנָה לוֹ: "גִּישְׁט יַעֲצֹט" (לֹא עֲכָשׁוּ), וְהִנֵּה כְּרוּךְ מְאֹד אַחֲרֵי רַבְּנוּ ז"ל וַנִּעֲשֶׂה בַעַל תְּשׁוּבָה. אֵךְ מֵרַב הַנְּסִיוֹנוֹת שִׁישׁ לְבַעַל עֲבָרָה וְכֹי, הִנֵּה נוֹפֵל בְּכָל פַּעַם חֲזָרָה. וְחֲשַׁב, שְׂרַבְּנוּ ז"ל אֵינוֹ יוֹדַע מִמַּעֲשֵׂי הָרָעִים וְכוּ'. וּפַעַם אַחַת בָּא אֶל רַבְּנוּ ז"ל וְאָמַר לוֹ: "אַבְרָהָמִיל נָעַם אֶ רַחֲבֵל אֹן גִּי גִיב עִם דָּעַם בְּעַדְעַר, וְאוֹרוֹם

וַיְהִי בְּאֲמֻצַּע הַלַּיְלָה, כְּשִׁישָׁן רַבְּנוּ ז"ל עִם ר' חַיִּים שְׁרָה'ס בְּבֵית אֶחָד, פְּתָאם נִתְעוֹרֵר רַבְּנוּ ז"ל מִהַשְׁנָה בְּבִהְלָה גְדוּלָּה וַצֶּעַק בְּקוֹל: "אֹי וְאָבוֹי!" וְכוּ'. וְנִתְעוֹרֵר ר' חַיִּים שְׁרָה'ס מִהַשְׁנָה בְּפֶחַד גְּדוּל. וְאָמַר לוֹ רַבְּנוּ ז"ל: "מִהָר בּוֹא עִמִּי הַחוּצָה!" וַיֵּצְאוּ הַחוּצָה. וְשָׁם סְמוּךְ לְהַבֵּית שֶׁהִתְאַכְסְנוּ הָיָה תְּחִלַּת הַיַּעַר. וְרַבְּנוּ ז"ל רָץ בְּאִישׁוֹן לַיְלָה אֶל תּוֹךְ הַיַּעַר וְרָץ שָׁם אָנָּה וְאָנָּה. וְר' חַיִּים שְׁרָה'ס עוֹמֵד מִרְחוֹק בְּאִמָּה וּבְפֶחַד גְּדוּל וְאִינוּ יוֹדֵעַ מַה לְחַשֵּׁב מַה זֶה וְעַל מַה זֶה. וּפְתָאם רָץ אֵלָיו רַבְּנוּ ז"ל וְאָמַר לוֹ: "זִקְנִי הַבְּעַל-שָׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ הָיָה אֶצְלִי וְאִינוּ חָפֵץ בְּהַשְׁדוּף שֶׁל ר' חַיִּים הַנֵּ"ל עִם נְכָדוֹ, כִּי הוּא וְלֹד פָּגוּם, רַחֲמָנָא לְצַלֵּן, וְעַל-כֵּן רוּצָה לְהַמִּיתוֹ. אֵךְ יֵשׁ לִי רַחֲמָנוּת גְּדוּלָּה עַל הַחֶתֶן, וְעַל-כֵּן בְּקִשְׁתִּי מִזְּקִנִי הַבְּעַל-שָׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ, שְׂיִנִּיחַ אוֹתוֹ בְּחַיִּים, אֲבָל לֹא יִהְיוּ לוֹ בָּנִים. וּמִמִּילָא לֹא תִהְיֶה לָהֶם הַתְּקַשְׁרוֹת, וַיְהִיָּה נַעֲשֶׂה גִט בֵּינֵיהֶם". [וְסִפֵּר אַחֲרֵי-כֵן רַבְּנוּ ז"ל לְר' חַיִּים שְׁרָה'ס, כִּי הַבְּעַל-שָׁם-טוֹב לָקַח מִמֶּנּוּ הַשְּׂנִיִּים, וְהַכְּרַחֲתִי לְתֵן לוֹ שְׂנִיִּים אַחֲרוֹת]. (וְרַבְּנוּ ז"ל נָתַן אַחֲרֵי-כֵן לְחַיִּים פִּיעֵס צֻעֲטִיל עִם עֲבוֹדוֹת וְסִגּוּפִים וְאָמַר לוֹ, שְׂאָם יִקִּים זֹאת, יִתְהַפֵּךְ גּוֹפּוֹ לַיהוּדֵי כָּשֶׁר מִמֶּשׁ. אֵךְ הָיָה קָשָׁה לוֹ לְקִים כָּל זֹאת וְלֹא קִים.

פּוֹן רַב עֲנִיּוֹת צוֹקְרִיגְעֵן זִי זִיךְ אֹנֵן טַהוֹן עֲבֵרוֹת, רַחֲמָנָא לְצַלֵּן" (קַח רוּבַל וְתֵתֵן זֹאת לְהַבְּלֵן, כִּי מֵרַב עֲנִיּוֹת הוּא מִתְקוּטָט עִם אִשְׁתּוֹ, וְעַל-יְדֵי-זֶה נִכְשְׁלִים שְׂנִיִּים בְּעֵבֵרוֹת). וְתַחֲף-וּמִזְדֵּי הַלֵּךְ וְנָתַן לָהֶם, וְעַל-יְדֵי-זֶה נַעֲשֶׂה שְׁלוֹם בֵּינֵיהֶם. וְאָז בְּהִלְכָתוֹ הִרְהֵר אַבְרָהָם פִּיעֵס בְּדַעְתּוֹ: מַה אִם רַבְּנוּ ז"ל יוֹדֵעַ מַה שֶׁנַּעֲשֶׂה עִם הַבְּלֵן וְאִשְׁתּוֹ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שְׂיֹדֵעַ מִמַּעֲשֵׂי הָרָעִים. וְחִזֵּר וּבָא אֶל רַבְּנוּ ז"ל, שְׂיִתֵּן לוֹ תְּקוּן. וְאָמַר לוֹ רַבְּנוּ ז"ל: "עֵס אִפְּ אִי גּוֹטְעֵן שְׁלֵשׁ סְעֻדוֹת (תֹּאכַל סְעֻדָּה שְׁלִישִׁית טוֹבָה!), וְתִבּוֹא אֵלַי!" וְכֵן עָשָׂה וּבָא אֶל רַבְּנוּ ז"ל. וְאָמַר לוֹ, שְׂיִצְרוֹם מַעֲקָשׁוֹ מוּצְאֵי שְׁבַת-קִדְשׁ עַד שְׁבַת הַבָּאָה. וְתַחֲף וּמִזְדֵּי הַלֵּךְ מִרַבְּנוּ ז"ל בְּשִׂמְחָה עֲצוּמָה, שְׂיֵשׁ לוֹ כְּבֹר תְּקוּן. וְעַם עַד אֲמַצַּע הַשְּׁבוּעַ וְנִחְלַשׁ מְאֹד עַד סִפְנַת נְפֻשׁוֹת. וְזוּגְתּוֹ נִבְהָלָה מְאֹד וְהִבְיָאָה רוּפָא, וְסָבַב פְּנִיּוֹ וְלֹא רָצָה לְהִסְתַּפֵּל עֲלָיו. וְחַשְׁבוּ, שֶׁנַּעֲשֶׂה מִטְרֵף בְּדַעְתּוֹ, רַחֲמָנָא לְצַלֵּן, וְרָצוּ לְהַכְנִיִּס בּוֹ מֵאֲכָל כִּפְיוֹ בְּחֻזְקָה, וְלֹא הִנִּיחַ בְּשׁוּם אִפְּן. וְאַחֲרֵי-כֵן נִחְלַשׁ עוֹד יוֹתֵר, עַד שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל אֲפִלּוֹ לַיְלָךְ. וְהַתְּחִיל לְטַפֵּס עַל יָדוֹ וְעַל רַגְלוֹ, עַד שֶׁהִגִּיעַ אֶל רַבְּנוּ ז"ל. וְתַחֲף וּמִזְדֵּי כְּשָׂבָא, הוֹשִׁיט לוֹ רַבְּנוּ ז"ל כּוֹס קָטָן וּמִלָּא בּוֹ יִי"ש כְּחֻצֵי אֶצְבַּע וְאָמַר לוֹ: "תַּעֲשֶׂה בְּרָכָה וְשִׁתָּה!" וְכֵן עָשָׂה. וְאָמַר לוֹ: "יַעֲצֹט פֶּאָסְט וַיִּטְעֵר!" (עֲכָשׁוֹ תִצּוּם הַלָּאָה!), וּמֵאֵז הוֹקֵל לוֹ וְסִים אֶת כָּל הַשְּׁבוּעַ בְּתַעֲנִית. וּמֵאֵז נַעֲשֶׂה בַעַל תְּשׁוּבָה גְּמוּר כָּל יְמֵי חַיָּיו.

וּמַחֲמַת שְׁבַת ר' חַיִּים שְׁרָה'ס תִּהְיֶה לְאֵה הֵיטָה אֲשֶׁת הָרֵב ר' צְבִי אַרְיֵה, שְׁהִיָּה בֶן הָרֵב מְבָרְסָלֵב, וְהוּא מְלֵא אַחֲר־כָּף מְקוֹם אָבִיו כַּיְדוּעַ, שְׁמַע סְפוֹר זֶה מַחוֹתְנוּ — עַל-כֵּן הִשְׁתַּדַּל אַחֲר־כָּף, שְׁיִהְיֶה נַעֲשֶׂה גַט בִּינֵיהֶם. וְכֵן הִיָּה, שְׁנַתְגַּרְשׁוּ, כִּי לֹא הָיוּ לָהֶם בָּנִים, וְגַם לֹא הִיָּה בִּינֵיהֶם שְׁלוֹם-בַּיִת].

ת.ר.

וְרַבְּנוּ ז"ל יֹשֵׁב שְׁבָעָה בְּכַפֵּר הַנִּלְסָמוֹף לְעִיר בְּרֶסֶלֵב. וְשׁוֹם בְּרִיָּה לֹא בָּאָה אֵלָיו מְרֵב פֶּחַד, וְגַם כִּי יָדְעוּ, כִּי רַבְּנוּ ז"ל רָצָה, שְׁיִהְיֶה בְּסוֹד, וְלֹא יָדְעוּ, הֵיכֵן הוּא נִמְצָא. וְאָמַר אֹז לְר' חַיִּים שְׁרָה'ס: "הֵאָרִיז" לֹא גָלָה לְרַבֵּי חַיִּים וַיִּטַּל כִּי-אִם סוֹד אֶחָד, וְעַל-יְדֵי-זֶה נַעֲשֶׂה, שְׁמַת אֲצִלוּ בֶן אֶחָד, מִכָּל שְׁכֵן שְׁאֵנִי גְלִיתִי לָכֶם כָּל-כָּף סוֹדוֹת רַבִּים כְּאֵלוֹ!"

ת.ר.א.

וְאָמַר לוֹ אֹז גַּם כֵּן בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "אַחֲרֵי כָל הַיְסוּרִים אֶף-עַל-פִּי-כֵן הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ מִיִּטֵּב עֲמֵנוּ, רַק שְׁאִין אָנוּ רוֹצִים לְהַקְטִין אֶת הַיְסוּרִים, וְגַם בְּאִמַּת בְּוֹדָאֵי אֵינָם יְסוּרִים קְטַנִּים, אֲבָל נֶגְדַת דְּבִקּוֹת אַחַת לְהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ מֵהַ שְׁזוּכִין לְאִיזוֹ בְּחִינָה שֶׁל דְּבִקּוֹת בְּמַחְשָׁבָה אוֹ בְּבְחִינָה אַחֲרֵת, כָּל הַיְסוּרִים אֵינָם כְּלוּם נֶגְדַת זֶה, וְעַל יָדָם בְּעֲצָמָם מִתְקַרְבִּים וּמִתְדַבְּקִים אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ, כִּי כְּשֶׁנוֹטְלִין מִמֶּנִּי הַבְּרִיאוֹת, מִי נוֹטֵל מִמֶּנִּי הַבְּרִיאוֹת? הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, אִם כֵּן אֲנִי נִדְבֵק בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְכֵן כְּשֶׁלוֹקַח חֵס וְשְׁלוֹם אֵינָה בֶן, מִי לוֹקַח? הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, אִם כֵּן אֲדַרְבָּא עִתָּה הוּא סְמוּךְ יוֹתֵר אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ, כִּי בְּעוֹלָם הַבָּא סְמוּכִין יוֹתֵר לְהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ."

תרב.

אחר-כך חזר רבנו ז"ל לביתו לעיר ברסלב. ובאו ר' נתן ור' נפתלי אל רבנו ז"ל. והתחיל רבנו ז"ל לספר לפניהם מענין יסוריו הגדולים והעצומים, שיש לו מפל צד וצדי צדדים. ואמר, שיש לו צער ויסורים רבים וגדולים מאד מבית ומבחוץ, דהינו שהוא עצמו יש לו יסורים גדולים ועצומים, כי יש לו מחלה קשה וכאב גדול ויסורים גדולים בגוף, וכן בנפש עובר עליו מה שעובר וכו', וכי דרכו היתה תמיד להתחיל בכל פעם מחדש ולא הניח אותו יתברך אפלו לרגע ממש, כי בכל רגע בער אחריו יתברך והשיג מה שהשיג ועלה במקום שעלה ולחם עם מי שלחם — ועל-כן גם ברוחניות עבר עליו מה שעבר וכו']. וכן מבחוץ היו לו יסורים עצומים מעצם המחלקת הגדולה, שהיתה עליו כל ימיו חנם על לא דבר, ויעלילו עליו דברים אשר לא כן, אשר בדו מלבם, אשר לא עלו על לבו ודעתו פלל, ובפרט בזה הקיץ תכף ומיד אחר ששלח את שני תלמידיו הנ"ל בסימן תק"צ, נתודע להו', והתחיל שוב לחלק על רבנו ז"ל ופער פיו לבלי חק ודבר על רבנו ז"ל מה שדבר ונסע נסיעות לכמה צדיקים מפרסמים לדבר על רבנו ז"ל והוציא דבה ושקרים עליו. והיו לרבנו ז"ל יסורים ועגמת נפש גדולה מזה על מה שנתעוררה שוב מחדש המחלקת עליו, שנשקטה כבר קצת מיום יציאתו מעיר זלאטיפולי כנ"ל בסימן שפ"ב. ובתוך דבריו, שדבר לפניהם צערו הקשה, נכנסה הרבנית (אשת רבנו ז"ל) וקבלה לפני ר' נתן ור' נפתלי על רבנו ז"ל בשלשה דברים: (א) למה אינו מסתכל על עצמו ושומר בריאותו? (ב) למה הוא מטלטל עצמו בדרכים? (ג) למה הניח, שישתלק בנם? וכששמע זאת רבנו ז"ל, ענה ואמר לפניהם: "אדרבה אדרבה אתם תהיו הדיינים! איהר איז א שאד דאס קינד!" ונתן קולו בככי ובדמעות שליש ואמר: "מה אתם יודעים מה גדול ועצום השבר הזה, שהיה בעולם, שנסתלק

הַיֵּלֵד? ! כָּל לִבְכִי נִשְׁבַּר וְנִתַּק מִמְקוֹמוֹ". וְהִדְמַעוֹת יָרְדוּ עַל לִחְיָיו.
וְתַכְףּ וּמִיָּד בְּרָחוּ ר' נִתָּן וּר' נִפְתָּלִי מֵעַצָּם הַצַּעַר וְהַבוּשָׁה, שֶׁנֶּפֶל עַל
פְּנֵיהֶם בְּרֹאוֹתָם הַמְרָאָה הַנוֹרָא הַזֶּה, אִיךָ שֶׁרַבְנוּ ז"ל בּוֹכָה.

תרג.

אַחֲר־כֵּן בַּיּוֹם שֶׁאַחֲרָיו, שֶׁהָיָה יוֹם ו' עֲרֵב-שַׁבַּת-קֹדֶשׁ, חֲזָרוּ
שְׂגִיָּהֶם אֶל רַבְנוּ ז"ל. עָנָה וְאָמַר לָהֶם רַבְנוּ ז"ל: "אֶלְמָלָא לֹא
בְּרַחְתֶּם מִיָּד, תַּכְףּ הַיִּיְתִי מִסִּפְּר לָכֶם דְּבַר יָפֵה מְאֹד!" וּבְזוֹ הַלְשׁוֹן
אָמַר לָהֶם: "וְוָעֵן אִיר לֹוּפֵט נִישְׁט גְּלִיף אַוָּעק, וְוֹאֵלֵט אִיךָ אִיךָ
גִּיּוּוֹעֵן דְּעֶר-צִיילֵט שְׁיִיגֵס!" אַחֲר־כֵּן הִתְחִיל לֹאמַר לַפְּנֵיהֶם תּוֹרָה
נוֹרָאָה וְנִפְלְאָה מְאֹד עַל-פְּסוּק (רוֹת ב, ח): "וַיֹּאמֶר בְּעֹז אֶל רוֹת"
[בְּלִקוּטֵי-מוֹהַר"ן חֶלֶק א', סִימָן סה] הַמְדַּבֵּר מֵעֲנִין תַּקוּן הַנְּשֻׁמוֹת, וְאִיךָ
שְׁצַרִּיכִים מְאֹד לְבַעַל הַשְּׂדֵה, שִׁישְׁגִיחַ עֲלֵיהֶם וּיִתְקַנֵּם. וְזֶה שְׁחֹוֹגֵר
מִתְנַיִו לְהִיּוֹת בְּעַל הַשְּׂדֵה, עוֹבְרִין עָלָיו יִסּוּרִים הַרְבֵּה בְּלִי שְׁעוֹר,
רַחֲמָנָא לְצַלּוּ, וְהוּא בְּגִדְל כַּחוּ עוֹבֵר עַל כָּלָם וְעוֹשֶׂה פְּעֻלוֹת הַשְּׂדֵה
כְּמוֹ שְׁצַרִּיךְ.

תרד.

וְאִף שָׂרֵק עַכְשָׁו בְּקִיץ זֶה גְּלֵה רַבְנוּ ז"ל עֲנִין הַנוֹרָא וְהַנְּפִלָּא
הַזֶּה מִתַּקוּן הַנְּשֻׁמוֹת, וְאִיךָ שְׁצַרִּיכִין לְבַעַל הַשְּׂדֵה, וְהוּא חָגֵר מִתְנַיִו
לְזֶה לְהִיּוֹת הַבְּעַל הַשְּׂדֵה (כְּמַבְאָר בְּפָנִים הַתּוֹרָה, עֵין שָׁם) —
אֶף-עַל-פִּי-כֵן כְּבַר דְּבַר מִזֶּה רַבְנוּ ז"ל לַפְּנֵי כְּמָה שְׂנִים בְּהִיּוֹתוֹ גֵּר
עוֹד בְּזִלְאֵטִיפּוֹלִי (עֵין לְעִיל סִימָן שִׁמַּח). וְעַתָּה עֲמַד וְרָאָה וְהַשְׁתּוֹמֵם,
אִם בְּעַל נֶפֶשׁ אַתָּה, אֶל מָה זָכָה יְלוּד אִשָּׁה בְּזֶה הָעוֹלָם, כִּי לֹא עֲמַד
אֶפְלוּ רָגַע אֶחָד בְּמַדְרַגָּה אַחַת, וּבְכָל שְׁעָה וּבְכָל רָגַע זָכָה לְעוֹנִינִים
חֲדָשִׁים, נוֹרָאִים וְנִפְלְאִים, מִכָּל שָׁפָן מָה שְׁזָכָה בְּאֵלוֹ הַשְּׂנִים!

תרה.

אחר-כך בשבת-קדש אמר רבנו ז"ל תורה על פסוק (תהלים קב, י): "ושקני בבכי מסכתי", שקדם תדושי תורה צריכין לבכות [בלקוטי-מוהר"ן חלק א', סימן סב], ואז אמר על עצמו, שבכל עת שהוא מחדש תדושי תורה, הוא בוכה מקדם.

תרו.

אחר השבת ארע הספור, שר' נתן ור' נפתלי הלכו על הרחוב, ובאה לפניהם ערלית פרוצה מאד, רחמנא לצלן, וסבבו את פניהם לבלי להסתכל עליה וכו'. ואחר-כך כשבאו אל רבנו ז"ל, אמר לפניהם הגלוי הנורא של "אריך אנפין דקלפה" [בלקוטי-מוהר"ן חלק א', סימן רמב]. ואז הרגישו מרחוק את עצם רוח קדשו של רבנו ז"ל, ואיך ששום דבר אינו נעלם ממנו.

תרו.

ובין כך להב הז' מחדש את המחלקת על רבנו ז"ל בזה הקיץ ונסע נסיעות בשביל זה אל כמה צדיקים מפרסמים ולדבר מרירות על רבנו ז"ל. וכן נסע אל הרב הקדוש מברדיטשוב להיות אצלו על שבת-קדש. ורבנו ז"ל ראה את זה ברוח קדשו, כי הז' ישבת אצל הרב הקדוש מברדיטשוב, על-כן צוה את ר' נתן ור' נפתלי, שרצונו שישעו אצל הרב הקדוש מברדיטשוב וישבתו אצלו. והם לא ידעו מאומה ותכף ומיד נסעו. ויהי כשהגיעו לברדיטשוב, נתודעו, שהז' גם-כן שם וישבת אצל הרב הקדוש מברדיטשוב. והיה בדעת ר' נפתלי לחזור, כי לא רצה להיות עמו בשלחן אחד, אך ר' נתן אמר לו: "יען שרבנו ז"ל שלח אותנו, שנסבת אצל הרב הקדוש מברדיטשוב, בודאי ידע מה שעשה, ואנחנו מחיבים לקיים שליחתו. ואדרבה נשב עמו בשלחן אחד, ואם יפתח פיו לדבר סרה, אנו נעמד ונמחה ונשתיקו!" וכן היה, שהתחבאו עד זמן שבת-

קדש, כי אם הִיָּה הָרַב הַקְּדוּשׁ מִבְּרִיטְשׁוּב רוֹאֵה אוֹתָם, הִיָּה שׁוֹלַח אוֹתָם חֲזָרָה. וְכֵן הִיָּה, שְׁנֹכְנְסוּ לְקַבְּלַת-שִׁבְתָּהּ. וְחֻכָּךְ וּמִיד קַבְּלָם הָרַב הַקְּדוּשׁ מִבְּרִיטְשׁוּב בְּכַבּוּד גָּדוֹל וּבִכְפָּרֵט אֶת ר' נֶתָן, שֶׁהִיָּה חַבִּיב בְּעֵינָיו מְאֹד. וְשָׂאֵל אוֹתָם: "לָמָּה בָּאתֶם עִכְשָׁו בְּשַׁעֲהָ שֶׁהוּא פֹה?" וְשִׁתְּקוּ וְלֹא עָנּוּ לוֹ. וּכְשֶׁהִגִּיעַ זְמַן הַסַּעֲדָה, לֹא יָשְׁבוּ ר' נֶתָן וְר' נִפְתָּלִי אֶצֶל הַשְּׁלֵחָן, עַד שֶׁרָאוּ שִׁישֵׁב הוּז' עַל מְקוֹמוֹ — אִזּוּ בְּחֵרוֹ מְקוֹמָם אֶחָד כְּנִגְדּוֹ וְאֶחָד מִצְדּוֹ, בְּכַרִּי שָׂאֵם יִפְתַּח פִּיּוֹ לְדַבֵּר עַל רַבְּנוּ ז"ל, יַעֲמְדוּ כְּנִגְדּוֹ וּיְקִימוּ "לֹא תַעֲמֹד עַל דָּם רַעֲךָ". אַחֲר־כֵּן הִגִּישׁוּ בְּקַבּוּק יָיִן עַל הַשְּׁלֵחָן. וְלִקַּח הָרַב הַקְּדוּשׁ מִבְּרִיטְשׁוּב אֶת הַבְּקַבּוּק וְנָתַן אֶת זֶה לְר' נֶתָן, שֶׁהוּא יַחֲלַק לְהַמְסִיבִים, וְכֵן קָרַב הָרַב אֶת ר' נֶתָן מְאֹד. וְעַבְרָה הַשִּׁבְת-קְדֵשׁ בְּשָׁלוֹם, כִּי הוּז' פָּחַד לִפְעַר פִּיּוֹ נִגְדָם, כִּי רָאָה וְשָׁמַע, שֶׁהֵם מְסוּרִים מְאֹד בְּלֵב וּנְפֶשׁ אֶל רַבְּנוּ ז"ל. אֲמַנָם בַּיּוֹם רִאשׁוֹן בְּבִקְרָה נִכְנַס הוּז' אֶצֶל הָרַב וְסִפֵּר לְפָנָיו לְשׁוֹן הַרְעָה שֶׁל שְׁקָר, שֶׁשָּׁמַע, שֶׁמִּגְדַּל חֶשֶׁק רַבְּנוּ ז"ל, שְׂאֲנִישֵׁי-שְׁלוֹמוֹ יִתְפַּלְלוּ בְּהַתְּלַהֲבוֹת, הַתִּיר לָהֶם שְׁתִּית יִי"ש קִדְּם הַתְּפִלָּה — וְזֶה הִיָּה כְּקוֹבֵלְנָא לְפָנֵי הָרַב, וְהִלֵּךְ לוֹ לְדַרְכּוֹ. אַחֲר־כֵּן בְּשֹׁנְכְּנֵסוֹ ר' נֶתָן וְר' נִפְתָּלִי לְהָרַב, אִזּוּ סִפֵּר לָהֶם מַה שֶּׁשָּׁמַע, וְשָׂאֵל אוֹתָם: "הֲאֵם זֶה אֲמַת, שֶׁרַבְּכֶם הַתִּיר לָכֶם שְׁתִּית יִי"ש קִדְּם הַתְּפִלָּה, שֶׁתְּתַפְּלְלוּ בְּהַתְּלַהֲבוֹת?" וְהֵם תַּכְּף וּמִיד הִרְגִּישׁוּ, שֶׁהַדְּבוּרִים הָאֵלֶּה הִיוּ דְבוּרִים אֲרִיסִים שֶׁל הוּז', וְהַתְּחִילוּ שְׁנִיחָם לְצַעֲק: "רַבִּי, אֵיךְ אוֹיֵךְ? אֵיךְ זֹאֵלֵט אֲזַעֲלָכֶעס זְאֲגָן?" וְהָרַב רָאָה תַּכְּף וּמִיד, שֶׁהוּז' הוֹצִיא שֵׁם רַע וְאָמַר שְׁקָר עַל רַבְּנוּ ז"ל, וְהִשִּׁיב תַּכְּף וּמִיד: "גִּיּוֹן, גִּיּוֹן, נִישֵׁט אֵיךְ זְאֵג אֲזוּי, נֹאֲהָר עַר הָאֵט דָּאס מִיר אֵן גִּירְעֵדטֵט!" וְהִפְלִיג מְאֹד בְּשִׁבְחַת רַבְּנוּ ז"ל, כִּי הָרַב הַקְּדוּשׁ מִבְּרִיטְשׁוּב אֶחָז מְאֹד מְרַבְּנוּ

(ב) רַבִּי, אֲתֵם גַּם? אֲתֵם תֹּאמְרוּ כִּזְאת?

(צ) לא, לא, אֲנִי לֹא אוֹמֵר כֵּן, בַּק הוּא הַטָּעָה אוֹתִי!

ו"ל.ק. וְאִזּוֹ רָאוּ ר' נִתָּן וְר' נִפְתָּלִי רוּחַ קִדְשׁוֹ שֶׁל רַבְּנֵנוּ ו"ל, כִּי מִי יוֹדֵעַ מָה הָיָה נַעֲשֶׂה, אִם לֹא הָיוּ בָּאִים אֶזְ אֶצְלוֹ, אוֹלֵי הָיָה פּוֹעֵל אֶצְלוֹ הַלְשׁוֹן הָרַע וְהַשְּׁקֵר, שְׁאָמַר הַזֶּה.

[אֶחָד שָׁאַל אֶת ר' נִתָּן, אֵיךְ הָיִיתָ יָכוֹל לֵישֵׁב עִמּוֹ בְּשִׁלְחָן אֶחָד. וְהַשִּׁיב לוֹ ר' נִתָּן: "אִם הָיָה פּוֹתַח אֶת פִּי לְפַעֵר עַל רַבְּנֵנוּ ו"ל, הָיִיתִי תוֹפְסוֹ בְּזַקְנוֹ וְצוֹעֵק עָלָיו וְכוּ' וְהָיִיתִי מְקִיָּם 'לֹא תַעֲמֹד עַל דָּם רָעָף"']

ת.ר.ח.

בְּיוֹם א', ה' בָּאָב הָיָה הַיְאָרְצִיִּט שֶׁל הָאָרִיז"ל וְרַבְּנֵנוּ ו"ל יָצָא מִבֵּיתוֹ לְנִסְעַ לְדַרְכוֹ, שְׁנוֹסֵעַ עַל שַׁבַּת נַחֲמוּ לְהֵיוֹת בְּמַעֲרֻדֵי וְיוֹקָא אוֹ בְּטִשְׁהָרִין. וַיְהִי כְּשִׁיְצָאוּ מְעִיר לְאֲדִיז"ן, עָבְרוּ הַרְבֵּה חִילִּים מִחֵיל הַקּוֹזָקִים, וְהִתְחִיל רַבְּנֵנוּ ו"ל לְדַבֵּר מִעֲנִין מְדִינַת רוֹסְיָא וּמָה שִׁיְהִיָּה נַעֲשֶׂה עִמָּהֶם עַד בִּיאַת הַגּוֹאֵל וּמִבִּיאַת הַגּוֹאֵל עַד תְּחִילַת הַמָּתִים. הִפָּה שְׁמַעוּ נֶכֶן תְּמַהוּ וְעַמְדוֹ מִשְׁתוֹמְמִים עַל הַמְרָאָה הַנּוֹרָא הַזֶּה. וְעַל הַעֲגָלָה יָשְׁבוּ רַבְּנֵנוּ ו"ל וְסָמוּךְ לוֹ חֲתָנוּ ר' יוֹסֵקָא, וּמִמּוֹלֵם יָשְׁבוּ ר' נִתָּן וְר' נִפְתָּלִי, וְעַל שְׁנֵי צְדִי הַעֲגָלָה יָשְׁבוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים מְטַעֲפָלִיק אֶחָד מִצַּד זֶה וְאֶחָד מִצַּד הַשְּׁנַיִ. וְכֻלָּם הִסְתַּכְּלוּ עַל פְּנֵי רַבְּנֵנוּ ו"ל

ק) שְׁמַעְתִּי, שֶׁהֵרֵב הַקְדוֹשׁ מִבְּרִדֵּיטְשׁוֹב הָיָה פַּעַם אַחַת בְּעִיר טְרֵהֲאוֹיִצָא וְהָיָה מִסֵּב שֶׁם עַל סַעֲדָה, שְׁעֵשׂו לְכַבּוּדוֹ. וְהָיָה שֶׁם קֶהֶל גְּדוֹל. וּמִחֲמַת שֶׁהֵרֵב מְאֹנְשֵי הָעִיר טְרֵהֲאוֹיִצָא הָיוּ מְאֹנְשֵי רַבְּנֵנוּ ו"ל, הַפְּלִיג מְאֹד מְאֹד בְּקִדְשַׁת רַבְּנֵנוּ ו"ל מִצַּד עֲצֻמוֹ מִלְּבַד קִדְשָׁתוֹ מִצַּד זְכוּת אֲבוֹתָיו הַקְדוֹשִׁים. וְאַחַר־כֵּן הַפְּלִיג מְאֹד בְּמַעֲלַת הַמְקַרְבִּים שֶׁל רַבְּנֵנוּ ו"ל וְאָמַר, שֶׁהוּא יוֹדֵעַ, שֶׁרַבְּסֵם כְּכֻלָּם הֵם לוֹמְדִים מְפֻלְגִים, יְרָאִים וְשִׁלְמִים וְאֲנָשֵׁי מַעֲשֶׂה וּבְעֵלֵי מְדֻרְגָה. וְאִזּוֹ אָמַר עַל ר' נִתָּן, שֶׁהוּא צְדִיק. אַחַר־כֵּן בְּנִסְעוֹ מִשָּׁם וַיָּשֵׁב עִמּוֹ בְּעֲגָלָה שְׁלוֹ הֵרֵב שְׁמוּאֵל יִצְחָק מִטְשְׁהָרִין, אָמַר לוֹ הֵרֵב הַקְדוֹשׁ מִבְּרִדֵּיטְשׁוֹב: "תְּאָמִין לִי, אִם הָיִיתִי יוֹדֵעַ, שֶׁהָעוֹלָם יִשְׁמַעוּ בְּקוֹלִי, אִזּוֹ הָיִיתִי צוֹעֵק בְּקוֹל גְּדוֹל מִסוּף הָעוֹלָם וְעַד סוּפוֹ, שֶׁכֵּל מִי שְׂרוּצָה לְהֵיוֹת אִישׁ כְּשֵׁר וְצְדִיק וְעוֹבֵד ה' בְּאַמְת, יְהִיָּה זְהִיר וְנָרִיז לְהִתְקַרֵּב אֶל הֵרֵב הַקְדוֹשׁ מוֹהַר"ן מִבְּרִסְלָב, אִךְ יִדְעֵתִי נְאֻמָּה, כִּי לֹא בִי לִי, שְׁלֹא יִשְׁמַעוּ בְּקוֹלִי, אִךְ גַּם תַּתְּעוֹרֵר עַל־יְדִידֵיזֶה מִחֻלְקַת גְּדוֹלָה גַּם עָלַי. וְאוֹלֵי יֵשׁ אֶחָד, שֶׁמְהַרְהֵר בְּתוֹשִׁבָה עַל־יְדִי, וְאַפְסִיד גַּם אֶת זֹאת — עַל־כֵּן אֲנִי מְכַרַח לְשִׁתֵּק בְּעֲנִין זֶה!"

בשעה שספר את כל סדר ביאת הגואל. אחר-כך רצה ר' נתן לחזור איזה דבור עם ר' יוסקא וראה ר' נתן, שאינו יודע שום דבר. וכן ר' נפתלי שאל משהו את שני האנשים מטעפליק, ולא ידעו שום דבר. אז הבינו ר' נתן ור' נפתלי, שרבנו לא רוצה, שתדע מזה שום ברירה (והדבר היה "מפליא לעשות" פלאי פלאות, איך שיושבים על-יד רבנו ז"ל, וכל אחד מסתכל על פניו, והוא מדבר ומספר, ושום ברירה לא שמעה רק ר' נתן ור' נפתלי. ור' נתן כתב את כל הענין בראשי-תבות, ונקרא אצלנו בשם "מגלת הסתרים").

ונומצאת תחת-ידי העתקה מכתב-יד ר' אלטיר טעפליקער, והוא שני חלקי "מגלת סתרים": חלק א' מה שספר עכשו ביום א', ה' באב תקס"ו, וחלק ב' מה שספר ביום ו', ערב-שבת-קדש ח' באב תקס"ט (עין לקמן סימן תתל"ג). אחר חלק א' נכתב כך: "בתחלה לא ידעו, כי הוא זה אחר-כך יבוא לכל אחד על דעתו, שהוא משיח, עד שידעו כלם". ומסיים: "והרבה נשכח מיד ולא נכתב כלל, כי ספור זה שהה בערף שתי שעות, וצוה, שלא לדבר מזה ולכתב ברמז, ותכף נשכח הרב, כי לא נכתב מיד").

(ומחמת אזהרת רבנו ז"ל, שיהיה בסוד, אף שנכתב רק בראשי-תבות, ואי-אפשר להבינו כלל — מנעתי את עצמי להדפיסו, ונשאר תחת ידי בכתב-יד...)

ידוע בין אנשי-שלומונו, שר' נתן מסר את המגלת סתרים, הינו מה שכתוב שם, אל תלמידו המבהק ר' נחמן טולטשינער. ופעם אחת שאל ר' נחמן טולטשינער את ר' נתן, מדוע אינו מוסר את המגלת סתרים לבנו ר' יצחק ולבן ר' נפתלי ר' אפרים. ענה לו: "איך בין אויף זיי ברגז, זיי זענען מארק מענטשן. זאלן זיי נישט זיין קיין מארק מענטשן, וואלט זיי דער אויבערשטער אויף אויס געפיהרט" (אני ברגז עליהם, הם אנשי שוק. אם הם לא היו בשוק, גם אז הקדוש-ברוך-הוא היה מנהיגם ומפנינסם). ור' נחמן טולטשינער מסרו לבנו ר' אברהם. ור' אברהם ראה בתחלה את ר' אייזיקל

פְּעֻלַת-הַצְדִּיק

שמה

מאומן־ איך שְׁמסר נפשו בְּעִנְיֵי רַבְּנוּ ו"ל — על־כֵּן מָסַר לוֹ אֶת הַמַּגְלַת סְתָרִים, אֵךְ אַחֲר־כֵּךְ הִתְתַּרְטַר ר' אַבְרָהָם מָאד לָמָּה הָיָה צָרִיךְ לְגַלוֹת לוֹ, כִּי רָאָה, שְׂאִינוּ בַר הַכִּי, אֵךְ שֶׁהָיָה בְּעַל צְדָקָה גְדוֹל כָּל־כָּף, אָבָל אֶסוּר לְגַלוֹת אֶת הָעֲנָן הַזֶּה לְזָרִים — עַל־כֵּן הִתְפַּלֵּל שָׁנָה שְׁלֹמָה, שִׁישְׁפַח ר' אִיזִיקָל אֶת כָּל מַה שְׁגָלָה לוֹ. וְכֵן הָיָה, לְשָׁנָה הַבָּאָה כְּשִׁבָּא ר' אַבְרָהָם מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַל רֹאש־הַשָּׁנָה, הִתְחִיל לְחַקֵּר אֶצֶל ר' אִיזִיקָל וְהָבִין מִדְּבָרָיו, שְׂאִינוּ יוֹדְעִי מְאוּמָה. וְר' אַבְרָהָם מָסַר לוֹ... וְר' מָסַר לוֹ... הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יִזְכְּנוּ לְהִתְבַּשֵּׁר בְּשׁוּרוֹת טוֹבוֹת, אָמֵן כֵּן יְהִי רְצוֹנוֹ.]

ר) הוא הָיָה עֲשִׂיר גְדוֹל עַד מָאד וּמָסַר נַפְשׁוֹ עַל כָּל עִנְיֵי רַבְּנוּ ו"ל, חֵלֶק וּפְזוֹר צְדָקָה בְּיַד רַחֲבָה לְכָל אֲנָשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ וּבָנָה אֶת הַקְּלוּזִי בְּעִיר אֲוֵמָן בַּפַּעַם הַשְּׁלִישִׁית בְּאֲבָנִים יְפוֹת עַד מָאד (וְעוֹמֵד עַד הַיּוֹם וּמְשַׁמֵּשׁ לְהַרְסִים, יַמַּח שָׁמָּם וְזוֹכְרָם, לְבֵית חֲרָשֶׁת שֶׁל בְּרוּז, כִּי הָיָה חָבֵל לָהֶם לְסַתְרוֹ מִרַב יָפְיוֹ וְחִזְקוֹ). בְּתַחֲלָה הָיָה עֲנִי גְדוֹל עַד מָאד וַיֵּשֶׁב בְּבֵית־הַמְדַרְשׁ כָּל הַיּוֹם, וְהָיָה מִר לוֹ מָאד מָאד כְּנִרְךָ עֲנִי. וּפַעַם אַחַת עָלָה עַל צִיּוֹן רַבְּנוּ ו"ל וַיְכַחֵּשׁ שָׁם בְּמַר נַפְשׁוֹ וְאָמַר לְרַבְּנוּ ו"ל כְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "רַבִּי, אֵיךְ וַיִּישׁ וַיִּוֹאֵס אֵיךְ וַיִּלֵּט מֵאֲכָן פּוֹן מִיר (שִׁיְהִיָּה עֲנִי), אָבְעַר אֵיךְ קָעַן דָּאֵס נִישְׁט אֵיבְעַר טְרָאגֵן" (רַבִּי, אָנִי יוֹדֵעַ מַה אָתָּה רוֹצֵה לַעֲשׂוֹת מִמֶּנִּי, אָבָל אָנִי לֹא יְכוֹל לְשֹׂאת זֹאת!), וַיְכַחֵּשׁ שָׁם הַרְבֵּה מָאד מָאד. וְאַחֲר־כֵּךְ כְּשִׁיבֵר מֵהַצִּיּוֹן, פָּגַשׁ עֲשִׂיר אֶחָד וּשְׂאָלוֹ: "אוּלַי אַתָּם רוֹצִים לַעֲבֹד אֶצְלִי בְּתוֹר נְאֻמָּן?" וְחָכַף וּמְיַד הַסְּכִים וּמִצָּא חֵן בְּעִנְיֵי הָעֲשִׂיר מָאד מָאד. וּמְחַמַּת שְׂר' אִיזִיקָל הִתְפַּלֵּל גַּם עַל צִיּוֹן רַבְּנוּ ו"ל, שְׂרוּצָה לְזִכּוֹת לְנִסְעַ לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל וּלְקַיֵּם רְצוֹנוֹ שֶׁל רַבְּנוּ ו"ל לְהִיּוֹת עַל־כָּל־פְּנִים פַּעַם אַחַת בְּחַיֵּי בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, וַיַּעַן שְׁמִצָּא חֵן בְּעִנְיֵי הָעֲשִׂיר, סָבַב הַקְּדוּשׁ־כְּרוּךְ־הוּא סְבוֹת לְטוֹבָה, כִּי הָעֲשִׂיר הִצְרִיךְ לְנִסְעַ לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, כִּי מֵת אֶחָד מִמְּשַׁפְּחַת אֲשֶׁתּוֹ, וְהִיָּתָה מְחַלְקַת גְּדוֹלָה בֵּין הַיּוֹרְשִׁים אֵיךְ לְחֵלֶק הַיְרֵשָׁה. וַיִּבְקֶשׁוּ בְּנֵי הַמְּשַׁפְּחָה אֶת הָעֲשִׂיר, שֶׁהוּא יָבֹא וַיִּפְשֵׁר בֵּינֵיהֶם. אֵךְ מְחַמַּת כִּי הוּא הָיָה טְרוּד עִם כְּמָה מְאוֹת פּוּעֲלִים, לֹא הָיָה יְכוֹל לְנִסְעַ. וְעַל־כֵּן שָׁלַח בְּמִקְוָמוֹ אֶת ר' אִיזִיקָל וְשָׁלַם לוֹ כְּרִטִּים נְסִיעָה הַלוֹךְ וְשׁוֹב. וְזָכָה ר' אִיזִיקָל עַל־יְדִיָּה לְהִיּוֹת בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל. וּכְשִׁחְזַר מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, הִתְחִיל לַעֲלוֹת מַעְלָה מַעְלָה, עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה בְּעֲצָמוֹ עֲשִׂיר גְדוֹל. וְהָיָה לוֹ בֵּית חֲרָשֶׁת שֶׁל כְּמָה מְאוֹת פּוּעֲלִים. וְעוֹר כָּל יְמֵי חַיָּיו לְכָל אֲנָשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ בְּאִפְּן יוֹצֵא מִן הַכָּל (נְפֻטַר בַּח"י טַבַּת). וְשָׁנֵי אֲנָשִׁים מֵאֲנָשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ הַכְּנִיסוּ אֶת מִשְׁתּוֹ עִמּוֹ עַל צִיּוֹן רַבְּנוּ ו"ל אַחַר מִיתָתּוֹ, כִּי כָּךְ שָׁמְעוּ מִפִּיו, כִּי רוֹצֵה לְהִיּוֹת עוֹד קֹדֶם הַקְּבוּרָה בְּצִיּוֹן רַבְּנוּ ו"ל. וְזָכָה, שְׁנֹתָקַים רְצוֹנוֹ. וְזָקְנֵי אֲנָשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ הַקְּפִידוּ עַל דְּבַר זֶה מָאד, אֵךְ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עוֹשֶׂה רְצוֹן יִרְאִיו. וְכַהֲלֹנָה שְׁלוֹ הָיָה קָהֵל רַב, תְּהֵא נִשְׁמָתוֹ צְרוּרָה בְּצִרוּר הַחַיִּים).

תרט.

וּרְבִנוּ ז"ל אָמַר אָז, שְׁפָכַר הָיָה מְשִׁיחַ מוֹכֵן, שְׂיָבֹא בְּעוֹד כַּמָּה שָׁנִים, וַיַּדַּע בְּאִיזוֹ שָׁנָה וּבְאִיזָה חֹדֶשׁ וּבְאִיזָה יוֹם יָבֹא, אִךְ עֲכָשׁוּ בְּנֵדָאֵי לֹא יָבֹא בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן. וּכְפִי הַמּוֹבֵן מִדְּבָרָיו הָיָה, שְׁהַעֲפֹב הָיָה, מִחֲמַת שְׁנַפְטָר אֲצֻלוֹ בְּנוֹ הַקָּטָן שְׁלֵמָה אֶפְרַיִם.

תרי.

אֲחֵר שְׁסַפֵּר רַבְּנוּ ז"ל אֶת כָּל סֵדֶר בִּיאַת הַגּוֹאֵל כַּנִּל, בְּאֵה עֲלֵיהֶם שְׁמִחָה עֲצוּמָה, וְשִׂמְחוּ מְאֹד. וַיִּרְדּוּ ר' נִתָּן וְר' נִפְתָּלִי, כִּי הֵם לֹא נִסְעוּ עִם רַבְּנוּ ז"ל לָעִיר מְעַדְוּוֹדִיוֹקֶע רַק לָוּ אֶת רַבְּנוּ ז"ל אֶל דְּרָכּוֹ. (וְאַחֲר־כֵּן כְּשִׁחְזַר רַבְּנוּ ז"ל אֶל בֵּיתוֹ שְׁבַעִיר בְּרִסְלָב, דְּבַר עֲמוּ ר' נִתָּן, אִיךְ שְׁאַחֲרֵי הַסְּפּוֹר הַנִּל מִסֵּדֶר בִּיאַת הַגּוֹאֵל הָיָה בְּשִׂמְחָה עֲצוּמָה עַד מְאֹד כָּל הַזְּמַן. וְאָמַר רַבְּנוּ ז"ל, שְׁגַם הוּא נַעֲשֶׂה שְׂמִיחַ מְאֹד אַחֲרֵי הַסְּפּוֹר הַנִּל. וְאָמַר לוֹ ר' נִתָּן: "אֲמַת, שְׁטוֹב וַיִּפֶּה הַדְּבָר מְאֹד, אִךְ מְתִי יִהְיֶה זֹאת?" עָנָה וְאָמַר רַבְּנוּ ז"ל: "אֲבָל הַסְּפּוֹר בְּעֲצָמוֹ מְזֵה הוּא דְּבַר גְּדוֹל מְאֹד. כְּשָׁבָא עֲנִין זֶה לְתוֹךְ שִׂיחָה בְּזֵה הָעוֹלָם מֵה שְׁהִיָּה גִנוּז בְּחֻדְרֵי חֻדְרִים, זֶה בְּעֲצָמוֹ הוּא דְּבַר גְּדוֹל מְאֹד".)

אֲשֶׁרִינוּ, שְׁזָכִינוּ לְשִׁמְעַ דְּבָרִים גְּנוּזִים כְּאֵלֶּה אֲשֶׁר לֹא נִשְׁמָעוּ מֵעוֹלָם!

תריא.

בְּשַׁבַּת נִחְמּוּ הָיָה רַבְּנוּ ז"ל בְּעִיר טְשֶׁהְרִין, וְשֵׁם אָמַר לְפָנָי אֲנִשִּׁי-שְׁלוֹמְנוּ: "אִיךְ וְעַל שׁוֹיִן אֵן הֵיִיבֵן מְעַשִּׂיּוֹת דְּעַר-צִיִּילָן!" [וְכֹנֶנֶת דְּבָרָיו הַקְּדוּשִׁים הֵיְתָה, מְאַחֵר שְׁאִינוּ מוֹעִיל לָכֶם לָשׁוּב אֶל

השם יתברך על-ידי התורות והשיחות הקדושות וכיוצא בזה (מה שעסק ביגיעות גדולות כל ימיו להשיבנו אל השם יתברך באמת לאמתו), ומאחר שאינו מועיל כל אלה — על-כן הוא מתחיל לעסק בספורי מעשיות]. וספר להם מעשה ראשון מאבדת בת מלך.

תריב.

ביום ב' פֶּרַשַׁת עֵקֶב, י"ג בָּאָב בְּדָרְכוֹ חֲזָרָה לְעִיר בְּרֶסֶלַב אָמַר רַבֵּנוּ ז"ל תּוֹרָה. ויסוד הענין, כי באשר האדם צריך לעצה, אזי ישאל עצה מהצדיקים או מתלמידיהם או על-פל-פנים מבני הצדיקים וכו', ועל-ידי-זה נמתקין כל הדינים, וזוכה להנצל מיסורים, שלא יבואו עליו כָּלֵל, וְאָפְלוּ אִם חָס וְשָׁלוֹם יָבֹאוּ עָלָיו הַיְסוּרִים, זֹכָה עַל-יְדֵי-זֶה לְקַבֵּל אוֹתָם בְּאֵהָבָה וּבְשִׂמְחָה וְזֹכָה לְרֵאוֹת הַהֲתַגְלוֹת אֱלֹקוֹת, אִיךָ שֶׁהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ מְצַמְצֵם אֶת עַצְמוֹ כְּכֹחַ וּמִתְלַבֵּשׁ עַצְמוֹ בָּהֶם — וְעַל-יְדֵי-זֶה מְגִיעַ עַל-יְדֵי הַיְסוּרִים לְרַב טוֹב וּלְחֶסֶד גָּדוֹל וְכוּ', עֵינֵי שָׁם. (ומחמת שתורה זו היא מלשון החברים, לא הדפיסו ר' נתן. ועכשוו כבר נדפס תורה זו בסוף הלקוטי-מוהר"ן בחלק הוספות תורות מכתב-יד רבנו ז"ל).

תריג.

אחר-כך חזר רבנו ז"ל לעיר ברסלב. וחזר וספר לאנשי-שלוֹמֵנו אֶת הַמַּעֲשֵׂה מֵאֲבֹדַת בַּת-מֶלֶךְ. וכשהתחיל לספר, אמר לאנשי-שלוֹמֵנו בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "אֵינִי וְעַג הָאֵב אִיךָ דְעַר צֵיילֵט אֲמַעֲשֶׂה, וְאִם וְעַר עֵס הָאֵט זֵי גִיְהֶעֶרֶט, הָאֵט גִּיְהָאֵט אַ הֶרְהוֹר תְּשׁוּבָה"^ה. און דאס איז די מעשה^א... וספר, כְּמוֹ שֶׁנֶּדְפַס כְּבָר [בספורי מעשיות מעשה א'].

(ת) בדרך ספרתי מעשה, שכל מי שהיה שומעו, היה לו הרהור תשובה.

(א) וזה הוא המעשה...

תריד.

יום ב', ד' באָלול: ספר רבנו ו"ל לאנשי שלומנו מעשה מבטחון. והוא מוסר השכל, איך שעל-ידי תקף מדת הבטחון יכולים לחיות חיים טובים [ונדפס בקונטרס מיוחד].

תקס"ז

טרטו.

ראש השנה תקס"ז: קבוצ גדול מאנשי-שלומנו מתקבצים אצלו כדרךנו בכל שנה (כנ"ל בסימן תיט). ובסעדה שלישית אמר רבנו ו"ל תורה ארבה על-פי מאמר האיזרא רבא "פתח ר' שמעון" [בלקוטי-מוהר"ן חלק א', סימן ס']. ואז קדם אמירת התורה ובעת אמירת התורה הייתה התעוררות גדולה ונוראה מאד בין אנשי-שלומנו. ובעת שהכין רבנו ו"ל את עצמו לומר תורה, נפל לכל אחד מאנשי-שלומנו במחשבתו איזה פסוק או מאמר חז"ל מהתורה הזו, ול הרבה מאנשי-שלומנו בא במחשבתם המאמר חז"ל (תענית כג): מי איכא דניים שבועין שגין: "ווי קען מען אפ שלאפן די זיבציג יאהר?" (המובא בפנים התורה. ואחר-כך כשאמר רבנו ו"ל התורה, הייתה התעוררות רבה בין אנשי-שלומנו, וככו הרבה מרב דבקות. וכשהגיע רבנו להפסוק: "עורו ישנים מתרדמתכם", אמרו בנגון ובהתעוררות ובדבקות עצומה כזו, עד שכל אנשי-שלומנו התחילו לבכות בקול גדול, והצרך רבנו להפסיק אמירת התורה, עד שנשקט קול הבכיה. ואז המשיך אמירת התורה, עד שגמרה. וכשגמר אמירת התורה, ענה ואמר, שהיתה זו חתנה יפה ("סע

ג'ווען א שיין חתונקלע"). וְהָיָה רְאוּי לְבַקֵּשׁ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עִם הַפְּמִלְיָא שֶׁל מַעֲלָה עַל הַחֲתֻנָּה. וְעַל זֶה עָנָה לוֹ ר' נֶתָן: "בְּנֹדָא הָיוּ כָּאן!" וְהָשִׁיב לוֹ עַל-זֶה רַבְּנֵי ו"ל: "מִן הַסֵּתֶם" (כְּאוֹמֵר, שֶׁבְּנֹדָאֵי וּבְלֵתֵי סַפְק, שֶׁהָיָה שָׁם הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עִם כָּל הַפְּמִלְיָא שֶׁל מַעֲלָה). [וְכֵן אָמַר אֲזַי רַבְּנֵי ו"ל לְאַנְשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ, שֶׁהָיָה יָכוֹל לְהַחְזִיק אוֹתָם בְּעֵינַי אֲמִירַת הַתּוֹרָה הַזֹּאת שֶׁלְּשָׁה יָמִים וְשִׁלְשָׁה לַיְלוֹת, וְלֹא יִדְעוּ בֵּין יוֹם לְלֵילָה כָּלֵל].

תרטז.

וּכְשֶׁהָלְכוּ רַב הָעוֹלָם מִן הַשְּׁלֶחֶן, עָנָה וְאָמַר רַבְּנֵי ו"ל בְּדַרְךְ צַחוֹת: "הַיּוֹם אָמַרְתִּי שֶׁלְּשָׁה דְּבָרִים, שֶׁלֹּא כְּדַבְרֵי הָעוֹלָם: א. הָעוֹלָם אֹמְרִים, שֶׁסְּפוּרֵי-מַעֲשִׂוֹת מְסֻגָּלִים לְשָׁנָה — וְאֲנִי אָמַרְתִּי, שֶׁעַל-יְדֵי סְפוּרֵי-מַעֲשִׂוֹת מְעוֹרְרִין בְּנֵי אָדָם מִן הַשָּׁנָה. ב. הָעוֹלָם אֹמְרִים, שֶׁמְסְפוּרֵי דְּבָרִים אֵינָם בָּאִים לְיַד הָרִיוֹן ("פּוֹן זְאֵן וְוַעֲרֵט מְעַן נִיט טְרָאגֵן") — וְאֲנִי אָמַרְתִּי, שֶׁמְסְפוּרֵי דְּבָרִים שֶׁל הַצְּדִיק, שֶׁמְעוֹרֵר עַל-יְדֵי זֶה בְּנֵי אָדָם מִשְׁנֶתֶם, עַל-יְדֵי זֶה בָּא פְּקִידַת עֲקָרוֹת. ג. הָעוֹלָם אֹמְרִים, כִּי הַצְּדִיק הָאֵמֶת הַמְּפֻלָּג בְּמַעֲלָה אֵין צָרִיךְ לְמַעוֹת הַרְבֵּה, כִּי לְמָה לוֹ מַעוֹת? וְאֲנִי אָמַרְתִּי, שֶׁיֵּשׁ הַתְּבוּנָנוֹת כְּזֹה, שֶׁצָּרִיךְ לָזֶה כָּל הוֹן דְּעֻלְמָא."

תריז.

וּמַחֲמַת שְׁבַתּוֹרָה זֹאת מוּבָא, שֶׁיֵּשׁ הַתְּבוּנָנוֹת בַּתּוֹרָה, שֶׁצָּרִיכִין לָזֶה הוֹן רַב, וְגַם מְבָאָר שָׁם, שֶׁהַעֲשִׂירוֹת הוּא בְּשִׁלְשׁ בְּחִינּוֹת,

(ג) אָמַר הַמַּעֲתִיק שְׁמַעְתִּי, שֶׁסֵּפֶר בְּשֵׁם אִישׁ אֶחָד מֵאַנְשֵׁי רַבְּנֵי ו"ל, שֶׁשָּׁמַע מִפִּי רַבְּנֵי ו"ל, שֶׁרְצוֹנוֹ הָיָה, שֶׁיִּדְפְּסוּ הַמַּעֲשִׂוֹת שֶׁסֵּפֶר גַּם בְּלִשׁוֹן טֵיִטְש, (הֵינּוּ בְּאִיִּדִיש), שֶׁאֵינוֹ מְדַבְּרִים בּוֹ. וְאָמַר, שֶׁיָּכוֹל לְהִיטֵב בְּנִקְל, שֶׁאִשָּׁה שֶׁהִיא עֲקָרָה, תִּקְרָא בָּהֶם אֵינָה מַעֲשָׂה — וְעַל-יְדֵי זֶה תִּפְקַד לְטוֹבָה וְתוֹבָה לְבָנִים (וְהוּא מְרָמֵז בְּפָנִים הַתּוֹרָה, שֶׁעַל-יְדֵי סְפוּרֵי-מַעֲשִׂוֹת נַעֲשֶׂה פְּקִידַת עֲקָרוֹת). [וְכֵן קָיָם ר' נֶתָן וְהַדְּפִיסוֹ אַחֲרֵי כֵן לְמַעֲלָה בְּלִשׁוֹן הַקִּדְשׁ וְלִמְטָה בְּלִשׁוֹן טֵיִטְש].

שְׁצַרִיכִין לְהַשְׁלִישׁ מְעוֹתָיו שְׁלִישׁ בְּקַרְקַע וְכוּ' — וְעַל-כֵּן שָׁלַח רַבְּנוּ
 ז"ל אֶת ר' שְׁמוּאֵל מִטְּעַפְלִיק לְשֹׁכֵר הַתְּנִיּוֹת בְּמַעַזְבוֹז, שֶׁהָיוּ עוֹד
 שְׂיָכוֹת לְהַבְעֵל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ. וְכֵן עָשָׂה וּשְׁכָרָם לְרַבְּנוּ ז"ל. וּמִזֶּה
 נִכְנָסָה אִיזוֹ הַכְּנָסָה לְרַבְּנוּ ז"ל.

תריח.

עֲשֶׂר־יָמֵי-תְשׁוּבָה: אָמַר רַבְּנוּ ז"ל: "בְּזֹאת הַשָּׁנָה תִּהְיֶינָה
 חִלּוֹת גְּדוֹלוֹת בְּעוֹלָם!"

ד) דָּרְכוֹ שֶׁל הַבְּעֵל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ הֵיחָה לְשֹׁכֵר אֱלוֹ תְּנִיּוֹת בְּמַעַזְבוֹז אֶצֶל הַפְּרִיץ, וּמִזֶּה
 הֵיחָה לוֹ אִיזוֹ הַכְּנָסָה. וְאַחַר הַסְּתַלְקוֹתוֹ עָבַר לִירֶשֶׁת בְּתוֹ, וְהָיָה הַנְּחִילָה זֹאת לְבִנָּה הַרְבֵּ
 הַקְּדוֹשׁ ר' בְּרוּךְ מִמְּעַזְבוֹז, שֶׁהוּא הֵיךְ שׁוֹכֵר אֶת זֶה בְּכָל שָׁנָה. וּבַשָּׁנָה זוֹ לֹא רָצָה הַרְבֵּ
 הַקְּדוֹשׁ ר' בְּרוּךְ לְשֹׁכֵר אוֹתוֹ, כִּי הַפְּרִיץ רָצָה הַרְבֵּה מְעוֹת בְּעִבּוּרָן — וְעַל-כֵּן לֹא
 הִשְׁפִּיר הַפְּרִיץ לְשׁוֹם בְּרִיָּה. וּמִתְחַמֵּת שֶׁרַבְּנוּ ז"ל אָמַר בְּתוֹרָה זוֹ, שֶׁצַּרִיךְ לְהַתְּבַוְּנוֹת
 הַתּוֹרָה הַזֶּה רַב — עַל-כֵּן נִכְנַס בְּדַעְתּוֹ לְשֹׁכֵר הַתְּנִיּוֹת הַגּוֹל. אִךְ מִנֵּעַ אֶת עַצְמוֹ בְּתַחֲלָה,
 מִפְּנֵי קְפִירַת דוּדוֹ ר' בְּרוּךְ מִמְּעַזְבוֹז, שֶׁהֵיךְ קִפְּדָן גְּדוֹל. וְאֵז בָּא אֶל רַבְּנוּ ז"ל אִישׁ אַחַד
 מֵאֲנָשָׁיו, ר' שְׁמוּאֵל מִטְּעַפְלִיק. וְרַבְּנוּ ז"ל רָאָה, שֶׁיֵּשׁ עָלָיו גְּזֵר־דִּין גְּדוֹל — וְעַל-כֵּן
 שָׁלַח אוֹתוֹ לְעִיר מַעַזְבוֹז, שֶׁיִּקְנֶה הַתְּנִיּוֹת. וְכֵן הָיָה, שֶׁהִזְכִּירוּ עַצְמוֹ בְּזִרְזוּת גְּדוֹלָה וּבָא
 לְעִיר מַעַזְבוֹז וְהֵלֵךְ בְּהַרְחָבָה וּבִשְׂמֵחָה גְּדוֹלָה לְשֹׁכֵר הַתְּנִיּוֹת הַגּוֹל. וְהַרְבֵּ הַקְּדוֹשׁ ר'
 בְּרוּךְ מִמְּעַזְבוֹז עָמַד אֵז אֶצֶל הַחֲלוֹן וְרָאָה, אִיךְ שֶׁר' שְׁמוּאֵל הוֹלֵךְ כְּלָכָה בְּהַרְחָבָה וְכוּ'
 — עַל-כֵּן קָלְלוֹ לְשָׁנָה קְדַחַת. וְאַחַר שֶׁשָּׁכַח הַתְּנִיּוֹת, חָזַר אֶל רַבְּנוּ ז"ל וְסַפֵּר לוֹ קְלַלַּת
 דוּדוֹ. עָנָה וְאָמַר לוֹ רַבְּנוּ ז"ל: "וְיֵי דַעַן פֶּאֶר רַבִּי בְּרוּךְ וַיִּזְט מִעַן אִזָּא גְּרוֹיִסְקִיט?
 (אִיפֹה לְרַבִּי בְּרוּךְ מִרְאִים גְּדוֹלוֹת כְּזוֹ?) אַף-עַל-פִּי־כֵן תְּדַע, שֶׁנִּגְזַר עָלָיךְ גְּזֵרָה שְׂתַמּוֹת,
 רַחֲמֵנָא לְצִלָּן, וְכִזְבָּה שְׁקָלָל אוֹתָךְ, עָשָׂה לָךְ טוֹבָה, שֶׁתִּקְרַח לְחַיּוֹת, כִּדִּי שְׂתַתְּקִים הַקָּלָה".
 (וְכֵן הֵיךְ, שְׂגַתְּקִים אַחַר הַסְּתַלְקוֹת רַבְּנוּ ז"ל). וְרַבְּנוּ ז"ל שָׁלַח אַחֲרָיִךְ שְׂלִיחַ אֶל דוּדוֹ
 אוֹדוֹת הַתְּנִיּוֹת, שֶׁלֹּא רָצָה לְחַטֵּף מִמֶּנּוּ, מֵאַחַר שֶׁדָּרְכּוֹ לְשֹׁכֵר אוֹתָם בְּכָל שָׁנָה. וְהַשִּׁיב
 דוּדוֹ: "הֵאֱלֹט וַיִּי גִיווֹנְטְעֶרְהֵיט! (תִּתְּזִיק אוֹתָן לְבְּרִיאוֹת!) אַחַז בְּתַנִּיּוֹת!" וְהַקְּפִדְתּוֹ עַל
 הָאִישׁ הַגּוֹל הֵיחָה, שֶׁהֵלֵךְ בְּהַרְחָבָה כְּזוֹ וְלֹא שָׁאל דַּעְתּוֹ עַל זֶה, אֲבָל רַבְּנוּ ז"ל יָכוֹל
 לְאַחֵז בְּהֵן, כִּי נִסְכַּם בְּדַעְתּוֹ מִטְּעָמִים הַכְּמוּסִים עִמוֹ לְבָלִי לְאַחֵז בְּהֵן יוֹתֵר. וְכֵן הֵיךְ,
 שֶׁנִּשְׁאַרוּ בִּידֵי רַבְּנוּ ז"ל עַד אַחַר הַסְּתַלְקוֹתוֹ.

תריט.

עַרְב יוֹם-הַכַּפּוּרִים: כְּשֵׁיצֵא רַבּנוּ ז"ל מִהַמִּקְוָה, עָנָה וְאָמַר לְהָאִישׁ שֶׁהֵלֵךְ עִמּוֹ מִהַמֶּרְחֵץ לְבֵיתוֹ, שֶׁהוּא אוֹחוֹ בְּרֵאשׁוֹ וּמִמְשַׁמֵּשׁ בוֹ, אִם הוּא חַי, (הֵינּוּ מִחֲמַת הַפֶּחַד, שְׂרוּאָה חֲלָשׁוֹת גְּדוּלוֹת, רַחֲמָנָא לְצַלָּן). וְכֵן הָיָה, שֶׁבִשְׂנָה זוֹ הָיוּ חֲלָשׁוֹת גְּדוּלוֹת בְּעוֹלָם, כִּי הִגִּיעָה אָז לְעוֹלָם הַמַּחֲלָה, שֶׁנִּקְרָאת עֲכָשׁוֹ שַׁחֲפַת.

תרכ.

יוֹם-הַכַּפּוּרִים: בְּשַׁעַת אֲמִירַת "כָּל נִדְרֵי" בְּשַׁעַת שֶׁאָחַז הַחֲזָן בְּאֲמִירַת הַפְּזוּמֵן "יַעֲלֶה", פָּרְצָה שְׂרָפָה גְּדוּלָּה בְּעִיר בְּרֶסֶלֶב, וְנִשְׂרָפוּ הַרְבֵּה בָּתִּים, וְהָיָה רַעַשׁ גְּדוֹל מְאֹד, וְנִתְבַּלְבְּלָה הַתַּפְּלָה, כִּי כָּלֵם בְּרַחוּ לְמַלְט נַפְשָׁם וּבִיתָם וּרְכוּשָׁם. וְאַחַר גָּמַר הַשְׂרָפָה בְּאוֹתוֹ הַלֵּילָה שֶׁל יוֹם-הַכַּפּוּרִים הָיָה פֶּחַד וְרַעַשׁ גְּדוֹל מִבְּנֵי חֵיל, שֶׁבָּאוּ לְבֵית-הַמְּדַרְשׁ שֶׁלָּנוּ וְהָפּוּ כַּמָּה אֲנָשִׁים בְּבֵית-הַמְּדַרְשׁ וּבַחוּץ הִכָּה וּפָצוּעַ, שִׁילְכוּ לְהַשְׁקִיט הָאֵשׁ וּלְכַבּוֹתָהּ. וְהָיָה צַעַר וּפֶחַד גְּדוֹל.

תרכא.

וְאִזּוּ בְּשַׁעַת הַשְׂרָפָה אָמַר רַבּנוּ ז"ל, שֶׁרְצוֹנוֹ שֶׁנִּקַּל מְאֹד בְּעֵינָיו הַצֵּלַת הַמָּמוֹן וּלְבָלִי לְהַחֲמִיר בְּזֶה כָּלֵל (פְּשׁוּט דְּסִבְיָא לִיָּה בְּאַפֵּן הַמִּתַּר עַל-פִּי דִין בְּלִי חֲמִרוֹת יִתְרוֹת).

[וְאַחַר יוֹם-הַכַּפּוּרִים דִּבֶּר מִזֶּה וְאָמַר, שֵׁישׁ כַּמָּה סִפְרֵי שׁו"ת, שֶׁמְקַלֵּין וּמַתִּירִין הַרְבֵּה בְּזֶה. וְאָמַר, שֶׁאֵין רְאוּי לְהַחֲמִיר בְּעֵינָיו בְּזֶה. וְאָמַר: "זֶה אֲנִי יוֹדֵעַ מִכֶּכֶר, שֵׁישׁ אֲנָשִׁים שֶׁבִשְׂבִּיל חֲמָרָא אַחַת מְבַטְלִין הַרְבֵּה מְאֹד מַעֲבֹדַת ה' כַּמַּעֲט הַכֹּל, כִּי הֵלֵא כַּמָּה הָאָדָם מִיַּגַּע עֲצָמוֹ בְּשִׂבִּיל חֲפָצָיו וּמְמוֹנוֹ וְנוֹסֵעַ לְדַרְכֵּים וּמְבַטֵּל עֲצָמוֹ הַרְבֵּה מִתּוֹרָה וּמִתַּפְּלָה וּמַעֲבֹדַת ה' יָמִים הַרְבֵּה בְּשִׂבִּיל לְהַרְוִיחַ מָמוֹן — וְאַחֲרֵי-כֵן בְּשִׂבִּיל חֲמָרָא אַחַת יֵאבֵד הַכֹּל חַס וְשְׁלוֹם וְיִצְטַרֵּךְ שְׁנֵית

לְבַטֵּל עֲצָמוֹ הַרְבֵּה. וְאָמַר עַל עֲצָמוֹ, שְׁפֹשֶׁהוּא הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ וּמוֹלִיךְ עִמּוֹ מִמוֹן, הוּא מְדַקְדֵּק מְאֹד לְגַנְזוֹ יָפֵה בְּבִגְדֵי שְׁלוֹ בְּתוֹךְ בֵּית-יָד בְּגִיד לְבוּ, וְשָׁלֵא יִהְיֶה בּוֹ שׁוֹם קָרַע וְנִקְבֵּי — וְאִף-עַל-פִּי-כֵן בְּכָל עֵת שֶׁהוּא בְּדֶרֶךְ, הוּא מְמַשְׁמֵשׁ בְּכִיסוֹ בְּכָל שְׁעָה, אִם יֵשׁ אֲצִלוֹ הַמִּמוֹן. (וּבְכָל עֵת שֶׁנִּזְדַּמֵּן, שְׁאֶחָד מֵאֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמְנוֹ נֶאֱבָד אֲצִלוֹ אֵיזָה סֵף מִמוֹן בְּדֶרֶךְ, וְהָיוּ בָּאִים לְפָנָיו בְּקוֹבֵלְנָא עַל-זֶה, הִיָּה מְבֹהָה וּמוֹכִיחַ אוֹתוֹ מְאֹד עַל-זֶה, עַל שֶׁלֹּא נִזְדַּרְזוּ בְּשִׁמְרַתוֹ יָפֵה).

תרכב.

אֲחֵר-כֵּן מְאָחַר בְּלִילָה, כְּשֶׁנִּשְׁקַט הַרְעַשׁ, וְנִכְבְּתָה הָאֵשׁ לְגַמְרִי, נִתְקַבְּצוּ מִנֵּי־אֲנָשִׁים בְּבֵית רַבְּנוֹ ו"ל וְגַמְרוּ אֶת הַפִּיּוּטִים.

תרכג.

מוֹצָאֵי יוֹם-הַכַּפּוּרִים: אָמַר רַבְּנוֹ ו"ל, שֶׁר' שְׁמוּאֵל יִצְחָק הוֹדִיעַ לּוֹ הַשְּׂרָפָה שֶׁתְּהִיָּה, (הֵינּוּ תַכְּף-וּמֵיד כְּשֶׁנִּכְנַס ר' שְׁמוּאֵל יִצְחָק בְּעָרֵב יוֹם-הַכַּפּוּרִים אֶל בֵּית-הַמִּדְרָשׁ לְהַתְפַּלֵּל, נִכְנַס בְּמַחְשַׁבְתּוֹ, שֶׁתְּהִיָּה הַלִּילָה שְׂרָפָה, כִּי "שְׁמוּאֵל יִצְחָק" בְּגִימַטְרִיא "שְׂרָפָה").

תרכד.

אֲחֵר-כֵּן אָמַר רַבְּנוֹ ו"ל, שֶׁבְּאוֹתוֹ יוֹם-הַכַּפּוּרִים רָצָה לְפַעֵל דְּבָר אֲצֵל הַשֵּׁם יְתַבְּרֵךְ... וְהָיוּ לוֹ כַּמָּה טְעָנוֹת עַל-זֶה, שֶׁאֵלּוֹ הָיוּ נִכְתְּבִים, הָיוּ נִכְתְּבִים עַל כַּמָּה בּוֹיָגִין. "וְעֵשִׂיתִי לִי סֶדֶר עַל כָּל מָה שֶׁאֲנִי רוֹצֶה לְפַעֵל אֲצִלוֹ יְתַבְּרֵךְ, אִף עַל-יְדֵי הַשְּׂרָפָה נִתְבַּלְבַּל הַדְּבָר".

תרכה.

וּסְפַר רַבְּנוֹ ו"ל, שֶׁמִּיוֹם-הַכַּפּוּרִים הִזָּה שֶׁרָצָה לְפַעֵל אֲצֵל הַשֵּׁם יְתַבְּרֵךְ כַּמָּה עֲנִינִים... מֵאִזְ נַעֲשֶׂה עָלָיו קְטְרוּג גְּדוֹל לְמַעְלָה, וְהַחֲוֹלָאֵת שֶׁתְּהִיָּה עָלָיו אֲחֵר-כֵּן, וְהֵיִסוּרִים שֶׁהָיוּ לוֹ, וְשֵׁשׁ לוֹ

עדין — הוא רק מחמת זה. ואמר, אף-על-פי שפונתי לשמים — אף-על-פי-כן, סים רבנו ז"ל, שאינו מתחרט כלל, על אף יסוריו הרבים, שנתהוו לו על-ידי-זה. וספר פעין זה מעשה מבנו של הרב הקדוש משיפטובקא, שהיה חולה, וידע, שהוא מחמת חטא, שפגם בכבוד אב — ואף-על-פי-כן לא התחרט, כי אחז אחרת וכו' — כמז-כן אצלו, אף שיודע שהפל עובר עליו עכשו, מפני שהכניס את עצמו לפעל אצלו יתברך כמה דברים, אף כל פונתו לשמים — על-פן אינו מתחרט.

תרכו.

מחרת יום-הכפורים: נסע ר' נתן חזרה לביתו לנעמרוכ. ותכף באותו יום נסע למאהלוב, כי זוגתו נסעה לפני ראש-השנה למאהלוב לבית אביה ואמה, (כי השם יתברך סבב סבות לטובה: בעת שנתקרבתי אל רבנו ז"ל, היה חותני עדין אב-בית-דין בקהלת-קדש קרעמניץ וסביבותיה. ואחר שלש או ארבע שנים נתקבל לרב גם בעיר מאהלוב, ואז נסעה זוגתי קדם ראש-השנה למאהלוב עם בני שיחיו).^ה

תרכז.

יום ה', י"ג בתשרי: הגיע ר' נתן לעיר מאהלוב ולא מצא את חותנו בביתו, כי היה בעיר קרעמניץ, וחותרנו היה חשוב ויקר שם מאד מאד בתכלית החשיבות! והוא היה מכבר מתנגד גדול על כל

(ה) דברי מורנו ר' נתן בספור ימי חייו.

(ו) הגאון המפרסם ר' דוד צבי אויערבאך היה אב-בית-דין בשלש עירות גדולות ומפרסמות בעולם: מאהלוב, שאריגראד וקרעמניץ. מלבד גאונותו, שהיה סיני ועוקר הרים, היה איש צדיק גדול מאד מאד (כאשר העיר פעם רבנו ז"ל בעצמו עליו לפני חתנו ר' נתן ואמר לו: "דיין שווער איז א צדיק!" (חותנך הוא צדיק). אך בעים שנה לא שכב על משתו לישן, מפני שהיה מתירא מפגם הברית, רק סמוך את עצמו על השלחן. וכשישן אצל השלחן, היה אותו גר בירו. וכשהגיעה האש על ירו, הכרח להקיץ

החסידים אָפְלוּ עַל גְּדוּלֵי הַמַּפְרָסְמִים, וְאִשְׁתּוֹ וּבְנֵי-בֵיתוֹ כָּלָם הָיוּ מְתַנַּגְדִּים גְּדוּלִים עַל דְּרָכֵי הַחֲסִידוּת. וְאַף שֶׁהָיָה בְּאֵמַת אִישׁ צַדִּיק וּבַעַל מַעֲשִׂים טוֹבִים, אָךְ הָיוּ שְׂקוּעִים בְּדַעְתּוֹ דְּבָרֵי בְּעַלֵי הַמַּחְלָקָת, שֶׁחֲלָקוֹ עַל הַחֲסִידוּת — וְעַל-כֵּן הָיָה חֲזָק בְּהַתְּנַגְדוּת, וּבַפְרָט כְּשֶׁעָלָה לְגַדְלָה וְנִעְשָׂה אַב-בֵּית-דִּין בְּשֵׁלֶשׁ עֵירוֹת: מֵאֵהֶלֶב, שְׂאִירֵיגְרָאד וְקָרַעֲמַנִּיץ — הָיָה מְתַנַּגֵּד יוֹתֵר גְּדוּל עַל כְּלָלִיּוֹת הַחֲסִידִים וּבַפְרָטִיּוֹת עַל רַבְּנוֹ ז"ל, שֶׁהָיָה נִרְאֶה בְּעֵינָיו כְּחוּכָא וְאֵטְלוּלָא — וְעַל-כֵּן הָיָה לֵב כָּל הַמְשַׁפְּחָה חָלוּק מְאֹד עַל חֲתָנָם ר' נֶחֱזֵן, אֲבָל הוּא הָיָה חֲזָק בְּדַעְתּוֹ, שִׁיעֵבֹר עָלָיו מֵה, לֹא יִפְרֹד כְּבָר מֵרַבְּנוֹ ז"ל.

תּוֹרַח.

וְהָיָה ר' נֶחֱזֵן בְּעִיר מֵאֵהֶלֶב כָּל יְמֵי סְכוּת. וְאַחַר סְכוּת הָיָה מַצְפָּה עִם זוּגָתוֹ, שֶׁיָּבֹא חוֹתְנּוֹ, וְלֹא בָּא, כִּי נִתְעַכֵּב שָׁם בְּעִיר קָרַעֲמַנִּיץ בְּעֶסֶק דְּבַר מְצוּנָה, שֶׁנִּזְדַּמְּן לוֹ שָׁם. וְלֹא הָיָה אֶפְשָׁר לָהֶם לְחַזֵּר לְבֵיתָם לְעִיר נְעֻמְרוֹב, כִּי זוּגָתוֹ לֹא רָאָתָה אוֹתוֹ זְמַן רַב. וְנִמְשָׁף הַדָּבָר עַד חֲנֻכָּה, וְעַדִּין לֹא בָּא. וְר' נֶחֱזֵן הָיָה עֲצוּר כָּל הַזְּמַן בְּעִיר מֵאֵהֶלֶב, וְהָיוּ לוֹ צַעַר וְיִסוּרִים גְּדוּלִים וְעֲצוּמִים מְזוּה בְּלֵי שַׁעוֹר, כִּי בְּכָל הַשָּׁנִים הַקּוֹדְמוֹת מִיּוֹם שֶׁזָּכָה לְהִתְקַרֵּב אֶל רַבְּנוֹ ז"ל, הָיָה רְגִיל מְאֹד לְהִיּוֹת אֶצֶל רַבְּנוֹ ז"ל בְּכָל פַּעַם וְכוּ' — וְעַכְשָׁו עֲבַר זְמַן רַב,

---

וְחֹזֵר אֶל לְמוֹדוֹ וְלִמַּד בְּהַתְּמַדָּה וּשְׂקִידָה נִפְלְאָה. כָּל הַשְּׂבוּעַ לֹא נִטַּל יָדָיו לְאֲכִילַת קֶבֶע מִחֲמַת חֲמֻרוֹת נְטִילַת יָדִים, רַק אֲכַל פֶּת כִּיסָנִין. רַק בְּשִׁבְתָּ הָיָה נוֹטֵל בְּחֻמְרוֹת גְּדוּלוֹת. הוּא נִשְׂאָר יְתוֹם עוֹד בְּקִטְנוּתוֹ וְכֹא אֵלָיו אָבִיו אַחַר הַסְּתַלְקוֹתוֹ מֵעוֹלָם הָאֵמַת לְלַמַּד עִמּוֹ תוֹרָה וְלַמַּד עִמּוֹ זְמַן אֶרֶץ, עַד שֶׁנִּתְנַדַּע לְרַבִּים, וּמֵאָז לֹא בָּא עוֹר. וְהָרַב הַקְּדוֹשׁ רַבִּי בְּרוּךְ מִמְּעֻזְבוֹד, דוֹד רַבְּנוֹ ז"ל, הֵעִיד עָלָיו, שֶׁאֵלָהֵינוּ הַנְּבִיא הוֹלֵךְ עִמּוֹ. סִפֵּר בְּעֲצוּמוֹ, אִיךְ נִעְשָׂה מְתַנַּגֵּד עַל הַחֲסִידִים: כִּי בְּתַחֲלָה הִתְקַרֵּב אֶל הָרַב הַקְּדוֹשׁ רַבִּי פְּנַחֲס מִקְאָרִיץ, וְנִרְאָתָה בְּעֵינָיו מְאֹד מְאֹד הִנְהַגְתּוֹ הַקְּדוּשָׁה, רַק שָׁמַע, שֶׁחֲסִידָיו מְדַבְּרִים הַרְבֵּה עַל הָרַב הַקְּדוֹשׁ ר' מִיכָלִי זְלוֹטְשִׁיבֶּעַר. וְנִסְכַּם בְּדַעְתּוֹ לִסַּע גַּם אֶל הָרַב הַקְּדוֹשׁ ר' מִיכָלִי זְלוֹטְשִׁיבֶּעַר. וְנִרְאָתָה בְּעֵינָיו מְאֹד מְאֹד גַּם-כֵּן הִנְהַגְתּוֹ הַקְּדוּשָׁה, אָךְ שָׁמַע, שֶׁחֲסִידָיו מְדַבְּרִים הַרְבֵּה עַל הָרַב הַקְּדוֹשׁ ר' פְּנַחֲס מִקְאָרִיץ. וְהִתְתָּה לוֹ חֲלִישוֹת הַדַּעַת גְּדוּלָה מְזוּה — וְעַל-כֵּן נִתְרַחַק לְגַמְרֵי מֵהַחֲסִידִים וְהִתְחִיל לְדַבֵּר עֲלֵיהֶם.

וְעַדִּין לֹא זָכָה לְהִיּוֹת אֶצֶל רַבְּנוּ ז"ל. וּמִגְדֵּל צִעְרוּ הַקֶּשֶׁה פָּתַח הַרְבֵּה אַגְרוֹת לְרַבְּנוּ ז"ל וּבָם שָׁפַךְ אֶת מְרִירוֹת לְכַבּוֹ מִגְדֵּל הַיִּסּוּרִים וְהַמְּנִיעוֹת, שֵׁשׁ לוֹ, וְרַבְּנוּ ז"ל עָנָה לוֹ כַּמָּה מִכְּתָבִים אֲשֶׁר הִחִיו אוֹתוֹ מִמֶּשׁ. (וְאָמַר ר' נֶתָן, שְׁלוּלָא הָאֲגְרוֹת, שְׁקַבֵּל אֶז מַרְבְּנוּ ז"ל, לֹא הִיָּה יְכוּל לְהִתְקַיֵּם כָּלֵל מֵרַב הַמְּרִירוֹת וְהַבְּלוּלִים, שְׁעָבְרוּ עָלָיו אֶז).

תרכט.

בִּי"א בְּכֶסֶלּוֹ בְּשַׁבַּת-קִדְּשׁ: נוֹלַד בֶּן שְׁמִינֵי לְרַבְּנוּ ז"ל.

תרל.

בְּיוֹם חֲמִישֵׁי בְּעָרְבֵי הַבֵּיא ר' לֵיִיב דִּינָן דְּגִימִים לְרַבְּנוּ ז"ל בְּשָׁבִיל סְעֻדַת הַבְּרִית מִיָּלָה, שְׁתַּהֲיֶיה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת. וְהִיָּה רַבְּנוּ ז"ל אֶז בְּדִיחָא דְעֵתִיָּה מְאֹד וְהִתְחִיל לְגַלּוֹת נִפְלְאוֹת פְּלֵאֵי פְּלְאוֹת עַל-פִּי מֵאֲמָרָם ז"ל (שַׁבָּת סג): אִם רְאִיתָ תַּלְמִיד חֶכֶם, שֶׁהוּא נוֹקֵם וְנוֹטֵר כְּנֶחֱשׁ, חָגְרָהוּ עַל מִתְנִיָּךְ, שֵׁשׁ אֹר, שֶׁהוּא מְאִיר בְּאֶלְף עוֹלָמוֹת וְכוּ' [וְנִדְפַס כְּבַר בְּשִׁיחוֹת הַר"ן, סִימָן צג, עִין שָׁם].

תרלא.

בְּשַׁבַּת-קִדְּשׁ פְּרָשַׁת וַיִּשְׁלַח, ח"י בְּכֶסֶלּוֹ הִיָּתָה הַבְּרִית מִיָּלָה שָׁל בְּנוֹ. וְנִקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב. וְהִיָּה רַבְּנוּ ז"ל מְלָהֵב מְאֹד כָּל הַזְּמַן. וּמֵרַב דִּבְקוּתוֹ בּוֹ יִתְבָּרַךְ הָיוּ יִרְאִים לְגִשְׁתֵּי אֱלֹיוֹ.

תרלב.

וּבֵינָן כְּךָ נִתְקַרְבָּה שַׁבַּת-תְּנַכְּהָ, שֶׁהוּא זְמַן קַבּוּץ לְכָל. וְנִתְעוֹרְרָה תְּשׁוּקָה עֲצוּמָה בְּלֵב ר' נֶתָן לְנִסְעַ לְרַבְּנוּ ז"ל, אֲךָ רַבּוֹ עָלָיו הַמְּנִיעוֹת וְהַעֲכוּבִים עַד מְאֹד, בְּפָרֵט אוֹלֵי בְּתוּךְ כְּךָ יְבוֹא חוֹתְנוֹ, וְהוּא לֹא יִהְיֶיה אֶז. וְאִם יְבוֹא וְלֹא יִמְצָא אֶת חֲתָנּוֹ ר' נֶתָן, בּוֹדֵאֵי יַחֲרָה אַפּוֹ מְאֹד. וְגַם חֲמוֹתוֹ וְזוּגָתוֹ — כָּלָם הִיָּה לָהֶם לְקַהְיּוֹן שְׁנַיִם, אִם יִסַּע בְּעֵת

כְּזֹאת אֶל רַבְּנוּ בְּעִיר בְּרֶסֶלֶב, אַחֲרֵי שֶׁכָּל גְּדוּלֵי וַחֲשׁוּבֵי הַקְּהֵלָה בָּאִים
 בְּכָל יוֹם לְשַׁחַר פְּנֵיהֶם וּמְצַפִּים בְּתִשְׁוֹקָה גְּדוּלָּה עַל בִּיאָתוֹ, וְהוּא יִקְרַע
 וּמְפָרֵסם כָּל-כֶּף. וּבֵינֵי הַיּוֹם וּמְחַר יָבוֹא, וַחֲתָנוּ ר' נִתָּן נֹסֵעַ בֵּין כֶּף
 לְרַבְּנוּ ז"ל, אֲשֶׁר גַּם בְּלֹא זֶה הוּא עַל אַפָּם וְעַל חֲמַתָּם, מְכַל שִׁפְן
 עֲתָה — וְכָל זֶה בַּלְבַּל אֶת דַּעַת ר' נִתָּן, וְלֹא הִיָּה יוֹדֵעַ לְשִׁית עֲצוֹת
 לְנַפְשׁוֹ. אַף-עַל-פִּי-כֵן מַעֲצֵם תִּשְׁוֹקָתוֹ, כְּסוּפָיו וּרְצוֹנוֹ הַחֲזֵק מִסֵּר
 נַפְשׁוֹ וְהַשְׁלִיךְ הַכֹּל מִגֵּד וְהַתְּפַלֵּל הַרְבֵּה אֵלָיו יִתְבַּרֵּךְ. וְנִתְחַזַּק לְבוֹ
 מְאֹד מְאֹד, וְהַתְּגַבֵּר עַל כָּל הַמְּנִיעוֹת וְהַתְּחִיל לִילֵךְ רִגְלֵי, (כִּי לֹא הָיוּ
 לוֹ עַל הוֹצָאוֹת הַדֶּרֶךְ), אֲבָל רַחֲמֵי הַשֵּׁם יִתְבַּרֵּךְ הֵם עַד אֵין סוּף,
 וְהֵבֵא לְטָהָר מְסִיעֵין לוֹ, וּמֵי שְׁרוּצָה בְּאֶמֶת וּבְחֶשֶׁק חֲזֵק כְּרֵאוּי,
 מִתְּבַטְלוֹת הַמְּנִיעוֹת וְכוּ', וַעֲזָרוּ הַשֵּׁם יִתְבַּרֵּךְ וְהִזְמִין לוֹ עֲגָלָה, וְנֹסֵעַ
 עִמָּה כְּמָה קִילוֹמֶטְרִים. וְהָאִישׁ שֶׁנֹּסֵעַ עִמָּה, נִתָּן לוֹ מְעוֹת. וְלִקְחַ
 עֲגָלָה אַחֲרָת, עַד שֶׁבֵּא אֶל רַבְּנוּ ז"ל.

תרלג.

אוֹר לְיוֹם ו', עֶרְב־שַׁבַּת-קִדְשׁ רֵאש־חֹדֶשׁ טַבַּת, (שֶׁהוּא מִימֵי
 חֲנֻכָּה), הִגִּיעַ ר' נִתָּן אֶל רַבְּנוּ ז"ל וְנִכְנַס תַּכְף-וּמִיד אֲצִלוֹ, אַף-עַל-פִּי
 שֶׁכָּבֵר הָיָה שׁוֹכֵב עַל מִטָּתוֹ. וְסִפֵּר לוֹ רַבְּנוּ ז"ל מַעֲנִין מַה שֶׁעָבַר
 עָלָיו בְּאֵלוֹ הַיָּמִים, שֶׁנִּמְצָא אִישׁ רַע וּבְלִיעֵל, שֶׁבָּדָה עָלָיו דְּבַר כְּזוֹה,
 שֶׁאֵין הַדַּעַת סוֹבְלָתוֹ. (כְּפִנְתוֹ הִיָּתָה לְזֶה, שֶׁמֵּרַב רְשָׁעוֹת הוֹצִיא דְּבָה
 עַל רַבְּנוּ ז"ל, כְּאֵלוֹ הוּא מִכַּת...) וְהָיוּ לְרַבְּנוּ ז"ל יְסוּרִים רַבִּים מְזוּה,
 וְאָמַר, שֶׁנִּדְמָה לוֹ, שֶׁמַּעוֹלָם לֹא הָיוּ לוֹ יְסוּרִים כְּאֵלוֹ.

תרלד.

שַׁבַּת פְּרֻשַׁת מַקָּץ: (שֶׁהִיָּתָה הַשַּׁבַּת שְׁנֵיָה שֶׁל חֲנֻכָּה), בְּסַעֲדָה
 שְׁלִישִׁית אָמַר רַבְּנוּ ז"ל תּוֹרָה וְהַתְּחִיל אֶת הַתּוֹרָה עַל-פִּי: "וַיְהִי
 מַקָּץ" וּבֵאָר אֶת הַמַּאֲמָר "מִיִּשְׂרָאֵל דְּסִכִּינָא" [בְּלִקוּטֵי-מוֹהֲרָן חֲלֻק
 א', סִימָן ל']. וְלֹא גָמַר לְגַלוֹת פְּרוּשׁ הַפְּסוּק, אִיךָ שִׁכַּת הַתּוֹרָה הַזֹּאת
 לְפָסוּק הַזֶּה.

תרלה.

מוֹצְאֵי שְׁבַת־קֹדֶשׁ: אַחַר הַבְּדִלָּה דָּבַר רַבְּנֵי ו' ל' עִם אַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ וְאָמַר, שָׂאֵם הָיָה רוּצָה לְסַיֵּם הַתּוֹרָה עַל פְּסוּק הַנִּלְ, הָיָה צָרִיךְ לֹאמַר עוֹד הַפַּעַם תּוֹרָה, כְּמוֹ זֶה שֶׁאָמַר.

וְאַחֲרֵיכֵן אָמַר: "אֲנִי דוֹמָה עִכְשָׁו, כְּמוֹ מִי שֶׁפּוֹסְקִין עָלָיו לְהַפְּתוֹ בְּאַרְבַּע רוּחוֹת הָעִיר!" וְלֹא הִבִּינוּ דְּבָרָיו כְּלָל.

[כַּפֶּת נִזְכַּרְתִּי, שֶׁמֶרְמוֹז קִצְת בְּהַתּוֹרָה הַנִּלְ, כִּי מְבֹאָר שָׁם, שְׁצָרִיכִים לְחַתֵּךְ הַמְּלָכוֹת, שֶׁהוּא בְּחִינַת אַרְבַּע, מְאַרְבַּע מְלָכִיּוֹת דִּסְטֵרְא אַחֲרָא, בְּחִינַת חֲתָכוּ לְאַרְבַּע. וְאִפְשָׁר רְמוֹז קִצְת בְּדְבָרָיו הַקְּדוּשִׁים, שֶׁצָּרִיךְ לְסַבֵּל יְסוּרִים אַרְבַּע פְּעָמִים בְּשִׁבִיל לְחַתֵּךְ הָאַרְבַּע הַנִּלְ מִבֵּין הָאַרְבַּע מְלָכִיּוֹת וְכו', (עֵינן בְּפָנִים הַתּוֹרָה)].

תרלו.

תְּכַפֵּי־וּמִיד אַחַר חֲנֻכַּה חֲזַר ר' נִתָּן לְעִיר גַּעַמְרוּב אֶל אָבִיו. וּמִשָּׁם הָיָה בְּדַעְתּוֹ לְנַסֵּעַ לְעִיר מְאֵה־לוֹב אֶל זִוְגָתּוֹ. וְאָבִיו קִבְּלוֹ בְּסִבָּר פְּנִים יְפוֹת וְגַם נִתָּן לוֹ מִתְּנָה יְקָרָה. וְחֻכָּה שָׁם בְּעִיר גַּעַמְרוּב, שֶׁתִּזְדַּמֵּן לוֹ עֲגָלָה לְעִיר מְאֵה־לוֹב. וְלֹא גִזְדַּמֵּן לוֹ, וְנִתְיָשֵׁב ר' נִתָּן, לָמָּה לוֹ לְהִמָּתִין עַל עֲגָלָה בְּעִיר גַּעַמְרוּב, שֶׁתִּסְיַע אוֹתוֹ לְעִיר מְאֵה־לוֹב, יוֹתֵר טוֹב, שִׁיסַּע חֲזָרָה לְעִיר בְּרִסְלָב, אוֹלֵי תִזְדַּמֵּן לוֹ שָׁם עֲגָלָה, שֶׁתִּסַּע לְעִיר מְאֵה־לוֹב. וּבֵין כֶּף יְרוּיֵחַ, שִׁיְהִיָּה עוֹד פַּעַם אֶצֶל רַבְּנֵי ו' ל'. וְכֵן עָשָׂה וְחֲזַר ר' נִתָּן לְעִיר בְּרִסְלָב.

תרלז.

יוֹם ג', י"ג בְּטַבַּת: לָעֵת עָרַב הִגִּיעַ ר' נִתָּן לְעִיר בְּרִסְלָב וְנִכְנַס אֶל רַבְּנֵי ו' ל'. וּבַחֲדָשׁ זֶה עֲדִין לֹא קָדַשׁ אֶת הַלְּבָנָה. וְהַלְּיָלָה הַהוּא הָיָה הַלְּיָלָה הָאַחֲרוֹן, שֶׁיִּכּוֹלִין לְקַדְשָׁהּ. וְהָיָה עָנָן וְחֶשֶׁף גְּדוֹל, וְלֹא

נִרְאָה שׁוּם רֶשֶׁם בְּעֵלְמָא מִהִלְבְּנָה — וְעַל־כֵּן הָיָה לְר' נִתְּן מִזֶּה צֶעַר גָּדוֹל. וְשָׂאֵל אֶת אֶחָד מֵאַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ, אִם רַבְּנוּ ז"ל כָּבַר קִדְשׁ בַּחֲדָשׁ זֶה אֶת הִלְבְּנָה. וְהַשִּׁיב לוֹ: "כֵּן". כִּי רַבְּנוּ ז"ל כָּבַר קִדְשׁ אֶת הִלְבְּנָה עוֹד לִפְנֵי כַּמָּה יָמִים. וְהָיָה לוֹ צֶעַר בְּיוֹתֵר מִזֶּה, אִיךָ שְׂעִבְר הַחֲדָשׁ, וְלֹא יִזְכֶּה לְקִדְשׁ אֶת הִלְבְּנָה. וְגַם בְּלֹא זֶה הִתְגַּבְּרוּ עָלָיו אִזּוֹ הַמְּרִירוֹת וְהַעֲצָבוֹן, שְׁנוּפְלִים בְּדַרְדָּר־כָּלָל עַל כָּל הַבָּא לְהַכְנִס בְּעַבּוּדַת־הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ. וְאַחֲר־כֵּךְ כְּשֶׁנִּכְנַס אֶל רַבְּנוּ ז"ל, וְהָיוּ פָּנָיו זֹעֲפוֹת מְאֹד מִהַצֶּעַר שֶׁל הִלְבְּנָה כִּנ"ל וּמְכַל מַה שְׂעִבְר עָלָיו בְּעֵתִים הַלְלוּ, עָנָה וְאָמַר לוֹ רַבְּנוּ ז"ל: "עַל מָה אַתָּה בְּמָרָה שְׁחוּרָה כָּל־כֵּךְ?" וְשִׁתַּק וְלֹא עָנָה דְּבַר מְרַב בּוֹשָׁה. וְנִעְנָה אֶחָד מֵאַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ וְאָמַר לְרַבְּנוּ ז"ל: "בְּשִׁבִיל שְׂאִין הִלְבְּנָה נִרְאִית, וְעַדִּין לֹא קִדְשָׁה, וְהַלִּילָה הוּא הַלִּילָה הָאֲחֵרוֹן". עָנָה רַבְּנוּ ז"ל לְר' נִתְּן: "הַתְּפִלָּה לִפְנֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ עַל זֶה! וְהַשִּׁיב ר' נִתְּן: "כָּבַר בְּקִשְׁתִּי עַל זֶה מִהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ". וְעָנָה לוֹ רַבְּנוּ ז"ל: "הַתְּפִלָּה עוֹד!" עָנָה אֶחָד מֵאַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ לְרַבְּנוּ ז"ל: "רַבִּי, הוּא רוֹצֶה, שְׂאֵתֶם תִּתְּפְּלוּ עָלָיו בְּעַבּוֹר זֶה!" (וּבִאֲמַת לֹא עָלָה עַל דַּעְתּוֹ לְבַקֵּשׁ אֶת רַבְּנוּ ז"ל עַל־זֶה, אֶף־עַל־פִּי שֶׁהָיָה לוֹ צֶעַר גָּדוֹל מֵעֲנִין הִלְבְּנָה, אֲבָל הָיוּ לוֹ דְּבָרִים הַכְּרִחִיִּים יוֹתֵר, שֶׁהָיָה צָרִיךְ, שְׂיִתְפַּלֵּל בְּעַבּוּרוֹ — עַל־כֵּן לֹא מְלֹאוֹ לְבוֹ לְהַטְרִיחַ לִפְנֵיו גַּם בְּשִׁבִיל זֶה). וְעַמְדוֹ אַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ וּבְחֻכְם ר' נִתְּן לִפְנֵי רַבְּנוּ ז"ל. וּבְתוֹךְ כֵּךְ בָּא אֶחָד מֵאַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ מִבְּחוּץ וְאָמַר, שֶׁהִלְבְּנָה מִתְחַלֵּת לְהַתְּרָאוֹת מְעַט מִתּוֹךְ הָעֲנָנִים. עָנָה רַבְּנוּ ז"ל לְר' נִתְּן: "תִּלְךָ מִיָּד! וְתַכֶּךָ כְּשֶׁתְּרָאָה אוֹתָהּ כְּפִי מַה שֶׁהִיא בְּתוֹךְ הָעֲנָנִים, רַק שֶׁתְּרָאָה אוֹתָהּ, תַּכֶּךָ תְּבַרֵךְ בְּרַפְתַּת הִלְבְּנָה בְּלִי עֲכוּב!" וְתַכֶּךָ וּמִיָּד יֵצֵא ר' נִתְּן לַחוּץ, וְהָיְתָה הִלְבְּנָה מְכֻסָּה בְּעֲנָנִים, רַק שֶׁנִּרְאִית מְעַט. וְלֹא הִזְדַּרְזוּ, כְּפִי שֶׁפָּקַד עָלָיו רַבְּנוּ ז"ל. וּבְתוֹךְ כֵּךְ נִתְּעַלְמָה הִלְבְּנָה לְגַמְרִי, וְהָיוּ לוֹ יְסוּרִים גְּדוֹלִים מִזֶּה, כִּי נִתְּבַשׁ לַחֲזוֹר אֶל רַבְּנוּ ז"ל, כִּי לֹא שָׁמַע בְּקוֹלוֹ. וְעַמַּד שֵׁם בְּחוּץ וְתִלָּה עֵינָיו לְמָרוֹם וּבִקֵּשׁ אֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ עַל זֶה. וְנִרְאִית הִלְבְּנָה יוֹתֵר מִבְּתַחֲלָה, וְתַכֶּךָ וּמִיָּד בִּרְךָ בְּרַפְתַּת הִלְבְּנָה. וְנִכְנַס ר' נִתְּן אֶצֶל רַבְּנוּ ז"ל בְּפָנִים שְׂמֵחוֹת. וְתַכֶּךָ וּמִיָּד כְּשֶׁרַק רָאָה רַבְּנוּ ז"ל אֶת ר' נִתְּן בְּפָנִים שׁוֹחֲקוֹת, וְאִיךָ שֶׁהוּא

בשמחה — ענה ואמר לפני אנשי-שלומו: "הראיתם, שעתה הוא איש אחר לגמרי!" והיתה לרבנו ז"ל נחת גדולה מזה. וענה ואמר רבנו ז"ל לר' נתן ולכל אנשי-שלומו, שעמדו אז לפניו: "אם אתם הייתם בשמחה, היתה טובה גדולה להעולם!" ואחר-כך דבר עמהם קצת מענין קדוש הלבנה. ואמר, שצריכים להקדים להתחיל לקדש את הלבנה קדם שבעה ימים. וצוה לעין בפוסקים, וכן עשו והביאו את ה"שליח-ערוך" וראו, שרב הפוסקים מסכימים לקדשה מקדם כפי הדין מדינא דגמרא כמובא ב"טורי-זהב" וב"מגן-אברהם" בסימן תכ"ו, ועין "במשבצות זהב" שם. וכן אמר, שתכף-ומיד כשרק רואים את הלבנה, צריכים לקדשה מיד, אף שהיא מסבכת עם עננים, אף מאחר שרואים אותה קצת, מצוה תכף-ומיד לקדשה ולא להחמיר חמרות יתרות.

תרלח.

אחר-כך הלכו כל אנשי-שלומו מלפניו, ונשארו אצלו רק ר' נתן וחתנו ר' יוסקא. וספר לפניהם מעשה נורא שראה בחלום: שהיו הולכים תילות רבות מאד. והיו פורחות אחריהן צפרים רבות מאד, גזמות של צפרים. ושאל לאותו שאצלו על מה הן פורחות הצפרים שאחריהן. ואמר לו, שהולכות לעזר לאותן התילות. ושאל, איך יעזרו להן. והשיב לו, שהצפרים האלו מניחות מעצמן ליחה, שעל-ידי אותה הליחה נסתלקים שפנגדם — ובזה הן עוזרות לאותן התילות. והיה קשה לו זאת; הלא במקום ההוא, שמניחין הליחה, נמצאין אותן התילות גם-כן שם, וזיך להן גם-כן. בתוך כך ראה, והתחילו הצפרים להוריד עצמן למטה, עד שעמדו כלן על הארץ והלכו אחר התילות והיו מלקטות מן הארץ בפייהם. והדבר שלקטו היה דבר עגל ולא היה דבר מאכל. והיה קשה לו, איך יבואו וילכו אלו הצפרים אחרי התילות, כי בהליכה האדם הולך מהרה יותר מן הצפרים, ומהו זה שמלקטין. ואמר לו, שזה שמלקטין מזה נעשה הליחה הנ"ל, שממית אותן שפנגדן פנ"ל. ובכל מקום שמניחין

הַלִּיחָה — עַל־יַד־זֶה נִסְתַּלְקִים וּמֵתִים שְׁכַנְגָדָם בְּמָקוֹם שֶׁהֵם. (וְאָמַר רַבְנוּ ז"ל: "אִז הָיָה קָשָׁה לִי כַּמָּה דְבָרִים בְּזֶה וְאִינִי זוֹכְרָם!") וְנִכְנַס לְמָקוֹם מְצַנֵּעַ וְרָאָה, שֶׁהָיָה פֶתַח גְּמוּדָ מְאֹד, וְנִכְנַס לְשֵׁם וְשָׁכַב עֲצָמוּ שָׁם, וְלֹא הָיוּ שׁוֹם חֲלוֹנוֹת בְּאוֹתוֹ הַחֲדָר. וְהָיָה שָׁם חֲשֵׁךְ, וְנִכְנַס לְשֵׁם, שֶׁהָיָה רוּצָה לְהִתְחַבֵּא, וְנִחְבֵּא שָׁם. בְּתוֹךְ כֵּךְ הִתְחִילוּ לְהַכְנִס לְשֵׁם כָּל הַצְּפָרִים. וְהָיָה רוּצָה לְגַרְשֵׁן וְהָיָה מִפְרִיחַן בְּיָדוֹ. וְעַמְדָה שׁוֹנְרָא' בְּפִנְיָהֶם. וְדֶרֶךְ הַצְּפָרִים לְבָרַח מִפְּנֵי הַשׁוֹנְרָא, וּמִחֲמַת זֶה נִכְנְסוּ כָּלֶם לְתוֹךְ הַחֲדָר. וְכָל מָה שֶׁהָיָה מִפְרִיחַן בְּיָדוֹ, לֹא הוֹעִיל מִחֲמַת הַשׁוֹנְרָא. וְשָׂאֵל עַל מָה הֵם בְּאִין לְכָאן. וְאָמְרוּ לוֹ, שֶׁהֵם בְּאִין לְכָאן לְהִיּוֹת לָהֶם פְּאָקִין. וְשָׂאֵל לְמָה זֶה. וְאָמְרוּ לוֹ, שֶׁהַלִּיחָה שֶׁל הַפְּאָקִין הִיא הַלִּיחָה הַנִּ"ל, שֶׁמְמִיתָה אוֹתָם שְׁכַנְגָדָם. וְשָׂאֵל, הֲלֹא מִפְּאָקִין יְכוּלִים לָמוֹת מֵהֶם גַּם־כֵּן. וְאָמַר לוֹ, שֶׁכֵּן הוּא בְּאֵמֶת, וּמֵאוֹתָן הַנְּבִלוֹת שְׁמֵתִים מֵהֶם, זֶה מְזִיק לְאוֹתוֹ הַמָּקוֹם, שֶׁהֵם מֵתִים שָׁם. וְהָיָה לוֹ צַעַר גָּדוֹל, כִּי הָיָה מִתְיָרָא, שֶׁלֹּא יִגּוּעַ מִסְרַחוֹן הַנְּבִלוֹת, כִּי הָיוּ שָׁם צְפָרִים הַרְבֵּה מְאֹד. וְהָיָה מִתְפַּלֵּל לְהֵשֵׁם יִתְבַּרֵךְ עַל־זֶה. בְּתוֹךְ כֵּךְ עָבְרוּ עֲלֵיהֶם הַפְּאָקִין, וְחִזְרוּ לְבְרִיתָן. וּפְרַח מֵהֶם צְפוּר בְּשִׁמְחָה, וְכֵן פָּרְחוּ כָּלֶם אַחֲרָיו. וְנַעֲשֶׂתָה צְעָקָה גְדוֹלָה בְּעוֹלָם "מִזֶּל־טוֹב, מִזֶּל־טוֹב", וְגַם הוּא צָעַק "מִזֶּל־טוֹב".

תרלט.

וְאַחֲרֵי־כֵךְ צָוָה רַבְנוּ ז"ל לָהֶם, שְׂיֵאכְלוּ עִמּוֹ יַחַד, (כִּי הַמְּנַהֵג אֲצֵל רַבְנוּ ז"ל הָיָה, שֶׁתָּמִיד אָכַל בְּעֲצָמוֹ בְּחֲדָרוֹ הַמְּיָחָד לוֹ, רַק לְפָעַמִּים כִּשְׁהָיָה עֵת רְצוֹן וּבְדִיחָא דְעֵתִיָּה, הָיָה מְצוּה לְכַמָּה מֵאַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ, שְׂיֵאכְלוּ עִמּוֹ). וְאִז בְּלִילָה זֶה הָיָה רַבְנוּ ז"ל בְּדִיחָא דְעֵתִיָּה מְאֹד וְהָיָה בְּשִׁמְחָה רַבָּה. וּבְתוֹךְ שְׂאֲכָלוּ יַחַד רַבְנוּ ז"ל וְחֲתָנוּ ר' יוֹסֵקָא וְר' נֶתָן, שְׁמַע רַבְנוּ ז"ל, אֵיךְ שְׂאָחַד מֵאַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ בַּחוּץ מִקְדָּשׁ אֶת הַלְּבָנָה וְאוֹמֵר אֶת הַבְּרָכָה בְּהִתְעוֹרְרוֹת וּבְהִתְלַבְּבוֹת

פַּעֲלַת-הַצְדִּיק

שסא

מעמק הלב כְּדָרֶךְ אֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמֵנו, וְהוּטַב לְרַבְּנוּ ז"ל מְאֹד מְאֹד. וְהִתְחִיל לְדַבֵּר מִזֶּה — וְעַל-יְדֵי-זֶה נִסְתַּוְּבַב הַדְּבָר, עַד שֶׁגָּלָה תוֹרָה נִפְלְאָה עַל פְּסוּק (מְלָכִים-ב', ב, ט): "וַיְהִי נָא פִי שָׁנִים בְּרוּחָךְ אֵלַי וְגו'" [בְּלִקוּטֵי-מוֹהַר"ן חֵלֶק א', סִימָן סו].

(וּכְבָר יְדוּעַ אֶצְלָנוּ, שְׁעַל כָּל דְּבִיבּוּר וְדְבִיבּוּר, שְׁזָכִינוּ לְשִׁמְעַ מִפִּי הַקְּדוֹשׁ שֶׁל רַבְּנוּ ז"ל, אָנוּ צְרִיכִים לִזְמַר כַּמָּה פְּעָמִים: "אֶלְמֵלֵא לֹא אֲתִינָא לְעֵלְמָא אֶלָּא לְמִשְׁמַע דָּא דֵי, מִכָּל שְׁכַן כְּשִׁזְכִינוּ לְשִׁמְעַ הַמְּשִׁיךְ כְּזֶה, אֲשֶׁרִי אֲזֵן הַשׁוֹמְעִים!")

תרמ.

וְנִתְעַפֵּב ר' נִתָּן אֶצֶל רַבְּנוּ ז"ל עַד שֶׁבֶת.

תרמא.

שֶׁבֶת פָּרְשֵׁת וַיְחִי: בָּאוּ הַרְבֵּה אוֹרְחִים אֶצֶל רַבְּנוּ ז"ל, וְאָחַד מֵהֶם הָיָה מֵאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל. וְסִפֵּר רַבְּנוּ ז"ל עִמּוֹ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁבּוֹדָאֵי בְּהִכְרַח שִׁיְהִיּוּ לוֹ גְּעֻגוּעִים לְאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל, מֵאַחַר שֶׁזָּכָה לְהִיּוֹת שָׂם. וְעַל-יְדֵי-זֶה נִסְתַּוְּבַב, שֶׁדְּבַר רַבְּנוּ ז"ל תוֹרָה נִפְלְאָה מֵעֵינֵן שְׁבִירַת מְנִיעוֹת וְכוּ' [וְהִיא מְצַרְפֶּת אֶל הַמְּאָמֵר הַנ"ל בְּסִימָן ס"ו, עֵינֵן בְּפָנִים].

תרמב.

מוֹצְאֵי-שֶׁבֶת קִדְּשׁ: אָמַר רַבְּנוּ ז"ל עוֹד פְּעַם תוֹרָה נִפְלְאָה מֵעֵינֵן הַמְּשַׁכֵּת רוּזוֹוֹ שֶׁל מְשִׁיחַ וְכוּ' [וְהִיא גַם-כֵּן מְצַרְפֶּת אֶל הַמְּאָמֵר הַנ"ל, עֵינֵן בְּפָנִים].

תרמג.

אחר השִׁבֵּת נִזְדַּמְנָה לְר' נִתָּן עֲגֵלָה, וְקָבַל רְשׁוּת מֵרַבֵּנוּ ו"ל קָדָם
 אֹר הַיּוֹם, כִּי הָיָה נִחְפָּז מְאֹד. וְנִכְנַס לְחֶדְר רַבֵּנוּ ו"ל לְקַבֵּל רְשׁוּת"
 בְּנֵהוּג, וְלֹא הָיָה גַר בְּחֶדְרוֹ, כִּי רַבֵּנוּ ו"ל שָׁכַב עֲדִין עַל מִטָּתוֹ. וְרָצָה
 ר' נִתָּן לְהַכְנִיס גַּר, וְאָמַר רַבֵּנוּ ו"ל, שְׂאִין צְרִיכִין. וְקָבַל ר' נִתָּן רְשׁוּת
 מֵרַבֵּנוּ ו"ל בְּחֻשְׁפֶּת לִילָה וְדָבַר עִמּוֹ קִצָּת וְנִסְעַ אַחֲר־כֶּף לְעִיר
 מְאֵה־לֹב. וְכִשְׁהִגִּיעַ לְעִיר מְאֵה־לֹב, פָּגַשׁ אֶת חוּתְנוֹ. וְהִקְפִּיד עָלָיו
 מְאֹד, לָמָּה לֹא חָפָה עָלָיו וְלָמָּה הִשְׁאִיר אֶת זִוְגָתוֹ.

תרמד.

בְּתוֹךְ כֶּף הָיָה הָרַב הַקְּדוֹשׁ רַבִּי בְּרוּךְ מִמְּעוֹז־בוּז' בְּעִיר טוֹלְטְשִׁין
 הַסְּמוּכָה לְעִיר בְּרֶסְלָב. וְנִסְעַ רַבֵּנוּ ו"ל לְבִקְרוֹ. וְאָמַר הָרַב הַקְּדוֹשׁ
 רַבִּי בְּרוּךְ תוֹרָה, וְרַבֵּנוּ ו"ל לֹא נִתְפַּעַל מִהַתוֹרָה שְׁלוֹ. וְסִפְרוּ זֹאת
 לְהָרַב הַקְּדוֹשׁ רַבִּי בְּרוּךְ. עָנָה וְאָמַר: "וְאִם אֵין יְכוּלִים לוֹמַר תוֹרָה,
 אִיז מְעַן שׁוֹיִן קִיִּין גּוֹטְעַר אִיד נִישְׁט"?! הֲלֹא הַמַּגִּיד מִמְּעוֹז־רִיטְשׁ ו"ל
 לֹא יָדַע מֵהוּ עֲנִין אֹטַר יָד, אִיז עַר שׁוֹיִן קִיִּין גּוֹטְעַר אִיד נִישְׁט
 גִּיּוּעוּעַן?" וְכִשְׁשָׁמַע זֹאת רַבֵּנוּ ו"ל, עָנָה וְאָמַר: "אִם כֵּן נִתְנוּ לִי
 לִיִּינְעוּץ, שְׂצָרִיךְ אָנִי לִידַע, מֵהוּ עֲנִין אֹטַר יָד". וְכִשְׁחֲזַר רַבֵּנוּ ו"ל
 לְעִיר בְּרֶסְלָב, גָּלָה תוֹרָה מֵעֲנִין אֹטַר יָד [וְהִיא גַם-כֵּן מְצַרְפֶּת אֶל
 הַמַּאֲמָר הַנ"ל, עֵינִן בְּכַנִּים].

תרמה.

הָיָה בְּדַעַת ר' נִתָּן לְחֹזֵר עִם זִוְגָתוֹ לְעִיר נְעַמְרוּב, אֲךָ רַבּוֹ אֶצְלוֹ
 הִמְנִיעוֹת, כִּי בְּתוֹךְ כֶּף חָלְתָה זִוְגָתוֹ וּבְנָיו, וְכֵן הוּא נִחְלָה מְאֹד,

(ח) ברפת פֶּרְדָּה.

(ט) אִז כָּבַר אִי-אֶפְשָׁר לְהִיּוֹת "יְהוּדִי טוֹב"?

(י) אִז הוּא לֹא הָיָה יְהוּדִי טוֹב?

(כ) לְקָרָא, כְּלוֹמַר בְּקַעָה לְהַתְגַּדֵּר בָּהּ.

והמְשַׁרְתָּת שְׁלָהֶם חֲלָתָה וּמָתָה, וְכֵן בְּכָל הַמְקוֹמוֹת הָיוּ חוֹלִים, כִּי בְּאוֹתָהּ הָעֵת הָיוּ חֲלָשׁוֹת מְצִיּוֹת מְאֹד בְּסִבִּיבוֹתֵיהֶם (וְכִמוֹ שֶׁאָמַר רַבְּנּוּ ו"ל מֵרֵאשׁ, שֶׁבְּשָׁנָה זוֹ תִּהְיֶינָה חֲלָשׁוֹת גְּדוֹלוֹת, עֵינַן לְעִיל סִימָן תִּרִי"ח). וְתַכְּף וּמְיָד כְּשֶׁנְּחַלָּה ר' נִתָּן מְאֹד, צָנָה לְאַחַד שֶׁיִּכְתֹּב אֲגֻרָת לְרַבְּנּוּ ו"ל. וְכִשְׁקָבַל רַבְּנּוּ ו"ל אֶת מִכְתָּבוֹ, הָיָה לוֹ צַעַר גְּדוֹל מְזֵה מְאֹד מְאֹד, וְהָשִׁיב לוֹ תְּשׁוּבָה בְּכִתְיַבֵּת יָדוֹ הֶקְדוּשָׁה בְּעֲצֻמוֹ וְכָתַב לוֹ דְבוּרִים מְתוּקִים וְעֲרֻכִים וּגְלָהּ לוֹ עֲצָם נִפְלְאוֹת אֲהָבָתוֹ אֵלָיו וְהִתְחִיָּה וְחִזַּק אוֹתוֹ מְאֹד מְאֹד בְּמִכְתָּבוֹ. וְזֶה הָיָה אֲזַ עֲקָר חֵייוֹ שֶׁל ר' נִתָּן. וּמֵרֵב שֶׁמָּחָה וְתַעֲנוּג וְהִתְחַזְּקוֹת שֶׁקָּבַל מֵרַבְּנּוּ ו"ל, נִתְרַפָּא.

תִּרְמוֹ.

חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּשַׁבָּט, שֶׁבַת־שִׁירָה: הָיָה רַבְּנּוּ ו"ל בְּעִיר מְעֻדוֹדִיבְקַע וּמִשָּׁם נָסַע לְעִיר טְשֶׁהֲרִין וּמִשָּׁם נָסַע לְעִיר קְרוּמִינְטְשָׁאק. וְהִמְתִּין שָׁם כַּמָּה שָׁבוּעוֹת עַד לְדַת בְּתוֹ מֵרַת שָׂרָה, שֶׁהָיְתָה קְרוּבָה לְלֵדָת. וּבְכָל אוֹתָהּ הָעֵת קָדַם שְׁיֻלְדָה, לֹא הָרָאָה פָּנִים שׁוֹחֲקוֹת כָּלֵל, וְהָיָה מִקְפִּיד, כְּשֶׁנִּתְּנָנוּ לוֹ שְׁנֵי תַבְּשִׁילִין בְּסַעֲדָה, כִּי הָיָה יוֹשֵׁב וּמִצְפָּה, וְעֵינָיו כְּלוֹת כָּל הַיּוֹם, שֶׁתֵּלַד בְּתוֹ בְּשָׁלוֹם, וְהָיָה שְׂרוּי בְּצַעַר גְּדוֹל כָּל אוֹתָהּ הָעֵת וּמַעֲט בְּדְבוּרוֹ מְאֹד מְאֹד רַק הִלָּף אָנָּה וְאָנָּה שְׁעוֹת שְׁעוֹת בְּתַפְלָה וּבְהִתְבוּדוֹת וּבְדַבְּקוֹת עֲצוּמָה כְּדִרְכוֹ בְּכָל פַּעַם. וְשׁוּם בְּרִיָּה לֹא הִבִּינָה לָמָּה הוּא טְרוּד בְּצַעַר וְעִגְמַת נִפְשׁ כְּזוֹ כָּל הַזְּמַן, עַד לְאוֹתוֹ הַלֵּילָה שְׁיֻלְדָה בְּתוֹ. וְאֲזַ אַחַר הַלֵּדָה נִתְמַלֵּא שְׁמָחָה תַּכְּף וְצָוָה לְהַדְּלִיק הַרְבֵּה גֵרוֹת וּלְעֲשׂוֹת מִשְׁקָה, שֶׁקּוֹרִין פֶּאֲנֶשׁ, וְהָיָה בְּשִׁמְחָה גְּדוֹלָה עַד מְאֹד. וְאָמַר אֲזַ: "מִעַן וּוְעַט אֲמָאֵה לְזֶאֱגָן: אִי אִיזוֹ דָּאִס אִיזוֹ גִּיּוּוֹעַן אֲ ר' נִתְמָן, כִּי יִתְגַּעְגַּעוּ אַחֲרֵי מְאֹד". וְאָמַר, שְׁבִימִים הִבָּאִים יִהְיֶה חֲדוּשׁ גְּדוֹל, עַל שֶׁחֲלָקוֹ עָלָיו. וְיִאֲמָרוּ בְּדֶרֶךְ תְּמִיָּהָה: "עַל זֶה הָיוּ חוֹלְקִים?" בְּתִמְיָהָה! גַּם אָמַר, שֶׁשְׁשִׁיחֲלָקוֹ עַל אַחַד, יִאֲמָרוּ: "הֲלֹא גַם עָלָיו הָיוּ חוֹלְקִים"; כְּלוֹמַר

על-כן אין ראיה מן מחלקת. ואחר-כך ביום השמיני מל את התינוק נכדו פראוי. ואחר הברית-מילה הנה בשמחה כל אותו היום. ונקרא שמו ישראל על-שם הבעל-שם-טוב הקדוש. והזכיר אחד מאנשי-שלוֹמנו לרבנו ז"ל, הלא שם התינוק ישראל בן שרה הוא בדיוק כמו שקראו לבעל-שם-טוב הקדוש, (כי גם שם אמו הנה שרה). וחיף רבנו ז"ל מאד ונענע בראשו הקדוש. ואחר-כך ביום שלישי למילה נחלשה בתו היולדת מאד. והנה לו צער גדול מזה ויצא תכף-ומיד מהבית והתחיל לילך במרוצה קצת, עד שנוכס אל עגלה. וצנה לבעל העגלה, שישע במרוצה גדולה מעיר קרוינטשאק. ואמר, שהחיות שלו נפסקה מגדל הצער. והאיש שהיה עמו ולנה אותו בכל הדרך, ר' שמואל מטעפליק, התמהמה מעט, כי לא שם אל לבו דברי רבנו ז"ל, שאמר לו: "בוא תכף-ומיד, ונסע מכאן!" על-כן השאירו שם רבנו ז"ל, והצרך לשכר בעצמו עגלה ולרוץ אחריו, עד שהגיעו אל הדרך.

תרמוז.

קדם פורים: המתיק רבנו ז"ל סוד עם ר' שמואל מטעפליק, (שהיה אחד מאנשי רבנו ז"ל המבוקים, איש ירא אלקים מרבים, ופרנסתו היתה, שהיתה לו חנות מנפקטור), שהיות שרוצה לנסע נסיעה לזמן רב, אם רוצה לנסע עמו. ותכף ומיד הסכים, אף רבנו ז"ל אמר לו, שילך לטל רשות מזוגתו, אם מסכימה, שבעלה לא יהיה בביתו בערך שנה, (כפי-כך הנה בדעת רבנו ז"ל בתחלה, שיששה על הדרך). וכמוכן, שתכף-ומיד הסכימה בכל לבבה, שבעלה יסע וישמש את רבנו ז"ל, כי היתה לה הרגשה עצומה ברבנו ז"ל, ואורו הקדוש התנוצץ לה מאד. ולקח רבנו ז"ל שלשים רענדליך ונתן לר' שמואל הנ"ל. וקנה בעד זה עגלה עם סוסים וגם שכר איש אחד, שיהיה מיתד להוליך את הסוסים. ולקח רבנו ז"ל עם ר' שמואל הנ"ל גם את ר' נפתלי מנעמרוב.

תרמח.

וְקָדַם שֶׁהִתְחִיל רַבְּנוּ ז"ל לְנִסְעַ, אָמַר: "אֲנִי דוֹמָה כְּמוֹ נֶעַר קָטָן, שְׂאִינוּ רוֹצֶה לִילֵךְ לַחֲדָר, אָבָל כְּשִׁיכְנֵס לַחֲדָר, יוֹכֵל לְלַמֵּד. אֱלוֹ הָיָה יוֹדְעִים ה'עוֹלָם' עַל מָה אֲנִי נוֹסֵעַ, הָיָה נוֹשָׁקִים אֶת דְּרִיסַת הַרְגְּלִים שְׁלִי! בְּכָל פְּסִיעָה וּפְסִיעָה שְׁלִי אֲנִי מְכַרֵּעַ אֶת כָּל הָעוֹלָם כְּלוּ לְכָף זְכוּת!"

תרמט.

וְיָצָא מִבֵּיתוֹ וְעָלָה עַל הָעֵגְלָה עִם ר' שְׁמוּאֵל מְטַעֲפֵלִיק וְעַם ר' נִפְתָּלִי מְנַעֲמָרוֹב. וְתַכְף וּמִיד כְּשִׁישָׁב רַבְּנוּ ז"ל עַל הָעֵגְלָה, הִכָּה כַּף אֶל כַּף בְּשִׂמְחָה עֲצוּמָה וְאָמַר: "הַיּוֹם מִתְחִיל דְּבַר חֲדָשׁ! אֲנַחְנוּ דוֹמִין עֲכָשׁוּ, כְּמוֹ מִי שֶׁמִּגִּן נִגּוֹן יָפָה עַד מָאֵד, וְהָעוֹלָם מְרַקְדִין. וּמִי שְׂאִינוּ מִבִּין וְשׁוֹמֵעַ אֶת הַנְּגוּן, הִיא פְּלִיאָה בְּעֵינָיו מִהֵם רְצִים אַחֲרָיו וּמִהֵם מְרַקְדִים, כַּף הִיא פְּלִיאָה אֲצֵל ה'עוֹלָם' עַל מָה אַתֶּם רְצִים אַחֲרָי. כְּשֶׁאֲשׁוּב מִדְּרָכַי, אֲנִי אוֹכֵל לְנִגּוֹן, וְאַתֶּם תּוֹכְלוּ לְרַקְדָּמ."

תרנ.

וְלֹא נוֹדַע לְשׁוֹם בֶּן אָדָם פְּרוּשׁ פְּשׁוּט עַל נְסִיעָה זוֹ. וְנִסְעוּ יַחַד עַד עִיר לַפּוֹנוּיץ. וְשֵׁם הַכֶּרֶח רַבְּנוּ ז"ל לְשַׁלַּח אֶת ר' נִפְתָּלִי מְנַעֲמָרוֹב חֲזָרָה אֶל בֵּיתוֹ, כִּי הָיָה אִזּוֹ אִישׁ חָלוּשׁ מְאֹד וְלֹא הָיָה בִּיכָלְתוֹ לְנִסְעַ דְּרָךְ רְחוֹקָה כְּזוֹ וְלִהְיוֹת נֶעַ וְנָד בַּדְּרָךְ, וּבְכַפְרֵט שֶׁהִקָּר הָיָה אִזּוֹ חֲזָק מְאֹד מְאֹד חֲצִי שָׁבֵט. וַיַּעַן שְׁבַעִיר לִיפּוּוּיץ הָיָה גָרִים הַרְבֵּה מֵאֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמְנוּ, עַל-כֵּן נִתְעַכֵּב שָׁם קָצַת וְדַבֵּר עִמָּהֶם הַרְבֵּה. וּבְתוֹךְ

(מ) וְאִזּוֹ הָיָה הַסְּפּוֹר, שְׂאֲצֵל ר' נִפְתָּלִי הָיָה מִנְּחַ הַכֶּתֵּב שֶׁל סֵפֶר הָא"ב הַנִּקְרָא עֲכָשׁוּ סֵפֶר הַמִּדּוֹת (עֵינִי לְעִיל סִימֵן תפ"ו). וְרַבְּנוּ ז"ל רָאָה אֶת זֶה בְּיָדוֹ, עָנָה וְאָמַר לוֹ כְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "מִיִּין לִיבְעַר הָאֲרֻצִּיקְעַר חֲבַר, מִיִּין לִיבְעַר גְּעַטְרִיעֵר חֲבַר, אֵט דָּאֵס הָאֵט מִיָּד גִּימָאֵכֵט פֶּאָר אֵיִין יוֹד!" (חֲבַרִי הָאֵהוּב וְהַנְּלִבֵּב, חֲבַרִי הָאֵהוּב וְהַנְּאָמֵן, הִנֵּה הוּא עֲשֶׂה אוֹתִי לִיהוּדִי!) הִינּוּ שְׁעַל-יְדֵי אֱלוֹ הַדְּבָרִים הַנְּאָמְרִים בְּסֵפֶר הָא"ב עַל כָּל מִדָּה וּמִדָּה — עַל-יְדֵי-זֶה הַתְּגַבֵּר לְשַׁבֵּר כָּל מִדָּה וּמִדָּה, עַד שְׁזָכָה לְמָה שְׁזָכָה.

אחת שיחותיו הקדושות ענה ואמר: "מה אתם יכולים לעשות תשובה, וכי מספיקים ימיכם וכח בלכם לתקן פגם אחד ממה שקלקלתם? רק אני עושה תשובה בשבילכם, ויש לאל ידי לתקן הכל כל מה שקלקלתם עד הנה, רק העקר מעתה לא תעשו עוד! ואפלו מהיום והלאה איני מקפיד על השגגות שתעברו חס ושלום, רק העקר שעל-כל-פנים תשמרו עצמיכם ממזידות!" ועוד דבר מזה הרבה.

גם אמר אז בזה הלשון: "אני איש פלא, ונשמתי פלא גדול!"

תרנא.

ואמר: "יש לי השגה כזו בהשם יתברך, שהייתי יכול להביא על ידה את המשיח, אבל סלקתי הכל ולקחתי עצמי עמהם להחזיר אתכם למוטב, פי זה גדול מן הכל, פי זכאה מאן דאחיד בינא דחייבא!"¹ ואז הוכיח את אנשי-שלומונו מאד ואמר: "כמה יגיעות היו לי בשבילכם, כמה פעמים נחר גרוני, ונתיבשה הלחלולית שבפי מרבוי הדבורים, שהרבייתי לדבר עם כל אחד ואחד מכם בפרטיות — ועתה מה פעלתי? אף-על-פי שאתם אנשים כשרים, אבל לא כך רציתי לעשות מכם אנשים צדיקים גמורים, ועכשו איך אבוא לפני כסא הכבוד? אף אני מנחם עצמי במעט אנשים מאנשי-שלומונו, שכבר נפטרו, שאלו הם כבר בודאי מאנשיו, פי אותם שנפטרו כבר, בודאי מאנשי — אבל אותן שהם בחיים, עדין הם בסכנה גדולה מרב התמורות וגדל כח הבחירה!"

תרנב.

ושם בלפניו במקום ר' נפתלי לקח את ר' אייזיק יוסף מליפוניץ, והתחילו לנסע להלן. והזהיר אותם רבנו ז"ל, שלבל יגלו

(ג) אשרי מי שאוחז ביד החוטא (להחזירו למוטב).

לשום ברִיָּה מִי הוּא. וְאֵלּוּ הָאֲנָשִׁים, הֵינּוּ הַבַּעַל עֲגָלָה וְר' שְׁמוּאֵל וְר' אֵיִזִיק יוֹסֵף, לֹא יָדְעוּ כָּלֵל לְהִיכֵן הֵם נוֹסְעִים, רַק בְּכָל פְּרֻשֵׁת דְּרָכִים שָׂאֵלוּ אֶת רַבֵּנוּ ו"ל, בְּאֵיזָה דֶּרֶךְ לִנְסֹעַ, וְהִרְאָה לָהֶם בְּיָדוֹ הַקְּדוּשָׁה.

וּמָה שֶׁעָבַר עֲלֵיהֶם בְּנִסְיָעָה זֹאת אֵין לְשַׁעַר וּלְסַפֵּר כָּלֵל, כִּי כָּל הַנְּסִיעָה הֵיטָה בְּדֶרֶךְ פְּלִיאָה מְאֹד מְאֹד. וְרָאוּ אֶצֶל רַבֵּנוּ ו"ל עֲנִינִים נוֹרָאִים וְנִפְלְאִים עַד מְאֹד, פְּלִאֵי פְּלִאִים, אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים כְּאֵלוֹ אֲשֶׁר תִּסְמְרְנָה שְׁעָרוֹת רֹאשׁ. וְכָל נִסְיָעָתוֹ הֵיטָה בְּדֶרֶךְ הָעֵלֶם וְהַסֵּתֵר גָּדוֹל, שְׁשׁוּם בְּרִיָּה לֹא הִפְרִיתוּ אוֹ כָּלֵל, כִּי הִחְלִיף אֶת לְבוּשׁוֹ וְלֹא קָבַל שׁוּם מַעוֹת בְּדֶרֶךְ הַזֶּה, אֲדַרְבָּה הָיוּ לוֹ הוֹצָאוֹת מְרַבּוֹת מְאֹד.

וְאֵז אָמַר עַל עֲצָמוֹ מֵאֲמָרָם ו"ל (בְּרֻכּוֹת ד): וְאֵנִי יָדִי מְלַכְלָכוֹת בְּדָם בְּשִׁפְיָר וּבְשִׁלְיָא, כְּדִי לְטַהַר אִשָּׁה לְבַעֲלָהּ. וְקָצַת הָיָה מְרָמֹז, שְׁזָה עֲנִין נִסְיָעָתוֹ.

תרנג.

וַיְהִי בְּאֲמֻצָּע נִסְיָעָתָם עִמָּדוֹ פַּעַם אַחַת אֶצֶל אֵיזוֹ אַכְסֵנְיָא. וְרַבֵּנוּ ו"ל עִם ר' שְׁמוּאֵל מְטַעֲפֵלִיק נִכְנָסוּ אֶל תוֹף הָאֲכֻסְנְיָא וּמִצְאוּ שָׁם אֶת בַּעַל הַבֵּית, שֶׁנִּשְׂא בְּחִיקוֹ תִּינוּק בְּגִיל שְׁנַתִּים בְּעָרָךְ. וּמֵיָד בְּכִנְיֻסַּת רַבֵּנוּ ו"ל רָאָה ר' שְׁמוּאֵל, שְׁזָה הַתִּינוּק מְרָאָה לְאָבִיו עַל רַבֵּנוּ ו"ל וְאוֹמֵר לוֹ בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "אַט גּוֹטְעַר אִיד"^פ, וְאָבִיו הַבַּעַל-הַבֵּית מְרַב טְרַדְתּוֹ בְּמִכְרֵת הַיִּי"ש לְעָרְלִים שֶׁנִּמְצְאוּ שָׁם לֹא הִבִּיט וְלֹא הִטָּה אֲזָנוֹ כָּלֵל לְדַבְּרֵי הַתִּינוּק. וְהַתִּינוּק צוֹעֵק וּמְרָאָה בְּאֲצָבָעוֹ עַל רַבֵּנוּ ו"ל: "אַט גּוֹטְעַר אִיד", וְר' שְׁמוּאֵל נִבְהַל מְאֹד בְּשִׁמְעוֹ זֹאת מִפִּי הַתִּינוּק, כִּי בְּכָל אֶלְפֵי הָאֲנָשִׁים שֶׁכָּבַר עָבְרוּ וּפְגָשׁוּ בְּכָל הַדֶּרֶךְ הַרְחוּקָה הַזֹּאת שֶׁהֵם נוֹסְעִים, לֹא נִמְצָא שׁוּם אִישׁ, שִׁידַע וַיִּפְרַח בְּפָנָיו

רַבְּנוּ ז"ל, כִּי הוּא אָדָם גָּדוֹל, כִּי הִתְחַפֵּשׂ וְהִחְלִיף בְּגָדָיו כְּמוֹ סוֹחֵר. וּפְהוּ בְּאַכְסֵנְיָא זֶה תִּינּוֹק שֶׁל שְׁתֵּי שָׁנִים יִכִּיר אֶת רַבְּנוּ ז"ל כְּגוֹטְטֵער אִיד — דְּבָר זֶה הִפְלִיא אוֹתוֹ מְאֹד. אַךְ מִחֲמַת שְׂר' שְׁמוּאֵל עָמַד בְּסִמּוּךְ לְרַבְּנוּ ז"ל, חָשַׁשׁ ר' שְׁמוּאֵל, פֶּן עָלְיוּ בְּעֶצְמוֹ הַרְאָה הַתִּינּוֹק בְּיָדוֹ לְאָבִיו: "אָט גוֹטְטֵער אִיד", כִּי לְר' שְׁמוּאֵל הִיָּתָה צוּרָה כְּמוֹ אֲדָמוּר גָּדוֹל. וְהוֹצִיא ר' שְׁמוּאֵל מִכִּסּוֹ מִטְּבַע וְהִלֵּךְ אֶל הַתִּינּוֹק וְנָתַן לוֹ וְאָמַר לוֹ: "אָ יָא, אֵיךְ בֵּין אַ גוֹטְטֵער אִיד?" וְהִשִּׁיב הַתִּינּוֹק: "לֹא!" וְהִרְאָה עוֹד הַפַּעַם בְּיָדוֹ עַל רַבְּנוּ ז"ל בְּעֶצְמוֹ וְאָמַר: "עַר אִיז אַ גוֹטְטֵער אִיד"^ב. וְרַבְּנוּ ז"ל תִּכְף-וּמָיִד בְּשִׁמְעוֹ זֹאת יָצָא הַחוּצָה וַיֵּשֶׁב עַל הָעֵגְלָה וְנִסְעוּ מִשָּׁם. וּבְנִסְיַעְתָּם הִתְחִיל ר' שְׁמוּאֵל לְתַמְנֶה לְפָנָי רַבְּנוּ ז"ל עַל דְּבָרֵי הַתִּינּוֹק: "אֵיךְ יָכוֹל לֵהִיּוֹת, שְׂאֵלְפִים אֲנָשִׁים בְּכָל הַדֶּרֶךְ לֹא הִכִּירוּ אֶתְכֶם, רַק זֶה הַתִּינּוֹק?" וְהִשִּׁיב לוֹ רַבְּנוּ ז"ל וְאָמַר: "וְעוֹד דָּעֵן זָאל זַיִן בְּאֵלֶּה הַיָּמִים אַ מִבִּין?" וְנִסְעוּ לְהֵלֶן. וּמִחֲמַת אֲשֶׁר בְּכָל פְּרֻשַׁת דְּרָכִים הִרְאָה לָהֶם רַבְּנוּ ז"ל לְהִיכֵן לְנִסְעַ כְּנ"ל (בְּסִימֵן תְּרַנֵּב), גִּזְדֵּמֵן כְּמָה פְּעַמִּים, שֶׁהָיוּ נוֹסְעִים עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁכָּבַר נִסְעוּ בוֹ פַּעַם אַחַת. וְכַמָּה יָמִים אַחַר הַמַּעֲשֵׂה הַזֶּה מִהַתִּינּוֹק, גִּזְדֵּמֵן גַּם-כֵּן, שֶׁנִּסְעוּ עוֹד הַפַּעַם בְּדֶרֶךְ הַזֶּה, שֶׁשָּׁם הָאֲכֵסְנְיָא. וְעַל-כֵּן בְּהִגִּיעַם אֶל הָאֲכֵסְנְיָא צָוָה ר' שְׁמוּאֵל אֶת הַבַּעַל הָעֵגְלָה, שִׁיעַמַּד שָׁם, וְעָמַד. וְנִכְנַס ר' שְׁמוּאֵל לְרֹאוֹת אֶת הַתִּינּוֹק, כִּי חָשַׁב בְּדַעְתּוֹ: הֲלֹא דְבָר הוּא, שְׂאֵף אֶחָד לֹא יִכִּיר אֶת רַבְּנוּ ז"ל, כִּי אִם הַתִּינּוֹק הַזֶּה. וַיִּכְשׁוּכְנַס מִצָּא, שֶׁהַבַּעַל-הַבֵּית יוֹשֵׁב עַל הָאָרֶץ בְּאַבְלוֹת עַל הַתִּינּוֹק הַזֶּה"ל. (וְהִבִּינוּ אַחֲרֵי-כֵן מִרַבְּנוּ ז"ל, שֶׁהַתִּינּוֹק הַזֶּה — הִיָּתָה לוֹ נִשְׁמָה גְבוּהָה שֶׁל אֵיזָה יְנוֹקָא).

(ע) נָכוֹן, שְׂאֵנִי הוּא "יְהוּדִי טוֹב"!

(ב) הוּא יְהוּדִי טוֹב!

(צ) אָז מִי שִׁיהִיָה הַיּוֹם "מִבִּין"?

תּוֹרָה.

אח־רֵכֶּךָ עַל הַדְרֵךְ בְּנִסְיַעְתּוֹ לְעִיר נְאוּוֹרִיטָשׁ בְּהִיּוֹתוֹ יוֹשֵׁב עַל הַעֲגֻלָּה אָמַר: "יֵשׁ לְאֵל יְדֵי לְהַחְזִיר כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ לְמוֹטָב וְלֹא בְלִבְד אֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים, אֲלֵא אֶפְלוּ צְדִיקִים וְאֲנָשִׁים גְּדוֹלִים — אֲנִי יְכוּל לְהַחְזִירָם לְמוֹטָב, כִּי גַם הַצְדִּיקִים צְרִיכִים לְהַחְזִירָם לְמוֹטָב, וְלֹא מִבְּעֵינֵי יִשְׂרָאֵל קְדוּשִׁים, אֲלֵא כָּל הָאֲמוֹת הָעוֹלָם כָּלָם, אֲנִי יְכוּל לְהַחְזִירָם לְהֵשֵׁם יִתְבָּרֵךְ. וְהִיּוֹתִי יְכוּל לְהוֹלִיכֶם סְמוּךְ לְדַת יִשְׂרָאֵל, אֶךְ דִּיו לְעֶבֶד לְהִיּוֹת כְּרַבּוֹ."

תּוֹרָה.

וְאָמַר: "אוֹתֵי צְרִיכִים כָּל הָעוֹלָם. לֹא מִבְּעֵינֵי אֲתֶם, כִּי אֲתֶם יוֹדְעִים בְּעֶצְמְכֶם, אִיךְ אֲתֶם צְרִיכִים אוֹתִי, אֲלֵא אֶפְלוּ כָּל הַצְדִּיקִים צְרִיכִים אוֹתִי, כִּי גַם הֵם צְרִיכִים לְהַחְזִיר אוֹתָם לְמוֹטָב, אֶךְ דִּיו לְעֶבֶד לְהִיּוֹת כְּרַבּוֹ." אח־רֵכֶּךָ שָׁאַל רַבֵּנוּ ו'ל אֶת ר' שְׁמוּאֵל: "הֲאִם יִשְׁנֶנָּה הַלִּילָה?" וְהֵשִׁיב לוֹ: "הֵן". עָנָה וְאָמַר לוֹ רַבֵּנוּ ו'ל: "אִיךְ יִשְׁנֶנָּה אֲנִי, וְאִיךְ יִשְׁנֶנָּה אֲתָה; אֲנִי יִשְׁנֶנָּה בְּעֵנֵי אֵטֶר יָד; הֵינּוּ שְׁבִשְׁעַת שְׁנָה שְׁלוֹ הֵי עוֹסֵק בְּעֵנֵי אֵטֶר יָד. וְהִזְכִּיר אֲזוֹ מַעֲנֵן שְׁבֵט בְּנִימִין, שְׁנֹאֲמַר בְּהֶם, שְׁהִיָּה בְּהֶם שְׁבַע מֵאוֹת אִישׁ אֵטֶר יָד יְמִינוֹ."

תּוֹרָה.

וְהִגִּיעַ רַבֵּנוּ ו'ל לְעִיר נְאוּוֹרִיטָשׁ וְרָצָה לְנִסֵּעַ לְהֵלֵךְ יוֹתֵר, אֶךְ מֵאֵת ה' הִיָּתָה זֹאת, שְׁנֹתְעַכְבַּ שָׁם בִּימֵי הַפּוֹרִים בְּבֵית הָרַב דָּשֵׁם, שְׁהִיָּה מִחֲתָנוּ קֶצֶת.

תּוֹרָה.

אח־ר פּוֹרִים: נִסֵּעַ רַבֵּנוּ ו'ל מֵעִיר נְאוּוֹרִיטָשׁ לְנִסֵּעַ לְעִיר אוֹסְטְרָהָא. וְגַם בְּדֶרֶךְ זוֹ רָאוּ אֶצֶל רַבֵּנוּ ו'ל נִפְלְאוֹת, עֲנִינִים יוֹצְאִים מִן הַכֶּלֶל, וְהָרַב לֹא נִכְתַּב בְּזַמְנוֹ, עַל-כֵּן בְּמִשָּׁךְ הַשָּׁנִים נִשְׁכַּח, (וְחֻבֵּל

על דאָבדין). אַחד מהספורים שפּפּר ר' שמואל מטעפּליק הָיָה: פּעם אחת לָנוּ בבית מְלוֹן אַחַד, שָׁשׁם הָיוּ אוֹרְחִים רַבִּים מִכֶּמֶה וּכְמֶה עִירוֹת, כִּי שָׁם הָיָה מְקוֹם הַמְסָחֵר מִכָּל אֲשֶׁר יוֹצֵא מִהַעֲרוֹת הַגְּדוֹלִים אֲשֶׁר שָׁם: דִּהְיָנוּ עֲצִים גְּדוֹלִים וּקְרָשִׁים, גְּלִגְלִים לַעֲגָלוֹת וְזֹפֶת וּכְדוּמָה. וּבְזִמָּן הַחֲרָף, כְּשֶׁהֲלִילוֹת אֲרָכִים, יָשְׁבוּ סוֹחְרִים רַבִּים סְבִיב הַשְּׁלַחַן הַגְּדוֹל, שָׁעֲמַד שָׁם בְּאֲמֻצֵּעַ הַבַּיִת, וְדִבְרוּ זֶה עִם זֶה בְּמִסְחָרֵיהֶם כְּדֶרֶךְ הַסוֹחְרִים. וּרְבֵנוּ ו'ל יָשַׁב בִּינֵיהֶם וְהִרְפִּיב אֶת דְּבָרָיו גַּם-כֵּן בְּאֲמֻצְעוֹת דְּבָרֵיהֶם וּבְפִרְטֵי מִסְפְּרֵי הַסְּכוּמִים שֶׁל קִנְיֵיהֶם וְשִׁמּוֹת הָאֲדוֹנִים שֶׁסָּחְרוּ עִמָּהֶם וְדִבְרֵי רַבֵּנוּ ו'ל בְּבִקְיֵאוֹת כְּזוֹ, כְּמוֹ מִי שֶׁנִּמְצָא כֹּבֵר בִּינֵיהֶם מְזִמָּן. וְר' שְׁמוּאֵל הַנ"ל עֲמַד מִהַצַּד וְשָׁמַע הַכֹּל וְנִשְׁתַּוְּמַם וְנִתְפַּלֵּא מְאֹד בְּשִׁמְעוֹ וּבְהִבִּיטוֹ כָּל זֶה, וְיוֹתֵר מִהַכֹּל הַתְּפַלֵּא, שָׁאֵף אַחַד מִכָּל הַסוֹחְרִים לֹא שָׁאֵל אוֹתוֹ, מִי הוּא וּמֵאִיזָה מְקוֹם הוּא, שְׂבָקִי כָּל-כֶּף בְּפִרְטֵי מִסְחָרֵיהֶם. וְאַחַר-כֵּן בְּעֶרְךָ שְׁעָה אוֹ שְׁעֵתִים נִתְפָּרְדוּ הַסוֹחְרִים כָּל אַחַד לְמִקְוָמוֹ, שֶׁהֲלָכוּ לִישׁוֹן שָׁם, וְלֹא נִשְׂאָר אֶצֶל הַשְּׁלַחַן רַק רַבֵּנוּ ו'ל וְעוֹד אַחַד מִהַסוֹחְרִים, שֶׁעָדִין נִתְעַכֵּב בִּישִׁיבָתוֹ אֶצֶל הַשְּׁלַחַן. וְזֶה הַסוֹחֵר הַתַּחִּיל לְהִבִּיט עַל רַבֵּנוּ ו'ל. וְאָמַר לְרַבֵּנוּ ו'ל: "אַתָּם מְפָרִים לִי מְאֹד!" (אִיֶּהָר זְעֻנְט מִיר זַייער קַענְטלעך). וְהִשִּׁיב לוֹ רַבֵּנוּ ו'ל: "אַתָּם סוֹבְרִים שְׂאֲנֵי פְלוֹנֵי זֶה?" (וְהַזְכִּיר לוֹ שֵׁם הַפְּלוֹנִי, שֶׁחָשַׁב הַסוֹחֵר). וּכְאֲשֶׁר רָאָה, שֶׁעָדִין לֹא נוֹדַע לוֹ מִי הוּא, אָז אָמַר שְׁנִית: "אַנִּי יוֹדַע כֹּבֵר!" (אִיךָ וּוִיִּיס שׁוִינ). וְהִשִּׁיב לוֹ רַבֵּנוּ ו'ל עוֹד פְּעַם: "אַתָּם סוֹבְרִים, שְׂאֲנֵי פְלוֹנֵי זֶה?" (וְהַזְכִּיר לוֹ שֵׁם הַפְּלוֹנִי, שֶׁחָשַׁב הַסוֹחֵר). וּכְוֹן רַבֵּנוּ ו'ל לְדַעְתּוֹ מִה שֶׁחָשַׁב. וְהַסוֹחֵר כְּאֲשֶׁר רָאָה, שֶׁלֹּא מְצָא מְבֻקָּשׁוֹ, עַל-כֵּן הִלָּךְ לוֹ. וְאַחַר כֵּן יָצָא רַבֵּנוּ ו'ל מִשָּׁם וְנִסַּע, וְהָיָה יוֹדַע כְּוִנָּתוֹ מִה הָיָה לוֹ שָׁם וְנִסְפָּר ר' שְׁמוּאֵל הַנ"ל, שֶׁעָקַר פְּלִיאָתוֹ הִיָּתָה, שֶׁאָדָם רוֹאָה, שֶׁמְכֻוֹנִים אֵל דַּעְתּוֹ מִה שֶׁחֹשֵׁב פְּעַמִּים, מְדוּעַ לֹא שָׁאֵל אֶת רַבֵּנוּ ו'ל, מִי אַתָּם הַמְכֻוֹנִים כָּל-כֶּף אֵל דַּעְתִּי וְאֵל מַחְשַׁבְתִּי וּבְקִי בְּפִרְטֵי פְּרִטִיּוֹת הַמְסָחָרִים].

תרנח.

אחר-כך הגיע רבנו ז"ל לעיר אוסטריה. ואף שהיה נראה ונרמז מדעתו, שמעיר גאורייטש רצה לנסע למרחוק יותר, אף אחר-כך מאת ה' היתה זאת, שנמלך בדעתו ויחזר לעיר אוסטריה. ושם היה מעשה פלא, שבא אליו שוחט אחד מעיר ארינסק ודבר הרבה עם רבנו ז"ל כמעט כל הלילה, ור' שמואל מטעפליק לא הבין פשר הדבר מה זה ועל מה זה. ולמחרתו אמר לו רבנו ז"ל בזו הלשון: "בלילה הזה עסקתי בספר רפואות, אף-על-פי שרפואות אינן כלום, אבל אשת נעורים אינה בנמצאת". ואמר: "ממיוז יהיה נעשה מעורייטש", ומשם נסע לאוסטריה, "ואתה תסע לברסלב בעבור זוגתי להביאה לשם, שתעסק ברפואות!"

תרנט.

וכן היה, שתכף-ומיד שלח את שני האנשים הנ"ל להביא את אשתו לדוקטור גורדון דשם לעסק ברפואתה, פי היה לה חלי מסכן, שהוא חלי ההוסט. ורבנו ז"ל נשאר שם לבדו, רק שכרו לו שם איש אחד שישמשנו, ובתוך כך נחלש שם רבנו ז"ל עד מאד ושלח מכתב כללי לכל אנשי-שלומנו, שיתפללו בעבורו.

וזה נסח המכתב:

ק) דוקטור גורדון היה שם דבר ברפואה והיה יהודי אבל רחוק מאד מהיהדות, ובעולם היה לו שם גדול ברפואות. אף אחר-כך סבב השם יתברך, שנתנדע מהמגיד הקדוש ממעורייטש ונעשה בעל תשובה גדול — אף-על-פי-כן לא הפסיק מרפואות והיה מרפא אנשים, והיה לו שם גדול, ושמו היה ר' אהרן בן ר' שמעון, והאריך ימים הרבה וגר באוסטריה. [ובזה יובן מה שאמר רבנו ז"ל (לעיל סימן תרנ"ח), ממיוז יהיה נעשה מעורייטש, הינו מרופא, שהוא מיוז, לשון מזור ותרופה, יתקרב למעורייטש. ומשם נסע לאוסטריה, וה' יודע כונתו].

צו מיינע גוטע פֿריינד, מיינע ליבע פֿריינד השתפּים, הנאָהבים והנעמיים^ר.

איך בעט אייך זייער זייער, אז איר זאלט געבין לזוגתי מאָה אַדמױם, וואַרים אײך בַדאַרף פֿיל האַבין אויף הוּצאַות. די הוּצאַות זענן בַפּאַן זייער גרויס כּאַשׁר יספּר לְכֶם מוֹסֵר כְּתָב זֶה. ניט טאַפֿיל דוֹקאַ פֿיר מַאל אַזוי פֿיל. אײך האַב ניט אַפּלו פּרוּטאַ אַחַת, בעט אײך אײך זייער ר' מֹשֶׁה בְּהַרְבּ ר' יִשְׂרָאֵל עִם ר' מֹשֶׁה בֶּן הָעֲנָנִי צו שײַקען מיר מַעוֹת כַּנִּל. אַם-יִרְצֶה-הַשֵּׁם, אַז אײך וועל אַהײם קוּמֵען, וועל אײך מײך אַפּרעכניגן וויא איר וועט וועלן, הַכּפֶּל וְהַשְּׁלֹשׁ הַדְּבָר, שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת בַּאֲפֵן אַחַר, רַק לַשְּׁלַח מַאָה אַדמױם, גַּם לָרוֹז אַת זוגתי, אַז זיא זאַל פּאַרײן תּכּף-וּמִיד, גַּם לַהוֹדִיעַ לִירִידִי מוֹרְנוּ ר' נְתָן מְנַעמְרוֹב וְלְכָל אַנְשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ אַז זייא זאַלן פּאַר מיר גאַט בעטן, אַז ער זאַל מיר שײַקען אײן רפּוּאַה שְׁלֵמָה. מײן חוּלְאַת וועל אײך אײך ניט שְׁרײַבען, כּי הִיכִי דְלֹא לַתְּרַע מְזִלְיָה, רַק איר זאַלט מַתְּפַלֵּל זײן פּאַר מיר בְּכָל תּפִּלָּה וְתַפְלָה. און גיִשְׁט צו פּאַרְגַּעסִין די טובוֹת, וואַס אײך האַב אײך אײטליכען גיטאַהן ביז אַ הער. און אַפּשׁר אַז הַשֵּׁם יתְּבַרַךְ וועט מיר געבין קאַנט איר נאַך מְקַבֵּל זײן טובוֹת פּוֹן מִיִּר^ש. אַהוּבִי, אַחִי וְרַעִי! אײך בעט זייער צו בעטן בעד נפְּשֵׁי הַעֲלוּבָה בְּכּוֹנֶת הַלֵּב צו בעטן. דערמאַנט אײך אײטליכער, ווי

(ר) לירידי הקרים, לירידי האהובים, השתפּים, הנאָהבים והנעמיים. (ש) אַבְקֶשׁ מִמֶּכֶם מֵאֵד מֵאֵד, שְׁתַּתְּנוּ לזוגתי מאָה אַדמױם, כּי אַני צִרִיד הַרְבֵּה לַהוּצַאֹת. הַהוּצַאֹת בַּאֲן גְּדוּלוֹת מֵאֵד כַּאֲשֶׁר יספּר לְכֶם מוֹסֵר כְּתָב זֶה. לֹא כּפּוּל, אֲלֹא דוֹקאַ פֿי אַרְבַּע. ואַין לי אַפּלו פּרוּטאַ אַחַת. אַני מְבַקֵּשׁ מֵאֵד מִר' מֹשֶׁה בְּהַרְבּ ר' יִשְׂרָאֵל עִם ר' מֹשֶׁה בֶּן הָעֲנָנִי, שִׁישְׁלְחוּ לי כֶּסֶף כַּנִּל. ואַם-יִרְצֶה-הַשֵּׁם, כִּשְׂאֹבֵא הַבֵּיתָה, אַתְּחַשֵּׁב עִמָּכֶם כּמֵה שְׁתַּרְצוּ. הַכּפֶּל וְהַשְּׁלֹשׁ הַדְּבָר, שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת בַּאֲפֵן אַחַר, רַק לַשְּׁלַח מַאָה אַדמױם, גַּם לָרוֹז אַת זוגתי, שְׁתַּפֵּעַ תּכּף-וּמִיד, גַּם לַהוֹדִיעַ לִירִידִי מוֹרְנוּ הַרְבּ רַבִּי נְתָן מְנַעמְרוֹב וְלְכָל אַנְשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ, שִׁיבְקֶשׁוּ בְּעַדִי מֵאַלְקִים, שִׁישְׁלַח לי רפּוּאַה שְׁלֵמָה. לֹא אַכְתַּב לְכֶם מַחְלְתִי, כְּדִי שֶׁהַמֶּלֶל לֹא יִהְיֶה גְרוּעַ יוֹתֵר, רַק שְׁתַּתְּפַלְלוּ עֲלֵי בְּכָל תּפִּלָּה וְתַפְלָה. וְלֹא לַשְׁכַּח אַת הַטּוֹבוֹת, שְׁעֲשִׂיתִי לְכָל אַחַד מִכֶּם עַד עֵתָה. וְאַם יתֵּן הַשֵּׁם יתְּבַרַךְ, אַתֶּם יְכוּלִים הַלָּאָה וְעוֹד לְקַבֵּל מִמֶּנִּי טוֹבוֹת.

אזוי איך האב אייך געפונען, אז איך בין גיקומען קיין בֶּרְסֵלֶב, און וויפיל כחות ברוחניות ובגשמיות איך האב אויסגיבראכט ארום אייך; איז דער ישר, אז איר זאלט היינט פאר מיר אויך בעטן השם יתברך, אז השם יתברך זאל מיך היילן בהראות ה' לי נעם זיוו. גם מִזְרֹז צו זיין אַת זוגתי זיא זאל פֿאַרין, וואַרין אַשֶׁת נְעוּרַיִם איז נישט צו קרוגען, ובפֿרט עס איז בלויז גרויסע הוצאות. גם איך בעט אייך, אז עס זאל קיינער פון אייך ניט דערוועגן צו קומין, איך וועל, אַם-יִרְצֶה-הַשֵּׁם, בקרוב קומין צו פֿאַרין^ה.

הֲלֹה כֹה דַבְרֵי אוֹהֲבֵכֶם בְּאַמֶּת, וְכֹל אֶחָד וְאַחַד מִכֶּם יְתִיב בְּתוֹנָא דְלִבְאַיִא^א.

נחמן בן מורנו הרב שמחה יצ"ו

צו גריסען לְכֹל אַנְשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ לְכֹל אֶחָד וְאַחַד לְפִי מַעֲלָתוֹ הֶרְמָה, הַכֹּפֵל הַדָּבָר מִזְרֹז צו זיין אַת זוגתי זיא זאל פֿאַרין גיך, און ניט צו זאגן פאר איר און ניט פאר די קינדער פון דעם^ב.

נחמן בן מורנו הרב שמחה הנ"ל.

(ת) אהובי, אחי ורעי! אבקש ממכם מאד לבקש בעד נפשי העלובה ולבקש בכונת הלב. תזכרו כל אחד מכם, איך פגשתי אותכם, כשבאתי לברסלב וכמה כחות ברוחניות ובגשמיות הוצאתי בעבור פלכם — אז הישר הוא, שהיום תבקשו בעדי מהשם יתברך, שהשם יתברך ירפא אותי, כשיראה לי ה' נעם זיוו, גם לזרו את זוגתי שתסע, כי אי-אפשר להשיג אשת נעורים, ובפֿרט שְׁנָה רק הוצאות גדולות. גם אני מבקש, שאף אחד מכם לא יעז לבוא. אַם-יִרְצֶה-הַשֵּׁם, אבוא ואסע לכאן בקרוב!

(א) הרי כאלו דברי אוהבכם באמת, וכל אחד ואחד יושב בפנימיות לבכי.

(ב) לדרש בשלום כל אנשי שלומנו לְכֹל אֶחָד וְאַחַד לְפִי מַעֲלָתוֹ הֶרְמָה. הַכֹּפֵל הַדָּבָר לְזוֹר אַת זוגתי, שתסע מהר, ולא לומר מזה לא לה ולא ללדים.

תרס.

ותכף ומיד בְּשֶׁהִגִּיעַ הַמִּכְתָּב לַגְּבִירִים, עָשׂוּ וְקִיְמוּ רְצוֹנוֹ שֶׁל רַבְּנוּ ז"ל וְשָׁלְחוּ לְרַבְּנוּ ז"ל אֶת הַמַּעוֹת שֶׁבִקֵּשׁ וְכֵן זָרְזוּ אֶת זְוִגְתּוֹ, שֶׁתַּסַּע עִם הָאֲנָשִׁים, שֶׁשָּׁלַח רַבְּנוּ ז"ל. וְנִסְעָה עִם בְּתָהּ מְרִים, (שְׁהִיְתָה עֲדִין בְּבֵיתָם כַּנִּל בְּסִימָן תַּק"ע), וְשָׁנֵי הָאֲנָשִׁים הַנִּל לְעִיר אוֹסְטְרָהָא.

תרסא.

וּמֵהַמִּכְתָּב כָּלְלִי שֶׁכָּתַב רַבְּנוּ ז"ל לְכָלֵל אֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ וּבִפְרָט לְר' גִּתָּן, עָשׂוּ מִזֶּה הַרְבֵּה הַעֲתָקוֹת, וְנִשְׁלְחוּ לְכָל אֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ בְּכָל מְקוֹמוֹת מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם, שֶׁיִּרְבּוּ רַחֲמִים בְּתַפְלוֹת וּבְתַחֲנוּנֵים עַל בְּרִיאוֹת רַבְּנוּ ז"ל. וְכֵן שָׁלַח ר' נִפְתָּלִי תַכְף וּמִיד הַעֲתָקָה אַחַת לְר' גִּתָּן, שֶׁהִיא עֲדִין בְּעִיר מְאֵהֲלוֹב, וְנִבְהַל מְאֹד מְאֹד. וְתַכְף וּמִיד כָּתַב מִכְתָּב אֶל רַבְּנוּ ז"ל.

וְזֶה נִסַּח הַמִּכְתָּב.

בְּעֶזְרַת-הַשָּׁם יוֹם ה', ח' בְּנִיטָן תַּקס"ו לַפְּרָט קָטָן,

יִשְׂאוּ הָרִים שְׁלוֹם לְאוֹצֵר בְּלוֹם, צַדִּיק יְסוּד עוֹלָם, הֲלֹא הוּא כְּבוֹד אֲדוֹנָנוּ, מוֹרְנוּ וְרַבְּנוּ, גְּאוֹן עֲזָנוּ, עֵטְרַת תַּפְאָרְתֵּנוּ וְתַפְאָרַת כָּל יִשְׂרָאֵל, רֹאשׁ גּוֹלַת אֲרִיאֵל, הֲלֹא הוּא הַנֶּשֶׁר הַגָּדוֹל בְּעַל כַּנְפָּיִם, בְּצִלוֹ נִחְסֶה וְנִתְלוֹנָן, יַחֲיֵינוּ מִיּוֹמַיִם, בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יְקִימֵנוּ, וְנִחְיֶה לְפָנָיו, וְיַחֲי עוֹד לְנִצַּח עַד בְּלִתי שָׁמַיִם. הַגְּאוֹן הַגָּדוֹל בּוֹצִינָא קְדִישָׁא, הַחֲסִיד הָאֲמִתִּי הַמִּתְחַסֵּד עִם קוֹנוֹ, מְחַיֶּה חַיִּים, לוֹ דְּמִיָּה תְהִלָּה, כְּלוֹם סִימְתִי לְכוֹלְהוּ שְׁבַחֵי, אֱלוֹ כָּל הַיָּמִים דְּיוֹ וְכוּ', שְׁבַחוּ אִי-אֶפְשָׁר לְסַיֵּם. אֲשֶׁרְנוּ, אֲשֶׁרֵי חֲלָקְנוּ, שְׁנַפְלָנוּ בְּחֻלְקוֹ וּבְגוֹרְלוֹ, חֲבָלִים נָפְלוּ לִי בְּנַעֲמַיִם, אִף נַחֲלַת שְׁפָרָה עָלַי, וּמְתוֹק הָאוֹר וְטוֹב

לְעֵינַיִם. אֲשֶׁרֵנוּ, אֲשֶׁרֵי עֵינַי רְאֵתָהּ כָּל אֱלֹהִים, אִוֵּר שְׁבַעַת הַיָּמִים הַגְּנוּזִים
וְהַצְּפוּן, מֵאֵת ה' הִיָּתָה זֹאת מִן הַשָּׁמַיִם, כְּבוֹד קִדְשֵׁת שְׁמוֹ נוֹרָא
וְנִשְׁגָּב, מְאֹד נִעְלָה, מוֹרְנוּ וְרַבְּנוּ הָרַב רַבִּי נַחֲמָן נַרְ״ו, יֹאמֵר בְּצִלְצַח,
וַיְחִי עוֹד לְנִצָּח.

אֲחֵר דְּרִישַׁת שְׁלוֹמוֹ לְהוֹי יְדוּעַ לְאֲדַמוֹ״ר, שְׁרָאִיתִי הַעֲתָקָה
מִכְּתִיבַת יַד אֲדַמוֹ״ר, שְׁשָׁלַח לְהַשְׁתַּפֵּיץ נ״י, כִּי כְבוֹד ר' נִפְתָּלִי מִפֶּה
שָׁלַח לִי הַהַעֲתָקָה הַנִּלְ לְקַהֲלַת קִדְשׁ מְאֵהֲלוֹב. וְעַמְדָתִי מְרַעִיד,
נִבְהֵלְתִי מִרְאוֹת, צִירִים אֲחֻזוֹנִי, חֲבִלִי לְדָה הַקִּיפּוֹנִי, אֶהוּבְנוּ אֲדַמוֹ״ר
יָדִיד עֲלִיוֹן וַיָּדִיד כָּל הַנִּפְשׁוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל וַיָּדִיד נִפְשָׁנוּ, מֵה נֹאמֵר
וַיִּמָּה נְדַבֵּר, אִם אִמֵּר לְנַחֵם אֶת אֲדַמוֹ״ר וְלְדַבֵּר עַל לְבָבוֹ הַקְּדוֹשׁ, מִי
יִשְׁנֵם מְתַנְיֹו וְמִי יִאֲזֹר חֲלָצִיו לְהַכְנִים רֹאשׁוֹ בְּזָה. גְּבַהֵי שָׁמַיִם מֵה
אֲפַעֵל, דְּרַכִּי ה' הַנִּעְלָמִים מַעֲיֵן כָּל חַי וְכוּ', מִי יוּכַל לְהַעֲרִיף מִלֵּין
בְּזָה, אֶף אֶף־עַל־פִּי־כֵן אֲמַרְתִּי וַיְהִי מֵה, אֲרוּצָה דְּבָרֵי אֱלֹהִים לְאֲדַמוֹ״ר.
וּבַגְּדֵל חֲסִידוֹ וְעֲנוֹתָנוֹתוֹ הָאֲמַת בְּטַחְתִּי לְפַתַּח פֶּה וְלְדַבֵּר לְפָנָיו אֶת
אֲשֶׁר יִשִּׁים ה' בְּפִי.

הַיּוֹת בְּנוֹדָאֵי לֹא נִשְׁכַּח מְאֹדוֹנֵי אֶת הַעֲתִים אֲשֶׁר עָבְרוּ עָלָיו
מֵעוֹדוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה, עַד כִּי עָזְרוּ ה', שְׁזָכָה לְשַׁבֵּר וְלַכְתּוֹת לְהַרְסֵם מֵה
שְׁהַרְסֵם וְלַסְתֵּר מֵה שְׁסִתֵּר וְלַכְנוֹת מֵה שְׁבָנָה וְלַעֲלוֹת אֶל מְקוֹם שְׁעָלָה,
אֲשֶׁר כָּל זֶה נִעְלַם מַעֲיֵן כָּל חַי, עֵינַי לֹא רְאֵתָהּ וְכוּ', וּבַפְּרָט מֵה שְׁעַבֵּר
עַל אֲדַמוֹ״ר בְּקַהֲלַת קִדְשׁ סְטַאנְבּוֹל, וְה' עוֹזֵר לוֹ תָּמִיד עַד אֲשֶׁר זָכָה
לְמֵה שְׁזָכָה, וּבַפְּרָט מֵה שְׁזָכָה אֵז. כִּי מִחֲמַת צַעֲרוֹ נִדְמָה לוֹ, שְׁעַדִּין
לֹא עָבַר עָלָיו עַת כְּזֹה כַּאֲשֶׁר שְׁמַעְתִּי מִפִּיו הַקְּדוֹשׁ, שְׁנִדְמָה כֵּן בַּעַת
הַצַּעַר. וְאֶף כִּי אִם הָאֲמַת כֵּן, שְׁעַדִּין לֹא עָבַר עָלָיו עַת כְּזֹה, אֲדַרְבָּה
מִזֶּה נִכּוֹן לְבַנוּ בְּטוֹחַ בֵּה', שְׁנִזְכָּה לְרֹאוֹת עוֹד בְּשִׁמְחָתוֹ בְּקָרוֹב, כִּי
זִנְכָה לְמֵה שֶׁהוּא מַצְפֵּה לְזִכּוֹת לְרֹאוֹת בְּטוֹב ה' בְּהִרְאוֹת לוֹ נַעַם זִיווּ,
וְדִי לְחַכִּימָא. וְעַל־זֶה נֹאמֵר: "הַאֲנִי אֲשַׁבֵּר וְכוּ'", וְאֵין לְהַעֲרִיף בְּזָה.

וְגַם בְּזֶה הַמַּעַט יֵרְאֵתִי מְאֹד לְדַבֵּר, אֲךָ עֲנוּתְנוֹתוֹ תַרְבִּינִי לְדַבֵּר לְפָנָיו
 אֵת אֲשֶׁר בָּא תַחַת הַקּוֹלְמוֹס כְּעַתָּה. וְהִנֵּה אָנוּ מְקַיְמִין דְּבָרָיו הַקְּדוּשִׁים
 לְהַתְּפַלֵּל בְּעֵדוֹ, אֲךָ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יִרְחַם עָלֵינוּ וְעַל כָּל עַמּוֹ בֵּית
 יִשְׂרָאֵל, שְׁנוֹזְכָה שֶׁתִּתְעוֹרֵר לְבַבְנוּ, שְׁנוֹכֵל לְהַתְּפַלֵּל כְּרְאוּי לְהַתְּפַלֵּל
 עַל עֶסֶק כְּזֶה. כִּי אִם הֵינּוּ מְרַגִּישִׁים קֶצֶת, הִיָּה רְאוּי לָנוּ לְזַעַק
 בְּשׁוֹקִים וּבְרַחֲבוֹת לְעוֹרֵר רַחֲמֵי עֲלִיוֹן עָלֵינוּ וְעַל כָּל בְּרִיּוֹתָיו
 וְעַל כָּל הַנִּפְשׁוֹת הַמִּנְחִים בְּמִקּוֹם שִׁירְדוֹ וּמִצָּפִים וּמִחֲפִים לְחַסוֹת
 תַּחַת כְּנָפָיו, אֲשֶׁר עֲדִין לֹא זָכוּ לְהַתְּלוֹנֵן בְּצִלוֹ הַקְּדוֹשׁ, וּמִכָּל שֶׁכֵּן
 גְּדֹל הַרְחֻמְנוֹת שֵׁישׁ עָלֵינוּ כִּידוּעַ לְאֲדַמּוּ"ר וּבִכְפֻרַט עָלֵי, אֲשֶׁר מִנְמוּךְ
 קוֹמָה הֶקְיַמְנִי וּמֵאֲשֵׁפוֹת דְלוּתִי הֶרִימְנִי וּבֵין נְדִיבִים הוֹשִׁיבְנִי, וְעֲדִין
 אֲנִי עָרוֹם בְּלִי לְבוּשׁ, וּמִי יוֹדֵעַ, אִם כָּבֵר הַגְּעַתִּי אֶפְלוּ לִימֵי יְגִיקָה,
 וְאִין לָנוּ לִינֵק וְלִשְׂאֵב שֶׁפַע וְלִקְבֵּל חַיּוֹת כִּי־אִם עַל־יְדֵי אֲדַמּוּ"ר, הוּא
 חֵינּוּ וְאַרְךָ יְמֵינוּ. ה' אֱלֹהִים אַתָּה יְדַעְתָּ, אִם הִיָּה מִיּוֹם בְּרִיאַת
 הָעוֹלָם רַחֲמָנוֹת כְּזֶה, כִּמּוֹ שֵׁישׁ עֲכָשׁוּ עָלֵינוּ וְעַל כָּל אֶחָד בְּיַחְוֹד כְּפִי
 אֲשֶׁר יוֹדֵעַ כָּל אֶחָד אֵת נִגְעֵי לְבָבוֹ, וּמִכָּל שֶׁכֵּן הַרְחֻמְנוֹת שֵׁישׁ עַל
 מִי שְׁלֹא רָאָה טוֹב מִיָּמָיו כָּלֵל, וְדִי לְחִפְיָמָא. עַל־כֵּן עָלֵינוּ מִטָּל לְשִׁפּוֹךְ
 שִׁיחַ לְפָנָיו ה' לְשִׁפּוֹךְ לְבַבְנוּ כַּמִּים לְפָנָיו ה', וּבַה' בְּטַחָנוּ, כִּי לֹא יִבּוֹשׁ
 לְעוֹלָם. וְכִימּוֹת עֲנִיתָנוּ יִשְׁמַחְנוּ לְהִרְאוֹת לָנוּ נַעַם זִיווּ. וְאַנְחָנוּ נְדַשֵּׁן
 נִפְשָׁנוּ בְּצַחֲצַחוֹת בְּשִׁבְעַת שְׂמַחוֹת כְּאֲשֶׁר נִזְכָּה לְקַבֵּל פָּנָיו הַקְּדוּשִׁים
 סָבַר אִפִּי עִתִּיק יוֹמִין. בְּאוֹר פָּנָיו מְלֶךְ חַיִּים לָנוּ וּלְכָל יִשְׂרָאֵל, וְזִמְן
 הַמִּנְחָה הַגִּיעַ, וְאַקְצֵר וְאַסִּים.

הִלֵּה כֹה דְבָרֵי הַמַּצְפָּה וְהַמְחֻכָּה לְהַתְּאַבֵּק בְּעַפְרֵי רַגְלָיו לְהַנּוֹת
 מִזִּו קָרְשׁוֹ.

הַקְטָן גִּתָּן בֶּן אֲדוּנֵי אָבִי מוֹרְנוּ הָרַב נִפְתְּלֵי הִירְצָן נ"י

תרסב.

יום ו', עֶרְב־שַׁבַּת־קֹדֶשׁ שַׁבַּת הַגְּדוֹל: הִגִּיעוּ הָאָנָשִׁים עִם זוּגָתוֹ וּבָתוֹ שֶׁל רַבְנֵי ו"ל בְּעִיר אוֹסְטְרָהָא. וְרַבְנֵי ו"ל אָמַר אֶז לְר' שְׁמוּאֵל מִטְּעַפְלִיק: "כְּשֶׁנִּסְעַתֶּם מִמְּנִי, הִיָּה נִדְמָה בְּדַעְתִּי, שֶׁיְהִיָּה לִי כְּאֵן בְּאוֹסְטְרָהָא אוֹתוֹ הֶעֱנִנְן, שֶׁהִיָּה לִי בְּעִיר אִיסְטַנְבוּל בְּשַׁעַר שְׁנַסְעַתִּי לְאַרְץ־יִשְׂרָאֵל", (פנ"ל בְּסִימָן רַחָה); הִיָּנוּ שְׁנִדְמָה לוֹ, שֶׁיִּסְתַּלַּק שֵׁם חַס וְשָׁלוֹם, כִּי הִיָּה אֶז חָלוּשׁ מְאֹד מְאֹד.

תרסג.

וּתְכַף־וּמִיד כְּשֶׁבָאָה זוּגָתוֹ, לֹא רָצְתָה לְקַבֵּל רְפוּאוֹת מְדוּקָטוֹר גּוֹרְדוֹן רַק רָצְתָה לְנַסֵּעַ לְעִיר זְאֶסְלַב לְדוּקָטוֹרִים דְּשָׁם וְכֵן עָשְׂתָה וְנִסְעָה לְשָׁם, כִּי שָׁם הִיָּתָה לָהּ מִשְׁפָּחָה גְּדוֹלָה.

תרסד.

בְּיוֹם א': נִסַּע עִמָּה רַבְנֵי ו"ל, אִף שֶׁהִיָּה רַק אַרְבָּעָה יָמִים קָדָם חַג הַפֶּסַח — אֶף־עַל־פִּי־כֵן לֹא הִתְעַקֵּשׁ רַבְנֵי ו"ל וְיָצָא מֵעִיר אוֹסְטְרָהָא לְנַסֵּעַ לְעִיר זְאֶסְלַב, שֶׁהוּא עֵרֶף שֶׁל 52 קִילוֹמֶטְרִים. וְהִגִּיעוּ לְעֵת עֶרְב־לְעִיר זְאֶסְלַב. וְגִדְל הַטְּלָטוּל שֶׁהִיָּה לָהֶם — זֶה אֵין לְשַׁעַר וְלִסְפָּר כָּלָל, כִּי הִגִּיעוּ סְמוּךְ לְחַג הַפֶּסַח מִמָּשׁ, וְעַדִּין לֹא הִיָּתָה לָהֶם דִּירָה מוֹכֵנָה, וְהִכְרַחוּ לְשַׁכֵּר שָׁם דִּירָה, וְלֹא הִיָּה מִי שֶׁיִּשְׁמַשׁ אֶת רַבְנֵי ו"ל כִּי־אֵם ר' שְׁמוּאֵל מִטְּעַפְלִיק, כִּי גַם ר' אֵיזִיק יוֹסֵף נִחְלַשׁ מְאֹד מְאֹד, וְגַם כָּל עַסְקֵי הַבֵּית וְלִהְכִין הַכֵּל עַל צָרְכֵי הַפֶּסַח הָיוּ עָלָיו, וְהִצְרִיךְ לִהְכִין הַכֵּל בְּיוֹם אֶחָד. וְגִדְל הִיסוּרִים וְהַטְּלָטוּלִים שֶׁהָיוּ לָהֶם אֶז שָׁם, זֶה לְמַעַלָּה מִשְׁכָּל אָנוּשִׁי, כִּי בְּיוֹם אֶחָד אֵי־אֶפְשָׁר לְסַדֵּר הַכֵּל: לְשַׁכֵּר בֵּית דִּירָה וְלִהְכִין כָּל צָרְכֵי הַפֶּסַח. וְר' שְׁמוּאֵל אָמַר בְּדַעְתּוֹ, שֶׁבּוֹדָאֵי אֵי־אֶפְשָׁר לוֹ לְהוֹצִיא מִכַּח אֶל הַפַּעֲלַל הַכֵּל בְּיוֹם אֶחָד. וְהִתְחִיל לְדַאֵג בְּדַעְתּוֹ מַה יְהִיָּה עִם רַבְנֵי ו"ל עַל חַג הַפֶּסַח. אִף רַבְנֵי ו"ל כָּל הַזְּמַן עָשָׂה אֶת שְׁלוֹ, עָבַד עֲבוּדָתוֹ הַקְּדוּשָׁה

במסירות נפש ממש והתבודד עמו יתברך כל היום ועסק בתורה ובחידושיין דאורייתא. ודבר זה עשה בקביעות כל הזמן שנסע בנסיעה זו. ובתוך כך שר' שמואל מטעפליק חושב ודואג בדעתו מה יהיה עם רבנו ז"ל על חג הפסח, כי ראה, שפשוט אי־אפשר לו להכין הכל לצרכי חג הפסח, אך השם יתברך האב הרחמן סבב סבות לטובה והכניס בלב אחד מהנגידים דעיר זאסלב, וקבל את רבנו ז"ל ואת אשתו וכו' לתוך ביתו ומסר להם כל הבית בכבוד גדול.

כי קדם נכנס רבנו ז"ל לדירה ישרה ושבורה ששכרו להם, כי לפני הפסח לא יכלו למצא דירה כראוי, והכרחו גם לתקן את הגג שבדירה הישנה — וכל זה בעצם טרדתם העצומה שבאו סמוך לפסח לעיר נכריה. (ובודאי היו יכולים להבין קצת עצם הטלטולים והיסורים, שהיה להם אז, וכל פונתו בענין נסיעה זאת ביסורים ובטלטולים כאלו עדין לא נודע כלל).

תרסה.

בחל-המועד פסח: אמר רבנו ז"ל לר' שמואל מטעפליק בזו הלשון: "אני אומר לך, כדי שתדע, שאני יודע מה שיהיה אחר־כך, יש שלשה דברים: שנים הם אחד, ואחד הוא אחד, (כלומר שני דברים שמאלו השלשה, הם אחד, והאחד הנשאר הוא אחד). וכשיהיו השני דברים, לא יהיה הדבר האחד. וכשיהיה הדבר האחד, לא יהיו השנים". ואמר: "אני רוצה יותר וכו'" [ונשפח איך אמר, שהוא רוצה יותר, שיהיו השנים או להפוך].

תרסו.

יום א', ב' באר: קבל רבנו ז"ל מכתב מחתנו ר' יוסקא ומבתו אדל.

תרסז.

יום ה', ו' באיר: ענה רבנו ז"ל מכתב לחתנו ר' יוסקא ולבתו
אדל.

וזה נסח המכתב:

בעזרת-ה' יום ה', פרשת אמר תקס"ז ואסלב.

ליד אהובי, חתני הרבני, הנגיד מורנו הרב יושע, גרו יאיר
ויופיע, עם שלום זוגתו, היא בתי הצנועה והחכמנית מרת אדל
שתחיה אמן.

הגיעני כתב מכתבם ביום ראשון פרשת אמר, גם המאה רובל
הגיע לידי. ומהודענה שעכשו אני מתגורר בקהלת קדש ואסלב,
וחמותך יש לה שנוי גדולה. גם מהודענה שלא אבוא למחניכם ק'
על שבועות, כי פה אשב בקהלת קדש ואסלב, ותו לא מידי רק
חיים ושלום. מנאי חותנך אוהב נפשך הדורש שלומך תמיד.

בחמן בן מורנו הרב שמחה יצ"ו

ומהודענא שאין אני עוסק ברפואות, כי ה' עזר לי ולא עזב
חסדו ואמתו ממני.

בחמן הנ"ל

לפרס בשלום ידידי מורנו הרב משה בהרב עם שכנם ידידי
מורנו הרב ישראל עם שתפו ידידי מורנו הרב משה בן העני.

ואודות שכתב לי להודיע לו, אם יצטק ברפואות — אין דעתי
צולה עכשו, ואין אני יודע מה להשיב.

בחמן הנ"ל.

לפרס בשלום כל אנשי שלומנו.

בחמן הנ"ל.

וכשתשלחו לי אגרת, תשלחו לקהלת קדש ואסלב לבית הרב
דחייטים כרשום ברשימה המנח באגרת.

זוגתי מרת סאסיע גם בתי מרת מרים תחי פורסים בשלומכם
הטוב.

בקשתי מאהובי, חתני, שתלמד בכל יום שעור גמרא ופוסק,
שלא תעשה חס ושלום מטפל עקר רק את האלקים ירא וכו', כי זה
כל האדם.

בחמן הנ"ל

ידידי הרבני מורנו הרב שמואל פורס בשלום כלם.

תרסח.

יום ב', י"ז באיר: כתב רבנו ז"ל מכתב לאחיו ר' יחיאל, שהיה
אז בעיר קרומינטשאק, שהתחילו לרדף אותו אנשים רשעים, והוא
התלונן לפני רבנו ז"ל, שרודפים אותו. אז כתב לו רבנו ז"ל מכתב
זה.

וזה גסח המכתב:

בעזרת השם יתברך יום שני פרשת בחקתי.

לאהובי, אחי, חביבי וידידי הרבני, המפלא ומפלא, חכם השלם וכו' מורנו הרב יחיאל צבי, גרו יאיר ויופיע.

הגיעני מכתבו פה קהלת קדש ואסלב, והיה לי צער גדול מזה, איך מלאו לבם האנשים הרשעים האלו והעזו פניהם כל-כף נגדך, ותמה אני, איך לא נמצא טוב לעמת רע פנגדם לבער הרע.

אהובי, אחי, נפשי ולבבי! אל תירא ואל תחת מפניהם, רק חזק ואמת בתורה וביראת ה' כל היום כמדבר בין שנינו. וזכות אבותיך מסיעתך, כי כל זה לגדל אותך ולהרבות כבודך ולגדל שכלך; כי כמו שאי-אפשר לכל מיני זרעונים לבוא לתכלית גדולם, אלא עד שנותגין מתחלה הגרעין בעפר, ואחר-כך הגרעין נתבלה, ואחר בלותו יפרח ויצוץ ונעשה אילן גדול — כך הדבר הזה, שעל-ידי-זה שמשפילין אותך עד עפר, על-ידי-זה תתגדל ותציץ ותפרח בעולם. אלו היו יודעין אלו הרשעים מזה, בודאי לא היו מבזין אותך, כי כל פונתם לרע. ומהודענא למעלתו, כי בדעתי לישב בכאן קהלת קדש ואסלאב לערך שלשה חדשים. ואחר-כך אדעה, איך לפנות. ומהודענא, שזוגתי מתחלה היה לה שנוי, ועכשו נתהפך; והולכת ומתמעטת בכחה בכל יום. וההוצאה בכאן מרבה, כי היה לי לשלם הוצאות בכאן ארבעה וחמשים אדמים, ותו לא מידי רק חיים ושלום.

מנאי אחיך אוהב נאמן הדורש שלום תורתך ומצפה לשמע ממנו בשורות טובות ולראותו בחיים ושלום.

נחמן בן מורנו הרב שמחה יצ"ו

זוגתי פורסת בשלום זוגתו. בתי מרים פורסת בשלום בלכם, ולפרס בשלום תומכיו הנלוים אליו, חזקו ואמצו, כי יש שָכר לפעלתכם בזה ובבא.

נחמן הנ"ל.

תרסט.

אחר כמה ימים פתב רבנו ז"ל מכתב כללי לכלל אנשי־שלומנו. ונעתקו מזה העתקות רבות ונשלחו לכל אנשי־שלומנו בכל מקומות מושבותיהם.

וזה נסח המכתב:

מהודענא לכל אנשי־שלומנו, כי קצתי בישיבת ברסלב מגדל הצרות והרפתקאות, דערו עליי, ועכשו אהיה מתהלך מאהל אל אהל, ולא להשתקע אלא לגור. בכך שאלתי ובקשתי מכם, שלא יהיה לריק יגיעי, שיגיעתי עם כל אחד ואחד ושמתי את נפשי בכפי בשביל טובת נפשכם. ה' הצדיק — ואני הרשעתי, ומעשי גרמו לי היסורים ומיתת הבנים המסלאים והמחלקת והקטרוגים. אף־על־פי־כן ידעתי גם ידעתי, שגם העסק שעסקתי עמכם להוציא אתכם משני הסמך־מם — על כל אלה עיניו לטש ושניו חרק עלי. בכך אהובי, אחי ורעי! חזקו ואמצו ביראת ה' כל אחד ואחד לפי פחו ובחינתו, ולא יהיה לריק יגיעי, ושמרו תורת משה עבד ה' פאשר למדתי אתכם. ותדעו, שאף־על־פי שאני רחוק עכשו מכם — אין זה

כִּי־אִם רְחוּק הַגּוֹפּוֹת, וְאִין רְחוּק הִנֵּה חֵס וְשְׁלוֹם בְּנַפְשׁוֹתֵינוּ, כִּי קְרוֹבִים אֲנַחְנוּ.

אֶהוּבִי, אַחִי וְרַעִי! נָא וְנָא, שְׁיִהְיוּ דְבָרֵי אֱלֹהֵי אֲשֶׁר הִתְחַנַּנְתִּי קְרוֹבִים אֲלֵיכֶם יוֹמָם וְלַיְלָה. וּמֵהוֹדְעָנָא, שְׁעַכְשׁוּ אֲנִי מִתְגַּוְרֵר בְּזַסְלָב וּפְהָ אֲשׁב, אִם־יִרְצֶה־הַשֵּׁם, לְעַרְךָ שְׁלֶשָׁה חֲדָשִׁים.

הֲלֵה כֹל דְבָרֵי אֶהוּבְכֶם הַכּוֹתֵב בְּדַמְעַ מִגְדָּל הַשְּׂמִחָה אֲשֶׁר בְּלִבִּי, שֶׁתְּקַדּוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא נָתַן לִי כַח בְּרוּזֵל לְשֵׂאת עַל הַיַּסּוּרִים וְהַטְּלוּלִים כְּאֵלוֹ.

נְחַמֵּן בֶּן מוֹרְנוּ הָרַב שְׂמִיחָה יצ"ו

מֵהוֹדְעָנָא, שְׁבָרוּךְ ה' אֲנִי בְּקוֹ הַבְּרִיאוֹת בְּלֹא עֶסֶק רְפוּאוֹת גְּשָׁמִיּוֹת.

נְחַמֵּן הַנַּ"ל

תּרע.

וְר' נָתַן הִנֵּה כֹל אוֹתוֹ הַזְּמַן בְּעִיר מְאֵהלוֹב אֲצֵל חוֹתְנוֹ וְהַשְׂתוֹקֵק בְּכִסּוּפִין עֲצוּמִים לְנִסְעַ אֶל רַבְּנוּ ז"ל, אִךְ רַבּוֹ אֲצֵלוֹ הַמְּנִיעוֹת וְהַעֲכוּבִים, וּבִפְרָטִיּוֹת שְׂרַבְנוּ ז"ל לֹא הִנֵּה בְּבִיתוֹ. וּבִתְוֹךְ כֶּף שָׂר' נָתַן הִנֵּה בְּעִיר מְאֵהלוֹב אֲצֵל חוֹתְנוֹ הַגָּאוֹן הַצַּדִּיק ר' דָּוִד צָבִי וְעַבְדֵי עֲבוּדָתוֹ כְּמוֹ תַלְמִידֵי רַבְּנוּ ז"ל בְּהַתְּבוּדוֹת וּבִתְפִלָּה, בְּכַח וּבְחִיּוֹת עֲצוּמָה וּבְהַתְּמַדָּה נִפְלְאָה בַתּוֹרָה, בָּא אֶל חוֹתְנוֹ ר' יִשְׂרָאֵל

שוחט¹, שהיה איש למדן גדול ובקר הרבה גדולים בדור לפלפל עמם בעניני שחיטה, כי היה איש מחמיר מאד. ושבת אצל הגאון הצדיק ר' דוד צבי, ודברו כל הזמן בלמוד כדרך הלמדנים. ובלי שבת-קדש כשבא מהבית הכנסת, ראה, שר' נתן חתנו נכנס בחדר ושר שם "שלוש עליכם" ואומר "רבון כל העולמים" בהתלהבות עצומה ואחר-כך שר "אשת חיל" בנגון נפלא. ור' דוד צבי היה מחכה לו עם הקדוש, ור' ישראל היה תמה, על זה שמחפה לו, כי היה נראה בעיניו כל הענין הזה מוזר מאד. והשיב לו ר' דוד צבי: "ער מיינט גאלע ערינסט!"² (הינו שפנות חתנו הוא לשמים). ואחר-כך בעת הסעדה, כשהתפללו יחד ר' ישראל עם ר' דוד צבי, ענה גם ר' נתן כמה דברים. והבין ר' ישראל, שגם ר' נתן הוא למדן — ועל-כן אחר השבת כשנסע נטל רשות, (שקורין גיזעגינט), מר' דוד צבי ורצה גם לטל רשות (גיזעגינען זיך) מר' נתן, ולא היה שם. ושאל את ר' דוד צבי: "איה חתנכם?" והשיב: "מסתמא הוא מאריך בתפלה בחסידים-שטיביל"³. והלך אצלו. וכשבא אל פתח בית-המדרש, שהתפלל שם ר' נתן, שמע, איך שאומר תהלים בקול נעים ובכונה ובדבקות נפלאה, ולא רצה לבלבלו וחכה בחוץ עד שסיים. אחר-כך נכנס והתחיל לדבר מעניניו עם ר' נתן. ור' נתן

(1) ר' ישראל שוחט היה אחיו של ר' אברהם, אבי ר' נחמן טולטשינער (תלמיד מורנו הרב ר' נתן ז"ל). והיו לו חמרות גדולות בשחיטה. שיש לו בעניני שחיטה. וכשבא אל רבנו ז"ל, שבדור ולפרש לפניו חמרותיו הרבות, שיש לו בעניני שחיטה. וכשבא אל רבנו ז"ל, (עין בסימן זה לקמן), ופרט לו חמרותיו ואיך שאינו רוצה כבר להיות שוחט, ענה ואמר לו רבנו ז"ל בזה הלשון: "ווער דען וועט זיין א שוחט אויב נישט דו?" (אלא מי יהיה שוחט, אם לא אתה?) רצה לומר, מי שאינו ירא-שמים, אף-על-פי-כן התלווץ רבנו ז"ל מחומרותיו ואמר, שזה שגעון, שנדבק בו. ופעם אחת היה בנו ר' ראובן יוסיל אצל רבנו ז"ל, והיה אז לפני רבנו ז"ל איזה דין ודברים בין בני-אדם. ועשה רבנו ז"ל את ר' ראובן יוסיל לבוור, וברר כו'. וראה רבנו ז"ל, שהולך עם חכמות — ענה ואמר לו רבנו ז"ל: "דאס איז דיין טאטינס חכמות, דיין טאטינס חכמות טרייבען איהם אין שאל תחיתות אריין!" (זה החכמות של אביך. החכמות של אביך מגרשות אותו לשאל תחיתות פנימה).

(2) הוא מחבון לזה ברצינות מרה.

(3) בית-החסידים לתורה ולתפלה.

התחיל לדבר עמו מרבנו ז"ל מגדלתו ומקדשותו וכו' ושדלו, שיסע אל רבנו ז"ל עם עניניו, ובפרט שחג השבועות ממשמש ובא, והוא זמן קבוץ לכל — על-כן היה ראוי ונכון, שיסע אצל רבנו ז"ל, והוא יתרץ לו בודאי ספקותיו. והשיב לו ר' ישראל: "עדין צריך להיות עוד אצל רב גאון אחד, ואחר-כך אני מבטיח לכם, שאסע אל הרבי שלכם בעיר זאסלב!" (כפי שהאיר בו ר' נתן את עצם נפלאות גדלות רבנו ז"ל, התחיל לכסף מאד מאד להיות אצלו ולתהות על קנקנו).

תרעא.

והנה דרבנו היתה לנסע אל רבנו ז"ל בכל חג השבועות. ובשנה זו הבין רבנו ז"ל, שייצטרף להתעבב בעיר זאסלב על חג השבועות, ועל-כן כתב מכתב לאנשי-שלומו בעיר ברסלב, שיפרסמו בשמו, שלבל יהיו איש אחד לטרח כל-כך ולבוא אליו על חג השבועות.

ומחמת שר' נפתלי היה בכל פעם בעיר ברסלב, על-כן הוא ראה הראשון את המכתב שכתב רבנו ז"ל: "שלא יהיו איש אחד לטרח כל-כך ולבוא אליו על חג השבועות" — על-כן נזדרזו וכתב מכתב לר' נתן ולכמה מאנשי-שלומו מפמה עירות, שיזדרזו ויסעו אל רבנו ז"ל בעיר זאסלאב על חג השבועות, וכך עשו כל אנשי-שלומו מעיר ברסלב ומעיר נעמרוב ומעיר טעפליק ומעיר דאשיב, שכלם נתעוררו על-ידי התעוררות ר' נפתלי ונסעו אל רבנו ז"ל.

תערב.

ורבנו ז"ל כל הזמן שנשתהה בעיר זאסלב היתה דרכו להתפלל בבית-המדרש הגדול דשם. ומאת ה' היתה זאת, שכל אנשי הבית-המדרש כבדוהו מאד מאד, אף שלא ידעו מי הוא, ובפרטיות השמש של הבית-המדרש נמשך אחריו מאד מאד ונתמסר אליו

מאד מאד. ויהי כַּאֲשֶׁר הִגִּיעַ סְמוּךְ לְחַג הַשְּׁבוּעוֹת, וְלֹאט לֹאט הִתְחִילוּ אֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ לְבוֹא וּלְהִתְאַסֵּף בְּבֵית-הַמִּדְרָשׁ, וְהַשְּׁמֵשׁ לֹא יָדַע, שֶׁהֵם מֵאֲנָשֵׁי רַבֵּנוּ ז"ל — וְעַל-כֵּן נִכְנַס אֶל רַבֵּנוּ ז"ל וְאָמַר לוֹ בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "אֵינִי יוֹדֵעַ מָה וְלָמָּה הִתְחִילוּ לְבוֹא פֹּה אֲנָשִׁים מִמֶּרְחֻקִים וְיוֹשְׁבִים כָּל הַיּוֹם בְּבֵית-הַמִּדְרָשׁ וְצוֹעֲקִים בַּתְּפִלָּה וּמְתַמְיָדִים בְּלִמּוּד?" וְחִיָּךְ רַבֵּנוּ ז"ל... [אַחֲרֵיכֶן בְּשְׁבוּעוֹת, כְּשֶׁהָיוּ כְּבָר מְקַבְּצִים כָּל אֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ יַחַד, אָז הִבִּין כִּי כָּלֵם הֵם מֵאֲנָשֵׁי רַבֵּנוּ ז"ל וּבָאוּ אֵלָיו לְחַג הַשְּׁבוּעוֹת].

תרעג.

וּבְתוֹךְ הַבָּאִים הֵיזָה גַם ר' יִשְׂרָאֵל שׁוּחַט הַנ"ל. וְתַכְףּ וּמִידָּ כְּבוֹאוֹ שָׂאֵל אַחַר רַבֵּנוּ ז"ל, וְהִרְאָהוּ, וְנִכְנַס אֶצְלוֹ וְדִבֵּר עִמּוֹ הַרְבֵּה, וְרַבֵּנוּ ז"ל אָמַר לוֹ בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "אֵיִהָרָה זְעִנְט דָּאָךְ אַ לְמִדָּן, וְעַל אֵיךְ אֵיִיךְ זָאָגְן אַ לְמִדְּנִישְׁע תּוֹרָה"^ט. וְאָמַר לְפָנָיו תּוֹרָה עַל-פְּסוּק (שְׁמוֹת י"ט, ח): "וַיַּעֲנוּ כָל הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כָל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה" וְגו'. וְהַקְשָׁה רַבֵּנוּ ז"ל קִשְׂיָא נִפְלְאָה וְתַרְזַן תַּרוּץ נִפְלְאָה עַל-פִּי לומדות וּבְלִקוּטֵי-מוֹהַר"ן חֶלֶק א', סִימָן קצו'. וְרַבֵּנוּ ז"ל רָצָה לְהוֹצִיאֵנוּ מִמְּבוּכוֹתָיו וְדַמְיוֹנוֹתָיו וְחִמְרוֹתָיו, אֵךְ הִתְעַקֵּשׁ קִצָּת וְלֹא רָצָה לְקַבֵּל הַכֵּל. וְאָז כְּשִׁיצָא, אָמַר רַבֵּנוּ ז"ל בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "קִשְׂיָא מְאֹד לְקָרֵב זְקֵנִים". וְאַחֲרֵיכֶן הִתְחַרַּט קִצָּת וְחִזָּר וּבָא אֶל רַבֵּנוּ ז"ל וְאָמַר: "רַבִּי, קָרְבוּ אוֹתִי אֵלַיְכֶם!" וְהִשִּׁיב לוֹ רַבֵּנוּ ז"ל: "אֵינִי יָכוֹל לְקָרֵב זְקֵנִים" וְחִיָּךְ קִצָּת... וְאָמַר: "תֵּאמְרוּ, שְׂכָף הוּא הָאָמֶת, שְׂאִינִי יָכוֹל לְקָרֵב זְקֵנִים, בְּנֻדָּאִי אֲנִי יָכוֹל לְקָרֵב גַּם זְקֵנִים". [וְרַמְזוּ לוֹ, כִּי אֵינֵנוּ רוֹצֵה לְבַטֵּל הַיִּשׁוּת שְׁלוֹן]. וְכֵן הֵיזָה, שְׁלֵא נִתְקַרַּב זֶה הָאִישׁ ר' יִשְׂרָאֵל שׁוּחַט כְּמוֹ כָּל אֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ הַיְקָרִים, שֶׁנִּתְקַרְבוּ עוֹד בִּימֵי נְעוּרֵיהֶם, (כִּי אֵי-אֶפְשָׁר לְהִתְקַרַּב אֶל רַבֵּנוּ ז"ל בְּשִׁלְמוֹת, כִּי-אִם כְּשֶׁמְבַטְלִים אֶת הַיִּשׁוּת וְהַגָּאוֹת לְגַמְרֵי וְנַעֲשִׂים בְּבַחֲיַנַּת אֵין מְמֵשׁ, וּכְבוֹדוֹ כְּאֵין).

(ט) אָתָם הָרִי לְמִדָּן, אֲגִיד לְפָנֶיכֶם "תּוֹרָה" עַל-פִּי לומדות.

תרעד.

וְר' נִתָּן, מִיָּד כְּשֶׁקִּבַּל אֶת הַמִּכְתָּב מִר' נִפְתָּלִי, נִתְעוֹרָר גַּם הוּא מְאֹד מְאֹד לְנִסֵּעַ אֶל רַבְּנֵי ז"ל עַל חַג הַשְּׁבוּעוֹת. אַךְ מֵאַחַר שֶׁהָיָה בְּעִיר מֵאֵהֶלֶב, נִתְגַּבְּרוּ עָלָיו הַמְּנִיעוֹת עַד מְאֹד הֵן מֵצַד אֲשֶׁתּוֹ וְהֵן מֵצַד חוּתְנֹו, וְכֵן נִתְגַּבְּרוּ עָלָיו מְנִיעוֹת הַמַּח, מֵאַחַר שֶׁגַּם רַבְּנֵי ז"ל כָּתַב, שֶׁלֹּא יָבֹאוּ אֲצֵלוֹ. עִם כָּל זֶה הִתְגַּבֵּר עַל הַמְּנִיעוֹת, אַף שֶׁהָיוּ מְנִיעוֹת יוֹצְאוֹת מִן הַכֶּלֶל, כִּי תִּכְף וּמִיָּד אַחַר שְׁבוּעוֹת רְצָה חוּתְנֵהוּ הַגָּאוֹן הַצְּדִיק ר' דָּוִד צְבִי לְנִסֵּעַ לְעִיר קַרְעֵמַנְיץ לְהַנְהִיג אֶת הַרַבָּנוֹת שֶׁם וְרְצָה לְהַשְׁאִיר אֶת חוּתְנֵהוּ ר' נִתָּן בְּעִיר מֵאֵהֶלֶב עַל מְקוֹמוֹ — וּפְהָ עוֹלָה בְּדַעְתּוֹ לְנִסֵּעַ לְרַבְּנֵי ז"ל לְעִיר זְאֶסְלֵב עַל חַג הַשְּׁבוּעוֹת. וְעַמְדוֹ כִּלְמֵם מִשְׁתוֹמְמִים, וְזוֹנְתוֹ בְּכִתְהָ הַרְבֵּה מְאֹד, וְר' נִתָּן הִלְךְ לְקַבֵּל רְשׁוֹת, (שְׁקוֹרִין גִּיזְעִיגִנְעֵן זִיד') מִחוּתְנֵהוּ, וְהִקְפִּיד עָלָיו מְאֹד וְרְצָה לְמַנֵּעַ אוֹתוֹ. וְזוֹנְתוֹ, שֶׁהָיָא חֲמוּתוֹ, הִתְרַעְמָה עָלָיו מְאֹד, אִיךְ מְלֹאוֹ לְבוֹ לְנִסֵּעַ בְּעֵת כְּזוֹת. אֲבָל ר' נִתָּן לֹא הִשְׁגִּיחַ עַל דְּבָרֵיהֶם כִּלְלֵם מַעֲצָם הַכְּסוּפִים וְהַרְצוֹנוֹת, שֶׁנִּכְנְסוּ בּוֹ לְקַבֵּל פְּנֵי עֵתִיק יוֹמִין רַבְּנֵי ז"ל. וְתִכְף וּמִיָּד לָקַח אֶת הַחֲפָצִים שְׁלוֹ וַיֵּצֵא הַחוּצָה. וְלֹא הִיָּתָה לוֹ בְּכִיסוֹ אֲפֵלוֹ פְּרוּטָה אַחַת, וְהִגְבִּיּה עֵינָיו אֵלָיו יִתְבָּרַךְ: "אֲבִי שְׁבַשְׁמִים! רַחֵם עָלַי! וְעוֹר לִי!..." וְהוֹמִין לוֹ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּרִגְעַ קַל שְׁנֵי אֲנָשִׁים, שֶׁהָלוּ לוֹ מְעוֹת עַל הוֹצָאוֹת הַדֶּרֶךְ עַד עִיר גְּעַמְרוֹב, וְתִכְף וּמִיָּד נִסֵּעַ לְשָׁם. וְשָׁם מָצָא עֲגֻלָּה הַנוֹסֶעֶת לְעִיר בְּרֶסְלֵב, שֶׁהִיָּתָה צְרִיכָה לְחֹזֵר בְּלֹאוֹ הַכִּי, וְקִבְּלָה אוֹתוֹ בְּחֶנֶם. וְכָל סֵדֵר הַנְּסִיעָה הָיָה בְּדֶרֶךְ גַּס וְהִשְׁגָּחָה, כִּי הִכַּל הָיָה פְּתוּאֵם. וְהָיָה ר' נִתָּן טְרוּד וְנִחְפָּז מְאֹד, כִּי הִזְמִין הָיָה סְמוּךְ לְשְׁבוּעוֹת, וְרְצָה לְהִגִּיעַ בְּעוֹד זְמַן לְעִיר בְּרֶסְלֵב וְלִהְתַּחֲבֵר עִם אֲנָשֵׁי־שְׁלוֹמֵנו דְּשָׁם לְנִסֵּעַ עִמָּהֶם יַחַד לְעִיר זְאֶסְלֵב. וְעַצֵּם הַמְּנִיעוֹת וְהַחֲלָקַת הָעֵצָה, שֶׁהִיָּתָה לוֹ אֹז, וְהִיסוּרִים וְהַעֲגַמַת נַפְשׁ — זֶה אֵינִן לְשַׁעַר וּלְבָאֵר כִּלְלֵם. אַךְ מֵרַב כְּסוּפִים עֲצוּמִים, שֶׁהָיוּ לוֹ אַחֲרֵי רַבְּנֵי ז"ל, זֶה עָזַר לוֹ לְשַׁבֵּר הַכֶּלֶל,

(כִּי־כֵן דָּרְכוֹ יִתְבָּרֵךְ תְּמִיד, כִּי הֵבֵא לְטָהָר מְסִיעֵינּוּ לוֹ, וְכָל הַמְּנִיעוֹת
הֵם מְנִיעוֹת הַמֶּלֶךְ. וְאֵף־עַל־פִּי שְׂנֵדָמָה לְהֶאָדָם, שֵׁשׁ לוֹ מְנִיעוֹת
גְּדוֹלוֹת בְּאֵמֶת, שְׂאִי־אֶפְשֶׁר לְשִׁבְרָן — אֵף־עַל־פִּי־כֵן בְּאֵמֶת כָּלֵם הֵם
רַק מְנִיעַת הַמֶּלֶךְ, וְאִם יִגְבִּיר הַחֶשֶׁק וְהַרְצוֹן וְהַכְּסוּפִין כָּרְאוּי וְיִכְסֶף
בְּאֵמֶת לְגַמֵּר הַדָּבָר שֶׁבְקָדְשָׁה, בְּנֹדָאֵי יִשְׁבֵּר כָּל הַמְּנִיעוֹת).

תרעה.

יום ה', כ"ז באיר: בְּשַׁעַה שְׁתַּיִם אַחֲר־הַצְּהַרִּים יָצָא ר' נֶתָן
מִבֵּית חוֹתְנֹו בְּעִיר מֵאֵהֶלֶב וְהֵבִין, שֶׁהוּא צָרִיף לְהִיּוֹת עוֹד עַל
שַׁבַּת־קֹדֶשׁ בְּעִיר בְּרִסְלָב, כִּי תִכְף־וּמִיד אַחֲר־הַשַּׁבָּת יִסְעוּ אַנְשֵׁי־
שְׁלוֹמֵנוּ מְעִיר בְּרִסְלָב אֶל רַבֵּנוּ ז"ל, וְרָצָה לְנִסְעַ עִמָּהֶם בְּצוּתָא חָדָא.
וְהָיָה חוֹשֵׁב בְּדַעְתּוֹ, אֵיךְ לְהַתְּנֵהֵג, כִּי הָעֲגָלָה שֶׁשָּׂכַר בְּעִיר מֵאֵהֶלֶב
נוֹסַעַת רַק עַד עִיר גַּעַמְרוֹב, וּמִי יוֹדֵעַ, אִם אוֹכֵל לְהַגִּיעַ בְּיוֹם ו'
לְגַעַמְרוֹב בְּעוֹד הַיּוֹם גְּדוֹל, שְׂאוּכֵל עוֹד בְּאוֹתוֹ יוֹם ו' לְנִסְעַ לְעִיר
בְּרִסְלָב וְלְהִיּוֹת שָׁם עַל שַׁבַּת־קֹדֶשׁ, וּמִי יוֹדֵעַ, אִם לֹא תִהְיֶינָה לִי
מְנִיעוֹת מְאֹבֵי, גְּרוֹ יֵאִיר, שְׂאִינוּ מְסַכִּים גַּם־כֵּן עַל נְסִיעָה זוֹ —
מִכָּל־שָׁכֵן כְּשֶׁאֲבוֹא פְתָאם בְּעָרֵב־שַׁבָּת אַחֲר־חֲצוֹת וְאָרְצָה לְסַע
מִבֵּיתוֹ, תִּכְף בְּנֹדָאֵי יִקְפִיד עָלַי... (כָּל זֶה חָשַׁב בְּדַעְתּוֹ) — עַל־כֵּן
הָיָה מְתַגַּעֵגַע מְאֹד, שֶׁהִבְעֵל־עֲגָלָה יִמְהַר וְיַחֲשֵׁב מְסַעוֹ, בְּאִפְּן שְׂיֻכַּל
לְבוֹא בְּעוֹד הַיּוֹם גְּדוֹל סְמוּף לְעִיר גַּעַמְרוֹב, בְּאִפְּן שְׂיֻכַּל לְחַפֵּשׂ אַחֲר־
אִיזוֹ עֲגָלָה בְּדֶרֶךְ, שֶׁתִּסַּע עִמּוֹ לְבְּרִסְלָב, כִּי סְמוּף לְבְּרִסְלָב יְכוּלִים
לְעַקֵּם אֶת הַדֶּרֶךְ לְעִיר בְּרִסְלָב, כְּדִי שְׂלֹא יִצְטָרֵף כָּלֵל לְהַכְּנִס בְּעִיר
גַּעַמְרוֹב וְלְהַפְּגֵשׁ עִם אֲבִיו. אָבֵל תִּכְף־וּמִיד כְּשֶׁשָּׂכַר יִשָּׁב בְּתוֹךְ
הָעֲגָלָה וְנִסַּע מְעִיר מֵאֵהֶלֶב, הַתְּחִילוֹ שׁוֹב הַמְּנִיעוֹת, שֵׁשׁ בְּשַׁעַת
הַנְּסִיעָה בְּעֲצָמָה כְּאֶשֶׁר מִתְּנַהֵג עִמָּנוּ עַל־פִּי הָרֵב, שֵׁשׁ מְנִיעוֹת, קֹדָם
שְׂמַתְחִילִין לְנִסְעַ — וְאַחֲר־כֵּן כְּשֶׁזּוֹכִין לְשִׁבֵּר אֵלוֹ הַמְּנִיעוֹת
וּמִתְחִילִין לְנִסְעַ, אֲזִי חוֹזְרוֹת וּמִתְגַּבְּרוֹת מְנִיעוֹת חֲדָשׁוֹת בְּעֵנִין
הַנְּסִיעָה בְּעֲצָמָה מִהִבְעֵל־עֲגָלָה וּמִהַסּוּסִים וּמִהָעֲגָלָה וּמֵאוּפָנִים
וּמִחֲבָלֶיהָ וּמִכָּל כְּלִיָּהּ וּמִמָּטָר וּמִגֶּשֶׁם וּמִרַפֵּשׁ וּמִטֵּיט וּמִכִּיּוֹצָא בְּהֵם,

אֲשֶׁר כַּמַּעַט לֹא נִמְלְטָה נְסִיעָה אַחַת, שְׁנִסְעוּ אַנְשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ אֶל רַבְּנוּ וְ"ל, שְׁלֹא תִהְיֶינָה לָהֶם מְנִיעוֹת פְּאֵלָה וְכֹאֵלָה.

תרעו.

וְהִנֵּה תַכְּף כְּשִׂיזָא ר' נִתָּן מַעִיר מְאֵהֲלוֹב וְהִיָּה נִחְפוֹ בְּדַעְתּוֹ מְאֹד מְאֹד כַּנֵּ"ל, הַסְתַּכַּל וְרָאָה, שֶׁהַבַּעַל-עֲגָלָה נוֹסֵעַ עִם עֲגָלָה גְדוֹלָה, וְאִין לֹו פִּי-אֵם שְׁנֵי סוּסִים. וְזֶה יְדוּעַ, שְׁאֵלוֹ הַגְּדוּלוֹת הַגְּדוּלוֹת — אִי-אֶפְשֶׁר לָהֶן לִילֵךְ בְּזִרְיוֹת פִּי-אֵם עַל-יְדֵי אַרְבָּעָה סוּסִים וּלְפָחוֹת שְׁלֹשָׁה. וְשָׂאֵל אוֹתוֹ מֵה זֶה, וְהַשִּׁיב, שְׁנִחְלָה אֶצְלוֹ סוּס אֶחָד בְּנִסְיַעְתּוֹ לְכָאן וְהַשְּׂאִיר אוֹתוֹ בְּעֶרְךָ פְּרָסָה וּמַחְצָה מִפָּה. וּמַחְמַת זֶה נִסֵּעַ לֹאט לֹאט, וְגַם הַתְּחִיל לִירֵד גֶּשֶׁם. וְנִסְעוּ, עַד שְׁבָאוּ אֶל הַכֶּפֶר, שֶׁהַשְּׂאִיר אֶת סוּסוֹ. וְתַכְּף הוֹדִיעוּ לְהַבַּעַל-עֲגָלָה, שְׁסוּסוֹ מֵת שָׁם. וְהַתְּחִיל לְהַצְטַעַר הַרְבֵּה וְכֵן הַתְּחִיל לַחֲשׁוֹב מֵה לַעֲשׂוֹת עִם הָעוֹר וְכוּ' — וְעַל-יְדֵי-זֶה נִתְעַכְּבָה שָׁם קִצַּת הַנְּסִיעָה. וְר' נִתָּן הַצְטַעַר מְאֹד עַל הָעֹכּוֹב. וְאַחַר-כֵּן כְּשֶׁכָּבַר הַתְּחִילוֹ לִנְסֵעַ, נִסֵּעַ הַבַּעַל-עֲגָלָה בְּלֵב נֶאֱנַח וְנִעְצָב, וְכָבַר פְּנֵה הַיּוֹם, וְנִסֵּעַ לֹאט לֹאט, כִּי לֹא הָיוּ לוֹ רַק שְׁנֵי סוּסִים בַּעֲגָלָה גְדוֹלָה כְּזֹאת. וְלָנוּ לִינֵת לִילָה סְמוּךְ לְמְאֵהֲלוֹב שְׁתֵּי פְּרָסָאוֹת וּמַחְצָה וְעַדִּין הָיוּ רְחוּקִים מִנְעַמְרוֹב בְּעֶרְךָ ח' פְּרָסָאוֹת. וְר' נִתָּן עֶסֶק בַּהַתְּבוֹדָדוֹת כָּל הַלֵּילָה וּבְאִמֵּרַת חֲצוֹת וְכוּ' כְּדַרְכּוֹ. וּבִבְקָר הָיָה מְבַלְבֵּל מְאֹד וּבְלֵב גִּשְׁבֵּר וְנִדְכָּה וְלֹא יָדַע מֵה לַעֲשׂוֹת, כִּי עַד שֶׁהַעִיר אֶת הַבַּעַל-עֲגָלָה לְקַח זְמַן. וְהַתְּחִילוֹ לִנְסֵעַ, עַד שֶׁהִגִּיעוּ לְעִירָה מְאוֹרוֹתָבַע, וְכָבַר הָיָה סְמוּךְ לַחֲצוֹת הַיּוֹם, וּמִשָּׁם עַדִּין חֲמֵשׁ פְּרָסָאוֹת לְעִיר גַּעַמְרוֹב. וּבַעֲת כְּנִיסַתָּם לְכֶפֶר מְאוֹרוֹתָבַע הַצְטַעַר ר' נִתָּן מְאֹד מְאֹד, כִּי הִבִּין, שֶׁקָּשָׁה לְבוֹא עַל שַׁבַּת אֶפְלוֹ לְנַעַמְרוֹב, מְכַל-שִׁפְן, שְׁתִּהִיָּה עוֹד שְׁהוֹת לְשֹׁכֵר עֲגָלָה בְּאִמְצַע הַדָּרֶךְ לְעִיר בְּרִסְלָב. וְאֵם, חֵס וְשְׁלוֹם, יְבוֹא אַחַר הַשַּׁבַּת לְעִיר בְּרִסְלָב, לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּבָר עֲגָלָה לִנְסֵעַ לְעִיר וְאֶסְלַב אֶל רַבְּנוּ וְ"ל, כִּי כָּל אַנְשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ מַעִיר בְּרִסְלָב כְּבָר יִסְעוּ. וְהַתְּחִיל לַחֲשׁוֹב מֵה לַעֲשׂוֹת, כִּי רָאָה, שֶׁטוֹב לְפָנָיו לְשֹׁכֵר שָׁם סוּסִים וְלִנְסֵעַ מִשָּׁם דִּיִּיקָא יִשָּׁר לְעִיר בְּרִסְלָב, אֲבָל לֹא הָיוּ לוֹ עַל

הוֹצֵאוֹת, וְגַם הָעִיר מֵאֲרוֹחָבַע הִיא קִטְנָה, וְעַל-פִּי רַב אֵין נִמְצָאִים בְּכֹאן סוֹסִים כְּאֵלֶּה לְנִסְעַ עִמָּהֶם בְּמַהֲירוֹת כָּל-כֶּף. וְעַל-כֵּן תִּכְף-וּמִיד בְּתַחֲלַת הָעִיר מֵאֲרוֹחָבַע, כְּשֹׁנְכֹנְסָה הָעֲגָלָה עַל הַגָּשֶׁר, שֵׁישׁ שָׁם, הַתְּבוּדָר ר' נָתָן וְאָמַר: "רְבוּנוֹ-שֶׁל-עוֹלָם, הַזְּמַן לִי בְּכֹאן עֲגָלָה עִם אַרְבָּעָה סוֹסִים, שֶׁתִּסַּע לָעִיר בְּרִסְלָב וּתְקַבֵּל אוֹתִי בְּחֲנָם!" וְהִבְעֵל-עֲגָלָה שְׁמַע תִּפְלֶה זֹ. אַחֲר־כֶּף כְּשֹׁנְכֹנְסוּ לָעִיר וּבָאוּ לְתוֹף הָאֲכֹסְנִיא, וְהִבְעֵל-עֲגָלָה רָצָה לְהַתְמַהֲמַה שָׁם לְתַן מִסְפּוֹא לְסוֹסִים, וְר' נָתָן נָטַל יָדָיו לְאָכַל, וּבֵין הַנְּטִילָה לְבִרְכַת הַמּוֹצִיא נִכְנַס הִבְעֵל-עֲגָלָה בְּזוּרִיזוֹת וְהִכְרִיז בְּקוֹל רָם: "ר' נָתָן, תִּפְלַתְכֶם נִתְקַבְּלָה, כִּי בְּרַגַע זֶה בָּאָה עֲגָלָה עִם אַרְבָּעָה סוֹסִים הַנוֹסַעַת לָעִיר בְּרִסְלָב, וְהִסּוּחַר הַנוֹסַעַת שָׁם בּוֹדָאִי יִקְבַּל אֶתְכֶם בְּחֲנָם", (כִּי הִיָּתָה לוֹ הַפְּרוֹת עִמוֹ). וְכֵן הָיָה, שֶׁתִּכְף בִּרְךְ בְּרַכַּת "הַמּוֹצִיא" וַיֵּצֵא לְחוּץ אֶל הָעֲגָלָה, שֶׁעֲמָדָה בְּסִמּוּף אֶל הָאֲכֹסְנִיא. וְהִסּוּחַר קִבַּל אוֹתוֹ בְּכַבּוֹד גְּדוֹל, וְגָמַר לְאָכַל וּבִרְךְ בְּרַכַּת-הַמּוֹזֵן בְּשִׁמְחָה עֲצוּמָה וְנִסְעַ עִמוֹ מִיד לָעִיר בְּרִסְלָב. וְהִגִּיעוּ בַּעוֹד הַיּוֹם גְּדוֹל. וּכְבָר הָיוּ כָּל אַנְשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ מוֹכְנִים לְנִסְעַ בְּיוֹם א' לָעִיר זְאֶסְלָב, וְהָיוּ לָהֶם כְּבָר עֲגָלוֹת מוֹכְנוֹת. וּכְשָׁבָא ר' נָתָן, כְּבָר לֹא הָיָה מְקוֹם בַּעֲבוּרוֹ, אִף תִּכְף שָׁלְחוּ שְׁלִיחַ מִיַּחַד אֶל כְּפָר סִמּוּף לָעִיר בְּרִסְלָב לְשַׁכַּר עֲגָלָה בְּשִׁבִּילוֹ וּבְשִׁבִּיל עוֹד אֶחָד מְאֲנִישֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ, שֶׁבָא אִז גַּם-כֵּן לְהַצְטַרֵף עִם הַנְּסִיעָה.

תרעז.

שֶׁבַת-קִדְשׁ פְּרִשְׁת בַּמִּדְבָּר, כ"ט בְּאֵיר: שְׁבַת ר' נָתָן בְּעִיר בְּרִסְלָב. וְהַתְּפִלָּלוֹ כָּל אַנְשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ בְּיַחַד וְדָבְרוּ כָּל הַשְּׁבַת מִרְבֵּנוּ וְ"ל וּמְגִדְלָתוֹ וְכו'.

תרעח.

יּוֹם א', רֵאש־חֹדֶשׁ סִיוֵן: נָסְעוּ כָּל אַנְשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ מֵעִיר בְּרִסְלָב בְּצוּמָא עֲגָלָה אַחֲרֵי עֲגָלָה אֶל רַבְּנוּ וְ"ל לָעִיר זְאֶסְלָב.

תרעט.

יום ד', ד' בסיון: הגיעו כל אנשי-שלומנו מעיר ברסלב הנ"ל אל רבנו ז"ל ונכנסו אליו לקבל שלום פנהוג, ודבר עמם רבנו ז"ל הרבה מאד בענין מעלת המקרבים אליו. ענה ואמר להם: "הלא כל הנחת רוח והתענוג שלי הוא, כשאני רואה אילו דברי יהדות ועבודת השם באחד מאנשי. הלא הפקרתי את עצמי ואשתי ובני הקרים ורק בשביל זה, שתהיו עובדי השם יתברך, האם לא הייתי יכול להיות מפרסם ומנהיג, (שקורין גוטער יוד^ב) כמו כל המנהיגים, שנוסעים החסידים אליהם ואינם יודעים מה באים, אבל אני לא רציתי בכל זה, רק לקחתי עצמי לעסוק בזה להתחזיר אתכם למוטב. הלא כשאני רואה איזה עבודת-השם בעני שבעניי, שהולך בכובע קרוע ובמלבושים קרועים ובמגעלים קרועים, הוא יקר אצלי יותר מכל חיי! ובכן אני מבקש מכם מאד, היו אנשים כשרים, כי זה כל ישעי וכל חפצתי!"

תרפ.

וספרו אנשי-שלומנו לרבנו ז"ל מפטירת איש אחד, שהיה קצת ממקרביו. ענה ואמר: "מי יודע מה נעשה עמו שם... אבל אם היה זוכה להתקרב כמו המקרבים אמתיים שלי, ועכשו הולך לקראת שבועות, מסתמא היה גדמה לו, שמשתדל בענין הנסיעה אלי על חג השבועות בשכירות עגלה וכיוצא, והיו מכרחין להודיע לו: 'מה לך להשתדל בזה, הלא כבר אמה מת ונפט'! וממילא הייתה טובה לפניו, כי על-כל-פנים היה נודע לו, שכבר מת. אבל עכשו אפשר, שגדמה לו, שמחזיק איזה בראויר, [הינו מה שמבשלין בו שעורים ועושין שכר], וקונה שעורים וכיוצא וטרוד בעסקיו המדמים לו וכו'".

תרפא.

ובין אנשי-שְׁלוֹמֵנו עָמְדוּ שָׁם גַּם כַּמָּה אַנְשִׁים מַעִיר זַאסְלַב, שְׁהִיוּ אֶז בְּבֵית רַבְּנוּ ז"ל. וּבַתּוֹךְ אַחַת הַשִּׁיחוֹת סִפֵּר אֶחָד מֵהָאֲנָשִׁים לְרַבְּנוּ ז"ל עַל עֲשִׂיר אֶחָד, שֶׁנִּתֵּן הַרְבֵּה מַעוֹת לְהַרְבֵּה הַקְדוּשׁ רַבִּי בְרוּךְ מִמַּעַן/בְּיוֹז'. וּבֵין אַנְשֵׁי-שְׁלוֹמֵנו עָמַד אֶז גַּם אִישׁ אֶחָד מִנְּעַמְרוֹב, שְׁהִיָּה עֲנִי גָדוֹל. הַשִּׁיב רַבְּנוּ ז"ל: "הָעֲנִי הַזֶּה (וְהִרְאָה בְּיָדוֹ הַקְדוּשָׁה עַל הַנִּז"ל) גִּתֵּן לִי יוֹתֵר מִזֶּה כִּפִּי בְּחִינַתּוֹ וּמְדַרְגָּתוֹ!" [כִּי הוּא הִיָּה מִפְּרִנְס עֲצָמוֹ מִמְּלוּמְדוֹת. וְכֹאשֶׁר שָׁמַע בִּימֵי הַפֶּסַח, (שְׂאֵז זְמַן שְׁכִירוֹת מְלָמְדִים), שְׁרַבְּנוּ ז"ל נִמְצָא בְּזַאסְלַב וּמִי יוֹדֵעַ אוֹלֵי יִתְעַכֵּב שָׁם עַד אַחַר שְׁבוּעוֹת, וְאִם יִשְׁכִּיר אֶת עֲצָמוֹ לְמַלְמֵד, לֹא יוּכַל לְהִיֹּת אֶצְלוֹ עַל שְׁבוּעוֹת מַחֲמַת בְּטוֹל הַתְּלִמִּידִים זְמַן רַב — וְעַל-כֵּן לֹא רָצָה לְהִשְׁכִּיר עֲצָמוֹ לְמַלְמֵד וַיֵּשֶׁב כָּל הַקִּיץ בְּלֵי פְּרִנְסָה. נִמְצָא, שֶׁהַתְּנֵיב לְבוֹ בְּשִׁבִּיל הַתְּקָרְבוֹתוֹ אֶל רַבְּנוּ ז"ל יוֹתֵר מֵהָעֲשִׂיר, כִּי הִשְׁכִּיר אֶת עֲצָמוֹ לְגַמְרֵי אֶל רַבְּנוּ ז"ל].

תרפב.

וְאַחַר-כֵּן הִתְחִיל רַבְּנוּ ז"ל לְדַבֵּר עִם אַנְשֵׁי זַאסְלַב מִמַּעַלְת אַנְשֵׁי-שְׁלוֹמֵנו הַיְקָרִים וְאָמַר לָהֶם: "עַל כָּל אֶחָד מֵאֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמֵנו הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ-הוּא אוֹמֵר (יִשְׁעִיָּה מַט, ג): "יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בָּךְ אֶתְפָּאֵר".

וְאָמַר: "לְכַנֵּס אֶצְלִי וְלְהִתְקַרֵּב אֵלַי הוּא דְבָר קָשֶׁה מְאֹד וְאֶפְלוּ בְּנוֹתֵי בְּעֲצָמֶן, וְכִי יֵשׁ יוֹתֵר מְקַרֵּב מִבְּנִים — אֶפְלוּ הֵם כָּל אֵימַת שְׁרוּצִים לְכַנֵּס אֶצְלִי, יֵשׁ עַל-זֶה כַּמָּה בְּלִבוֹלִים וּמִחְשָׁבוֹת הַטּוֹרְדוֹת וְכִיּוּצָא, וְהָעֵקֶר — בְּשַׁעַת הַהִתְחַלָּה. וְכָל זְמַן שֶׁנִּקְרָא הַתְּחִלָּה, אֶז הוּא קָשֶׁה מְאֹד לְהִתְקַרֵּב, וְגַם אַחַר-כֵּן גַּעֲשֶׂה מַה שֶׁנֶּעֱשֶׂה, אֶף בַּהִתְחַלָּה, כָּל זְמַן שֶׁנִּקְרָא הַתְּחִלָּה, הוּא דְבָר נִמְנָע וְקָשֶׁה וְכַבֵּד מְאֹד לְכַנֵּס וְלְהִתְקַרֵּב".

בְּתוֹךְ כֶּף הַתְּלֵהב רַבְּנוּ ז"ל מְאֹד מְאֹד וְאָמַר: "מִזֵּל טוֹב, מִזֵּל טוֹב!
טוֹב!" בְּשִׁעָה זֹאת נוֹלַד בֶּן אֶצֶל ר' יַעֲקֹב בֶּן ר' יוֹדִיל בְּעִיר בְּרֶסֶלַב.
וְאַחֲרֵי-כֵן נִתְפָּרְרוּ כָּל הָאֲנָשִׁים.

תרפג.

יוֹם ה', עָרַב שְׁבוּעוֹת בְּבִקְרָ: נִכְנַס ר' נִתָּן אֶל רַבְּנוּ ז"ל, וְאָמַר
לוֹ רַבְּנוּ ז"ל תּוֹרָה, שְׁנוּדָעָה לוֹ שֵׁם בְּזֹאסְלַב [לֹא זָכִינוּ, שְׁתֵּהֲיָה
נִכְתָּבַת].

תרפד.

וְאַחֲרֵי-כֵן בָּאוּ אֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמְנוּ מֵעִיר טְעַפְלִיק אֶל רַבְּנוּ ז"ל
וְהִבִּיאוּ לוֹ מִתְּנָה כְּלֵי כֶּסֶף חֲדָשִׁים, וְלִקְחָם וּבְרוּךְ "שְׁתֵּהֲיָנוּ".

תרפה.

לַעֲת עָרַב סְמוּךְ לְחַג נִתְאַסְפוּ כָּל אֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמְנוּ אֶצֶל רַבְּנוּ ז"ל
לְתַפְלַת הַמִּנְחָה וְחִכּוּ עַל רַבְּנוּ ז"ל, אִךְ זוּגְתוֹ נִחְלְשָׁה עַד מְאֹד וְתִכְף
וּמִיד נִפְטְרָה. וְרַבְּנוּ ז"ל עָמַד אֶצְלָהּ בְּשִׁעַת יְצִיאַת נִשְׁמָתָהּ.

תרפו.

וְתִכְף-וּמִיד גִּזְדָּרְזוּ אֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמְנוּ וְקָרְאוּ לְחִבְרָא קְדִישָׁא דְעִיר
זֹאסְלַב, וְהֵם בָּאוּ בְּזִרְזוּת וְעָסְקוּ בְּקִבוּרָתָהּ מִיד בְּזִרְזוּת נִפְלְאָה וְלֹא
הִתְחִילוּ לְתַבַּע שׁוּם שֹׁכֵר קְבוּרָה מִרַבְּנוּ ז"ל (כַּנְהוּג, וְעַל-יְדֵי-זֶה
מִתְעַכֵּב עַל-פִּי הָרֹב הַקְּבוּרָה) רַק סָמְכוּ עָלָיו בְּעֶצְמוֹ, אִם יִרְצֶה לְתַן
לָהֶם, אַחֲרֵי-כֵן יִתֵּן. וְהֵם זִרְזוּ עֶצְמָן וְלִקְחוּהָ מִיד וְקִבְרוּהָ בְּמַהֲרָת

(ל) וְסִפֵּר רַבְּנוּ ז"ל אַחֲרֵי-כֵן לְר' נִתָּן: שִׁכְאָשֵׁר יָצָאה נִשְׁמָתָהּ, בַּעַת שְׁעֵמַר שָׁם, וּבְיָדָי הָיָה
לוֹ צַעַר גָּדוֹל מְאֹד וּבִלְבוֹל הַמַּחֲזִין לְפִי מְרַגְּתוֹ, וְהוּא הָיָה צָרִיד לַעֲשׂוֹת וּלְכַנֵּן מַה שְׁהִיָּה
צָרִיד לְטוֹבָתָהּ. אָבַל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עֲזָרוֹ אִזּוּ מְאֹד, שִׁבְעָעָם הַצַּעַר וְהַבְּלוּל פָּעַל וְעָשָׂה
לְטוֹבָתָהּ מַה שְׁהִיָּה צָרִיד.

גְּדוּלָה, בְּאִפְסָן שֶׁהִיָּתָה שְׁהוּת אַחַר קְבוּרָתָהּ לְנֶהֱג אֲבֵלוֹת שְׁעָה מְעֻטָּת.
וְאוֹתָהּ הַשְּׁעָה עָלְתָה לְמַנִּין שְׁבָעָה פִּידוּעַ דִּין זֶה.

(וְזֶה הִיָּה לָנוּ לְטוֹבָה וְלִישׁוּעָה גְּדוּלָה, כִּי עַל-יְדֵי-זֶה זָכִינוּ
לְשִׁמְעַ מִפִּי הַקְּדוֹשׁ תּוֹרָה נִפְלְאָה בְּחַג הַשְּׁבוּעוֹת הַזֶּה)^מ.

תרפז.

וְהִנֵּה בַתְּחִלָּה נָתַנוּ לְאֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמֵנו חֶדֶר גְּדוֹל עַל-יַד בֵּית-
הַמִּדְרָשׁ, שִׁיתְּפִלְלוּ שָׁם יַחַד עִם רַבֵּנוּ וְ"ל בְּחַג הַשְּׁבוּעוֹת, כִּי רָאוּ,
שֶׁנִּתְקַבְּץ אֶצֶל רַבֵּנוּ וְ"ל קְבוּץ גְּדוֹל. אִף אַחֲרֵי-כֵן כְּשֶׁנִּסְתַּלְּקָה זִוְגָתוֹ,
צָוָה רַבֵּנוּ וְ"ל, שֶׁכְּלָנוּ נִתְפַּלֵּל בְּבֵיתוֹ בְּמָקוֹם שֶׁנִּסְתַּלְּקָה.

תרפח.

וְהַתְּפִלָּה כָּל אֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמֵנו שָׁם בְּבֵית רַבֵּנוּ וְ"ל תְּפִלַּת הַמִּנְחָה
וְתְּפִלַּת מַעְרִיב. וְרַב ה'עוֹלָם' נִתְפָּזְרוּ כָּל אֶחָד אֶל הָאֲכַסְנִיָּא, שֶׁהֵכִין
לְעֻצְמוֹ. וְר' נִתָּן וְעוֹד כַּמָּה תְּלִמִּידִים נִשְׁאַרוּ עִם רַבֵּנוּ וְ"ל וְאָכְלוּ עִמּוֹ.
וְרַבֵּנוּ וְ"ל לֹא דִבֵּר מְאוּמָה כָּל הַזְּמַן וְגַם בְּשַׁעַת הַסְּעָדָה עָסַק בַּתּוֹרָה
[בְּאֲמִירַת הָאֵידֶרָא רַבָּא]^י בֵּין מְאָכֵל לְמְאָכֵל. וְאַחַר הַסְּעָדָה נִתְאַסְפוּ
כָּל אֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמֵנו, וְהִיָּה רַבֵּנוּ וְ"ל גְּעוֹר עִמָּהֶם בְּיַחַד וְאָמַר תְּקוּן לֵיל
שְׁבוּעוֹת בְּמַהִירוֹת וּבְהַתְמַדָּה וְלֹא פָּנָה לְשׁוּם אָדָם לְדַבֵּר דְּבוּר
בְּעֻלְמָא. וְאַחַר שֶׁגָּמַר הַתְּקוּן, הִנִּיחַ עֻצְמוֹ מְעֻט לְנוּחַ שְׁעָה מוּעָטָת

(מ) וְאֵז נִשְׁמַע מִפִּי רַבֵּנוּ וְ"ל, שֶׁהַתְּבִטָּא: "אֵלּוּ לֹא הַתְּבִישְׁתִּי, הִיִּיתִי מְצוּהָ שֶׁכָּבֵר יִשְׁדָּכוּ
שְׂדוּךְ בְּעַבּוּרִי, כִּי הַתּוֹרָה אִמְרָה: "לֹא טוֹב הִיּוֹת הָאָדָם לְבָדוּ, וְאִינִי רוּצָה לְהִקְרָא 'לֹא
טוֹב', וְכֹזֵל הַלְשׁוֹן אָמַר: "וְעוֹן אִיף וְנֹא לֵט זִיךְ נִישְׁט גִּישְׁעֻמְט וְנֹא לֵט אִיף שׁוֹיִן גִּיעֵהִיִּסֵן
מִיר רַעְדֵן אַ שְׂדוּךְ וְיִוִּיל דִּי תּוֹרָה זָאגְט 'לֹא טוֹב הִיּוֹת הָאָדָם לְבָדוּ, וְיִיל אִיף נִישְׁט
הִיִּסֵן קִיִּין נִישְׁט גּוֹטְעֵר".

(נ) מִקְּבֵל אֶצְלָנוּ, שֶׁרָאוּ אֶת רַבֵּנוּ וְ"ל כְּכֹל שְׁבוּעוֹת בְּעַת הַסְּעָדוֹת לֹאמַר הַרְבֵּה אֶת הָאֵידֶרָא:
בְּיוֹם רֵאשׁוֹן אֶת הָאֵידֶרָא רַבָּא וּבְיוֹם שְׁנִי אֶת הָאֵידֶרָא זִוְטָא.

מאד, ותכף קם בזריזות והלך לטבל קדם אור היום ואחר-כך התפלל עם אנשי-שלוֹמנו ביחד תפלת שחרית ותיקין.

תרפט.

חג השבועות בבקר: בעת סעדת שחרית גם פן לא דבר רבנו ו"ל מאומה רק עסק באמירת האידרא רבא בזהר הקדוש בכל הסעדה. ובין כל מאכל אמר את האידרא רבא בקול נעים ונפלא מאד. והושיטו לו בכל פעם מאכל אחר, והפסיק ואכל מעט וחרז ועסק בלמודו, וכן היה בכל פעם בין כל מאכל ומאכל. ורבנו ו"ל היה סבור בכל פעם, ששוב לא יתנו לו מאכל אחר, אבל הם נתנו עוד כמה מאכלים, והוא היה לומד בין כל מאכל ומאכל פנ"ל. אחר הסעדה ענה ואמר: "הם מתנפחים עמי, פי אני הייתי רוצה, שיהיה סיום הסעדה באכילה, פי יש אנשים פשוטים, שאוכלים בשביל שיהיה להם פח ללמד, ויש אנשים, שגבוהים במעלה, והם לומדים, כדי שתהיה להם דעת איך לאכל. ואני הייתי רוצה כפשוטו, שיהיה סיום הסעדה בלמוד אחר האכילה, שזהו בחינת עבודה פשוטה, שאוכלים ואחר-כך לומדים; הינו שאוכלים, כדי שיהיה להם פח ללמד. אבל הם מחזיקים אותי בגדלות ונותנים בכל פעם עוד מאכל ורוצים, שיהיה הסיום באכילה, שזוהי בחינת עבודה גבוהה, שלומדים ואחר-כך אוכלים; הינו שלומדים, כדי שיהיה להם דעת ומח ושכל איך לאכל".

תרצ.

ליל שבת-קדש, שהיא ב' דשבועות: לבש רבנו ו"ל השטר"ימיל שלו ואז התחיל להראות פנים מסבירות קצת וישב על השלחן בדרךכו. ואחר גמר הסעדה אחר ברפת-המזון היה מזמר בעצמו "אתה נגלית" ו"ברוך שמך" וכו' בנגון נפלא ונעים וישב אחר-כך עם קצת אנשים, שגשארו עמו אחר ברפת-המזון ובתוכם ר' נתן,

עד אור היום^ס. ואז בלילה ליל שני דחג השבועות דבר רבנו ז"ל עמם שיחות ודבורים נפלאים בעבודת-השם יתברך כדרך דבורים המושכים לב ישראל לאביהם שבשמים. ובתוך שיחתו הקדושה ספרו לו אודות אחד מאנשי-שלומנו, שנסע למרחקים, והיה אז בכרך גדול של עירות העכו"ם ונתעכב שם הרבה, מחמת שגדמה לו בכל פעם, שעכשו יפעל, וכן בכל פעם, עד שנתעכב הרבה שם.

ענה ואמר רבנו ז"ל, שכן הדרך, כשבאין למקומות כאלו, שגדמה בכל פעם, עתה אפעל, עתה אפעל — אז דיקא נמשך האדם בכח המדמה ונגדמה לו בכל פעם, שעתה אפעל, עתה אפעל — ועל-ידי-זה מתעכב שם זמן רב. וספר מעשה, שהיה איש אחד, שלא האמין במה שאומרים ה'עולם', שיש לצים מסטרא אחרא, שבאים לפעמים ומטעים בני אדם, כמו שארע כמה פעמים, והוא לא האמין בזה. פעם אחת בלילה בא אצלו לץ אחד וקראו אל החוץ שיצא. ויצא לחוץ, והראה לו הלץ, שיש לו סוס נאה למכר. וקרא, והנה הוא סוס נאה מאד. ושאלו: "כמה אתה רוצה?" והשיב הלץ: "ארבעה אדמים". וראה, שהוא שנה בשפי"ח משה אדמים, כי הוא סוס מבחר וטוב מאד, וקנה אצלו הסוס בעד ארבעה אדמים, והיתה אצלו מציאה גדולה. למחר הוציא הסוס למכר. ועמדו על המקח ורצו לתן לו איזה סף. אמר: "מסתמא אם נותנים לי סף פנה, הוא שנה כפלים!" ולא נתרצה והוליד הסוס להלן. ורצו לתן לו גם כפלים כרצונו. אמר: "מסתמא שנה יותר כפלים מזה הסף!" וכן הוליד הסוס להלן, עד שנכנס סף מכירת הסוס לאלפים, ולא נתרצה עם אחד למכרו, כי כל מה שרצו לתן לו, אמר: "מסתמא שנה יותר כפלים!" עד שלא נמצא מי שיקחהו רק המלך. והולכו להמלך. ורצה המלך לתן לו סף עצום, כי הסוס הוטב מאד מאד בעיניו ובעיני כל שריו. ולא נתרצה עם המלך גם-כן, כי אמר: "מסתמא

ס) מקבל אצלנו, שראו את רבנו ז"ל, שהיה ער בכל שבועות שני הימים ושני הלילות.
ע) בנדאי.

שְׁוֵה יוֹתֵר! עַד שְׁגַם הַמְּלֶךְ לֹא קָנָה הַסּוּס. וְהֵלֶךְ מִהַמְּלֶךְ עִם הַסּוּס לְהַשְׁקוֹתוֹ. וְהָיָה שָׁם פְּלוֹמֶפֶּי, שְׁמִשָּׁם מִשְׁקִין. וְקִפֵּץ הַסּוּס לְתוֹךְ הַפְּלוֹמֶפֶּי וְנִתְעַלֵּם וְאִינְנוּ (הֵינּוּ שְׁנֵדְמָה לוֹ כֶּף, כִּי הָיָה מַעֲשֵׂה לְצִיִּים כָּל הָעֲנָנִין שֶׁל הַסּוּס). וְצִעַק עַל-זֶה מְאֹד, וְנִתְקַבְּצוּ אֵלָיו בְּנֵי הָעוֹלָם לְקוֹל זַעֲקָתוֹ וְשָׂאֵלוּ אוֹתוֹ: "מָה אַתָּה צוֹעֵק?" הַשִּׁיב, שֶׁהַסּוּס שָׁלוּ קִפֵּץ לְתוֹךְ הַפְּלוֹמֶפֶּי. וְהִתְחִילוּ לְהַכּוֹת אוֹתוֹ הַכֹּה וּפְצוּעַ, כִּי נִדְמָה בְּעֵינֵיהֶם לְמִשְׁגָּע, כִּי נִקַּב הַפְּלוֹמֶפֶּי צֶר מְאֹד, וְאִיךְ אֶפְשָׁר, שִׁיקְפֵץ הַסּוּס לְשָׁם. וְרָאָה, שְׁמַכִּין אוֹתוֹ, וְהוּא נִרְאָה בְּעֵינֵיהֶם כְּמִשְׁגָּע, וְרָצָה לִילֵךְ מִשָּׁם. בְּתוֹךְ שְׂרָצָה לִילֵךְ מִשָּׁם, וְהִנֵּה הַסּוּס מִתְחִיל לְהוֹשִׁיט רֹאשׁוֹ מִתּוֹךְ הַפְּלוֹמֶפֶּי. וְהִתְחִיל לְצִעַק שְׁנִית: "אַהֵה! אַהֵה!" מִחַמַּת שְׁנֵדְמָה לוֹ, שִׁישׁ שָׁם סוּסוֹ. וְנִתְקַבְּצוּ שׁוֹב אֲצֵלוֹ בְּנֵי הָעוֹלָם וְהַכּוּ אוֹתוֹ שְׁנִית, כִּי הוּא מִשְׁגָּע כְּנֹל.

וְרָצָה שׁוֹב לִילֵךְ מִשָּׁם. בֵּינָן שְׂרָצָה לִילֵךְ, וְהִנֵּה מוֹשִׁיט שׁוֹב הַסּוּס אֶת רֹאשׁוֹ מִן הַפְּלוֹמֶפֶּי, וְהִתְחִיל לְצִעַק עוֹד כְּנֹל. וְנִתְקַבְּצוּ שׁוֹב אֵלָיו וְהַכּוּהוּ כְּנֹל. וְסִיִּים רַבְּנוּ ז'ל: כֶּף הַסְּטָרָא אַחְרָא מְטַעָה אֶת הָאָדָם בְּכָל פַּעַם עַל לֹא דְבַר בְּשִׁקְרָא גְמוּר, שְׂאִין בּוּ מִמֶּשׁ. וְהוּא נֹסֵת אַחְרֵיו וְהוֹלֵךְ אַחְרָיו וְנִדְמָה לוֹ בְּכָל פַּעַם, שִׁירוּיַח יוֹתֵר וַיִּמְלֵא תְּאֻנּוֹת יוֹתֵר, וְרִץ אַחְרֵיהֶם כְּמָה עֵתִים. וּפְתָאם מְתַעֲלָמוֹת, בּוֹרְחוֹת, וּמְסַתְּלָקוֹת מִמֶּנּוּ כָּל הַתְּאֻוֹת כְּאִשֶּׁר מְזַדְּמֵן לְפַעְמִים, שֶׁהַתְּאֻוֹת מְסַתְּלָקוֹת קֶצֶת. וְכֹאשֶׁר הָאָדָם רוֹצֵה לְפָרֵד מֵהֵן, אֲזִי חוֹזְרוֹת וּמוֹשִׁיטוֹת רֹאשָׁן, וְהוּא חוֹזֵר וְרוֹדֵף אַחְרֵיהֶן, וְכֵן מִתְּנַהֵג לְהֵלֵן, שְׂתַכֵּף שְׁמוֹשִׁיטוֹת רֹאשָׁן, הוּא חוֹזֵר לְרֹדֵף אַחְרֵיהֶם". [וְלֹא בָּאָר הָעֲנָנִין יוֹתֵר. וְהֵבֵן הַיֵּטֵב, אִיךְ שֶׁהַסְּטָרָא אַחְרָא מְטַעִים אֶת הָאָדָם בְּכָל פַּעַם, שְׁנֵדְמָה לוֹ, שֶׁעֲתָה יְרוּיַח, עֲתָה יְרוּיַח — אוֹ אָדָם זֶה יַעֲזוֹר לִי, אָדָם זֶה יַעֲזוֹר לִי, וְלְבִסוּף הַכָּל דְּמִיּוֹן גְּדוּל].

תרצא.

ואמר אז: "היצר הרע דומה, כמו מי שהולך ורץ בין בני-אדם, וידו סגורה, ואין אדם יודע מה בתוכה, והוא מרמה בני-אדם ושואל לכל אחד: 'מה אני אחז?' ולכל אחד נדמה לו, כאלו הוא אחז מה שהוא מתאוה — ועל-פני הכל רצים אחריו, כי כל אחד סובר, שיש בידו מה שהוא חפץ. ואחר-כך הוא פותח את ידו, ואין בה כלום — כמו-כן ממש היצר הרע, שהוא מרמה כל העולם, והכל רצים אחריו, ומרמה לכל אחד ואחד, עד שנדמה לכל אחד ואחד, כאלו יש בידו מה שהוא חפץ, כל אחד כפי שטותו ותאוותו. ואחר-כך בסוף הוא פותח את ידו, ואין בה כלום, כי אין מי שימלא תאוותו אצלו. גם נדמו כל התאוות של העולם כמו צמודי אור הנכנסים בבית מן אור החמה כנראה בחוש, שהם נדמין לעמודים מחמת הזריחה של החמה, וכאלו רוצים לתפס אותן העמודי אור, שתופסים וחוטפים, ואין בתוכם היד כלום — כך הן כל התאוות של עולם הזה".

[וכך האריך רבנו ז"ל בשיחות נוראות ונפלאות כל הלילה].

תרצב.

בסעודה שלישית של שבת-קדש: ישב רבנו ז"ל עם העולם בשמחה כדרכו בכל יום-טוב. וכל בני העיר שלחו משקאות, ורבנו ז"ל חלקם לה'עולם בשמחה רבה.

תרצג.

בסעודה שלישית של שבת-קדש: אמר רבנו ז"ל תורה נפלאה עד מאד על פסוק (בראשית ב, כב): "ויבן ה' אלהים את הצלע אשר לקח" וגו' [בלקוטי-מוהר"ן חלק א', סימן סז].

תרצד.

בּמוצאי־שבת־קדשׁ: יֵשׁב רַבֵּנוּ ז"ל עִם אַנְשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ כָּל הַלַּיְלָה וְדַבֵּר נוֹרָאוֹת נִפְלְאוֹת וְדַבְרֵי הַתְּחִזְקוֹת עֲצוּמִים וְשִׁיחוֹת יְקָרוֹת הַמְּחִיֹּת נִפְשׁוֹת כְּדָרְכּוֹ.

[בְּרוּךְ הַשֵּׁם אֲשֶׁר עֲזָרְנוּ גַם בְּעַת צָרָה הַזֹּאת, שֶׁנִּפְטְרָה אִשְׁתּוֹ הַראשׁוֹנָה בְּעֶרְב שְׁבוּעוֹת לַפְּנוֹת הַיּוֹם, אֶף־עַל־פִּי־כֵן לֹא אִבְדְּנוּ הַתּוֹרָה, שֶׁהֵינּוּ צְרִיכִין לְקַבֵּל. וְגַם בְּתוֹךְ טְרַדְתּוֹ הַגְּדוֹלָה, שֶׁעָבַר עָלָיו אַז מָה שֶׁעָבַר לְפִי גְדֹלַת קִדְשַׁת נוֹרָאוֹת מִחוּ הַקְּדוֹשׁ — אֶף־עַל־פִּי־כֵן יֵשׁב עִמָּנוּ שְׁלֵשָׁה לַיְלוֹת רְצוּפִים, שֶׁהֵיךָ נֶעוֹר בְּכֻלָּם עִמָּנוּ יַחַד, שֶׁהֵם לַיִל רֵאשׁוֹן דְּשְׁבוּעוֹת וְלַיִל שַׁבַּת־קִדְשׁ וְלַיִל מוֹצְאֵי שַׁבַּת־קִדְשׁ. כִּי דָרְכּוֹ הִיְתָה נִפְלְאוֹה וְנִשְׁגָּבָה. וּבַחֲכָמְתוֹ וּבַקִּדְשׁוֹ הַנִּפְלְאוֹה לֹא הִיְתָה יְכוּל לְהִטְרִיד וּלְבַלְבֵּל אוֹתוֹ שׁוּם דָּבָר. כִּי הִבְנוּ אֹז, שֶׁצָּעְרוּ וְטְרַדְתּוֹ אַז הָיוּ עֲצוּמִים וְרַבִּים מְאֹד וְכֹאֲשֶׁר שֶׁמַּעֲנוּ כַּמָּה דְבוּרִים מִזֶּה אֹז מִפִּי הַקְּדוֹשׁ — וְאֶף־עַל־פִּי־כֵן לֹא הֶעֱבִירוּהוּ הַטְּרַדָּא וְהַצָּעַר מִלְּעַסְק לְתַקוּן נַפְשׁוֹתֵנוּ גַם אֹז, וְהַפְּלִיא חֲסֵדוֹ עִמָּנוּ גַם בְּעַת הַהִיא כְּדָרְכּוֹ תָּמִיד].

תרצה.

יּוֹם א', אֶסְרוּ־חַג שְׁבוּעוֹת: פָּתַח ר' נֹתָן אֶת כָּל הַתּוֹרָה, שֶׁאָמַר רַבֵּנוּ ז"ל בְּשְׁבוּעוֹת (כַּנִּל בְּסִימָן תְּרַצג). וְנִכְנַס אֶל רַבֵּנוּ ז"ל וְהִרְאָה זֹאת לַפְּנִי. וְרַבֵּנוּ ז"ל עֵינַי הֵיטֵב בְּכָל מָה שֶׁפָּתַח ר' נֹתָן וְהִגִּיחַ כַּמָּה דְבוּרִים. וְאַחֲרֵי־כֵן דִּבֶּר הַרְבֵּה עִם ר' נֹתָן בְּעִבּוֹדַת־הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ. וּבְתוֹךְ דְּבוּרָיו, שֶׁדִּבֶּר בְּהַשְׁתַּקְּקוֹת עֲצוּמָה, עָנָה וְאָמַר בְּדַרְךְ קוּבְלָנָא, אֵיךְ זֹכִינ׳ן לְהִיּוֹת יְהוּדִי. וְהַשְׁתּוּמָּם ר' נֹתָן מְאֹד מְאֹד מִדְבוּרִים אֵלוֹ כִּפִּי מָה שֶׁהֵיךָ יוֹדֵעַ וְהֵיךָ מְאָמִין מִגְּדֹלְתוֹ וּמִעֲבּוֹדָתוֹ מִכְּבָר אֲשֶׁר אִי־אֶפְשָׁר לְשַׁעַר בְּמַח כָּלֵל, וְעַדִּין נִדְמָה בְּעֵינָיו, שֶׁלֹּא הִתְחִיל כָּלֵל. וְרַבֵּנוּ ז"ל רָאָה, אֵיךְ שָׂר' נֹתָן מְשִׁתּוּמָּם מְאֹד עַל דְבוּרִים הָאֵלוֹ. עָנָה וְאָמַר רַבֵּנוּ ז"ל: "הֲלֹא בְּעַת שֶׁהִיְתִי יִגַּע בְּשִׁבִיל עֲבוֹדַת־הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ

לא עלה על דעתי, שאזכה לזה, ולא הייתי יודע כלל ממה שאני יודע עכשו. וכי עלה על דעתי לכסף ולהתגעגע לידע מה שאני יודע עכשו, כי לא הייתי יודע כלל שום מציאות וידיעה מהשגה זו לכסף ולהתגעגע אליה. אם-כן גם עכשו מי יודע מה שיש עוד להשיג ומה שאוכל לזכות עוד וכו'".

אחר-כך אמר: "אף זאת נחמתי, שכל היום פלו אני מבלה רק על תורה ותפלה".

ור' נתן קבל ברפת פרדה מרבנו ז"ל ונסע חזרה לביתו.

תרצו.

יום ד', י"א בסיון: הגיע ר' נתן לעיר נעמרוב ורצה ר' נתן להפגס אל בית אביו. ואביו לא הניחו להפגס אל ביתו, כי הנה בכעס ובחרון אף גדול עליו, איך מלאו לבו לנסע לעיר זאסלב ולהשליך מנגד הרבנות דעיר מאהלוב, שרצה חותנו להשאיר אותו במקומו (כנ"ל בסמן תרעד). והיו לו צער ויסורים גדולים מזה, והכרח לשבות אצל אחותו.

תרצז.

יום א', ט"ו בְּסִיּוֹן: הַתִּישָׁב ר' נֶתָן, שָׁאִין לוֹ מַה לַעֲשׂוֹת בְּעִיר נַעֲמְרוֹב, כִּי בַעֲסוֹ וַחֲרוֹן אַפּוֹ שֶׁל אָבִיו עָדִין לֹא נִתְקַרְרוּ, וְהוּא צָרִיף לְנִסְעַ חֲזָרָה לְעִיר מְאֵה־לֹּב אֶל זִוְגָתוֹ וּבָנָיו. עַל-כֵּן נִסְעַ קֹדֶם לְעִיר בְּרֶסֶלַב, שָׁשֶׁם נִמְצְאוֹת יוֹתֵר עֲגָלוֹת לְעִיר מְאֵה־לֹּב. וְהִגִּיעַ לְעִיר בְּרֶסֶלַב וַיֵּשֶׁב שָׁם מִשְׁתוּמֵם בַּמָּה יָמִים וְלֹא מִצָּא עֲגָלָה לְמֵה־לֹּב. וַדַּעְתּוֹ הִיָּתֵה מְבַלְבֵּלֵת מְאֹד מִרְבוּי הַיְסוּרִים וְהַמְּנִיעוֹת, כִּי לֹא הָיָה לוֹ לְמִי לְפָנוֹת כִּי-אִם לִישׁוּעַת ה'. (וּרְבֵנוּ ז"ל לֹא הָיָה בְּבִיתוֹ, וְאָבִיו לֹא רָצָה לְהַנִּיחַ אוֹתוֹ לְהַכְנִס אֶצְלוֹ, וּמַה גַּם שָׂדַע, שְׁחוֹתְנוּ יִקְפִיד עָלָיו מְאֹד מְאֹד). [נֶאֱזָר הָיָה הַסְּפוּר, שֶׁהָיָה ר' נֶתָן רִגִיל לְסַפֵּר אַחֲר־כָּף לְפָנָי בְּנֵי הַנְּעוּרִים, שֶׁבָּאוּ אֵלָיו לְעִיר בְּרֶסֶלַב לְאַחַר כַּמָּה שָׁנִים אַחֲר־הַסְּתַלְקוֹת רְבֵנוּ ז"ל, שֶׁסֵּפֶר לָהֶם: כְּשֶׁהִגִּיעַ לְעִיר בְּרֶסֶלַב, וּרְבֵנוּ ז"ל לֹא הָיָה אֹז בְּבִיתוֹ, וְאָבִיו לֹא רָצָה לְקַבְּלוֹ, וּבְכִית חוֹתְנוֹ אֶל אִשְׁתּוֹ פָּחַד לְחֹזֵר, מִי יוֹדַע מַה שְׂיִהְיֶה שָׁם וְכוּ' — אֹז רָאָה וְהִבִּין מִרְחוֹק, שָׁאִין לוֹ לְאָדָם בַּעַת צָרְתוֹ כִּי אִם אוֹתוֹ יִתְבַּרֵּךְ לְבַד. וּבָאֵלוּ הַיָּמִים, שֶׁהָיָה נֶעַ וְנָד, הַתְּבוּדָה רַב הַיּוֹם וְרַב הַלֵּילָה אֵלָיו יִתְבַּרֵּךְ בְּכִיּוֹת וּבְצַעֲקוֹת לְפָנָיו יִתְבַּרֵּךְ וְהַרְגִישׁ אֹז בְּהִירוֹת בְּמַחוֹ מְאֹד מְאֹד, כִּי כְּשֶׁאָדָם בָּא לַעַת צָרָה, וְאִין לוֹ אֶל מִי לְפָנוֹת, וְהוּא בּוֹרַח רַק אֵלָיו יִתְבַּרֵּךְ וּמִסְפֵּר לְפָנָיו אֵת כָּל נִגְעֵי לְבָבוֹ וּמְכַאֲבֵי נַפְשׁוֹ — אֹז דִּיִּיקָא יִזְכֶּה לְאוֹר הָאוֹרוֹת וּלְהַתְעַנֵּג בְּתַעֲנוּג אוֹר הָאִין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וּבְלִבְד שְׂיִהְיֶה בְּלִב אֲמַת בְּטֵל וּמְבַטֵּל אֵלָיו יִתְבַּרֵּךְ].

תרחצ.

אַחַר כַּמָּה יָמִים נִתְיָשֵׁב ר' נֶתָן בֵּינוּ לְבֵין קוֹנוֹ, שֶׁיִּשְׁכַּר עֲגָלָה וַיִּסְעַ לְעִיר מְאֵה־לֹּב בְּלִי שׁוּם פֶּחַד. וְכֵן עָשָׂה וְנִסְעַ לְשֵׁם וְהִגִּיעַ לְעִיר מְאֵה־לֹּב וְלֹא מִצָּא כְּבָר אֵת חוֹתְנוֹ וַחֲמוֹתוֹ, כִּי נִסְעוּ כְּבָר לְעִיר קְרַעֲמִינִץ. וַנִּשְׂאֵר בְּעִיר מְאֵה־לֹּב עִם זִוְגָתוֹ וּבָנָיו. וְהָיָה בְּדַעְתּוֹ

לְהַשְׁאֵר שָׁם עַד סְמוּךְ לְרֵאש־הַשָּׁנָה.

תרצט.

שַׁבַּת-קֹדֶשׁ פְּרִשְׁת חֻקֹּת: בְּסַעֲדָה שְׁלִישִׁית אָמַר רַבְּנוּ ז"ל תּוֹרָה
עַל פִּי מֵאֲמָרָם ז"ל (נְדָה כד:): אָבָא שָׂאוּל אוֹמֵר, קוֹבֵר מֵתִים הֵייתִי
[בְּלִקוּטֵי-מוֹהַר"ן חֶלֶק א', סִימָן נה]. וְנִתְגַלְגַּל עַל-יַדִּי אַבְרָהָם אָחָד, שְׁדַבֵּר אִזְ
עִם רַבְּנוּ ז"ל מֵעַנְיָן, שְׁפִיִּים אִזְ מִסְכַּת נְדָה. וְדַבֵּר מֵעֵין הָרַע וְהַזְכִּיר
אִזְ אֶת הַמֵּאֲמָר: "אָבָא שָׂאוּל אוֹמֵר". וְרַבְּנוּ ז"ל שָׂאל אוֹתוֹ: "מִפְּנֵי
מָה כְּשֵׁישׁ לְאָדָם עֵין הָרַע, מְגַהֵק וּפּוֹעֵר פִּי, דְּהֵינּוּ גְעֻנְעֻצָן?!" וְעוֹד
דַּבֵּר עִמוֹ רַבְּנוּ ז"ל כְּמָה עַנְיָנִים, עַד שְׁבִסְעֵדָה שְׁלִישִׁית אָמַר אִזְ כָּל
הַתּוֹרָה הַנּוֹרָאָה וְהַנְּפִלְאָה הַזֹּאת הַמְדַבֵּרֶת מֵרַע עֵין וְכוּ', וְכֵן מְדַבֵּרֶת
מִפְּרִשְׁת הַשְּׁבוּעַ פָּרָה אֲדַמָּה, עֵין שָׁם.

תש.

אֲחֵר-כֶּף נִסַּע רַבְּנוּ ז"ל מֵעִיר זֶאסְלָב אֶל עִיר בְּרָאדִי. וּבְאֲמֻצַּע
הַדֶּרֶךְ עָמַד בְּכַמָּה עֵירוֹת: בְּעִיר דּוּבְנָא וְכוּ'. וּכְשֶׁהִגִּיעַ לְעִיר רֵאדוּוֹל,
בָּאוּ אֵלָיו כְּמָה עֲגָלוֹת עִם נָשִׁים, שְׁבָאוּ בְּשִׁבִיל לְהַשְׁתַּדֵּךְ עִמוֹ. וְאָמַר
רַבְּנוּ ז"ל, שְׁכֻלָּם הָיוּ זְוִיגִים שְׁלוֹ. וְאָמַר, שְׁכֻלַּי אִישׁ יֵשׁ לוֹ כְּמָה וְכְמָה
זְוִיגִים, רַק יֵשׁ בְּזֶה כְּמָה בְּחִינּוֹת שׁוֹנוֹת וְעַנְיָנִים נִפְלְאִים, כִּי מִכָּל
הַדְּבוּרִים שְׁמִדְבָרִים בְּעַנְיָנֵי הַשְּׁדוּכִים — אֶף-עַל-פִּי שְׂאִינָם נִגְמָרִים,
זֶה בְּעֻצְמוֹ בְּחִינַת זְוִיג וְשְׁדוּךְ. וְלִפְעָמִים יוֹשְׁבִים בְּנֵי-אָדָם בְּכַתִּיבָהֶם
וְאוֹמְרִים, שְׁרָאוּי, שְׁזָה יֵשׁ אֶת זֹאת — וְעַל-יַדִּי-זֶה נִגְמַר בְּחִינַת
הַזְוִיג שֶׁל זֶה הָאִישׁ עִם אוֹתָהּ הָאִשָּׁה. וְלִפְעָמִים בָּאִים שְׁדַכְנֵיִם
וּמְדַבְּרִים הַשְּׁדוּךְ, אֲבָל אֵינּוּ נִגְמָר — וְגַם זֶה בְּחִינַת זְוִיג יוֹתֵר
מִהֵרָאשׁוֹן. וְלִפְעָמִים נוֹסְעִים לְעִשׂוֹת הַשְּׁדוּךְ וּבָעֵת הַגְּמָר נִפְרָדִים
מֵאִיזוֹ סִבָּה. וְלִפְעָמִים נִגְמַר הַשְּׁדוּךְ, וְאֲחֵר-כֶּף מִפְּסִידֵין הַקָּשָׁר שֶׁל

תנאים. ולפעמים באין לידי נשואין, ואחר-כך בסמוך נעשה גט ביניהם. ולפעמים אינו נעשה הגט עד אחר איזה זמן, וכיוצא בזה כמה בחינות, שיש בעניני השדוכים והזוגים, שאינם נגמרים אחר-כך. אבל כלם הם בחינת זוגים שלו, כי כל אחד יש לו כמה זוגים, רק שאצל זה נגמר איזה זוג שלו על-ידי איזה דבור בעלמא, שמדברים מזה השדוך, ולפעמים — על-ידי איזה דבור יותר או על-ידי איזו התקשרות או נסיעה או עבדא בשביל השדוך לפי שעה. וזה הדבר נפלא ונורא, שלא נשמע כזאת, שהדבור בעלמא, שמדברים מהשדוך — זה בעצמו הוא בחינת שדוך. ועין בספר המדות (חלק ב', אות חתון, סימן ז'), שהדבור בעצמו מהשדוך עושה רשם בו ובה, עין שם].

תשא.

אחר-כך החליף רבנו ז"ל בגדיו והתלבש עצמו בלבוש כזה, שלא יפירו אותו מי הוא. ולא נסע עמו רק ר' שמואל מטעפליק אֲשֶׁר רק הוא נשאר עם רבנו ז"ל כל הזמן. והזהיר אותו רבנו ז"ל, שֶׁלֹּבֵל יגלה אותו לשום בריה שבעולם. והתחילו לנסע לעיר ברֶאד. וכשהגיעו סמוך להעיר, באו כל העיר לקראתו. [ובאמת הם לא נתכוננו כלל לכבודו, כי לא היו יודעים ממנו כלל, רק ממילא נודמן כן מהשם יתברך, שסבב סבות, שנתעוררו כל בני העיר לצאת ולחכות על מישהו, ובתוך כך בא רבנו ז"ל]. ואמר רבנו ז"ל: "אני שומע קול הצעקה של תאוותיהם, שהם מתאווים וצוּעֵקִים מִמוֹן ונאוף", שהיתה צעקה גדולה מתאוותיהן.

תשב.

כשנכנס רבנו ז"ל אל תוך העיר, התחיל לבקר כמעט בכל

הַבְּתִים. וּבְכָל בַּיִת הָיָו לוֹ אֲמַתְלָאוֹת וְסִבּוֹת אַחֲרוֹת, עַד שֶׁבְּכָל בַּיִת הָיָה נִיחָא לָהֶם כְּנִיסָתוֹ וְלֹא הָיָה קָשָׁה לָהֶם כָּלֵל. וּבְכָל בַּיִת קָרָא לְעֲצָמוֹ שֵׁם אַחַר וּבְבֵית אֶחָד קָרָא אֶת עֲצָמוֹ אִיזִיק. וְהַשֵּׁם אִיזִיק עָלָה עַל כְּלָנָה. וְאָמַר פַּעַם אַחַת רַבְּנֵי ז"ל (בְּשַׁעָה שֶׁסָּפַר מְנַסִּיעֵתוֹ לְעִיר בְּרָאד) בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "אוֹן פֶּאָר וְוַאס הָאָב אִיךְ מִיךְ גִּירוֹפֶעֶן אִיזִיק? אִיזוֹ גָּאָר אִיזִין אַנְדֶּער עֵנְזִין". וְהַסְּבִיר רַבִּי אַבְרָהָם בְּר' נַחֲמָן, כִּי כָּל אִיזִיק נִקְרָא גַם כֵּן יִצְחָק, וּפְתַח יִצְחָק זֶה רֵאש־הַשָּׁנָה. וּרַבְּנֵי ז"ל אָמַר, כִּי כָּל עֵנְזִין שְׁלוֹ הוּא רַק רֵאש־הַשָּׁנָה וְדו"ק].

תשג.

בֵּין הַבְּתִים שֶׁנִּכְנַס רַבְּנֵי ז"ל, הָיָה בַּיִת אֶחָד, שֶׁהִדְלַת הַיְתָה פְּתוּחָה. וּרַבְּנֵי ז"ל נִכְנַס בְּחֶדֶר הַרְאִשׁוֹן וְלֹא מָצָא שֵׁם שׁוּם אָדָם וְנִכְנַס בְּחֶדֶר הַשְּׁנִי וְגַם לֹא מָצָא שֵׁם שׁוּם אָדָם, עַד שֶׁנִּכְנַס אֶל חֶדֶר אֶחָד וּמָצָא שֵׁם אִישׁ וְאִשָּׁה מְשַׁחֲקִים בְּמִשְׁחָק הַשְּׁחֲמָט. וְהַסְּתַפֵּל רַבְּנֵי ז"ל עַל הָאִישׁ מְאֹד וְאַחֲר־כֵּן יָצָא מֵהַבַּיִת וְהִתְחִיל לִילֵךְ בְּזַרְיזוֹת. וְתַכְף וּמִדְ קָם הָאִישׁ וְנִמְשַׁף אַחֲרֵי רַבְּנֵי ז"ל וְהִתְחִיל לְרוּץ אַחֲרֵי רַבְּנֵי ז"ל. וּרַבְּנֵי ז"ל רָץ בְּזַרְיזוֹת יוֹתֵר, עַד שֶׁהִגִּיעַ אֶל סוּף הָעִיר. שֵׁם נִגַּשׁ הָאִישׁ אֶל רַבְּנֵי ז"ל וְדִבֵּר עִמּוֹ הַרְבֵּה. [נִסְפָּר ר' שְׁמוּאֵל מְטַעֲפֵלִיק, שֶׁהָיָה שֵׁם בְּשַׁעַת מַעֲשָׂה, מֵה שֶׁדִּבֵּר עִם רַבְּנֵי ז"ל, זֶה לֹא שְׁמַעֲתִי, אֶךְ רֵאִיתִי שְׁנֵי נַחֲלִים שֶׁל דְּמַעוֹת יוֹרְדִים מֵעֵינֵי (צְווי רִיצְקַע'ס טְרַעֲרֵן רִינְעֵן פּוֹן זִינְעֵן אוֹיגֵן). וְכִשְׁגָּמַר הִלֵּךְ הָאִישׁ מֵרַבְּנֵי ז"ל]. וּרַבְּנֵי ז"ל חִזַּר וּבִקֵּר עוֹד כְּפָמָה בְּתִים.

תשד.

אַחֲר־כֵּן נִכְנַס רַבְּנֵי ז"ל אֶל בַּיִת אֶחָד. וַיֵּשְׁבוּ שֵׁם אִשָּׁה וּבִתָּהּ וְדִבְרוּ בִּינֵיהֶם אוֹדוֹת שְׁדוּכִים. וְכִשְׁאָף נִכְנַס רַבְּנֵי ז"ל אֶל בַּיִתָּם,

אמרה הבת לאמה: "באברך פנה הייתי מענינת!" (אט אזא יונגערמאן וואלט איך גיוואלט). ורבנו ז"ל נכנס בחדר פנימה, ששם ישב הבעל, שהיה עשיר גדול, ר' יחזקאל טראכטינבערג היה שמו. ושאל את רבנו ז"ל: "מאין אתם?" והשיב: "מברסלב". ולא ידע היכן ברסלב. ואמר לו רבנו ז"ל: "סמוך לטולטשין". וידע, כי מעיר טולטשין שמע. ואמר לו רבנו ז"ל, שרוצה לשדך את עצמו ולשא את בתו והוא מבטיח לה סך גדול בעבור כתבתה שלש מאות רענדלאך. והספים ר' יחזקאל תכף-ומיד, והוא פנגדו הבטיח סכום גדול לנדוניא, ונגמר השדוך, ויצא רבנו ז"ל ודבר עם הבת והתנה עמה, שלא יהיה לו שום וכו' עמה, והספיקה. ורצה רבנו, שהחגיגה תהיה לא יאחר מחצי חדש אב.

תשה.

אחר-כך נסע חזרה אל ביתו אל עיר ברסלב. ועל הדרך באה עליו חולאת כבדה מחלת השעול, (שקורין הוסט קראנקייט). ותכף ומיד שנתן השעול הראשון, אמר לר' שמואל מטעפליק: "אני יודע, שאני הולך להסתלק!" והתחיל לדבר מהסתלקותו, ונבהל ר' שמואל מאד מאד.

תשו.

יום ד' לסדר מטות-מסעי, כ"ד בתמוז: הגיע רבנו ז"ל חזרה אל עיר ברסלב. והחולאת שלו הלכה והתגברה עד מאד. ותכף ומיד נאספו אצלו אנשי-שלומנו, ודבר עמהם הרבה מענין החולאת שלו ושהוא מסכן מאד. וצנה לכל אנשי-שלומנו, שיתפללו בעבורו. ואמר, שהוא יסתלק. ואנשי-שלומנו הצטערו מדבונריו מאד מאד. ואמר אז, שיש עליו פחדים גדולים. ואמר, שהיה צריך, שיהיו

אָצְלוּ שְׂשִׁים גְבוּרִים, כְּמוֹ שֶׁהָיוּ לְהַבְעֵל-שֵׁם-טוֹב ו"ל. וְדַבֵּר הַרְבֵּה בְּעִנְיָן זֶה, שֶׁנִּשְׁמַת הַבְּעֵל-שֵׁם-טוֹב לֹא רָצְתָה לִירֹד אֶל זֶה הָעוֹלָם מְרַב פֶּחַד הַקְּלָפוֹת וְכו', אֲלָא שִׁיתְּנוּ לָהּ לְמַגֵּן וּלְמַחֲסֵה שְׂשִׁים גְבוּרִים, [הֵינּוּ שְׂשִׁים נְשָׁמוֹת צְדִיקִים, שִׁיְהִיו סְבִיבוֹ. וְכֵן הָיָה, שֶׁזָּכָה הַבְּעֵל-שֵׁם-טוֹב ו"ל, כִּי הָיוּ לוֹ שְׂשִׁים תַּלְמִידִים גְּאוּנִים וְצְדִיקִים מְפֻלְגִים עַד מְאֹד].

תשז.

שַׁבְּת־קָדֵשׁ פְּרִשְׁת מִטוֹת-מִסְעֵי, כ"ו בְּתַמּוּז: הָיָה ר' נִפְתָּלִי אֲצֵל רַבְּנֵי ו"ל עִם עוֹד כַּמָּה אַנְשִׁים מֵאַנְשֵׁי-שְׁלוֹמְנוֹ. וְהִתְחִיל רַבְּנֵי ו"ל לְבַכּוֹת לְפָנֵיהֶם וְאָמַר לָהֶם, שֵׁישׁ עָלִיו מְלַחְמוֹת גְּדוּלוֹת. וְשָׁתַק קֶצֶת. וּפְתָאם עָנָה וְאָמַר לָהֶם: "אֲסַפֵּר לָכֶם מֵהַנְּסִיעָה שְׁלִי, שֶׁהָיְתָה לִי!" וְהִתְחִיל לְסַפֵּר [מַעֲשֵׂה שְׁבִיעֵי מִסְפּוּרֵי-מַעֲשִׂיּוֹת מְזוּבָב וּמַעֲכָבִישׁ]. בְּתוֹךְ דְּבָרָיו, שֶׁהִתְחִיל לְסַפֵּר זֶה הַמַּעֲשֵׂה, עָנָה וְאָמַר בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "אֲפֹשֶׁר וְעוּט אִיר מֵיִינְעַן אִיךָ וְעַל אִיךָ גָּאָר דְּעַר-צִיִּילִין וְעוּט אִיר קַעֲנֵעַן פֶּאֲרֶשְׁטִיין!"^ר, וְהִמְשִׁיךְ אֶת כָּל הַסְּפּוּר [כְּמוֹ שֶׁנִּדְּפַס בְּסִפּוּרֵי-מַעֲשִׂיּוֹת], אֲךָ יֵשׁ הַרְבֵּה מִסוּף הַסְּפּוּר, שֶׁלֹּא נִכְתַּב. (וְהַמַּעֲשֵׂה הַזֶּה הוּא מְנַפְּלָאוֹת תְּמִים דְּעִים, וּמִי שֶׁמַּעֲמִיק בּוֹ, עוֹמֵד מְרַעִיד וּמְשַׁתּוֹמֵם וּמְסַמֵּר שְׁעָרוֹת רֵאשׁוֹ וּמִתְפַּלֵּא בְּדַבְרֵים הָאֵלֶּה הָעוֹמְדִים בְּרוּמוֹ שֶׁל עוֹלָם וּמְגַלֵּה סִתְרֵי נִסְתָּרוֹת מֵהַ שְׁנַעֲשֵׂה עִמּוֹ, קֹדֶם שֶׁהוֹרִידוּ נְשָׁמָתוֹ בְּזֶה הָעוֹלָם, וְאִיךָ שֶׁהִסְמִךְ-מִם עָשָׂה רַעַשׁ, אִם נְשָׁמָה זוֹ תֵרָד, אִין לִי כְּבֹר מֵהַ לַעֲשׂוֹת בְּעוֹלָם וְכו', וְאִיךָ שֶׁחֲזַר וּבָא עִם זְקֵן וְכו' וְשָׁחַק וְאָמַר: "כְּבֹר נִתְתִי לַעֲצָמֵי עֲצָה וְכו'". וּבְכָל זֶה מְרַמֵּז סִתְרֵי נִסְתָּרוֹת וּבְכָרְט בְּעִנְיָן הַשְּׁבוּיִים וּבִינֵיהֶם הִיפַת תֵּאָר; הַשְּׁבוּיִים הֵם אַנְשֵׁי-שְׁלוֹמְנוֹ, שֶׁמוֹצִיא וְכו', וּבְכָל דוֹר יֵשׁ אֶחָד בִּינֵיהֶם, שֶׁהוּא הַמְּבַחֵר מִכָּלֶם וְכו'. וְיֵשׁ בְּזֶה נִסְתָּרוֹת אֲשֶׁר יִתְגַּלּוּ

(ר) תֵּאָמְרוּ, שֶׁאֲסַפֵּר לָכֶם הַכֹּל, וְתוֹכְלוּ לְהַבִּין!

לנו בהתגלות בן דוד בעצמו ודו"ק).

תשח.

יום א', ה' באב: נסע רבנו ז"ל מעיר ברסלב לעיר טשהרין להיות שם על שבת-נחמו כדרכו בכל שנה.

ובאמצע הדרך עמד בעיר לאדיז'ין, שנתקבצו שם הרבה מאנשי-שלומנו לקבל שלום ממנו. וחזר רבנו ז"ל ודבר לפניהם כנ"ל, שהיא מרחק להסתלק והוא צריך לששים גבורים, כמו שהיו להבעל-שם טוב ז"ל ששים גבורים. אחר-כך ענה ואמר: "בודאי יגדלו ויהיו מאנשי ששים גבורים, אבל עדין הם בני הנעורים ורכים בשנים, והמלחמה כבדה וחזקה עליהם מאד, ואין לי על מי להשען!" ודבר אז עוד הרבה דבורים. גם אמר, אפלו אם היו לו ששים גבורים, לא יועיל לו להתרפאות מהחולאת שלו. ואמר להם שבאמת היה רוצה לנסע לארץ-ישראל, (הינו לנסע עוד הפעם לארץ-ישראל ולהסתלק שם), אך הוא מתירא, שמא לא יוכל להגיע לשם. גם אם יסתלק שם, לא יבואו אנשים על קברו, ולא יהיה להם עסק ועבדא עם קברו. ואמר בזו הלשון: "עס וועט קיינער ניט קומען אויף דעם קבר, מען וועט ניט האבן צו טאהן מיט דעם קבר"ש. אבל כשישכב במדינתנו, בודאי נבוא על קברו ללמד ולהתפלל שם, ויהיו לו שעשועים ותענוג גדול מזה.

[ומכלל דבריו שדבר אז בלאדיז'ין, הבינו, שרצונו חזק, שנבוא בכל פעם על קברו. ומאותה העת עד שנסתלק לעילא היה רבנו ז"ל רגיל הרבה לדבר מקברו. וגלה דעתו כמה פעמים בכמה מיני לשונות, שרצונו חזק, שנבוא בכל פעם אצלו, הינו אצל קברו, לומר שם תהלים וללמד שם ולהרבות שם בתפלה ובבקשה

וְבַהֲתַבּוֹדוֹת וּבְתַחֲנוּנֵים. וְהָיָה מֵאַרְיֵךְ בָּנָה בְּכַמָּה וּכְמָה לְשׁוֹנוֹת].

תשט.

וְאִנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ, שֶׁשָּׁמְעוּ זֹאת, נִבְהָלוּ מְאֹד מְאֹד וְהָיוּ מְצַטְעָרִים
עַד מְאֹד מִדְּבוּרֵים אֱלוֹי. וְאַחֲר־כֵּן דִּבֶּר רַבְּנוּ ז"ל עִמָּהֶם הֲרֵבָה
מִעֲבוּדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ כְּדַרְכּוֹ בְּהַתְעוֹרְרוֹת רַבָּה עַד מְאֹד. אַחֲר־כֵּן
סִפֵּר לָהֶם הַמַּעֲשֶׂה מְרַב וּבֵן יַחֲיד [בְּסִפּוּרֵי־מַעֲשִׂיֹת מַעֲשֶׂה שְׁמִינִי].

תשי.

אַחֲר־כֵּן נִסַּע מִשָּׁם רַבְּנוּ ז"ל וְהִגִּיעַ לְעִיר מְעֻדוֹדֵיּוֹקַע וּמִשָּׁם
נִסַּע לְעִיר טְשֶׁהְרִין.

תשיא.

שֶׁבַת־נִחְמוּ: הָיָה רַבְּנוּ ז"ל בְּעִיר טְשֶׁהְרִין וְאָמַר אִזּוֹ תוֹרָה נִפְלְאָה
כְּדַרְכּוֹ. [וְלֹא יְדוּעַ לָנוּ אִיזוֹ תוֹרָה הִיא זֹו, (כִּי יֵשׁ הֲרֵבָה תוֹרוֹת,
שֶׁנִּכְתְּבוּ בְּלִשׁוֹן רַבְּנוּ ז"ל בְּעֶצְמוֹ, שֶׁהוּא רָשָׁם לְעֶצְמוֹ אוֹתֵן הַתּוֹרוֹת
שֶׁאָמַר וְשֶׁלֹּא כְּתָבָן אַחֵר) — וְעַל־כֵּן בְּכָל מְקוֹם שֶׁמְזָכֵר, שְׂאִין אָנוּ
יודְעִים, אִיזוֹ תוֹרָה אָמַר, אִזּוֹ אֶף־עַל־פִּי־כֵן הַתּוֹרָה שֶׁאָמַר כָּכָר
נִדְפְּסָה בְּלִקוּטֵי־מוֹהַר"ן, וְזֶה בְּרוּר, כִּי רַבְּנוּ ז"ל אָמַר, שֶׁכָּל הַתּוֹרוֹת
שֶׁל אַחֵר אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל צְרִיכִים לְכַתֵּב וְאֶפְלוּ שִׁיחוֹת חֲלִין שְׁלוֹ,
שֶׁאוֹמֵר אַחֵר אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, כְּדֹאֵי לְכַתֵּב].

תשיב.

בֵּין כֵּן עָבַר הַזְּמַן שֶׁהִתְנָה רַבְּנוּ ז"ל עִם ר' יִתְזַקֵּאל

טראכטינבערג, שהחתנה לא תאחר מחצי חודש אב (פנ"ל בסימן תשר).
ורבנו ז"ל חזר לביתו לעיר ברסלב וכתב מכתב לר' יחזקאל
טראכטינבערג.

זוה נסח המכתב:

בעזרת-השם יתברך,

היום יום אשר נכפל בו פי טוב, סוף חודש מנחם-אב [תקס"ז]

אל כבוד אחי, מחתני, אוהב נפשי, הלא הוא הראש והמרמם,
שר, נגיד וטפסר, הגביר הנעלה והנכבד, הישיש והיקר כבוד שמו
ותפארתו מורנו הרב רבי יחזקאל טראכטינבערג.

מהודענא משלומי ומשלום כל בני ביתי, שפרוך ה' אתנו פה
קו החיים והשלום, פה יתן ה' וכה יוסיף לראות כל בני ביתי בחיים
ובשלום. ומהודענא מבואי לביתי ביום הנ"ל, והגעתי מר"פ אגרת
שלומים, ושם נאמר ונשנין, שאי-אפשר לה לבוא מחמת
הפאשפארטין^ה, וגם הספרא^א סגור ומסגור, וגם נאמרה ונשנין,
שאבוא אני בעצמי לקרעסילוב. על-פן מהודענא לשוב על ראשון
וכו', פי מה שעבר אין, פי כבר עבר זמן החתנה. ולהבא בקשתי,
אם ברצון מעלתו שיהיה הקשר שנתקשרנו בקשר של קימא, יראה
הפאר מעלתו למחל על כבודו הרמה והנשאה ולקרא על החתנה
סמוך לפה קהלתנו, שיהיה סמוך ונראה לקהלת קדש בראסליב.
ולא יאחר מחצי חודש אלול הבא עלינו לטובה, פי אי-אפשר לזוז
ממקומי אפלו על פרסה אחת. ואם לאו חס ושלום גבה טורא
ביננא^ב, וז"ל. הכפל הבקשה להתאמץ לשלח לי בתו עם צרכי פלה
לא יאחר מזמן הנ"ל, כדי שיהיה על מלוי הלכנה החפה וכו'.
ובנסיעתה לכאן, פשתהיה סמוך לכאן לערוך שלש או ארבע

ת) תעודת-מעבר.

א) הגבול.

ב) גבה הר בינינו.

פְּרָסְאוֹת, תִּרְאָה לְשִׁלְחָה שְׁלוּחָה, וְאָכְתָב לָהּ קְבִיעוֹת מְקוֹם הַחֲתָנָה. וְאוֹדוֹת הַפֶּאֶשְׁפָּאֲרֵט תִּרְאָה לְתֵן עֲצוֹת בְּלֹא פֶאֶשְׁפָּאֲרֵט שְׁלִי, בְּפֶרֶט שְׁבִנְקֵל אֶפְשִׁיר לְרִיא לְכָאן בְּלֹא פֶאֶשְׁפָּאֲרֵט. וְתוֹ לֹא מִיַּדִּי רַק חַיִּים וְשָׁלוֹם. כֹּה דְבָרֵי הַמְּסִים, ה' יוֹסִיף לוֹ חַיִּים וְאָרִיכַת יָמִים וְשָׁנִים טוֹבִים. וְכֹה דְבָרֵי הַמֵּיעֵד לְהֵיוֹת חֲתָנוּ, הַדּוֹרֵשׁ שְׁלוֹמוֹ תָּמִיד בְּאַהֲבָה רַבָּה וְעֵזָה וּמִצְפָּה לְתִשׁוּבָתוֹ עַל-יַדִּי מִקֶּדֶם.

בְּחֶמֶן בֶּן מוֹרְנוֹ הָרַב שְׁמֻחָה וְצ"ל

וְאָמַר שְׁלוֹם וַיֵּשַׁע רַב לְזוּגָתוֹ הַצְּנוּעָה, הַנְּגִידָה מְנַשִּׁים בְּאַהֲלָ תְּבָרָךְ, הַחֲכָמָנִית הַגְּבִירַת מֶרֶת וְכו'.

תשיג.

יוֹם ה', ט"ו בְּאֵלוּל: הֵיטָה הַחֲתָנָה שֶׁל רַבְּנוֹ וְ"ל עִם זוּגָתוֹ הַשְּׁנִיָּה בְּכֶפֶר וּוַאֲטָשָׁאק סְמוּךְ לְבֶרֶסְלָב. וְרַבְּנוֹ וְ"ל רָצָה, שְׁיִהְיֶה בְּחֲתָנָה רַק מְנִינ עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים וְלֹא יוֹתֵר. וְאַחַר הַחֲפָה אָמַר רַבְּנוֹ וְ"ל, שְׁפָל מִי שְׁהִיָּה אֲצֵל הַחֲפָה שְׁלוֹ, מְחַלּוּ לוֹ עַל כָּל עֲוֹנוֹתָיו.

תשיד.

וְר' נֶתָן הֵיָה כָּל הַזְּמַן בְּעִיר מְאֵהֲלוֹב וְחִכָּה עִם זוּגָתוֹ, שְׁכִיבֹא חוֹתָנוֹ לְבֵיתוֹ. וּבֵינ כֶּךָ הַזְּמַן כְּכָר סְמוּךְ לְרֵאשׁ-הַשְּׁנָה, וְעַל-כֵּן הִתְחִיל לְהַכִּין אֶת עֲצָמוֹ לְנִסְעֵ אֶל רַבְּנוֹ וְ"ל עַל רֵאשׁ-הַשְּׁנָה. וְזוּגָתוֹ יִדְעָה מִזֶּה וְרָצָתָה לְמַנַּע אוֹתוֹ מִזֶּה, וְלֹא הוֹעִיל כָּלָל, וְנִסְעֵ ר' נֶתָן אֶל רַבְּנוֹ וְ"ל וְהִגִּיעַ לְעִיר נְעַמְרוֹב עַל שַׁבַּת-קִדְשׁ קֶדֶם הַסְּלִיחוֹת וְשָׁבַת אֲצֵל אָבִיו. וְאָבִיו קָבְלוֹ בְּכָבוֹד גָּדוֹל, כִּי רָאָה שְׁפִוְנָתוֹ לְשָׁמַיִם, וְלֹא יוֹכֵל

למנע אותו, כי חזק בדעתו עד מאד.

תשטו.

מוצאי-שבת-קדש נצבים-וילך: נסע ר' נתן מעיר נעמרוב אל עיר ברסלב והגיע עוד קדם אמירת הסליחות. וזכה לראות את רבנו ז"ל, פשונכנס לבית המדרש לומר סליחות עם הצבור. ואחר הסליחות נכנס ר' נתן אצל רבנו ז"ל בחדרו המיוחד לו, ודבר הרבה עם ר' נתן לבדו וחזק אותו עד מאד. ובתוף דבריו אמר לו רבנו ז"ל כל התורה: "שעל-ידי שהעולם הם מקטגי אמונה" נבלקוטי-מוהר"ן חלק ב', סימן פ"ו. ואז בשעה שאמר לו זאת רבנו ז"ל נבהל ר' נתן ועמד כמשתומם, ומחשבותיו היו תמהות בענין זה, כי נדמה לו: הלא יש לי אמונה, ולמה אומר לי רבנו ז"ל דברים אלו? ורבנו ז"ל תפס תכף-ומיד את מחשבתו. ענה ואמר לו בלשון גערה קצת כאומר: ואם יש לך אמונה, אין לך אמונה בעצמך? (האסטו אין דיר קיין אמונה ניט), והזכיר מיד מאמר חז"ל (סוטה מח): על פסוק (זכריה ד, י'): "כי מי בז ליום קטנות"; מי גרם לצדיקים, שיתבזבו שלחנם לעתיד לבוא? קטנות שהיה בהם בעצמם, שלא האמינו בהם בעצמם.

[וכלל המובן מדבריו הקדושים של רבנו ז"ל היה, שהאדם צריך, שתהיה לו אמונה בעצמו, שגם הוא חביב בעיני השם יתברך, כי לפי גדלת טובתו של השם יתברך גם הוא גדול וחשוב בעיניו יתברך].

תשטז.

וכל השבוע מימי הסליחות נכנס ר' נתן אל רבנו ז"ל. ורבנו ז"ל דבר עמו הרבה וחזקו ואמצו עד מאד. ואז גלה לר' נתן את

המאמר, מה שהעולם נוסעים על ראש-השנה לצידיקים ובלקויטי-מוהר"ן חלק א', סימן ריא].

תקס"ח

תשיז.

ראש-השנה תקס"ח: קבוצת גדולי מאנשי-שלומנו מתקבצים אצלו פדרבנו בכל שנה (פנ"ל בסימן תיט). ובסעודה שלישית אמר רבנו ו"ל תורה נפלאה על-פי מאמר האידרא רבא: תדי רבי שמעון ובלקויטי-מוהר"ן חלק א', סימן סא]. ושם מדבר הרבה בענין, שעל-ידי מחלקת מתרבים ספרים, ואיך שאסור ללעג על שום ספר, וצריך כל אדם להאמין בהחדושין שלו (ועוד מהרבה ענינים נוראים ונפלאים פדרכו, עין בפנים). ואז כשהזכיר מענין, שספר נעשה על-ידי מחלקת, לא הבינו מה פונתו, [עד אחר-כך כשצוה להדפיס ספרו לקויטי-מוהר"ן בשנה זו (עין לקמן סימן תשמז) ונדפס, אז הבינו דבריו למפרע].

תשיח.

מוצאי ראש-השנה: שאל רבנו ו"ל על אחד מאנשי-שלומנו, שלא היה חשוב כל-כך, איפה הוא, למה לא בא על ראש השנה. (והיתה תמיהה גדולה לאנשי-שלומנו על שאלתו עליו). ואף אחד לא השיב לו. ענה ואמר רבנו ו"ל: "בשביל שלא היה, אני מכרח

לְנוֹסֵעַ לְעִיר לְמַבְרָג.”

תשיט.

יום ב', צוֹם גְּדֻלָּה: כָּתַב ר' נֶתָן אֶת כָּל הַתּוֹרָה שֶׁשָּׁמַע מִרַבֵּנוּ ו"ל, וְהִרְאָה אֶת זֶה לְרַבֵּנוּ ו"ל, וְהוּטַב בְּעֵינָיו מְאֹד סָגְנוֹן כְּתִיבָתוֹ. וְאָמַר לוֹ: "הַלְשׁוֹן שֶׁלָּךְ הוּא סְמוּךְ לְהַמְכֹּן". וְהוּטַב בְּעֵינָיו מְאֹד הַלְשׁוֹן. וְאָמַר, שְׁאַחֲרָיו הוּא. בְּזוֹ הַלְשׁוֹן אָמַר לוֹ: "מִיטָן שְׂרִייבְעֵן בִּיסְטוּ נָאךְ מִיר!"¹.

תשכ.

וְתַכְף וּמִיד אַחֲר־כֶּךָ רָצָה ר' נֶתָן לְנוֹסֵעַ אֶל בֵּיתוֹ בְּעִיר מְאֵה־לוֹב, כִּי הִשְׁאִיר אֶת זוּגָתוֹ לְבִדָּה, אֶךְ לֹא הִסְתִּיעַ מִלְתָּא, כִּי לֹא הָיוּ עֲגָלוֹת מְצוּיֹת, וְנִשְׁאַר שֵׁם ר' נֶתָן אֶצֶל רַבֵּנוּ ו"ל. וּבַתוֹךְ כֶּךָ שָׁמַע ר' נֶתָן יְדִיעָה, אִיךְ שְׁזוּגָתוֹ חָלְתָה מְאֹד, וְאִין מִי שִׁישְׁגִיחַ עָלֶיהָ, כִּי נִשְׁאַרְהָ לְבִד, וְהָיָה רַעַשׁ גְּדוֹל בְּכָל הָעִיר, אִיךְ שֶׁבַעֵל נוֹסֵעַ וְעוֹזֵב אֶשְׁתּוֹ חוֹלְנִית וְכוּ' וְכוּ'. וְר' נֶתָן נִכְנַס תַּכְף־וּמִיד אֶל רַבֵּנוּ ו"ל וְסִפֵּר לוֹ הַכֹּל, וְשִׁיעוֹרֵר רַחֲמֵי שָׁמַיִם עַל זוּגָתוֹ.

תשכא.

שְׁבַת־תְּשׁוּבָה, ח' בְּתִשְׁרִי: אָמַר רַבֵּנוּ ו"ל תּוֹרָה [בְּלִקוּטֵי־מוֹהָר"ן חֲלָק א', סִימָן רַעזן]. וְשֵׁם מְדַבֵּר רַבֵּנוּ ו"ל, כְּשֵׁישׁ מַחֲלֶקֶת עַל הָאָדָם, אִין לְעַמֵּד עֲצָמוֹ כְּנֶגֶד הַשׁוֹנְאִים וְכוּ'. (וְזֶה הָיָה רָמֹז לְר' נֶתָן, אִיךְ שִׁיתְנַהֵג). וְכֵן מְדַבֵּר שֵׁם מְקַדְּשֵׁת שְׁבַת, שֶׁהִיא בַת זוּג שֶׁל כָּלֵל יִשְׂרָאֵל בְּחִינַת אֶשְׁתּוֹ הִרְאִשׁוּנָה וְכוּ'. וּמַעֲנִין הַמְּשַׁכֵּת רְפוּאָה. (וּמִזְנֵה הַבַּיִת ר' נֶתָן, שֶׁכָּל הַתּוֹרָה בְּשִׁבְלֵוֹ נִאֲמָרָה, וְשֶׁלֹּא יִתְפַּחַד מִהַקְּמִים

(ג) עַם הַכְּתִיבָה אִתָּה אַחֲרֵי (בְּדַרְשָׁה).

עָלִיו, וְתַמְשֵׁף רַפּוּאָה לְזוּגָתוֹ).

תשכב.

מִחֶרֶת יוֹם-הַכַּפּוּרִים: נִזְדַּמְנָה לְר' נִתָּן עֲגָלָה עִם אֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמֵנו, שֶׁהָיָה לָהֶם עֶסֶק גָּדוֹל בְּעִיר מְאֵה־לּוֹב. וְתַכְף וּמִיד נִתְרַצוּ לְקַבֵּל אֶת ר' נִתָּן עִמָּהֶם, וְנִכְנַס אֶל רַבְּנֵי ו"ל וְקַבֵּל רְשׁוּת, (שְׁקוֹרִין גִּיזְעָעָנֶט), וְנִסַּע עִמָּהֶם עַד עִיר טוֹלְטָשִׁין, כִּי הֵם הָיוּ צְרִיכִין לַעֲקֹם דְּרָכָם לְמְאֵה־לוֹב דֶּרֶךְ טוֹלְטָשִׁין. וְהָשֵׁם יִתְבָּרַךְ בְּרַחֲמָיו וּבְנִפְלְאוֹתָיו הַנּוֹרְאוֹת הוּא מְסַבֵּב כָּל הַסְּבוֹת וְחֹשֶׁב מַחְשָׁבוֹת בְּכָל עֵת לְתַקּוֹן הָעוֹלָם בְּכֻלְלִיּוֹת וּלְתַקּוֹן כָּל נֶפֶשׁ וְנֶפֶשׁ וְכָל גִּיּוּץ בְּפִרְטִיּוֹת, סֵבֵב בְּדַרְכָּיו הַנִּפְלְאִים וְגִלְגַּל עִם הָאֲנָשִׁים, שֶׁנִּסְעוּ עִם ר' נִתָּן, שֶׁהָיוּ מְכַרְחִים לְחֹזֵר מְעִיר טוֹלְטָשִׁין לְעִיר בְּרֶסֶלֶב, כִּי גִזְעָה לָהֶם שֶׁם בְּטוֹלְטָשִׁין, שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לְהַשִּׁיג מִבְּקָשָׁם שֶׁם עֲתָה בְּמְאֵה־לוֹב לְקַבֵּל מְעוֹת בְּעַד הַפּוֹדְרָאד שֶׁלָּהֶם וְכוּ', וְנִתְיָשְׁבוּ לְחֹזֵר לְבֵיתָם לְעִיר בְּרֶסֶלֶב. וּבָאוּ אֶל ר' נִתָּן וְאָמְרוּ לוֹ, שֶׁהֵם מְכַרְחִים לְחֹזֵר, אִךְ יֵשׁ לָהֶם צַעַר מֵה שְׂאִין לוֹ עֲגָלָה לְעִיר מְאֵה־לוֹב. עַל-כֵּן חִפְּשׂוּ בַעֲבוּרֵי עֲגָלָה וּמִצָּאוּ עֲגָלָה, שֶׁהָיְתָה טְעוּנָה בְּמִשְׁאָל שֶׁל זְכוּכִית לְעִיר מְאֵה־לוֹב, וּפְעָלוּ אֶצֶל הַבַּעַל-עֲגָלָה, שֶׁיִּקַּח אֶת ר' נִתָּן עִמּוֹ. עָנָה וְאָמַר ר' נִתָּן: "לְחֹזֵר בְּעִיר מְאֵה־לוֹב, אֵין זֶה מִכְּבוֹדֵי לִסַּע עִם מִשְׁאוּי כְּזֶה, כִּי לְנִסְעָה לְרַבְּנֵי ו"ל כְּדָאֵי לְנִסְעָה אֶפְלוּ בְּבִזְיוֹן וְאֶפְלוּ לִילָף רַגְלֵי, אֲבָל לְחֹזֵר לְבֵיתִי אֵינִי רוֹצֶה עִם עֲגָלָה כְּזֹאת!" וְחֹזֵר עִמָּהֶם יַחַד לְעִיר לְבְּרֶסֶלֶב. וְאֵז רָאָה ר' נִתָּן, שֶׁהִיא יְשׁוּעַת ה' וְהִשְׁתַּחֲוֹתוּ הַנִּפְלְאָה. וְתַכְף כְּשֶׁאֵךְ נִכְנְסָה הָעֲגָלָה לְעִיר בְּרֶסֶלֶב, נִתְעוֹרְרָה אֶצְלוֹ שְׂמֵחָה וּבְכִיָּה מִחֲמַת שְׂמֵחָה. וְתַכְף וּמִיד נִכְנַס אֶל רַבְּנֵי ו"ל וְקַבֵּל אֶת פְּנֵי רַבְּנֵי ו"ל, שֶׁהָאִירוּ בְּאוֹר נִפְלֵא. וְרַבְּנֵי ו"ל קָרְבוּ מְאֹד. וְאֵז הָיוּ עוֹד כְּמָה מְאֲנִשֵׁי-שְׁלוֹמֵנו, ר' נִפְתְּלִי וְעוֹד אַחֲרָיִם, שֶׁנִּשְׁאַרְוּ עִם רַבְּנֵי ו"ל, כִּי יָדְעוּ, כִּי תַכְף וּמִיד אַחֵר הִחַג רוֹצֶה רַבְּנֵי ו"ל לְנִסְעָה לְעִיר

לְעַמְבָּרָג. וְגַם לְר' נִתָּן הָיָה כָּל הָעֲנִיָּן לְקָרֵן נִפְלְאָה, שְׂיִזְכָּה עוֹד לְהִיּוֹת עִם רַבֵּנוּ ז"ל, כִּי מִי יוֹדֵעַ כַּמָּה זְמַן לֹא יֵרָאֶה עוֹד אֶת רַבֵּנוּ ז"ל, כִּי מַעִיר מֵאֵהָלוֹב לֹא הָיָה רָגִיל לְבוֹא כָּל-כֶּף אֶל רַבֵּנוּ ז"ל. וְאִזּוּ בְּעָרֵב הָיְתָה עֵת רְצוֹן, וְצָוָה רַבֵּנוּ ז"ל לְאַנְשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ, שְׂיֵאֱכְלוּ עִמּוֹ יַחַד — וְכֵן עָשׂוּ.

תשכג.

יום ד', י"ב בתשרי: התפלל ר' נתן בבית המדרש של רבנו ז"ל. והיה עדין מעטף בטלית ובתפלין, כי אחז בין תפלת שמונה-עשרה לבין "אשרי" "ובא לציון", בא אליו פתאם המשרת של רבנו ז"ל מיכל (כך היה שמו) וקרא את ר' נתן, שייבא בזריזות אל רבנו ז"ל, כי רבנו ז"ל רוצה לדבר עמו. ותכף סלק את הטלית ואת התפלין מעליו ורץ אל רבנו ז"ל. ורבנו ז"ל ישב אז בבית הגדול שלו. ותכף כשבא ר' נתן, שאל אותו רבנו ז"ל: "איפה הספר שלך, שפתבת כל התורות וכרכת אותן?" (כנ"ל בסימן תקסה). ותכף רץ ר' נתן והביאו אליו. ורבנו ז"ל לקח הספר ופתחו והתחיל לעיין בו ואחר-כך דפדף בכמה מקומות ועיין בהם, וכן היה בכמה ובכמה מקומות שפתחו ועיין בהם קצת. אחר-כך ענה ואמר לר' נתן: "לך וקח גזר וכתב עליו התחלות מכל התורות הנמצאות בזה הספר!" (הינו תכן הענינים). וכן עשה ר' נתן, שהלך לבית אחר והתחיל לכתב, עד שגמרו. סמוך לגמר חזר ובא המשרת מיכל וקרא אותו בבהלה ואמר, שרבנו ז"ל צנה, שייבא אליו תכף-ומיד עם הספר והגזר וכלי כתיבה. ותכף רץ ר' נתן ובא אל רבנו ז"ל. ורבנו ז"ל ישב בתדרו ואמר לר' נתן: "שב!" וישב לפניו והוציא הספר שלו, שהתחיל להעתיקו מזמן רב [הוא הספר הנקרא אצלנו "ספר הנשרף", שלא גמר אז להעתיק הכל והיה מצפה כמה וכמה פעמים, מתי יזכה לגמור העתקת זה הספר הנורא (עין לעיל סימן תקפו)]. ואז באותו היום

נתגלגלו רחמי השם יתברך, שזכה לגמרו]. וקרא רבנו ז"ל לפניו מלה במלה, ור' נתן כתבו על הספר בדיו, עד שגמרו כלו. ולקחה הכתיבה כמה שעות, [כי מה שהעתיק לרבנו ז"ל בתחלה (עין לעיל סימן תקפו), זה לא היה כל הספר רק קצתו, ועכשו זכה להעתיק לפני רבנו ז"ל את כל הספר]. וכל אנשי-שלומנו ישבו מחוץ לחדר. וכשיצא ר' נתן מרבנו ז"ל, יצא בהתלהבות כזו, עד שאמר: "שפל-כף הלהיב רבנו ז"ל את לבבי על-ידי הספר הזה, עד שכמעט איני יודע, אם הוא יום או אם הוא לילה. אף-על-פי שלא ידעתי כלל מה שכתבתי, אף-על-פי-כן מעט דמעט, שהתנוצץ בדעתי, הלהיב לפי ידעתי מאד, שכמעט לא ידעתי, היכן אני בעולם?" וסיים: "ויעדין איני יודע מה זה עשה ה' עמי חסד כזה, שזכיתי לכתב דברים כאלה. ברוך הגומל לחיבים טובות, שגמלני כל טוב כזה!"

תשכד.

יום ה', י"ג בתשרי: ר' נתן נסע לעיר נעמרוב אל בית אביו לסדר אלו ענינים, שהיו נצרכים לו, וחזר אחר-כך אל רבנו ז"ל.

תשכה.

חג הסוכות: היה ר' נתן אצל רבנו ז"ל ואכל אצלו כל החג. ורבנו ז"ל קרבו מאד מאד וחזק ואמץ אותו וכאב את בנו רצה ופיס אותו.

תשכו.

ליל ראשון דחג הסוכות: בשעת הסעודה שאל רבנו ז"ל את

פְּעֻלַת-הַצְדִּיק

תיז

הַמְסַבִּים אֹתוֹ בַסֶּכֶה, מֵהִי תִבַת "הוֹסֵט" בְּלִשׁוֹן נְכָרִים, (כִּי אֶזְ הַתְּגַבֵּר עָלָיו חֲלֵי הַהוֹסֵט מְאֹד). וּבַתְּחִלָּה לֹא הִבִּינוּ בְּנִתּוֹ, וְאַחֲר־כֵּן דִּבֵּר מִזֶּה, שֶׁבְּלִשׁוֹנָם אוֹשְׁפִיזָה (שְׁקוֹרִין גְּאֶסְט¹), נִקְרָא "הוֹסֵט". וְשׁוֹב לֹא דִבֵּר מֵעַנְיָן זֶה. וְהַזְכִּיר אֶז הַמְּאָמֵר, שֶׁהָיוּ חֲכָמֵינוּ וְ"לְ רִגְלִים לְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן חֲכָמָה (עֲרוֹבִין נג): ר' אֶבְהוּ כִּד הָנוּי מִשְׁתַּעֲלִי בְּלִשׁוֹן חֲכָמָה וְכוּ' וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה. [וְהַנִּרְאָה הִיא, שֶׁרָמַז בְּשִׂיחְתּוֹ הַקְּדוּשָׁה לְעַנְיָן הָאֲשְׁפִיזִין עֲלָאִין, שֶׁנִּכְנָסוּ אֶל הַסֶּכֶה²].

תשכז.

שְׁמִינֵי-עֶצְרַת, שִׁבַּת כ"ב בְּתִשְׁרִי: בְּסַעֲדַת הַבִּקְרָה יֵשְׁבוּ הַרְבֵּה אֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ אֶצֶל רַבְּנוּ וְ"ל. וְרַבְּנוּ וְ"ל דִּבֵּר נִפְלְאוֹת כְּדַרְכּוֹ. וּבַתּוֹךְ שִׂיחְתּוֹ הַקְּדוּשָׁה אָמַר הָעַנְיָן, שֶׁעַל חֲלִיף³ טוֹב יְכוּלִים לְרֹאוֹת כָּל הַכֹּהֲלִים שֶׁל הַבֵּית-הַמִּקְדָּשׁ [בְּלִקוּטֵי-מוֹהֲרֵין חֶלֶק א', סִימָן רעח]. וְנִתְלַהֵב ר' נִתָּן כָּל-כָּף, עַד שֶׁהָרִים קוֹלוֹ וְאָמַר: "רַבִּי! כְּמִדָּה לִי, שָׂאִין לָכֶם

(ד) שְׁעוֹל בְּאִי־דִישׁ.

(ה) אֹרֶחַ, הֵינּוּ "אוֹשְׁפִיזָא" בְּאֶרְמִית נִקְרָא אֹרֶחַ, וּבְלִשׁוֹנָם הַלּוֹעֲזִית קִרְאוּ כֵּן לְשְׁעוֹל.
(ו) כְּשֶׁהָיָה מְשׁוּחָח.

(ז) (וְאִין אֲתַנּוּ יוֹדַע עַד מָה, כִּי זֶה יְדוּעַ לָנוּ כְּכֹר, וְהוּא כָּלֵל גְּדוֹל, שֶׁכָּבֵל הַדְּבָרִים שֶׁבְּעוֹלָם וּכְבָּל הַלְּשׁוֹנוֹת הַעֲפוּ"ם יְכוּלִים לְמַצֵּא אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ. וְכַמְבָּאֵר בְּדַבְּרֵי רַבְּנוּ וְ"ל לְקוּטֵי-מוֹהֲרֵין חֶלֶק א', סִימָן ל"ג: שֶׁכָּבֵל הַלְּשׁוֹנוֹת שֶׁל הַעֲפוּ"ם יְכוּלִים לְמַצֵּא אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ כְּמִצְוֵת וְ"ל (מְנַחֲת דד): טט בְּתַפִּי שְׁתִּים פֶּת בְּאַפְרִיקָי שְׁתִּים. וּמִזֶּה לְמַדּוֹ תְּפִלִּין וְכוּ', עֵינֵן שֵׁם. לְהוֹדִיעַ, שֶׁכָּבֵל לְשׁוֹנוֹת הַעֲפוּ"ם יֵשׁ שֵׁם אֱלֻקוֹתוֹ הַמְּחִיָּה אוֹתָהּ. וְעַצֵּם הַשְּׁגַת רַבְּנוּ וְ"ל בְּעַנְיָן זֶה אֵי-אֶפְשֵׁר לְהַאֲרִיף וְלִסְפֹּר כָּלֵל אֶפְלוּ מֵה שְׁזַכִּינוּ לְרֹאוֹת וְלִהְבִּין בְּדַעְתָּנוּ. רֵאִינוּ בַחֹשׁ מִמֶּשׁ, שֶׁאֶצְלוֹ הִיא כָּל הָעוֹלָם פְּתוּחַ וּמְגֻלָּה, וְהִיא רוֹאָה כָּבֵל דְּבַר הַתְּלַבְּשׁוֹת חֵייתוֹ יִתְבָּרֵךְ, עַד שֶׁהִיא יְכוּלָה לְעַשׂוֹת תּוֹרוֹת נִפְלְאוֹת וְנִרְאוֹת מְכֹל הַדְּבָרִים שֶׁבְּעוֹלָם — וְאֵי-אֶפְשֵׁר לְהַאֲרִיף וְלִסְפֹּר מִזֶּה, לְמִי שֶׁלֹּא זָכָה לְרֹאוֹת זֹאת בְּעֵינָיו. וְאֵם תּוֹזֵפָה לֵילֵךְ בְּדֶרֶךְ הַיָּשָׁר וְהָאֱמֶת וְתוֹזֵפָה לְהַעֲמִיק עֵינָיו בְּסַפְרֵי רַבְּנוּ וְ"ל בְּאֵמֶת בְּלִי שׁוֹם נִצְחוֹן וְכֵן תִּכְרַח מִכָּל מִינֵי לְצִים וְתִכְנָסֵם עֲצָמָה בְּתַמִּימוֹת וּבַפְּשִׁיטוֹת הָאֱמֶתִית — אֶז תּוֹזֵפָה לְהִבִּין קֶצֶת מִזֶּה, אִיךָ שֶׁיְכוּלִים לְקַשֵּׁר אֶת כָּל מֵה שֶׁנֶּאֱרָע וְעוֹבֵר בְּעוֹלָם וּלְגַלוֹת וְלְמַצֵּא שֵׁם אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ).

(ח) סִפִּין שְׁחִיטָה.

פְּעֻלַּת-הַצְדִּיק

לְקַנָּא שׁוּם צְדִיק לֹא בְּעוֹלָם הִזָּה וְלֹא בְּעוֹלָם הַבָּא. הַשִּׁיב לוֹ רַבְנֵנוּ וְ"ל: "הֲלֹא זֶה פְּרוּשׁ הַפְּסוּק (בַּמִּדְבָּר כה, יא): 'בְּקִנְאוֹ אֶת קִנְאָתִי' — בְּחִינַת הַצְדִּיק, שְׂאִינוּ מְקַנָּא שׁוּם צְדִיק לֹא בְּעוֹלָם הִזָּה וְלֹא בְּעוֹלָם הַבָּא, רַק אוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ לְבַד". וְר' נִתָּן מֵעֶצֶם הַרְגָּשָׁתוֹ בְּעַמֵּק פְּרוּשׁ הַפְּסוּק הִזָּה נִתְּלֵהֵב עוֹד יוֹתֵר וְהָרִים קוֹלוֹ עוֹד פַּעַם וְאָמַר: "אוּלַּי כִּן הוּא הַפְּרוּשׁ מֵהַ שְׂאֵמְרוֹ חז"ל (סְנֵהֲדִין צח:): אֵין בֵּן דְּוֹד בָּא אֶלָּא בְּהַסְחַ הַדְּעַת; הִינֵנוּ שְׂיִהְיֶה כְּכֹר בְּעוֹלָם, וְלֹא יִדְעוּ, כִּי כְּכֹר הוּא". (וּבְזוֹ הַלְשׁוֹן אָמַר: "מֵעַ וְעוֹט שְׂמִיסְעֵן מְשִׁיחַ מְשִׁיחַ, צוּם סוּף אָט אִיז עַר"ט). וְהַשִּׁיב לוֹ רַבְנֵנוּ וְ"ל: "תִּסְתַּכַּל שָׁם בְּגִמְרָא!" (בְּזוֹ הַלְשׁוֹן אָמַר: קוּיֵן אַרְיִין דְּאַרְט אֵין דִּי גִמְרָא) וְתִרְאֶה, שְׁגַם רַב נַחְמָן אָמַר בֵּן: אֵי מִן חַיִּי אֲנָא". וְסִיִּים רַבְנֵנוּ וְ"ל בְּפִנְיִים שׁוֹחֲקוֹת: "אֲנָא הוּא"ב, אַחֲר־כֵּן דְּבַר רַבְנֵנוּ וְ"ל הַרְבֵּה בְּעִנְיָן לְדוֹן אֶת הַכֹּל לְכַף זְכוּת אֲפִלוּ רְשַׁע גְּמוּר. וְגִלְהָ אֶת כָּל הַמְּאָמֵר [בְּלִקוּי־מִוִּהְרָן חֲלֵק א', סִימָן רַפְכ] עַד וְדַע, שְׂמִי שְׂיִכּוֹל לַעֲשׂוֹת אֱלוֹ הַנְּגוּנִים וְכוּ',

(ט) יִשְׁתַּחֲוֵי וַיִּדְבְּרוּ מְשִׁיחַ מְשִׁיחַ, וּלְבַסוּף — הִנֵּה הוּא.

(י) אִם הוּא מֵהַחַיִּים, אָז אֲנִי הוּא.

(כ) הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוּשׁ בְּרַךְ אֶת יְהוּדֵי אֶתְד, שְׂיִזְכֶּה לְקַבֵּל פְּנֵי מְשִׁיחַ צְדִיקוֹ, אִיְהִר זְאֵלְט דְּעַר לְעַבְרָן מְשִׁיחֵן, וְהַאֲרִיף יָמִים עַד מָאֵד. וּבְזִמְנֵן רַבְנֵנוּ וְ"ל הִיָּה כְּכֹר בְּגִיל שֶׁל מְאָה נַחֲמֵשׁ-עֶשְׂרֵה (115). וּמִרַב זְקֻנּוֹתוֹ כְּכֹר קִץ בְּחַיֵּי וְרִצָּה לְמוֹת. וְהִיָּה נוֹסֵעַ אֶל כָּל הַצְדִּיקִים לְהַתְאוּנָן לְפִנְיֵהֶם, הֵיּוֹת שֶׁהַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוּשׁ בְּכֹו, שְׂיִזְכֶּה לְקַבֵּל פְּנֵי מְשִׁיחַ צְדִיקוֹ וְעִדִּין לֹא זָכָה לָזֶה וְהוּא כְּכֹר זְקֵן מְפֻלֵּג וְקִץ בְּחַיֵּי — וְעַל-כֵּן אֵינוּ יוֹדֵעַ מֵהַ לַעֲשׂוֹת. וְשׁוּם צְדִיק לֹא יִדַּע מֵהַ לְהַשִּׁיבֵוּ רַק כְּכֹר אוֹתוֹ מָאֵד מָאֵד, מֵאַחַר שְׂזָכָה לְקַבֵּל בְּרַכָּה כְּזוֹ מֵהַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוּשׁ. פַּעַם אַחַת בָּא לְעִיר בְּרִסְלָב וְשָׁמַע, שְׂגִיר כָּאֵן נִכְד הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוּשׁ (רַבְנֵנוּ וְ"ל) — עַל-כֵּן נִתְּיָשֵׁב לְהַכְנִס אֵלָיו. וְנִכְנַס אֶל רַבְנֵנוּ וְ"ל וְהִתְרַעַם לְפָנָיו מָאֵד, הֵיּוֹת שְׂאִין לוֹ כְּכֹר כַּחַ וְסַכְלָנוּת לַחֲכוּת, עַד שְׂיִזְכֶּה לְרִאוֹת פְּנֵי מְשִׁיחַ צְדִיקוֹ. וְרַבְנֵנוּ וְ"ל חִיָּף מָאֵד וְלֹא עָנָה לוֹ דְּכַר. וְיִצְא הַזְּקֵן מִלְּפָנָיו רַבְנֵנוּ וְ"ל. וְחִתָּף וּמִיד נִכְנַס בְּדַעְתּוֹ, אוּלַּי בִּנְוֵן הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוּשׁ בְּכַרְבָּתוֹ, שְׂיִזְכֶּה לְקַבֵּל פְּנֵי אַבְרָהָם זֶה (רַבְנֵנוּ וְ"ל). וְשָׁמַח מָאֵד, כִּי-כֵן נִסְכַּם בְּדַעְתּוֹ, וְחִזּוֹר לְבֵיתוֹ וְנִפְטַר בְּשִׂיבָה טוֹבָה.

תשכח.

יום ב', אֶסְרוּ־חַג סְכוּת, כ"ד בַּתְּשֵׁרִי: הִיָּה רַבְּנוּ ז"ל נִבְהַל וְנִחְפֹּז מְאֹד לְנִסְעַ לְעִיר לְמַבְרָג. וְכָל אַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ הִכִּינוּ בְּזְרִיזוֹת עֲגָלוֹת לְלוּוֹת אֶת רַבְּנוּ ז"ל בְּנֶהוּג, וְכֵן אוֹתָם אַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ הֶעֱשִׂירִים, שְׁלָקְחוּ מִקֶּדֶם אֶת ר' נֶתָן, (עֵין לְעִיל סִימָן תשכב), חֲזָרוּ עֲכָשׁוּ וְרָצוּ לְנִסְעַ לְעִיר מְאֵה־לּוֹב וְלֹא רָצוּ לְקַח אֶת ר' נֶתָן, אֲךָ הוּא הִפְצִיר בָּהֶם מְאֹד. וְאַחַר הַפְּצָרוֹת נִתְרָצוּ לְקַבֵּל אוֹתוֹ עִמָּהֶם, אֲךָ הִתְכַּנֵּית שְׁלָהֶם בְּנִסְיָעָה הִיָּתָה לְלוּוֹת אֶת רַבְּנוּ ז"ל עַד עִיר קְרָאֶסְנִי, וּמִשָּׁם יָסְעוּ לְמֵאֵה־לוֹב. וּמִחֲמַת שְׁרַבְנוּ ז"ל נִכְנַס בְּזְרִיזוֹת גְּדוּלָּה אֶל הָעֲגָלָה שְׁלוֹ, הִתְחִיל לְנִסְעַ תַּכְּף־וּמִיד; וְכֵן הֶעֱשִׂירִים, שְׁפָכָר הָיוּ מוֹכְנִים עִם הָעֲגָלָה שְׁלָהֶם, גַּם כֵּן נִסְעוּ תַּכְּף־וּמִיד אַחַר עֲגָלַת רַבְּנוּ ז"ל. אוּלָּם כָּל הָעֲגָלוֹת שֶׁל שְׂאָר אַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ נִתְעַפְּכוּ קִצָּת, עַד שֶׁנִּכְנְסוּ וְעַד שֶׁהִתְחִילוּ לְנִסְעַ, לְקַח קִצָּת זְמַן. וְר' נֶתָן נִשְׂאָר לְנִסְעַ עִם עֲגָלוֹת אַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ, כִּי־כֵן אָמְרוּ לוֹ הֶעֱשִׂירִים, שְׂיִסַּע עִם אַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ עַד עִיר קְרָאֶסְנִי, וְשָׁם יִקְבְּלוּ אוֹתוֹ לְנִסְעַ עִמָּהֶם לְעִיר מְאֵה־לוֹב. וְלִר' נֶתָן כָּאֵב כָּל הַדְּבָר מְאֹד, וְהָיָה לוֹ צַעַר גְּדוֹל עַד מְאֹד, כִּי הָיָה נִכְסָף מְאֹד, אוּלַי יִזְכֶּה לְשַׁבַּע בְּשַׁבַּע שְׁמָחוֹת רְאִית פְּנֵי הַקְּדוּשׁוֹת שֶׁל רַבְּנוּ ז"ל וְאוּלַי יִזְכֶּה גַּם לְשִׁמְעַ עוֹד אֵיזָה דְּבוּר מִרַבְּנוּ ז"ל, כִּי לְבוּ בְּעַר בְּשִׁלְהוֹכִין דְּרַחֲמֵימֹתָאֵל אֶל רַבְּנוּ ז"ל — אֲךָ־עַל־פִּי־כֵן זָרוּ מְאֹד אֶת הָעֲגָלוֹת, שְׂיִסְעוּ. וְנִסְעוּ אַחֲרֵי רַבְּנוּ ז"ל, אֲךָ כָּכָר לֹא הִשִּׁיגוּ אוֹתוֹ. וּמִרַב הַבְּהָלָה שְׂכַח ר' נֶתָן אֶת הַתְּבָה שְׁלוֹ עִם הַכְּתָבִים שְׁלוֹ בַּדֶּרֶךְ בַּכָּפָר פִּיטְשְׁעֶרַע וְהַכְּרַח לְשַׁלַּח אַחֲרֵיהֶם, וְהִבִּיאוּ אוֹתָהּ אֵלָיו. אַחֲר־כֵּן הִגִּיעוּ לְמִקוֹם חֲנָנְיָה, שְׂשָׁם עוֹמְדִים כָּל הָעֲגָלוֹת, וּפְגָשׁוּ שָׁם אֶת רַבְּנוּ ז"ל. וְשָׂמַח ר' נֶתָן מְאֹד, אֲךָ רַבְּנוּ ז"ל לֹא דִּבֶּר עִמּוֹ כְּלוּם.

ובתוֹךְ שֶׁהֵם הִגִּיעוּ וְהִתְחִילוּ לַתֵּן מִסְפּוֹא לְהַסּוּסִים, כִּכָּר נִסַּע רַבְנוּ ו"ל, כִּי הוּא הִזָּה שָׁם כִּכָּר מִזְמַן קִדְם. וְאַחַר־כֵּן נִסְעוּ כָּל הָעֲגָלוֹת גַּם־כֵּן וְרָדְפוּ אַחֲרֵי רַבְנוּ ו"ל. וּבִתְוֹךְ כֵּן פָּנָה הַיּוֹם, וְהִגִּיעַ הַלְּיָלָה, וְהִזָּה רָפֶשׁ וְטִיט, וְנִסְעוּ לְאַט. וְר' נִתָּן הִזָּה גְרָא, אוֹלֵי נִסַּע רַבְנוּ ו"ל לְאַיִזוֹ אֲכַסְנָא בְּסוּד, וְאַיִשׁ לֹא יָדַע, הֵיכָן הוּא, כִּדְרָכּוֹ עַל־פִּי רַב. וְחָשַׁב בְּדַעְתּוֹ, הֵיכָן אֲמַצָּא עֲכָשׁוֹ אֶת רַבְנוּ ו"ל, כִּי יָכוֹל לְהִיּוֹת, שְׁלַמְחַרְת יִסַּע רַבְנוּ ו"ל, וְלֹא יִזְכֶּה לְרִאוֹתוֹ.

תשכט.

אַחַר־כֵּן מְאַחַר בְּלִילָה הִגִּיעוּ כָּל הָעֲגָלוֹת לְעִיר קְרֵאסְנִי. וְנוֹדַע לָהֶם תַּכְּף־וּמָד אֶת מְקוֹם הָאֲכַסְנִיָּה שֶׁל רַבְנוּ ו"ל, כִּי שָׁם לֹא הִסְתִּיר עֲצָמוֹ, וַיִּדְעוּ כָּל בְּנֵי הָעִיר מִמֶּנּוּ, וּבָא ר' נִתָּן אֶל רַבְנוּ ו"ל. וּבִתְחִלָּה לֹא קָרַב אוֹתוֹ כָּלָל. אַחַר סְעֻדַת הַלְּיָלָה נִכְנַס ר' נִתָּן עִם עוֹד כַּמָּה מֵאַנְשֵׁי־שְׁלוֹמְנוֹ אֶל רַבְנוּ ו"ל בְּתַדְרוֹ. עָנָה וְאָמַר לְר' נִתָּן: "עַל מָה אַתָּה בְּמֶרְה שְׁחוּרָה? אֲפֹשֶׁר אַתָּה מִתְחַרֵּט עַל מַה שֶּׁהִתְחַלַּת". וְעָמַד נִכְלָם וּמִתְבַּיֵּשׁ וְעָנָה בְּשִׁפְהָ רָפָה: "לֹא!" (כְּאוֹמֵר, אֵינִי מִתְחַרֵּט חֹס וְשָׁלוֹם עַל מַה שֶּׁהִתְחַלַּתִּי). עָנָה וְאָמַר: "אִם כֵּן עַל מָה אַתָּה בְּמֶרְה שְׁחוּרָה? הַשִּׁיב ר' נִתָּן: "אֲנִי רוֹצֵה לְהִיּוֹת אִישׁ כָּשֵׁר!" עָנָה לוֹ רַבְנוּ ו"ל: "אִם כֵּן שְׂאֵתָה רוֹצֵה לְהִיּוֹת אִישׁ כָּשֵׁר, מַה לָּךְ לְדַאֲג? הֲלֹא כָּל הָעוֹלָם יִגְעִים וְטוֹרְחִים בְּשִׁבְלֶךָ!" וְאָמַר בְּזוֹ הַלְּשׁוֹן: "דִּי גְּאַנְצֵעַ וְעוֹלֵט הָאֲרִיּוּט אוֹיף דִּיר, זֶה נּוֹסַע לְבְּרַעְסֵלָא, וְזֶה נּוֹסַע לְכָאן — הַכֹּל בְּשִׁבְלֶךָ!" וּבְדַבּוּרִים הָאֵלּוּ הִתְחַיָּה אוֹתוֹ מְאֹד מְאֹד. וְאָז נִפְתַּח פִּי ר' נִתָּן וְעָנָה וְאָמַר לְרַבְנוּ ו"ל: "הֵייתִי סְבוּר, שְׁלֹא

(מ) עִיר בְּגֵרְמַנְיָה.

(ג) [כִּי דַבּוּרִים אֵלּוּ הֵם עֲמָקִים מְאֹד מְאֹד, עֲמָק עֲמָק מִי יִמְצְאוּ, כִּי הֲלֹא מוֹרְנוּ הַרְבֵּי ר' נִתָּן ו"ל מְגַלֶּה וּמְפָרְסֵם אֶת דַּעְתּוֹ הַקְּדוּשָׁה שֶׁל רַבְנוּ ו"ל בְּעוֹלָם, שֶׁהִיא דַּעַת מְשִׁיחַ צְדִקְנוֹ. נִמְצָא, שֶׁכָּל הָעוֹלָם יִגְעִים רַק בְּשִׁבְלוֹ, הֵינּוּ מַה שֶּׁזֶה נּוֹסַע לְכָאן, וְזֶה נּוֹסַע לְכָאן וְכו' — הַכֹּל בְּשִׁבְלֶךָ, כִּי אַתָּה עָקַר הָעוֹלָם, וְדו"ק וְדו"ק].

אַרְאֶה אֶתְכֶם עוֹד הַיּוֹם, וְהִנֵּה זְכִיתִי לְרְאוֹתְכֶם וּלְדַבֵּר עִמָּכֶם". עֲנֵה וְאָמַר לוֹ רַבְּנוּ וְ"ל בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "מִיר דְאַרְפֶּען זײַךְ נֶאָךְ זַעְהֵן, און מִיר וועלן זײַךְ נֶאָךְ זַעְהֵן, און זַעְהֵן, און זַעְהֵן, (וְחֹזֵר עַל-זֶה כַּמָּה פְּעָמִים). אַנְחֵנוּ צְרִיכִים עוֹד לְהִתְרְאוֹת אֶת עֲצֻמְנוּ עוֹד הַפֶּעַם וְעוֹד הַפֶּעַם". וְהִבְטִיחַ לוֹ מֶרְחוֹק, שְׂיִזְכֶּה לְהִתְרְאוֹת עִמּוֹ פְּנִים אֶל פְּנִים כַּמָּה וְכַמָּה פְּעָמִים לְעוֹלָמִי עַד וּלְגִצַּח נְצִחִים".

תשל.

יום ג', כ"ה בתשרי: בבקר אחר שגמר תפלתו בנתיקין, אכל פת שחרית ולא רצה לדבר עוד עם שום אדם. ואחר-כך תכף-וימָד נסע בזריזות מיד. ולר' נתן בערה תשוקה עצומה בלבו לחזור ולהשביע עיניו בראית פניו הקדושות של רבנו ז"ל עוד פעם אחת על כל פנים, ומכל שפן אולי יזכה לשמע עוד איזה דבור — ועל-כן התחיל לרוץ ברגליו אחרי העגלה. אף-על-פי שבודאי קשה להולך רגל להשיג עגלה עם סוסים חזקים, שנסעה במהירות גדולה — אף-על-פי-כן אמר בדעתו: יהי מה, ארוצה אחרי רבנו ז"ל, אולי יסבב השם יתברך, שאזכה להשיג העגלה. וכן היה, שרץ

(ס) אנו צריכים עוד להתראות, ואנחנו עוד נתראה, נתראה ונתראה.

(ע) [ואמר ר' נתן: "כי באותה העת כבר נסעתי אחר יום-הכפורים לעיר מאהלוב. והייתי סבור, שלא אראה אותו עוד. ואחר-כך זכיתי לחזור ולבוא אליו בנ"ל ולכתב לפניו את ספר הנורא הנ"ל וזכיתי לשמע מה ששמעתי ולהיות אצלו כל ימי הספוט ושמניני-עצרת ושמתת-תורה. ואחר-כך הייתי סבור, שלא אזכה לראותו אותו היום, ועזרני השם יתברך גם ללוחות. וכן אחר-כך הייתי סבור בכל פעם, שלא אראה עוד, והשם יתברך עזרני כמה פעמים פעם אחר פעם לחזור ולראותו מחדש, והוסיף בחסדו הנפלא והבטיחני מרחוק להתראות עמו פעם אחר פעם עוד כמה וכמה פעמים וכו' וכו'. (ופעם אחת אמר ר' נתן על ענין כזה: "אט אזוי גייט דעם רבי'נס זאך דאס ערשטע טריט וואס מען טוט, זעהט מען און מעהר נישט" (כך הולך דבר רבנו ז"ל: הפסיעה הראשונה שעושים, זה רואים יותר לא). ודבר זה נהגה עד היום הזה: מי שזוכה לשמש את רבנו ז"ל, אינו רואה רק את הפסיעה הראשונה ולא יותר. והשם יתברך יזכני לשמשו ולגצח נצחיים"].

כברת ארץ אחרי העגלה. ובתוף כף הגיעה העגלה לאיזה הר, והורידו את העגלה מההר לאט כנהוג ואחר-כך עברו איזה גשר. ושם הקדים עצמו אחד מאנשי-שלוֹמנו ועמד שם וחקפה על רבנו ז"ל, כי ידע שבגשר תעמד העגלה, ועל-כן עמד שם וחקפה עליו, כי ידע, שבאכסניא לא יוכל לדבר עם רבנו ז"ל, על-כן הקדים עצמו כן בהגשר. ומחמת העפוב בהר והעפוב בגשר — על-ידי-זה השיג ר' נתן את העגלה, וכן ר' נפתלי, [כי ר' נפתלי, כשראה, שר' נתן רץ אחרי העגלה, נתישב גם כן לרוץ, ועל-כן רצו שניהם יחד], ועמדו שם על-יד הגשר שלשתם. ורבנו ז"ל הראה להם פנים שוחקות ומסבירות, כשראה את שלשתם, ונהנה. ענה ואמר רבנו ז"ל להם: "מה אתם רוצים, או שאברך אתכם או שאמר לכם תורה?" ענה ר' נתן ואמר: "רבי, הברכה תברכו אותנו, אם-ירצה-ה', כשתחזרו ותבואו בשלום לבתיכם מעיר לעמברג, ועתה אמר לנו תורה!" התלהב רבנו ז"ל כדרך, ופניו בצרו כלפידים. ענה ואמר: "אם בן אספר לכם ההתחלה מן הנסיעה שלי, למה אני נוסע עכשו לעיר לעמברג". ואמר לפניהם כל הענין של סוף התורה: אומרה [בלקוטי-מוהר"ן חלק א', סימן רפב], (ע"ז לעיל סימן תשכז): "הצדיק הוא השליח צבור והוא נשלח מכל הצבור וכו', "ובכל דור ודור יש רועה, שהוא בחינת משה ובונה משכן וכו'. ופרש סוד המשנה (שפת יא): באמת אמרו החזן רואה וכו', ע"ן שם. וכשסיים התורה, קבל רשות מאתו האיש, שחקפה עליו על-יד הגשר ונשק אותו בידו. ואחר-כך קבל ר' נתן רשות מאתו ונשק אותו בידו, וכן ר' נפתלי קבל רשות מאתו אחר-כך ונשק בידו. ותכף ענה רבנו ז"ל לבצל-עגלה לסע ונסע משם בשלום אל עיר לעמברג^פ.

(ב) מה שיכות יש בין הגלוי הנפלא הזה של התורה "אומרה" לקוטי-מוהר"ן חלק א', סימן רפ"ב, לבין נסיעתו לעיר לעמברג אשר אמר רבנו ז"ל: "אם בן אספר לכם ההתחלה מן הנסיעה שלי, למה אני נוסע עכשו לעיר לעמברג?" מבאר באריכות נפלאה בספר "פרפראות לחכמה" על תורה זו ובספר "שפת הנחל" על תורה זו, ע"ן

תשלא.

וּכְשֶׁנִּסְעוּ רַבְּנוּ ז"ל, הִתְחִילוּ לְרוֹץ אַחֲרֵי הָעֲגָלָה ר' נִתָּן וְר' נִפְתָּלִי וְהָאִישׁ, שֶׁעָמַד עַל-יַד הַגָּשֶׁר. וְרָצוּ, עַד שֶׁנֶּעְלְמָה הָעֲגָלָה מֵעֵינֵיהֶם, כִּי נִסְעָה בְּמַהֲירוֹת. וְאָז חָזְרוּ, וְעָרְוּ לֹא הִתְפַּלְלוּ שְׁחֲרִית. וּמִשָּׁם עַד הָעִיר הוּא מְרַחֵק כַּמָּה קִילּוֹמֶטְרִים, וְהַשָּׁם יִתְבַּרֵּךְ הַזְּמַיִן לָהֶם עֲגָלָה, שֶׁנִּסְעָה הָעִירָה, וְעָלוּ וְנִסְעוּ עִמָּה וְהִתְפַּלְלוּ.

תשלב.

אַחֲרֵי-כֵן נִסְעוּ הָעֲשִׂירִים מֵאַנְשֵׁי-שְׁלוֹמְנוּ אֶל עִיר מָאֵהְלוֹב וְלָקְחוּ עִמָּם אֶת ר' נִתָּן (עֵין לְעִיל סִימָן תשכח). וּכְשָׁבָא אֶל בֵּית חוֹתְנוּ, פָּגְשׁוּ כְּבָר שְׁמָה, כִּי חָזַר חוֹתְנוּ. וְהִרְאָה לוֹ פָּנִים זֹעֲפוֹת, כִּי לֹא הִיְתָה רוּחוֹ נוֹחָה כָּלֵל מֵעַנְיֵן הַנְּסִיעָה, שֶׁנִּסְעוּ אֶל רַבְּנוּ ז"ל, וּבִפְרֻטִּיּוֹת שֶׁבָּעֵת שֶׁהָיָה אֶצֶל רַבְּנוּ ז"ל, חָלְתָה אִשְׁתּוֹ וְהִיְתָה מְסַכְּנָת, וְלֹא הָיָה מִי שִׁישְׁגִּיחַ עָלֶיהָ, כִּי חוֹתְנוּ וְחֲמוֹתוֹ הָיוּ בְּעִיר קָרְעֲמַנְיָץ, וְהָיָה רַעַשׁ בְּכָל הָעִיר, אִיךָ בֵּעַל מַנִּיחַ אִשָּׁה לְבִדְדָה (עֵין לְעִיל סִימָן תשכ) — אַךְ-עַל-פִּי-כֵן סוֹף כָּל סוֹף נִתְפָּשְׂרוּ אֹתוֹ, כִּי הִסְבִּיר לָהֶם גְּדֻלַּת רַבְּנוּ ז"ל, וְאִיךָ שֶׁבְּזָכוֹתוֹ נִשְׁאַרָה זִוְגָתוֹ בְּחַיִּים וְכוּ', וְעוֹד דְּבָרִים כְּאֵלוֹ הַרְבֵּה עִמָּהֶם, עַד שֶׁעָזְבוּ אוֹתוֹ וְכוּ'.

תשלג.

עַרְב־שַׁבַּת-קֹדֶשׁ פְּרֻשַׁת בְּרֵאשִׁית, כ"ח בְּתַשְׁרֵי: הִגִּיעַ רַבְּנוּ ז"ל לְעִיר וְוֹאֵלְטְשִׁיֶּסְק (עֵרֶךְ שֶׁל 110 קִילּוֹמֶטְרִים מֵעִיר קָרְסֶנִי). וְשָׁם הוּא הִגְבּוֹל (גְּרֵעֲנֵעִץ) לְעֵבֶר וְלְבוֹא אֶל עִיר לְעַמְבֵּרְג. אַךְ אֵז לֹא הִנִּיחוּ

שֵׁם נִפְלְאוֹת רַבּוֹת וְתַרְאָה גְּדֻלַּת ה' וְגִדְלַת רַבְּנוּ ז"ל מֵה פְּעַל בְּעוֹלָם וּמֵה הַכִּיָּן לְכָל הָעוֹלָם וְאֲשֶׁר עִם דַּעְתּוֹ יִכְבַּשׁ מִשִּׁיחַ צָדִיקוֹ אֶת כָּל הָעוֹלָם בְּלוֹ.

לעבר וכו'. וישוב שם רבנו ז"ל בערך שבוועים. פעם אחת חלם רבנו ז"ל בלילה, שעמדו חילות רבות מהקיסר שלנו (רוסיה) וכן פנגדום חילות רבות מהקיסר שלהם (וויז), והקיסריות בעצמן היו שם. ובקש רבנו ז"ל מאדון אחד, שיניח אותו לעבר. ואמר: "אותך בודאי לא אניח לעבר למדינתנו". (והנראה היה מדבריו, שאמר לו, שהוא מתירא, פן יבלבל שם המדינה וכו'). והלך ובקש מהקיסר דשם בעצמו ואמר: "אני איני מתירא, אני מניחו לעבר לשם!" והקיץ רבנו ז"ל בבקר וספר להאיש, שהיה אז עמו, ואמר לו: "אני יודע, שהיום אעבר את הגבול, כי כך חלמתי!" וכן היה, שעבר אותו היום הגבול^א.

תשלה.

יום ה', ח"י בחדש חשוון: הגיע רבנו ז"ל אל עיר לעמברג. וכל הנסיעה הזו היתה פליאה נשגבה, ולא ידע איש פרוש עליה; הרבה אמרו, שנסע אל הרופאים שם, והרבה אמרו פשטים אחרים וכו', אבל כלם טעו, כי כל ענינו היה נעלם ונסתר מאד מעין כל חי.

תשלה.

ורבנו ז"ל בבואו לעיר לעמברג שכר לעצמו דירה ולא רצה ללכת אל שום בריה. ושם היה איש אחד בעל "הכנסת אורחים" גדול, שהיו אוכלים אצלו אורחים בכל יום. ועל-כן כשראה את רבנו ז"ל שם בפעם הראשונה, מצאה חן בעיניו מאד דמות רבנו

(א) ובענין החלום הזה יש דברים בגו, וכן הרכ נשפת, כי לא נכתב בזמנו. והצדק היה, כמו שאמר האדון, שאותך בודאי לא אניח לעבר, כי תבלבל את המדינה וכו', כי כן עשה רבנו ז"ל, שהקניע שם את האפיקורסות, שרש פורה ראש ולענה, שיצא משם וכו'. וכל אלו השנים שאחרי לעמברג הרבה רבנו ז"ל לספר ולדבר רק מאמונה פשוטה ואמר תורות ארכות וכן ספר המעשיות הארכות. והכל, כדי להשאיר אור האמונה בעולם אשר לאורו נסע ונלך עד התגלות ינון, שהוא יכבש בדעתו את העולם כלו].

ו"ל, וְהִתְחִיל לְהַפְצִיר בּוֹ, שְׂיָבוֹא אֵלָיו וַיִּתְאַכְסֵן שָׁם, וְהוּא יִתֵּן לוֹ אֶשׁ"לִּק מְלֵא. וְהֵשִׁיב לוֹ רַבְּנֵי ו"ל: "הֲלֹא יֵשׁ לְךָ בְּלֹא זֶה הַרְבֵּה אוֹרְחִים! אִם כֵּן אֲנִי רוֹצֶה בְּעֶצְמִי לְזַכּוֹת בְּמַצָּנָה הַזֹּאת!" (הֵינּוּ שֶׁהוּא רַבְּנֵי ו"ל בְּעֶצְמוֹ רוֹצֶה לְזַכּוֹת בְּעֶצְמוֹ). אַף-עַל-פִּי-כֵן הַפְצִיר הַבַּעַל הַכִּנְסַת-הָאוֹרְחִים מְאֹד אֶת רַבְּנֵי ו"ל, עַד שֶׁהִכְרִחַ רַבְּנֵי ו"ל לְהַבְטִיחוֹ, שְׂיֵאכַל אֶצְלוֹ סְעֻדָּה אַחַת — וְכֵן הָיָה, שֶׁשָּׁפַעַם אַחַת בָּא אֵלָיו רַבְּנֵי ו"ל עַל סְעֻדָּה אַחַת. (אַחַר-כֵּן אָמַר רַבְּנֵי ו"ל בְּדֶרֶךְ צַחוּת, שֶׁהוּא הָיָה מְקַנָּא אֶת מַכְנִיס הָאוֹרְחִים, שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב כְּמוֹ "גּוֹטְעַר יוּד" עִם חֲסִידִים, וְלֹא עוֹד אֶלָּא כָּל הַ"גּוֹטְעַ יוּדִין", כְּשֶׁנּוֹסְעִים מֵהֶם, נוֹתְנִים לָהֶם מְעוֹת, אֲבָל בַּעַל הַהַכְּנַסַת אוֹרְחִים הַזֶּה, כְּשֶׁנּוֹסְעוֹ מִמֶּנּוּ, הָיָה הוּא נוֹתֵן מְעוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד).

תשלו.

אַחַר-כֵּן בִּהְיוֹת רַבְּנֵי ו"ל בְּלַעַמְבֵּרְג חָלָה מְאֹד מְאֹד וְהָיָה בְּסַכְּנָה גְדוֹלָה וְשָׁכַב זְמַן רַב בַּמִּטָּה וְלֹא הָיָה יְכוּל לְקוּם וְכֵן לֹא הָיָה יְכוּל לְשַׁכַּב רַק עַל צֵדוֹ הַשְּׂמָאֲלִי. וְהִבִּיאוּ לְפָנָיו כַּמָּה דוֹקְטוֹרִים, וְלֹא הָיוּ יוֹדְעִים מָה עִמּוֹ, וְאִיזוֹ חוֹלָאֵת יֵשׁ לוֹ, וּמַהִי רַפּוּאָתוֹ. וְהָיוּ הַרּוֹפְאִים מְחַלְקִים בִּינֵיהֶם. וְאָז רָאָה וְהִבִּין, שֶׁכָּל חֲכַמְתָּם בְּרַפּוּאָה הִיא הַבֵּל הַבָּלִים. וּפַעַם אַחַת בָּא לְפָנָיו דוֹקְטוֹר גְּדוֹל וְדַבֵּר הַרְבֵּה עִם רַבְּנֵי ו"ל וְהַעִיר לְפָנָיו בְּעֶצְמוֹ הַדוֹקְטוֹר, שֶׁטוֹב לְהִתְרַחֵק מִרַפּוּאוֹת וְדוֹקְטוֹרִים בְּתַכְלִית הַרְחוּק. וְאָמַר, שֶׁכָּבֵר חֲקָרוּ כָּל-כָּף בְּחֲכַמַת הַרַפּוּאָה, עַד שֶׁעָכְשׁוּ אֵינָם יוֹדְעִים כָּלֵל וְכָלֵל פְּלוּם, כִּי מִרְבוּי חֲקִירָתָם כָּבֵר רְאוּ, שְׂאִי-אֶפְשֶׁר לְחַקֵּר וּלְכַרֵּר אִמְתַּת הַדְּבָרִים עַל מְכוּנָם. גַּם סִפֵּר לְפָנָיו הַדוֹקְטוֹר, שֶׁיֵּשׁ מְחַלְקַת גְּדוֹלָה בִּינֵיהֶם בְּעִנְיַי רַפּוּאוֹת, וְהֵם בְּעֶצְמָם, הֵינּוּ הַדוֹקְטוֹרִים, מְחַלְקִים בְּעִנְיַן אִיזוֹ שֶׁהִיא מְחַלָּה מְסַכְּנָת, אִיךָ לְהִתְנַהֵג בָּהּ; שֶׁכַּת אַחַת אוֹמְרַת, שֶׁכָּל הַדְּבָרִים

(ק) אָכִילָה, שְׂתִיָּה, לִינָה.

(ר) אַדְמוֹר.

חזקים, שִׁישׁ לָהֶם חֲרִיפוֹת פְּלִשְׁהִי, מְזִיקִים מְאֹד לַחֹלְאֵת הַזֶּה, וְשִׁצְרִיף הַחֹלְהָ לָקַח רַק הַדְּבָרִים, שֶׁהֵם בְּהַפּוּף. וְכֵת הָאֲחֵרֵת אוֹמְרֵת בְּהַפּוּף מִמֶּשׁ, שִׁצְרִיף לְזֶה הַחֹלְאֵת דּוֹקֵא דְבָרִים חֲזָקִים וְכִיּוֹצֵא, וְדְבָרִים מְתוּקִים וְרַפִּים מְזִיקִים מְאֹד לַחֹלְאֵת הַזֹּאת — וְכָל אַחַת וְאַחַת מֵהַפְּתוֹת הַנִּלְמָּה מְבִיאֹת רְאִיוֹת חֲזָקוֹת לְדְבָרֵיהֶן. וְלִפִּי דַעַת כָּל אַחַת מֵהַפְּתוֹת, מִי שֶׁמְתַנְהֵג הַהַפּוּף מְדַעְתָּן, הוּא סֵם הַמּוֹת, חֵס וְשָׁלוֹם, לִפִּי דַעְתָּן. נִמְצָא, שֶׁלִּפִּי דַעַת כַּת זוֹ כָּל הַהֲנַהֲגוֹת שֶׁל הַחֹלְהָ הַנִּלְמָּה, שֶׁמְתַנְהֵג עַל־פִּי הַדּוֹקְטוֹרִים שֶׁל הַכַּת הַשְּׂנֵיָה, הֵן סֵם הַמּוֹת, חֵס וְשָׁלוֹם, וְכֵן לְהַפּוּף לִפִּי כַת הָאֲחֵרֵת. וְכָל אֲנָשִׁי אַחַת מֵהַפְּתוֹת הֵם דּוֹקְטוֹרִים גְּדוֹלִים וּמְפֻלְגִים מְאֹד בְּחֻכְמַת הַרְפוּאָה, וְאֶף־עַל־פִּי־כֵן אֵינָם יְכוּלִים לְכוּן הָאֲמֵת לְאֲמֵתָהּ, וְגַם אֵי־אֶפְשָׁר לְבָרֵר בְּחוּשׁ עִם מִי הָאֲמֵת, כִּי לְפַעֲמִים נִרְאֶה בְּחוּשׁ כְּפִי דַעַת זוֹ וְלַפְעָמִים לְהַפּוּף, וְאֵי־אֶפְשָׁר לָהֶם לְבָרֵר הַדְּבָר כָּלֵל.

תשלו.

וּבַתּוֹף כֶּף הַתְּגַבְרָה מִחֲלָתוֹ מְאֹד מְאֹד, וְהָיוּ לְרַבְּנוֹ וְ"ל יְסוּרִים גְּדוֹלִים עַד מְאֹד, וְהָיָה חֲלוּשׁ מְאֹד, עַד שֶׁיִּצְאָ שֵׁם בְּעוֹלָם, שֶׁרַבְּנוֹ וְ"ל נִסְתַּלֵּק, חֵס וְשָׁלוֹם, שֵׁם בְּלִמְבָּרָג. וְהַשְּׂמוּעָה בָּאָה עַד עִיר מֵאֵהָלוֹב אֶל ר' נֵתָן, וְהִצְטַעַר בְּזֶה מְאֹד מְאֹד עַד כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ, אֲבָל מֵאַת ה' הִיָּתָה זֹאת, שֶׁנִּתְּוַדַּע בְּדֶרֶךְ נֵס, שֶׁהַשְּׂמוּעָה הִיא שְׁקָר, רַק הָאֲמֵת, שֶׁרַבְּנוֹ וְ"ל הוּא חֲלוּשׁ כַּח מְאֹד מְאֹד.

תשלה.

וְכָל הַזְּמַן שֶׁכֵּב רַבְּנוֹ וְ"ל רַק עַל צִדּוֹ הַשְּׂמָאֲלִי. אַחֲר־כֶּף עֲשֵׂה עִמּוֹ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ נְסִים נִפְלְאִים וְנוֹרָאִים, וְהִתְחִיל לָשׁוּב לְאֵיתָנוּ קָצֵת. וּפְתָאֵם בְּלִילָה אֶחָד הַתְּהַפּוּף עַל צִדּוֹ הַשְּׂנֵי וְשֶׁכֵּב עָלָיו וְאָמַר,

שְׁהַרְפוּאָה שְׁלוֹ אֵינָה עַל-יְדֵי הַדְּאִקְטוֹר, רַק שְׁבִלְיָלָה בָּא אַחַד וְאָמַר לוֹ, שְׁהַמְלִיכוֹת גְּזָרָה עָלֶיךָ לְשֹׁכֵב עַל צַד יְמִין, וְשֹׁכֵב בְּדַרְכּוֹ עַל צַד יְמִין אֲשֶׁר זְמַן רַב לֹא הָיָה יָכוֹל לְשֹׁכֵב עַל אוֹתוֹ הַצַּד. וְנֹאוֹתוֹ הָאֶחָד שָׁבָא אֵלָיו, הָיָה הָרַב הַקְּדוֹשׁ ר' אֶהְרֹן מְטִיטְיוֹב, נִכְד הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ, שָׁבָא לְבַקְרוֹ, כִּי רַבְּנֵנוּ ז"ל הָיָה קְרוֹב מִשְׁפָּחָה שְׁלוֹ בְּיָדוּעַ". אַחַר-כֵּן אָמַר רַבְּנֵנוּ ז"ל עָלָיו, שְׁעַכְשָׁו הָרַב ר' אֶהְרֹן אוֹהֵב נְאֻמָּן אֵלַי בְּאַהֲבָה גְּדוֹלָה¹.

תשלט.

וְאִז כְּשֶׁהָיָה רַבְּנֵנוּ ז"ל בְּלַעַמְבֵּרְג, וּבִפְרֵט כְּשֶׁיִּצְא בְּתַחֲלָה שָׁם, שָׂרְבְּנוּ ז"ל נִסְתַּלַּק חֵס וְשְׁלוֹם שָׁם, וְאַחַר-כֵּן נִתְבַּרַר, שֶׁהָיָה שָׂקַר, רַק רַבְּנֵנוּ ז"ל חָלוּשׁ כַּח מְאֹד — הָיְתָה דְרָכּוֹ שֶׁל יְדוּדוֹ הָרַב הַקְּדוֹשׁ ר' בְּרוּךְ מִמְעֻזְבוֹז לְשֶׂאל אֶצֶל אַחוֹת רַבְּנֵנוּ ז"ל מֵרַת פְּעָרִיל בְּשְׁלוֹם רַבְּנֵנוּ ז"ל וּבְשְׁלוֹם בְּרִיאוֹתָיו. וּפְעַם אַחַת כְּשֶׁשָּׂאל אֶצֶלָּה בְּשְׁלוֹם בְּרִיאוֹת רַבְּנֵנוּ ז"ל, שָׂאָלָה אוֹתוֹ אַחוֹתוֹ פְּעָרִיל: "דְּוִדִי, תִּגִּידוּ לִי, לָמָּה אַתֶּם חוֹלְקִים עַל אַחֵי?" (הֵינּוּ עַל רַבְּנֵנוּ ז"ל). וְהַשִּׁיב לָהּ הָרַב הַקְּדוֹשׁ ר' בְּרוּךְ מִמְעֻזְבוֹז, כִּי הוּא כְּבָר אֵינּוּ חוֹלֵק עָלָיו עַל-פִּי סִבַּת מַעֲשֵׂה אַחַד, שְׂאָרַע עִמּוֹ: שְׁפַעַם אַחַת לְמַד זֶהר הַקְּדוֹשׁ בְּדַרְכּוֹ וְהִתְעַמַּק עֲצֻמוֹ בְּאִיזָה מְאֹד זֶהר וְלֹא הִבִּין הַפֶּשֶׁט בְּזֶה וְהִתְפַּלֵּל הִרְבָּה לְהִשָּׁם יִתְבַּרַךְ, שְׂיִבִין הַפֶּשֶׁט, וְלֹא זָכָה לְהִבִּין. וְהִתְחִיל

ש) הָיָה בֶּן דוֹר אָמוּ.

ח) כִּי בְּתַחֲלַת הַשָּׁנִים הָיְתָה לוֹ הַקְּפָדָה גְּדוֹלָה עַל רַבְּנֵנוּ ז"ל, כִּי הָרַב ר' אֶהְרֹן הָרַב מְעִיר בְּרִסְלָב הָיָה מִמְקַרְבָּיו. וּבִהְיוֹת רַבְּנֵנוּ ז"ל בְּעִיר מְעַדְנוֹוִדִיקָע נִתְקַרַב אֵלָיו אִז ר' אֶהְרֹן (עֵינָן לְעִיל סִימָן קנ"א). וְהָיְתָה לְהָרַב הַקְּדוֹשׁ ר' אֶהְרֹן מְטִיטְיוֹב הַקְּפָדָה גְּדוֹלָה עָלָיו עַל-זֶה. וְכֵן הַקְּפִיד עַל רַבְּנֵנוּ ז"ל וְחָלַק עָלָיו בְּעִבּוֹר זֶה וְהַפְּלִיט מִפִּיו דְּבוּרִים נִגְד רַבְּנֵנוּ ז"ל. וּכְשֶׁהוֹדִיעֵנו לְרַבְּנֵנוּ ז"ל מַה שְּׂאָמַר, עָנָה וְאָמַר רַבְּנֵנוּ ז"ל: "פֹּאֵר אֵימָה הָאֵב אִיךָ נִישֵׁט מוֹרָא, עַר הָאֵט דָּאךְ מוֹרָא אָפְלוּ פֹאֵר אַ קֶאֶץ" (מִמְנֵנוּ אֵינִי מִפְּחַד, הוּא מִפְּחַד אָפְלוּ מִחֲתוּל). וְכֵן הָיָה, שֶׁהָרַב הַקְּדוֹשׁ רַבִּי אֶהְרֹן נִסְתַּלַּק בַּהּ בְּטַבַּת תַּקֵּפ־ט עַל-יְדֵי נְשִׁיכַת חֲתוּל כְּיָדוּעַ סְפוּר זֶה בְּעוֹלָם).

להתענות מעניות ולא יכול לעמד על פרוש המאמר כרצונו והתחיל לפשפש במעשיו וכו' וקבל על עצמו, לא לחלק יותר על רבנו ז"ל. ומיד נודע לו הפרוש של הזהר — ומאז אינו חולק עליו יותר.

תשמ.

ולאט לאט חזר רבנו ז"ל לאיתנו, וכבר הִיָּה ביכלתו לקום ממטתו, עד שנתרפא כבר. והִיָּה ביכלתו לצאת לחוץ אכל הִיָּה חלוש כח מאד מאד. וחלי ההוסט (מחלת השעול) התגברה עליו — אף-על-פי-כן גם אז עבד רבנו ז"ל עבודתו הקדושה והתבודד עצמו רב היום בדבקות נוראה ונפלאה והִיָּה מטיל הרבה על-פי רב לבדו. ואז ראו, איך שהולך בדבקות עצומה עד מאד, ושפתותיו נעות, פי הרבה לדבר עמו יתברך כל הזמן. ומפעם לפעם באו אחרים מאנשי-שלומנו לבקרו ושהו עמו כמו שבוע או שבועים. ואף שהיָּתה דרך ארפה עד לעמברג, והצרכו לעבר הגבול — אף-על-פי-כן באו כמה מאנשי-שלומנו. והיָּתה דרכו של רבנו ז"ל לילך לטייל עם מי שהיָּה אצלו. ופעם אחת בא אליו ר' שמואל יצחק מטשֶׁה־רין, והלך רבנו ז"ל עמו לטייל. ופתאם בדרך ראו, שהיו מוליכים שיירה של אנשי חיל. ענה ואמר רבנו ז"ל לר' שמואל יצחק, שילך ויספר כך וכך שורות, ובשורה הזאת יספר כך וכך אנשים. וירם לחיל את שרוול בגדו ("ער זאל איהם ארויף ריקן דעם ארבל") — וכן עשה. וראה, שהוא מלבש עם תכריכים. ואמר לו רבנו ז"ל, שפה הדרך, שהמלאכי חבלה מוליכין את האדם לגיהנום.

תשמא.

עוד ספר ר' שמואל מטשֶׁה־רין, שראה אז אצל רבנו ז"ל ענין

נוֹרָא וְנִפְלָא, אַף שְׁהִיָּה רַבְּנוּ ז"ל חֲלוּשׁ פַּח עַד מָאד, וְהִיָּה לוֹ קָשָׁה הַדְּבוּר מִחֲמַת חֲלֵי הַהוֹסֵט (חֹלְאֵת הַשְּׁעוּל) — אַף-עַל-פִּי-כֵן מִי שָׁבָא אֵלָיו, הִרְבָּה לְדַבֵּר עִמּוֹ מֵעֲבוּדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וּמִהַתְּכַלִּית הַנִּצְחִית, וְאִיךָ שָׁאִין שׁוֹם תְּכַלִּית אַחֲרַת רַק לְשׁוּב אֵלָיו יִתְבָּרַךְ וְהִעֲקֹר לְהִרְבוֹת בְּהַתְּבוּדוֹת וּבְשִׂיחָה בֵּינוּ לְבֵין קוּנּוֹ. וְרָאוּ, שָׁבָא לוֹ הַדְּבוּר בְּמִסִּירוֹת נֶפֶשׁ מִמֶּשׁ — אַף-עַל-פִּי-כֵן הִרְבָּה לְדַבֵּר גַּם אִזּוֹ מֵעֲבוּדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ כְּדָרְכוֹ תָּמִיד וּמִשָּׁף אֶת לְבוֹת הַשׁוֹמְעִים דְּבָרָיו אֵלָיו יִתְבָּרַךְ בְּכָלוֹת הַנֶּפֶשׁ.

תשמב.

וְסָמוּךְ אֵיפֹה שָׁרַבְנוּ ז"ל הִיָּה גֵר, הִיָּה גֵר רַב אַחַד וְלוֹ הִיָּה בֶן, אַבְרָךְ צָעִיר. וְהִיָּתָה דְרָכּוֹ לְהַפְּנֵס תָּמִיד אֶל רַבְּנוּ ז"ל, כִּי נִהְנָה מָאד מִדְּבָרֵי רַבְּנוּ ז"ל וְנִמְשָׁף קֶצֶת אַחֲרָיו. וְסָפֵר, שְׁבַדְרָךְ כָּלֵל לֹא דְבַר רַבְּנוּ ז"ל בְּעֵת חֲלָיו הַקָּשָׁה, כְּשֶׁשָּׁכַב בְּמִטָּתוֹ כְּנ"ל, כִּי הִיָּתָה לוֹ דְּלִקַּת בְּרִיאָה, וְהָיוּ לוֹ יְסוּרִים רַבִּים, וְהִיָּה קָשָׁה לוֹ הַדְּבוּר. רַק כָּל מֵה שְׁרָצָה, הִרְאָה בְּרַמְיּוֹת וּתְנוּעוֹת בְּיָדוֹ הַקְּדוּשָׁה. אֲבָל אַחֲר־כֵּן כְּשֶׁהוֹקֵל לוֹ כְּבָר, הִיָּתָה דְרָכּוֹ לְדַבֵּר וְלוֹמַר תּוֹרָה. וְאִזּוֹ הָיוּ מִתְאַסְּפִים אֲנָשֵׁי הָעִיר, וּבִפְרֹט כְּשֶׁרָצָה לְסַפֵּר אֵיזָה מַעֲשֵׂה, אִזּוֹ נִתְקַבְּצוּ אֶצְלוֹ הַמּוֹן רַב, וּבִפְרֹט כְּשֶׁרָצָה לְסַפֵּר מַעֲשֵׂה מְאָרֶץ-יִשְׂרָאֵל, אִזּוֹ נִתְקַבְּצוּ אֵלָיו אֲנָשִׁים רַבִּים^א. וּפַעַם אַחַת סָפֵר רַבְּנוּ ז"ל מַעֲשֵׂה מְאָרֶץ-יִשְׂרָאֵל

(א) וּבִקְאֻמַּת בְּעִיר לְעַמְבָּרְג אֲמַר רַבְּנוּ ז"ל הִרְבָּה תּוֹרָה וְסָפֵר סְפוּרִים נוֹרָאִים וְנִפְלָאִים וְכֵן דְּבַר הִרְבָּה שִׁיחוֹת קְדוּשׁוֹת בְּעֲבוּדַת-הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ כְּדָרְכוֹ, אַף לֹא הִיָּה אִזּוֹ אֶצְלוֹ מִי שְׁיוּכַל לְרַשְׁמֵם עַל-פְּנֵי הַכֶּתֶב, וְכֵן לֹא הִיָּה אֶפְלוֹ מִי שִׁיְסַפְּרֵם לִפְנֵי ר' נֶתָן, בְּאֶפֶן שֶׁהוּא יוּכַל לְרַשְׁמֵם עַל-פְּנֵי הַכֶּתֶב — וְעַל-כֵּן הַכֵּל נֶאֱכָד בְּעוֹנוֹתֵינוּ הַרְבִּים. וּקֶצֶת מִמֵּה שָׁאֲנוּ יוֹדְעִים מִתְקוּפָה זוֹ, שְׁהִיָּה רַבְּנוּ ז"ל בְּעִיר לְעַמְבָּרְג, הִיָּה עַל-יְדֵי שְׂר' נֶתָן חֲקַר וַחֲפֵשׁ הִרְבָּה מָאד אֶצֶל כְּמָה אֲנָשִׁים, שְׁהָיוּ אִזּוֹ עִם רַבְּנוּ ז"ל, וּמַעַט הַנְּדַפֵּס זֶה שְׁמַע. וּבִשְׁנַת ת"ר, כְּשֶׁבָּקַר ר' נֶתָן בְּעִיר לְעַמְבָּרְג, חֲפֵשׁ אַחַר הַרוּפָא הַגְּדוֹל הַפְּרוּפְסוֹר, שְׁטַפְּל בְּרַבְּנוּ ז"ל, וּפְגָשׁוּ. וּכְבָר הִיָּה אִישׁ זָקֵן. וּשְׂאֵלוֹ, אִם זוֹכֵר אֵלּוֹ דְּבוּרִים, שְׁדַבֵּר עִמּוֹ רַבְּנוּ ז"ל. וְהַשִּׁיב, שְׂלֵא זוֹכֵר, מִחֲמַת שְׁעָבְרוּ כְּבָר כָּל-כָּף הִרְבָּה שָׁנִים, וְהוּא טְרוּד בְּרַפּוּאוֹתָיו

וּבֵּא רַבְּנֵי וי"ל לְדַבְּרוֹת גְּדוּלָּה כָּל-כֶּף עַד כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ מִמֶּשׁ, וְהִיָּה אִזְ חֶשֶׁךְ בַּבַּיִת, כִּי כָּבֵד הִיָּה אַחֲרֵי הַזְּמַן שֶׁל מוֹצְאֵי שְׁבַת-קֹדֶשׁ, "וְאֲנִי (מְסַפֵּר הָאֲבָרָה הַנִּי"ל) רְאִיתִיו וְהִרְגִּשְׁתִּי, שְׁמֵרֵב דְּבִקּוֹתוֹ הוּא קְרוֹב לִיצִיאַת נְשָׁמָה. רְצִיתִי הַחוּצָה וְהִבְאַתִּי גַר, וְנִפְסְקָה דְּבִקּוֹתוֹ, וְשָׁב לְחַיּוֹתוֹ". וּבְמוֹצְאֵי שְׁבַת-קֹדֶשׁ אַחֵר הִבְדִּילָהּ, כְּשֶׁנּוֹדַע לְרַבְּנֵי וי"ל, שֶׁהָאֲבָרָה הַנִּי"ל הִבִּיא הַגֵּר וְהִצִּיל אוֹתוֹ מִכְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ מֵרֵב דְּבִקּוֹתוֹ וְהִתְלַהֲבוֹתוֹ, נִתֵּן לוֹ תוֹדָה וְסִפֵּר לוֹ, שִׁישׁ לוֹ תִּלְמִיד ר' נִתָּן. וְהִפְלִיג בְּמַעֲלָתוֹ וְאָמַר לוֹ בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "אֵי, אֵיזוֹ דָּאֵס אֶ נְתַלַּע!" וְאַחֲרֵי-כֵן סִיִּים רַבְּנֵי וי"ל: "אִם תִּסַּע אֵלַי לְעִיר בְּרִסְלָב, אֶעֱשֶׂה מִמֶּךָ חֲדוּשׁ כְּמוֹ נְתַלַּע שְׁלִי!"

תשמג.

וּכְפִי הַמּוֹכֵן הִיָּה, שְׁרַבְּנֵי וי"ל עָסַק הִרְבֵּה בְּעִיר לְעַמְבָּרְג לְטוֹבַת כָּלֵל יִשְׂרָאֵל לְהַכְנִיעַ אֶת הַכְּפִירוֹת וְהָאֶפִיקוֹרְסוֹת, כִּי עוֹד שָׁם הִרְבֵּה לְדַבֵּר מֵעֵינֵן אֲמוּנָה פְּשׁוּטָה בְּהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ. וְאָמַר: "אֶצֶּל הָעוֹלָם אֲמוּנָה הוּא דְּבַר קָטָן — וְאֶצֶּלִי הָאֲמוּנָה הוּא דְּבַר גְּדוֹל מְאֹד. וְעַקֵּר הָאֲמוּנָה הִיא בְּלִי שׁוּם חֻכְמוֹת וְחֻקִּירוֹת כָּלֵל רַק בְּפִשְׁטוּת גְּמוּרָה,

---

כֵּל יוֹם עִם הַמוֹן חוֹלִים. אִךְ זֶה הוּא יָכוֹל לְהַעִיד, שְׁמִיּוֹם עָמְדוֹ עַל דַּעְתוֹ עַד עַכְשָׁיו עוֹד לֹא מְצָא חֻכְם כְּמוֹתוֹ, בְּאִיזָה עֵינֵן שָׂרָק דְּבַר עֲמוֹ, בְּאִיזוֹ חֻכְמָה שָׂרָק דְּבַר עֲמוֹ, הִיָּה הוּא וי"ל בְּקִי בְּזֶה מְאֹד מְאֹד. וְאִךְ שֶׁהוּא רוֹפֵא מִמַּחֲה וּבֵּא בְּמַנְעִים עִם רוֹפְאִים וְחֻכְמִים וּפִילוֹסוֹפִים גְּדוּלִים מִכָּל חֻלְקֵי הָעוֹלָם, "אֲבָל חֻכְם מִחֻכְם כְּמוֹ אֲבָרָה זֶה (רַבְּנֵי וי"ל) — עוֹד לֹא רְאִיתִי בְּכָל יְמֵי חַיִּי, וְכֵן בְּעַל יְשׁוּב הַדַּעַת וְשָׁקֵל יִשְׁרָה כְּמוֹתוֹ אִךְ בְּמַצְבִּים הַכִּי קָשִׁים בְּעוֹלָם, גַּם כֵּן עוֹד לֹא רְאִיתִי. כִּי בְּדִרְבָּה כָּלֵל חוֹלָה, שְׁסוּבֵל מַחְלָה קָשָׁה עַד מְאֹד, וּבִפְרָט כְּשִׁישׁ לוֹ יְסוּרִים, אֵינּוּ מִיִּשָׁב כָּל-כֶּף, אֲבָל הָאֲבָרָה הִיָּה (רַבְּנֵי וי"ל) הִיָּה בְּיְשׁוּב הַדַּעַת וּבְשָׁקֵל יִשְׁרָה בְּזֶה, שֶׁלֹּא רְאִיתִי עוֹד מֵעוֹלָם". וְהִלֵּךְ מִמֶּנּוּ ר' נִתָּן וְחָקֵר עוֹד הִרְבֵּה אֲנָשִׁים, וְאִךְ בְּרִיָּה לֹא זָכְרָתוֹ עוֹד, כִּי אִם קָצַת שְׁכָנִים, שֶׁהָיוּ כְּבָר זְקָנִים, שֶׁהָיוּ אֶצֶל רַבְּנֵי וי"ל אֲזַן.

(ב) אֵי, זֶה הוּא נְתַלַּע!

כמו שהנשים וההמון עם הכפשים מאמינים”.

תשדמ.

והרופא, שטפל עצמו עם רבנו ז”ל, הזהיר אותו מאד מאד, שיראה לנחם הרבה לטובת בריאותו וכן ישמר מה לאכל ואת הזמן מתי לאכל וכדומה וכו’.

תשמה.

ואף-על-פי-כן עשה שם רבנו ז”ל מה שעשה, דברים הנעלמים מעין כל חי לטובת האמונה הקדושה. ואמר בפרוש, שהולך אפיקורסות גדולה על העולם, אשרי מי שיחזיק עצמו באמונה פשוטה באלו העתים. ואמר, אף-על-פי שאינו מועיל כלל מה שהוא מספר זאת, שתהיה אפיקורסות בעולם, ושצריכין להתחזק עצמו באמונה פשוטה באלו העתים, פי אף-על-פי שהוא אומר זאת, אף-על-פי-כן מתגברת האפיקורסות והבלבולים, כי הלא גם דניאל וכיוצא הודיעו מקדם, שקדם שיבוא משיח, “יתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים, והרשיעו רשעים... והמשפילים יבינו” (דניאל יב, י) וכו’. ואם כן מאחר שהודיעו זאת מקדם, שזה יהיה הנסיון קדם ביאת משיח, שיתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים באמונה. ומי שיזכה לעמד בנסיון וישאר קים באמונתו, אשרי לו! ויזכה לכל טוב העתיד לבוא לנו במהרה אשר נבאו עליהם כל נביאינו וחכמינו מקדם. ואם כן היה ראוי, שכל אחד ישפיל יחוס על עצמו לשאר קים חזק באמונתו ולא יהיה לו עוד שום נסיון וצרוף כלל, מאחר שכבר הודיעו זאת מקדם — אף-על-פי-כן יהיה נסיון גדול, ורבים ירשיעו, כמו שנאמר (דניאל יב, י): “והרשיעו רשעים”. אף אף-על-פי-כן אני מודיע זאת מקדם בשביל אותם מעט הכפשים,

שִׁיחֲזָקוּ עֲצָמָם בְּאֲמוּנָתָם, וּבְיָדָיו תִּהְיֶינָה לָהֶם מִלְחָמוֹת גְּדוּלוֹת
בְּדַעְתָּם, לְמַעַן יִהְיֶה לָהֶם לְמַשִּׁיב נֶפֶשׁ וְהַתְחַזְקוֹת וְהַתְאַמְצוֹת יוֹתֵר,
כְּשִׁירָאוֹ, שְׂפָכָר דְּבָרוֹ מִזֶּה מִקֶּדֶם!"

תשמו.

וְאִז הָיָה גַם הַמַּעֲשֶׂה, שֶׁהָיָה רַבְּנוֹ ז"ל רָגִיל לְסַפֵּר אוֹתוֹ פְּעָמִים
רְבוֹת, שְׂבָא פַּעַם אַחַת אָצְלוֹ בְּדַחַן וְהַתְחִיל לֹאמַר בְּדַחְנוּת. וּבְתוֹךְ
דְּבָרֵי בְדִיחְתוֹ בְּחֲרוּזִים וּבְנִגּוּנִים כְּדֶרֶךְ הַבְּדִחָנִים עָנָה וְאָמַר: "דָּעַר
אֶלְטָעֵר, אֶלְטָעֵר, אֶלְטָעֵר גָּאט!" וְהָיָה רַבְּנוֹ ז"ל רָגִיל לְחֹזֵר תְּבַת
אֶלְטָעֵר כַּמָּה פְּעָמִים כְּמוֹ הַבְּדִחָן, שֶׁהָיָה רָגִיל לְהַזְכִּיר תְּבַת אֶלְטָעֵר
כַּמָּה וְכַמָּה פְּעָמִים.¹

תשמוז.

רֵאש־חֲדָשׁ טַבַּת: בָּא אֶל רַבְּנוֹ ז"ל אֶחָד מֵאֲנָשָׁיו ר' יַעֲקֹב
מִמַּעֲדוֹדֵיבְקָע לְבַקְרוֹ, עָנָה וְאָמַר רַבְּנוֹ ז"ל: "טוֹב, שְׂבָאָתָּ! הַשֵּׁם
יִתְבָּרֵךְ הִבִּיא אוֹתָךְ לְכָאן. רְצוּנִי לְשַׁלַּח אוֹתָךְ חֲזָרָה אֶל מְדִינַתְנוּ
וְלְהַדְפִּיס שָׁם סִפְרִי, שְׂקָרָאֲתִיו "לְקוּטִי־מוֹהָר"ן". וְתַכְףּ וּמְיָד נִסַּע ר'
יַעֲקֹב חֲזָרָה לְהַתְנוּדַע מִמַּדְפִּיסִים וְכָל פְּרִטֵי הַהַדְפָּסָה.

(ג) הָאֱלֵקִים הַזְּקֵן, הַזְּקֵן, הַזְּקֵן!

(ד) וְנִכְנַת רַבְּנוֹ ז"ל הִיְתָה מְבֹאֲרָת, שֶׁרָצָה לְהַכְנִיס בְּנוֹ אֲמוּנָה בְּפִשִּׁיטוֹת, שְׂצָרִיכִין לְהֶאֱמִין
בְּשֵׁם יִתְבָּרֵךְ, שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ קְדָמוֹן לְכָל הַקְּדָמוּנִים, עֵתִיק דְּעֵתִיקִין, וְאֲמוּנָתוֹ הַקְּדוּשָׁה
יִרְשָׁה הִיא לְנוּ מִזְקְנֵי זְקֵנֵינוּ מֵאַבּוֹת אֲבוֹתֵינוּ הַקְּדוּשִׁים. וְהַדְּבָרִים מוֹכֵנִים קֶצֶת, לְמִי
שֶׁזָּכָה לְשִׁמְעַם מִפִּי הַקְּדוּשׁ. וְגַם עֲכָשׁוּ יְכוּלִין לְהַבִּין קֶצֶת מֵהֶם. וְהִיְתָה דְרֹךְ רַבְּנוֹ ז"ל
לְסַפֵּר עֲנִין זֶה שֶׁל הַבְּדִחָן כַּמָּה וְכַמָּה פְּעָמִים לְפָנָי כַּמָּה אֲנָשִׁים. וְכָל פַּעַם שֶׁסִּפֵּר זֹאת,
הָיָה חוֹזֵר תְּבוֹת אֶלְטָעֵר, אֶלְטָעֵר כַּמָּה וְכַמָּה פְּעָמִים — וְהַדְּבָרִים עֵתִיקִים].

פַּעֲלַת-הַצִּדִּיק

תשמח.

אחר-כֵּן בא אל רבנו ז"ל ר' זלמן הקטן, שְׁהִיָּה גַם-כֵּן מֵאַנְשֵׁי רבנו ז"ל, וְנִקְרָא "זלמן דְּעַר קְלִינְעֵר"^ה. (הוא נִתְקַרֵּב בְּיַחַד עִם ר' גִּתָּן אֶל רבנו ז"ל, עֵינָן לְעֵיל סִימָן ת'). וְרַבְנּוּ ז"ל דִּבֵּר עִמּוֹ הִרְבֵּה מְאֹד. וּבִתְוֹךְ שִׁיחָתוֹ הִקְדוּשָׁה אָמַר לוֹ: "יְדוּעַ תְּדַע, כִּי דִרְךָ הוּא תִקּוּן הַבְּרִית — עַל-כֵּן אָנִי רוֹצֶה, שְׁתַּסַּבֵּב בְּעוֹלָם וְתִלְךָ אֶל כָּל הַגְּדוּלִים וְהַמְּפָרְסָמִים לְקַחַת הַסְּפָמָה עַל סִפְרֵי!" וְגִתָּן לוֹ כַּמָּה קוֹנְטְרָסִים הַעֲתָקוֹת מִסְפָּרוֹ, שִׁיּוֹלִיךְ עִמּוֹ. וְצָנְהָ, בְּעַת שְׁיַעֲיֵן אוֹתוֹ הַצִּדִּיק אוֹ הַגְּדוּל בַּסְּפָר, שִׁיסְתַּכַּל עַל פְּנֵיו וְלִרְאוֹת אֶת תְּנוּעַת פְּנָיו, שְׁעוֹשָׂה בְּעַת קְרִיאָתוֹ. "וְהַכֵּל תִּרְשָׁם בְּכַתֵּב וּתְבִיאֵם אַחֲרֵי-כֵן אֵלַי!" וְתַכְףּ וּמִיד חֲזָר ר' זלמן לְבֵיתוֹ עִם הַקוֹנְטְרָסִים וְגִלָּה לְזוּגָתוֹ, שִׁישׁ לוֹ שְׁלִיחוֹת מִרַבְּנּוּ ז"ל לְנוֹסֵעַ בְּעוֹלָם לְקַחַת הַסְּפָמוֹת לְסִפְרוֹ וּבִקְשׁ מִמֶּנָּה רְשׁוּת, כִּי יִקַּח הַנְּסִיעָה זְמַן רַב כַּמּוּבָן. וְהִיא תַכְףּ הַסְּכִימָה, כִּי הִיתָה לָּהּ אֲמוּנַת חַכְמִים בְּרַבְּנּוּ ז"ל מְאֹד. וַיַּעַן שְׂרַבְּנּוּ ז"ל אָמַר לוֹ, שְׁבִרְאשׁוֹנָה יִסַּע אֶל הַחוּזָה הַקְּדוּשׁ מְלוּבְלִין, וּמִסָּר לוֹ שְׁלִיחוֹת מִיַּחַדָּת בְּעַבּוּרוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ וְכוּ' וַיִּקַּח מִמֶּנּוּ הַסְּפָמָה עַל סִפְרוֹ, וְרַבְּנּוּ ז"ל הִפְלִיג מְאֹד מְאֹד בְּמַעֲלַת הַחוּזָה!...

(ה) "הקטן" באיריש.

(ו) כִּשְׁפָר פַּעַם אַחַת ר' זלמן לר' גִּתָּן וּלְר' נִפְתָּלִי סֵדֵר נְסִיעָתוֹ בְּעוֹלָם לְקַחַת הַסְּפָמוֹת, וּבִתְוֹךְ אַחַת הַשִּׁיחוֹת צָנְהָ וַאֲמַר, שִׁישׁ לוֹ עֲנִינִים נִסְתָּרִים, שְׁלִיחוֹת מִסְפָּאוֹת, שְׁשַׁלַּח עִמּוֹ רַבְּנּוּ ז"ל אֶל כַּמָּה צִדִּיקִים, אִךְ הוּא מְשַׁבֵּעַ וְעוֹמֵד, שְׁאֵינִי יָכוֹל לְגַלוֹת. וְאַף שֶׁר' גִּתָּן וְר' נִפְתָּלִי הִפְצִירוּ בּוֹ מְאֹד, לֹא רָצָה בְּשׁוּם אֶפֶן לְגַלוֹת מֵהִי הַשְּׁלִיחוֹת. וְסִפֵּר לִי ר' לױ יִצְחָק (גְּרוֹ יֵאִיר) [ז"ל], שְׁשָׁמַע פַּעַם אַחַת מִר' אַבְרָהָם בְּרַבִּי נַחֲמָן ז"ל, שְׁאָמַר לוֹ פַּעַם: "כֹּאטֵשׁ ר' זלמן הָאֵט נִישַׁט גִּינוּוַאלַט אוֹיִם זְאָגֵן זִיִּין שְׁלִיחוֹת, פּוֹן דְּעִסְקוֹעֵגֵן פֶּאַרשְׁטִיעֵן מִיר וּוַאֵס דִּי שְׁלִיחוֹת אִיז גִּינוֹעֵן!" (אֶפְלוֹ שֶׁר' זלמן לֹא רָצָה לְגַלוֹת שְׁלִיחוֹתוֹ, אֶף-עַל-פִּי-כֵן אָנוּ מְבִינִים מֵהִי הִיתָה הַשְּׁלִיחוֹת), וְהִנֵּה נִרְאָה אֶף-עַל-פִּי-כֵן מִדְּבָרָיו, שְׁהִנֵּה בְּעֵינָן קְרוִיב הַגְּאֻלָּה, שְׁהַחוּזָה הַקְּדוּשׁ מְלוּבְלִין וְהַמְּגִיד הַקְּדוּשׁ מְקַאֲנִיץ וְכוּ' רָצוּ לְקַרֵּב אֶת הַגְּאֻלָּה, וְשַׁלַּח אֵלֵיהֶם רַבְּנּוּ ז"ל, שְׁיַנְיִחוּ וְלֹא יִדְחִקוּ אֶת הַקֶּץ, כִּי יִהְיֶה מְרָה וְכוּ'. אִךְ הֵם לֹא צִיָּתוֹ, וְהָיָה מֵה דְהוּהָ, כִּידוּעַ סְפוּר זֶה, שְׁהַחוּזָה הַקְּדוּשׁ נִפְלָה בְּשִׁמְחַת-תּוֹרָה מִחֲלוֹן וְכוּ' וְנִסְתַּלַּק מִזֶּה בְּתַשְׁעָה בָּאָב.

(ז) וְלָכֵן בְּהִיּוֹת עוֹד ר' זלמן בְּבֵיתוֹ בְּעִיר גַּעַמְרוֹב וְסִפֵּר לר' נִפְתָּלִי, שְׁהוּא יוֹצֵא לְדִרְךָ לְקַחַת הַסְּפָמוֹת, וְהַנְּסִיעָה הַרְּאשׁוֹנָה הוּא נוֹסֵעַ אֶל הַחוּזָה הַקְּדוּשׁ מְלוּבְלִין, וְרַבְּנּוּ ז"ל

פַּעֲלַת־הַצְדִּיק

תשמט.

יום ג', כ"ו בטבת: הגיע ר' זלמן "הקטן" אל החוזה הקדוש מלובלין ודבר עמו מה שדבר, והוא נתן לו הסכמה אחת יוצאת מן הכלל.

וזו לשונו הקדושה:

הנה יד כתובה אלי באצבע אלקים חרות אשר שלח אלי חד מן קאמפייא, הלא הוא מחתני, חביבי וידידי הרב המאור הגדול, איש קדוש, מופת הדור, גר ישראל, פטיש הימיני, עמוד החזק, מורנו הרב נחמן, גרו יאיר, לקוטים המלאים לה אמיר מלא וגדוש ביראת אלקים בדברים משפלים שכל אלקים.

ועינתי בהם על נכון, והנה מאד ישרו בעיני דברים נכבדים כאלו, ולית דין צריך בושש, כי הדברים מאליהם יעידון ויגידון דבר אמת לאמתו לפי ענינו ודברי אלקים חיים.

והנה האי גברא רבא לא צריך לדידי ולא לדכוותי, כי מה אני, ומה חיי, שפל ונבזה, חדל אישים. ומעולם לא הלכתי בגדלות ובנפלאות ממני לתן הסכמה על ספרים חדשים. אמנם לאהבת האמת אמרתי ענותנותיה דמר גרמא לי.

הפליג בשבחו. וכששמע זאת ר' נפתלי, שלח עמו שני קוויטלעך למסור לחוזה הקדוש מלובלין: אחד בשבילו ואחד בשביל חברו ר' נתן. וכשבא ר' זלמן אל החוזה הקדוש מלובלין ומסר לו את שני הקוויטליך, נתפעל החוזה הקדוש מלובלין מהקוויטיל של ר' נפתלי יותר מהקוויטיל של ר' נתן. כשספר זאת ר' זלמן אחר-כך לרבנו ז"ל, ענה ואמר רבנו ז"ל: "הוא חוזה באשר הוא שם, כי ר' נפתלי התפלל אז, ור' נתן היה ישן אז". ויש אומרים, שהיה אז בבית-הכסא לצרכו. ולר' זלמן הנה היו ספורים רבים מה שהיה עמו ועם כל צדיק וגדול בפני עצמו, וחבל מאד, שלא נרשמו בזמנם, וברכות הימים נשכחו לגמרי.

והנני מן המסכימים להוציא לאור תעלומות חכמה, והנני לא אבוא על הלטותא אשר יעשה כמותה בהדפסה בערך עשר שנים מיום דלמטה, כי בלא זה ליקום ב"ארור אשר ישיג" וכו', וילהשומע תבוא עליו ברכת טוב.

היום יום גימ"ל, כ"ו ימים לחדש טבת תקס"ח לפרט קטן פה לובלין.

כה דברי האוהבו, הגם שאינני יודעו ומפירו, ומצפה טובתו ובריאותו ושלומו תמיד.

יעקב יצחק בן מורנו הרב רבי אברהם אליעזר הלוי הורביץ

והחונה הקדוש מלובלין הפליג לפני ר' זלמן ה"קטן" מאד מאד במעלת וגדלת רבנו ז"ל וחקקו ואמצו מאד מאד על גדל המצוה, שבאה תחת ידיו, לשמש את רבנו ז"ל ולנסע על פני תבל לקבל הסכמות על ספר הנורא הזה "לקוטי-מוהר"ן" הקדוש.

(ח) והנה ר' זלמן שעה בנסיעה זו כמעט שנה. וסבב בכל תפוצות ישראל וקבל הסכמות מכל גדולי ומפרסמי הדור. והיו לו גזמאות של הסכמות, (יש אומרים, שאסף כמה מאות הסכמות), וכן היה לו פנקס, שבו רשם תנועת פני כל גדול ומפרסם, שעשה בעת קראו את הקונטרסים של הספר. אחר הפליג בתנועת פניו עד מאד את הספר, ואחר הסתכל בכתול ועשה תנועה של בטול בפניו על הספר. ואחר-כך חזר ר' זלמן אצל רבנו ז"ל ומסר בידו ההסכמות וגם קרא לפני רבנו ז"ל מה שרשם בהפנקס שלו. [בהדפסה הראשונה בחיי רבנו ז"ל לא נדפסה שום הסכמה. ואחר-כך בהסתלקות רבנו ז"ל נעלמו כל ההסכמות, ונמצאו אחר-כך רק חמש הסכמות. בהדפסה שניה בשנת תקפ"א נדפס על-ידי ר' נתן הלכותי-מוהר"ן, והכניס בספר שלש הסכמות: מהרב הקדוש ר' אברהם חיים אב-בית-דין דקהלת קנש זלאטשוב ומהגאון הקדוש ר' מאיר אב-בית-דין דקהלת קנש ברבד ומהגאון הקדוש ר' אפרים זלמן מרגליות מבראד. ובהדפסה התמישית בשנת תרל"ו נדפס הלכותי-מוהר"ן על-ידי ר' נחמן, אב-בית-דין דקהלת קנש טשקרין, והכניס בספר שתי הסכמות נוספות, שגמצאו באמתחת כתבי ר' נתן, והן מהרב הקדוש החונה מלובלין ומהרב הקדוש המגיד מקאזניץ. ומאז בכל

תשנ.

יום ג', ד' בשבט: הגיע ר' זלמן ה"קטן" אל המגיד הקדוש מקאזניץ, וכבדו מאד ונתן לו תכף-ומיד הסכמה והפליג בגדלת רבנו ז"ל.

וזו לשונו הקדושה:

לכו חזו, מפעלות אלקים אשר פעל ועשה איש חי רב פעלים מקבציאל, שקבץ על-יד זקוקין ובעורין דאשא אשר לקט במאמרים אמר לגלגלת איהו יאה וגולתיה יאה לקוטי אמרים, דברים נפלאים, ונרא הוא סביביו, ששלח אלי חד מן ידידי הלא הוא הרב המאור הגדול, בנן של קדושים, מופת הדור, גדול מרפן שמו, נודע בשערים, מורנו הרב נחמן, גרו יאיר, נכד לרבנו הקדוש בעל-שם-טוב זלה"ה, אשר רוצה להעלותו על מזבח הדפוס להוציא לאור תעלומות חכמה. וראיתי בהם דברים ערבים, נעימים וחדודים עמקים מאד איש לפי ערכו. ומה נכבד היום אשר יצאו לאור דברים כאלו אשר להם דמיה תהלה. והנני מן המספיקים להעלות על הדפוס דברים יקרים מפז ומפנינים וראויים להכניסם לפני ולפנים. אמנם מדאגה מדבר, פן יקום איש או אשה ויעשה כמתכנתה על-ידי עצמו או על-ידי גיורא דילה, לכן הנני גוזר בגזרת נחש לטותא דרבנן ולקם ב"ארור" כל משך עשר שנים מיום גמר הדפסה, ולהשומע ינעם, ותבוא עליו ברפת טוב.

יום ג', דל"ת שבט תקס"ח לפרט קטן פה קהלת קדש קאזניץ יצ"ו.

נאום ישראל בהמנוח מורנו הרב שבתי מגיד מישרים דפה קהלת קדש הנ"ל

תנשא.

יום ה', כ' בשבט: הגיע ר' זלמן ה"קטן" אל המגיד מזלאטשוב, וגם הוא כבדו עד מאד. ור' זלמן ה"קטן" הראה לו מכתב, שכתב רבנו ז"ל, שהוא עושה אותו שליח לקבל הסכמות על ספרו. והמגיד מזלאטשוב נתן לו גם-כן הסכמה.

וזו לשונו הקדושה:

הנה קבלתי מכתב אדם גדול בענקים, ואדמהו ואכנהו ולא ידעתיו, הלא הוא הרב הגדול, בוצינא קדישא, מופת הדור, גר ישראל, פטיש הימיני, קדוש שמו, החסיד, המפרסם, בנן של קדושים, מתתני, מורנו הרב רבי נחמן, גרו יאיר. ובקש, שאספם על הדפסת ספרו הקדוש. וראיתי בו, ובמעט דבש שהטעמתי, האירו עיני, וראיתי, שאין צריך להסכמותי, ובפרט שפבר הסכימו גדולי הדור, גאוני זמננו. אף אין מסרבין לגדול, ובאתי פיהודא ועוד לקרא. והנני גוזר בגזרת התורה, לבל יסיג שום אדם מגבול, שגבלו הראשונים, עשר שנים מיום דלמטה, ולהשומע ינעם.

הלה כה דברי המדבר לכבוד התורה יום ה', כ' בשבט תקס"ח לפרט קטן פה קהלת קדש זלאטשוב.

הקטן אברהם חיים בהרב מורנו הרב רבי גדליה זלה"ה

תשנב.

יום ב' לעת ערב, כ"ה בשבט: הגיע ר' זלמן ה"קטן" לעיר ברעד. ותכף ומיד נכנס קדם אל הגאון האדיר אב-בית-דין דעיר ברעד. ואף ששם גדר לעצמו לא לתן הסכמה לשום ספר, אבל כששמע, שהמדבר הוא ברבנו ז"ל, תכף ומיד הסכים לתן לו הסכמה. (יש אומרים, שפשרבנו ז"ל ה'יה בעיר ברעד, עין לעיל סימן תש"א, התועד רבנו ז"ל כמה פעמים עם הרב, אב-בית-דין

דָּשָׁם, וְשֶׁשְׁעוּ אֶת עֲצָמָם בְּדַבְרֵי תוֹרָה הַרְבֵּה מְאֹד. וְהָרַב הָאֲבִיבִית-
 דִּין דָּשָׁם כִּבְדַּד וְהוֹקִיר מְאֹד אֶת רַבְּנוּ ו"ל).

וְזוֹ לְשׁוֹנוֹ הַקְּדוּשָׁה:

אם אָמְנָם שְׁכָבָר גְּדוֹרְתִי בְּעַדִּי מִיָּמִים יָמִימָה מְלֵהוּת עוֹלָה
 בְּהִסְכָּמָה עַל הַדְּפֹסֶת סְפָרִים חֲדָשִׁים לְהִבְיָא תַּחַת מְכַבֵּשׁ הַדְּפוּס
 מִחֲמַת כְּמָה טְעָמִים הַמְּמוּסִים אֲשֶׁר בְּלִבִּי חִקוּקָה, אִךְ כַּעַת הִנֵּה יָד
 שְׁלוּחָה אֵלַי מִן חַד מְבִנֵי חֲבָרְיָא הִלָּה הוּא הָרַב הַמְּפָלָא וּמְפָלָג
 בְּתוֹרָה וּבְחֻסְדוֹת, הַמְּפָרְסֵם מוֹרְנוּ הָרַב רַבִּי נַחֲמָן, גֵּר יִשְׂרָאֵל, הַגְּדוֹל
 בְּשֵׁם טוֹב, גְּדוּלֵי הַקִּדְּשׁ, זֶרַע קִדְּשׁ מִחֻצְבָּתוֹ, נִכְדָּר לְה"ה הָרַב
 הַמְּפָרְסֵם בְּתוֹרָה וּבְחֻסְדוֹת, יָדְיוֹ רַב לוֹ בְּעֶשֶׂר יְדוֹת, בּוֹצִינָא קְדִישָׁא,
 חֲסִידָא וּפְרִישָׁא, קְדוּשׁ יֵאמֵר לוֹ, כָּל רִז לֹא אָנִיס לִיה, מוֹרְנוּ הָרַב
 יִשְׂרָאֵל בְּעַל-שֵׁם-טוֹב ו"ל. וְהָרַב מוֹרְנוּ הָרַב רַבִּי נַחֲמָן הוֹלֵךְ בְּעַקְבוֹת
 אֲבוֹתָיו הַקְּדוּשִׁים וְעֹשֶׂה חֲבוּר לְטְהָרָה עַל דְּבָרֵי מְאָמְרִים אֲשֶׁר
 בְּש"ס, שֶׁהֵמָּה סְתוּמִים וְצָרִיכִים לְדַרְשָׁם. וְאִךְ שְׁלֹא הָיָה לִי פְּנָאֵי
 לְעִין עָלָיו, אִךְ אָפֶס קָצָהוּ רְאִיתִי, שֶׁהָרַב הַנַּ"ל טָרַח בִּיגִיעָה רַבָּה
 לְפַעֲנַח כָּל גְּעַלְמִים, וְעַל מָה אֲדַנְּיוּ הַטְּבָעוּ, חֲפוּ מִמְתַּקִּים, מָה מְתוּק
 מִדְּבַשׁ הַיּוֹצֵא מִהָאֲר"י, קְדוּשׁ יֵאמֵר לוֹ, רַבְּנוּ הָאֲר"י ו"ל. וְלִזְאוֹת
 נִמְנִיתִי בַּמְּנִין הָרְאוּי, שְׁכָבָר קְדָמוֹנֵי הַרְבָּנִים מְבַהֲקִים, גְּדוּלֵי זְמַנֵּנוּ,
 לְהִבְיָא הַחֲבוּר שֶׁל הָרַב מוֹהֲר"ן לְבֵית הַדְּפוּס, גַּם יָדִי תִּכֵּן עִמָּהֶם.
 וְכָל הַמְּסִיעַ לְדַבֵּר מִצְוָה, מִן ה' יִהְיֶה שְׁכָרוֹ כְּפוּל מִן הַשְּׂמִים, כִּי
 הֵיכִי דְלַעֲבִיד נֵיחַ נִפְשִׂיהָ שֶׁל הָרַב מוֹהֲר"ן הַנַּ"ל לְהַחֲיֵשׁ מַעֲשָׂהוּ
 לְהוֹצִיא מִחֻשְׁבָּתוֹ מִכַּח אֶל הַפַּעַל. וְאִין צָרִיךְ לִזְמַר, שְׁלֹא לְגַרְם חֵס
 וְשְׁלוֹם הַזֶּק לְהָרַב מוֹהֲר"ן הַנַּ"ל. וְכָל הַשּׁוֹמֵעַ לְדַבְרָנוּ אֵלָה יִשְׁפֹּן
 בְּטַח וְשֶׁאֵנָן, וְיִהְיֶה הוֹדוֹ פְּנִית רַעֲנָן, וְיִזְכֶּה לְרְאוֹת בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צְדָקְנוּ
 אֲשֶׁר שְׁמוֹ יִנּוּץ.

הִלָּה פַּה דְּבָרֵי הַמְּדַבֵּר לְכַבוֹד הַתּוֹרָה וְלוֹמְדֶיהָ אוֹר לְיוֹם ג', כ"ה
 לַחֲדָשׁ שְׁבַט תַּקס"ח פַּה קָהֵלֶת קִדְּשׁ בְּרָאד יע"א.

נאום הקטן מאיר בן אדוני מורי ורבי הגאון המנוח
מורנו הרב צ"ה זללה"ה חפ"ק הנ"ל והגליל יצ"ו.

תשנג.

אחר-כך בקר ר' זלמן ה"קטן" את הגאון האדיר והמפרסם בכל
קצוי תבל עם ספריו המרבים בעל ספר שאלות ותשובות "בית
אפרים", ר' אפרים זלמן מרגליות, וכתב הסכמה נפלאה אחת יוצאת
מז הכלל.

וזו לשונו הקדושה:

שמוע שמעתי אפרים, זה ימים פביר קל זיע סגיא דמשבחין
ביה בדרכ נחמן, דאדם גדול הוא בתורה ובחסידות, איש קדוש,
מבין חידות, יודע תעלומות חכמה ושושן סודות, מפענח נעלמים
ומגלה רזים במקרא, תלמוד ואגדות, ירשה היא לו מאבותיו, אבות
מכלל דאכא תולדות, שפן יונק מגדולי הקדש, חטר מגזע האלקי
המפרסם הבעל-שם-טוב זלה"ה, איש חמודות, וזרעו לברכה, זרע
קדש שמים, ומעשיהם עליהם מעידות, כי האנשים אנשי מדות,
מושכים הלבבות בחבלי מוסר השכל, משמחי לב ומאירות עינים,
וכושל ברכים יקומון, ועל רגליו מעמידות, ונפק מבנייהו אילנא
רבבא ומקיפא, ורב נחמן חסידא שמייה, ואמליך וכתב שופרא
ושבחה ופרושי דקראי ואגדות דרבה בר חנה, זה פרישתו לקדשה
כהאי תנא דבעי פונה. אלו ואלו בנעם מנעמים, נאהבים ונעמים
לקרואים והולכים לתמם, ערבים על און שומעת מחליל ותפת,
מתקים מדבש ונפת. והרב החסיד הנ"ל בקש זאת מידי למחמי
חתימת ידי אכתביה פתוב הדר, בקדש נאדר. ואם אמנם אני איני
כדאי ששלח אלי, ובפרט איככה אוכל וראיתי בדברים העומדים
ברומו של עולם ולא באתי במשפט על כל געלם, תמן מתלין מתליא
אריוותא קומיכון ואתון שאלין לתעליא, אפס כי עז אהבתי כמים
רבים, לא יוכלו לכבות, חבר אני לכל יראי השם וכל קדושי, ואותה

נפשי לעשות רצון צדיק פיוצא בו. אמרת, ויהי מה, ארוצה לפי השעה הנחוצה, והצאתי ראשי פרקים כמציץ מן החרפים ומצאתי בהם דברים של טעם, להם סתרים ינעם, וכל מה שבתוכו מצטרף לקדש ונשאתי את ידי להיות מספים, הולף על דברת גדולי הדור אשר קדמוני. ונמצאתי לאשר בקשוני וחזינא לאצטרופי בצרוף דרבנן, קדישי עליונין, לתורה ולתעודה, ועל ספיר גזרתם ידי הנה גזרה ותופסת עד עשר שנים מיום העלותו על מזבח הדפוס, ונר הקרב ירא לנפשו מחמת תנינים וראש פתנים. ושומע לדברי חכמים ינחל בטוב תמימים. דברי ועירא דמן חבריא, חותם על דבר אמת לסדר "והסרתי מחלה מקרבך ומספר ימיך אמלא" לפרט קטן פראד.

הקטן אפרים זלמן מרגליות מפראד.

תשנר.

ואז בחרף הנה בא הרב הקדוש ר' צבי אריה מאליק גם כן לעיר לעמברג להתרפאות אצל הרופאים, כי סבל ממחלת הראה. וכששמע, שגם רבנו ז"ל הוא נמצא שם, אז בא לבקרו. ודברו ביניהם הרבה. וכשהלך הרב הקדוש ר' צבי אריה מאליק מרבנו ז"ל, ענה ואמר להאנשים, שהיו עמו: "עוד אז לא היתה לי שום השגה באיש הנה (עין לעיל אות שכא), אבל עכשו פבר איני יודע כלום ממנו. וכפי הנראה כלנו נצטרף להתבייש ממנו!" והפליג אז מאד במעלת גדלת רבנו ז"ל ואמר עליו בזה הלשון: "קלוג איז ער אז ויחכם מכל האדם" (מלכים-א ה, יא), איז קארג געזאגט אויף איהם!"^ט.

(ט) הוא חכם כזה אשר הפסוק "ויחכם מכל האדם", זו קמפנות לומר עליו.

תשנה.

אחר-כֵּן חזר ר' יַעֲקֹב מִמַּעַדְוֹדֵיבְקַע הַגִּזְלֵי (עֵינֵי לְעֵיל סִימָן תשמ"ז) אֶל רַבְּנֵי ז"ל וְהִצִּיעַ לוֹ כָּל פְּרִטֵי הַהַדְפָּסָה. וְשָׁלַח רַבְּנֵי ז"ל אֶת ר' דָּוִד, אֶחָד מֵאַנְשָׁיו, אֶל עִיר בְּרֶסֶלַב, שְׂיִתְקַשֵּׁר מִשָּׁם עִם ר' גִּתָּן, (שְׁשֵׁהָה כָּל הַזְּמַן בְּעִיר מְאֵהֲלוֹב), כִּדִּי שֶׁהוּא יְסַדֵּר שְׁעַר וְהַקְדָּמָה, וְכֵן עָשָׂה. וְכֹא ר' דָּוִד אֶל עִיר בְּרֶסֶלַב, וּמִשָּׁם נִתְקַשֵּׁר ר' גִּתָּן לִר' גִּתָּן. וְכֹא ר' גִּתָּן אֶל עִיר בְּרֶסֶלַב סְמוּךְ לְפוֹרִים, וְר' גִּתָּן לִר' דָּוִד עוֹדְדוֹ אוֹתוֹ, שְׂיִסַּע עִמָּהֶם אֶל רַבְּנֵי ז"ל, כִּי רַבְּנֵי ז"ל דִּבְרַ פַּעַם אַחַת כָּל הַלֵּילָה מֵהַדְפָּסַת סִפְרוֹ וְרוֹצֵה, שְׂיִדְפֹּס וְיִתְפַּשֵּׁט בְּעוֹלָם וְכוּ'. אֲדָר ר' גִּתָּן לֹא הָיָה יָכוֹל בְּשׂוּם אִפְּן, כִּי הָיוּ לוֹ אֲז מְנִיעוֹת רַבּוֹת מֵאַשְׁתּוֹ וּמְחֻתָּנוֹ וּמְכָל מִשְׁפַּחְתּוֹ, וְהָיָה אֵי-אֶפְשָׁר לוֹ לְשַׁבֵּר מְנִיעוֹת כֵּאלֹו וּבְכַרְט לְנִסְעַ לְמַרְחָקִים כֵּאלֹו עַד לְעַמְבְּרָג, עַל-כֵּן הִשְׁתַּמְט מֵהֶם רַק סִדֵּר אֶת הַשְּׁעַר וְכֵן כָּתַב הַקְדָּמָה וְעוֹד תִּקַּן הַרְבֵּה תְּקוּנִים בְּסִפְרֵי בְּמָקוֹם שֶׁהָיָה צָרִיךְ תְּקוּן, וְאַחֲרֵי-כֵן חָזַר לְבֵיתוֹ לְעִיר מְאֵהֲלוֹב. וְר' דָּוִד נִפְגַּשׁ עִם ר' יַעֲקֹב מִמַּעַדְוֹדֵיבְקַע, שְׁעָלְיוֹ הִטִּיל רַבְּנֵי ז"ל אֶת הַשְּׁלִיחוֹת לְהַדְפִּיס אֶת סִפְרוֹ, וְהוּא לָקַח אֶת כָּל הַסִּפֵּר עִם הַשְּׁעַר וְהַקְדָּמָה וְכָל הַתְּקוּנִים וְנִסַּע מִשָּׁם לְעִיר אוֹסְטְרֵיָה וְהִתְחִיל לְעַסֵּק בְּהַדְפָּסַת הַסִּפֵּר הַקְדוּשׁ וְהַנּוֹרָא "לְקוּטֵי-מוֹהֲרָן".

תשנו.

עַל חַג הַפוֹרִים: כֹּא ר' שְׁמַעוֹן אֶל רַבְּנֵי ז"ל וְשֵׁהָה אֶצְלוֹ כָּל הַשְּׁבוּעַ שְׁקָדָם פּוֹרִים וְאַחַר פּוֹרִים. וּמְחַמַּת שָׁר' שְׁמַעוֹן הָיָה קְרוֹב מְאֹד עִם רַבְּנֵי ז"ל, (שְׁקוֹרִין הַיִּימִיש'), [כִּי הָיָה הַמְּקָרֵב הָרֵאשׁוֹן שָׁלוֹ, עֵינֵי לְעֵיל סִימָן ס"ז], עַל-כֵּן הָיָה נִכְנָס בְּכָל פַּעַם אֶל חֲדָר רַבְּנֵי ז"ל וְהָיָה עֵייל בְּלֹא בְרִי. וּבְאַחַד הַיָּמִים הוּא כֹא אֶל רַבְּנֵי ז"ל וּמְצָא, שְׁרַבְּנֵי ז"ל סָגוּר בְּחֲדָרוֹ הַמִּיחָד לוֹ, וְאֵי-אֶפְשָׁר לוֹ לְהִכָּנֵס, רַק שְׁמַע

(1) תְּבִירוֹתֵי.

(2) נִכְנָס וְלֹא יוֹצֵא, כְּלוֹמֵר, מִתִּי שְׂרוּצָה.

מבַּעַד הַדִּלְתָּ, שָׂרְבֵנוּ ו"ל בּוֹכָה הֲרֵבָה מְאֹד מְאֹד בְּקוֹל גְּדוֹל. וְעַמְד
 ר' שְׁמַעוֹן עַל-יַד הַדִּלְתָּ מְלֹא פֶתַח וּרְעֵדָה וְלֹא יָדַע מַה זֶה וְעַל מַה
 זֶה. וּפְתָאֵם פֶּתַח רַבְּנוּ ו"ל אֵת הַדִּלְתָּ וְקָרָא לְר' שְׁמַעוֹן, שְׂיִפְנֹס,
 וּדְמַעְתּוֹ עַל לְחַיָּיו, וְנֶאֱנַח רַבְּנוּ ו"ל מְאֹד וְאָמַר: "אֹי לִי! אֵין לִי עִם
 מִי לְהִתְיַעֵץ!" וְשָׂאֵל אוֹתוֹ ר' שְׁמַעוֹן בְּרַעְדָּה: "רַבִּי, מַה קָּרָה?"
 וְסִפֵּר לוֹ רַבְּנוּ ו"ל: "יֵשׁ לִי סֵפֶר בְּבֵיתִי, שְׁאִבְדַּתִּי אֵת אֲשֵׁתִי
 הֲרֵאשׁוֹנָה וּבְנֵי בְשָׁבִיל זֶה, כִּי מָסַר נַפְשׁוֹ בְּעֵבֹר סֵפֶר זֶה. וְעַכְשָׁו אֵינוֹ
 יוֹדֵעַ מַה לַעֲשׂוֹת, כִּי הוּא רוֹאֶה, שֶׁהוּא צָרִיךְ לְהִסְתַּלֵּק כְּאֵן בְּעִיר
 לְעַמְבָּרְג. אַף נִתְגַּלָּה לוֹ, שְׁבָאֵם יִשְׂרָף זֶה הַסֵּפֶר, יְכוּל לְחַיֹּת עוֹד."
 [וְעַל-כֵּן הָיָה רַבְּנוּ ו"ל מְסַפֵּק וְלֹא יָדַע לְתַת עֲצָה בְּנַפְשׁוֹ מַה לַעֲשׂוֹת,
 כִּי הָיָה צָר לוֹ מְאֹד לְשִׂרְף זֶה הַסֵּפֶר הַקְּדוֹשׁ וְהַנּוֹרָא מְאֹד אֲשֶׁר מָסַר
 נַפְשׁוֹ בְּעֵבֹרוֹ וְאִבְדַּתוֹ וּבְנֵיו בְּעֵבֹרוֹ, וְזֶה הָיָה הַסֵּפֶר הַנִּזְכָּר (בְּסִימָן
 תַּקֻּפָּח). וְעַצְמָם קִדְּשָׁת וְנוֹרְאוֹת שֶׁל זֶה הַסֵּפֶר, אֵי-אֶפְשָׁר לְדַבֵּר מִזֶּה
 כְּלָל. וְאִם הָיָה נִשְׁאָר זֶה הַסֵּפֶר בְּעוֹלָם, הָיָה רוֹאֵין גְּדֻלַּת רַבְּנוּ ו"ל,
 עֵין לֹא רָאָתָה וְכוּ' עֵין בְּעֵין, כִּי הָיָה סֵפֶר נוֹרָא וְנִפְלָא עַד מְאֹד].
 וְתַכְּף וּמְדִד בְּשִׁמְעָר ר' שְׁמַעוֹן זֹאת אָמַר לְרַבְּנוּ ו"ל: "בְּנוֹדָאֵי בְּלֵי שׁוּם
 סִפְקוֹת, אִם יֵשׁ אֵיזוֹ סִבְרָה, שְׁחִיִּיכֶם תְּלוּיִים בְּזֶה, בְּנוֹדָאֵי טוֹב יוֹתֵר
 לְשִׂרְף הַסֵּפֶר, כְּדֵי שֶׁתִּשְׁאָרוּ בְּחַיִּים עִמָּנוּ!" וְהִשִּׁיב לוֹ רַבְּנוּ ו"ל
 בְּבִכְיָה: "כֵּן הוּא, וְנִכּוֹן הַדְּבָר אֲשֶׁר, שְׂאֵם יִשְׂרָף זֶה הַסֵּפֶר, יִהְיֶה לִי
 עוֹד אֲרָכָא לְחַיֹּת בְּעוֹלָם הַזֶּה עוֹד אֵיזוּה זְמַן, אֲבָל אֶף-עַל-פִּי-כֵן צָר
 לִי מְאֹד לְשִׂרְפוֹ, כִּי אֵין אַתָּה, ר' שְׁמַעוֹן לְעַ, (כֶּף קָרָא לוֹ רַבְּנוּ ו"ל),
 יוֹדֵעַ גְּדֻלַּת יְקֻרַת קִדְּשָׁתוֹ שֶׁל זֶה הַסֵּפֶר, וְאֲנֹכִי אִבְדַּתִּי בְּעֵבֹר סֵפֶר זֶה
 אֲשֵׁתִי הֲרֵאשׁוֹנָה וּבְנֵי וְכַמָּה יִסּוּרִים עֲצוּמִים סְבֻלְתִי כִּכְר בְּעֵבֹר זֶה!"
 וּבַתוֹךְ דְּבָרָיו בָּכָה רַבְּנוּ ו"ל הֲרֵבָה מְאֹד מְאֹד. וּבַתוֹךְ שֶׁהֵם מְדַבְּרִים
 יַחַד, הֵינּוּ רַבְּנוּ עִם ר' שְׁמַעוֹן, בָּא הַדּוֹקְטוֹר אֶל רַבְּנוּ ו"ל. וְנִבְהַל
 הַדּוֹקְטוֹר מְאֹד וְאָמַר לְרַבְּנוּ ו"ל: "הֲלֹא אֲסוּר לָכֶם עַכְשָׁו לְבַכּוֹת
 כָּל-כֶּף וּלְבַלְבֵּל אֵת הַרְאָה שְׁלָכֶם?" וְרַבְּנוּ ו"ל לֹא עָנָהוּ, וְהִלֵּךְ לוֹ
 הַדּוֹקְטוֹר, רַק אָמַר לְר' שְׁמַעוֹן, שְׂלֵא יַעֲזוּב אֵת רַבְּנוּ ו"ל וְלֹא יִתֵּן לוֹ
 לְבַכּוֹת כָּל-כֶּף. וְר' שְׁמַעוֹן לֹא הָיָה יְכוּל לְדַבֵּר עִם רַבְּנוּ מְרַב צַעַר
 וּכְאֵב לְבוֹ, אֵיךְ שֶׁרָאָה בְּכִית רַבְּנוּ ו"ל, שְׁבָכָה וְהוֹרִיד דְּמַעוֹת כְּנַחַל.

וּבִתְוֹךְ בְּכִיתוֹ עָנָה וְאָמַר רַבְּנּוּ וְ"ל לְר' שְׁמַעוֹן: "אֹיֵב אֲזוּי, זָאל זַיִן
 וּוִי דוּ זְאָגָסְט! ל, אִם כֵּן אֵיפֹה הָא לָךְ הַמִּפְתַּח שֶׁל הַקְּאָמַדְעִי שְׁלִי,
 וְלָךְ מֵהָר, חוּשָׁה, אַל תַּעֲמַד וּשְׂכַר עֲגָלָה לְעִיר בְּרֶסֶלֶב, וְאַל יַעֲצֹרְךָ
 הַגָּשָׁם וְהַשֶּׁלֶג, וְרוּץ מֵהָרָה, חוּשָׁה לְעִיר בְּרֶסֶלֶב וְתָבֹא לְשֵׁם וְתַכְּנֵס
 אֶל בֵּיתִי, וְשֵׁם בְּהַקְּאָמַדְעִי מִנַּחַת סֵפֶר אֶחָד בְּכִתִּיבַת יָדִי, וְעַל יָד
 הַקְּאָמַדְעִי מִנַּחַת הַתְּבָה שֶׁל בֵּיתִי אָדֹל, וְשֵׁם מִנַּח עוֹד סֵפֶר אֶחָד,
 וְהִיא הַהֶעֱתָקָה שֶׁל הַסֵּפֶר הַזֶּה, שֶׁהֶעֱתִיק לְפָנַי ר' גַּתָן. וְתַקַּח אֶת
 שְׁנֵיהֶם וְתִשְׂרֹף אוֹתָם. וְהִנֵּה, ר' שְׁמַעוֹן לַע, אֲנִי מִזְהִיר אוֹתָךְ מֵאֵד
 מֵאֵד, לְבַל תִּהְיֶה חֶכֶם בְּזֶה וְאַל תִּשְׁנֶה כְּלוּם מִכָּל אֲשֶׁר הִזְהַרְתִּיךָ, כִּי
 חַיִּי תְלוּיִים בְּזֶה, וְאַל יַעֲלֶה בְּדַעְתְּךָ לְהַשְׁאִיר אֵלָיו עֲלִים מִסֵּפֶר זֶה! וְ"
 וְתַכְּךָ וּמִיד הַבְּטִיחַ ר' שְׁמַעוֹן לְרַבְּנּוּ וְ"ל, שֶׁיַּעֲשֶׂה כְּכֹל אֲשֶׁר צִוְּהוּ.
 וְרָץ ר' שְׁמַעוֹן לַחוּץ בְּבִהְלָה וּשְׂכַר עֲגָלָה אַחַת בִּיקָר גְּדוֹל, שֶׁתַּקַּח
 אוֹתוֹ לְעִיר בְּרֶסֶלֶב. וְהַתְּחִיל לְנַסֵּעַ. וּכְשֶׁהִגִּיעַ לְעִיר דְּאֲשִׁיב, שֶׁהִיא
 סְמוּךְ לְעִיר בְּרֶסֶלֶב, נָפַל ר' שְׁמַעוֹן פְּתָאֵם עַל הָאָרֶץ שֶׁם וְהַתְּעַלֵּף
 וְנַחֲלָה מֵאֵד, כִּמְעַט שְׁגוּעַ אִזּוּ. וְהִבִּין תַּכְּךָ־וּמִיד, שֶׁהֲלֹא דָבָר הוּא,
 [וְהַבְּעַל־דָּבָר רוּצָה לְמַנְעוֹ מִלְּקַיֵּם דְּבָרֵי רַבְּנּוּ וְ"ל, כִּיְדוּעַ לְנוּ כְּבָר,
 שֶׁעַל כָּל דְּבָר קָטָן, שֶׁצִּוְּהוּ רַבְּנּוּ וְ"ל לַעֲשׂוֹת, יֵשׁ עַל־זֶה אֲלָפִים
 וּרְבֻבוֹת מְנִיעוֹת גְּדוֹלוֹת מֵאֵד, בְּפָרֵט עַל דְּבָר גְּדוֹל כְּזֶה, שֶׁכָּל חַיִּי
 רַבְּנּוּ וְ"ל תְלוּיִים בְּזֶה), עַל־כֵּן צִוְּהוּ ר' שְׁמַעוֹן לְכַמֵּה אֲנָשִׁים, שֶׁעֲמָדוּ
 סְבִיבוֹ, שֶׁיִּרְמּוּ וְיִנְיחוּ אוֹתוֹ כִּף כְּמוֹ שֶׁהוּא עַל הָעֲגָלָה וְיִבְלִיּוּ אוֹתוֹ
 עַד עִיר בְּרֶסֶלֶב. וּכְוִנְתּוֹ הִיָּתָה, אֲפִלּוּ שֶׁהוּא צָרִיךְ חַס וְשְׁלוֹם לְמוֹת,
 לְפָחוֹת יִגִּיעַ לְעִיר בְּרֶסֶלֶב וְשֵׁם יִצְוֶה אֶת מִישֶׁהוּ, שֶׁיִּקְיֵם אֶת רְצוֹן
 רַבְּנּוּ וְ"ל. וְכֵן עָשׂוּ וְהִנְיָחוּ אוֹתוֹ עַל הָעֲגָלָה כְּמוֹ שֶׁהוּא, אִף שֶׁהִרְבֶּה
 אֲנָשִׁים רְצוּ לַעֲכָבוֹ: "אֵיךְ תּוּכְלוּ לְנַסֵּעַ בְּסַכְּנַת גַּפְשׁוֹת כְּזוֹ, כִּמְעַט
 שֶׁתִּגְוְעוּ חַס וְשְׁלוֹם?! אֲבָל הוּא הִתְעַקֵּשׁ מֵאֵד וְנַסֵּעַ מִשָּׁם. וְתַכְּךָ
 וּמִיד כְּשֶׁנִּכְנְסָה הָעֲגָלָה אֶל עִיר בְּרֶסֶלֶב, תַּכְּךָ הִבְרִיא, כְּמוֹ שֶׁלֹּא אָרַע
 עִמּוֹ דְּבָר. וְתַכְּךָ נִכְנַס אֶל דִּירַת רַבְּנּוּ וְ"ל, (כִּי רַבְּנּוּ וְ"ל גַּתָן לוֹ

(ל) אם כן, שִׁיחָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר!

(מ) הַשְּׂדָה [אַרְוִן].

המפתח), ולקח את שני הספרים ושרפם, [ועל-כן נקרא ספר זה, שהוא ספר השני, בשם "ספר הנשרף", (עין לעיל בסימן תקפ"ח), כי רבנו ז"ל צוה לשרפם].

תשנו.

ואחר-כך חזר ר' שמעון אל עיר לעמברג לבשר לרבנו ז"ל, שעשה שליחותו. וכשבא ר' שמעון אל רבנו ז"ל, ענה ואמר לו רבנו ז"ל: "הספר הזה, (הינו "ספר הנשרף"), כבר לא יהיה עוד בעולם, אבל הספר, שמדפיסים עכשו, (הינו ספר לקוטי-מוהר"ן), ידפס ויחזר וידפס כמה וכמה פעמים, ואני אעמד מן הצד ואסתכל על-זה וכו'!" [חבל על דאבדין, בעונותינו הרבים, על הספר שנשרף, כי זו אבדה שאינה חוזרת. ור' נתן אמר: "אם הספר הזה היה מתפשט בעולם, היו רואים עין בעין גדלת רבנו ז"ל!"]

תשנח.

ור' שמעון נשאר כבר שם בעיר לעמברג עם רבנו ז"ל כל הזמן, עד שחזר רבנו ז"ל אל ביתו.

תשנט.

ערב פסח: נולד לר' נתן בן, ונכנס לבריתו של אברהם אבינו, עליו השלום, בשביעי של פסח, ונקרא שמו יצחק. וחותנו כבר חלה את חליו לעת זקנתו ולא היה יכול להפנס לבית-הפנסת להיות סנדק, כי כבר היה חלוש כח מאד.

תשס.

יום א' לסדר אומר, "א באיר: שלח רבנו ז"ל מכתב אל ר' יעקב ממערודיבקע, כי בשור לרבנו ז"ל, שהספר נדפס כבר, ורצה מרבנו ז"ל מעות להמדפיסים.

וזו לשונו הקדושה:

בעזרת ה' יתברך,

יום א' אָמר, כ"ו לְמִסְפַּר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל תִּקְס"ח פֶּה לְבוּב. לְמִ' שְׁלוֹם וַיֵּשַׁע רַב לְאַהוּבֵי, יְדִידֵי, הֵלֵא הוּא הַרְבֵּנִי, הַמְּפָלֵא וְכו', מוֹרְנוּ הַרְבֵּ ר' יַעֲקֹב, גֵּרוֹ יְאִיר.

הַגִּיעֵנִי מִכְתָּבְךָ זֶה פַּעַם שְׁנִית. וּבִמְכַתֵּב הָרִאשׁוֹן הָיוּ מְנַחִים הַקְּדָמוֹת שֶׁל יְדִידֵי מוֹרְנוּ הַרְבֵּ נִתְּן מְנַעֲמָרוּב. וְכַעַת הַגִּיעֵנִי פַּעַם שְׁנִית אֲגִרָת מִמְעֲלָתוֹ הַרְמָה, וּבְתוֹכוֹ מִנַּח הַכְּתָב שֶׁל הַדְּפוּס. וְגַם מְעֲלָתוֹ כּוֹתֵב לִי, שְׁאֲשַׁלַּח עַל־זֶה לֹא פְחוֹת מִמָּאָה אַדְמִים, וְתַמָּה אֲנִי עַל מְעֲלָתוֹ, אֵיךְ אֵינִי כּוֹתֵב עַל־יְדֵי מִי אֲשַׁלַּח וְלִיד מִי אֲשַׁלַּח וְעַל שֵׁם מִי אֲשַׁלַּח. וְגַם תַּמָּה אֲנִי עַל מְעֲלָתוֹ עַל אֲשֶׁר לֹא כָּתַב לִי סְכוּם הַסְּפָרִים מִהַדְּפָסָה: אֶלֶף אוֹ יוֹתֵר, וְגַם עַל אֵיזָה גֵּיר: עַל שְׂרִיב אוֹ עַל רְגָאֵהֶל, וְכַמָּה יִהְיֶה עַל שְׂרִיב וְכַמָּה יִהְיֶה עַל רְגָאֵהֶל, וְכַמָּה מְעֲלָתוֹ נוֹתֵן לְהַמְדְּפִים שְׂכָר הַדְּפָסָה מְכָל בּוֹיגִין, וְכַמָּה יִהְיֶה מַחְזִיק זֶה הַסְּפָר כַּמָּה וְכַמָּה בּוֹיגִין. וְכֵן מְעֲלָתוֹ יְכַתֵּב לִי מְכָל הַפְּרָטִים כַּמְפָּרֵשׁ עַל־יְדֵי מְקַדֵּם. וְאוֹדוֹת שְׂפָתַי לִי מְעֲלָתוֹ, שֵׁישׁ לוֹ יְסוּרִים מִהֶרֶב, וְגַם מֵהַיֵּשׁוּב רּוֹצֵה לְהַדְּפִים בְּתוֹךְ הַסְּפָר אֵיזָה דְּבָרִים מְשָׁלוּ, הֵלֵא הַכֹּל מִסְרָתִי לִידָךְ וְהַכֹּל בְּרִשׁוֹתְךָ. בְּכֵן אִם אֶתָּה מְבִינֵתְךָ, שְׂאִין אֶתָּה צָרִיךְ לְהֶרֶב, חֲדַל מִמֶּנּוּ. וְאִם אֶתָּה צָרִיךְ לוֹ, אֲנִי מְזַהֵיר אוֹתְךָ, שְׁלֹא יִנִּיחַ לְדְפוּס אֶפְלוֹ אוֹת אַחַת מְשָׁלוּ, שְׁלֹא יִתְעַרֵּב זֶר בְּתוֹךְ הַסְּפָר. וְאֵלוֹ שְׁנֵי הַקְּדָמוֹת, שְׁשַׁלַּחְתָּ לִי, הוּא יֵשֶׁר בְּעֵינֵי הַקְּטָנָה. וְאוֹדוֹת הַהַסְּפָמוֹת דְּבַרְתִּי עִם הַרְבֵּ, שְׁלֹא יִחְשַׁב זֹאת וְכו'. וְאוֹדוֹת שְׂפָתַי לִי מְעֲלָתוֹ, שְׁגִיסוֹ שֶׁל הַמְדְּפִים, הֵלֵא הוּא הַרְבֵּנִי, הַמְּפָלֵא וְכו', מוֹרְנוּ הַרְבֵּ ר' מִשָּׁה, גֵּרוֹ יְאִיר, הוּא עוֹשֶׂה לָךְ טוֹבוֹת, בְּעִזְרַת־הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, אֲשַׁלֵּם לוֹ חֲטִיבָה מוֹל חֲטִיבָה. וְהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ יִתֵּן לָךְ כַּח בְּגִשְׁמִיּוֹת וּבְרוּחָנִיּוֹת, שְׁתִּגְמַר אֶת הַהַדְּפָסָה בְּלִי שׁוּם עֲכוּב. וְאוֹדוֹת בְּרִיאוֹת גּוֹפֵי מֵהוֹדְעָנָא, שְׁזֶה כַּמָּה יָמִים שְׁנַתְחַזְקֵתִי

מַעַט, אָבֵל עֲדִין צָרִיף לְרַחֲמִים גְּדוֹלִים, וּמֵאֵן דְּרַחֲמִים לִי, לִיבְעֵי עָלַי רַחֲמִים.¹

כֹּה דִבְרֵי אוֹהֵב נִפְשָׁךְ דּוֹרֵשׁ שְׁלוֹם תּוֹרְתְךָ
נַחֲמֵן בֵּין מוֹרְנוּ הָרַב שְׁמַחָה יִצ״ו

גַּם אֶפְצֵשְׁקֵעֵן דֵּי בְּרִיבִילְךָ² עַל-יְדֵי הַבֵּי דְאָר כָּל אֶחָד לְמִקּוּמוֹ.

תשסא.

וְהַדְּפַסַת הַלְקוּטֵי-מוֹהַר״ן הַקְּדוֹשׁ וְהַנוֹרָא הַתַּחֲלִילָה בֵּין פּוּרִים
לְפַסַח וְנִמְשָׁכָה עַד סוֹף הַקַּיִץ וְנִשְׁלַחָה מֵעִיר אוֹסְטְרָהָא לְעִיר
בְּרֶסֶלַב. וְנִדְפְּסוּ אַז אֶלְף סְפָרֵי ״לְקוּטֵי-מוֹהַר״ן״. וּבַתְּחִלָּה נִדְפְּסוּ
בְּעֶרְךָ מֵאָה שְׁעָרֵי הַסְּפָר בְּטַעוֹת שְׁנַת הַדְּפוּס, שְׁיִצָּא תַקְס״ו כָּךְ:
״לְסַדֵּר וּפְרֹט הַנְּגִי נוֹתֵן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם לְפָרֵט קָטָן״ — עַל-בֵּן
הַדְּפִיסוֹ שְׁעַר חֲדָשׁ בְּשִׁנוֹי אַחֵר לֹא כְמוֹ הָרֵאשׁוֹן, וְנִכְתַּב כָּךְ: ״לְסַדֵּר
וּלְפָרֵט הַנְּגִי נוֹתֵן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם לְפָרֵט קָטָן״, שֶׁהוּא תַקְס״ח.
גַּם בַּדְּפוּס הַזֶּה נִדְפְּסָה הַתּוֹרָה הָרֵאשׁוֹנָה ״אַשְׁרֵי תְּמִימֵי דְרַךְ״ בְּשִׁנוֹי
נֶסַח מִמֶּה שְׁיִישׁ לָנוּ הַיּוֹם, וְעֲדִין לֹא נִדְפְּסוּ כָּל הַמְּרָאֵי-מִקּוּמוֹת שֶׁל
פְּסוּקֵי תַנ״ךְ וּמֵאֲמָרֵי חַז״ל בְּגִמְרָא וּבַמְדְרָשִׁים וּבִזְהַר הַקְּדוֹשׁ, וְכֵן
לֹא הָיָה פְּסוּק בְּתוֹךְ הַתּוֹרוֹת וְכוּ׳ וְעוֹד שְׁנוּיִים.

תשסב.

יּוֹם א׳, י״ז בְּסִינּוֹן: נֶסַע רַבְּנוּ ז״ל מֵעִיר לְעַמְבֶּרְג כְּדֵי לְחַזֵּר
לְבֵיתוֹ שְׁבַעִיר בְּרֶסֶלַב. וְנֶסַע דְרַךְ עִיר בְּרָאד, (שֶׁהִיא בְּמֶרְחָק שֶׁל 60
קִילוֹמֶטְרִים מֵעִיר לְעַמְבֶּרְג בְּעֶרְךָ). וּכְשֶׁהִגִּיעַ לְעִיר בְּרָאד, נִתְמַהֲמָה
שָׁם בְּעֶרְךָ שְׁנַי שָׁבועוֹת בְּבֵית חֲמִיו ר׳ יְחִזְקִאל טְרַאכְטִינְבֶּעֶרְג.

(ג) וּמִי שְׂאוּהֵב אוֹתִי, שְׁיִבְקֵשׁ עָלַי רַחֲמִים.
(ס) לְשַׁלַּח אֶת הַמַּכְתָּבִים.

וְהַדּוֹקטוֹרִים הִזְהִירוּ אוֹתוֹ מְאֹד, שְׁלֹא יִסַּע שׁוּם נְסִיעָה, כִּי קָשָׁה לוֹ הַנְּסִיעָה מְאֹד מְרַב כְּבֹד הַחֹלְאֵת שְׁלוֹ, וְשְׂאִי-אֶפְשָׁר לוֹ לִסַּע כִּי אִם פְּרָסָה אַחַת בְּיוֹם, אִךְ רַבְּנוּ ז"ל לֹא חָשַׁשׁ לְדַבְרֵיהֶם כָּלֵל רַק נָסַע בְּזֵרִיוֹת גְּדוֹלָה כְּדַרְךְ הַסּוֹחֲרִים כַּמָּה וְכַמָּה פְּרָסָאוֹת בְּיוֹם אֶחָד.

תשסג.

יוֹם ג', ג' בְּתַמְמוֹז: נָסַע רַבְּנוּ ז"ל מֵעִיר בְּרָאד וְהִגִּיעַ בְּיוֹם ו' עָרַב-שַׁבַּת-קֹדֶשׁ לְסִדֵּר חֲקַת בְּעִיר יֶאֱנוֹב, (שֶׁהִיא בְּמִרְחָק שֶׁל 150 קִילוֹמֶטְרִים מֵעִיר בְּרָאד בְּעֵרֶף).

תשסד.

שַׁבַּת-קֹדֶשׁ פְּרֻשֶׁת חֲקַת, ז' בְּתַמְמוֹז: שָׁבַת רַבְּנוּ ז"ל בְּעִיר יֶאֱנוֹב. וְשֵׁם הָיָה רַבְּנוּ ז"ל נַעֲלָם מְכַל אֲנָשֵׁי הָעִיר, וְלֹא הִרְגִּישׁוּ כָּלֵל, שֶׁהִגִּיעַ רַבְּנוּ ז"ל לָעִיר.

תשסה.

וּבְמוֹצָאֵי-שַׁבַּת-קֹדֶשׁ: הָיָה רַבְּנוּ ז"ל יָרַח פְּרָכּוֹ בְּכָל שְׁבוּעָה וְהִתְבּוֹדַד כָּל הַלַּיְלָה עַד עֲלוֹת הַשַּׁחַר.

תשסו.

יוֹם א' פְּרֻשֶׁת בְּלֶק: הִתְפַּלֵּל רַבְּנוּ ז"ל וְחִיקֵן כְּדַרְכּוֹ תָּמִיד. וְחִתְּףָּ וּמִיד הִזְדַּרְזוּ מִשָּׁם לְנִסֵּעַ אֶל בֵּיתוֹ בְּעִיר בְּרֶסְלָב, (שֶׁהִיא בְּמִרְחָק שֶׁל 50 קִילוֹמֶטְרִים מֵעִיר יֶאֱנוֹב בְּעֵרֶף). וּכְשֶׁהִגִּיעַ לְכַפָּר וּוּאֲרִיגִיוּוִיצֶע, (שֶׁהִיא בְּמִרְחָק שֶׁל 52 קִילוֹמֶטְרִים מֵעִיר בְּרֶסְלָב בְּעֵרֶף), פְּתָאם רָאָה אוֹתוֹ אֶחָד מֵאֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמְנוֹ וְקַפֵּץ עַל הָעֵגְלָה שֶׁל רַבְּנוּ ז"ל מְרַב שְׂמִחָה וְחִדּוּהַ, כִּי לֹא רָאָה כְּבָר אֶת רַבְּנוּ ז"ל כְּמַעַט שָׁנָה, (כִּי רַבְּנוּ ז"ל נָסַע לָעִיר לְעַמְבֵּרְג חִבְרָת-וּמִיד אַחַר סְכוּת, עֵינָי לָעִיל סִימָן תשכ"ח). וְעַכְשָׁו פְּתָאם רָאָה אֶת רַבְּנוּ ז"ל, וְעַל-כֵּן קַפֵּץ עַל הָעֵגְלָה

שֶׁל רַבְּנוּ ז"ל מֵרַב שְׂמֻחָה וְאַהֲבָה וְנָתַן שְׁלוֹם לְרַבְּנוּ ז"ל וְנָשַׁק יָדוֹ
הַקְּדוּשָׁה וְהַחֲיָה אֶת רַבְּנוּ ז"ל מְאֹד מְאֹד.

תשסז.

לַעֲת עָרַב הִגִּיעַ רַבְּנוּ ז"ל לְעִיר בְּרֶסֶלֶב. וַיֵּצְאוּ לַקְּרֵאתוֹ כָּל אַנְשֵׁי
הָעִיר, כִּי תַכְּף-וּמִיד, כְּשֶׁבֵּא רַבְּנוּ ז"ל לְשַׁעְרֵי הָעִיר, נַעֲשֶׂה רַעַשׁ,
שֶׁרַבְּנוּ ז"ל בָּא. וְחִבְרָא חִבְרָא אֵית לֵיה, וְתַכְּף וּמִיד נִתְפָּרְסִים בְּכָל
הָעִיר, שֶׁרַבְּנוּ ז"ל הִגִּיעַ. וּבָאוּ פְּלִם לְקַבֵּל פְּנָיו הַקְּדוּשׁוֹת. וּכְשֶׁנִּכְנס
רַבְּנוּ ז"ל אֶל בֵּיתוֹ, וְהָיוּ אָז הַמּוֹן רַב מְאַנְשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ וּמְאַנְשֵׁי הָעִיר.
וְדַבֵּר רַבְּנוּ ז"ל אָז הִרְבֵּה וְהִתְחִיל לְסַפֵּר קִצַּת מְנֻסֵּעָתוֹ וְאָמַר:
"כְּשֶׁנִּסְעָתִי מִלְּעַמְבֶּרְגַּעַד עַד כְּפָר וּוְאַרְנִיּוּיָצֶע, הָיִיתִי דוֹמָה בְּעֵינַי כְּמוֹ
חוֹנֵי הַמְּעַגֵּל, שֶׁיִּשָּׁן שִׁבְעִים שָׁנָה. וְהָיִיתִי סְבוּר, שֶׁכָּבֵר שָׁכַחוּ אוֹתִי.
וּבְבוֹאֵי לְכָפֵר הַנַּ"ל קִפֵּץ עַל הַעֲגֵלָה אֲצִלִּי הָאִישׁ הַנַּ"ל וְהוּא הַחֲיָה
אוֹתִי מִמָּשׁ, כִּי רָאִיתִי, שֶׁעֲדִין זוֹכְרִים אוֹתִי!" וְאָמַר: "אֲנִי דוֹמָה
עֲכָשׁוּ כְּגִמּוֹל עָלַי אִמּוֹ".

תשסח.

וְאַחֲרֵי-כֵן הִתְחִיל לְסַפֵּר מִגְּדֹל הַיִּסּוּרִין, שֶׁהָיוּ לוֹ בְּעִיר לְעַמְבֶּרְגַּעַד
בְּעֵת טְפוּלוֹ עִם הַדּוֹקְטוֹרִים. עָנָה וְאָמַר: "הַדְּבָר הַזֶּה דוֹמָה כְּמוֹ מִי
שֶׁיֵּשׁ בּוֹ צָרָה גְּדוֹלָה לְהַעֲוֹלָם וְכוּ', וְחִטְפוּ אוֹתוֹ וְהִנִּיחוּ בַּחֲדָר: "שֵׁב
כָּאן!" שֶׁלְקָחוּ אוֹתִי וְהוֹשִׁיבוּ אוֹתִי בְּעֵלְיָה הַשְּׁלִישִׁית אוֹ הַרְבִּיעִית
הַגְּבוּוּהָה מְאֹד וְכוּ'. הֲלֹא הָיִיתִי דוֹמָה כְּמוֹ סוֹחֵר הַיּוֹצֵא לְשׁוּק, וַיֵּשׁ
לוֹ כְּמָה דְּבָרִים לַעֲשׂוֹת וְלְחַטֵּף מִשָּׂא וּמִתֵּן זֶה וְזֶה וְכוּ'. אֲפֹלוּ
כְּשֶׁאָמְרוּ לִי, שֶׁאֲנִי צָרִיף לְנוֹחַ וְלַפּוֹשׁ עֲצָמִי, לֹא הָיָה נִכְנָס בְּאָזְנִי מֵה
הִיא מְנוּחָה וּנְפִישָׁה, כִּי צָרִיכִין רַק לַעֲשׂוֹת תְּמִיד תְּמִיד. וְעַתָּה אֲנִי
צָרִיף לְשִׁמּוֹר עַת הָאֲכִילָה וְשָׁנָה וְכִיּוֹצֵא מִחֲמַת הַחוֹלְאָת. הִנֵּה לִי גוֹף
יָפֵה, שֶׁלֹּא הָיָה תוֹבֵעַ וְדוּחַק עֲצָמוֹ כְּלָל — עֲכָשׁוּ אֲנִי צָרִיף לְשִׁמּוֹר
אֶת הָעֵת שֶׁל הָאֲכִילָה וְכוּ'. וְהַיִּסּוּרִים, שֶׁהָיוּ לִי שָׁם, אֵין לְבָאֵר
וְלִשְׁעַר כְּלָל. וְאֵין צָרִיף לֹאמַר מֵה שֶׁעָבַר עָלַי בְּרוּחַנִיּוֹת, כִּי קִבַּלְתִּי

רפואות והייתי שותה חינא. ושם במדינת חינא^א כופרים לגמרי ואומרים: 'לית דין ולית דיין' וכיוצא שאר הרפואות ממקומות האחרים, שיש שם שאר אפיקורסות. וכשבא כל זה בתוך מעיו, נעשה מזה מה שנעשה, פי היה צריך, שיבוא הסם הבא משם בתוך מעיו, כדי להכניע את הפפירות והאפיקורסות הבאות מכל המדינות, ששתה את הרפואות והעשבים הבאים משם, וכיוצא בשאר סמים. (מזה יוכל המבין להבין קצת מעסקו ברפואות מלבד שאר סודות נשגבים, שהיו לו בכל דרכיו והנהגותיו, אבל על שאר העולם הזהיר מאד בדרך עצה טובה להתרחק מרפואות ומדוקטורים. ומאז הרבה לדבר נגד הדוקטורים, פי הבין, שהפל שקר, והם בעצמם אינם יודעים כלום).

תשסט.

ואמר, שמי שיש לו חולה בתוך ביתו חס ושלום, אם היה אחד בא אצלו והיה אומר לו, שיתן לחולה הפאה גדולה עם עץ עב, שקורין דראנג^ב, בודאי היה נבהל מזה. והרי כשמוסר את החולה ביד הדוקטור, הרי הוא כמוסר אותו לרוצח ממש, פי רפואותיו בודאי תזקנה לו יותר מהפאת הרוצח, ואיך יתנצה להמית החולה בידיים. וכי בשביל שהוא מכרח לעשות אינה דבר לחולה להשתדל בהצלתו, על-כן הוא מוסרו להדוקטור. אם פן יקרא אחד, שיפה את החולה תכף מפת רציחה, והבן היטב.

תשע.

ואז ספר רבנו ז"ל, שכבר היה בעולם מלך אחד, שהרג כל הדוקטורים שבמדינתו, מאחר שהם מוזיקים מאד את בני אדם. ואמר בדרך צחות, שלמלאך המות קשה מאד להמית בעצמו, פי

(ע) סיז.

(ב) גרש.

כל העולם תלוי בו, וקשה וכבד עליו לעשות הכל בעצמו — על-כן העמיד שלוחים במקומו בכל מקום, והם דוקטורים בגשמיות, ומפרסמים של שקר ברוחניות, כי הם ממיתים בני-אדם הרבה מאד. אשרי מי שמתרחק מהם ומחזיק עצמו בהשם ותברך לסמוך עליו ותברך לבד.

תשעא.

ערכ-שבת-קדש פרשת בלק, י"ג בתמוז: הגיע ר' נתן לעיר ברסלב לקבל פני רבנו ז"ל, (פי תכף-ומיד כששמע, שרבנו ז"ל הגיע חזרה, הזדרזו מאד ונסע לעיר ברסלב מעיר מאהלוב, ששהה שם). ותכף ומיד כשנכנס אל רבנו ז"ל וקבל שלום כנהוג, והיה אז רבנו ז"ל חלוש כח מאד מאד — אף-על-פי-כן דבר עמו רבנו ז"ל הרבה, איך שהוא מכרח להסתלק. ונבהל ר' נתן מאד, ואמר לו רבנו ז"ל: "אל תתפחד, כי אני לא אעזב אתכם! אהיה תמיד ביניכם!" וספר לו רבנו ז"ל קצת ממה שעבר עליו בלעמברג, ואיך שהיה כבר מוכן שם להסתלק, כי לא היה לו שום פחד. והתפאר הרבה, איך היה חזק בענין זה, שהיה מוכן להסתלק בלי שום אימה ופחד, אף לא היה רוצה לשכב שם. אף-על-פי ששם מנחים גדולי עולם וצדיקים מפרסמים מאד — אף-על-פי-כן לא היה לו ניחא לשכב שם, מחמת שהוא רחוק מאנשי-שלוֹמנו, ולא יבוא שום אחד על קברו, ולא יהיה להם עסק ועבדא עם קברו. ואמר: "מהאי טעמא לא רציתי לנסע עוד פעם לארץ-ישראל, כי לא יהיה להם שום עסק עם קברו". ורמז בדבריו הקדושים, שכשאחד יבוא על קברו ויאמר קפיטיל תהלים בהתעוררות הלב, יהיה לו תענוג גדול מזה. ועשה תנועות בגופו ובעצמותיו אז ורמז, שיהיה לו חלוץ עצמות אז בקברו, כשיאמרו תהלים על קברו ויש בכל זה עוד רזי דרזים, סתרי נסתרות]. ור' נתן עמד נבהל ונשתומם והיה בצער גדול בשמעו דבורים אלו, ורבנו ז"ל חזקו אז הרבה הרבה בדבוריו הנעימים והאיר בו תקנה גדולה, שלא יעזב אותנו ותמיד יהיה ביננו.

וְחָזַר וְאָמַר לְפָנָיו בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "הַבַּעַל-שֵׁם טוֹב הַקְּדוֹשׁ וּמְלִמְדוֹ
הַקְּדוֹשִׁים עָשׂוּ וּתְקַנּוּ (בְּדַבְרֵיהֶם וּבְסִפְרֵיהֶם הַקְּדוֹשִׁים) מִה שֶׁתְּקַנּוּ.
וְאַחַר-כֵּן כְּשֶׁנִּפְטְרוּ וְנִסְתַּלְּקוּ, נִפְסַק הַדָּבָר, הֵינִי הַהֶאֱרָה שֶׁהֵאִירוּ
בְּתַלְמִידֵיהֶם וְהַחֲזִירוּם לַהֵשֵׁם יִתְבָּרַךְ לֹא נִמְשָׁכָה מִדּוֹר לְדוֹר בְּקִ
נִפְסָקָה — וְאֲנִי רוֹצֶה לַעֲשׂוֹת עֲנִיָּן, שִׁיְהִיָּה לוֹ קִיּוּם לְעַד". וּבַתּוֹךְ
דְּבָרָיו עָנָה וְאָמַר: "מִיִּין פְּיִיעֵרִיל וְעֵט שׁוִיִן טְלוּאִין בִּיז מְשִׁיחַ וְעֵט
קוּמְעֵן"^צ. וְדַבֵּר אֲזַי בְּתַקְוָה חֲלֻשָׁתוֹ הִרְבָּה עִם ר' נִתָּן וְרַמְזוֹ לוֹ רְמִזִּים
נִפְלְאִים, אִיךָ שֶׁיִּמְשֹׁךְ עֲנִיָּנוּ לְדוֹרֵי הָרוֹת. וְחִזַּק וְאָמַץ מְאֹד מְאֹד אֶת
ר' נִתָּן, שִׁיְהִיָּה חֲזַק בְּדַעְתּוֹ עַד מְאֹד. וְגִלָּה לוֹ: "הִרְבָּה הִרְבָּה עוֹד
יַעֲבֹר עֲלֶיךָ, בְּקִ חֲזַק וְאָמַץ וְהַחֲזַק בְּתוֹרָתִי, שֶׁלְמַדְתִּי אוֹתְךָ". [וְר'
נִתָּן, אִיךָ שֶׁמִּצַּד אֶחָד הַצִּטְעָר מְאֹד מְאֹד לְשִׁמְעַע דְּבוּרִים כְּאֵלוֹ, אִיךָ
מֵאִידֶךָ הָיָה רְגִיל לְסַפֵּר כָּל יְמֵי חַיָּיו הַקְּדוֹשִׁים, שֶׁלּוֹלָא הַדְּבוּרִים
שֶׁשִּׁמְעָה אֲזַי מִרְבָּנוּ ו"ל, מִי יוֹדֵעַ מַה הָיָה לוֹ, כִּי קָמוּ עָלָיו מִי שֶׁקָּמוּ,
רַבִּים רַבִּים וְכוּ', וְאִי-עַל-פִּי-כֵן הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ הַצְּלִיחַ דְּרַכּוּן].

תשעב.

שֶׁבַת פְּרִשַׁת פְּנִיחַס, כ"א בְּתַמּוּז: הָיָה ר' נִתָּן אֶצֶל רַבְּנוּ ו"ל, (כִּי
מִעֲרַב-שֶׁבַת-קֹדֶשׁ פְּרִשַׁת בְּלֶק וְעַד אַחַר שֶׁבַת פְּרִשַׁת פְּנִיחַס יָשַׁב ר'
נִתָּן אֶצֶל רַבְּנוּ ו"ל מְרַב תְּשׁוּקָה וְזִיו וְחַיּוּת וְאוֹר, שֶׁהִרְגִישׁ אֶצְלוֹ).
וּבְשֶׁבַת הַזֶּה דִּבֶּר רַבְּנוּ ו"ל הִרְבָּה מְרַאש־הַשָּׁנָה מִמַּעַלַת הַזּוֹכָה לְהִיּוֹת
אֶצְלוֹ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, "וְאִיךָ שֶׁכָּל הָעוֹלָם עוֹמְדִים וְתַלּוּיִים בְּרֹאש־
הַשָּׁנָה שְׁלִי. וְהֵרַאש־הַשָּׁנָה שְׁלִי הוּא חֲדוּשׁ גְּדוֹל. וְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יוֹדֵעַ,
שֶׁאִין הַדָּבָר הַזֶּה בִּירִשָׁה מְאֹבּוֹתִי, בְּקִ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ נִתָּן לִי זֹאת
בְּמַתָּנָה, שֶׁאֲנִי יוֹדֵעַ מַהוּ רֹאש־הַשָּׁנָה. לֹא מִבְּעֵינֵי אֲתֶם כְּלַכֶּם בְּוֹדֵאֵי
תַלּוּיִין בְּרֹאש־הַשָּׁנָה שְׁלִי, אֶלֹא אֶפְלוּ כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ תַלּוּי בְּרֹאשׁ
הַשָּׁנָה שְׁלִי". וּבַתּוֹךְ דְּבָרָיו עָנָה וְאָמַר: "אִי-עַל-פִּי-כֵן שְׁצוּיִתִי אֲתַכֶּם
לְהַתְּעַנּוֹת, [הֵינִי שֹׁנֵת לְכָל אֶחָד תְּקוּן נִשְׁמַתּוֹ, עֵינִי לְעֵיל סִימָן

(צ) הָאֵשׁ שְׁלִי תִקַּר עַד בֹּא הַמְּשִׁיחַ.

תקע"ב], עֲכָשׁוּ אָנִי אוֹמֵר לָכֶם, שֶׁתִּפְסִיקוּ לְהִתְעַנּוֹת. וְאֵל תִּתְעַנּוּ בְּאֵלוֹ הַתְּעִנִּיּוֹת שֶׁלְכֶם כָּלֵל, כִּי הֲלֹא מִי שֶׁאֵינּוּ זֹכֵה לְהִיּוֹת אֶצְלִי עַל רֵאש־הַשָּׁנָה, הוּא בּוֹדָאֵי אֵין לוֹ לְהִתְעַנּוֹת כָּלֵל, כִּי לֹא יוֹעִיל לוֹ וְכוּ'. וּמִי שֶׁזֹּכֵה לְהִיּוֹת עַל רֵאש־הַשָּׁנָה, הוּא בּוֹדָאֵי אֵין צָרִיךְ לְהִתְעַנּוֹת כָּלֵל, מֵאַחַר שֶׁזֹּכֵה לְהִיּוֹת אֶצְלִי עַל רֵאש־הַשָּׁנָה". אַחַר-כֵּן אָמַר: "אֵין אַתֶּם מְרַגְּשִׁים כָּלֵל מֵהַ שְׁעוֹשִׁין עִמָּכֶם, כִּי בַתְּחִלָּה צְוִיתִי אֶתְכֶם לְהִתְעַנּוֹת וְאַחַר-כֵּן צְוִיתִי שֶׁלֹּא לְהִתְעַנּוֹת"².

(ק) [כְּלוֹמַר בְּזֶה בְּעֶצְמוֹ הָיָה רְאוּי לָנוּ לְהִבִּין מַעַט מִגְדֻלְתּוֹ, כִּי זֶה הָעֲנָן שֶׁצָּוָה עֲלֵינוּ לְהִתְעַנּוֹת יָמִים יְרֻעִים בְּשָׁנָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד יָמִים מִיְחָדִים בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, זֶה הָעֲנָן הוּא בּוֹדָאֵי דְכָר גְּדוֹל וְהַשָּׁגָה עֲצוּמָה מְאֹד, שֶׁלֹּא נִשְׁמָעָה מִיָּמִים קְדְמוֹנִים, שֶׁזֵּכֵה אָדָם לְגִלּוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד בְּפִרוּטְרוּט הַנְּהַגַּת תְּעִנִּיּוֹת לְכָל יָמֵי חַיָּו, וְאַף-עַל-פִּי שֶׁדְּבַר זֶה גְּדוֹל וְעֲצוּם מְאֹד, אַף-עַל-פִּי-כֵן זֵכֵה אַחַר-כֵּן לְמַעַלָּה וְהַשָּׁגָה יִתְרָה, עַד שֶׁלְּפִי עֵצָם קָרַשְׁתָּ מַעֲלָתוֹ וּמְדַרְגָּתוֹ שֶׁזֵּכֵה אַחַר-כֵּן, שׁוֹב אֵין אָנוּ צְרִיכִים לְהִתְעַנּוֹת אֲפִלּוּ אוֹתָן הַתְּעִנִּיּוֹת, שֶׁגָּלָה לָנוּ בַתְּקֵף קִדְשָׁתוֹ. וּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִחַ בְּקִדְקִדּוֹ, יְכוֹל לְהִבִּין מַעַט מֵעֵצָם גְּדֻלְתּוֹ עַל-יְדֵי-זֶה. וְהֵבֵן מְאֹד, כִּי בְּאֵלוֹ הַשְּׁתֵּי שָׁנִים עָבַר עַל רַבּוֹ וְ"ל מֵהַ שְׁעָבַר, וְזֵכֵה לְמֵהַ שֶׁזֵּכֵה פְּלֵאֵי פְּלֵאוֹת, כִּי לֹא עָמַד לְעוֹלָם עַל מְדַרְגָּה אַחַת, וּבְכָל עַת וְרָגַע מִמֶּשׁ עָלָה מַעַלָּה מַעַלָּה וְכוּ' וְהַשִּׁיג מֵהַ שֶׁהִשִּׁיג, כִּי לֹא נָח אֲפִלּוּ רָגַע, אֲפִלּוּ בַתְּקֵף חִלְשָׁתוֹ עָבַד עַבְדוּתוֹ הַתְּמִימָה וְהַפְּשׁוּטָה וְהַתְּפִלָּל וְהַתְּחַנּוּן לְפָנָיו יְהִבְרַךְ תְּמִיד וּבִקְשׁ עַל עֲצָמוֹ רַחֲמִים, וְהִיָּתָה לוֹ רַחֲמָנוּת גְּדוֹלָה עַל עֲצָמוֹ מִמֶּשׁ, כְּמוֹ שֶׁעֲדִין לֹא הִרִיחַ עוֹד רִיחַ יְרֵאת שָׁמַיִם וְעַבְדוּת הַשָּׁם יְהִבְרַךְ. וְשִׁפְף דְּמָעוֹת כְּמִים בְּכָל יוֹם לְפָנָיו יְהִבְרַךְ וּבִקְשׁ רַחֲמִים וְתַחֲנוּנִים, שֶׁיִּמְחַל לוֹ וְיַרְחֵם עָלָיו וְיַעֲזֹר לוֹ, שֶׁיִּיכַל לָשׁוֹב בַּתְּשׁוּבָה. וְהָיָה מְדַבֵּר וּמַתְּפַלֵּל בַּתְּמִימוּת וּבִפְשׁוּטוֹת כְּזוֹ, עַד שֶׁמִּי שֶׁהָיָה שׁוֹמֵעַ, הָיָה חוֹשֵׁב, כִּי עֲדִין לֹא הִתְחִיל כָּלֵל וְכוּ'. וְדָבַר זֶה עָשָׂה רַבּוֹ וְ"ל בְּקַבִּיעוֹת עֲצוּמָה. וְדָרְכּוֹ הִיָּתָה לְהִיּוֹת עַל-פִּי רַב בְּלֵב נִשְׁבֵּר שְׁבוּר בַּחֲרָס, בּוֹכָה וּמַתְּחַנֵּן לְפָנָיו יְהִבְרַךְ, כִּי בְּכָל פַּעַם עָלָה מַעַלָּה מַעַלָּה וְכוּ' וְלִפְנֵי כָּל עֲלִיָּה צָרִיךְ לִירִידָה. וְזוֹ הִיָּתָה יְרִידָתוֹ, שֶׁהַשְּׁלִיךְ עֲצָמוֹ לְגַמְרֵי, כְּאֵלּוּ עֲדִין עוֹד לֹא הִתְחִיל כָּלֵל וּכְלָל לַעֲשׂוֹת בְּעַבְדוּת-הַשָּׁם יְהִבְרַךְ. וְאַף שֶׁלְּפָנָיו שָׁעָה אוֹ יוֹם גָּלָה נְפִלְאוֹת פְּלֵאֵי פְּלֵאוֹת, כִּי גַם הַשִּׁיחוֹת חֲלִין שְׁלוֹ, הָיוּ לְהֵן כָּל מִיגֵי חַן שֶׁל אֱמֶת. וּבִשְׁעָה שֶׁאֲמַרְןָ הָיָה אוֹמְרֵן בַּתְּמִימוּת וּבִפְשׁוּטוֹת כְּזוֹ, עַד שֶׁמִּי שֶׁרַק שָׁמַע זֹאת, חָשַׁב שֶׁאָדָם זֶה עוֹד לֹא הִתְחִיל כָּלֵל וְכוּ' — וְעַל-יְדֵי-זֶה דִּיבְקָא עָלָה רַבּוֹ וְ"ל בְּכָל פַּעַם לְמַקּוֹם שֶׁעָלָה וְכוּ'. אֲשֶׁרֵי מִי שֶׁיִּרְגֵּיל אֶת עֲצָמוֹ לַחֵף בְּדַרְכּוֹ וְתְמִיד יוֹמֵם וְלַיְלָה לֹא יִתֵּן דְּמִי לוֹ יְהִבְרַךְ וְיִתְּפַלֵּל וְיִתְּחַנֵּן עַל נַפְשׁוֹ, שֶׁיִּזְכֶּה לְצֵאת מִמְּקוֹמוֹ וְכוּ', שֶׁנֶּלְכַד שָׁם, וְיִיכַל לָשׁוֹב בַּתְּשׁוּבָה אֲמִיתָן].

תשעג.

יום א', כ"ב בתמוז: חזר ר' נתן לעיר נעמרוב והכין לעצמו שם דירה, כי חותנו הגאון הצדיק ר' דוד צבי נפטר ביום שני, י"ט באיר, וחסותו וזוגתו כבר רצו לחזור עמו מעיר מאהלוב לעיר נעמרוב. ונסע ר' נתן לעיר מאהלוב להביא את זוגתו ואת בנו לדירתו החדשה שבעיר נעמרוב.

תשעד.

אחר תשעה באב: הגיע ר' נתן עם משפחתו לעיר נעמרוב. ושמח מאד, כי עכשו יהיה סמוך אל רבנו ז"ל ויזכה לשמע תורתו ושיחותיו. וכן היה, שנסע אז כמעט בכל שבוע אל רבנו ז"ל ושמע מה ששמע, וזכה לרשם על הכתב אשר תהלה לאל מחיים עד עכשו את כל הקוראים דבריו ועוד יחיו את כל העולם כלו, כשיתגלה אורו הגנוז של רבנו ז"ל בעולם.

תשעה.

ראש-חדש אלול: נגמרה הדפסת הלקוטי-מוהר"ן הקדוש והנורא בעיר אוסטרהא. והביא ר' יעקב ממעדוודיבקע את כל הספרים אל עיר ברסלב אל רבנו ז"ל. ושמח רבנו ז"ל מאד מאד. ובשעת מעשה עמד אז אצלו ר' נתן, ענה ואמר לו רבנו ז"ל בזו הלשון: "דוא זאלסט נאך זיין אין דער מרה שחורה? דוא ביסט מחויב משונה פרייליך צו זיין!" ואמר לו: "דו זאלסט זיך לאזן אראפ ווארפן? מיט דעם קענסטו זיך נישט מחייה זיין דאס דוא האסט א גרויסען חלק אין דעם ספר!" ואמר: "שכל הספר הוא שלך, שאם לא היית, לא היה הספר בעולם." והסביר לו הדבר, שכן הוא, שכל הספר נעשה על-ידו, (כי על-ידי השתוקקותו, שהיתה לו

(ר) האמה תהיה במנה שחורה? אמה מחיב להיות בשמחה תמיד. ועם זה אין אמה רשאי להחיות את עצמה, שיש לה חלק גדול בהספר [הינו בהספר לקוטי-מוהר"ן].

תמיד לשמע תורה מרבנו ו"ל, וכן על-ידי שהיה נזהר לרשם הכל על-פני הכתב — על-ידי-זה נשאר ספר מרבנו ו"ל). ואמר לו רבנו ו"ל: "מעט אתה יודע מעצם מעלת גדלת הספר וקדשתו ויותר מזה ראוי לך להאמין בעצם מעלת גדלת הספר הזה בשעה שיתגלה על-ידי מי שיתגלה", (הינו על-ידי משיח, שיהיה מיוצאי חלציו). הלא נדפסו אלף ספרים, וכל ספר בא ליד כמה אנשים, הינו שראוי לו להחיות את עצמו, שזכה לזכות את הרבים בזה בספר נורא ונפלא בזה. [גם שלא בפני ר' נתן דבר רבנו ו"ל עם כמה אנשים מאנשי-שלוֹמנו, שיש לו חלק גדול בהספר טאקי גאר". ואמר רבנו ו"ל לאנשי-שלוֹמנו, שראוי להם להחזיק לו טובה, פי אם לא היה ר' נתן עוסק בזה, לא היה נשאר אפלו עלה אחד מספריו. אחר-כך ענה ואמר: "כל אחד מכם, יש לו חלק גדול בתורה שלי! (עין לקוטי-מוהר"ן חלק א', סימן יג, שהתורה נעשית מהמקובים, שבאים אל הצדיק, עין שם). אבל לר' נתן יש חלק גדול מאד בזה, אתם יודעים זאת, שאם לא הוא, לא היה לכם אפלו עלה אחד מהספר!" ואמר בזו הלשון: "ווען ניט ער, וואלט איר ניט גיהאט א בלעטיל שמות"ת.

תשעו.

ואחר-כך התחיל רבנו ו"ל להפליג מאד מאד בשבח ספרו הקדוש ואמר: "ה'עולם' לא טעמו אותי עדין, אלו היו שומעין רק תורה אחת, שאני אומר עם הנגון ורקוד שלה, היו כלם בטלים בבטול גמור, הינו כל העולם בלו אפלו חיות ועשבים וכל מה שיש בעולם — הכל היו מתבטלין בכלות הנפש מגדל עצם התענוג המפלא והמפלא מאד מאד". [ואפשר להבינו, כי מי שהוא יודע נגון ורקוד, הנה מי שמנגן מטבע הנגון, שנמשך נפש השומע אחר הנגון, ומתבטל בכלות הנפש אחר תנועת הנגון כפי כל תנועה ותנועה של הנגון כפי מה שיש כח לאותה התנועה לשבר ולעורר

(ש) באמת לגמרי.

(ת) אם לא הוא, לא היה לכם אפלו דף אחד של גניזה (שמות).

הַנֶּפֶשׁ לְהַמְשִׁיכָה אַחֲרֶיהָ. וּמְכַל־שֶׁכֶן מִי שֶׁיְכוּל לְרַקֵּד, שִׁיְהִי הָרְקוּד מְכוּן מִמֶּשׁ כְּפִי תְנוּעַת הַנְּגוּן, כִּי יֵשׁ תְנוּעוֹת בְּכָל אֵיבָר וְאֵיבָר הַשִּׁיכוֹת לְתְנוּעַת הַנְּגוּן, שְׂאֲצֵל זֹאת הַתְנוּעָה צְרִיכִין לְנַעֲנַע בְּרֹאשׁוֹ אוֹ לְכַפֵּל עֲצָמוֹ וְכִיּוֹצֵא בְשָׂאֵר אֵיבָרִים וּבְרִגְלָיִם, שְׂצָרִיכִין לַעֲשׂוֹת תְנוּעָה בְּגוּפוֹ וּבְרִגְלָיו כְּפִי תְנוּעוֹת הַנְּגוּן מְכוּן מִמֶּשׁ, וּבִפְרָט מִי שְׂמַנְגֵן נִגּוֹן עִם דְּבוּרִים וְשִׁיר, שְׂמַסְדֵּר שִׁיר וְדְבוּרִים עִם תְנוּעַת הַנְּגוּן, שֶׁהַשִּׁיר וְהַדְּבוּרִים שִׁיכִים בְּכוּוֹן גָּדוֹל לְהַנְּגוּן, שְׂמַשְׁקֵל הַשִּׁיר מְכוּן מִמֶּשׁ כְּפִי נְעִימוֹת הַנְּגוּן, וְגַם הָרְקוּד מְכוּן מִמֶּשׁ כְּפִי נְעִימוֹת הַנְּגוּן וּמַשְׁקֵל הַשִּׁיר, כִּי כְּלוֹ אֶחָד — כְּשִׁזְזִיכִין לְשִׁמְעַ נְגוּן כְּזֶה עִם שִׁיר וְדְבוּרִים וְעִם רְקוּד כְּזֶה, שְׂכֵלָם שִׁיכִים זֶה לְזֶה בְּכוּוֹן גָּדוֹל מִמֶּשׁ, כִּי הַדְּבוּרִים, דְּהֵינּוּ הַשִּׁיר וְהַנְּגוּן וְהָרְקוּד — כְּלוֹ אֶחָד מִמֶּשׁ. כְּשִׁזְזִיכִין לְשִׁמְעַ זֹאת — אֲזִי מַתְבַּטְּלִים מִמֶּשׁ בְּכֻלּוֹת הַנֶּפֶשׁ מִגְּדֹל עֲצָם הַתְּעֻנּוּג הַמְּפֹלָא, וְזֶהוּ הַתְּעֻנּוּג הַגָּדוֹל מִכָּל הַתְּעֻנּוּגִים, וְאֵין תְּעֻנּוּג גָּדוֹל מִזֶּה. וּמִי שֶׁלֹּא טָעַם זֹאת, אֵינּוּ יוֹדֵעַ כְּלָל מִתְּעֻנּוּג. אֲשֶׁרִי עֵין רְאֵתָהּ זֹאת, כִּי גַם בְּעוֹלָם הַבָּא אֵין הַכֵּל זוֹכִין לְשִׁמְעַ וְלִרְאוֹת זֹאת, רַק מִי שֶׁטָּרַח בְּעָרֵב שִׁבְתָּ וְכוּ'. וְאֵלוֹ הַעוֹמְדִים סְבִיבוֹ אֵין יְכוּלִין וְיוֹדְעִין מַה לַעֲשׂוֹת, רַק יֵשׁ לָהֶם כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ וְהַשְׂתוֹקְקוֹת נִפְלְאוֹהַ מֵעֲצָם הַתְּעֻנּוּג, וְהוּא עוֹמֵד בְּאֲמֻצָּע וְעוֹשֶׂה כְּנ"ל. (וְהֵבֵן הַעֲנֵן הַיֵּטֵב, כִּי אֵי־אֶפְשָׁר לְבָאֵר זֹאת בְּכַתֵּב. וּמִי שִׁיּוֹדֵעַ נְגוּן וְרְקוּד, יוּכַל לְשִׁמְעַ מַעֲט בְּלָבוֹ עֲצָם נְעִימוֹת עֲנָג וְהַשְׂתוֹקְקוֹת הַנ"ל בְּכֻלּוֹת הַנֶּפֶשׁ מִמֶּשׁ, עַד שְׂמַתְבַּטְּלִים לְגַמְרִי, וְהֵבֵן). גַּם כָּל מִי שֶׂסְמוּךְ וּמְקָרֵב יוֹתֵר, נַעֲשֶׂה אֲצֵלוֹ כָּל הַתְנוּעוֹת מִמִּילָא כְּנִרְאָה בְּחוּשׁ בְּמִשְׁלַח הַנ"ל, שְׂמִי שְׂסְמוּךְ יוֹתֵר אֶל הַנְּגוּן וְהָרְקוּד וּמִבֵּין בְּיוֹתֵר, נַעֲשִׂין אֲצֵלוֹ מִמִּילָא כָּל הַתְנוּעוֹת שֶׁל הַנְּגוּן וְהָרְקוּד מִחֲמַת גְּדֹל הַתְּעֻנּוּג כְּנִרְאָה בְּחוּשׁ, שְׂכְשִׂאָדָם שׁוֹמֵעַ נְגוּן וְרְקוּדִים מִחֲמַת הַתְּעֻנּוּג, שְׂנִמְשָׁף אֶתֵר הַנְּגוּן, הוּא עוֹשֶׂה אַחֲרָיו גַּם־כֵּן אוֹתָן הַתְנוּעוֹת וְהוּא מְנַגֵן וּמְרַקֵּד גַּם־כֵּן קִצְתָּ, כִּי נַעֲשֶׂה אֲצֵלוֹ מִמִּילָא תְנוּעוֹת הַנְּגוּן וְהָרְקוּד. כְּמוֹ־כֵן כְּשֶׂמְקָרֵב יוֹתֵר אֶל הַקְּדוּשָׁה, כָּל מַה שְׂסְמוּךְ יוֹתֵר אֶל הַתּוֹרָה וְהַנְּגוּן וְהָרְקוּד, נַעֲשֶׂה גַם־כֵּן אֲצֵלוֹ הַתְנוּעוֹת שֶׁל כָּל הַנ"ל שֶׁל הַקְּדוּשָׁה מִמִּילָא]. וְדַבֵּר אֲזִי שִׁיחָה אֲרַכָּה מִמַּעֲלַת תּוֹרָתוֹ הַקְּדוּשָׁה וְאָמַר,

שְׁלוֹקַח אֶת הַתּוֹרָה שְׁלוֹ מִמְּקוֹם שֶׁלֹא לָקַח אֶף אֶחָד. וּבְתוֹךְ דְּבָרָיו אָמַר בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "זַיִּיא זְאֵלִין מִיָּד הָעֶרְן אֵיין תּוֹרָה מִיט דְּעַם גַּנוּן און מִיט אֵיין טאַנץ, וואָלט די גאַנצע וועלט אויס גִּיאַנְגֶען!" וְחִזַּר וְשָׂאֵל: "וואָס האָב אײַךְ גִּיזאַגט?" וְהָשִׁיב לוֹ ר' נָתָן, שֶׁאָמַר כָּכָל הַנַּ"ל. וְאָמַר לוֹ רַבֵּנוּ ז"ל: "וואָס מֵיִינְסְטוּב, אָפֵלוּ חֵיּוֹת וְעֶשְׂבִים וְכוּ'".

תשעז.

וְאָמַר רַבֵּנוּ ז"ל, אֵלּוּ לֹא הָיָה יוֹצֵא זֶה הַסֵּפֶר לְעוֹלָם, [הֵינּוּ הַסֵּפֶר לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן], הָיָה נַעֲשֶׂה עֲנִין אַחַר לְגַמְרֵי, כִּי כָּבֵר הָיָה לוֹ חֶשֶׁק בְּמָה פְּעָמִים לַעֲשׂוֹת הַלְכוֹת פְּסוּקוֹת עַל הַ"שְׁלֹחַן-עֲרוּךְ" לְבָאֵר כָּל דִּין וְדִין בַּהֲלָכָה פְּסוּקָה אוֹ לְהַצִּיג הַלְכָה כְּדַבְּרֵי מִי מִהַפּוֹסְקִים אֶצֶל כָּל דִּין וְדִין. אַךְ עֲכָשׁוּ, שֶׁיֹּצֵא זֶה הַסֵּפֶר לְעוֹלָם, לֹא יִהְיֶה עֲנִין זֶה. (וּבְאֵמַת חֲדוּשִׁים שֶׁל גְּמָרָא: פְּרוּשׁ רַש"י, תוֹסְפוֹת — הֵם קָלִים בְּיוֹתֵר. וּמִי שִׁיּוֹדֵעַ הַדֶּרֶךְ שֶׁל חֲדוּשֵׁי-תּוֹרָה, הֵם קָלִים מְאֹד. וְצָרִיךְ לָזֶה לֵהִיּוֹת בְּקִי בְּשֵׁלֶשׁ-עֶשְׂרֵה מֵדוֹת, שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרָשֶׁת בָּהֶן. אֲבָל לְהַשְׁגוֹת גְּבוּהוֹת, רוּחַנִּיּוֹת, אֱלֻקוֹתוֹ וְתַבְרֹךְ לְהַמְשִׁיךְ לְמַטָּה בְּזֶה צְרִיכִים לֵהִיּוֹת בְּעַל מַדְרַגָּה וּבְעַל הַשְּׂגָה וְשֶׁכֵּל גְּדוֹל עַד מְאֹד מְאֹד).

תשעח.

וְאָמַר, שֶׁהַסֵּפֶר הַקְּדוּשׁ שֶׁלוֹ, לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, שֶׁיֹּצֵא עֲכָשׁוּ בְּעוֹלָם הוּא אֶתְחַלְתָּא דְּגַאֲלָה. וְאָמַר: "מֵאַחַר שֶׁיֹּצֵא בְּעוֹלָם, אֲנִי חִפֵּץ מְאֹד, שֶׁיִּלְמְדוּ אוֹתוֹ, כִּי צְרִיכִים לְלַמֵּד אוֹתוֹ הַרְבֵּה, עַד שֶׁיִּהְיֶה שְׂגוּר בְּעַל-פֶּה, כִּי הוּא מְלֵא מוֹסֵר וְהַתְּעוֹרְרוֹת גְּדוֹלָה לְהַשֵּׁם וְתַבְרֹךְ אֲשֶׁר אֵין עֲרוּךְ אֵלֵיָּה!" וְאָמַר, שֶׁטוֹב לְקַבֵּעַ לְעַצְמוֹ שְׁנֵי שְׁעוּרִים לְלַמֵּד סִפְרֵי הַקְּדוּשִׁים: שְׁעוּר אֶחָד פְּשוּט לְלַמֵּד בְּמַהֲרֵי הַרְבֵּה

(א) מָה אִמְרַתִּי?

(ב) מָה אִתָּה חוֹשֵׁב.

מאד, כְּדִי שִׁיְהִיָּה שְׁגוּר בְּעַל-פֶּה, וְשַׁעוֹר אֶחָד לְלַמֵּד בְּעֵינַיִם גְּדוֹל, כִּי יֵשׁ שָׁם עֲמֻקּוֹת גְּדוֹלָה וְנִפְלְאָה מְאֹד.

תשעט.

וְאָמַר, שֶׁהַבַּעַל דִּבֶּר יְכוֹל לְחַפּוֹת וּלְכַסּוֹת אֶת הָעֵינַיִם מְאֹד, אָבָל בְּלֹא זֶה הִיָּה הַסֵּפֶר עוֹשֶׂה הַתְּעוֹרְרוֹת גְּדוֹלָה מְאֹד. וְאָמַר בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "דָּעַר בַּעַל דִּבֶּר קָעַן זַיִיעַר פֶּאֶר-שְׁטַעֲלֹן, אָבַעַר זוֹנְסֵט וְוַאֲלֵט דָּאָס סִפֵּר מְחֻיֵב גִּיּוֹעֵצֵן אַ גְּרוֹיִסְעֵן בְּרֹאָךְ צו טָאָהֵן אויף דָּעַר וְוַעֲלֵט".

תשפ.

וְהִיָּה בְּרִצּוֹן רַבְּנוּ וי"ל מְאֹד, שִׁיתְּפַשֵּׁט סִפְרוֹ הַקְּדוֹשׁ לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן בְּעוֹלָם. וְאָמַר, שִׁיְהִיּוּ בְּנֵי אָדָם, שִׁיִּלְמְדוּ וְיִתְפַּלְלוּ עַל-יְדֵי הַסֵּפֶר הַזֶּה. וְאָמַר, שְׁמִי שִׁישֵׁב וַיַּעֲסֹק בְּסִפְרָיו רַק בְּלִי קִנְטוֹר וְנִצְחוֹן וַיִּסְתַּכַּל בּוֹ בְּאֵמֶת — אַז בְּנֻדָּאֵי יִהְיוּ נִבְקָעִין אֲצִלּוֹ כֹּל גִּידֵי קִשְׁיוֹת לְכַבּוֹ. וְאָמַר בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "סֵעַ וְוַעֲט אִיְהִם אֲלַע אֲדַעְרִין טְרַעֲנִין". וְאָמַר, שְׁכָּל אָדָם צָרִיךְ לְהַשְׁתַּדֵּל לְקַנּוֹת הַסֵּפֶר שְׁלוֹ. וּמִי שֶׁאֵין לוֹ בְּמָה לְקַנּוֹת, יִמְכֹּר סִפְרָיו, שִׁישׁ לוֹ, וַיִּקְנֶה סִפְרוֹ הַקְּדוֹשׁ. וְאִם אֵין לוֹ סִפְרִים, יִמְכֹּר כֶּר מִתַּחַת רֵאשׁוֹ וַיִּקְנֶה הַסֵּפֶר שְׁלוֹ. וְאָמַר, שֶׁהַסֵּפֶר שְׁלוֹ יִהְיֶה חָשׁוּב מְאֹד מְאֹד בְּעוֹלָם, וַיִּבְקָשׁוּהוּ וַיִּחַפְּשׁוּהוּ מְאֹד, וַיִּדְפְּסוּ וַיִּחְזֹר וַיִּדְפְּסוּ כַּמָּה וְכַמָּה פְּעָמִים וַיִּהְיֶה חָשׁוּב מְאֹד¹. רַק נִכְסְפָתִי

ג) בְּרוּךְ ה', דְּבַר אֶחָד מִדְּבוּרָיו הַקְּדוֹשִׁים לֹא שָׁב רִיקָם. וְתַהֲלָה לְאֵל נִדְפַס כֶּבֶר סִפְרוֹ הַקְּדוֹשׁ עֲשָׂרִים וּשְׁתַּיִם פְּעָמִים. וְזַכְּנוּ ה' יִתְבָּרַךְ לְהַדְפִּיסוֹ בְּמַהְדוּרָה חֲדָשָׁה וּמִתְקַנָּת בְּתַכְלִית הַהַדְדוֹר וְהַיְפִי בְּנֵי יִפֶּה וּבְכַרִּיכַת דָּה לִוְקַס בְּפַעַם הָעֲשָׂרִים וְשֵׁשׁ בְּשַׁנַּת תַּשְׁל"ו, כֵּן יִזְכְּנוּ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עוֹד לְהַדְפִּיסוֹ וְלַחְזֹר לְהַדְפִּיסוֹ כַּמָּה וְכַמָּה פְּעָמִים בְּחַיֵּי אֲנִי וַיּוֹצֵאֵי חֲלָצִי וְכֵן כֹּל אֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמִנּוּ. מִי שֶׁרַק בּוֹעֵר בּוֹ אוֹר רַבְּנוּ וי"ל, יִרְאֶה לְהַדְפִּיס אֶת הַלְקוּטֵי-מוֹהַר"ן הַקְּדוֹשׁ עַל-כָּל-פְּנִים פַּעַם אַחַת בְּחַיָּיו. וְצָרִיךְ לִידַע, כִּי אֵין לְשׁוֹם בְּרִיָּה רְשׁוּת לְאַסֵּר הַדְּפַסַת הַלְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, וְאַדְרַבָּה עַל-זֶה נֹאמַר: "יִגְדִּיל תּוֹרָה וַיֵּאדִיר". וּמִי שֶׁיְכוֹל לְהַדְפִּיסוֹ וְלִמְכֹּר אֶת זֶה בְּיוֹתֵר זוֹל, בְּאִפְּן שִׁיתְּפַשֵּׁט וַיִּגִּיעַ בְּכָל תְּפוּצוֹת יִשְׂרָאֵל וַיְבִין כֹּל שְׁכּוֹבוֹת הָעַם, תְּבוֹא עֲלָיו בְּרִכָּה וְהַצְּלָחָה, וְאֵל יֵרָא וְאֵל יַחַת מְשׁוּם בְּרִיָּה, כִּי הַלְקוּטֵי-מוֹהַר"ן הַקְּדוֹשׁ הוּא מִתְּנָה לְכָלל יִשְׂרָאֵל, וְכָל אֶחָד יְכוֹל לְזַכֹּת בּוֹ וְלְהַדְפִּיסוֹ

לראות זאת! ואֵהִיָּה אֲנִי עוֹמֵד וּמִסְתַּפֵּל מִן הַצַּד, אֵיךְ שֶׁסִּפְרֵי נִדְפְּס וְנִתְפָּשֵׁט בְּעוֹלָם, וּבְנֵי אָדָם מְחִיִּים אֶת עֲצָמָם עַל-יְדֵי סִפְרֵי". וְאָמַר, שְׂיִהְיוּ הַרְבֵּה סִפְרִים פְּרוּשִׁים עַל סִפְרוֹ, וְיִלְמְדוּ סִפְרוֹ בְּעֵינָיו וְיִתְפַּלְּלוּ בְּסִפְרוֹ כְּדֶרֶךְ הַלּוֹמְדִים הַגְּדוֹלִים הַמְתַּפְּלְפְּלִים בְּגַמְרָא-רַש"י-תוֹסְפוֹת, וְיִהְיוּ פְּרוּשִׁים עַל סִפְרוֹ בְּדֶרֶךְ פֶּשֶׁט וּבְדֶרֶךְ עֲמֻקּוֹת וְקִשְׁיוֹת כְּמוֹ רַש"י וְתוֹסְפוֹת, וְכֵן יֵצְאוּ הַרְבֵּה שְׁאֵלוֹת וְתַשׁוּבוֹת עַל סִפְרוֹ, שְׂיִסְבְּרוּ בְּנוֹתוֹ וּדְרָכָיו".

תשפא.

וּכְשֶׁדָּבַר כָּל הַשִּׁיחָה הַנַּ"ל, שָׁחַק קִצָּת (עַר הָאֵט גִּישְׁמִיכִילֵט). וְאָמַר, שְׂיִדְפִּיסוּ סִפְרָיו וְיִכְתְּבוּ עַל כָּל סִפְרוֹ וְסִפְרוֹ שְׁלוֹ בְּעַל מַחְבֵּר סִפְרוֹ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וְכוּ', כְּדֶרֶךְ שְׁכוֹתְבִין עַל הַמַּחְבְּרִים, שְׁחַבְרוּ סִפְרִים הַרְבֵּה. וְרִמְזוּ לָנוּ בְּזֶה, שְׂיִשְׁאַרוּ מִמֶּנּוּ סִפְרִים הַרְבֵּה".

וְלִהְפִּיצוּ בְּעוֹלָם וְיִתְבַּרַךְ מִן הַשָּׁמַיִם.

(ד) וּכְרוּךְ ה', דְּבַר אַחַד מִדְּבוּרָיו הַקְּדוּשִׁים לֹא שָׁכ רִיקָם. וְתִהְיֶה לְאֵל נִדְפָס בְּשָׁנָה זוֹ שְׁנַת תַּש"ח לְקוּטֵי-מוֹהֲר"ן בְּפֶעַם הַעֲשָׂרִים וְשֵׁשׁ עִם פְּרוּשׁ נוּרָא וְנִפְלֵא מְאֹד "שִׁפְת הַנַּחֲל" אֲשֶׁר לֹא נִרְאָה כְּבָשֶׁם הֵזֶה. וְכֵן נִדְפְּסוּ כָּבֵר כְּמָה חֲלָקִים מִסִּפְרֵי שְׁאֵלוֹת וְתַשׁוּבוֹת "אֲשֶׁר בְּנַחֲל", שְׂמִסְבְּרִים בְּנוֹתוֹ וּדְרָכָיו הַקְּדוּשִׁים.

(ה) וְכֵן נִתְקַיְּם קִצָּת, בְּעֲזַרַת-הַשָּׁם יִתְבַּרַךְ, שֶׁנִּדְפְּס מִרְבֵּנוּ ו"ל הַלְקוּטֵי-מוֹהֲר"ן וְהַסְפּוּרֵי-מַעֲשִׂיּוֹת וְהַסִּפְרוֹת הַמְדוּת וְשִׁיחוֹתָיו הַקְּדוּשׁוֹת, שְׁבַח־יִי-מוֹהֲר"ן וּבִשְׁבַח־יִי-הַר"ן וְשִׁיחוֹת-הַר"ן, שְׁכַבְרֵי הָאִירוֹ וְנִתְפָּשֵׁטוּ. תִּהְיֶה לְאֵל בְּכָל קְצוֵי תֵּבֵל וְאַלְפִים וּרְכֻבוֹת מִיִּשְׂרָאֵל בְּמִשְׁךְ כָּל הַדְּרוֹת נִתְעוּרְרוּ עַל-יְדֵיהֶם בְּתַשׁוּבָה אֲמִתִּית וְחִזְרוּ אֵלָיו יִתְבַּרַךְ. וּמִלְכַד מַה שֶׁנִּדְפְּסוּ כָּל סִפְרֵי תְלִמִּידוֹ הַקְּדוֹשׁ מוֹהֲרַנ"ת ו"ל אֲשֶׁר הֵם מִפְּרֻשִׁים וּמִסְבְּרִים תּוֹרַת רַבֵּנוּ ו"ל, כִּי עָלָיו סֵמֶךְ רַבֵּנוּ ו"ל אֵת יְדוֹ, וְכֵן נִדְפְּסוּ סִפְרֵי תְלִמִּידֵי תְלִמִּידָיו וְכוּ וְכוּ בְּכָל הַדְּרוֹת עַד עַכְשָׁיו שְׁנַת תַּש"ח, שְׂעֲרִין אוֹרוֹ הַגְּנוּז בּוֹעֵר וּמְלַהֵב אֲלָפִים וּרְכֻבוֹת מְאַחֲזֵנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְלֹאט לֹאט מִתְפָּשֵׁט אוֹרוֹ בֵּין כָּל-יִשְׂרָאֵל, וְנִדְפְּסִים סִפְרִים חֲדָשִׁים בְּנוֹיִים וּמִיִּסְדִּים עַל יְסוֹד דַּעְתוֹ הַקְּדוּשָׁה וּמִתְחַזְּרִים אֵת לֵב יִשְׂרָאֵל לְאַבִּיהֶם שְׂבַשְׂמִים בְּהַתְחַזְּקוֹת וּבַהֲעוּרְרוֹת, עַד כִּי בֹא כְּבוֹא הַגּוֹאֵל צָדֵק אֲשֶׁר הוּא יִגְלֶה וּיְפָרְסֵם אוֹרוֹ וְלִמְדוֹ בְּשִׁלְמוֹת בְּכָל הָעוֹלָם. יִרְאוּ עֵינֵינוּ, וְיִשְׂמַח לְבָנוּ.

תשכב.

ואמר, שצריכין להשתדל מאד לקנות ספרו, כי אפלו כשעומד בתבה הוא טובה גדולה, כי ספרו הוא שמירה גדולה לשמר גם העשירות וממון האדם מפל ההזקות. והזכיר אז את עשיר אחד... ואמר: "גם אליו היא טובה גדולה, שיהיה הספר שלי אצלו בביתו, כי תהיה לו שמירה גדולה לכל דבר, ושתתקיים עשירותו". והזהיר אז את אחד מאנשי-שלומנו, שעמד לפניו, שילך אל העשיר הנ"ל ויעוררו ויחזקו לקנות ספרו.

תשכג.

וימאז שנדפס ספרו הקדוש לקוטי-מוהר"ן, לא הפסיק רבנו ז"ל לעורר ולחזק את אנשי-שלומנו ללמד ולהתעמק בספרו ולחדש בו חדושים. ואמר, שהיא מצוה גדולה ללמד ספרו הרבה. ואמר, שיכולין להיות נעשה בעל מח גדול על-ידי ספרו, כי יש בו שכל גדול ועמקות נפלאה מאד על-פי פשוטן של דברים, וגם אם יתמידו בספרו, יכולין לזכות להיות נעשה איש כשר ובעל-תשובה גמור על-ידי זה הספר — ואז יזכה לראות הפנימיות, שיש בספרו הקדוש, כי יש בהם פנימיות מה שאין נראה על-פי פשוטו כלל. אשרי הזוכה ללמד ולהתמיד בו הרבה.

תשכד.

[כי התורות והמאמרים שבספרו הקדוש הם כלליות. וכל מה שאתה ממשמש בהם, אתה מוצא בהם טעם נפלא וחדש ומתוק לחך ומאיר עינים מאד. ויש בהם עמקות גדולה בדרך פשט ובדרך סוד ונסתר, כי כל התורות יש בהם סודות נסתרים ונפלאים ונוראים מאד מאד. ואי-אפשר לבאר זאת, גם בכל מאמר יש פונות של מצוות, שכל מאמר שיהא לאלו פונות המבארים בכתבים ב"עץ-חיים" ו"פרי עץ חיים", כגון התורה של "מי האיש החפץ חיים"

(בלקויטי-מוהר"ן חלק א', סימן לג) — יש בו סוד פּוֹנֵת לוֹלֵב, אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא נִזְכָּר בוֹ דְבַר מִמְצוֹת לוֹלֵב; וְכֵן הַתּוֹרָה שֶׁל "בְּקָרֵב עָלִי מְרַעִים" (בלקויטי-מוהר"ן חלק א', סימן לו, או בְּחֵלֶק א', סימן קא) — יש בו פּוֹנֵת קְדוּשָׁה, וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה שְׂאֵרֵי הַמְּאָמְרִים. וְנִשְׁמַע מִפִּי הַקְּדוּשָׁה, שְׂאֵמֵר, שְׂרָצָה לַעֲשׂוֹת פְּרוּשׁ עַל הַ"עֵץ-חַיִּים", אֶךְ פְּרוּשׁ פְּשׁוּט אֵינוֹ נִצְרָף, רַק צְרִיכִים לוֹמַר תּוֹרָה, שְׁתִּהְיֶה פְּרוּשׁ. וְכִבָּר אֲמַרְתִּי כַּמָּה תּוֹרוֹת הַשְּׂיִכִּים לַ"עֵץ-חַיִּים". (וּבַעֲת שְׂגָמַר פַּעַם אַחַת רַבְּנוּ ז"ל בְּעַצְמוֹ אֵת הַ"עֵץ-חַיִּים", עֲנֶה וְאָמַר: "רְאִיתִי, שֶׁהוּא כְּלוֹ מוֹסֵר!" וּבְזוֹ הַלְשׁוֹן אָמַר: "סָע טַיִיעַר מוֹסֵר-סִפֵּר סָע אִיזוּ". וְהַפְּלִיג בִּיקָר מַעֲלָתוֹ. וַיֵּשׁ לְהַרְחִיב קֶצֶת הַדְּבַר בְּזֶה, כִּי כָּל פּוֹנֵת הָאָרִיז"ל הֵיא לְהִבְיָא לְמַעֲשָׂה, עֵינֵי לְקוּיטֵי-הַלְכוֹת נִחְלוֹת הַלְכָה ד', אוֹת ה'. כִּי עַל-פִּי הַהַקְדָּמוֹת הַנּוֹרְאוֹת וְהַנְּפִלְאוֹת שֶׁבַתּוֹרַת רַבְּנוּ ז"ל תּוּכַל לַעֲשׂוֹת לָךְ דְּרָף לְהִבִּין מַעַט מְזַעִיר בְּדַרְכֵי הַקְּבֵלָה שֶׁל הַזֶּהר הַקְּדוּשׁ וְהָאָרִיז"ל לְהוֹצִיא מֵהֶם דְּרָכִים וְעֲצוֹת לְמַעֲשָׂה, שְׁכַל תּוֹרָה וְתוֹרָה וְכָל מַעֲשָׂה וּמַעֲשָׂה הֵיא פּוֹתַחַת שְׁעָרִים רַבִּים שֶׁל הַשְּׂגַת אֱלֻקוֹת, שְׁעַל-יְדֵי-זֶה יְכוּלִים לְהִבִּין גַּם כָּל דְּרָכֵי הַקְּבֵלָה. אִם תִּזְכֶּה לְשַׁקֵּד עַל תּוֹרַת רַבְּנוּ ז"ל יוֹם יוֹם בְּשִׁקִּידָה רַבָּה, עֵינֵי לְקוּיטֵי-הַלְכוֹת תִּפְלִין הַלְכָה ה', אוֹת ל"ח, עֵינֵי שָׁם). וְכֵן עוֹד כַּמָּה וְכַמָּה תּוֹרוֹת, מְרַמְזוּ בָּהֶם פּוֹנוֹת הַמְּצוֹת, וּבַפְּרָט הַתּוֹרוֹת שֶׁנִּכְתְּבוּ בְּלִשׁוֹנוֹ הַקְּדוּשׁ בְּעַצְמוֹ. אָמַר, שְׂיִכּוּלִין לְדַקְדַּק בָּהֶן כְּמוֹ בַּמְקָרָא, כִּי יֵשׁ שָׁם פּוֹנוֹת רַבּוֹת, כִּי לַפְּעָמִים הוּא חוֹזֵר וְכוּפֵל הַדְּבָרִים, שְׁנִדְמָה שֶׁהוּא לֹא צָרָף, וּבְאֵמַת יֵשׁ שָׁם לְדַקְדַּק בְּזֶה, כִּי יֵשׁ שָׁם פּוֹנֵה גְדוּלָה. גַּם אָמַר, שֶׁהַתּוֹרוֹת שֶׁנִּכְתְּבוּ בְּלִשׁוֹנוֹ בְּעַצְמוֹ, מְסַגְלוֹת מְאֹד, כִּי הֵן כְּלִיּוֹת].

תשפה.

וְאָמַר, הַמְּעִינִים בְּסִפְרוֹ, שְׂיֵשׁ לָהֶם שְׁכַל קֶצֶת, סְבוּרִים, שְׂדַרְכֵי הַקְּבֵלָה שֶׁל הָאָרִיז"ל וְכִיּוֹצֵא מְרַמְזִים גַּם-כֵּן בְּסִפְרוֹ, וְחוֹשְׁבִין זֹאת לְמַעַלָּה לְסִפְרוֹ, שְׁנוֹגֵעַ עַד שָׁם. וְהֵם אֵינָם יוֹדְעִים, שֶׁהוּא לְהַפּוּף; אֲדַרְבָּא גַם דְּרָכֵי הַקְּבֵלָה שֶׁל הַקְּדָמוֹנִים ז"ל נִכְלָל גַּם בְּדַבְּרֵיו... (וְלֹא

סיים בפרוש). [והיה מבאר פונתו ממילא, שבאמת פונתו, בעצם תורתו גבוהה למעלה למעלה יותר ויותר וכו' ועולה במקום שעולה וכו', שלא הגיעה עוד עדין שום ברירה וכו', ודברי הזהר הקדוש והאריז"ל גם-כן כלולים בדברי תורתו וכו'].

תשפו.

ואז באותה העת שיצא הלקוטי-מוהר"ן לשוק נכנס פעם אחת אצל רבנו ז"ל הרב מעיר ברסלב, הרב הקדוש ר' אהרן. ואמר לו רבנו ז"ל (קצת בלשון תוכחה): "למה לא תקח את ספרי ותעין בו היטב, עד שתעלה על דעתך איזו קשיא. ואחר-כך תוסיף ותעין בו, עד שתבין ותדע את התרוץ שעל זה?" וכשמע הרב את דברי רבנו ז"ל חזר לביתו ופתח את הספר לקוטי-מוהר"ן לעין בו. והתחיל לעין בו, עד שעלתה על דעתו קשיא ופליאה בדבריו. ואחר-כך הוסיף ללמד ולעין בו, עד שעלה על דעתו התרוץ והתשובה שעל הקשיא הזאת. וחזר אחר-כך לרבנו ז"ל ואמר לפניו את הקשיא והתרוץ, והוטבו דבריו בעיני רבנו ז"ל מאד, ואמר לו רבנו ז"ל בזה הלשון: "אני יודע מאחד, שחבר פרוש על הזהר ולא ברוח הקדש, ואף-על-פי-כן פנו אל האמת".

תשפו.

ורבנו ז"ל הזהיר מאד את אנשיו, שישתדלו לעין בתורתו ולראות לחדש בהם איזה דבר. ואמר פעם לאחד מאנשיו: "אם תזכה לבון אל תכן פונתי בתורת, מה טוב! ואפלו אם לא תוכל לבון פונתי, אף-על-פי-כן טוב מאד, כשזוכין לחדש איזה דבר בתורה, כי הוא תקון גדול להרהורים, כי כל הרהורים באים על-ידי כח המדמה, ועל-ידי שמחדשין איזה דבר בתורה, שגוהו בחינת מדמה מלתא למלתא — על-ידי-זה מתקנין פגם הרהורים, שבאין על-ידי המדמה". ולר' נתן אמר רבנו ז"ל, שהחדושי תורה, שמחדשין בתורתו, הוא תקון גדול מאד מאד על העבר. ואמר,

שְׁאָפְלוּ דְבוּר אֶחָד לְבַד, כְּשִׁזְכִּין לְחֵדֶשׁ, הוּא גַם־כֵּן טוֹב מְאֹד, כִּי הוּא תְקוּן גְּדוֹל מְאֹד. גַּם אָמַר, שֶׁהוּא טוֹבָה גְּדוֹלָה לְנִשְׁמַת אַבּוּתָיו, שֶׁכָּבֵר נִסְתַּלְקוּ.

תשפח.

וְאִזּוּ בְּאוֹתָהּ הָעֵת שֶׁיֵּצֵא הַלְקוּטֵי־מִוְהַר־ן, וְרַבְּנוּ ז"ל הִפְלִיג מְאֹד מְאֹד בְּלְמוּד סִפְרוֹ הַקְּדוֹשׁ, וּבִפְרָט מִי שִׁזְכָּה לְחֵדֶשׁ בּוֹ אֵיזָה דְבַר כַּנִּל, בָּא אֵלָיו אֶחָד מֵאַנְשֵׁי־שְׁלוֹמְנוֹ וְהִצִּיעַ לִפְנֵי רַבְּנוּ ז"ל אֶת חֵדוּשׁוֹ, שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ לוֹ בְּהַלְקוּטֵי־מִוְהַר־ן, וְחִיָּה רַבְּנוּ ז"ל וְעָנָה וְאָמַר בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "אִיר מְעַגֵּט קְנִיטְשֵׁין מִיִּין סִפֵּר וּוִי אִיר וּוִילֵט נָאֵהר פּוֹן אִיִּין סְעִיף קִטֵּן פּוֹן "שְׁלַח־עֲרוּךְ" נִישְׁט אָפ טֶרַעֲטוֹן".

תשפט.

וְאָמַר, שְׁאָפְלוּ בְּזֵהר הַקְּדוֹשׁ וּבְכַתְּבֵי הָאֲרִיזוֹ"ל מִתֵּר לְחֵדֶשׁ, וּבְלִבְד שְׁלֵא יוֹצִיא אֵיזָה דִּין חֵדֶשׁ. וְאָמַר: "כְּכָר גַּתְּתִי לְכֶם פַּח הַמְדַמָּה כְּשֶׁר וְטוֹב, וְאַתֶּם רְשָׁאִים לְחֵדֶשׁ בְּתוֹרָה". וְאָמַר: "אַתֶּם יְכוּלִים לְהַשִּׁיג בְּכַח הַמְדַמָּה שְׁלָכֶם מֵה שְׁאֲנִי יְכוּל לְהַשִּׁיג בְּשִׁכְל". אֲשֶׁרֵי מִי שִׁזְכָּה לְהַתְעַמֵּק בְּתוֹךְ סִפְרוֹ הַקְּדוֹשׁ לְקוּטֵי־מִוְהַר־ן, עַד שֶׁיִּחַדֵּשׁ בּוֹ חֵדוּשֵׁין דְּאוֹרִיתָא!

תשצ.

וּמְאִזּוּ שֶׁחֲזַר רַבְּנוּ ז"ל מְעִיר לְעַמְבָּרְג, הִזָּה רַבְּנוּ ז"ל רְגִיל לְצֵאת לְחוּץ לְטִיִּל כְּדִי לְשִׂאף אֲוִיר לְמַעַן בְּרִיאוּתוֹ. וְהָיוּ אַנְשֵׁי־שְׁלוֹמְנוֹ רְגִילִים לִילָף עֲמוֹ. וְהָיָה רַבְּנוּ ז"ל הוֹלֵךְ לְאֵט לְאֵט מְרַב חֵלְשָׁתוֹ. וּבְדַרְךָ הַזֶּה הִרְבָּה לְדַבֵּר עִם אַנְשֵׁי־שְׁלוֹמְנוֹ בְּמַתִּיקוֹת נְעִם שִׁיחוּתָיו הַקְּדוֹשׁוֹת, וּבִפְרָט מִיּוֹם שֶׁהִבִּיאוּ אֵלָיו הַלְקוּטֵי־מִוְהַר־ן בְּתַחֲלַת חֵדֶשׁ

(1) אַתֶּם יְכוּלִים לְקַמֵּט אֶת הַסִּפֵּר שְׁלִי כְּכֹל שֶׁתְּרַצוּ, רַק מִסְעִיף קִטֵּן אֶחָד שֶׁבְּ"שְׁלַח־עֲרוּךְ" לֹא לְזוֹת אָפְלוּ פְּסִיעָה.

אָלוּל, אָז יֵצֵא רַבְּנוּ ו"ל כַּמַּעַט כָּל יוֹם עַד רֵאשֵׁי-הַשָּׁנָה. וְהַטִּיּוֹל הָיָה לְקַח כַּמָּה וְכַמָּה שָׁעוֹת בְּכָל יוֹם וַיּוֹם. וְהַפְּלִיג רַבְּנוּ ו"ל לְדַבֵּר הַרְבֵּה מִמַּעַלַת סִפְרוֹ הַקְּדוֹשׁ וּמִמַּעַלַת הַזִּזְכָּה לְהַתְמִיד בּוֹ.

תשצא.

פַּעַם אַחַת מֵימֵי אָלוּל הַנִּ"ל יֵצֵא רַבְּנוּ ו"ל לְטַיֵּל כְּדַרְכּוֹ עִם לִוְיָתָן אֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמְנוֹ. וְדַבֵּר אָז רַבְּנוּ ו"ל הַרְבֵּה מִמַּעַלַת הַשְּׂמִחָה. וּמֵרַב חֲלָשָׁתוֹ לֹא הָיָה בְּכַחוֹ לַיְלָךְ עוֹד, אָז יָשַׁב אֶצֶל כֶּתֶל הַבֵּית-הַכְּנֶסֶת הַגָּדוֹל בְּצַד דְּרוֹם אֶצֶל חֲתִיכַת הָעֵץ הָעֵב אֲשֶׁר הָיָה מִנַּח שָׁם לִיסוּד'. וּבַתּוֹךְ שֶׁדַּבֵּר רַבְּנוּ ו"ל מִשְׂמִחָה, אָמַר אָז לְאֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמְנוֹ, שֶׁרְאוּי לָכֶם לְשִׂמְחָה מְאֹד מֵהַ שְׂנַצְלָתְכֶם מִלְּהִיּוֹת מִתְּנַגְדִּים עֲלֵיּוֹ. וְאָמַר אָז בְּזוֹ הַלְּשׁוֹן: "בְּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ, שֶׁבְּרָאָנוּ לְכַבוֹדוֹ וְהִבְדִּילָנוּ מִן הַתּוֹעִים, אֵין צְוִייעֵן (הֵינוּ מְשַׁנֵּי מִיַּי תּוֹעִים: הֵן מִהַתּוֹעִים לְגַמְרֵי מִהַתּוֹרָה, שֶׁהֵם הַעֲפוּ"ם וְהָאֶפִיקוֹרְסִים, וְגַם מִהַתּוֹעִים הַמִּתְנַגְדִּים עֲלֵיּוֹ)". וְשָׁחַק וְאָמַר בְּמַתְמִיָּה: "אוֹיֵף מִיר וְוַאֲלֵט אֵיִהֵר גְּעַקְרִיגֵט?"¹, וְאָז תִּזְק אֹתָם לְהִיּוֹת בְּשִׂמְחָה עֲצוּמָה וְאָמַר: "שֶׁרְאוּי לָכֶם לְשִׂמְחָה בְּהֵשֵׁם יִתְבָּרֵךְ. וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵין אִתָּם יוֹדְעִים מַגְדֵּלַת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, רְאוּי לָכֶם לְסַמֵּךְ עֲלֵי, כִּי אֲנִי יוֹדֵעַ מַגְדֵּלְתוֹ יִתְבָּרֵךְ". וְהִזְכִּיר אָז הַפְּסוּק (תְּהִלִּים קל"ה, ה'): "כִּי אֲנִי נִדְעָתִי כִּי גָדוֹל ה'". וְאָמַר: "גַּם רְאוּי לָכֶם לְשִׂמְחָה מְאֹד, שֶׁזִּכְיָתְכֶם לְרַבֵּי כְּזֶה!" וּבַתּוֹךְ הַדְּבָרִים הַתַּחֲחִיל לִזְמַר הַמַּאֲמָר [בְּלִקוּטֵי-מוֹהַר"ן חֶלֶק ב', סִמָּן י'): "מֵהַ שֶׁהָעוֹלָם רַחוּקִים מִהֵשֵׁם יִתְבָּרֵךְ וְאֵינָם מִתְקַרְבִּים אֵלָיו הוּא, רַק מִחֲמַת שֶׁאֵין לָהֶם יֵשׁוּב הַדְּעַת" וְכו', עֵינֵן שָׁם.

(ז) כִּי שָׁם הָיָה רְגִיל לִישָׁב כַּמָּה פְּעָמִים לְפַעְמִים בְּצַד דְּרוֹם וְלְפַעְמִים בְּצַד צְפוֹן וְלְפַעְמִים בְּמִזְרָח וְלְפַעְמִים בְּמַעְרָב וְלְפַעְמִים בְּתוֹךְ הָעֲזָרָה שֶׁל בֵּית-הַכְּנֶסֶת הַגָּדוֹל שֶׁל הָעִיר וְלְפַעְמִים הֵלֶךְ עִמָּנוּ לְטַיֵּל עַל הָהָר שֶׁסָּבִיב הָעִיר וְלְפַעְמִים הֵלֶךְ עִמָּנוּ אֲנָה וְאָנָה לְפָנָי הַבֵּית-הַכְּנֶסֶת. וּבְכָל אֵלוֹ הַמְּקוֹמוֹת שֶׁמַּעֲנֵנו תְּמִיד חֲדוּשִׁים נִפְלְאִים וְנוֹרְאִים וְשִׁיחוֹת קְדוּשׁוֹת אֲשֶׁר לֹא נִשְׁמָעוּ בְּאֵלוֹ מִיָּמִים רַבִּים].

(ח) עֲלֵי הֵייתָם חוֹלְקִים?

תשצב.

לֵיל קִדְשׁ פְּרָשֶׁת פִּי תִצָּא: שָׁאֵל רַבְנּוּ ו' ל' ר' נָתַן: "הֵאֲתָה שְׂמִיחַ בְּשִׁבְתָּ?" הַשִּׁיב: "לְפַעֲמִים מִתְעוֹרְרֶת עָלַי אִיזוֹ יִרְאָה, אִיךָ בֵּין אֲמָהָל פְּרוּם"^ט. וְהַשִּׁיב רַבְנּוּ ו' ל': "לֹא כֵן הוּא, הָעֵקֶר הוּא שְׂמִיחָה, דְּעַר עֵקֶר אִיזוֹ שְׂמִיחָה". וְאָז אָמַר הַתּוֹרָה [בְּלִקוּטֵי-מוֹהַר"ן חֶלֶק ב', סִימָן יז]: "צָרִיךְ לְהִזְהַר מְאֹד לְהִיּוֹת שְׂמִיחַ וְטוֹב לֵב בְּשִׁבְתָּ" וְכוּ', עֵינֵי שָׂם. וְנִכְלָל שָׂם, שְׂגָם הִירְאָה — עֵקֶר עֲלִיתָה עַל-יְדֵי הַשְׂמִיחָה שֶׁל שִׁבְתָּ וְנִקָּא, הִינְנוּ שְׂעֵקֶר הוּא רַק שְׂמִיחָה. וְאָז דִּיִּיקָא עוֹלָה הִירְאָה, שֶׁהִיא בְּחִינַת מַה שְׂקוֹרִין "פְּרוּם". וְהָאֲרִיךְ הִרְבֵּה בַּשִּׁיחָה הַקְדוּשָׁה הַזֹּאת וְהוֹכִיחַ אֶז אֵת כָּל אַנְשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ וּבִפְרָט אֵת ר' נָתַן לְהַתְגַּבֵּר לְהִיּוֹת שְׂמִיחַ וְטוֹב לֵב בְּשִׁבְתָּ וְלְהִרְבּוֹת בְּתַעֲנוּגֵי שִׁבְתָּ וְאָמַר: "הֲלֹא חֲזוּ"ל הַקְדוּשִׁים אָמְרוּ (בִּיצָה טז): כָּל הוֹצָאוֹתָיו שֶׁל אָדָם קָצוּבִין חוּץ מִהוֹצָאוֹת שֶׁל שִׁבְתוֹת וְיָמִים טוֹבִים וְכוּ'". וְאָמַר: "הֲלֹא גַם בְּעַל-הַבַּיִת פְּשוּט הוּא שְׂמִיחַ בְּשִׁבְתָּ בְּהַדְגִים וְהוֹפִיעֵצָא שְׁלוֹ". וְאַחַר-כֵּן אָמַר ל' ר' נָתַן: "עֲתָה יִהְיֶה לְךָ מִמָּה לְהִיּוֹת בְּמִרְהָ שְׁחוּרָה!" בְּנִתּוֹ, כִּי מֵאַחַר שֶׁהוֹכִיחַ אוֹתוֹ הִרְבֵּה לְהִיּוֹת בְּשְׂמִיחָה בְּשִׁבְתָּ, יָכוֹל לְהִיּוֹת, שְׂיִהְיֶה חָס וְשְׁלוֹם בְּמִרְהָ שְׁחוּרָה מְזָה בְּעֲצָמוֹ, מִחֲמַת שְׂצָרִיכִין לְהִיּוֹת בְּשְׂמִיחָה בְּשִׁבְתָּ, וְאֵינוּ זוֹכֵה לָזֶה. (וּבִאֲמַת כּוֹן אֶז רַבְנּוּ ו' ל' מְאֹד לְמַחְשִׁבְתָּ ר' נָתַן, כִּי תִכְרַךְ וּמִיד בְּאֲמִירָתוֹ כָּל הַמֵּאֲמָר וְהַשִּׁיחָה הַנִּלְמָעֵלֶת הַשְׂמִיחָה בְּשִׁבְתָּ, הַתְחִילוּ לַעֲלוֹת עַל מַחְשַׁבְתּוֹ דְּאֲגוֹת, אִיךָ זוֹכִין לְשְׂמִיחָה בְּשִׁבְתָּ). וּבָזֶה שָׂאֵמַר לוֹ: "עֲתָה יִהְיֶה לְךָ" וְכוּ' — בָּזֶה נִחַם וְחִזַּק אוֹתוֹ הִרְבֵּה, שֶׁעַל-כֵּן-פָּנִים שְׁלֹא תִהְיֶה לוֹ מִרְהָ שְׁחוּרָה מְזָה בְּעֲצָמוֹ, שְׂמִיחָה לְשְׂמִיחַ בְּשִׁבְתָּ.

גַּם בְּעַת שֶׁהִיא מְרַבֵּה לְהוֹכִיחַ אֵת ר' נָתַן עַל-זֶה לְהִיּוֹת שְׂמִיחַ בְּשִׁבְתָּ — אֶז עָנָה וְאָמַר ר' נָתַן לְרַבְנּוּ ו' ל': "אֲנִי חֲפִץ וְרוֹצֵה מְאֹד לְהִיּוֹת בְּשְׂמִיחָה בְּשִׁבְתָּ". (וּכְנִתּוֹ הִיטָה, אִם אֵינוּ זוֹכֵה לְשְׂמִיחָה

(ט) אָנִי "ירא" לְפַעֲמִים.

(י) מִלְבוּשׁ יָפֵה לְכַבוֹד שִׁבְתָּ.

בְּשֶׁבֶת, עַל-כָּל-פָּנִים יֵשׁ לוֹ רְצוֹנוֹת וְכִסּוּפִים לְהִיּוֹת בְּשִׁמְחָה). עֲנֵה וְאָמַר רַבְּנוּ ז"ל לְכֹל אַנְשֵׁי-שְׁלוֹמֵנו: "הִשְׁמַעְתֶּם מֶה שֶׁהוּא אוֹמֵר...?"

גַּם הוֹכִיחַ אֶז אֵת כָּל אַנְשֵׁי-שְׁלוֹמֵנו, שִׁיזְמְרוּ זְמִירוֹת בְּשֶׁבֶת הַרְבֵּה וּלְבָלִי לְהִסְתַּפֵּל עַל שׁוֹם מוֹנֵעַ מֵאֵלּוּ בְּנֵי אָדָם הַיּוֹשְׁבִים עַל הַשִּׁלְחָן, שֶׁנִּדְמָה לוֹ, שֶׁאֵין רְצוֹנָם בְּזֶה, רַק לְהִתְחַזֵּק לְזַמֵּר זְמִירוֹת בְּשִׁמְחָה וּלְהַנְהִיג הַשִּׁלְחָן כָּל יוֹם הַשֶּׁבֶת בְּשִׁמְחָה גְּדוֹלָה, כִּי עֶקֶר הוּא הַשִּׁמְחָה בְּשֶׁבֶת.

וְאָמַר רַבְּנוּ ז"ל, שֶׁצָּרִיכִין לְזַמֵּר אֵת כָּל הַזְּמִירוֹת בְּתַמִּימוֹת וּבְפִשְׁיטוֹת וְלֹא לְהִתְבַּיֵּשׁ מִשׁוֹם בְּרִיָּה שְׁבַעְעוֹלָם, כִּי עֶקֶר הַיְהִדוּת הוּא תַּמִּימוֹת וּפִשְׁיטוֹת, וְעֶקֶר הַתְּכָלִית הוּא רַק לְעַבֵּד ה' בְּתַמִּימוֹת גְּמוּרָה בְּלֵי שׁוֹם חֲכָמוֹת כָּלָל. וְהִתְחִיל לְזַמֵּר הַתּוֹרָה [בְּלִקוּטֵי-מִוְהַר"ן חֶלֶק ב', סִימָן יט] הַמְדַּבֵּרֵת מִתַּמִּימוֹת וְהִתְרַחֲקוֹת מִחֻקֵּי רַתּוּ וְכוּ'. וְאָמַר אֶז, שֶׁעַל-יְדֵי שְׁעוֹזְבִים אֵת הָעֲבוֹדוֹת הַפְּשׁוּטוֹת שֶׁל בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל הַכָּשָׁרִים, כְּגוֹן לְזַמֵּר זְמִירוֹת בְּשֶׁבֶת וּלְזַמֵּר הַרְבֵּה תְּהִלִּים וְתַחֲנוּנוֹת וּבִקְשׁוֹת וְכוּ' וְכוּ' — עַל-יְדֵי-זֶה לְבִסוּף בָּאִים לְחֻקֵּי רַתּוּ וְאִפִּיקוֹרְסוֹת, כִּי הָעֶקֶר בְּעֲבוּדַת-הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ הוּא לְהִיּוֹת תָּם וְיָשָׁר וִירָא אֱלֹקִים. וְאָמַר אֶז: "אֲנִי מִקְנֵא אֵת ר' יוֹסִיל, חֲתָן ר' יַעֲקֹב, שֶׁיְּכֹוֹל לְזַמֵּר הַרְבֵּה!" [הֵינּוּ בְּעִיר בְּרֶסֶלַב הֵיךְ גֵּר יְהוּדִי פְּשׁוּט, וְשֵׁמוֹ ר' יוֹסִיל. וְהֵיךְ דִּרְכּוֹ לְזַמֵּר בְּכָל יוֹם הַרְבֵּה הַרְבֵּה מְאֹד תְּהִלִּים וְתַחֲנוּנוֹת וּבִקְשׁוֹת וּמַעֲמָדוֹת וְכוּ'. כָּל הַיּוֹם הֵיךְ רַק אוֹמֵר וְאוֹמֵר מֶה שֶׁבָּא לְתַחַת יָדוֹ: חֲמֵשׁ וּמִשְׁנֵיּוֹת וְ"עֵין יַעֲקֹב" וְכוּ'. וְרַבְּנוּ ז"ל הִפְלִיג בְּמַעֲלָתוֹ מְאֹד מְאֹד וּבְעֵצָם תַּמִּימוֹתוֹ וּפִשְׁיטוֹתוֹ]. וְאָמַר, שֶׁאֵין צָרִיכִין שׁוֹם חֲכָמוֹת בְּעֲבוּדַת הַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ רַק תַּמִּימוֹת וּפִשְׁיטוֹת וְאִמוּנָה. וְאָמַר, שֶׁפִּשְׁיטוֹת הֵיא גְּבוּהָה מִן הַכֹּל, כִּי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, בְּרוּךְ הוּא, הוּא בְּנִדְאֵי גְבוּהָה מֵעַל הַכֹּל, וְהוּא יִתְבָּרַךְ הוּא פְּשׁוּט בְּתְכָלִית הַפִּשְׁיטוֹת.

וְהַרְבֵּה לְדַבֵּר אֶז מִמַּעֲלַת הַתַּמִּימוֹת וְהָאִמוּנָה בְּפִשְׁיטוֹת וּלְבָלִי לְהַפְּגֵס בְּחֻקֵּי רַתּוּ כָּלָל וּלְבָלִי לְעֵין כָּלָל בְּסִפְרִים שֶׁל מַחֲקָרִים רַק

להאמין בהשם יתברך באמונה לבד בלי שום חקירות כלל. ונהאריך בשיחה זו, וכבר נדפסה בשיחות הר"ן (סימן לב), עין שם]. וסיים: "אצל ה'עולם' אמונה הוא דבר קטן, ואצלי אמונה הוא דבר גדול מאד. ועקר האמונה היא בלי שום חכמות וחקירות כלל רק בפשיטות גמורה, כמו שהנשים וההמון עם הפשרים מאמינים"².

תשג.

אחר שבת: נכנס רבנו ז"ל בעגלה עם ר' נתן ועם עוד כמה מאנשי-שלומנו לנסע לט"ל באיזה שדה או יער. וכשהגיעו לאיזה שדה, צוה רבנו ז"ל לבעל-העגלה לעצר, וירדו אנשי-שלומנו. ורבנו ז"ל היה עדין יושב בעגלה, ועמדו כל אנשי-שלומנו סביבו. בתוך כך הגיעה שעת המנחה, ורצו להתפלל שם מנחה — אז פתח רבנו ז"ל ואמר המאמר [בלקוטי-מוהר"ן חלק ב', סימן יא]: "דע, כשאדם מתפלל בשדה וכו', עין שם. וסיים: "שפמו שאתם עומדים סביבי, אני רואה את כל העשבים, איך כל עשב ועשב דוחק עצמו לכל אחד ואחד מהעומדים שם כדי לעלות ולהכנס בתוך תפלתו". וירד רבנו ז"ל מהעגלה, והתפללו שם יחד מנחה. ואחר התפלה התחיל רבנו ז"ל לדבר הרבה מעגן תפלה והתבודדות ובפרט ליצא בשדה ואמר, שטוב יותר, שההתבודדות תהיה מחוץ לעיר במקום עשבים, כי העשבים גורמים, שיתעורר הלב. והרבה לדבר אז עם אנשי-שלומנו מעגן תפלה והתבודדות, ואיך שאין שום תכלית אחרת בעולם רק לדבר עמו יתברך בלשון שרגיל בה. ענה ואמר: "בנדאי

(ב) (ודבר אז רבנו ז"ל עד עלות השחר, שהלכו לטבל ולהתפלל. ובאמת מיום שחזר רבנו ז"ל מעיר לעמברג וגלה דעתו, שהוא צריך להסתלק, הרבה לדבר עם אנשי-שלומנו מאד מאד עד הסתלקותו רק מאמונה פשוטה ולדבר הרבה עמו יתברך ולהתרחק מכל מיני כופרים ואפיקורסים ומספרי חקירות, אפלו אלו שכתבו גדולי ישראל. ואמר, שאסור גמור ללמד בהם. ובעגן אמונה אין חולקים כבוד יהיה למי שיהיה. אם רק נגע בנקדת האמונה הקדושה, התמימה, צריכים להרחיקו מרשותו בכל מיני התרחקות. וכן דבר הרבה רבנו ז"ל מעגן שמחה ולעשות כל מיני פעלות שבועולם להיות אף ורק בשמחה, כי שמחה ואמונה ותפלה תלויות אלו באלו).

נמצאים כשרים, אף-על-פי שאין להם התבודדות — אבל אני קורא אותם פליטים — מבהלים ומבלבלים. ופתאום כשיבוא משיח ויקרא אותם, יהיו מערפבים ומבלבלים. אבל אנחנו נהיה דומים כמו האדם אחר השנה, שדעתו נוחה ומישבת היטב — כן תהיה דעתנו נוחה ומישבת עלינו בלי מהומה ובלבול". ואחר-כך חזרו אל העיר.

תשצד.

ואחר-כך באמצע השבוע נסע רבנו ז"ל עוד הפעם אל השדה עם ר' נתן ועם עוד כמה מאנשי-שלוֹמנו. ובדרך דבר אז רבנו ז"ל הרבה מענין תמימות ופשיטות והזכיר אז כמה שדבר בליל-שבת-קדש הנה (כנ"ל בסימן תשצב) מענין חכמות, שעל-ידי חכמות עצמו יכולים להטות מדרך האמת, עד כשאדם הולך אחר שכלו וחקמתו, יכול לבוא לטעויות ומכשולים רבים. והאריך בשיחה זו מאד, עד שהגיעו אל השדה. וירד רבנו ז"ל מהעגלה וטילו קצת. ואז דבר רבנו ז"ל גם כן הרבה אודות התמדה בלמוד ספרו "לקוטי-מוהר"ן". ואמר, שצריכים לחזר בהם כל-כף, עד שיהיה שגור בעל-פה ממש. ואחר-כך האריך עוד בענין תמימות ופשיטות ולברח מחכמות ושכל עצמו. ובתוך כך הזכיר את בעל המחבר, שטעה ועות מאד על-ידי חכמתו, שאמר, שהזקן הוא כל-כך גדול, עד שחויץ-לארץ אינה יכולה לסבל אור קדשת הזקן. (והגם כי פונתו להתיר בחויץ-לארץ לחתוך הזקן על-ידי סם או במספרים, שהוא כעין תער, אבל מכל מקום חזק ידי עוברי-עברה המגלחים זקנם בשאט נפש)^ל. ומתוך דבריו נתגלגל ואמר רבנו ז"ל התורה

(ל) ואמר ר' נתן: "ואז בעת שאמר זאת רבנו ז"ל, היה זה אצלי לרבר פלא, כי לא שמעתי עדין מעולם, שהמחבר הנ"ל אמר טעות כזו, ה' יסלח לו. אף אחר-כך דברתי עם אנשים הבקיאים בספרים ובספורים כאלה, ואמרו לי, שהוא דבר מפרסם, שאמר כך בעל המחבר הנ"ל. גם שמעתי, שבשאלות ותשובות... מביא שטות סברא רעה וכוזבת הנ"ל, וכבר מחו לו במאה עוקלי כל צדיקי וחקמי אמת. וכנה יכולים לראות, איך דעת האדם כוזבת, ואיך שאסור לסמוך על שכלו כנגד תורת משה שבכתב ובעל-פה אפלו כחוט השערה. מכל-שכן בדבר כזה, שמפרש בתורה אסור גלוח הזקן. וחז"ל אמרו, שעוברין

ובלקוטי-מוהר"ן חלק ב', סימן יב] על פסוק (בראשית כב, ז): "וְאֵיהֶּ הַשָּׂה

על חמשה לאוין, וכבר הִלְכָה פסוקה, שְׁכַל דְּבַר שֶׁהוּא חוֹבַת הַגּוֹף, אֵין חֲלוּק בֵּין אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל לְחוּץ-לְאֶרֶץ כָּלָל. וְיֻכַל לְהַמְצֵא אַחַד, שְׁעַל-יְדֵי חֲכָמָתוֹ וְדַעְתּוֹ יֵאמַר סְבָרָא, שְׂאִינָה אֲמִתִּית, שְׂתִּתְגַלְגַּל עַל-יְדֵי-זֶה, שְׂיָבֹאוּ לְהַתִּיר, חֶס וְשְׁלוֹם, אֶסוּר בְּזֶה חֲמֻשָּׁה לְאוִין בַּתּוֹרָה וּלְחֻזֵק עוֹבְרֵי עֲבָרָה אֲשֶׁר רְאוּ לְכָל מַחְבֵּר סֵפֶר לְצַעֵק עַל-זֶה. בְּכָל מִינֵי קוֹלוֹת וְצַעֲקוֹת שְׁבֵר יְעוּרֵר עַל פְּרֻצָה הַזֹּאת, שְׂנַעֲשֶׂה בְּיִשְׂרָאֵל זֶה קְרוּב בְּמַדִּינוֹת אֲשַׁכְנֹו לְעֵבֵר בְּכָל יוֹם חֲמֻשָּׁה לְאוִין, כִּי גַם בְּמַדִּינוֹת אֲשַׁכְנֹו אֵין הַמְנַהֵג הַרְעָה מִיָּמֹת עוֹלָם חֶס וְשְׁלוֹם, רַק הַרְבֵּה יוֹתֵר מְאֹלָף שְׁנַיִם אַחַר הַחֲרָבֵן בֵּית שְׁנֵי הַתְּחִילָה הַרְעָה הַזֹּאת לְצַמַח בָּהֶם. כִּי שְׂמַעְתִּי מֵרַבְּנֵי ז"ל, שְׂגַם הָאָמוֹת הָעוֹלָם לֹא הָיוּ מְגַלְחִים זָקֵנִים בִּימֵי קֶדֶם, וְזֶה סְמוּךְ כְּמָה מְאוֹת שְׁנַיִם שֶׁהִתְחִילוּ אָמוֹת הָעוֹלָם לְגַלַח זָקֵנִים. וְאַחֲרֵי כֵן בְּזִמְנֵן רַב בַּחֲקָף מְרִירוֹת הַגְּלוּת הַתְּפֹשֶׁטָה הַסְּטָרָא אַתְרָא, וְהַתְּנַגְּרָה הַזֵּצֵר הַרְעָה גַם בְּבִגְיֵי-יִשְׂרָאֵל, וְנִתְעַרְבוּ בְּגוֹיִים וְלִמְדוּ מִמְּעַשֵׂהֶם, וְהִתְחִילוּ אֵלֹו רְשָׁעִים הַגְּדוֹלִים וְהַמְּפָרְסָמִים לְגַלַח זָקֵנִים וְכֵן לְמַדּוּ אַחַד מִחֲבָרֹו, עַד שֶׁנִּתְרַבְּתָה הַפְּרֻצָה בְּעוֹנוֹתֵינוּ הַרְבִּים, וְנַעֲשֶׂה לָהֶם כְּהַתֵּר כְּאֲשֶׁר רוֹאִים גַם עַכְשָׁו, שֶׁהַקְּשָׁרִים בְּאֲמַת אֵינָם מְגַלְחִים זָקֵנִים גַם בְּאֲשַׁכְנֹו. וְגַם בְּמַדִּינוֹת הַסְּמוּכוֹת לְאֲשַׁכְנֹו עֲדִין לֹא נִתְפַשְׁטָה הַרְעָה הַזֹּאת כְּמוֹ בְּאֲשַׁכְנֹו, רַק כִּי הַרְשָׁעִים הַגְּדוֹלִים מִתְחִילִים בְּזֶה, וְאַחֲרֵי כֵן טוֹעִים בְּזֶה גַם הַקְּשָׁרִים קְצַת. וְגַם עַתָּה כְּשִׂמְכִיחִים אוֹתָם, שְׂעוֹבְרִים עַל חֲמֻשָּׁה לְאוִין בַּתּוֹרָה, הֵם עוֹנִים, שְׂמְגַלְחִין עַל-יְדֵי סֵם, שְׂמַתֵּר בְּאֲמַת, וְמִי שְׂנֹוהֵג כֵּן, יֵשׁ לוֹ הַתֵּר עַל-פִּי הַדִּין וְלֹא עַל-פִּי כְּתָבֵי הָאֲרִיז"ל וְזֶה הַקְּדוּשׁ. אָבֵל בּוֹחֵן לְבָבוֹת יוֹדֵעַ, שְׂרָבֵם עוֹבְרִים בְּמִזִּיד וּמְגַלְחִים בְּשֹׂאֵט נֶפֶשׁ בְּיָדֵם בְּתַעַר. וּמֵאַחַר שֶׁהֵם בְּעֲצָמָם מוֹדִים, שְׂבַתְעֵר אֶסוּר, כִּי אֵינָם יְכוֹלִים לְהַכְחִישׁ הַמְּפָרֵשׁ בַּתּוֹרָה וּבְגִמְרָא, הֵם בְּעֲצָמָם וּבְנַפְשָׁם יוֹדְעִים הָאֲמַת, אִם מְגַלְחִים בְּתַעַר אוֹ בְּסֵם. כְּמָה יֵשׁ לְבָכוֹת וְלְצַעֵק בְּמֵר נֶפֶשׁ וְלְבָכוֹת כְּנַחַל שׁוֹטֵף מֵאֵין הַפּוֹגוֹת עַל הַפְּרֻצָה הַזֹּאת אֲשֶׁר נַעֲשֶׂתָה בְּיִשְׂרָאֵל, עַד שֶׁהִתְחִילָה לְצַמַח הַרְעָה הַזֹּאת סְמוּךְ לְמַדִּינָתֵנוּ, שְׂנִמְצָאִים גַם שָׁם רְשָׁעִים כְּאֵלֹו הַפּוֹרְקִים עַל וּמְגַלְחִים זָקֵנִים. הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ יִרְחַם עַל פְּלִיטַת עַמּוֹ וַיִּצִּיל הַפְּלִיטָה הַנִּשְׁאָרָת כְּכַחוֹ הַגְּדוֹל וְהַנּוֹרָא וְיָבִיא לָנוּ מְשִׁיחַ צְדִקְנוֹ וַיְגַלֶּה הָאֲמַת בְּעוֹלָם בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן. וְעִין בְּלָקוּטֵי-הַלְכוֹת גְּלוּת, הַלְכָה ג', אוֹת א' וּב', שְׂמַאֲרִיף שֵׁם הַרְבֵּה מְאֹד ר' נֶתָן וְכַתְּבַ, שְׂעַקֵר דַּת יִשְׂרָאֵל וְעַקֵר הַיְהוּדוֹת תְּלוּיִים בְּזָקֵן וּבְפֹאוֹת, וּבָהֶם נִפְרֵ הַיְהוּדִי, כִּי הוּא מְזַרַע בְּרַף ה' מְזַרַע יִשְׂרָאֵל. וְמִי שְׂרוּחַ אַחֲרַת עַמּוֹ חֶס וְשְׁלוֹם וְרוּצָה לְכַפֵּר חֶס וְשְׁלוֹם בְּאֵלָקֵי יִשְׂרָאֵל — אֲזִי תַחֲלַת הַכְּפִירָה, שְׂמַשְׁלִיף מְעַלְיוֹ הַזָּקֵן וְהַפֹּאוֹת חֶס וְשְׁלוֹם. כִּי בְּאֲמַת כָּל דַּת יִשְׂרָאֵל הַקְּדוּשָׁה תְּלוּיָה בְּזָקֵן וּבְפֹאוֹת, כִּי כָּל דְּבָרֵי תוֹרָתֵנוּ הַקְּדוּשָׁה וְכָל הַמְּצוּוֹת כְּלָן וְאֶפְלוּ כָּל הַמְּנַהֲגִים הַקְּשָׁרִים שֶׁל יִשְׂרָאֵל עִם קְדוּשָׁה — כְּלָן הֵן שְׂעוּרִים וְצַמְצוּמִים, אֵיךְ לְהַשִּׁיג עַל יָדֵם הַשְּׂגָת אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ כָּל חַד כְּפּוּם מֵה דַמְשַׁעַר בְּלִבְיָהּ. וְכָל אֵלֹו הַצַּמְצוּמִים וְהַשְׂעוּרִים, כְּלָם הֵם בְּחִינַת שְׂעוּרוֹת קְדוּשׁוֹת, וְכָלֶם נִמְשָׁכִים מִשְׂעוּרוֹת דְּרִיקְנָא קְדִישָׁא וְהַפֹּאוֹת, כִּי כָּל שְׂעוּרָה וְשְׂעוּרָה מִהַפֹּאוֹת וְדִיקְנָא קְדִישָׁא וְקִירָא, כְּלָן הֵן בְּחִינַת צִינוּרוֹת עֲלִיוֹנִים וְצַמְצוּמִים קְדוּשִׁים, שְׂמַשְׁם נִמְשָׁךְ כָּל חֲכָמוֹת הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה וְהַמְּצוּוֹת, שְׂעַל-יָדֵם מְשִׁיגִין אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ. וְכָלֶל קְדוּשַׁת יִשְׂרָאֵל הוּא בְּחִינַת תּוֹרָה וְהַפְּלָה, וְהַכָּל כְּלוּל בְּהַדִּיקְנָא קְדִישָׁא, כִּי תִלְיֵסֵר תְּקוּנָה דִּיקְנָא הֵם בְּחִינַת שְׁלֹשׁ-עֶשְׂרֵה

לעלה", והיא תורה עמקה מאד, עמק עמק מי ימצאנו, שמברר ומגלה שאף במקומות המטופים והירודים יכולים למצא שם אלקותו יתברך ויכולים גם משם לשוב בתשובה שלמה וכו', עין שם. וכשסיים אמר רבנו ז"ל לר' נתן: "דברנו קדם מהספר לקוטי-מוהר"ן, (הינו החלק א', שנדפס אז פנ"ל), ועכשו צריכין לחבר עוד ספר אחד, שיהיה נאה ויפה עוד יותר מהראשון. ותורה זו תהיה לך להספר השני!" (וכן היה, שנתעורר ר' נתן על-ידי דבורים אלו לרשם את כל מה שאמר לו רבנו ז"ל אחר הדפסת חלק א' מהלקוטי-מוהר"ן, ובפרט התורות הגדולות שאמר בעת הזמנים הקבועים, ומזה נדפס אחר-כך לקוטי-מוהר"ן תנינא).

תשצה.

ובכל אלו הימים עד ראש-השנה היתה דרכו של רבנו ז"ל לטיל הרבה עם אנשי-שלומו ועם ר' נתן, וגלה נפלאות רבות, חדושים נוראים ונפלאים, ונדפס בלקוטי-מוהר"ן תנינא; כגון התורה ט"ו והתורה ט"ז אמר רבנו ז"ל גם כן בשבוע הנ"ל, ור' נתן כתבו הכל בספר. ופעם אחת הלך רבנו ז"ל עם ר' נתן חוץ לעיר ברסלב, ומשה חנינעס ואברהם מיל פייעס (שני עשירים בעיר

מדות הרחמים, שהם כלל יסוד התפלה כמאמרם זכרונם לברכה, שנתעטף הקדוש-ברוך-הוא בשליח צבור ולמדו סדר תפלה. ואז גלה לו השלש-עשרה מדות של רחמים. ומשם נמשך השלש-עשרה מדות, שהתורה נדרשת בהם, שהם כלל התורה הקדושה. ועקר אורות הדיקנא קדישא נמשכין מבחינת שתי פאות כמבאר בכתבי האר"י. ועל-כן אי לו למי שנוגע חס ושלום להשחית שצרה אחת מהדיקנא קדישא ומהפאות בשאט נפש בדרון ובמעל, אי לו או לנפשו, כי עוקר עצמו ונפשו מאלקי ישנאל, ואין לו חלק בתורת משה חס ושלום. ומחמת שהחכמות חיצוניות אורבות מאד להיות יכולין לינן מהחכמה תפאה דקדשה, ואז יכולין להתגבר בחכמת הפילוסופיא והאפיקורסות שלהם, על-כן במדינות, שהרגילו עצמן להדמות להעכו"ם במלבושיהן וכיצא, עד שהרגלו מחמת זה להשחית פאת זקנם וקצת מהפאות. וחוץ ממה שעוברין על חמשה לאוין, שהזהירה התורה הקדושה בענין זה, הוא גם כן כאלו עוברין על כל התורה כלה חס ושלום, כי כל התורה תלויה בזה. ועל-כן שם במדינות אלו הנ"ל התפשטה מאד חכמת הפילוסופיא והאפיקורסות כידוע וכו', עין שם).

בְּרִסְלָב, שְׁאַחֲזוּ אֶת עֲצָמָם גַּם בֵּן מֵאַנְשֵׁי רַבְּנוּ ז"ל) הִלְכוּ אַחֲרֵי רַבְּנוּ ז"ל. וּמַחֲמַת שְׂרַבְּנוּ ז"ל הָיָה חֲלוּשׁ-כַּח אִזּוּ מְאֹד מְאֹד, עַל-בֵּן הִלְךָ לְאֵט לְאֵט, וְהֵם הִלְכוּ בְּמִהֲרֹת גְּדוּלָה מְאֹד. וְהִדְרָךְ, שְׁלִקְחָה לְרַבְּנוּ ז"ל עִם ר' נִתָּן כַּמָּה שְׁעוֹת, לְקַח לָהֶם כְּמוֹ חֲצֵי שָׁעָה. וְאִזּוּ הִתְחִיל רַבְּנוּ ז"ל לֵאמֹר הַמְּאָמֵר [בְּלִקְוִיטֵי-מִוִּהֲרִין חֵלֵק א', סִימָן סא]: "הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ הוּא לְמַעַלָּה מִהַזְּמַן" וְכוּ', עֵינֵי שָׁם. וְסִימָן: "וְכֵן בְּמִקּוֹם בְּעוֹלָם-הַיְהוּדָה רוֹאִים, שְׁאַבְרָהָמִיל וּמִשָּׁה יְכוּלִין לִילְךָ בְּזִמְן קָצֵר מֵהַ שְׂאֲנוּ צְרִיכִים לִילְךָ כַּמָּה שְׁעוֹת".

תשצו.

וּפְעַם אַחַת נִסַּע רַבְּנוּ ז"ל לְחוּץ לְעִיר כְּדֵי לְשַׁאֵף אֲוִיר וְלְקַח עִמּוֹ אֶת ר' נִפְתָּלִי וְר' נִתָּן, וּבָא לְקַרְעֻטְשְׁמַע"מ אֶחָד, וְנִתְּנוּ לָהֶם שָׁם גְּבִינָה לְאָכֹל. וְר' נִפְתָּלִי, הָיָה לוֹ גַּם-בֵּן חֲלִי הֲרָאָה כְּמוֹ רַבְּנוּ ז"ל, וְעַל-בֵּן הוּא וְרַבְּנוּ ז"ל לֹא רָצוּ לְאָכֹל, מִחֲמַת שְׁגִבְינָה מְזַקֶּת לְחוּלְאֵת הֲרָאָה, וְר' נִתָּן לֹא רָצָה לְאָכֹל בְּלַעֲדָם. וְאָמַר ר' נִתָּן לְר' נִפְתָּלִי, שְׂיֵאכֹל וְלֹא יִדִּיק. הֲשִׁיב לוֹ ר' נִפְתָּלִי: "אַתָּה אוֹמֵר לִי? כְּשֶׁרַבְּנוּ ז"ל יֵאמֵר לִי, אִזּוּ אֲכַל!" (וּבְזוֹ הַלְּשׁוֹן אָמַר לוֹ: "דְּדוּ זְאֲגִסְט מִיר אִיךָ זְאֵל עֶסֶן? וְוַעֲן דְּעַר רַבִּי זְאֵל מִיר הֵיִסְעֵן, וְוַעֲל אִיךָ עֶסֶן!) וְשָׁמַע זֹאת רַבְּנוּ ז"ל וְאָמַר: "נִפְתָּלִי, עֶס! עֶס! אֲכַל! אֲכַל!" וְאָכַל ר' נִפְתָּלִי עִם ר' נִתָּן. וְאַחֲרֵי-כֵן בְּדִרְךָ חֲזַרְתֶּם לְעִיר עֲשֵׂה ר' נִפְתָּלִי אֵ הוּס (נִתָּן שְׁעוֹל). עֲנָה וְאָמַר רַבְּנוּ ז"ל: "הֲרֵאִיתֶם סִ'אִיז שׁוֹיֵן גָּאָר נִישְׁט דְּעַר הוּס, אִיךָ הָאָב גִּימִינֵיט, אִזּוּ עַר וְוַעֲט זִיךְ פְּרִיעֵר אָפּ פֶּאָרְטִיגֶען פֶּאָר מִיר". [וְהָיָה מוּבָן מִדְּבָרֵי רַבְּנוּ ז"ל, שֶׁהַמְּשִׁיף לְר' נִפְתָּלִי בָּזָה הַמְּאָכֵל רְפוּאָה]. וְאַחֲרֵי-כֵן בְּרֵאשׁ-הַשָּׁנָה אָמַר רַבְּנוּ ז"ל תּוֹרָה (עֵין לְמַן סִימָן תַּחא). וְשָׁם מוּבָא עֲנִיָּן זֶה, שְׂיִכּוּלִין לְהַמְּשִׁיף כַּחוֹת הֲרְפוּאָה לְתוֹךְ כָּל דְּבַר מְאָכֵל, עֵינֵי שָׁם.

(מ) לְפִנְדֵּק.

(ג) זֶה כָּלֵל לֹא אוֹתוֹ שְׁעוֹל, אֲנִי חֲשַׁבְתִּי, שֶׁהוּא יִפְטֹר מִזֶּה לְפָנָי.

תשצז.

אחר הנסיעה הנ"ל, כשפא רבנו ז"ל אל ביתו בלילה, חלם לו באשר שהיום היו משיחין מענין רפואה, והרפואה היא רק מהשם יתברך לבר, "כי אני ה' רפאך", ורק השם יתברך יכול לרפאות. ואמרו: "מי יודע, שהשם יתברך רוצה?" וענה אחד (או ר' נתן או ר' נפתלי), ולא רצה להגיד מי האחד, "כי אני ה' רפאך" מורה על זה, כי הוא ראשי-תבות אמן פן יהי רצון [עין בלקוטי-מוהר"ן חלק ב', סימן מב].

תשצח.

אחר-כך מסר רבנו ז"ל לכמה מאנשי-שלוֹמנו להעתיק כמה נירות מכתבת ידו הקדושה, שהיה פתוב בהם הדברים של הא"ב השני, [הינו חלק שני מספר המדות]. ואצל רבנו ז"ל לא היו הדברים פתובים בסדר הא"ב, רק כל דבר שהשיג במקום שהשיג, כתבו זה אצל זה. אך צוה לאנשי-שלוֹמנו לסדרם על-פי א"ב. ור' נתן לא היה אז אצל רבנו ז"ל, כשמסר רבנו ז"ל הנירות הנ"ל לאנשי-שלוֹמנו. ואחר-כך מסרו זאת אנשי-שלוֹמנו לר' נתן, ורבנו ז"ל הוסיף לו אחר-כך עוד כתבים מכתב-יד קדשו השיכים לא"ב השני, והעתיקם וסדרם לפה. ורבנו ז"ל הסתפל על זה ונהנה מהסדר מאד מאד ושבח מאד את הא"ב-השני ואמר, שכל דבר ודבר מהם הם השגות גבוהות מאד מאד.

תשצט.

קדם ראש-השנה: הביא השוחט מטעפליק לרבנו ז"ל כסא נפלא, שעשאו בעצמו בפי ובאמנות גדולה עד מאד^ס. ושאל אותו

(ס) יש אומרים, שהכסא הזה הוא הכסא הנמצא עכשו בירושלים בבית המדרש של חסידי ברסלב. ויש אומרים, שהכסא הנמצא עכשו בירושלים בבית המדרש של חסידי ברסלב, הוא הכסא של רבנו ז"ל, שהיה מנת בעיר טשרהרין אשר כבוא רבנו ז"ל לשם ישב על

רַבְּנוּ ז"ל: "כִּמָּה זְמַן עֲשִׂיתָ זֹאת?" הַשִּׁיב הַשּׁוֹחֵט: "חֲצֵי שָׁנָה".
וְשָׂאֵל אוֹתוֹ רַבְּנוּ ז"ל שׁוֹב: "הֲאֵם כָּל הַיּוֹם עֲשִׂיתָ זֹאת?" וְהַשִּׁיב
הַשּׁוֹחֵט: "לֹא! רַק בְּכָל יוֹם עֲבַדְתִּי שְׁעָה אַחַת", (כִּי הִזָּה כֶּסֶף נֶאֱמָר
וּמְצִיר בְּצִיּוּרִים נְאִים עַד מְאֹד). עֲנֵה וְאָמַר לוֹ רַבְּנוּ ז"ל: "אֲזוּי,
הַאֶסְטוּ מִיר אֵין זִינְעֵן גִּיהֶאט אַהֶאלב יֶאהר אֶלַע טָאג אַ שְׁעָה!"^צ.

(וְאָמְרוּ אֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמְנוּ, שְׁבֹאֲמַת לֹא הִזָּה נִרְאָה לְרַבְּנוּ ז"ל כֹּל-כֶּף
הַכֶּסֶף, כִּמּוֹ הַעֲנִין הַזֶּה שְׁכָל יוֹם חָשַׁב מִרַבְּנוּ ז"ל שְׁעָה אַחַת. דְּבַר
זֶה נִרְאָה לְרַבְּנוּ ז"ל מְאֹד, שְׁבֹכֵל יוֹם שְׁעָה אַחַת יִחְשַׁב מִמְּנוּ
מִשְׁהוּ).^ד

ת.ת.

אֲחֵר שְׁקֵבֵל רַבְּנוּ ז"ל הַכֶּסֶף מִהַשּׁוֹחֵט מְטַעֲפֵלִיק, סֵפֶר רַבְּנוּ
ז"ל, שְׂרָאָה (בְּמִרְאָה אוּ בְּחִלּוֹם), שְׁהִבִּיאוּ לוֹ כֶּסֶף. וְהִיתָה אֵשׁ
סְבִיבוֹ, וְהִלְכוּ כָּל הָעוֹלָם: אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וְטָף לְרֵאוֹתוֹ, וּכְפִשְׁחוּ
מִשָּׁם, אֲזִי תִכְף נִתְקַשְׁרוּ זֶה עִם זֶה, וְנִעֲשָׂה שְׂדוּכִים בִּינֵיהֶם. וְגַם כָּל
מִנְהִיגֵי הַדּוֹר, כָּלֵם הִלְכוּ לְרֵאוֹתוֹ. וְשָׂאֵלְתִי: "כִּמָּה הוּא רְחוּק? וּמִפְּנֵי
מָה תִכְף נִעֲשׂוּ שְׂדוּכִים?" וְהִלְכְתִי וְהִקְפַּתִּי סְבִיבְכֶם לֵילְךָ שָׁם.
וְשִׁמְעַתִּי, שְׁהוֹלֵךְ וּכְאֵ רֵאש־הַשָּׁנָה. וְהִייתִי מְסַפֵּק אִם לְחֹזֵר אִם
לְהַתְּעַבֵּב שָׁם. וְהִייתִי נְבוֹךְ בְּדַעְתִּי וְאִמְרַתִּי בְּלִבִּי, אִיךָ אֲשָׂאֵר בְּכֶאֱן
עַל רֵאש־הַשָּׁנָה. וְאִמְרַתִּי בְּדַעְתִּי לְפִי הַגּוֹף חָלוּשׁ שְׂיֵשׁ לִי, לְמָה לִי
לְחֹזֵר. וְהִייתִי שָׁם וּבִאתִי לְהַכֶּסֶף וְרֵאִיתִי שָׁם רֵאש־הַשָּׁנָה מִמֶּשׁ וְכֵן
יוֹם-כְּפוּרִים, יוֹם-כְּפוּרִים מִמֶּשׁ, וְכֵן סְפוּת, סְפוּת מִמֶּשׁ. גַּם שִׁמְעַתִּי,
שְׁהִיוּ צוֹעְקִים: "חֲדָשִׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם שָׁנָאָה נִפְשִׁי" (יִשְׁעִיָּה א, יד). —
מָה לָּכֶם לְדוֹן אֶת הָעוֹלָם, רֵאש־הַשָּׁנָה בְּעֲצֻמוֹ יִשְׁפֹּט. וּבְרַחוּ כָּלֵם,
עִם כָּל מִנְהִיגֵי הַדּוֹר כָּלֵם בְּרַחוּ. וְרֵאִיתִי שָׁם, שְׁהִיָּה חֲקוּק עַל הַכֶּסֶף
כָּל צוּרוֹת שָׁל כָּל בְּרוּאֵי עוֹלָם. וְכָל אֶחָד הִזָּה חֲקוּק עִם בֵּית זוּגְתוֹ

הַכֶּסֶף הֵהוּא.

(ע) כָּכָה, חֲשַׁבְתָּ מִמְּנֵי חֲצֵי שָׁנָה בְּכָל יוֹם שְׁעָה.

אָצֵלוּ. וּבְשִׁבִיל זֶה נַעֲשִׂין תַּכְּף שְׂדוּכִים, כִּי כָל אֶחָד מֵצֵא שֵׁם וְרָאָה בַת זוגָתוֹ. וּמֵאַחַר שְׂבִימִים הַקְדָּמוֹנִים לְמִדְתִּי, נִפְל בְּדַעַתִּי, שֶׁהַפְּסוּק "כִּרְסִיָּה שְׂבִיבִין דִּי-נֹר" (דְּנִיאל ז, ט) — רֵאשֵׁי-תְבוֹת שְׂדָכָן, כִּי עַל-יְדֵי הַכֶּסֶף נַעֲשִׂין שְׂדוּכִין כַּנִּל. גַּם כִּרְסִיָּה רֵאשֵׁי-תְבוֹת רֵאשֵׁי-הַשָּׁנָה, יוֹם-כְּפוּרִים, סְכוּת, וְעַל-כֵּן בְּשִׁמְיֵי-עֲצָרַת זְוִיגָא דְמִטְרוֹנִיתָא. וְשִׂאלְתִּי: "מָה תְּהִיָּה פְרָנְסְתִּי?" וְאָמְרוּ לִי, שֶׁאֵהִיָּה שְׂדָכָן. וְהָאֵשׁ הַקִּיפָה סְבִיבוֹ, כִּי בְּאֶמֶת רֵאשֵׁי-הַשָּׁנָה הוּא טוֹבָה גְדוֹלָה, כִּי הוּא מוֹעֵד, שֶׁהַלְבָּנָה מִתְכַּסֶּה בּוֹ, שֶׁעַל-זֶה נֶאֱמַר: הִבִּיאוּ עָלַי כְּפָרָה בְּרֵאשֵׁי-הַשָּׁנָה.

[אַחַר-כֵּן בְּרֵאשֵׁי-הַשָּׁנָה אָמַר תּוֹרָה, (עֵינִן לְקַמֵּן סִימֵן תַּתָּא). וְשֵׁם מְרָמֵז כָּל הָעֲנִינֵן שֶׁל הַכֶּסֶף הַזֶּה וְשִׂרְשֵׁי נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל. וְאָמַר רַבְּנוּ ז"ל, שֶׁהַתּוֹרָה הַנִּל הִיא פְרוּשׁ עַל הַמַּעֲשֵׂה, וְהַדְּבָרִים סְתוּמִים וְנִעְלָמִים מְאֹד מְאֹד, חָתוּם בְּאֶלְף עֲזָקָאִין]. אַחַר שֶׁסִּפֵּר רַבְּנוּ ז"ל הַמַּעֲשֵׂה הַזֶּה, אָמַר: "שִׂאֲתֶם יְכוּלִים לוֹמַר עָלֶיהָ תּוֹרָה כָּל יְמֵי חַיֵּיכֶם!" וְגַעַר בְּאַנְשֵׁי-שְׁלוֹמְנוּ, עַל שֶׁאֵינָם שְׂמַחִים. וְאָמַר לָהֶם: "שְׂרָאוּי לָכֶם לְשִׂמְחַ מְאֹד מְאֹד! וְאִם אֵין אַתֶּם שְׂמַחִים, אֵינִי יוֹדֵעַ מָה לָכֶם?" (כְּלוֹמַר שְׂרָאוּי לָנוּ לְשִׂמְחַ עַל-כָּל-פְּנִים מְאֹד תְּמִיד, שְׂזַכֵּינוּ לְטַעַם אֹרֹת נֹרְאוֹת כְּאֵלוֹ וְכו').

תקס"ט

תתא.

ראש-השנה: קבוץ גדול מאנשי-שלומנו מתקבצים אצלו
 בדרךנו בכל שנה (פנ"ל בסימן תיט). אך בשנה זו באו אנשים רבים,
 שלא באו עוד אצלו לראש-השנה, והן אנשי העיר. ומעירות
 הסמוכות באו המון אורחים. ובניחד היו כמה מאות אנשים. ורבונו
 ו"ל היה אז חלוש מאד מאד, ולא היה נראה, שיאמר תורה כלל,
 בפרט לפני המון אנשים שבאו אליו — אף-על-פי-כן היה השם
 יתברך בעזרנו, ובין השמשות, שהיה ליל ששי (כי ראש השנה חל
 אז ביום ה'ו') אמר רבנו ו"ל תורה נפלאה על פסוק (תהלים פא, ד):
 "תקעו בחדש שופר" [בלקוטי-מוהר"ן חלק ב', סימן א']. ונקרא מאמר
 "תקעו ממשלה", עין שם. וגמר כל התורה באריכות נפלאה בדרךנו
 הנוראה, אשרי און השומעה!

תתב.

יום א', ד' בתשרי: כתב ר' נתן את כל התורה, שלא בפני רבנו
 ו"ל, כי לא היה באפשרי להטריחו, שיכתבו בפניו, כי היה עליו
 לטרח גדול, והוא היה חלוש מאד. אף-על-פי-כן סבב השם יתברך
 סבות לטובה, כי לעת ערב נכנס ר' נתן אל רבנו ו"ל והראה לו את
 כל התורה שכתב, וחיף רבנו ו"ל ואמר: "אזוי האב איך גיזאגט!"
 כאומר, שהסכים, הינו שכתבו נכון. (והתורה הזו כתבה ר' אברהם
 פעטרבורגער גם-כך, כי הוא היתה דרפו לכתב התורות לפני רבנו
 ו"ל, והוא הביא את מה שכתב לפני רבנו ו"ל, ורבנו ו"ל אמר:
 "איך האב דאס נישט גיזאגט"ב).

תתג.

יום ב', ה' בתשרי: אמר רבנו ז"ל לא אחיו ר' יחיאל, שיסע לעיר מעז'בוז' להיות על קבר זקנם הבעל-שם-טוב הקדוש ולהתפלל בעבורו, כי הוא חלש-כח מאד מאד. ור' יחיאל ה'ה לו סוס ועגלה פרטיים, שקנה לעצמו, שיוכל לנסע עמם תמיד אל רבנו ז"ל. וכששמע ר' נפתלי, שרבנו ז"ל צוה את אחיו ר' יחיאל לנסע אל ציון הבעל-שם-טוב הקדוש, נתעורר גם כן מאד לנסע והלך להפציר את ר' יחיאל, שיקח אותו עמו. ובתחלה לא רצה ר' יחיאל, כי אמר, שהסוס שלו פחוש וכו', אך אחר-כך אחרי הפצרות הרבה הסכים לקבלו. וכששמע ר' נתן, ששניהם נוסעים אל ציון הבעל-שם-טוב הקדוש להתפלל בעבור רבנו ז"ל, נתעורר גם כן והלך אל ר' יחיאל ובקש אותו גם, שיקח אותו עמם. ולא רצה ר' יחיאל בשום אופן. ענה לו ר' נתן: "בנדאי תקח אותי!" ושאל אותו ר' יחיאל: "ולמה אתה כל-כך בטוח?" והשיב: "כי לא אניח אותך, עד שתכרח לקחת אותי". וכך ה'ה, והסכים לקח גם אותו, ונסעו שלשתם לעיר מעז'בוז'.

תתד.

יום ו', ערב-שבת-קדש ט' בתשרי, ערב יום-הכפורים: הגיעו שלשתם לעיר מעז'בוז'. ותכף הלכו אל הציון של הבעל-שם-טוב הקדוש והפצירו הרבה בתפלה ובבקשה בככיות עצומות על בריאות רבנו ז"ל, ובפרט אחיו ר' יחיאל בכה אז הרבה מאד מאד: "זיידע! זיידע! שיק מיין הייליגען ברודער א רפואה שלמה" וכו', והאריך שם בתפלה ובהתבודדות, וכן ר' נתן ור' נפתלי גם-כן הפצירו שם הרבה בתפלה למען רפואת רבנו ז"ל.

תתה.

שַׁבַּת־קִדְשׁ, שְׁהִיָּה אֶז יוֹם־הַכַּפּוּרִים: הָיָה בְּעִיר מְעוֹן־בוּז' וְהָרְאוּ
שָׁם אֶת הַסֵּפֶר לְקוּטֵי־מֹהֶר"ן מְרַבְּנוּ וְ"ל לְפָנָי אֱלוֹ אַנְשִׁים מְפֻלְגִים,
וְהוּטַב בְּעֵינֵיהֶם מְאֹד מְאֹד בְּלִי שְׁעוֹר.

תתו.

יוֹם א', מְחַרַּת יוֹם־הַכַּפּוּרִים: חָזְרוּ מִשָּׁם. וּכְשֶׁעָבְרוּ עִיר
נְעַמְרוּב, נִתְעַכַּב ר' גִּתָּן בְּבֵיתוֹ עַל חַג הַסִּכּוֹת, וְר' יַחֲיָאֵל וְר' נַפְתָּלִי
נָסְעוּ לְעִיר בְּרֶסֶלַב.

תתז.

מוֹצָאֵי־שַׁבַּת חַל־הַמוֹעֵד סִכּוֹת, ח"י בְּתַשְׁרֵי: נָסַע ר' גִּתָּן אֶל
רַבְּנוּ וְ"ל לְעִיר בְּרֶסֶלַב. וְאִזּוּ בְּחַל־הַמוֹעֵד דִּבֶּר הַרְבֵּה עִם ר' גִּתָּן
מִמַּעַלְת תּוֹרָתוֹ וְסִפְרוֹ הַקְּדוֹשׁ. וּבְתוֹךְ דִּבְרָיו עָנָה וְאָמַר: "וְהֵיכֵן אָנוּ
עוֹמְדִים בְּתַפְלָה?" וּבְאֵר אַחֲר־כֵּן: "שָׁפֵל סֵדֵר הַתּוֹרוֹת הֵם עַל סֵדֵר
הַתַּפְלָה. וְזֹאת הַתּוֹרָה שְׂיָכָה לְמָקוֹם זֶה שֶׁל הַתַּפְלָה וְכֵן כָּל הַתּוֹרוֹת,
נְעַדְיָן אָנוּ עוֹמְדִים קִדָּם "בְּרוּךְ שְׂאֲמַר", וְאַחַר "הוֹדוּ", שֶׁהוּא קִדָּם
לְ"בְרוּךְ שְׂאֲמַר" כְּנִסְח סִפְרָד. וְאָמַר, שְׂיֵהִיָּה מִסְתַּמָּא אַחַד, שְׂיֻכַּל
לְהַתְפַּלֵּל כֵּן, שְׂתֵהִיָּה תַפְלָתוֹ עִם כָּל הַתּוֹרוֹת כַּנ"ל, וְצָרִיךְ, שְׂיֻכַּל
יָמִים וְשָׁנִים הַרְבֵּה, כְּדֵי שְׂיֻכַּל לְגַמֵּר כָּל הַתַּפְלָה, הֵינּוּ לוֹמַר תּוֹרָה
עַל־פִּי סֵדֵר הַתַּפְלָה עַד גְּמַר הַתַּפְלָה.

תתח.

אַחַר שְׂמַחַת־תּוֹרָה: נָסַע ר' גִּתָּן לְבֵיתוֹ לְעִיר נְעַמְרוּב.

תתט.

יום ו', ערב-שבת-קדש וישלח, י"ג בכסלו: כתב רבנו ז"ל
מכתב לכתו מרת שרה ולבעלה ר' יצחק אייזיק:

וזו לשון המכתב:

רב שלום לכבוד אהובי, חתני, חביבי, הלא הוא, הרב המפלא,
המהלל כבוד שמו, מורנו הרב יצחק אייזיק, גרו יאיר, עם שלום
זוגתו הנקרה, היא בתי, ידידתי הצנועה, החכמנית, המהללה,
הישרה, מרת שרה תחיה.

קבלתי מכתבכם לנכון, ותעלזנה כליותי בשמעי משפעת
שלומכם הטוב. ואברך את ה' אשר עד הנה עזרני, כי חלה גם ילדה
את בתה תחיה. והנני מצוה את ברפתי: יהי רצון, שיהיה לכם ולנו

(ק) וידוע בין אנשי-שלומנו, איך שחבב רבנו ז"ל מאד מאד את בנותיו. ופעם אחת אמר
על בנותיו, שיש להן רוח הקדש קרוב לנבואה, "ומבתי שרה אין אני מדבר כלל!"
וכזו הלשון אמר: "און פון שארקען שמוס איך נישט!" כי אותה חבב רבנו ז"ל ביותר.
ובחרף הזה כתב לה רבנו ז"ל עוד מכתב באהבה ובחבה יתרה, ואיך שהוא משתוקק
מאד, שתהיה על שלחנו, בכדי שיוכל להשתעשע עמה בכל יום ולקבל מדבוריה חכמה
ויראה, "הלא את דומה שם כהרס במדבר, שאין מי שיקבל ממנו ריחו הטוב וכו'".
וספרו כמה מאנשי-שלומנו, שהיו אצלה בעת שקבלה המכתב הזה מרבנו ז"ל. איך
שקראה אותו, התחילה לבכות בדמעות שליש לפניהם ואמרה: "מסתמא אני עכשו
במדרגה פחותה ושפלה מאד, כשאבי משבח אותי בעיני כל-כו, כי שמעתי מאבי,
שאמר לר' נתן פעם אחת, שלפעמים הוא משבח את אחד בעיניו ובפניו, מחמת שרואה,
שגפל ממדרגתו, ועל-כן צריך לחזק אותו". הכלל: אם באנו לדבר ולכתב מקדשת ורעו
הקדושים, תקצרנה המון יריעות לספר אפלו מקצת שבחם ומדותיהם הטובות וצדקתם
וחסידותם ותמימותם וענותותם הגדולה ורוח נמוכה ושפלה, שהיתה להם, וכיוצא
בזה בשאר כל המדות הטובות והישרות, ומכל שכן מפנימיות קדשתם, אשר אין לנו
שום השגה בזה כלל. ואלמלי היו זוכין העולם, שיהיה נשאר מרבנו ז"ל בן הממלא
מקומו, כבר היה העולם מתקן על מלואו ושלמותו על צד היותר טוב. ושמענו מר'
נתן שיחה נוראה בענין זה אשר תסמננה שערות ראש אדם בשמעו זאת, ואי אפשר
לבאר בכתב אפלו רמז וכו'.

לְמִזְל־טוֹב, גַּם בְּנֵי בָנִים יוֹלְדוּ עַל בְּרַפְיָהֶם וְהָיוּ כְּגַן רֶוַח, עוֹד יְנוּבוּן
בְּשִׁיבָה טוֹבָה.

וְנָא לְהוֹדִיעַנִי תְּמִיד מִשְׁפַּעַת שְׁלוֹמְכֶם הַטוֹב, וּבִקְשָׁתִי מְאֹד
מִבְּתֵי תַחֲיָה וּמִחַתְנֵי שְׂיַחְיָה לְכָלִי לְדָאג כָּלֵל רַק לְהִיּוֹת בְּשִׁמְחָה
תְּמִיד. וְשָׁלוֹם וְחַיִּים כְּנַפְשָׁם וְנַפְשׁ אַבְיָכֶם הַדוֹרֵשׁ שְׁלוֹמְכֶם הַטוֹב
בְּאַהֲבָה עֲזָה.

נַחֲמָן בֶּן מוֹרְנוּ הָרַב ר' שְׁמַחָה יצ"ו

גַּם יִרְאֶה לְהוֹדִיעַ לִי מַעֲסָק לְמוֹדוֹ וְכִמְה דַּפִּין גְּמָרָא הוּא לּוֹמַד
בְּכָל יוֹם, כִּי בְּאַלְהָ חֲפָצָתִי, שְׂיַתְמִיד בְּלַמוּדוֹ, וְזֶה כָּל מַגְמוֹתֵי וְד"ל.

וְשָׁלוֹם לְכַנְכֶם הַנְּחַמָּד, הַחֲכָם, יִשְׂרָאֵל לְעַב שְׂיַחְיָה וְשָׁלוֹם
לְבֵתֶם הַנוֹלָדָה לָהֶם לְמִזְל־טוֹב שְׂתַחֲיָה וְשָׁלוֹם לְחֹתְנָהּ, יְדִידִי, הֲלֵא
הוּא, הַגָּבִיר הַמְּפָרָסֵם לְשִׁבַח וְלְתַהֲלָה קְדוֹשׁ שְׁמוֹ, מוֹרְנוּ וְרַבְּנוּ הָרַב
רַבִּי אַרְיָה לֵיִיב גֵּרוֹ יְאִיר עִם שָׁלוֹם זוּגָתוֹ הַצְּנוּעָה, הַנְּגִידָה תַחֲיָה
וְעִם כָּל יוֹצְאֵי חֲלָצִיהֶם שְׂיַחְיֵוּ וְלְכָל בְּנֵי בֵיתֶם שָׁלוֹם וּבְרָכָה. וְשָׁלוֹם
לְכַבוֹד אַחֵי הַיְקָר, הַיְתִיק, מוֹרְנוּ הָרַב יַחֲיָאֵל, גֵּרוֹ יְאִיר.

נַחֲמָן בֶּן מוֹרְנוּ הָרַב ר' שְׁמַחָה יצ"ו

תתי.

יוֹם ד', כ"ה בְּכֶסֶלּוֹ: סֵפֶר רַבְּנוּ ז"ל מַה שְׂרָאָה אָתְמוֹל בְּלִילָה
אֲחֵר הַדְּלַקַּת גֵּר חֲנֻפָּה: אוֹרַח נְכֻנְס לְבַעַל-הַבֵּית וְשָׂאֵל לְהַבְעַל-הַבֵּית:
"מֵאִין פְּרַנְסַתָּךְ?" וְהַשִּׁיב לוֹ: "אִין לִי פְּרַנְסָה קְבוּעָה בְּבֵיתִי, רַק
מִחֲתֵי מִן הָעוֹלָם." וְשָׂאֵל לוֹ: "מָה אַתָּה לּוֹמַד?" וְהַשִּׁיב לוֹ. וְהָיוּ
מְשִׁיחִים יַחַד, עַד שֶׁנְּכַנְסוּ בְּתוֹךְ שִׁיחַת דְּבָרִים הַיּוֹצְאִים מִן הַלֵּב.

והתחיל הבעל-הבית להשתוקק ולהתגעגע מאד, איך משיגים ומגיעים לאיזה דבר מעלה שבקדשה. אמר לו האורח: "אני אלמד עמך". ותמה הבעל-הבית והתחיל לחשב, אולי אינו בן אדם כלל, אך חזר ורָאָה, שהוא מדבר עמו כדרך בני אדם, אך תכף נתחזקה האמונה אצלו להאמין בו, והתחיל תכף לקראו רבי. ואמר לו: "קדם אני מבקש ללמד מכם, איך להתנהג בכבודכם. ואין צריך לומר, שאפגם ממש בכבודכם חס ושלום, רק אף-על-פי-כן בן אדם קשה לו להזהר לגמרי פראוי — על-פן אני רוצה, שתלמדוני, איך לנהג בכבודכם?" והשיב לו: "כעת אין לי פנאי, בעת אחר אבוא אצלך ואלמדך זאת. וכעת אני צריך לילך מפאן". ואמר לו: "גם על זה אני צריך ללמד מכם כמה אני צריך ללוות אתכם". ואמר לו: "עד אחר הפתח. והתחיל לחשב: איך אצא עמו, כי כעת אני עמו בין הבריות, ואם אצא עמו לבדו, מי יודע מי הוא. ושאל לו ואמר לו: "יש לי פחד לצאת עמכם!" השיב לו: "אם אני יכול כזאת ללמד עמך, גם עתה אם ארצה לעשות לך איזה דבר, מי ימחה בידך". ויצא עמו מן הפתח. ואזי תכף חטף אותו והתחיל לפרח עמו. והיה קר לו, ולקח מלבוש ונתן לו ואמר לו: "קח זה המלבוש ויטיב לך! ויהיה לך אכילה ושתייה וכל טוב, ותשב בביתך!" ופרח עמו. בתוך כך הסתפל, והנה הוא בביתו. ולא היה מאמין בעצמו, שהוא בביתו. אך הסתפל, והנה הוא מדבר עם בני אדם ואוכל ושותה כדרך העולם. בתוך כך חזר והסתפל, והנה הוא פורח כבתחלה. חזר והסתפל, והנה הוא בביתו. חזר והסתפל, והנה הוא פורח, וכן היה מתנהג זמן רב. אחר-כך הוריד אותו בין שני הרים בגיא, ומצא שם ספר, והיו בו צרופי אותיות: אד"ח הוא ד' וכו', והיה מציר בספר פלים, ובתוך הפלים היו אותיות. גם היו בתוך הפלים אותיות של הפלים, שיכולין לעשות על ידם אלו הפלים. והיה לו חשק מאד ללמד את הספר. בתוך כך הסתפל, והנה הוא בביתו. חזר והסתפל, והנה הוא שם. והתישב עצמו לעלות על ההר, אולי ימצא שם איזה ישוב. וכשבא על ההר, ראה עומד שם אילן של זהב עם ענפים של זהב, ועל הענפים תלויים פלים, כמו

אלו הכלים המצטרין בספר. ובתוך הכלים היו כלים, שעל-ידם עושים אלו הכלים. והיה חפץ לקח משם הכלים ולא היה יכול, מחמת שהיו נסבכים שם על הענפים, שהיו בעקמומיות. בתוך כך הסתפל, והנה הוא בביתו. והיתה לו פליאה גדולה מה זאת, שהוא פעם כאן ופעם שם. והיה חפץ לספר זאת לבני אדם, אך איך מספרין פליאה כזו לבני אדם מה שאין ראוי להאמין. בתוך כך הסתפל מן החלון וראה את האורח הנ"ל. והתחיל לבקש אותו מאד, שיבוא אצלו. ואמר לו: "אין לי פנאי, כי אני הולך אצלך". אמר לו: "זה בעצמו נפלאת בעיני, הרי אני כאן, ומה זה, שאתם הולכים אצלי?" השיב לו: "בשעה שנתרצית לילך עמי ללוות אותי מן הפתח, אז לקחתי ממך הנשמה ונתתי לה לבוש מן הגן-עדן התחתון, והנפש והרוח נשאר אצלך — ועל-כן כשאתה מדבק מחשבתך לשם, אתה שם ואתה ממשיך הארה ממנו אליך. וכשאתה חוזר לכאן, אתה כאן. ואיני יודע מאיזה עולם הוא, מעולם טוב הוא בודאי..." (ועדין לא נגמר ולא נסתיים).

תתא.

שבת חנכה פרשת מקץ, כ"ח בכסלו: באו אל רבנו ז"ל הרבה אורחים. ובסעודה שלישית אמר רבנו ז"ל תורה ארבה ונפלאה עד מאד המתקלת: "ימי חנכה הם ימי הודאה" [בלקוטי-מוהר"ן חלק ב', סימן ב']. ומדבר שם הרבה מענין תודה והודאה. (והיה נראה ומוכן מדברי רבנו ז"ל, שהתורה הזאת היא תודה והודאה להשם יתברך, שהביאו חזרה מעיר לעמברג בשלום, כי כן נשמע מפיו בשעה שהלך לט"ל (פנ"ל בסימן תשצ), שהיה רגיל לומר: "שנותן תודה והודאה להשם יתברך, שהחזירני למקום הזה, כי היה גדמה לי, שפבר לעולם לא אחזור אל המקום הזה").

תתיב.

וימה שְׁנֵאמַר שָׁם בַּסּוּף עַל פְּסוּק "וַיְהִי מִקֵּץ" עַל-פִּי מֵאמַר
 חז"ל עַל בַּר בִּי רַב דְּחַד יוֹמָא, זֶה נִתְגַּלְגַּל עַל-יְדֵי אִישׁ אֶחָד
 מִבְּנֵי-הַנְּעוּרִים, שֶׁנִּסַּע אֶל רַבְּנֵי ז"ל עַל שַׁבַּת-חֲנֻכָּה מִבְּרֵא הֵילוּב
 וְנִתְעַכֵּב בְּנַעֲמֻרֹב וְלֹא בָּא עַל אוֹתוֹ שַׁבַּת. וְאַחַר שַׁבַּת בָּא לְרַבְּנֵי ז"ל.
 וְבִעַת שֶׁאֵמַר רַבְּנֵי ז"ל הַתּוֹרָה לֹא סִיִּם רַבְּנֵי ז"ל הַפְּרוּשׁ שֶׁל הַפְּסוּק
 "וַיְהִי מִקֵּץ" עַל-פִּי כָּל הַתּוֹרָה שֶׁאֵמַר, עַד שֶׁבָּא הָאִישׁ הַזֶּה. וְהָיָה
 מִעֲנִינֵנוּ, כִּי זֶה הָאִישׁ הָיָה מִמֶּשׁ בַּר בִּי רַב דְּחַד יוֹמָא, כִּי בְּשַׁבַּת לֹא
 הָיָה אֶצְלוֹ רַק אַחֲר־כֶּף בְּחַל יוֹם אֶחָד לְבַד. (וְרֵאִינוּ נִפְלְאוֹת ה', שֶׁעַל
 יְדוֹ דִּיִּיקָא נֵאמְרוּ דְּבָרִים אֱלוֹ, שֵׁישׁ לָהֶם שְׂיִכוֹת אֱלִיּוֹ, וְהֵם מְרַמְזִים
 בַּפְּסוּק הַזֶּה. וְאִי-אֶפְשָׁר לְבָאֵר מַה שֵׁישׁ רְזִי נִסְתָּרוֹת בְּאִמִּירַת תּוֹרָתוֹ
 ז"ל, כִּי כָּל דְּבָרָיו הָיוּ בְּמִשְׁקַל גְּדוֹל וְנִפְלָא, כִּי בְּשַׁבַּת לֹא גָּלָה כָּל־ל
 הַפְּרוּשׁ עַל הַפְּסוּק, רַק אַחֲר־כֶּף כְּשֶׁבָּא הָאִישׁ הַזֶּה. וּבְאִמַּת ר' נִתְּן
 הַפְּצִיר בְּרַבְּנֵי ז"ל, שֶׁיִּפְרֹשׁ אֶת הַפְּסוּק, וְלֹא רָצָה רַבְּנֵי ז"ל. וְלֹא הִבִּין
 ר' נִתְּן כָּל־ל לָמָּה אֵינּוּ רוֹצֶה, רַק אַחֲר־כֶּף כְּשֶׁבָּא הָאִישׁ הַזֶּה, וְסִיִּים
 רַבְּנֵי ז"ל הַפְּרוּשׁ — אֲזַי רָאָה וְהִבִּין, שֶׁהַתּוֹרָה שְׁלוֹ הֵן כְּפִי הַנִּפְשׁוֹת
 וְכוּ', וְאִיךָ שֶׁכָּל דְּבוּר הוּא בְּמִשְׁקַל גְּדוֹל פְּלֵאִי פְּלֵאוֹת, וְכֵן מַה
 שֶׁמוּבָא בַּתּוֹרָה הַזֶּה מִעֲנִינֵן הָאֲרַבְּעָה דְּבָרִים, שֶׁהָרָאָה ר' אֱלִיעֶזֶר,
 לֹא בָּאֵר הֵיטֵב רַק בְּאִמְצַע הַשְּׁבוּעַ, שֶׁבָּא אַחֲרָיו ר' יְחִיאֵל וְעוֹד כַּמָּה
 אֲנָשִׁים, שֶׁהָיוּ לָהֶם מְנִיעוֹת לְבוֹא עַל שַׁבַּת-חֲנֻכָּה. וְאֲזַי כְּשֶׁבָּאוּ, גָּמַר
 רַבְּנֵי ז"ל כָּל הַתּוֹרָה. וְאֲזַי רָאוּ בַּפְּרוּשׁ, אִיךָ שֶׁכָּל תּוֹרָתוֹ הִיא רַק כְּפִי
 מִסְפַּר הַנִּפְשׁוֹת, שֶׁהָיוּ אֶצְלוֹ. וְכֵן יֵשׁ בְּזֶה רְזִין דְּרִזִּין, סִתְרֵי נִסְתָּרוֹת
 הַבוּרָא יִתְבָּרֵךְ). אַחַר שֶׁגָּמַר רַבְּנֵי ז"ל הַתּוֹרָה בְּשַׁבַּת-חֲנֻכָּה, אֲזַי צִוָּה
 רַבְּנֵי ז"ל לְאֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ לְזַמֵּר מִזְמוֹר (תְּהִלִּים קכד, א): "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת
 לְדָוִד. לוֹלִי ה', שֶׁהָיָה לָנוּ בְּקוּם עֲלֵינוּ אָדָם" וְגו', וְזַמְּרוּ אֶת הַמִּזְמוֹר
 הַזֶּה לְפָנָיו פְּעָמִים אֵין מִסְפָּר, וְהֵשֵׁם יִתְבָּרֵךְ יוֹדַע כְּוָנָתוֹ.

תתיג.

י"א בשבט, שבת־שירה: לא נסע רבנו ז"ל בדרךכו בכל שנה רק נשאר בביתו, ובאו אצלו כמה מאנשי־שלו־מנו. והתחיל לספר בלשון געגועים, איך שבשנים הקודמות היה נוסע על שבת־שירה, ואיך שמכל ענין היה נעשה אצלו ענין אחר לגמרי הן מהנסיעה והן מהקבלת פנים והן מהקבוץ והן מאמירת התורה — ועכשו אינו יכול... " ולא אמר אז תורה מרב חלשתו.

תתיד.

ח"י בשבט, שבת פֶּרֶשֶׁת יתרו: על שבת זו בא אל רבנו ז"ל המגיד מטירה־וויצא. ואז שאל את רבנו ז"ל קשׁיה, שְׁקָשָׁה לוֹ זֶה ימים ושנים, וכבר שאל להרבה צדיקים, ואף אחד, לא היה לו מה להשיב על קשׁיתו שהקשה. והוא באשר שהאבות ושאר הצדיקים הקדמונים בודאי חברו ספרים הרבה, והיכן הם אלו הספרים? וכששמע זאת רבנו ז"ל, נתלהב מאד מאד, ופניו בערו כלפידים, והתנדב עצמו במקום שהתנדב, וכל הנצבים עליו אז נבהלו מאד מאד. והתחיל רבנו ז"ל לומר בזו הלשון: "יש צדיקים גנוזים, והם יודעים פנים בתורה. אך הם צריכים להעלים תורתם, וכמו שמשפּרין מעשה מהבעל־שם־טוב עם הדרשן: הבעל־שם־טוב הקדוש נסע פעם אחת לעיר בראד ונתאכסן אצל גביר אחד, והיו מסבין שם על השלחן אנשים רבים מכבדים לכבודו פנהוג. והיה יושב שם למטה אצל השלחן בעל דרשן אחד, שזו היתה פרנסתו, שהיה נוסע ממקום למקום ואומר דרשות. והיה אוכל הרבה, והסתכלו עליו, שאוכל הרבה מאד. והתחילו לתן לו ולהושיט לו אכילה הרבה בשביל ליצנות. והבעל דרשן עשה את שלו שכל מה שנתנו לפניו, אכל. ואכל הרבה מאד כל מה שהושיטו לו; כגון דגים, שהיו אוכלים שני אנשים חתיכה אחת, והבעל דרשן בעצמו אכל שתי חתיכות דגים, וכן רטב, שהיה אוכל בעצמו קערה מלאה, וכן בשאר המאכלים. והם הושיטו לו בכל פעם בשביל ליצנות, מחמת שראו,

שְׂאוּכַל הַרְבֵּה מְאֹד. אַחֲר־כֵּן הִתְחִילוּ לְהַפְצִירוֹ, שְׂיֹאמַר לְפָנֵיהֶם תּוֹרָה. וְכִנְנַתְּם הִיְתָה גַם־כֵּן בְּשִׁבִיל לִיצְנוּת, שְׂיֹאמַר תּוֹרָה עַל הַשְּׁלָחַן, שֶׁהַבְּעַל־שֵׁם־טוֹב מִסֵּב שָׁם בְּרֹאשׁ. וְהוּא נִהַג בְּתַמִּימוֹתוֹ וְהִתְחִיל לֹאמַר לְפָנֵיהֶם תּוֹרָה, וְהִתְחִילוּ לְשַׁחַק מִמֶּנּוּ בְּתוֹךְ פִּיסַת יְדֵיהֶם, וְהָיָה בְּעֵינֵיהֶם כְּחוּכָא וּטְלוּלָא. וְהָבִין הַבְּעַל דְּרָשָׁן, שֶׁהֵם מִתְלוֹצְצִים מִמֶּנּוּ, בְּשִׁבִיל שְׂאוּכַל הַרְבֵּה. עָנָה הַדְּרָשָׁן וְאָמַר: "וְכִי אִם אֵין יְכוּלִים לֹאמַר תּוֹרָה, אָסוּר לְאָכַל חֲתִיכַת דְּגַ? אַחֲר־כֵּן הִסְתַּפַּל הַבְּעַל־שֵׁם־טוֹב הַקְדוּשׁ וְרָאָה אֶת כָּל הַעֲגִזָּן וְהַקְפִּיד וְכַעַס עֲלֵיהֶם וְשָׁמַע תּוֹרָתוֹ שֶׁל הַבְּעַל דְּרָשָׁן. וְאָמַר הַבְּעַל־שֵׁם־טוֹב הַקְדוּשׁ, שְׂזָה הַבְּעַל דְּרָשָׁן אוֹמַר תּוֹרָה מִפִּי אֱלֹהֵיו וְ"ל". [נֹסִים רַבְּנֵינוּ וְ"ל אֶת הַסְּפּוֹר בְּחִינָה, שְׂזָה נִרְאָה לוֹ מְאֹד מַה שְׂאָמַר הַבְּעַל דְּרָשָׁן, וְכִי אִם אֵינִים יְכוּלִים לֹאמַר תּוֹרָה, אָסוּר לְאָכַל חֲתִיכַת דְּגַ]. וְהַמְשִׁיף רַבְּנֵינוּ וְ"ל וְאָמַר: "אֲצִלוּ יֵשׁ לַפְּעָמִים, שְׂיִודַע תּוֹרָה, שְׂיֵישׁ לָהּ פָּנִים וְכו'". וְאָמַר אֲזַי כָּל הַתּוֹרָה [בְּלִקוּטֵי־מוֹהַר"ן חֶלֶק ב', סִימָן לב]. וְשֵׁם מְבֹאֵר תּוֹרָן וּבְאוּר הֵיטֵב עַל קִשְׁיַת הַמַּגִּיד מְטִיחֵהוּ וְיֹאצֵּא בְּאֵר הֵיטֵב וְכֵן מְרַמֵּז בְּהַתּוֹרָה לָמָּה דִּיִּיקָא הַמַּגִּיד, הִיְתָה קִשְׁיָה לוֹ קִשְׁיָא זֶה וְכו' (כִּי רַבְּנֵינוּ וְ"ל הַתְּכַוֵּן בְּתוֹרָה זֶה גַם לְהַנְהִיגַת הַמַּגִּיד מְטִיחֵהוּ וְיֹאצֵּא, אֵיךְ שְׂמַתְנֵהָ בְּבֵיתוֹ וְכו', מַה שְׂדָבָר זֶה נֶעְלַם מֵעֵין כָּל חַי וְגִלּוּי רַק לְפָנֵי הַיּוֹדַע תַּעֲלוּמוֹת, הֵינּוּ מַה שְׂפָתוֹב שָׁם, שְׂיֵישׁ יְחוּדָא תַתְּאָה, שְׂבָזָה הָעוֹלָם, שְׂהוּא בְּכַשְׂרוֹת גְּדוּלָה בְּקַדְשָׁהּ וּבְטָהֳרָה כָּל־כֵּן, עַד שְׂכּוֹב תְּלוּי יְחוּדָא עֲלָאָה וְכו' — זֶה סוֹכֵב עַל הַמַּגִּיד מְטִיחֵהוּ וְיֹאצֵּא בְּעֲצָמוֹ, שְׂרַבְּנֵינוּ וְ"ל רַמֵּז לוֹ הַתְּנַהֲגוֹתוֹ בְּבֵיתוֹ וְכו'. וְיֵישׁ בָּזָה עוֹד סְפּוֹר אַרְבָּה, אַךְ מִחֲמַת כְּבוֹד ה' הִסְתַּר דְּבַר, אִי־אֶפְשָׁר לְהַעֲתִיקוֹ עַל־פְּנֵי הַכְּתָב).

(ר) כִּי בְּאֵמַת אֲכִילַת הַצַּדִּיק הִיא גַם־כֵּן תּוֹרָה. וּבְכָל לַעֲיֶסָה וּלְעִיסָה הוּא מִיְחַד יְחוּדִים קְדוּשִׁים נוֹרְאִים וְנִפְלְאִים וְנִכְלָל לְגַמְרֵי בּוֹ יְתַבְרָךְ. וּמֵאַחַר שְׂכֻמוֹ שְׂתוֹרְתוֹ גְּנֻזָה, וְאֵין לְשׁוּם בְּרִיָּה הַשְּׂגָה בָּהּ — כְּמוֹ־כֵן בְּאֲכִילָתוֹ, שְׂאוּכַל בְּפִשְׁטוֹת, בְּרַבְּקוֹת וּבְיִחוּדִים כְּאֵלוֹ אֲשֶׁר אֵין לְשַׁעַר, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שְׂאֵין לְשׁוּם בְּרִיָּה הַשְּׂגָה בָּזָה. כִּי גַם אֲכִילָתוֹ הִיְתָה כְּלוּלָה מִתּוֹרָה, וְכֵן הַבְּעַל־שֵׁם־טוֹב הַקְדוּשׁ הַרְגִישׁ זֹאת.

תתטו.

אחר־כּף נסע המגיד מטירה־אוויצא לביתו. ובדרך עמד בבית חתנו ר' יצחק, (שגם פן זכה להתקרב אל רבנו ז"ל, פנ"ל בסימן ש"ס). ושאל אותו חתנו על שלום חמותו וּבניו. והשיב לו חותנו, המגיד מטירה־אוויצא: "עד שאַתָּה שוֹאַלְנִי עַל שְׁלוֹמָם, שָׂאֵל אוֹתִי, מֵהֵיכָן אָנִי בָּא? כִּי אָנִי בָּא מִבְּרֶסֶלַב מִרְבֵּנוּ ז"ל, שְׁהֵייתִי אֶצְלוֹ עַל שִׁבְת־קֶדֶשׁ. וְשָׂאֵלְתִי אוֹתוֹ שָׂאֵלָה, שְׁכָבֵר שָׂאֵלְתִי לְכַמָּה צִדִּיקִים, וְלֹא הִשִּׁיבוּ לִי תְּשׁוּבָה נְכוֹנָה. וְהוּא הִשִּׁיב לִי תְּשׁוּבָה נְפֹלָאָה וְאָמַר לִי תוֹרָה פְּזוּ, אֲשֶׁר בִּשְׁעַת אֲמִירַת תּוֹרָתוֹ רְאִיתִי וְהִרְגִּשְׁתִּי, אֵיךְ גִּיצוּצֵי אוֹר יוֹצְאִים מִפִּי הַקְּדוֹשׁ. וְנִדְמָה הִיָּה לִי, שְׂאֵשׁ פְּזוּ רוּחַנִית, אֱלָקוֹת פְּזוּ אֵי־אֶפְשֶׁר לְהַעֲלוֹת עַל הַפֶּתַב. וּמָה נְפֹלָא בְּעֵינַי, כִּי לְמַחֵר בָּא הָאֲבֵרָךְ ר' נְתַן וְהִבִּיא אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת תְּשׁוּבָה עַל הַגֵּיזֵר וּבְדִירוֹ".

תתטז.

קָדָם פּוּרִים: סֵפֶר רְבֵנוּ ז"ל הַמַּעֲשָׂה מֵהַחֲכָם וְהַתָּם [סְפוּרֵי־מַעֲשִׂוֹת מַעֲשָׂה ט']. וְהוּא סְפוּר נוֹרָא וְנִפְלָא עַד מְאֹד, אֵיךְ שְׁעַל־יָדֵי חֲכָמוֹת נוֹפְלִים לְבָאֵר שַׁחַת וְחַיִּים כָּל יָמֵי חַיָּיו בְּמִרְרוֹת עֲצוּמָה, וְאֵיךְ שְׁעַל־יָדֵי מַדַּת הַתְּמִימוֹת יְכוּלִים לְהַתְּעִלוֹת בְּתַכְלִית הַעֲלִיָּה וְלַחֲיוֹת כָּל הַחַיִּים בְּחַיִּים נְעִימִים וְעֵרְבִים עַד מְאֹד.

תתיז.

אחר פורים: ספרו לרבנו ז"ל אינה ספור מענין כתב עם אותיות של זהב. ענה ואמר רבנו ז"ל: "וואס דערצייילט איהר א מעשה פון א פתב?"^ש, והתחיל לספר את כל המעשה מהבערגיר והעני [בספורי־מעשיות מעשה י']. והספור הזה הוא נורא ונפלא עד מאד, לא נודע פתרונו. רק מהרמזים, ששמעו אחר־כּף מרבנו ז"ל, הבינו,

(ש) מה אתם מספרים מעשה מקתב?

שְׁמַדְבַּר מְסוּד הַגְּאֵלָה הַעֲתִידָה לְבוֹא וּמְסוּד הַמְּשָׁכֶת נִשְׁמַת מְלֶךְ הַמְּשִׁיחַ וְכוּ'. וְאַחַר שֶׁסָּפַר רַבְּנוּ ז"ל סְפוּר הַנִּפְלְאָ הַזֶּה, הִיָּתָה אִזּוּ בֵּין אַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ שֶׁמָּחָה גְדוּלָּה עַד מְאֹד וְשָׂרוּ לְפָנָיו גִּגוֹן עַל פְּסוּק (יִשְׁעֶיהָ נָא, ג): "כִּי נָחַם ה' צִיּוֹן" וְגו'. כִּי מִכָּל הַסְּפוּר יוֹצֵא עֲנִין נוֹרָא וְנִפְלְאָ עַד מְאֹד, רִזִּין וְרִזִּי דְרִזִּין יַחֲוֹד נִשְׁמֹת יִשְׂרָאֵל עִם מְלֶךְ הַמְּשִׁיחַ, שֶׁעֲכָשׁוּ הֵם נִפְרָדִים זֶה מִזֶּה, וְיִרְדוּ תַּחַת יַד הַקְּלָפוֹת שֶׁל פְּעַם הָרוּצַח, עַד שֶׁמִּפִּיל אֵימָה וְפָחַד עַל הָאָדָם מִלְּצַעֵק לַהֲשֵׁם יִתְבָּרֵךְ וְאוֹמֵר לוֹ: "אִם תִּצְעַק, אֲחַנֵּק אוֹתְךָ מִיָּד וְכוּ'". גַּם יִרְדוּ וְנִפְלוּ תַּחַת יַד הַקְּלָפָה שֶׁל הַגְּאֹהַּ מִהַעֲנִי בְּדַעַת וְכוּ', וְכִבְיָכוֹל הוּא אֲסוּר בְּאִזְיָקִים פְּיָדוּעַ. וּמִהַפְתָּב הָאֲמַתִּי, שֶׁהִיָּה בְּיָדוֹ, דִּיִּיקָא עַל יָדָה נַעֲשֶׂה הַיַּחֲוֹד וְהַזְּוִיג בֵּין קַדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא וְשְׁכִינְתֵיהָ.

וְאִזּוּ הִיָּה רַבְּנוּ ז"ל חֲלוּשׁ־כַּח, עַל־כֵּן אַחַר גְּמַר הַסְּפוּר הַשְּׂכִיב עֲצָמוֹ עַל מִטָּתוֹ, וְעַדִּין עֲמָדוֹ אַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ לְפָנָיו. וְהַתְּחִיל רַבְּנוּ ז"ל לְדַבֵּר מִעֲנִין הָעֲשָׂרָה קַפִּיטִיל תַּהֲלִים, שֶׁהֵם תְּקוּן לְמַקְרָה לִילָה, שֶׁעוֹד הַתְּחִיל לְגַלוֹתָם בְּשֵׁנַת תַּקְס"ה, (עֵין לְעֵיל סִימָן תַּקְנ"ט). וְאָמַר אִזּוּ, שֶׁצְּרִיכִים לְזַהֵר מְאֹד לְטָבֵל בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, שֶׁהִיָּה הָאָדָם בְּלִמְתֵי טְהוֹר. וְאִפְלוּ אִם לֹא יוּכַל לְטָבֵל בְּבִקְרָה, עַל־כֵּן־כָּל־פָּנִים יְטָבֵל בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם אִפְלוּ לְפָנֹת עָרֵב, כִּי צְרִיכִים לְזַהֵר מְאֹד לְטָבֵל בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם

(ת) וְדַעַת לְנִבּוֹן, שֶׁהַפְתָּב הוּא תוֹרַת רַבְּנוּ ז"ל אֲשֶׁר עַל יָדָה מִתְעוֹרְרוֹת נִשְׁמֹת יִשְׂרָאֵל לְשׁוֹב אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ וּמִתְיַחֲדוֹת וּמִזְבֻּנְגוֹת עִמּוֹ יִתְבָּרֵךְ עַל־יְדֵי תַּפְלָה וְעַל־יְדֵי הַתְּבוּדוֹת. וְעַל־כֵּן מִי שֶׁזוּכָה לְהַפִּיץ וּלְגַלוֹת וּלְפָרְסֵם אֵת סִימְנֵי הַפְתָּב, הוּא מְקַרֵּב אֵת הַגְּאֵלָה וְיַחֲוֹד קַדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא וְשְׁכִינְתֵיהָ, נִשְׁמַת מְלֶךְ מְשִׁיחַ אֶל כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל. אִךְ הַסְּמֶךְ־מִם אוֹרֵב מְאֹד מְאֹד עַל מִי שֶׁעוֹסֵק לְגַלוֹת וּלְפָרְסֵם אֵת סִימְנֵי הַפְתָּב, וְעַל־כֵּן מִתְעוֹרְרַת עָלָיו מִחֲלָקַת עֲצוּמָה בְּקִנְיָה וּבְשִׁנְיָה, וּמִשְׁלָחִים וּמִרְחָקִים אוֹתוֹ מֵאֲתִים פְּרָסְאוֹת, שֶׁאִפְלוּ אוֹתָן הַנִּשְׁמֹת, שֶׁגֵּלָה לָהֶן כְּבֹר מְסִימְנֵי הַפְתָּב, נִתְהַפְּכוֹת מִמֶּנּוּ וְרוֹדְפוֹת וּמְדַבְּרוֹת עָלָיו כֹּל דְּבַר אֲסוּר וְכוּ'. וְהוּא אֶף־עַל־פִּי־כֵן אֵינּוּ עוֹזֵב אֵת עֲצָמוֹ, רַק אֲדַרְבֵּה הוֹלֵךְ וּמְגַלָּה לְעוֹד אֶחָד אֵת סִימְנֵי הַפְתָּב, וְאִזּוּ גַם הַשְּׁנִי נִתְהַפֵּךְ מִמֶּנּוּ וְרוֹדֵף וּמְדַבֵּר עָלָיו וְכוּ' וּמִשְׁלִיכּוּ מֵאֲתִים פְּרָסְאוֹת וְכֵן לְהֵלֵן וְכוּ'. אֲבָל זֶה, שֶׁחֲגַר מִתְּנִיּוֹ לְגַלוֹת וּלְפָרְסֵם וְלְהַפִּיץ אֵת הַפְתָּב, צְרִיךְ עֲקֻשְׁנוֹת גְּדוּלָּה, וְהִיָּה מִצְחוֹ חֲזוּק מְאֹד מְאֹד נִגְדַּד כֹּל הַקְּמִים עָלָיו מִבֵּית וּמִבְחוּץ, וְאִזּוּ סוּף כֹּל סוּף יִזְכֶּה לְקַרֵּב וּלְיַחֲד נִשְׁמַת מְלֶךְ הַמְּשִׁיחַ אֶל כָּלל יִשְׂרָאֵל, וְדוּ"ק וְדוּ"ק וְדוּ"ק.

דייקא. אחר-כך צנה את ר' נתן, שיקח חתיכת גר ועם עט ודיו. ואמר לו בזו הלשון: "העשרה מזמורי תהלים הם כנגד עשרה מיני נגינה, שנאמר בהם ספר תהלים; כי העשרה מיני נגינה, יש להם כח לבטל הקלפה והפגם של המקרה, אך העשרה מיני נגינה מרמזים בעשרה פסוקים". ואמר לו: "רשם על הכתב את הפסוקים, והוא רשםם על-פני הכתב [והוא בלקוטי-מוהר"ן חלק ב', סימן צב]. וגלה דעתו, שרצונו לגלות בפרטיות אלו הם העשרה קפיטיל תהלים, שצריכים לומר באותו היום. ועמדו אנשי-שלומנו והיו מחכים ומצפים, שיגלה להם, אלו הם העשרה מזמורים, אך נתבלבל הענין, ולא גלה אז בפרטיות, אלו הם העשרה מזמורים (עין לקמן סימן תתצו).

תתיח.

קדם פסח במוצאי-שבת-קדש: התאספו כמה מאנשי-שלומנו אצל רבנו ז"ל, ודבר עמהם הרבה מעבודת-השם יתברך כדרךכו. ובתוך דבריו ענה ואמר: "אם היתה באה אצלנו נשמה גדולה, אף-על-פי-כן היינו נראים כחשובים! [רצה לומר, שדבר מגדלתו, שאפלו אם היה בא עכשו אליו נשמה גדולה, אף-על-פי-כן היה הוא נראה חשוב ממנו וכו']. ובאמת אינם חולקים עלי כלל, רק הם חולקים על מי שעשה כך, כמו שבודים החולקים עליו, ועל איש כזה בודאי ראוי לחלק!" (כלומר כי החולקים בודים עליו כזבים ושקרים אשר לא עלו על לבו, שעשה כך וכך, מה שהכל שקר וכזב. ועל איש כזה, שעשה כך, כמו שאומרים הם, בודאי ראוי לחלק. נמצא, שעליו אינם חולקים כלל. כִּי-אם היו יודעין גדל צדקתו וקדשתו ומעלתו וכו', בודאי לא היו חולקים עליו. רק אדרבא היו רצים אחריו בהתלהבות נפלאה כראוי, רק הם חולקים על מי שעשה מעשים כאלה, כמו שהם אומרים, על איש כזה בודאי ראוי לחלק. ואמר, שהם חתכו וצירו לעצמם אדם וחולקים עליו, "זיי האבן זיך אויס גישניצט א מענטש און קריגן אויף איהם", הינו

שְׂאִינָם חוֹלְקִים עָלָיו, רַק עַל-זֶה הָאִישׁ שִׁצְיָרוּ לְעֲצָמָן בְּשֶׁקֶר, שֶׁעָשָׂה כָּף וְכוּ'. "וְאֲנִי יוֹשֵׁב בְּבֵיתִי וְאֲנִי יוֹדֵעַ פְּלוֹם מִכָּל מַה שִׁצְיָרוּ לְעֲצָמָן בְּשֶׁקֶר, שֶׁעָשִׂיתָ כָּף וְכוּ'. וַיִּכְבֶּר הָיָה כֵן, שֶׁהָיוּ חוֹלְקִים עַל אֶחָד, וַיִּבְנֶה לוֹ מִגְדָּל גְּבוּהָ וַיֵּשֶׁב בְּתוֹכוֹ, וְהֵם גִּלְחָמִים עָלָיו. וְהָיוּ שׁוֹלְחִים וְרָבִים לוֹ חֲצִים וְאֵשׁ, אָבָל לֹא הָיוּ יְכוּלִים לַעֲשׂוֹת פְּלוֹם. אַף שֵׁשׁ אֲבָנִים טוֹבוֹת, שֶׁהֵן גְּדֹלוֹת מְאֹוִירִים וְאָדִים, וְהִיתָה אֲבָן טוֹבָה, שֶׁהִיתָה גְדֹלָה בְּאֹוִיר, אַף עֲדִין לֹא הִיתָה לָּהּ כָּל הַשְּׁלֵמוֹת לְגִמְרִי. וְעַל-יְדֵי שֶׁהָיוּ רוֹבִים הַחֲצִים אֵלֶיהָ כַּנִּל, עַל-יְדֵי-זֶה הַשְּׁלִיכוֹ הָאֲבָן טוֹבָה, וְנִפְלָה עַל הַמִּגְדָּל. וְהָאֲבָן הַטּוֹבָה הַזֹּאת הִיתָה שֶׁל חֵן. וְתַכְּף שֶׁנִּפְלָה עַל הַמִּגְדָּל, אֲזַי תִּכְּף נִפְלוֹ לְפָנָיו וְאָמְרוּ: "יַחֲי הַמְּלָךְ! יַחֲי הַמְּלָךְ!" אַף הַנְּשֵׁמוֹת קְטַנוֹת כְּמוֹ שְׁלָכָם, שֶׁנוֹפְלוֹת עַל-יְדֵי הַמְּלַחְמוֹת, הֵן בְּבַחֲיִנַת "תִּשְׁתַּפְּכֶנָּה אֲבָנֵי קִדְשׁ" (אִיכָה ד, א). וְנִקְרָא שְׁפִיכָה, מִחֲמַת שֶׁעֲדִין אֵין לָהֶם כָּל הַשְּׁלֵמוֹת, וְנוֹפְלוֹת קִדְשׁ שֶׁנִּשְׁלַמוֹת. אָבָל הַנְּשֵׁמָה הַגְּדוּלָּה הַנִּל, אֲבָן הַטּוֹבָה הַנִּל, הַבְּחִינָה שֶׁל חֵן — הָיוּ לָּהּ בְּשֵׁלֵמוֹת, אַף שְׁאֵר הַשְּׁלֵמוֹת עֲדִין לֹא הָיָה לָּהּ, וְעַל-יְדֵי הַחֲכָם נִשְׁלָם."

תתיט.

חֵל-הַמוֹעֵד פֶּסַח: בָּא אֶל רַבְּנוּ ז"ל ר' לִיפָא (הַנּוֹזֵכֵר לְמַעְלָה בְּסִימָן שְׁצֵה), שֶׁנִּתְרַחַק מִרַבְּנוּ ז"ל עַל-יְדֵי כַּמָּה סְבוֹת. וְקָדָם חָג הַפֶּסַח פָּגְשׁוּ ר' גִּתֵּן בְּרַחוּב וְהוֹכִיחוֹ מְאֹד וְאָמַר לוֹ: "מָה אַתָּה, ר' לִיפָא? עֲמָנוּ הָיִיתָ וְאִיךָ נִתְרַחַקְתָּ מִרַבִּי כְּזֶה?" וַיִּמְרַב הַתְּחִיזוֹת וְהַתְּעוֹרְרוֹת, שֶׁחִזְקוֹ וְעוֹרְרוֹ, נִתְיָשֵׁב ר' לִיפָא וּבָא אֶל רַבְּנוּ ז"ל. וְכִשְׁנֹכַס אֶצֶל רַבְּנוּ ז"ל וְקָבַל שְׁלוֹם כְּנֶהוּג, עָנָה וְאָמַר לוֹ רַבְּנוּ ז"ל בְּזוֹ הַלְּשׁוֹן: "אִפְלוּ אִם עוֹבְרִים כַּמָּה שָׁנִים, וְאִינוּ נִעְתָּק וְעוֹלָה מִמְּדַרְגָּתוֹ לְמַדְרַגָּה עֲלִיוֹנָה מִמֶּנָּה בִּירְאֵת שְׁמַיִם, רַק הוּא עוֹמֵד בְּמַדְרַגָּתוֹ הַרְּאֻשׁוֹנָה כְּבַתְּחִלָּה, וְאִפְלוּ אִם הוּא גְּרוּעַ יוֹתֵר מִבְּתַחֲלָה, אִם הוּא מִקְרָב לְצְדִיק הָאֲמִתִּי, הַהִתְקַרְבוֹת בְּעֲצָמָה הִיא טוֹבָה מְאֹד

בלי שעור וערך". (ואם לא הָיָה מְקַרְב לְהַצְדִּיק, הָיָה גְרוּעַ עוֹד יוֹתֵר וְיוֹתֵר).

אחר-כך ענה ואמר בזו הלשון: "הדרכים מבקשים את תפקידם, כדאיֹתא במדרש (איכה רבה א, לא) על פסוק (איכה א, ד): 'דרכי ציון אבלות', שהם מתאבלים, על שפסקו עולי רגלים, שהיו עוברים עליהם. וכן אלו בני אדם, שהם נוסעים והולכים לצדיק האמת, בשחם ושלום נפסק אחד מהם ונמנע מלנסע, אזי גם הדרכים מתאבלים ומבקשים את תפקידם, כי הדרכים תאבים, שיטע עוד אחד עליהם להצדיק האמת. תמה אני ואומר, איך משליכים חבורה אהובה וחביבה כזו? ממה נפשך אם באותן השנים לא הלכת בדרכי ה' פראוי, בודאי הפסדת מה שהפסדת. ואם היית עובד ה' פראוי, הלא טוב הָיָה, אם היית מטיל העבדות והיהדות שלך גם כן לתוך השתפות של התברים האהובים. והיו אחרים יכולין להרחיב ידיהם ולהצליח על-ידי העבדות שלך. ויתר מזה להגיד לך מה אני. ומה שהפסדת, זה אי-אפשר להגיד לך, אם תסע מעתה, אז תתחרט על העבר".

ואחר-כך ענה ואמר לו: "הלא כל העולם לא נברא אלא לצווה לזה. ועל-כן כל אחד ואחד צריך לתן איזה כח וסיוע לזה הצדיק להיות לו צותא וכיו. ויש, שהם נעשים לו בחינת צותא על-ידי תפלתם או על-ידי יראת שמים שלהם, שעל-ידי-זה נותנין כח וסיוע לזה הצדיק. ויש, שנותנים לו ממון או פיוצא בזה מה שכל אחד עושה איזה דבר שבקדשה, שעל-ידי-זה נעשה צותא לזה".

וסיים רבנו ו"ל: "אבל כפי מה שאני רואה, (וויא איך זעה), אין אני נצרך כלל לה'עולם, כי אין מגיע מכם שום צותא לזה".

אחר פסח: ספר רבנו ו"ל, שחלם לו, שהָיָה קבוץ אחד של יהודים עם מנהיג אחד, שהָיָה גדול מאד בעולם. וגזרו גזרה להרג

את כל היהודים. והמנהיג נפל על יצה, שצריכין לשנות עצמו לערל. והלך וקרא אמן, וגלח לו הזקן עם הפאות. ואחר-כך נתברר, שהוא שקר, שלא נגזרה כלל הגזרה הנ"ל. כמה בוששה הגיעה לאותו מנהיג? בודאי לא היה אפשר לו להתראות לפני העולם והצרך לעקר ולברח. ואיך יוצאין מן הפתח ואיך שוכרין עגלה וכיוצא בזה, בודאי היתה לו בוששה וכלימה גדולה מאד אשר אי-אפשר לבאר, ובודאי הצרך לישיב איזה זמן אצל ערל, עד שיצמח זקנו. וכל זה הראו לו בחלום (וזה סובב על... ומפני הכבוד לא נעתק).

תתכ.

אחר-כך בימי הספירה: הכין את עצמו רבנו ז"ל לנסע לעיר לעמברג. וכבר הכינו הכל לצרף הנסיעה והניחו החפצים הצריכין לדרך לתוף השקים בדרך הנוסעים, והיה מוכן לנסע מיד.

תתכא.

ובתוף כך נתנדע לר' נתן ולר' נפתלי ועוד לכמה מאנשי-שלומנו בעיר געמרוב, שרבנו ז"ל רוצה לנסע למרחקים לעיר לעמברג. על-כן נודדו תכף ובאו אל רבנו ז"ל, כדי להפרד ממנו, (שקורין גיזעגינען זיף). אף כשבאו אל רבנו ז"ל לעיר ברסלב, כבר גמלך רבנו ז"ל מנסיעתו ולא רצה לנסע עוד. וכשבאו, עוד מצאו עדין את כל החפצים מנחים בתוף השקים. והבינו מדבריו הקדושים, שהיה לו בזה ענין גדול וסודות נסתרים מה שבתחלה חפץ לנסע ואחר-כך גמלך^א.

(א) ופעם אחת דבר מזה רבנו ז"ל, שמדה זו היא מצד הגלגול, שהגלגול מחיב, שיהיה לו מדה זו, שיתאנה תמיד לנסע לדרכים ויהיה מוכן לנסע, ואחר-כך אינו עולה בירו ונמנע מלנסע.

תתכב.

קדם שבועות: חזרו ונתגלגלו על ר' נתן מחדש מניעות עצומות מאד מאד מלהיות על שבועות. וכל עקר הבלבול הדעת, שהיה לו, שהסיתו אותו, שישאל את פי רבנו ו"ל בעצמו, אם להיות אצלו על שבועות, ולבלי להסתכל על מניעות פאלה אם לאו. ואם היה ר' נתן שואל את רבנו ו"ל מה לעשות. בודאי לא היה מניח אותו להיות אצלו על שבועות בשום אפן, פי כן היתה דרכו של רבנו ו"ל, שאף-על-פי שהיה חפץ, שישבר האדם כל המניעות שבעולם ולבוא אצלו, אף-על-פי-כן כששאלו אותו על דבר, שהיו צריכין מסירות נפש לזה להיות אצלו, לשבר מניעות גדולות, היה מדחה את האדם. ואמר לו, שלא יהיה אצלו. והזהיר אותו, שלא ימסר נפשו כל-כף בשביל להיות אצלו. ואמר, שיש לו טעמים הרבה על-זה. ומחמת זה נדחו כמה בני אדם מלהיות אצלו בראש-השנה ובעתים הקבועים, פי תקף כששאלו אותו, הזהירם, שלא ימסרו נפשם להיות אצלו, כי בדרך שאדם רוצה לילך, מוליכין אותו. ועוד היו לו טעמים הרבה על-זה (ור' נתן ידע מזה מכבר). אבל אז קדם שבועות התגברו עליו המניעות בהתגברות ובהתפשטות חזקה כל-כף, עד שעלה על דעתו לשאל את רבנו ו"ל בעצמו מה לעשות. ואז היה בודאי רבנו ו"ל מונע אותו מלהיות אצלו על חג השבועות. אבל השם יתברך חזק את לבבו, וגם חברו ר' נפתלי חזק אותו הרבה מאד. ועל-כן נזהר ר' נתן מאד מאד מלדבר עם רבנו ו"ל בענינים העוברים עליו, ואיך שסבבוהו צרות ומניעות רבות. וכן נסכם בדעתו, שלא יסע לרבנו ו"ל רק סמוך לחג השבועות, שפבר לא יוכל רבנו ו"ל לשלחו חזרה, כי אם יתודע רבנו ו"ל ממילא, שלא על-ידו, רק אפלו על-ידי אחר מאנשי-שלומנו, אז יכול להיות, שיצוה עליו לחזר לביתו כאשר ארע לו בשנה ראשונה, שנתקרר אל רבנו ו"ל, שמעצם המניעות, שהיו כנגדו, החזיר אותו על חג השבועות לביתו, ואמר לו רבנו ו"ל: "לענין זה מוטב, שיתחלל שבת אחת וכו'". על-כן היה בדעת ר' נתן לבלי לבוא לפניו עד

סמוך לחג השבועות מאד, כְּדִי שֶׁלֹא יִהְיֶה עוֹד פְּנָאֵי לְהָשִׁיב אוֹתוֹ לְבֵיתוֹ. אַךְ גַּם בְּבֵיתוֹ לֹא הָיָה יְכוּל לְהִשָּׁאֵר מֵעֶצֶם הַמְּנִיעוֹת וְהַמְרִירוֹת, שֶׁהָיוּ לוֹ אַז. וְהָיוּ לוֹ יְסוּרִים רַבִּים מִכָּל בְּנֵי בֵיתוֹ וּמִכָּל בֵּית אָבִיו וּמִכָּל בְּנֵי הָעִיר. וְהִכְרַח לְנִסְעַ פְּמָה יָמִים קָדָם חַג הַשְּׁבִיעוֹת לְעִיר בְּרֶסֶלֶב. אַךְ הָיָה נִזְהָר מְאֹד מְאֹד, שֶׁלֹא יִתְוַדַּע הַדָּבָר לְרַבָּנוּ ז"ל. וְאִז חָל חַג הַשְּׁבִיעוֹת בְּיוֹם רִאשׁוֹן, וּבְעֶרְב־שַׁבַּת־קֹדֶשׁ שֶׁלְפָנָי חַג הַשְּׁבִיעוֹת סָמוּךְ לְעֶרְב נוֹדַע לְרַבָּנוּ ז"ל מִפִּי אַחֲרִים, שֶׁיֵּשׁ לְר' נִתָּן מְנִיעוֹת עֲצוּמוֹת, וְעוֹבְרִים עָלָיו יְסוּרִים וּמְרִירוֹת גְּדוֹלָה. וּכְשֶׁהִגִּיעַ סָמוּךְ לַפְּנוֹת הַיּוֹם, נִכְנַס ר' נִתָּן אֶל רַבָּנוּ ז"ל. (וּכְבָּר הָיָה מְאֹד מְאֹד סָמוּךְ לְהַדְלִקַת גְּרוֹת, וַיִּדַע, שֶׁעָתָה אֵי־אֶפְשָׁר, שֶׁיִּחְזִיר אוֹתוֹ רַבָּנוּ ז"ל לְבֵיתוֹ, כִּי כְּבָר פָּנָה הַיּוֹם). וְהִתְחִיל רַבָּנוּ ז"ל לְדַבֵּר עִמּוֹ בְּצַחוֹת לְשׁוֹנוֹ הַקְּדוֹשָׁה וְאָמַר לוֹ בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "לֹא יִדְעָתִי כָּלֵל, שֶׁיֵּשׁ לְךָ עָתָה מְנִיעוֹת כְּאֵלֶּה. אֵלֹו הֵייתִי יוֹדַע, בְּנוֹדָאֵי הֵייתִי מְכַרְח לְחִזּוֹר לְבֵיתְךָ, וְלֹא הָיָה מוֹעִיל שׁוּם דָּבָר, רַק הֵייתִי מְכַרְח לְשׁוּב לְבֵיתְךָ! אַךְ עָתָה, שֶׁכְּבָר אָתָּה בְּכָאֵן, סוּף כָּל סוּף כְּשֶׁנִּפְטָרִין מִכָּל מַה שֶׁעוֹבֵר עַל הָאָדָם, אִזִּי בְּנוֹדָאֵי עֲנִין זֶה טוֹב יוֹתֵר מִן הַכֹּל! (אִז מַע קוֹמַט אֲלֵדִינָג אֵיבַעֵר, אִזוֹ דָּאָס פֶּאָרַט בְּעֶסְעֵר)".

תתכג.

מוֹצָאֵי־שַׁבַּת־קֹדֶשׁ, שֶׁהָיָה לַיִל א' דְּחַג הַשְּׁבִיעוֹת: הָיָה רַבָּנוּ ז"ל עַר כְּנֶהוּג. וַדָּבָר אִז עִם אַנְשֵׁי־שְׁלוֹמְנוֹ שִׁיחָה נוֹרָאָה מִהַתְּכָלִית הַנְּצַחִית, עָנָה וְאָמַר: "הָעוֹלָם הַזֶּה אֵינּוּ כְּלוּם, רַק לְמִשְׁךְ אֶת עֲצָמוֹ אֶל הַתְּכָלִית הַנְּצַחִית. וְאִין לְהַסְתַּכֵּל, אִם יִהְיֶה לוֹ מַעוֹת אִם לֹאוּ, כִּי בֵּין כֶּף וּבֵין כֶּף יִבְלֶה גְּמִיו בְּשׁוּהָ, כִּי הָעוֹלָם הַזֶּה מְטַעָה אוֹתָנוּ לְגַמְרִי, שֶׁמֶרְאָה לְאָדָם, כְּאֵלֹו הוּא מְרוּיַח בְּכָל פֶּעַם, וּבִסוּף אֵינְנוּ כְּלוּם. כְּאֶשֶׁר נִרְאָה בְּחוּשׁ בְּרַב בְּנֵי אָדָם, שֶׁעוֹסְקִים וְעוֹבְדִים יָמִים וְשָׁנִים בְּסַחֲרוֹת וּבְמִשָּׂא וּמִתָּן, וּלְבִסוּף כְּשֶׁבְּאִין לְחֻשְׁבוֹן, אֵין נִשְׁאָר בְּיָדָם כְּלוּם. וְאִם אֶפְלוּ מְשִׁיג מַעוֹת, לוֹקְחִין אוֹתוֹ מִן הַמַּעוֹת. וְהַכָּלֵל, שֶׁשְׁנִיָּהֵם אֵין לָהֶם קִיּוֹם בְּיַחַד; דְּהֵינּוּ הָאָדָם עִם הַמַּעוֹת, רַק

או שלוקחין המעות מן האדם, או שלוקחין האדם מהמעות. ומעולם לא נמצא, שישאר אחד עם המעות רק פנ"ל, גם היכן הוא כל המעות, שעושין מימות עולם, כי מעולם עושין תמיד מעות, והיכן הוא כל המעות? רק באמת אינו פלוס לגמרי. ולעבד את השם יתברך, איני יודע מי הוא, שיכול לומר, שיעבד את השם יתברך לפי גדלת הבורא יתברך, מי שיודע מעט מגדלתו יתברך, איני יודע, איך יכול לומר, שיעבד אותו יתברך. ושום מלאך ושׂרף אינו יכול להתפאר על זאת, שיוכל לעבד אותו יתברך. ואף-על-פי שהכל חפצים ורוצים לעבדו יתברך, אף-על-פי-כן אין כל הרצונות שוין. ויש חלוקים רבים ברצון אפלו באדם אחד בעצמו, בכל עת ובכל רגע יש חלוקים גדולים בין הרצונות". [והכלל, שהעקר הוא הרצון והפסופין, שיהיה כוסף תמיד אליו יתברך, ובתוך כך מתפללין ולומדין ועושין מצוות. (ובאמת לפי גדלתו יתברך כל אלו העבודות אינן פלוס, רק הכל הוא בדרך כאלו, כי הכל הוא כמו שחוק בעלמא כנגד גדלתו יתברך, בלשון אשכנז קלאמירשט"ב)].

ואמר רבנו ז"ל: "גם חכמות אינן פלוס רק תמימות ופשיטות. גם בתמימות אסור להיות שוטה, אבל אף-על-פי-כן חכמות אין צריכים פלל. גם אין טוב להיות זקן, הן חסיד זקן והן צדיק זקן, זקן אינו טוב, כי צריכים לחדש את עצמו בכל פעם ובכל יום ובכל עת מחדש, רק יש מח, שהוא משביח, כשהוא זקן, כמו שאמרו חז"ל (שבת ע"ז): גם הפקרות אין צריכים, אף-על-פי שבאמת אצלי אינו נקרא הפקרות כלל. אדרבא להפך, כשרודף אחר עסקי עולם הזה ורחוק מעבודתו יתברך, זהו מפקר באמת. אף אף-על-פי-כן אפלו מה שנקרא אצל העולם הפקרות, דהיינו שמפקיר כל עסקי עולם הזה מכל וכל ועוסק רק בעבודת-השם יתברך, שזהו אצל

הַעוֹלָם הַפְּקָרוֹת, גַּם זֶה אֵין צְרִיכִים כָּלֵל, כִּי יְכוּלִים לִהְיוֹת אִישׁ כְּשֶׁר בְּלִי הַפְּקָרוֹת¹.

וְאָמַר רַבְּנוּ ו'ל': "אֵת זֶה תִּקְבְּלוּ מֵאֵתִי, שְׁלֵא לְהִנִּיחַ עֲצָמוֹ לְהַעוֹלָם לְהִטְעוֹת, שְׁלֵא יִטְעֶה אוֹתוֹ הַעוֹלָם, כִּי לֹא נִמְצָא אֶחָד, שְׁיִהְיֶה לוֹ קֶץ וְסוֹף טוֹב מִן הַעוֹלָם. וְכֵן בְּנֵי אָדָם שֶׁהִיוּ, אֶפְלוֹ אוֹתָן, שֶׁתִּפְסְוּ בְיָדָם כָּל הַעוֹלָם הַזֶּה כְּלוּ, הִיָּה סוֹפָם רַע מְאֹד, וְגַם לְדוֹרֵי־דוֹרוֹת קָלְקְלוּ הַרְבֵּה. וְאֶפְלוֹ אֲמוֹת הַעוֹלָם צְרִיכִים לִידַע מִזֶּה. וּמֵאַחַר שְׁאֵין הַעוֹלָם הַזֶּה כְּלוּם, מַה צְרִיכִים לַעֲשׂוֹת עַל זֶה? צְרִיכִים זְכִיָּה מִן הַשָּׁמַיִם לְזִכּוֹת לִידַע מַה שֶׁצְּרִיכִים לַעֲשׂוֹת. אַךְ יִשְׂרָאֵל אֵין צְרִיכִים לָזֶה, כִּי כָּבֵד הֵם יוֹדְעִים מַה לַעֲשׂוֹת עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה". עֲנֵה וְאָמַר אַחֲרֵי־כֵן בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "הַ'עוֹלָם' אוֹמְרִים, שְׁאֵין צְרִיכִים לְבַקֵּשׁ גְּדוּלוֹת, וְאֵנִי אוֹמֵר, שֶׁצְּרִיף דְּוָקָא לְבַקֵּשׁ גְּדוּלוֹת, לְבַקֵּשׁ וּלְחַפֵּשׂ אַחֲרֵי הַצְּדִיק הַגָּדוֹל בְּיוֹתֵר"².

ג) וְהַסְבִּיר ר' לוי יצחק (גרו זאיר) [ו'ל] מַה כִּנְנַת רַבְּנוּ ו'ל בַּלְשׁוֹן "הַפְּקָרוֹת", הִינּוּ שֶׁמִּפְקִיר אֶשְׁתּוּ וּבְנֵיו וְאֵינוּ רוֹצִים לְפָרְנֶסֶם, וְלֹא אֶכְפַּת לוֹ שׁוּם דְּבָר, רַק מִתְיָשֵׁב עֲצָמוֹ בְּבֵית־מִדְרָשׁ וְלֹא רוֹצֵה לְהִפְרִי אֶת אֶשְׁתּוֹ וּבְנָיו — זֹהִי נִקְרָאת הַפְּקָרוֹת, וְזֶה אֵין צְרִיכִים כָּלֵל, כִּי יְכוּלִים לִהְיוֹת אִישׁ כְּשֶׁר אֶפְלוֹ צְדִיק גְּדוֹל בְּלֹא זֶה וְדַבְרֵי פִי חֶכֶם חָן. וּבִאֲמַת כְּשֶׁאָדָם זוֹכֵה לְדַבֵּק עֲצָמוֹ בּוֹ יִתְבַרֵּךְ בְּדַבְּקוֹת עֲצוּמָה וְיוֹדַע, שְׁאֵין בְּלַעֲדוֹ יִתְבַרֵּךְ כָּלֵל, וּבְכֵן תִּנּוּעָה וְתַנּוּעָה שֶׁם אֶלּוּפּוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְאֵין שׁוּם מִקְרָה כָּלֵל, כִּי מֵלֵא כֵן הָאֲרִיץ כְּבֹדוֹ, וְהוּא מִמְּלֵא כָּל עֲלָמִין וְסוֹבֵב כָּל עֲלָמִין, וּבַחֲוָה כָּל עֲלָמִין לִית אֶתֶר דְּפָנוּי מִגִּיָּה, וְהַכֵּל מִדִּין שָׁמַיִם — אָדָם כִּזֶּה יְכוּל לַעֲבֹד אֶת הַשָּׁם יִתְבַרֵּךְ מִכָּל דְּבָר, וּיְכַבֵּר אֵינוּ מִבְּלִבָּל אוֹתוֹ שׁוּם דְּבָר שֶׁבְּעוֹלָם, כִּי תָמִיד מְדַבֵּר וּמְשִׁיחַ עִמּוֹ יִתְבַרֵּךְ בֵּין בְּבֵיתוֹ, בֵּין בְּלִקְתּוֹ בְּדִרְהוֹ, בֵּין בְּעֶסְקוֹ בְּמִשְׁאָה וּמִתָּן וְחוֹטֵף טוֹב הַרְבֵּה בְּכֵל יוֹם וּבְכֵל שָׁעָה תּוֹרָה וְתַפְּלָה וּמִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. כִּי מִי שְׁאֵינוּ מִטְעֶה אֶת עֲצָמוֹ כָּלֵל וְיוֹדַע בִּידְעָה בְּרוּהָ, שֶׁסוֹף כָּל סוֹף יִצְרָף לְהַפְשִׁיט אֶת גּוּפוֹ וְכוּ', אָדָם כִּזֶּה תָּמִיד מְיָשֵׁב וְכוּ' וְאֵינוּ עוֹשֶׂה שׁוּם דְּבָר מִפְּקָר כָּלֵל אֲדַרְבָּא מוֹצֵא אוֹתוֹ יִתְבַרֵּךְ בַּחוּץ כָּל דְּבָר וְחַי חַיִּים נְעִימִים וּמְתוּקִים, אֲשֶׁרִי לוֹ!

ד) וּיְכַבֵּר מְבַאֵר מִזֶּה בְּלִקְוִיטֵי־מוֹהַר"ן חֵלֵק א', סִימָן ל', שֶׁצְּרִיף כָּל אֶחָד לְבַקֵּשׁ מְאֹד אַחֲרֵי מַלְמַד הַגּוֹן כִּזֶּה, שְׁיִוְכַל לְהַסְבִּיר וּלְהַבִּין אוֹתוֹ שְׁכָל עֲלִיּוֹן גְּדוֹל כִּזֶּה, דֵּהִינּוּ הַשְּׁגוֹת אֲלָקוֹת. כִּי צְרִיף לָזֶה רַבִּי גְּדוֹל מְאֹד מְאֹד, שְׁיִוְכַל לְהַסְבִּיר לוֹ שְׁכָל גְּדוֹל כִּזֶּה. וְכֵן מַה שֶׁהוּא קָטָן בְּיוֹתֵר וּמְחַקֵּב בְּיוֹתֵר מֵהַשָּׁם יִתְבַרֵּךְ, הוּא צְרִיף רַבִּי גְּדוֹל בְּיוֹתֵר, כְּמוֹ שֶׁמִּצְוֵנוּ בַּעַת שֶׁהִיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִדְרַגָּה קְטַנָּה מְאֹד, דֵּהִינּוּ בְּמִצְרַיִם, שֶׁהִיוּ מְשַׁקְעִים בְּאַרְבָּעִים וְתַשְּׁעָה

וכנגד התאוות, שמטרידות את האדם, באמת אין נמצא שום תאנה פלל, פי אכילה ושתייה הן הכרח לקיום הגוף, וגם בנים מכרחים להוליד, וכל זה האדם מכרח, ואם פן אין שום תאנה פלל, רק שצריכים להתנהג בהן בקדשה ובטהרה. והשכל של האדם יכול לעמד כנגד פל התאוות, פי הקדוש-ברוך-הוא "יהב חכמתא לחפמיין" (דגנאל ב, כא), פי יש לכל אחד חכמה בכח, רק שצריכין להוציאה מפח אל הפעל. ובזה השכל לבד, שיש לכל אחד בכח חכמתו, דהינו מה שיש לו מעצם בריאתו, מלבד מה שהשם יתברך מוסיף לתן חכמה לחפמיין, בכח חכמתו לבד יכול גם-פן לעמד כנגד התאוות. ואפלו מי שפכר נמשך אחר תאוות עולם הזה ועבר מה שעבר, ונפגם שכלו ונתבלבל ונתמעט — אף-על-פי-כן במעט מעט שכל הנשאר יכול גם-פן לעמד. ואפלו נקדה אחת מן השכל

שצרי טמאה, היו צריכים רבי גדול ומלמד גדול ונורא מאד, דהינו משה רבנו, עליו השלום. כי כל מה שהוא קטן ומרחק ביותר, צריך מלמד גדול ביותר, שיהיה אמן בזה, שיוכל להלביש לו שכל עליון בזה, דהינו השגתו יתברך שמו, לקטן ומרחק כמותו. כי כל מה שהחולה נחלה ביותר, צריך רופא גדול ביותר — על-פן אין להאדם לומר: די לי, אם אהיה מקרב אצל איש נכבד וירא ה', אף שאינו מפלג במעלה, כי הלואי שאהיה מקדם כמוהו. אל יאמר פן. כי אדרבא כפי מה שידע אינש בנפשיה גדל פחיתותו וגדל רחוקו, שנתרחק מהשם יתברך, כל אחד ואחד כפי מה שידע בנפשו, וכמו כן כל מה שידע בעצמו, שהוא מרחק ביותר, צריך לבקש לנפשו רופא גדול מאד מאד וכו', עין שם. ומכאן תוכחה לאותם, שאומרים, שספרי רבנו ז"ל גבוהים מאד, והם לא לדורותינו אלו וכדומה, פתויים של שטויות כאלו וכו', כי בגשמיות אנו רואים, כשאדם חולה מאד, מחפשים אחרי הרופא הכי גדול ואינם מניחים אותו — וכרותניות האדם מסתפק עם צדיק קטן וכו'. הלא הנה צריך להיות להפך או על-כל-פנים בקל וחמר: מה בחלי גשמיות מחפשים ומשתדלים בכל מיני חפוש והשתדליות למצא הרופא הכי גדול, על אחת כמה וכמה ברותניות איה היו צריכים לחפש אחרי הרבי הגדול, המפלג במעלה נוראה ונפלאה עד מאד מאד. ונר' לוי יצחק (גרו יאיר) ז"ל דבר פעם עם אנשי-שלומו בהתעוררות רבה. ענה ואמר: "הלא יש לנו רבי מלפני מאתים שנה! (מיר האבן דאף א רביין פון פאר צוויי הונדערט יאהר) ועל-פן למה לא נצית אותו ונלך בדרךכו? ועל-ידי-זה ננכה להתרפאות ברפואה אמתית, רפואה נצחית. רוצים להיות חסידים של היום ורבי מהדורות הקדמונים (מען וויל זיין חסידים פון היינט און האבן רביים פון אמאליגע צייטן). הלא גם אנו צריכים להיות חסידים של הדורות הקדמונים, ואז ננכה גם-פן לקבל מהרבי של הדורות הקודמים!" ודברי פי חכם חן.

יכולה לעמוד כנגד כל העולם עם התאוות. ובכל מקום שהוא יכולין להיות סמוכין להשם יתברך, (כי גם מהשואל תחתיית יכולים להיות סמוכים להשם יתברך, אם רק ירצה באמת ויטה את לבבו אליו יתברך). אחר-כך ענה ואמר רבנו ז"ל: "או שצריכין לזה רחמנות מהשם יתברך או יגיעות ועבודות, או שצריכין שתייהן, שתייהנה לו יגיעות גדולות בעבודת ה' וגם רחמנות מאתו יתברך, קדם שזוכין, שיעמדו וישקטו שמרי המח למטה, עד שלא ירצה שום דבר בעולם, ויהיה הכל שונה אצלו, כמו שכתוב (משלי ו, כב): "בהתהלךך תנחה אתך בשכבך תשמר עליך והקיצות היא תשיחך"; הינו שהכל שונה, ואין שום חלוק בין העולם הזה ובין הקבר ובין העולם הבא, כי "בהתהלךך תנחה אתך" התורה, וכן "בשכבך תשמר עליך", ששם בשכבך בקבר, שם גם-כן השם יתברך והתורה, וכן "והקיצות" לעולם הבא וכו', כי מאחר שאין לו שום תאנה ורצון כלל לשום דבר רק להשם יתברך ולהתורה, נמצא, שהכל שונה אצלו בין בעולם הזה ובין בקבר ובין בעולם הבא, בכלם הוא דבוק רק בהשם יתברך ובהתורה. כי מי שמקשר בעולם הזה, יש חלוק בין העולם הזה, שהוא רחב ידיים, ובין הקבר, שהוא מקום צר, וכיוצא בזה. אבל מי שזונדך מחו, ואין לו שום שמרים במח, הכל שונה אצלו. ואנשי-שלומנו נתעוררו אז עד מאד, ונעשתה התעוררות רבה בין אנשי-שלומנו, כי הדבורים האלו יצאו מפיו רבנו ז"ל כאש שלהבת, עד שקלע אל השענה לכל אחד ואחד וכו'.

תתכד.

ואחר-כך אמרו כל אנשי-שלומנו את סדר התקון ליל שבעות. וכל אחד התמיד מאד בלמוד, רק אחד מאנשי-שלומנו ישב מהצד ולא עשה שום דבר. ונגש אליו רבנו ז"ל והוכיח אותו: "מדוע לא תלמד? מה תפסיד בזה? הלא תקבל שכר ועולם הבא על הלמוד! ואין צריך לומר, כשהתורה מראה לאחד אהבה, אז אין רוצה כלל עולם הבא ושכר על הלמוד, רק רוצה את התורה בעצמה. והלא

גם השם יתברך לומד, כמובא בדברי חז"ל (עבודה-זרה ג:) סדר היום, שיש להקדוש-ברוך-הוא: שלש שעות עוסק בתורה, וכו'".

תתכה.

בין-השמשות חג-השבועות: אמר רבנו ז"ל תורה ארצה כדרךכו על פסוק (במדבר כח, כו): "וביום הבפורים" וגו' נבלקוטי-מז"ל חלק ב', סימן ד]. ובתורה זו ראו אחר-כך נוראות, גפלאות רבות, ואיך שפל המאצעות, שנאצרו בעולם בכלליות ובפרטיות ובפרטיות — הכל מרמזים באר היטב בתורתו הקדושה שאמר. כי אז בזמן שהוא קדם חג השבועות התחיל לפער פיו עוד פעם על רבנו ז"ל וכן דבר מענין טבע וכו' וגם אמר, שבתרף הבא, (הינו שנת תקע), יהיה קר גדול. וספרו זאת לרבנו ז"ל, ונתלהב מאד ואמר: "ער בארימט זיך מיט פּרעסטי, חרף — חרף מערכות

(ה) כי אצל רבנו ז"ל היה העקר תורה ותפלה ושיחה מהתכלית. ומי שרק היה בא אליו, הרבה לדבר עמו רק מעבודת-השם יתברך ולהב את לבבו מאד מאד אל התכלית הנצחית. ואיך שאין שום תכלית אחרת בעולם רק לשיח ולדבר עמו יתברך יומם ולילה ולהתמיד בלמוד תורתנו הקדושה וקיום מצוות מעשיות בשמחה עצומה. וכן נהג אחריו מורנו הרב ר' נתן ז"ל, שעם כל אחד שנכנס עמו, דבר רק בדבורי רבנו ז"ל. והיה מלהב את אנשיו בעבודת-השם יתברך, ואיך שאין שום תכלית אחרת רק לעבדו יתברך בתמימות ובפשטיות. וכן הוא עד היום הזה; אותם אנשי-שלומנו האמתיים המציתים את רבנו ז"ל ותלמידו מוהר"ת ז"ל הם גדלים ומצליחים בתורה ובתפלה ובהתבודדות ואין מחסרים אפלו לילה אחד באמירת תצות וכו' וכו' ודבוקים בו יתברך בדבקות אמת, ואשריהם; ואשרי חלקם! על-כן אהובי, אחי, למען טובתך הנצחית תתחבר רק עם אנשי-שלומנו התמימים וייקא העוסקים רק בעבודת-השם יתברך, וכל מחשבתם היא רק על התכלית הנצחית, ועוסקים הרבה בתפלה ובהתבודדות שיחה בינם לבין קונם ומתמידים מאד בשעורים פסדרן בכל חלקי תורתנו הקדושה, כי רק הם מאנשי-שלומנו האמתיים. ולמען טובתך הנצחית ברח לך מלצים ומיושבי קננות, כמו שבורחים מאש ממש! וזכר כלל זה, כי דבר רבנו ז"ל הוא רק עבודת-השם יתברך ולזכות ולהגיע אל בטול בו יתברך באפן פנה, עד שלא יראה ולא ישמע ולא ירגיש כבר שום ברעה שבעולם, רק מחשבת מחו תהיה דבוקה בו יתברך לגמרי. ואל כל זה תצפה גם אתה אהובי, אחי, אם לא תטעה את עצמך חס ושלום ולא תבטל את הזמן היקר בהבל, כי אין לך עוד אבדה באבדת הזמן!

(ו) הוא מתפאר בתרף.

אֱלֹקִים חַיִּים! אָבֵל דָּוֵד אָמַר, שֶׁהִיָּה לּוֹ כְּכֹר מַעֲשֵׂה כְּזוֹ, וּבֹא הָאָרִי
 (שֶׁהוּא הַזֵּי), וְהִדָּב (שֶׁהוּא הַיָּרֵשׁ בְּעַר'), וְהַחֲזַקְתִּי בְּזַקְנֹו אֵין וַיִּדְעֵן
 וְכוּ', הִנְנוּ שֶׁהִיָּתִי מִתְגַּבֵּר עָלָיו וְהַכְנַעְתִּי וְהַשְׁפַּלְתִּי אוֹתוֹ! וְכָל זֶה
 מִבְּאֵר הַיֵּטֵב בְּפָנִים הַתּוֹרָה. וְכֵן מְדַבֵּר שֵׁם מְזַקְנִים, שֶׁהֵם מְאָרִיכִי
 יָמִים, שְׂאִין בָּהֶם שְׁלֵמוֹת. וּמְדַבֵּר מֵעֲנִין צְדָקָה בְּקִדְשָׁה. וְלִהְפֹּךְ פִּי
 הַזֵּי הַרְבֵּה בְּצְדָקָה, וְעַל-יְדֵי-זֶה אֶחָזוּ עִמּוֹ הַרְבֵּה, כִּי נִתֵּן לָהֶם הַרְבֵּה
 מַעוֹת. וְרַבְּנוּ ז"ל אָמַר עָלָיו: "עַר הָאֵט זִיךְ גְּעַמְאֲכֻט אֶ נִיעֶסֶט אֵין
 אִידִישְׁקֵיט דִּי הַיָּרֵךְ דִּי צְדָקָה"¹. וְכֵן מֵה שֶׁמְדַבֵּר שֵׁם בְּפָנִים הַתּוֹרָה
 מֵעֲנִין רְפוּאָת הַמַּכָּה, שֶׁבְּתַחֲלָה צָרִיךְ שִׁיפְתַּח פִּי הַמַּכָּה וְכוּ' (עֵיִן
 בְּפָנִים) — זֶה הִיָּה בְּעִבּוּר אֶחָד מֵאַנְשֵׁי-שְׁלוֹמְנוּ, ר' גְּעַצִּיל
 מִלְּאֲדִיזִין. כִּי כָּל אַנְשֵׁי-שְׁלוֹמְנוּ מְעִיר לְאֲדִיזִין בָּאוּ אֶל רַבְּנוּ ז"ל
 עַל חֵג הַשְּׁבוּעוֹת כְּדָרְכָם, וְרַק ר' גְּעַצִּיל לֹא בָּא. וְשָׂאֵל רַבְּנוּ ז"ל עָלָיו,
 הֵיכֵן הוּא. וְסִפְרוּ לוֹ אַנְשֵׁי-שְׁלוֹמְנוּ, כִּי נִחְלָה מְאֹד, שֶׁקָּרְתָה לוֹ,
 רַחֲמָנָא לְצַלֵּן, מִכָּה גְדוֹלָה בְּפִי הַטְּבַעַת, וְהִיָּה חוֹלָה מְאֹד. וְהַרְוֹפְאִים
 מְשַׁכּוּ יְדֵיהֶם מִמֶּנּוּ, כִּי אָמְרוּ, שְׂאִינוּ יְכוּלִּים לְחַיּוֹת עוֹד, כִּי אָפְלוּ אִם
 תִּפְתַּח הַמַּכָּה וְתִבְקַע — אִזְ צָרִיכִין לְנִקּוֹת אוֹתָהּ וְלִהְמַשִּׁיךְ כָּל
 הַלְחוֹת הַרְעוֹת מִתּוֹכָהּ וְכֵן שְׂאֵר הַהַשְׁתַּדְּלִיּוֹת הַנִּצְרָכוֹת לְרְפוּאָת
 הַמַּכָּה, וְזֶה אִי-אֶפְשָׁר, מִחֲמַת שֶׁהִיא בְּתוֹךְ הַכְּרַפְשָׁתָא, וּבּוֹדָאֵי יָמוֹת.
 אִךְ אַחֲרֵי-כֵן, כְּשֶׁאָמַר רַבְּנוּ ז"ל אֵת הַתּוֹרָה, וְשֵׁם מִבְּאֵר מֵעֲנִין פְּתִיחַת
 הַמַּכָּה וְכָל פְּרִטֵי הַרְפוּאָה — אִזְ בְּאוֹתָהּ הֵעֵת נִפְתַּחְהָ לְר' גְּעַצִּיל
 הַמַּכָּה, וְהוֹקֵל לוֹ מִכָּאֲבוּ. וְאַחֲרֵי כֵּן מִיָּמִים נִתְרַפָּא לְגַמְרֵי וַיְהִי כְּאַחַד
 הָאָדָם. וְאִזְ כְּשֶׁחֲזָרוּ אַנְשֵׁי-שְׁלוֹמְנוּ מִלְּאֲדִיזִין, הִמָּה רָאוּ כֵּן תְּמָהוּ,
 אִיךְ שֶׁמִּסְתּוֹבֵב כְּכֹר ר' גְּעַצִּיל כְּאַחַד כָּל אָדָם וְנִתְרַפָּא לְגַמְרֵי. וְאִזְ
 רָאוּ עֵיִן בְּעֵיִן כַּח תּוֹרַת רַבְּנוּ ז"ל, שֶׁהַמַּשִּׁיךְ לוֹ רְפוּאָה עַל-יְדֵי אֲמִירַת
 תּוֹרָתוֹ הַקְּדוֹשָׁה.

1) עַר בְּאִיִּישׁ — ד.ב.

ח) שְׂעֵשֶׂה לְעַצְמוֹ קוֹן לִיְהוֹדוֹת עַל-יְדֵי הַצְדָקָה שְׁלוֹ.

תתכו.

אחרי חג השבועות: דבר רבנו ז"ל הרבה עם אנשי-שלוֹמנו אודות מעלת הזוכה לשפך שיחתו ותפלתו אליו יתברך בתמימות ובפשיטות כאשר ידבר הבן עם אביו. ואמר: "טוב מאד מי שֵׁיכוֹל לשפך שיחו לפני השם יתברך ברחמים ובתחנונים כבן המתחטא לפני אביו, כי הלא השם יתברך כבר קראנו בנים, כמו שנאמר (דברים יד, א): 'בנים אתם לה' אלקיכם' — על-כן טוב מאד לפרש שיחתו וצערו לפניו יתברך כבן, שקובל לפני אביו בתנועות של חן ורחמים, (שקורין פיעשטשין). ואף שנדמה להאדם, שלפי מעשיו אינו כבן לפניו יתברך, עם כל זה הלא השם יתברך קראנו בנים, כי (קדושין לו.) בין כף ובין כף קרויים בנים. ואם עתה מגרש אותי חס ושלום מבחינת בן, הטוב בעיניו יעשה עלי לעשות את שלי, לעשות את עצמי כבן. ומה טוב ומה נעים, כשֵׁיכוֹל לעורר לבו בתחנונים, עד שיבכה ויוריד דמעות כבן לפני אביו. ושמעתי מעשה מזקני ר' נחמן^ט ז"ל כשהיה על הספינה: פעם אחת לא היה להם לחם לאכל, ולא אכלו כמה ימים, עד שהגיעו לאיזו עיר. ולא היה שם יהודים, רק ישמעאלים. ולקח ישמעאל אחד את ר' נחמן ונתן לו לאכל. והוא כבר לא אכל כמה ימים ונטל ידיו וברך ברפת "המוציא" וקדם שהתחיל לאכל, בא לו על מחשבתו פסוק (משלי כג, ו) 'אל תלחם את לחם רע עין'. — ומחשבות שלנו אינן דבר ריק כלל — (כף אמר ר' נחמן בשעת ספורו) ולא ידעתי מה לעשות, כי כבר ברכתי ברפת "המוציא", אך אף-על-פי-כן היה בדעתי למנע מלאכל כלל מחמת המחשבה הזאת, אחר-כך בא על מחשבתי הפסוק (מלכים א' יז, ד) 'ונאת הערבים צויתי לכלכלך' — ואז אכל". [ובשעה שספר רבנו ז"ל ספור זה מזקנו ר' נחמן הורידנגער ז"ל

אמר: "וזה נראה, והוטב בעיני מאד מה שהעמידו על המחשבה, שמסתמא כשפא על מחשבתו כן, הוא בנדאי באמת".

כמו־כן לענין כל המחשבות הבאות לבלבלו, (שהוא בשביל הנסיון והבחירה), ואחר־כך עוזרו השם יתברך ושולח לו מחשבה אחת של התקרבות, [הנינו פי יכול להיות, שבתחלה תפנס בו מחשבה, שאינה בבחינת בן, ועדין אין ראוי לו להתקרב, או פאלו שאין שומעין לו כלל וכיוצא בזה — אף־על־פי־כן עליו לעשות את שלו פנ"ל לבקש ולהפציר אותו יתברך בתמימות ובפשיטות גמורה, אף שאינו רואה עדין שום דבר. אדרבא נכנסות בו מחשבות בכל פעם, שיחזר לאחוריו, כי לא רוצים בו, והוא אינו בן וכדומה. אף־על־פי־כן צריך, שיהיה חזק ואמין לב מאד מאד לעמד על

(1) כשאדם זוכה להתבודד הרבה עמו יתברך, עד שנודפכת ונטהרת מחשבתו, וזוכה להדבק עצמו לגמרי בו יתברך, וכל מחשבתו וחושיו הם רק דבוקים בו יתברך, ושמותיו יתברך תמיד לנגד עיניו — אזי אדם כזה זוכה, שהשם יתברך בעצמו מדבר עמו. וכל מה שנוכנס במחשבתו, יודע ועד, כי הכל ממנו יתברך. כי המאמין באמונה פשוטה, שאין בלעדו יתברך כלל, והכל לכל עצם עצמיות חיות אלקותו יתברך — אז נחצתת מחשבתו בו יתברך. ומה שרק נכנס במחשבתו, הם כרוזין מלמעלה, שמגלין לו מלמעלה. וסימן זה יהיה בידו, אהובי, אחי, אם שם הו"ה נראה לפני עיניו תמיד בקביעות עצומה, אז כל מה שמחשבתו אומרת לו, השם יתברך אומר לו, כמובא בזהר הקדוש (פרשת ויקרא ה): מחשבה דקדושא־בריה־הוא עילאה ורישא דכלא. ומההיא מחשבה אתפשטו ארחין ושבילין לאשתכחא שמה קדישא וילאתקנא ליה בתקוני כקרא אמת. ומההיא מחשבה אתנגיד ונפיק שקיו דגנתא דעדן לאשקאה כלא. ומההיא מחשבה קיימין עלאין ותמאין. ומההיא מחשבה משתפח תורה שבכתב ותורה שבעל פה. מחשבה דבר נש רישא דכלא. ומההיא מחשבה אתפשטו ארחין ושבילין לאסטאא ארחוי בהאי עלמא ובעלמא דאתי [המחשבה של הקדוש־ברוך־הוא עליונה וראשית הכל. ומהמחשבה ההיא מתפשטים דרכים ושבילים למצא את השם הקדוש ולתקנו בתקונים כראוי. ומהמחשבה ההיא נמשך ויוצא נביעות גן עדן להשקות כלם. ומהמחשבה ההיא יוצאים עליונים ותחתונים. ומהמחשבה ההיא נמצאת תורה שבכתב ותורה שבעל פה. מחשבת בן אדם ראשית הכל. ומהמחשבה ההיא מתפשטים דרכים ושבילים לסטות דרכיו בעולם הזה ובעולם הבא] וכו', עין שם ודו"ק מאד, כי דברי רבנו ז"ל הם עמקים מאד מאד, ופותח למגשמים כמונו גם־כן פתח, איך לשוב אליו יתברך ולהאיר על עצמנו הארת נעם זיו אורו יתברך בטהרת ובכוף המחשבה, עד שגם אנחנו נוכל לשמע כרוזין עלאין, שהם דברי המחשבה וכו'.

עָמְדוֹ וְלִהְתַּפְּלֵל עִמּוֹ יִתְבַּרֵּךְ וְלִשְׁיַח וְלִסְפֹּר אֶת כָּל לְבָבוֹ אֵלָיו יִתְבַּרֵּךְ
 בְּתַמִּימוֹת וּבִפְשִׁיטוֹת גְּמוּרָה. וְאַחֲר־כֵּן יַעֲזֹרוּ הַשָּׁם יִתְבַּרֵּךְ וַיִּשְׁלַח לוֹ
 מַחְשָׁבוֹת שֶׁל הַתְּקַרְבוֹת. כִּי בְּאֵמֶת כָּל יִשְׂרָאֵל, כָּל־סָרְוִיִּים בְּנִים
 אֲצִלוּ יִתְבַּרֵּךְ, וְעַל־כֵּן רָאוּ לָנוּ לְפָרֵשׁ שִׁיחַתְּנוּ וְצַעֲרֵנוּ לְפָנָיו יִתְבַּרֵּךְ
 כְּבֵן הַקּוֹבֵל לְפָנָיו אָבִיו].

תתכוז.

וְאִזּוֹ בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן בָּא אֶל רַבֵּנוּ ז"ל אִישׁ אֶחָד מְאֻנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ,
 ר' טוֹבִיָּה קְרָמֵר מְטִירָאוּויִצֶע, וְדָבַר עִמּוֹ רַבֵּנוּ ז"ל הִרְבֵּה מִהַתְּכַלִּית
 הַנּוֹצְחִית כְּדַרְכּוֹ. וּבִתְוֶךְ שִׁיחוֹתָיו הַקְּדוֹשׁוֹת עָנָה וְאָמַר רַבֵּנוּ ז"ל:
 "בְּוֹדָאֵי טוֹב לְהֵאָדָם לְהִיּוֹת עָנִי, חַס וְשְׁלוֹם, מְלָמוֹת, חַס וְשְׁלוֹם, כִּי
 כְּשִׁלּוֹקְחִין אֶת הַמַּעוֹת מִהֵאָדָם, בְּוֹדָאֵי טוֹב יוֹתֵר, מְשִׁלּוֹקְחִין אֶת
 הֵאָדָם מִהַמַּעוֹת; כִּי כְּשֵׁאָדָם הוּא חַי, יְכוֹל הַשָּׁם יִתְבַּרֵּךְ לְתַן לוֹ כָּל
 טוֹב וְכוּ". וְר' טוֹבִיָּה הִסְפִּים עִם רַבֵּנוּ ז"ל. וְרַבֵּנוּ ז"ל סִיִּים אָז:
 "אֲפֹלוּ נִחְמָן נָתַן ^ב הֵיזָה מְרָצָה לְהִיּוֹת עָנִי וְלֹא לְהִיּוֹת מְנַח תַּחַת צְרוּר
 עֶפְרָיִם". וּבִתְחִלָּה לֹא הִבִּין ר' טוֹבִיָּה דְּבוּרָיו שֶׁל רַבֵּנוּ ז"ל. אֶךְ אַחֲר־כֵּן
 כְּשִׁחֲזַר לְבִיתוֹ, וּבִדְרֹךְ שָׁמַע, שֶׁנִּשְׁרַף בֵּיתוֹ וּרְכוּשׁוֹ, וְהִנֵּפְשׁוֹת נִצְלוּ,
 וְגַם שָׁמַע, שֶׁנִּחְמָן נָתַן נִסֵּעַ בְּדֶרֶךְ מַפְעֻטְרְבוּרְג עִם שֶׁק מְלֵא זְהוּבִים,
 וּפְתָאֵם נִעֲשֶׂה לוֹ לֹא טוֹב, וְלֹא הִסְפִּיק לִסַּע לְעִיר, עַד שֶׁנִּגְנַע בְּדֶרֶךְ
 וְנִקְבַר, רַחֲמָנָא לְצִלָּן, עַל הַמָּקוֹם, כִּי הֵיזָה מְסַרִּית מְאֹד, וְלֹא הָיוּ
 יְכוֹלִים לְהוֹלִיכּוֹ לְשׁוֹם מְקוֹם, וְנִקְבַר תַּחַת צְרוּר עֶפְרָיִם בְּאִיזָה שְׂדֵה
 — וְאִזּוֹ רָאָה וְהִבִּין ר' טוֹבִיָּה אֶת הַרוּחַ הַקְּדוֹשׁ שֶׁל רַבֵּנוּ ז"ל.

(ב) נִחְמָן נָתַן רַפּוּפוּרְט הֵיזָה אִישׁ עֲשִׂיר גְּדוֹל כְּעִיר אוֹמֵן וְגַם הוּא הֵיזָה מִכַּת הַמְּשֻׁכָּלִים
 הַגְּדוֹלִים בְּיוֹתֵר. (יֵשׁ אוֹמְרִים, שֶׁנִּחְמָן נָתַן הֵיזָה חוֹתֵן הִירֵשׁ בְּעַר הוֹרְבִיץ, וְלֹא כְּמוֹ
 שְׁמוּבָא לְצִיל בְּסִימָן שֶׁפָּה וְסִימָן שֶׁפָּה, שֶׁהִירֵשׁ בְּעַר הֵיזָה חֲתָן חִיִּיקִיל הוֹרְבִיץ, בַּק חִיִּיקִיל
 הוֹרְבִיץ הֵיזָה אָבִיו. וְדָר מִשָּׁה לֹא נִגְדָּא הֵיזָה גִּיסוֹ, שֶׁלְקַח אֶת אַחֲוֹתָו, בַּת חִיִּיקִיל הוֹרְבִיץ).
 [מִשָּׁה לֹא נִגְדָּא הֵיזָה בְּנוֹ שֶׁל הַגָּאוֹן ר' שְׁמוּאֵל ז"ל, בְּנוֹ שֶׁל הַגָּאוֹן הַקְּדוֹשׁ בְּעַל
 הַנּוֹדָע בִּיהוּדָה" ז"ל].

תתכח.

וּבִאֲוֹתוֹ הִקְיַץ הַבִּיאוּ אֶל רַבְּנוּ ו'ל כִּמָּה מֵאַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ מְעוֹת,
 וְדַבֵּר עִמָּהֶם רַבְּנוּ ו'ל מֵעֲבוֹדַת־הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ כְּדָרְכוֹ. וּבִתּוֹךְ שִׁיחוֹתָיו
 הִקְדוּשׁוֹת עָנָה וְאָמַר: "מַעֲלַת הַזּוֹכָה לַתֵּן מְעוֹת לְצְדִיקֵי אָמֶת הִיא
 גְּדוּלָּה וַיִּקְרָה מֵאֵד מֵאֵד, לְמִשְׁל: בֵּן, שְׁנַתְרַחֵק מֵאֲבִיו. וְהֵבִין, יֵשׁ לוֹ
 גַּעְגּוּעִים גְּדוּלִים מֵאֵד לְאֲבִיו, וְכֵן הָאֵב, יֵשׁ לוֹ גַּעְגּוּעִים גְּדוּלִים לְבָנוֹ.
 לְיָמִים נִתְיָשֵׁב הָאֵב בְּדַעְתּוֹ לִילָף וְלִנְסֵע לְבָנוֹ, וְכֵן הֵבִין נִתְיָשֵׁב גַּם־כֵּן
 לִילָף וְלִסְע לְאֲבִיו. וְהֵלְכוּ וְנִסְעוּ זֶה לְזֶה. וְכָל מָה שְׁנַתְקַרְבוּ יוֹתֵר,
 נִתְגַּדַּל בְּיוֹתֵר הַגַּעְגּוּעִים שְׁלֵהֶם. וְהָיוּ הוֹלְכִים וְנִנְסְעִים זֶה לְזֶה, דְּהֵינּוּ
 הָאֵב לְהֵבִין וְהֵבִין לְהָאֵב, עַד שְׁנַתְקַרְבוּ וְלֹא הָיוּ בִּינֵיהֶם כִּי אִם שְׁוֵי
 פְּרָסְאוֹת לְבַד. וְהֵבִין הָאֵב בְּגִדְל הַגַּעְגּוּעִים שְׁלוֹ, שְׂאֵם יֵנִיחַ עֲצָמוֹ
 לְהִיּוֹת נִמְשָׁף אַחַר הַגַּעְגּוּעִים, לֹא יִהְיֶה לוֹ כַּח לְסַבֵּל עוֹד הַגַּעְגּוּעִים
 שֶׁל אֵלוֹ הַשְּׁתֵי פְּרָסְאוֹת. וְכֵן הֵבִין הֵבִין גַּם כֵּן, שְׂאֵין לוֹ עוֹד כַּח
 לְסַבֵּל הַגַּעְגּוּעִים שֶׁל אֵלוֹ הַשְּׁתֵי פְּרָסְאוֹת הָאֲחֵרוֹנוֹת, וְאִם יִמְשִׁיף
 עֲצָמוֹ אַחֲרֵיהֶם, תִּצָּא נִפְשׁוֹ חַס וְשְׁלוֹם. וְהִתְיָשֵׁבוּ בְּדַעְתָּם לְהַשְׁלִיף
 לְגַמְרֵי כָּל הַגַּעְגּוּעִים וְלְהַעֲבִירָם מִדַּעְתָּם. בְּתוֹךְ כֵּן בָּא אֶחָד עִם עֲגָלָה
 וְחִטָּף אֶת הֵבִין וְהִבִּיאוֹ לְאֲבִיו בְּמַהִירוֹת גְּדוּלָּה. כִּמָּה תַעֲנוּג נִפְלָא
 וְעִצּוֹם גֵּרָם זֶה הָאִישׁ, שֶׁהִבִּיא אֶת הֵבִין לְהָאֵב, שֶׁהָיָה לָהֶם גַּעְגּוּעִים
 כְּאֵלֶּה? — וְכֵן הַצְּדִיק, שֶׁהוּא בֵּן לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וּמִחֲמַת מִסָּף
 הַמְּבַדִּיל נִתְרַחֵק מֵאֲבִיו יִתְבָּרַךְ, וְיֵשׁ גַּעְגּוּעִים כְּכִיכּוֹל לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ,
 וְכֵן לְהַצְּדִיק יֵשׁ גַּעְגּוּעִים לְחֹזֵר וְלְהַתְקַרֵּב לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ. וּבִתּוֹךְ שֶׁהֵם
 מִתְקַרְבִּים זֶה לְזֶה, עַד שֶׁהִגִּיעוּ סְמוּכִים זֶה לְזֶה, וְאֵין בִּינֵיהֶם רַק
 הֶרְחַק מֵעַט כְּנ"ל. וְהֵבִינוּ, שֶׁלְגַדְל הַגַּעְגּוּעִים אֵי־אֶפְשָׁר לְסַבֵּל עוֹד.
 וְהִסְפִּימוּ לְהַשְׁלִיף הַגַּעְגּוּעִים מִדַּעְתָּם, כִּי הוּא יִתְבָּרַךְ אָמַר: הֵאֵם אֵין
 רַק עֶסֶק זֶה, הֲלֹא יֵשׁ לִי כִּמָּה וְכִמָּה עוֹלָמוֹת וְכוּ'. וְכֵן הַצְּדִיק אָמַר
 בְּדַעְתּוֹ: וְכִי אֵין לִי רַק זֹאת, (דְּהֵינּוּ הַגַּעְגּוּעִים הַנִּי"ל), הֲלֹא יֵשׁ כִּמָּה
 עֲבוֹדוֹת אַחֲרוֹת, שְׂצָרִיף לַעֲשׂוֹת: כְּגוֹן צִיצִית וְתַפְלִין וְשָׂרָר מְצוּוֹת,
 וְהִסְפִּימוּ בְּדַעְתָּם לְהַעֲבִיר הַגַּעְגּוּעִים מִדַּעְתָּם. בְּתוֹךְ כֵּן בָּא אִישׁ
 יִשְׂרָאֵלִי עִם עֲגָלָה וְהִבִּיא לְהַצְּדִיק פְּרָנְסָה, וְעַל־יְדֵי־זֶה קָרְבוּ וְהִבִּיאוּ

אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ, כִּי (מִשְׁלֵי יג, כה) 'צַדִּיק אֲכִיל לֶשְׂבַע נַפְשׁוֹ, וְזֶה בְּחֵינֵת (יִשְׁעִיה נח, יא) 'וְהִשְׁבִּיעַ בְּצַחְצָחוֹת נַפְשׁוֹ'. וְנִמְצָא, שֶׁהַצַּדִּיק הַגָּדוֹל הָאֲמִתִּי זֹכֶה עַל-יָדֵי פְּרִנָּסָתוֹ וְאֲכִילָתוֹ לְבְּחֵינֵת אִוְרוֹת הַצַּחְצָחוֹת. וְעַל-יָדֵי אֵלוֹ הַצַּחְצָחוֹת נִתְבַּטַּל מִסֶּךְ הַמְּבָדִיל, וְעַל-יָדֵיהֶּנּוּ נִתְקַרַּב הַצַּדִּיק לַהֵשֶׁם יִתְבָּרֵךְ. נִמְצָא כִּמָּה וְכִמָּה תַעֲנוּג גָּרַם זֶה הָאִישׁ, שֶׁהֵבִיא פְּרִנָּסָה לְהַצַּדִּיק הָאֲמִתִּי, שֶׁעַל-יָדֵיהֶּנּוּ הוּא מֵבִיא וּמְקַרַּב אֶת הַצַּדִּיק לַהֵשֶׁם יִתְבָּרֵךְ"ל.

תתכט.

בְּחֹדֶשׁ תַּמּוּז: נִפְטַר אֶצֶל ר' גִּתָּן בְּנוֹ מְאִיר, שְׁנוֹלַד בְּחֹדֶשׁ חֶשְׁוֹן תַּקס"ו (עֵין לְעִיל סִימָן תַּקעָה).

תתל.

בֵּין הַמְצָרִים: בָּאוּ אֶל רַבְּנוּ וַיִּלְבְּנוּ הֶרֶב הַקְּדוֹשׁ מְוֹאֲלְטִישִׁיִּסְק, שֶׁרְצוּ עַכְשָׁיו לְנַסֵּעַ לְאַרְץ-יִשְׂרָאֵל. וּבִקְשׁוּ מִרַבְּנוּ וַיִּלְמַד, שֶׁיִּנִּיחַ אֶת בֵּיתוֹ מִרְגֵּם לְנַסֵּעַ אִתָּם, כִּי בַעַת שֶׁנִּסְעַת הֶרֶב הַקְּדוֹשׁ מְוֹאֲלְטִישִׁיִּסְק עִם בַּעֲלָהּ ר' פִּנְחָס, לֹא הִסְכִּים רַבְּנוּ וַיִּלְבְּנוּ אִפְּן, שֶׁתַּסַּע עִמָּהֶם (עֵין לְעִיל סִימָן תַּקע). וְגַם בֵּיתוֹ מִרְגֵּם לֹא רָצָתָה וְהִתְהַ גָּרָה כָּל הַזְּמַן בְּבֵית רַבְּנוּ וַיִּלְבְּנוּ. וְגַם עַתָּה לֹא רָצָה רַבְּנוּ וַיִּלְבְּנוּ לְשִׁלְחָה לְשָׁם, וְהִיא קְרוּב, שֶׁתִּקְבַּל גִּט מִבַּעֲלָהּ.

(ל) וְעֵין בְּלִקוּטֵי-הַלְכוֹת (יוֹם-טוֹב הַלְכָה ב'), שֶׁמְבָאֵר אֶת הַעֲנָנִים הַזֶּה, שֶׁהַצַּדִּיק עַל-יָדֵי אֲכִילָתוֹ דִּיִּיקָא זֹכֶה לְבוֹא אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ בְּהִתְקַרְבוֹת נוֹרָאָה וְנִפְלְאָה מְאֹד מְאֹד אֲשֶׁר זֶהוּ עֶקֶר תַּעֲנוּגוֹ יִתְבָּרֵךְ כְּכִכּוֹל וְכֵן תַּעֲנוּגוֹ שֶׁל הַצַּדִּיק, כִּי אֲכִילַת הַצַּדִּיק הִיא יְקָרָה מְאֹד מְאֹד וְהִיא בְּחֵינֵת "וְהִשְׁבִּיעַ בְּצַחְצָחוֹת נַפְשׁוֹ" (יִשְׁעִיה נח, יא). כִּי תַעֲנוּגוֹ הוּא מִהֲאֵהָבָה שֶׁבַדְעַת, שֶׁהִיא אִוְרוֹת הַצַּחְצָחוֹת, שֶׁהֵם לְמַעַלָּה מִהַיָּמִים וּמִהַמְדוּת, כִּי הַצַּדִּיק הוּא מְגַלֵּה וּמוֹצֵא אֲלֵקוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּכָל הַדְּבָרִים גְּשָׁמִיִּים וְאִפְלוּ בְּלִשׁוֹנוֹת הַעֲכוּ"ם וְכו', עֵין שָׁם נִפְלְאוֹת.

תתלא.

אחר-כֵּן סֵפֶר רַבְנֵי ו"ל, שְׂרָאָה בְּחִלּוֹם, שָׁבָא אֵלָיו אָחַד וְשָׂאֵל אוֹתוֹ עַל חֲדָשׁוֹת, אִם שָׁמַע. הֵשִׁיב לוֹ, שְׁמִיכָל נּוֹסֵעַ לְאַרְץ־יִשְׂרָאֵל. אָמַר לוֹ: "מָה זֶה חֲדָשׁוֹת? כִּי כָּבֵד נִשְׁמַע זֹאת!" וְהִתְחִיל לְבַרֵּךְ אֶת בָּתּוֹ, שֶׁתַּעֲבֹר בְּשִׁלּוֹם לְאַרְץ־יִשְׂרָאֵל. וּבֵרַךְ אוֹתָהּ בְּבִרְכוֹת הַרְבֵּה וְאָמַר לוֹ, שְׂזֵה שֶׁהוֹדִיעוּ, הוּא גַם כֵּן מְרַמֵּז עַל זֶה כִּי מִיכָל — רְאִשֵׁי־תִבּוֹת פִּי מ'לְאֶכְיוּ י'צִוָה ל'ף לְשִׁמְרָךְ בְּכָל דְרָכֶיךָ. וּכְשֶׁנִּתְעוֹרֵר רַבְנֵי ו"ל, הַסִּכִּים תַּכְף־וּמִיד, שֶׁתִּסַּע עִמָּהֶם. וְכֵן הִיא הַסִּפִּימָה כָּבֵד, וְשִׁלְחָה רַבְנֵי ו"ל עִם גִּיּוֹסִיָּה, בְּנֵי הַרְבֵּה הַקְּדוֹשׁ מְוֹאֵלֻטְשֵׁי־סֵק, וּבָאָה אַחֲרֵיהֶם שָׂרָה מַעִיר מַעְדוֹוֵדִיבְקָע לְהַפְרֵד מִמֶּנָּה בְּנֵהוּג. וּרַבְנֵי ו"ל לָזֶה אוֹתָהּ בְּעֶצְמוֹ עַד רַחוּק מִהַעִיר. וְהִלְךְ עַד חוּץ לְעִיר רַגְלִי וְלֹא רָצָה לִישֵׁב עַל הָעֵגְלָה, כִּי אָמַר, שְׁלֹאֲרֵץ־יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין לְלַכֵּת רַגְלִי. וְכָל בְּנֵי הָעִיר הִלְכוּ עִמּוֹ לְלוֹוֹתָהּ בְּשִׁמְחָה וּבְמִשְׁתָּהּ. וְנִשְׁמַע אֲזַי מִפִּי רַבְנֵי ו"ל דְּבוּרִים נוֹרָאִים וְנִפְלְאִים כְּדָרְכּוֹ. וְעַל הַדְּרָךְ הַזֶּה שָׂאֵל אוֹתוֹ אִישׁ אָחַד מֵאֲנָשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ עַל נְסִיעָה לְאִיזָה מְקוֹם, אִם יִסַּע לְשָׁם. הֵשִׁיב לוֹ רַבְנֵי ו"ל: "כְּשֶׁרוֹאֶה אָדָם נְסִיעָה לְפָנָיו, אֵין לוֹ לְהִתְעַקֵּשׁ לְמַנַּע מִזֶּה לִישֵׁב בְּבֵיתוֹ דוֹקָא, כִּי בְּכָל מְקוֹם שֶׁאָדָם נּוֹסֵעַ לְשָׁם, הוּא מִתְקַן שָׁם אִיזָה דְבַר, רַק שִׁיזָהּ, שִׁיזָהּ שְׁמור מִן הָעֵבֶרָה חֵס וְשִׁלּוֹם. אֲבָל כְּאֲשֶׁר הוּא רַק שְׁמור מִן הָעֵבֶרָה חֵס וְשִׁלּוֹם, אֲזַי כָּל אָדָם מִתְקַן בְּכָל מְקוֹם, שֶׁנּוֹסֵעַ לְשָׁם, אֲפֹלוּ אִישׁ פְּשוּט לְגַמְרִי. כִּי בְּכָל מְקוֹם שֶׁהָאָדָם בָּא לְשָׁם, הוּא עוֹשֶׂה שָׁם בּוֹדָאֵי אִיזָה דְבַר שֶׁבְקַדְשָׁה עַל־כָּל־פָּנִים, כִּי מִתְפַּלֵּל שָׁם וְאוֹכֵל שָׁם וּמְבַרֵּךְ עַל אֲכִילָתוֹ לְפָנָיו וְלֹאֲחֲרָיו וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה. כִּי בּוֹדָאֵי אִישׁ יִשְׂרָאֵלִי, אֲפֹלוּ הַפְּחוּת שֶׁבְּפַחוּתִים, עַל־כָּל־פָּנִים הוּא עוֹשֶׂה כְּמָה דְבָרִים שֶׁבְקַדְשָׁה בְּכָל מְקוֹם אֲשֶׁר הוּא שָׁם. עַל־כֵּן בּוֹדָאֵי הָאָדָם מְכַרֵּחַ מִן הַשָּׁמַיִם לְהִיּוֹת שָׁם בְּאוֹתוֹ מְקוֹם דוֹקָא, כְּדִי שִׁיתְקַן שָׁם מָה שֶׁהוּא דִּיִּיקָא צְרִיף לְתַקַּן שָׁם. עַל־כֵּן הוּא טוֹבָה לְפָנָיו מָה שֶׁנּוֹדְמָנָה לוֹ נְסִיעָה לְשָׁם, כִּי אוֹלֵי יְהִיָּה מְכַרֵּחַ לְבוֹא לְשָׁם בְּשִׁלְשָׁלוֹת שֶׁל בְּרוֹזֵל, וְכִמּוֹ שֶׁאָמְרוּ חַז"ל (שְׁבַת פט:): עַל יַעֲקֹב אֲבִינוּ: רְאוּי הָיָה יַעֲקֹב לִירֵד לְמִצְרַיִם בְּשִׁלְשָׁלוֹת שֶׁל בְּרוֹזֵל אֲלֵא

וכו', עיין שם. כּמו־כּן הוא אַצַל כּל אָדָם, שֶׁהוא לְטוֹבָה לְפָנָיו מֵהַ שְׁנֵי זְדוּמָן לְפָנָיו נְסִיעָה לְשָׁם, כִּי בְּלֹא זֶה, אוֹלֵי הָיָה מְכָרַח לִירֵד לְשָׁם בְּשִׁלְשָׁאוֹת שֶׁל בְּרוֹזֶל חֶס וְשְׁלוֹם". (וְכָל זֶה דִּבֶּר רַבְּנֵנוּ וְ"ל עִם אִישׁ פְּשוּט לְגַמְרִי, כִּי אָפְלוּ אִישׁ פְּשוּט לְגַמְרִי מִיִּשְׂרָאֵל מִתְקַן גַּם כֵּן בְּכָל מְקוֹם שֶׁהוא, וּבְכָל בְּדוּר שִׁיְהִיָּה שְׁמוֹר מִן הַחֲטָא).

תתלב.

יום ו', א' באב: הִיו שְׁרָפוֹת גְּדוֹלוֹת בְּעִיר אוּסְטְרָהָא. וְהָיו שְׁמֵי צָרוֹת גְּדוֹלוֹת, שְׁנֵי שְׁרָפוֹ וְנִהְרְגוּ וְנִחְנְקוּ בְּמִיתוֹת מְשֻׁנוֹת הַרְבֵּה בְּנֵי אָדָם, רַחֲמָנָא לְצַלָּן.

תתלג.

יום ו', ח' באב: הָיָה אַצַל רַבְּנֵנוּ וְ"ל ר' נִפְתָּלִי (וְר') נִתֵּן לֹא הָיָה שָׁם, כִּי רַבְּנֵנוּ וְ"ל שֶׁלְּחֹו אֶל גִּיסוֹ ר' צְבִי אֶל עִיר בְּרֵדִיטְשׁוֹב, שִׁיְגָבָה אֶת חוּבוֹ, שֶׁהָיָה חָיִב לְרַבְּנֵנוּ וְ"ל). וְדִבֶּר עִמּוֹ רַבְּנֵנוּ וְ"ל מֵעַנֵּן אָמוּנָה, וְאִיךָ שֶׁצָּרִיכִין לְהַתְחַזֵּק מְאֹד מְאֹד בְּאָמוּנָה, וְאִיךָ שֶׁכָּל הָעוֹלָם כְּלוּ יְהִיו נִתְפָּסִים בְּכַפִּירוֹת וְאִפִּיקוֹרְסוֹת. וְאָמַר: "אֲגַלֶּה לָּךְ סוּד, שֶׁתְּהִיָּה אִפִּיקוֹרְסוֹת גְּדוֹלָה בְּעוֹלָם, כִּי מְלַמְעָלָה תְּבוּא אִפִּיקוֹרְסוֹת בְּעוֹלָם בְּשִׁבִיל נְסִיוֹן. וְאֲנִי יוֹדֵעַ, שֶׁאֲנָשִׁים שְׁלֵי גַם בְּלֹא זֶה יִתְחַזְּקוּ בְּאָמוּנָה בְּאֵמֶת וְיִשְׁאָרוּ קַיָּמִים בְּאָמוּנָתָם. אֲךָ אֲנִי מְגַלֶּה לָּךְ זֹאת, כִּדִּי שִׁיתְחַזְּקוּ יוֹתֵר, כְּשִׁיְרָאוּ, שֶׁדִּבְּרוּ מִזֶּה מִקֶּדָם". וְהַתְּאַנַח רַבְּנֵנוּ וְ"ל מְאֹד וְאָמַר: "אוֹי! אִיךָ יוֹכְלוּ לְעַמֵּד אֲנָשִׁים מוֹעֲטִים נֶגֶד כָּל הָעוֹלָם?" וְאָמַר, שִׁיְהִיָּה עוֹד זְמַן אֲשֶׁר יְהוּדֵי פְּשוּט, שִׁיטֵל יָדָיו לְפָנֵי הָאֲכִילָה, יְהִיָּה חֲדוּשׁ גְּדוֹל כְּמוֹ הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב הַקְּדוּשׁ.

תתלד.

וספר לו רבנו ו"ל: "פעם אחת היָה מְלָךְ, שֶׁהִלָּךְ לְצוּד חִיּוֹת. וְנִסַּע כְּאִישׁ פְּשוּט, כִּדִּי שִׁיְהִיָּה נֶקֶל לְצִידוֹ. וּבְאֶמְצַע הַדְּרָךְ פִּתְאֵם יָרַד

מָטָר גָּדוֹל, מִמֶּשׁ מִבּוֹל מַיִם. וְכָל הַשָּׂרִי מְלוּכָה נִתְפָּזְרוּ אֶחָד לְאֶחָד, כִּי כָּל אֶחָד רָץ וּבָרַח לְהִצִּיל אֶת עַצְמוֹ, וּבֵין כֶּף שָׂכָחוּ מֵהַמְּלָךְ. וְהַמְּלָךְ הָיָה בְּסַכְּנָה גְדוֹלָה, כִּי גִשָׁאֵר לְבַד. וְהִתְחִיל לִילֵךְ בְּעַצְמוֹ וּחִפְשׁוֹ, עַד שֶׁמָּצָא בֵּית כַּפְרֵי אֶחָד. וְהָיָה שֵׁם אִישׁ כַּפְרֵי וְלָקַח אֶת הַמְּלָךְ וְהִלְבִּישׁוֹ וְנָתַן לוֹ אֲכִילָה שְׁלוֹ (מֵאֲכָל כַּפְרֵי גְרִיץ וְכוּ') וְהִסִּיק אֶת הַתַּנּוּר וְהִנִּיחוֹ לִישֹׁן עַל הַפִּיעֶקְלִיק וְכוּ' (סְמוּךְ לְהַתַּנּוּר). וְלַמְּלָךְ עָרְבָה שְׁנָתוֹ מָאֹד, כִּי הָיָה עֵינָי וְיָגַע מָאֹד, וּמַעֲוֹלָם לֹא טַעַם טַעַם עָרַב וּמִתּוֹק כְּזֶה, כִּי הַכַּפְרֵי הִצִּילוּ מִמֶּשׁ. וְאַחֲרֵיכֵן כִּשְׁפָסַק הַגֶּשֶׁם וְהַמָּטָר, הִלְכוּ שָׂרֵי הַמְּלוּכָה לְחִפְשׁוֹ אַחֲרֵי הַמְּלָךְ, וּחִפְשׁוֹ בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת וְלֹא יָכְלוּ לְמַצֵּא אוֹתוֹ, עַד שֶׁהִגִּיעוּ לְבֵית הַכַּפְרֵי הַגָּבֹל. וְנִכְנְסוּ וּמָצְאוּ אֶת הַמְּלָךְ יָשׁוּן. וְחָכְמוֹ שָׁם, עַד שֶׁנִּתְעוֹרַר מִשְׁנָתוֹ, וְאָז אָמְרוּ לוֹ: "אֲדוֹנֵנוּ הַמְּלָךְ! בֵּא אִתָּנוּ אֶל בֵּיתְךָ!" עָנָה וְאָמַר לָהֶם הַמְּלָךְ: 'כִּיּוֹן שְׂאֵתֶם לֹא הִצַּלְתֶּם אוֹתִי, רַק כָּל אֶחָד נִתְפָּזֵר לְהִצִּיל אֶת עַצְמוֹ, רַק הַכַּפְרֵי-הַזֶּה הִצִּיל אוֹתִי, וְאֶצְלוֹ טַעַמְתִּי טַעַם מִתּוֹק כְּזֶה — עַל-כֵּן הוּא יָבִיא אוֹתִי בְּעַגְלָה שְׁלוֹ וּבְאֵלֶּה הַמְּלָבוּשִׁים. וְהוּא יָשִׁיב אוֹתִי עַל פֶּסֶא הַמְּלוּכָה". וְסִיִּים רַבָּנוּ ז"ל: "בְּעַקְבָּתָא דְּמִשְׁיַחָא יְהִיָּה מִבּוֹל, לֹא מִבּוֹל שֶׁל מַיִם וְלֹא מִבּוֹל שֶׁל אֵשׁ, אֲלֵא מִבּוֹל שֶׁל כַּפִּירוֹת וְאֶפִּיקוֹרְסוֹת (מָעַן וּוְעַט שִׁיסְעֵן מִיֵּט אֶפִּיקוֹרְסוֹת פּוֹן אוּיְכֻיָּם) בְּכָל הָעוֹלָם. וּמִחֲמַת שְׁבָאָרֶץ-יִשְׂרָאֵל לֹא יָרַד הַמִּבּוֹל כְּמֵאֲמָרָם ז"ל (וּבְחִים קִיג). וְאִיתָא, שֶׁהַמַּיִם שֶׁל כָּל הָעוֹלָם שִׁטְפוּ וְנִכְנְסוּ לְאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל, וְעַל-יְדֵי-זֶה נִמְחוּ כָּל הַיְקוּם גַּם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (עַס הָאֵט אַרְיִין גַּעֲשׂוֹפְרִיצֵט אִין דּוֹרָךְ גַּעֲשׂוֹוְעֵנְקֵט דְּעַם מִבּוֹל אוֹן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל^ב). דָּאֵס הֵיִיסֵט עָס וּוְעַט אַרְיִין שְׁפִרִיצֵעֵן אֶפְלוֹ אוֹן דִּי כְּשֶׁרֵעַ הָעֶרְצָעֵר^ס. וְעַם חֲכָמוֹת לֹא יוֹכְלוּ לִתֵּן לְעַצְמוֹ עֲצָה. וְכָל שָׂרֵי הַמְּלוּכָה נִתְפָּזְרוּ, וְכָל הַמְּלוּכָה לֹא תִהְיֶה לָּהּ קִיּוּם — וּוְעַט זִיךְ נִישְׁט דְּעַר-הָאֵלְטֵן^פ רַק בְּעָבוֹר פְּשוּטֵי יִשְׂרָאֵל, שְׂאוּמְרִים תְּהִלִּים בְּפִשְׁטוֹת

(מ) יָרוּ עִם אֶפִּיקוֹרְסוֹת מְלֻמְעָלָה.

(ג) הַחִיז וְשִׁטְף הַמִּבּוֹל בְּאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל.

(ס) זֹאת אוֹמְרַת שְׁמִתִּיז הָאֶפִּיקוֹרְסוֹת אֶפְלוֹ בְּלִבְבוֹת הַכְּשָׁרִים.

(ע) לֹא תַחֲזִיק מְעַמֵּד.

וּמַדְבְּרִים אֵלָיו יִתְבַּרְךָ. וְעַל-כֵּן כָּשָׁבוּא יָבֹא מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ, רַק הֵם יִתְּנוּ הַפֶּתַח מְלוּכָה בְּרֵאשׁוֹ׃.

תתלה.

וְכֵן הַמְּשִׁיחַ רַבְּנוּ ז"ל וְדַבֵּר עִמּוֹ הַרְבֵּה הַרְבֵּה בְּעִנְיַן אַמּוּנָה. וּבִתְוֹךְ כֶּף הַתְּחִיל רַבְּנוּ ז"ל לְגַלוֹת לוֹ אֶת חֵלֶק הַשְּׁנִי מִמַּגְלַת סְתָרִים^ב (עִי' לְעִיל סִימָן תר"ח בְּהַעֲרָה).

אֲחֵר חֵלֶק שְׁנִי נִכְתַּב כֶּף: "בְּתַחֲלָה תִּהְיֶה עַל מְשִׁיחַ מִחֻלְקַת גְּדוּלָה, וַיֹּאמְרוּ: 'זֶהוּ מְשִׁיחַ?' וַיֹּאמְרוּ בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: 'מְשִׁיחַ אֵין אֲ מִיֶּעֱלֵעַ', (הֵינּוּ שֶׁהוֹלֵךְ עִם כּוֹבֵעַ כְּזֶה אוֹ לְבוּשׁ כְּזֶה). כֹּל הַדְּבָרִים: אֶף-עַל-פִּי שֶׁעֲבַר מֵהַגְּלוּת קְרוּב לְאֵלֵפִים שָׁנָה, וְאֲנוּ מְצַפִּים בְּכָל יוֹם שֶׁיָּבֹא — אֶף-עַל-פִּי-כֵן אִם יִתְמַהֲמַה, חַפָּה לוֹ! בּוֹא יָבֹא לֹא יֵאָחֵר, אֶף-עַל-פִּי שֶׁכָּלוּ כָּל הַקְּצִים, בּוֹא יָבֹא בְּוַדָּאִי! וַיְהִי יָפָה וְנָאָה מְאֹד. אֲשֶׁרִי הַזּוֹכָה לָזֶה, שִׁיתְחַזֵּק בְּאַמוּנָה שְׁלֵמָה אֲזוֹ, כִּי יִהְיֶה נְסִיוֹנוֹת גְּדוּלִים!..." עַד-כָּאן סִיּוּם הַמַּגְלַת סְתָרִים חֵלֶק שְׁנִי.

תתלו.

וְר' נִפְתָּלִי עֲמַד מְשִׁתּוּמִם וְלֹא יָדַע הֵיכָן הוּא בְּעוֹלָם מְרַב הַתְּפַעְלוֹת וְהַרְגֵּשָׁה^צ שֶׁהַרְגִּישׁ בְּדַבְּרֵי רַבְּנוּ ז"ל, וּבִפְרָט שֶׁגָּלָה לוֹ

(ב) וּמַחֲמַת אֲזַהֲרַת רַבְּנוּ ז"ל, שִׁיְהִיָּה בְּסוּד, אֶף שֶׁנִּכְתְּבָה רַק בְּרֵאשֵׁי-תְבוּת, וְאִי-אֶפְשָׁר לְהַבְיָנָה כֹּל, מְנַעֲמִי אֶת עֲצָמִי לְהַדְפִּיסָה, וְנִשְׁאַר תַּחַת יָדִי בְּכַתְבִּי...
(צ) וּמַחֲמַת שְׁר' נִפְתָּלִי יָדַע, שְׁר' נָתַן זָכָה לְשִׁמְעַ אֶת הַחֵלֶק הַרֵאשׁוֹן מִהַמַּגְלַת סְתָרִים — עַל-כֵּן גָּלָה לוֹ אַחֲרֵי-כֵן אֶת חֵלֶק הַשְּׁנִי שֶׁל הַמַּגְלַת סְתָרִים. וְנִשְׁאַר אֶצְלָם חֲתוּם וְנִמְסַר רַק מִפֶּה לְאֵזֶן כְּאִמּוֹר בְּסִימָן תר"ח בְּהַעֲרָה, עִי' שָׁם. וּפְעַם אַחַת שָׁאֵל אֶחָד מֵאֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמְנוּ אֶת ר' נִפְתָּלִי: "מֵה כְּתוּב בְּמַגְלַת סְתָרִים?" וְחָיִךְ וְעָנָה: "וְעַיִן דִּי וְעוֹלָט וְעוֹט אֵן נַעֲמַעֵן דַּעַם לְקוּטִי-מוֹהֲרָן, קַעֵן מַעֵן זִיךְ רַעֲכֻטְעֵן אוּיָר מְשִׁיחַן" (כְּשֶׁהַלְקוּטִי-מוֹהֲרָן יְהִיָּה מְקַבֵּל בְּעוֹלָם, אֶפְשָׁר לְהַתְּכוּנֵן לְמְשִׁיחַ).

עֲנִינִים נוֹרָאִים וְנִפְלְאִים כָּאלוֹ. וְאָמַר לוֹ רַבְּנוּ ו"ל, שְׁצַרְיָךְ לְהִזְהַר מְאֹד לְבָלֵי לְהוֹצִיא מִפִּי דְבוּר שֶׁל רְשָׁעוֹת, חֵס וְשְׁלוֹם, אֲפִלוּ בְּדֶרֶךְ לִיצְנוּת, דִּהְיִנוּ שְׂלֵא לומר חֵס וְשְׁלוֹם עַל עֲצָמוֹ, שִׁיְהִי רָשָׁע חֵס וְשְׁלוֹם, אוֹ שִׁיעֲשֵׂה עֲבָרָה חֵס וְשְׁלוֹם, אִף שְׂאוֹמֵר זֹאת בְּדֶרֶךְ לִיצְנוּת, וְאִין בְּלָבוּ כָּלֵל לַעֲשׂוֹת זֹאת — אִף-עַל-פִּי-כֵן זֶה הַדְּבוּר מִזִּיק מְאֹד וְיָכוֹל לְהַכְרִיחוֹ, חֵס וְשְׁלוֹם, אַחֲר־כֵּן לַעֲשׂוֹת זֹאת, שֶׁהוֹצִיא מִפִּי, אִף-עַל-פִּי שְׂלֵא אֲמָרָה מְלָבוּ רַק בְּדֶרֶךְ לִיצְנוּת. וְאָמַר רַבְּנוּ ו"ל, שְׁעַל-יְדֵי-זֶה נִכְשַׁל יְהוּא הַמֶּלֶךְ, עַל-יְדֵי שֶׁהוֹצִיא מִפִּי וְאָמַר (מְלָכִים-ב', י, יח): "יְהוּא יַעֲבֹדֵנוּ הַרְבֵּה". אִף-עַל-פִּי שְׂבָלָבוּ הִנֵּה לְבָלֵי לַעֲבֹדוֹ, רַק אָמַר זֹאת בְּדֶרֶךְ לִיצְנוּת, כְּדִי לְהִטְעוֹת אֶת עוֹבְדֵי הַבַּעַל, כְּמִבְּאֵר שֶׁם בְּמִקְרָא — אִף-עַל-פִּי-כֵן נִכְשַׁל אַחֲר־כֵּן עַל-יְדֵי-זֶה, עַד שֶׁעָבַד בְּעֲצָמוֹ עֲבוֹד־הַזֶּה, כְּמוֹ שְׂאָמְרוּ חֲז"ל (סַנְהֶדְרִין קב.). עַל-כֵּן צָרִיכִין לְזַהַר מְזֵה מְאֹד, כִּי בְרִית כְּרוּתָהּ לְשׁוֹפְתִים, כְּמוֹ שְׂאָמְרוּ שֶׁם חֲז"ל הַקְּדוּשִׁים, עֵינֵן שָׁם.

תתלוז.

וְסִפֵּר לוֹ רַבְּנוּ ו"ל סִפּוֹר מֵהַסִּפֵּר "אַלֶּם", שֶׁהוּא סִפֵּר יָקָר מְאֹד, מְלֵא חֲכָמוֹת וְנִשְׁגָּבוֹת, שֶׁחִבְרוּ הָרַב הַקְּדוּשׁ, אִישׁ הָאֱלֹקִים, ר' יוֹסֵף מֵעִיר קְאֵנְדִיאָק.

ק) עֵינֵן בְּסִפֵּר "שֶׁם הַגְּדוֹלִים" לְהַגְּאוֹן הַקְּדוּשׁ הַחֵיד"א בְּמַעֲרַכַת "אַלֶּם" — לְהַרְבֵּה הַכּוֹלֵל הַפִּילוֹסוֹפִי מֵה"ר יִשְׂרָאֵל מִקְנֵדִיאָ. וְהַרְבֵּה הַנּוֹזֵךְ הִיָּה חֲכָם בְּכָל הַחֲכָמוֹת וּמְפַלֵּג בְּכָל חֲכָמָה: מִסִּפֵּר, תְּשַׁבְּרַת, פִּילוֹסוֹפִיָּה, תְּכוּנָה, הַגִּיּוֹן, רְפוּאָה. וְחֲכָם בְּתוֹרָה וּבְפִלְפּוּל הַשֵּׁם וּבְפּוֹסְקִים, וְנִרְשָׁן מִפְּלֵא, וְנִדְעוּתוֹ רַחֲבָה. וְחִבְרֵ סִפְרִים הַרְבֵּה בְּכָל הַחֲכָמוֹת. וְלֹא נִדְפְּסוּ רַק סִפֵּר "אַלֶּם" וְסִפֵּר "מִצְרָף לְחֲכָמָה" וְסִפֵּר "נוֹבְלוֹת חֲכָמָה" וְסִפֵּר "שֶׁבֶר יוֹסֵף" וְסִפֵּר "כַּח ה'". וְכָל אֵלוֹ חוּץ מִהַסִּפֵּר "אַלֶּם" — הַכֹּל בְּקִנְיָן אֶחָד. וְשֶׁם בְּסִפֵּר "מִצְרָף לְחֲכָמָה" וּבְסִפֵּר "אַלֶּם" תְּלַמְּדוּ מוֹכִירִים שְׂבָחִיו. וְהַרְבֵּה לֹא הִיָּה מִחֲשִׁיב שׁוּם אֶחָד מִחִבּוּרָיו, וְהָיוּ מְשַׁלְכִים בְּקִצָּה אוֹצְרוֹתָיו, זוּלַת שְׁנֵי חִבּוּרִים, נִשְׂא שְׁמוֹתָם עַל שְׁפָתָיו: סִפֵּר גְּדוֹל "עֲרָף נִצְרָךְ" כַּחֲבוּר הַרְמַב"ם, וְשֶׁם הַשְּׁנַי אֲשֶׁר יִשְׂא אֶת שְׁמוֹ "בְּשִׁמַת בַּת שְׁלֵמָה" וְנִאָבַד הַכֹּל וְכוּ', עֵינֵן שָׁם.

וְעֵינֵן בְּ"תוֹסֵפוֹת יוֹסֵף-טוֹב" בְּרַכּוֹת, מְשֻׁנָּה א', שְׂמַכִּיא אֶת סִפֵּר "הָאֱלֶם", עֵינֵן שָׁם.

וְעֵינֵן בְּסִדּוֹר הַרְבֵּה בַּעַל הַתְּנִיָּא בְּסִדְרֵ הַכְּנֻסַת שְׁבָת.

ומעשה שהיה כף היה: בימיו נתקבצו חמש מאות תלמידים
 מפלגי תורה והתחילו ללמד בספרי חקירות ובמורה נבוכים וכו',
 עד שנתפקרו וכפרו באלקים חיים ואמרו, שהעולם וכו', ואין
 השגחה וכו', רחמנא לצלן, רחמנא לצלן, איך שנטעו וכו'. ויען
 שהחכם הגדול ר' יוסף מקנדיא, שמו היה מפרסם בכל הארצות,
 נתישבו לבוא אליו, שגם הוא יסכים עמהם על הדבר הרע הזה.
 ויהי כשמע הצדיק את דבריהם אחזתו פלצות, ונבהל מאד מאד,
 ולבו כאב לו מאד על דבריהם המרים והרעים. והתחילו התלמידים
 להראות לו ראיות ולהתוכח עמו, ולא היה לו מה להשיב להם. ענה
 ואמר להם: "תנו לי איזה זמן, ואשיב לכם!" ויתנו לו איזה זמן
 והלכו להם. והצדיק ר' יוסף שלח אגרות לכל הרבנים הגדולים,
 שיבואו אליו מהרה. ויבואו אליו, ויספר להם את כל הדבר הנ"ל,
 ויתפללו כלם אל ה' ויצומו לילה ויום, וגם הצדיק ר' יוסף נפל על
 פניו ארצה שלשה ימים ושלשה לילות. להם לא אכל ומים לא שתה
 מרב צער ועגמת נפש, שמשפר גדול כזה של בחורים בני-תורה
 יתפקרו, רחמנא לצלן. אחר השלשה ימים ויגם מהרה מעל הארץ
 ויאמר: "יעת לעשות לה' הפרו תורתך" (תהלים קיט, קכו). ויקח עט
 סופר בידו ויכתב בלי מרגוע, לא אכל ולא שתה, לא למד ולא
 התפלל, רק כתב בעט סופר. ויחבר את ספר הנ"ל הנקרא ספר
 "אלם". ואחר-כך כשבאו כל התלמידים, ויקח את הספר הנ"ל ויתן
 בידם. ועם הספר ההוא נצח אותם, פי הספר הזה כלול מכל
 החכמות. ויראו, שהוא בקי בכל החכמות ובכל החקירות ובכל
 המדע וכו' — אף-על-פי-כן אמר להם: "ראו, שאחר כל חכמתי
 אני בער ולא אדע שום דבר. והנני מסלק את חכמתי ונדעתי לגמרי.
 ואני מאמין באמונה פשוטה, בראשית ברא אלקים את השמים ואת
 הארץ" (בראשית א, א). ונתפעלו כל התלמידים מדבוריו התמימים

והפְּשוּטִים. וְחִזְרוּ כָּל־ם בְּתִשׁוּבָה וְנַעֲשׂוּ כָּל־ם צִדִּיקִים גְּמוּרִים.׃

ר) פעם אחת דבר ר' נתן מהמגלת סתרים, ענה ואמר: "מלחמת גוג ומגוג אינה נזכרת במגלת סתרים, משמע, שתהיה אפיקורסות בעולם, וזה יהיה גדל הנסיון שלנו ושל משית, כי כל מרידות הצרות והיסורין, שעוברים על כל אחד, הוא רק מהסתרת אורו ותברך, שעל-ידי זה באים לידי מלחמות ומחלקת בכלליות ובפרטיות ובפרטי-פרטיות. כי האמונה, שהאדם מאמין בתמימות ובפשיטות, שאין שום מציאות בלעדו ותברך, וכל דבר קטן או גדול אף היסורין, שמצער אותו בעל בחירה, הן בגשמיות, שרודף אחר פרנסתו ויורד לאמנותו ולוקח הסותרים והקונים שלו, והן ברוחניות מה שעוברים עליו וידידות ונפילות והשכלות וכו'. וכשמאמין, שגם שם בכלליות ובפרטיות גנוז אלוהו של עולם רצונו ותברך, ואם לא שיצא ממנו ותברך, אי-אפשר לשום בריה ונברא, שיצער אותו לא בדבר גדול ולא בדבר קטן, ומקבל הכל בשמחה ובלב רחב — אז אצלו מאינה כבר הארת הגאולה. אף להפוך: זה עקר מלחמת גוג ומגוג, שאחד מתנשא על חברו ורוצה לבלעו חיים, כעין שאמרו חז"ל (ברכות נג:): "והמתנשא" — זו מלחמת גוג ומגוג, שאחד מתנשא על חברו, שזה סובב ובא מקפירות ואפיקורסות, שאינו מאמין, שאלוהו של עולם בכל תנועה ותנועה. וכן מזה באות המריבות והמחלקת בביתו של אדם, ואין לו מנוחה בבית. הכל לכל שכופר באלוהו של עולם. ועל-כן אמרו חז"ל (שמות רבה פרשת שמות): קשה תרבות רעה בתוך ביתו של אדם ממלחמת גוג ומגוג. וכנ"ל, כי הכל בא מקפירות, שכופר במציאותו ותברך, רחמנא לצלן. ועל-כן בכל דור דור, כשיש קטרוגיא גדולה בין ישראל, ומתרבית הקפירות — תדע, שמשית הוא כבר מוכן להתגלות, רק הקפירות והאפיקורסות מכסות ומעלימות אותו. וכעין שאמרו חז"ל (סנהדרין דר): בקש הקדוש-ברוך-הוא לעשות חזקיה משית, וסנחריב גוג ומגוג. הניו בכל דור דור זה לעמת זה; לעמת מלך המשיח, שהוא מדרגת גלוי נעם האמונה הקדושה, יש גוג ומגוג, שהן הקפירות והליצנות כנגדו, כי עקרו של מלך המשיח יהיה להאיר ולגלות אורו ותברך, כמו שאמרו חז"ל (מדרש רבה פרשת בראשית פרשה א'): 'ונהורא עמה שרא' (דניאל ב, כב) — זה מלך המשיח, עין שם. ועל-כן לא בחינם הרעיש רבנו ז"ל מאד מאד על ענין האמונה הקדושה ולהתרחק מספרי תקירות, אפלו אלו שחברו גדולי ישראל, כי עקר הנידודות הוא בתמימות ובפשיטות גמורה בלי שום חכמות ותקירות כלל. ופעם אחת ספר רבנו ז"ל, שמה שמוקבא בספרי המתקרים ראיה, שצריכין לתקור, מפוסק (דברים ד, לט): "וינדעת היום והשבתך אל לבבך" וגו', שצריכין לדעת אותו על-פי תקירות — זה הפרוש הוא מכת הקראים, שהם מפרשים פסוק זה כך, שצריכין לדעת אותו ותברך על-פי התקירות. אבל האמת אינה כן, כי באמת העקר לדעת אותו ותברך הוא רק על-ידי אמונה שלמה, שעל-ידי זה דקא זוכין אחר-כך לדעת ולהשגה בגדלתו ותברך וברוממותו ותברך. וכמו שגאמר (הושע ב, כב): "וארשתיך לי באמונה ונדעת את ה'". ועין בלקוטי-הלכות גלות, הלכה ג, שמבאר שם אשר אי-אפשר להתקרב ולהכנס אל שום קדשה, לשום השגה ולשום ידיעה בהשם ותברך כיון שאם על-ידי האמונה הקדושה. וכל המלחמות וכל הנסיונות, שיש לאדם בעבודת-השם ותברך, אי-אפשר לנצח שום מלחמה ולעמד

תתלח.

אחר-כך אמר לו רבנו ז"ל: "תדע, שמשית יבוא פתאם, ויהיה נעשה קול רעש גדול, שבא משיח. וכל אחד ישליך המשא ומתן

בנפיון כִּי-אם על-ידי האמונה הקדושה, כמו שמוכא בתקוני זהר: ודוד, כד הוה עאל בקרבא, לא אתרחיץ אלא בה' (ודוד, כשהיה פותח בקרב, לא היה בוטח אלא בהשם יתברך), כמו שנאמר (תהלים כז, ג): "אם תחנה עלי מחנה, לא ירא לבי. אם תקום עלי מלחמה בזאת אני בוטח"; הינו שעקר בטחונו ותקונו היה באמונה, שנקראת זאת; דהינו שהיה יודע, שהוא חזק בהאמונה בהשם יתברך — ועל-כן הוא חזק, שבודאי יצמד נגד כל המחנות והמלחמות של היצר הרע והסטרא אחרא, כי בודאי יוכל לנצחם ולשברם, מאחר שיש לו אמונה חזקה בהשם יתברך וכו'. כי עקר הוא האמונה, כי האמונה היא ההתחלה והשער והפתח להכנס אליו יתברך ולהשיג אלקות. ואמונה היא הסוף והתכלית של כל הידיעות וההשגות בחינת תכלית הידיעה, שלא נדע, שזהו סוד האמונה הקדושה. תכלית של כל התכליתות לידע ולהבין ולהשיג, שאי-אפשר לידע כלל, רק להאמין בו יתברך בתמימות ובפשיטות גמורה בלי שום חכמות והשכלות של הבל, כי ההתחלה היא האמונה, והסוף הוא האמונה. וכל מה שאדם בא להשגה יותר גדולה, עקר תכלית ההשגה והמח הוא, שיזכה לבוא לידי אמונה יותר מבוררת ומזככת. כי באמת על-פי חכמות אי-אפשר להשיגו יתברך כלל, כי יוכל לתעות בחכמותו, כדרך שנבוכו המתקרים, רחמנא לצלן, עד שבאו לאפיקורסות גמורה על-ידי טעות חכמתם המוטעת והמשבשת והנבוכה. ועל-כן העקר הוא האמונה הקדושה. אבל צריכין להחיות בכל פעם את האמונה הקדושה בהארה ובנעם ובזיו חדש, וזה נעשה על-ידי הצדיקים האמתיים שבכל דור, שיש בהם התנוצצות מלך המשיח, כי הם המכניסים ומאירים בנו את האמונה האמתית בו יתברך. וכל התורות וההשגות, שהם מחדשין ומשיגין, הכל לכל להכניס ולגלות בנו את אמתת מציאותו יתברך, שגם אנחנו נזכה להשיג ולחדש שכלנו בנעם ערכות זיו האמונה הקדושה. אשר נעם, ערכות, מתיקות, התנוצצות אחת מניצוצי האמונה הקדושה, אי-אפשר לשער ולספר כלל, וכדאי לסבל כל היסורין שבעולם ולשבר כל התאוות ולהתיגע ולטרח בעבודת-השם יתברך בכל הטרחות והיגיעות ובמסירות גפש ממש בשביל ערכת נעימות התנוצצות אחת. אשרי הזוכה לרדה אחריו יתברך! אבל אל זה אי-אפשר להגיע כי אם על-ידי הצדיקים האמתיים, שהם התנוצצות מלך המשיח. אבל זה לעמת זה: יש מלחמת גוג ומגוג, שהם כלל המחלקת והקטרוגיא, שיש על הצדיקים האמתיים האלו המגלים אמתת מציאותו יתברך, כי רוצים לבלע אותם חיים, רחמנא לצלן, ומדברים עליהם כל דבר אסור ומתלוצצים מהם מאד — ועל-ידי-זה מרתקים את נשמות ישראל מהם. ועל-ידי-זה מאריכים את הגלות המרה, רחמנא לצלן. ועל-כן אוי להם! ואוי לנפשם של אלו, שיש להם חלק במחלקת ובמריבות על הצדיקים האמתיים, שמגלים אמתת

שלו, וְזֶה יִשְׁלִיךְ הַשַּׁעֲרָה וְכוּ'. וְכִמּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ב, כ): "בַּיּוֹם הַהוּא יִשְׁלִיךְ הָאָדָם אֶת אֱלִילֵי כֶסֶפוֹ וְאֶת אֱלִילֵי זָהָבוֹ" וְגו'. וְלֹא כְּמוֹ שֶׁסוֹבְרִין קָצֵת, שֶׁכְּשִׁיבּוֹא מְשִׁיחַ, יִהְיֶה עוֹלָם אַחֵר מִשָּׁל עֲכָשׁוֹ, רַק יִהְיֶה כְּנֹ"ל. וְכֹל אֶחָד יִתְבַּיֵּשׁ מִשְׁטוֹת מַעֲשָׂיו כֹּל אֶחָד כְּפִי מַעֲשָׂיו".

תתלט.

אחַר-כֵּן בְּאוֹתוֹ לִיל-שַׁבַּת-קֹדֶשׁ דְּבָרִים, שֶׁהִיָּה שַׁבַּת חֲזוֹן: סִפְרוּ אַנְשֵׁי-שְׁלוֹמֵנו לְרַבְּנוּ ז"ל מַה שֶׁנֶּאֱרַע בְּעִיר אוֹסְטְרָהָא (כְּנֹ"ל בְּסִימָן תתלב) בְּעֶרְב־שַׁבַּת-קֹדֶשׁ הַעֵבֶר. עָנָה וְאָמַר רַבְּנוּ ז"ל בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "לֹא אֶחָד, שֶׁסוֹבֵל צָרוֹת קָשׁוֹת עַל-יְדֵי הַנְּגוּן, הֵינּוּ הַנְּגוּן שֶׁמְסִימִין בְּסוּף 'וַיִּתְנַהַּ תְּקוּף', שֶׁקֹּדֶם מְנַגְּנִין בְּנְגוּן הַיְדוּעַ: 'מִי יְנוּחַ וּמִי יְנוּעַ', וּמְסִימִין: 'מִי יִשְׁפַּל וּמִי יָרוּם', וְאַחֲר־כֵּן מְסִימִין בְּנְגוּן לְבַד בְּלִי תְבוּת, קֹדֶם שֶׁמִּתְחִילִין: 'וַיִּתְשׁוּבָה וַתִּפְלָה וַצְדָקָה' בְּיְדוּעַ לְהַעוֹלָם. וְאוֹתוֹ הַנְּגוּן הַנִּמְשָׁךְ אַחֵר הַסִּיּוּם: 'וּמִי יָרוּם' — הוּא מוֹרָה גַם-כֵּן עַל אֱלוֹי גְּזוּרוֹת חֵס וְשְׁלוֹם. כִּי בַתְּחִלָּה הוּא מְפָרֵשׁ בְּפִרּוּשׁ כַּמָּה גְּזוּרוֹת: 'מִי יְנוּחַ, מִי יִשְׁפַּל', וְאוֹמְרִים בְּנְגוּן הַיְדוּעַ, וְאַחֲר־כֵּן גְּמִשָּׁךְ

מְצִיאֹתוֹ יִתְבַּרֵךְ, כִּי הֵם הַעֲזִי פְּנִים שְׁבִדוֹר, פְּנֵי הַכֶּלֶב, חֲזִילֵי גוּג וּמְגוּג הַמְּסִתִּירִים אֶת הָאֱמֶת, וְהֵם הַרְשָׁעִים שְׁבִדוֹר כְּמֵאֱמָרָם ז"ל (בְּבָא מִצִּיעָא פג:): מִדְּחִצִּיף כְּלֵי הָאֵי, שְׁמַע מִיָּנָה, דְּרָשִׁיעָא הוּא (כִּינּוּן שְׁהוּא חֲצוּף כֹּל-כֵּן, זוֹ רָאָה שְׁהוּא רָשָׁע). וְאָמְרוּ בְּמִדְרָשׁ (בְּמִדְרָב רַבָּה יח, י): מִי שְׁהוּא עוֹ פְּנִים וְאֵינוֹ מִתְבַּיֵּשׁ מִמִּי שֶׁגְּדוּל מְמַנּוּ, וּמִי שְׁהוּא בַעַל מַחֲלָקָת — הָרִי הוּא רָשָׁע מְרָשָׁע, רַחֲמָנָא לְצַלֵּן, עֵינֵן שָׁם. וְאִם הֵייתָ יוֹדֵעַ, אֶהוּבִי, אַחֵי, מַה שֶׁכְּתוּב בְּמִגְלַת סְתָרִים אוֹרוֹת אֱלוֹי חֲזִילֵי גוּג וּמְגוּג הַנֹּ"ל הַמְּסִתִּירִים אֶת הָאֱמֶת, הֵייתָ נִבְהַל וְנִפְתָּר וְנוֹפֵל עַל פְּנֵיךְ מְרִב כְּהִלָּה וְנִפְתָּר, מִי וּמַה וְאֵיךְ נִתְאַרְכָּה הַגְּלוּת הַמְּרָה הַזֶּה. וְכִבְרָ אָמְרוּ בִירוּשָׁלַיִם (פְּרָק ב', הַלְכָה א'): חֲצִיפָא נִצַּח לְכַשְׁיָא (הַחֲצוּף מְנַצֵּחַ אֶת הַפְּשָׁר), וְהַכֹּל בְּשִׁבְלֵי הַבְּחִירָה וְהַנְּסִיוֹן, עַד עַתָּה בּוֹא דְבָרוּ יִתְבַּרֵךְ. עַל-כֹּל-פְּנִים אֵיךְ שְׁהוּא, אֶהוּבִי, אַחֵי, אַתָּה בְּרַח לָךְ מִמַּחֲלָקָת וּמְמַרְיבוּת וְאַל תִּתְעַרְב, וְאַל יִהְיֶה לָךְ שׁוּם חֶלֶק בְּאִיזוֹ מַחֲלָקָת וּמְמַרְיבוּת עַל הַצִּדִּיקִים הָאֱמֶתִּים, כִּי לֹא תִדַע מַה יִּגְדֹל יוֹם וְכוּ'. וְלֹא תִדַע עַל מִי וְעַל מַה אַתָּה חוֹלֵק וּמִתְלוֹצֵץ. וְאַף שִׁנְרָעוּ לְהַסִּית אוֹתָךְ, כִּי הוּא מַצְוָה לְרַדֵּף אֶת הַכָּשָׁרִים, אַתָּה, אֶהוּבִי! אַחֵי! חוּסָה עַל נַפְשְׁךָ! וְכִרַח לָךְ מִמַּצּוֹת כְּאֱלוֹ, כִּי מְרָה תִהְיֶה בְּאַחֲרֵיתָךְ, וְלִהְפוּף; אִם תַּעֲזֹר לְצִדִּיקִים הָאֱמֶתִּים, תִּקְרַב אֶת הַגְּאֻלָּה וְתִזְכֶּה לְכָל הַטּוֹבוֹת הַמוֹכּוֹת לְחִילֵי בֵית דָּוִד.

הנגוון לְבַד בְּלִי תְבוּת, כְּמִסִּים בְּרָמֵז הַשָּׂאָר בְּנִגּוּן לְבַד בְּלִי תְבוּת בְּפִירוּשׁ. וּמִזֶּה הַנִּגּוּן בָּאִים גְּזֵרוֹת חֵס וְשְׁלוֹם, שְׂאִינָן מְפָרְשׁוֹת בְּפִירוּשׁ בְּפִיּוֹט 'וּנְתִנָּה תִקְוָה', רַק הַחֲזָן מְרַמֵּז בְּנִגּוּן לְבַד כַּנ"ל, (וְהַעֲנִין מְבֹאָר לְבָקִי בְּנִגּוּנִים שֶׁל הַיָּמִים הַנּוֹרָאִים).

תתמ.

וּמְשִׁיחָה זֶה הַמְּשִׁיחַ רַבְּנוּ ז"ל וְדַבֵּר עוֹד הִרְבֵּה מֵעַנִּין תְּפִלַּת הַיָּמִים הַנּוֹרָאִים וְנִסְחָאוֹת. וּבְאַחַת מֵהַשִּׁיחוֹת אָמַר רַבְּנוּ ז"ל, שְׁבַתְחִלָּה הַבַּעַל תְּפִלָּה מִתְחִיל "הַמְּלֶךְ" — וְאֵזִי הוּא הוֹלֵךְ מִקֶּדֶם, וְהָעוֹלָם הוֹלְכִים אַחֲרָיו, כִּי הוּא אוֹמֵר תְּחִלָּה, וְהָעוֹלָם אוֹמְרִים אַחֲרָיו. וְכֵן מִתְנַהֵג עוֹד לְהֵלֵךְ יוֹתֵר. וְאַחֲרֵיכֵן הוּא מְסַתְּפֵל בְּעֲצָמוֹ: מִי אֲנִי לֵילֶךְ וְלִהְיוֹת לְפָנֵי הָעוֹלָם? וְעַל-כֵּן אַחֲרֵיכֵן הוּא מִתְנַהֵג לְהִפָּךְ; שֶׁהָעוֹלָם אוֹמְרִים תְּחִלָּה, וְהוּא אַחֲרֵיהֶם, כִּי-כֵן מִתְנַהֵג אַחֲרֵיכֵן בְּכַמָּה מִיָּגִי תְּפִלוֹת, שֶׁהָעוֹלָם אוֹמְרִים תְּחִלָּה, וְאַחֲרֵיכֵן הַבַּעַל-תְּפִלָּה כְּגוֹן: "מֶלֶךְ עֲלִיּוֹן אֲמִיץ הַמְּנַשָּׂא" וְכֵן "אַתָּה הוּא אֱלֹהֵינוּ בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ" וְכֵן "וּנְתִנָּה תִקְוָה" וְכֵן בְּכָל הַתְּפִלוֹת, שֶׁבְּכָל הָעוֹלָם אוֹמְרִים הַפִּיּוֹטִים הַחֲרוּזִים קֹדֶם לְהַבַּעַל-תְּפִלָּה, וְהַבַּעַל-תְּפִלָּה אַחֲרֵיהֶם. וּבַתְּחִלָּה הִזָּה לְהִפָּךְ, כִּי הוּא מְסַתְּפֵל בְּעֲצָמוֹ וְכוּ' כַּנ"ל.

תתמא

יוֹם ג', י"ב בָּאָב: כְּתֹב רַבְּנוּ ז"ל מְכַתֵּב לְבִתּוֹ שָׂרָה, שְׁנִסְעָה הַבֵּיתָה לְעִיר מְעֻדוֹדֵיבְקָע, (כִּי בָּאָה לְהַפְרֵד, שְׁקוֹרִין גִּזְעוּגִינְעֵן, מֵאַחֲתָהּ מְרִים כְּאִמּוֹר בְּסִימָן תַּת"א).

זוֹ לְשׁוֹנוֹ הַקְּדוּשָׁה:

בְּעֶזְרַת-הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יוֹם ג', י"ב לְחֹדֶשׁ מְנַחֵם (תַּקס"ט). שְׁלוֹם לְאַהוּבֹתַי, בְּתֵי הַצְנוּעָה וְהַחֲכָמִית וְכוּ' מֵרַת שָׂרָה תְּחִיָּה עִם שְׁלוֹם בְּעֵלָךְ וּבְנֶךְ הַנְּחָמָד וּבִתּוֹ הַחֲכָמִית שְׂיִחְיֶה, אָמֵן.

הַגִּיעַנִי מִכְּתָב מִבְּרִיאוֹת חַמּוֹתָךְ הַצְנוּעָה תִּכְרַף בְּיוֹם מָחָר אַחֲרֵי
 נִסְיַעְתָּךְ מִכָּאֵן וְהִנֵּיאֲנִי, כֹּה יִתֵּן הַשֵּׁם וְכֹה יוֹסִיף, אָמֵן. גַּם מִהוֹדְעָנָא,
 שְׁבָרוּךְ הַשֵּׁם, אָנִי בָּקוּ הַבְּרִיאָה. גַּם מִהוֹדְעָנָא, אִזּוּ אִיךְ בְּעֵנֶק זַיִיעֵר
 נֶאֱדָר דְּעַם שְׁטִיפִין אֹזֵן פְּרִיילִךְ־קֵיט פּוֹן בְּנֵךְ יִשְׂרָאֵל לְעַב. פּוֹן זַיִין
 אַוּעֶק פֶּאָרִין, אִזּוּ גָאָר שְׁטִיל אִין שְׁטִיב, הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ זָאל גְּעֵבִין
 אִיךְ זָאל הָעָרִין בְּשׁוֹרוֹת טוֹבוֹת פּוֹן אִיךְ^ש תְּמִיד אָמֵן. גַּם מִהוֹדְעָנָא,
 שְׁבָא אַגְרַת מְאַחֲוֹתָךְ מַרְגִּים לְעַב מִהֶאֱדָעַס, שְׁהֲלָכוּ עִם הַסְּפִינָה בְּיוֹם
 ה', זַיִין לְחַדְשׁ מְנַחֵם. וְכוֹתְבַת, שֶׁהִיא שְׁמַחָה וְעֲלִיזָה, וְכֻלָּם מְקַרְבִּין
 אוֹתָהּ, וּפְרָשָׁה בְּשָׁלוֹם כָּלְכֶם. גַּם בְּקִשְׁתִּי, שְׁתַּעֲשִׂי כְּמוֹ שְׁצוֹיִתִּיךְ,
 שְׂאֵל תִּשְׁגִּיחִי עַל צְרָכֵי הַבַּיִת וְתֹאכְלִי וְתִשְׁתִּי בְּשׁוֹר וַיִּזֵּן, כִּי בְּרִיאוֹתָךְ
 הִיא יָקָר יוֹתֵר מִחַיִּי, וּמִמָּשׁ חַיִּים תִּתְּנִי לִי, כְּשֶׁתוֹדִיעַנִי, שְׂאֵת בְּרִיאָה
 וְחֻזְקָה.

הֲלֵה כֹּה דְבַרִי אָבִיךְ הַמְצַפֶּה לְשִׁמְעַ מִכֶּם בְּשׁוֹרוֹת טוֹבוֹת
 אַמְתִּיּוֹת

נְחֻמֵן בֶּן מוֹרְנוּ הֶרֶב שְׁמַחָה יצ"ו

לְפָרֵשׁ בְּשָׁלוֹם אֶהוּבִי, מִחֻמְנִי הֶרֶבִי, הַנִּגִּיד מוֹרְנוּ הֶרֶב יוֹדָא
 לִיב. וּבְקִשְׁתִּי לְהַשְׁגִּיחַ עַל בְּרִיאוֹת בְּתִי, כִּי נִפְשִׁי קְשׁוּרָה בְּנִפְשָׁה, גַּם
 מוּזוּגְתוּ הַצְנוּעָה בְּקִשְׁתִּי גַם־כֵּן. גַּם בְּקִשְׁתִּי מִמְעַלְתּוֹ, שְׁיַעֲסֵק בְּמִשְׂא
 וּמִתָּן, כִּי מִשְׂא וּמִתָּן שֶׁל מְעַלְתּוֹ הוּא צְרֻךְ גְּבוּהָ, כִּי סִפְרוּ בְּגוּיִים
 אֵת כְּבוֹדוֹ.

נְחֻמֵן הַנ"ל

(ו) אָנִי מִתְנַעֵצ מֵאֵד אַחֲרֵי הִדְחִיפוֹת וְהַשְׁמַחָה, שְׁמִשְׁרָה בְּנֵךְ יִשְׂרָאֵל שִׁיחִיָּה. מֵאֵז שְׁנֹסַע,
 שְׁקַט לְגַמְרֵי בְּבֵית. הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יִתֵּן, שְׂאֲשַׁמַּע בְּשׁוֹרוֹת טוֹבוֹת מִכֶּם.

ולפרש בשלום אהובי, אחי, חברי, מורנו הרב יחיאל.

נחמן הנ"ל עם שלום זוגתו ובתי תחיה

תתמב.

שבת-נחמו, ט"ז באב: נתקבצו הרבה מאנשי-שלומנו אצל רבנו ז"ל, כי לא נסע כבר שום נסיעות מרב חלשתו. ובשבת זו לא אמר רבנו ז"ל תורה פדרפו בכל השנים.

תתמג.

יום א', י"ז באב: עמד ר' נתן ועוד אנשי-שלומנו לפני רבנו ז"ל בביתו. ודבר עמקם רבנו ז"ל בעבודתו יתברך פדרכו ומהתכלית הנצחית. ופתאם שמעו קולות מבעד לחלון והלכו לראות. וראו, שהוליכו מת לפני חלונות ביתו. והיו הולכין אחריו ובוכין ומספידין עליו פדרך העולם. ענה ואמר רבנו ז"ל: "דער מת קער לאכין" — המת מסתמא שוחק בלבו, על שבוכין אחריו, כי בוכין, על שנפטר מן העולם, פאלו אומרים לו: "הלא טוב, אם היית מאריך עוד ימים בזה העולם, והייתה לך עוד מרירות העולם". (אמער וואלסט נאך פאר שווארצט גיווארין אויף דער וועלט^ט). ושאל אותו ר' נתן: "הלא גם שם לא ינוח מיסורים, כי לא היה צדיק גדול כל-כך, שלא יסבל שום צער גיהנם וחבוט הקבר. ואם כן גם שם יש לו יסורים!" השיב לו רבנו ז"ל: "על-כל-פנים עתה יהיה הקץ והגמר מהיסורים וצער, כי יסבל מה שיסבל, ואחר-כך יזכה למה שפעל בזה העולם איזה שכר עולם הבא על מעשיו הטובים". חזר ושאל אותו ר' נתן: "הלא יש גלגולים, ואולי יצטרך לו להתגלגל עוד פעם אחת בזה העולם, ואם-כן מה פעל בזה שנפטר עכשו מצרות עולם הזה?"

(ת והלא היית יכול להשפחר עוד בעולם הזה.

השיב לו רבנו ז"ל: "אם ירצה, יוכל להתעקש ולטען שם, שאינו רוצה בשום אופן להתגלגל ולילך עוד הפעם בזה העולם". ושאל אותו ר' נתן: "וכי יועיל זה מה שלא ירצה להתגלגל?" השיב לו רבנו ז"ל: "בנדאי יועיל, אם יתעקש ויטען: 'עשו עמי מה שתרצו כאן, ועשו עמי הגמר והסוף כאן כרצונכם, רק בזה העולם אל אחרזר עוד להתגלגל חס ושלום'". ואמר אז רבנו ז"ל בזה הלשון: "ער קען זאגן, עקט מיט מיר דא"א וכנ"ל, שיוכל לטען ולהתעקש למעלה, שלא יצטרך לשוב ולהתגלגל בזה העולם, וזה יועיל". וחרז ר' נתן ושאל כמה פעמים את רבנו ז"ל: "אם יועיל זאת? (רבי, וועט דאס טאקע נישטען?)". ואמר רבנו ז"ל, שבוודאי יועיל, אם יהיה חזק בדעתו לטען כך.

תתמד.

באותו יום, כשעמדו אנשי-שלומנו לפני רבנו ז"ל, ודבר עמהם כנ"ל — בא אל רבנו ז"ל החסיד המפרסם ר' יצחק סג"ל, חתן המגיד מטירהוויצע. ענה ואמר רבנו ז"ל לר' נתן, שיחזור ויאמר לפניו את התורה, שאמר בתרף העבר בשבת פרשת יתרו (עין לעיל סימן תתיז) לחותנו המגיד מטירהוויצע. ובתחלה התבייש קצת ר' נתן לומר תורה לפני רבנו ז"ל ולפני כל אנשי שלומנו בפניו, אף אין מסרבין, ותכף ומיד התחיל לומר ואמר את כל התורה. וכשסיים אמר רבנו ז"ל: (משלי ד, ח) "סלסלה ותרוממן תכבדך פי תחבקנה", איז גאף דא ביי השם יתברך אזא מענטש וואס זאל זוכען און נישטערין אין די תורה ווי איף?" (הגמץא כזה עוד אצל השם יתברך איש אשר יסלסל ויחפש כל-כף בהתורה כמוני?). והאריך בדברים נעימים וצחים ממעלת תורתו הקדושה. ואמר, שידע כל הצדיקים, שהיו מאדם הראשון עד עכשו, מאיזה מקום היו ומאיזה מקום הם אומרים תורה ובאיזה מקום נשארו בשעת הסתלקותם.

(א) הוא יכול לומר: "תסימו אתי כאן".

וְהַתְּחִיל לַחֲשׁוֹב הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ מִבִּינָה וְהַמְּגִיד וְ"ל מַחְכְּמָה, אֶף-עַל-פִּי שְׂבִינָה לְמַטָּה מַחְכְּמָה, אֶף-עַל-פִּי-כֵן הָיָה אוֹמֵר תּוֹרָה מְאוֹתָהּ הַבִּינָה, שֶׁהִיא לְמַעְלָה מַחְכְּמָה. "דוֹדֵי ר' בְּרוּךְ מִבִּינָה, שֶׁהִיא לְמַטָּה בְּאוֹתָהּ הַחְכְּמָה, אָבֵל אֲנִי אוֹמֵר תּוֹרָה מִמְּקוֹם שְׁעוֹד לֹא לְקַחָה שׁוֹם בְּרִיָּה מִיּוֹם בְּרוּא אֱלֹקִים אָדָם עַל הָאֲדָמָה". וְעָשָׂה תְּנוּעוֹת עִם יָדָיו הַקְּדוֹשׁוֹת כְּאוֹמֵר, שְׁלֹקַח תּוֹרָתוֹ מִמְּקוֹם עֲלִיּוֹן וְגִבּוֹהַ וְנוֹרָא מְאֹד מְאֹד. וְאָמַר: "בְּדַבְרֵי חַז"ל הַקְּדוֹשִׁים מְצִינּוּ, שְׁכַל אֶחָד מִתְּחִיל מִן הַמְּקָרָא שְׁלוֹ: כְּגוֹן מָה שְׂמַצִּינוּ, שְׁמַר מִפִּיק לָהּ מִזֶּה הַמְּקָרָא, וַיִּמַר מֵאִידֶךָ מְקָרָא^ב, כִּי כָל אֶחָד יֵשׁ לוֹ מְקוֹם, שְׂמַשֵּׁם מִתְּחִיל הַלְמוּד וְהַתּוֹרָה שְׁלוֹ. וְכַפִּי אוֹתָהּ הַהִתְחַלָּה מִזֶּה הַמְּקָרָא, כֵּן עַל-פִּי סֵדֶר זֶה הוֹלֵךְ כָּל הַתּוֹרָה אֶצְלוֹ. וְהַשְּׁנִי, שְׂמַתְחִיל מִמְּקָרָא אַחֵר, יֵשׁ לוֹ סֵדֶר אַחֵר לְפִי הַהִתְחַלָּה שְׁלוֹ, כִּי כָל אֶחָד לְפִי הַתְּחַלָּתוֹ מֵאִיזָה מְקוֹם שֶׁהוּא, כֵּן מִשְׁתַּנֵּה וְהוֹלֵךְ כָּל הַסֵּדֶר שֶׁל כָּל הַתּוֹרָה שְׁלוֹ. וְאִם הָיָה זֶה הַתַּנְּאָ בָּא לְמְקָרָא אַחֵר שֶׁל הַתַּנְּאָ הַשְּׁנִי, לֹא יוּכַל לְקַח מַשֵּׁם, כִּי כָל אֶחָד צְרִיךְ רַק לְקַבֵּל וְלְקַח וְלִהְיֶתְחִיל מִמְּקוֹם שְׁלוֹ".

וְאָמַר רַבֵּנוּ ו"ל, מָה שְׂאִין יְכוּל לֹאמַר תּוֹרָה לְפָרְקִים, זֶהוּ חֲדוּשׁ יוֹתֵר, כִּי כְּבָר מוֹכֵן וּמְזַמֵּן אֶצְלוֹ חֲדוּשִׁים גְּדוֹלִים. וּבַתּוֹךְ כֶּף הַכֹּל נִשְׁכַּח מֵאֵתוֹ, וְאִינוּ זוֹכְרֵי כְּלוּם וְאִינוּ יוֹדְעֵי כְּלוּם מִשׁוּם סֵפֶר בְּעוֹלָם, וְאִפְלוּ גִנוּן אִינוּ יוֹדְעֵי, רַק הַכֹּל כְּאֲשֶׁר לְכֹל נִשְׁכַּח וְנִעְלָם מִמֶּנּוּ — וְזֶה פְּלֵא גְדוֹל. [וְכֵן הָיָה רִגִּיל דְּבָרֵי זֶה מְאֹד מְאֹד אֶצְלֵ רַבֵּנוּ ו"ל, שְׂבָכַל פַּעַם אָמַר: "אִינִי יוֹדְעֵי!" (אִיךָ וְוִיִּים נִישְׁט), אֶף-עַל-פִּי שְׂבַתְחִלָּה גְּלָה נּוֹרְאוֹת נְפִלְאוֹת, אֶף-עַל-פִּי-כֵן אָמַר: "אִינִי יוֹדְעֵי". וְדָבָר זֶה הָיָה אֶצְלוֹ בְּקַבִּיעוֹת, כִּי בְּכֹל עֵת וְרִגַע הַשִּׁיג נְפִלְאוֹת, פְּלֵא-פְּלֵאוֹת, וְעַל-כֵּן כְּאֲשֶׁר עָלָה בְּכֹל רִגַע וְרִגַע בְּמַדְרָגוֹת נְפִלְאוֹת

(ב) שְׂחָכָם אֶחָד לֹאמַר זֹאת מִהֶפְסוּק הִנֵּה וְחָכָם פְּלוּנִי מִפְּסוּק אַחֵר.

והשגות חדשות הנה רגיל לומר, שעכשו איני יודע כלום¹. ואמר, שיש לו תורות בלי לבושים, שאינו יכול להלביש אותה בשום לבוש. ואמר, (פסחים פא:) קרא אסמכתא בעלמא הוא, שסומך התורה על המקרא, כמו שסומכין על איזה דבר². בן התורה שלו גבוה מאד, עד שאינה יכולה להתלבש כִּי־אם דרך אסמכתא בעלמא, והבן. ואמר, שמה שמתנגע כל־כך קדם התורה, הוא מחמת שקשה לו מאד להוריד השגות התורה שלו בלבושים ודבורים, שיוכל לאמרה ולגלותה, על־פני צריך יגיעות גדולות לזה. ואמר, שכל השגות הגבוהות שלו, שהוא משיג, אינן חשובות אצלו כל־כך, רק העקר הוא בשזוכה להכניס איזה דבור בתוך ה'עולם', כי בכל דבור ודבור, שהוא מדבר בפני ה'עולם', תלויים בו כל העולמות: עליונים ותחתונים.

תתמה.

אחר־כך באותו שבוע הנה מעשה נורא: כי אחרי שר' נתן שאל את רבנו ז"ל: "האם יועיל, מה שיתעקש האדם ויאמר, שאינו רוצה להתגלגל?" והשיב לו רבנו ז"ל: "כן בודאי" (פנ"ל בסימן תתמג). ואז

ג) ושמעתי מאחד מאנשי־שלומנו, שזוהי גמרא ערוכה (בבבכות ד.): דאמר מר: "למד לשונך לומר, איני יודע!" ולמדו זה ממשה רבנו, עין שם. ואמר, שמזה מוכן, שגם משה רבנו הנה רגיל לומר כך, ועל־ידי־זה בא אל מדרגתו, ודברי פי חכם חן. כי כשאדם מבטל עצמו לגמרי אליו ותבדוק, אז יודע בכל פעם, שעדין עוד לא התחיל להשיג, ועל־ידי־זה בעצמו זוכה לעלות מעלה מעלה עד אין סוף ואין תכלית.

ד) ונדוע מה שפרשו המקבלים על פסוק (בראשית כד, טז): "ותרד העינה ותמלא כדה" ותעל" וגו', שפרשו בתקונים: "כדה" הם "הכ"ד" [העשרים וארבעה] ספרין דאורייתא, כי באמת בו יתברך אין שום השגה ותפיסה תמן כלל, כי הוא יתברך אין סוף ואין תכלית, ואי־אפשר לשאב מים החקמה כִּי־אם על־ידי כ"ד, דהינו פסוקי התורה ונביאים וכתובים. ומזה הוא השרש, שהצדיקים מלבישים השגתם בפסוק מפסוקי תנ"ך, שהם הכ"ד, לשאב בו ממי החקמה והדעת, כי בלעדה לא הנה נתפס בשכל ודעת האדם ודו"ק.

באמצע השבוע אמר רבנו ז"ל לאנשי-שלוֹמנו עצה נוראה, שהאדם יזכה לבוא אליו אחר הסתלקותו, שישבע על זה בנקיטת חפץ^ה.

ויש בזה מעשה שלם: בעיר מערוועדיבקע היה גר איש אחד מאנשי רבנו ז"ל, ושמו ר' הירש. והיו לו בן יחיד ובת יחידה. ומחמת שהבן היה יחיד אצלו, על-פן אהבתו אליו היתה עד אין לשער. ויהי היום, ונחלה הבן מאד בחלי השעול, רחמנא לצלן, אף ר' הירש לא היה מבין על מחלת בנו, על-פן לא לקח אל לבו כל פְּרִטֵי המחלה, והיה הכל נקל בעיניו. אף חתנו, שהיה גם-פן כרוף קצת אחר רבנו ז"ל, הוא הבין, שהמחלה היא אנושה מאד, ועל-פן נתישב, שיקח את חותנו ר' הירש, ויסעו שניהם אל רבנו ז"ל אל עיר ברסלב. ויהי כבואם אל רבנו ז"ל, תכף ומיד הזכיר חתנו לרבנו ז"ל בעבור גיסו, שחולה במחלת השעול, רחמנא לצלן, ובקש מרבנו ז"ל מאד, שיפציר בתפלה בעבורו שיתרפא, והשיב לו רבנו ז"ל בזו הלשון: "בזה העולם איני יכול לעשות לו שום טובה, אף בעולם העליון אוכל לעשות לו טובה אחר פטירתו". ואמר לו רבנו ז"ל, שיאמר לגיסו, שיבוא אליו וידבר עמו מה שצריך. ותכף ומיד כששמע חתן ר' הירש דבורים אלו מרבנו ז"ל, נבהל מאד מאד והתחיל לעורר רחמים אצל רבנו ז"ל, שישתדל להמתיק הדין ושיעורר רחמים רבים עליו, כי רחמנות גדולה על חותנו מאד, אם יפטר בנו יחידו החביב לו כל-כך. ורבנו ז"ל שתק ולא השיב לו שום דבר. והוא הרבה דברים על רבנו ז"ל, שירחם וכו', ענה ואמר לו רבנו ז"ל: "למה אתה דוחק עלי? אינך יודע, שאם אשתדל בעבורו לטובתו שיתרפא, מכרח השם יתברך לקח מזה העולם

ה) שמעתי מאנשי-שלוֹמנו, שהמנהג אצלנו בשמחת-תורה בשעת ההקפות, כששמח ורוקד עם הספר-תורה, אז ישבע: "רבנו-של-עולם, אני נשבע בספר-תורה, שתכף ומיד אחר הסתלקותי מהעולם, שיביאו אותי אל רבנו ז"ל בעבור תקווי, ואזכה להיות עמו במחצתו" וכו'.

במקומו שלשה-עשר אנשים אחרים'. ואצל אבינו שבשמים כל בניו שוין אצלו. ועוד אפשר, שאתה מהשלשה-עשר אנשים — ועל-כן למה אתה מתעקש עלי? וכששמע זאת, הפסיק מלדבר עם רבנו ז"ל בענין הזה. ונסע חזרה עם חותנו אל ביתם ויעץ לגיסו, שיסע בעצמו אל רבנו ז"ל. וכן עשה ונסע ובא אל רבנו ז"ל. ודבר עמו רבנו ז"ל מה שדבר וכו', וחזר ונסע אל ביתו בעיר מעדוודיבקע, ואחר שני חדשים נסתלק. ואביו, ר' הירש, התאבל על בנו יחידו מאד ולא אבה להתנחם מרב צערו הקשה, עד שכמעט יצא מדעתו מרב עגמת הנפש והצער. ובשבעת ימי האבל אז ספר לו חתנו כל מה ששמע מרבנו ז"ל פנ"ל. ויתמרמר ר' הירש על-זה מאד ובכה עוד יותר. ותכף אחר שבעת ימי האבלות נסע ר' הירש בעצמו אל עיר ברסלב אל רבנו ז"ל והגיע בלילה. והיתה כבר שעה מאחרת, אף-על-פי-כן מרב צערו הלך אל בית רבנו ז"ל. ורבנו ז"ל התחיל כבר לפשט מלבושיו לילך לישן על המטה. ודפק על הדלת, ופתח לו המשמש, (שהיה אז ר' שלמה מוגוריניצער, נכד הצדיק ר' שלמה לוצקער', תלמידו של המגיד ממעזריטש ז"ל). ואמר לרבנו ז"ל: "אשר ר' הירש מעיר מעדוודיבקע בא". וצוה רבנו ז"ל, שייכנס. ותכף ומיד כשאף ראה את רבנו ז"ל, התחיל לבכות. ובכה בדמעות שלישי, עד שלא היה יכול אפלו להתחיל לדבר. ורבנו ז"ל נחם אותו בתנחומים ואמר לו: "הלא עקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים וכיוצא!" ודבר עמו רבנו ז"ל דבורי נחמה, אף הוא מאן להתנחם. ואמר לרבנו ז"ל: "אף מה עושים עם קדיש לאחר מותי, פי רק הוא היה הקדיש שלי?" ענה ואמר לו רבנו ז"ל: "אני אהיה

(1) עין בזהר הקדוש (בלק ר"ד): כשנסתלק ר' יוסי דמן פקיעין, ובנו הקטן בכה הרבה על פני אביו לפני הקדוש-ברוך-הוא מה יהיה עמו, כי נשאר יתום קטן, ומי ילמדנו תורה. ושפך דמעות הרבה לפניו וחברך, ועל-ידי-זה עשה רעש גדול בכל העולמות. ושלוש מאות אלף צדיקים השתדלו למעלה, שתחזר נשמת ר' יוסי בגופו, ויחיה עוד, והתוספו לו עשרים ושנים שנה. אף המלאך הקנות לקח תמורתו שלשה-עשר אנשים אחרים, רחמנא לצלן, עין שם.

(2) מחבר הספר הקדוש "דברת שלמה".

הקדיש שלך, ואני אלמד אותך איך למות?" ורמוז רבנו ז"ל בידו הקדושה להמשמש שלו (הנ"ל), שיצא ויסגר הדלת, ויצא. אף מרב כסופו מה שיאמר לו רבנו ז"ל, השאיר פתוח את הדלת מעט מזעיר כמו שפארנינע", כדי שיוכל לשמע מן החרפים איזה דבור. ורבנו ז"ל דבר עם ר' הירש הרבה, והמשמש בחוץ לא שמע שום דבר, רק דבור אחד נשמע לאזנו, שאמר לו רבנו ז"ל, שישבע בנקיטת חפץ, שיבוא אליו אחר פטירתו תכף ומיד אחר סתימת הגולל. והתחיל ר' הירש לרעד מפחד, וארכבותיה דא לךא נקשן, והתחיל רבנו ז"ל להרגיעו: "מה לך לפחד מהמיתה?! הלא שם הוא עולם נאה ביותר מכאן וכו'!" ונפרד, שקורין גיזעגינט מרבנו ז"ל, ונסע עוד בלילה הזה אל ביתו לעיר מעדוודיבקע. וחי עוד כמה שבועות ונסתלק. ובתוך כך נסע השמש ר' שלמה הנ"ל לעיר מעדוודיבקע אודות עסקיו. ובאותה העת היה, רחמנא לצלן, דבר בעיר, ומתו כמה תינוקות, רחמנא לצלן. ורצו אנשי העיר לשלח איש אל רבנו ז"ל עם פדיון, שיתפלל בעבורם, אף לא מצאו באותה העת מי שנוסע לעיר ברסלב, ולא ידעו לשית עצות. ובתוך כך נסתלק ר' הירש. ור' שלמה הנ"ל ספר להם, איך שרבנו ז"ל אמר לר' הירש העצה הנ"ל, שישבע בנקיטת חפץ, שיבוא אליו. ומחמת שהיה עוד קדם הקבורה, נספם בין אנשי-שלומו ובתוכם ר' יודיל, אשר בעת שיעשו ההקפות עמו בנהוג, יקחו ספר תורה וישביעו את הנפטר, שילך תכף ומיד אל רבנו ז"ל ויספר לרבנו ז"ל גם כן מהדבר, שיש בעיר, רחמנא לצלן, על התינוקות, שמתים בעיר, רחמנא לצלן. [אחר זמן חזר ר' שלמה הנ"ל אל רבנו ז"ל. וכאשר נכנס אל רבנו ז"ל, שאל אותו רבנו ז"ל: "האם זוכר, אימתי מת ר' הירש?" והשיב לרבנו ז"ל, שאינו זוכר היטב את היום. ושאל אותו רבנו ז"ל: "האם לא היה בזה היום?... ונזכר ר' שלמה תכף ומיד ואמר: "כן! כן! בזה היום היתה הסתלקותו". ענה ואמר לו רבנו ז"ל: "הראית, פי תכף אחר סתימת הגולל בא אלי בלי שום עכוב כלל!"

תתמו.

אך אחר-כך סמוך לראש-השנה, כשָׁבָא ר' יודיל אֶל רַבְנֵי ו"ל
 ודבר עמו אודות הענין הנ"ל לשבע בנקיטת חפץ, ששמע
 מהמשמש הנ"ל, אז אמר לו רבנו ו"ל ענין אחר קצת, כי התחיל
 רבנו ו"ל לדבר עמו מעולם התהו, ואיך שהוא חסד חנם לגלות
 לנפטר, שהוא כבר מת, כי נדמה לו, שהוא עדין חי ועוסק בעסקיו
 הפרטניים וסובב והולך בזה העולם בדמיון, ורחמנא לצלן. וסיים רבנו
 ו"ל: "עצה להנצל מעולם התהו היא להשבע בנקיטת חפץ, שכל
 ימי חייו יהיה אצלי על השלשה זמנים הקבועים להתקבץ אצלי,
 (הינו על ראש-השנה ועל שבת-חנכה ועל חג השבועות), וכן לשבע
 בנקיטת חפץ, שתכף ומיד אחר המיתה וההסתלקות, שיבוא אליו,
 ואז יהיה הפל על גכון, וינצל מהפל". וספר לו רבנו ו"ל ספור,
 שראה באיזה פנקס: שבעיר אחת היה שם איזה רב, שהיתה לו
 אהבה גדולה עם בעל-הבית אחד שבעיר. פעם אחת נתקשרו
 בתקיעת כף, שכל מי שישתלק קדם, יבוא ויספר לחברו מהנעשה
 עמו. ונסתלק הרב מקדם, ונשתהה הדבר עשר שנים. והגיע עת
 הסתלקותו של הבעל-הבית הנ"ל, וספר את הדבר לבנו ומסר לו
 כח התקיעת כף, ונשתהה עוד עשר שנים. ונסתלק גם הבן ומסר
 את הדבר לבנו ומסר לו כח התקיעת כף, ונשתהה שמונה שנים.
 ובא הרב הנ"ל לבן בנו של הבעל הבית וספר לו מה שעבר עליו:
 בעת שהניחו אותו בקבר, נדמה לו, שהוא חזק ובריא על כל
 איבריו. ומה זאת, שיעשו עול כזה לקח אדם חי ובריא ולקברו
 בחייו. רק מה לעשות? אחר-כך בא על דעתו לנסות את עצמו, אולי
 יוכל לעלות מקברו. ונדמה לו, שהרים את הגולל עם עפר הקבר
 ויצא מקברו. רק איך אפשר להכנס לעיר, הלא הוא מלבש בתכריכין
 של מתים. והיה בדעתו להמתין עד חשכת לילה בין השמשות, ואז
 יכנס לביתו. ומרחוק הסתפל על העיר והפיר את הבתים, וגם את
 ביתו הפיר. אחר-כך בא על דעתו, כי אי-אפשר לו להכנס כך אף
 לביתו, כי יפחדו בני ביתו. בתוך כך נדמה לו, שהולך סרסור

(טענדלערט) ונושא מלבושים, ויש לו גם מלבושים, ששייכים לו, כמלבושי הרבנים. ודבר עמו, אולי יעשה עמו חלוף על התכריכים, כי הם טובים וחדשים עדין, וזה יום אחד שלבשם. והסכים הסרסור ונתן לו המלבושים, ונכנס לעיר. כשנכנס, ראה, שאין זה העיר שלו, כי יש שם בתים אחרים. וסבר בדעתו, אולי טעה ונתעה לאיזה עיר אחרת קרובה. בתוך כך נשתהה קצת לתוך הלילה, ובכל בתי העיר פכו את הגרות פנהוג, רק בבית אחד האיר עדין. ונכנס לבית זה, והוא רעב מאד. כשנכנס ראה, ששם הוא בית תבשיל'. ושאל: "יש כאן מה לאכל?" והשיבו לו: "יש, אבל יש לך מעות?" השיב: "אין לי". אמרו לו: "בכאן אין אכל בלי מעות, כי הוא בית תבשיל, וצריכים לשלם על האכל שאוכלים". ויצא בפחי נפש. בתוך כך האיר היום, כי אז היה מלילות הקיץ, וראה מרחוק שני אנשים, ויש להם איזה דין ודברים ביניהם. ונתקרב אליהם ואמר להם: "אני רב ועושה דין-תורה ופשרות!" והסכימו, שיעשה איזו פשרה ביניהם. "ופסקתי להם דין תורה אמת" (כך ספר הרב). ונתן לו אחד שני זהובים, ונכנס אל הבית תבשיל הנ"ל וצוה לתן לו אכל. ומגו לו קצת יי"ש, ורצה לשתות. בתוך כך באו שני שליחים ואמרו אל הרב: "הבית-דין שלח אחריך לילה תכף ומיד". ואמר, שרוצה לאכל קדם, כי הוא רעב מאד. ואמרו לו השליחים: "אין לנו זמן, רק תכף ומיד בוא עמנו!" והיה מכרח לילה עמהם. כשבא אל הבית-דין, נתרגזו עליו הבית-דין מאד ושאלו אותו: "מדוע באת לכאן, איש זר, לפסק בכאן דין-תורה אמת? כמה זמן ממתינים אנחנו לזה, שיבוא לפנינו דין תורה אמת, ועכשו באת לכאן ופסקת דין תורה אמת". וצוו לחפש אצלו, אולי לקח שחד. וחפשו אצלו ומצאו השני זהובים הנ"ל. ופסקו הבית-דין להעביר ולהפשיט מעליו המלבושים ולדחף אותו ערום. ועשו כך, והיה להרב צער ובושה גדולה. ואמר בדעתו, שטוב לפניו לילה ולחזור אל קברו, כי

מחיים כָּאלוּ — טוב מֵהֶם הַמְּנוֹת, אָבֵל אֵיךְ חוֹזְרִים אֶל הַקָּבֵר, הֲלֹא
 אֵין לוֹ תַּכְרִיכִים! בְּתוֹךְ כֶּף הַתְּחִיל אֶחָד לְטַעַן בְּשִׁבְלוֹ: "עַד מַתִּי
 יִצְעָרוּ אוֹתוֹ כָּל-כֶּף! יִקְחוּ אוֹתוֹ לְמִשְׁפָּט, וַיִּקְבֵּל אֶת דֵּינוֹ וַיִּפְטֹר".
 [וּבְתוֹךְ כֶּף שְׁסָפֵר זֹאת רַבְּנוֹ ו"ל, הֵעִיר רַבְּנוֹ ו"ל: "מִסְתָּמָא הַזְּכִיּוֹת
 שְׁלוֹ טַעְנוּ כֶּף בְּשִׁבְלוֹ"] וְהִשִּׁיבוּ: "כִּי אֵי-אֶפְשָׁר לְקַרֵּב אוֹתוֹ עֲדִין
 אֶל הַמִּשְׁפָּט, מִחֲמַת הַתְּקִיעַת כֶּף, שְׁנַתֵּן בְּזֶה הָעוֹלָם". וְהָיָה מְכַרַּח
 מִקְדָּם לֵילֵךְ וּלְהוֹדִיעַ וּלְהַפְטִיר מִהַתְּקִיעַת כֶּף, וְאִז הִלֵּךְ וְהוֹדִיעַ לְבָן
 בְּנוֹ אַחֵר עֲשָׂרִים וּשְׁמוֹנֶה שָׁנִים.

וּסִים רַבְּנוֹ ו"ל: "אָבֵל מִי שֶׁזָּכָה לְהִיּוֹת אֶצְלֵי שָׁלֹשׁ פְּעָמִים
 בְּשָׁנָה: הֵינּוּ בְּרֵאש־הַשָּׁנָה, שְׁבַת-חֲנֻכָּה וְחַג הַשְּׁבוּעוֹת — יִנְצֵל
 מֵעוֹלָם הַתְּהוֹו"ב.

(ב) עַמֵּד וּרְאֵה עֵנֶשׁ עוֹלָם הַתְּהוֹ, שָׂרֵב אֶתֵּר הַצֶּרֶךְ לֵילֵךְ בְּדַמְיוֹן, רַחֲמָנָא לְצֻלָן, עֲשָׂרִים
 וּשְׁמוֹנֶה שָׁנִים, עַד שֶׁבָּא אֶל מִשְׁפָּטוֹ. וּפַעַם אַחַת אָמַר רַבְּנוֹ ו"ל עַל רַב אַחֵר, שֶׁהוּא כָּבֵר
 בְּקֶרֶב בְּכִמְהָ בְּתֵי חַיִּים, הֵינּוּ שְׁנֹתָגֻלָּל בְּזֶה הָעוֹלָם כַּמָּה פְּעָמִים. וְזֶה רַב, מְכַל-שִׁפְן
 וְכַל-שִׁפְן סָתֵם בְּעַלֵּי-בַתִּים הַרְחוֹקִים וְכוּ', מִי יוֹדֵעַ וְכוּ' מִה שֶׁיְהִיָּה עִמָּהֶם וְכוּ'. וְעַל-כֵּן
 וְהַתִּי יִתֵּן אֶל לְבוֹ — אֵלוֹ הַצְּדִיקִים, שְׁנוֹתֵינִן מִיתָנִן כִּנְגֵד לְבָן (קִהְלֵת רַבָּה פֶּרֶק ז').
 וְזוֹכָה לְהַתִּישֵׁב בְּעוֹר בְּתֵי חַיִּים תִּיּוֹתוֹ וּבוֹרַח אֵלָיו יִתְבָּרַךְ וּמִתְבּוֹדֵד עִמּוֹ יִתְבָּרַךְ כָּכֵל יוֹם
 וַיּוֹם וּמִתְבַּקֵּעַ עִצְמוֹ עִמּוֹ יִתְבָּרַךְ. וְאֵל דְּבָר זֶה יְכוּלִים לְזַכּוֹת דֵּיִיקָא, כְּשֶׁבָּאִים אֶל רַבְּנוֹ
 ו"ל בְּהַשְׁלָשָׁה זְמָנִים. כִּי בְּרֵאש־הַשָּׁנָה זוֹכִים לְהַתְּעוֹרֵר מִשְׁנֵתוֹ הַעֲמָקָה, שִׁישֵׁן וְכוּ'.
 וּבְשִׁבוּעוֹת מְקַבְּלִים מִמֶּנּוּ הַתְּעוֹרְרוֹת וְחַיִּיתוֹ לְהַתְּמִיד בְּתוֹרַתְנוֹ הַקְּדוּשָׁה שְׁעוֹרִים כְּסִרְרָן
 וְלִהְיוֹת וּלְטִיל כָּכֵל מְקוֹמוֹת הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה. וּבְשִׁבַת-חֲנֻכָּה מְקַבְּלִין אֶת הָעֵנֶן שֶׁל תּוֹרָה
 וְהוֹדָאָה לְהוֹדוֹת וּלְהִלָּל אֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עַל כָּל הַחֲסֵד חֲנֻם, שְׁעוֹשֶׂה עִמָּנוּ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ.
 אֲשֶׁר עַל-יְדֵי-זֶה, כְּשֶׁאֲדָם חוֹשֵׁב עַל אַחֲרֵיתוֹ וְתַכְלִיתוֹ כָּכֵל יוֹם, אִז כְּשֶׁבָּא הַיּוֹם הָאֲחֵרוֹן,
 הוּא שׁוֹחֵק, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (מְשָׁלֵי לֹא, כה): "עַז וְהֵדָר לְבוֹשָׁה וּתְשַׁחֵק לַיּוֹם אַחֲרוֹן" —
 כְּשֶׁלּוֹבֵשׁ לְבוֹשׁ עַז וְהֵדָר, שֶׁמְחַזֵּק אֶת עִצְמוֹ כָּכֵל מִה שֶׁעוֹבֵר עָלָיו, וּבוֹרַח אֵלָיו יִתְבָּרַךְ
 וְאֵל הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה כָּכֵל יוֹם — אִזִּי כְּשֶׁמְגִיעַ הַיּוֹם הָאֲחֵרוֹן, הוּא שׁוֹחֵק. וְעָלָיו אָמְרוּ
 (יְרוּשָׁלַּמִי בְּרֻכּוֹת פֶּרֶק ב'): אֲשֶׁרֵי אָדָם, שֶׁשָּׁעַת מִיתָתוֹ כְּשַׁעַת לְדָתוֹ. וְעַל-כֵּן, אֶהוּבֵי,
 אַחֵי, אֵל תְּהִיָּה בְּטָלָן וְאַחַז אֶת עִצְמוֹ כְּרַבְּנוֹ ו"ל וּבְלַמּוּדוֹ הַקְּדוּשׁ בְּתַמִּימוֹת וּבַפְּשִׁיטוֹת
 גְּמוּרָה. וְתִהְיֶה רְגִיל לְדַבֵּר עִמּוֹ יִתְבָּרַךְ, בְּלִשׁוֹן שְׂאֵתָה רְגִיל בַּה. וְתִסְפֵּר לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ אֶת
 כָּל מַחְשְׁבוֹתָיֶךָ, דְּבוּרֶיךָ וּמַעֲשֶׂיךָ כָּכֵל יוֹם וַיּוֹם מִחֲדָשׁ, וּבְכָל מְקוֹם, שֶׁרַק תְּבוֹא בְּזֶה
 הָעוֹלָם, תְּדַבֵּר עִמּוֹ יִתְבָּרַךְ. וְכֵן תְּהִיָּה רְגִיל לְהַתְּפַלֵּל הַתְּפִלוֹת הַקְּבוּעוֹת: שְׁחֲרִית, מְנַחֵה,
 מַעֲרִיב חֲצוֹת, מְלָה בְּמִלָּה וּתְקַשֵּׁר אֶת כָּל מַחְשְׁבֹתְךָ בְּדְבוּרֵי הַתְּפִלָּה. וְכֵן תְּתַמִּיד מְאֹד
 מְאֹד בְּלַמּוּד תּוֹרַתְנוֹ הַקְּדוּשָׁה וְחַטִּיל כָּכֵל חֲלָקֵי הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה: מְקַרָּא, מְשָׁנָה, גְּמַרָּא

תתמוז.

סמוך לראש-חַדֵּשׁ אֱלוֹל: ספרו לרבנו ז"ל, שְׁהֵרַב הַקְדוּשׁ מְבַרְדֵּיטְשׁוּב נָסַע בְּכָל הַקַּיִץ עַל הַדֶּרֶךְ וְהִרְחִיק נְדוּד לְמַדִּינַת וואליחיי, שְׁקוֹרִין מוֹלְדוּבְיָה, מֵה שְׁלֹא הִיְתָה דְרָכּוֹ לְנִסְעַ לְשָׁם. וְכַשְׁשָׁמַע זֹאת רַבְּנּוֹ ז"ל, אָמַר, שְׁיִקְרָאוּ לְפָנָיו אֶת ר' יַעֲקֹב בֶּעַל מַגִּיחַ. וְאָמַר, שְׁרוּצָה לְבַדֵּק הַתְּפִלִּין שְׁלוֹ. וְהֵבִינוּ אֲנִישֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ, שֵׁישׁ לוֹ פְּנִינָה בְּזֶה, אִךְ ר' יַעֲקֹב בֶּעַל מַגִּיחַ לֹא הָיָה אִזּוֹ בְּבִיתוֹ. וְסִפְרוּ לְרַבְּנּוֹ ז"ל, שְׁהֵרַב הַקְדוּשׁ מְבַרְדֵּיטְשׁוּב אֶסְפָּה שֶׁם הַרְבֵּה מְמוֹן, עָנָה וְאָמַר רַבְּנּוֹ ז"ל: "נִגּוֹן טוֹב מְזֵה, וּבִפְרָט כְּשֶׁהוּא נִגּוֹן שֶׁל אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל בְּוַדַּאי טוֹב מְזֵה!" וְאַחֲרֵי-כֵן אָמַר רַבְּנּוֹ ז"ל: "בְּכֻלָּל אִם הָיוּ לֹקַחִין בֶּעַל תְּאוֹת מְמוֹן אֲשֶׁר עָלָיו דְּרָשׁוּ חַז"ל (בְּרֻכּוֹת סא:): 'בְּכֻלָּ מְאֻדָּךְ' (דְּבָרִים ה, ה) — יֵשׁ לָךְ אָדָם, שְׁמַמּוֹנוֹ חֲבִיב עָלָיו מִגּוֹפּוֹ — אֶף-עַל-פִּי-כֵן אִם הָיוּ מְרַאֲיִן לְפָנָיו נִגּוֹן שֶׁל אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל, הִיְתָה נִתְבַטֵּל אֲצִלוֹ כָּל תְּאוֹתָיו אֶל הַמְמוֹן, כִּי הִנֵּגוֹן בְּכֻלָּל וְנִגּוֹן שֶׁל אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל בִּפְרָט, יֵשׁ לוֹ כַּח אֱלֹקֵי כְּזֶה עַד אֲשֶׁר נִתְבַטֵּל עַל-יְדוֹ כָּל הַתְּעוּבוֹת וְכוּ'".

(בבלי, ירושלמי), תוספתא וכל ספרי המדרשים וזהר הקדוש ורמב"ם, טור ושלחן ערוך וספרי הלכה וקבלה וכו'. ואז פשיטת היום והשעה והרגע האחרון, תוכל לשחק מהכל. והעקר, אהובי, אחי, שיהיה בלב אמת בלי שום פניות רק בהצנע לכת, ותסבל בזיונות ופשיכות דמים ועלבונות ותדם ותשתק — אז תנצל מכל מיני ענשים קשים ומרים שבעולם. ואם היה האדם יודע, איזו מרירות ואלו ענשים קשים ומרים הוא מוריד מעצמו וכו', היה מקבל על עצמו הכל והיה שותק למחרפו ולמבזו, ועוד דורות היה שולח להם. וצריך, שתדע, שאבות העולם ומשה רבנו, היו מבזים ומחרפים אותם. ואמרו בנ"ל (הובא בילקוט ירמיה רמ"ז): אוריה ויחזקאל וירמיה, היו ישראל מזלזלים אחריהם וכו', עין שם. ועל-כן טוב לו לאדם, שיחרפו ויבזו אותו עוד בזה העולם, ועל-ידי-זה יזכר ויחנקה מהכל ויזכה להכנס בעלמא דאתי בלי שום בזיון ובלי שום רשות. אשרי! ואשרי הזוכה להיות מקרב אל רבנו ז"ל בעולם הזה וילציתו באמת לאמתו! אשרי לו! ואשרי חלקו!

תתמח.

יום ד', בַּאֲלוּל: בָּא ר' יַעֲקֹב בַּעַל מַגִּיחַ לְבֵיתוֹ. וְסִפְרוּ לוֹ, שֶׁרַבְּנוּ ו"ל מִתְּפֹשׁ אוֹתוֹ. וְתַכְף וּמִיד רַץ וּבָא אֶל בֵּית רַבְּנוּ ו"ל. וְהָיוּ שָׁם הִרְבֵּה מְאַנְשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ, וְרַבְּנוּ ו"ל אָמַר אָז: "אֲנִי עָנּוּ מִכָּל הַמְּפֹרְסָמִים, כִּי כָּל אֶחָד יֵשׁ לוֹ עֲבוֹדָתוֹ, וְאֲנִי עָנּוּ; הֵינּוּ כִּי אֵינָם נִחְשָׁבִים אֲצֵלִי כָּלֵל, כִּי מִדַּת הָעֲנוּהָ הִיא לְבָלִי לְהַחְזִיק עֲצֻמוֹ לְשׁוּם דָּבָר וְלִהְיוֹת בְּעֵינָיו אֵין וְאָפֶס. וּמֵאַחַר שֶׁאֵינָם נִחְשָׁבִים אֲצֵלִי כָּלֵל, נִמְצָא, שֶׁאֲנִי עָנּוּ שְׁלָהֶם. פְּרוּשׁ, שֶׁמִּכָּל הַמְּפֹרְסָמִים אֲנִי הָעָנּוּ, שֶׁזֶה עוֹשֶׂה זֹאת, וְזֶה עוֹשֶׂה זֹאת, וְאֲנִי אֵינִי מִחְזִיק מֵהֶם כָּלֵל. נִמְצָא, שֶׁבְּצִירוֹת כָּלֵם יֵשׁ לִי מִדַּת הָעֲנוּהָ בִּינֵיהֶם. אֲךָ אֵת מִי אֲנִי מִחְזִיק יוֹתֵר לְאֵין אֵת עֲצֻמִי אוֹ אוֹתָם?... " (וְחִיָּף קָצַת. וְהָיָה נִרְאָה מִדְּבָרָיו הַקְּדוּשִׁים, שֶׁאֵת עֲצֻמוֹ הוּא מִחְזִיק יוֹתֵר לְאֵין וְאָפֶס). [וְהִתְמַשֵּׁךְ רַבְּנוּ ו"ל שִׁיתָתוֹ הַקְּדוּשָׁה] "וְכֵן בְּמִשְׁהָ רַבְּנוּ אֵינּוּ מֵיֵשֵׁב אֲצֵלִי מֵהַ שְׁכֵתוֹב בּוֹ, שֶׁהָיָה עָנּוּ מְאֹד מִכָּל הָאָדָם, אֵיךְ שִׁיף זֹאת? מֵאַחַר שֶׁכָּלֵם הָיוּ תַלְמִידָיו, אֵיךְ הָיָה עָנּוּ כְּנִגְדָם? אֲךָ צְרִיף לֹאמַר גַּם-כֵּן כְּנִ"ל, שֶׁהָיָה עָנּוּ מִכָּל הָאָדָם, שֶׁהָיָה לוֹ מִדַּת הָעֲנוּהָ שֶׁל כָּל הָאָדָם; הֵינּוּ שֶׁאֲצֵלוֹ הָיְתָה הָעֲנוּהָ שֶׁל כָּלֵם, כִּי כָּלֵם הָיוּ אֲצֵלוֹ בְּחִינַת עֲנוּהָ בְּבַחֲיַנַּת אֵין וְאָפֶס כְּנִ"ל, אֲךָ אֵת עֲצֻמוֹ הָיָה מִחְזִיק יוֹתֵר לְאֵין וְאָפֶס יוֹתֵר מִבְּחִינַת אֵין וְאָפֶס, שֶׁהָיָה מִחְזִיק אוֹתָם". וְהֵבֵן הֵיטֵב עֲמֻקּוֹת הַדְּבָקִים, כִּי עֲמֻק עֲמֻק הוּא.

[אָמַר הַמְּעַתִּיק (הוּא מוֹהֲרַנְ"ת ו"ל) נִרְאָה לְעֵנִיּוֹת דַּעְתִּי דְרָצָה לֹאמַר, כִּי הִשִּׁיג כָּל-כָּף בְּגִדְלַת הַבוּרָא יִתְבָּרַךְ, עַד אֲשֶׁר הָעֲבוּדָה שֶׁל כָּל אָדָם הָיָה אֲצֵלוֹ בְּבַחֲיַנַּת אֵין וְאָפֶס נִגְדָה לָתוֹ יִתְבָּרַךְ. וְהוּא בְּעֲצֻמוֹ, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהָיָה רַבֵּן שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל, כִּי הִשִּׁיג יוֹתֵר מִכָּלֵם, אֶף-עַל-פִּי-כֵן הָיָה מִחְזִיק אֵת עֲצֻמוֹ לְאֵין וְאָפֶס יוֹתֵר מִכָּלֵם, כִּי דִּיקָא עַל-יַדֵּי שֶׁהָיְתָה הַשְּׁגָתוֹ גְּבוּהָה כָּל-כָּף, עַל-יַדֵּי-זֶה הִשִּׁיג, שֶׁכִּפִּי מְדַרְגָתוֹ וְהַשְּׁגָתוֹ אֵין עֲבוּדָתוֹ נִחְשָׁבַת לְכָלִים נִגְדָה לָתוֹ יִתְבָּרַךְ, וְהֵבֵן].

תתמט.

אחר־כֵּן פָּנָה רַבֵּנוּ ו"ל אֶל ר' יַעֲקֹב בַּעַל מַגִּינָה וְאָמַר לוֹ, שְׂיִבְדֹק אֶת הַתְּפִלִּין שְׁלוֹ. וְתַכְּף וּמַיִד לְקַח אֶת הַתְּפִלִּין שֶׁל רַבֵּנוּ ו"ל וּפְתַחֵם וּבְדַקֵּם, וְהָיוּ כְּשָׂרִים וְיָפִים מְאֹד מְאֹד, כִּי הִיָּה מִהַכְּתָב שֶׁל הַסּוֹפֵר הַצַּדִּיק הַמְּפָרָסֵם מוֹרְנוּ הָרַב רַבִּי אֶפְרַיִם ו"ל^ל (עֵינִי לְעֵיל סִימָן סד), אֲשֶׁר

(ל) ר' אֶפְרַיִם סוֹפֵר הָיָה צַדִּיק גָּנוּז מְאֹד וְהָיָה תָּמִיד דְּבֹק בּו יִתְבָּרַךְ בְּדַבְּרוֹת נוֹרָאָה וְנִפְלְאָה מְאֹד, אֲשֶׁר שְׁלֵהֶבֶת מִמֶּשֶׁ. וְהָיָה נֶחְבֵּא אֶל הַכְּלִים, שׁוֹם בְּרִיָּה לֹא יִדְעָה מִמֶּנּוּ. וְהָיָה גֵר בַּעֲרֵה קִטְנָה, שְׂכֵלֶם הָיוּ סוֹפְרִים. וְהִתְזַיְקוּ אוֹתוֹ לְבַעַל גְּאוּנָה גְּדוֹל, חֵס וְחֵלִילָה, רַחֲמָנָא לְצַלָּן, כִּי לְקַח הִרְבָּה בַּעֲבוּר הַפְּרָשִׁיּוֹת שְׁלוֹ, וְאָף אָחַד לֹא רָצָה לְקַח אֶת פְּרָשִׁיּוֹתָיו. וְיָדוּעַ, שְׂרַבְנּוּ ו"ל הַפְּלִיג מְאֹד, שִׁיְהִיו לָנוּ תְּפִלִּין טוֹבִים מִסּוֹפֵר הַגּוֹנֵן בְּאַמַּת לְאָמְתוֹ וְלֹא מִסְתָּם סוֹפֵר. וּפַעַם אַחַת דִּבֶּר רַבֵּנוּ ו"ל עִם אֲנָשִׁי־שְׁלוֹמֵנוּ, שֵׁישׁ סוֹפֵר אָחַד, וְהוּא צַדִּיק גָּנוּז מְאֹד מְאֹד, (הִינּוּ הַסּוֹפֵר הַנ"ל). וְאָמַר, שֶׁהוּא רוֹצֵה לְנָסֵעַ אֵלָיו בַּעֲצָמוֹ וְלְקַח מִמֶּנּוּ כִּמְה זִוְגוֹת תְּפִלִּין. וְכֵן רָצָה, שְׂאֲנָשִׁי־שְׁלוֹמֵנוּ יִסְעוּ אֵלָיו וְיִקְחוּ אֶת הַתְּפִלִּין שְׁלוֹ. אֶךְ צָרִיכִין לְנָסֵעַ אֵלָיו בְּחֻקָּה, בְּאִפְסֵי שְׂלֵא יָבִין, שְׂבָאוּ אֵלָיו בְּשָׂבִיל זֶה, כְּדֵי שְׂלֵא יִהְיֶה נֶלְכָד חֵס וְחֵלִילָה בְּאִיזָה צַד גְּאוּת. וְעַל־כֵּן לֹא רָצָה רַבֵּנוּ ו"ל לְגַלוֹת בְּפִרוּשׁ מִי הוּא וְאִיפֵה גֵר. וְרָצָה רַבֵּנוּ ו"ל לְנָסֵעַ אֵלָיו בַּעֲצָמוֹ וְלְקַח מִמֶּנּוּ כִּמְה זִוְגוֹת תְּפִלִּין וְלְחַלֵּק לְאֲנָשִׁי־שְׁלוֹמֵנוּ, שִׁיִּזְכוּ כָּלֶם לְהַנִּיחַ הַתְּפִלִּין הַקְּדוּשִׁים שְׁלוֹ. אֶךְ לֹא אִסְתִּיעַ, שְׂרַבְנּוּ ו"ל יִסַּע אֵלָיו. וְכֵן לֹא אִסְתִּיעַ, שִׁיִּגְלֶה לְאֲנָשִׁי־שְׁלוֹמֵנוּ מִי הוּא. וּבַחֲזָף כֵּךְ נִסְתַּלַּק לְמַעְלָה. וְאִין אִתְּנוּ יוֹדַע עַד מְה, אִיזָה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ שֶׁל הַסּוֹפֵר הַגּוֹנֵן בְּאַמַּת הַזֶּה. (וְאֲנָשִׁי־שְׁלוֹמֵנוּ מִסְפָּרִים, כְּשִׁנְתַּנְדַּע הָרַב הַקְּדוּשׁ הַמְּגִיד מִטִּירֵהוּיֹצֵעַ מִשִּׁיחַת רַבֵּנוּ ו"ל, שְׂדַבֵּר מִהַסּוֹפֵר הַנ"ל, אִזׁ הַפְּצִיר בְּרַבֵּנוּ ו"ל, שִׁיִּגְלֶה לוֹ מִי הוּא זֶה הַסּוֹפֵר, כִּי רוֹצֵה לְקַנּוֹת לְעַצְמוֹ הַתְּפִלִּין שְׁלוֹ. וְגִלָּה לוֹ רַבֵּנוּ ו"ל וְאָמַר לוֹ, שִׁיִּאֲחֹז דְּבַר זֶה לְסוּד גְּדוֹל וְלֹא יִגְלֶה אֶת זֶה לְשׁוֹם בְּרִיָּה. וְכֵךְ אָמַר לוֹ רַבֵּנוּ ו"ל: "סַע אֶל הַעֲרֵה הַקְּטָנָה הַנ"ל וְשֵׁם תִּשְׂאֵל אִיפֵה גֵר ר' אֶפְרַיִם סוֹפֵר. וְתַדַּע, שִׁיִּרְצוּ לְדַחוֹת אוֹתָךְ בְּכָל מִינֵי דַחוּיִים, אֶךְ אִתָּה תִּרְאֶה לְהַתְעַשֵּׂשׂ". וְכֵן הָיָה, שְׂנָסַע אֶל הַעֲרֵה הַקְּטָנָה הַנ"ל. וּבֹא לְשֵׁם וְהַתְחִיל לְשֵׂאֵל אַחֲרֵי ר' אֶפְרַיִם סוֹפֵר, אִיפֵה הוּא גֵר. זֶה אוֹמַר לוֹ, שְׂאִינוּ יוֹדַע, וְזֶה מִתְחִיל לוֹמַר לוֹ, לְמָה לְכֶם לְלַכֵּת אֵלָיו, יֵשׁ סוֹפְרִים יוֹתֵר טוֹבִים מִמֶּנּוּ, וְזֶה אוֹמַר לוֹ, שֶׁהוּא קָל וּבַעַל גְּאוּנָה וְכוּ'. וְכָל אָחַד דַּחָה אוֹתוֹ, וְלֹא רָצוּ לוֹמַר לוֹ. אֶף־עַל־פִּי־כֵן הוּא הַתְעַשֵּׂשׂ, עַד שְׂמַצָּא אָחַד, שְׂהָרָאָה לוֹ אֶת הַדְּרָךְ. וּבֹא עַד סוֹף הַעֲרֵה, וְשֵׁם בְּבֵית חֲצִי תְּרוּב בְּמִרְתָּף, שְׂצָרִיף לְרִדַּת כִּמְה מְדַרְגוֹת, שֵׁם הוּא גֵר. וְיִרַד הָרַב הַקְּדוּשׁ הַמְּגִיד מִטִּירֵהוּיֹצֵעַ אֶת הַמְּדַרְגוֹת וְנִפְקַע עַל הַדְּלַת, וְשׁוֹם בְּרִיָּה לֹא עָנְתָה. וְהִיתָה הַדְּלַת קָצַת פְּתוּחָה. וּכְשִׂרְאָה הָרַב הַקְּדוּשׁ הַמְּגִיד מִטִּירֵהוּיֹצֵעַ, שְׂאָף אָחַד אִינוּ בֹא, אִזִּי נִכְנַס אֶל תוֹךְ הַתְּדָר וְנִפְקַע עַל הַשְּׂלִטָּן קָצַת. וּפְתָאֵם יִצָּא אָדָם מִהַתְּדָר הַשְּׁנַי עִם פְּנָיו אֶל הַקִּיר וְאֲחֻרָיו אֶל הַמְּגִיד וְשׁוֹאֵל: "מְה רוֹצֵה יְהוּדִי?" וְהַשִּׁיב לוֹ הַמְּגִיד: "אֲנִי רוֹצֵה זִוְג תְּפִלִּין!" וְהַתְחִיל ר' אֶפְרַיִם לְדַחוֹתוֹ: "לְמָה הַצָּרְכָתֶם לְבוֹא אֵלַי? הֵאֵם אִין עוֹד סוֹפְרִים בְּעִיר, שֶׁהַצָּרְכָתֶם לְבוֹא עַד

הַכָּתָב שֶׁלוֹ מִתְקַיֵּם בְּיוֹתֵר וְנִרְאָה כְּחֹדֶשׁ מִמַּשׁ כְּמִפְרָסֵם דְּבַר זֶה בְּעוֹלָם. וְאָמַר רַבְּנֵנוּ ז"ל: "שְׁבֻשְׁעָה שְׁסָפְרוּ לוֹ, כִּי הֵרֵב הַקְדוּשׁ מִבְּרִדִּיטְשׁוּב נִסְעָה עַל הַדְרָה, אֲזַי כָּל הַלִּילָה לֹא הָיִיתִי יָכוֹל לִישׁוֹן מִזֶּה, וְעָבַר עַל מַחְשְׁבֹתַי דְּבַר זֶה, כִּי בְּאֵמֶת אָף שְׁאִמְרָתִי, שְׂאִינִי מִחֲזִיק מֵהֶם, הֵינּוּ מִהַמְּפָרְסָמִים (עֵינַי לְעֵיל סִימָן תַּחֲמַח) — אָף-עַל-פִּי-כֵן הֵרֵב הַקְדוּשׁ מִבְּרִדִּיטְשׁוּב הוּא גָדוֹל בְּעֵינַי מְאֹד. וּכְשֶׁגְדוֹל וּמְפָרְסֵם כְּזֶה הוּא הוֹלֵךְ וּמִסְתּוֹבֵב, זֶה בְּחִינַת פָּגַם הַהֲתַפְּאָרוֹת, חֵס וְחִלְלָה, כְּבִיכּוֹל, כִּי יִשְׂרָאֵל הֵם הַתַּפְּאָרוֹת שֶׁל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וְהַגְדוֹל שְׁבִישְׂרָאֵל הוּא עֹקֵר הַהֲתַפְּאָרוֹת, כִּי הוּא חָשׁוּב וּמְפָאָר בִּישְׂרָאֵל, וְכִשֶּׁהוּא יוֹשֵׁב בְּבֵיתוֹ, אֲזַי הוּא בְּחִינַת (יִשְׁעִיָּה מִד, יג) 'כְּתַפְּאֶרֶת אָדָם לְשִׁבְתָּ בֵּית'; הֵינּוּ שְׁבֻחֵינַת הַהֲתַפְּאָרוֹת הוּא יוֹשֵׁב בְּבֵיתוֹ בְּחִינַת הַבְּתִים שֶׁל הַתַּפְּלִין. אֲכַל כִּשֶּׁהוּא נִסְעָה וְסוֹבֵב וּמִתְבַּהֵּה בֵּין הַחַיִּים,

---

פה? והשיב לו המגיד: "אף-על-פי-כן אני רוצה הפרשיות שלכם דייקא!" והתחיל שוב ר' אפרים לדחותו: "האם אינך יודע, כי הפרשיות של כל הסופרים עולות רק שני זהובים או שלשה, והפרשיות שלי עולות עשרה זהובים!" והשיב המגיד: "אף-על-פי-כן אני רוצה דייקא שלכם!" ענה ואמר ר' אפרים: "אחר שלשה ימים תחזור לכאן ותביאו עמכם עשרה זהובים ותקבלו את הפרשיות!" ויחזר אל חדרו בלי אפילו להסתפל בפני המגיד, (כי דבר כל הזמן עם פניו אל הקיר). אחרי שלשה ימים חזר הרב הקדוש המגיד מטירקוויצ'ע. ועוד פעם דפק על הדלת, ושום ברֵיה לא ענתה, והיתה הדלת קצת פתוחה, ונכנס ודפק על השלחן קצת. ויצא עוד פעם ר' אפרים סופר מהחדר השני עם פניו אל הקיר ואחוריו אל המגיד ושאל: "האם הבאתם העשרה זהובים?" והשיב: "הן!" "בבקשה הניחו את זה על השלחן!" והוא חזר ונכנס לחדרו והוציא את הפרשיות והלך עד השלחן כשפניו אל הקיר ואחוריו אל המגיד, ושם את הפרשיות על השלחן. ותכף ומיד נכנס חזרה אל חדרו, כשהוא לא ראה פני המגיד. והיה הדבר לפלא. ולקח המגיד את הפרשיות וחזר ונסע אל רבנו ז"ל. וכשבא אל רבנו ז"ל, הקדימו רבנו ז"ל על הפתח ולקח בידו הקדושה את הפרשיות ונישקם ושקם על לבו ואמר: "אלו פרשיות יקרות הן, וואס פאר א טייערע פרשיות איז דאס!" והפליג מאד מאד בשבחם. ואחר הסתלקות רבנו ז"ל ספר זאת המגיד. ואז כבר לא היה חי גם ר' אפרים ז"ל, כי נסתלק תכף ומיד אחר הסתלקות רבנו ז"ל. ואנשי-שלומו מוספרים, שגם ר' נתן ידע מהסופר הזה, רק יען שנסע פעם אחת עם רבנו ז"ל על הדרך, ולא היו לרבנו ז"ל אז הטלית ותפלין שלו, והשתמש עם הטלית ותפלין של ר' נתן — אז כבר לא רצה בתפלין אחרים, והיתה לו מזה חיות כל ימי חייו, שרבנו ז"ל לבש הטלית ותפלין שלו.

כי על הדרך האדם מתבזה [כמוכא ברש"י על פסוק: 'ואעשה לגוי גדול' (בראשית יב, ב), לפי שהדרך גורמת לשלשה דברים וכו'] וממעטת את השם וכו', עי' שם]. בפרט איש כזה, שיש לו בזיונות, בודאי לפי ערך כבודו וגדלו, שלפעמים אין נותנין לו כבוד פראוי לו לפי כבוד התורה שלו, ולפעמים יש לו אלו בזיונות בענין קבלת הממון, שאינו פראוי לפי כבודו וכיוצא. מאחר שבחינת ההתפארות נפגם ונתבזה ויוצא מן הבתים, על-כן יש חשש על התפלין, שהם בחינת התפארות פיזוע, כי הם נקראים פאר, כמו שאמרו חז"ל (ברכות יא.). ועל-כן צוה לבדק את התפלין שלו לראות, אם לא נפגמו על-ידי טלטול של הצדיק הזה^מ.

תתנ.

אחר-כך התחיל רבנו ז"ל לדבר מגדלתו ומגדלת מעלת אלו הזוכים להיות מקרבי' אליו, ענה ואמר: "מעלת אלו המקרבי' אלי אין לשער ולספר כלל, אף שכבר נתפשטו דבורים כאלו בין העולם, שהם מתפארי' גם-כן בדבורים כאלו. אבל באמת המקרבי' שלי, ההתקרבות לבד הוא דבר גדול מאד, כי אף-על-פי שהוא בעצמו דהינו המקרב, אינו כלום ואינו מתנהג בדרך ישר פראוי, אף-על-פי-כן מאחר שהוא בתוך אנשים כאלו, שהם מקרבים לצדיק דקדשה כזה — זה בעצמו מועיל לו מאד, ובמשך הזמן יתעורר גם-כן ויחזור בתשובה. ראו בעיניכם, כי אתם זוכים לשמע דברים כאלו! ואפלו אם אינכם שומעים ומבינים החדוש, רק אתם זוכים לעמד כאן בעת שנתחדש חדוש כזה, גם בן אשרי לכם! מכל-שכן

(ז) ויש לומר על-פי מאמרם ז"ל (ברכות ו.): הני תפלין דמרי עלמא. מה פתיב בהו? אמר לו (דברי-הימים-א יז, כא): "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ". כי הקדוש-ברוך הוא משתבח בשבחייהו דישראל, עי' שם. נמצא, שבתפלין של הקדוש-ברוך הוא כתוב שבח ופאר ישראל. וידוע, כי הצדיק הקדוש מברדיטשוב היתה דרכו תמיד רק למצא שבח ופאר בישראל. ועל-כן באתרעותא דלתמא, איתער דלעילא, שגעשה בעצמו בחינת התפלין של הקדוש-ברוך הוא ככיכול, ועל-כן כשהלך בגולה ונתבזה, הרי זה פגם התפלין וכו', ועל-כן בודק רבנו ז"ל את התפלין שלו, כי הוא היה נקלל לגמרי בו

כְּשֶׁזֹכֵינ לְשִׁמְעַ וְלִהְבִּין אֶת הַחֲדוּשׁ שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ. וְאִין צָרִיךְ לֹמַר, אִם זֹכֵינ לְשִׁמְעַ חֲדוּשׁ כְּזֶה פַּעַם אַחַת בְּשָׁנָה. וְאִפְלוּ אִם לֹא הֵייתֶם זֹכִים לְשִׁמְעַ חֲדוּשׁ כְּזֶה רַק פַּעַם אַחַת בְּשָׁנָה, גַּם כֵּן דֵּי לָכֶם! כִּי אֲלֵמָּל לֹא בְּאַתֶּם לְעֵלְמָא אֲלֵא לְמִשְׁמַע דָּא דֵּי! (כְּמוֹכָא בְּזִהַר הַקְּדוּשׁ הַלְשׁוֹן הַזֶּה בְּשַׁעֲהַ שְׁרַשְׁבִּי גְלָהּ אֵיזָה סוּד, הִיָּה רְגִיל בְּלְשׁוֹן הַזֶּה: אֲלֵמָּל לֹא בְּאַתֶּם לְעֵלְמָא וְכוּ'). (מִפְּלִ-שְׁכֵן וְכַל-שְׁכֵן שְׁאֲנוּ זֹכֵינ לְשִׁמְעַ כְּמָה וְכְמָה פַּעַמִּים בְּשָׁנָה חֲדוּשִׁים נִפְלְאִים וְנוֹרְאִים אֲשֶׁר לֹא נִשְׁמְעוּ מֵעוֹלָם וְכוּ'). וְאַחַר-כֵּן פָּנָה רַבְּנוּ ז"ל וְאָמַר לְר' נִתָּן מַעֲנִין הַתְּפִלִּין, שְׁבִשְׁבִיל שְׁהֵרַב הַקְּדוּשׁ מִבְּרִדִּיטְשׁוּב נֹסַע וּמְטִלְטֵל, הוּא צָרִיךְ לְבַדֵּק אֶת הַתְּפִלִּין שְׁלוֹ. וְאָמַר רַבְּנוּ ז"ל, שְׁגַם בְּגִי-אָדָם הַשׁוֹמְעִים הַתּוֹרָה שֶׁל הַצְּדִיק הָאֵמֶת וְאִינֶם מְבִינִים אוֹתָהּ, לְעֵתִיד בְּעוֹלָם הֵבֵא יְבִינוּ, כִּי הָעֶקֶר בַּתּוֹרָה שְׁלוּ הִיא לְנִשְׁמוֹת שְׁלָנוּ, שְׁפִשְׁנָבוּא לְעוֹלָם הֵבֵא, תְּהֵינָה הַנִּשְׁמוֹת שְׁלָנוּ בְּקִיאוֹת בְּאוֹתָן הַתּוֹרוֹת הַגְּבוּהוֹת מְאֹד]. וְאַחַר-כֵּן נִכְנַס רַבְּנוּ ז"ל מְשִׁיחָה זֹו אֶל שִׁיחַת הַתְּחִזְקוֹת וְאָמַר: "אִפְלוּ כְּשֶׁמִּנְחִים בְּשִׁפְלוֹת גְּדוּלָה מְאֹד, אֶף-עַל-פִּי-כֵן צָעָקָה בְּעֵלְמָא שְׁנוֹתֵינִן, אֶף-עַל-פִּי שְׁגַם זֶה תִּכְף וּמִיד נִפְסַק, גַּם זֶה אִינוּ נֹאבְד. וְאִפְלוּ הַצָּעָקָה מִבְּטָן שְׂאוֹל, גַּם כֵּן אֵינָה נֹאבְדַת. וְכִמוּ שְׂאִיתָא בְּזִהַר הַקְּדוּשׁ: 'בְּשׂוֹא גְלִיו אֶתָּה תִּשְׁבַּחֶם' (תְּהִלִּים פט, י), שְׁמָה שְׁהָאָדָם מְנִשָּׂא עֲצָמוּ וּמִמְשִׁיךְ עֲצָמוּ לְאִיזוּ מִדְּרָגָה, אֶף-עַל-פִּי שְׂאִינוּ מַגִּיעַ אֵלֵיָּהּ, זֶה בְּעֲצָמוּ, שֶׁהוּא מִתְּנַגֵּעַ וְרוֹדֵף לְהַשִּׁיג וּלְגַלוֹת וּלְתַפֵּס אִיזוּ קִדְשָׁהּ, הִיא שְׁבַחֲהָ דִילֵיהּ וְיִקְרָא דִילֵיהּ י". [וְעַל-כֵּן גַּם בְּעוֹלָם הַזֶּה צָרִיךְ לְקַיֵּם בְּפִשְׁיטוֹת עַל-כָּל-פְּנִים כָּל הַתּוֹרוֹת וְהַגְּלוּיִים, שֶׁהוּא מְגַלָּה וְכוּ', לְהַרְגִיל עֲצָמוּ לִילֵךְ עִם כָּל שִׁיחָה וְתוֹרָה וְהַנְּהַגָּה, שְׁגֵלָה לָנוּ, בְּתַמִּימוֹת וּבְפִשְׁיטוֹת גְּמוּרָה, עַד שְׁבִמְשִׁךְ הַזְּמַן יַעֲבֹר וְיִתְנַהֵג עִם כָּל מָה שְׁגֵלָה. וְהָעֶקֶר לְבַל יִהְיֶה מְבַהֵל וּמְבַלְבֵּל, שְׁלֹא יִרְצֶה לְחַטֵּף הַכָּל בְּבַת אַחַת, רַק צָרִיךְ לְהַתְּנַהֵג בְּנִחַת וּבְהַרְדָּגָה מְעַט מְעַט — וְעַל-יְדֵי-זֶה בְּעֲצָמוּ יֻכַּל לְזַכּוֹת לְמָה שְׂיִזְכָּה, עַד שְׂיִזְכָּה לְקַיֵּם הַכָּל, וְיִהְיֶה נִכְנַס בְּשָׁלוֹם וְיֵצֵא בְּשָׁלוֹם,

יְתַבְרַךְ וְכוּ' וְדו"ק.

(ג) זֶה הַשְּׁבַח שְׁלוּ וְהַכְּבוֹד שְׁלוּ.

וְעֵיל בָּלֵא בְרִס וְכוּ'. אֲשֶׁר־יִמְטֶה אָזְנוֹ וְדַעְתּוֹ אֶל דְּבָרָיו הַקְּדוּשִׁים,
הַקְּלִים וְהַנְּעִימִים לַעֲשׂוֹתָם! וְאֵז יִזְכֶּה לְמָה שְׂיִזְכֶּה בְּזֶה הָעוֹלָם, עֵין
לֹא רָאֶתָּה וְכוּ'!].

תתנא.

חֲצִי אֱלוֹל: בָּא ר' יוֹדִיל אֶל רַבְּנֵנוּ וְ"ל לְהִיּוֹת כְּכֹר אֲצִלוּ עַל
רֵאש־הַשָּׁנָה. וְהִיְתָה דְרַכּוֹ לְהַפְּנִס בְּכָל יוֹם אֶל רַבְּנֵנוּ וְ"ל וּלְדַבֵּר עִמּוֹ.
וְרַבְּנֵנוּ וְ"ל דְּבַר עִמּוֹ הִרְבֵּה כְּדַרְכּוֹ וְגִלָּה לּוֹ רַבְּנֵנוּ וְ"ל עֲנִינִים נוֹרְאִים
כְּפִי מְדַרְגָּתוֹ, (כִּי רַבְּנֵנוּ וְ"ל דְּבַר עִם כָּל אֶחָד מִמְּקַרְבָּיו בְּאִפְּן אַחַר,
כָּל אֶחָד וְאֶחָד כְּפִי דַעְתּוֹ וְכְפִי מְדַרְגָּתוֹ. וְזֶה הָרַב ר' יוֹדִיל הֵיךְ
מִתְלַמְּדֵי הַמְּבַהֲקִים בְּיוֹתֵר, כִּי הֵיךְ בַּעַל מְדַרְגָּה גְּדוֹל, וְהֵיךְ לּוֹ מִתְּ
וְלֵב רַחֵב בְּעַבּוּדַת־הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ (עֵין לְעִיל סִימָן קכד). וּפְעַם אַחַת סִפֵּר
לוֹ רַבְּנֵנוּ וְ"ל מִמָּה שְׁעָבַר עָלָיו בְּעִיר לְעַמְבָּעֵרָג, וְאִיךְ שָׁבָא אֵלָיו הָרַב
הַקְּדוּשׁ ר' צְבִי אַרְיָה מְאֲלִיק (עֵין לְעִיל סִימָן תשנד) לְבַקְרוֹ. וְיִצְאוּ לַחוּץ
וְנִסְעוּ יַחְדָּו אֶל אֵיזָה יַעַר מַחוּץ לְעִיר וְדַבְּרוּ אֵז יַחַד מִכָּל הַצְּדִיקִים,
וּמָה הִיְתָה עַבּוּדָתָם. וְנִשָּׂא רַבְּנֵנוּ וְ"ל עֵינָיו לְמַעְלָה וְסִיִּים לְהָרַב
הַקְּדוּשׁ ר' צְבִי אַרְיָה מְאֲלִיק: "אֲבָל מָה הוּא הָעֲנָן שְׁלִי, זֶה אֵינּוּ
יודֵעַ שׁוֹם אָדָם?" וְכוּזוֹ הַלְשׁוֹן אָמַר לוֹ: "אֲבָעֵר וְאוּס מִיִּין זַאךְ אֵיזו,
דָּאס ווייסט קיינער נִיט!" אַחַר־כֵּן הִמְשִׁיךְ רַבְּנֵנוּ וְ"ל בְּשִׂיחָתוֹ
הַקְּדוּשָׁה עִם ר' יוֹדִיל וְאָמַר לוֹ: "אַסְפֵּר לָךְ מַה־יִּהְיֶה הַחֹלְאָת שְׁלִי וְכוּ'"
וְגִלָּה לוֹ קֶצֶת רְמִזִּים וְרֵאש־יִפְרָקִים מִהַתּוֹרָה, שְׁאָמַר אַחַר־כֵּן
בְּרֵאש־הַשָּׁנָה (עֵין לְקָמָן סִימָן תתנו). וְסִיִּים רַבְּנֵנוּ וְ"ל: "זְכוּת אָבוֹת לֹא
תִסְפִּיק לִי עַל רְפוּאוֹת הַחֹלְאָת שְׁלִי, רַק בְּדַבֵּר אֶחָד בְּטַחְתִּי קֶצֶת,
עַל שְׁכַמָּה אֲנִשִׁים הַחֲזֵרְתִּי אוֹתָם לְמוֹטֵב וְהִבְאֵתִי אוֹתָם לְמְדַרְגּוֹת
גְּדוֹלוֹת בְּעַבּוּדַת־הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ". עֲנָה וְאָמַר ר' יוֹדִיל: "אַמַּת הַדְּבָר,
כִּי דַעְתִּי, שְׁהָרַב ר' נִתָּן בְּנֻדָּאֵי יִהְיֶה צְדִיק, (שְׁקוֹרִין גּוֹטְעֵר יוֹד)!"
הִשִּׁיב לוֹ רַבְּנֵנוּ וְ"ל: "מָה שְׂאֵתָּה אוֹמֵר, שְׁבֻדָּאֵי יִהְיֶה צְדִיק, (אֵז עַר

וְעַט זַיִן אַ גּוֹטְעֵר יוּד), אַנִּי אֹמֵר לָךְ, שֶׁהוּא כָּבֵד עֲכָשׁוּ צְדִיק, (עַר אִיז שׁוִין אַ גּוֹטְעֵר יוּד)!"

תתנב.

וְלֹאט לֹאט קִדָּם רֵאש־הַשָּׁנָה הִתְחִילוּ לְבוֹא אֵלָיו אַנְשֵׁי־שְׁלוֹמְנוּ מִהֶרְבֵּה מְקוֹמוֹת. וְהֶרְבֵּה סִפְרוּ לְרַבְּנוּ ז"ל, שֶׁהֵם סוֹבְלֵי חֲלָאִים, רַחֲמָנָא לְצִלָּן; זֶה יֵשׁ לוֹ מְחֹשׁ כְּזֶה, וְזֶה יֵשׁ לוֹ מַחְלָה כְּזוֹ וְכוּ'. וְכֵן הֶרְבֵּה דִּבְרוּ לְרַבְּנוּ ז"ל, שֶׁיֵּשׁ לָהֶם בְּלִבּוֹלֵי אַמוּנָה וְכוּ'. וְכֵן סִפְרוּ לְרַבְּנוּ ז"ל, שֶׁהֵן דִּבְרַי עַל ר' נִתָּן וְר' נִפְתָּלִי, וְיִקְרָאם מְגַנֵּי אֶרֶץ, (כִּי הֵם מְגַנִּים עַל רַבְּנוּ ז"ל), הֵינּוּ כְּמוֹ הַמְּגַנֵּי אֶרֶץ הֵם סְבִיב הַמְּחַבְּר בְּשִׁלְחֹן עֲרוּף, כְּמוֹ־כֵן אֱלוֹ הַשָּׁנִי תַלְמִידִים הֵם שׁוֹמְרִים עָלָיו. וְזֶה סְבִיב, עַל שֶׁהִתְנַעְדוּ עִמּוֹ יַחַד בְּקִיץ תַּקְס"ו אֲצֵל הָרֵב הַקְּדוֹשׁ מִבְּרִדִּיטְשׁוֹב (עֵין לְעֵיל סִימָן תרו), שֶׁשָּׁמְרוּ, שְׁלֹא יוֹצִיא שֵׁם רַע עַל רַבְּנוּ ז"ל. וְעוֹד הָיוּ אִזּוֹ כְּמָה עוֹנִינִים, וְאַחֲרֵי־כֵן הָיָה נִכְלָל הַכֹּל בְּהַתּוֹרָה, שֶׁאָמַר בְּרֵאש־הַשָּׁנָה, (עֵין בְּפָנִים הַתּוֹרָה וְתַבִּין).

תתנג.

וְאִזּוֹ בְּאוֹתָם הַיָּמִים חָלְתָה אֶדְל, בַּת רַבְּנוּ ז"ל, מְאֹד. וְרַבְּנוּ ז"ל, הָיָה לוֹ צַעַר גָּדוֹל מְזֶה עַד מְאֹד, וּבִקֵּר אוֹתָהּ כְּמָה פְּעָמִים בַּיּוֹם. וּפְעַם נִכְנַס אֲצֵלָה וְרָאָה, אֵיךְ שֶׁמְתַגַּבְּרַת הַמַּחְלָה, רַחֲמָנָא לְצִלָּן, וְאִזּוֹ יָשָׁב שֵׁם רַבְּנוּ ז"ל בְּצַעַר גָּדוֹל. וּמְרַב צַעְרוֹ גִּרְדָם. וּבָא אֵלָיו הַבְּעַל־שֵׁם־טוֹב הַקְּדוֹשׁ וְאָמַר לוֹ: "עַל מָה אַתָּה כֹּל־כֵּן בְּצַעַר?" וְהָשִׁיב לוֹ רַבְּנוּ ז"ל: "הֲלֹא בַּתִּי, כֹּל־כֵּן חוֹלָה!" וְהָשִׁיב לוֹ הַבְּעַל־שֵׁם־טוֹב הַקְּדוֹשׁ: "כְּתִיב (תְּהִלִּים יח, נא): 'מִגְדִּיל יְשׁוּעוֹת מִלְּכוֹ וְעֹשֶׂה חֶסֶד לְמַשִּׁיחוֹ לְדוֹד וּלְזָרְעוֹ עַד עוֹלָם'. יֵשׁ לוֹמַר הַפְּרוֹשׁ כֵּן: 'מִגְדִּיל יְשׁוּעוֹת מִלְּכוֹ, וּמֵאֵן מַלְכֵי רַבָּנָן, וְעֹשֶׂה חֶסֶד לְמַשִּׁיחוֹ, לְמִי שֶׁמַּשִּׁיחַ וּמְסַפֵּר מֵהֶם, לְדוֹד וּלְזָרְעוֹ עַד עוֹלָם, זֶה סוֹבֵב עֲלֵיכֶם, שֶׁאַתֶּם יוֹצְאֵי חֲלָצִיכֶם מִזֶּרַע דָּוִד". וְהִקִּיץ רַבְּנוּ ז"ל וְאָמַר לְבַתּוֹ אֶדְל: "כְּשֶׁהֵייתִי בְּעִיר אוֹסְטְרֵיָה (פְּנ"ל בְּסִימָן תרנח). וְשֵׁם סִפְרוּ לִי,

שֵׁשׁ בְּעִרְם פְּנָקס יִשָּׁן נוֹשֵׁן מִזְמַן הַגָּאוֹן הַאֲלָקִי הַמְהַרְשָׁ"א ו"ל, וְנִכְתַּב שָׁם כָּל מַה שֶּׁנֶּאֱרַע עִם הַמְהַרְשָׁ"א ו"ל. וְהָיָה הַפְּנָקס נִכְתַּב בְּאֶפֶן פְּזָה אֲשֶׁר בְּכָל דָּף הָיָה כְּתוּב שָׁם סְפוּר אַחַר מִמְנוּ. וּמִי שֶׁהָיָה רוֹצֵה לְקִרְוֹת אֵיזָה דָּף, (שֶׁהוּא סְפוּר אַחַד), הָיָה צָרִיךְ לְשַׁלֵּם זֶהוּב אַחַד (א גִּילְדֵעֵן). וְנִתְחַי לָהֶם שְׁלֹשָׁה זְהוּבִים, וּפְתָחוּ לִי אֶת הַפְּנָקס בְּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת, וְאֵלוּ הַסְּפוּרִים שֶׁקְּרָאתִי בָּהֶם:

סְפוּר רֵאשׁוֹן

הַמְהַרְשָׁ"א ו"ל, קָדַם שֶׁהָיָה רַב בְּעִיר אוֹסְטְרִיָּה, הָיָה רַב בְּאִיזוֹ קַהֲלָה קָטָנָה וְהָיָה יוֹשֵׁב וְלוֹמֵד עִם בְּנֵי הַיְשִׁיבָה שְׁלוֹף כָּל הַיּוֹם כְּלוּ, וְהָיָה אִזְ שָׁם רַב הָרֵאשִׁי עַל כָּל הָעִירוֹת וְהַקְּהֵלוֹת וְהָיָה נִקְרָא הָרַב דְּמַדִּינָה, וְכָל הַרְבָּנִים הָיוּ כְּפוּפִים תַּחְתָּיו. וְהָיוּ מְכַרְחִים כָּל הַרְבָּנִים שֶׁל הַקְּהֵלוֹת לְבוֹא לְפָנָיו הָרַב דְּמַדִּינָה לְקַבֵּל פְּנָיו וְלִטֵּל מִמְנוּ רִשׁוֹת. אַךְ הָרַב הַמְהַרְשָׁ"א ו"ל הוּא לֹא בָּא אֵלָיו אִף פַּעַם, רַק הָיָה תְּמִיד יוֹשֵׁב וְלוֹמֵד בְּהַתְמַדָּה רַבָּה. וְהָרַב דְּמַדִּינָה הָיָה דֵּן אוֹתוֹ לְכַף זְכוּת, כִּי יֵצֵא שְׂמוֹ בְּכָל הָעִירוֹת, שֶׁהָרַב הַמְהַרְשָׁ"א ו"ל הוּא לוֹמֵד בְּהַתְמַדָּה רַבָּה, וְלֹא פָּסִיק פּוּמִיָּה מִגְרָסָא. וְעַל-כֵּן מִחֲמַת שֶׁהוּא טְרוּד בְּלַמּוּדוֹ, לְכֵן אֵינוֹ בָּא אֵלַי (כֶּף חֲשַׁב הָרַב דְּמַדִּינָה). וְנִתְיָשֵׁב, שֶׁהוּא יִסַּע אֶל מְקוֹם הַמְהַרְשָׁ"א ו"ל. וּבָּא לְשָׁם, וַיִּחְרְדוּ כָּל אַנְשֵׁי-הָעִיר לְקַרְאָתוֹ פְּנֵהוּ, וּבָאוּ כָּלָם לְקַבֵּל פְּנָיו. וְהָרַב הַמְהַרְשָׁ"א לֹא רָצָה לְצֵאת פְּנֵהוּ וְלְקַבֵּל פְּנָיו. אַךְ-עַל-פִּי-כֵן גַּם אִזְ דֵּן אוֹתוֹ הָרַב דְּמַדִּינָה לְכַף זְכוּת וְתִלָּה דְבָר זֶה בְּבִטּוֹל תּוֹרָה, שְׂאִינוֹ רוֹצֵה לְבִטֵּל מִלַּמּוּדוֹ. וְנִתְיָשֵׁב, שֶׁהוּא יֵלֵךְ אֶל בֵּית מְדֻרְשׁוֹ. וְהֵלֵךְ הָרַב דְּמַדִּינָה אֶל בֵּית הַמְדֻרְשׁ, וְהַמְהַרְשָׁ"א ו"ל לֹא קָם וְלֹא זָז מִמְקוֹמוֹ וְלֹא הִפְסִיק לְרַגַע בְּלַמּוּדוֹ, וּמְכַל שְׁפָן שְׁלֹא נָתַן לוֹ שְׁלוֹם פְּלָל, אַךְ-עַל-פִּי-כֵן דָּנוּ הָרַב דְּמַדִּינָה לְכַף זְכוּת וְאָמַר בְּלָבוֹ: אוֹלִי גַם זֶה מִחֲמַת שְׂאִינוֹ רוֹצֵה לְפָסֵק פּוּמִיָּה מִגְרָסָא. בְּתוֹךְ כֶּף שֶׁהוּא חוֹשֵׁב כֶּף, נִכְנַס לְבֵית-הַמְדֻרְשׁ בְּחֹר אַחַד יְפֵה עֵינָיִם וְטוֹב-רָאִי, וּמִיד חָרַד הַמְהַרְשָׁ"א לְקַרְאָתוֹ וְקָם

מִלְפָּנָיו מְלֵא קוֹמָתוֹ וְחָלַק לוֹ כְּבוֹד גָּדוֹל וְדָבַר עִמּוֹ הַרְבֵּה מְאֹד. אָז קָצַף הָרַב דְּמִדְּיָנָה מְאֹד עַל הַמַּהְרָשׁ"א וְכַעַס עָלָיו בְּכַעַס גָּדוֹל וְהִתְחִיל לְבַזּוֹת אוֹתוֹ מְאֹד מְאֹד כְּאֶחָד הַרִיקִים, וְכֵן צָעַק עָלָיו וְאָמַר: — "בְּתַחֲלָה, כְּשֶׁלֹּא בָאתֶם אֵלַי לְמִקְוָמִי, דִּנְתִּי אֶתְכֶם לְכַף זְכוּת וְתִלְיִתִּי בְּבִטּוֹל תּוֹרָה. אַחֲר־כֵּן, כְּשֶׁבָאתִי לְמִקְוָמְכֶם, וְלֹא בָאתֶם אֵלַי, דִּנְתִּי אֶתְכֶם גַּם-כֵּן לְכַף זְכוּת וְתִלְיִתִּי גַם-כֵּן בְּבִטּוֹל תּוֹרָה. אַחֲר־כֵּן, כְּשֶׁבָאתִי לְבֵית-הַכְּנֶסֶת, וְלֹא נִתַּתֶּם לִי שְׁלוֹם, גַּם-כֵּן דִּנְתִּי אֶתְכֶם לְכַף זְכוּת וְתִלְיִתִּי זֹאת שׁוֹב בְּבִטּוֹל תּוֹרָה, שְׂאִין אַתֶּם רוֹצִים לְהַפְסִיק מִן הַתּוֹרָה כְּלָל, עַכְשָׁו אֲנִי רוֹאֶה, שֶׁשָּׁקֵר הוּא, כִּי הֲלֹא אֵת הַבְּחֹר כְּבַדְתֶּם מְאֹד וְדַבַּרְתֶּם עִמּוֹ הַרְבֵּה בְּאִמְצַע הַלְמוּד". וְכַעַס הָרַב דְּמִדְּיָנָה עָלָיו מְאֹד, וְחִמְתּוֹ בְּעֵרָה בּוֹ, וְלֹא הָיָה יְכוֹל לְהַשְׁקִיט כְּעַס. עָנָה וְאָמַר לוֹ הַמַּהְרָשׁ"א ו"ל: "דְּעוּ לְכֶם, אֵל תְּכַעְסוּ עָלַי, כִּי עַם הַבְּחֹר הַזֶּה הָיָה לִי עֲנִיָּן אַחֲרֵי לְגַמְרִי, וְתִרְאוּ לְאוֹת וְלִמּוֹפֶת, שֶׁבְּעוֹד שְׁתֵּי שָׁעוֹת יִהְרַג הַבְּחֹר הַזֶּה". וְלֹא רָצָה הָרַב דְּמִדְּיָנָה לְהֶאֱמִין וְלִקַּח אֵת הַבְּחֹר וְהִלָּךְ עִמּוֹ הֵנָּה וְהֵנָּה וְדָבַר עִמּוֹ הַרְבֵּה וְשָׁמַר עָלָיו מְאֹד לְבַל יִגְיַחְנוּ לְהִתְעַלֵּם מִן עֵינָיו, לְמַעַן שְׂיֻכַּל לְהַכְחִישׁ דְּבָרֵי הַמַּהְרָשׁ"א ו"ל. וַיְהִי מִיַּדִּי עֲבָרָם בְּעִיר וְחִלָּף וְחִלָּף אֶצְלָם אֵיזָה אֲדוֹן, וְהָיָה מוֹשֵׁף בְּקִנְיָה שְׂרָפָה לְפִי תִמּוֹ לִירוֹת בְּאֵיזָה עוֹף וְכִיּוֹצֵא כְּדַרְכֶּם, אָף הֵחֵץ נִכְנַס בְּלֵב הַבְּחֹר, וַנִּהְרַג בְּדִיוֹק בְּגִמְרֵי הַשְּׁתֵּי שָׁעוֹת כְּדַבְּרֵי הַמַּהְרָשׁ"א ו"ל, לֹא נָפַל דְּבַר. וְתַכֵּף וּמִידֵךְ רַץ הָרַב דְּמִדְּיָנָה וּבָא אֶל הַמַּהְרָשׁ"א ו"ל. וְאָמַר לוֹ הַמַּהְרָשׁ"א ו"ל: "הוּי! הוּי! מָה עָשִׂיתָ? וְרֹאֶה מָה גִרְמַתָּ וְכוּי? בְּסִמּוֹךְ יְבִיאוּ לְכָאן הַרוּג אֶחָד, וְאַתָּה חִיָּב בְּדַבְּרִי". וְעַמַּד מִשְׁתוֹמֵם, וְאַרְכְּבוּתִיָּה דָּא לְדָא נִקְשָׁן מְרַב פַּחַד וְאִימָה. בְּתוֹךְ שֶׁהֵם מְדַבְּרִים, נִעֲשֶׂה רַעַשׁ בְּעִיר, שֶׁהִבִּיאוּ הַרוּג אֶחָד. אָז שָׁאל הָרַב דְּמִדְּיָנָה בְּרַב פַּחַד וְאִימָה אֵת הַמַּהְרָשׁ"א ו"ל: "מָה זֹאת?" וְהָשִׁיב לוֹ הַמַּהְרָשׁ"א ו"ל וְגִלָּה לוֹ אֵת כָּל הָעֲנִיָּן: "הָיִית שְׂזָה הַבְּחֹר הָיָה גְּלִגּוֹל אַחְאָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, וּמִחֲמַת זֶה חָלַק לוֹ כְּבוֹד כָּל-כֵּף. וּמִחֲמַת שְׁאֲחָאָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל נִהְרַג, הָיָה מְכָרַח זֶה הַבְּחֹר לְהִיּוֹת נִהְרַג גַּם-כֵּן. וְתַכֵּף שְׂיֻצֵּא לְעוֹלָם זֶה הַבְּחֹר, אֲזִי תַכֵּף נִבְרָא מִשְׁחִית אֶחָד בְּשִׁבִּיל לְהַרְג אוֹתוֹ הַבְּחֹר. וְהָיָה עוֹמֵד בְּמִקְוָם מְסִים

סמוך לעיר הזאת והיה מחכה, עד שיבוא הבחור אל המקום ההוא ובזמן ההוא, שיהיה נהרג על-ידי המשחית הזה. אך מחמת שאתם עפכתם אותו פנ"ל, עד שנהרג כאן על-ידי האדון הנ"ל — על-ידי זה היה מכרחין לתן להמשחית הנ"ל איש אחר במקומו. וזהו ההרג, שנהרג על-ידו — על-פני צריכין אתם לקבל תשובה, כי על-ידיכם נהרג זה ההרוג, כי אתם סבבתם זאת על-ידי העכוב, שעפכתם את הבחור פה". אז נפל הרב דמדינה לפני רגלי המהרש"א ו"ל ופיס אותו והתחנן לפניו, שימחל לו, ובקש אותו שיתן לו תשובה. ענה ואמר לו המהרש"א ו"ל: "תשובתך, שתסלק מידך את פתח הרבנות ותהיה בעל-עגלה". וקבל על עצמו כך ונעשה בעל-עגלה.

ספור שני

בעיר אוסטריה היתה טמאה לגויים. כשהיו היהודים צריכים לילך עם נפטר לקברו, היו עוברים דרך המקום הזה, (כי לא היתה להם דרך אחרת), אז היו מצלצלים וכו'. וכל מי שהלך דרך שם, המיר דתו, ורחמנא לצלן. וצנה המהרש"א ו"ל, שכאשר יגיע זמנו, ויהיה נפטר מהעולם, וישאו את מטתו דרך שם, יניחו עליו את חבורו המהרש"א, שחבר על הש"ס. וכן היה, כשנפטר המהרש"א ו"ל, ותהום כל העיר לבוא על הלונה שלו, (ולהבדיל אלפי הבדלות גם הפמרים התאספו אל הטמאה הנ"ל והתחיל לצלצל). ובין-כך קימו צנאותו הקדושה והניחו על מטתו חבורו המהרש"א על הש"ס שחבר. ונשאו את המטה. וכשהגיעו על-יד הטמאה, העמידו את מטתו. ופתאם ישב המהרש"א ו"ל והתחיל לדפדף את הדפים. וכל מה שדפדף דף, התחילה הטמאה עם האנשים להבלע בארץ. ונבלעו כלם בארץ, ועד היום יש סימן מזה, שנבלעה בארץ.

ספור שלישי

בַּתְּחִלַּת עַת כִּהְנַתּוּ שֶׁל הָרַב הַמְהַרְשֵׁ"א בְּעִיר, עָשׂוּ תוֹשְׁבֵי הָעִיר חֲגִיגַת "אַבְן הַפִּנֵּה" לְבֵית-כְּנֶסֶת חֲדָשׁ, וְרָצוּ פְּרֻנְסֵי הָעִיר לְכַבֵּד בַּהֲנַחַת "אַבְן-הַפִּנֵּה" אֶת הָרַב הַמְהַרְשֵׁ"א פִּיּאָה לוֹ, אוֹלָם אַחַד מִמְּגִידֵי הָעִיר נִגַּשׁ וַיַּעַץ לָהֶם, שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ כֵּן, כִּי חֹסֵר עֲדִין כֶּסֶף רַב לְבִנְיַת בֵּית-הַכְּנֶסֶת, וּמִהֲרָאוּי וְהִנְכוּן שְׂיִמְכְרוּ אֶת הַכַּפּוּד הַזֶּה לְכָל הַחֶפֶץ בּוֹ, וּמִי שְׂיִרְבֶּה בְשֹׁכֵר הוּא שְׂיִזְכֶּה בּוֹ, קָבְלוּ הַפְּרֻנְסִים אֶת דְּעַתּוֹ, וְהִכְרִיזוּ עַל מְכִירַת זְכוּת הַמְצָנָה, הִחֲלוּ פְּרֻנְסֵי הָעִיר לְהַרְבוֹת בַּמְחִירָה, אוֹלָם הָעֵשִׂיר הַזֶּה שְׂיַעַץ הַדָּבָר, הִרְבֶּה בַּמְחִיר הַגְּבִיחַ בְּיוֹתֵר, בְּהַבְטִיחוֹ שֶׁק מָלֵא דִינָרֵי זָהָב. לְאַחַר שְׂזָכָה בַּמְצָנָה, כָּבֹד וּבְגִדִיבוֹת לְהָרַב הַמְהַרְשֵׁ"א. אַחֲר־כֵּן פָּנָה אֵלָיו הַמְהַרְשֵׁ"א וְאָמַר לוֹ: "אָמַר נָא לִי, בְּמָה אוֹכַל לְהַחְזִיר לְךָ תוֹדָה בְּעֵבוֹר זֶה, וְאִמְלֵא בְּקִשְׁתְּךָ בְּמָה שְׂתַבְקֶשְׁנִי". אָמַר לוֹ הָעֵשִׂיר: "מְבַקֵּשׁ אֲנִי מִמְּכֶם, שְׂתַבְטִיחוּ לִי בֶן זָכָר שְׂיִהְיֶה גְדוֹל בַּתּוֹרָה כְּמוֹתְכֶם". הִמְתִּין הָרַב מְעַט וְאָמַר לוֹ: "בְּקִשָּׁה גְדוֹלָה וְקִשָּׁה הַיָּא, עַד שְׂבָרְכָה זֹו לֹא תוֹכַל לְהַתְקִים רַק בַּתְּנָאִים אֵלָיו, שְׂבַעַת שְׂאֲשַׁתְּךָ תַּפְקֵד בְּזֶרַע שֶׁל קִימָא תַּפְטֹר אֶתָּה מִן הָעוֹלָם, וְלְאַחַר שְׂתִלַּד זִוּגְתְּךָ אֶת הַבֵּן תָּמוֹת גַּם הִיא". הִסְפִּים לָזֶה הָעֵשִׂיר תַּכְף-וּמְיָד, וְאָמַר לוֹ הַמְהַרְשֵׁ"א: "זֹו דְּעַתְּךָ אֶתָּה, אוֹלָם לְךָ וּשְׂאֵל גַּם אֶת דְּעַתָּה שֶׁל זִוּגְתְּךָ, אִם מְסַכִּימָה גַּם הִיא לָזֶה?" וְהִלֵּךְ וּשְׂאֵלָה עַל זֶה וְהִסְכִּימָה אִף הִיא לָזֶה. הַבְּטִיחַ לָהֶם הַמְהַרְשֵׁ"א כְּבַקֵּשְׁתוּ שְׂיַפְקְדוּ בְּבֵן גְדוֹל בַּתּוֹרָה כְּמָהוּ, וְאִף גַּם זֹאת הַבְּטִיחַ לָהֶם שֶׁהוּא אֲשֶׁר יִגְדֵל אֶת בְּנָם בְּבֵיתוֹ לְאַחַר פְּטִירְתָם, וְכָל הָעֵשִׂירוֹת תַּעֲבֹר לְזְכוּת הַבֵּן. וְאַכֵּן כֵּן קָרָה, שְׂתַכְף בַּתְּחִלַּת הָרְיוּנָה נַפְטֵר הָעֵשִׂיר, וְלְאַחַר שְׂיִלְדָה אֶת הַבֵּן נַפְטָרָה הָאִם. לְקַח הַמְהַרְשֵׁ"א אֶת הַבֵּן לְבֵיתוֹ וְגִדְלוֹ, וְגִדֵּל אֶצְלוֹ בַּתּוֹרָה וּבִירְאָה.

עָבְרוּ כְּמָה שָׁנִים, וְלֹא רָאוּ תוֹשְׁבֵי הָעִיר שְׂיָדְעוּ מִהַבְטַחַת הָרַב, גְּדוּלוֹת מִיַּחַדָּת בְּבֵן זֶה, וְעוֹד שְׂיִהְיֶה גְדוֹל כְּמִהַרְשֵׁ"א, כְּשֶׁהֲגִיעָה עַת

פְּטִירָתוֹ שֶׁל הָרֵב הַמְהֻרָּשׁ"א, צִוָּה לְפָרְנָסֵי הַקָּהָל, שֶׁהֵבֵן הִזָּה שֶׁגִּדְלוּ בְּבֵיתוֹ, הוּא אֲשֶׁר יִכְהֵן בְּרַבְנוּת אַחֲרָיו, וְקִיְמוּ וְעָשׂוּ כְּדַבְּרָיו, עַל אִף אֲשֶׁר לֹא רָאוּ בּוֹ אֶת הַגְּדֻלּוֹת כְּמוֹ שֶׁרָאוּ בַּמְהֻרָּשׁ"א. וְהִנֵּה מְנַהֵג מִיַּחַד הִזָּה לוֹ לְרֵב הִזָּה, שְׁלֹא הִזָּה הוֹלֵךְ לְלוֹוֹת שׁוּם לְוָיָה בְּעִיר, וְהִתְרַגְּלוּ הַתּוֹשְׁבִים לְמְנַהֵג זֶה, אוֹלָם פְּעַם כְּשֶׁנִּפְטַר עֲשִׂיר גְּדוֹל מִתּוֹשְׁבֵי הָעִיר, וְהָרֵב כְּמִנְהַגוֹ לֹא בָּא לְלוֹוֹתוֹ, חָרָה לָהֶם הַדְּבָר מְאֹד, עַד שֶׁשָּׁלְחוּ כַּמָּה מִחוֹשְׁבֵי הָעִיר שְׁלִיחַ לְרֵב לֵאמֹר לוֹ, שְׂאֵם לֹא יָבוֹא לְלוֹוֹת אֶת הָעֲשִׂיר, יִפְטְרוּ אוֹתוֹ מִמְשָׁרְתּוֹ. כְּשָׁבָא הַשְּׁלִיחַ לְבֵית הָרֵב וְאָמַר לְרֵב אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אָמַר לוֹ הָרֵב: "אֲכֵן, כָּבֵר אֵלַי לְלוֹוִיָּה". בְּדַרְךְ הַלּוֹךְ הַלְוָיָה הֶעֱבִיר הָרֵב אֶת יָדוֹ מֵעַל מִטַּת הַנִּפְטָר, וְתַכְף רָאוּ כָּל הַמְּלוּוִים שֶׁמְנַחַח לְפָנֵיהֶם קוֹרֵת עֵץ. הוֹכִיחֶם הָרֵב וְאָמַר לָהֶם: "רָאוּ נָא אֵיךְ נִרְאִים פְּנֵי מַתִּיכֶם ה'יְפָשְׁרִים', כִּי הִבִּיטוּ נָא וּרְאוּ אֵיךְ כָּבֵר חֲטָפוּ הַמְזִיקִים אֶת הַנִּפְטָר הַכָּשֵׁר שְׁלָכֶם, וְעוֹד חֲפָצִים אַתֶּם שְׂאֵבוֹא לְלוֹוֹת אֶת מַתִּיכֶם?" הֶעֱבִיר אַחֲרָיֶךָ שׁוֹב אֶת יָדוֹ עַל מִטַּת הַנִּפְטָר, וּרְאוּ שׁוֹב שֶׁמְנַחַח גּוֹפַת הַנִּפְטָר כְּמַקְדָּם, אֲזַי רָאוּ תוֹשְׁבֵי הָעִיר, שֶׁבְּאֵמַת הַחֲקִימָה בּוֹ בְּרַכַּת הַמְהֻרָּשׁ"א שִׁיְהִיָּה כְּמֹהוּ.

וְהִנֵּה לְרֵב הִזָּה הִזָּה בֵּן שֶׁהִיָּה סוֹחֵר גְּדוֹל, פְּעַם כְּשֶׁהִתּוֹפַח עִם חֲבֵרוֹ בְּנוֹגֵעַ לְמִסְחָרָם, אָמַר לְחֲבֵרוֹ: "אִם תַּעֲשֶׂה כֶּף וְכֶף הָרִי גָּנֹב הַנָּךְ", לְאַחַר זְמַן לֹא רַב נִפְטַר הַסוֹחֵר הִזָּה. כְּשֶׁעָלְתָה נִשְׁמַתוֹ לְמָרוֹם וְדָנוּ אוֹתָהּ בְּבֵית-דִין שֶׁל מַעְלָה, לֹא מְצָאוּ בּוֹ שׁוּם עוֹלָה וּרְמָאוֹת, פָּנָה לְבֵית-הַדִּין וְאָמַר לָהֶם: "אִם בְּאֵמַת נְקִי כַפִּים אָנִי, מִדּוּעַ כָּנָה אוֹתִי חֲבֵרִי הַסוֹחֵר בֵּן הָרֵב בְּשֵׁם 'גָּנֹב'? וּבִכֵּן דוֹרֵשׁ אָנִי שִׁידוּנוֹ אוֹתוֹ כְּאֵן לְפָנֵיכֶם", בִּקְשׁוּ מִמֶּנּוּ בֵּית-הַדִּין שִׁיִּסְלַח לוֹ, וְלֹא אָבָה בְּשׁוּם אִפְּן. וּפְנּוּ לְבֵית-דִין גְּבַהַּ יוֹתֵר, וְגַם שָׁם בִּקְשׁוּ מִמֶּנּוּ שִׁיִּסְלַח לוֹ, וְהוּא הִתְעַקֵּשׁ וְלֹא אָבָה לְסַלַּח לוֹ בְּשׁוּם אִפְּן. בְּתוֹךְ כֶּף עָף וּבָא מִלְּאָף שָׂרָף אַחַד, וְאָמַר לוֹ: "הֵאֵם הַנָּךְ מְכִירְנִי?" אָמַר לוֹ: "לֹא". אָמַר לוֹ: "הִבֵּט בִּי הֵיטֵב". הִבִּיט בּוֹ וְשׁוֹב לֹא הִפִּירוֹ. נִעְנָה הַשָּׂרָף בְּעֲצָמוֹ וְאָמַר לוֹ: "הָרִי אָנִי הַפְּרָנָס שֶׁל אוֹסְטְרָהָא". נִזְכַּר בּוֹ הַסוֹחֵר וְהִפִּירוֹ. אָמַר לוֹ הַפְּרָנָס: "זוֹכֵר אַתָּה מִהִמְנַהֵג הַנְּהוּג בְּעִירָנוּ לְגַבּוֹת צְדָקָה

מכל בעל-בית בכל שנה, וסדר הגביה היה לפי הכנסתו של בעל הבית, שלפי הכנסתו של בעל-הבית, כף קבעו את סכום הצדקה שעליו לתת. פעם כשבאו גבאי הצדקה לתבע ממך כסף, שאלוך: 'האם הכנסתך השנה היתה יותר משנה שעברה?' ענית ואמרת להם, שהכנסתך השנה לא גדלה יותר משנה שעברה. וכדברך נתת לגבאים כבשנה הקודמת, אולם לפי האמת פן גדלה הכנסתך, ואם-פן הרי באמת גנב הנך. וכמו שאמר לך חברך הסוחר פן הרב!" וכוזה נסתתמו טענותיו. בסיום הספור היה כתוב: "כאלו הם פרנסיה של אוסטרקא, וכאלו הם סוחריה של אוסטרקא". דאס זענען אוסטרקא פרנסים, דאס זענען אוסטרקא סוחרים.

כשסיים רבנו ז"ל את שלשת הספורים, נעשתה בתו אדל בשמחה רבה ונתרפאה לגמרי.

תתנר.

קדם ראש-השנה: נסע ר' אבא שוחט מטשהרין וכונו ר' שמואל אל רבנו ז"ל על ראש-השנה אל עיר ברסלב. וראש-השנה חל אז ביום שני ושלישי. ובאו על שבת שקדם ראש-השנה לעיר אומן, (כי מעיר טשהרין להגיע אל עיר ברסלב ההכרח לעבר דרך עיר אומן). ובמוצאי-שבת-קדש, שהוא ערב ראש-השנה, ירד גשם חזק עד מאד, עד שלא היה שום דרך הטבע, שיבואו אל עיר ברסלב על ראש-השנה, והיו להם יסורים גדולים מזה. ובא בעל-עגלה אחד ואמר להם, שהוא מביאם לעיר ברסלב על ראש-השנה, רק דרש מאתם סכום ענק, שלא היה להם. והכרחו למכור התפצים שלהם לשלם להבעל-עגלה. והיה להם גביע של זהב להביאו מתנה לרבנו ז"ל על ראש-השנה, והכרחו למכרו גם-כן. ונסעו אתו יחד והגיעו בקשי גדול לפנות ערב אל רבנו ז"ל, וקבלו מיד שלום מרבנו ז"ל.

תק"ע

תתנה.

ראש-השנה תק"ע: קבוץ גדול מאנשי-שלוֹמנו מתקבצים אצל רבנו ז"ל כדרבנו בכל שנה (כנ"ל בסימן תיט). אחר-כך בלילה בשעת הסעדה ישובו הרבה אנשי-שלוֹמנו עם רבנו ז"ל באימה ובפחד. ופתאום ענה רבנו ז"ל ואמר לר' אבא (הנ"ל בסימן תתנד): "נו ווי אזוי אי גיווען דיין נסיעה אהער?"^א וספר לרבנו ז"ל את כל פרטי-הנסיעה שלו כנ"ל ואיך שהצרך למכר הכל בשביל הנסיעה, וגם היה לו גביע של זהב מתנה בעבורו, רק היה מכרח לתנו לבעל-העגלה כנ"ל. ענה ואמר רבנו ז"ל בזו הלשון: "די ציין מיט די אויגין וועל איך פון סמ"ך-מ"ם ארויס געמען פאר דעם בעכער"^ב. ואחר-כך פנה רבנו ז"ל עוד פעם לר' אבא ושאל אותו: "מיט וואס זאל איך דיר אפ דאנקען פאר די נסיעה?"^ג וענה רבנו ז"ל בעצמו: "אויף דער וועלט איז נישט כדאי!"^ד. ופנה רבנו ז"ל לבנו ר' שמואל ואמר לו: "און דיר, שמואל, נא דיר די יו"ך"^ה (ואחר-כך כשבאו לביתם, נפטר ר' אבא, ובנו ר' שמואל נתעשר בעשירות גדולה עד מאד).

תתנו.

יום ב', א' דראש-השנה: אחר הצהריים יצא רבנו ז"ל מביתו ללכת אל הנהר לומר תשליח כנהוג. והחליק רבנו ז"ל ונפל אל תוך הבוץ והרפש ולכלך בגדו וידו. ותכף הביאו לו בגד אחר ומים

(ע) איך הייתה הנסיעה שלך לכאן?

(ב) שיקח מהסמ"ך-מ"ם השנים והעינים בעבור הגביע.

(ג) במה אודה לך בעבור נסיעה זו, שבאה לי במסירות נפש כזו?

(ד) בזה העולם לא כדאי שאשלים לך.

(ה) ואפה, שמואל, קח את המרק.

וְהַחֲלִיפוּ בְגָדָיו וְרַחְצוּ יָדָיו. וְלֹא דָבַר מִזֶּה כָּלֵל וְהֵלֶךְ לְאֵט מְרֹב
חֲלָשָׁתוֹ עַד סְמוּךְ לְבֵית־הַכְּנֶסֶת, כִּי רָאוּ אֶת הַנְּהָר מִשָּׁם. וְאָמַר שָׁם
סֹדֵר הַתְּשֻׁלִּיף, כִּי לֹא הָיָה לוֹ כַח לֵילֵךְ לַנְּהָר הַגָּדוֹל כְּדָרְכוֹ תָּמִיד.
אַחֲרֵי־כֵן חָזַר רַבְּנוּ ז"ל לְבֵיתוֹ.

תתנוז.

בֵּין־הַשְּׁמֻשׁוֹת: אָמַר רַבְּנוּ ז"ל תּוֹרָה עַל פְּסוּק (תהלים פא, ד):
"תִּקְעוּ בַחֲדָשׁ שׁוֹפָר" וְגו' [בְּלִקוּטֵי־מוֹהַר"ן חֶלֶק ב', סִימָן ה']. וְהִיא
תּוֹרָה אֲרָכָה מְאֹד וּמְדַבֶּרֶת הַרְבֵּה מְאֻמּוֹנָה, וְאִיךָ שְׂצָרִיךָ כָּל אֶחָד
לְחַפֵּשׂ אֶת עֲצָמוֹ וּלְחַזֵּק אֶת עֲצָמוֹ בְּאֻמּוֹנָה וְכו', וּמְדַבֶּרֶת מִחֻלָּאִים
וְכו' וּמַגְיֵי אֲרָץ וְכו' כָּל מֵה שֶׁנֶּאֱרַע אֲזַי בְּכָל־לַיּוֹת הָעוֹלָם וּבְכַפְרֻטִּיּוֹת
עִם אֲנָשָׁיו — הַכֹּל הָיָה מְרַמֵּז בְּתוֹרָה זֹו כְּדָרְכוֹ תָּמִיד. וּלְבִסוּף אָמַר,
כִּי צְרִיכִין לְהַתְגַּלְגַּל בְּכֹל מִינֵי רָפֶשׁ וְטִיט בְּשָׁבִיל עֲבוֹדַת־הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ
וּמִצְוּוֹתָיו יִתְבָּרַךְ וְלֹא דוֹקָא מִצְוָה מִמֶּשׁ אֲלֵא כָּל דְּבַר, שְׂיֵשׁ בּוֹ רְצוֹן
הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, נִקְרָא מִצְוָה וְכו', (עֵינֵי בַפְּנִים הַתּוֹרָה). וְאֲזַי רָאוּ מִרְחוֹק,
שְׁכָל עֲנָנִין וְכָל תְּנוּעָה, שָׂרַק עָבְרוּ עַל רַבְּנוּ ז"ל, הָיוּ בָהֶם סוּדוֹת
וְסִתְרֵי נִסְתָּרוֹת, וְהַכֹּל הָיָה בְּכּוֹנֵה עֲמֻקָּה, עֵינֵי לֹא רָאֵתָה! וְהָיָה נִכְלָל
בְּתוֹרָתוֹ, שְׂאָמַר, כִּי גַם בְּזֶה שֶׁנִּפְלַל לְתוֹךְ רָפֶשׁ וְטִיט, הָיָה בְּזֶה עֲנָנִין
נוֹרָא וְנִשְׁגָּב מְאֹד, שֶׁהֵלֶךְ רַבְּנוּ ז"ל לְמִסַּר נַפְשׁוֹ אֶפְלוֹ עַל מְנַהֵג
יִשְׂרָאֵל לִזְמַר תְּשֻׁלִּיף, אִף שֶׁהָיָה אֲזַי חֲלוּשׁ כַח מְאֹד מְאֹד, כִּי סָבַל
מִמַּחֲלָתוֹ הַכְּבֵדָה כָּל אֵלוֹ הַשָּׁנִים. וּבְכַפְרוֹשׁ אָמַר רַבְּנוּ ז"ל, שְׂצָרִיךָ
לְהִשְׁלִיף עֲצָמוֹ אֶל תּוֹךְ רָפֶשׁ וְטִיט לַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ.

תתנח.

יוֹם ה' וַיֵּלֶךְ: סִפֵּר רַבְּנוּ ז"ל לְאֲנָשֵׁי־שְׁלוֹמְנוֹ, שֶׁחָלַם לוֹ חֲלוֹם,
וְאִינוּ יוֹדְעֵי הַפְּרוּשׁ: "שְׂאִישׁ אֶחָד, שֶׁהָיָה מְאֻנְשִׁינוּ נִפְטָר לְעוֹלָמוֹ.
וְהוּא מֵת בְּאֻמַּת, אִף אֲנִי לֹא יָדַעְתִּי מִזֶּה עַד הַיּוֹם הַזֶּה, שֶׁשְּׂאֵלַתִּי
עָלָיו, וְאָמְרוּ לוֹ. וּבְחִלּוּמֵי רְאִיתִי, שֶׁכָּל הָעוֹלָם עוֹמְדִים סְבִיבֵי
וְנוֹטְלִין רְשׁוֹת מִמֶּנִּי לְנִסְעַ לְדַרְכְּכֶם כְּנֶהוּג אַחֲרֵי־הַשָּׁנָה. וְאוֹתוֹ

האיש הנפטר היה גם כן עומד שם. ושאלתי אותו: 'מדוע לא היית על ראש-השנה?' והשיב לי: 'הלא כבר נפטרתי לעולמי!' אמרתי לו: 'ובשביל כך? (ובאידיש איז וואס איז?) ואם האדם נפטר, אינו רשאי לבוא על ראש השנה?' ושתק. ומחמת שפמה בני-אדם דברו עמי מאמונה, דברתי עמו גם-כן מזה. ואמרתי לו: 'וכי אין בעולם רק אני? אם אין אתה מאמין בי, התקרב לצדיקים אחרים! מאחר שנושאת לך אמונה עדין באחרים, התקרב להם!' ואמר לי: 'למי אתקרב?' ונדמה לי, שהראיתי לו, לזה שתקרב (כמורה על איזה מפרסם). השיב לי: 'אני רחוק ממנו'. אמרתי לו: 'קרב עצמך לאחר!' והייתי חושב לפניו כל המפרסמים. ועל כלם אמר, שהוא רחוק מהם. אמרתי לו: 'מאחר שאתה רחוק מכלם, ואין לך למי להתקרב — טוב לך לשאר כהן כבתחלה, ותחזור ותתקרב אצלי!' השיב לי: 'מכס (בלשון תמיהה) אני רחוק מאד'. ונדמה לי, שהוא באמצע היום, והחמה עומדת כנגד הראש, והגביה עצמו למעלה באויר, עד שעלה על החמה, והיה הולך עם החמה וירד מטה מטה על הארץ כהלוף החמה, עד שיירד למטה לארץ ממש בשקיעת החמה. וכן הלך יותר עם החמה, עד שבחצות לילה בא עם החמה כנגדי ממש מלמטה, כי בחצות הלילה אז החמה כנגד רגלי האדם ממש. ואז כשיירד למטה מאד, עד שהיה כנגדי ממש מלמטה, שמעתי קול צעקה, שצעק אלי: 'השמעתם כמה אני רחוק מכס?' ואיני יודע הפרוש".

אחר-כך ענה ואמר רבנו ו"ל: "והייתה לי רחמנות גדולה עליו, הלא עקר יגיעת ועבודת האדם הוא בשביל התכלית, פי עכשו אין יודעים ומרגישים טעם כל-כך בהתקרבות מחמת עכירת החומר ומחמת המניעות. נמצא, שהעקר הוא רק בשביל התכלית, שאז אחר ההסתלקות לארץ ימים ושנים, אז ידעו מה ששמעו כבר, וגם מה שישמעו אז ויותר מזה, מה שיהיה מצד הנשמה, כמו שיוזכה כל אחד. ואם-כן אם גם אחר-כך אין זוכין להתקרב, מה יהיה עמו?" [רצה לומר, על-כל-פנים אם היה אויז את עצמו ברבנו ו"ל,

אפלו הוא כמו שהוא, על-כל-פנים ההתקרבנות בעצמה היתה טובה מאוד מאד, כי שם בעולם העליון תהיה לו טובה גדולה מזה, ועכשו שאומר: "שגם שם אני רחוק מרבנו ו"ל", אם-כן מה יהיה עמו וכו'].

(על-כל-פנים איך שהוא אשרי מי שיתחזק באמונה בהשם יתברך ובהצדיק האמת וינקים דבריו! בודאי לא יבוש ולא יכלם לא בעולם הזה ולא בעולם הבא).

ואמר רבנו ו"ל, שהאדם צריך להתחזק באמונה בצדיק האמת בהתחזקות גדולה, עד שיהיה חזק באמונה, ולא יוכלו להטעותו שם בשום אופן, כי גם שם צריכין התחזקות גדולה להאמין בהצדיק האמת. ואמר, פי יש נשמות הרשעים המתנגדים, שרוצים להטעותו מהצדיק האמת כדי למנעו, שלא יתחזק לבוא אליו בשביל תקונו. ואמר, שמי שיהיה חזק באמונה, בודאי לא יוכלו שם המונעים למנעו מלילך לצדיק לקבל תקונו לנשמתו, פי עקר המניעות גם שם הן רק מה שהמקטרגים והמחבלים, שיש שם, הם מבלבלין ומחלישין דעתו ומטעין אותו ודוברין על הצדיק מה שדוברין, כדי שלא יתחזק לבוא אליו, (פי בודאי אפלו אחר פטירת האדם כל זמן שאינו זוכה עדין לבוא למקום מנוחתו בשלמות, עדין אינו בעלמא דקשוט, אדרבה עקר ענשו ויסורים על-ידי המחבלים, שמוליכין אותו בעולם התהו. ונדמה לו, כאלו עדין הוא בזה העולם, ומטעים אותו בכמה הטעאות כמפרסם בספרים). אבל אם האדם חזק בדעתו ואינו שומע לדבריהם ומתעקש עצמו ואומר: "איני שומע לכם, ואני רוצה דיקא לילך ולבוא אל הצדיק!" הם מכרחים להניח אותו ואינם יכולים למנעו מזה בשום אופן, פי עקר המניעות, שהן מונעין, הוא רק מה שמטעין אותו כנ"ל.

אחר-כך ספר רבנו ו"ל ספור לענין זה, שצריכין להתחזק להתקרב לצדיק גם לאחר מיתה, פי גם שם צריכין התחזקות

בְּאִמּוֹנַת צְדִיקִים. וּמַעֲשֵׂה, שֶׁהִיא אִישׁ אֶחָד בְּאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל מֵאֲנָשֵׁי רֵיִסִין, שֶׁהִיא מִתְלַמְּדֵי הַצְדִּיק הַקְדוֹשׁ הַמְּפָרָס מוֹרְנוּ הַרְבּ מִנְחָם מֵעַנְדִּיל מוֹיִטְעֶפֶסְק ו"ל, וְהוּא נֹסֵע עִם רַבּוֹ לְאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל. וְאִזּוּ בְהִיּוֹת הַצְדִּיק הַקְדוֹשׁ מוֹיִטְעֶפֶסְק ו"ל בְּאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל הֵיְתָה לָהֶם דְּחֻקוֹת וְעֲנִיּוֹת גְּדוֹלָה, וְהִסְכִּימוּ לְשַׁלַּח אֶת הָאִישׁ הַנַּ"ל, שְׂנֹסֵע עִם הַצְדִּיק הַנַּ"ל לְאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל, שֶׁהוּא יִהְיֶה שַׂד"ר. וְיֵצֵא לְחוּץ-לְאֶרֶץ לְאַסְף כְּסָפִים בְּשָׂבִיל יֵשׁוּב הָאֶרֶץ. וּבְדֶרֶךְ נֹסִיעָתוֹ עַל הַיָּם נִפְטָר לְעוֹלָמוֹ, (הֵינּוּ הָאִישׁ הַנַּ"ל, שֶׁהִיא מְקַרֵּב לְהַצְדִּיק הַנַּ"ל). וּבְאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל לֹא יָדְעוּ כָּלֵל מַה שְׂנַעֲשֵׂה עִמוֹ, וְשֹׁנֵפֶטֶר לְעוֹלָמוֹ. וְאַחַר פְּטִירַת הָאִישׁ הַנַּ"ל נִדְמָה לוֹ, כְּאֵלוֹ הוֹלֵךְ וְנוֹסֵעַ לְלִיפְסֶק עִם הָאֲנָשִׁים שְׁלוֹ פְּאֶשֶׁר הָיָה נוֹהֵג בְּחַיָּיו, כִּי הָיָה סוֹחֵר גְּדוֹל וְהָיָה נוֹסֵעַ לְלִיפְסֶק בְּחַיָּיו. וְנִדְמָה לוֹ גַּם עֵתָה, כְּאֵלוֹ הוּא נוֹסֵעַ לְשֵׁם עִם הַנְּאֻמָּן וְהַבַּעַל-עֲגָלָה שְׁלוֹ פְּדֶרְכּוֹ תָּמִיד. בְּדֶרֶךְ נֹסִיעָתוֹ הִתְחִיל לְהִתְגַּעֵגַע וּלְהִשְׁתַּוְּקֶק מְאֹד לְסַע לְרַבֵּי מוֹרְנוּ הַרְבּ רַבֵּי מִנְחָם הַנַּ"ל לְקַבֵּל פְּנֵי הַקְדוֹשׁוֹת. וּמִרַב תְּשׁוּקָתוֹ הָיָה חֲפֵץ לְהַפְקִיר הַכֹּל וּלְשׁוּב מֵאֲמֻצַּע הַדֶּרֶךְ לְמָקוֹם רַבּוֹ הַנַּ"ל. וְהִתְחִיל לְדַבֵּר זֹאת לְאֲנָשָׁיו, שְׂנֹסְעוּ עִמוֹ, שֶׁהוּא מִשְׁתַּוְּקֶק לָזֶה. וְהִתְחִילוּ לְשַׁחֵק מִמֶּנּוּ וּלְדַחֲתוֹ מִזֶּה, כִּי אִיךָ יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת לְסַתֵּר מִשָּׂא וּמִתֵּן כְּזֶה וְכוּ' — וְעַל-יַדֵּי-זֶה מְנַעוּהוּ מִזֶּה. אַחַר כֵּן חָזַר וּנְתַלֵּהב בְּהִשְׁתַּוְּקֶקוֹת נִמְרָצַת לְסַע לְרַבּוֹ וְחָזַר וְאָמַר לְאֲנָשָׁיו, שֶׁהוּא חֲפֵץ בְּזֶה. וְחָזְרוּ לְמַנְעוֹ וּלְדַחֲתוֹ בְּדַבְרֵיהֶם, שְׂאִי-אֶפְשֶׁר לְבַטֵּל מִשָּׂא וּמִתֵּן כְּזֶה לְשׁוּב מִדֶּרֶךְ כְּזֶה לְלִיפְסֶק לְבַטֵּל עֶסֶק כְּזֶה וּלְנֹסֵעַ עֵתָה לְבֵית רַבּוֹ. וְשָׁמַע לְדַבְרֵיהֶם גַּם בַּפֶּעַם הַזֹּאת וְנִמְנַע מִזֶּה. אַחֲרַי-כֵּן חָזַר וּנְתַעוֹרֵר בְּהִתְעוֹרְרוֹת רַבָּה וּגְדוֹלָה מְאֹד וְאָמַר, שְׂאִינוּ שׁוֹמְעֵ כָּלֵל שׁוֹם דְּבַר, כִּי הוּא רוֹצֵה דַּיִקָּא מְאֹד לְנֹסֵעַ לְרַבּוֹ וּלְהַפְקִיר הַכֹּל בְּשָׂבִיל זֶה. וְכֹל מַה שְׂאֲנָשָׁיו מְנַעוּ אוֹתוֹ בְּדַבְרֵים וּבִטְעָנוֹת וּבְאִמַּתְלָאוֹת, אִיךָ אֶפְשֶׁר לַעֲשׂוֹת דְּבַר כְּזֶה בְּאֲמֻצַּע עֶסֶק

(ש) וּכְבָר יָדוּעַ מִגְּדֵל הַמַּחְלָקָת, שֶׁהִיְתָה עַל הַצְדִּיקִים וְהַחֲסִידִים בְּיָמֵים הַקּוֹדְמִים בְּכַרְט בְּמְדִינַת לִיטָא וְרֵיִסִין. וְכֹל מִי שֶׁהָיָה רוֹצֵה לְהִתְקַרֵּב לָהֶם, הָיָה לָהֶם מְנִיעוֹת עֲצוּמוֹת בְּלִי שְׁעוֹר.

כִּזָּה, לֹא שָׁמַע לְדַבְרֵיהֶם כָּלֵל וְהָיָה חֹזֵק בְּדַעְתּוֹ לִנְסֹעַ דִּיקָא תַּכְּף וּמֵיֵד לְרַבּוֹ. וְצוּהָ עֲלֵיהֶם, שְׂיַחְזִירוּ פְּנֵיהֶם מִדַּרְכֵיהֶם, כְּדִי לִסַּע עִמּוֹ לְמָקוֹם רַבּוֹ. וְכִשְׂרָאוּ, שְׂאִין יְכוּלִין לְמַנְעוֹ בְּדַבְרִים וּבְטַעֲנוֹת, עֲמָדוֹ וּמְרָדוֹ בּוֹ וְאָמְרוּ, שְׂאִינָם רוֹצִים לְצִיַּת אוֹתוֹ בְּדָבָר זֶר כְּזָה. וְגַעַר עֲלֵיהֶם, שְׂיַעֲשׂוּ כְּרִצּוֹנוֹ דִּיקָא, וְהֵם לֹא רָצוּ לְשַׁמְעוֹ. וְהַתְּחִיל לְכַעַס עֲלֵיהֶם מְאֹד, עַל שְׂאִינָם רוֹצִים לְצִיַּת אוֹתוֹ, כִּי הוּא הַבַּעַל-הַבֵּית שְׁלֵהֶם, וּמְחַיִּבִים לְשַׁמַּע לוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר יֹאמֵר. בְּתוֹף כֶּף הוֹדִיעֵנו לוֹ הָאֲמַת, שֶׁהוּא כָּבֵד מֵת, וְשָׁכַל אֱלוֹ, שְׂנוֹסְעִין עִמּוֹ, הֵם מְלֹאכֵי חַבְלָה, שֶׁהֵם מוֹלִיכִין אוֹתוֹ וּמְטַעִין אוֹתוֹ בְּדַרְךָ הַזֶּה. עָנָה וְאָמַר: "עֲתָה בְּנֻדְאֵי אֲנִי חַפֵּץ דִּיקָא, שְׂתוֹלִיכוּ אוֹתִי מֵיֵד לְרַבִּי הַצַּדִּיק הַגָּ'ל". עָנּוּ הֵם וְאָמְרוּ: "עֲתָה בְּנֻדְאֵי אֵין אָנוּ מְרִצִּים לְזָה לְהוֹלִיף אוֹתָךְ אֱלִיּוֹ!" וְהֵם מְתַעֲצָמִים בְּדִין זֶה; הוּא רָצָה, שְׂיֹוֹלִיכוּ אוֹתוֹ לְרַבּוֹ, וְהֵם לֹא רָצוּ, עַד שֶׁהִבִּיאוּ אֶת הַמְּשַׁפֵּט לְפָנֵי הַבֵּית-דִּין שֶׁל מַעְלָה. וּפְסָקוֹ, שֶׁהִדִּין עִמּוֹ, שְׂצָרִיכִין לַעֲשׂוֹת רִצּוֹנוֹ לְהוֹלִיכוֹ מֵיֵד לְרַבּוֹ. וְכֵן הָיָה, שְׂתַכְּף וּמֵיֵד הוֹלִיכוֹ אוֹתוֹ לְרַבּוֹ הַצַּדִּיק מוֹרְנוֹ הַרַב רַבִּי מְנַחֵם הַגָּ'ל, שֶׁהָיָה עֲדִין בַּחַיִּים אֶז בְּאַרְץ-יִשְׂרָאֵל. וְהִבִּיאוּהוּ לְבֵיתוֹ. וְכִשְׂנֹכְנַס לְבֵית הַצַּדִּיק מוֹרְנוֹ הַרַב רַבִּי מְנַחֵם הַגָּ'ל, גִּכְנַס עִמּוֹ אֶחָד מֵהַמְּחַבְּלִים. וְנִפְחַד הַצַּדִּיק וְנִשְׂאָר חֲלָשׁוֹת, וְעוֹרְרוּ אוֹתוֹ. וְאַחַר-כֵּן יָשַׁב הַצַּדִּיק וְעָסַק בְּתַקּוּנוֹ בְּעַרְףְּ שְׂמוֹנַת יָמִים, עַד שְׂתַקְּנוֹ. וְהוֹדִיעַ אֶז הַצַּדִּיק הַגָּ'ל לְבִנְי אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל, שְׂנִפְטָר הַשְּׁלִיחַ הַגָּ'ל, כִּי לֹא יִדְעוּ עֲדִין מַזָּה כָּלֵל, וְסִפֵּר לָהֶם כָּל הַמַּעֲשֵׂה הַזֶּה. וְזָה הָיָה מְכָרַח לָהֶם לִידַע מִפְּטִירָתוֹ, כְּדִי לִידַע אֵיךְ לְהַתְּנַהֵג בְּעַסְקֵי אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל בְּעִנְיַן הַשְּׁלִיחוֹת לְחוּץ לְאַרְצָתִי.

(ת) וְסִפֵּר רַבּוֹ וְ"ל הַמַּעֲשֵׂה הַזֶּה לְמַעַן דַּעַת עַד כִּמָּה צָרִיכִין לְחֻזַּק עֲצָמוֹ בְּהַתְּקַרְבוֹת לַצַּדִּיק הָאֲמַת בְּעוֹלָם הַזֶּה בְּהַתְּקַרְבוֹת אֲמַתִּית וּלְצִיַּת אוֹתוֹ עַל-כֵּל אֲשֶׁר יֹאמֵר, כִּי הוּא זֶה (עֵין לְקוּשִׁי-מוֹהֲר"ן, חֶלֶק א', סִימָן קכג), אֲשֶׁר רַק זֶה נִקְרָאת שְׂלֵמוֹת הַהַתְּקַרְבוֹת אֱלִיּוֹ, כִּי-אִם אֵינָם מְצִיָּתִים אוֹתוֹ, זֶה אֵינָה הַתְּקַרְבוֹת כָּלֵל, רַק מְטַעָה אֶת עֲצָמוֹ וְהוֹלֵךְ בְּעוֹלָם הַדְּמִיוֹן, וְחַמְּנָא לְצֵלָן, וְחוֹשֵׁב, שְׂמַקְרָב אֱלִיּוֹ, וּלְבַסּוֹף אֵינּוּ כֹּלִים. וְעַל-כֵּן כְּפִי שְׂאָדָם מְחֻזַּק עֲצָמוֹ בְּזָה הָעוֹלָם בְּהַתְּחַקְּוֹת עֲצוּמָה וְסוּבַל בְּזִיוּנוֹת וּשְׂפִיכוֹת דְּמִים מִבֵּית וּמִבְחוּץ, וְאֵינּוּ מְתַבֵּשׂ כָּלֵל וְכָלֵל אֲשֶׁר שְׂמוֹ הַקְּדוֹשׁ שֶׁל הַצַּדִּיק נִקְרָא עֲלִיּוֹ, וּמִתְבוֹדֵד עִמּוֹ יַתְּבַרַךְ מֵדִי

תתנט.

מוצא־יִשְׁבֶּת־קֹדֶשׁ וַיֵּלֶךְ, שְׁהִיָּה שְׁבֶת־שׁוֹבָה: דְּבָרוֹ לִפְנֵי רַבְּנוּ וְ"ל מִמְּשִׁיחַ, כִּי הָיָה מִפְּרָסָם, שְׁאָמְרוּ, שְׁבִשְׁנָה זֶה יָבֹא מְשִׁיחַ. וְדַעַת רַבְּנוּ וְ"ל לֹא הֵיָתֶה נוֹטָה לְזֶה כָּלֵל. וְאָמַר אָז: "שְׁקֹדֶם שְׁיָבֹא מְשִׁיחַ, לֹא יִהְיֶה אַחַד שְׁיִצְעַק עַל אַמוּנָה, כִּי כַּמָּה צְדִיקִים, שְׁיִהְיוּ אָז, יִהְיוּ צוֹעְקִים בְּקוֹל גְּדוֹל עַל אַמוּנָה כַּמוֹנֵי הַיּוֹם, עַד שְׁיִהְיֶה נֶחֱד גְּרוֹנָם, (שְׁקוֹרִין בְּלַע"ז אֵינן רֵיסִין דֵּי קֵיילִי), וְלֹא יוֹעִיל כָּלֵל. וּמָה שְׁפֶתוֹב

יוֹם בְּיוֹמוֹ וְלוֹמַד שְׁעוֹרִים כְּסִדְרָן בְּהִתְקַשְׁרוֹת אֶל זֶה הַצְּדִיק — אֵינִי גַם בְּעוֹלָם הָעֲלִיּוֹן יִזְכֶּה לְהֵיוֹת מְקַרֵּב אֵלָיו, כִּי כְּפֹסֵם מַה דְּאִתְדַבֵּק בַּר נֶשׁ בְּעֵלְמָא הַדִּין, כֵּן הוּא בְּעֵלְמָא דְאַתִּי; אִם בְּזֶה הָעוֹלָם הָיָה מְקַשֵּׁר אֶל הַצְּדִיק בְּכָל גִּימֵי נַפְשׁוֹ וּבִקְשׁ הַרְבֵּה מִמֶּנּוּ יִתְבַּרֵּךְ, שְׁיִזְכֶּה שְׁיֵאִיר עֲלָיו אֹרוֹ הַגְּנוּז, (עֵינִי לְקוֹטִי־מוֹתֵר"ן, חֶלֶק א', סִימָן יז), וְכֵן מוֹסֵר נַפְשׁוֹ לְשִׁמְשׁ אֶת זֶה הַצְּדִיק בְּמָה שְׁיִכּוֹל, וּמַחֲזִיחַ אֶת עַצְמוֹ מֵאֵד מֵאֵד בְּמָה שְׁזָכָה לְהִתְקַרֵּב אֵלָיו — כְּמוֹ־כֵן יִזְכֶּה, שְׁיִהְיֶה עִמּוֹ בְּעֵלְמָא דְאַתִּי. כִּי בְּמָה שְׁהֵאָדָם עוֹסֵק בְּזֶה הָעוֹלָם, בְּאוֹתוֹ הָעֵסֶק יַעֲסֵק בְּעֵלְמָא דְאַתִּי, כִּי כֹל מַה דְּבַר נֶשׁ עָבִיד בְּהַאי עֲלְמָא, בְּסִפְרָא כְּתִיבֵי אֵינּוּן עוֹבְדִין וְעֲלִין בְּחֻשְׁבָּנָא קְמִי מַלְכָּא קְדִישָׁא, וְכֹלֵא אֲתַגְלִיָּא קְמִיָּה, הַדָּא הוּא דְכְּתִיב [כֹּל מַה שְׁאָדָם עוֹשֶׂה בְּעוֹלָם הַזֶּה, כְּתוּבִים הַמַּעֲשִׂים הָאֵלּוּ וְעוֹלָם בְּחֻשְׁבוֹן לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ הַקְּדוֹשׁ, וְהַכֹּל גְּלוּי לִפְנֵי זֶה מַה שְׁכָּתוּב] (יְרֵמְיָה כג, כד): "אִם יִסְתֵּר אִישׁ בְּמִסְתָּרִים, וְאֲנִי לֹא אֶרְאֶנּוּ נְאֻם ה' (זֶה־הַקְּדוֹשׁ, וְיַחֲזִי רַכֵּב), וְעֵינִי שָׁם, שְׁאֶפְלוּ מַה שְׁאָדָם חוֹשֵׁב בְּזֶה הָעוֹלָם, גַּם זֶה נִחְקֵק שָׁם בְּעוֹלָם הָעֲלִיּוֹן, וּמִכָּל שִׁפְן מַה שְׁמַדְבַּר, וּמִכָּל־שִׁפְן וְכָל־שִׁפְן מַה שְׁעוֹשֶׂה וְכוּ', עֵינִי שָׁם. כִּי (שָׁם אָמַר ק.א.): וְעוֹבְדִין טְבִין, דְּבַר נֶשׁ עָבִיד בְּהַאי עֲלְמָא, עָבְדִין לִיָּה בְּהֵוָה עֲלְמָא לְבוּשָׁא יִקְרֵא עֲלָאָה לְאַתְלַבְּשָׁא בֵּיה [מַעֲשִׂים טוֹבִים, שְׁאָדָם עוֹשֶׂה בְּעוֹלָם הַזֶּה, עוֹשִׂים לוֹ בְּעוֹלָם הַבָּא לְבוּשׁ יִקָּר וְעֲלִין לְהִתְלַבֵּשׁ בּוֹ] וְכוּ' (וְכֵן לְהַפּוֹד, רַתְּמָנָא לְצִלָּן), עֵינִי שָׁם. וְעַל־כֵּן מַה טוֹב וּמָה זָעִים בְּעוֹדוֹ בְּחַיִּים חַיּוֹתוֹ לְרַחֵם עַל עַצְמוֹ וְלִהְתְּקַרֵּב בְּאַמְתָּ אֶל הַצְּדִיק הָאָמֵת, וּיְצִיחַ אוֹתוֹ בְּאַמְתָּ וּבְכַפְרָט בְּעֵנִין שִׁיחָה בֵּינוּ לְבִין קוֹנּוֹ, שְׁיִהְיֶה תִזְק בְּזֶה עַד מֵאֵד מֵאֵד, וְכֵן יִחַטֵּף שְׁעוֹרִים כְּסִדְרָן בְּתַמִּימוֹת וּבְכַפְשִׁיטוֹת וּיִטִּיל בְּכָל מְקוֹמוֹת שֶׁל הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, (עֵינִי שִׁיחוֹת הַר"ן סִימָן כ"ח וְסִימָן ע"ו). וַיִּדְבִּיק מִחֻשְׁבָּתוֹ תְּמִיד בּוֹ יִתְבַּרֵּךְ וַיְהִיָּה כֹל רְצוֹנוֹ וְכַסְפִּיו וְחֻשְׁקוֹ לְהַכְּלִיל בּוֹ יִתְבַּרֵּךְ — אָז יִדְבֵּק כְּשִׁבּוֹא הַיּוֹם, כְּשִׁיְצַטְרֵף לְהַפְשִׁיט אֶת לְבוּשׁ גּוֹפוֹ וְכוּ', אָז יִזְכֶּה לְבוֹא אֶל הַצְּדִיק הָאָמֵת וּיִקְבַּל שְׁלֵמוֹת תְּקוּנָה (וְעֵינִי לְעִיל בְּסִימָן תתמ"ה וְכַסְיָמָן תתמ"ו בְּהַעֲרָה שָׁם, אִיךָ שְׁצָרִיכִים רַחֲמִים רַבִּים לְהַנְצִל מֵעוֹלָם הַתְּהוֹ וְכוּ', עֵינִי שָׁם). וְכַבֵּר סִפּוֹ רַבְּנוּ וְ"ל פְּעַם אַחַת, שְׁבִירוֹשְׁלִים — יֵשׁ שָׁם בֵּית־הַכְּנֶסֶת (אֲנָשִׁי־שְׁלוֹמֵנוּ מְסִפְרִים, שֶׁר' אֲבָרְהָם בְּרַבִּי נַחֲמָן אָמַר, שֶׁהוּא יוֹדֵעַ אֵיפֹה הַבַּיִת־הַכְּנֶסֶת הַזֶּה), שְׁמַכְבִּיאִין שָׁם כֹּל הַמַּתִּים שְׁבָעוֹלָם. וְתַכְּף שְׁמַת אַחַד בְּעוֹלָם, מְבִיאִין לְשָׁם תַּכְּף אוֹתוֹ הַמַּת וְשָׁם דְּנִין אוֹתוֹ, הֵיכָן יִהְיֶה מְקוֹמוֹ, כִּי יֵשׁ מַתִּים בְּאַרְצֵי־שְׂרָאֵל, שְׁנוֹשְׁאִין אוֹתָן לְחוּצָא־לְאַרְצָא.

(ישעיה ד, ג): 'וְהָיָה הַנִּשְׁאָר בְּצִיּוֹן וְהַנּוֹתָר בִּירוּשָׁלַיִם קְדוֹשׁ יֵאמָר לוֹ. וְאָמְרוּ חַז"ל (בבא-בבא עה:): שְׂיֵאמְרוּ לִפְנֵי הַצְּדִיקִים קְדוֹשׁ הוּא כְּפִשְׁטוֹ, כִּי בְּנֵדָאֵי הַצְּדִיקִים, שְׂיֵשְׂאָרוּ אֹז וְיִתְחַזְּקוּ וְיִשְׂאָרוּ בְּאִמּוֹנַתְם הַקְּדוּשָׁה, יִהְיוּ רְאוּיִים לִזְמַר לִפְנֵיהֶם אֲפֵלוּ יוֹתֵר מִזֶּה, מֵאַחַר שְׂיֵשְׂאָרוּ קַיָּמִים בְּאִמּוֹנָה וְלֹא יִנְיָחוּ עֲצָמָם לִפְל וְלִטְעוֹת, חֵס וְשְׁלוֹם, אַחַר הָעוֹלָם, וְיִהְיוּ כַּמָּה מְפָרְסָמִים וּמְנַהֲיִגִים שֶׁל שְׁקָר. וְאִין סָפֵק, שְׁלֹא יִמָּצֵא אֹז קְבוּץ כַּמוֹנוּ הַיּוֹם, שְׁנִמְצָאִים כַּמָּה בְּנֵי אָדָם, שְׁמַתְקַבְּצִים יַחַד, שְׁחַפְּצִים בְּאִמַּת לְשִׁמְעַ דְּבַר ה'. וְאֶף-עַל-פִּי שְׂיִהְיוּ אֹז אֵילוּ כְּשֵׁרִים בְּדוֹר, אֶף יִהְיוּ מְפָזְרִים אַחֲרֵי-כֵן! עֲנֵה וְאָמַר לְר' נִתָּן: "כָּתַב זֹאת זְכוּרֹן בְּסִפְרֵי, לְמַעַן יִדְעוּ בְּיָמֵים הַבָּאִים, שְׁכָבֵר הָיָה

וכן להפוך כמובן. ושם באותו בית-הכנסת יושבין הבית-דין, שדגין כל אחד ואחד ונותנין לו מקומו הראוי לו. ויש אחד, שדגין אותו, שלא יהיה לו שום מקום, ויהיה נאכד ונשלהך בכף הקלע. וכשמביאין את המת לשם, מביאין אותו במלבושים. ויש אחד, שחסר לו מהמלבוש שלו איזה חסרון, כגון לאחד נחסר בית-יד אחד מהמלבוש שלו, שקורין ארבל [שרוול], ויש אחד, שחסר לו חלק אחד מכנף בגדו, שקורין פאלע, וכיוצא בזה — הכל לפי מעשה האדם, (שכן זוכה ללבושים אחר מותו) כפירוש. וכפי הלבושין שלו, שמביאין אותו לשם, כן דגין אותו ונותנין לו מקומו כנ"ל. פעם אחת הביאו לשם מת אחד ערום לגמרי בלי שום לבוש, רחמנא לצלן, ודנו אותו, שיהיה נשלהך ונאכד בכף הקלע, רחמנא לצלן, כי היה ערום לגמרי. ובא צדיק אחד ולקח מלבוש אחד מהמלבושין שלו והשליה עליו. ושאלו אותו הבית-דין דשם: "למה אתה נותן לו מלבוש שלך?" והקפידו על-זה, כי מדוע ילבש זה המת וינצל על-ידי לבוש, שאינו שלו. והשיב הצדיק הנ"ל: "אני צריך לשלח זה האיש למחוז חפצו, ובשביל זה יש לי רשות להלבישו במלבוש שלי, וכי לא ראיתם, שלפעמים שר גדול שולח את עבדו לאיזה שר אחר, ונתעפב העבד קצת מלילה בשליחתו. ושאל אותו השר: מדוע לא הלכת ערדן בשליחותי? השיב העבד: 'כי אין לי מלבוש הראוי לילה בו לאתו השר, כי הוא שר גדול, ואי-אפשר לילה לשם במלבוש בזוי!' ענה השר ואמר: 'קח מהרה מלבוש אחד ממלבושי ולבש אותו ורוץ מהרה להשר בשליחותי. כך מתמת שאני צריך לשלח זה המת בשליחותי — על-כן אני נותן לו אחד ממלבושין שלי". והציל הצדיק את המת מענש המר של כף הקלע, רחמנא לצלן. וספר רבנו ז"ל זאת לענין עצם כח הצדיק האמת להציל אנשיו בעלמא הקשוט. על-כן, אהובי! אחי! אחוז עצמך בכל נימי נפשך ברבנו ז"ל בעודך בחיים חיותך, באפן שתהיה לה שיכות עם רבנו ז"ל בעלמא דאתי, כמובא בספר המדות אות צדיק סימן ע"ד: "המקריבים, שיש להצדיק בחייו, הם יהיו מקריבים במותם, עין שם.

מי שַׁיָּדַע זֹאת מִקֶּדֶם, וַיִּדְעוּ לְהִתְחַזֵּק בְּאַמוּנָה בּוֹ יִתְבַּרַךְ וּבְצַדִּיקוֹ
הָאֱמֵתִיִּים!"

וְסִיִּים רַבָּנוּ ז"ל: "שֶׁבְכָל זְמַן שְׂאוֹמְרִים אֵיזָה קֶזֶן, שְׁבוּזָה הַקֶּזֶן
יָבוֹא מְשִׁיחַ, אִזּוּ בְּיָדָאֵי לֹא יָבוֹא מְשִׁיחַ בְּשׁוּם אַפֶּן בְּזָה הַקֶּזֶן
שְׂאוֹמְרִים".

[וַיִּכְבֵּר מִבְּאֵר בְּדַבְרֵי חַז"ל הַקְּדוּשִׁים אֶת גְּנוּת אוֹתָן הַמְּחַשְׁבֵי
קֶצִין, עַד שְׂאֲמְרוּ (הוּבָא בְּיַלְקוּט חֲבַקוּק, רַמְזוֹ תַקְסָב): מֵאֵי "וַיִּפְחַח לִקְצֵן וְלֹא
יִכְזֹב" (חֲבַקוּק ב, ג)? וְאָמַר ר' שְׂמוּאֵל בַּר גַּתְמָנִי: תַּפַּח רוּחָן שֶׁל
מְחַשְׁבֵי קֶצִין, שֶׁהֵם אוֹמְרִים: "כִּיּוֹן שֶׁהִגִּיעַ הַקֶּזֶן, וְלֹא בָּא — שׁוֹב
אֵינוֹ בָּא", אֶלָּא חֲכָה לוֹ, שְׂנֵאָמַר (חֲבַקוּק ב, ג): "אִם יִתְמַהֲמַה חֲכָה
לוֹ". וְשֵׁמָּה תֹאמַר: "אָנוּ מְחַכִּים, וְהוּא אֵינוֹ מְחַכָּה!" — תִּלְמוּד
לוֹמַר (ישַׁעְיָה ל, יח): "וְלִכְן יִחְכְּהוּ ה' לְחַנְנֶכֶם וְלִכְן יְרוּם לְרַחֲמֶכֶם כִּי
אֶלְקֵי מִשְׁפַּט ה' — וְכִי מֵאַחַר שֶׁהוּא מְחַכָּה, וְאָנוּ מְחַכִּים, מִי
מַעֲכָב? מִדַּת הַדִּין מַעֲכָבָת. וְכִי מֵאַחַר שֶׁמִּדַּת הַדִּין מַעֲכָבָת, אָנוּ לְמָה
מְחַכִּים? כִּדְּרֵי לְקַבֵּל שָׂכָר, שְׂנֵאָמַר (שָׁם): "אֲשֶׁרֵי כָּל חוֹכֵי לוֹ", עֵינַן
שָׁם].

ת.ת.ס.

מִחֲרַת יוֹם הַכַּפּוּרִים: נִסְעַר ר' נִתָּן לְבֵיתוֹ לְעִיר נְעַמְרוּב וְלֹא חָזַר
עַד אַחַר סְכוּת.

ת.ת.ס.א.

שַׁבַּת-קִדְשׁ י"ג בְּתַשְׁרֵי: בְּסַעֲדָה-שְׁלִישִׁית אָמַר רַבָּנוּ ז"ל תּוֹרָה
נִפְלְאָה: "הַצְּדִיק מְכַרַח לְעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה בְּעַד יִשְׂרָאֵל" [בְּלִקוּטֵי-מוֹהַר"ן
חֶלֶק ב', סִימָן סו]. וְגִלְיָה הַטַּעַם, שֶׁקּוֹרִין מִחֲרַת יוֹם הַכַּפּוּרִים שֵׁם ה'
גְּאֹט'ס נְאֻמְעַן, עֵינַן שָׁם.

תתסב.

וְאִזּוּ בַשָּׁנָה זֹו לֹא הָיוּ אֶתְרוּגִים מְצוּיִים כָּלֵל, וּכְבָר עָבַר
רֵאש־הַשָּׁנָה וַיּוֹם הַכַּפּוּרִים וְשָׁנִים וְשִׁלְשָׁה יָמִים אַחֲר־כֶּף, וְעַדִּין לֹא
הִגִּיעוּ אֶתְרוּגִים בְּכָל אוֹקְרָאִינָה.

תתסג.

מוֹצָאֵי-שַׁבַּת-קִדְשׁ: הִגִּיעוּ אֶתְרוּגִים לְעִיר גַּעַמְרוּב, וְהָיָה שָׁם
רַעַשׁ גָּדוֹל וְנוֹרָא מְאֹד, כִּי כַּמָּה אֲנָשִׁים הִמְתִּינוּ בְּנַעַמְרוּב עַל
אֶתְרוּגִים. וְהָשֵׁם יִתְבָּרֵךְ סָבָב בְּרַחֲמָיו, שֶׁשָּׁלַחוּ אֶתְרוּגִים גַּם לְעִיר
בְּרֶסֶלַב, וְר' נִפְתָּלִי נָסַע עִם הָאִישׁ, שֶׁהוֹלִיכֵם לְעִיר בְּרֶסֶלַב, כְּדֵי שֶׁלֹּא
יִסַּע עִם הָאֶתְרוּגִים לְמָקוֹם אַחֵר. וּבָאוּ לְעִיר בְּרֶסֶלַב כַּמָּה שְׁעוֹת קִדְם
אוֹר הַיּוֹם. וְהִקִּיצוּ אֶת רַבְּנוּ ז"ל, וְקָנָה אֶתְרוּג נָאָה וְנִפְלָא, וְהִיָּתָה לוֹ
שְׂמֻחָה וְחֻדְוָה גָּדוֹלָה, רַבָּה וְעֲצוּמָה כְּלֵי שְׁעוֹר. וְאָמַר רַבְּנוּ ז"ל לְר'
נִפְתָּלִי: "הֲלֹא כְּשֶׁנִּכְנַסְתָּ לְעִיר בְּרֶסֶלַב, נִתְגַּלָּה אוֹר גָּדוֹל בְּכָל
הָעוֹלָמוֹת, כִּי יָדַעְתִּי, שֶׁיְהִיוּ אֶתְרוּגִים, כִּי הִיִּיתִי בְּטוֹחַ עַל תְּפִלָּתוֹ שֶׁל
הַצִּדִּיק הַרַב הַגָּאוֹן מִבְּרֵדִיטְשׁוֹב ז"ל, כִּי הֲלֹא הוּא הַפֶּאֶר הַקָּהֵלָה
שְׁלָנוּ, (הִינּוּ שֶׁל כָּל הַמְּפָרְסָמִים). אֵךְ שֶׁיִּגִּיעַ גַּם אֶתְרוּג לְפָה, (וְוֹאס
דָּא אִיזוּ דִּיא פֶּאֶרִיק פּוֹן יוֹדִישְׁקִיִּיט^א) — זֶהוּ דְבַר גִּפְלָא!" וְהָיָה
רַבְּנוּ ז"ל בְּשְׂמֻחָה עֲצוּמָה וְאָמַר, שֶׁהָיָה רָאוּי לְהִבְיֵא כְּלֵי זְמַר מִגְּדֹל
הַשְּׂמֻחָה וְהַחִיּוֹת, שֶׁיֵּשׁ לוֹ, שְׂזֻכָּה — שֶׁהִבְיֵאוּ לוֹ אֶתְרוּג.

תתסד.

לִיל א' דְּסִפּוֹת: הִיָּתָה לְרַבְּנוּ ז"ל שְׂמֻחָה עֲצוּמָה עַל אֲשֶׁר זָכָה
לְאֶתְרוּג וְדִבַּר אִזּוּ הַרְבֵּה מִעֲנִין מַעֲלַת מִצְוֹת אֶתְרוּג, (כִּי הָיָה מִמֶּשׁ
נִס, שֶׁבָּאוּ אֶתְרוּגִים לְעִיר בְּרֶסֶלַב, כִּי כַּמָּה וְכַמָּה עֲזֵרוֹת לֹא בָּרְכוּ עַל
אֶתְרוּג כָּלֵל בְּחַג הַסִּפּוֹת הַזֶּה, וּבְכַמָּה עֲזֵרוֹת נִתְּנוּ חַמְשִׁים אֲדָמִים

(א) שְׂכָאן בֵּית הַיּוֹצֵר לַיהוּדוֹת.

וְיֹתֵר בְּעַד אֶתְרוֹג). עֲנֵה וְאָמַר רַבְּנוּ ז"ל: "לְפִי בְּחִינַת הַיָּמִים נוֹרְאִים רְאוּי, שְׂיִהְיֶה לָנוּ אֶתְרוֹג נְאֻה, כִּי אָמַרְי אֲנֹשִׁי: כָּל נֶעַר — יֵשׁ לוֹ אֲשֶׁה נְאֻה, וְהָאֶתְרוֹג הוּא בְּחִינַת אֲשֶׁה כַּמּוּבָא בְּתַקּוּנֵינִים (תַּקּוּנֵי־זִהְרַת תַּקּוּן י"ג וְתַקּוּן כ"א), שְׂהָאֶתְרוֹג הוּא בְּחִינַת (שִׁיר־הַשִּׁירִים ד, ז) 'כִּלְךָ יִפְּהַ רַעַתִּי וּמוֹם אֵין בְּךָ'. וּבְיָמִים נוֹרְאִים יִשְׂרָאֵל הֵם בְּבְחִינַת נֶעַר, כִּי אֲזִי הֵם בְּבְחִינַת (שְׁמוֹת ב, ו): 'וְהִנֵּה נֶעַר בְּכָה', מִיַּד 'וַתַּחְמַל עָלָיו' כַּמּוּבָא בְּתַקּוּנֵינִים (תַּקּוּנֵי־זִהְרַת תַּקּוּן י"א). וְעַל־כֵּן רְאוּי, שְׂיִהְיֶה לְיִשְׂרָאֵל אֶתְרוֹג נְאֻה. וּמִי שְׁבוּכָה בְּיֹתֵר וְנִכְנָס בְּיֹתֵר בְּבְחִינַת 'נֶעַר בְּכָה', רְאוּי, שְׂיִהְיֶה לוֹ אֶתְרוֹג נְאֻה בְּיֹתֵר. כִּי זֶה, שְׂאוּמְרִים הָעוֹלָם: שְׁכָל נֶעַר — יֵשׁ לוֹ אֲשֶׁה נְאֻה. וְזֶה יֵשׁ לְהַבִּין, כִּי עֵקֶר הַשְּׁכָל הוּא מֵהַמַּחַ, וְהַמַּח שׁוֹאֵב מִמַּח שְׁבַעֲצָמוֹת, שֶׁהוּא נִשְׁקָה עַל־יַדֵּי לַחּוֹת וְשִׁמְנוּנִית הַגּוֹף בְּבְחִינַת (אִיּוֹב כא, כד) 'וּמַחַ עֲצָמוֹתָיו יִשְׁקָה', כִּי עַל־יַדֵּי לַחּוֹת וְשִׁמְנוּנִית הַגּוֹף נִשְׁקָה הַמַּח שְׁבַעֲצָמוֹת, וְזֶהוּ עֵקֶר קִיּוּם הַשְּׁכָל, כִּי עֵקֶר קִיּוּם הַשְּׁכָל עַל־יַדֵּי לַחּוֹת וְשִׁמְנוּנִית הַגּוֹף כַּמּוּבָא (בְּלִקּוּשֵׁי־מוֹהַר"ן חֶלֶק א', סִימָן רַכָּה, וּבְחֶלֶק ב', סִימָן ה'). וְעַל־כֵּן מִי שֶׁהוּא נֶעַר, וְאֵין שְׁכָלוֹ בְּשִׁלְמוֹת, וְנִשְׂאָר מַחוּ כְּנוּס בְּעֲצָמוֹת, כִּי אֵין שׁוֹאֵב מִמַּח שְׁבַעֲצָמוֹת, וּמַחֲמַת זֶה אֵין שְׁכָלוֹ בְּשִׁלְמוֹת — נִמְצָא, שְׁנִשְׂאָר הַמַּח כְּנוּס בְּעֲצָמוֹת. וְעַל־כֵּן בֵּת זִוְגוֹ, שְׁנִלְקַחָה מִן הָעֲצָמוֹת, כְּמוֹ שְׁנִאָמַר (בְּרַאשִׁית ב, כא): 'וַיִּקַּח אַחַת מִצְּלֵעֹתָיו' וְגו', נִמְשָׁךְ אֵלֶיהָ רַבּוּי הַמַּח, שְׁנִשְׂאָר כְּנוּס בְּעֲצָמוֹתָיו אֲשֶׁר מִשֵּׁם גִּלְקַחָה כְּנ"ל. וְעַל־כֵּן בֵּת זִוְגוֹ נְאֻה, כִּי עֵקֶר הַיָּפִי עַל־יַדֵּי הַמַּח וְהַחֲכָמָה בְּבְחִינַת (קִהְלָת ח, א) 'חֲכָמַת אָדָם תָּאִיר פָּנָיו'. וְעַל־כֵּן הִיא נְאֻה, מַחֲמַת שְׁנִמְשָׁךְ אֵלֶיהָ רַבּוּי הַמַּח, כִּי הִיא עֲצָם מְעֲצָמָיו שֶׁל זֶה, שְׂאֵין שְׁכָלוֹ שְׁלָם, וְנִשְׂאָר מַחוּ כְּנוּס בְּעֲצָמוֹתָיו".

וּבְקַדְשָׁה זֶה בְּחִינָה, שְׁנִמְשָׁכִין שְׂרָשֵׁי הַדַּעַת אֶל הָאֶתְרוֹג, וְעֵין בְּכֹנֶנֶת סוּד אֶתְרוֹג וְלוּלָב, עֵין שָׁם.

וּלְבָאָר קֶצֶת, כִּי עֵקֶר הַפְּנֹנָה לְהַמְשִׁיךְ אֶל הָאֶתְרוֹג, שֶׁהוּא בְּחִינַת מַלְכוּת הַמַּחֲזִין שְׁבַגּוּף, דְּהִינּוּ הַחֲסָדִים שְׁבּוּא"ו קְצוֹת. אַךְ אֵי־אֶפְשָׁר,

שִׁיתְנוּ הָאָרֶה אֶל הָאֶתְרוּג פִּי-אִם עַל-יְדֵי שְׂמֻקְבָּלִים הָאָרֶה מְשֻׁרְשֵׁי
הַמַּחֲזִין, דְּהִינּוּ מְשֻׁרְשֵׁי הַחֲסָדִים שְׂבֻדָּעַת, שְׁזָהוּ סוּד הַנְּעֻנּוּעִים, עֵינַי
שָׁם. נִמְצָא, שְׂעֵקֶר הָאֶרֶת הָאֶתְרוּג בְּחֵינַת מַלְכוּת, עַל-יְדֵי שְׁנַתְרַבִּין
וּמְאִירִין בְּחֵינַת הַמַּחֲזִין שְׂבֻא"ו קְצוֹת, עַל-יְדֵי שְׁנַמְשָׁף אֲלֵיהֶם הָאֶרֶת
הַמַּחֲזִין שְׂבֻרָאשׁ כְּנ"ל. וְזֶה בְּחֵינַת הַנ"ל, רַק שָׁם הוּא נֶעַר מִמֶּשׁ,
וְנִשְׁאָר מִחוּ כְּנוּס בְּעֻצְמוֹת וְלֹא עָלָה לְמַעְלָה אֶל הַמַּח כְּנ"ל. וּמִכַּאֲן
בְּקִדְשָׁה הָאֶרֶת הָאֶתְרוּג עַל-יְדֵי שְׂמַמְשִׁיכִין בְּכֻנְהָ הָאֶרֶת הַמַּחֲזִין
שְׂבֻרָאשׁ לְתוֹף בְּחֵינַת הַגּוֹף, וְנִתְרַבָּה וּמְאִיר הַמַּחֲזִין שְׂבֻגּוּף, וּמִשָּׁם
נִמְשָׁף הַמַּחֲזִין אֶל הָאֶתְרוּג. וְהֵבֵן.

וְזֶה בְּחֵינַת סִכָּה (הוֹשֵׁעַ יא, א): "כִּי נֶעַר יִשְׂרָאֵל וְאֶהְבֵּהוּ". אֶהְבֵּה
זֶה בְּחֵינַת יְמִין, בְּחֵינַת חֲבוּק יָד יְמִין, בְּחֵינַת סִכָּה. וְזֶה נֶעֱשֶׂה עַל-יְדֵי
בְּחֵינַת נֶעַר יִשְׂרָאֵל, בְּחֵינַת נֶעַר בּוֹכָה... (כָּל זֶה נִשְׁמַע אֲזוּ מִפִּי קִדְשׁוֹ
שֶׁל רַבְּנוּ ז"ל א').

(א) וְכַתֵּב מוֹהֲרֵינָת ו"ל בְּלֻקוּטֵי-הַלְכוּת, יוֹם-הַכַּפּוּרִים, הִלְכָה ב', אוֹת ב': "לְהִכִּין הָעֵנָן
יֹתֵר, אִיךְ עַל-יְדֵי בְּחֵינַת 'נֶעַר בְּכָה' בְּרֹאשׁ-הַשָּׁנָה וּבְיוֹם-הַכַּפּוּרִים נֶעֱשֶׂה בְּחֵינַת זו,
שִׁיְהִי נִמְשָׁכִין הַמַּחֲזִין שְׂבֻרָאשׁ אֶל הַר קְצוֹת, וּמִשָּׁם יִהְיֶה נִמְשָׁכִין אֶל הָאֶתְרוּג. אִךְ בְּאֶמַת
כָּל הָעֵנָן מִבְּאֵר הַיִּטֵּב בְּהַתּוֹרָה, שְׂאֵמֵר רַבְּנוּ ז"ל בְּרֹאשׁ-הַשָּׁנָה (עֵינַי לְעִיל סִימָן תַּנּוּז)
עַל-פְּסוּק: 'תִּקְעוּ אָמוּנָה'. כִּי זֶה הָעֵנָן נִאֶמֶר תִּכְף וּמִיד בְּסִפּוֹת אַחַר אֲמִירַת הַתּוֹרָה
'תִּקְעוּ אָמוּנָה' בְּרֹאשׁ-הַשָּׁנָה, כִּי אֲזוּ לֹא הָיוּ אֶתְרוּגִים מְצוּיִים — וְעַל-כֵּן כְּשֶׁקָּבַל רַבְּנוּ
ז"ל אֶתְרוּג נְאֻה, אָמַר בְּלִיל סִכּוֹת, שְׁלִפֵי בְּחֵינַת הַיָּמִים הַנּוֹרָאִים, שֶׁהִיָּה לָנוּ, רְאוּי, שִׁיְהִיָּה
לָנוּ אֶתְרוּג נְאֻה, כִּי אֲזוּ בְּכּוּ הִרְבָּה בְּיָמֵים נוֹרָאִים. כִּי מִבְּאֵר בְּמִאֲמַר הַנ"ל, שְׂצִירִיכִין
לְהַשְׁלִיךְ כָּל מִינֵי חֲקָמוֹת; לֹא מִבְּעֵיִא חֲקָמוֹת שֶׁל שְׁטוֹת שֶׁל סֵתֵם בְּנֵי אָדָם, אֲלֵא אֶפְלוּ
חֲקָמוֹת גְּמוּרוֹת, אֶפְלוּ מִי שִׁישׁ לוֹ מִחַ גְּדוֹל בְּאֶמַת, כְּשֶׁמִּגִּיעַ לְאִיוֹ עֲבוּדָה, הוּא צָרִיךְ
לְהַשְׁלִיךְ כָּל הַחֲקָמוֹת וְלַעֲסֹק בְּעִבּוּדָתוֹ תִּבְרַךְ בְּשִׁטּוֹת, כִּי לֹא הַמְדַרְשׁ הוּא הָעֵקֶר,
אֲלֵא הַמַּעֲשֶׂה וְכו' (עֵינַי שָׁם הֵיטֵב). וְזֶה בְּחֵינַת רֹאשׁ-הַשָּׁנָה יוֹם-כַּפּוּר, שְׂאֲזוּ יִשְׂרָאֵל הֵם
בְּבְחֵינַת 'נֶעַר בְּכָה', וְעַל-יְדֵי-זֶה זּוֹכִין לְאֶתְרוּג נְאֻה כְּנ"ל. כִּי כָּל אֶחָד, כְּשֶׁזּוֹכֵה לְאִיוֹ
שָׂכַל, אֶפְלוּ לְשָׂכַל וְחֲקָמָה דְקִדְשָׁה, וְעֵקֶר הַשָּׂכַל עַל-יְדֵי שְׂמַעְלָה לְחוּת וְשִׁמְנוּנֵי הַגּוֹף
אֶל הַמַּח שְׂבֻרָאשׁ, שְׁזֶה בְּחֵינַת מַה שְׂנֹאֵמֵר שָׁם קִדְם בְּמִאֲמַר הַנ"ל, שְׂצִירִיכִין לְהַעֲלוֹת
מִבְּחֵינַת הַחֲתִים כְּשׁוֹר לְבָחֵינַת חוּתֵם דְקִדְשָׁה, בְּחֵינַת תְּפִלִּין מַחֲזִין, עֵינַי שָׁם. וּכְשֶׁמַּעְלָה
לְחוּת וְשִׁמְנוּנֵי הַגּוֹף אֶל הַדַּעַת, וְנִתְרַבָּה מִחוּ וְדַעַתוֹ — אֲזִי צָרִיךְ, שְׁלֹא לַעֲמֹד וְלִסְמֹךְ
עַל דַּעַתוֹ לְבַד, כִּי עַל-יְדֵי הַדַּעַת וְהַחֲקָמוֹת שֶׁל אָדָם יְכוּל לִפְלֹ בְּטַעֲיוֹת גְּדוּלוֹת חֵס
וְחִלְיָה, וַיִּיכַל עַל-יְדֵי חֲקָמָתוֹ לְהַטּוֹת לְגַמְרֵי חֵס וְחִלְיָה מְדַרְכֵי ה', כִּי אִסוּר לְסַמֵּךְ עַל

תתסה.

יום ד', כ"ד בתשרי, אסרו-חג סכות: בא ר' נתן אל עיר ברסלב ושמע מר' נפתלי כל מה שעבר על רבנו ז"ל בכל חג הסכות, וכן אמר לו את התורה, שאמר רבנו ז"ל בסעדה-שלישית קדם סכות (עין לעיל סימן תתסא), וכתבו על הספר. וכן מה שאמר רבנו ז"ל בליל א' דחג הסכות בענין האתרוג, (עין לעיל סימן תתסד), וכתבו על הספר

דעתו וחקמתו לבד (כמבאר בדברי רבנו ז"ל כמה פעמים). רק עקר השלמות הוא: כל מה שנתרבה ונתוסף דעתו ומכיר ביותר בגדלת ה' יתברך. שראה להמשיך הדעת אל הלב בבחינת (דברים ד, לט): 'וידעת היום והשבת אל לבבך', שצריכין להמשיך הדעת אל הלב. כמו ששמעתי מרבנו ז"ל, שאמר: 'כי הלא גם אמות העולם, יש להם דעת וחקמות, אף שהדעת שלהם היא בלא לב. והעקר להמשיך הדעת אל הלב בבחינת: "וידעת היום והשבת" וכו' פנ"ל'; הינו כשזוכה לאיזו דעת, ימשיך הדעת אל הלב, ויסתכל היטב בעצמו, אם מעשיו עולים יפה כפי חקמתו, ואם לבו שלם עם ה', ששתבשלה כל תאוות וחקמת הגוף, כל מה שלב האדם חומד — בלם יתבטלו נגדו יתברך. ולא תהיה לו שום תאוה וחקמה כלל רק להשם יתברך, כי כך יפה לו כפי הדעת, שזכה עכשו להכיר בגדלתו יתברך. וישתדל עכשו לעבד את ה' במצוות מעשיות ועבודות דקדושה, באפן שיהיו מעשיו מרבין מחקמתו, כי לא המדרש הוא העקר, אלא המעשה. וכמבאר לעיל במאמר הנ"ל, שצריכין להשליך את כל החקמות ולעבד את ה' בפשיטות גמורה. נמצא, שכל מה שזוכה לדעת יותר ולהכיר יותר בגדלתו יתברך, הוא ממשך בכל פעם הדעת אל הלב והגוף להשתדל לעשות מעשים טובים ועבודות דקדושה כפי הדעת, שזכה עכשו. וכל מה שיש לו דעת יותר, עובד ביותר ועושה מעשים טובים ביותר בשביל השם יתברך בפשיטות גמורה בלי שום חקמות, ואינו נמשך אחר חקמתו להיות נשאר עם החקמות לבד חס ושלום בלי עבודות, חס ושלום. רק עקר חקמתו הוא להשליך החקמות; דהינו כל מה שזוכה ליותר חקמות ומכיר ביותר אותו יתברך, הוא משתדל בכל פעם יותר לעבד אותו יתברך בפשיטות, בעבודות בלי חקמות, כי זה עקר עבודתו יתברך. ועל-כן הוא משליך בכל פעם את החקמות בשביל עבודתו יתברך. נמצא, שמשך את כל חקמתו אל הלב והגוף; דהינו אלו עבודות ופעשיות דקדושה, שזה העקר פנ"ל, ומשם נמשך עקר יפי והדור האתרוג, שהוא בחינת מלכות פי' דע. כי עקר התגלות מלכותו יתברך הוא רק על-ידי מעשים טובים על-ידי מצוות מעשיות, כי מלכות היא בחינת עשיה פי' דע, כמובא בזה, שכלכות מקננא בעשיה. וזה עקר עבודתנו בראש-השנה וביום-הכפורים, שאז ישראל הם בבחינת 'נער בכה'; דהינו שמשליקין ומשליכין כל החקמות, רק ממשיכין הדעת אל הלב, ומסתכל כל אחד בעצמו, אם לבו קשור לדעתו; דהינו אם מתנהג בתאוות לבו וגופו כפי הדעת שלו. כי כל אחד ואחד יודע מהשם יתברך בכלל, שמלא כל הארץ כבודו, וצריך להסתכל בעצמו, אם הוא מתנהג כך עם גופו כפי דעתו, ואם מעשיו עולים יפה כפי דעתו

(שיחות-הר"ן סימן פז). ועוד שִׁמְעַע עֲנִינִים נִפְלְאִים מִמָּה שֶׁעָבַר עַל רַבְּנוּ

וחקמתו על-כל-פנים. ואז בראש-השנה וביום-הכפורים, שכל ישראל מתעוררים בתשובה, ואז נתעורר לבקנה על-ידי-זה. כי כל אחד רואה בעצמו, איך מעשיו אינם עולים יפה כפי חקמתו, שידע, שהשם יתברך — מלא כל הארץ כבודו — ואף-על-פי-כן נטה מרצונו יתברך. ומפל-שפן מי שפגם חס ושלום או חטא חס וחלילה. וזה בחינת 'נער בכה'; דהינו שמסלקים כל החקמות ומספקלים רק על המעשים, אם עבודתו היתה כראוי בשנה זו כפי חקמתו ונדעתו על-כל-פנים — ועל-ידי-זה נתעורר לבו לבקנה גדולה, כי רואה כמה רחוקים מעשיו אפלו מחקמתו ונדעתו הקטנה. וזה שאמר רבנו ז"ל, שעל-ידי בחינת 'נער בכה' זוכה לאתרוג נאה כנ"ל, כי על-ידי 'נער בכה', שנה בחינה, שממשיך הדעת אל הלב ואל הגוף להשתדל, שיהיו מעשיו מרבין מחקמתו כנ"ל — על-ידי-זה עקר התגלות מלכותו יתברך כנ"ל, שנהו בחינת הדור האתרוג, שהוא בחינת מלכות כנ"ל. וזה בחינה, שממשיכין שרשי הדעת אל הו' קצוות, דהינו אל הגוף, ומשם נמשך הדור האתרוג כנ"ל, שממשיכין עקר הדעת אל הגוף להשתדל לעשות מעשים טובים בלי חקמות כנ"ל — ועל-ידי-זה עקר התגלות מלכותו יתברך, שהוא בחינת הדור האתרוג כנ"ל.

וזה בחינת תקון המשפט, שמבאר שם במאמר הנ"ל, שהוא על-ידי שממשיכין כל החקמות, עין שם, שנה בחינת נער בוכה וכו' כנ"ל. כי מקדם מבאר שם במאמר הנ"ל, שתקון המשפט הוא על-ידי שנוהרין לגרש טפת עשו וישראל מן המח, שלא יבלבל את המח ויקלקל את המשפט, חס ושלום, וכו', עין שם. ובאמת כלו אחד, כי בשמעלה את הלחות ושמנונית הגוף מבחינת החתים בשרו לבחינת חותם דקדשה, שהוא המחזין — אזי יכול להעלות גם בחינת טפת עשו וישמעאל. וטפת עשו וישמעאל הם בחינת זהמת הנחש, בחינת פגם עץ הדעת טוב ורע, שמשם נמשך התעורבות טפת עשו וישמעאל כידוע. ועקר פגם טפת עשו וישמעאל, בחינת פגם עץ הדעת, הוא בחינת רבוי החקמות מה שרוצים להטות אחר חקמתו ונדעתו כמו אמין דעלמא, שהם עשו וישמעאל, שהולכים אחר חקמתן ונדעתם המשבשת, והם חכמים בעיניהם. ומחמת זה סרו מאחרי השם יתברך. אבל אנחנו עם קדוש, מזהרים להשליך את חקמתנו ולבטל דעתנו נגדו יתברך ונגד הצדיקים האמתיים שבכל דור ודור. ועקר עבודתנו הוא: שכל מה שזוכים לחכמה יתרה לראות להשתדל לעבד את השם יתברך ביותר בעבודות יותר בתמימות ובכפישיות. ועקר החכמה הוא להשליך החקמות, דהינו לבטל דעתו נגדו יתברך ונגד צדיק אמת וכו' — וזה בחינת תקון המשפט, שעקרו על-ידי שמסלקין ומשליכין את החקמות. ועל-ידי-זה בעצמו מבטלין ומגרשין טפת עשו וישמעאל, שהם רוצים לסבב את המח ברבוי חקמות בטלות, עד שייכל לטעות על-ידי חקמתו, חס וחלילה, להטות לגמרי מדרכי ה', כמו שמצינו רבים, שנטו על-ידי חקמתם מהשם יתברך ונפלו לשאול תחיתות על-ידי שהעמידו על חקמתם (כמבאר בדברי רבנו מזה כמה פעמים). וזה בחינת טפת עשו וישמעאל, בחינת עץ הדעת טוב ורע, שמבלבל את המח בחקמות של שקר וטעות, עד שייכל להטות לגמרי חס וחלילה מהשם יתברך. אבל שנוהרין, שבכל פעם שזוכים לאיזו חכמה והכנה בו יתברך, להשתדל ולעשות

ו"ל, כי כן היתה דרכו של מוהרנ"ת ו"ל: בכל פעם, שלא היה אצל רבנו ו"ל, ואחר-כך פשבא היה הולך לחקר אצל כל אחד מאנשי-ש'לומנו מה היה עם רבנו ו"ל ומה דבר וכו' ומה עשה וכו'.

תתסו.

אור ליום ה' בראשית, כ"ה תשרי: נכנס ר' נתן אל רבנו ו"ל, ודבר עמו רבנו ו"ל הרבה וספר לו, איך שהיה לו נס, והגיע אליו אחרו, והיה בשמחה רבה עד מאד, ושלשה ימים רצופים היתה לו חיות גדולה מן האחרו, והיה בריא כל השלשה ימים ולא היה מרגיש כלל החולאת הקשה, שהיתה לו, מגדל השמחה, שהיתה לו מן האחרו. ואמר: "ש'אין אנו יודעים כלל גדל יקרת מעלת מצנת אחרו, והרי אנו רואים, שיש'ראל מפ'רין ממון הרבה בשביל מצנה זו יותר מעל שאר מצוות, ובנדאי לא על חנם הוא, מסתמא מצנה זו היא יקרה מאד מאד אשר אין לשער, רק ש'אין אנו יודעין גדל מעלתה. אפשר אם היו יודעין גדל מעלת מצנה זו, היו עושים מה שהיו עושים בשביל מצנה זו, פי יש'ראל עם קדוש, הם חכמים,

---

עבדות ומעשים טובים ביותר, ומשליכין כל החכמות ועושין עבדות בפשיטות גמורה — בזה מכניעין טפת עשו וישמעאל, ואין להם כח לבלבל את האדם בחכמות של שטות להטותו מרכי השם ותברך, מאחר שאינו סומך על חכמתו כלל, ארבה כל מה שנתחכם יותר, הוא משליך החכמות יותר וסומך רק על אמונה לבד ועושה מעשים-טובים בפשיטות, בתמימות פנופר לעיל. נמצא, שבחינת 'עזר בכה'; דהיינו שמשליכין את החכמות ומסתכלין רק על מעשים טובים אם מעשיו כראוי — ומחמת זה בוכה, על שפגם במעשיו נגדו ותברך — זה בחינת תקון המשפט, בחינת הכנעת ובטול טפת עשו וישמעאל וכו' פנ"ל. כי מבאר שם, שטפת עשו וישמעאל בהכרח להוציאו לחוץ לבלי להעלותו אל המח חס ותלילה, כי מבלבל את המח פנ"ל. ועל-כן על-ידי שמשליך את החכמות ומסתכל על מעשים טובים, ועל-ידי זה זוכה לבכייה בחינת 'עזר בכה' — על-ידי זה מוציא טפת עשו וישמעאל על-ידי הדמעות, פי הדמעות הם ממותרי הפרה שחורה, שהוא טחול, אמא דערב רב, שהם עשו וישמעאל פנידע (וכמבאר זה בדברי רבנו ו"ל בסימן ל"ו). נמצא, כשבוכה הוא מגרש על-ידי הדמעות בחינת טפת עשו וישמעאל, שזה עקר תקון המח, בחינת תקון המשפט". (ועין היטב במאמר הנ"ל מתחלתו לסופו והבן היטב.)

וְקָשָׁה לְהִטְעוֹתָם, וּבּוֹדָאֵי כְּשֵׁהֶם מְפֹזְרִים מְמוֹן הַרְבֵּה בְּשִׁבִיל מְצֻנָּה זוֹ, לֹא לְחֹנֶם הוּא". וְאַחֲר־כֵּן הִרְאָה ר' נִתָּן לְרַבְּנוּ ז"ל אֶת הַתּוֹרוֹת הַנִּזְכָּרִים שֶׁכָּתְבָן (כְּדַרְכּוֹ תָּמִיד לְהִרְאוֹת לוֹ כֹּל מֵה שְׁכוּתָב מִתּוֹרָתוֹ). וְלָקַח רַבְּנוּ ז"ל הַכֶּתֶב בְּיָדוֹ הַקְּדוּשָׁה וְעֵינָיו בּוֹ וַיֵּשֶׁב עָלָיו וְהִבִּיט בּוֹ הֵיטֵב. וְהִפִּיר ר' נִתָּן בְּרַבְּנוּ ז"ל אֵיזָה שְׁנוּי, כִּי יֵשֶׁב כְּמוֹ טְרוּד בְּצַעַר גָּדוֹל, וְעֵינָיו הָיוּ מְלֹאוֹת דְּמָעוֹת קְדוּשׁוֹת, וְלֹא גָּלָה כְּלָל מִצַּעְרוֹ וְלֹא דִבֵּר עִם ר' נִתָּן כְּלָל, אַחֲרֵי שֶׁעֵינָיו בְּהִכָּתֵב, וְרַק יֵשֶׁב בְּשִׁתְּיָקָה.

תתסז.

יום ה' בְּרֵאשִׁית, כ"ה בְּתִשְׂרִי: נִסְתַּלַּק הָרַב הַקְּדוֹשׁ הַצַּדִּיק הַמְּפָרָס רַבִּי ל׳וֹי יִצְחָק, אֲב־בֵּית־דִּין בְּרֵדִיטְשׁוֹב, מֵה שְׁרַבְּנוּ ז"ל הַפְּלִיג מְאֹד מְאֹד בְּמַעֲלָתוֹ וּקְרָאוֹ פֶּאֶר הַדּוֹר וְכוּ'. וְעֵדִין לֹא הָיָה נוֹדֵעַ בְּעִיר בְּרֶסֶלַב מֵהַסְּתַלְּקוֹתָיו.

תתסח.

לֵיל־שֶׁבַת־קֹדֶשׁ בְּרֵאשִׁית: יֵשֶׁבוּ אֲנָשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ בְּשִׁלְחָן עִם רַבְּנוּ ז"ל, וְנִכְנָס אֵלָיו הָרַב ר' אֶהֱרֹן מִבְּרֶסֶלַב בְּשַׁעַת הַסַּעֲדָה כְּדַרְכּוֹ תָּמִיד לְבוֹא אֶל רַבְּנוּ ז"ל. וְכִשְׁנֹכְנֵס אָמַר לוֹ רַבְּנוּ ז"ל דְּבָרֵי צְחוּת: "בֵּיתְךָ הוּא כְּמוֹ סִפָּה", (כִּי אִזּוּ יָרְדוּ גִשְׁמִים, וּבֵית הָרַב לֹא הָיָה מְקַרָּה הֵיטֵב, וּמִן הַסֶּתֶם יָרְדוּ הַגִּשְׁמִים לְבֵיתוֹ כְּמוֹ לְתוֹף הַסִּפָּה). וְאַחֲר־כֵּן עָנָה וְאָמַר רַבְּנוּ ז"ל: "בְּשִׁבִיל שְׂאִין בְּעַל־הַבַּיִת"; דִּהְיֵנוּ שְׂאִין הָרַב מִשְׁגִּיחַ הֵיטֵב כְּמוֹ בְּעַל־הַבַּיִת וְכוּ'. אַחֲר־כֵּן דִּבֵּר עִם ה'עוֹלָם' עַל הַשְּׁלִיחָן שִׁיחוֹת אַחֲרוֹת. וּבַתּוֹף דְּבָרָיו הַתְּחִיל לֹמַר לְאֲנָשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ: "אֲצָלִי אֵין לָכֶם פְּלוֹם, כִּי אֲצָל צַדִּיקִים אַחֲרִים מְרַגִּישִׁין עִתָּה, שֶׁהוּא שֶׁבַת־בְּרֵאשִׁית — וְאֲצָלִי אֵין רוֹאִים פְּלוֹם". עָנָה ר' נִתָּן וְאָמַר לוֹ: "עִתָּה הוּא דֶרֶךְ הַצַּדִּיקִים לֹמַר עַל חַבּוּר הַתְּחִלַּת הַתּוֹרָה בְּסוּפָּה, דִּהְיֵנוּ לְחַבֵּר 'בְּרֵאשִׁית' עִם 'לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל'". עָנָה וְאָמַר בְּדֶרֶךְ צְחוּק: "קִצְתָּ גַם אֲנִי אוֹמֵר עַל־זֶה". וְתַכְּף תּוֹר לְאַחֲרָיו וְאָמַר: "לֹא אוּכַל!" וְכֵן תּוֹר כְּמָה פְּעָמִים. וְאָמַר: "טוֹב, גַּם אֲנִי אֹמֵר!" וְחִזַּר

מזה ואמר: "לא אוכל!" וכו'. אחר־כך אמר: "ויהי מה אני אמר!" ותכף שאל: "במה דברנו עתה?" ענה לו ר' נתן ואמר לו מהשיחות, שספרו עמו אז. ענה ואמר: "לא לזה הדבור פוננתי". ואמר הוא בעצמו: "הלא דברנו מקדם מענן, שאינו נמצא בעל־הבית וכו'". ותכף ישב בשתיקה ונתלהב מאד והתחיל להוציא מפיו גחלי אש, כי כל דבריו היו כגחלי אש. ואמר אז את כל התורה על פסוקים: "בראשית" — "לעיני כל ישראל" [בלקויטי־מוהר"ן חלק ב', סימן ס"ז]. ושם בתורה זו מדבר מענן ראש־בית (בעל־הבית) ומענן העלמת הפאר, מה שנתעלם הצדיק, שהוא הפאר והחן, שהוא הבעל־הבית של העולם. ואמר התורה ביראה גדולה כדרכו, ועניו היו מלאות דמעות, ושום אדם לא ידע מה שמרמז בתורתו מענן הסתלקות הצדיק הקדוש מברדיטשוב ו"ל.

תתסט.

יום א' נח: באה הידיעה לעיר ברסלב, כי נסתלק הרב הקדוש מברדיטשוב ו"ל. ולא רצו להאמין מרב צער. ובאותו יום כתב ר' נתן את כל התורה, שאמר רבנו ו"ל בשבת־קדש, הינו התורה על פסוקים: "בראשית", "לעיני כל ישראל".

תתע.

אור ליום ב' נח: נכנס ר' נתן אל רבנו ו"ל והראה לו את הכתב, שכתב את כל התורה, שאמר רבנו ו"ל בליל־שבת־קדש. ועין והביט בה רבנו ו"ל היטב היטב וישב גם אז משתומם בצער. והבין ר' נתן, שהלא דבר הוא, למה רבנו ו"ל מעין כל־כך בהכתב, והוא מלא צער, ודמעות נושרות על לחייו הקדושות. ובתוף שהוא חושב כך, ענה ואמר רבנו ו"ל בזו הלשון: "והתורה שלי גדולה מאד, והיא כלה רוח הקדש, ויכולין לידע ממנה עתידות. שמי שיטה עצמו ויקשיב לתורה שלי, יכול לידע עתידות שיהיו. ואין צריך לומר אחר־כך, כשנעשין הדברים בעולם, שאז יכולין בודאי למצא

פעלת הצדיק

תקנג

הכל בתוך התורה שלי ולראות ולהבין, שהכל מבאר בתוך התורה, שְׁנֵאמְרָה כָּבֵר^ב.

ואמר רבנו ז"ל: "המוסר של התורה שלי נפלא ועצום מאד! אלו היו אומרים זאת התורה בלשון אחר בלשון מוסר, היה מעורר ומשבר את הלב מאד, כי כלה מוסר השכל, מוסר גדול ונורא מאד — על-פן צריך לזהר לקיים מה שהזהרתי אתכם לעשות מן התורה

ב) כי באמת אחר-כך ראו בחוש, איך בתורה הקדושה שלו הוא מגלה נעלמות ועתידות. ומרמז בתורה זו מעגן העלמת הסתלקות הצדיק, שהוא היפי והפאר של העולם. וכבר יודע רבנו ז"ל הכל על-פי רוח קדשו. ועל-פן גלה את התורה הזאת. וראו והבינו למפרע: שכל מה שנגרע בעולם בכלליות ובפרטיות ובפרטי-פרטיות, מרמזת בתורתו הקדושה.

והנה במאמר זה מבאר, שכשנסתלק הצדיק, הראש-בית — על-ידי-זה נתגדלין ונתפרסמין בעלי שמות השמאה: קדריים וכו', וכן על-ידי-זה באים שרפות, רחמנא לצלן. וכל זה ראינו בעינינו, שבסמוך אחרי פטירת הרב הקדוש מברדיטשוב ז"ל נתפרסם סמוך למקומותינו קדרי אחד בכפר חבסיבך בפרסום גדול, והיו נוסעים אליו מכל הסביבות, ועשה פעולות רבות בשמות השמאה. וכן נהפך סמוך פמה קדריים במקומות אחרים. גם באותה השנה היו שרפות גדולות בעולם, עד שכמעט שלא היתה עיר אחת, שלא נשרפה במה פעמים. וגם בעיר ברסלב היו שרפות גדולות במה פעמים בשנה זו וכן בעירות הסמוכות והרחוקות. ובזה ראינו בעינינו, איך שכל תורתו היא כלה רוח-הקדש, ויכולין לידע ממנה עתידות באשר אמר רבנו ז"ל בפרוש. ופעם אחת אמר, מי שבקי היטב בתורתו ובשיחותיו הקדושות, דהינו בספריו הקדושים, ראוי לו למצא כל שיחות העולם בתוך תורתו הקדושה, ואין שום שיחה ועגן בעולם, שלא יוכל השלם למצא בתוך בתוך תורתו הקדושה. (פרוש כי בנדאי באמת בכל הדבורים ושיחות העולם, בנדאי יש בהם תורה בהעלם, כי אין שום מציאות בלעדיו יתברך כלל. ובכל תנועה ותנועה שם אלופו של עולם ממש. וכל מה שהאדם רואה ושומע, בנדאי גנוז שם אלופו של עולם ומגלה להאדם רזים וסתרי נסתרות, כי השם יתברך מצמצם עצמו מאין סוף ועד אין תכלית ורמז אל האדם רמזים וקורא אותו לשוב אליו יתברך מכל פרטי העולם: דומם, צומח, חי, מדבר. אבל אין מי שיזכה לגלות זאת לידע הנסתרות, שנגעלם בשיחות בני-אדם, כי אם אנשים גדולים במעלה מאד מאד. אבל על-ידי התגלות תורתו הקדושה והנוראה שלו מי שבקי בספריו היטב היטב, ויש לו שכל קצת, יוכל למצא בכל שיחות העולם רמזים בהתורה הקדושה אפלו אם לא יחיה במעלה גדולה ביותר, והבין).

תפלה, כי תכף כשמתחילין להכניס זאת התורה בתוך דברי התעוררות ושיחה של תפלה, בודאי תעורר ותשבר את לבו מאד¹.

תתעא.

יום ב' נח: נשמע עוד הפעם בעיר ברסלב, שהצידיק הקדוש מברדיטשוב ו"ל נסתלק. והתחיל ר' נתן להצטער מאד, והיה לו צער גדול. וידע, שאם יתודע לרבנו ו"ל, יצטער גם-כן מאד מאד על זה בלי שעור. בתוך כך הלך אנה ואנה ונזכר: הלא הסתלקות הצידיק מרמות בתוך התורה, שאמר רבנו ו"ל בליל שבת-קדש, כי הזכיר שם מענין העלמת והסתלקות פאר. וידוע לנו כבר, שרבנו ו"ל קרא לצדיק הקדוש מברדיטשוב "פאר" (עין לעיל סימן תחסז), וגם דיקא אתמול בלילה שמעתי מרבנו ו"ל, שמתורה שלו יכולין לידע עתידות, מפל שכן שיכולין למצא בה מה שכתב נעשה בעולם, (כך חשב ר' נתן). ונתחזק בדעתו, שהדבר אמת. והלך ודבר מזה עם חבירו ר' נפתלי, ותכף הקדים את עצמו ואמר: "בודאי מבארת הסתלקותו בתורתו של רבנו ו"ל מה שאמר בליל-שבת-קדש!" (ואז

א) רבנו ו"ל דבר פעם אחת הרבה עם ר' נתן מענין מעלת ההתבודדות ושיחה בינו לבין קונו. ואז גלה לו את הדרך לעשות מתורות תפלות כמוכא נבלקוטי-מוהר"ן חלק ב', סימן כ"ה]. ואמר לו אז, שטוב לכתב לעצמו התפלות. ואמר, שנעשין מזה שעשועין גדולים למעלה, שעוד לא עלו מימות עולם. והיה מתגעגע מאד, שיעשו מכל תורתו תפלות, כי הם מעוררות ומקרבות לבו של האדם אליו יתברך בהתעוררות ובהתקרבות גדולה עד מאד. ופעם אחת בא אליו ר' נתן, והראה לו רבנו ו"ל ספר "יד הקטנה", (ספר נפלא, חברו הרב ר' בער בן יעקב משיניווא), אשר בסוף הספר מבאר שם כמה ענינים בלשון תפלה, שמדבר להשם יתברך, ומתחיל כל ענין בלשון אלקי וכיו. וקרא את ר' נתן ואמר לו: "תעין בפנים!" ורמז לו, שתשוקתו מאד לעשות בן מתורתיו הקדושות לעשות מכל התורות תפלות. כי-כן היה דרכו הקדושה של רבנו ו"ל, שלא אמר בפרוש רק רמז על דברים גבוהים על-ידי דברים קטנים, מחמת שהיה קשה לו לבאר דעתו בפרוש מגדל הקטרוגים והמניעות ועוד מכמה טעמים כמוסים, שהיו עמו. ומזה נתעורר אחר-כך ר' נתן וחבר את ספר ה"לקוטי-תפלות". מקדם רשם את התפלות לעצמו וכתבם בלשון יחיד, ואחר-כך חזקו אותו כמה מאנשי-שלומו, שכלל ימנע טוב מהם וכיו ויפרסמם, ואז שנה מלשון יחיד ללשון רבים, שתהיינה תפלות לכל בית ישאל, אשרי, שיאחו בהן!

רְאִינוּ נִפְלְאוֹת ה', אִיךָ תוֹרַתוֹ הַקְדוֹשָׁה פְּלוּלָה מִכָּל מָה שֶׁנַּעֲשֶׂה (בְּעוֹלָם). אָבֵל אֶף-עַל-פִּי-כֵן נִזְהָרוּ לֹא לְהַגִּיד לְרַבְּנוּ ז"ל בְּפִרוּשׁ מֵהַסְתַּלְקוֹת הַצְדִּיק הַקְדוֹשׁ מִבְּרִדֵיטָשׁוּב ז"ל, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהִבִּינוּ, שֶׁרַבְּנוּ ז"ל יוֹדֵעַ זֹאת בְּרוּחַ קְדָשׁוֹ כִּנ"ל.

תתעב.

אח־רֵךְךָ בְּאִמְצַע הַשְּׁבוּעַ: נִכְנְסוּ אֶצֶל רַבְּנוּ ז"ל בְּאִיזָה עָרֵב ר' נִתְּן וְעוֹד כַּמָּה מְאֻנְשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ. עָנָה וְאָמַר לָהֶם רַבְּנוּ ז"ל בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "מָה שָּׂאֲנִי עוֹשֶׂה עִמָּכֶם, הוּא דָּבָר קָטָן לְפָנַי, זֶה אַתֶּם צָרִיכִים לַעֲשׂוֹת". (כְּפִנְתוֹ, הֵינּוּ מָה שֶׁהוּא עוֹסֵק עִמָּנוּ לְהַכְנִיסֵנוּ וּלְקַרְבָּנוּ לְעִבּוּדְתוֹ יְתִבְרַךְ, אֶפְלוּ זֹאת הוּא דָּבָר קָטָן לְפָנָיו. וְזֶה הַדָּבָר אֲנַחְנוּ צָרִיכִים לַעֲשׂוֹת לְקָרֵב בְּנֵי-אָדָם לְעִבּוּדַת-הַשֵּׁם יְתִבְרַךְ, אָבֵל הוּא בְּעַצְמוֹ יֵשׁ לוֹ עִבּוּדָה גְבוּהָה מְזוּ). וְהָיָה ר' נִתְּן עוֹמֵד וּמְשַׁתּוֹמֵם כְּמִתְמִיָּה, כִּי כְּפִי הַנִּרְאָה לְדַעְתּוֹ, אֵין עִבּוּדָה גְבוּהָה מְזוּ לְקָרֵב בְּנֵי-אָדָם לְהַשֵּׁם יְתִבְרַךְ. עָנָה וְאָמַר רַבְּנוּ ז"ל: "יֵשׁ נִשְׁמוֹת עֲרִטִילֵאֵין, שָׂאֵין יְכוּלִים לִפְנֵס בַּגּוֹף כָּלֵל. וְגִדְל הֶרְחַמְנוֹת שְׁעֲלִיָּהֵן גְּדוּל וְעִצּוּם מְאֹד מְאֹד יוֹתֵר מֵעַל הַחַיִּים, כִּי הֵם כְּבָר נִכְנְסוּ בַּגּוֹף, וַיֵּשׁ לָהֶם בְּנִים, וַיֵּשׁ לָהֶם מִצּוֹת — אָבֵל הֶרְחַמְנוֹת שְׁעַל אֵלוֹ הַנִּשְׁמוֹת הַעֲרוּמוֹת הוּא גְּדוּל מְאֹד מְאֹד, כִּי אֵינֵן יְכוּלוֹת לַעֲלוֹת לְמַעְלָה, וְגַם לְמַטָּה אֵינֵן יְכוּלוֹת לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוֹף כִּנ"ל. וַיֵּשׁ גְּלָגוּלִים בְּעוֹלָם, שְׁעַדִּין לֹא נִתְּגַלּוּ בְּעוֹלָם". (וְהַכְּפִינָה: כִּי יֵשׁ גְּלָגוּלִים, שֶׁדְּבָרוֹ מֵהֶם בְּסִפְרִים, שֶׁנִּתְּגַלּוּ עַל-יְדֵי הַקְּדָמוֹנִים, אָבֵל יֵשׁ עוֹד גְּלָגוּלִים, שְׁעַדִּין לֹא נִתְּגַלּוּ כָּלֵל בְּעוֹלָם⁷).

(ד) וּמִכָּאֵן תּוֹכַחָה לְאוֹתָם שְׁאוּמְרִים, שָׂאֵין זֶה רִצּוֹן רַבְּנוּ ז"ל לְקָרֵב בְּנֵי-אָדָם. וּכְדוּ לַעֲצָמָם שִׂיחָה שֶׁל הֶבֶל, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בַּחֲבֵת נח "בְּאוֹ, שֶׁבָּאוּ מֵעֲצָמָם, כְּמוֹ-כֵן אֶצֶל רַבְּנוּ ז"ל צָרִיכִים לְבֹא מֵעֲצָמוֹ וְלֹא לְהִבְיֹאוֹ וְכוּ'. וְהֵנָּה מְלַבֵּד שֶׁהַשִּׂיחָה הַזֹּאת הִיא הֶבֶל וְהַכְּלִי הַכְּלִים, וְהִיא לְהַפּוֹךְ דְּבָרֵי חו"ל הַקְדוֹשִׁים שְׁאִמְרוּ (זֶהר הַקְדוֹשׁ, תְּרוּמָה קכח): הֵהוּא וּפְאָה בְּעֵי לְמַרְדָּף בְּתֵר חִיבָא וּלְמַקְנֵי לִיָּה בְּאֶגְר שְׁלִים בְּגִין דִּינַעֲבֵר מְגִיָּה הֵהוּא זוֹהֲמָא, וַיִּתְּכַפְּיָא סִטְרָא אַחֲרָא וַיַּעֲבִיד לְנַפְשִׁיָּה, בְּגִין דִּיתַחֲשַׁב עֲלֵיָּה כְּאֵלוֹ הוּא בְּרָא לִיָּה, וְדָא אִיְהוּ שְׁבָחָא דִּיִּסְתַּלַּק בֵּיהּ יְקָרָא דְקָדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, יִתִּיר מִשְׁבָּחָא אַחֲרָא, וְאִסְתַּלְקוּתָא

תתעג.

ליל-שבת-קדש פּרשת נח: ועדין לא הודיעו לרבנו ז"ל בפרוש,
כי נסתלק הצדיק הקדוש מברדיטשוב ז"ל, ענה ואמר רבנו ז"ל

דא יתיר מכלא מאי טעמא, בגין דאיהו גרים לאכפניא סטרא אחרא ולאסתלקא יקרא
דקדשא בריך הוא, ועל דא פתיב באהרן (מלאכי ב'): "ורבים השיב מעון", וכתוב
(שם): "בריתי היתה איתו", תא חזי כל מאן דאחיד בינא דחייבא, ואשתדל ביה למשבק
ארחא בישא, איהו אסתלק בתלת סלוקין, מה דלא אסתלק הכי בר גש אחרא, גרים
לאכפניא סטרא אחרא, וגרים דיסתלק קדשא בריך הוא ביקריה, וגרים לקנימא כל
עלמא בקיומיה לעילא ותתא, ועל האי בר גש פתיב בריתי היתה איתו החיים והשלום
וכו' [הצדיק הזה צריך לרדה אחרי החוטאים ולהקנות להם שכר טוב, כדי שיצטוו
ממנו הזהמה הזו, ויכוף את הצד האחר, ויעשה לנפשו בגלל שגחשוב לו כאלו הוא
ברא אותו, וזהו השבח שנתעלה בו הכבוד של הקדוש-ברוך-הוא יותר משבח אחר,
והתועלת הזאת יותר מהכל, מה הטעם? בגלל שהוא גורם לכוף את הצד האחר (כחות
הרע), להעלות את הכבוד של הקדוש-ברוך-הוא, ועל זה כתוב באהרן: "ורבים השיב
מעון" וכתוב: "בריתי היתה איתו". בא תראה, כל מי שמחזיק ביד החוטא (מתזירו
בתשובה) ועוסק בו שיעזוב את דרך הרע, הוא מתעלה בשלש עליות מה שלא מתעלה
אדם אחר, גורם לכוף את הצד האחר, וגורם שהקדוש-ברוך-הוא מתעלה בכבודו,
וגורם שקל קיום העולמות העליונים והתחתונים תלויים בו, על האדם הזה כתוב:
בריתי היתה איתו החיים והשלום וכו'] [עין שם איך שפארף מאד מאד במעלת האדם
הזוכה לרדה אחר חייבים ומקרבם אל הקדשה, ואינו מחכה עד שיבואו אליו, ומסים
שם): ואלמלא הו' ידעי בני בישא כמה תועלתא ונפאן בגיניהו כד זכו להון הו' אזלי
אבתריהו ורדפי לון כמאן דרבה בטר חייז וכו' [אם היו יודעים בגייהו כמה תועלת
וזכיות זוכים בשבילם, היו הולכים אחריהם ורודפים אחריהם כמי שרודף אחרי החיים
וכו']. עין שם. עוד זאת שרבנו ז"ל בפרוש הזהירנו מאד מאד בכמה מיני לשונות לרבר
עם אנשים ולקרבם אל הקדשה, ואמר שראוי לנסע אפלו נסיעות לחפש אחרי בני אדם
ולהכניסם תחת כנפי השכינה, וכמה פעמים בזה את גדולי תלמידיו ואמר להם, שהם
עצים יבשים, ואינם עושים פרות וכו' [עין חיי מוהר"ן, עבודת השם, סימן צו, עין
שם באריכות; ועין בלקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן יד, שאי אפשר לקרב את הגרים
עם בעלי תשובה אלא על-ידי תורה, כמו שנאמר (משלי ה, טז): "פוצו מעינתיהו
חוצה", שצריך להשקות אותם, שהם מבחזין, להודיע להם הדרך ילכו בה וכו', עין
שם. ועין בלקוטי-מוהר"ן (חלק א', סימן נג): הטעם שהצדיקים מנגעים את עצמם
ורודפים אחר בני אדם לקרבם לעבודתו יתברך וכו', עין שם. ועוד מבאר בהרבה
מקומות אשר אין כאן המקום להאריך בזה, ויתבאר במקום אחר, איך שרצון רבנו ז"ל
היה דיקא לגלות ולפרסם למודו לרבים ולצאת בחוץ ולקרב את כל הנפשות ולהכניסם
אל בית התפלה (עין לקוטי-מוהר"ן חלק ב', סימן ח), לעורר ולחזק עוד בני אדם,
שיתבדרו עמו יתברך וישבוו אליו יתברך. ועל-כן מי החס על נפשו ויודע מה שפגם

לאנשי-שְׁלוֹמֵנו אֲשֶׁר הָיוּ מְסֻבִּים אֲצֵלוֹ עַל הַשְּׁלֶחַן: "אִיזוֹ סִדְרָא קוֹרִין בְּשֶׁבֶת זוֹ?" וְהִשִּׁיבוּ: "פְּרָשֶׁת נח". עָנָה וְאָמַר: "אֲתַחִיל לומר תּוֹרָה בְּכָל שֶׁבֶת"^ה.

כָּבֵר עַד עֶכְשָׁו בְּפֶרֶט בְּטַפֵּי הַמַּחַ וכו', שְׁגָרַם עַל-יְדֵי-זוֹהַ, שֶׁנִּשְׁמָוֶת עֲרִטִילָאִין מְשׁוֹטְטוֹת בַּחוּץ, רַחֲמָנָא לְעָלְנָ, וְאִין לְהֵן שׁוּם תַּקּוּן כִּי-אִם עַל-יְדֵי הַצְּדִיק בְּעֶצְמוֹ, עַל-כָּל-פְּנִים הוּא יַעֲשֶׂה אֶת שְׁלוֹ וְיִצִּית אֶת רַבְּנּוֹ ו"ל אֲשֶׁר יַעֲסֹק עִם נְשִׁמוֹת הַחַיִּים, שְׁיִדְבֵּר עִם בְּנֵי-אָדָם בְּעִבּוֹדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וְיַפְיץ דַּעַת רַבְּנּוֹ ו"ל בְּעוֹלָם — וְעַל-יְדֵי-זוֹהַ יִזְכֶּה, שְׁרַבְּנּוֹ ו"ל יִתְקַן לוֹ אֶת הַנְּשִׁמוֹת, שְׁגָרַם שֶׁתִּפְלְגָה בֵּין הַקְּלָפוֹת עַל-יְדֵי פָּגַם הַבְּרִית, הוֹצֵאת זֶרַע לְבִטּוּלָה וכו', וּמִסְתַּוְּבָבוֹת עֲרִטִילָאִין מִמֶּשׁ. כִּי בָּזָה, שְׁיִתְקַן נְשִׁמוֹת הַחַיִּים, יַעֲזוֹר לוֹ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, שֶׁהַצְּדִיק יִתְקַן לוֹ אֶת הַנְּשִׁמוֹת שְׁלוֹ, שְׁיִרְדּוּ בֵּין הַקְּלָפוֹת וְאִין לְהֵן גּוּף, וְעֵינַי בְּלִקוּטֵי-הַלְכוֹת (גְּזוּלָה, הַלְכָה ה', אוֹת יח) עַל-פִּי מֵאֲמָרָם ו"ל (בִּיצָה כט): גְּזוּל וְאִינוּ יוֹרֵעַ לְמִי גְּזוּל, שְׁיַעֲשֶׂה מֵהֶם צְרָכֵי רַבִּים. כִּי יֵשׁ שְׁפָגַם וְחָטָא כָּל-כֶּהָ, עַד שְׁגָזוּל אֶת הַרְבִּים, שֶׁהַפְּגָמִים שְׁלוֹ נוֹגְעִים לְכָלל יִשְׂרָאֵל וכו'; הֵינּוּ שְׁעַל-יְדֵי חָטָאוּ גָרַם, שְׁעוֹד נְשִׁמוֹת יִשְׂרָאֵל יִחָטְאוּ. וְעֶכְשָׁו בְּשׁוֹרְצָה לְשׁוֹב בַּתְּשׁוּבָה וְאִינוּ יוֹרֵעַ לְמִי גְּזוּל, הַעֲצָה לְזוֹהַ, שְׁיַעֲשֶׂה צְרָכֵי רַבִּים, שְׁיִשְׁתַּדֵּל בְּהַפְּצַת דַּעַת הָאֱמֶת בֵּין כָּלל יִשְׂרָאֵל וְיִגָּרַם, שְׁעוֹד נְשִׁמוֹת יִשְׂרָאֵל לְשׁוֹבוֹ עַל-יְדוֹ. וְזוֹה עַקֵּר תַּקּוּנוֹ, שְׁיַעֲזוֹר הֵן בְּגוּפוֹ; שְׁיִדְבֵּר בְּעֶצְמוֹ עִם בְּנֵי-אָדָם וְיַפְיץ תּוֹרַת רַבְּנּוֹ ו"ל בְּעוֹלָם, וְהֵן בְּמִמוֹנוֹ; שְׁיִתְרַם צְדָקָתוֹ רַק עַל דְּבַר זוֹהַ, כִּי צְדָקָה זוֹ עוֹלָה עַל כָּל הַצְּדָקוֹת שְׁבַעֲוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (תְּהִלִּים קיט, קמב): "צְדָקָתְךָ צְדָק לְעוֹלָם" — אִיזוֹ צְדָקָה נִשְׁאֶרֶת לְאָדָם לְעוֹלָם? "וְתוֹרַתְךָ אֱמֶת", אִם תּוֹרָמִים עַל הַדְּפֶסֶת סִפְרֵי הַצְּדִיק הָאֱמֶת, שְׁזוֹהִי תּוֹרַת אֱמֶת (עֵינַי לְקוּטֵי-הַלְכוֹת בְּרִכּוֹת-הַשַּׁחַר הַלְכָה ה', אוֹת לו). וְעַל-כֵּן, אֶהְיֶה, אַחִי! בְּרַח לָךְ מְשִׁיחוֹת שֶׁל הַבְּלִי הַבְּלִים כָּאֵלוֹ, וְלֹא תִהְיֶה תּוֹרָה שְׁלֵמָה שְׁלֵנוּ כְּשִׁיתֶּה בְּטִלָּה שְׁלָכְס (בְּכֹא-בַתְרָא קטז). הֵלֵא בְּפִרוּשׁ הָרֵאָתִיךָ מִדְּבַרֵי רַבּוֹתֵינוּ, זְכוּרֵנָם לְבִרְכָה, בְּדַבְּרֵי הַיְהוּדִים הַגְּזוּל וּמִדְּבַרֵי רַבְּנּוֹ ו"ל, שְׁמִצְוֹה רַבָּה לְצֵאת בַּחוּץ וּלְגַלוֹת וּלְפָרְסָם תּוֹרָה בְּעוֹלָם וּלְקַרְבַּי רַחוּקִים תַּחַת כְּנִפְי-שְׁכִינָה. עַל-כֵּן, אַחִי הֵיקָר! חֲזַק וְאַמֵּץ מְאֹד בְּמִסִּירוֹת נַפְשׁ מִמֶּשׁ! בְּכָל כַּחַד תִּרְאֶה לְשַׁמֵּשׁ אֶת רַבְּנּוֹ ו"ל וְתִצִּית אוֹתוֹ וְתִרְאֶה לְדַבֵּר עִם בְּנֵי-אָדָם מְעִבּוֹדַת-הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וּמַעֲצוֹת רַבְּנּוֹ ו"ל וְאֵל תִּתְּבַלֵּשׁ מִפְּנֵי הַמַּלְעִיגִים, וְאִדְבָרָה בְּעִדְתִּיךָ נֶגֶד מְלָכִים וְלֹא אֲבוּשׁ" (תְּהִלִּים קיט, מו), וְאָמְרוּ בַּתְּנָא דְּבִי אֵלֵיהּ רַבָּה (פְּרָק כז): אִם יֵשׁ אָדָם, שֶׁהוּא מִבֵּין בְּדַבְּרֵי תּוֹרָה, יִפְרֹגַם מִתּוֹרָתוֹ גַּם לְאַחֵרִים, כְּדִי שֶׁתִּרְבֶּה חֻקְמָתוֹ וכו', עֵינַי שָׁם.

ה) וְאָמַר ר' אַבְרָהָם בְּר' נַחֲמָן ו"ל, שֶׁפָּנְתָה רַבְּנּוֹ ו"ל הִיָּתָה בְּאַפְּנָ, שְׁיִהְיֶה אֲצֵלוֹ בְּכָל שֶׁבֶת ר' נְתָן ו"ל — אֲזוֹ יֹאמַר תּוֹרָה. אֲבָל כְּשֶׁלֵּא יִהְיֶה, אִין לוֹ בְּפָנֵי מִי לומר. וְר' נְתָן לֹא הִבִּין זֹאת — עַל-כֵּן לֹא אָמַר תּוֹרָה בְּכָל שֶׁבֶת. וְסָיִם רַבִּי אַבְרָהָם ו"ל: "וְזוֹהוּ עֵינַי הָרֵאָתִי-פְּרָקִים הַמוּבָאִים בְּלִקוּטֵי-מִוְהָרִין חֶלֶק ב', סִימָן ע"ט מִכָּל פְּרָשָׁה, שֶׁהִבִּין רַבְּנּוֹ ו"ל לְעַצְמוֹ תּוֹרָה עַל כָּל שֶׁבֶת. אֲךָ ר' נְתָן לֹא הִבִּין כְּנִתְּוֹ הַקְּדוּשָׁה, וְעַל-כֵּן נִתְּבַטַּל הָעֵינַי וְלֹא אָמַר תּוֹרָה בְּכָל שֶׁבֶת".

והתחיל רבנו ז"ל לומר תורה ואמר בזו הלשון: "בראשית הוא הספד על נח". ואמר אז את כל הענין המצריך בסוף התורה "בראשית לעיני כל ישראל" [בלקוטי-מוהר"ן חלק ב', סימן סז]. ושם מדבר רבנו ז"ל מענין הסתלקות הצדיק והתגברות הטמאה בעולם ומענין אתרוג ופאר הדור וכו', עין שם. ובתוך אמירתו את התורה זלגו עיניו הקדושות דמעות, וכל העומדים עליו הורידו דמעות, מחמת שפבר ידעו כלם מהסתלקות הצדיק הנ"ל. אחר-כך קרא רבנו ז"ל לאחד מאנשי-שלו מנו וצוה עליו, שיספר לו מהסתלקות הצדיק הקדוש מברדיטשוב. והשיב לו: "הלא אמרו לי, שעדין אינכם יודעים בזה. וכל בני הבית הזהירו אותי הרבה, שלא לגלות לכם". ענה ואמר: "וכי לא אדע? הלא כבר יודעין מזה בארץ-ישראל!" והאריך אז בשיחה מגדל השבר המר של העולם, שנסתלק מהם פאר הדור, צדיק, קדוש ונורא כזה, זכותו תגן עלינו, ואמר: "שאפלו איש פשוט מחיב להרגיש החסרון, כי בודאי כל אחד מרגיש מה שנחסר דבר מן העולם, אך כל אחד מרגיש החסרון באיזו מרה שחורה; כי זה מרגיש בהפרנסה, שאין הפרנסה כסדר, וזה מרגיש בעצמיו, שאין העצמות מישובות בו עתה כסדר וכיוצא בזה. (וחשב רבנו ז"ל אז לדגמא כמה דברים כאלו מה שכל אחד מרגיש החסרון באיזה דבר משנה). אבל מי שיש לו עינים פקוחות, הוא רואה ממש, שנכבה נר מן העולם, ונעשה חשך. והלא מצינו כמה שנויים שנעשו בעולם בעת הסתלקות הצדיקים, כמו שמצינו בגמרא (מועד קטן כה): כי נח נפשיה דרבי אבהו, אחיתו עמודי דקסרי מיא, דרבי יוסי שפעו מרזבי דצפורי דמא, דרבי יעקב אתחמיאו כוכבי ביממא, דרבי אסי איעקרו כל אילניא וכו', עין שם. ואם-כן במקומות כאלו נעשו שנויים מחמת הסתלקות הצדיקים. ומה שמספרין, שראו אש — אף שהוא רחוק קצת בעיני, מחמת שעכשו אין הדור ראוי לכך לראות דברים כאלו, אבל מצד הצדיק שנסתלק,

(ו) כשנפטר רבי אבהו, הורידו עמודי העיר קיסרי מים. וכשנפטר ר' יוסי, שפעו המרזבים של צפורי דם, בעת פטירת ר' יעקב נראו כוכבים ביום, של ר' אסי נעקרו כל האילנות.

בַּנְדָּאֵי יָכוֹל לִהְיוֹת, שִׁיְהִיָּה עֲמוּדָא דְנוּרָא בְּעַת הַסְּתַלְקוּתוֹ, כִּי נִסְתַּלַּק רֹאשׁ כְּזֶה, רֹאשׁ בְּאֵמֶת בְּפָרֵט רֹאשׁ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, כִּי אֶפְלוּ כְּשִׁמַּת רֹאשׁ וְשֵׁר שֶׁל אַמּוֹת הָעוֹלָם, נַעֲשִׂין גַּם-כֵּן שְׁנוּיִים בְּשָׁמַיִם בֵּין הַכּוֹכָבִים, מִכָּל שָׁכֵן וְכָל שָׁכֵן רֹאשׁ שֶׁל יִשְׂרָאֵל!".

תתעד.

מוֹצְאֵי-שֵׁבֶת נח: נִכְנְסוּ אֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמְנוּ עִם ר' נָתָן וְר' נִפְתָּלִי אֶל רַבְּנוּ ו"ל. וְהָטָה רַבְּנוּ ו"ל בְּיַדוֹ הַקְּדוּשָׁה, שִׁילְכוּ מֵאִתּוֹ. וְתַכְּף הִלְכוּ מֵאִתּוֹ. וְהָיָה לָהֶם דְּבַר זֶה לְפָלֵא, כִּי דָרְכָם הִיָּתָה לְדַבֵּר עִם רַבְּנוּ ו"ל הַרְבֵּה בְּמוֹצְאֵי שֵׁבֶת-קִדְשׁ. וְהָיָה לָהֶם קִצַּת צַעַר מְזֵה. וְנִכְנְסוּ כָּלֵם אֶל בֵּית הַרְבֵּי דְעִיר בְּרִסְלָב, ר' אֶהְרֹן, וְדִבְרוּ שָׁם מִרַבְּנוּ ו"ל וְדִבְרוּי יִרְאֵת-שָׁמַיִם כְּדֶרֶךְ אֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמְנוּ. אַחַר כַּמָּה שְׁעוֹת שָׁלַח רַבְּנוּ ו"ל אֶת הַמְּשַׁרְתׁ שְׁלוֹ וְקָרָא אֶת כָּל אֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמְנוּ עִם ר' נָתָן וְר' נִפְתָּלִי, שֶׁהָיוּ אֲזוּ בְּבֵית הַרְבֵּי, וְתַכְּף וּמִיד בָּאוּ אֵלָיו. וַצִּוָּה רַבְּנוּ ו"ל לְסַפֵּר לוֹ חֲדָשׁוֹת כְּדִרְכוֹ תָּמִיד, שֶׁהָיָה שׁוֹאֵל לְסַפֵּר לוֹ חֲדָשׁוֹת דִּיקָא. וְסַפֵּר לוֹ ר' נִפְתָּלִי מַה שֶׁשָּׁמַע אֲזוּ מֵעֲנִין מִלְחַמַת צָרַפַּת, שֶׁהִיָּתָה בְּאוֹתָן הָעֵתִים, שֶׁהָיָה נְפוּלְיוֹן הוֹלֵךְ וּמִתְנַשֵּׂא וְכַבֵּשׁ מְדִינוֹת רַבּוֹת. וְהָיוּ כָּל אֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמְנוּ מִתְּפִלָּאִים וּמִתְמַהִיִּם לְפָנָיו עַל גְּדֵל הַהִתְנַשְּׂאוֹת, שֶׁהִתְנַשֵּׂא כָּל-כֶּף פִּתְאֹם, כִּי נְפוּלְיוֹן הָיָה בַּתְּחִלָּה עֶבֶד פְּשׁוּט, וְלְכַסּוֹף נַעֲשֶׂה מֶלֶךְ. וְדִבְרוּ אֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמְנוּ עִם רַבְּנוּ ו"ל מֵעֲנִין זֶה, עָנָה וְאָמַר: "מִי יוֹדֵעַ אִיזוֹ נִשְׁמָה יֵשׁ לוֹ, כִּי יוֹכֵל לִהְיוֹת שְׁנַתְחַלֵּף, כִּי-כֵן בְּהִיכָלִי הַתְּמוֹרוֹת נִתְחַלְפִין לְפַעֲמִים הַנִּשְׁמוֹת". וְהִתְחִיל לֹאמַר בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "כִּבֵּר הָיָה פַעַם אַחַת מֵעֲשֶׂה כְּזֶה: מֶלֶךְ אַחַד, שֶׁהִיָּתָה שִׁפְחָה אַחַת בְּבֵיתוֹ, שֶׁהִיָּתָה מִשְׁמֶשֶׁת אֶת הַמֶּלֶכָה וְכו'". וְסַפֵּר אֲזוֹ אֶת כָּל הַסְּפּוּר מִבֵּין מֶלֶךְ וּבֵין שִׁפְחָה שְׁנַחֲלָפוּ [בְּסִפּוּרֵי-מַעֲשֵׂי מַעֲשֵׂה יֵא]. (וְהוּא סְפּוּר הַפִּלֵא וְפִלֵא נוּרָא וְנִשְׁגָּב מְאֹד מְאֹד, וּמְלַבֵּשׁ בּוֹ סוּדוֹת קְדוּשִׁים וְנִפְלָאִים מְאֹד, מְדַבֵּר מְסוּד עוֹלָם הַתְּקוּן וּבְרוּר הַנִּשְׁמוֹת הַקְּדוּשׁוֹת וְנִיצוּצוֹת הַקְּדוּשִׁים, שְׁנִפְלוּ לְמָקוֹם שְׁנִפְלוּ, וּבָאוּ לְמָה שֶׁבָּאוּ עַל-יְדֵי הַתְּגַבְרוֹת הַתְּמוֹרוֹת מְסוּד הִיכָלִי הַתְּמוֹרוֹת וְכו', עֵין בְּפָנִים). אַחַר

שָׁמַר רַבְּנוּ ז"ל אֶת כָּל הַסְּפוּר הַנוֹרָא וְהַנְּפֵלָא הַזֶּה, עֲמַדוּ כָּל אַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ מִשְׁתּוֹמְמִים וְלֹא יִדְעוּ, הֵיכָן הֵם בְּעוֹלָם. עֲנֵה וְאָמַר רַבְּנוּ ז"ל: "בְּדוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים, כְּשֶׁהָיוּ מְדַבְּרִים וּמְשִׁיחִים קִבְּלָהּ, הָיוּ מְשִׁיחִים בְּלִשׁוֹן כּוֹז, כִּי עַד רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי לֹא הָיוּ מְדַבְּרִים קִבְּלָהּ בְּאִתְּגַלְיָא, רַק רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי גָּלָה קִבְּלָהּ בְּאִתְּגַלְיָא. וּמִקֵּדָם כְּשֶׁהָיוּ הַחֲבָרִים מְדַבְּרִים קִבְּלָהּ, הָיוּ מְדַבְּרִים בְּלִשׁוֹן כּוֹז: כְּשֶׁהִנִּיחוּ הָאָרוֹן עַל הַפְּרוֹת, הִתְחִילוּ לְשׁוֹרֵר, כִּי יֵשׁ חֲדוּתוֹתַי דְּסִיְהָרָא, כְּשֶׁהִלְבְּנָה מִקִּבְּלַת חֲדוּשִׁים מִן הַשָּׁמֶשׁ, וְזֶה בְּחִינַה כְּשֶׁנוֹשְׂאִין הָאָרוֹן אֶל בֵּית שְׁמֶשׁ — וְאִזִּי כָּל הַחִיּוֹת נוֹשְׂאֵי הַכֶּסֶּא עוֹשִׂין נִגּוֹן חֲדָשׁ בְּחִינַת 'מִזְמוֹר שִׁירוֹ לַה' שִׁיר חֲדָשׁ', שֶׁזֶהוּ הַשִּׁיר, שֶׁשָּׂרוּ פְרוֹת הַבָּשָׂן. וְזֶה בְּחִינַת מִטָּה וְשִׁלְחַן וְכֶסֶא וּמְנוֹרָה, הֵם תְּקוּנָא דְשְׁכִינְתָא, וּבְחִינַת הַגֵּן, כִּי אָדָם הָרִאשׁוֹן גָּרַשׁ מִן הַגֵּן וְשִׁבַּת אֲגִין עֲלוּהִי כַּמּוּבָא, וְשִׁבַּת הוּא בְּחִינַת מְלָךְ שֶׁהַשְּׁלוֹם שָׁלוּ, הוּא בְּחִינַת הָאָדָם, שֶׁהוּא מְלָךְ, שֶׁהִיָּה שְׁלוֹם בְּיָמָיו — וְעַל־כֵּן עֲמַד עֲצָמוּ אֶצֶל שִׁבַּת" — כָּל זֶה רְמָזִים, שְׁאָמַר רַבְּנוּ ז"ל אַחַר הַסְּפוּר. וְאַחֲרֵיכֶּךָ עֲנֵה וְאָמַר: "הַמַּעֲשֵׂה הַזֶּה הוּא הַפְּלָא גְדוֹל. וְהַכֹּל אֶחָד: הַבְּהֵמוֹת וְכוּ' וְהַכֶּסֶּא וְכוּ' וְהַגֵּן — הַכֹּל אֶחָד. פַּעַם נִקְרָא (הַבְּחִינַה הַמְרַמְזֶת בַּסְּפוּר) בְּשֵׁם זֶה, וּפַעַם בְּשֵׁם זֶה — הַכֹּל לְפִי הָעֲנִין וְהַבְּחִינָה. וְהַדְּבָרִים עֲמָקִים, נִפְלְאִים וְנוֹרָאִים מְאֹד מְאֹד. וַיֵּשׁ עוֹד, וְאִין צְרִיכִין לְגַלוֹת לָכֶם, גַּם יֵשׁ עוֹד מָה שֶׁהַמְּלָךְ, שֶׁהִיָּה בְּמִדִּינָה הַנִּלְ, עֲשֵׂה דָבָר כְּנֶגֶד הַחֲמָה וְדָבָר כְּנֶגֶד הַלְּבָנָה, (הֵינּוּ שְׂאֵלוֹ הַדְּבָרִים הָיוּ מְרַמְזִים עַל הַחֲמָה וְהַלְּבָנָה). וְהַלְּבָנָה הִיָּתָה אוֹחֲזֶת נֹר בְּיָדָהּ, וְכַשְׁמַגִּיעַ הַיּוֹם, אִזִּי אִין הַנֹּר מְאִיר, כִּי שָׂרְגָא בְּטִיְהָרָא וְכוּ'. וְזֶהוּ שְׁאָמַר הַלִּילָה אֶל הַיּוֹם: 'מִפְּנֵי מָה כְּשֶׁאַתָּה בָּא אֵלַי, אִין לִי שֵׁם? כִּי בַיּוֹם אִין מוֹעִיל הַנֹּר כָּלְלִי, פְּרוּשׁ הַמַּעֲשֵׂה הוּא כְּמוֹ הַכֶּסֶּא, שֶׁעֲשֵׂה הַמְּלָךְ, שֶׁעֵקֶר הַחֲכָמָה, שֶׁצְרִיכִין לִידַע אִיךָ לְסַדֵּר הַדְּבָרִים. כְּמוֹ־כֵן מִי שֶׁבָּקִי בַסְּפָרִים וְלָבוֹ שְׁלָם, יוֹכֵל לְהַבִּין הַפְּרוּשׁ. אִךְ צְרִיכִין לְסַדֵּר הַדְּבָרִים הַיֵּטִב, כִּי פַעַם נִקְרָא כֶּךָ וּפַעַם נִקְרָא כֶּךָ. וְכֵן בְּשָׂאֵר הַדְּבָרִים, הֵינּוּ בְּפְרוּשׁ שֶׁל הַמַּעֲשֵׂה, לְפַעְעָמִים נִקְרָא הָאָדָם שֶׁל הַמַּעֲשֵׂה הַנִּלְ בְּשֵׁם זֶה וְלְפַעְעָמִים בְּשֵׁם אַחֵר. וְכֵן בְּשָׂאֵר הַדְּבָרִים".

וְסִיּוּם רַבְּנוּ ז"ל בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "אֲשֶׁרֵי מִי שִׁיזְכֶּה לְהִבִּין דְּבָרִים אֵלּוּ
לְאַמְתָּתָם!"

תתעה.

יום א' לך: הִיָּה לְר' נִתָּן וְכוּחַ עִם חֲבָרוֹ ר' נִפְתָּלִי בְּעֵנֵן הַסְּפוּר
מִבֵּן הַמְּלָךְ וּמִבֵּן הַשְּׁפָחָה הַנַּ"ל בְּמָה שֶׁפְּתוּב שָׁם, כְּשֶׁהֲלֵךְ עַל הַיְרִיד,
שֶׁלֶקַח כָּל אֲשֶׁר לוֹ וְהֵנִיחַ עַל הָאֲכַסְנִיָּא. וְהוֹכֹחַ הִיָּה, שֶׁאֶחָד אָמַר,
שֶׁהֵנִיחַם בְּשִׁבִיל מָה שֶׁהִיָּה חַיֵּב עַל הָאֲכַסְנִיָּא. וְהַשְּׁנִי אָמַר, לֹא כֵן,
רַק שֶׁהֵנִיחַם סְתָם. וְהַתּוֹכְחוֹ עַל-זֶה, וְנִסְפָּם בֵּינֵיהֶם לִילָךְ לְשֶׁאֵל אֶת
רַבְּנוּ ז"ל בְּעֵצְמוֹ. וְנִכְנְסוּ אֶל רַבְּנוּ ז"ל וּמְצָאוּ אוֹתוֹ הוֹלֵךְ בְּחִדְרוֹ
אָנָּה וְאָנָּה מִתְּבוּדָד וְדְבוּק בּוֹ יִתְבָּרַךְ כְּדָרְכּוֹ תָּמִיד, שֶׁהִיָּה הוֹלֵךְ
בְּחִדְרוֹ אָנָּה וְאָנָּה בְּדַבְּקוֹת עֲצוּמָה. וְכִשְׁנִכְנְסוּ פָּנָה רַבְּנוּ ז"ל אֶלֵיהֶן
וְשֶׁאֵל אוֹתָם: וְאֵס הָאֵס אִיהֵר גִּיּוּוֹאֲלֵט? וְהִצִּיעוּ לְפָנָיו אֶת הוֹכּוֹחַ
שֶׁלָּהֶם. וְהַשִּׁיב רַבְּנוּ ז"ל, שֶׁהוּא כִּמוֹ זֶה שֶׁאָמַר, שֶׁהֵנִיחַ סְתָם לֹא
בְּשִׁבִיל חוֹב. וְהִלְכוּ לָהֶם. אַחֲר־כֵּן נִכְנַס אֶל רַבְּנוּ ז"ל אֶחָד מִתְּלַמִּידָיו
הַחֲשׁוּבִים אֲצִלוֹ מְאֹד, וְדָבַר עִמּוֹ רַבְּנוּ ז"ל בְּעֵנֵן הַסְּפוּרֵי-מַעֲשִׂיּוֹת
שֶׁמְסַפֵּר. וְאָמַר לוֹ בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: שֶׁבָּאֵלוּ הַמַּעֲשִׂיּוֹת, כְּשֶׁמְשַׁנִּים דְּבוּר
אֶחָד מִכְּפֵי מָה שֶׁאָמְרוּ בְּעֵצְמוֹ, חֲסַר הַרְבֵּה מִהַמַּעֲשִׂיָּה. וְסִפֵּר לוֹ:
"הֲלֹא אֵלּוּ הַשְּׁנִיּוֹת, ר' נִתָּן וְר' נִפְתָּלִי, שֶׁהִיוּ מִתּוֹכְחִים בֵּינֵיהֶם עַל
עֵנֵן הַנַּ"ל. וְנִדְמָה לְכַאוּרָה, שֶׁזֶּה דְּבַר קָטָן, וְאִין בְּזָה קִפְיָא כָּל-כָּף,
אִם הוּא כְּדַבְּרֵי זֶה אוֹ כְּדַבְּרֵי זֶה. וּבְאֻמַּת תְּלוּי בְּזָה הַרְבֵּה, וַיֵּשׁ בְּזָה
קִפְיָא וְדִקְדוּק גְּדוּל". [וּמִזֶּה תוֹכֵל לְהִבִּין קִצַּת עַד הֵיכָן אֵלּוּ
הַמַּעֲשִׂיּוֹת מַגִּיעִים, כִּי מְאֹד עֲמָקוֹ מַחְשְׁבוֹתָיו. אֲשֶׁרֵי מִי שִׁישִׁיגֶם קִצַּת
כְּפֵי מִדְּרָגָתוֹ!].

תתעו.

יום ב' לך: נסע ר' נתן לביתו. וכשבא לביתו, מצא את אביו יושב שבעה, רחמנא לצלן, אחרי בן שנפטר, והצרו גם הוא לישב שבעה. וספר אחרי-כך, שהתכוון על השבעה גם על הרב הקדוש מברדיטשוב ז"ל, כי הוא היה נוסע אליו, קדם שנתקרב אל רבנו ז"ל.

תתעז.

ואז בשבוע זה: נתקרב אל רבנו ז"ל איש חדש, ושמו ר' יהודה אליעזר. ותכף ומיד פשנכנס אל רבנו ז"ל, התחיל להתודות לפניו. ובאותה העת כבר לא היה נוהג עוד רבנו ז"ל לשמע ודוי דברים מהטעמים הכמוסים עמו, אבל ר' יהודה אליעזר לא ידע מזה והתחיל להתודות. והפסיק אותו רבנו ז"ל והודיע לו, שאין נוהג כעת בזאת ההנהגה, רק יצן שפבר התחיל להתודות, לכן אמר לו כמה תקוניים. ועל השאר צנה עליו לדבר עם ר' נתן בדרך כלל ולא לפרט אליו הפרטיות".

ור' יהודה אליעזר, כשבא בפעם הראשונה אצל רבנו ז"ל, אחז רבנו ז"ל קדם סעדתו. וצנה אותו רבנו ז"ל, שישעוד עמו יחדו. ואמר לו רבנו ז"ל: "בכל הבטה והבטה (מיט יעדען קוק), שאביט עליך (וואס איך וועל קוקען אויף דיר), איטיב עמך (וועל איך דיר א טובה טאהן)! ומאז נתקשר בקשר אמיץ וחזק אל רבנו ז"ל ונעשה מאנשיו האמתיים".

ח) ומאז נתחברו יחד ר' נתן ור' יהודה אליעזר והיו ידידים כל ימי חייהם וזכו לנסע יחד לארץ-ישראל בשנת תקפ"ב. ועין בימי מוהרנ"ת חלק ב', סימן י', שספר ר' יהודה אליעזר לר' נתן, שראה את רבנו ז"ל בתלום ודבר עם רבנו ז"ל וספר לו את מר לבו וכל מה שעובר עליו, ואמר לו רבנו ז"ל, שתקונו הוא בארץ ישראל וכו', עין שם. ט) ואנשי-שלומנו אומרים, שר' יהודה אליעזר היה האחרון, שנתקרב אל רבנו ז"ל בחיים חיותו בעלמא הרין.

תתעח.

בשבוע של פְּרֻשַׁת חַיִּי־שָׁרָה: דָּבָר רַבָּנוּ ו'ל עִם הַרְבֵּה עִם אֲנָשֵׁי־שְׁלוֹמֵנו, שֶׁבְהִיּוֹתוֹ עוֹד בְּעִיר לְעַמְבָּרָג הִיָּה כָּבֵר מוֹכֵן לְהַסְתַּלַּק שָׁם (עֵינַי לְעִיל סִימָן תשעא). "וּמָה אַעֲשֶׂה עִכְשָׁו, שָׁגַם כָּאֵן בְּעִיר בְּרֶסֶלַב אֵינִי רוֹצֶה לְהַסְתַּלַּק. רַק אֲנִי רוֹצֶה לְנִסֵּעַ לְעִיר אוֹמֵן וּלְהַתְאַכְסֵן בְּבֵית גַּחְמָן גַּחְמָן, שֶׁנִּפְטָר בְּתַחֲלַת קִיץ תַּקְס"ט" (עֵינַי לְעִיל, סִימָן תתכז). וְהִיָּתָה פְּלִיאָה נִשְׁגָּבָה מְאֹד בְּעֵינַי אֲנָשֵׁי־שְׁלוֹמֵנו עַל מָה וּלְמָה רַבָּנוּ ו'ל רוֹצֶה לְהַתְאַכְסֵן בְּבֵית גַּחְמָן גַּחְמָן, שֶׁהִיָּה מִשְׁכֵּיל גְּדוֹל, אֲךָ מִחֲמַת שְׁאֲנָשֵׁי־שְׁלוֹמֵנו שֶׁמְעוּ מִמֶּנּוּ גְלוּי דַעְתּוֹ, שֶׁרוֹצֶה לְנִסֵּעַ לְעִיר אוֹמֵן וּלְהַתְאַכְסֵן בְּבֵית גַּחְמָן גַּחְמָן, וְיַעַן שְׁאֲנָשֵׁי־שְׁלוֹמֵנו מְעִיר טַעֲפֹלִיק הִיָּה לָהֶם עֶסֶק בְּעִיר אוֹמֵן, עַל־כֵּן הִיוּ רְגִילִים לְבוֹא בְּכָל פַּעַם אֶל רַבָּנוּ ו'ל וְאָמְרוּ לוֹ, שֶׁמְחַכְּמִים עָלָיו שָׁם בְּעִיר אוֹמֵן וְרוֹצִים מְאֹד, שֶׁיָּבֹאוּ לְשֵׁם לְגוֹר. וְהַשִּׁיב לָהֶם: "עֲדִינְ עוֹד לֹא!" בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "דְּעַר ווייל נאָךְ נִישְׁט!" וְכֵן הִיָּה כְּמָה פְּעַמִּים, שֶׁבָּאוּ מְעִיר אוֹמֵן וְשָׂאוּ אוֹתוֹ, אִם יִקְבְּעוּ לוֹ הַדִּירָה הַנִּל, וְהִיָּה רַבָּנוּ ו'ל מְשִׁיב פַּנּוּל: "דְּעַר ווייל נאָךְ נִישְׁט!".

תתעט.

מוֹצָאֵי־שַׁבַּת־קֹדֶשׁ פְּרֻשַׁת תּוֹלְדוֹת: דָּבָר רַבָּנוּ ו'ל עִם אֲנָשֵׁי־שְׁלוֹמֵנו וְאָמַר לָהֶם בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "כָּל סֵדֶר הַזְּמַנִּים שֶׁל כָּל הַשָּׁנָה: דְּהֵינּוּ רֵאשׁ הַשָּׁנָה, יוֹם הַכַּפּוּרִים, סְכוּת, הוֹשַׁעֲנָא רַבָּא, שְׁמִינִי־עֶצְרַת, חֲנֻכָּה וּפּוּרִים, וּמִקְדָּם לוֹ חֲמִשָּׁה־עָשָׂר בְּשַׁבָּט וְאַחֲרֵי־כֵן פֶּסַח, שְׁבוּעוֹת וְכוּ' — בְּכָל זְמַן וְזְמַן מֵאלוֹ הַזְּמַנִּים אֵין אֲנִי כְּמוֹ מִקְדָּם!" וְאָמַר בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "אִז סַע קוֹמְט דִּיא צֵיט, בֵּין אִיךְ נִיט דָּאס וְוֵאס פְּרִיעַר!" (וְהִיָּה מוֹכֵן מְדַבְּרִיו, שֶׁבְּכָל אֵלוֹ הַזְּמַנִּים הוּא בָּא עַל הַשָּׁנָה וְדַעַת חֲדָשָׁה לְגַמְרִי וְאֵינוֹ עוֹבֵד אֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּאֵלוֹ הַזְּמַנִּים עִם הַעֲבוּדָה, שֶׁעֹבֵד כָּבֵר בְּאֵלוֹ הַזְּמַנִּים בְּשָׁנִים שֶׁעָבְרוּ, רַק בְּכָל שָׁנָה

ושנה הוא בא על השנה חדשה לגמרי, ויש לו עבודה חדשה באלו הזמנים). "בחנכה של אשתקד הייתי מדליק הנרות ושאר הנהגות חנכה בכונות של התורה, שנאמר אז, וכן בראש-השנה וביום-הכפורים וכו' היתה עבודתי בהם על-פי הכונות של התורה, שנאמרה בראש-השנה — זה רק שהיה בדקות יותר!" (הינו שעבודתו היתה בדקות יותר ממה שנאמר בהתורה הנ"ל).

תתפ.

ואז באמצע חדש פסלו: ספר רבנו ז"ל חלום שקלם: "הייתי יושב בביתי, (הינו בבית הקטן שהוא יושב בו), ולא היה שום אדם נכנס אצלי. והיה תמוה בעיני, ויצאתי לחדר השני, וגם שם לא היה שום אדם. ויצאתי לבית הגדול ולבית-המדרש, ולא היה שם גם-כן שום אדם. וישבתי בדעתי לצאת אל החוץ. ויצאתי לחוץ וראיתי, שעומדים בני-אדם עגולים ועגולים ומתלחשים זה עם זה, וזה מתלוצץ ממוני, וזה משחק בי, וזה מעז פנים נגדי וכיוצא, ואפלו האנשים שלי היו גם-כן כנגדי; קצת העזו נגדי, וקצת התלחשו בסוד ממני וכיוצא כנ"ל. וקראתי לאחד מאנשי ושאלתי אותו: 'מה זאת?' והשיב: 'איך עשיתם פזאת? היטכן שתעשו דבר כזה?' ואני לא ידעתי כלל על מה הם מתלוצצים עלי. ובקשתי את האיש הנ"ל, שילך ויקבץ כמה אנשים מאנשי-שלומנו. והלך מאתי ולא ראיתיו עוד. וישבתי בעצמי מה לעשות. וישבתי עצמי להפליג עצמי לאיזו מדינה אחרת. ובאתי לשם, והיה שם גם-כן, שהיו עומדים שם גם-כן בני-אדם ודברו מזה, כי גם שם יודעים הנ"ל. וישבתי עצמי לישב באיזה יער. ונקבצו אלי חמשה אנשים מאנשי-שלומנו, והלכתי עמם ליער, וישבנו שם. וכשהיינו צריכים לאיזה דבר מאכל וכיוצא, היינו שולחים אחד מהאנשים הנ"ל, וקנה לנו מה שהיינו צריכים. והייתי שואל אותו: 'אם נשקט הרעש?' והשיב: 'לאו! כי עדין הרעש חזק מאד'. בתוך שהיינו יושבים שם, בא זקן אחד וקרא אותי ואמר, שיש לו איזה דבר לדבר עמי. והלכתי עמו,

והתחיל לדבר עמי. ענה ואמר: 'האמה תעשה כזאת? ואיך אין אמה מתבייש בפני אבותיך כנגד זקנך ר' נחמן ונגד זקנך הבעל-שם-טוב ז"ל? ואיך אין אמה מתבייש מתורת משה ומאבות הקדושים: אברהם, יצחק ויעקב וכו'. מה אמה סבור, שתשב כאן? האם אמה יכול לישב כאן תמיד? הלא המעות שלך יכלו, ואמה איש חלש, ומה תעשה? וכי אמה סבור, שתפליג לאיזו מדינה? ממה נפשך; אם לא ידעו שם מי אמה, לא תוכל להיות שם, כי לא יתנו לך מעות. ואם ידעו מי אמה, גם-כן לא תוכל להיות שם, כי גם שם ידעו מזה. השבתי לו: 'מאחר שהוא כן, שאני מגרש כזה, יהיה לי עולם הבא! השיב לי: 'עולם הבא אמה סבור, שיהיה לך. אפלו בגיהנם לא יהיה לך מקום להטמן שם, כי עשית חטא כזה! השבתי לו: 'לך! לך! הייתי סבור, שתנחמו אותי ותדברו על לבי — עכשו אתם עושים לי יסורים, לכו לכם! והלך מאתי הזקן הנ"ל. ובהיותי יושב שם ישבתי עצמי, מאחר שאני יושב כאן זמן רב כזה, יכולים לשכח לגמרי את הלמוד. וצויתי לאיש הנ"ל, ששלחנו לעיר בשביל צרכינו, שיבקש שם איזה ספר ויביא לנו. והלך אל העיר ולא הביא ספר והשיב, שאי-אפשר להביא, כי בודאי אסור לגלות בשביל מי צריכין הספר, ובהצנע אי-אפשר למצא ספר. והיו לי יסורים גדולים, על שאני נע ונד, וגם אין לי שום ספר, ויכולין לשכח את הלמוד לגמרי.

אחר-כך חזר וביא הזקן הנ"ל ונשא ספר תחת זרועותיו. ושאלתי אותו: 'מה אתם נושאים? והשיב: 'ספר'. אמרתי לו: 'תנו לי את הספר! ונתן לי. ולקחתי אותו ולא ידעתי כלל איך להניח את הספר ופתחתי את הספר ולא ידעתי בו כלל, והיה דומה בפני כלשון אחר וככתב אחר, כי לא ידעתי בו כלל וכלל. והיו לי יסורים גדולים מזה, והייתי מתירא גם מהאנשים האלו הנ"ל, שהיו עמי שפשיטנדע להם זאת, אולי גם הם יפרדו ממני. ושוב קרא אותי הזקן הנ"ל לדבר עמי, והלכתי עמו. והתחיל שוב לדבר פנ"ל: 'איך עשית זאת? איך אין לך בושה? הרי אפלו בגיהנם לא יהיה לך

מְקוֹם לְהִטְמֵן שֵׁם כְּנִ"ל! אֲמַרְתִּי לוֹ: 'אִם הִיָּה אוֹמֵר לִי כְּזֹאת אָדָם מִבְּנֵי הָעוֹלָם הַעֲלִיּוֹן, הִיִּיתִי מֵאֲמִין לוֹ! הַשִּׁיב: 'אֲנִי מִשֵּׁם! וְהִרְאֶה לִי דָבָר, שֶׁהוּא מִשֵּׁם. וּבֹא עַל דַּעְתִּי הַמַּעֲשֶׂה שֶׁל הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב וְ"ל הַיְדוּעַ, וְאִז הִיָּה סְבוּר הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב וְ"ל גַּם כֵּן, שָׁאִין לוֹ עוֹלָם הַבָּא, וְאָמַר: 'אֲנִי אוֹהֵב אֶת הַשֵּׁם יִתְבַּרְךָ בְּלִי עוֹלָם הַבָּא. וְהִשְׁלַכְתִּי אֶת רֵאשֵׁי לְאַחֲרֵי בְמִרְרוֹת גְּדוֹלָה מְאֹד. וְכֹאשֶׁר הִשְׁלַכְתִּי אֶת רֵאשֵׁי כֶּף, בָּאוּ אֵלַי וְנִתְקַבְּצוּ כָּל הַנְּזַפְרִים לְמַעַלָּה, שָׁאֵמַר לִי הַנִּזְקֵן לְהַתְּפִישׁ מֵהֶם: הִיָּנוּ זִקְנֵי וְהָאֲבוֹת וְכו' וְכו'. וְאָמְרוּ לִי הַפְּסוּק (יִשְׁעִיָּה ד, ב): 'וּפְרֵי הָאָרֶץ לְגֵאוֹן וְלַתְּפָאֶרֶת'. וְאָמְרוּ לִי: 'אֲדַרְבָּא נִהִיָּה מִתְּפָאֶרִין בְּכֶם! וְהִבִּיאוּ לִי כָּל הָאֲנָשִׁים שְׁלִי וּבְנֵי, (כִּי גַם בְּנֵי נִפְרְדוּ מִמֶּנִּי בַתְּחִלָּה בַּעַת הַנִּ"ל). וְדַבְּרוּ עַל לְבִי דְבָרִים כְּאֵלוֹ הַהֶפֶךְ מֵהַנִּ"ל. וְסִיִּים רַבְּנוּ וְ"ל בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: 'מָה שֶׁהִשְׁלַכְתִּי אֶת רֵאשֵׁי, אִם הִיָּה אָדָם, שֶׁעֵבֵר שְׂמוֹנָה מֵאוֹת פְּעֻמִּים עַל כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה, אִם הִיָּה מִשְׁלִיךְ אֶת רֵאשׁוֹ בְּמִרְרוֹת כְּזוֹ, בְּנֻדָּאֵי הָיוּ מוֹחֲלִין לוֹ, וְשָׂאֵר הַטוֹב אֵינִי רוֹצֶה לְסַפֵּר לָכֶם, כִּי בְּנֻדָּאֵי הִיָּה טוֹב!'''

תתפא.

וְכֵן אִז בַּחֲדָשׁ פְּסָלוֹ: אַרְעַ מַעֲשֶׂה בְּעִיר בְּרַסְלָב, שְׁנוֹזָקָה יִלְדָּה אַחַת בְּבֵית, שֶׁחָפְרוּ בּוֹ וְעָשׂוּ בּוֹ בְּנִינִים חֲדָשִׁים, וְכֵן כְּמָה נִפְשׁוֹת הָיוּ בְּסַפְנָה גְּדוֹלָה. וְסִפְרוּ זֹאת לְרַבְּנוּ וְ"ל. עָנָה וְאָמַר בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "בְּעִנְיֵן בְּנִינִים — עֵינָתִי וְהִסְתַּפְּלַתִּי בְּעִנְיֵן זֶה, וְרֵאִיתִי, שֶׁכָּל הַעוֹסְקִים בְּבְנִינִים וּבְחֻמוֹת, אֵין אֶחָד מֵהֶם יוֹצֵא נְקִי, וְאֶפְלוּ עֲפוּ"ם. וְאֵף-עַל-פִּי-כֵן הָעוֹלָם עוֹסְקִים בְּזֶה, כִּי הוּא קִיּוֹם הָעוֹלָם, כִּי אֵי-אֶפְשֶׁר לְהִיּוֹת בְּלֹא זֶה, וְעַל-כֵּן בְּהִכְרַח שִׁיְהִיּוּ בְּנֵי אָדָם, שֶׁתְּהִיָּה לָהֶם חֲשָׁקוֹת לְזֶה."

"וַיֵּשׁ בְּעִנְיֵן זֶה כְּמָה עֲנִינִים וְחִלּוּקִים. אֵף סוּף כָּל סוּף אֵינוֹ יוֹצֵא נְקִי. וְנִרְאֶה, שֶׁזֶּהוּ פְּרוּשׁ (סוּטָה דף יא.): כָּל הַעוֹסֵק בְּבִנְיָן, מִתְּמַסְכֵּן. מִתְּמַסְכֵּן הוּא לְשׁוֹן עֲנִיּוֹת וְגַם הוּא לְשׁוֹן סַפְנָה. וּבְמִדְרָשׁ (שְׁמוֹת רַבָּה א, יד) מְבֹאֵר בְּפְרוּשׁ עַל פְּסוּק (שְׁמוֹת א, יא): 'וַיִּבֶן עָרֵי מְסֻכּוֹת

לְפָרְעָה'. חַד אָמַר, שְׁמִמְסַכְּנֹת אֶת בְּעֲלֵיהֶן. וְחַד אָמַר, שְׁמִמְסַכְּנֹת אֶת בְּעֲלֵיהֶן".

"וְהַעֲקָר הוּא הַנְּחַת הַיְסוּד (שְׁקוֹרִין זַאקְלֵאֲשֵׁטְשִׁינֵא [בְּרוּסִית]). וְצָרִיךְ לִידַע בְּאִיזָה זְמַן לְהַנִּיחַ הַיְסוּד וּמֵאִיזָה עֵץ לְהַנִּיחַ, כִּי יֵשׁ עֲצִים, שְׂאִינֵם רְאוּיִים לְהִיּוֹת יְסוּד, אִךְ אִי-אֶפְשֶׁר לִידַע כָּל זֹאת!"

"וְגַם מֵה שְׂאִין גְּדֻלִים פְּרוּת בְּמַדִּינֹת אֱלוֹ, הוּא גַם מַחֲמַת זֶה; הֵינּוּ שְׂיֵשׁ כַּמָּה פְּרוּת, שְׂאִין יְכוּלִים לְהִיּוֹת גְּדֻלִים כְּאֵן. וְהוּא גַם-כֵּן מַחֲמַת זֶה, שְׂאִין יוֹדְעִים עֲנֻנִים הַנִּ"ל. כִּי אֲבָן שְׂתִיָּה, (יִמָּא דִּף נִד): שְׂמִמְנָה הוֹשַׁתַּת הָעוֹלָם, מִשֵּׁם יוֹצֵאִין גִּידִין לְכָל הָאָרְצוֹת. וּשְׁלֵמָה הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשְּׁלוֹם, שְׂהִיָּה חֲכָם גְּדוֹל וְיָדַע כָּל הַגִּידִין בְּפִרְטוּיֹת, הִיָּה נוֹטֵעַ עֵץ כָּל פְּרִי, כְּשֵׁם שְׂדֵרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ, זְכוּרָנֵם לְבִרְכָּה (קִהְלַת רַבָּה ב, ז). וְגַם בְּמַדִּינֹת הַלְלוּ אִם הָיוּ יוֹדְעִין הַלוֹף הַגִּידִין בְּפִרְטוּיֹת הַיֵּטֵב, הָיוּ יְכוּלִים לְטַע גַּם כְּאֵן אֶת הַפְּרוּת, שְׂאִינֵם גְּדֻלִים פֹּה, כִּי גַם כְּאֵן אֶף-עַל-פִּי שְׂהִגִּיד הַהוֹלֵף לְמַדִּינָה זוֹ, הוּא מְסַגֵּל לְפְרִי מִיַּחַדָּת — עַם-כָּל-זֶה כָּל הַגִּידִין מִתְעַרְבִין וּמִתְחַבְּרִין יַחַד. וְעַל-כֵּן גַּם כְּאֵן בְּמַדִּינֹת אֱלוֹ יְכוּל לְהִיּוֹת, כְּשֵׁם תְּרַחֲקִים מַעֲט, יְכוּלִין לְטַע גַּם שְׂאֵר הַפְּרוּת, שְׂאִין גְּדֻלִין פֹּה. גַּם יֵשׁ מְצִיאוֹת, שְׂאִם הָיוּ פּוֹתְחִים בְּאֵר בְּאִיזָה צַד, הָיוּ יְכוּלִין לְטַע בְּרַחוּק מְקוֹם מִשֵּׁם אוֹתָם הַפְּרוּת הַנִּ"ל. גַּם צְרִיכִין לִידַע הָעֲלִיּוֹת וְהַיְרִידוֹת שֶׁל הָאֲבָן הַשְּׂתִיָּה וְלִידַע לְפִי הַזְּמַן אֶת בְּחִינַת הָאֲבָן הַשְּׂתִיָּה בְּאִיזָה בְּחִינָה וּמְדֻרְגָּה הוּא הָאֲבָן הַשְּׂתִיָּה בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן. וְלְפִי אוֹתָהּ הַבְּחִירָה שֶׁל הָאֲבָן שְׂתִיָּה בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן יָדַע אִיךְ לְהַתְּנֵהוּ בְּעֲנֻנִים הַנִּ"ל. אִךְ כָּל-זֶה נֶעְלַם וְנִסְתָּר מִן הָעוֹלָם, כִּי יֵשׁ דְּבָרִים, שְׂאִסוּר לְגַלוֹתָן. וְהַעֲנִין: כִּי הָעוֹלָם אוֹמְרִים, שְׂבָכָל פֶּעַם נִתְחַכֵּם הָעוֹלָם יוֹתֵר, וּבְאִמַּת בּוֹדָאֵי הַדּוֹרוֹת הַקּוֹדְמִים בּוֹדָאֵי הָיוּ חֲכָמִים יוֹתֵר מְאֹד, וְהֵם גָּלוּ עַקֵּר הַחֲכָמָה. אִךְ מֵאַחַר שֶׁהֵם הַכִּינוּ הַכָּל — עַל-כֵּן בְּאִים הַדּוֹרוֹת הָאֲחֵרוֹנִים עַל חֲכָמוֹת יוֹתֵר, כִּי הַדּוֹרוֹת הָאֲחֵרוֹנִים הֵם בָּאוּ אֶל הַמוֹכֵן, כִּי כָּבֵר מוֹכְנָה הַחֲכָמָה מִהַדּוֹרוֹת הַקּוֹדְמִים, שְׂגָלוּ עַקֵּר

החכמה. ועל-כן הדור האחרון מוסיף מעט ונתחכם יותר. וכמו שמצינו בדברי רבותינו, זכרונם לברכה, שאמרו (במות צב): אי לא דדלאי חספא, לא אשכחית מרגניתא תותהי. ועל-כן אף-על-פי שקדם לא פעל כלל, כי העקר הוא המרגניתא — אף-על-פי-כן הראשון עקר, כי הוא דלה חספא, שהיא גלה וחרפ יסוד ועקר החכמה, שעל-ידי-זה בא השני בנקל על עסק החכמה בתכלית. ועל-כן יש דברים, שאסור לגלות אותם, כי אם היו מגלים אותם, היו יכולים לבוא מזה בדורות האחרונים לעבודות זרות, כי יש באותו הענין פמה דברים וענינים, שאריכין לעשות לזה. ואם היה נתגלה אותו החכמה בעולם, והיו יודעים אותם הענינים, שאריכים לעשות לאותו הענין, היו יכולים לבוא מזה בדורות האחרונים לעבודות זרות, כי הדורות האחרונים מוסיפים בכל פעם חכמה כנ"ל. ולפעמים הדורות האחרונים טועין בחכמתם, שמוסיפין על הראשונים — על-כן אם היו מגלים ענינים הנ"ל, והדורות האחרונים היו רוצים בכל פעם להוסיף עליהם חכמתם, והיו יכולים לתעות בטעות חכמתם, שהיו מוסיפים, עד שהיה יכול להתגלגל מענינים הנ"ל הנעלמים מן העולם עבודות זרות חס ושלום. כי היה נדמה להם על-פי טעותם, שכך צריך להיות חס ושלום, וכמו שמובא בענין ערלה. כי איתא בזהר (פקודי דף רמד): שבאותן השלש שנים שורה קלפה על האילן. ובדורות הראשונים טעו בזה, עד שהיה להם עבודה-זרה בזה בתחלת נטיעת האילן, דוקא בעת ששורה הקלפה הנ"ל, כי כפי שהיו יודעין היטב ענין נטיעת האילן מה שנעשה מזה, היה נדמה להם על-פי טעותם, שבדאי צריכים לעשות אותו העבודה-זרה חס ושלום, שהיו עובדים, כי היה נדמה להם, שהוא פשוט כפי מה שטעו בחכמתם. על-כן אסור לגלות ענינים כאלו".

תתפכ.

קדם חנכה: עמדו ר' נתן ור' נפתלי ור' יוסקא, חתן רבנו ו"ל, בבית רבנו ו"ל בחדרו הגדול. וכשיצא רבנו ו"ל מחדרו הפרט, שעסק שם בעבודת-השם יתברך כדרכו, להפגס אל חדרו השני שסמוך לחדרו הגדול, מצא שלשתם עומדים ומדברים יחד. והתחיל רבנו ו"ל לדבר עם חתנו ר' יוסקא ואמר לו: "שמעתי, שלמדת היום!" והתחיל להוכיחו באהבה, שיחזיק בלמודו, ואמר לו: "הלא טוב ויפה, כשלומדים תחלה, ואחר-כך הולכים לשוק לסחר וכו'". ואחר-כך אמר: "הלא גם אנכי לומד גם-כן, והלמוד שלי הוא חדוש". והתחיל להתפאר בעצמו וענה ואמר: "אני יכול ללמד! אני יכול להראות ללמדן הגדול שבגדולים, שעדין אינו יכול ללמד כלל ואינו יודע כלל, וכן להפוך אני יכול להראות להקטנים, שקרובים להשם יתברך ולהתורה וכו'". ומשיחה זו נכנס אל שיחה ארכה, עד שגלה אז את כל הענין, שעקר שלמות הצדיק שיוכל להיות למעלה ולמטה [בלקוטי-מוהר"ן חלק ב', סימן סח] ומענין בן ותלמיד: מה שדרי מעלה שואלים דייקא: "איה מקום כבודו", ולהפוך דרי מטה אומרים: "מלא כל הארץ כבודו", עין שם. ואחר-כך המשיך בשיחתו הקדושה, שכבר היו כמה גדולים וצדיקים, שכל אחד עשה ותקן מה שיתקן, ואחר-כך נפסק. וכונתו היתה לענין ההארה שהאירו דעתם בתלמידיהם וקרבו כמה אנשים להשם יתברך, אבל אחר-כך נפסקה הארתם. וסיים רבנו ו"ל: "אבל אנו צריכים לעשות דבר, שלא יפסק לעולם, שאלו אנשים יעשו אנשים אחרים, והם יעשו עוד אנשים, וכן לעולם". ואמר, שהמקרבים שלו בהכרח שיאירו בחבריהם ובתלמידיהם, וכל אחד מכרח שייעשה איזו פעלה ויאיר בחברו, וחברו בחברו, כי יש ענפים להאילן, ומאלו הענפים יוצאין עוד ענפים, וכן להלן וכו' [ועין לעיל סימן תשע"א, שגם אז דבר רבנו ו"ל מזה הרבה. ואמר, שהאש שלו תוקד עד ביאת המשיח, עין שם].

תתפג.

וְאִזּוּ בַיָּמִים אֵלֹוּ: דְּבַר רַבְּנוּ וְ"ל הַרְבֵּה מֵעַנִּין אַמוּנָה. וְאָמַר, שְׁצַרְיָךְ כָּל אֶחָד לְחֹזֵק אֶת עֲצָמוֹ בְּאַמוּנָה וְלִבְלִי לִכְנֵס בְּחֻקֵּי רֹת כָּלֵל וְלִבְלִי לַעֲיִן כָּלֵל בְּסִפְרִים שֶׁל מַחְקָרִים רַק לְהֶאֱמִין בְּהֶשֶׁם יִתְבָּרַךְ בְּאַמוּנָה לְבַד בְּלִי שׁוּם חֻקֵּי רֹת כָּלֵל. וְאֶף-עַל-פִּי שְׁנֹדְמָה לָנוּ, שְׁהֶמּוֹן עִם הֵם רְחוּקִים מִחֻקֵּי רֹת וְאִינָם מַחְקָרִים כָּלֵל — אֶף-עַל-פִּי-כֵן בְּאַמֶּת כָּלֵם הֵם מְעַרְבִים בְּחֻקֵּי רֹת, פִּי כָל-אֶחָד וְאֶחָד יֵשׁ לוֹ חֻקֵּי רֹת, וְאֶפְלוּ קִטְנִים בָּאִים עַל מַחְשַׁבְתָּם חֻקֵּי רֹת וּבְלִבְיָלִים. אֲבָל בְּאַמֶּת צַרְיָךְ כָּל-אֶחָד וְאֶחָד לִזְהַר מְאֹד לְהִרְחִיק מִחֻקֵּי רֹת מִלְּבֹו וְלִהְשָׁלִיכֵן מִלְּבֹו לְגַמְרֵי לִבְלִי לְהִיּוֹת חֵס וְשְׁלוֹם שׁוּם חֻקֵּי רֹת כָּלֵל רַק לְהֶאֱמִין בְּה' וּבְצִדִּיקִים אֱמִתִּיִם בְּאַמוּנָה לְבַד בְּלִי שׁוּם חֻקֵּי רֹת כָּלֵל, פִּי כָּבֵד וְכִינּוֹ לְקַבֵּל תּוֹרַתְנוּ הַקְּדוּשָׁה עַל-יַדֵּי מֹשֶׁה רַבְּנוּ, עָלֵינוּ הַשְׁלוֹם, וּכְבָר הָיוּ לָנוּ צִדִּיקִים רַבִּים, גְּדוֹלִים וְנוֹרָאִים בְּכָל דּוֹר וְדוֹר. וְרֹאוּי לָנוּ לְסַמֵּךְ עָלֵיהֶם בְּלִי שׁוּם חֻקֵּי רֹת וְלִילֵךְ בְּעַקְבוֹתָם לְהֶאֱמִין בְּהֶשֶׁם יִתְבָּרַךְ בְּפִשְׁטוּת וּלְקַיֵּם תּוֹרַתוֹ וּמִצְוֹתָיו כְּאֲשֶׁר מְסֻרוֹ לָנוּ אֲבוֹתֵינוּ הַקְּדוּשִׁים.

וּכְשֶׁאָדָם הוֹלֵךְ בְּתַמִּימוֹת בְּאַמוּנָה לְבַד בְּלִי שׁוּם חֻקֵּי רֹת, יִכּוֹל לְזַכּוֹת, שְׁיַעֲזֹר לוֹ הֶשֶׁם יִתְבָּרַךְ, שְׁיִכּוֹא לְבַחֲיַנַּת רְצוֹן, שֶׁהוּא לְמַעַלָּה מִחֻקֵּי רֹת. פִּי בְּאַמֶּת חֻקֵּי רֹת הַקְּדוּשָׁה הִיא לְמַעַלָּה מִחֻקֵּי רֹת, אֲבָל אֶף-עַל-פִּי-כֵן אָנוּ צַרִּיכִים לִבְלִי לִילֵךְ בְּחֻקֵּי רֹת וּבְחֻקֵּי רֹת רַק בְּאַמוּנָה לְבַד, פִּי אַמוּנָה הוּא דְּבַר חֻזֵּק מְאֹד. וְאִזּוּ כְּשֶׁהוֹלֵךְ בְּאַמוּנָה לְבַד בְּלִי חֻקֵּי רֹת וְחֻקֵּי רֹת — אִזּוּ זֹכֶה לְכוֹא לְבַחֲיַנַּת רְצוֹן, שֶׁהוּא לְמַעַלָּה אֶפְלוּ מִחֻקֵּי רֹת; דִּהְיִנוּ שְׁיִזְכֶּה, שְׁיִהְיֶה לוֹ רְצוֹן מִפְּלֵג חֻזֵּק מְאֹד אֵלָיו יִתְבָּרַךְ בְּהִשְׁתַּחֲוִּיתוֹת נְמַרְצָת מְאֹד, עַד שֶׁלֹּא יֵדַע כָּלֵל מֵהַ לַעֲשׂוֹת כָּלֵל מִגְּדֹל הַהִשְׁתַּחֲוִּיתוֹת וְיִצְעַק וְכוּ'. אֶף יֵשׁ חֻקֵּי רֹת, שֶׁהוּא בְּתוֹךְ לֵב בְּנֵי אָדָם; דִּהְיִנוּ הַבַּעַל דְּבַר, שֶׁהוּא מְכַנֵּס חֻקֵּי רֹת בְּלִבְ הָאָדָם, וְצַרִּיכִין לְהַכְנִיעוֹ וּלְגַרְשׁוֹ, לְגַרְשׁ מִלְּבֹו כָּל חֻקֵּי רֹת וּלְחֹזֵק אֶת עֲצָמוֹ בְּאַמוּנָה כְּנ"ל. וְדַע, פִּי יֵשׁ עֲבָרוֹת, שֶׁהֵן מְכַנִּסוֹת כְּפִירָה

בְּאָדָם, וַיֵּשׁ עֲלֵיהֶם מַחְשְׁבוֹת עַל הָאָמוּנָה, מַחְמַת שְׁלֵא נִוְלְדוּ
 בְּקִדְשָׁה כְּרֵאוּי, וַיֵּשׁ שְׁהוֹסִיפוּ עַל-זֶה מַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים, שְׁעָשׂוּ
 בְּעֲצָמָם, כִּי יֵשׁ עֲבֵרוֹת, שֶׁהֵן פּוֹגְמוֹת וּמַזִּיקוֹת אֶת הָאָמוּנָה כְּנִ"ל.
 וְלִזֶּה צְרִיכִים בּוֹשָׁה וְלֵב נִשְׁבֵּר, שְׁמִי שְׁיֵשׁ לוֹ חֲקִירוֹת וּמַחְשְׁבוֹת אֱלוֹ
 חֵס וְשְׁלוֹם, רֵאוּי לוֹ לְהִתְבַּיֵּשׁ מְאֹד, עַל שְׁנוּלְד בְּגִשְׁמִיּוֹת כְּזוֹ אוֹ
 שְׁעָשָׂה מַעֲשִׂים כְּאֱלוֹ, שְׁבֹא לִזֶּה, שְׁתַּבְּאֵנָה לוֹ מַחְשְׁבוֹת נֶגֶד אָמוּנַתְנוּ
 הַקְּדוּשָׁה, וּכְבוֹד ה' מְלֵא אֶת כָּל הָאָרֶץ, כִּי מְלֵא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ.
 וְעַלֵּיו בָּאוֹת מַחְשְׁבוֹת חֵס וְשְׁלוֹם לְגִרְשׁוֹ וּלְעַקְרוֹ חֵס וְשְׁלוֹם מֵאֱלֹקִים
 חַיִּים אֲשֶׁר הוּא חַי הַחַיִּים, יִתְבַּרֵּךְ וַיִּתְעַלֶּה שְׁמוֹ. וְאֵין צְרִיךְ לְבֹאֵר
 גְּדֹל הַבּוֹשָׁה, שְׁרֵאוּי שְׁתִּהְיֶה לוֹ, כְּשִׁבְאוֹת עַלֵּיו מַחְשְׁבוֹת כְּאֱלוֹ חֵס
 וְשְׁלוֹם. וְעַל-יְדֵי בּוֹשָׁה וְלֵב נִשְׁבֵּר עַל-יְדֵי-זֶה מְגִרְשׁ וּמִשְׁבֵּר
 הַחֲקִירוֹת וְהַמַּחְשְׁבוֹת הַנִּ"ל.

וּבְאֵמַת אָמוּנָה הוּא עֲנִיָן חֲזָק מְאֹד, וְחַיָּיו חֲזָקִים מְאֹד עַל-יְדֵי
 אָמוּנָה. כִּי כְּשֵׁי שְׁלֵא לוֹ אָמוּנָה, אִפְלוּ כְּשִׁבְאִים עַלֵּיו יְסוּרִים חֵס וְשְׁלוֹם
 — אֲזִי יוֹכַל לְנַחֵם עֲצָמוֹ וּלְהַחֲיֹת אֶת עֲצָמוֹ, כִּי הַשֵּׁם יִתְבַּרֵּךְ יִרְחַם
 עַלֵּיו וַיִּיטֵב אַחֲרֵיתוֹ, וְהַיְסוּרִים הֵם לוֹ לְטוֹבָה וּלְכַפָּרָה, וּבִסּוּף יִיטֵיב
 לוֹ הַשֵּׁם יִתְבַּרֵּךְ בְּעוֹלָם הַזֶּה אוֹ בְּעוֹלָם הַבָּא. אַבְּל מַחְקֵר, שְׁאֵין לוֹ
 אָמוּנָה, כְּשִׁבְאָה עַלֵּיו אִיזוֹ צָרָה, אֵין לוֹ לְמִי לְפָנוֹת וְאֵין לוֹ בְּמֵה
 לְהַחֲיֹת אֶת עֲצָמוֹ וּלְנַחֵם אֶת עֲצָמוֹ. וְהַמְשַׁכִּיל יִבִּין דְּבָרִים אֱלוֹ
 מֵאֱלוֹ וַיִּבִּין דְּבַר מִתּוֹךְ דְּבַר, כִּי אֵי-אֶפְשָׁר לְבֹאֵר הַכֹּל בְּכַתֵּב. וְהַפְּלִל:
 שְׁהַעֲקֹר הוּא הָאָמוּנָה בְּלִי שׁוּם חֲקִירוֹת כָּלֵל, וּבְזֶה יִהְיֶה חֲזָק לְעוֹלָם
 בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא וּלְעוֹלָם לֹא יְמוּט, אֲשֶׁרֵי לוֹ! גַּם זֹאת צְרִיךְ
 לְדַעַת, שְׁיֵשׁ נִשְׁמוֹת כְּשֵׁרוֹת, שְׁנוּלְדוּ בְּכִשְׁרוֹת וְגַם לֹא קִלְקְלוּ
 מַעֲשֵׂיהֶן, שְׁאֵין בָּאוֹת עֲלֵיהֶן כָּלֵל מַחְשְׁבוֹת כְּאֱלוֹ. וְאִפְלוּ כְּשִׁבְאֵי דְבָרִים
 בְּפִנְיָהֶם מַעֲנִינִים אֱלוֹ, לֹא אֲכַפֵּת לָהֶם כָּלֵל, וְאֵינוֹ מְבַלְבֵּל דַּעְתָּם כָּלֵל.
 וְזֶה דוּמָה כְּמוֹ שְׁמַדְבָּרִים מִתְאַנֶּה הַיְדוּעָה בְּפִנְי סָרִיס, שְׁבּוֹדָאֵי אֵינוֹ
 מְבַלְבֵּל דַּעְתּוֹ כָּלֵל — כֵּן אֱלוֹ הָאֲנָשִׁים כְּשֵׁרִים הַנִּ"ל אֵינָם שׁוֹמְעִים
 כָּלֵל, וְאֵינוֹ נִכְנָס בְּאֲזִנְיָהֶם כָּלֵל עֲנִינֵי חֲקִירוֹת וּבְלִבּוֹלִים הַנִּ"ל.
 וּבְאֵמַת הַקְּשִׁיּוֹת וְהַחֲקִירוֹת שֶׁל הַהֲמוֹן עִם הֵן שְׁטִיּוֹת גְּדוֹלוֹת וְאֵינָן
 קְשִׁיּוֹת כָּלֵל. וַיֵּשׁ בְּנֵי אָדָם, שְׁהוֹלְכִים עִם קִשְׂיָא זְמַן רַב, וּבְאֵמַת

הקשיא לו הוא תרוץ, רק מחמת שאין לו דעת, נדמה לו לקשיא. כמו למשל, ששואלים את התינוק, שנשברה הזכוכית של החלון, ולקחו הזכוכים השניה שאצלו וקבעוה פאן — ואם-כן יפרח הצפור דרך החלל הזה של זכוכית השניה. וכששואלים את התינוק פה; דהינו שכוללים לו התרוץ עם הקשיא ביחד — אזי נדמה לו לקשיא גדולה, ואינו יודע מה להשיב כלל, כי נדמה לו לקשיא גדולה. ובאמת הכל שטות, כי אדרבא הקשיא, שיפרח הצפור, הוא תרוץ על קשיא הראשונה של שטות. כי באמת אין לוקחין בשביל זה הזכוכית השניה לסתם, כי יפרח דרך שם. רק התינוק מחמת חסרון הבנתו אינו מבין, שכוללים לו הקשיא עם התרוץ ביחד, ונדמה לו לקשיא גדולה. כמו-כן ממש בני אדם, שנכנסו בלבם קשיות של שטות כאלו, שבאמת זאת הקשיא הוא תרוץ, אף מחמת חסרון הבנתו נדמה לו, שהוא קשיא גדולה, והבן היטב. על-כן צריך האדם לסלק מדעתו ולברח מקשיות וחקירות ושטיות ובלבולים רק לחזק את עצמו באמונה לבד פנ"ל.

תתפרד.

ואחר-כך דבר רבנו ז"ל מענין ספרי חקירות, שאסור לעסק בהם וצריך להתרחק מאד לבלי ללמד אותם ולבלי להביט בהם כלל אפלו בספרי חקירות של גדולי-ישראל, כי הוא אסור גדול מאד ללמד אותם, כי לא "כאלה חלק יעקב" (ירמיה י, טז), כי אין לנו שיכות בהם. כי אנו מאמינים בו יתברך באמונה לבד בלי שום חקירה, כי הוא יתברך ברא את העולם פלו ומקים את עולמו ועתיד לחדש את עולמו וכו'. ודרך אלו הספרים להקשות קשיות, שגראין פקשיות גדולות, והתרוץ חלוש מאד. ומי שרוצה לחקר יותר ולהקשות על התרוץ, יכול להקשות, ולא יועיל לו התרוץ — על-כן אסור לעיין בהם כלל. ובאמת פל הקשיות שלהם אינם כלום והם פלם הבל ורעיון רוח. ומה שאנו רואים, שיש בני אדם, שאין דעתן נמשכת אחר ספרים קדושים ונוראים מאד: כגון ספרי הזהר וספרי

הָאֲרִ"י ז"ל וְכִיּוֹצֵא — אֶף-עַל-פִּי שֵׁישׁ בָּהֶם חֲדוּשִׁים נוֹרָאִים מְאֹד מְאֹד הַמְּאִירִים עֵינַיִם וּמְתוֹקִים מִדְּבַשׁ, וְהֵם נִמְשָׁכִים דְּוָקָא אַחַר עֵינַיִם אַחֲרִים כְּגוֹן חֲקִירוֹת — דַּע, כִּי זֶה מַחֲמַת מְזֻגָם, כִּי מְזֻגָם בְּטַבְעָם הוּא מְזֻג רַע מִן הַתּוֹלְדָה, שְׁנוּלְדוּ בְּמְזֻג רַע, שְׂאִינָם יְכוּלִים לְסַבֵּל אֶת הַדְּבָר הַקָּדוֹשׁ בְּאַמְתּוֹ. וּבְאַמְתּוֹ בְּוֹדָאֵי יֵשׁ לוֹ בְּחִירָה, וְיֵשׁ לוֹ כַּח לְשִׁבְרָא אֶת מְזֻגוֹ הַרַע, אֲבָל מֵאַחַר שְׁנוּלְדָא בְּמְזֻג רַע כְּזֶה, הוּא צָרִיךְ לְסַבֵּל מְרִירוֹת גְּדוֹלָה לְשִׁבְרָא אֶת מְזֻגוֹ וּטְבַעוֹ הַרַע. וְאַשְׁרֵי לְאָדָם, שְׁנוּלְדָא בְּקִדְשָׁהּ. וְנִמְצָא בְּסִפְרֵיהֶם קִשְׁיוֹת עַל סֵדֶר הַבְּרִיאָה: מַה זָכָה הַפּוֹכֵב לְהִיּוֹת כּוֹכָב, אוֹ הַמְזַל לְהִיּוֹת מְזַל, וְיִמָּה חֲטָאוֹ הַדְּבָרִים הַשְּׁפָלִים, שְׂיִהִיּוּ שְׁפָלִים: כְּגוֹן בְּהִמּוֹת וְחִיּוֹת וְכִיּוֹצֵא? וּמִדּוּעַ לֹא הָיָה בְּהַפֵּךְ? וְכֵן מִפְּנֵי מָה הָרֵאשׁ — רֵאשׁ וְהַרְגֵּל — רָגֵל? וּמִדּוּעַ לֹא יִהְיֶה בְּהַפֵּךְ? וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה כְּמִבְּאָרְךָ אֵלֶיךָ הַקִּשְׁיוֹת בְּאַרְיִכוֹת בְּסִפְרֵיהֶם. וּבְאַמְתּוֹ הַכֹּל הֵבֵל וְרַעוּת רִוּחַ, וְאִין צָרִיכִין לְחַקֵּר אַחֲרָיו יְתִבְרַךְ, כִּי צִדִּיק וְיֵשׁר הוּא. וּבְאַמְתּוֹ דַּע, כִּי כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ הוּא בְּחִינַת הַגְּלִגָּל הַחוּזָר, שְׁקוּרִין דְּרִיידִיל. וְהַכֹּל חוּזָר חֲלִילָה, וְנִתְהַפֵּךְ מֵאָדָם מְלֵאךָ, וּמִמְלֵאךָ — אָדָם, וּמֵרֵאשׁ — רָגֵל, וּמִרָגֵל — רֵאשׁ, וְכֵן שְׂאָר כָּל הַדְּבָרִים שְׁבַעוֹלָם — כְּלָם חוּזָרִים חֲלִילָה וּמִתְגַּלְגְּלִים וּמִתְהַפְּכִים מִזֶּה וּמִזֶּה לְזֶה וּמִזֶּה לְזֶה מְעֻלְיוֹן לְתַתְּחוּן וּמִתַּתְּחוּן לְעֻלְיוֹן, כִּי בְּאַמְתּוֹ בְּהַשְׁרֵשׁ הַכֹּל אַחַד. כִּי יֵשׁ גְּבָדִלִים, דְּהֵינּוּ מְלֵאכִים, שְׂהֵם גְּבָדִלִים לְגַמְרֵי מִן הַחֲמֵר, וְיֵשׁ גְּלִגְלִים, שְׂהֵם בְּחִינַת חֲמֵר, אֲבָל חֲמֵרם וְךָ מְאֹד, וְיֵשׁ עוֹלָם הַשְּׁפָל, דְּהֵינּוּ זֶה הָעוֹלָם הַשְּׁפָל, שְׂהוּא חֲמֵר גְּמוּר. וְאֶף-עַל-פִּי שְׁבּוּדָאֵי כָּל אַחַד וְאַחַד מֵאֵלֶיךָ הַשְּׁלֵשָׁה הַנִּזְכָּרִים הוּא נִלְקַח מִמְּקוֹם מִיחַד — אֶף-עַל-פִּי-כֵן בְּשֵׁרֵשׁ הַכֹּל שֵׁם כְּלוֹ חַד. וְעַל-כֵּן כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ הוּא בְּחִינַת גְּלִגָּל הַחוּזָר, וְהַכֹּל חוּזָר וְנִתְהַפֵּךְ, שְׂעֵתָהּ זֶה הַדְּבָר הוּא בְּבְחִינָה עֲלִיוֹנָה בְּבְחִינַת רֵאשׁ וְדְבָר אַחַר בְּבְחִינַת שְׁפִילָה בְּבְחִינַת רָגֵל, וְאַחֲרֵי-כֵן נִתְהַפֵּךְ וְחוּזָר וְנַעֲשֶׂה מְבְחִינַת רָגֵל בְּבְחִינַת רֵאשׁ, וּמֵרֵאשׁ — רָגֵל, וְכֵן נִתְהַפֵּךְ מֵאָדָם מְלֵאךָ וּמִמְלֵאךָ אָדָם, כְּמוֹ שְׂמֻצֵינוּ שְׂאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (בְּרֵאשִׁית רַבָּה כו, טז), שְׂהַשְּׁלִיכוּ מְלֵאכִים מִן הַשָּׁמַיִם אֶל עוֹלָם הַשְּׁפָל וְנִכְנְסוּ בְּחֲמֵר גְּמוּר, עַד שְׂהִיּוּ בְּעֵלֵי תַּאוּת וְכוּ'. וְכֵן כְּמָה פְּעָמִים שְׂבָאוּ מְלֵאכִים בְּעוֹלָם

הַזֶּה וְנִתְלַבְּשׁוּ בַחֲמַר כַּמְבֹאֵר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת — וְכֵן לְהִפְךָ שְׂמֻצִינוּ, שְׂנַעֲשֶׂה מְאֹדָם מְלֶאֱךָ. כִּי הָעוֹלָם הוּא בַחֲנִינֵת גְּלַגַּל הַחֲזוֹר (עֵין שְׁבַת דָּף קנא:), שְׂקוֹרֵינ דְרִיידִיל, וְהַכֹּל חֲזוֹר חֲלִילָה. כִּי בְּאַמֶּת בְּהַשְׂרֵשׁ כְּלוּ אֶחָד כַּנֶּ"ל. (גַּם מְצִינוּ, שְׂרַגְלוֹ שֶׁל זֶה הוּא גְבוּהַ יוֹתֵר בְּמַעֲלָה מְרֵאשׁוֹ שֶׁל אַחַר, וְכֵן בְּעוֹלָמוֹת, כִּי הַמְדַרְגָּה הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁל עוֹלָם הָעֲלִיּוֹן הוּא בְּמַעֲלָה יוֹתֵר מִמְדַרְגָּה הָעֲלִיּוֹנָה שֶׁל עוֹלָם הַתַּחְתּוֹן מִמֶּנּוּ, אֲבָל בְּאַמֶּת הַכֹּל חֲזוֹר חֲלִילָה כַּנֶּ"ל). וְזֶה בַחֲנִינֵת מֵה שְׂמֻשְׁחִקִין בַּחֲנֻכָּה בְּדְרִיידִיל, כִּי חֲנֻכָּה הוּא בַחֲנִינֵת הַבֵּית-הַמִּקְדָּשׁ. וְעַקֵּר בְּנֵין בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ הוּא בַחֲנִינֵת הַנֶּ"ל, בַּחֲנִינֵת גְּלַגַּל הַחֲזוֹר, כִּי בַבֵּית הַמִּקְדָּשׁ הִיָּה בַחֲנִינֵת (עֵין בְּכֹא-בִתְרֵא דָּף י:) "עֲלִיּוֹנִים לְמִטָּה וְתַחְתּוֹנִים לְמַעֲלָה", כִּי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ הַשְּׂרָה שְׂכִינָתוֹ בְּמִשְׁכַּן וּבַבֵּית-הַמִּקְדָּשׁ, שְׂזָה בַחֲנִינֵת עֲלִיּוֹנִים לְמִטָּה, וְכֵן לְהִפְךָ כֹּל צִיּוּרֵא דְמִשְׁכַּנָּא — הַכֹּל הִיָּה רְשׁוּם לְמַעֲלָה, וְזֶה בַחֲנִינֵת תַּחְתּוֹנִים לְמַעֲלָה, שְׂזָה בַחֲנִינֵת דְרִיידִיל, בַּחֲנִינֵת גְּלַגַּל הַחֲזוֹר, שֶׁהַכֹּל חֲזוֹר וְנִתְהַפֵּךְ כַּנֶּ"ל. כִּי עַל-פִּי חֲקִירָה הוּא דְבַר רְחוֹק מְאֹד, שֶׁהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, שֶׁהוּא מְרוֹמָם וּמְנֻשָּׂא לְמַעֲלָה מִכָּל הַרוּחָנִיּוֹת, יִהְיֶה מְצַמְצֵם שְׂכִינָתוֹ בְּכָלִי הַמִּשְׁכָּן, "הִנֵּה הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַי הַשָּׁמַיִם לֹא יִכְלָלוּךָ" וְכו' (מְלָכִים א' ח, כז). וְאֵף-עַל-פִּי-כֵן הִרְאָה הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, שֶׁהוּא דוֹקֵא לְהִפְךָ מִדַּעְתָּם, כִּי בְּאַמֶּת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ הַשְּׂרָה שְׂכִינָתוֹ בְּמִשְׁכָּן, וְכֵן לְהִפְךָ הוּא דְבַר רְחוֹק עַל-פִּי חֲקִירָה, שֶׁהָאָדָם, שֶׁהוּא בְרִיָּה שְׂפֵלָה, יִהְיֶה לוֹ כַּח לְעִשׂוֹת רָשָׁם לְמַעֲלָה, אוֹ בְהִמָּה שְׂפֵלָה — יִהְיוּ מְקַרִּיבִין אוֹתָהּ לְקַרְבָּן, שֶׁתַּעֲלֶה לְרִיחַ גִּיחוּחַ לְנִחַת רוּחַ לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ, שְׂאָמַר וְנַעֲשֶׂה רְצוֹנֵנוּ. וְאֵיךְ שִׁיךְ רְצוֹן אֶצְלוֹ יִתְבָּרַךְ? אֲבָל בְּאַמֶּת הִרְאָה הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ לְהִפְךָ מִדַּעְתָּם, כִּי בְּאַמֶּת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ הַשְּׂרָה שְׂכִינָתוֹ לְמִטָּה בְּמִשְׁכָּן וּבַבֵּית-הַמִּקְדָּשׁ, וְהִבְהִמָּה עֲלֵתָה לְרִיחַ גִּיחוּחַ וְכו', וְזֶה בַחֲנִינֵת עֲלִיּוֹנִים לְמִטָּה וְתַחְתּוֹנִים לְמַעֲלָה, בַּחֲנִינֵת גְּלַגַּל הַחֲזוֹר, בַּחֲנִינֵת דְרִיידִיל. וְהִנֵּה כַח הַיּוֹלֵי הַמּוֹבָא בְּסִפְרֵיהֶם הוּא בַחֲנִינֵת הַמְמַצֵּעַ בֵּין הַכַּח וְהַפּוֹעֵל, כִּי כָּל דְבַר הוּא בַתְּחִלָּה בַּכַּח וְאַחַר-כֵּן יוֹצֵא מִכַּח אֶל הַפּוֹעֵל. וְכִשְׂיּוֹצֵא מִן הַכַּח, קֹדֶם שְׂבֵא אֶל הַפּוֹעֵל, יֵשׁ בַחֲנִינֵת הַיּוֹלֵי, שֶׁהוּא מְמַצֵּעַ בֵּין הַכַּח וְהַפּוֹעֵל, שֶׁהוּא שְׂרֵשׁ כָּל הַנּוֹבְרָאִים, כִּי כָּל־

יוצאים מן כח היולי, כי כלם היו תחלה בתוך בחינת כח ההיולי. וכל הנבראים היוצאים משם, שהם שלשה בחינת הנ"ל, שהם נבדלים, גלגלים שפלים — כלם חוזרים חלילה, וחוזר ונתהפך מנבדל לשפל ומשפל לנבדל, וכן כלם, כי בשרש פלו אחד כנ"ל. וזה בחינת האותיות החקוקות על הדרריידל, שהם הנג"ש — ראשי-תבות: היולי, נבדל, גלגל, שפל, שהם כלל כל הבריאה כנ"ל, שכלם חוזרים חלילה ומתגלגלים ומתהפכים מזה לזה ומזה לזה כנ"ל, שזה מרמז בתנפה, שהוא בחינת חנפת הבית-המקדש, ששם היה בחינת עליונים למטה ותחתונים למעלה, שזה בחינת דריידל, בחינת גלגל החוזר, שנתהפך מבחינה זו לבחינה זו ומזו לזו כנ"ל. וזה בחינת הגאלה, כי זה עקר הגאלה, שיהיה בחינת הנ"ל; דהינו בחינת חוזרת חלילה הנ"ל, בחינת עליונים למטה ותחתונים למעלה, שהיה בבית-המקדש. ועל-כן כשיצאו ממצרים, תכף בשירת הים אמרו (שמות טו, יז): "תבאמו ותטעמו בהר נחלתך" וכו', שבשרו על בנין בית-המקדש, כי זה עקר הגאלה, שיהיה בנין בית-המקדש, ששם הוא בחינת גלגל החוזר הנ"ל, בחינת עליונים למטה ותחתונים למעלה, (שזהו עקר התכלית). כי באמת פלו חד, כי בהשרש הפל אחד כנ"ל. וזהו גם-כן בחינת האותיות הנ"ל, שהם הנג"ש — ראשי-תבות (תהלים עד, ב): "גאלת שבט נחלתך הר ציון", בחינת "תבאמו ותטעמו בהר נחלתך", בחינת הבית-המקדש, ששם היה בחינת גלגל החוזר, שזהו עקר הגאלה כנ"ל.

תתפה.

שבת חנפה: בסעדה-שלישית אמר רבנו ז"ל תורה ארקה מאד על פסוק (בראשית מא, א): "ויהי מקץ" וגו'. ואמירת התורה לקחה זמן רב כמה שעות. ושם מדבר מענין, כשמגיע זמן המנהיג להסתלק, והנשמה עולה ומדבקת במקום שעולה בעולמות העליונים — אין זו תכלית ושלמות, שתהיה הנשמה רק דבוקה

למעלה. רק עקר השלמות של הנשמה היא, שבעת שהיא למעלה, תהיה למטה גם-כן וכו'.

(ל) ועין בספר פרפראות לחקמה על תורה זו, ששמע מאביו, ששמע מגדולי המקרבים של רבנו ז"ל, שהבינו מרמזותיו הקדושים של רבנו ז"ל, שבה המאמר סמך ידיו הקדושים על ר' נתן, שהוא יהיה המוציא והמביא בכל עניניו הקדושים של רבנו ז"ל לאחר הסתלקותו לעילא וכו'. וזה מרמז בסוף התורה שאמר, זה בחינת קבורת משה וכו'. ואחר-כך מביא צרוף של חנכה בפסוק (דברים לז, ט): "ויהושע בן נון מלא רוח חקמה, כי סמך משה את ידיו עליו" — סופי-תבות צרוף חנוכה וכו', עין פס. וכן מרמז בתורה זו הנהגת אנשי-שלומנו היקרים, שכל אחד ישתדל להאיר את ההשגחה של רבנו ז"ל בבגים ובתלמידים. וכמו שאמר רבנו ז"ל פעם אחת ברתת וכו' ובאימה וביראה ובהתלהבות גדולה בזו הלשון: "אייערע קינדער זאלט איהר מודיע זיין וואס דא האט זיך גיטהון, 'והודעתם לבניד ולבני בניד' וכו'". ואמר, שכל התורות והשיחות שלו אינן בשביל תלמידיו לבד, כי אם "את אשר ישנו פה ואשר איננו פה" (דברים כט, יד). ופרש רשי על פסוק "ואשר איננו פה", ואף עם דורות העתידים לבא. שכל אחד מאנשי-שלומנו מחיב להעמיד בגים ותלמידים, שיגלה ויפרסם דעת רבנו ז"ל בבניו ובני ביתו, ותמיד יספר להם מרבנו ז"ל ומתורותיו הקדושות וכן יגלה ויפרסם דעת רבנו ז"ל לחבריו ולשכניו, ולכל מי שרק יפגע בדרך, יגלה ויפרסם לו דעת רבנו ז"ל. ובה ממשכיכם את ההשגחה שלו, שזה בחינת החליפות שלו וכו'. וצריך על-זה מסירות גפש גדולה ועזות דקדושה, כי הבעל-דבר עושה מה שעושה וכו' לכסות את למודו הטוב של הצדיק האמת ולכסות ולהסתיר קבורתו של משה, שלא יבואו לשם וכו'. ועל-כן עלינו לעשות את שלנו לגלות ולפרסם לכל באי עולם שמו הטוב ולמודו העמק של רבנו ז"ל, אשר כל זה הוא סוד מצות גרות חנכה להמשיך השגת אלקות בעולם ולגלות ולפרסם, אשר מלא כל הארץ כבודו, ואיהו ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין, ואין שום מציאות בלעדו יתברך כלל, כי דומם, צומח, חי, מדבר — הם הכל לכל עצם עצמיות חיות אלקותו יתברך, שנתלבש עצמו כביכול בלבושים כאלו. ועל-ידי הדעת הזו של "מלא כל הארץ כבודו" מעוררים ומחזקים את כל הנפשות של דרי משה, שנפלו ונכשלו בעונות, רחמנא לצלן, להתקרב ולהתדבק בו יתברך. ועל-כן מצות גר חנכה הוא על-ידי שמן דיקא, כי שמן הוא הדעת בחינת (שמות ל, כה): "שמן משחת קדש", המשכת אורו האין סוף בעולם, עד שכל אחד ירגיש, שהשם יתברך אתו עמו ואצלו, ואין לו מה להתפחד כלל, כי אפלו מעמקא דתהומא רבא גם-כן יכולים לשוב אליו יתברך באמת ובתמים, אם יהיה חזק ואמין בדעתו, יהיה איד שיהיה, אני את מקומי לא אעזב, שהוא מקומו של עולם. תמיד ידבר אליו יתברך בלשון שרגיל בו באמת ובתמימות ובפשטות גמורה בלי שום חכמות וכו'. ועל-כן מצות גר חנכה היא למטה מעשרה טפחים להאיר ולגלות אורו האין סופי אפלו לאותן הנשמות המנחות בעמקי תהום ומלוכלכות במעשיהן המגנים וכו' ונלכדו בחטאים חמורים, רחמנא לצלן, וכו' — אף-על-פי-כן בגדל כח הצדיק, אשר יש לו בחינת

תתפו.

ומה שאמר רבנו ז"ל בסוף התורה מן "ונה בחינת קבורת
משה, שהוא בחינת המקיפים" וכו' — נשמע אחר-כך מפיו

"כל", גם בהם יכולים להאיר אורו ותברך, ואשר אין שום יאוש בעולם כלל, יהיה איה
שיהיה. אף בכל דור ודור יש מחלקת גדולה על אלו המורידים את עצמם וכו'
ומצמצמים את אורו ותברך ומאירים גם לררי משה ומגלים ומפרסמים להם את הדעת
האמת של הצדיק, שנה בחינת מחלקת השבטים על יוסף, כי יוסף הוא בחינת הצדיק,
שעוסק לקרב נפשות להשם ותברך, על-ידי שמוסיף והולך האור בכל יום, כי עושה
בכל פעם צמצומים וכלים נפלאים, שהם בחינת חדושי-תורה וספרים תדשים, באפן
שיוכלו להתקרב כל מי שירצה. ועל שם זה נקרא יוסף, שמוסיף והולך לגלות ולפרסם
את השגת הדעת האמת. וכל מה שחולקים עליו יותר, הוא מתגבר יותר להוריר את
עצמו וכו' ולקרב יותר נשמות ישראל אליו ותברך בחינת "וסף ה' לי בן אחר"
(בראשית ל, כד), שתמיד רוצה במקרב חדש ומאסף את התרפה ממנו בחינת "אסף
אלקים את חרפתי" (שם שם, כג), שמאסף ומבטל כל התרפות ובושות מישראל
ומקרבם לאביהם שבשמים. ועל-כן כל המחלקת היתה רק על יוסף, כי רק על מי
שעוסק לגלות ולפרסם את הדעת האמת, דייקא עליו יש מחלקת עצומה מחמת קנאה
ושנאת חנם וכו', אשר הם הם הגורמים עכוב הגאולה. כי לולא זאת כבר היתה
מתפרסמת דעת האמת בעולם, והיו כלם שבים אליו ותברך, והיו נגאלים. ועל-כן אוי
להם ואוי לנפשם אלו החולקים ומעכבים להפיץ את הדעת האמת. ואף שאומרים,
שפוננתם לשמים, אף השם ותברך האמת יודע פוננתם וכו', כי אם בארזים שבטי ז"ה
נפלה שלהבת, מה יאמרו אזובי קיר. בני אדם פגומים ומלכלכים בעונותיהם וחסאות
נעוריהם איה רימו פניהם לחלק על מי שעוסק לגלות ולפרסם דעת האמת של הצדיק.
כי בנדאי שבטי ז"ה היו קדושים, דבוקים בו ותברך, אף חלקו על יוסף, כי סברו כאלו
הוא נטה מדרך האמת והוא מוציא דבה וכו', ועל-כן התיירו דמו וכו'. וטעו בזה, כי
לא ירדו לסוף דעתו, שפוננתו לשמים (בראשית מה, ה): "כי למתיה שלחני אלהים
לפניכם" וגו'. ולבסוף הודו (שם מב, כא): "אבל אשמים אנחנו על אחינו, אשר ראינו
צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו, על-כן באה אלינו הצרה הזאת" וגו'. על אחת
כמה וכמה בדורותינו אלה מי יוכל להתדמות עצמו אל שבטי ז"ה ויחלק על מי שעוסק
בהפצת הדעת האמת, שהוא בחינת יוסף. ואף שאמר, שפוננתו לשמים, שקר הוא, כי
השם ותברך האמת יודע, שהוא רק מחמת קנאה ושנאה, ואוי לו ואוי לנפשו, מדוע
לא יזכר את חסאות נעוריו ופגמיו הרבים, "ושלח ידיו בשלמיו חלל בריחו" (תהלים
נה, כא). אם אמה חולק על אחר, שעוסק לעשות שלום בין ישראל לאביהם שבשמים,
מדע, שבירתך מחללת, ואוי לך ואוי לנפשך! וכו'. ועל-כן כל מי שרוצה לקיים דברי
רבנו ז"ל ולגלות ולפרסם למודו הטוב של לקרב רחוקים ולהפיץ מעינות החקמה, אל
יבנס בשום וכוחים, רק יברח אליו ותברך בתפלה ובהתבודדות. ואל יסתכל על שום
בריה שבועלם, כמו שעשה יוסף הצדיק, שלא היתה לו שום הסתכלות בזה העולם מה

הַקְדוֹשׁ, שְׁדָבְרִים אֵלּוּ אֶמְרָם לְפָנַי אֲנֹשִׁי שְׁלֹשׁ-סַעְדוֹת הָאַחֲרִים, הֵינּוּ לְפָנַי עֲלִיּוֹנִים, כִּי יֵשׁ אֲנֹשִׁי שְׁלֹשׁ-סַעְדוֹת אַחֲרִים, שְׁאוֹמֵר לְפָנֶיהֶם גַּם-כֵּן תוֹרָה. וְהִיא מוּכָן מִדְּבָרָיו הַקְדוֹשִׁים, שְׁבִשְׁעָה שְׁאוֹמֵר לְפָנֵינוּ תוֹרָה, עוֹמְדִים שָׁם מִי שְׁעוֹמְדִים, וְאוֹמֵר לְפָנֵיהֶם גַּם-כֵּן מַעֲנִין הַתּוֹרָה, שְׁאֹמֵר לְפָנֵינוּ. אֲבָל בּוֹדָאי אוֹתָהּ הַתּוֹרָה, שְׁאוֹמֵר לְפָנֵיהֶם, הִיא גְבוּהָהּ יוֹתֵר הַרְבֵּה. וּמַעַט דְּמַעַט מֵאוֹתָם הַדְּבָרִים אָמַר לְפָנֵינוּ בְּרָמְזוֹ בְּעֵלְמָא וְלֹא בְּאֵר אוֹתָם כָּלֵל, וְהֵם הַדְּבָרִים הַנּוֹכְתָבִים בְּסוֹף הַתּוֹרָה, עֵינֵי שָׁם.

וּכְשֶׁגָּמַר רַבְּנוּ ז"ל אֵת כָּל הַתּוֹרָה הָאֲרָכָה, אָמַר בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "הַתּוֹרָה הַזֹּאת מְדַבֶּרֶת מִכָּל הַיּוֹד סְפִירוֹת שְׁפַע הַכֶּתֶר: חֲכָמָה וּבִינָה, יָדִים, גַּם יְרָאָה. גַּם אָמְרוּ חַז"ל (כְּתוּבוֹת צו): הַמוֹנֵעַ הַלְכָה מִפִּי תַלְמִיד, כְּאֵלּוּ מוֹנֵעַ מִמֶּנּוּ חֶסֶד וּפּוֹרֵק מִמֶּנּוּ יְרֵאת שָׁמַיִם, גַּם בֵּין וְתַלְמִיד: בֵּין — אֵימָתָה בּוֹהֵר הַקְדוֹשׁ (וַתֵּרוֹ עַט): מַה שָּׁמוּ דָא חֲכָמָה, מַה שָׁם בְּנוּ, דָּא תְּפִאֲרַת, תַּלְמִידִים הֵם לְמוֹדֵי ה', דָּא נֶצַח וְהוֹד. כָּל דָּא יְסוּד וּמַלְכוּת הַנִּלְל, רָאָה הִיא אֵיבָרִים הַפְּנִימִיִּים, וַיֵּשׁ סְפִירוֹת, שְׁדַבְּרָתִי מֵהֶם כְּמָה פְּעָמִים (עֵינֵי בְּפָנִים הַתּוֹרָה וְתַבִּין).

שָׁנָה אוֹמֵר וְכוּ' וְזֶה מְדַבֵּר וְכוּ' וְזֶה חוֹלֵק וְכוּ' — רַק בְּכָל פֶּעַם הֵיךְ נִכְלָל יוֹתֵר בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְלֹא הַסְתַּכֵּל עַל שׁוּם דְּבָר שְׁבַעוּלָם — וְעַל-יְדֵי-זֶה זָכָה לְהַתְעַלּוֹת תְּמִיד וְלַהֲחִיּוֹת עִם רַב. חוֹק חוֹק, אַחִי! וְתִרְאֶה לְגִלוֹת וּלְפָרְסֵם דַּעַת רַבְּנוּ ז"ל בְּעוֹלָם; הֵן לְדַבֵּר עִם כְּנִיָּהּ וּבְנֵי בֵיתָךְ וְהֵן לְדַבֵּר עִם חֲבֵרֶיךָ וּמִדְּעִיךָ מִהַדַּעַת הָאֵמֶת וְהֵן בְּהַפְצַת הַסְּפָרִים הַקְדוֹשִׁים. וְעַל-יְדֵי-זֶה תִּמְשִׁיךְ אֵת הַהִשְׁאָרָה שֶׁל רַבְּנוּ ז"ל בְּעוֹלָם. וְאֵל הַסְתַּכֵּל עַל שׁוּם מוֹנֵעַ וּמַעַכְבֵּי, כִּי כָּל אֵלּוּ הַמַּפְטָטִים וּמַעַכְבִּים וְכוּ' הֵם כְּעִפְרָא דְעֵלְמָא וְכֵלְא מִמֶּשׁ, כִּי כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ יוֹתֵר מִזֶּה עָבְרוּ עַל ר' נְתָן, בְּשִׁבִיל שְׁעָסֵק לְגִלוֹת וּלְפָרְסֵם לְמוֹדוֹ הַטוֹב שֶׁל רַבְּנוּ ז"ל בְּעוֹלָם: עֲמַד עֲלִיו הַסְמֵךְ-מ"ם "מְבִיט" (מִבִּין אֲנֹשִׁי-שְׁלוֹמֵנוּ) "וּמִבְחוּץ" (מִתְנַגְּדִים), וּרְדִפוּהוּ כָּל יְמֵי חַיָּו וְאַסְרוּהוּ בְּבֵית-הַסֵּהֵר וְכוּ'. וְהוּא לֹא הִתְפַּעַל כָּלֵל, רַק מְסַר נַפְשׁוֹ כָּל יְמֵי חַיָּו וְשָׁבַר אֵת כָּל הַמְּגִיעוֹת וְהַעֲכוּבִים וְכוּ' וּפְעַל מַה שְׁפָעַל וְהַפִּיץ וְגִלָּהּ וּפְרָסֵם דַּעַתוֹ שֶׁל רַבְּנוּ ז"ל. אֲשֶׁרֵי לוֹ! וְאֲשֶׁרֵי חֵלְקוֹ! יְהִי חֵלְקֵנוּ עִמוֹ לְעַד וּלְנֶצַח וְנֶצְחִים!

תתפז.

חֲצִי טֵבֵת: שָׁלַח רַבְּנּוֹ ו"ל אֶת ר' נֹתָן לְעִיר בְּרִדִיטְשׁוֹב אֶל גִּיסוֹ
 לְגַבּוֹת חוּבוֹ, (שֶׁהָיָה חָיִב לְרַבְּנּוֹ ו"ל הַרְבֵּה מְעוֹת). וְאַחֲרֵיכֵן כְּשֶׁחֲזַר
 ר' נֹתָן מֵעִיר בְּרִדִיטְשׁוֹב אֶל רַבְּנּוֹ ו"ל, אָמַר לוֹ רַבְּנּוֹ ו"ל בְּזוֹ הַלְשׁוֹן:
 "יֵשׁ לִי מַעֲשֵׂה לְסַפֵּר לָךְ. וְהַמַּעֲשֵׂה הַזֶּה, שָׂאֲנִי רוֹצֵה לְסַפֵּר לָךְ, לֹא
 סִפְרוּ אוֹתוֹ כִּי־אִם פֶּעַם אַחַת לְפָנָי בֵּית רֵאשׁוֹן, וְגַם הַנְּבִיאִים לֹא
 יָדְעוּ הַסּוֹד שְׁלוֹ, כִּי־אִם הַנְּבִיא שֶׁסִּפֵּר אוֹתוֹ וּמִי שֶׁסִּפֵּר אוֹתוֹ לְפָנָיו,
 וְהוּא חֲדוּשׁ גָּדוֹל. וְהֵגַם שֶׁכָּבַר סִפְרוֹ אוֹתוֹ כִּנְי"ל, אֶף־עַל־פִּי־כֵן הוּא
 חֲדוּשׁ גָּמוֹר, הֵינּוּ דְבַר חֲדָשׁ לְגַמְרִי, כִּי בְּנֻדָּאֵי מֵאֲז עַד עַתָּה נַעֲשֶׂה
 מֵה שֶׁנַּעֲשֶׂה. וְאֲזוּ סִפְרוּ אוֹתוֹ כִּמּוֹ שֶׁהָיָה רֵאשׁוֹ אֲזוֹ, וְעַתָּה צָרִיכִין
 לְסַפְרוֹ כִּמּוֹ שֶׁרֵאשׁוֹ עָתָה. וְעַל־יָדַי מַעֲשֵׂה זֶה שׁוֹב אֵינּוּ קָשָׁה לִי כָּל־ל
 בְּעֵנְיָנִי, כִּי מִתְחַלֵּה הָיָה קָשָׁה לִי קִצְתַּת מִפְּנֵי מַה יִּהְיֶה כֵּן; דְּהֵינּוּ שָׂאִין
 לָנוּ שׁוֹב חֲשִׁיבוֹת בְּעוֹלָם וְכוּ', אֲבָל עֲכָשׁוּ עַל־פִּי הַמַּעֲשֵׂה הַזֶּה שׁוֹב
 אֵינּוּ קָשָׁה לִי כָּל־ל". וְכָבַר הָיָה רַבְּנּוֹ ו"ל מוֹכֵן לְסַפֵּר לְר' נֹתָן הַמַּעֲשֵׂה
 הַזֶּה, אֶף אֶף־עַל־פִּי־כֵן נִתְגַּלְגַּל הַדְּבַר, וְנַעֲשֶׂה עֲפוּבִים, וְלֹא זְכִינוּ
 לְשִׂמְעָה.

תתפח.

מוֹצְאֵי־שַׁבַּת־קָדָשׁ, רֵאשׁ־חֲדָשׁ שֶׁבֵּט, פְּרִשַׁת וְאֶרָא: עָמְדוּ אֲנָשֵׁי־
 שְׁלוֹמֵנוּ לְפָנָי רַבְּנּוֹ ו"ל. וְגַם ר' יוֹסֵף הַחֲזָן דְּעִיר בְּרִסְלָב עָמַד אֲזוֹ
 לְפָנָיו, וְהָיוּ מְלַבּוֹשֵׁי קְרוּעִים. עָנָה וְאָמַר רַבְּנּוֹ ו"ל לְהַחֲזָן: "הֲלֹא
 אַתֶּם בְּעַל־תְּפִלָּה, שֶׁעַל־יָדָה נִמְשָׁךְ הַכַּל (הֵינּוּ כָּל הַהִשְׁפָּעוֹת). וּמַדּוּעַ
 לֹא יִהְיֶה לָכֶם מְלַבּוֹשׁ, (שֶׁקּוֹרִים קֶאֱפֻטָּן?) " וּבַתּוֹךְ כֵּן עָנָה וְאָמַר
 בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "כָּבַר הָיָה מַעֲשֵׂה כְּזֶה, שֶׁהָיָה בְּעַל־תְּפִלָּה וְכוּ'". וְסִפֵּר
 אֶת כָּל הַסְּפוֹר מִהַבְּעַל־תְּפִלָּה נְסֻפּוֹרֵי־מַעֲשִׂוֹת מַעֲשֵׂה יב, וְהוּא סְפוֹר
 הַפְּלֵא וְפְלֵא, כָּלוּ מוֹסֵר הַשְּׁכַל וְדָרָךְ יִשְׁרָה אִיךָ לְהַתְקַרֵּב אֵלָיו
 יִתְבָּרֵךְ. וּמִסִּפְרוֹ וּמִגְלָה כִּמְעַט מְכַל מִינֵי הַטְּעָאוֹת וְסִבּוֹת כּוֹזְבוֹת שֶׁל

שֶׁקֶר וְטַעֲוִיּוֹת, שְׁנִמְצָאוֹת בְּעוֹלָם, וּבְנֵי אָדָם גְּבוּכִים בְּהֵן וּבִכְפָּרֵט תַּאֲוֹת מְמוֹן וְכוּ', וּמֵהִבְרוּר וְהִתְקוֹן אֵיךְ לְצֵאת מִכָּל מִינֵי מְבוּכוֹת וְהִטְעָאוֹת וּסְבָרוֹת רְעוֹת שֶׁל שֶׁקֶר וְכוּ'. וּבִתְחִלַּת סְפוּרוֹ לֹא יָדַעְנוּ, שְׁמִסְפָּר מַעֲשֵׂה מִמְעֻשִׂיּוֹת שָׁלוּ, רַק סִבְרָנוּ, שְׁמִסְפָּר מַעֲשֵׂה סֵתֵם, שְׁאַרְע כָּךְ. רַק אַחֲר־כֵּן כְּשִׁנְכַּנְס בְּדַבְרִים וְסִפֵּר מַעֲשֵׂה אֶרֶךְ, נוֹרָא וְנִפְלָא כְּזֶה, הִבְנוּ נוֹרָאוֹת הַעֲנִין שְׁמִסְפָּר, שֶׁהוּא מַעֲשֵׂה נוֹרָא מִמְעֻשִׂיּוֹת שָׁלוּ, שֶׁהֵם סְפוּרֵי מַעֲשִׂיּוֹת שֶׁל שָׁנִים קִדְמוֹנִיּוֹת.

תתפט.

אַחַר שֶׁסִּפֵּר הַמַּעֲשֵׂה שֶׁל הַבַּעַל-תְּפִלָּה, שָׁאַל אֶת אֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמְנוּ: "אַחֲר־כֵּן תֹּאמְרוּ לִי מִי סִפֵּר הַמַּעֲשֵׂה, שֶׁהִיָּה כְּתוּב בְּהִקְרְאוֹ וַיִּנְקוּס שְׁלֵהֶם מֵעֲנִין הַכַּתוּת שְׁנַעֲשׂוּ בַעַת שֶׁהִיָּה רוּחַ סְעָרָה בְּעוֹלָם וְכוּ'". וְהַשִּׁיבוּ לוֹ אֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמְנוּ, שֶׁזֶה סִפֵּר אֶחָד מֵהַגְּבוּרִים שֶׁל הַגְּבוּר לְהַבַּעַל-תְּפִלָּה כְּמִבְאֵר בְּפָנִים הַמַּעֲשֵׂה. וְנַעֲנֶה רַבְּנוּ וְ"ל בְּרֵאשׁוֹ, שֶׁפֶן הוּא. וְהִבְנוּ מִדְּבָרָיו הַקְּדוּשִׁים, שֶׁיֵּשׁ בְּזֶה מְכוּן גָּדוֹל מְאֹד, מֵה שְׁדִיִּיקָא אֶחָד מֵהַגְּבוּרִים סִפֵּר זֹאת. [וּמִזֶּה תִּלְמַד, שֶׁבְּכָל דְּבוּר וְדְבוּר שֶׁל הַמַּעֲשִׂיּוֹת יֵשׁ מְכוּן גָּדוֹל מְאֹד מְאֹד מֵה שְׁאִין הִפֵּה יָכוֹל לְדַבֵּר, וְהִלֵּב — לְחֻשָּׁב].

תתצ.

שַׁבַּת-שִׁירָה, חֲמִשָּׁה-עָשָׂר בְּשַׁבָּט: בְּלִיל שַׁבַּת-קִדְשׁ נִתְקַבְּצוּ אֲצֵל רַבְּנוּ וְ"ל הַרְבֵּה מֵאֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמְנוּ. וּבַעַת הַסְּעָדָה דְּבוּר אֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמְנוּ עָמוּ מֵעֲנִין הַמַּחֲלָקַת הַגְּדוּלָּה, שֶׁהִיָּתָה אֲזוּ בֵּין הַמְּפָרְסָמִים, אֹדוֹת הַמַּעֲוֹת שֶׁל אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל: שֶׁזֶה אָמַר לְהַתְּנַהֵג כָּךְ בְּהַצְדָּקָה שֶׁל אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל, וְזֶה אָמַר כָּךְ. וּקְצַת הָיוּ בֵּהֶם פְּנִיּוֹת שֶׁל כְּבוֹד, שֶׁזֶה רָצָה, שֶׁיְהִיָּה הַמְּשַׁלַּח אֲצֵלוֹ, וְזֶה רָצָה, שֶׁיְהִיָּה אֲצֵלוֹ. (וְגַם בְּאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל הִיָּתָה מַחֲלָקַת בְּעֲנִין זֶה אֲצֵל הַמְּפָרְסָמִים דְּשָׁם). וּבְעֲנִין זֶה הָיוּ מְדַבְּרִים וּמְשִׁיחִים אֹתוֹ הַרְבֵּה כְּמַעֲט בְּכָל הַסְּעָדָה, וְרַבְּנוּ וְ"ל יָשַׁב כָּל הַזְּמַן בְּשִׁקֵּט וְלֹא דִבֵּר מֵאוּמָה. אַחֲר־כֵּן פָּתַח רַבְּנוּ וְ"ל אֶת

פיו הקדוש ואמר: "דע, כי יש מחין של ארץ-ישראל, ויש מחין של חוץ-לארץ וכו'". וגלה את כל התורה הנפלאה ובלקויט-מוהר"ן חלק ב', סימן עא. ושם מתבאר, שעקר המחלקת הוא בחוץ-לארץ וכו' ובענין כבוד וכו' ובענין צדקה וכו', (עין בפנים ותראה נפלאות רבות, כי-כן היתה דרכו הקדושה של רבנו ז"ל: מכל מה שדברו לפניו, עשה מזה תורה).

תתצא.

אור ליום ד', י"ט בשבט: ספר רבנו ז"ל, שחלם לו אתמול בלילה חלום משנה, שלא חלם לו מימיו חלום כזה, כי חלם, שבא אליו אחד ושמש אותו. ואותו האדם, ששמש אותו, היה אדם גדול מאד וכא עם עוד כמה אנשים, (ויש בזה מעשה שלם, אף לא ספר לנו). והיה יודע מי הוא האדם הגדול, ששמש אותו, אף שכח. גם נתנו לו מלבוש והזהירו אותו, שלא יסיר המלבוש ממנו בשום פעם. גם הזהירו אותו, שיסיר הבתי-שוקים, שקורין זאקין, שהיה לבוש בהן. וסיים: "אבל איני משגיח על חלומות, גם הייתי קובל לפניהם על ענין חלישותי, שאני חלש מאד, וספר לפניהם כל ענין החולאת שלו וכל ההוסט, ושכואב לו צד הגוף, והייתי שמח מאד אז".

תתצב.

יום ה' פרשת יתרו, כ' בשבט: הגיע הרב הקדוש ר' שניאור זלמן (בעל התניא והשלחן-ערוך) לשערי עיר ברסלב. ורבנו

(ג) גרבים.

(ס) שיחה זו מקורה בכתבי חב"ד:

הרב "בעל התניא" ו"השלחן-ערוך" נסע להשתטח על מקום גניזתו של הפעל-שם-טוב בעיר מעז'בוז'. אך קדם נסיעתו אל עיר מעז'בוז' עבר בכמה ערים, כדי להתעורר עם צדיקי הדור. ובתוך הערים היתה גם עיר ברסלב. והרב הקדוש מברסלב זי"ע קבלו בכבוד גדול, ושבת אצלו הרב, והשתעשעו עצמם כל השבת בדברי תורה ובכרזים נפלאים וכו'.

ו"ל יצא לקראתו עם הרבה מאנשי-שלוֹמנו ועם אנשי העיר, וקבלוהו בכבוד גדול. ואמר לאנשי-שלוֹמנו על הרב: "תנו כבוד לשר האֶלף". וּלְמִשָּׁה חִינְקֵעֵס" אָמַר רַבֵּנוּ ו"ל, שִׁיתֵן לְהֵרֵב מִתְּנָה הַגּוֹנָה, וְנִתֵּן סָכּוּם גָּדוֹל. וְאָמַר לוֹ רַבֵּנוּ ו"ל: "פֶּאֶר אֶ שֶׁר הָאֶלְף גִּיט מְעַן אַזוּי וְוִינִיג!"^ב. וְהוֹסִיף עוֹד סָכּוּם גָּדוֹל. וְשׁוּב פַּעַם אָמַר לוֹ רַבֵּנוּ ו"ל: "פֶּאֶר אֶ שֶׁר הָאֶלְף גִּיט מְעַן אַזוּי וְוִינִיג!", וְהוֹסִיף סָכּוּם עֲנָקִי. וְרַבֵּנוּ ו"ל שָׂאֵל אֶת הֵרֵב: "הֵאֵם אָמַת, שְׁאוּמְרִים עֲלֵיכֶם, שְׂיֵשׁ לָכֶם עֲשִׁירִיּוֹת אֶלְפִים חֲסִידִים?" וְעָנָה לוֹ הֵרֵב, שְׂיֵשׁ לוֹ חֲסִידִים מִלְּמַדִּים, וְכָל אֶחָד יֵשׁ לוֹ קֶפֶה שֶׁל צְדָקָה בְּשִׁבְלֵוֹ. וְהַנְּעָרִים, מֵאַחַר שְׁנוֹתַיִם צְדָקָה בְּשִׁבְלֵוֹ, מִסְתַּמָּא לֹא יֵהִיוּ מִתְּנַגְדִּים עֲלָיו. וְאַחֲרֵי־כֵן נִסְעוּ בַּעֲגָלָה אַחַת, וְהִבִּיאוּ רַבֵּנוּ ו"ל לְבֵיתוֹ. וּבִדְרָךְ קָבַל הֵרֵב לְרַבֵּנוּ עַל דּוֹדוֹ הֵרֵב הַקְּדוֹשׁ ר' בְּרוּךְ ו"ל, שֶׁחֲלַק עֲלָיו פִּידוּעַ. עָנָה לוֹ רַבֵּנוּ בְּדְרָךְ צַחוּת: פֶּעֻטְעֵרְבוּרְג^א זְעַנְט אִיְהֵר אִיבְעֵר גִּיקוּמְעַן, פֶּעֻטְעֵר בְּרוּךְ וועט אִיְהֵר נִיט אִיבְעֵר קוּמְעַן"^ב, (פִּי הִיָּה קַפְדֵּן גָּדוֹל וְתַקִּיף בְּדַעַתוֹ פִּידוּעַ), וְשִׁבַּת הֵרֵב אָצֵל רַבֵּנוּ ו"ל.

תתצג.

שַׁבַּת־קֶדֶשׁ פְּרֻשֵׁת יִתְרוֹ: בְּלִיל שַׁבַּת־קֶדֶשׁ לֹא אָמַר רַבֵּנוּ ו"ל שׁוּם תּוֹרָה וְהִיָּה בְּצוּמָא חֲדָא עִם הֵרֵב, וְהֵרֵבָה מֵאַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנו גַּם־כֵּן אָכְלוּ אֹז שָׁם לְכַבּוּדוֹ שֶׁל הֵרֵב. וּבִסְעֻדַת־שַׁחֲרִית גַּם־כֵּן לֹא אָמַר רַבֵּנוּ ו"ל שׁוּם תּוֹרָה. וּכְשֶׁנִּגְמַרְנוּ סְעֻדַת־שַׁחֲרִית שֶׁל שַׁבַּת וּכְבַר בְּרַכְנוּ בְּרֶפֶת־הַמְּזוֹן וְהִינּוּ סְבוּרִים לְהִסְתַּלַּק מֵהַשְּׁלֶחֶן פְּנֵהוּג אַחַר בְּרֶפֶת־הַמְּזוֹן, אָבַל רַבֵּנוּ ו"ל וְהֵרֵב נִשְׁאַרוּ עַל מְקוֹמָם יְשׁוּבִים, וְאֹז יִשְׁבוּ גַם אַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנו וְלֹא הִלְכוּ. וּבַתּוֹךְ־כֵּן פָּתַח רַבֵּנוּ ו"ל וְאָמַר:

(ע) אַחַד הַעֲשִׁירִים הַגְּדוּלִים בְּעִיר בְּרֶסֶלַב, שֶׁתִּמְדַּ הֵרֵבָה בְּרַבֵּנוּ ו"ל.

(ב) לְשֶׁר הָאֶלְף נֹתְנִים כָּל־כֶּף מְעֻט.

(צ) בְּעִיר פֶּעֻטְעֵרְבוּרְג שָׁם הִיָּה בְּמֵאָסֵר עַל־יְדֵי מְלֻשִׁנוֹת שֶׁל מִתְּנַגְדִּים רְשָׁעִים.

(ק) עַל פֶּטְרְבוּרְג עִבְרָתָא, אָבַל עַל הַדּוֹד בְּרוּךְ (שֶׁנִּשְׁמַע בְּאִידִישׁ פֶּעֻטְעֵר־בְּרוּךְ כְּמוֹ פֶּטְרְבוּרְג)

לֹא תוּכַל לַעֲבֹר!

"כְּשֶׁרוֹאִין אֶת עֲצָמוֹ עִם הַצְּדִיק אֶפְלוּ כְּשֹׁאִין שׁוֹמְעִין תּוֹרָה מִפִּיו, הוא גַּם-כֵּן דְּבַר גְּדוֹל מְאֹד. בּוֹדְאֵי כְּשׁוֹכִין לְשִׁמְעַם מִפִּיו תּוֹרָה, הֵיא מַעֲלָה יִתְרָה. אַבָּל גַּם כְּשֹׁאִין שׁוֹמְעִין תּוֹרָה, הִרְאִיָּה לְבַד, שׁוֹכִין לְרֵאוֹת אֶת עֲצָמוֹ עִם הַצְּדִיק, הֵיא גַּם-כֵּן טוֹבָה מְאֹד וְכוּ". וּבִתְוֹךְ-כֶּף גִּלְיָה רַבְּנוּ ז"ל תּוֹרָה נִפְלְאָה [בְּלִקוּטֵי-מוֹהַר"ן חֶלֶק ב', סִימָן עב]. בְּתוֹךְ דְּבָרָיו, כְּשֶׁנֶּכְנַס בְּאִמְרַת הַתּוֹרָה, עָנָה וְאָמַר בְּצַחוֹת: "הֲלֹא בְּתוֹךְ כֶּף אֲנִי אוֹמֵר תּוֹרָה..."; (הֵינּוּ כִּי דִרְכּוֹ שֶׁל רַבְּנוּ ז"ל הִיָּתָה, שֶׁהִתְחִיל קִדְּם לְהַשִּׁיחַ קֶצֶת. וְלֹא יָדְעוּ, שֶׁמִּתְחִיל לֹמַר תּוֹרָה. וְאַחֲרֵי-כֵן מִתּוֹךְ שִׁיחָתוֹ הַקְּדוּשָׁה נֶכְנַס אֶל תּוֹרָה עֲמֻקָּה, וְכֵן הָיָה אֶצֶל כַּמָּה וְכַמָּה תּוֹרוֹת וּמַעֲשִׂיּוֹת הַגְּדוֹלוֹת, שֶׁאָמַר וְסִפֵּר). וּבִתְוֹרָה זֹו רַבְּנוּ ז"ל מְדַבֵּר מִשְׁרֵי אֲלָפִים וְכוּ' וְכֵן מִמְּנֵהֵיג אֲמַתִּי שֶׁל יִשְׂרָאֵל וּגְדַלְתּוֹ וְכוּ', (עֵינַן שֵׁם בַּפְּנִים הַתּוֹרָה עֲנִינִים נִפְלְאִים וְנוֹרְאִים מְתוֹק לַחֵף). אַחַר שֶׁבֶת נִסַּע הָרֶב, וְנִתְפָּרְדּוּ בְּאַהֲבָה גְּדוֹלָה, וְרַבְּנוּ ז"ל לָוָה אוֹתוֹ עַד חוּץ לְהַעִיר.

תתצד.

יוֹם ד', ג' בְּאֶדָר: נֶכְנַס ר' נֶחֱזָן אֶל רַבְּנוּ ז"ל. עָנָה וְאָמַר לוֹ רַבְּנוּ ז"ל בְּזוֹ הַלְּשׁוֹן: "בְּיָמִים הֵלְלוּ לֹא הָיָה נִיחָא לִי כָּלֵל לַחַיּוֹת בְּאֶשֶׁר אֵיךְ זֶה יְכוּל לְהַיּוֹת, שְׁנֵה כַּמָּה חֲדָשִׁים, וְאֵינִי יוֹדֵעַ, כִּמּוֹ שֶׁאֲנִי מִצָּפָה וּמִתְגַּעְגַּע לְדַעַת אֵיזָה דְּבַר. כִּי נוֹדַע לִי דְּבַר אֶחָד, אֵף לֹא יָדַעְתִּי אֶת הַדְּבַר בְּתוֹךְ הַתּוֹרָה. וְהֵייתִי מִתְגַּעְגַּע לְדַעַת זֹאת כַּמָּה חֲדָשִׁים כִּנְ"ל, כִּי בְּאִמַּת בּוֹדְאֵי אֵיךְ אֶפְשֶׁר, שִׁיְהִיָּה דְּבַר, שֶׁלֹּא יְהִיָּה מְרַמֵּז בְּהַתּוֹרָה. וְעַכְשָׁו מִצָּאֲתִיו מְבַאֵר בְּתוֹרָה. וּמִתְחִלָּה הָיָה סְתוּם מִמְּנֵי מְאֹד, וּבְאִמַּת יֵשׁ דְּבָרִים, שֶׁהֵם מְרַמְזִים בְּרַמְזוֹ בְּעֵלְמָא, גַּם יֵשׁ כַּמָּה הִלְכוֹת עַל כָּל קוּץ וְקוּץ, כִּמּוֹ שֶׁאָמְרוּ חז"ל (מְנַחוֹת כט:), שֶׁעַל כָּל קוּץ וְקוּץ יֵשׁ תְּלֵי תְלִים שֶׁל הִלְכוֹת. אַבָּל עַכְשָׁו מִצָּאֲתִיו מְבַאֵר בְּפִרוּשׁ בְּתוֹךְ הַתּוֹרָה. (וְלֹא גִלְיָה לוֹ רַבְּנוּ ז"ל בְּפִרְטִיּוֹת הַהֲשָׁגָה, שֶׁהֲשִׁיג אֹז). גַּם יֵשׁ דְּבָרִים, שֶׁהֵם לְמַעֲלָה מִהַתּוֹרָה". וְסִיִּים: "וּמִחֲמַת זֶה-... (הֵינּוּ מִחֲמַת שְׁנוּדַע לוֹ עֲנָן הַנִּ"ל), עֲתָה נִיחָא לִי הַחַיִּים, כִּי-אִם כָּבַר הֵייתִי

מִסְתַּלֵּק מִהָעוֹלָם, אֲפֹלוּ אִם הָיִיתִי זוֹכֶה לִידַע זֹאת שֶׁם בְּעוֹלָם
הָעֲלִיּוֹן, הָיוּ חוֹשְׁבִין לִי זֹאת לְעוֹלָם הַבָּא, אֲבָל עֲכָשׁוּ אֲדַרְבָּה וְכוּ" (וכוונתו היתה מבארת, שֶׁעֲכָשׁוּ שְׁזָכָה לָזֶה בְּזֶה הָעוֹלָם, אֲדַרְבָּא יֵגִיעַ לִי עוֹד בְּשִׁבִיל זֶה שֶׁכָּר הַמִּפְּלֵא בְּכַפְּלֵי כְּפָלִים. אַחֲר־כֵּן עָנָה וְאָמַר: "אֲנַחְנוּ אֵינָנו כָּלֵל מִזֶּה הָעוֹלָם שֶׁל עֲכָשׁוּ. וּמַחֲמַת זֶה אֵין הָעוֹלָם יְכוּלִים לְסַבֵּל אוֹתָנוּ, וְרָאשׁוֹת (הֵינּוּ רֹאשׁ וּמִנְהִיג) אֵין שִׁיף לִי כָּלֵל, כִּי אֵין מַגִּיעַ לִי שׁוּם רָאשׁוֹת בְּהָעוֹלָם שֶׁל עֲכָשׁוּ. וְגַם מְעַט הָרָאשׁוֹת, שִׁישׁ לִי, בְּאֻמַּת אֵין זֶה רָאשׁוֹת כָּלֵל, אֲדַרְבָּא זֶהוּ חוּכָא וְאֵטְלוּלָא מִמֶּשׁ. וְגַם אוֹתוֹ הַמְּעַט, שִׁישׁ לִי, הוּא רַק נֶגֶד הַטְּבַע, שֶׁכִּפִּיתִי אֶת טְבַעֵי לְזֶה, אֲשֶׁר מַחֲמַת זֶה יְכוּל לְבוֹא אֵיזָה דְבוּר מִמֶּנִּי בְּתוֹךְ הָעוֹלָם וְכָל הַשִּׁיחוֹת וְהַסְּפוּרִים שְׁלָנוּ, (הֵינּוּ הַתּוֹרוֹת וְהַמְּאָמְרִים שֶׁהוּא אוֹמֵר), אִם לֹא הָיָה גַם זֶה הַמְּעַט הָרָאשׁוֹת, גַּם אֵלוֹ הַדְּבוּרִים לֹא הָיוּ בָאִים בְּתוֹךְ הָעוֹלָם. וּבְאֻמַּת אִם לֹא הָיָה דוֹר כְּזֶה, אִם הָיוּ דְבָרִים אֵלוֹ, (הֵינּוּ הַתּוֹרוֹת שֶׁהוּא אוֹמֵר), נֶאֱמָרִים בְּדוֹרוֹ שֶׁל הָאָרִיז"ל אוֹ אֲפֹלוּ בְּדוֹרוֹ שֶׁל רִשְׁבִּי וְ"ל הָיָה רַעַשׁ גְּדוֹל".

תתצה.

שַׁבַּת פְּרִשַׁת וַיִּקְהַל, שַׁבַּת שְׁקָלִים: הָיָה ר' נִתָּן אֶצֶל רַבְּנֵי וְ"ל. וּבִבְקָר בַּעַת קְרִיאַת הַתּוֹרָה יֵצֵא רַבְּנֵי וְ"ל מִחֲדָרוֹ הַפְּרָטִי וְנִכְנַס לְבַיַּת הַגְּדוֹל שְׁלוֹ, שֶׁשָּׁם הָיָה הַבֵּית-הַמְּדֻרָשׁ שְׁלוֹ בִּידוּעַ. וְאִזּוּ נִכְנַס ר' נִתָּן אֶל חֲדָר רַבְּנֵי וְ"ל, בְּלִי שִׁירְגִישׁ בְּזֶה רַבְּנֵי וְ"ל. וְרָאָה עַל הַשְּׁלֶחָן מִנַּח כֶּתֶב נִכְתָּב בְּכַתֵּב יָד קִדְשׁוֹ שֶׁל רַבְּנֵי וְ"ל, שֶׁרָשָׁם רַבְּנֵי וְ"ל לְעַצְמוֹ הָעֲשָׂרָה מִזְמוּרֵי תְהִלִּים, שֶׁצָּרִיכִין לוֹמַר (עֵין לְעִיל סִימָן תַּקְנַט וְסִימָן חֲתִיז). וְהָיָה בְּרִצּוֹן ר' נִתָּן מְאֹד לְקַחַת לְעַצְמוֹ הַכֶּתֶב יָד, אֲךָ לֹא הָיָה מְדַרְךָ-אֲרִיז, שִׁיִּקַּח אֶת כֶּתֶב יָד בְּלִי רְשׁוּתוֹ. וְרָצָה לְתַפְסֵם עַל-כָּל-פְּנִים בְּמַחוּ, וְלֹא הָיָה יְכוּל מַחֲמַת אֵימַת רַבּוֹ, פֶּן יִקְפִיד, כִּי נִכְנַס לְחֲדָרוֹ וּמֵצֵא אֶת הַכֶּתֶב יָד וְהַסְּתַפֵּל בְּזֶה בְּלֹא רְשׁוּת. וְעַל-כֵּן לֹא הָיָה יְכוּל לְתַפֵּס תַּכְף וּמִיָּד אֵלוֹ הֵם הָעֲשָׂרָה מִזְמוּרֵים בַּפְּרָטִיּוֹת.

תתצו.

יום א' פְּרַשַׁת פְּקוּדֵי, כ"ח בְּאֲדָר: נִכְנַס ר' נָתַן אֶל רַבְּנֵי ז"ל לְקַח רְשׁוֹת (שְׁקוּרִין גִּיזְעִינְעֵן זִיף), כִּי נִסְע לְבֵיתוֹ. וְדָבַר אִז קִצַּת עִם רַבְּנֵי ז"ל וְשָׂאל מִמֶּנּוּ, שִׁיגְלָה לוֹ הָעֲשָׂרָה קְפִיטֵיל תְּהֵלִים, אֵילוֹ מִהֶם, (כִּי יָדַע, שֶׁכָּבֵר נִרְשָׁמוּ בְּכַתָּב יְדוֹ הַקְּדוּשׁ כַּנ"ל). וְלֹא רָצָה רַבְּנֵי ז"ל וְאָמַר לוֹ, שִׁיְהִיָּה עֵת אַחֵר לָזֶה. וְהִלֵּךְ ר' נָתַן מֵאִתּוֹ וְנִסְע אֶל בֵּיתוֹ אֶל עִיר נַעֲמָרוֹב.

תתצו.

בְּיוֹם א' הַנ"ל: לָעֵת עָרַב הָיָה אֶצֶל רַבְּנֵי ז"ל ר' אֶהֱרֹן הַרֵב מִבְּרֶסֶלַב וְר' נִפְתָּלִי מְנַעֲמָרוֹב. וְגִלָּה לְפָנֵיהֶם אֶת הָעֲשָׂרָה מְזֻמּוֹרֵי תְּהֵלִים בְּפִרְטִיּוֹת, שֶׁנִּקְרָא תִקּוּן הַכְּלָלִי. וְאֵילוֹ הֵם הָעֲשָׂרָה מְזֻמּוֹרִים בְּפִרְטִיּוֹת: טו, לב, מא, מב, נט, עז, צ, קה, קלו, קנ. וַיַּחֲד אוֹתָם לְעֵדוּת עַל-זֶה, וְכַף אָמַר לָהֶם: "הָיִית בְּעֵנְיֵן זֶה הַיְדוּעַ, (הֵינּוּ עֵנְיֵן מִקְרָה לִילָה חֵס וְשְׁלוֹם), גִּלְפָּדִים בְּוֵדָאֵי שְׁלֶשָׁה חֻלְקֵי הָעוֹלָם. אֲנִי לוֹקַח אֶתְכֶם לְעֵדוּת. וְתִדְעוּ, שֶׁאֵילוֹ הָעֲשָׂרָה קְפִיטֵלְךָ תְּהֵלִים מוֹעִילִים מְאֹד מְאֹד לְתִקּוּן קָרִי, וְהֵם תִּקּוּן גָּמוּר וּמוֹעִיל מְאֹד מְאֹד. וַיֵּשׁ מִי שִׁיקְרָה לוֹ עַל-יְדֵי רַבּוּי אֲכִילָה וְשִׁתְיָה אוֹ עַל-יְדֵי חֻלְשָׁה וְעֵינְפוֹת אוֹ עַל-יְדֵי שְׂאִינּוֹ שׁוֹכֵב כְּרָאוּי — וְכֹל זֶה אֵינּוּ כְּלוּם, (וְהוּא כְּמוֹ תִינּוֹק, שֶׁמִּשְׁתִּין בְּשָׁנָה). גַּם יֵשׁ, שֶׁשׁוֹמְרִים אוֹתוֹ מְלַמְעָלָה, וְנִצּוֹל מִן הַמִּקְרָה, אוֹ שֶׁהַמְזוֹל שׁוֹמֵר אוֹתוֹ וְנִצּוֹל. גַּם לְפַעְמִים נִדְמָה לְאָדָם בְּשָׁנָה בְּחֻלוֹם כְּאֵילוֹ הוּא נוֹפֵל, וְאַחַר-כֵּן מִתְעוֹרָר מִשְׁנָתוֹ — גַּם זֶה מִן הַשְּׂמִים, שֶׁמִּצִּילִין אוֹתוֹ מִזֶּה. רַק מִי שִׁיקְרָה לוֹ חֵס וְשְׁלוֹם מִחַמַּת הַרְהוּרִים, מִזֶּה נִבְרָאִים מִמֶּשׁ קְלָפוֹת חֵס וְשְׁלוֹם כְּמִבְּאֵר בְּסִפְרִים. אֲבָל מִי שִׁיאֵמַר בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם אֵילוֹ הָעֲשָׂרָה קְפִיטֵלְךָ תְּהֵלִים, בְּוֵדָאֵי יִתְקַן בְּזֶה מְאֹד מְאֹד. וְכַמָּה וְכַמָּה צְדִיקִים גְּדוּלִים, שֶׁרָצוּ לְעַמֵּד עַל עֵנְיֵן זֶה וְנִתְיַגְעוּ לְמַצָּא לָזֶה תִּקּוּן גָּמוּר. וְקִצַּתָּם לֹא יָדְעוּ כָּלֵל מִהוּ עֵנְיֵן זֶה, וְקִצַּתָּם הִתְחִילוּ לִידַע קִצַּת בְּעֵנְיֵן תִּקּוּן זֶה וְנִסְתַּלְקוּ לְעוֹלָמָם

בְּאִמְצַע עֶסְקָם בְּזֶה וְלֹא גָמְרוּ, וְלִי עֶזֶר הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, שְׂזַכִּיתִי לַעֲמֵד
עַל-זֶה בְּשִׁלְמוֹת. וְעַנִּין תִּקְוֶן זֶה עַל-יְדֵי אֲמִירַת הָעֶשְׂרָה קִפִּיטְלֶךָ
תְּהִלִּים הַנִּ"ל הוּא דְבַר חֲדָשׁ לְגַמְרֵי חֲדוּשׁ נִפְלָא, כִּי הוּא תִקְוֶן נִפְלָא
נֹרָא מְאֹד מְאֹד. וְאָמַר לָהֶם רַבְּנֵינוּ וְ"ל בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "מִי שְׂיֻכַּל לִילֶךְ
לְמַקְוֶה, וְאַחַר-כֵּן יֵאמְרֶם — בְּוֹדָי מֶה טוֹב. אֵךְ אֶפְלוּ אִם הוּא
אָנוּס, שְׂאִי-אֶפְשֶׁר לוֹ לְטַבֵּל: כְּגוֹן שֶׁהוּא חוֹלֵה, אוֹ שֶׁהוּא בְּדֶרֶךְ —
אֶךְ-עַל-פִּי-כֵן אִם יֵאמְרֶם, אֲשֶׁרִי לוֹ! כִּי הוּא תִקְוֶן גְּדוֹל וְנֹרָא מְאֹד.
וְאִם יֵאמְרֶם בְּכֹנֶה כְּרֵאוֹי בְּוֹדָי מֶה טוֹב, אֵךְ גַּם הָאֲמִירָה בְּעֶצְמָהּ
מְסַגֶּלֶת מְאֹד". וְאָמַר: "כִּי לֹא נִוְדַע זֹאת מִיּוֹם בְּרִיאַת הָעוֹלָם,
מִסְתַּמָּא הֵייתִי רוֹצֵה לְבַטֵּל זֹאת לְגַמְרֵי, אֵךְ אִי-אֶפְשֶׁר זֹאת לֹא
בְּגִשְׁמִיּוֹת וְלֹא בְּרוּחַנִיּוֹת; בְּגִשְׁמִיּוֹת אִי-אֶפְשֶׁר, כִּי הִיָּה צְרִיף לְבַטֵּל
וּלְשִׁנוֹת הַטְּבַע שֶׁל כָּלִיּוֹת בְּנֵי-הָאָדָם בְּתַמִּידוֹת, וְזֶה דְבַר שְׂאִי-
אֶפְשֶׁר, כִּי אֶפְלוּ מִשֶּׁה רַבְּנֵנוּ וְכִיּוֹצֵא, שְׂבַטֵּל הַטְּבַע, הִיָּה רַק לְפִי שְׂעָה
וּבְדָבָר פְּרָטִי: כְּגוֹן קְרִיעַת יַם סוּף אוֹ בְקִיעַת הַיַּרְדֵּן וְכִיּוֹצֵא, שֶׁהִיָּה
רַק לְפִי שְׂעָה — אָבָל לְבַטֵּל הַטְּבַע שֶׁל כָּלִיּוֹת בְּנֵי-אָדָם זֶה דְבַר
שְׂאִי-אֶפְשֶׁר, כִּי כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּהִכְרַח לְבַטֵּל וּלְשִׁנוֹת הַטְּבַע אֲצִלוּ.
וְגַם צְרִיף לְבַטֵּל וּלְשִׁנוֹת הַטְּבַע תְּמִיד, וְזֶה דְבַר שְׂאִי-אֶפְשֶׁר, וְגַם
בְּרוּחַנִיּוֹת אִי-אֶפְשֶׁר וְכוּ"ש.

"אֵךְ הָעֶשְׂרָה קִפִּיטִיל הֵם דְבַר נִפְלָא וַיִּקָּר וּמוֹעִיל מְאֹד!"
אחַר-כֵּן יַחַד אוֹתָם לְעִדוֹת וְאָמַר: "שְׂגָם כִּי יִמְלָאוּ יָמָיו, אֲזִי אַחַר
הַסְתַּלְקוֹתוֹ מִי שְׂיֻכּוֹא עַל קִבְרוֹ וַיֵּאמֶר אֵלָיו הָעֶשְׂרָה קִפִּיטִיל תְּהִלִּים
הַנִּ"ל וַיִּתֵּן פְּרוּטָה לְצַדִּיקָה בְּעַבְרוֹ, אֶפְלוּ אִם גְּדָלוֹ וְעֶצְמוֹ עֲוֹנוֹתָיו
וְחַטָּאוֹ מְאֹד מְאֹד חֵס וְשְׁלוֹם, אֲזִי אֶתְאַמֵּץ וְאֶשְׁתַּדֵּל לְאַרְךָ וְלִרְחַב

(ש) כִּי זֶה כָּל הַבְּחִירָה, בְּלֹא יֵצֵר הָרַע אֶפְלוּ בִיעָא בַת יוֹמָא לֹא אֶשְׁתַּפֵּחַ (יוֹמָא סט):. וְאָמְרוּ
(בְּרֵאשִׁית רַבָּה ט, ט) עַל פְּסוּק (בְּרֵאשִׁית א, לא): "וַהֲנִיָּה טוֹב" — זֶה יֵצֵר טוֹב, "וַהֲנִיָּה
טוֹב מְאֹד" — זֶה יֵצֵר הָרַע. וְכִי יֵצֵר הָרַע טוֹב מְאֹד אֶתְמַהָּא? אֵלָא שְׂאֵלּוּלִי יֵצֵר הָרַע
לֹא בְנֵה אָדָם בֵּית וְלֹא נֶשְׂא אִשָּׁה וְלֹא הוֹלִיד וְלֹא נֶשְׂא וְנָתַן, עֲזֵן שָׁם. וְאָמְרוּ בְּזִהַר
הַקְּדוּשׁ פְּרָשַׁת תּוֹלְדוֹת קל"ח: אֲצִטְרִיף יֵצֵר הָרַע לְעוֹלָם כְּמִשְׁנָא לְעוֹלָם, דְּאֶלְמָלָא יֵצֵר
הָרַע חֲדוּתָא דְשִׁמְעָתָא לֹא לִיהוּוֹי וְכוּ, עֲזֵן שָׁם.

להושיעו ולתקנו!" ואמר: "שבהפאות יוציא אותו מהגיהנם, אפלו אם יהיה אותו האדם איך שיהיה, אפלו אם עבר מה שעבר, רק מעתה יקבל על עצמו, שלא ישוב לאולתו חס ושלום". וסיים: "...ואני חזק מאד בכל הדברים שלי, אך בזה אני חזק ביותר, שאלו היו"ד [עשרה] קפיטיל מועילים מאד מאד!"^ת.

ת) והנה אודות אמירת העשרה מזמורי תהלים, שהם תקון הברית, הואיל ואתא לנגן, נימא בה מילתא, כי היכי דלא ליטעי ביה אינשי (הואיל ויבא לדינו, נאמר בו דבר, כדי שלא יטעו בו בני אדם). ובפרט שהבעל-דבר מתלבש עצמו מבית ומבחוץ לעכב ולמנע מלקבל את התקון הנורא והנפלא החדש הזה, שלא נתגלה לשום בריה שבעולם עד רבנו ז"ל, ואשר התקון הזה יכניס משית בעולם בשלמות ויעשה מזה דרך כבושה לרבים, והכל יאמרו העשרה מזמורים האלו בכל יום, כי פנורו של דוד משית הוא של עשרה נימין (עין בלקוט ישעיה, רמז תלו). וכן יהיה עשרה נימין בפנור של עולם הבא (עין ערכין יג:), שנאמר (תהלים צב, ד): "עלי עשור ועלי נבל עלי הגיזון בכנור". ואמר (שם לג, ב): "הודו לה' בכנור בנגבל עשור ופרו לו שירו לו שיר חדש", עין שם.

צריך, שתדע, אהובי, אחי, שמקור הגלוי של העשרה מזמורים, שגלה רבנו ז"ל בשביל תקון פגם הברית, היה בשנת תקס"ה כמובא לעיל בסימן תקנ"ט, שאמר אז את המאמר בלקוטי מוהר"ן חלק א' סימן ר"ה המתחלת: "תקון למקרה לילה, רחמנא לצלן, לומר עשרה קפיטיל תהלים באותו היום, שארע לו חס ושלום וכו'", עין שם. וכל המאמר הזה מדבר רק ממקרה לילה, עין שם. ואחר-כך בפעם שניה, שדבר רבנו ז"ל מזה, היתה בשנת תקס"ט כמובא לעיל בסימן תתי"ז, שאמר אז את המאמר בלקוטי מוהר"ן חלק ב', סימן צ"ב המתחלת: "תקון למקרה לילה חס ושלום לומר עשרה קפיטיל תהלים וכו'", עין שם. הרי שבשתי הפעמים, כשדבר מזה, אמר, שהעשרה מזמורי תהלים הם תקון למקרה לילה דיקא, עין שם. אמן מציינו בשיחות הר"ן סימן קמ"א בשעה שגלה רבנו ז"ל בפרטיות את העשרה מזמורי תהלים להרב ר' אהרן מברסלב ור' נפתלי מנעמרוב בשנת תק"ע יחד אותם לעדים ואמר להם, שגם כי ימלאו ימי, אזי אחר הסתלקותו מי שיבא על קברו ויאמר שם אלו העשרה קפיטיל תהלים הנ"ל ויתן פרוטה לצדקה, אפלו אם גדלו ועצמו עונותיו וחטאיו מאד מאד חס ושלום וכו', עין שם. ופה כבר אינו מזכיר, שהעשרה מזמורים הוא רק בשביל תקון למקרה לילה לבד, רק אפלו אם גדלו ועצמו עונותיו וחטאיו מאד מאד חס ושלום, יועיל לתקן את עונותיו וחטאיו. ואמר: "אני חזק מאד בכל הדברים שלי, אך בזאת אני חזק ביותר, שאלו היו"ד קפיטיל מועילים מאד מאד וכו'", עין שם. משמע מזה, שעל כל מיני פגמי הברית, רחמנא לצלן, מועיל אלו העשרה מזמורים לתקן חטאיו ועונותיו. וכן הוא בלקוטי מוהר"ן חלק א', סימן כ"ט: אשר תקון הברית הוא תקון הכללי לכל החטאים ולא רק פגם הברית, רחמנא לצלן. כי לתקן כל העברות בפרטיות הם רבים מאד, וכבר על האדם, ואי אפשר לתקן אותם, כי יש דקדוקים

אחר-כך גלה רבנו ז"ל ענין נפלא ונורא מאד, והוא, כשהולכים

ופרטים רבים בכל לאו ולא. בכך צריך לתקן כלליית הגידין, שהוא תקון הברית
 כלליית הגידין, ועל-גידיו נתקן ממילא כל הלאוין שעבר, ונמשך תקונים לכל פרט
 ופרט כפי צרכו ואפילו למקומות הצרים והדקים. כי יש מקומות צרים ודקים,
 שאי-אפשר לבוא לשם שום תקון כפי-אם על-ידי תקון הכללי וכו', ענין שם. מבאר
 מזה, שתקון הברית, שהוא תקון הכללי, הוא תקון לכל החטאים שבעולם, ולא רק
 לפגם הברית, רחמנא לצלן. וכן הוא בספורי-מעשיות מעשה י"ג מיום ו', שהתפאר
 את עצמו הבעטליר [הקבצן] (שהוא הצדיק האמת רבנו ז"ל בעצמו), שהוא יכול
 להכנס אל תוך העשרה פתרים דמסאבותא, אשר מנחות שם נשמות ישראל בחלשות
 [בעלפון], מחמת שירה בהם המלך האכזר, שהוא היצר הרע, עשרה מיני חצים,
 שמשוחים בעשרה מיני סמים, שהם כלל החטאים של כל מיני פגם הברית, רחמנא
 לצלן. והוא יכול לשיר לפני העשרה מיני נגינה וכו' — ועל-גידיו יכול להוציא
 את החצים מהם, אפילו לאחר שנזרקו וכו', ענין שם. נמצא, שהעשרה מזמורי תהלים:
 טז, לב, מא, מב, נט, עז, צ, קה, קלו, קנ, שגלה רבנו ז"ל, שנקראים תקון הכללי,
 הוא תקון לכל החטאים שבעולם בכלליות, ובפרטיות לכל מיני פגמי הברית, רחמנא
 לצלן, ובפרטי פרטיות למקרה לילה, רחמנא לצלן. ועל-כן מי התחפץ בחיים, מי הרוצה
 לשוב בתשובה מעונותיו וחטאיו, שגפלה בהם, רחמנא לצלן, כל אחד ואחד כפי
 ירידותיו וכו' ירחם על נשמתו ויאמר בכל יום את העשרה מזמורי תהלים האלו,
 שהם תקון חדש לגמרי. ורבנו ז"ל אמר, שתכף ומיד כשיאמרם, יסיח דעתו לגמרי
 ולא יחשב כבר בשום דבר, כי בודאי ושב ורפא לו, כי הוא תקון גמור. והנה בעונותינו
 הרבים עשר מעלות אחרונות הלך הדור הזה, ועשר מעלות נסתלקה שכינה מהעולם,
 והפריצות והתאוות מתגברות מאד מאד בעולם, ועושות פריצות בנשמות ישראל
 ביודעים ובלא יודעים, ודור המבול, שהוא פגם "כי השתית כל בשר את דרכו על
 הארץ" (בראשית ו, יב), נתפשט ביותר בין בני הנעורים, רחמנא לצלן. ודור הפלגה,
 שהוא פגם "הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים ונעשה לנו שם" (שם יא, ד),
 נתפשט בין האברכים והענקים, שהוא כלליית ההקמא, שמתגברת ומתפשטת עכשו
 מאד מאד בעולם, שהוא תאות נאוף וכפירות ואפיקורסות ביודעים ובלא יודעים.
 ונשמת רבנו ז"ל ירדה לעולם כדי להעלות ולהגביה, לקרב ולהיחד כל נשמות ישראל
 אליו יתברך לטהרן ולזכרן ולנקותן מכל מיני חטאים ופשעים וכו', כי הוא אשר לו אמר
 עם האדם למודים עמקים, עמק עמק מי ימצאם, בהתחזקות ובאמונה הקדושה, עד
 שיורד עד אין סוף ועולה עד אין תכלית, כי לדרי מטה הוא מורה ומגלה, כי עדין
 השם יתברך אתם ועמם ואצלם. ולדרי מטה הוא מראה, שעדין אינם יודעים כלל ועדין
 הם רחוקים לגמרי וכו' (ענין לקוטי-מוהר"ן חלק ב', סימן ז'). ואם היה האדם זוכה
 להתקרב אל רבנו ז"ל ולצאת אותו על כל אשר יאמר, כי הוא זה — כבר היה בא
 לשלמות תקונו הנצחי. אך על זה ידו כל הדוים, כי מעשה הסמ"ד-מ"ם הצליתי,
 וקמו שעשרה אויבים היו לנוד (כמובא במדרש שמואל, פרק כ"ו), כמו-כן עשרה
 אויבים יהיה לכן דוד קדם שיתגלה (כמובא באוצר המדרשים). שנתגברה קלפת

במלחמה, לובשין שריון, שקורין פאנצער... וסיים רבנו ז"ל ענין

הליצנות עליו, עד שאפלו תקון קל כזה לומר עשרה מזמורים גם כן קשה לקיים. וכבר הודיע זאת רבנו ז"ל מקדם, שכתב יהיה. נעמלק שבכל דור ודור מתלבש עצמו במי שמתלבש וכו' ומקרה את אותן הנשמות, שכבר נפגמו, כמו שנגמר (דברים כה, יח): "אשר קרה בדרך וזנב בד כל הנחשלים אתריד" וגו'. ואומר בנכלי ערמימיות לשונו הטמאה: "בענין קל כזה לומר עשרה מזמורי תהלים תתקן את תפארתך?" או לשמתלבש עצמו עמלק ונעשה לכן, שהוא היצר הרע בהתלבשות (עין בזה הקדוש פרשת תולדות, דף קל"ז, ובלקוטי-מוהר"ן חלק א', סימן א), ואומר: "ראה! אדם יחטא לכתחלה, רחמנא לצלן, ויאמר עשרה קפטייל תהלים, ויפחל לו?" ובאמת שתייה קלפות טמאות, שהוא אותו הנחש הקדמוני, שהסית את אדם הראשון, עד שהביאו למה שהביאו, ולא עוד אלא שרוצה עוד לנקם בו, כי הוא היצר-הרע והוא המלאך המנות והוא המקטרג (בבא-בתרא טז.). ואין אומר דבר כזה רק מי שיש לו צוה בראשו, כי הפונם בפנם אמונת חכמים נדון במוותרות, כי עולים במחו עשנים סרוחים ומערבבים ומבלבלין דעתו (עין לקוטי-מוהר"ן חלק א', סימן א'), כי לא יודע, אשר תכף-ימד כשאדם זוכה לומר את אלו העשרה קפטייל תהלים, ומכל-שכן כשזוכה גם לומר אתריד את התפלה הנוראה, שתקן תלמידו הקדוש מוהר"ן ז"ל, נכנס בלבו הרהור תשובה כזה, אשר לא יכילהו הרעיון. ומכל-שכן כשזוכה להוציא מכח אל הפעל ולנסע אל ציון רבנו ז"ל בעיר אומן, אין לשער ואין לספר את עצם נפלאות נוראות ההרגש, שפירגיש וכו', וכל רצונו הוא כבר רק לשוב אליו יתברך באמת ובתמימות גמורה. ומי זה פתי, שיחשב דבר כזה, שיחטא לכתחלה ויאמר העשרה מזמורי תהלים. הלא כבר אמרו חז"ל (יומא פח): האומר: אהטא ואשוב אהטא ואשוב — אין מספיקין בידו לעשות תשובה, עין שם. ובכלל, היום אין שום בריה, שתחטא במיד ולכתחלה חס ושלום, כי אפלו כשאדם חוטא כבר חס ושלום, הוא רק מחמת שבתחלה הייתה ההתגברות עליו מאד מאד בהתגברות ובהתפשטות עצומה, ועל-כן כל החטאים כבר נמשכים מחטא הראשון, שהיה באנס. וכעין שפרש רבנו ז"ל (שיחות-הר"ן סימן פ"ט) מאמרו ז"ל (אבות פ"ק ד'): עברה גזרת עברה, שכל עברה עושה אתריד-ך עוד חבילות של עברות, עין שם. ולולא העברה הראשון לא היה חוטא עוד. וזה מה שאמרו חז"ל (ראש השנה יז): מעביר ראשון ראשון. ופרש רש"י: עון שבראשונים הבאים לתתם לכף מעבירו ושומטו, שאם היו מתחזה על מחצה, כיון שחסר אחד מהם, יכריעו הזכיות, וכך היא המדה, עין שם, כי בכל פעם תוריד את הראשון, שהיה מחמת רב התגברותו של היצר-הרע עליו. ועין בתנא דבי אליהו (פ"ק ראשון): אמר הקדוש-ברוך-הוא: אם אני משמר לחובות הראשונים, אין העולם עומד עלי להעביר ראשונות וכו', עין שם. על-כפ-פנים איה שהוא, מי שאינו מטעה את עצמו ורוצה לצית את רבנו ז"ל, ואפלו שעבר כבר עד עכשו על מה שעבר ונכשל במה שנוכשל בכל החטאים והעונות ופושעים שבעולם — צריך שיבדע, שעדין יכול לשוב אליו יתברך, ועדין רחמי יתברך גדולים עליו, ומחנה ומצפה לתשובתו. העקר, שלכל יהיה חכם ויאמר בכל יום את העשרה מזמורי תהלים, שהן

הַזֶּה שֶׁל הַפְּאֲנָצֶר יִהְיֶה בְּסוּד וְלֹא יִגְלֶהוּ כִּי-אִם לִיחִידֵי סִגְלָה, אֲבָל עֲנִין שֶׁל הַתְּקוּן שֶׁל הַעֲשָׂרָה מְזֻמְרִים יֹאמְרוּ וַיִּגְלוּ בְּפָנַי הַכֹּל. וְאָמַר: "אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא תְּקוּן קָל לֹאמַר עֲשָׂרָה קַפִּיטְיִלְךָ תְּהִלִּים, אֶף-עַל-פִּי-כֵן גַּם זֶה יִהְיֶה כְּבֹד מְאֹד לְקַיִם".

תתצח.

יום ד', שושן-פורים: אָמַר רַבֵּנוּ ו' ל' לְאַנְשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "בְּפוּרִים נִודְעוּ לִי נִפְלְאוֹת, כִּי אִוְרִיתָא שְׁמָא דְקִדְשָׁא-בְּרִיךְ-הוּא סְתִים וְגַלְיָא. בְּתַחֲלָה הַתּוֹרָה מְגִלִּית פְּנִיָּה אֶל הָאָדָם וְאַחֲרֵי-כֵן נִסְתְּרָת. וּמִי שֶׁהוּא בְּעַל נֶפֶשׁ, הוּא מְסַבֵּב וּמַחְזֵר אַחֲרֶיהָ וּמוֹסֵר נֶפֶשׁוֹ עָלֶיהָ, וַיֵּשׁ לוֹ גַּעְגּוּעִים גְּדוֹלִים וְהַשְׁתּוֹקֵקוֹת נִמְרָצָת בְּמִסִּירוֹת-נֶפֶשׁ, עַד שְׁזוּכָה, שֶׁתִּתְגַּלֶּה הַתּוֹרָה אֵלָיו. כִּי בְּתַחֲלָה נִתְגַּלֶּה לִי עֲנִין שֶׁל פּוּרִים בְּקִטְנוֹת וּבְהַעֲלָם, (הֵינּוּ שְׁלֹא נִגְלָה לוֹ הָעֲנִין בְּהַתְּגַלּוֹת גְּמוּרָה רַק בְּרָמֵז וּבְהַתְּנוּצָצוֹת בְּעֵלְמָא), וְאַחֲרֵי-כֵן עֲזַרְנִי הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, כִּי הוּא יִתְבָּרֵךְ עוֹזֵר לִי תָמִיד, וְנִתְגַּלֶּה לִי הָעֲנִין. וְהָעֲנִין שֶׁל פּוּרִים, שֶׁנִּתְגַּלֶּה לִי אַז, הִיָּה סְתוּם וְנִעְלָם מִכָּל הָעוֹלָמוֹת, רַק בְּעוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים, שֶׁהֵם רְחוּקִים מְאֹד מְאֹד, רַק שֵׁם יוֹדְעִים זֹאת, כִּי הָעֲבוּדָה שְׁלִי בְּפוּרִים הַזֶּה הִיָּה לְתַקּוּן פְּגָם קִרְחַת. וְכִשְׁנִתְגַּלֶּה לִי זֹאת, הִיָּה רְחוּק בְּעֵינַי מְאֹד מֵה סְמִיכוֹת יֵשׁ לְפוּרִים עִם קִרְחַת, עַד שֶׁעֲזַר לִי הַשֵּׁם

הַעֲשָׂרָה מִיַּגִּי נִגִּינָה, וְזֶה כְּבֹד יַעֲזִירָו וַיִּחְזִירוּ אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ בְּתִשׁוּבָה אֲמִתִּית וְנִצְחִית. אֲשֶׁרֵי מִי שְׁאִינוּ מְכַלְכֵּל אֶת עֲצָמוֹ וְאֹמְרוּ בְּכָל יוֹם וַיּוֹם וְהוּא מוֹעִיל עַל כָּל הַחַטָּאִים שֶׁבְּעוֹלָם! וְאִם יֹאמְרוּ, אִזּוֹ וְשֵׁב וְרַפָּא לוֹ.

(א) וְכֵן נִתְקַיֵּם עִתָּהּ בְּעוֹנוֹתֵינוּ הַרְבִּים, שֶׁמִּחֲמַת רַבּוּי הַמִּתְקַלֶּת רַב הַקְּמוֹן רְחוּקִים מְאֹד לְקַיִם זֹאת, וְרַבֵּנוּ ו' ל' הוֹדִיעַ כֹּל זֹאת מִקִּדְשׁוֹ. וְאַנְחֵנוּ עֲשִׂינוּ מֵה שְׁמִטָּל עֲלֵינוּ לְהוֹדִיעַ הַתְּקוּן לְכָל הַחֲפִץ לְהַתְּקוּן, וְכָל אֶחָד הַטּוֹב בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה, וְהַתְּדַל יִחְדַּל, וְאַנְחֵנוּ אֶת נֶפְשֵׁנוּ הַצְּלֵנוּ. וְלֹא גְבוּשׁ וְלֹא נִכְלָם מִשׁוּם בְּרִיָּה שֶׁבְּעוֹלָם לֹא מְבִיט וְלֹא מִבְּחוּץ, כִּי תְּקוּן הַכְּלָלִי הוּא תְּקוּן גְּמוּר לְכָלִּיּוֹת הַחַטָּאִים שֶׁבְּעוֹלָם וּבִכְרִיט לְכָל מִיַּגִּי פְּגָם הַבְּרִית וּבִכְרִיטֵי-פְּרִטִיּוֹת לְמִקְרָה לִילָה, רְחֻמָּא לְצִלָּן. וּמִי שְׁאֹמֵר אַחֲרָת, צְרִיךְ שְׁתַּדַּע, אֲהוּבֵי אֲחֵי, שֶׁהוּא פְּגוּם, וּמְחוּ פְּגוּם, וְהוּא מְשַׁקֵּעַ בְּרַע גְּמוּר, רְחֻמָּא לְצִלָּן. וְכָל הַחוֹלֵק עַל הַרֵב כְּחוֹלֵק עַל הַשְּׂכִינָה, וְאוֹי לוֹ! אוֹי לְנֶפְשׁוֹ! הַמְּעַכֵּב אֶת הַתְּשׁוּבָה מֵאֵלּוֹ הַחֲפָצִים לְשׁוּב אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ.

פעלת-הצדיק

תקצא

יתברך וגלה לי נפלאות וכו', כי יש דברים סתומים מאד בתורה הקדושה. ונתגלה שאותיות פ'ו'ר'י'ם הם ראשי-תבות (ויקרא יג, מא): 'ו'אם מ'פאת פ'ניו י'מרט ר'אשו ק'רח' — הוא בחינת קרח" (והשאָר לא באָר).

תמצט.

יום ה' בבקר: אחר התפלה אמר רבנו ז"ל, שלא היה יכול לישן כל אותו הלילה, שספר זאת, מחמת שהיה מצטער על שגלה זאת. ואמר, שנתמתו היתה, כי עדין לא גלה כלל, כי גם באמת אינו כתוב כך בתורה, רק כך כתוב: "וְאִם מִפְּאֵת פְּנָיו יִמְרֹט רֹאשׁוֹ גִבַּח הוּא", רק מקדם כתוב: "וְאִישׁ כִּי יִמְרֹט רֹאשׁוֹ קִרַח הוּא". [והדברים סתומים ונעלמים מאד, אשרי המחפה לביאת הגואל, אז ישיגו שיחתו הקדושה].

(ב) עין קצת סודן של דברים אלו בלקוטי-הלכות (נטילת-ידיים הלכה ו', אות ו'), שמפרש שם על-ידי-זה פסיקתא פליאה. ועל-ידי-זה יכולים להבין קצת דבור הג"ל של רבנו ז"ל, עין שם. ועוד יש לומר בדרך אפשר איזה רמז מסודן של דברים אלו על-פי דברי רבנו ז"ל בלקוטי-מזרח"ן חלק א' סימן י', שכל הענין של פורים הוא בטול עבודה-זרה, כי המן הוא בחינת עבודה-זרה, כמו שאמרו חז"ל (מגלה י'): שעשה עצמו עבודה-זרה, ובשביל זה הפיל פור, הוא הגורל, בחדש שמת בו משה (שם יג'), כי משה הוא מבטל העבודה-זרה, ובשביל זה נקבר מול בית-פעור, כדי לבטל העבודה-זרה שפפעור, כמו שאמרו חז"ל (סוטה יד'): כי "משה" בגימטריא "חרון-אף", כי הוא המבטל חרון אף של עבודה-זרה. ומוכא שם, שקרח מין היה בחינת עבודה-זרה מינות, שגם על-ידי-זה חרון אף, כי כל זמן שעבודה-זרה בעולם, חרון-אף בעולם וכו', עין שם. היוצא מכל זה, שכל פנות המן היתה רק לבטל כח משה רבנו, וכמו-כן היתה כל מחלקתו של קרח לבטל כח משה רבנו. נמצא, שפורים, שהוא מחית המן, יש לה שיכות עם הנצת קרח, כי שניהם רצו לבטל כחו של משה. וזה שאמרו חז"ל (מדרש שוחר טוב שמואל, פרק ז'): יש, שהרבו חקמתם לרעתם: קרח והמן. ולכאורה מה השיכות ביניהם, אף על-פי הג"ל יובן פחמך, והבן. ולפי מה שמבאר בסוף תורה י' הג"ל, שבכל ראש-חדש נכנס הרהור תשובה, ומתחרט — תבין מרחוק מה שנקטו בירושלמי (מגלה ד, ד): סעדת ראש-חדש וסעדת פורים מאחרין ולא מקדימין וכנ"ל, והבן.

תתק.

שבת-קדש פְּרַשְׁת צו, שְׁהִיְתָה אִז פְּרַשְׁת פָּרָה: אָמַר רַבְּנוּ ז"ל תוֹרָה וְהִתְחִיל בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: אַחַר פּוּרִים קוֹרִין פְּרַשְׁת פָּרָה, שְׁהִיא הִכְנָה לַפֶּסַח וְכוּ'. וְגַלְה סוּד נוֹרָא וְנִפְלָא מְאֹד וּבִלְקוּטֵי-מוֹהֲרָן חֶלֶק ב', סימן עד], אַחֲרֵיכֶן פֶּסֶק בְּאֻמְצַע הָעֲנִין וְלֹא גַלְה יוֹתֵר.

וּבַתּוֹךְ כֶּף עָנָה וְאָמַר, כִּי בַתְּחִלָּה הָיוּ כָּל הַהִתְחַלּוֹת מִפֶּסַח, וְעַל-כֵּן כָּל הַמְצוּוֹת הֵם זָכָר לַיְצִיאַת מִצְרַיִם, וְעַכְשָׁנוּ...¹ (וְלֹא סִיּוּם).

תתקא.

לִיל שַׁבַּת-קִדְשׁ פְּרַשְׁת שְׁמִינִי, שְׁהִיָּה אִז פְּרַשְׁת הַחֹדֶשׁ: הָיוּ אֲצֵל רַבְּנוּ ז"ל כַּמָּה מְאֻנְשֵׁי-שְׁלוֹמְנוּ וְסֻעְדוּ אֲצֵלוֹ. וּבַתּוֹךְ כֶּף בִּקְשׁ מֵאִישׁ אֶחָד, שְׁיִתֵּן לוֹ אֶת הַטֶּבֶק. וּבַתּוֹךְ כֶּף גִּזְפַּר מִמֶּכְתָּב, שֶׁכָּתַב ר' נִתָּן לְר' נִפְתָּלִי חֲבֵרוֹ, וְהִגִּיעַ עַל-יְדֵי אִיזוּ סִבָּה לְיָדוֹ שֶׁל רַבְּנוּ ז"ל. וּבַמֶּכְתָּב הָיוּ כְּתוּבִים דְּבָרֵי הַתְּחִינּוֹת וְהַתְּעוֹרְרוֹת הַרְבֵּה, שְׁיִהְיֶה בְּשִׁמְחָה וּמַעֲלַת מְצוֹת הַשְּׂמֵחָה. וְהִתְחִיל רַבְּנוּ ז"ל לְדַבֵּר מִזֶּה וְעָנָה וְאָמַר בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "מָה אַתָּם יוֹדְעִים אִיךָ לְשַׂמַּח בְּתוֹךְ מְרָה שְׁחוֹרָה?! אֲנִי אֲסַפֵּר לָכֶם, אִיךָ פַּעַם הָיוּ שְׂמֵחִים מִתּוֹךְ מְרָה שְׁחוֹרָה". וְהִתְחִיל לְסַפֵּר כָּל הַסְּפּוּר מִהַשְּׁבָעָה בְּעֵטְלִירֵס"ד [סְפּוּרֵי-מַעֲשִׂוֹת מַעֲשָׂה יג]. וְאִז בְּלִיל שַׁבַּת-קִדְשׁ סִפֵּר כָּל הַתְּחִלַּת הַמַּעֲשָׂה עַד סוֹף הַמַּעֲשָׂה שֶׁל יוֹם רֵאשׁוֹן שֶׁל הַבְּעֵטְלִיר, שְׁהִיָּה עוֹר.

תתקב.

יוֹם ג', כַּח בְּאֶדְר ב': בָּא ר' נִפְתָּלִי אֶל בֵּיתוֹ בְּעִיר גַּעַמְרוּב. וְתִכְף וּמִיד הִלֵּךְ אֶל ר' נִתָּן (כִּי בַשַּׁבָּת הֵנ"ל לֹא הָיָה ר' נִתָּן אֲצֵל רַבְּנוּ ז"ל) וְסִפֵּר לוֹ אֶת כָּל הַמַּעֲשָׂה הַנוֹרָא וְהַנִּפְלָא, שֶׁסִּפֵּר רַבְּנוּ ז"ל

ג) וְעִין עֲנִין נִפְלָא עַל-זֶה בְּסִפֵּר שְׁפַת הַנְּחַל עַל תּוֹרָה זוֹ, עִין שָׁם.
ד) קַבְּצִיּוּם.

בְּלִיל שַׁבַּת־קִדְשׁ הַנִּ"ל. וְעַמֵּד ר' נִתָּן מְרַעֵיד וְנִשְׁתַּוּמִם וְאָמַר לְעַצְמוֹ:
אֶף־עַל־פִּי שִׁפְכָר זְכִיתִי לְשִׁמְעַם מִפִּי הַקְּדוֹשׁ דְּבָרִים, שֶׁלֹּא שָׁמַעְתָּן
אֲנִי מֵעוֹלָם, תּוֹרוֹת וּמַעֲשֵׂי־תוֹרוֹת נִרְאוֹת — אֶף מַעֲשֵׂה כְּזָה עֲדִין לֹא
שָׁמַעְתִּי. וְנִסְכֶּם בְּדַעְתּוֹ תִּכְף־וּמִיד לְנִסְעַ אֶל רַבְּנוּ ז"ל לְשִׁמְעַ מַשְׁהוֹ
מִפִּי הַקְּדוֹשׁ, פִּי נִתְּעוֹרַר מְאֹד מִכָּל סִפּוּר הַנִּפְלָא הַנִּ"ל.

תתקג.

וְנִסְעַ ר' נִתָּן תִּכְף־וּמִיד אֶל רַבְּנוּ ז"ל וְהִגִּיעַ בְּעָרֵב לְעִיר בְּרִסְלָב,
אֶף רַבְּנוּ ז"ל הָיָה כְּבָר סְגוּר וּמְסֻגָּר, וְלֹא הָיָה יָכוֹל לְהִפְנִס אֲצֻלוֹ
(כִּי־כֵן הָיְתָה דְרָכּוֹ שֶׁל רַבְּנוּ ז"ל: הָיוּ עֵתִים, שֶׁהָיוּ יָכוֹלִים לְגַשֵּׁת
אֵלָיו וּלְדַבֵּר עִמּוֹ בְּעִבּוּד־תְּשֻׁמַּת־הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ כְּדִרְכּוֹ תְּמִיד לְדַבֵּר רַק מִמֶּנּוּ
יִתְבָּרַךְ, וְהָיָה מְחֻזַּק וּמְאַמֵּץ אֶת לֵב אֲנָשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ לְתוֹרָה וּלְעִבּוּד־תְּשֻׁמַּת
הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וּבִפְרָטִיּוֹת עַל תְּפִלָּה וְהִתְבּוּדוֹת וְהָיָה רָגִיל לְדַבֵּר שְׁעוֹת
רְבוֹת עִם אֲנָשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ, אֶף הִרְבָּה פְּעָמִים הָיָה סְגוּר וּמְסֻגָּר, וְלֹא
הָיוּ יָכוֹלִים לְגַשֵּׁת אֵלָיו, פִּי סָגַר אֶת עַצְמוֹ בְּתוֹרָה הַקְּדוֹשׁ וְעָשָׂה שֵׁם
מִה שֶׁעָשָׂה וְכו').

תתקד.

יוֹם ד', כֵּט בְּאֶדָר ב': אַחֲרֵי תְּפִלַּת שְׁחִרִית נִכְנַס ר' נִתָּן אֶל רַבְּנוּ
ז"ל וְסִפֵּר לוֹ ר' נִתָּן מַעֲשֵׂי־תוֹרוֹת מִהָעוֹלָם, הֵינּוּ מִה שֶׁנִּאָּרַע אָז, שֶׁשָּׁמַע
מִבְּנֵי־אָדָם, (כִּי כֵּן הָיְתָה דְרָכּוֹ שֶׁל רַבְּנוּ ז"ל לְשָׂאֵל בְּכָל פַּעַם אַחֲרֵי
חֻדְשׁוֹת. וּכְשֶׁהָיוּ מְסֻפְרִים לוֹ, הָיָה עוֹשֶׂה מִכָּל זֶה תּוֹרָה, וְהָיוּ יוֹצְאוֹת
מִזֶּה אַחֲרֵי־כֵן שִׁיחוֹת נִרְאוֹת בְּעִבּוּד־תְּשֻׁמַּת־הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ. וְכַמָּה וְכַמָּה
פְּעָמִים יָצָא מִזֶּה, שֶׁגָּלָה עַל־יְדֵי־זֶה בְּעַצְמוֹ תּוֹרָה אֲרָפָה מְאֹד).
וְאַחֲרֵי־כֵן הִתְחִיל רַבְּנוּ ז"ל לְדַבֵּר עִמּוֹ מִהַמַּעֲשֵׂה, שֶׁסִּפֵּר בְּלִיל
שַׁבַּת־קִדְשׁ הַנִּ"ל, פִּי ר' נִתָּן שָׂאֵלוֹ כִּמָּה שְׂאוֹת עַל־זֶה, כִּי לֹא תִפְסַ
הֵיטֵב אֶת הָעֲנָנִים מִפִּי ר' נִפְתָּלִי. וְרַבְּנוּ ז"ל תִּקַּן לוֹ כָּל הַדְּבָרִים, שֶׁהָיוּ
חֲסֻרִים לוֹ, וְכַמְעַט שֶׁחֲזַר וְסִפֵּר לְפָנָיו אֶת כָּל מַה שֶׁסִּפֵּר בְּלִיל
שַׁבַּת־קִדְשׁ הַנִּ"ל. וְאָמַר, שֶׁהוּא חִפְץ מְאֹד לִידַע הַסּוּף (הֵינּוּ לְסִפּוּר).

דהיננו מה שנועשה בכל שאר שבועת ימי-המשטה, וגם כל סוף גמר המעשה של הבן-מלך, שקבל את המלוכה מאביו בחייו, שממנו התחיל הספור. (פי-כן היה דרכו לדבר, שהוא נכסף לשמע ולידע הענין, שהוא בעצמו היה צריך לגלות). ואמר אז, שכן בכל יום ויום משבועת ימי-המשטה בא בכל יום אחד מהשבועה בעטלירס וברכס ונתן להם מתנה לדרשה. וגם ספר עמו מענין סדר הספור של הזקנים בעלי הזכרון, שלא שמע ר' נתן את הענין פסדר בבאור יפה מפי ר' נפתלי. וגם דבר רבנו ז"ל עמו מענין מה שהתפאר העור, שאינו זוכר כלום (בלשון אשכנז איך גידענק גאר נישט), שפרושו איך גידענק גאר נישט, כשעדין לא היתה שום הנייה. והתפלא רבנו ז"ל על-זה מאד: "אה, א זאך גידענקען גאר נישט"..." ודחק תבת גארנישט' [והיה מובן מדבריו הקדושים, שהוא הארת אין סוף ברוך הוא קדם התלבשות וכו'].

תתקה.

ר' נתן היה כוסף ומשתוקק מאד, שיספר לו רבנו ז"ל הספור מיום השני, ולא עלתה בידו, כי בתוך כך בא המשרת שלו ואמר: "רבי! הגיע זמן סעודה". וערך השלחן לפניו לאכל, והכרח לצאת מלפניו. אחר האכילה ישן רבנו ז"ל קצת. ואחר-כך חזר ר' נתן אל רבנו ז"ל, והיו אז עמו עוד כמה מאנשי-שלומנו, והתחיל ר' נתן לספר עם רבנו ז"ל כמה חדשות מה שגארו בעולם, והרב היה מעשיות מעיר ברדיטשוב, (פי ר' נתן היה אז בפתים הללו בעיר ברדיטשוב). ודבר עמו מענין שכלם מלאים דאגות וחסרונות הרבה, שכל העשירים הגדולים חסר להם הרבה מאד לכל אחד ואחד. ואחר-כך ענה ואמר לו ר' נתן הפסוק (קהלת ג, יא): "גם את העלם נתן בלבם מבלי אשר לא ימצא האדם את המעשה אשר עשה האלהים מראש ועד סוף", (עין פרוש רש"י). ענה רבנו ז"ל ואמר:

(ה) זה דבר, לא לזכר כלום.

(ו) לא כלום.

"הלא זאת הוא המעשה שלנו!" ותכף שאל: "היכן אנו עומדים בהמעשה?" ונבהל ר' נתן מאד מרב הפסופין, שהיו לו לשמע את ההמשך. והשיב לרבנו ו"ל בבקלה: "ביום השני". ענה ואמר רבנו ו"ל: "ביום השני חזרו ונתגעגעו וכו'", [נספר אז את כל הספור של יום השני] והלכו להם.

תתקו.

ליל שבת-קדש, ג' בסיון: היה רבנו ו"ל שרוי בצער גדול, מחמת שנכדו, הילד של בתו אדל, היה מוטל על ערש דוי, רחמנא לצלן, והיה מסכן מאד. ורבנו ו"ל היה לו צער גדול מזה, כי בזו אדל היה לה צער גדול בנים הרבה, וכבר נפטר אצלה כמה בנות, רחמנא לצלן. וכשרבנו ו"ל נכנס אל השלחן, ישב בצער גדול ולא נתמהמה בסעדה זאת כלל, רק הזדרז עצמו עם הסעדה ותכף ומיד ברח ברכת-המזון, קדם שהתחילו אנשי העיר להכנס אליו כדרךם תמיד. אחר ברכת-המזון נשאר יושב על השלחן ופתח פיו הקדוש והטהור והנורא ואמר אז שיחה נפלאה ונוראה, שהיה בה תורה קדושה כדרך תמיד ברב שיחותיו הקדושות. וכל השיחה היתה שיכת לצערו הגדול, שהיה לו, ור' נתן לא היה יכול לתפס את התורה, [על-פן לא גרשם, וחבל על דאבדין]. ואחר-כך בתוך אותה השיחה ענה ואמר: "היכן אנו עומדים בהמעשה?" ענה ר' נתן ואמר: "אצל המעשה של יום השלישי". ענה ואמר: "ביום השלישי חזר וכא זה, שהיה כבד פה וכו'". וספר כל המעשה של יום השלישי, שמדבר מהרדיפות של הלב, שיש לו שני רדיפות וכו' (וזה היה מעט מענין השיחה של הצער שלו, שספר מקדם. וגמר המעשה של יום השלישי ואמר, שנעשו שמחים. אמר בזו הלשון: "זיי האבן א הילוא גיטהון". ואחר-כך תכף ספר המעשה של יום

הַרְבִּיעִי וְאַחֲרֵי־כֵן הִלֵּךְ מִהַשְּׁלֶחֶן, כִּי כָּבֵד בָּרַךְ בְּרֶפֶת-הַמְּזוֹן, קִדְּם שֶׁהִתְחִיל לְדַבֵּר עִם אֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמֵנו בְּנִ"ל).

תתקז.

יום א', ד' בניסן: אחר חצות היום עמדו לפני רבנו ז"ל ר' נתן ועוד כמה מאנשי-שְׁלוֹמֵנו, וְדַבֵּר עִמָּהֶם רַבְּנוּ ז"ל. וּבְחֹדֶף הַשִּׁיחָה אָמַר אֵיזָה דְבוּר, שְׁקוֹרִין וְעוֹרְטִיל, עַל הַפֶּת וְכוּ'. אַחֲרֵי־כֵן דִּבֵּר מֵעֵינַן כְּתַפִּים רְחֻבוֹת, וְאַחֲרֵי־כֵן מֵאוֹתָהּ הַשִּׁיחָה נִתְגַּלְגַּל, שֶׁשָּׂאֵל: "הֵיכָן אָנוּ עוֹמְדִים בְּהַמְעֻשָׁה?" וְהַשִּׁיבֵנו לוֹ: "בְּיוֹם הַחֲמִישִׁי". וְהִתְחִיל לְסַפֵּר אֶת כָּל הַמְעֻשָׁה שֶׁל יוֹם הַחֲמִישִׁי וְסִפְרוֹ בְּשִׁמְחָה רַבָּה.

תתקח.

יום ג', ו' בניסן: יצא רבנו ז"ל מביתו ונכנס אל בית הרב ר' אהרן, כי טיחו את ביתו בסיד ואחר-כך צבעו. ומחמת שרבנו ז"ל סבל על הראה, על-כן הצריך לצאת מביתו ונכנס על כמה ימים בבית הרב מברסלב. [ואז היה המעשה, כשהוציאו את כל כלי הבית לחוץ כנהוג ועל הכלים הנשארים פָּרְשׁוּ וּלְוֹנוֹת, שְׁלֵא יִחַלְכְּלוּ. וּפְרָשָׁה אָדָל בַּת רַבְּנוּ ז"ל עַל הַזִּיּוּגֵעֵר" כַּפֶּת רֹאשׁ (קֶאֱפֵן טִיכְעֵלֵט). עָנָה וְאָמַר לָהּ רַבְּנוּ ז"ל: "לֹא בְּדַבָּר כְּזֶה מְכַסִּים!" (נִישֵׁט מִיט אַזוֹי אַ זֶאָךְ פֶּאָר שְׁפֶרִיט מְעַן, וְוֵאָרוֹם עֵס אִיז פֶּעֶרְהֶאָנְדִּין הֵיִינֵט אַזְעֶלְכֶע פֶּאָרמִישֵׁטע מַחוֹת, וְוֵאָס אָפֶלוּ דָאָס אִיז זֵי מְבִלְבֵל), כִּי יֵשׁ הַיּוֹם מַחוֹת פְּגוּמִים וּמְבִלְבְּלִים, שְׁגָם דָּבָר כְּזֶה, הֵינּוּ כַּפֶּת רֹאשׁ, יְכוּלָה לְבִלְבְּלֵם וּלְהַכְנִיס בָּהֶם אֵיזָה הִרְהוּר חֵס וְשְׁלוֹם]. וְרַבְּנוּ ז"ל יֵשֶׁן בְּמַטַּת הָרֵב מְבִרְסֵלֵב. וְכִשְׁקָם עָנָה וְאָמַר: "אַ רֵיִינֶע בְּעֵט", אַ רֵיִינֶע בְּעֵט". וְהַפְּלִיג מְאֹד בְּמַעֲלַת הָרֵב מְבִרְסֵלֵב (וְרָאָה לְעִיל סִימָן קִנְג,

(ח) השָׁעוֹן.

(ט) מטפחת-ראש.

(י) מטה נקיה.

איך שחבב רבנו ז"ל מאד מאד את הרב מברסלב, עין שם). וכשנכנסו כמה מאנשי-שלומנו אצל רבנו ז"ל והתחיל לדבר עמו, ענה ואמר: "הלא זהו המעשה שלנו!" ותכף ומיד התחיל לספר את כל המעשה מיום הששי. ואחר שגמר, דברו עמו עוד כמה מאנשי-שלומנו. ענה ואמר: "העולם מדברים מהמעשה של יום השביעי!" אך אף-על-פי-כן לא ספרה אז, ולא זכינו לשמעה עוד.

כשגמר רבנו ז"ל את המעשה מיום ששי, ענה ואמר בזה הלשון: "זאת המעשה קשה לי מאד לספר! אחר מאחר שהתחלתי לספרה, אני מכרח לגמרה. בזאת המעשה אין שום תבה, שלא תהיה בה כוונה. ומי שבקי בספרים, יוכל להבין קצת רמזים. והנה ענין החצים הנ"ל, שיש לו כח בהידים להחזיר החצים פנ"ל, זה בחינת

ב) ר' נפתלי ספר, שאחר שספר רבנו ז"ל המעשה מהשבועה בעטליקס, הפליג במעלתו מאד ואמר, שראשון לסע לבראד ולהכנס בבית-המדרש ולומר להשמש, שיקבץ העולם לדרשה, ולהכות על השלחן (פנהוג קדם הדרשה להשקט המית העם) ולספר להם זאת המעשה.

והנה בשעה שספר רבנו ז"ל את המעשה הנורא הזה של השבועה בעטליקס — אז ראינו נפלאות פלאי-פלאות, איך שמכל הדברים גשמיים ושיחת העולם עושה מזה רבנו ז"ל תורה. כי במעשה זה ראינו את זה עין בעין, כי בכל פעם כשדברו לפנינו מספורי-העולם, ובתוך כך התחיל לספר מעשה מיום אחר, והיתה לו שיכות אל מה שדברו לפניו אז. וזו היתה דרכו של רבנו ז"ל, שהיה צריך, שתהיה איזו אתעוררותא דלתתא להמשיך השגת אלקות בלבושים שונים הן בהספורי-מעשיות והן בהתורות שאמר. אך ביותר ראינו זאת אצל ספור המעשה הנורא הזה של השבועה בעטליקס, שהוא חדושים נפלאים ונוראים, גשגבים מאד עד אין קץ בפאשר יבין המבין מעט בעצמו, אם ישם לבו אליהם בעין האמת להבין ולהשכיל נוראות קדשות והתפארות של כל אחד מהשבועה בעטליקס של כל יום יום, שהעור התפאר, שאין לו שום הסתכלות בזה העולם כלל, וכן החרש, שאינו שומע שום קול מזה העולם כלל. וכן כל דבור ודבור של זאת המעשה, שהם כלם חדושים נפלאים גם לפי פחיתת דעתנו, אף-על-פי שאין אנו מבינים אותם כלל. וכל ההתגלות הזאת — הכל היה על-ידי ספורי דברים מעסקי העולם, על-ידי נתגלגל, שחמל עלינו בתמלה גדולה ויתרה בזאת וגלה לנו כל זה למען ייטב לנו ולבנינו לעולם. ואמר רבנו ז"ל לענין הספורי-מעשיות שספר, שטוב יותר היה לבלי לגלות בהם שום רמז להיכן הם מרמזים, כי כשהדבר נסתר, יכולין לפעל בו יותר מה שצריכין. אך הוא מכרח לפעמים לגלות איזה רמז בעלמא, למען ידעו, שיש בהם דברים נסתרים.

וְתֹאחֲזוּ בַמִּשְׁפָּט יָדַי' (דְּבָרִים ל, מ). וְכִמּוֹ שֶׁפָּרַשׁ רַש"י: בְּשׁוֹר וְדָם
 זוֹרֵק חֵץ וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַחְזִירָהּ — וְהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא זוֹרֵק חֵץ
 וּמַחְזִירָהּ. וּבַחֲנִינֵת הַצְדִיקָה הַנ"ל, שֶׁהִיא כְּנֶגֶד הַחֲמוּמוֹת שֶׁל מַיִם, שֶׁהֵם
 גְּלִי הַיָּם — זֶה בַּחֲנִינֵת (יִשְׁעִיָּה מ, יח) 'וְצִדְקָתְךָ כְּגִלֵי הַיָּם'. וְהַרוּחַ
 הַנ"ל, שֶׁיָּכוֹל לְאַחֵז בְּיָדָיו, זֶה בַּחֲנִינֵת (מִשְׁלֵי ל, ד) 'מִי אֶסְפָּף רוּחַ
 בַּחֲפָנָיו', וְיִו"ד מִיָּנִי נִגְיָנָה וְיִו"ד מִיָּנִי דְּפִיקִין זֶה מִבְּאֵר כָּבֵד. וְכֹל זֶה
 שֶׁמַּעֲנֵנוּ בְּפִרוּשׁ, אֵפֶךְ מִי וּמָה וְאֵימַת זֶה עֲמַק עֲמַק, הֵינּוּ שְׂגוּף עֲנִין
 הַמַּעֲשֶׂה מִי הֵם כָּל הַנ"ל וּמָה הוּא וְאֵימַת הִיָּה כָּל הַנ"ל — זֶה עֲמַק
 מְלֶה־שֵׁיג.

גַּמֵּר הַמַּעֲשֶׂה, הֵינּוּ מַה שֶׁהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי, הֵינּוּ עֲנִין הַבְּעֻטְלִיר
 שֶׁהָיָה בְּלֹא רַגְלִים וְגַם סִיּוּם הַתְּחִלַּת הַמַּעֲשֶׂה מֵעֲנִין הַמְּלֶךְ הַנ"ל —
 לֹא זָכִינוּ לְשִׁמְעָה. וְאָמַר, שֶׁלֹּא יִסְפְּרָה עוֹד, וְהוּא הַפֶּסֶד גְּדוֹל, כִּי לֹא
 נִזְכָּה לְשִׁמְעָה עוֹד, עַד שֶׁיָּבוֹא מְשִׁיחַ בְּמַהְרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן.

גַּם אָמַר: "אֵלוֹ לֹא יַדְעָתִי שׁוֹם עֲנִין אַחֵר, כִּי־אִם זֹאת הַמַּעֲשֶׂה
 — הִיָּה גַם־כֵּן חֲדוּשׁ גְּדוֹל מְאֹד". כֵּךְ אָמַר בְּפִרוּשׁ, כִּי הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה
 הוּא חֲדוּשׁ נִפְלֵא מְאֹד. וַיֵּשׁ בּוֹ מוֹסֵר הַרְבֵּה מְאֹד וְתוֹרָה הַרְבֵּה, כִּי
 יֵשׁ בּוֹ כַּמָּה תּוֹרוֹת. גַּם מְדַבֵּר מִהַרְבֵּה צִדִיקִים קְדָמוֹנִים: מְדוּד הַמְּלֶךְ,
 עֲלִיו הַשְּׁלוֹם, כִּי דוּד הַמְּלֶךְ, עֲלִיו הַשְּׁלוֹם, עֲמַד בְּקִצָּה הָאָרֶץ וְצֶעַק
 אֵל הַמַּעֲנִן הַיּוֹצֵא מִן הָאָבֶן שֶׁעַל הָהָר כַּנ"ל, כִּמּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים ס, א)
 א: "מִקְצֵה הָאָרֶץ אֵלֶיךָ אֶקְרָא בְּעֻטֶּף לְבִי בְּצוּר יְרוּם מִמִּנִּי תִנְחַנְיִי".

תתקט.

לֵיל שַׁבַּת־קִדְשׁ פְּרֻשֶׁת מְצֻרַע, שַׁבַּת־הַגְּדוֹל: נִפְטָר הַיְלָד הַנ"ל
 (בְּסִימָן תַּתְקוּ), שֶׁהוּא נִכְדוֹ, בֶּן בְּתוֹ אָדָל. וְהָיָה אִזּוֹ אֲצִלוֹ חֲתָנוֹ ר'
 יוֹסֵקָא בַּעֲלָה. וְהִזְהִיר אוֹתוֹ לְכַבֵּד וּלְיַקֵּר אֶת אִשְׁתּוֹ. וְאָמַר לוֹ:
 "רְאֵה! הֲלֹא הַנָּשִׁים הֵן סוֹכְלוֹת צַעַר וְיִסּוּרִים גְּדוֹלִים מְאֹד מְאֹד
 מִיְלֻדֵיהֶן: צַעַר הָעֵבוֹר וְהַלְדָּה וְהַגְּדוֹל כַּאֲשֶׁר יְדוּעַ לְכָל עַצֵּם מִכְּאוּבוֹן

וַצַּעֲרֵן וַיְסוּרִיָּהֶן בְּכַמָּה אַפְנִים הַקָּשִׁים וַיְכַבְּדִים מְאֹד מְאֹד — עַל-פֶּן
 רְאוּי לְרַחֵם עֲלֵיהֶן וּלְיַקְרָן וּלְכַבְּדָן. וְכֵן אָמְרוּ חַז"ל (בְּבֵא-מִצִּיעָא נט.):
 אוֹקִירוּ לְנִשְׁיֵיכוֹ, כִּי הֵיכִי דִתְתַעְתְּרוּ, וְכֵן אָמְרוּ (יְבָמוֹת סג.): דַּיְנוּ,
 שְׂמַגְדִּלוֹת אֶת בְּנֵינוּ וּמְצִילוֹת אוֹתָנוּ מִן הַחַטָּא, עֵינֵי שָׁם. וְהֶאָרִיף רַבְּנוּ
 ו"ל בְּשִׂיחָה זו"ל.

(ל) וְסֵפֶר אַבְרָהָם אֶחָד לְמוֹהַרְנֵ"ת ו"ל, שִׁפְעָם אַחַת דִּבֵּר עִם רַבְּנוּ ו"ל אוֹדוֹת הַשְּׁלוֹם-בֵּית
 שְׁלוֹ וְכוּ', עָנָה וְאָמַר לוֹ רַבְּנוּ ו"ל בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "צָרִיף, שְׁתַּרְעֵ, שְׁבַנֵי הַנְּעוּרִים — שִׁשְׁכִּית
 אֶצְלָם מְאֹד, שְׁנַעֲשֶׂה קְלָקוּל בִּינֵיהֶם וּבֵין נְשׁוֹתֵיהֶם, וְנִפְרָדִים זֶה מִזֶּה אִיזָה זְמַן,
 וְלִפְעָמִים נַעֲשֶׂה מִזֶּה פְרוּד לְגַמְרֵי חֵס וְשְׁלוֹם — זֶה מַעֲשֶׂה בְּעַל-דָּבָר מִמֶּשׁ, שְׂמַנִּיחַ
 אֶת עֲצָמוֹ עַל-זֶה מְאֹד לְקַלְקַל הַשְּׁלוֹם שֶׁל בְּנֵי-הַנְּעוּרִים, כְּדִי שִׁיתַּפְּסוּ בְּמַצּוֹדְתוֹ חֵס
 וְשְׁלוֹם עַל-יְדֵיהָ, כִּי הוּא אוֹרֵב עַל-זֶה מְאֹד לְתַפְסֵם בְּנְעוּרֵיהֶם עַל-יְדֵי קְלָקוּל
 הַשְּׁלוֹם-בֵּית חֵס וְשְׁלוֹם, שְׁנוֹרֵם בְּעַרְמִימִיּוֹתוֹ לְקַלְקַל הַשְּׁלוֹם בִּינֵיהֶם". וְדָבָר עִמּוֹ אֲז
 רַבְּנוּ ו"ל הִרְבֵּה מְאֹד בְּעַנְיָן זֶה וְכוּ'. וְהִנֵּה כָּבֵר דְּיוֹעַ מֵאֲזוּהַרְתָּ רַבְּנוּ ו"ל לְהַזְהִיר מְאֹד
 מְאֹד לֹא לְהַתְגַּרֵּשׁ מֵאֲשֵׁתוֹ. וְאָמַר בְּפַעַם אַחֲרַת טַעַם עַל שְׁבִירַת כְּלֵי חֶרֶס בְּשַׁעַת הַשְּׂדוּף
 הוּא בִּשְׁנֵי עֲנִינִים: כִּי בְּאֻמַּת צְרִיכִין לְהַזְהִיר מְאֹד מְאֹד, שְׁלֹא לְגַרֵּשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, כִּי אָמְרוּ
 רַבּוֹתֵינוּ ו"ל (עֲרוּבֵין מֵא): "שְׁלֶשֶׁה אֵינָם רֹאִים פְּנֵי גֵיהֶנֶם וְכוּ', וּמִי שֵׁיֵשׁ לוֹ אִשָּׁה רָעָה
 לְמֵאֵי נִפְקָא מִינָהּ לְקַבּוּלֵי בְּאַהֲבָה. וּפְרָשׁוּ הַמְּפָרְשִׁים, שְׂמַפְנֵי זֶה לֹא אָמַר כָּאֵן הַנִּפְקָא
 מִינָהּ דְּלַעֲלֵל, כִּי קִדְּם לְזֶה אִיתָא שָׁם, שְׁלֶשֶׁה דְּבָרִים מַעֲבִירִין אֶת הָאָדָם עַל דַּעְתּוֹ וְעַל
 דַּעַת קוֹנוֹ לְמֵאֵי נִפְקָא מִינָהּ לְמִיבַעֵי רַחֲמֵי, וְכָאֵן לֹא אָמַר נִפְקָא מִינָהּ זֹו. כִּי בְּאֵלוֹ
 הַשְּׁלֶשֶׁה צְרִיכִין לְקַבֵּל בְּאַהֲבָה דְּנֹקָא, מֵאַחַר שְׁעַל-יָדָם אֵינוֹ רוֹאֶה פְּנֵי גֵיהֶנֶם. וְזוּהוּ
 בְּחִינַת שְׁבִירַת חֶרֶס בְּשַׁעַת הַשְּׂדוּף, כִּי שַׁעַר הַחֶרֶסִית הָיָה בִּירוּשָׁלַיִם, (שְׁהִיּוּ מְשַׁלְּכִין
 שָׁם שְׁבָרֵי חֶרֶסִים כְּדַפְרֵשׁ רַש"י שָׁם), וְזוּהוּ הַשַּׁעַר הוּא כְּנֶגֶד פֶּתַחַה שֶׁל גֵּיהֶנֶם, כְּמוֹ
 שְׁכָתוֹב (יְרֵמְיָה יט, ב): "וַיִּצְאֲתָ אֵל גֵּי בֵן הַנֶּחֱם אֲשֶׁר פֶּתַח שַׁעַר הַחֶרֶסִית", וְגַי בֶּן הַנֶּחֱם
 — זְהוּ בְּחִינַת גֵּיהֶנֶם, כְּשֵׁם שְׂאֲמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ו"ל (סְפָה לֵב: וְעֲרוּבֵין יט): שְׁתֵּי תַמְרוֹת
 יֵשׁ בְּגֵי בֶן הַנֶּחֱם, וְעוֹלָה עֲשׂוֹן מִבִּינֵיהֶן — וְזוּהוּ פֶּתַחַה שֶׁל גֵּיהֶנֶם. וְזוּהוּ שְׁשׁוּבְרִין כְּלֵי
 חֶרֶס בְּשַׁעַת הַשְּׂדוּף, כִּי מְרַמְזִים לוֹ בְּזֶה שְׁנֵי עֲנִינִים, הֵינּוּ שְׂמַרְמֹזִין לוֹ, אִם הִיא אִשָּׁה
 רָעָה, תִּזְהַר לְכָל תַּבְּגָד בָּהּ, רַק תִּקַּבֵּל בְּאַהֲבָה, כִּי עַל-יְדֵיהָ אֵינָךְ רוֹאֶה פְּנֵי גֵיהֶנֶם
 כְּנ"ל. וְאִם הִיא אִשָּׁה טוֹבָה, דַּע וְזָכֵר, כִּי יֵשׁ גֵּיהֶנֶם, וְלֹא תִהְיֶה נִמְשָׁךְ אַחַר תְּאוֹתָךְ
 וּתִקְדַּשׁ עֲצָמְךָ כְּרָאוּי, כִּי זָכוֹר תִּזְכֹּר, שֵׁיֵשׁ גֵּיהֶנֶם. וְכָל זֶה מְרַמְזִין לוֹ עַל-יְדֵי שְׁבִירַת
 כְּלֵי חֶרֶס, שֶׁהוּא בְּחִינַת שַׁעַר הַחֶרֶסִית, שֶׁהוּא בְּחִינַת פֶּתַחַה שֶׁל גֵּיהֶנֶם כְּנ"ל. וְעַל-כֵּן
 עַל-יְדֵי שְׁבִירַת כְּלֵי חֶרֶס מְרַמְזִין לוֹ שְׁנֵי עֲנִינִים הַנ"ל. וּבְאֻמַּת יֵשׁ בְּזֶה לְמוֹד עֲמַק עֲמַק
 אִיף לְהַתְנַהֵג עִם בְּנֵי בֵיתוֹ וְלֹא לְכַלְכֵּל עֲצָמוֹ כְּלָל, רַק יִהְיֶה סוֹכֵלֵן גְּדוֹל מְאֹד וַיִּכְרַח
 אֲלֵיו תִּבְרָךְ. (וּכְבֹר הֶאָרְכְנוּ בְּזֶה בְּאֵרִיכוֹת גְּדוֹלָה בְּסִפְרֵ הַנִּפְלֵא "אָרְךָ אִפְסִים", אֲשֶׁר
 תִּהְלֶה לְאֵל נִתְפַשֵּׁט מְאֹד בְּכָל תַּפְּצוֹת יִשְׂרָאֵל, שְׂמַדְבָּר מִמַּעַל מִדַּת הַסִּבְלָנוֹת בְּכַלְלִיּוֹת
 וּבְכַרְטִיּוֹת וּבְכַרְטִי פְרָטִיּוֹת, עֵינֵן בְּחֻלְק הַמַּדְבָּר מִסְבְּלָנוֹת בְּעֵינֵן שְׁלוֹם-בֵּית, קַחְהוּ מִשָּׁם).

תתקי.

מוֹצְאֵי־שַׁבַּת־קֹדֶשׁ שַׁבַּת־הַגְּדוֹל: נִסַּע ר' נִתָּן וְר' נִפְתָּלִי חֲזָרָה
לְעִיר נְעַמְרוּב, כִּי לֹא יָכְלוּ לְרֹאוֹת בְּצַעְרוֹ שֶׁל רַבְּנֵי ז"ל, שֶׁהֶצְטַעַר
בְּצַרַת בְּתוֹ אֲדָל.

תתקיא.

בְּאוֹתָם הַיָּמִים קָדַם פֶּסַח: נִשְׁמַע מִפִּי רַבְּנֵי ז"ל, שֶׁהוּא רוֹצֵה
לְנַסֵּעַ לְעִיר אוּמָן וּלְהִתְאַכְסֵן בְּבֵית ר' נַחֲמָן בֶּן־נֶחֱמִי רַבּוֹ פּוֹרְט, שֶׁנִּפְטַר
בְּקִיץ הָעֶבֶר (עֵינִן לְעִיל סִימָן תַּתְכוּז). וְלֹא יָדַע שׁוּם אָדָם כְּנִנְתּוֹ, וְגַם
לֹא גָלָה דַעְתּוֹ, שֶׁרוֹצֵה לְהִשְׁאֵר שָׁם. וּמֵאַתְּ ה' הִיָּתָה זֹאת, שֶׁבָּאוּ
אַחֲרֵיכֶם אֲנָשִׁי־שְׁלוּמֵנוּ מְעִיר טַעֲפָלִיק, שֶׁהֵיָה לָהֶם מִשָּׂא וּמִתָּן
וּמִסְחָר בְּעִיר אוּמָן, וְשָׂאֲלוּ אוֹתוֹ, אִם רוֹצֵה רַבְּנֵי ז"ל, שֶׁהֵם יִסְעוּ
עִכְשָׁו לְעִיר אוּמָן לְקַבֵּעַ לוֹ הַדִּירָה הַזֹּאת, וְהִשִּׁיב לָהֶם: "הֵן".

תתקיב.

יוֹם ה', חַג הַפֶּסַח: הָיוּ שָׂרְפוֹת גְּדוֹלוֹת בְּעִיר בְּרֶסֶלַב, וְנִשְׂרְפוּ
הַרְבֵּה בָּתִּים.

תתקיג.

חַל־הַמוֹעֵד פֶּסַח: בָּאוּ ר' נִתָּן וְר' נִפְתָּלִי אֶל רַבְּנֵי ז"ל, וְאָמַר
לְפָנֵיהֶם תּוֹרָה נִפְלְאָה [וְלֹא זָכִינוּ, שֶׁתִּכְתַּב עַל הַסֵּפֶר]. וְאַחֲרֵיכֶם חֲזָרוּ
אֶל בֵּיתָם לְעִיר נְעַמְרוּב.

תתקיד.

יום ו', אָסְרוּ-חַג: בָּאוּ ר' נָתָן וְר' נִפְתָּלִי עוֹד פַּעַם אֶל רַבְּנֵי ו"ל וְנִשְׁאַרוּ כְּבָר עַל שְׁבַת-קֹדֶשׁ אֲצֶל רַבְּנֵי ו"ל, וְרַבְּנֵי ו"ל דִּבְרַר עִם ר' נָתָן הַרְבֵּה דְבוּרִים פְּדָרְכוּ וְהִחֲיָה אוֹתוֹ מְאֹד.

תתקטו.

יום א', כה בניסן: נִכְנַס ר' נָתָן אֲצֶל רַבְּנֵי ו"ל. וְאָז דִּבְרַר רַבְּנֵי ו"ל עִמּוֹ מִחֲדוּשֵׁי הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב ו"ל, שֶׁגִּלָּה חֲדָשׁוֹת בְּעוֹלָם. כִּי הַסְּפֹר שֶׁל הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב ו"ל הוּא עֲנִין חֲדָשׁ מֵה שְׁלֵא נִתְגַּלָּה מִקֶּדֶם סְפֹר כְּזֶה, רַק בְּכַתְּבֵי הָאֲרִיז"ל נִמְצָא גַם-כֵּן בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת מֵעֵין זֶה. וְאַחַר-כֵּן הָיָה מְשַׁבַּח מְאֹד מְאֹד אֶת כַּתְּבֵי הָאֲרִיז"ל, שֶׁגִּלָּה חֲדוּשִׁים נִפְלְאִים כַּמְּפָרָס לְכָל הָעוֹלָם, כִּי הָיָה מְעִין בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן בְּסִפְרֵי לְקוּטֵי-תוֹרָה שֶׁל הָאֲרִיז"ל, וְשֵׁם יֵשׁ חֲדוּשִׁים נִפְלְאִים כַּמְּפָרָס. וְתַפְס לְדַגְמָא הַפְּסוּק (בְּרֵאשִׁית כב, כג): "שְׁמוֹנֵה אֱלֹה יִלְדָה מְלָכָה", שֶׁגִּלָּה שֵׁם הָאֲרִיז"ל חֲדוּשׁ נִפְלְא, כִּי שְׁמוֹנֵה פְּעָמִים אֱלֹה עוֹלָה בְּגִימְטְרִיא רפ"ח וכו', עֵין שֵׁם בְּפִרְשַׁת וַיֵּרָא עֲנִין נִפְלְא וְנוֹרָא מְאֹד מְאֹד, עֵין שֵׁם.

אַחַר-כֵּן עָנָה וְאָמַר, שֶׁעַל-זֶה אֵין שׁוּם אֶחָד מִסְתַּכֵּל, שְׁכָל מֵה שֶׁגִּלּוֹ לֹא הָיָה רַק בְּחֵלֶק אֲזִינְא^מ, וּבְאֶמַת בְּהַתוֹרָה הַקְּדוּשָׁה מִבְּאָר הַכֵּל, כִּי הַתוֹרָה מְסַפֶּרֶת מִכָּלֶם: כְּגוֹן אֲשֶׁכֶּנּוּ מִבְּאֶרֶת בְּהַתוֹרָה, רַק

שֵׁאִין התורה עושה ספור גמור מכלם, רק שהיא מדברת מהם ומשליכה אותם, ובמקום שהיא רוצה עושה ספור גמור: כגון מלבן וכיוצא, שהיא עושה מהם איזה ספור. אבל אף-על-פי-כן בהתורה מרמזים כלם. אבל גדולי הקדמונים לא גלו רק מחלק אזיא. ובאמת היו מדינות רבות גם בשאר חלקי העולם גם קדם מתן-תורה, כי בשעת מתן-תורה כבר היו מדינות רחוקות משם, שהגיעה להם הידיעה ממתן-תורה על-ידי הכי דאר: כגון מדינות ואקסין היתה מדינה מקדם ימי אברהם אבינו, עליו השלום, גם מדינת אונגריין היא גם-כן מדינה ישנה מאד, וכיוצא בזה שאר מדינות, שאינן בחלק אזיא רק בשאר חלקי העולם. ומאלו החלקים לא דברו כלל רק מחלק אזיא, כי כל המדינות, שהם מדברים מהם, כגון מצרים וכיוצא וכגון שמנה אלה הנ"ל — כלם הם רק בחלק אזיא. רק בהתורה הקדושה מרמז הכל, כי משה רבנו, עליו השלום, ידע מכלם. ואמר, שכל אלו המעשיות, שנעשים בכל העולם, שכלם מרמזים בודאי על דברים עליונים, כי אין שום דבר ריק בעולם, כי העולם אינו נח כלל אפלו רגע אחד, והם עושים תמיד, ובודאי כל מעשה העולם מרמז למה שמרמז. אבל הם רק רמזים בעלמא נגד אין סוף ואין תכלית; הינו שהכל הם רק רמזים נגד מה שיהיה נעשה לעתיד, כי יהיה חדוש העולם. ואמר בזו הלשון, שכל מה שנעשה ברום גבהי מרומים בכל העולמות העליונים עד אין סוף ואין תכלית הוא רק (דראט ארביט) נגד וכו' — והדברים עתיקים. ועוד ספר בזה הרבה, ואי-אפשר לבאר בכתב, כי אלו הדברים הם דברים גבוהים ועמקים ונסתרים מאד, סתרי הנהגותיו יתברך. ומי ששמע דברים אלו מפיו הקדוש, היה יכול בדעתו קצת לשער, עד היכן אלו הדברים מגיעים, אף-על-פי שלא היה מי שייבנם, אף-על-פי-כן כפום מה דמשער בלביה, היו יכולים לשער קצת וכו', אידך שאין שום דבר מה שנעשה בזה העולם הוא לריק חס ושלום, רק הכל מקשר והדוק בכל העולמות העליונים, וכל פרט ופרט מפרטי הבריאה מיחד ומשלב בכל העולמות וכו' וכו' ודו"ק.

תתקטז.

אחַר־כֵּן נִסַּע ר' נִתָּן חֲזָרָה אֶל בֵּיתוֹ לְעִיר נַעֲמְרוּב, כִּי הָיָה נִתְפָּז מְאֹד.

תתקיז.

יוֹם ג', כ"ז בְּנִיסָן: סִבַּב הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ סְבוֹת לְטוֹבָה, שֶׁחֲזַר ר' נִתָּן לְעִיר בְּרֶסֶלַב וּכְבָּר נִשְׂאָר שָׁם כָּל הַשָּׁבוּעַ.

תתקיח.

לִיל שַׁבַּת־קֹדֶשׁ, רֵאש־חֹדֶשׁ אֵיר: הֵיְתָה שְׂרָפָה גְדוֹלָה בְּרַחֲבוֹת הַסְּמוּכִים לְרַחוּב רַבְּנוּ ז"ל, וְנִשְׂרַף בֵּית אַחַר בֵּית. וְרַבְּנוּ ז"ל יָשַׁב עִם אֲנָשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ בַּשְּׁלֶחַן, וּבִקְשׁוּ מִמֶּנּוּ, שְׂיֵאמַר תּוֹרָה. עָנָה וְאָמַר בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "אֵיךְ וְוִיִּים גָּאֲרִנִּישֵׁט!" כְּדָרְכּוֹ. וּבַתּוֹף כֵּף רָצוּ בַּפְּנִים כְּמָה אֲנָשִׁים בְּבִהְלָה גְדוֹלָה, שְׂצָרִיכִים לְצֵאתָ, כִּי כָּל הַרַחוּב הַסְּמוּךְ לְבֵיתוֹ בּוֹעַר כְּבָר. וּכְשֶׁשָּׁמַע זֹאת רַבְּנוּ ז"ל, נִתְאַדְמוּ פָּנָיו הַקְּדוּשׁוֹת^פ מְאֹד מְאֹד, וְאָמַר בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "שׁוִין, שׁוִין",^פ.

וְחִכְף־וּמִיד יָצָא רַבְּנוּ ז"ל מִבֵּיתוֹ, וְנִתְבַּלְּבַל הַשְּׁלֶחַן, וְכָל אֲנָשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ הִתְחִילוּ לְהִצִּיל אֶת כָּל מֵה שֶׁהָיָה בְּבֵיתוֹ. וְהִצִּילוּ אֶת הַכָּל מִחוּט וְעַד שְׂרוּף גַּעַל. וְנִשְׂרַף כָּל בֵּיתוֹ לְגַמְרֵי וְכָל הַרַחוּבוֹת שֶׁסָּבִיב בֵּיתוֹ. וְרַבְּנוּ ז"ל יָצָא מִבֵּיתוֹ וְהִלֵּךְ עַד הַבֵּית־הַכְּנָסֶת, וּלְשָׁם הִבִּיאוּ לוֹ אֵיזָה מִלְּבוּשׁ עִם עוֹרוֹת, (שְׁקוֹרִין פִּיטְעֵר), כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְקַרַר חֵס וְשְׁלוֹם, מִחֲמַת שֶׁהָיָה אֵז חֲלוּשׁ מְאֹד. וְאַחַר־כֵּן הִלֵּךְ לוֹ לְעֵצְמוֹ וְעֵבַר אֶת הַנְּהַר הַקָּטָן בְּרַגְלָיו בַּתּוֹף הַמַּיִם וְעָלָה עַל הַנְּהַר

(ג) אֵינִי יוֹדֵעַ כְּלוּם!

(ס) וְסִפֵּר ר' נִתָּן, שֶׁבַתְחִלָּה לֹא הִבִּין לְמָה נִתְאַדְמוּ פָּנָיו רַבְּנוּ ז"ל כְּלִי־כֵף, אִךְ אַחַר־כֵּן הִבִּין, שֶׁזוֹ הֵיְתָה קְרִיאָה לְהַסְתַּלְקוֹתוֹ, עֵינָיו לְקַמֵּן סִימָן תַּתְקַלְהָ.

(ע) כְּבָר, כְּבָר.

הגבוה, שהיה מחויץ לעיר ברסלב, שהוא כנגד בית הכנסת וכנגד ביתו. ושם ישב והסתפל על העיר ועל ביתו, איך שבויער. ור' נתן, כשראה, שרבנו ז"ל הלך לו לכוון החר, עזר גם כן לאנשי-שלומו להוציא את חפצי רבנו ז"ל מהבית, וכן הצילו את ספרי-התורה מהבית-הכנסת ומבית-המדרש. ובתוף כך נשמט מהאנשים ורץ אחרי רבנו ז"ל ופגש את רבנו ז"ל יושב בשמחה עצומה ומסתפל על ביתו. ענה ואמר: "מה הייתי עושה, אם ביתי לא היה נשרף, ולכל בני העיר יש להם צער גדול ועגמת נפש כזה? אך עכשו עמם אנכי בצרה". ובאמת אין זה צער כלל, כי הכל מאתו יתברך וכו'". ויותר מזה לא דבר רק ישב בדבקות עצומה ובשמחה רבה. ור' נתן חזר אל אנשי-שלומו לעזור להם. וקדם אור היום חזר ר' נתן אל רבנו ז"ל עוד הפעם, וכבר נפסקה השרפה, וגם ביתו כבר נשרף לגמרי. ותכף ומיד כשבא ר' נתן, אמר לו רבנו ז"ל: "בא ונחזר לעיר!" והלך עמו ר' נתן מעבר לנהר הגדול כדי לבוא אל הגשר, שיש שם, והלכו שניהם יחדו. ענה ואמר רבנו ז"ל: "מי היה יכול לומר (ווער וואלט גיקאנט זאגן) ועל דעת מי היה עולה (וועמען וואלט איין-גיפאלין), שאנחנו גלף בליל-שבת-קדש סמוך לאור היום בדרך הזה על-פני השדה". ואחר-כך באו אל קצה העיר אל בית ר' שמעון, שלא נשרף, כי היה בקצה העיר, וישב שם רבנו ז"ל כל השבת.

תתקיט.

מוצאי-שבת-קדש: הכניסו את כל החפצים של רבנו ז"ל בבית ר' זעליג, שהיה דר בקצה השני של העיר ברסלב, שגם ביתו לא נשרף, וזה היה רחוק מבית ר' שמעון, כי ר' שמעון גר מקצה העיר מזה, ור' זעליג גר מקצה העיר מזה.

תתקכ.

יום א', ב' באִיר: נכנס רבנו ז"ל אל בית ר' זעליג, ששם היו חפציו ובני ביתו.

אחר הצהרים קרא רבנו ז"ל לאחד מהבעלי-חובות שלו, שהיה חייב לו ממון, ודבר עמו. ור' נתן עמד אז שם גם-כן. ובאמצע דבורו, שדבר רבנו ז"ל עם האיש הנ"ל, בא איש אחד, ר' מאיר מעיר טעפליק, ועם עוד אחד מאנשי-שלוֹמנו ובִּידו חבילה קטנה ומסר לרבנו ז"ל ואמר לו, שנה שלחו הירש בער וגיסו ד"ר משה לאנדא ומבקשים מאד, שתבואו לגור בעיר אומן, וכבר הכינו בעבורכם הדירה של נחמן נתן רפופורט (עין לעיל אות תתכז בהערה). ותכף ומיד פששמע זאת רבנו ז"ל, נתאדמו פניו הקדושות^פ מאד מאד, ואמר בזו הלשון: "אזוי, אזוי"^צ.

ובחבילה הזו היה הפתבִּיד של הספר יין הלִבְנון (פנ"ל אות שפה), שהתנה רבנו ז"ל עמָהם, שאם יביאו את הספר אליו, יבוא להתישב בעיר אומן. ותכף ומיד לקח רבנו ז"ל את כל החבילה וזרקה באש לקים (דברים יג, ו) "ובצרת הרע מקרִבך" וגו'. פי כתבִּיד הספר הזה היה מלא מינות ואפיקורסות, רחמנא לצלן, והלבישו את זה בפסוקים ומאמרי חז"ל, והיה בדעתם להדפיסו. אך רבנו ז"ל ברוח קדשו ראה את זה מראש, ועל־כן הוציא את זה מידם ושָרְפוּ באש, ונהנה מזה מאד מאד, שהצליח להעבירו מן העולם.

(ב) וספר ר' נתן, שבתחלה לא הבין למה נתאדמו פני רבנו ז"ל כל־כך, אך אחר־כך הבין, שנה היה קריאה להסתלקותו, עין לקמן סימן תתקלה.
(צ) כך, כך.

תתקכא.

ור' נתן הבין מדברי רבנו ז"ל, שפכר נסכם בדעתו לנסע לעיר אומן, על-פן התחיל להשתדל אצל רבנו ז"ל, שיקח אותו עמו, כי נכנסו בו פסופין ורצונות חזקים ללוות את רבנו ז"ל בנסיעה זו, ואף על גב דאיהו לא חזי מזליה חזי (מגלה ג.), (פי באמת בדרך הזה גלה רבנו ז"ל נוראות, נפלאות, סתרי נסתרות, עין לקמן אות תתקכח). אף הבין מדברי רבנו ז"ל, שאין בדעתו לקח אותו, רק את ר' נפתלי. אף מאת ה' היטה זאת, שביום זה הצרף ר' נפתלי לחזור לביתו כמה שעות קדם. וכשראה ר' נתן, שרבנו ז"ל רוצה כבר לנסע, ועל-פן התחיל להשתדל בענין הנסיעה והביא בעל-עגלה ונשא ונתן עמו כמה רוצה וכו', וכל פרטי הנסיעה. ורבנו ז"ל לא דבר עמו, שיקח אותו או לא. רק ר' נתן מרב תשוקתו הפנימית, שבפעה בו לנסע עם רבנו ז"ל נסיעה זו — על-פן השתדל בכל פרטי הנסיעה, עד שלקחו רבנו ז"ל עמו.

תתקכב.

(והנה ר' נתן מספר זאת כל ימי חייו את עצם נוראות נפלאות ההשגחה פרטי-פרטית, שראה אז אצל רבנו ז"ל, ואיך השם יתברך מנהיגו בהשגחה נפלאה פלאי-פלאות ממש פחות השערה וכו'. כי בכל ימי החורף דבר רבנו ז"ל מענין עיר אומן, והיו אנשי טעפליק שואלים אותו, אם רוצה לגור שם, ולא השיב להם. ואחר-כך סמוך לראש-חדש איר הספים רבנו ז"ל, ובתוף כף נשרף ביתו כנ"ל, והנה מטלטל קצת, וכן החפצים שלו היו מפזרים מאד בדרך אחר שרפה, ותכף ומיד ביום שאחרי זה בא שליח מיוחד מאומן, שמבקשים אותו, שיבוא לשם לגור, כי כבר הכינו לו דירה בבית נחמן נתן רפופורט, ומי שלא ראה זאת עין בעין, איך שהשם יתברך השגיח עליו בהשגחה נפלאה לו, אי-אפשר להסביר ענין זה כלל. וראו איך ששומר ה' את כל אוהביו).

תתקבג.

אף רבו מאד מאד המניעות, כי לא היו עגלות מצויות. וכאשר הביא ר' נתן בעל-עגלה, לסוף התחרט, וכן אדל בת רבנו ז"ל עכבה ולא רצתה, שאביה יסע. אף ר' נתן הבין מדברי רבנו ז"ל, שההכרח לו לנסע, על-פני מסר נפשו על כל פירטי הנסיעה, עד שהביא בעל-עגלה אחר, שלקח סך גדול, והשכירו בסך מרבה יותר מהראוי.

תתקכד.

יום ג', ד' באיר: רבנו ז"ל כבר גמר תפלתו, שהתפלל שחרית ותיקין כדרכו תמיד ושתה קפה. אף ר' נתן עדין עוד לא התפלל והצרוף להתפלל על העגלה. ונסע אז רבנו ז"ל ור' נתן ועוד שני אנשים: אחד הוא האיש, שבא עם ר' מאיר מטעפליק, השליח מעיר אומן (כנ"ל בסימן תתקכ), והשני היה משרתו.

תתקכה.

קדם שיצא רבנו ז"ל מפתח בית ר' זעליג, וכבר עמדה העגלה בחוץ ונפתה עליו, עמד רבנו ז"ל אצל המזוזה והניח ידו על המזוזה, ענה ואמר לה'עולם, שעמדו סביבו, בזו הלשון: "תראו להתקבץ יחד ולהתפלל יחד, כי אם תתפללו בכונה, אולי תוכלו להמשיך אותי לכאן עוד הפעם".

תתקכו.

ואחר-כך פשישב כבר רבנו ז"ל על העגלה והתחיל לנסע, ענה ואמר לר' נתן: "מחמת זה נכון מאד מה שאני נוסע מהם (הינו מאנשי ברסלב), כי אינו נכון, שהם יהיו בצער — ואני בשמחה. כי בשלמא אם לא הייתי נשרף, רק הם בצעמן, הייתי מכרח להצטער עמהם, כי מחמת שיש לישראל צער כזה, גם אני מכרח

לסבל עמָהֶם להצטער עמָם בצָרָתָם. אָבֵל עֲכָשׁוּ, שְׁגָם בֵּיתִי נִשְׂרָף, וּבֹדָאֵי אָנִי צָרִיף לְקַבֵּל בְּאַהֲבָה וּבְשִׂמְחָה, וּצְרִיכִים דִּיִּיקָא שְׂמִיחָה גְדוּלָה מְאֹד; הֵינּוּ לְהִתְגַּבֵּר בְּשִׂמְחָה גְדוּלָה מְאֹד. וְעַל-כֵּן אֵין גְּבוּן, שְׂאֵהִיָּה עִמָּהֶם, כִּי הֵם שְׂרוּיִים בְּצַעַר, וְאֲנִי אֵהִיָּה בְּשִׂמְחָה". אַחֲר־כֵּן אָמַר רַבְּנֵי ז"ל בְּזוֹ הַלְּשׁוֹן: "לֹא מִבְּעֵינָא מְעוֹת, הֵינּוּ הַפְּסֵד מִמוֹן בְּוֹדָאֵי אָנִי מְקַבֵּל בְּשִׂמְחָה כִּי (אִיֹּב ב, ד) 'עוֹר בְּעַד עוֹר וְכֹל אֲשֶׁר לְאִישׁ יִתֵּן בְּעַד נַפְשׁוֹ' — אָבֵל אֶפְלוּ פְּשָׁנִפְקֵד אֲצִלִּי נַפְשׁ חַס וְשָׁלוֹם, הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יִשְׁמְרֵנִי מֵהַיּוֹם וְלְהַבָּא, גַּם אַתָּה זֶה אָנִי מְקַבֵּל בְּאַהֲבָה וּבְשִׂמְחָה גְדוּלָה, עַד שֶׁכָּל עֲנִינֵי אַבְלוֹת, שְׂצָרִיכִין לְנַהֵג: כְּגוֹן בְּכִיָּה וּכְיֹצֵא, אָנִי צָרִיף לְהַכְרִיחַ עֲצָמֵי לְזֶה, כִּי יֵשׁ לִי שְׂמִיחָה גְדוּלָה אֲזוּ, וְהַכֵּל שׁוּהָ אֲצִלִּי, כְּאֵלוּ לֹא הִיָּה כָּלֵל בְּעוֹלָם".

תתקכוז.

וּרְבֵנּוּ ז"ל דִּבֵּר אֲזוֹ עִם ר' נִתָּן דְּבָרֵי תַנְחוּמִין כְּמָה שִׂיחוֹת נְאוֹת וּקְדוּשׁוֹת מְאֹד הַמְּחִיֹּת אֶת הַנֶּפֶשׁ מְאֹד. וְגִלָּה לּוֹ אֲזוֹ רַבְּנֵי ז"ל סִתְּרֵי נִסְתָּרוֹת מִנְּפִלְאוֹת הַשְּׂגָחָתוֹ יִתְבָּרַךְ, אֵיף שְׂמִנְהִיג עוֹלָמוֹ בְּהַשְּׂגָחָה נִרְאָה וְנִפְלְאָה עַד מְאֹד. וְהֵבִין ר' נִתָּן אֲזוֹ מִדְּבָרֵי רַבְּנֵי ז"ל אֶת גְּדֵל הַרְחֻמְנוּת שֶׁל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וְסוּף כָּל סוּף יְגִלָּה הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ הָאֵמֶת וְיִיטִיב אַחֲרֵיתָנוּ וְכוּ', כִּי רַבְּנֵי ז"ל בְּנֵעַם מְתִיקוֹת דְּבוּרֵי הַקְּדוּשִׁים הִחֲיָה אוֹתוֹ כָּל-כֵּן, עַד שֶׁהֲרֻגֵשׁ בְּדַעְתּוֹ אֶת אֵמֶת מְצִיאוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ, וְהִתְנוּצֵץ לוֹ אֹר וְדַעַת כְּזֶה, עַד שֶׁכִּמְעַט שְׁנִתְבַּטַּל מִמְּצִיאוֹת מְרַב הַהֲרֻגֵשׁ, שֶׁהֲרֻגֵשׁ אֲזוּ. וּבִתּוֹךְ כֵּן עָנָה וְאָמַר לְפָנֵי רַבְּנֵי ז"ל בְּהַתְּעוֹרְרוֹת הַלֵּב בְּזוֹ הַלְּשׁוֹן: "גָּאֵט וּוְעַט פֶּאָרַט אוֹיס פִּירֶן"ק, וְהַשִּׁיב לוֹ רַבְּנֵי ז"ל בְּלְשׁוֹן תְּמִיָּהה: "מָה הוּא זֶה, שְׂאֵתָה אוֹמֵר, שֶׁהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יִגְמַר? הֲלֹא הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ גּוֹמֵר תְּמִיד! וְאוּס אִיז עַר וּוְעַט אוֹיס-פִּירֶן, גָּאֵט פִּירַט תְּמִיד אוֹיס!"

תתקכח.

בְּדֶרֶךְ נִסְיַנְתֶּם, שְׁכַבְר נִסְעו עֲשָׂרִים קִילוֹמֶטְרִים מְעִיר בְּרֶסֶלַב,
פָּגַשׁ בָּהֶם ר' מֵאִיר מְעִיר טַעֲפְלִיק, שֶׁהוּא הָיָה הַשְּׁלִיחַ מְעִיר אוֹמֵן
(כַּנ"ל בְּסִימָן תתק"כ). וַיְבַר ר' מֵאִיר מְעַגְלָה שְׁלוֹ וְעֵלָה לְעַגְלָה,
שָׂרְבָנוּ ו"ל יֵשֵׁב בָּהּ, וְדַבֵּר עִמּוֹ רַבְּנוּ ו"ל קָצַת. וְסִפֵּר ר' מֵאִיר עוֹד
הַפַּעַם, אִיךָ שֶׁהֵם (הֵינּוּ הָאֶפִיקוֹרְסִים הַנ"ל בְּסִימָן תתק"כ) מַחְכִּים
עָלָיו, וְהֵם מְרַצִּים מְאֹד לְקַבְּלוֹ, וְכִבֵּר הַכִּינוּ לוֹ דִּירָה בְּבֵית גַּחְמָן גַּתָן
רַפּוּפוֹרְט כַּנ"ל. עָנָה וְאָמַר רַבְּנוּ ו"ל: "הֲלֹא הַפֶּל שְׁלָנוּ, כִּי (סִנְהֶדְרִין
לז.) חָיֵב אָדָם לֹמֵר: בְּשִׁבְלֵי גִבְרָא הַעוֹלָם. מִי נֹסֵעַ כָּאֵן? הֲלֹא כָּאֵן
נֹסְעִים גַּחְמָן גַּתָן! וְאַתָּה, ר' מֵאִיר, הַאִינְכֶם יוֹדְעִים, כִּי (יוֹמָא פג:) ר'
מֵאִיר דִּיִּיק בְּשִׁמְא הַכְּנָתָם לִי דִירָה בְּבֵית מִי? בְּבֵית גַּחְמָן גַּתָן...
וְאָמַר, שְׂתַכְּף-וּמִיד כְּשִׁיבָא מְעִיר בְּרֶסֶלַב, בָּא לוֹ זֹאת עַל דַּעְתּוֹ,
וְנִכְנַס בְּלָבוּ מְאֹד עֲנִין זֶה גַּפְלָאוֹת נוֹרְאוֹת הַשְּׁגָחְתּוֹ יתְבַרֵךְ הַפְּרִטִי
פְּרִטִיִּית: נִשְׂרַף בֵּיתוֹ לְגַמְרִי, וְאִין לוֹ הֵיכָן לְכַנֵּס, וְתַכְּף וּמִיד בָּא
לְמַחְתָּרוֹ שְׁלִיחַ, שֶׁהַכִּינוּ לוֹ דִּירָה אֶצֶל יְהוּדֵי אַחַד, שֶׁשְּׁמוֹ הָיָה גַּחְמָן
גַּתָן, וְעַכְשָׁיו נֹסֵעַ כָּאֵן בְּעַגְלָה גַּחְמָן גַּתָן, זֶה בַּחֲנִינָת גַּסְתְּרוֹת, כִּי הֵם
סִתְרֵי הַנְּהַגוֹתָיו. וְאָמַר בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "אֵט אַזוֹי פִּירְט הַשֵּׁם יתְבַרֵךְ דִּי
וְעֵלְט!" (הֵינּוּ שֶׁהַפֶּל מְכַנֵּן מַשׁ). וְאָמַר בְּדֶרֶךְ צַחוֹת: "אִם הָיָה
אוֹמְרִים לְאַחַד עֲנִין כֵּן: גַּחְמָן גַּתָן נֹסְעִים עַכְשָׁיו לְבֵית גַּחְמָן גַּתָן,
מִי הָיָה מְאָמִין? שֶׁדָּבַר כֵּן? הֲלֹא הוּא הָיָה מְשִׁפִּיל וְאֶפִיקוֹרוֹס גְּדוֹל,

ר) כִּף מְנַהֵיג הַשֵּׁם יתְבַרֵךְ אֶת הַעוֹלָם.

ש) וּבְאֵמַת דְּבַבְרִים אֵלּוּ, שֶׁדַּבֵּר רַבְּנוּ ו"ל מְעַנִּין גַּחְמָן גַּתָן וְאָמַרְם בְּדֶרֶךְ צַחוֹת, הָיָה בָּהֶם
רְצוֹן וְסִתְרֵי נִסְתָּרוֹת, כִּי כִּבֵּר יְדוּעִים לָנוּ דְבַרֵי רַבְּנוּ ו"ל, שֶׁאֶפְלוּ הֶבֶל מִפִּי אִינוּ יוֹצֵא
בְּלִי הַתְּחַדְּשׁוֹת, וּמְכַל־שֶׁכֶן אֵיזָה דְבוּר שְׁלוֹ אֶפְלוּ שֶׁל שִׁיחַת חֲלִין — יֵשׁ בּוֹ סוֹדוֹת
עֲמֻקִּים. וּפַעַם אָמַר לְהַרְבֵּ מְבַרְסֵלַב: "אֲנִי אוֹהֵב אוֹתָךְ מְאֹד מְאֹד, עַל־כֵּן אֲנִי מְבַרֵךְ
אוֹתָךְ, וּוִינְטֵשׁ אִיךָ דִיר, שֶׁתְּזַכֶּה וְאֶלְסַט פֶּאֶרְשֵׁטִין מִיַּיִנִּים אֶ שִׁיחַת חֲלִין אוֹיף יַעֲנֶע
וְעֵלְט". וּמְכַל־שֶׁכֶן בְּדֶרֶךְ הַזֶּה, שְׁכַבְר נִסֵּעַ רַבְּנוּ ו"ל לְהַסְתַּלֵּק לְעֵילָא וּלְעֵילָא וְכוּ'
וְלִנְטֵעַ קִדְשָׁתוֹ וְדַעְתּוֹ לְדוּרֵי דוֹרוֹת, בְּוִדְאֵי לֹא הָיָה רִיק אֶפְלוּ תְנוּעָה בְּעֵלְמָא שְׁלוֹ,
מְכַל־שֶׁכֶן וְכַל־שֶׁכֶן אֵיזָה דְבוּר שְׁלוֹ וְכוּ', אֲשֶׁר לֹא בַּחֲנָם כַּתֵּב ר' גַּתָן כְּמָה פְּעָמִים בִּימֵי
מוֹהַרְגֵי ו"ל: "בְּעֲנִין נִסְיַעְתּוֹ לְאוֹמֵן וּבְעֲנִין מַה שֶׁזָּכָה אוֹתִי לְנִסֵּעַ עִמּוֹ לְשֵׁם — כֵּן
הָיָה תְלוּיִים עוֹלָמוֹת הַרְבֵּה עַד אִין קִץ וְזָכוֹת יִשְׁרָאֵל לְדוֹרוֹת וְכוּ'. וְאֶלְמָלָא לֹא אֶתְיַנָּא

ומי יודע למה אֲנַחֲנו שְׁנִינוּ צְרִיכִים לִירֵד אֶל מְקוֹם מְגַנָּה כִּזֶּה?"

לְעֹלָמָא אֵלָא לְנִסְעַ עֲמוּ דְרַךְ הַזֶּה דִּי, כִּי רַב טוֹב זְכִיתִי לְשַׁמַּע בְּדֶרֶךְ הַזֶּה: תּוֹרוֹת וְשִׁיחוֹת נוֹרָאוֹת הַמְחִיין אוֹתִי וְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל לְדוֹרוֹת כַּאֲשֶׁר מוֹכֵן מְעַט לְהַשׁוֹמְעִים אֶת כָּל אֲשֶׁר שְׁמַעְתִּי בְּדֶרֶךְ הַזֶּה" וכו'. וְכִיּוֹצֵא בְּלִשׁוֹנוֹת כְּאֵלוֹ הַפְּלִיג בְּהִזְכִּיָּה, שְׁזָכָה אוֹתוֹ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ לְנִסְעַ וּלְלוֹוֹת אֶת רַבְּנוּ ז"ל בְּנִסְיָה זו, וְאִם-כֵּן הֲלֵא דָּבָר הוּא. אִךְ בְּאֵמַת יְרוּעַ, כִּי רַבְּנוּ ז"ל אָמַר: "פּוֹן מִיר וּויִיסְט קִיִּיעֵר נִישְׁט נֶאֱהָר גְּתָן אוֹן נִפְתְּלִי אַבִּיסְל [מִמְּנִי לֹא יוֹדַע אִף אַחַד, לֹא רַק גְּתָן וְנִפְתְּלִי קֶצֶת!]. וְאָמַר: "וְוַעֲן נִישְׁט עַר, וְוֹאֲלֵט פּוֹן מִיר קִיִּין בְּלַעֲטֵל שְׁמוֹת נִישְׁט גְּעַבְלִיבְעֵן [אִם לֹא הוּא (ר' גְּתָן) לֹא הִיָּה נִשְׁאָר מִמְּנִי אֶפְלוּ דִף אַחַד שְׁמוֹת]. וְרַבְּנוּ ז"ל חִבְּבָהוּ מֵאֵד מֵאֵד וְרַמְזוּ עֲלָיו בְּכֻמָּה תּוֹרוֹת, שֶׁהוּא הוּא הַתְּלִמִּיד בְּכַחֲנִית יְהוֹשֻׁעַ. וְהוּא מְסַר נִפְשׁוֹ מֵאֵד מֵאֵד כֹּל יְמֵי חַיֵּי רַבְּנוּ ז"ל לְכַתֵּב אֶת כָּל תּוֹרוֹתָיו וְסִפּוּרָיו וְאֶפְלוּ שִׁיחוֹת חֲלִין שְׁלוֹ כְּתָב. וּמִמֶּשׁ שְׁלֹא זֶה מִרַבְּנוּ ז"ל וְשֵׁתָהּ בְּצֻמָּא דְּכַרְוֵי הַקְּדוּשִׁים וְהַנּוֹרָאִים. וְעַל-כֵּן נִתְקַנְס אֲצִלוּ מֵאִמְרָם ז"ל (מְנַחוֹת צַט): רָאָה הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֶת יְהוֹשֻׁעַ, שְׁדַבְּרִי תוֹרָה תְּחִלָּה עֲלָיו בֵּיתוֹר, שְׁנֵאֲמַר (שְׁמוֹת לֵג, יא): "וּמִשְׁבְּרֵתוֹ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן נֶעַר לֹא יִמִּישׁ מִתּוֹךְ הָאֵהָל" — אָמַר לוֹ הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: "יְהוֹשֻׁעַ! כָּל-כֹּף תְּחִיבִין עֲלֶיךָ דְּבַרֵּי תוֹרָה, לֹא יִמוּשׁ סִפּר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיד", עֵין שָׁם. וְכֵן נִתְקַנְס אֲצִלוּ, שְׁכָל יְמֵי חַיֵּי הַקְּדוּשִׁים הֶלֶךְ וְגִלָּה וּפְרָסָם אֶת תּוֹרַת רַבְּנוּ ז"ל. וּפְעַם הַתְּבַטָּא: "מִיּוֹם שְׁזָכִיתִי לְהַתְקַרֵּב אֶל רַבְּנוּ ז"ל, לֹא מִבְּעֵינָא שְׂאִינִי יְכוֹל לוֹמַר אֵיזָה דְּבַר תּוֹרָה בְּלִי הַקְּדָמוֹתָיו שֶׁל רַבְּנוּ ז"ל, אֵלָא אֶפְלוּ אֵיזוֹ שִׁיחַת חֲלִין אוֹ וְעוּעִרְטִיל גַּם כֵּן אֵינִי יְכוֹל לוֹמַר בְּלִי הַקְּדָמוֹתָיו הַקְּדוּשׁוֹת שֶׁל רַבְּנוּ ז"ל". וְהִנֵּה בְּדֶרֶךְ הַזֶּה נִסְעַ רַבְּנוּ ז"ל לְהַסְתַּלַּק לְעֵילָא וְכו', וּמוֹבָא בְּלִקוּטֵי-מוֹהֲרָן, שְׁבִשְׁעַת הַסְתַּלְקוּת הַצִּדִּיק יוֹרֵד וּבָא לְמִטָּה בַּחֲנִית הַרוּחַ וְהַחַיּוֹת דְּלַעֲיָלָא וְכו', וְהַתְּלִמִּיד, כְּשׁוֹזָכָה לְהִיּוֹת שָׁם, מִקְּבַל בַּחֲנִית פִּי שְׁנַיִם וְכו', עֵין שָׁם. וְעַל-כֵּן בְּדֶרֶךְ הַזֶּה דִּיקָא גִּלָּה לוֹ רַבְּנוּ ז"ל אֶת כָּל הַרוּחָא דְּלַעֲיָלָא שְׁלוֹ וְכו' וְכו', וְעַל-כֵּן לֹא בְּחֻנָּם אָמַר ר' גְּתָן: "אֵלְמָלָא לֹא אֲתִיבָא לְהָאִי עֹלְמָא אֵלָא לְנִסְעַ עִם רַבְּנוּ ז"ל בְּדֶרֶךְ זֶה, הִיָּה דִי לִי!" וְכו', כִּי גִלָּה לוֹ נִפְלְאוֹת רַבּוֹת. וְעַל-כֵּן הַתְּפִלָּה יַחַדוּ נַחֲמָן גְּתָן, כִּי הֵרַב וְהַתְּלִמִּיד אַחַד הֵם. וְזֶה אֲשֶׁר "יַחַל נּוֹבַע מִקּוֹר חֻקָּמָה" עִם הָאוֹתוֹת וְהַתְּבוֹת וְהַכּוֹלָל מְכַנֵּן מִמֶּשׁ מִסְפֵּר "נַחֲמָן גְּתָן", כִּי הַתְּלִמִּיד עִם הֵרַב הֵם מִשְׁרָשׁ אַחַד, וְעַל-כֵּן הוּא דִּיקָא עֶסֶק כָּל יְמֵי חַיֵּי הַקְּדוּשִׁים לְדָלוֹת מִתּוֹרַת רַבּוּ וְלְהַשְׁקוֹת אֶת כָּל הַצְּמָאִים. וְלוֹלָא שְׁהַסְמִי-דִּי-מִ"ם הַתְּגַבֵּר וְהַתְּפַשֵּׁט עֲצָמוּ עֲלָיו, הִיָּתָה כְּבֹר הַגְּאֻלָּה, כִּי הָיוּ כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל יוֹצֵאִים מִהַדְּמִיוֹן וְכו' וְהָיוּ מְדַבְּרִים עִמוּ יַתְּבָרַךְ וְהָיוּ נִקְלָלִים בּוֹ יַתְּבָרַךְ לְגַמְרֵי וְכו'. וְר' גְּתָן הוֹדִיעַ לָנוּ זֹאת מִקְדָּם וְסִפֵּר לָנוּ הִרְבָּה מִמֶּה שְׁעֵבֵר עֲלָיו עִם רַבְּנוּ ז"ל, וְכֵן מֶה שְׁעֵבֵר עֲלָיו בַּחַיִּים חַיּוֹתוֹ — וְהַכֵּל הִיָּה כְּדִי לְהַכְנִיס בּוֹ גַּם כֵּן חֲשֵׁק וְחַשׁוּקָה עֲצוּמָה לְעִשׂוֹת כְּמוֹתוֹ לְגִלּוֹת וּלְפָרְסָם אֶת דַּעַת רַבְּנוּ ז"ל בְּעוֹלָם. וְכִפִּי שֶׁהוּא יָרַע וְהַרְגִּישׁ אוֹר רַבְּנוּ ז"ל, הִבִּין אֲשֶׁר הַסְמִי-דִּי-מִ"ם יַעֲשֶׂה כָּל מִינֵי פְעֻלוֹת שְׁבַעֲוֹלָם לְכַסּוֹת וְלְהַסְתִּיר אֶת דַּעַת רַבְּנוּ ז"ל מִהַעוֹלָם, וְעַל-כֵּן הִיָּה מְזוּהָר תְּמִיד לְתַלְמִידָיו וְאֲנָשָׁיו עַד יוֹם הָאֲחֻרָן שְׁבִימֵי חַיֵּי הַקְּדוּשִׁים: "אֵייעֵר עוֹבְדָא זָאל זִיין אֵיהָר זָאלֵט דְּרוּקְעֵן דִּי סְפָרִים, סַע זָאל זִיין יַפּוּצוּ מַעֲיִנוֹתֶיךָ חוּצָה, אֵיהָר זָאלֵט זִיין שְׁטאַרְק מִיט גְּעֵלְד אוֹן מִיט רַצוֹן אוֹן מִיט טְרַחָא"

וְהִתְחִיל לְדַבֵּר מֵעַנִּין קָדוֹשׁ וּפְשֻׁט יָדוּ כְּמוֹ בְשֻׁעַת הַקְּדוֹשׁ, שְׂאוּחִזִּין

[הַעֲסַק שְׁלֹכֶם יְהִי, שְׁתַּדְּפִיסוּ אֶת הַסְּפָרִים, שְׂיִהִיָּה זְפוּצוֹ מֵעֵינֹתֶיךָ חוּצָה, שְׁתִּהְיֶה
 חֲזָקִים בְּכֹסֶף, רְצוֹן וְרַחֲמֵהוּ], וְלֹא לְהִסְתַּבֵּל עַל שׁוֹם מוֹנֵעַ מִבֵּית וּמִבְּחוּץ. מִבֵּית עָשׂוּ
 מִמֶּנּוּ כֹל מִיָּי לִיצְנוּת וְכוּ', עַד שֶׁפַּעַם אַחַת אָמַר וְקָבַל לִפְנֵי כַּמָּה מֵאֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ: "עַס
 טוֹט מִיר וְיִי דִי מַחְלָקַת פּוֹן אִינְוִינִיג מְעַהר פּוֹן דִּי מַחְלָקַת פּוֹן דְּרוֹיִסְעֵן" [יֹתֵר כּוֹאֲבַת
 לִי הַמַּחְלָקַת שְׁמִבְּפִינִים מֵהַמַּחְלָקַת שְׁמִבְּחוּץ]. וּמִבְּחוּץ רְדְּפוּהוּ בְּחָגֶם כֹּל יָמֵי חַיָּיו עַל
 לֹא דְבָר וְאֶסְרוּהוּ בְּבֵית-הַסֵּהר וְכוּ'. אַף-עַל-פִּי-כֵן הוּא עֹבֵר עַל הַפֶּל. וּבְמִסְרֵי נַפְשׁ
 וּבְשִׁפְכוֹת דָּמִים בְּנֶה וְגִלָּה וּפְרָסָם דַּעַת רַבְּנֵי ו"ל בְּעוֹלָם כֹּל יָמֵי חַיָּיו הַקְּדוֹשִׁים.
 וְכִסּוּפֵיו הָיוּ מֵאֵד מֵאֵד, שִׁיעַמְדוּ מִמֶּנּוּ תַלְמִידִים, שֶׁגַּם הֵם יַחְדָּשׁוּ בְּתוֹרַת רַבְּנֵי ו"ל
 וְיִמְשִׁיכוּ אֶת הַנִּחַל, שְׂיִהִיָּה נוֹבֵעַ מְקוֹר חֲכָמָה, כִּי זֶה הִיָּה רְצוֹנוֹ שֶׁל רַבְּנֵי ו"ל. וְנִחְקָיִם
 קָצַת: כִּי הֵרֵב מְטָשְׁהֵרִין ו"ל חֲדָשׁ הֵרֵבָה סְפָרִים עַל-פִּי דַעַת רַבְּנֵי ו"ל, וְכֵן ר' אֶפְרַיִם
 ב"ר נַפְתָּלִי ו"ל חֲדָשׁ חֲדוּשֵׁי-תוֹרָה עַל-פִּי דַעַת רַבְּנֵי ו"ל, וְכֵן ר' נֶחֱמָן בְּן ר' יְהוּדָה ו"ל
 חֲדָשׁ הֵרֵבָה עַל-פִּי דַעַת רַבְּנֵי ו"ל וְהִזְהִי מְעוֹרֵר הֵרֵבָה אֶת אֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ עַל-יָדֵי מַחְבְּרָיו
 אֲשֶׁר נִדְּפְסוּ קָצָתָם. וְר' נַחֲמָן טוֹלְטְשִׁינְעֵר ו"ל זָכָה לְהִדְּפִיס בְּחַיָּיו אֶת כֹּל סְפָרֵי ר' נֶחֱמָן
 וְלְהַפְּיֹצוּ בְּעוֹלָם, וְלֹאֵל הוּא לֹא הִיָּה נִשְׁאָר עֲלֶיהָ אֶחָד מִר' נֶחֱמָן פְּדוּעַ דְּבָר זֶה. וְלֹא עוֹד
 אֵלָּא שְׂזָכָה לְהַעֲמִיד בֶּן וְתַלְמִיד, בְּנוֹ הַקְּדוֹשׁ, אִישׁ הַאֲלָקִים, ר' אַבְרָהָם ו"ל, אֲשֶׁר הוּא
 זָכָה יוֹתֵר מִכֻּלָּם וְחִבֵּר הֵרֵבָה סְפָרִים הַמְּגִלִּים וּמְפָרְסָמִים דַּעַת רַבְּנֵי ו"ל וְהוּא אֲשֶׁר
 הַמְּשִׁיךְ אֶת הַהִשְׁאָרָה מִרַבְּנֵי ו"ל בְּאֶפְסֵן נַעֲלָה מֵאֵד מֵאֵד. וְכֵן חֲתָנוּ, ר' אֶלְטֵעֵר
 טַעֲפִילְקֵעֵר ו"ל, זָכָה לְחַבֵּר הֵרֵבָה סְפָרִים, אֲשֶׁר קָרְבוּ הַמּוֹן בְּנֵי הַנְּעוּרִים אֶל דַּעַת רַבְּנֵי
 ו"ל, וְכַמְעַט שָׂרַב בְּנֵי הַנְּעוּרִים נִתְקַרְבוּ אֶל רַבְּנֵי ו"ל עַל-יָדֵי סְפָרֵי ר' אֶלְטֵעֵר טַעֲפִילְקֵעֵר
 ו"ל. וְהוּא זָכָה לְשַׁמֵּשׁ הֵרֵבָה אֶת גִּיסוֹ הַקְּדוֹשׁ, אִישׁ הַאֲלָקִים, ר' אַבְרָהָם ו"ל, אֲשֶׁר
 זָכָה לְרוֹחַ-הַקְּדוֹשׁ מְבוֹרֵר וּמְזַכֵּךְ, וְעַל-יָדוֹ נִשְׁאָרָה הַהִשְׁאָרָה מִרַבְּנֵי ו"ל עַד עַכְשָׁו. וְהִנֵּה
 רָאָה זֶה פְּלֵא, כִּי בִשְׁנַת תַּרְע"ה אָמַר ר' אַבְרָהָם לְכַמָּה מֵאֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ, שֶׁהִלְכוּ אַחֲרָיו,
 וּבְיַנְיָהֶם ר' מִשָּׁה גְּלִידְמָן (שֶׁהוּא סֵפֶר דְּבָר זֶה) בְּזוֹ הַלְּשׁוֹן: "תְּדַעוּ, שֶׁמֵּהִיּוֹם בְּעוֹד
 חַמְשִׁים שָׁנָה יִתְחִיל לְבַעַר דַּעַת רַבְּנֵי ו"ל בְּעוֹלָם בְּאֶפְסֵן אַחֵר לְגַמְרִי, אִיְהָר וְאֶלְטֵי וְיִסְעֵן
 דָּאס, פּוֹן הֵיִינְט מִיט פּוּפְצִיג יֵאָהָר שֶׁפַּעֲטֵעֵר וְעַט זִיךְ אֵן הוּיְבַעֵן שִׁינְעֵן דַּעַם רַבְּינִי'ס
 דַּעַת אוּיף דַּעַר וְעוֹלֵט מִיט גָּאָר אֵיִין אַנְדֵּער אוּפֵן" וְרוֹאִים, שֶׁדְּבָר אֶחָד מִדְּבָרָיו לֹא שָׁב
 רָקָם, כִּי בִשְׁנַת תַּשְׁכ"ה מְבִיָּן מִמֶּשׁ חַמְשִׁים שָׁנָה נַעֲשָׂתָה הַתְּעוּרָרוֹת חֲדָשָׁה בְּדָבָר רַבְּנֵי
 ו"ל, וְהִתְחִיל לְבַעַר וְלְהֵאָרֵר עֲנִין רַבְּנֵי ו"ל בְּאֶפְסֵן אַחֵר לְגַמְרִי, כִּי נִתְעוֹרֵר אֶחָד
 מֵאֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ וְהִדְּפִיס בְּזִמְנֵן קֶצֶר רַבּוּת רַבּוּת סְפָרִים מִסְּפָרֵי רַבְּנֵי ו"ל וְהַפְּיֵצַם בְּכֹל
 קְצוּי תַּבַּל בְּזוֹל גְּדוֹל, וְעָשָׂה הַתְּעוּרָרוֹת רַבָּה בֵּין בְּנֵי הַנְּעוּרִים, וְנִחְקָרְבוּ הֵרֵבָה הֵרֵבָה
 בְּנֵי הַנְּעוּרִים. וּמֵאֲזוֹ נִתְעוֹרְרוּ עוֹד אֶחָדִים מֵאֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ וְהִדְּפִיסוּ גַם-בֵּן סְפָרֵי רַבְּנֵי ו"ל
 וְהַפְּיֵצוּ אוֹתָם עַל-פְּנֵי תַּבַּל. וְעוֹד אָמַר ר' אַבְרָהָם ו"ל, שֶׁבִּרְבַּב הַנְּפִלְאוֹת וְהַסְּבָרִים שֶׁל
 דְּבָרֵי רַבְּנֵי ו"ל, שְׂיִתְגַּלֶּה עוֹד, עַד שְׂיִתְחַדְּשׁוּ סְפָרִים חֲדָשִׁים, אֲשֶׁר יִבְאָרוּ וְיִסְבִּירוּ דַּעַת
 וְסְפָרֵי רַבְּנֵי ו"ל בְּאֶפְסֵן נַפְלֵא וְנוֹרָא מֵאֵד וּבְרָרְךָ קַל כְּנֶה, עַד שֶׁגַּם קִטְנִים וּבְנֵי-הַנְּעוּרִים
 גַּם בֵּן יְבִינֵי דַּעַת רַבְּנֵי ו"ל, וְתִתְגַּלֶּה לְהֵם אֲמַתַּת מְצִיאוֹתוֹ יִתְבַּרְךָ וְגִדְלַת רַבְּנֵי ו"ל.
 וְתִהְיֶה לְאֵל, כֵּן נִחְקָיִם, שְׂיִצְאוּ לְאוֹר סְפָרִים חֲדָשִׁים, נוֹרָאִים, נַפְלָאִים מֵאֵד, אֲשֶׁר

הכוס, ואמר: "ראה זה הקדוש עם היין, שיהיה נעשה שם בבית, שלא הזכירו שם בשום פעם את השם יתברך".

מרבם לדבר ולחזק על למוד התורה בסדר דרך הלמוד של רבנו ז"ל ומעוררים ומאמצים ומזרזים על תפלה והתבודדות ולקיים כל העצות של רבנו ז"ל בתמימות ובכפישיות גמורה. וכל מי שרק מסתכל בהם בעין האמת, מתעורר ומתלהב לבבו אליו יתברך בתשוקה עצומה ובוזר מאד מאד אתריו יתברך ואחריו רבנו ז"ל בהתעוררות ובתשוקה עצומה, ומתמיד בתורה הקדושה ובתפלה ובהתבודדות. ובכפישיות שניצא לאור חבור נפלא על הלקוטי מוהר"ן הקדוש והנורא, שמבאר דבריו בטיב טעם ודעת. ולולא שבלבל הפעל-דבר בנכלי ערמימיותו וכו' והתבלבש עצמו במי שהתבלבש בכמה מצרעים ובצלי קנאה וכו', היו כל בני הדור הזה מתקרבים אל רבנו ז"ל. כי, בעזרתו הרבים, בדרך הזה עובר על בני-הנעורים חטא דור המבול, פגם "כי השחית כל בשר דרכו, והנאוף בוצר מאד מאד בעולם ועושה פרוצות בנשמות נערי בגי-ישראל. ועל אברכים וזקנים עובר נוסף על-זה גם חטא דור הפלגה, פגם "הכה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים ונעשה לנו שם". והכפירות והאפיקורסות מתפשטות מאד מאד בעולם. ואין צעה אחרת לברוח ולהנצל מזה רק אצלו יתברך כפי הדרך הקל והנעים, שגלה לנו רבנו ז"ל. אך מרב נכלי ערמימיות היצר בליצנות ולשון הרע ומתולקת וקנאה הפך הסמ"ך-מ"ם ובלבל את העולם, עד שנתקיים (ישעיה מ"ט, יז): "מהרסיה ומחרביה מן הציבור, והם בעצמם גורמים להרחיק את המון בית-ישראל התמימים מרבנו ז"ל, ועל-ידי-זה מאריכים את הגלות המרה הזו, אוי להם ואוי לנפשם! מה יאמרו ביום הדין? אכל כבר אמר דוד המלך, עליו השלום, (תהלים צב, ט"ז): "ואתה מרום לעלם ה', כי הגה איביך ה', כי הגה איביך יאבדו, יתפרדו כל פעלי און". ותתגלה האמת בעולם סוף כל סוף בהתגלות בן השמחה, שהוא בן דוד בעצמו, יראו עינינו וישמח לבנו.

ת) והדבר מפליא ותמוה מאד מה ולמה קדם בניסתו לעיר אומן, שנטע שם קדשתו לדורי-דורות, דבר מעגן קדוש דייקא. אך יש לומר על-פי המבאר בלקוטי-הלכות הלכה ד' עגן מה שנוסעין על ראש-השנה לצדיקים, כי על-ידי ההליכה והנסיעה, שכל אחד הולך ונוסע ממקומו לצדיק, על-ידי-זה מעלה מקומו למקומו של עולם. שהוא הצדיק, שכלל לגמרי בו יתברך. ועל-כן נוסעים והולכים על קברי צדיקים בפרט קדם ראש-השנה, כי במקום ששוכב הצדיק הוא בחינת ארץ-ישראל, ושם הוא מקומו של עולם, כי שם במנוחת הצדיק נאמר (ישעיה נז, ב): "יבוא שלום גיחוהו על משכבותם". ועקר מנוחת הצדיק הוא, כשמקשר ונכלל בכסא הכבוד, מקומו של עולם, ששם הוא עקר המנוחה והנחלה. ועל-כן שם במקום גניזת הצדיק זוכה כל אחד, שירחמו עליו מלמעלה וידונו אותו לכף זכות. ועל-כן מעלה נפלאה מאד, כשזוכים לילך אל מקום קדשה: כגון לבית-הכנסת ולבית המדרש או לשאר דברים של מצוה ובפרט לילך אל הצדיק, כי על-ידי-זה מעלה את גשמיית המקום אל למעלה מהמקום, כי הקדשה היא מקומו של עולם. ולהפוך; כשהולכים לצרכי גשמיית וידברי עולם הזה ויורדין במקומות מגנים, על-ידי-זה לא די שאין מתקנין וכוללים את המקום אל

תתקכט.

ואחר-כך נכנס רבנו ז"ל בשיחה עמקה עם ר' נתן ואמר לו בזה הלשון: "גאט איז גרויס! א", (ומשך תבת "גרויס" בנעימות נפלאה מאד, ואי אפשר לצייר זאת בכתיב כלל) מען ווייסט גאר נישט, סע טואין זיך אויף דער וועלט אזעלכע זאכן — מען ווייסט גאר נישט^ב; הינו השם יתברך גדול כל-כך, פי לגדלתו אין חקר, עד שאין יודעים כלל, פי נעשים דברים נוראים בעולם, נפלאים ונוראים מאד, ואין יודעים כלל; הינו שעדין אין יודעים שום ידיעה, כלל לא. וגם מה שמוכא, פי תכלית הידיעה אשר לא גדע; הינו גם כן אצל כל ידיעה וידיעה; הינו שאפלו כשמגיעין להתכלית של הידיעה, דהינו לא גדע, אף-על-פי-כן אין זו התכלית, פי זו התכלית היא רק באותה הידיעה, אבל בהידיעה הגבוהה ממנה עדין לא התחיל בה כלל וכן למעלה מעלה. נמצא, שלעולם אין יודעין כלל כלל לא. ואף-על-פי-כן אין זו התכלית, פי עדין לא התחיל כלל לידע בידיעות שלמעלה מזאת הידיעה, שהגיע בה אל התכלית, שלא גדע וכו'. ואחר-כך שאל אותו ר' נתן: "הלא אמרתם לי בשעה שיצאתם מעיר ברסלב, שעמתי השגתם את תכלית הידיעה, שלא

למעלה מהמקום, אלא שעוד מקלקלין, פי ממשיך יותר הארת למעלה מהמקום לתוך גשמיית המקום, שהוא תאות עולם הזה, שרץ בשבילו, שאז נטל מאור עיניו, כמו שאמרו חז"ל (ברכות מג:): פסיעה גסה נוטלת אחד מת"ק [מחמש מאות] ממאור עיניו של אדם, מה תקנתיה להרריה בקדושה דבי שמשי-הפרש ושיי-ששותה כוס של קדוש בשבת בלילה), פי שבת הוא למעלה מהמקום. ועל-כן תכף-ומיד בכניסת שבת אז אנו מקדשין על היין ואנו מזכירין את עצמנו בו יתברך, כמו שאמרו חז"ל (פסחים קו:): זכרהו על היין. ואז בשעת קדוש אנו מעדין, שכל מקום העולם ברא הוא יתברך, שעל-ידי-זה נכלל המקום למעלה מהמקום, ועל-כן אז דייקא בשעת קדוש מתקנין את כל הדרכים והריצה, שרץ בדרך ובמקום נמוך, ומתהדר ליה מאור עיניו, שייכל לחזר ולחזות בנעם ה' ולבקר בהיכלו ודו"ק.

ועין בלקוטי-הלכות, פי על-ידי קדוש על כוס יין ממשיכין על עצמו אמונה בחדוש העולם, שהנה עקר האמונה, שבנה תלוי עקר הפהדות ועקר קדשתי ישראל וכו', עין שם.

א) אלקים גדול!

ב) לא יודעים כלום! נעשים בעולם הזה כאלו דברים — לא יודעים כלום.

גדע?" והשיב לו רבנו ז"ל פלאחר יד בזו הלשון: "זינט איך בין ארויס פון ברסלב ביז אהער, ווייס איך שוין אויך גישט! א" (ואם עיני שכל לך, תבין ותשכיל את עצם רהיטת מחו הקדוש של רבנו ז"ל, אשר בכל רגע ורגע השיג השגות חדשות, נפלאות ונוראות לגמרי. ועל-פן בכל פעם אמר, שאינו יודע כבר פלום וכו', פי בכל פעם חפה כבר על המדרגה הגבוהה יותר וכו' וכן לעולם).
 ואחר-כך נכנס משיחה זו לדבר בגדל מעלת התשובה ואמר: "אלו, כשנופלים מאד חס ושלום, וכל אחד נפל למקום שנפל, רחמנא לצלן — אף-על-פי-כן אסור ליאש את עצמו, פי תשובה גבוהה למעלה מהתורה, על-פן אין שום יאוש בעולם כלל, פי אם יזכה, יהיו געשין מעונותיו ענין אחר לגמרי. וכמו שאמרו חז"ל (יומא פ"ו:): שנתהפכין העונות לזכיות — ויש בענין זה סתרי נסתרות".
 ואמר: "שהעקר לא לפל בדעתו, יהיה איך שיהיה, ובלבד שלא יהיה מיאש עצמו מלצעק אליו יתברך ולהתחנן אליו יתברך תמיד; הינו אף שונכשל כבר במה שונכשל, ועשה מה שעשה, לך למקום פנוי, שאין שם בני-אדם, ויספר את כל לבבו אליו יתברך בתמימות ובפשיטות גמורה וידבר עמו יתברך בלשון שרגיל בו ויצעק אליו יתברך בקולי קולות ויתחנן לפניו יתברך, שיחוס וירחם עליו ויוציאו מהחשך ומהרע, שגלכד בו, ויהיה עקשן גדול על-זה מאד מאד, פי תכף-ומיד, כשאדם מרגיל עצמו לדבר עמו יתברך, מתפשט עצמו עליו הבעל-דבר בעקמימיות ומשברו לגמרי ומכניס בו חלישות הדעת וספקות וקטנות, כאלו אין שומעים אותו כלל וכאלו שאין צריכין בו כלל. ובאמת הכל דמיון גדול, פי השם יתברך הוא אב הרחמן ורוצה מאד מאד, שנשוב ונתקרב אליו. — וזה זוכים רק על-ידי רבוי הדבורים להרגיל עצמו תמיד לדבר עמו יתברך בתמימות ובפשיטות גמורה כאשר ידבר התינוק עם אביו ואיש עם רעהו. ואם יהיה חזק בזה — אז סוף כל סוף יזכה לצאת מכל ירדותיו, ויתהפכו כל עונותיו לזכיות, ויושע תשועת עולמים".

תתקל.

אחר-כֵּן הִתְחִיל רַבְּנוּ ז"ל לְדַבֵּר עִם ר' נֹתָן מֵעֲנִין הַמַּעֲשֶׂה שֶׁל הַבַּעַל-תְּפִלָּה שֶׁסִּפֵּר (פּו"ל בְּסִימָן תַּחַפַּח), שֶׁמִּבְּאֵר שֵׁם, שֶׁעַל הַיָּד, שֶׁהִיָּה אֶצֶל הַמֶּלֶךְ, הָיוּ מְצַיְרִין כָּל הַדְּרָכִים שֶׁבְּעוֹלָם, עַיִן שֵׁם עֲנָה וְאָמַר: "בְּיָדַי גַּם דְּרָךְ זֶה מְצַיֵּר שֵׁם; הֵינּוּ בַתְּחִלָּה יִשְׁבְּתִי בְּבֵיתִי וְאַחֲרֵי-כֵן יֵצְאֵתִי מִהַבַּיִת וְהִלַּכְתִּי לְהֵהָר שֶׁמְחוּץ לְהָעִיר וּמִשָּׁם לְבֵית ר' שְׁמַעוֹן וּמִשָּׁם לְבֵית ר' זְעֵלִיג וּמִשָּׁם אֲנִי נוֹסֵעַ לְכָאן!" וְחִיָּךְ קִצָּת... (וְהִיָּה מוּבָן מִדְּבָרָיו, שֶׁיֵּשׁ בְּכָל פֶּרֶט וּפְרָט סוּדוֹת וְנִסְתָּרוֹת, פְּלֵאֵי פְּלֵאוֹת, כִּי בְּעֲנִין נִסְיַעְתּוֹ יֵשׁ סוּדוֹת נוֹרָאִים בְּכָל פְּסִיעָה וּפְסִיעָה, כִּי בְּכָל נִסְיַעוֹתָיו הִקְדוּשׁוֹת יֵשׁ רְזִין עֲלָאִין גְּבוּהִים מְאֹד. מִכָּל שָׁפָן בְּנִסְיַעָה הָאֲחֵרוֹנָה הַזֹּאת, שֶׁנֹּסֵעַ לְהִסְתַּלַּק שֵׁם, אֲשֶׁר לֹא יָכִיל הִרְעִיזוֹן אֶת הַסוּדוֹת וְהַנִּסְתָּרוֹת הַרְבּוּת, שֶׁהָיוּ בְּכָל פְּסִיעָה וּפְסִיעָה וּבְכָל עֲנִין וְעֲנִין וְכו').

תתקלא.

אחר-כֵּן נִסְעוּ עוֹד שְׁבָעָה קִילוֹמֶטְרִים וְהִגִּיעוּ לְעִיר לְאֲדִיזִין, שֶׁהִיא עָרֶךְ שֶׁל עֲשָׂרִים וְשִׁבְעָה קִילוֹמֶטְרִים מֵעִיר בְּרַסְלָב, וְשֵׁם קָבְלוּ פָּנָיו אֲנָשֵׁי הָעִיר בְּכַבּוּד גָּדוֹל, וְשָׁהָה שָׁם קִצָּת וְאַחֲרֵי-כֵן יֵצֵא מִשָּׁם. וּבְדֶרֶךְ נִסְיַעְתּוֹ מֵעִיר לְאֲדִיזִין גָּלָה לְר' נֹתָן סִתְרֵי נִסְתָּרוֹת מִכָּל הַשְּׁתַלְשּׁלוֹתוֹ בְּזֶה הָעוֹלָם וּמָה תִּפְקִידוֹ כָּאן וְכו'. וּבַתּוֹךְ הַסוּדוֹת עֲנָה וְאָמַר: "אֶף-עַל-פִּי כֵן הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ עוֹזֵר לְיִשְׂרָאֵל, וְאִין דּוֹר יְתוּם. וּכְמוֹ שֶׁאָמַר רַשְׁב"י בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ תִּנָּא אַחָד: עֲתִידָה תּוֹרָה, שֶׁתִּשְׁתַּבַּח מִיִּשְׂרָאֵל — עֲנָה רַשְׁב"י, שֶׁלֹּא תִשְׁתַּבַּח תּוֹרָה מִיִּשְׂרָאֵל וְכו'". וְגָלָה אֲזַי אֶת כָּל הָעֲנִין הַנִּפְלֵא שֶׁל גְּדֻלַּת רַשְׁב"י [הַנִּדְפָּס בַּתְּחִלַּת הַלְקוּיטִי-מוֹהֲר"ן]. עֲנָה ר' נֹתָן וְאָמַר לוֹ: "רַבִּי שְׁמַעוֹן, יֵשׁ לּוֹ גַּם כֵּן בְּיָדַי הַנְּאִיָּה מְזֵה; הֵינּוּ מְזֵה הַתְּהוֹשׁ הַנִּפְלֵא". הַשֵּׁיב רַבְּנוּ ז"ל: "הֵן!" אַחֲרֵי-כֵן עֲנָה וְאָמַר רַבְּנוּ ז"ל: "רַבִּי שְׁמַעוֹן הוּא עֲנִין אַחֲרֵי לְגַמְרֵי, כִּי דַע, כִּי הַתִּנָּא רַבִּי שְׁמַעוֹן הוּא בַּחֲנִינָה עִיר וְקַדִּישׁ

מִן שְׂמִיא נַחַת' (דניאל ד, י), וְעַכְשָׁיו יֵשׁ נַחַל נִבְעַ מְקוֹר חֲכָמָה (משלי יח, ד), שְׁאֵפְלוּ הָעִיר וְקִדְיֵשׁ מִן שְׂמִיא גַם-כֵּן צָרִיף לְקַבֵּל מִשְׁמַי"ל."

תתקלב.

סְמוּךְ לְעָרֵב: הַגִּיעַ רַבְּנוּ ז"ל לְעִיר טַעְפְּלִיק, וְשָׁם בָּאוּ לְקִרְאָתוֹ רַב בְּנֵי הָעִיר וּבִפְרֹט אֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ וּבִקְשׁוּ מִמֶּנּוּ הַרְבֵּה, שְׁיִלִין שָׁם, וְלֹא רָצָה. וְאֶל-עַל-פִּי שְׁהִתְחִיל הַגָּשָׁם לִירֹד מְדֵי עֲבָרוֹ בְּעִיר טַעְפְּלִיק לְעֵת עָרֵב, אֶף-עַל-פִּי-כֵן לֹא רָצָה רַבְּנוּ ז"ל לְסוּר לְשָׁם. וְנִסְעַ לְהִלָּן וְעָמַד לְלוּן בַּכֶּפֶר הַסְּמוּךְ לְשָׁם, וּלְשָׁם יָצְאוּ הַרְבֵּה מִבְּנֵי הָעִיר טַעְפְּלִיק. וְשָׁם נִתְמַנָּה ר' מְרֻדְכִי לְאַבְ-בֵּית-דִּין בְּעִיר טַעְפְּלִיק, כִּי הוּא הָיָה מֵאֲנָשֵׁי רַבְּנוּ ז"ל, וּבְעִיר טַעְפְּלִיק רַב אֲנָשֵׁי הָעִיר הָיוּ מֵאֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ, וְהָיָה לָהֶם רַב. וּכְבָר רָצוּ פְמָה פְעֻמִּים לְמַנּוֹת אֶת הָרַב ר' מְרֻדְכִי, שֶׁהָיָה לְמִדָּן עֲצוּם וּבַעַל הוֹרָאָה מִפְּלֵא, אֶף לֹא אִסְתַּיַע עַד כְּעֵת, שֶׁבִקְשׁוּ רְשׁוּת מִרַבְּנוּ ז"ל כְּפִנְהוּג. וְתַכְף וּמִיד הַסְּפִים רַבְּנוּ ז"ל כְּדַרְכוֹ לֹא לְהִתְעַקֵּשׁ כָּלֵל עַל שׁוּם דְּבָר. וְלֵן רַבְּנוּ ז"ל בְּלִילָה זֶה בַּכֶּפֶר הַנַּ"ל סְמוּךְ לְעִיר טַעְפְּלִיק.

תתקלג.

יּוֹם ד', ה' בְּאִיר: הַתְּפִלָּל רַבְּנוּ ז"ל וְתִיקִין כְּדַרְכוֹ תָּמִיד. וְתַכְף וּמִיד אַחַר הַתְּפִלָּה נִסְעַ לְעִיר אוֹמֵן. וּבְדַרְךָ נִסְיַעְתּוֹ דְּבַר הַרְבֵּה עִם ר' נִתָּן מְעַנֵּן הַסְּתַלְקוֹת שֶׁל הַצְּדִיק וְגִלָּה לוֹ אֵז אֶת כָּל הָעֲנָנִין הַמְּדַבֵּר בְּסוּף לְקוּטֵי-מוֹהֲרֵ"ן חֲלֵק ב', סִימָן ס"ז, שֶׁגִּלָּה רַבְּנוּ ז"ל בְּשִׁבְתַּ בְּרֵאשִׁית בְּעֵת הַסְּתַלְקוֹת הָרַב הַקְּדוֹשׁ מִבְּרֻדֵיטְשׁוֹב (כְּנַ"ל בְּסִימָן חֲתַעַג). וְאָמַר לוֹ אֵז בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "הַצְּדִיק שֶׁנִּסְתַּלֵּק — אֵין לוֹ הַפְּסֵד כָּלֵל בְּמָה שֶׁנִּתְעַלֵּם וְנִסְתַּלֵּק, כִּי אִם נִתְעַלֵּם וְנִסְתַּלֵּק מִפְּאֵן, הוּא גְדוֹל וּמִפְּאֵר שָׁם בְּעוֹלָם הַבָּא וְכוּ'". וְאַחַר-כֵּן דְּבַר עֲמוֹ רַבְּנוּ ז"ל מִהַצְּדִיק ר' אֶלְכָּסְנֵדֶר זִיסקִינְד מְמַדִּינַת לִיטְא (בַּעַל מְחַבֵּר סֵפֶר "יְסוֹד וְשָׂרֵשׁ

(ד) עֵין נִפְלְאוֹת רַבּוֹת עַל מֵאֵר זֶה בְּסֵפֶר "שִׁפְתַ הַנַּחֲלִי".

הַעֲבֹדָה") וְהַפְּלִיג רַבְּנוּ ז"ל מְאֹד מְאֹד בְּמַעֲלָתוֹ וְאָמַר עָלָיו, שֶׁהוּא הָיָה חֲסִיד עוֹד קָדָם הַתַּפְּשָׁטוֹת הַחֲסִידוֹת. וְסֵפֶר רַבְּנוּ ז"ל, שֶׁהַצְדִּיק הָיָה קָדָם מוֹתוֹ הִכָּה בְּאֶצְבַּע צְרָדָה כְּדָרָךְ הָעוֹלָם, שֶׁמִּכֵּין בְּאֶצְבָּעוֹתֵיהֶם זֶה עַל זֶה, אֲגוּדָל עַל אֶצְבַּע אִמָּה, עַד שֶׁנִּשְׁמַע קוֹל מִבִּינֵיהֶם, וְאָמַר בְּשִׂמְחָה בְּזוֹ הַלְּשׁוֹן: "אֵיבֵעַר גִּישְׁפְּרוּנְגֵנְעֵן!" כְּלוֹמַר שֶׁהָיָה בְּשִׂמְחָה גְּדוֹלָה, עַל שֶׁקִּפֵּץ וְדָלַג עַל הָעוֹלָם הָיָה וְהִבְלִיּוֹ, אֲשֶׁרֵי לוֹ! וְהָיָה רַבְּנוּ ז"ל מְשַׁבַּח וּמְפָאֵר מְאֹד אֶת הַצְדִּיק הָיָה, שֶׁזָּכָה לִזְמַר כֶּף קָדָם מוֹתוֹ [אֲשֶׁרֵי, מִי שֶׁמְדַלֵּג וְקוֹפֵץ עַל הַבְּלִי עוֹלָם הָיָה וְתַעֲנוּגֵי]. גַּם הַזְּכִיר אֶז דְּבִיּוֹר נֶאֱדָה בְּשֵׁם צְדִיק זֶה, שֶׁהָיָה אוֹמֵר (תְּהִלִּים קמ"ה, כ"א): "תְּהִלַּת ה' יְדַבֵּר פִּי", הֵינּוּ כְּשֶׁגַּם פִּי זֹכָה לְדַבֵּר תְּהִלּוֹת ה', אֲזַי בְּוֹדָאֵי 'וַיְבָרַךְ כָּל בְּשָׂר שֵׁם קְדוֹשׁ' וְכוּ'; הֵינּוּ שְׁבִוְדָאֵי יֵשׁ רְשׁוֹת לְכָל בְּשָׂר וּלְכָל גְּבִרָא שְׁבַע עוֹלָם לְבָרַךְ שֵׁם קְדוֹשׁ, כִּי בְּוֹדָאֵי אֵינָם גְּרוּעִים מִמֶּנִּי, וְזֶה 'תְּהִלַּת ה' יְדַבֵּר פִּי' — עַל-כֵּן 'וַיְבָרַךְ כָּל בְּשָׂר שֵׁם קְדוֹשׁ לְעוֹלָם וָעֶד' כַּנִּלְ"ל.

תתקלד.

אחַר-כֵּן סְמוּךְ לְכַנְיָסְתּוֹ לְעִיר אוֹמֵן סֵפֶר רַבְּנוּ ז"ל מַעֲשֵׂה מִהַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ ז"ל: שֶׁפָּעַם אַחַת בָּא הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב לְאִיזָה מְקוֹם וְהָיָה שֵׁם בְּמֶרֶה שְׁחוּרָה וּבַעֲצָבוֹת גְּדוֹלָה מְאֹד, וְהִפְרִיּוֹ בּוֹ, שֵׁיִשׁ לוֹ מֶרֶה שְׁחוּרָה, אַךְ מִי יִפְתַּח פִּיּוֹ לְשֶׂאל אוֹתוֹ עַל-זֶה. וְהָיָה כֶּף יוֹם וְחֻצִי. אַחַר-כֵּן בְּעָרֵב שָׁבַת אַחַר חֲצוֹת צִוָּה הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב ז"ל, שֶׁיִּבְקָשׁוּ מִכָּל הָאוֹרְחִים הַנִּמְצָאִים בְּעִיר לְהִבְיָאֵם אֶצְלוֹ, שֶׁיֵּאָכְלוּ עִמּוֹ בְּשִׁבְתּוֹ. וְלֹא הָיוּ שֵׁם הַרְבֵּה אוֹרְחִים, רַק מְצָאוּ שְׁנֵי אוֹרְחִים הוֹלְכֵי רֶגֶל וְהִבְיָאוּם אֵלָיו. וְאַחַר-כֵּן שָׁמְעוּ, שֶׁטָּעַן עִמָּהֶם הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב ז"ל. וְאָמַר רַבְּנוּ ז"ל, שֶׁאֵינּוּ זֹכֵר הֵיטֵב אֶת הַמַּעֲשֵׂה אֵיךְ הָיָה, אַךְ תְּמַצִּית הַעֲנִין הָיָה, שֶׁבְּאוֹתוֹ הַמְּקוֹם הָיוּ שֵׁם נְשִׁמוֹת מְשַׁלֵּשׁ מֵאוֹת שָׁנִים, שֶׁלֹּא הָיְתָה לָהֶן עֲלִיָּה. וְכִשְׁבָּא הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב ז"ל

לְשֵׁם נְחֻמָּתוֹ כָּל הַנְּשֻׁמוֹת אֵלָיו, כִּי הֵן מְצַפּוֹת תָּמִיד עַל אִישׁ כְּזֶה, שְׂיֻכַּל לְתַקְנֵן — וּמְחַמֵּת זֶה הֵיטָה לּוֹ עֲצָבוֹת, כִּי הֵיטָה כְּבֹד עָלָיו עֲנֵן זֶה מְאֹד. וְהַעֲנֵן הֵיטָה, כִּי הֵיטָה בְּלִמֵּי אֶפְשָׁר לְתַקְנֵן כִּי-אִם עַל-יְדֵי פְטִירָתוֹ, וְזֶה הֵיטָה קִשְׁיָה לּוֹ מְאֹד, עַל-כֵּן הֵיטָה בְּעֲצָבוֹת. וְהַזְמִין לּוֹ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ אֱלֹהֵי הַשָּׁנִי אוֹרְחִים, וְעַל-יְדֵי-זֶה נִצּוֹל הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב ו"ל. וְסִיּוֹם רַבְּנוֹ ו"ל: "כַּמְדַּמָּה לִי, שְׁלֹא-לּוֹ הַשָּׁנִי אוֹרְחִים, הִגִּיעַ לָהֶם הַזֶּקַע עַל-יְדֵי-זֶה".

תתקלה.

אחַר-כֵּן הִגִּיעוּ אֶל תּוֹךְ עִיר אוּמָן, וְהֵיטָה רַבְּנוֹ ו"ל מְאִים מְאֹד מְאֹד, וְלֹא הִבִּין ר' נִתָּן מַה זֶה וְעַל מַה זֶה.

תתקלו.

וְתַכְף וּמִיד כְּשֶׁנִּכְנַס רַבְּנוֹ ו"ל אֶל עִיר אוּמָן, נָסַע אֶל בֵּית ר' נִחְמָן נִתָּן רַפּוּפוֹרְט הַנ"ל (בְּסִימָן תַּחַק"כ), שֶׁהָכִינוּ אֶת הַדִּירָה בְּעִבּוּרוֹ וְקָבְלוּ אוֹתוֹ שָׁם בְּכָבוֹד גָּדוֹל. וְהַבֵּית דִּירָה הֵיטָה גָּדוֹל עִם כַּמָּה שְׂכָנִים. עָנָה וְאָמַר רַבְּנוֹ ו"ל: "מַעוֹלָם לֹא יִשְׁבְּתִי בְּשִׁכְנוֹת, וְעַתָּה אָנִי שָׁכֵן — עַל-כֵּן הֵיטָה רָאוּי, שְׂיִתְבַּטַּל הַחוֹלְאָת שְׁלִי, כִּי הֲלֹא כְּתִיב (יִשְׁעִיָּה ל"ג, כ"ד): 'וּבֹל יֹאמַר שָׁכֵן חֲלִיתִי'". וְאָמְרוּ בְּדַבְרֵי צַחוּת, שְׁקוֹרִין וְעוֹרְטִיל; הֵינּוּ שְׂמַחְמַת שְׁהוּא שָׁכֵן, רָאוּי, שְׁלֹא יִהְיֶה חוֹלֵה. וְנִבְהָלוּ הַשּׁוֹמְעִים, וְנִפְלְאוּ בְּעֵינֵיהֶם מְאֹד, כִּי כְּשֶׁיֵּצֵא הַדְּבֹר הַקְּדוֹשׁ מִפִּיו, יֵצֵא בְּכָל מִינֵי חַן שֶׁל אֲמַת וְקְדוֹשׁ מְאֹד.

(1) אַךְ אַחַר-כֵּן כְּשֶׁנִּסְתַּלַּק רַבְּנוֹ ו"ל בְּעִיר זו, עֵינַי לְקַמֵּן סִימָן תַּתְרַח"ם — אַז הִבִּין לְמַפְרַע מַה וְלָמָּה נִתְאָדַמּוּ פָּנָיו בְּעַת הַשְּׂרָפָה לְעִיל בְּסִימָן תַּתְרַח"ח, וּבְעַת שְׂבָא הַשְּׁלִיחַ מְעִיר אוּמָן כְּמוֹבָא לְעִיל בְּסִימָן תַּתְרַח"כ, כִּי זו הֵיטָה קְרִיאָה לְהַסְתַּלְקוֹתוֹ לְעִילָא וְלְעִילָא וְכוּ' וְלְעַסְק בְּתַקוּנֵי הַנְּשֻׁמוֹת וְכוּ' וְכוּ'.

(2) וְאַחַר-כֵּן בְּרֵאשֵׁי-הַשָּׁנָה זָכִינוּ לְשִׁמְעַת מִמֶּנּוּ תוֹרָה אֲרָכָה מְאֹד, עֵינַי לְקַמֵּן סִימָן תַּתְרַח"ט, וְשֵׁם מְתַבָּאָר פְּסוּק זֶה בְּטוֹב וְטַעַם. וְאִז רָאוּ וְהִבִּינוּ מִרְחוֹק, עַד הֵיכָן מְגִיעִים דְּבוּרֵים הַקְּדוּשִׁים אֶפְלוּ שִׁיחַת חֲלִין וְדַבְרֵי צַחוּת שְׁלוּ.

תתקלוז.

אחר כִּמָּה יָמִים, שֶׁכָּבַר הָיָה רַבְּנוּ ז"ל בְּעִיר אוּמָן, בָּא אֵלָיו אִישׁ אֶחָד, שֶׁהָיָה קָצֵת מְקָרֵב לְרַבְּנוּ ז"ל, וְאָמַר לְרַבְּנוּ ז"ל: "הָיִיתָ שְׂאֲנָשִׁי הַבַּיִת־מִדְּרָשׁ דְּעִיר אוּמָן מִתְנַצְּלִים, עַל שֶׁלֹּא בָּאוּ כָּלָם לְקַבֵּל פָּנִים". וְאָמַר כִּמָּה תְרוּצִים עַל־זֶה. עָנָה וְאָמַר רַבְּנוּ ז"ל: "חֲסִידִים חֲדָשִׁים אֵינִי מִבְקֵשׁ (נִיַּיע חֲסִידִים זוּף אֵיךְ נִישֵׁט), אִם יֵהִיוּ אֲנָשִׁי־שְׁלוֹמֵנוּ הַיְשָׁנִים הַמְקָרְבִים מִכָּבֵר אֲנָשִׁים כְּשָׂרִים בְּאֵמֶת, מַה טוֹב! וְאִם לֹאוּ, דִּי לְעוֹלָם אֲנִי לְבַד (פֶּאָר נוֹיט בֵּין אֵיךְ אֵלֵיִן גִּינוּג)".

תתקלח.

וְחִכְךָ וּמִדָּ כְּשֶׁנִּכְנַס רַבְּנוּ ז"ל לְעִיר אוּמָן, בָּאוּ אֵלָיו הִירֵשׁ בְּעַר הוֹרְבִיץ וְגִיסוֹ ד"ר לֵאנְדָא וְקָבְלוּ פָּנָיו בְּאַהֲבָה רַבָּה עַד מְאֹד. וְדָבָר זֶה הָיְתָה פְּלִיאָה נִשְׁגָּבָה מְאֹד מְאֹד, כִּי הֵם הָיוּ אֶפִיקוֹרְסִים גְּמוּרִים, רַחֲמָנָא לְצַלָן, מִצַּח הַנְּחָשׁ מִמֶּשׁ, וְאֵיךְ וּבִמָּה מִשָּׁף אוֹתָם רַבְּנוּ ז"ל אֵלָיו. וְהִתְחִילוּ לְבוֹא בְּכָל פַּעַם אֶל רַבְּנוּ ז"ל. וְעוֹד הִתְחִילוּ לְהִבְיֵא חֲבָרִיהֶם בְּדוּמִים לָהֶם, וְרַבְּנוּ ז"ל קָרְבָם מְאֹד מְאֹד. וְשָׂאל אֶחָד מֵאֲנָשִׁי־שְׁלוֹמֵנוּ אֶת רַבְּנוּ ז"ל: "מַה לָּהֶם, שֶׁהִתְחִילוּ לְהִכְנִס אֲצִלְכֶם?" וְהָשִׁיב לוֹ רַבְּנוּ ז"ל: "אֵלוֹ הַקְּלִי עוֹלָם וְהַרְשָׁעִים הַנִּכְנָסִין אֲצִלִּי כְּבָר, הֵם מְלֵאִים חֲרָטוֹת, וְהֵם אֵינָם יוֹדְעִים כָּלֵל מַהוּ חֲרָטָה, כִּי מִחֲמַת שְׂבָאוֹת בְּדַעְתָּם חֲרָטוֹת, עַל־כֵּן הֵם מִתְגַּבְּרִים בְּיֹתֵר בְּרִשְׁעָתָם, כְּמוֹ שְׁנֵי אֲנָשִׁים שֶׁנִּלְחָמִים זֶה כְּנֶגֶד זֶה, שֶׁכְּשֶׁאֶחָד רוֹאֶה שֶׁחֲבֵרוֹ מִתְגַּבֵּר נִגְדוֹ, אֲזִי הוּא מִתְגַּבֵּר בְּיֹתֵר כְּנֶגְדּוֹ. כְּמוֹ־כֵן מִמֶּשׁ כְּשֶׁהִרְעָ רוֹאֶה, שֶׁמִּתְחִיל אֵיזָה טוֹב לְהִתְעוֹרֵר אֲצִלָּם, אֲזִי הוּא מִתְגַּבֵּר בְּיֹתֵר".

(ח) וְזֶה כָּלֵל גְּדוֹל בְּעִבּוּד־תְּהֵ אֶפְלוּ לְשֶׁאֵר בְּנֵי אָדָם לְכָל אֶחָד לְפִי עֲרֻכוֹ, שֶׁכָּל מַה שְׂרוּצָה יֹתֵר לְהִכְנִס בְּעִבּוּד־תְּהֵשֶׁם יִתְבָּרַךְ, מִתְגַּבֵּר עָלָיו הַבַּעַל־דָּבָר בְּיֹתֵר בְּהִתְגַּבְּרוֹת וּבְהִתְפַּשְׁטוֹת יֹתֵר גְּדוֹלָה. וְצָרִיךְ לְהִיּוֹת מְשִׁכִּיל עַל דָּבָר זֶה, וּבְתַחֲבוּלוֹת תַּעֲשֶׂה מִלְחָמָה לְהִתְגַּבֵּר עָלָיו בְּהִתְגַּבְּרוֹת גְּדוֹלָה כָּל פַּעַם וְלִבְלִי לְהַנִּיחַ אֶת עַצְמוֹ לְפַל מְשׁוּם דָּבָר שֶׁבַּעוֹלָם, יֵהִי מַה שִׁיְהִי, אֲשֶׁרִי הַזִּוְכָה לְנִצָּחַת הַמִּלְחָמָה!

תתקלט.

יום ב', י' באיר: ספר רבנו ז"ל בביתו, שהיה בית ר' נחמן נחמן (כנ"ל בסימן תתקלו), שהיום בבקר בשעת התפלה אצל "השיבה שופטינו" נכנס וּבֵא בְדַעְתִּי ר' נחמן נחמן, הינו שיעשה בשבילו לתקנו.

תתקמ.

יום ו', ערב־שבת־קדש פֶּרֶשֶׁת בְּחֻקֵּי, כ"א באיר: ועדין היה רבנו ז"ל מתאכסן בבית ר' נחמן נחמן. היה מספר ומשיח עם ר' נחמן מענין יראת־ה' ושאל אותו, אם הוא בוכה לפרקים להשם יתברך כמו תינוק הבוכה לפני אביו, שנתרחקנו כל־כך מאבינו שבשמים. ענה ואמר: "כשאני עושה תשובה, היא טובה גדולה יותר מעניני תשובה שלכם, כי אני עושה תשובה בפשיטות, שאני מתחרט מאד ומתבייש מאד. ואני מקבל עלי, שלא לעשות עוד בשום אופן". ואמר: "שעשיתי תשובה על־זה הדבור שיצא מפי על העגלה, כשנסעתי עמך" (עין לעיל סימן תתקכח) [הינו הדבר צחות: להיכן שנינו מכרחים לירד למקום מגנה כזה וכו', עין שם]. ואמר, שזה מעשה בעל דבר, כדי שיהיה קשה וכבד ביותר לשוב; (הינו כי אין צריכים לדבר מאחר כלל. ושאל אותו ר' נחמן: "הלא אמרתם לי, שעל־ידי שפגע בנו ר' מאיר, אמרתם זאת!" והשיב רבנו ז"ל, כי היו צריכים להמתין לבלי לאמרו אז, ואם היה ממתין, לא היה אומרו כלל).

אחר־כך ענה ואמר בזו הלשון: "הנה אנהנו עתה אצל הקצה והסוף של ישראל במקום שגבול ישראל פלה, כי לכל דבר יש גבול וסוף (פרוש ועל־כך גם לנו ישראל, עם קדוש, יש איזה סוף גם כן; הינו שיש מקום, ששם מסים קדשת ישראל, שמשם והלאה אין מתפשט קדשת ישראל, ובזה המקום (הינו בבית נחמן נחמן, כי היה אפיקורס, היו רחוקים מאד מהשם יתברך — ועל־כך אמר, שאנו עתה במקום, ששם מסתיימת קדשת ישראל), ועל־כך צריכין

שְׁמִירָה גְדוּלָה, שְׁלֵא נִפְשַׁל חֶסֶם וְשְׁלוֹם". אַחֲר־כֵּן אָמַר לִי: "אֲבָל אַף-עַל-פִּי-כֵן בְּוֵדָאֵי לֹא יוּכְלוּ לְהִזִּיזוּ אוֹתָנוּ חֶסֶם וְשְׁלוֹם מִקִּדְשֵׁתָנוּ, כִּי אָנוּ תְּקִיפִין בְּדַעְתָּנוּ, וּבְדַעָה בְּוֵדָאֵי לֹא יוּכְלוּ לְזוּזוּ אוֹתָנוּ לְבַלְבַּל דַּעְתָּנוּ בְּדַעוֹת שְׁטוֹת שְׁלָהֶם. כִּי בְּוֵדָאֵי לֹא יִבְלְבְּלוּ כָּלֵל אֶת דַּעְתָּנוּ, כִּי מִצַּד הַנְּשֻׁמָּה, הֵינּוּ מִצַּד הַדַּעַת, בְּוֵדָאֵי אָנוּ תְּקִיפִים, וְלֹא יִזְיָקוּ כָּלֵל חֶסֶם וְשְׁלוֹם. רַק בְּעִנְיַי חִיצוֹנִיּוֹת, הֵינּוּ בְּעִנְיַי מְאֲכָלִים, בְּזָה אָנוּ צְרִיכִין שְׁמִירָה, שְׁלֵא נִפְשַׁל חֶסֶם וְשְׁלוֹם, וְעַל-זֶה צְרִיכִין, שֶׁהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יִשְׁמַר אוֹתָנוּ, וְצְרִיכִין לְבַקֵּשׁ מִהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עַל-זֶה, שִׁישְׁמַר אוֹתָנוּ מִזֶּה". עָנָה וְאָמַר: "בְּוֵדָאֵי כָּל מָה שֶׁנַּעֲשֶׂה בְּעוֹלָם אֶפְלוּ מָה שֶׁנַּעֲשֶׂה בֵּין הָאֲמוֹת וְכָל הַנְּהַגַת מַהֲלָכֶם וּמַלְבוּשֵׁיהֶם — הַכֹּל כְּאֲשֶׁר לְכָל, בְּוֵדָאֵי אֵין שׁוּם דְּבַר נַעֲשֶׂה בְּעוֹלָם לְבַטְלָה חֶסֶם וְשְׁלוֹם (רַק כָּל דְּבַר יֵשׁ לוֹ אֵיזָה שְׂרָשׁ). וְאֶפְלוּ מִי שְׁאִינוּ יוֹדַע מָה נַעֲשֶׂה בְּעוֹלָם, אַף-עַל-פִּי-כֵן כְּשִׁזְכָּה לַעֲשׂוֹת רְצוֹן הַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ, בְּוֵדָאֵי הוּא טוֹב מְאֹד, אֲשֶׁרִי לוֹ! וְצְרִיכִין לְבַקֵּשׁ מִהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, שִׁיזְכָּה לְכוֹן רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ לַעֲשׂוֹת רַק מָה שֶׁהוּא יִתְבָּרַךְ חַפֵּץ. אֲבָל כְּשִׁזְכָּין, שֶׁמִּתְנוּצְצַת לוֹ הָאָרֶה, וְזוֹכָה לְדַעַת מָה הוּא עוֹשֶׂה — אָזִי טוֹב לוֹ בְּיִתְרָה, שֶׁנִּפְתָּחוּ לוֹ כָּל הַשָּׁמַיִם וְכָל הַחֲכָמוֹת, וְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ מְרָאָה לוֹ מָה הוּא עוֹשֶׂה בְּבַחֲיַת (יְחֻזְקָאֵל א, א) נִפְתָּחוּ הַשָּׁמַיִם וְאָרְאָה מְרָאוֹת אֱלֹקִים, שֶׁנִּפְתָּחוּ לוֹ כָּל הַשָּׁמַיִם וְכָל הַחֲכָמוֹת וְהַשְּׂכָלִיִּים, וְזוֹכָה לְרָאוֹת מְרָאוֹת אֱלֹקִים; הֵינּוּ שְׁאֵלְקִים מְרָאָה לוֹ מָה שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּעוֹלָם. כִּי עַל-יְדֵי הַחֲכָמָה בְּעִצְמָה, שֶׁנִּפְתַּח לוֹ, עַל-יְדֵי-זֶה נִפְתָּחוּ הַשָּׁמַיִם, כִּי כָּלֵם בְּחֲכָמָה עֲשִׂיתִי. וְאִזּוֹ כְּשִׁזְכָּה לְרָאוֹת מָה שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּעוֹלָם, אָזִי בְּוֵדָאֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שׁוֹמְרוֹ מְלַהֲפֵשֶׁל חֶסֶם וְשְׁלוֹם. וְזֶה בְּחִינַת (דְּנִיאֵל יב, ג) 'וְהַמְשַׁכְּלִים יִזְהָרוּ בְּזִהְרֵי כוֹי, וְאִזּוֹ הוּא יוֹדַע מָה הוּא עוֹשֶׂה, וְאִזּוֹ הוּא נִשְׁמַר מִמְּכַשׁוֹל חֶסֶם וְשְׁלוֹם כְּנִל. וְזֶה בְּחִינַת הָאוֹתִיּוֹת שֶׁל רְאִשֵׁי-תְבוּת: 'וְהַמְשַׁכְּלִים יִזְהָרוּ בְּזִהְרֵי הַיְרִקִיעַ' — שֶׁהֵם רְאִשֵׁי-תְבוּת יוה"ף, שֶׁזֶּה בְּחִינַת הַשֵּׁם הַקְּדוֹשׁ הַמְּסֻגָּל לְשְׁמִירָה. כִּי עַל-יְדֵי בְּחִינַת 'וְהַמְשַׁכְּלִים יִזְהָרוּ', עַל-יְדֵי-זֶה הוּא נִשְׁמַר מִמְּכַשׁוֹל כְּנִל, שֶׁזֶּה בְּחִינַת שֵׁם הַנִּל, שֶׁהוּא שְׁמִירָה לְהוֹלְכֵי רְגֵל מְגוֹלָן וְרוֹצֵחַ כְּמוֹבָא אֶצֶל תְּפִלַת הַדְּרֹךְ, וְהוּא יוֹצֵא

מהפסוק (תהלים צא, יא) 'כ"י מלאכי"ו יצו"ה ל"ף' — שסופי-תבותיו יוה"ף פמובא שם".

תתקמא.

יום ב', כ"ד באיר: דבר רבנו ו"ל עם ר' נתן ואמר, שבעתים הללו הוא חפץ מאד לסלק ולהשליך מאתו העולם, הינו שהוא רוצה לבחור מקום לישוב לבדו בעצמו, ולא יהיה עליו על העולם. ואמר, פי הוא חושב, שאם לא היה מתחיל בתחלה בענין הנהגת המפרסם, אפשר היה מגיע למה שהיה מגיע. ואמרתי לו: "הלא משה רבנו, עליו השלום, היה עוסק גם כן בזה בהנהגת העולם לקרב בני-אדם לה'!" השיב: "הלא גם משה רבנו, עליו השלום, שגה בזה, כי גם משה נענש, על שקרב את הערב-רב". ואמר, פי עקר העבודה, שיש בכל דבר, מה שמניחין לאדם על הבחירה שלו; הינו שנשארו הדבר על דעתו, ואין בו מצוה; הינו שאין מצוין אותו על אותו הדבר שום מצוה ואין אומרים לו כלל לעשות כן, רק שנשארו הדבר על דעתו, שיעשה כפי מה שיבחר לו. וזה בחינת 'הוסיף יום אחד מדעתו' הנאמר במשה, שזאת הבחינה היא נמצאת בכל עבודה ועבודה. פי בכל עבודה מעבודת השם יש דבר, שמניחין ומשאירין לאדם בלי מצוה ואזהרה ואין מצוין עליו, שיעשה כן, רק הדבר תלוי בדעתו ובבחינתו, כמו משה רבנו, עליו השלום, שהוסיף יום אחד מדעתו בלי מצוה. ואז גלה את המאמר [בלקוטי-מוהר"ן חלק א', סימן קצא]. ובזאת הבחינה היא עקר העבודה והבחירה, פי נשארו מספק תמיד, איך הוא רצון השם יתברך, מאחר שלא צוה עליו איך לעשות. ואמר, פי כנגד רצון השם יתברך אינה נמצאת אצלו שום כבודות וגייעה בשום עבודה ובשום ענין שבעולם, ואפלו כל היסורין שבעולם, רחמנא לצלן, כפי מה שהוא יודע מיסורין, שהוא אינו רוצה להוציאם בדבור, רחמנא לצלן. ואף-על-פי-כן כל היסורין וכל הדברים שבעולם היה מקבל בנקל, אם היה יודע, שזה רצון הבורא יתברך בודאי, פי מאחר שהוא רצון הבורא יתברך, הוא מרצה על הכל, ואין שום דבר ולא שום יסורין כבד עליו כלל וכלל

לא. אבל עקר הגייעה והיסורין שלו היא בבחינת הנ"ל, בבחינת "הוסיף משה יום אחד מדעתו"; הינו הדבר שנשאָר על דעתו לבחור לו לעשות כרצונו ואין בו שום מצנה פנ"ל — בזה היא עקר הגייעה והכבודות, כי אינו יודע איך לעשות. ולפעמים רואה, שיש לו כמה יסורים, ואחר-כך אינו יודע אם זהו רצון הבורא יתברך. גם מה ששבר את הלוחות, היא גם-כן בבחינה הנ"ל, כי זה עשה גם-כן מדעתו וכיוצא בזה, ועוד דבר בענינים הנ"ל.

והמוכן מדבריו הנה, שיש לו יסורים גדולים ורודפין אותו מאד (הינו ברוחניות), ואינו יודע לשית עצות בנפשו איך להתנהג: אם להשליך הנהגת העולם לגמרי, מאחר שרואה, שאין בו תועלת כל-כך, כמו שהוא רוצה. ואמר: "הלא כבר דברנו מזה, שמה שצריכין לבלות זמן וגייעה לעזר לצדיק גופני בעבודת ה', הינו שהוא עדין מלבש בתוך הגוף בזה העולם, כשרוצים לעזר לו להעלותו ולהרימו למדרגתו הוא קשה יותר מלעזר ולהעלות אלף אלפים רשעים ברוחניות, דהינו לתקן נשמתם, פי בעל בחירה קשה מאד לפעל אצלו לנתקו מבחירתו להנטותו לדרך האמת, כי אפלו הגדול שברשעים, מאחר שהוא כבר נסתלק לעולמו, יכולים לעשות עמו מה שרוצים, וכל מה שיצוה עליו, יעשה, אפלו אם הוא רשע גדול מאד — ולהפך: אפלו הצדיק הגדול, שהוא עדין בתוך הגוף, יש לו בחירה קשה מאד לפעל עמו להנטותו אל האמת מאיזה דרך וענין, שצריכין להשיבו מזה. (והכלל כפי מה שנשמע מדבריו הוא, שהוא עוסק לתקן נשמות, שנפלו מימים קדמונים לאלפים ולרבבות, וכמבאר מזה בלקוטי-מוהר"ן חלק א', סימן סה, עין שם — וזה עקר עבודתו. על-כן עולה בדעתו להשליך לגמרי הנהגת העולם. אבל אף-על-פי-כן הוא מספק, כי בודאי אם יעזר למי שהוא בעל בחירה להשיבו לה', הוא בודאי דבר גדול מאד, אשר אין לשער). אחר-כך דבר עמי מענין מקום ישיבתו ואמר, שאומן טוב לפניו מאד, אם ירצה לישב באיזה מקום יותר טוב לפניו פה. ואמר, שגם לענין הסתלקותו, כשימלאו ימיו ושנותיו לארץ ימים

וְשָׁנִים, טוֹב גַּם-כֵּן פֹּה, כִּי בְּאוֹמֵן הָיָה קְדוּשַׁת-הַשֵּׁם גְּדוֹל מְאֹד, כִּי נִהְרְגוּ שָׁם רַבִּים מִיִּשְׂרָאֵל לְאַלְפִים וְלִרְבֻּבוֹת (עֵינַי לְעֵיל אוֹת שִׁפְג), אֲשֶׁר מְכַל זֶה נִתְקַדֵּשׁ שְׁמוֹ כִּידוּעַ, גַּם רַבִּים מִתּוֹ מִמָּשׁ עַל קְדוּשַׁת הַשֵּׁם, כִּי הַגּוֹיִים רָצוּ, שְׂיָמִירוּ דָתָם, וְהֵם מִתּוֹ עַל קְדוּשַׁת הַשֵּׁם, וְגַם הַנְּפֹשׁוֹת מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנִּהְרְגוּ שָׁם, הֵיא גַם-כֵּן קְדֻשַׁת-הַשֵּׁם כִּידוּעַ, וְכַמָּה מִיתוֹת מְשֻׁנוֹת שֶׁהָיוּ אֹז, וְכַמָּה גְּמוּלֵי מַחְלָב וְיוֹנְקֵי שְׂדִים שֶׁנִּהְרְגוּ לְאַלְפִים וְלִרְבֻּבוֹת, אֲשֶׁר כָּל-זֶה הֵיא קְדֻשַׁת-הַשֵּׁם, וְהֵם (הֵינּוּ אֵלוֹ הַרְשָׁעִים הַמְּפָרְסְמִים הַנְּמַצָּאִים פֹּה הַרְבֵּה) הֵם מִן הַסּוֹסְפִיתָא, עַל-כֵּן הֵם אֲפִיקוֹרְסִים כְּאַלְהָה, וְאַף-עַל-פִּי-כֵן גַּם בִּינֵיהֶם בְּיָדָאֵי יֵשׁ אֵיזָה טוֹב וְכוּ' (הֵינּוּ כִּי גַם בְּתוֹךְ הַסּוֹסְפִיתָא יֵשׁ גַּם-כֵּן אֵלוֹ נִיצוּצוֹת יְקָרִים, שְׁעֵדִין לֹא נִדְכְּכוּ כִידוּעַ).

ואחר-כך ספר לי חלום מענין התתנה, שחלם לו באותו הלילה וראה בחלום, שהיתה התנה, והלך גם-כן אל התתנה והיה יודע שם התתן והסתכל וראה שם אדם מעולם הבא, הינו אדם מת. ויתפלא מאוד ואמר בדעתו: הלא אם יראו אותו ה'עולם', יהיה רעש גדול מאוד. והיה יודע שם זה המת גם-כן. ואמר, שהשמות אלו של התתן ושל המת אינם שמות העצם רק הם שמות ממש, שמרמזים למה שמרמזים כמו כל שמות הקדושים. אחר-כך ראו גם העולם את המת הנ"ל, ודברתי עמהם: "הלא זהו מת!" ואמרו: "אף-על-פי-כן", ולא היה אצלם שום חדוש כלל. אחר-כך הוטב בעיני לילך שם לאיזה בית-הכנסת באשר שמשם יהיה טוב יותר להסתכל על התתנה. וספבתי שם (כזה), והיה מורה באצבע איך היה מסבב, ובאתי אל הבית-הכנסת, והיו מזמרים שם (הינו במקום החפה) להתתן בזה הלשון: "איין בחור איז דער, איין חתן איז דער"^ט. וגם ידעתי את הנגון, והיה נגון יפה, נגון של שמחה. והייתי מסתכל שם מהבית-הכנסת הנ"ל, אחר-כך גם שם לא הוטב בעיני והלכתי לביתי ובאתי לביתי ומצאתי, שהחתן הוא שוכב על הארץ, ונערת

(ט) בחור אחד הוא זה, חתן אחד הוא זה.

אותו: "הלא מזמרים לך כַּל־כָּף וכו' פנ"ל — ואתה שוכב כאן!" (והדברים סתומים מאד. ואחר־יכן אמר רבנו ו"ל בַּעֲצָמוֹ, שהוא פלא, ששם היו מזמרים לו כַּל־כָּף, וכאן הוא שוכב, והדבר סתום ונעלם מאד). ואמר, שבחלום נראה לו, שהמקום ששם בית־הכנסת, יש לו שם אחר, והמקום שהלך שם לביתו, יש לו שם אחר. (אמר שידע ושכח. ואני מספק אם על הנגון אמר, שידע ושכח, ואם על אלו השמות של המקומות אמר, שידע ושכח, אבל שמות הנ"ל של החתן ושל המת אמר, שהוא יודע אותם עדין). ואמר, שיש עוד בזה דברים, שראה בחלום הנ"ל.

ואחר־כך אמר לו ר' נתן: "אבל הלא אם עוזרים לבעל בחירה, כמה מעלות טובות וכו' פועלין בזה". השיב: "בנדאי זה אין צריכין לומר". (והפליג בתנועותיו הקדושות, שבנדאי בן הוא, שפעלה זאת בנדאי יקרה מאד בלי שעור, כשזוכין לפעל עם הבעל־בחירה לנתקו ממקומו). אף אמר: "זה שכחת מה שמבלין הזמן". וכונתו הקדושה היתה, שבנדאי אם יפעלו עם הבעל בחירה, בנדאי יקר בלי שעור, אבל צריכין לבלות זמן הרבה על־זה לעסק עמו, והדבר תלוי בספק, אם יפעלו עמו, כי לבעל בחירה קשה מאד לעזר וכו', ובזה הזמן היו יכולים להעלות אלפים ורבות נשמות המתים וכנ"ל, שנגקל לעזר לאלפים וכו' — על־כן הוא מספק בזה הרבה, ועקר בחירתו בזה, שאינו יכול לתת עצות בנפשו, שזהו בחינת "הוסיף משה יום אחד מדעתו" וכנ"ל. וכמדומה שדבר אז, שעולה על דעתו להרחיק נדוד מאתנו חס ושלום, אבל צר לו, שמתגעגע מאד אחר הראש־השנה, כי אצלו העקר ראש־השנה, ומחכה ומצפה אל זה כל השנה, ובפרט עכשו וכו'.

תתקמב.

ובין כך היו האפיקורסים פרוכים מאד מאד אחר רבנו ו"ל, והיתה פליאה בעיני אנשי־שלומנו קצת. אז אמר רבנו ו"ל: "תדעו,

כְּשֶׁאָלוּ הַרְשָׁעִים הַגְּדוֹלִים נִכְנָסִים לְהַצְּדִיק הָאֵמֶת, הַהִכָּנְעָה בְּעֵלְמָא שְׁהֵם מְכַנְיַעִין עֲצָמָן קִצָּת לְפָנָיו לִילָף אֵלָיו וּלְכַבְּדוֹ, מִזֶּה בְּעֲצָמוֹ נַעֲשֶׂה תִקּוּן גְּדוֹל מְאֹד בְּמָקוֹם שֶׁנַּעֲשֶׂה, כִּי לְפִי גְדוֹל רִשְׁעָתָם הַגְּדוֹלָה מְאֹד, כְּשֶׁהֵם מְכַנְיַעִין עֲצָמָם בְּהִכָּנְעָה בְּעֵלְמָא לְפָנָי הַצְּדִיק הָאֵמֶת — מִזֶּה נַעֲשֶׂה תִקּוּן גְּדוֹל מְאֹד, כִּי יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים בְּכָל יוֹם כַּמָּה פְּעָמִים (שְׁמוֹת יח, יא): 'כִּי גְדוֹל ה' מְכֹל אֱלֹהִים', וְלֹא נַעֲשֶׂה רַעַשׁ גְּדוֹל כָּל־כָּף. וּכְשָׁבָא יִתְרוֹ וְאָמַר (שם): 'עֲתָה יִדְעָתִי, כִּי גְדוֹל ה' — כְּדִין אֲתִיקֵר וְאֶסְתַּלַּק שְׁמָא דְקַדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא עֵילָא וְתַתָּא' (זוהר הקדוש יתרו טו), כִּי דִיקָא כְּשָׁבָא מְרַחַק כְּזֶה מֵעַמְקֵי הַקְּלָפוֹת וּמְכַנְיַע עֲצָמוֹ תַּחַת הַקְּדוּשָׁה, מִזֶּה נִתְעַלָּה וְנִתְגַּדַּל שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ, וְהִבֵּן.

וְאָמַר אָז לְאֶחָד מֵאֲנָשֵׁי־שְׁלוֹמְנוֹ: "אֵין אַתָּה יוֹדֵעַ, שְׁכַּשְׁאֶחָד מֵהֵם מִטָּה עֲצָמוֹ אֶל הַקְּדוּשָׁה — אָזִי מִטִּין עֲצָמָן כָּל הַרְקִיעִין (דו) וּוְיִיסֵט דְעֵן נִיט אִז אֵיִינְעֵר פּוֹן זֵי טוֹט זֵיךְ אַ בֵּיִיג בֵּיִיגֵן זֵיךְ דִּי הַיִּמְלָעֵן)".

תתקמג.

וְהָיוּ הָאֶפִיקוֹרְסִים כְּרוּכִים כָּל־כָּף אֶל רַבְּנוּ ז"ל, עַד שֶׁהִיָּתָה דְרָפָם לְכֹנֵס בְּכָל יוֹם אֶל רַבְּנוּ ז"ל. וְרַבְּנוּ ז"ל הָיָה מִתְּנַהֵג עִמָּהֶם בְּחֻכְמָה נוֹרָאָה וְנִפְלְאָה, כִּי הוֹרִיד וְהִתְלַבֵּשׁ עֲצָמוֹ אֲלֵיהֶם בְּכַמָּה מִיָּנִי יְרִידוֹת וּלְבוּשִׁים. כִּי הֵם הָיוּ אֶפִיקוֹרְסִים כְּאֵלוֹ, רַחֲמָנָא לְצַלָן, שֶׁעָשׂוּ בִינֵיהֶם קָשָׁר עִם שְׁבוּעָה מִכְּבָר מְכַמָּה שָׁנִים, שְׁלֹא יִזְכִּירוּ שֵׁם ה'; הֵינּוּ שְׁלֹא יָבוֹא לָהֶם שׁוּם סָפֵק בְּמַחְשָׁבָה, אִם יֵשׁ ה' חֵס וְשְׁלוֹם וְכוּ', כִּי דָרָךְ הַמְּחַקְרִים וְחוֹשְׁבֵי הַמַּחְשָׁבוֹת, שֶׁפַּעַם אַחַת הֵם גּוֹמְרִים בְּמַחְשָׁבָתָם, שֶׁכֵּן הָאֵמֶת, וְאַחַר־כֵּן בָּאָה לָהֶם מַחְשָׁבָה, שְׁסוּתְרַת כָּל הַרְאִשׁוֹנוֹת, שֶׁהָאֵמֶת הוּא דוֹקָא לְהַפּוּךְ. וְהֵם חֲקְרוּ כָּל הַשָּׁנִים וְכוּ', רַחֲמָנָא לְצַלָן, עַל־כֵּן גָּמְרוּ בְּשְׁבוּעָה כַּנ"ל, שְׁלֹא יִנְיָחוּ לְכֹנֵס בְּמַתָּם

(1) אִז הַתְּכַבֵּד וְהִתְעַלָּה שְׁמוֹ שֶׁל הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לְמַעַלָּה וּלְמַטָּה.

שום מחשבה אחרת, וגם בדבור לא ידברו, פי אומרים, שדבר הרגיל בלשון האדם הוא הכרח המציאות — על-כן הסכימו, שלא ידברו מה' וכו'. כל-כך נטעו ונבוכו בטעויות ונבוכות, רחמנא לצלן. אף בכל פעם כשנכנסו אצל רבנו ז"ל והיו אצלו כמה שעות, היו נתהפכים כל-כך, עד שבא להם ממילא בכל פעם בפיהם שם ה', והיה הדבר להם בעצמם לפלא גדול, כי הלא כבר הסכימו ביניהם זה כמה שנים, שמתנהגים כן. ובעת פשרק נכנסים אצל רבנו ז"ל, שם שמים מתחיל להיות שגור בפיהם. והיה הירש בער מספר בחוץ: "איזה פלא אני נזהר זה כמה שנים וכו' פנ"ל, ותכף ומיד כשאני בא ונכנס אצל רבנו ז"ל, רייסט מען מיד ביי די פאליס: 'הירש בער עס איז דא א גאט אויף דער וועלט'".

תתקמד.

ורבנו ז"ל היה נזהר מאד מאד לא לומר לפניהם תורה, רק הלביש בשיחתו, ששח עמהם דברים של מה בכך אורו יתברך, עד שהיה נראה, שרבנו ז"ל מדבר עמהם דברים בטלים וספורי העולם וכו', ובאמת הלביש בזה השגתו — ועל-ידי-זה סוף כל סוף נתעוררו בתשובה אמיתית. ובאותה העת כתב רבנו ז"ל בעצמו בכתיבת ידו הקדושה את התורה [בלקוטי-מוהר"ן חלק ב', סימן צא], אשר מבאר כל הענין הנפלא הזה, איך שהצדיק מתלבש עצמו בכמה מיני לבושים, עד שמדבר עם הרשעים וכו', וכן מדבר שם מהסתלקות הצדיק וכו', עין שם. ור' נתן מצא אחר-כך את הכתב-יד והדפיסו בסוף הלקוטי-מוהר"ן, עין שם.

תתקמה.

ורבנו ז"ל אמר לר' נפתלי, שהוא ידבר רק עם ד"ר לאנדא, ועם הירש בער כלל וכלל לא. ולר' נתן אמר, שהוא ידבר רק עם

הִירֵשׁ בְּעַר. וּפְעַם אַחַת אָמַר רַבְּנּוּ ז"ל לַר' נִתֵּן וְלַר' נִפְתָּלִי, שְׂיִסְפְּרוּ לְשִׁנְיָהֶם מַעֲשֵׂה מֵהַבְּעַל-שֵׁם טוֹב הַקְּדוֹשׁ זי"ע. וְנִתְפָּלֵא ר' נִתֵּן מְאֹד, כִּי הֵלֵא הַזְּהִיר אוֹתָם, שְׁלֵא לֹאמַר לְפָנֵיהֶם תּוֹרָה. עֲנָה וְאָמַר רַבְּנּוּ ז"ל בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "דְּעַרְצִיילֵט דְּעַרְצִיילֵט, עֵס זָאל זַיִן" (תהלים צו, ג): 'סִפְרוּ בַּגּוֹיִם כְּבוֹדוֹ'."

תתקמו.

ובתחלת ביאת רבנו ז"ל לעיר אומן חשבו את רבנו ז"ל לחכם גדול אבל לא כרפם נפתלי הירץ וויזעל, שם רשעים ירקב. אף אחר-כך פשפכר היו רגילים בביתו של רבנו ז"ל, חשבוהו, שהוא חכם פמוהו. ואחר-כך פשהסתוכבו עוד יותר אצל רבנו ז"ל, אז נוכחו לדעת, כי רבנו ז"ל הוא חכם יותר ממנו. והיתה להם קשיה מרבם הנ"ל, ולא ידעו תרוץ. והלכו אודות זה לרבנו ז"ל לשאל ממנו. ותכף ומיד פשנכנסו לביתו, הקשה רבנו ז"ל מעצמו זאת הקשיא, שהיתה קשה להם, וענה להם תרוץ נכון, ונתפלאו מאד ונפלו על הארץ ונשקו את רגלי רבנו ז"ל מרב התפעלות, שהיתה להם, כי יצאו מפליהם לגמרי. וענו ואמרו בזו הלשון: "מילא זאת אנחנו יודעים כבר, שאתם יותר חכם מוויזעל, שהוא לא ידע תרוץ, ואתם יודעים תרוץ — אבל, רבי, מאפוא ידעתם המחשבה שלנו?" ענה ואמר להם רבנו ז"ל: "תדעו, שזה רק מחמת חכמה, כי מי שיש לו מח נקי וזך, יכול להפיר המחשבה על-ידי השערות, ונתקבל אצלם. אבל אחר-כך פשיצאו מרבנו ז"ל, דברו ביניהם ואמר: "אותנו, חכמים פמונו, יכול להתעות כל-כך! הלא דבר פזה אי-אפשר לידע בשכל אנושי בשום אפן שבעולם, בודאי הוא איש אלקי נורא מאד מאד!"

תתקמוז.

וּפְעַם אַחַת יָצָא רַבֵּנוּ ז"ל לַחוּץ לְטִיִּל קָצַת כְּדָרְכוֹ, וּפָגְעוּ בּוֹ בְּדַרְךְ הַלּוֹכוֹ, וְהָיָה לְהִירֵשׁ בְּעַר תַּחַת זְרוּעוֹ סֵפֶר בְּשִׁפָּה יְנוּיִת (גִּרְעָכִישׁ בּוּרָה). וְשָׂאֵל אוֹתוֹ רַבֵּנוּ ז"ל: "מָה זֹאת?" וְעָנָה הִירֵשׁ בְּעַר כְּלֹאֲחֵר יָד: "זֶה אֵינוֹ בְּשִׁבִּילְכֶם". וְכֵן הָיָה כַּמָּה פְּעָמִים, שֶׁרַבֵּנוּ ז"ל שָׂאֵל אוֹתוֹ מַה זֶה, וְהוּא הִשִּׁיב כַּנִּל: "זֶה אֵינוֹ בְּשִׁבִּילְכֶם". וְלָקַח רַבֵּנוּ ז"ל בְּיָדוֹ הַקְּדוּשָׁה אֶת הַסֵּפֶר וּפְתַח בּוֹ וְאָחַז מִסֵּפֶר שֶׁל אֱלוֹ דַּפִּים מִהַסֵּפֶר וְאָמַר לָהֶם בְּעַל־פִּיהֶם מַה שֶׁכְּתוּב שָׁם גַּם הַדָּף וְהַשּׁוּרָה — וְנִתְפְּלְאוֹ מְאֹד.

תתקמח.

הַכֹּלֵל, שֶׁהֵם נִתְקַשְּׁרוּ אֵלָיו מְאֹד, וְנִכְנָסָה אֶהְבְּתוֹ בְּלִבָּם מְאֹד מִחֲמַת גְּדֹל חֻכְמָתוֹ, וְהָיוּ רְגִילִים לְהַכְנִס אֶצְלוֹ, וְהָיָה נֹחֵשֵׁב מְאֹד בְּעֵינֵיהֶם. וּפְעַם אַחַת דִּבְּרוּ עִמּוֹ מִמְּשִׁיחַ, עָנּוּ וְאָמְרוּ: "אֲנַחְנוּ רוֹצִים אֲתָכֶם לְמַשִּׁיחַ!" וְאָמְרוּ לְרַבֵּנוּ ז"ל, "שָׂאֵם הָיָה הַקִּיסָר הַזֶּה בְּחַיִּים, הָיָה לוֹקַח הַפֶּתֶר מִלְּכוּת מְרֹאשׁוֹ וּמִכְתִּיר אֶתְכֶם מִחֲמַת חֻכְמַתְכֶם הַנּוֹרָאָה, אָבָל מַה נַּעֲשֶׂה, שֶׁהַמֶּלֶךְ הַנּוֹכְחִי הוּא טַפֵּשׁ".

תתקמט.

אֶף־עַל־פִּי־כֵן הֵיְתָה לְר' נִתָּן וְלְר' נִפְתְּלִי וְלְכָל אֲנָשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ חִלְשׁוֹת הַדַּעַת: מַה וְלָמָּה יֵשׁ לְרַבֵּנוּ ז"ל שְׂיָכוּת עִם אֶפִּיקוֹרְסִים גְּמוּרִים כְּאֵלוֹ, עַד שֶׁפְּעַם אַחַת לֹא הָיָה ר' נִתָּן יָכוֹל לְהִתְאַפֵּק וְשָׂאֵל בְּעֵצְמוֹ אֶת רַבֵּנוּ ז"ל: "רַבִּי, בְּמָה יֵשׁ לְאֱלוֹ הַקִּלִּי עוֹלָם אִיזוֹ שְׂיָכוּת וְהִתְקַרְבוּת אֵלָיו, וּבְמָה הֵם מְחֻזְּקִים בָּכֶם, מֵאַחַר שֶׁבְּאֻמַּת הֵם רְחוּקִים מְאֹד מְאֹד מִקְדַּשְׁתְּכֶם?" וּבְלַע"ז שָׂאֵל בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "רַבִּי, מִיט וְאוּם הָאֵלְטֹן זֵי זִיף אֹן אֵיִיךְ וְכוּ?" וְהִשִּׁיב לוֹ רַבֵּנוּ ז"ל: "אֹן

מִיט וְאוֹס הַאֲלֹט אִיר זִיף מִיט מִיר, אִיר זְעַנְט נָאר אַזוי וויא פֿעדערִין
אויף אַ קאַפֿטִין, מֶען טוט אַ בְּלֹאז צו, פֿליען זיי זיף"מ.

תתקנ.

וּפַעַם אַחַת נִכְנְסוּ הִירֶשׁ בְּעַר וְגִיסוֹ ד"ר לֵאנְדָא אַצֵּל רַבְּנוּ ז"ל
וּדְבָרוּ עִמּוֹ כְּדַרְכֵּם. וּבַתּוֹף כֶּף הוֹצִיאוּ מִשְׁחַק שְׂאָף, וְהִתְחַלּוּ לְשַׁחֵק
עִם רַבְּנוּ ז"ל. וְהִדְרָף, שְׂבַעַת הַמִּשְׁחַק שׁוֹכְחִים אֶת חֲרֻדַת הַכְּבוֹד
(אוֹן מ'ווערט היימיש^ט), וְלֹא הִיָּתָה לָהֶם כָּל-כֶּף חֲרֻדַת הַכְּבוֹד מִרַבְּנוּ
ז"ל. וּבַתּוֹף כֶּף נִכְנְסוּ ר' גִּתָּן וּר' נִפְתָּלִי אֶל בֵּית רַבְּנוּ ז"ל בְּאִימָה
וּבִירָאָה כְּרֹאֵי. וּכְשָׂרָאוּ זֹאת, אִיף שְׂרַבְּנוּ ז"ל מִשְׁחַק עִמָּהֶם בְּמִשְׁחַק
הַשְּׂאָף, הִיָּתָה לָהֶם חֲלִישׁוֹת הַדַּעַת גְּדוּלָּה. עָנָה וְאָמַר לָהֶם רַבְּנוּ ז"ל:
"אַתֶּם אֵינְכֶם מֵהַחִיל שְׁלִי, אִיר זְעַנְט נִישְׁט פּוֹן מֵינְע זְעֻלְנֶער!"
וּסְפָר לָהֶם מַעֲשֵׂה, שְׂמֵלֶךְ אַחַד לְקַח פַּעַם אַחַת אֶת יְדִידוֹ לְחֻדַר מִיְחַד
וּשְׁחַק עִמּוֹ בְּמִשְׁחַק הַשְּׂאָף, וְהִדְרָף הוּא, אֲשֶׁר בְּאִמְצַע הַמִּשְׁחַק
שׁוֹכְחִים מִחֲרֻדַת הַכְּבוֹד וְכוּ', וְשִׁכַח הַמֵּלֶךְ שֶׁהוּא מֵלֶךְ, וְכֵן הִיָּדִיד
שִׁכַח, שֶׁהוּא מִשְׁחַק עִם הַמֵּלֶךְ כְּמוֹ שְׁנֵי אַנְשִׁים פְּשוּטִים, פַּעַם נִצַּח
הַמֵּלֶךְ, וּפַעַם נִצַּח הִיָּדִיד וְכוּ', וְשִׁכַח מְעַט הִירָאָה וְהִדְרָף-אַרְצֵי.
וּבִאוּתָּה הָעַת הָיוּ נִצְרָכִים לְהַמֵּלֶךְ אֵלּוּ שְׂרֵי מְלוּכָה וְנִכְנְסוּ אֵלָיו
בְּאִימָה וּבִירָאָה וּבְדַרְךָ-אַרְצֵי גְּדוּל כְּנֵהוּג. וְהִתְחַל הִיָּדִיד לְהִסְתַּפֵּל
וּלְהִתְבּוֹנֵן בְּעַצְמוֹ: הֲלֹא הוּא מִשְׁחַק עִם הַמֵּלֶךְ! וְלֹא שְׁחַק טוֹב,
מִפִּיּוֹן שְׁלֹא יִנְצַח אֶת הַמֵּלֶךְ. וַיֹּאמֶר לוֹ הַמֵּלֶךְ: "מָה זֶה, שְׂאִתָּה
מִתְחִיל לְשַׁחֵק בְּדַרְךָ אַחֲרַת לֹא כְּמוֹ מִקְדָּם?" וְהָשִׁיב לוֹ: "נִזְכַּרְתִּי,
שְׂאִנִּי מִשְׁחַק עִם הַמֵּלֶךְ!" וְהָשִׁיב לוֹ הַמֵּלֶךְ: "זֶה אֵינּוּ עֲגִין שְׂלֶךְ,
עִמָּם אֲנִי מְנַהִיג מְדִינּוֹת, וְאַתָּה אֲנִי מִשְׁחַק בְּשְׂאָף". וּבְזוֹ הַלְשׁוֹן
אָמַר: "מִיט זֵי פִיר אִיף לְעַנְדֶּער, אוֹן מִיט דִיר שְׂפִיל אִיף שְׂאָף".

(מ) בְּמָה אַתֶּם מִחְזִיקִים אֶת עַצְמְכֶם בִּי, הֲלֹא אַתֶּם אֲצִלִּי רַק כְּמוֹ נוֹצוֹת שְׂעַל הַקְּפוּטָה,
שְׂכְּשׁוֹנְפוֹחִים עֲלֵיהֶן, מִיָּד פּוֹרְחוֹת וְנִסְתַּלְקוֹת מְעֵלָיו.

(ג) שְׂחַמְט.

(ס) וְנִהְיִים חֲבָרוּתִיִּים (בֵּיתִיִּים).

וכן הִרְאָה רַבֵּנוּ ו"ל בְּיָדוֹ הַקְדוּשָׁה עַל ר' נִתָּן וְעַל ר' נִפְתָּלִי וְאָמַר:
 "עַמּוּס אָנִי מִנְהִיג מְדִינוֹת — וְאַתְּכֶם (וְהִרְאָה עִם יָדוֹ הַקְדוּשָׁה עַל
 הִירֵשׁ בָּעַר וְד"ר לֵאנָדָא) אָנִי מְשַׁחַק בְּשֵׁאף". וְאָז הִתְחִיל ר' נִתָּן
 לְהַבִּין מִרְחוֹק רַחֲמֹנָתוֹ שֶׁל רַבֵּנוּ ו"ל, וְאִיךָ שְׁמוּסֵר אֶת נַפְשׁוֹ אֶפְלוֹ
 עַל הַפְּחוֹת שְׁבַפְחוּתִים וְעַל הֶרְחוֹק הַכִּי גְרוּעַ, רַחֲמָנָא לְצַלָּן.

תתקנא.

סְמוּךְ לְרֵאש־חֹדֶשׁ סִיּוֹן: בָּא אֶל רַבֵּנוּ ו"ל הַמַּגִּיד מְטִירֵהוּוִיָּצָא,
 שֶׁכָּבֵר בָּא עַל חַג הַשְּׁבֻעוֹת לְהִיּוֹת בְּצִוְתָא עִם רַבֵּנוּ ו"ל, וְנִכְנַס אֶצְלוֹ
 רַבֵּנוּ ו"ל וְהִתְאַכְסֵן אֶצְלוֹ. וְאָז הִזָּה הַסְּפוּר, שֶׁבָּא עֲשִׂיר גְדוּל
 בְּקַבְלָנָה אֵלָיו, לְמָה מְשָׁנָה אֶת הָאֲכַנְסִיָּה, כִּי אוּמָן הִיָּתָה מִהַמַּגִּידוֹת
 שְׁלוֹ, וְהִיָּתָה דְרָכוֹ לְהִיּוֹת בְּכָל שָׁנָה בְּעִיר אוּמָן, וְהִזָּה מִתְאַכְסֵן אֶצְלוֹ
 הַגְּבִיר שְׁבַעִיר, אִף עֲכָשׁוֹ שֶׁבָּא לְעִיר אוּמָן, וְרַבֵּנוּ ו"ל כָּבֵר הִזָּה גֵר
 שָׁם — עַל-פֶּן הִתְאַכְסֵן אֶצְלוֹ רַבֵּנוּ ו"ל. וְכִשְׁבָּא הָעֲשִׂיר בְּקַבְלָנָא
 כַּנְ"ל: "לְמָה אַתֶּם מְשָׁנִים אֶת הָאֲכַסְנִיָּא שְׁלָכֶם?" וְהַשִּׁיב לוֹ הַמַּגִּיד:
 "הֲלֹא הִרְבִּי שְׁלִי כָּאֵן!" וְעֲשִׂיר יַעֲנֶה עֲזוּת, עֲנֶה וְאָמַר, אִם כֵּן
 תּוֹכְלוּ כָּבֵר לְשָׁנוֹת אֶת הָאֲכַסְנִיָּא לְעוֹלָם, כְּאוֹמֵר שְׁלֹא יָבוֹא אֶצְלוֹ
 עוֹד. עֲנֶה לוֹ הַמַּגִּיד מְטִירֵהוּוִיָּצָא: "אַתָּה מְדַבֵּר כְּמוֹ חֶסֶר דְּעָה".
 וּמֵאֵז וְהִלָּאָה כָּל יְמֵי חַיָּיו, רַחֲמָנָא לְצַלָּן, נַעֲשֶׂה חֶסֶר דְּעָה, כִּי נִגְעָה
 בּוֹ הַקְּפֻדַת הַמַּגִּיד מְטִירֵהוּוִיָּצָא.

תתקנב.

וְר' נִתָּן הִזָּה כָּל הַזְּמַן אֶצְלוֹ רַבֵּנוּ ו"ל וְלֹא נָסַע לְבֵיתוֹ כְּלָל. וְרַבֵּנוּ
 ו"ל הִזָּה גֵר בְּבֵית ר' נַחֲמָן נִתָּן, אִף הִדִּירָה לֹא הִיָּתָה גְדוּלָה כְּלַכְפָּה,
 עַל-פֶּן הִבִּין ר' נִתָּן, שֶׁרַבֵּנוּ ו"ל חִפֵּץ בְּדִירָה יוֹתֵר גְדוּלָה, וְדַבֵּר מִזֶּה
 עִם רַבֵּנוּ ו"ל. וְהִזָּה מְבַקֵּשׁ, שְׁיִמְצְאוּ לוֹ אִיזוֹ דִּירָה לְדוֹר שָׁם עִם
 בְּנֵי-בֵיתוֹ. וְהִלְכוּ אֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמְנוֹ וְהָיוּ מְחַפְּשִׁים בְּשִׁבְלֵי בְּכָל הָעִיר
 אוּמָן, אִיזוֹ דִּירָה, שְׁתִּהְיֶה טִיבָה לְפָנָיו, וְלֹא נִזְדַּמְּנָה דִּירָה כְּרִצּוֹנוֹ
 כְּרִאוּי לוֹ. וּפְתָאֵם בָּא אִישׁ אֶחָד מִהַקִּיר"ה וְאָמַר, שֶׁהוּא נוֹתֵן לוֹ

בַּחֲנָם דִּירְתוּ, שֶׁהִיא דִּירָה נְאֻה וְטוֹבָה לְפָנָיו מְאֹד, מִחֲמַת שִׁישׁ שָׁם כַּמָּה חֲדָרִים, וְגַם יֵשׁ שָׁם גֵּן לְפָנֵי הַחֲלוֹנוֹת, שֶׁכֵּל זֶה טוֹב לְעֵינַי הַחֹלְאֵת הַקָּשָׁה, שֶׁהִיְתָה לוֹ, שֶׁהִיָּה צְרִיף דִּירָה גְדוֹלָה, שֶׁתְּהִיָּה לָהּ אֹוִיר הַרְבֵּה. וְכָבֵד הַסִּכִּים רַבֵּנוּ ז"ל, אִיךְ לֹא אֶסְתַּיַּע מִלְתָּא לְהַכְנִס חֲכָף שָׁם בְּהַדִּירָה שָׁלוֹ. עֲנָה וְאָמַר רַבֵּנוּ ז"ל, שֶׁגַּם זֶה יְהִיָּה מַעֲשֵׂה, שִׁיִּסְפְּרוּ אַחַר-כֵּן, אִיךְ שֶׁיֵּשֶׁב בְּבֵית ר' נַחֲמָן נָתָן, וְכָא פְתָאֵם אִישׁ, שְׁלֹא הִפִּיר אוֹתוֹ כָּלֵל, וּבִקֵּשׁ אוֹתוֹ שִׁיכְנִס אֶל בֵּיתוֹ^ע.

תתקנג.

יום א', ראש-חֲדָשׁ סִינּוֹן: עֲנָה וְאָמַר רַבֵּנוּ ז"ל ל'ר' נָתָן: "בְּתַחֲלַת נְסִיעַתִי עִמָּךְ לְכָאן (הֵינּוּ לְעִיר אוּמָן) סַפְרָתְךָ לִי דְבָר, אַחֲר־כֵּן סַפֵּר לִי ר' נַפְתָּלִי, אַחֲר־כֵּן סַפֵּר לִי יוֹסֵקָא אוֹתוֹ הַדְּבָר, וְאַתָּה סַפְרָתְךָ לִי בְרַמְזוֹ. וְנִפְלְאֵתִי מְאֹד מְאֹד, אֲכַל הֵם סִפְרוּ לִי בְּפִרוּשׁ. גַּם כְּפִי מַה שֶׁהָעוֹלָם מְדַבְּרִים, נִשְׁמַע מִפִּיהֶם גַּם-כֵּן זֹאת". עֲנָה וְאָמַר: "עֲתָה נִרְאָה!" וְשָׂאֵל אוֹתוֹ ר' נָתָן, אִם הַדְּבָר הוּא כְמוֹ עֲתִידוֹת. וְכְפִי מִשְׁמַעוֹת דְּבָרָיו הָיָה מוֹכֵן, שֶׁהֵן. אַחֲר־כֵּן אָמַר, כְּשִׁיְהִיָּה הַדְּבָר, יְהִיֹו יְכוֹלִים לְגַקֵּר עֵינַי הַפִּילוֹסוֹפִים. [וְאָמַר ר' נָתָן, שֶׁהִיָּה כָּל הַדְּבוּר הַזֶּה נִפְלְאוֹת תְּמִים דְּעִים, כִּי לֹא יוֹדַע מַה סַפֵּר לְרַבֵּנוּ ז"ל, וְכֵן מַה פֶּשֶׁר הַדְּבָר. רַק דְּבָר זֶה הַבֵּין מִכָּלֵל דְּבָרָיו, כְּשִׁשׁוּמְעִין אֵיזָה סַפּוּר מְאִיזָה אָדָם, וְאִם יֵטָה הֵיטֵב אֲזַנּוֹ, יְכוֹל לְהִבִּין עַל-יְדֵי-זֶה עֲתִידוֹת].

תתקנד.

חַג הַשְּׁבוּעוֹת חָל בְּיוֹם שִׁישִׁי וּבְשַׁבַּת-קֹדֶשׁ. וְנִתְקַבֵּץ קְבוּץ גְדוֹל אֲצֵל רַבֵּנוּ ז"ל, שֶׁהִיָּה עֲדִין גָּר עוֹד אֲצֵל דִּירַת נַחֲמָן נָתָן, וְלֹא אָמַר אֲזַ רַבֵּנוּ ז"ל תוֹרָה. וְאִף-עַל-פִּי שֶׁהַפְּצִירוֹ בּוֹ אֲנִישֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ, שִׁיאָמַר,

(ע) וְכֹונֵת רַבֵּנוּ ז"ל הִיְתָה בְּדְבוּר זֶה לְהַכְנִיס הֵיטֵב כָּלֵב ר' נָתָן, אִיךְ שֶׁכֵּל עֵינָיו וְעֵינָיו הִנְעִשָׂה עִמוֹ אֵינּוּ חָס וְשָׁלוֹם לְרִיק, רַק יֵשׁ בְּזֶה סוּדוֹת, וְהַכֵּל נִפְלְאוֹת הַבוּרָא תְּבַרְךָ. וְרֵאוּ לְסַפֵּר כָּל סַפּוּר וְכָל מַה שֶׁרַק עָבַר עַל רַבֵּנוּ ז"ל, כִּי הֵם מַעֲשִׂיּוֹת מַצְדִּיקִים.

עָנָה וְאָמַר לָהֶם בְּדַרְךָ הִלְצָה: "אַתֶּם אֵינְכֶם כָּל-כֶּף חוֹטְאִים, שְׂאֵמַר לָכֶם תּוֹרָה!" וְסִיִּים אַחֲר־כֶּף בְּעֵצְמוֹ, כִּי יֵשׁ כַּמָּה תּוֹרוֹת, שְׁנַעֲשׂוֹת עַל-יַדֵי חֲטָאִים דִּיִּיקָא: כְּגוֹן פְּרִשְׁתָּהּ הַעֲגָל וְכִיּוֹצָא, שֶׁהַתּוֹרָה שְׂאוֹתָן הַפְּרָשִׁיּוֹת נַעֲשׂוּ עַל-יַדֵי חֲטָאִים, וְכֵן אָמְרוּ חַז"ל (נְדָרִים כב:): אֲלֵמָּלָא לֹא חֲטָאוּ יִשְׂרָאֵל, לֹא הָיָה לָהֶם רַק הַסֵּפֶר תּוֹרָה וְסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ, כִּי שְׂאָר סִפְרֵי הַנְּבִיאִים וְכְתוּבִים לֹא נַעֲשׂוּ, רַק עַל-יַדֵי שְׂחָטָאוּ יִשְׂרָאֵל, וְהִצְרִיכוּ לְהוֹכִיחֵם, כְּמוֹ שֶׁפָּרַשׁ רַש"י שָׁם. נִמְצָא, שֶׁעַל-יַדֵי הַחֲטָאִים שֶׁל יִשְׂרָאֵל נַעֲשׂוּ תּוֹרוֹת שְׁלֵמוֹת; דִּהְיִינוּ כָּל סִפְרֵי נְבִיאִים וְכְתוּבִים.

תתקנה

יוֹם א', ח' בְּסִיּוֹן, אֶסְרוּ-חַג: יֵצֵא רַבֵּנוּ ו'ל מִבֵּית גַּחְמָן נִתָּן וְנִכְנָס לְגוֹר בְּבֵית יְהוּדֵי יִרָא שְׁמַיִם בְּשֵׁם ר' יוֹסֵף שְׁמוּאֵל. וְדִירָה זוֹ שְׂכַר לוֹ ר' נִתָּן, כִּי הֵבִין מִדְּבָרֵי רַבֵּנוּ ו'ל, שְׂרוּצָה לְצֵאת מִדִּירַת גַּחְמָן נִתָּן. וְתַכְף וּמִיד נִסַּע ר' נִתָּן מִשָּׁם לְבֵיתוֹ אֶל עִיר נַעֲמְרוֹב, כִּי מִיּוֹם שֶׁנִּסַּע רַבֵּנוּ ו'ל לְעִיר אוּמָן, הָיָה כָּל הַזְּמַן עִם רַבֵּנוּ ו'ל.

תתקנו.

אַחֲר־כֶּף בְּאוֹתוֹ יוֹם שֶׁנִּכְנָס בְּבֵית ר' יוֹסֵף שְׁמוּאֵל הַתְּחִיל לֹמַר תּוֹרָה מַעֲנִין (שְׁמוֹת ג, טו) "זֶה שְׁמִי לְעֹלָם וְזֶה זְכָרִי לְדוֹר דוֹר". [וּמִחֲמַת שְׂר' נִתָּן לֹא הָיָה שָׁם, לֹא הָיָה מִי שְׁיִתְפֹּס בְּמַחוֹ אֶת כָּל הַעֲנִיָּן בְּשְׁלֵמוֹת וּמִכָּל שְׁכֵן לְרַשְׁמוֹ עַל-פִּי הַכֶּתֵב, עַל-כֵּן נִשְׁפַּח]. וְהַזְכִּיר אֹז מַעֲנִין הַמְּפָרְסְמִים שֶׁל שְׂקָר, שֵׁישׁ לָהֶם שֵׁם וּפְרָסוֹם בְּעוֹלָם. וְאָמַר, שֶׁהוּא כַּח הַסֵּמ"ך-מ"ם לְהַגְדִּיל שְׁמֵם, כְּדִי לְכַסּוֹת אֶת הָאֲמֵת וְכוּ' — וְלִהְפוֹךְ שֵׁם הַצְּדִיקִים הָאֲמֵתִיִּים מְכֻסָּה וּמְסֻתָּר מְאֹד מִכָּל הָעוֹלָם, אֲשֶׁר זֶה בְּעֵצְמוֹ עֲנִין נִפְלָא, אֵיךְ יָכוֹל לְהִיּוֹת צְדִיק נוֹרָא וְנִשְׁגָב כְּזֶה, שֶׁיְהִיָּה שְׁמוֹ נִעְלָם וְנִסְתָּר כָּל-כֶּף מִהָעוֹלָם, אֵיךְ הוּא בְּבַחֲנֵינָת (שם) "זֶה שְׁמִי לְעֹלָם". וְאֹז שְׂאֵל אוֹתוֹ אֶחָד מֵאֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמְנוּ: "אִם אֲפֹשֶׁר, שֶׁיְהִיָּה הַצְּדִיק גְּדוֹל בְּמַעֲלָה, אֵיךְ-עַל-פִּי שְׂאִין רוֹאִין מִמֶּנּוּ יִגִּיעוֹת וְעַבְדוֹת בְּאַתְגְּלִיא, כְּמוֹ שְׂרוֹאִין מִצְדִּיק אַחֵר, שֶׁעוֹשֶׂה בְּאַתְגְּלִיא

עבדות קדושות, שמתפלל ביגיעות גדולות". והשיב לו רבנו ז"ל: "בונדאי אפֿשר ויכול להיות, שזה הצדיק, שמסתיר עצמו, ואין רואין ממנו באתגליא עבדות גדולות, הוא גדול במעלה יותר מזה הצדיק, שהוא באתגליא, כי יש שני שמות: שם הַנְּיָ"ה ושם אדנ"י, ושם הַנְּיָ"ה הוא בהעלם ובהסתר, כי אסור לקרות בו, אכל שם אדנ"י באתגליא, ובונדאי שם הַנְּיָ"ה גדול יותר הרבה משם אדנ"י". ואז אמר גם את כל הענין המובא [בלקוטי־מוהר"ן חלק א', סימן רמג] על־פי המשנה במסכת ידים פרק ג': "כל הכתובים קדש, ושיר־השירים קדש־הקדשים", כי יש צדיק גדול מאד, שאין העולם יכול לסבל קדשתו, על־כן הוא מתעלם מאד, ואין רואים ממנו שום קדשה ופרישות יתרה וכו', עיין שם.

תתקנו.

וספר אז מכמה צדיקים אמתיים גדולים. ואמר, שזה יש לו קצת כח להנהיג העולם, רק החסרון שהוא אינו בר אבְּהוּן, וכן ספר עוד על אילו צדיקים, שאינם יכולים להנהיג העולם. ענה ואמר, שהענין הוא כמו שאיתא בזהר הקדוש (בהקדמה ב): לענין האותיות בשעת בריאת העולם, שבאו האותיות לפני השם יתברך, וכל אחד רצה, שיברא בה השם יתברך את העולם, והשיב השם יתברך לכל אחת ואחת מהאותיות: "נאה אתה ויפה אתה מאד, ואף־על־פי־כן איני רוצה לברא בך את העולם" — כמו־כן יש לענין הצדיקים, שיש בהם נאים ויפים מאד, ואף־על־פי־כן אינם יכולים להנהיג העולם.

תתקנח.

ולהפוך מענין המפרסמים של שקר אמר אז, כי על הבעל־דבר קשה מאד לטרח עם כל העולם להטעותם מדבר הישר, על־כן

הַעֲמִיד מִפְּרָסָם אֶחָד בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי וּמִפְּרָסָם בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי. וְאָמַר עַל מִפְּרָסָם אֶחָד, שֶׁהוּא עָקָר וְרֹאשׁ לְאֶלֶף אַנְשִׁים, שֶׁבּוֹדָאֵי לֹא יִקְוִמוּ בְּתַחֲתֵי הַמָּתִים.

תתקנט.

ואודות המפרסמים בעלי מופת ספר מעשה במלך אחד, שהיו לו שני בנים: אחד היה חכם ואחד היה שוטה. ועשה את השוטה ממנה על האוצרות, והחכם לא היתה לו שום התמנות, רק ישב אצל המלך תמיד. והיה קשה להעולם מאד, שזה, שאינו חכם, יש לו כל ההתמנות, והכל באים ונכנסין אצלו להכניס או להוציא מן האוצרות, וזה החכם — אין לו שום התמנות כלל. והשיב להם המלך: "וכי זו היא מעלה מה שהוא לוקח אוצרות מוכנים ומחלקם להעולם? כי זה החכם יושב אצלי וחושב מחשבות ובא על עצות חדשות, שאיני יכול לבוא עליהן. ועל-ידי-אלו העצות אני כובש מדינות, שלא הייתי יודע מהן כלל, אשר מאלו המדינות נמשכים ובאין כל האוצרות שלי. אבל זה הממנה לוקח אוצרות מוכנים ומחלקם להעולם. על-כן בודאי גדלה ונשגבה מאד מעלת החכם על הממנה, אף-על-פי שגנאה, שאין לו שום התמנות, כי ממנו נמשכים כל האוצרות הנ"ל".

(א) כי הצדיק האמת הגדול במעלה נפלאה מאד, כל מחשבתו ורצונו וכסופיו ועבודתו הוא רק איך להרחיב את הקדשה ואיך להכניס עוד נפשות אל תחת כנפי השכינה ולקרב בגי-אדם אליו ותברך — ועל-ידי-זה על-ידי עבודתם בתורה ובמצוות ובמעשים טובים ובפרט בתפלה ובהתבודדות ואמונתם ודבקותם בו ותברך יוסיפו כח למעלה בסוד (תהלים סח, לה): "תנו עז לאלקים", שיוסיפו כח בממלא של מעלה, אשר דבר זה עולה על הכל, כי לעזר לבעל בחירה הוא ענין נורא ונפלא מאד מאד, וזוהי העבודה הקשה ביותר בעולם, כי אדם הוא בתוך העולם ובין הסתרות ומניעות כאלו, ואף-על-פי-כן להפך בחירתו אליו ותברך — דבר זה הוא נפלא ונורא מאד ועולה על הכל.

תתקס.

ובענין המפרסמים של שקר, שנמצאים עכשו, שלפעמים נדמה להם, שהם פועלים איזה דבר: כגון שבאים אצלם בשביל בנים וכיוצא, ואחר-כך נפקד אותו האדם בבנים, ונתמלאת שאלתו — אזי הם תולים בעצמם, שהם פעלו זאת, אמר משל: כמו שאדם אחד הולך בדרך ופגע בזאב והיה מתירא ממנו והושיט מקלו ועשה עם מקלו, כדרך שעושין עם קני שרפה, שקורין ביקס^ק, כאלו הוא רוצה לירות את הזאב עם מקלו, כדי שיתירא הזאב ממנו. בתוך כך היה מורה אחד עם קני שרפה באמת והרג את הזאב, ונדמה לזה, שהושיט מקלו, שהוא הרגו, והוא אינו יודע, שנהרג הזאב על-ידי-זה, שהושיט קני שרפה באמת, כי בודאי אינם יכולים להרג את הזאב במקל — כך הוא ממש ענין הנ"ל: כי יש צדיקים אמתיים בעולם בכל דור ודור, שהם פועלים הכל בתפלתם, וכל הפקידות לטובה וכל הדברים שבעולם — הכל על-ידם. ואלו המפרסמים של שקר — נדמה להם, שהם פעלו זאת. והוא ממש כמו זה שאומר, שהרג את הזאב עם מקלו כנ"ל, כי באמת הכל רק על-ידי צדיקים אמתיים, כי הם פועלים הכל.

תתקסא.

אף-על-פי-כן סיים ואמר: "הצדיקים, אפלו אלו הצדיקים של עכשו, הם יקרים גם-כן בעיני השם יתברך. ואלמלא לא היה בהם רק מה שמרחקים ממנהגי הקל-עולם ההולכים ומנהיגים עצמם דיקא בדרך העפזים והולכים בדרך החקירות והחקמות, וכוננתם דיקא להדמות עצמם במהלכם ובמלבושיהם ובמנהגייהם כמנהגי העפזים כאשר נתפשט עכשו בעונותינו הרבים. ואם לא היו פועלים הצדיקים כיום מה שמרחקין מהם, גם-כן דים. כי כל מנהיג, איך שהוא מתנהג בעבודתו, על-כל-פנים הוא רחוק מדרכיהם וכן

המקרבים אליהם, כי מאחר שמדקדקין לבלי להניח שער אחר, פאות הראש, ממילא אינם מגדלים בלורית, שקורין "באיי האר", וממילא הם רחוקין ממנהגי העכו"ם ומכפת הפילוסופים והמתקנים, שמנהיגים עצמם בדרךים כאלו. וזה דבר גדול מאד, כי דרכי החקירות והפילוסופיא הוא הרעה הגדולה שבכל הרעות, ואין רע מזה. אשרי מי שרחוק מהם! וגם הצדיקים של עכשו הם גם כן בבחינת התערבות עמהם, כי הם מנהיגים בביתם כמו מנהגי השרים והאדונים, כמו שאומרים עכשו על הצדיקים, שהם מנהיגים עכשו כמו שרים. ועל-ידי בחינה זו נחשב גם-כן, שהם מערבים עמהם, ועל-ידי-זה אינם יכולים לומר תורה. אף-על-פי שאומרים קצת מה ששייך להעולם — אף-על-פי-כן תורה גמורה אין יכולין לומר. ומאחר שאין יודעין תורה, אין יודעין כלל. כי אפלו נבואה הוא גם-כן קטנה מהתורה, כי התורה גדולה מן הפל וכוללת הפל, וזה תלוי בזה, מאחר שמנהיגים בדרךי השרים, אינם יודעים תורה. ומאחר שאינם יודעים תורה, על-ידי-זה הם מנהיגים עצמם במנהגי השרים, כי מאחר שאינם יודעים תורה, הם מכרחים על-כל-פנים לנהג עצמם במנהגים הנ"ל, (כי בלא זה במה יהיה נפר מעלתם וחיבותם, מאחר שאינם בני תורה). וזוהי בחינת (איכה ב, ט) "מלכה ושריה בגוים אין תורה גם נביאיה לא מצאו חזון מה".

תתקסב.

ואמר אז: "מי שמקרב לצדיק אמת ימים ושנים הרבה ועומד ומשמש לפניו ושומע דבריו — אף-על-פי ששומע ממנו כמה דבורים ושיחות וספורים, שאינו מבין בהם שום תועלת ועצות לנפשו — אף-על-פי-כן אם יזכה, יוכל אחר-כך ברבות הימים להבין למפרע ללמד ולהוציא מכל הספורים ששמע כבר עצות גדולות לעבודת-השם יתברך. וכל דבור ודבור, ששמע מקדם לפני כמה שנים, תהיה לו אחר-כך תועלת גדולה, ויחיה עצמו אחר-כך בכל דבור ודבור. כי אחר-כך יזכה להבין: זה רמו לי מורי באותו

הזמן. וכן בכל פעם יצמחו לו בדעתו רמזים נפלאים ועצות גדולות מכל מה ששמע כבר, אם יזכה לשים לבו היטב לכל מה ששמע כבר". וספר מעשה מענין זה, שקף ארע אצל צדיק אחד מפרסם, שהיה בביתו איש אחד פשוט לגמרי, שקורין פראסטיק, והיה עומד ומשמש תמיד את הצדיק הנ"ל והיה שומע דבורים הרבה ממנו ולא הבין מהם שום ענין ותועלת כלל, רק שהיתה לו אמונה גדולה בצדיק ובדבריו הקדושים, אף-על-פי שלא היה מבינם לאשורם, והיה עומד ומשמש תמיד את הצדיק באמת. אחר-כך אחר שנים הרבה נסתלק הצדיק לעולמו, ואז התחיל זה האיש לזכר בכל פעם, כשבא לאיזה דבר, נזכר בדברי הצדיק ואמר בנפשו: זהו שפון הצדיק ורמז לי בדבריו אז באותו זמן פלוני. וכן בכל פעם ופעם הבין אחר-כך למפרע פונת הצדיק ורמזים, שרמז לו בדבריו לפני כמה שנים, והבין הדבר. ואחר-כך נעשה זה האיש איש כשר וירא ה' והיה חשוב מאד בעירו ונעשה ראש ומנהיג לכל הכשרים והחפצים ליראה את השם יתברך, אשר היו בעיר הצדיק הנ"ל, וכלם נכנעו תחתיו.

תתקסג.

ואז ספר משל נאה לענין מה שמרבה לגלות כל-כך תורות נפלאות ומעשיות ושיחות נפלאות ונוראות, אף-על-פי שאינו נראה עדין, שיעשו פעלתן בשלמות באנשי-שלומנו, כמו שהיה ראוי להם. וספר לענין זה ממלך אחד, שחלה בנו יחידו ביותר, עד שכל הרופאים משכו ידיהם ממנו ונתיאשו מרפואתו. בתוך כך בא רופא מפלג בחכמה מאד, ובקש המלך ממנו בתחנונים גדולים להשתדל עם בנו. והשיב לו: "האמת, שרפואתו קשה ורחוקה מאד, אף אף-על-פי-כן אם יעשו עוד תחבולה אחת, אז אפשר, שתהיה לו רפואה. אף איני יודע אם לומר לך זאת התחבולה, מחמת שהיא דבר קשה וכבד מאד". והפציר בו המלך מאד לגלות לו התחבולה. ואמר לו: "תדע, שבנדך הוא חולה מסכן מאד בתכלית, עד שפבר

אי-אפשר לתן לו לתוך פיו אפלו טפה אחת מסממני הרפואות, אך שיש סממני רפואות יקרות כאלו, אשר צלוחית אחת קטנה מאד עולה לסך אלפי אלפים, וצריכין למלאות חביות מלאות מסממנים היקרים האלה ולקח בדליים מלאים מסממנים האלה ולשפך על בנה החולה. וממילא מובן, שכל הסממנים היקרים האלה ילכו לאבוד לגמרי. אך על-פי-כן יתחזק גופו מעט על-ידי-זה, ואולי מתוך שישפכו עליו הרבה הרבה פל-כה, יכנס לתוך פיו גם-כן איזו טפה, על-פל-פנים — על-ידי-זה אפשר, שתהיה לו רפואה". ותכף ומיד נתרצה המלך לזה וצוה לעשות כן, ועל-ידי-זה נתרפא הבה מלך.

תתקסד.

אחר-כך בא אל רבנו ז"ל המגיד מטירה ויוצא אל בית ר' יוסף שמואל ושאל את רבנו ז"ל: "היתכן, שיש לו שיכות עם אלו האפיקורסים הגדולים?!" והקשה עליו שתי קשיות: אחת על מה נתישב תחלה בבית נחמן ונתן ואחר-כך בבית ר' יוסף שמואל, כי לכאורה היה צריך לפגוש בבית ר' יוסף שמואל מיד, כי הוא איש כשר וירא שמים? שנית, הקשיא על מה שהוא מתקרב ומדבר עם הקלי עולם, שהיו שם באומן. והשיב לו רבנו ז"ל בזו הלשון: "מה שהקשית הקשיא הראשונה, היא קשיא ישנה מכבר: למה היה מתחלה העולם תהו ובוהו, ואחר-כך נברא העולם בשלמות? היה לו להשם יתברך לברא העולם במלואו ובשלמותו מיד. והשנית גם כן אינה קשיא כלל, מאחר שהצדיקים והאנשים הכשרים אינם מתקרבים אלי, אני מרחק לקרב ושעים וקלי עולם, אולי אעשה מהם אנשים כשרים באמת".

ו) והנמשל מובן ממילא, שדיקא מחמת שאנו חולים מדבאים בחלי הנפש כל-כך, נחמא לזלן, על-כן מרח הצדיק, הרופא נאמן, לשפך עלינו סממנים יקרים ונוראים מאד. אף-על-פי שלכאורה נראה, שבמעט הכל הולך לאבוד חס ושלום, אף-על-פי-כן ריח טוב קולט. ובכחות הימים אולי נזכה לחטף מהם איזו טפה יקרה ונפלאה לתוך פינו ופנימיותנו, עד שעל-ידי-זה אולי יש תקנה לזכות לרפואה שלמה ברוחניות ובגשמיות, אמן כן יהי רצון.

תתקסה.

ודבר אז הרבה עם המגיד מטירהוויצא. ובתוך דבריו ענה ואמר
 בענין הדברים, שהוא עושה לפעמים דברים, שהם בעיני האדם
 פליאות גדולות מאד, והעולם מטעין עצמם בענינים שלו, שהוא
 עושה, כי כל אחד מטעה עצמו וחושב בדעתו, שבשביל זה עשה
 זאת: זה מטעה עצמו בטעות אחרת, כגון בענין נסיעתו לאומן,
 שכל אחד נפל על שטות וטעות אחרת מה היה פונתו ונכאמת פונתו
 היתה לענינים גבוהים מאד, כמובן מעט לעיל, וכנודאי לא פון לשום
 תועלת עצמו כלל, רק למען שמו יתברך]. ענה ואמר: "טוב מאד,
 כשמוסרין את השוטה לתוך העולם, כי כל אחד משטה את אחד,
 והאחד הוא עצמו; הינו שהוא טועה ומשטה את עצמו. ומי
 שנשמר, שלא להטעות את עצמו — אזי הוא מטעה את כל
 העולם; הינו שכל אחד טועה בו מה היתה פונתו, ואינו צריך
 להטעות אותם כלל, כי הם עצמם מטעים את עצמם, כי כל אחד
 נופל על טעות אחרת בעניניו פנ"ל". באור הדבר, כי כל אדם מטעה
 את עצמו, כי אין מי שתהיה פונתו בכל עניניו לשם שמים בשלמות
 בלי שום פניות, רק כל אחד מטעה את עצמו. ומי שעושה כל עניניו
 לשם שמים בלבד בלי שום פניות וכונה להנאת עצמו ואינו מטעה
 את עצמו כלל וכלל — אזי כל עניניו הם פלאות גדולות מאד בעיני
 בני אדם, וכל אחד טועה את עצמו בו, כי אי־אפשר לבוא על פונתו
 הגבוהה. נמצא, שמסר הטעות שלו לתוך העולם, כי לא רצה
 להטעות את עצמו, ועל־כן העולם טועים עצמם בו, והבן, כי
 אי־אפשר לבאר בכתב. עוד פעם אחת הלעיג על ענין זה מה
 שהעולם טועין עצמם בו ואומרים פרושים של שקר על הנהגותיו
 ודרכיו, וכל אחד אומר כפי הנראה לדעתו. ענה ואמר בדרך הלצה:
 "הנראה, שעל שכלי קל מאד לבוא!" [כלומר שלפי דבריהם אם־כן
 כל אחד יכול בקל לידיע מיד מה פונתי בזה? אתמהה].

תתקסו.

ואחר-כך אמר לו לענין האפיקורסים הנכנסים אצלו, שהם חכמים בעיניהם וספרו לפניו כמה מעשיות של שטות הנמצאים בספריהם. אמר: "בקרוב יכלה אצלם הכל, פי קל ומהרה לא יהיה להם מה לספר". ואמר משל נאה מה שמספרים מאחד, שפגע בו גזלן ורצה לגזלו. ושאל אותו הגזלן: "יש לך מעות?" השיב: "יש לי! בודאי אתן לך כל הממון בשביל נפשי!" וגזל אותו הגזלן. אחרי-כן אמר זה הנגזל אל הגזלן: "איך אבוא לביתי בלי ממון, כי הייתי נע ונד מביתי כל-כך זמן ועתה איך אבוא ריקם אל ביתי? בכך אני מבקש ממך, שתהיה יורה בקנה שרפה שלך את הכובע שלי, כדי שיהיה נפר, שפגע בי גזלן", וכן עשה הגזלן. אחרי-כן בקש ממנו עוד, שיורה בכמה מקומות אחרים. בסוף השיב הגזלן: "אין לי עוד פילוניר!" ואז כשהשיב, שאין לו עוד פילוניר, ענה הנגזל: "עתה שאין לך עוד פילוניר, בא לכאן!" ותפס אותו בערפו וקרא לסיעתו והתגבר על הגזלן ונצחו. והנמשל מובן להשומעים, שעמדו באותו המעמד, כשספר זאת.

תתקסז.

ואמר אז: "מי שמגלה חכמה חדשה בעולם, הינו איזו חכמה חיצונה מחכמות חיצוניות של זה העולם, לסוף אין אחריתו טובה, ויש לו מפלה על-ידי אותה החכמה בעצמה שגלה. כמו שמצינו מכמה חכמי האמות, שהמציאו חדשות: כגון קולומבוס, שגלה ארץ אמריקה, ולבסוף מת בשלשלאות מחמת זה, כי מסרו אותו בפני המלך מחמת זה כמבאר בספריהם, וכן כמה חכמים שלהם: כגון זה שהמציא תחבולה להנצל מרעמים, לסוף מת על-ידי הרעם; וכן אחד המציא איזו מראה נפלאה, לסוף שרפו אותו בשביל זה, וכן כמה מעשיות, וכן סוקרטס, ראש הפילוסופים הקדמונים, לסוף

המיתו אותו בסם המנות מחמת חכמתו, וכן כמה וכמה פילוסופים, שהמציאו חדשות, והיתה להם מפלה על-ידי-זה". גם בעניני התורה הקדושה שמעתי מפיו הקדוש, שאינו מסכים על אלו הלומדים והגדולים, שרוצים דייקא להמציא חדשות: כגון איזה דין חדש או איזו הנהגה חדשה, וכונתם אינה אל האמת לאמתו רק להמציא חדשות. ואמר, שהיא תאנה אצל הגדולים להמציא חדשות דייקא. ולא היתה דעתו מסכימה על-זה פלל, כי אין אנו צריכין להמציא חדשות, רק העקר, שתהיה כונתו אל האמת לאמתו.

תתקסח.

אחר-כך בא ר' יודיל אל רבנו ז"ל, ודבר עמו רבנו ז"ל הרבה. ובתוך דבריו הקדושים ענה ואמר לו רבנו ז"ל בזו הלשון, שסגלה לגדלות, שיתפלל על צרת חברו. ושאל אותו ר' יודיל: "אדרבה לכאורה מזה תתוסף לו גדלות, שאני מתפלל בעד חברי, מסתמא אני חשוב יותר מחברי?" השיב לו רבנו ז"ל בדרך משל למלך, שפעם על בנו והרחיק אותו ממנו, אחרי-כן הלך הבן ופיס את אביו, וחזר וקרב. אחר איזה זמן חזר וחטא הבן לפני אביו, וחזר המלך וגרשו מפניו, וחזר הבן ופיסו עוד הפעם — וכן היה כמה פעמים, שהבן מלך, כשחטא לפני המלך, גרשו מפניו, וכשפיסו חזר המלך וקרב. פעם אחת חזר וחטא הבן מלך לפני אביו, וכעס המלך עליו מאד. ונתישב המלך: מה תהיה התכלית, שאני אגרשו, ואחרי-כן כשילך הפעם ממני, אזי יבוא ויפיס אותי עוד? איני רוצה בכך! רק אני רוצה לגרשו בתחבולה כזו, שלא יוכל עוד לבוא לפני לפי איתי. מה עשה המלך? העמיד שר אחד מהשרים שלו בינו ובין הבן-מלך וצוה להשר: כשיבוא הבן-מלך לילך אצלי לרצות ולפיס אותי, אזי לא תניח אותו לילך אצלי.

וכן היה, שבא הבן-מלך כמה פעמים ורצה לילך לפי אביו, ולא הניחו השר, כי-כן צוה עליו המלך, וכן היה כמה פעמים. אחרי-כן ראה השר הנ"ל גדל הפסופים, שיש להבן מלך אל אביו, ושיש לו יסורים גדולים מאד בלי שעור מזה, שאינו יכול לבוא לפני אביו אפלו לפי-סו. ונתישב השר: מאחר שהוא מתגעגע כל-כף אל אביו, מסתמא יש למלך גם-כן יסורים גדולים, שאין הבן יכול לבוא לפניו, כי כפי גדל החשק של החושק, כן הוא מעורר חשק גדול בהנחשק. והיתה לו רחמנות גדולה עליהם, וגם היו לו יסורים גדולים מזה, כי אמר בדעתו: כי הלא אני הוא הגורם לזה, כי אני הוא המסך המבדיל ואני גורם יסורים למלך ולהבן-מלך. ונתישב השר בדעתו: מסתמא בודאי יש איזו תחבולה, שיוכל להתפייס הבן מלך עם המלך, כי בודאי לא יעשה המלך דבר כזה, שיהיו לבנו יסורים תמיד, שלא יוכל לבוא לפניו תמיד, וגם למלך בעצמו יש גם-כן יסורים — על-כן נתישב זה השר: בודאי זה הדבר אינו תלוי אלא בי, שאני בעצמי אלף אל המלך לבקש בעד הבן-מלך, שימחל לו עוד ויקרב אותו לפניו. וכן עשה השר, והלך להמלך וספר להמלך גדל תשוקתו, שיש להבן-מלך, ובקש מהמלך, שימחל לו. ותכף נתרצה המלך ולקח הבן-מלך והחזירו למקומו הראשון — והנמשל מובן ממילא: כשיש לו לחברו חס ושלום אלו יסורים: הן בגשמיות הן ברוחניות — צריך כל אחד לומר, שזאת בודאי על-ידי עונותי, ואני הוא המסך המבדיל בין המלך מלכי-המלכים הקדוש-ברוך-הוא ובין העולם, כי הקדוש-ברוך-הוא רוצה תמיד להשפיע כל טוב לבניו, אף אני, הינו עונותי, הם המסך המבדיל בעד חברי, ובודאי לא תהיה לו גדלות, כי עקר הגדלות מה שאחד מתגאה על חברו, היא שיש לו מעלה יתרה מה שאין בחברו, אבל פשיחשב: מה שאין בחברו המעלה הזו הן בגשמיות הן ברוחניות, הוא רק מחמת שאני המסך המבדיל בינו ובין הקדוש-ברוך-הוא, שרוצה להשפיע תמיד כל טובו, בודאי לא תהיה לו גדלות, אך רבה על-ידי-זה, תשבר גאותו, ויזכה לענוה באמת.

תתקסט.

וספר ר' יודיל, שאז דבר עמו רבנו ז"ל גם כן מענין לקרב
 רחוקים אליו יתברך. ובתוך אחת השיחות ענה ואמר לו רבנו ז"ל:
 "אברהם אבינו היו לו גם כן יסורים גדולים ממעשיות כאלו
 (כלומר כמו ענין המעשיות והיסורים שעוברים עליו), כי אברהם
 אבינו היה גם כן מקרב בני הנעורים להשם יתברך, כי היה מגיר
 גרים פידוע. ודרך היתה, שהיה בא בתוך העיר והיה רץ בתוך
 העיר והיה צועק: 'הוי! הוי! גיוואלד!' והיו רצים אחריו, כמו
 שרופים אחר המשגע. והוא היה טוען עמהם הרבה, שהם פלם
 בטעיות גדולות, כי היה בקי בכל השכליות והסברות של דרכי
 העבודה זרה שלהם, כי העבודה זרה של הקדמונים היתה להם בזה
 כמה סברות ושכליות של טעות. ואברהם אבינו, עליו השלום, היה
 בקי מאד בכל סברותיהם ודרכי טעותיהם. והיה מוכיחם ומראה
 להם, שהכל טעות, וגלה להם את האמונה הקדושה האמתית.
 ונמשכו אחריו קצת בני הנעורים, כי זקנים לא היה מקרב, כי
 הזקנים כבר נשרשו בטעותיהם הרבה, וקשה להשיבם מדרךם עוד,
 רק בני הנעורים נמשכו ורצו אחריו. והיו אביהם ונשותיהם חולקים
 עליהם על אלו בני הנעורים, כי אמרו, שיצאו לתרבות רעה
 ונשתמדו, עד שהיו מרחקים אותם מאד, עד שקצת בני הנעורים
 חזרו לסורם מחמת היסורים, שהיו להם מביתם, מחותנם ומאביהם
 ומנשותיהם וכיצא, וקצתם נשארו אצלו ונדבקו בו. והיה אברהם
 אבינו עוסק בזה הרבה לגלות האמונה הקדושה בעולם והיה מחבר
 ספרים הרבה מאד על-זה אלפים ספרים, והיו לו בנים הרבה,
 ומסתמא מאחר שהיו בניו, היו פלם חולכים בדרך הישר, כי אפלו
 ישמעאל עשה תשובה. אך אחרי כן פשרצה אברהם אבינו להשאיר
 ספריו וחקמתו בעולם, היה חוקר ומתבונן בעצמו למי מבניו יניח
 ספריו וחקמתו, עד שנסכם אצלו להניח הכל ליצחק אבינו, ומסר
 לו הכל. ואחרי-כן היה יצחק גם כן הולך בדרך זה והיה מגיר

גַּם-כֵּן גָּרִים הִרְבֵּה וַחֲבֵר גַּם-כֵּן סִפְרִים הִרְבֵּה מְאֹד בְּעֵנָן חֲזוֹק הָאֱמוּנָה הַקְּדוּשָׁה וְהָיָה מִתְבוֹנָן גַּם-כֵּן לְמִי מִבְּנֵי נִיחַ סִפְרָיו וַחֲכָמָתוֹ, כִּי גַם עָשׂוּ הוֹטֵב בְּעֵינָיו וְהִטְעָה אוֹתוֹ, עַד שֶׁהָיָה אוֹהֵבוֹ כְּמִבְאֵר בְּמִקְרָא כְּמוֹ שֶׁפָּתוּב (בְּרֵאשִׁית כה, כח): וַיֵּאָהֵב יִצְחָק אֶת עָשׂוּ כִּי צִיד בְּפִירוֹ, כְּמוֹ שֶׁפָּרַשׁ רַש"י שָׁם, שֶׁהָיָה מְרַמֵּה אֶת אָבִיו בְּדַבְּרָיו וְהָיָה שׂוֹאֵלוֹ: 'אָבֵא, אֵיךְ מְעַשְׂרִין אֶת הַמֶּלֶח?' וְכו'. אֲבָל אֶף-עַל-פִּי-כֵן הִתְבוֹנָן יִצְחָק בְּדַעְתּוֹ, עַד שֶׁנִּתְבָּרַר לוֹ, שֶׁהֶעֱקָר הוּא יַעֲקֹב, וּמָסַר לוֹ הַכֹּל. וְכֵן יַעֲקֹב הָיָה גַם-כֵּן עוֹסֵק בְּזֶה לְקָרֵב בְּנֵי-הַנְּעוּרִים לַיהוָה יִתְבָּרַךְ וַחֲבֵר כְּמֵה אֲלֵפִים סִפְרִים בְּעֵנָן הָאֱמוּנָה, כִּי הוּא חֲבֵר סִפְרִים הִרְבֵּה מְאֹד בְּעֵנָן הָאֱמוּנָה הַקְּדוּשָׁה, גְּזֻמָּאוֹת סִפְרִים. וְהוּא לְמַד עִם כָּל בְּנָיו דְּרַכֵּי הָאֱמוּנָה הַקְּדוּשָׁה, כִּי הָיוּ כָּלֵם צְדִיקִים. אֶף אֶף-עַל-פִּי-כֵן חָקַר בְּדַעְתּוֹ לְמִי לְמָסַר כָּל חֲכָמָתוֹ, עַד שֶׁמָּסַר כָּל חֲכָמָתוֹ לְלוֹי, וְלִשְׂאֵר בְּנָיו מִסַּר רְאִשֵׁי פָּרְקִים. וְעַל-כֵּן שָׁכַט לוֹי הָיוּ דְבוּקִים וַחֲזָקִים בְּהָאֱמוּנָה הַקְּדוּשָׁה יוֹתֵר מִכָּלֵם. וְעַל-כֵּן שָׁכַט לוֹי לֹא טָעוּ בְּעֵגֶל, וְגַם לֹא הִיתָה עֲלֵיהֶם שׁוּם עֲבוּדַת מִצְרַיִם, כִּי שָׁכַט לוֹי הָיוּ חֲזָקִים בְּאֱמוּנָה הַקְּדוּשָׁה יוֹתֵר מִכָּלֵם."

תתקע.

וְאִז הָיָה הַסְּפּוֹר, שֶׁבָּא אֵלָיו אִישׁ אַחַד, אֲשֶׁר הָיָה כְּרוּךְ אֵלָיו קֶצֶת, וְשָׁמוֹ ר' יִשְׂרָאֵל מְעִיר גְּעַמְרוּב, וְהַפְּצִיר בְּרַבְּנוֹ ו'ל, שֵׁיִסְסִים [לְהַרְשׁוֹת] לוֹ לְנִסְעַ לְמִקּוֹם הַמֶּלְחָמָה בְּשָׁבִיל פְּרֻנְסָה. וְרַבְּנוֹ ו'ל מְדַרְכֵּיו הַנְּעֻלְמִים לְכָלִי לְדַחֵק אֶת עֲצָמוֹ עַל שׁוּם דְּבָר, וּמִחֲמַת שֶׁאֶף-עַל-פִּי-כֵן לֹא רָצָה בְּשׁוּם אִפְּן לְהִסְסִים לוֹ, עָנָה וְאָמַר לוֹ בְּזֶה הַלְּשׁוֹן: "וְאִלְסֵט זִיךְ פִּיר גְּעַמְעֵן יָא מִיט גִּיין גְּלִייד"ה, אַחֲרֵי-כֵן תֹּאמַר חֲמֻשָּׁה קֵאֲפִיטִיל תְּהִלִּים, אוֹן אַחֲרֵי כֵן ווי ס'וועט דִּיר אַרִיין

(ת) שֶׁחָקַח לְעֲצָמָךְ אֶת הַכֵּן וְהִלָּאוּ שִׁיחֵיו שׁוּם (הִינּוּ שֶׁבָּאָמַת יִהְיֶה שׁוּה אֲצִלוּ בְּלָבוֹ אִם לְנִסְעַ אִם לְאוֹ).

קומען אין דער מחשבה, אזוי זאלסטו טוהן"א. וכן עשה האיש הנ"ל, ואחר־כן בא לרבנו ז"ל ואמר לו, שנפל בדעתו: הן. ורבנו ז"ל לא הוטיב זאת בעיניו כלל, כי ידע ברור פיוס, שהאמת לא היתה בלבבו שווי ההן ולא פאשר פקד עליו, כי באמת מחמת תבערת תאות ממון חשק ורצה בכל נפשו לנסע הנסיעה הנ"ל. ואמר לו רבנו ז"ל בזו הלשון: "נא! מיט א פלאטציקל קאן מען אמאל א העכט כאפן"ב. ובעת שאמר לו רבנו ז"ל זאת לא הבין כלל האיש הנ"ל את דבריו אלו. ואחר־כן נסע האיש הנ"ל לדרכו למקום הנ"ל. וסבב שם השם יתברך, ששכר אותו עשיר אחד לעסקיו, והיה אצלו איזה זמן ונשא חן בעיניו, והיתה ביניהם אהבה גדולה מאד. והעשיר הזה היה איש בליעל ורע מעללים וגם כבר בא בשנים ומימיו לא נשא אשה כלל, אבל מרב אהבתו לר' ישראל התחיל לדבר על לבו מיום אל יום בדברים רכים וטובים, עד שהתחיל לפעל אצלו מעט מעט, והתחיל לעזוב את דרכו הרעה ונשא אשה פשרה וצנועה והתחיל לילך בכל יום ערב ובקר להתפלל, עד שבמשך הזמן נתהפך לאיש אחר ממש ונעשה באמת איש כשר ככל בני־ישראל הכשרים. וכאשר ר' ישראל מעיר נעמרוב הביט וראה, שפעלו כל־כף דבריו בעשיר הזה, מיד נזכר במאמר רבנו ז"ל, שאמר לו על ענין נסיעתו, שבדג קטן יכולים לחטף דג גדול, כי באמת כן היה, גם שם המשפחה של העשיר הזה היה "העכט".

תתקעא.

ובשעה שאמר לו רבנו ז"ל כנ"ל: "נא מיט א פלאטציקל קאן מען אמאל א העכט כאפן", דבר אז עם אנשי־שלומו ממעלת הזוכה לקרב רחוקים. וספר להם משל לענין שצריכין לדבר עם אנשים ברחוק שמים, וזהו: פעם אחת היה גביר גדול, שהיו לו כמה אלפים חסידים. הוציא העשיר הנ"ל פקדה ואמר: "כל מי שצריך

(א) איך שיכנס יד במחשבה, כך תעשה.

(ב) על־ידי דג קטן יכולים לחטף דג גדול, שנקרא הקט.

לְלוֹת מְעוֹת, יָבוֹא אֲצִלוֹ, וְהוּא יְלוֹהוּ", מִסְתַּמָּא הָיוּ עַל-זֶה בְּעֵלְנִים הַרְבֵּה, וּבָאוּ אֲצִלוֹ אֲנָשִׁים הַרְבֵּה וְלוֹוּ אֲצִלוֹ מְעוֹת. וְהַגְּבִיר הַנַּ"ל הָיָה אֲצִלוֹ פְּנִקְס עַל כָּל הַנַּ"ל. פַּעַם אַחַת לָקַח הַפְּנִקְס בְּיָדוֹ וְהִתְחִיל לְעֵין בּוֹ וְרָאָה, שֶׁהוֹצִיא הַרְבֵּה מְעוֹת מְאֹד עַל יְעֶסֶק הַהֲלֹאוֹת, וְאִין אִישׁ שָׁם עַל לֵב, שְׂיָבוֹא לְהַחְזִיר וְלִפְרַע לוֹ מֵה שְׁלָוָה מִמֶּנּוּ. מִסְתַּמָּא חָרָה לוֹ עַל-זֶה, וְהִיָּתָה לוֹ עֲגַמַת נַפְשׁ. בֵּין הַלְוִיִּם הַנַּ"ל הָיָה אִישׁ אֶחָד, שְׁלָוָה גַּם-כֵּן אֲצֵל הַגְּבִיר וְאָבָד וְהִפְסִיד הַמְּעוֹת בְּאִיזָה מִשָּׂא וּמִתָּן, עַד שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ מִמָּה לִפְרַע חוּבוֹ, וְהָיוּ לוֹ יְסוּרִים גְּדוֹלִים מְזֵה, הֵינּוּ שְׂהָאִישׁ הַנַּ"ל הָיוּ לוֹ יְסוּרִים גְּדוֹלִים מְזֵה, שְׂאִין לוֹ לִפְרַע חוּבוֹ. וְהִתְיָשַׁב הָאִישׁ הַנַּ"ל בְּדַעְתּוֹ, שְׂעַל כָּל פְּנִים צָרִיף לְהִתְרְאוֹת פְּנִים אֶל פְּנִים עִם הַגְּבִיר וְלִסְפֹּר לוֹ כָּל לְבוֹ בְּאֲשֶׁר שֶׁהוּא אָנוּס בְּדָבָר וְכוּ'. וְכֵא אֶל הַגְּבִיר וְהִתְחִיל לִסְפֹּר לְפָנָיו לְבוֹ בְּאֲשֶׁר שְׂאִיף שֶׁקָּבַל אֲצִלוֹ מְעוֹת בְּהֲלוֹאָה, וְהִגִּיעַ זְמַן הַפְּרָעוֹן, וְאִין לוֹ מִמָּה לְשָׁלֵם, כִּי הִפְסִיד הַמְּעוֹת, וְאִינוּ יוֹדֵעַ כָּלֵל לְשִׁית יַעֲזוֹת בְּנַפְשׁוֹ מֵה לְעִשׂוֹת בְּזָה. וְעָנָה הַגְּבִיר וְאָמַר לוֹ: "מָה אֲכַפֶּת לִי הַמְּעוֹת הַמֵּגִיעַ לִי מִמֶּךָ, כִּי בַמָּה נִחְשָׁב אֲצִלִּי סֹךְ קָטָן כְּזֵה, שְׂאִתָּה חֵיב לִי, כְּשֶׁתְּסַלֵּק אוֹ לְהַפְּךָ, נִגְדֵּ סֹךְ הַכּוֹלָל מֵהַהֲלוֹאוֹת, אֲשֶׁר עוֹלָה לְאַלְפִים וְלָרַבְבוֹת? עַל-כֵּן רְצוֹנִי, שְׂתַלְּךָ אֲצֵל כָּל הַלְוִיִּים שְׂלִי וְתִתְּבַע אוֹתָם וְתִזְכִּיר לָהֶם, שֶׁהֵם חֵיבִים לִי כָּל-כֶּךָ מְעוֹת וְלָמָּה אִין מְסַלְקִין לִי? וְאֶפְלוּ אִם לֹא יִפְרְעוּ וְיִסְלְקוּ אֶת הַכֵּל, רַק כָּל אֶחָד יִתֵּן וְיִסְלַק מֵעַט מִחוּבוֹ — גַּם-כֵּן יַעֲלֶה אֶלְפִים פְּעָמִים כְּמוֹ סֹךְ כָּל הַחוּב וְהַהֲלוֹאָה שְׁלָךְ". וְהִנְמַשֵּׁל מוּבֵן מִמִּילָא, וְהַבִּין.

(ג) וּמִכָּל זֶה יֵשׁ לְהַחְזִיר מַעֲלַת נְפִלְאוֹת זֶה הַעֲנִין לְמַסַּר נַפְשׁוֹ וְלִנְסֵעַ נְסִיעוֹת כְּדֵי לְקַרֵּב נַפְשׁוֹת יִשְׂרָאֵל לְאַבְיָהוֹן שְׂבַשְׂמִים, וְאִיךָ שְׂרַבְנּוּ ו"ל רָצָה כְּזֵה מְאֹד מְאֹד, וְלֹא כְּהַטְוִיעִים וְאוֹמְרִים לְהַפְּוֹךְ וְכוּ'. וְכֵן אֵל יִחְשַׁב אָדָם מֵה יִהְיֶה עִמּוֹ וְכוּ' וּמִתִּי יִזְכֶּה לְתַקֵּן אֶת עֲצָמוֹ וְכוּ', כִּי כְּזֵה שְׂיִקְרַב וְיַעֲזוֹר וְיִזְכֶּה אַחֲרֵים, אִזּוֹ יִזְכֶּה, שְׂגַם חוּבוֹ יִמְחַל כְּנַ"ל.

תתקעב.

אחר-כך אמר רבנו ז"ל ל'ר' נפתלי בזו הלשון: "מי יודע מה זאת עשינו פה בעיר אומן, שאנו מכרחים עכשו להתעבב בכאן כל-כך, כי הדבר נראה, שאין אנו יכולים לצאת מכאן, כי תפסו אותנו לכאן ואין רוצים להניח אותנו מפה?" ואז אמר ל'ר' נפתלי בזו הלשון: "ר' נתן איז נאך גישט צוריק גיקומען?" ענה לו: "דערווייל נאך גישט". אז אמר לו רבנו ז"ל, שיראה לקרא אותו. ותכף ומיד שלח ר' נפתלי מכתב ל'ר' נתן, שיבוא תכף אל רבנו ז"ל על-פי פקדתו.

תתקעג.

ותכף ומיד פשקבל ר' נתן את המכתב מ'ר' נפתלי, הזדרו עצמו ובא אל רבנו ז"ל, ענה ואמר לו רבנו ז"ל בזו הלשון: "איך אפשר, שלא יחלקו עלי, מאחר שאני הולך בדרך חדש, שעדין לא הלך אדם בו מעולם, אף-על-פי שהוא דרך ישן מאד — אף-על-פי-כן הוא חדש לגמרי". ואמר אז: "אפלו אם היה זקני הבעל-שם-טוב הקדוש בעולם, לא היה יכול להשתוות עמי! וואלט ער זיך אויף גיט גיקאנט אויס גלייכען מיט מיר, מיט מיר גלייך אויס קומען". ואמר, שיש בני אדם, שאין מכירין אותו פלל וחולקין עליו. ואמר, שאיתא בזהר הקדוש (שמות יח.) על פסוק (שמות א, י): "הבה נתחכמה לו" — וכי תעלה על דעתך, שפרעה הלך לכל אחד ואחד ואמר לו: "הבה נתחכמה?" אלא שהכניס בתוך לבבם וכו', עין שם. כמזכר אצלו, שמכניסים בעולם שם רע עליו. וכאלו מי יודע מה שעשה, רחמנא לצלן, ומי יודע מה שהוא וכו'. ואמר אז מענין המחלקת שעליו בחנם על לא דבר, ענה ואמר בדרך קובלנא: "ואנכי אפדם"; הינו הפסוק הנאמר בהושע (ו, יג), שקובל הנביא על ישראל, שרוצה לעשות להם טובות, והם דוברים עליו פזבים,

(ד) "ר' נתן עוד לא חזר?" ענה לו: "עוד לא".

כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שם): 'וְאֵנֹכִי אֶפְדֶם וְהֵמָּה דִבְרוּ עָלַי כְּזָבִים"'. וְרַבְּנּוּ ז"ל לֹא הִזְכִּיר אֶז רַק שְׁתֵּי תְּבוּת אֱלוֹ: "וְאֵנֹכִי אֶפְדֶם", וְאִמְרָן בְּנֵעִימָה וּבִנְגוּן הַשִּׁיף לְאוֹתוֹ הַפְּסוּק כַּמוֹכֵן לְבָקִי בְּמִקְרָא וּבִפְרוּשׁוֹ.

תתקעד.

וְדָבָר אֶז מַעֲצָם מַעֲלָתוֹ הַמְּפֹלָגֵת מְאֹד מְאֹד, אֲשֶׁר קָשָׁה וְכָבֵד לְהַכְנִיס דָּבָר זֶה בְּעוֹלָם וְכוּ'. וּבְתוֹךְ דִּבְרָיו עָנָה וְאָמַר בְּלִשׁוֹן צַעַר וּגְיָנִיחָה בְּזוֹ הַלִּשׁוֹן: "נו, מַה נַּעֲשֶׂה אַחֲרֵי הַדְּבָרִים וְהָאֵמֶת הָאֵלֶּה? בָּא סְנַחְרִיב"..."^ה.

תתקעה.

וְרַבְּנּוּ ז"ל הִזְיָה רְגִיל גַּם אֶז בְּתַקְפָּה חֲלָשְׁתּוֹ לַעֲבֹד עֲבוֹדָתוֹ הַתְּמִימָה וְהִזְיָה מִתְּבוֹדָד עֲצָמוֹ רַב הַיָּמִים עִמּוֹ יִתְבַּרְךָ בְּתַמִּימוֹת וּבִפְשִׁיטוֹת גְּמוּרָה כְּדָרְכוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו הַקְּדוּשִׁים. וּבְכָל פַּעַם רָאָה לְסַגֵּר אֶת הַדְּלֶת מִחֲדָרוֹ הַפְּרָטִי. וּבְאַיִזָּה יוֹם הַשְּׁתוֹקֵק ר' יוֹסֵף שְׂמוּאֵל לְרֵאוֹת מָה עוֹשֶׂה עִבְדּוֹ רַבְּנּוּ ז"ל. וְהָיִית שְׁהִיָּה לוֹ מִפְּתַח מִהַחֲדָר, וְעַל-כֵּן נִכְנַס פֶּתָאֵם לְאוֹתוֹ הַחֲדָר וּמִצָּא אֶת רַבְּנּוּ ז"ל, שְׁהִיָּה שׁוֹכֵב בְּפִשְׁוִט יָדַיִם וְרַגְלָיִם עַל הָאָרֶץ. אַף-עַל-פִּי שְׁהִיָּה אֶז חֲלוּשׁ מְאֹד מְאֹד בְּלִי שְׁעוֹר, אֲשֶׁר חִיּוֹתוֹ הִיָּתָה בְּנֶס, וְכַמְעַט שְׁנַגְנוּעַ בְּכָל עֵת — אַף-עַל-פִּי-כֵן לֹא עֹזב דְּרָכּוֹ הַטּוֹבָה עַל-פִּי פְּשִׁיטוֹת עַד הַשְּׁעָה הָאַחֲרוֹנָה. כְּלַפֵּי הַתְּמִיד רַבְּנּוּ ז"ל בְּעֲבוֹדָתוֹ הַתְּמִימָה. וְכָבֵר

(ה) פְּסוּק זֶה הוּא בְּדִבְרֵי-הַיָּמִים ב' (לב, א), שֶׁמְסַפֵּר שֶׁם מַעֲצָם צִדְקַת חֲזַקְיָהוּ הַמְּלֵךְ, וְאַחֲרֵי-כֵן מִתְחִיל הַמִּקְרָא: "אַחֲרֵי הַדְּבָרִים וְהָאֵמֶת הָאֵלֶּה בָּא סְנַחְרִיב". וְהֵבֵן הַדְּבָרִים, אִיךְ מִבְּאֵר הֵיטֵב בְּזֶה הַפְּסוּק, שְׁדִיקָא אַחַר גְּדֹל אֵמֶת צִדְקָתוֹ שֶׁל חֲזַקְיָהוּ הַמְּלֵךְ, בָּא עָלָיו סְנַחְרִיב, וְהִיָּה לוֹ צַעַר גְּדוֹל מְנֹנֵן. וּמַעֲתָה אֵינן לְתַמָּה עַל גְּדֹל הַמְּחַלְקֵת, שֶׁיֵּשׁ עַל צִדְקָתוֹ אֵמֶתִים, כִּי הַהִסְתָּרָה גְּדוֹלָה עַד מְאֹד מְאֹד. וְכָל מַה שֶׁהַצְּדִיק וְהָאִישׁ כָּשֶׁר יוֹתֵר, גְּדוֹל יוֹתֵר — מִחֲלָקֵת יֵשׁ עָלָיו, וְהוּא נִעְלָם וְנִסְתָּר מִהָעוֹלָם, וּמִזְלָזְלִים כְּכַבּוֹד וְשׁוֹפְכִים דָּמוֹ כַּמִּים. וְאַף-עַל-פִּי-כֵן הַצְּדִיק וְהָאִישׁ כָּשֶׁר מִתְּפַלֵּל תְּמִיד אֵלָיו יִתְבַּרְךָ עַל כָּלֵל יִשְׂרָאֵל עַל כָּלֵל הָעוֹלָם, וּמִמְשִׁיכִים שֶׁפַע בְּרַכָּה וְהַצְּלָחָה, אֹר וְיִשׁוּעוֹת וְרַפּוּאוֹת, אֲשֶׁרֵיהֶם וְאֲשֶׁרֵי חֲלָקָם!

אמר, שהעקר למה שזכה אל מה שזכה, היה רק על-ידי רבוי התפלות והשיחות וההתבודדות ושיחה בינו לבין קונו. ולא עוד אלא היה מרבה לדבר עם אנשי-שלומו מענין תפלה והתבודדות, שגם הם יעשו כמותו.

תתקעו.

ואז היה הספור, שתינוק אחד בן תשע שנים היה חולה קצת, שהיתה לו חולאת, שקורין שטעכיניש', ושלחו אביו לרבנו ז"ל, וספר עמו הרבה ואמר לו מוסר נפלא, כי היו להתינוק פחדים גדולים. ואמר לו רבנו ז"ל: "מדוע תפחד עתה? זכור נא הפחד, שהיה לך בעת שיוליכוך להבית עלמין, ותשאר שם לבדך, והכל יפרדו ממך, ותהיה נשאר מנח בין המתים! הלא אתה מתירא לצאת יחידי בלילה ומה תעשה אז?" וכיוצא מזה דברים הרבה של מוסר. גם אמר לו: "מי הוא זה, שירצה להכוות את עצמו בעצמו, כלומר: והלא כשאתה חוטה, אתה מכונה את עצמך בידים ממש". אחר-כך אמר לו סגלה לחולאתו הנ"ל, שיקח עפר הנדרס על גבי האסקופה ויניח את העפר באיזה כלי על האש, עד שיתלבש ויוחם העפר היטב, ואותו העפר החם יניחו על צדו ויתרפא. אחר-כך נתגדל התינוק, ונשארו הדברים, שדבר עמו רבנו ז"ל, תקועים בלבו, ועדין הוא זוכר אותם, ועוד דברים הרבה ספר עמו רבנו ז"ל.¹

(1) דקירות.

(2) מזה אנו רואין, איך רבנו ז"ל היה מסתכל אפלו על תינוק ונצה להכניס בו יראת שמים, למען יתחיל להתחנך בעבודתו יתברך וגם יזכרו בגדלתו, וכמו שכתוב (משלי כב, 1): חנף לנער על פי דרכו וכיו'. ועוד יש דברים הרבה, שספר עם הילד הנ"ל כמה פעמים מענין ערלת לב, שצריכין למולו וכיו'. וכן שמעתי מכמה אנשים, שהיו קטנים בימי רבנו ז"ל, וספרו לי כמה דברים נפלאים ושיחות יפות, ששמעו ממנו בקטנותם, ועדין הם זוכרים אותם ומבינים עכשו למפרע, איך היה מרמז להם דברים, שייטיב להם באחריתם.

תתקעז.

בימים ההם בא איש אחד אל רבנו ו'ל ושאל אותו, אם אפשר לידע חכמת הקבלה בלי תעניות ומקנאות, כי אחד אמר, שאי אפשר לידע הקבלה כי אם על־יֵד תעניות ומקנאות. השיב: "אפשר לידע החכמה בלא הנ"ל, כי הוא חכמה וכו'". ואמר אז, שמה שקשה להבין ספר ה"עץ־חיים" וכו', הוא מחמת שלא נכתב בסדר. ואמר, שבמקום שחכמת הפילוסופיא מסתיימת — שם מתחילה (חכמת האמת, שהיא) חכמת הקבלה. (פרוש: כי הפילוסופים לא חקרו כי אם עד הגלגלים, ומשם ולמעלה אין יודעים מאומה. וגם בהחכמות שמהגלגלים ולמטה גם־כן הם נבוכים מאד ברבם ככלם כידוע להם בעצמם. וחכמת הקבלה מתחלת במקום שמסתיימת חכמתם; דהינו מהגלגלים ולמעלה, כי כל עולם העשייה עם הגלגלים בכלל כוללת חכמת הקבלה בתבה אחת, שהוא עולם העשייה. וכל חכמת הקבלה הוא מעשייה ולמעלה, שהוא יצירה, בריאה ואצילות למעלה מעלה וכו'. וגם בעשייה בעצמה בפנימיות העשייה, דהינו רוחניות העשייה, אין לפילוסופים שום ידיעה כלל. אבל חכמת הקבלה מדברת רק משרש העשייה ברוחניות ומשם ולמעלה. נמצא, שבמקום שמסתיימת חכמתם של המחקרים, משם מתחלת חכמת הקבלה".

(ח ור' נתן ספר, ששמע מפי רבנו ו'ל לענן השגותיו הנוראות, שדבר כמה פעמים מזה ואמר: "הלא אצל המחקרים מסתיימת ידיעתם בגלגלים, ונדמה להם, שמשם ולמעלה הוא רק עצם האלקות יתברך. ובאמת כל למוד הקבלה הוא בעולמות ומדרגות שמשם ולמעלה. כמו־כן אפלו מי שהשיג חכמת הקבלה היטב, שהוא חכמת האמת, אך־על־פי־כן אין חקר לתבונתו, כי צדין יש גבוה מעל גבוה וכו'". וכן פעם אחת ראה ספר אחד, שמלקט מכתבי האר"ל, שאינם מצויים, שמדבר מהשתלשלות והמדרגות שקדם האצילות, שהוא עולם המלבוש וכו', כמו שכתוב בספר "ויקהל משה" [מר' משה בן מנחם, תלמיד ר' דוד אופנהיימער מפראג. (שם הגדולים)]. ודבר עמי מזה, ונפלאתי מאד על־זה מה שיש למוד בקבלה גם למעלה מאצילות. ונדמה לי, שאין גבוה יותר, ושחק. ואמר אז גם בן: "הלא אצל המחקרים נדמה, שמסתיימת הידיעה בגלגלים" וכו' כנ"ל. וכונתו היתה כמו־כן אפלו בידעת האמת למעלה למעלה יש עוד גבוה מעל גבוה בלי שעור וערך וכו', כי לגדלתו אין חקר, וענן זה אי־אפשר לכאר בכחב.

תתקעח.

לִיל־שַׁבַּת־קֹדֶשׁ, פָּרַשְׁתָּ חֻקַּת בְּלֶקֶת, י"ב בַּתְּמוּזָה: סִפְּר רַבְּנוּ ז"ל
עַל הַשְּׁלֵחַן מִעֲנִינָיו וְתַמָּה עַל עֲצָמוֹ, עַל שְׁעוֹשֵׁה תְּמִיד דְּבָרִים מְשֻׁנִּים
וְנִפְלְאִים מִדַּעַת בְּנֵי־אָדָם, עַל אֲשֶׁר הוּא תְּמִיד נֶעַ וְנָד מִמְקוֹם לְמְקוֹם,
וְיָמָּה הָיָה חֹסֵר לוֹ בְּמַעֲדוֹ וְעִדְיוֹ וְיוֹקֵעַ (עֵינַי לְעִיל אוֹת כַּגֵּן), הָיָה רְאוּי לוֹ
לְיֹשֵׁב שָׁם תְּמִיד, כִּי שָׁם הָיָה יוֹשֵׁב בְּשִׁלְוָה וְהִשְׁקִיט וְהוּא לֹא רָצָה
לְיֹשֵׁב בְּשִׁלְוָה. וְנִסְעַ מִשָּׁם וְקָבַע דִּירְתוֹ בְּזִלְאֵיטִיפּוֹלִי (עֵינַי לְעִיל אוֹת
שְׁלֵא), וְהִיָּתָה לוֹ שָׁם מַחְלָקַת גְּדוּלָּה וְיִסּוּרִים גְּדוּלִּים מְאֹד, וְנִסְעַ מִשָּׁם
וְקָבַע דִּירְתוֹ בְּבִרְסֵלְב (עֵינַי לְעִיל אוֹת שִׁפַּח). אַחֲרֵי־כֵן בִּזְהַר הַקִּיץ נִסְעַ
מִבִּרְסֵלְב וְקָבַע דִּירְתוֹ בְּאוּמָן (עֵינַי לְעִיל אוֹת תַּחֲלָג). וְעַל־כָּל־פְּנֵימֵי
מֵאֲחֵר שָׁבָא לְאוּמָן, הָיָה רְאוּי לוֹ לְבַחֵר דִּירְתוֹ אֶצֶל אִישׁ הַגֵּזֶן, וְהוּא
בַּחֵר לוֹ אֶכְסִינְיָא שָׁם וְכוּ' (עֵינַי לְעִיל אוֹת תַּחֲלָלוֹ). וְהָיָה קוֹרָא תְּמִיָּהָה
עַל עֲצָמוֹ, עַל שְׁעוֹשֵׁה דְּבָרִים מְשֻׁנִּים וְנִפְלְאִים כְּאַלְהָה וְכוּ'. עֲנָה וְאָמַר
לוֹ ר' גִּתָּן: "הֲלֹא מִפְּנֵי מָה נִשְׂא מִשָּׁה אִשָּׁה מִבְּנוֹת יִתְרוֹ דִּיקָא?"
[וְכוֹנְנָתוֹ הִיָּתָה פְּשוּטָה, כִּי כִּף הוּא מְנַהֵגֵי הַשָּׁם יִתְבַּרְךָ לְחַבְרָה שְׁנֵי
הַפְּכִים, כְּמוֹ מִשָּׁה רַבְּנוּ, עֲלֵיו הַשְּׁלוֹם, הַצְּרִיף לְהַתְחַבֵּר וּלְהַתְחַתֵּן עִם
יִתְרוֹ דִּיקָא, שְׁהֵיָה וְכוּ', כְּמוֹ־כֵן הוּא מְכַרַח לְהַתְחַבֵּר עִם אַנְשֵׁים
כְּאַלְהָה וְכוּ', וְהַבִּין]. אַחֲרֵי־כֵן עֲנָה וְאָמַר לְהַ'עוֹלָם, שִׁישְׁבוּ עַל
הַשְּׁלֵחַן: "הַשְּׂמַעְתֶּם מָה שְׁהַקְשָׁה? הֲלֹא הַקְשָׁה קִשְׂיָא גְּדוּלָּה?" עֲנָה
וְאָמַר: "אֵין אַתֶּם רְאוּיִים כָּלֵל לְעֵדוּת!" וְלֹא הִבְנוּ מָה עֲנִין הַעֲדוּת.
וְאָמַר, שְׁיֵהִיָה לְזַכְרוֹן, כִּי יֹאמַר עַל־זֶה תְּרוּץ, אִךְ לַעֲת עֲתָה הָיָה צְרִיף

ובענין מה שאמרו חז"ל (תגינה יא:), שאסור להסתפל מה למעלה, מה למטה, מה
לפנים, מה לאחור, אמר רבנו ז"ל, שכל אדם ואדם יש לו בחינת מה למעלה ומה
למטה, מה לפנים, מה לאחור לפי מדרגתו, שאסור לו להסתפל בהם. כי אצל קצת
מסתמים שכלו אצל הגלגלים והקייצים, ואסור לו להסתפל להלן יותר, וגם כל
הפילוסופים והמתחכרים, כל שכלם וחקירתם הוא רק עד הגלגלים, ולמעלה מזה אינם
יודעים כלום. וגם במה שפתחת הגלגלים טעו הרבה בכמה דברים, עד שנפלו ביניהם
מחלוקות גדולות בכל דבר, וכבר מבאר, שאסור להסתפל בהם כלל. והכלל, שכל אדם
במקום שמתמים שכלו, אסור לו להלך יותר, כי זהו אצלו בחינת מה למעלה, מה
למטה, רק לסמוך על אמונה לבד.

לְקַח אֶתְכֶם לְעֵדוּת, אֶף וְכוּ', וְאָמַר הֲלֹא בְּלֹא זֶה אֵי אֶפְשָׁר לְכַתֵּב עֲכָשׁוּ, אֶף מִסְתַּמָּא תִזְכְּרוּ זֹאת.

תתקעט.

בַּשַּׁבָּת בַּבֶּקֶר: סִפֵּר עוֹד מֵעֲנִין הַקְּשִׁיָּה הַנ"ל שֶׁל אֶתְמוֹל בְּלִילָה שֶׁהִקְשִׂיה ר' נָתָן, וְחִזַּר וְאָמַר שֶׁהִקְשִׂיה קְשִׁיָּה גְדוֹלָה מְאֹד. וְאָמַר לר' נָתָן: "הִידְעָתָּ תְּרוּץ", וְאָמַר ר' נָתָן, שֶׁאֲצִלוּ אֵינֹו קְשִׂיה כָּלֵל, עַל מִשֶּׁה רַבְּנֹו, עָלְיוֹ הַשְּׁלוֹם, וְאָמַר: "אִם בֵּן אֶתָּה מְתָרֵץ קְשִׁיָּה בְּקְשִׁיָּה אַחֲרָת", וְאָמַר שֶׁפּוֹנֵת עֲנִין מִחֲשַׁבְתּוֹ, כִּי הוּא הוֹלֵךְ עִם עֲנִין זֶה כַּמָּה זְמַן שֶׁהוּא מְבַקֵּשׁ וּמִתְפַּלֵּל לִידַע תְּרוּץ עַל עֲנִין זֶה, וְעֲכָשׁוּ הַקְּשִׂיה הוּא קְשִׁיָּה זֹו [כִּף אָמַר בְּפָנַי הַיְעוֹלָם] עַל ר' נָתָן, וְאַתֶּם אֵינְכֶם יוֹדְעִים כָּלֵל הָעֲנִין. רַק בְּעֲנִין הַמְּחַשְּׁבָה זֹו אֲנִי הוֹלֵךְ זְמַן רַב, וְכִבֵּר הַתְּפַלְלָתִי הַרְבֵּה עַל זֶה, וְלֹא בְּלִבְד הַתְּפִלוֹת שֶׁהַכֹּל מִתְפַּלְּלִים, הֵינֹו שְׁחָרִית, מְנַחֵה וְעֵרְבִית, רַק חוּץ מִזֶּה כִּף וְכִף תְּפִלוֹת הַתְּפַלְלָתִי עַל זֶה, כִּי הֵייתִי רוֹצֵה שִׁיּוֹדִיעוּ לִי עֲנִין זֶה מִן הַשָּׁמַיִם, דִּהֵינֹו שֶׁאֲשַׁמַּע קוֹל וְדַבּוּר מִן הַשָּׁמַיִם לְהַשִּׁיבֵנִי עַל עֲנִין זֶה. אֲבָל עַל־יְדֵי בְּנֵי־אָדָם אֵינִי רוֹצֵה שִׁישִׁיבוּ לִי... אַחֲרֵי־כֵן הֵנִיחַ וְהִקַּל בְּקִשְׁתּוֹ וּבְקִשׁ עַל־כָּל־פָּנִים שִׁיּוֹדִיעוּ לוֹ עַל־יְדֵי שְׁלִיחַ, אַחֲרֵי־כֵן בְּקִשׁ שֶׁעַל־כָּל פָּנִים יוֹדִיעוּ לוֹ עַל־יְדֵי חַיֹּת וְעוֹפוֹת, אֲבָל עַל־יְדֵי בְּנֵי־אָדָם אֵינִי רוֹצֵה, וְעֲדִין לֹא הוֹדִיעוּ לִי. וְאָמַר לְנֹו, אַתֶּם אֲנָשִׁים קְטָנִים בְּמַעְלָה מְאֹד, וְאֵין לִי עִם מִי לְדַבֵּר. אֶף אֶף־עַל־פִּי־כֵן אֶף־עַל־פִּי דָּאִיהוּ לֹא תְּזִי מִזְּלִייהוּ חַזִּיט, אַחֲרֵי־כֵן אָמַר, אֲנִי מְקַבֵּל לְעֵדִים אֶת וְכוּ', וְאָמַר בְּלִשׁוֹן אֲשַׁכְּנֹו (אִיךָ בְּגָרִים מִיךָ מִיט אֵייעֶרַע, וְלֹא סִיִּם), וְנִרְאָה הַכּוֹנֵה שְׁלוֹ הֵיָּתָה עִם הַנְּשָׁמוֹת שְׁלֵנֹו, וְהַדְּבָרִים סְתוּמִים וְחַתוּמִים.

תתקפ.

בשבוע זה נסע רבנו ז"ל לעיר טירהוויצא עם עוד אחד מאנשי שלומנו, והיתה הנסיעה הזו פליאה נשגבה למה נסע, ובפרט פי היה חלוש כח מאד, ובדרך נסיעתו היה מדבר עם האיש שנסע עמו מענין עצמו, ואמר: "תמה אני, כמו שאין לנו חלק בעולם הזה כלל, אף-על-פי-כן בכל מקום שאנו באין, יש לנו מקום והכל שלנו", ושאל האיש: "הלא להעולם יש להם חלק בכם", השיב לו רבנו ז"ל, ודבר עמו כמה דבורים, ובתוך דבריו ענה ואמר: "המנהיגים המפרסמים של עכשו הקטנים במעלה אינם משיגים ויודעים כלל מה אני עושה באומן, אלו היו יודעין גדל יקר תפארת החדושים והצרופין והשעשועים הנעשים בכל עת ובכל שעה ובכל רגע והתפלות העולות בכל פעם בפעם, ובכל פעם נעשים צרופים וחדושים יקרים ונפלאים ביותר". והאריך מאד והפליג בצחות לשונו דברים נוראים כאלו. ותכן הדברים היוצא מפלל דבריו הקדושים, כי בכל מקום שיש קבוץ ישראל אשר הם נקראים בחינת (עין לקוטי-מוהר"ן חלק ב', סימן ח', אות ו'), אבני קדש בבחינת (איכה ה, א) "תשתפכנה אבני קדש וכו'". והנה שתי אבנים בונות שני בתים, שלש אבנים בונות ששה בתים, ארבע בונות עשרים וארבעה בתים וכו', כדאיתא בספר יצירה. והבתים הם בחינת (ישעיה נה, ז) "כי בתי בית תפלה". נמצא בכל פעם, שנתוספת אבן אחת, הינו נפש אחת מישראל, נעשה צרוף אחר לגמרי ונתחדש הצרוף לגמרי, ונעשים בתים חדשים לגמרי. כי מקדם שהיה רק שתי אבנים, היו הצרופים והבתים בחינת הבתים הנעשים על-ידי שתי אבנים, אבל עכשו, שנתוספת אבן — אזי נעשים בתים אחרים חדשים לגמרי, וכן נתוספים ונתחדשים בתים יקרים ונפלאים בכל פעם, שנתוסף אבן אחת. וכל פעם שנתוספת אבן — אזי נעשים בתים אחרים חדשים לגמרי, וכן נתוספים ונתחדשים בתים חדשים יקרים ונפלאים, בכל פעם שנתוספת אבן אחת. וכל פעם, שנתוספת אבן ביותר, נתרבין הבתים ביותר כמובא שם בספר יצירה, עד ששש אותיות בונות

כמה מאות בתים וכיוצא מזה, עד שאין הפה יכול לדבר, והלב לחשב. ועל-פי־זה ראה והבין והבט גדל השעשועים והצורופים והחדושים והתפלות היקרים ונפלאים ונוראים הנעשים בכל ית ובכל שעה על-ידי נפשות ישראל [על-ידי הצדיק הגדול האמתי העוסק לקבץ נפשות ישראל להכניסם ולקרבם אל הקדשה]! ודע, שיש אבנים בחינת נפשות, שהם משלכין בחוצות בבחינת "תשפכנה אבני קדש בראש כל חוצות", אבל כשנתוספין אבנים, ונעשים בתים חדשים כנ"ל — אזי מכניסין בתוך אלו הבתים את האבני קדש, שהיו משלכין בראש כל חוצות, כי נכנסין ונאספין בתוך אלו הבתים החדשים, שנעשו כנ"ל, והבין. אחר-כך ענה ואמר: "זה זמן רב שיש לי חלק בתפלות ישראל. כי הלא ראוי להם להצדיקים להסתפל בעצמן מי הוא זה שמתפלל, ועם מי מתפללין. הלא גם כל התנועות, שעושה מי שעושה איזה תנועה בעלמא בתפלה ואפלו פושעי ישראל — הכל על-ידי" [ואמר, שענין זה הוא סוד מסודות נסתרים שלו].

תתקפא.

והתאכסן רבנו ז"ל אצל המגיד מטירהוויצא ואמר לו אז בזו הלשון: "אם היו יודעים העולם, איך הם צריכין אותי, היו כלם נופלים על פניהם ומבקשים ומתחננים להשם יתברך, שאשוב לבריאותי, כי כל העולם צריכין אותי מאד מאד, עד שאי-אפשר להם כלל להיות בלעדי". ואמר לאנשי-שלומנו דשם: "התפללו עלי, שאשוב לבריאותי ואוליך אתכם בדרך חדשה, שלא היתה מעולם, אף-על-פי שהיא הדרך הישנה מכבר, אף-על-פי-כן היא חדשה לגמרי".

תתקכב.

ואז כשהיה רבנו ז"ל בטירהוויצא, היה קובל איש אחד לפניו ז"ל, איך שקשה לו מאד להתפלל, כי המחשבות זרות מבלבלות

אותו מאד. השיב לו רבנו ז"ל: "מקבלין זאת לכפרת עון (נעמט מען דאס אהן פאר א פפרת עון)" וחיף קצת. וקצת הייתה נראית כונתו בזה, כי הלא באמת אלו המחשבות הן בעצמן עונות, ועל-כן חיף קצת, אף-על-פי-כן בודאי כל דבריו אמת וצדק, כי על-כל-פנים בזה, שאין מהרהר אחריו יתברך חס ושלום, ויודע, שבודאי השם יתברך רוצה לקרבו ולקבל תפלתו, רק שעונותיו גרמו לו כל אלו המחשבות הבאות לבלבלו, ויש לו צער מזה, ובורח מהן בכל כחו — יכול להיות בודאי, שזה בעצמו נחשב לו לכפרת עון, עד שאם היה זוכה להתנהג בזה בתמימות באמת פראוי, (כי אי-אפשר לבאר זאת בכתב), כבר היו עונותיו נמחלין על-ידי-זה בעצמו, ואז ממילא היו מסתלקות ממנו כל המחשבות זרות. וכעין שאמרו חז"ל (ברכות יב:): כל העושה דבר עברה ומתבייש בו, מוחלין לו על כל עונותיו.

תתקפג.

וספר אז רבנו ז"ל ספור נפלא: "פעם אחת היה איש אחד, שהיה עשיר גדול והיה יושב בחנות עם כמה סחורות בדרך החנונים, ובאו אליו גנבים וגנבו ממנו הוננו ורכושו, ונתדלדל הרבה. והלך וקבץ את יתר הפלטה ועשה לו מעמד וחסר וקנה סחורות ושוב נעשה חנוני. וחסרו ובאו אליו גנבים וגנבו את יתר הפלטה והוננו הנשאר גם-כן ממנו. וחסר שוב וקבץ ממעט פלטה הנשארת לו ומתכשיטים של אשתו, וחסר ועשה לו איזה מעמד בחנות לפרנס את ביתו, וחסרו ובא אליו גנבים וגנבו את יתר הפלטה הנשארת, עד שנתדלדל מאד, ונשאר ביתו ריקן מכל. והלך וקבץ איזה סך מועט מאד וקנה לו סחורות קטנות והלך על הפפרים בדרך העניים, שנושאים חבילות עם מחטין וצנורות וכיוצא בזה דברים קטנים. והיה הולך על הפפרים כדי לתת לחם לביתו, והיה מחליף עם הערלים מחטין על עופות וביצים וכיוצא בדרך העניים האלו. פעם אחת היה הולך מן הפפרים ונשא עמו מעט סחורתו וכמה מיני

מאכל, ופגע בו שודד אחד רכוב על הסוס, ונשא אצלו שתי חבילות גדולות, ורצה לגזלו. והתחיל לבכות ולהתחנן אליו, והוא לא השגיח על-זה וגזל ממנו גם זה המעט, שהיה לו, ונשאר ריקן מכל וכל. והיה הולך ובוכה מאד, ונפשו מרה לו מאד, כי לא היה די בצרות הראשונות, שנתדלדל כל-כף מעשירות כזו, גם מעט חיותו בצמצום טרפו ממנו. בתוך כך הביט וראה, והנה נפל השודד הנ"ל מן הסוס והיה רוצה לקום, ועמד עליו הסוס ודרכו ברגליו על ראשו, ונפל שם השודד ונהרג. והלך האיש הנגזל לשם וראה, שהגזלן שגזלו נופל מת ארצה, ופתח את החבילות של הגזלן ומצא שם כל סחורתיו והונו ורכושו, שגנבו ממנו מתחלה ועד סוף, וחזר בשלום לביתו ונעשה עשיר כבתחלה.

תתקפד.

אחר-כך חזר רבנו ז"ל מעיר טירקוויצא חזרה לעיר אוימן. ואז היה הספור, שנסע רבנו ז"ל על הדרך, והדרך הרגילה היתה מקלקלת וכו', והבעל-עגלה, שהיה בקי בדרךים, סבב את העגלה לדרך מתקנת והתפאר עצמו על-זה לפני רבנו ז"ל: "אתם רואים, שסבבתי בדרך אחרת, ואף-על-פי-כן אחר-כך הגעתי שוב אל הדרך הישנה". ונענע על זה רבנו ז"ל בזו הלשון: "יא, יא, תענייתים וסגופים איז א אלטער טראק צום אייבערשטן¹, התבודדות און

(1) ואמר ר' נתן: "אף שזה הענין לא שמעתי בעצמי מפיו הקדוש, רק מפי אחרים בשמו. ואם אמנם בודאי איני זוכה להבין רמיותיו מה שכוון במעשה הזה, עם כל זאת מה שנראה לפי עניות דעתי בזה, הוא שמרמו התחזקות גדולה לכל אדם בפרט ובכלל, שאף-על-פי שעובר על האדם מה שעובר עליו בימי חטיו, שגזלנין אותו וטורפין ממנו, וכל מה שמתחזק להחיות נפשו ביתר הפלטה, חוזרין ואורבין עליו, עד שגונבין ממנו גם זה המעט, וכן כמה פעמים בלי מספר — אף-על-פי-כן אל יתנאש עצמו מן הרחמים, כי אם יתלה עיניו למקום ויבכה ויצעק בכל פעם אליו ותברך, שיראה בעניו ובעמלו — אזי סוף כל סוף יפל השודד מפלה, שאין לה תקומה, וישוב ויקבל ויוציא ממנו כל הקרשות וכל העבודות וכל הטוב, שגנב ונגזל ממנו, וישוב לצשירותו וטובותיו הנצחיות.

(2) היא דרך השנה להגיע להשם יתברך.

תַּפְלוֹת אִיזָא נִייעַ טָראַק צום אַייבֶּערֶשְׁטֵן^ל. און מ'קומט אויס צוריק אויפֿן אַלְטֶען װעג^מ."

תתקפה.

וְהִתְחִיל רַבְּנוּ ז"ל לְדַבֵּר הַרְבֵּה מֵעַנֵּן תַּפְלָה וְהִתְבּוֹדְדוּת, עֲנָה וְאָמַר, שְׁצַרִּיכִין לְהִתְחַזֵּק עֲצֻמוֹ כָּל-כֶּף בַּתַּפְלָה, שְׁאֵפְלוּ אִם הָאָדָם הוּא כְּמוֹ שֶׁהוּא — אַף-עַל-פִּי-כֵן יִחְזַק וַיֵּאמֶץ אֶת לִבּוֹ לְהִתְפַּלֵּל לַיהוָה יִתְבַּרְךָ. וְאָמַר, שְׁיִחַשֵּׁב בְּלִבּוֹ: הֲלֹא אֲנִי רַחוּק בְּעֵינֵי מֵהַשָּׁם יִתְבַּרְךָ כָּל-כֶּף מִחֲמַת רַבּוּי עֲוֹנוֹתַי, אִם-כֵּן אֲדַרְבָּא עָקֵר שְׁלֵמוֹת הַתַּפְלָה עַל-יְדֵי דִיקָא, כִּי הֲלֹא אָמְרוּ חז"ל (כְּרִיתוֹת ו:): כָּל תַּפְלָה שְׂאִין בָּהּ מִתַּפְלַת פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל אֵינָה תַּפְלָה. וְיִלְפִינן מִקְטָרֶת, שְׁהִיתָה בָּהּ חֲלֻבְנָה. וְאִם כֵּן אִם אֲנִי בְּעֵינֵי כְּפוֹשֵׁעַ יִשְׂרָאֵל חֵס וְשָׁלוֹם, אִם כֵּן אֲדַרְבָּא כָּל שְׁלֵמוֹת הַתַּפְלָה עַל-יְדֵי דִיקָא וְכַנ"ל. וְבוֹדַאי אֲנִי צָרִיךְ לְהִתְחַזֵּק בְּיוֹתֵר לְהִתְפַּלֵּל לַיהוָה יִתְבַּרְךָ וְלִבְטַח בְּחֻסְדֵי ה', שְׁיִשְׁמַע וְיִקְבַּל גַּם אֶת תַּפְלָתִי. כִּי אֲדַרְבָּא דוֹקָא עַל-יְדֵי עָקֵר שְׁלֵמוֹת הַתַּפְלָה, כִּי אִי-אֶפְשָׁר לְהִקְטִיר קְטָרֶת בְּלֹא חֲלֻבְנָה. נִמְצָא, שְׁגַם חֲלֻבְנָה הוּא שְׁלֵמוֹת הַקְטָרֶת. וְכַמוֹ-כֵּן הוּא לְעַנֵּן תַּפְלָה וְכַנ"ל, שְׁבֹלָא תַּפְלָתִי הַגְּרוּעָה הַמְצַטְרַפֶּת לַתַּפְלַת יִשְׂרָאֵל לֹא הִיְתָה שְׁלֵמוֹת לְהַתַּפְלָה כְּמוֹ קְטָרֶת בְּלֹא חֲלֻבְנָה וְכַנ"ל.

תתקפו.

וְאָמַר רַבְּנוּ ז"ל, שְׁטוֹב מְאֹד לְאָדָם, שְׁיִהְיֶה לוֹ חֲדָר מֵיחָד לוֹ לְבַדּוֹ לְעַסֵּק שָׁם בְּעַבּוּדַת ה' בְּתוֹרָה וּבַתַּפְלָה, וּבְפֶרֶט הִתְבּוֹדְדוּת וְשִׁיחָה בֵּינוֹ לְבֵין קוֹנוֹ, שְׁלֹזָה צָרִיכִין בּוֹדַאי חֲדָר מֵיחָד. וְאָמַר, שְׁאֵפְלוּ הַיְשִׁיבָה בְּעֲצָמָה, שְׁיִושְׁבֵּין בְּחֲדָר מֵיחָד לְבַדּוֹ, גַּם זֶה טוֹב מְאֹד. וְאֵף עַל-פִּי-כֵן אִם אֵין זוֹכִין, שְׁיִהְיֶה לוֹ חֲדָר מֵיחָד —

(ל) דָּרָךְ חֲדָשָׁה לְהַגִּיעַ לַיהוָה יִתְבַּרְךָ.

(מ) וּמַגִּיעִים אַחֲרֶיךָ עַל-יְדֵי-זֶה חֲנֻנָה לְדָרָךְ הַיְשָׁנָה.

אף-על-פי-כן יכולין להתבודד ולדבר בינו לבין קונו. ואמר רבנו ו"ל, שתחת הטלית הוא גם כן חדר מיוחד, כי כשמשלשלין הטלית על עיניו, יכולין לדבר בינו לבין קונו מה שרוצין, גם יכולין להתבודד ולפרש שיחתו, כששוכב על מטתו ומכסה עצמו בהסדין כמבאר במקום אחר, שכך נהג דוד המלך, עליו השלום, שזהו בחינת (תהלים ו, ז): "אשחה בכל לילה מטתי" וכו'. גם יכולין לישב על הספר, ויספרו אחרים, שהוא לומד, והוא יכול אז לדבר בינו לבין קונו, ועוד יש לזה כמה תחבולות למי שחפץ באמת לנהג הנהגה זו של התבודדות העולה על הכל, שהוא יסוד שרש הקדשה והטהרה והתשובה וכו' כמבאר כבר כמה פעמים, אבל טוב יותר להשתדל, שיהיה לו חדר מיוחד.

תתקפו.

אחר-כך ענה ואמר: "בנדאי נמצאים אנשים כשרים, אף-על-פי שאין להם התבודדות. אבל אני קורא אותם (פליטיס) מבהלים ומבלבלים. ופתאם כשיבוא משיח ויקרא אותם, יהיו מערבבים ומבלבלים. אבל אנחנו נהיה דומים כמו האדם אחר השנה, שדעתו נוחה ומישבת היטב — כן תהיה דעתנו נוחה ומישבת עלינו בלי מהומה ובלבול". ודבר אז, שבתחלה זה היה עקר התפלה מה שהיה כל אחד מדבר מה שבלבו לפני השם יתברך בלשון שהיו מדברים בו, כמבאר ברמב"ם בתחלת הלכות תפלה, עין שם, שמבאר שם זאת היטב, שבתחלה היה זה עקר התפלה וכו'. אף אחר-כך ראו אנשי פנסת-הגדולה וכו' ותקנו סדר התפלה, עין שם. אבל על-כל-פנים מדינא זהו עקר התפלה. על-כן גם עכשו שמתפללין סדר התפלה, שתקנו אנשי פנסת-הגדולה, טוב מאד להאדם להיות רגיל להתפלל לפני השם יתברך לזכות לעבודתו באמת, כי זה עקר התפלה כנ"ל. ועין במקום אחר בכמה מקומות בדברינו כמה האדם צריך להרגיל עצמו ולחזק עצמו בהנהגה זו, שעל-ידי-זה דייקא באו כל הצדיקים למדרגתם, עין שם היטב.

תתקפו.

ואז אמר את כל המאמר הנורא והנפלא מאד המוזק ומאמץ את לב איש הישראלי לעבודתו יתברך, כי איש אחד שאל אותו מהי מעלת ההתבודדות. ענה ואמר בזה הלשון: "ההתבודדות היא מעלה עליונה וגדולה מן הכל; דהינו לקבוע לו על-כל-פנים שעה או יותר להתבודד לבדו באיזה חדר או בשדה ולפרש שיתתו בינו לבין קונו בטענות ובאמתלאות, בדברי חזן ורצוי ופיוס לבקש ולהתחנן לפניו יתברך, שיקרבו אליו לעבודתו באמת. ותפלה ושיחה זו יהיה בלשון שמדברים בה, דהינו בלשון אשכנז (במדניתנו), כי בלשון הקדש קשה לו לפרש כל שיחתו, וגם אין הלב נמשך אחר הדבורים, מחמת שאינו מרגל כל-כך בהלשון, כי אין דרכנו לדבר בלשון הקדש, אבל בלשון אשכנז, שמספרים ומדברים בה, קל וקרוב יותר לשבר לבו, כי הלב נמשך וקרוב יותר אל לשון אשכנז, מחמת שהוא מרגל בו. ובלשון אשכנז יכול לפרש כל שיחתו, ואת כל אשר עם לבו ישיח ויספר לפניו יתברך: הן חרטה ותשובה על העבר והן בקשת מתחננים לזכות להתקרב אליו יתברך מהיום והלאה באמת וכיוצא בזה כל חד לפום דרגיה¹. ויזהר מאד להרגיל עצמו להתמיד בזה מדי יום ביום שעה מיחדת פנ"ל, ושאר היום יהיה בשמחה פנ"ל. והנהגה זו היא גדולה במעלה מאד מאד, והיא דרך ועצה טובה מאד להתקרב אליו יתברך, כי זאת היא עצה כללית, שכוללת הכל, כי על כל מה שייחסר לו בעבודתה, או אם הוא רחוק לגמרי מכל וכל מעבודתו יתברך, על הכל יפרש שיתתו ויבקש מאתו יתברך פנ"ל. ואפלו אם לפעמים נסתתמין דבריו, ואינו יכול לפתח את פיו לדבר לפניו יתברך כלל — אף-על-פי-כן זה בעצמו טוב מאד; דהינו ההכנה, שהוא מוכן ועומד לפניו יתברך וחרץ ומשתוקק לדבר, אף שאינו יכול, זה בעצמו גם-כן טוב מאד. וגם יוכל לעשות לו שיחה ותפלה מזה בעצמו, ועל-זה בעצמו יצחק

(ג) כל אחד לפי דרגתו.

ויתחנן לפניו יתברך, שנתרחק כל-כף, עד שאינו יכול אפלו לדבר, ויבקש מאתו יתברך רחמים ותחנונים, שיחמל עליו ויפתח פיו, שיוכל לפרש שיחתו לפניו. ודע, שפמה וכמה צדיקים גדולים ומפרסמים ספרו, שלא באו למדרגתם רק על-ידי הנהגה זו. והמשפיל יבין מעצמו גדל מעלת הנהגה זו העולה למעלה למעלה. והוא דבר השווה לכל נפש מקטן ועד גדול, כי פלם יכולים לנהוג הנהגה זו, ועל-ידי-זה יבואו למעלה גדולה, אשרי, שיאחז בזה!

תתקפח.

והסביר לו, שעל תפלות ותחנונות ובקשות הסדורות מכבר, כבר יודעים מהן כל המחבלים והמקטרגים והם אורבים על הדרך של אלו התפלות, מחמת שיודעים מהן מכבר, כמו למשל על הדרך הכבושה הידועה ומפרסמת לכל, שם אורבים רוצחים וגזלנים תמיד, מחמת שיודעים מדרך זו כבר. אבל פשהולכין בנתיב ודרך חדש, שאינו נודע עדין, שם אינם יודעים לארב שם פלל. פמו-כן לענין הנ"ל, כי השיחה, שמדבר האדם בעצמו בינו לבין קונו, היא דרך חדשה ותפלה חדשה, שהאדם אומרה מלבו מחדש, על-פן אין המקטרגים מצויים כל-כף לארב.

תתקפט.

יום חמישי, ראש-חדש אב: חזר ובא האיש מהקיר"ה אל רבנו ז"ל (פנ"ל באות תתקנב). ותכף ומיד הספיק רבנו ז"ל ונכנס בבית האיש הנ"ל, וזה היה ברחוב ביז'לינסקי. ותכף שנכנס לשם, בא אליו איש אחר, שהיה שכן לבית זה, והתחיל לברכו, שישב שם לארך ימים פנהוג. ואמר, שפודאי דירה זו טובה לפניו, מחמת שיש שם אויר נאה. ענה לו רבנו ז"ל והראה באצבעו לחוץ ואמר: "הראיתם הגן הזה כמה הוא טוב ויפה?" וכזו הלשון אמר לו: "ווי

גִּיפְעֵלֹט אֵיִךְ דְּעַר גְּאַרְטֹן?׃" וְהִיָּה הָאִישׁ הַהוּא סוֹבֵר, שְׁמִשְׁבַּח אֶת
הַגֵּן שֶׁלְּפָנָי הַחֲלוֹנוֹת. עֲנֵה וְאָמַר רַבְּנוּ ו"ל וְהִרְאֵה בְּאַצְבָּעוֹ עַל
הַבַּיִת-הַחַיִּים, כִּי הַבַּיִת-הַחַיִּים הָיָה נִרְאֶה שֶׁם בְּרַחוּק מִתּוֹךְ הַחֲלוֹנוֹת,
כִּי הָיָה עוֹמֵד כְּנִגְדּוֹ, וְאָמַר: "עַל-זֶה הַגֵּן אֲנִי אוֹמֵר, וְאֵין אַתֶּם יוֹדְעִים
גְּדֹל מַעֲלַת קִדְשָׁת זֶה הַבַּיִת-הַחַיִּים דְּפֹה, כִּי הוּא יָקָר וְקָדוֹשׁ מְאֹד."

תתקצ.

וּמַחֲמַת שֶׁהִדִּירָה הַזֶּה הַחֲדָשָׁה, שֶׁנִּכְנַס בָּהּ עַכְשָׁו רַבְּנוּ ו"ל לְגוֹר
בְּתוֹכָהּ, הִיָּתָה מוֹל הַבַּיִת-עֲלָמִין, עַל-כֵּן שָׁמַע בְּבֵיתוֹ קוֹל שֶׁל
הַצּוֹעֲקִים עַל הַבַּיִת-עֲלָמִין עַל קִבְרֵי אַבּוֹתָם, שֶׁדִּרְכָם לְצַעֲקַ וְלִהְתַּפְּלֵל
שֶׁם בְּקוֹל מֵר כְּנִהוּג. וּפְעַם אַחַת שָׁמַע אִשָּׁה אַחַת, שֶׁהִיָּתָה צוֹעֲקַת
שֶׁם עַל קִבְרֵי אֲבִיהָ: "אָבִי, אָבִי", בְּקוֹל מֵר מְאֹד, וּבִתּוֹ, עָלֶיהָ הַשְּׁלוֹם,
הִיָּתָה עוֹמֵדָת אֲצִלוֹ אֹז, עֲנֵה וְאָמַר לָהּ: "הָאִשָּׁה הַזֹּאת צוֹעֲקַת בְּכִנְיָהּ
הַיָּטִב: 'אָבִי, אָבִי', אָבִל אֲבִיהָ אֵינּוּ כָּאֵן כָּלֵל". וְאָמַר אֹז, שֶׁטוֹב,
כְּשֶׁבָּאִים עַל קִבְרֵי אַבּוֹת, לֹאמַר לְהַמְתִּים הַשּׁוֹכְנִים סְבִיב סְבִיב לְקַבֵּר
אֲבִיהֶם וְאִמָּם וְכִיּוֹצֵא, שְׁבָאִים אֵלָיו לְבַקֵּשׁ מֵהֶם, שִׁיּוֹדִיעוּ לוֹ, שְׁבָא
בְּנָם אוֹ בִּתָּם אֵלָיו, כִּי בּוֹדָאֵי לֹא כָּל הַמְתִּים נִסְתַּלְקִים מִמָּקוֹם
קְבוּרָתָם לְמָקוֹם שֶׁנִּטְרָדִים, כִּי הִרְבֵּה שְׁרוּיִים עַל קִבְרָם, עַל-כֵּן טוֹב
לְהוֹדִיעֵם, כְּדֵי שֶׁהֵם יוֹדִיעוּ לְאֲבִיהֶם וְכוּ'. וְאָמַר אֹז, אָבִל אֲצֵל הַצְּדִיק
אֵין צְרִיכִים לְחַשֵּׁשׁ עַל זֶה, שְׁמָא אֵינּוּ שֶׁם, כִּי מִיַּתַּת הַצְּדִיק הוּא רַק
כְּמוֹ מִי שִׁיּוֹצֵא מִחֲדָר לְחֲדָר אַחֵר. וְהַמְשִׁיף אֹז לְבִתּוֹ עַל עֲצָמוֹ: "כְּמוֹ
שְׂאֵנִי עֲתָה בְּחֲדָר זֶה, וְאַחֲרֵכֶף אֲנִי יוֹצֵא מִחֲדָר זֶה וְנִכְנַס לְחֲדָר הַשְּׁנַי
וְסוֹגֵר הַדֶּלֶת אַחֲרַי, אִם אֶת תְּבוֹאֵי אֲצֵל הַדֶּלֶת וְתַצְעֲקֵי: 'אָבִי, אָבִי'
וְכוּ', לֹא אֶשְׁמַע דְּבָרֶיךָ?"

תתקצא.

וְר' גִּתָּן הָיָה כָּל הַזְּמַן בְּעִיר אוֹמֵן, כִּי חִזַּר וּבָא עַל־פִּי פְּקֻדָּתוֹ
 (עֵין לְעִיל אוֹת תַּתְּקַעֵב), וְהָיָה רָגִיל לְהִיּוֹת אֶצֶל רַבְּנֵינוּ ו"ל בְּכָל יוֹם.
 וְהִתְחִיל רַבְּנֵינוּ ו"ל לְדַבֵּר עִמּוֹ, אִיךָ שְׂטוֹב וְיָפָה לְפָנָיו הַבֵּית־הַחַיִּים
 הַזֶּה, וְהִרְאָה בְּאֶצְבָּעוֹ הַקְּדוּשָׁה אֶל מוֹל בֵּיתוֹ, שֶׁשָּׁם הָיָה הַבֵּית־
 הַחַיִּים כְּנ"ל, עֲנֵה וְאָמַר: "כַּמָּה קְדוּשַׁת הַשָּׁם הָיָה בְּמָקוֹם הַזֶּה! (עֵין
 לְעִיל אוֹת שַׁפֵּג) וְהֵם מַחֲכִים וּמְצַפִּים עַל תְּקוּנָיו", וְהֶאֱרִיךְ בְּשִׂיחָה זוֹ
 קִצַּת וְהִתְחִיל לְדַבֵּר מֵעַנְיָן יְגִיעָתוֹ וְטִרְחָתוֹ, שֶׁהָיָה טוֹרַח כָּל יְמֵי חַיָּיו
 בְּעַבְדוּתוֹ יְתָבְרָךְ. וְסִפֵּר מְעֻשָׂה בְּמַלְאָךְ אֶחָד, שֶׁבָּנָה לְעֶצְמוֹ פְּלִטִין
 וְקָרָא לְשָׁנֵי אֲנָשִׁים וְצוּהָ אוֹתָם, שֶׁיַּצִּירוּ אֶת הַפְּלִטִין שָׁלוּ, וְחָלַק לָהֶם
 אֶת הַפְּלִטִין לְשָׁנֵי חֳלָקִים; הֵינּוּ שֶׁמִּחְצָה הַפְּלִטִין יְהִיָּה מְטֹל עַל
 הָאֶחָד לְצִירוֹ, וּמִחְצָה הַשָּׁנִי יְהִיָּה מְטֹל עַל הַשָּׁנִי לְצִירוֹ. וְקָבַע לָהֶם
 זְמַן, שֶׁעַד אוֹתוֹ הַזְּמַן מִחֲזִיבִים הֵם לְצִירוֹ. וְהִלְכוּ לָהֶם אֵלּוּ הַשָּׁנִי
 אֲנָשִׁים. וְהִלְךְ אֶחָד מֵהֶם וַיִּגַּע וְטִרַח מְאֹד וְלָמַד עֲצָמוֹ זֹאת הָאֲמֻנָה
 שֶׁל צִיּוֹר וְסִיּוֹר הַיֵּטֵב הַיֵּטֵב, עַד שֶׁצִּיר אֶת חֲלָקוֹ, שֶׁהָיָה מְטֹל עָלָיו,
 בְּצִיּוֹר יָפָה וְנִפְלָא מְאֹד. וְצִיר שָׁם חַיּוֹת וְעוֹפוֹת וְכִיּוֹצֵא בָּהֶם בְּצִיּוֹרִים
 נִפְלָאִים וְנָאִים מְאֹד. וְהַשָּׁנִי לֹא שָׁם אֶל לְבוֹ גְּזֵרַת הַמַּלְאָךְ וְלֹא עָסַק
 בְּזֶה כָּלֵל. וְכֹאשֶׁר הִגִּיעַ סְמוּךְ לַזְּמַן הַמְּגַבֵּל, שֶׁהָיָה צְרִיכִין לְגַמֵּר
 מְלֻאכְתָּם, הִנֵּה הִרְאִישׁוֹן כְּבָר גָּמַר מְלֻאכְתּוֹ וְאֲמֻנָתוֹ בְּחֻלְקוֹ בְּצִיּוֹר
 נָאָה וְנִפְלָא מְאֹד, וְזֶה הַשָּׁנִי הִתְחִיל לְהִסְתַּכֵּל עַל עֲצָמוֹ מֵה זֹאת עֲשֵׂה,
 שֶׁבִּלְהַזְּמַן בְּהֶבֶל וְרִיק וְלֹא חֵשׁ לְגוֹרָא דְּמִלְכָּא. וְהִתְחִיל לַחֲשׁוֹב
 מִחֲשָׁבוֹת מֵה לְעֲשׂוֹת, כִּי בְּיָדָיו בָּאֵלוּ הַיָּמִים הַמוֹעֲצִים הַסְּמוּכִים
 לַזְּמַן הַמְּגַבֵּל אִי־אֶפְשָׁר לְתַקֵּן עוֹד לְלַמֵּד לְעֶצְמוֹ וְלְעֲשׂוֹת אֲמֻנָה
 הַצִּיּוֹר לְצִיר חֲלָקוֹ בְּזֶה הַזְּמַן הַמוֹעֵט, כִּי הָיָה סְמוּךְ מְאֹד לְמוֹעֵד
 הַקְּבוּעַ לָהֶם. וְנִתְיָשַׁב בְּדַעְתּוֹ וְהִלְךְ וְהִטִּיחַ כָּל חֲלָקוֹ בְּמִשְׁיַחַת סְמָנִין
 (שְׁקוּרִין פֶּאֶקִּיסְט) וְעָשָׂה פֶּאֶקִּיסְט שְׁחוּר עַל כָּל חֲלָקוֹ. וְהַפֶּאֶקִּיסְט
 הָיָה כְּמוֹ אֶסְפֶּקְלָרְיָא מִמֶּשׁ, שֶׁהָיָה יְכוֹלִין לְהִתְרְאוֹת בּוֹ כְּמוֹ
 בְּאֶסְפֶּקְלָרְיָא מִמֶּשׁ. וְהִלְךְ וְתָלָה הוּיִלוֹן לְפָנָיו חֲלָקוֹ לְהַפְסִיק בֵּין חֲלָקוֹ
 וּבֵין חֲלָק חֲבָרוֹ. וַיְהִי כִּי הִגִּיעַ מוֹעֵד הַקְּבוּעַ, שֶׁקָּבַע לָהֶם הַמַּלְאָךְ, הִלְךְ

המלך לראות תבנית מלאכתם אשר עשו באלו הימים. וראה חלק הראשון, שהוא מציר בצעירים נאים ונפלאים מאד, ומצירים שם בחלקו צפרים וכו' בדרכים נפלאים מאד. וחלק השני היה תלוי בוילון, וחשף תחתיו, ואין רואין שם מאומה. ועמד השני ופרש את הוילון, והזריח השמש, ובאו והאירו כל הציורים הנפלאים כלם בחלקו, מחמת שהיה שם הפאקיסט, שהיה מאיר כמו אספקלריא — על-פני כל הציורים המצירין בחלק הראשון ושאר כל הציורים הנפלאים — כלם נראו בתוך חלקו. וכל מה שראה המלך בחלק הראשון, ראה גם-כן בחלקו של זה. ונוסף לזה, שגם כל הפלים הנפלאים וכל הקרדענצין וכיוצא, שהכניס המלך לתוך הפלטיין — כלם נראו גם-כן בחלק השני, וכן כל מה שירצה המלך להכניס עוד פלים נפלאים לתוך הפלטיין, יהיו כלם נראים בחלקו של שני (והיטב הדבר לפני המלך וכו', ויותר מזה אין אנו זוכרים).

תתקצב.

ליל שבת-קדש פְּרַשְׁת וְאַתְחַנֵּן, שבת-נחמו: נתקבצו אצל רבנו ז"ל הרבה אורחים הן מאנשי-שלומנו והן מאנשי העיר, שבאו אליו לכבוד שבת-נחמו, והיה קבוץ גדול. ונכנס רבנו ז"ל מחדרו להבית שאכלו שם, והיה חלוש מאד מאד, כמעט שלא היה לו כח לדבר. ותכף קדש על הפוס, ואחר הקדוש ישב אצל השלחן ולא חזר לחדרו תכף כדרך תמיד בעת הקבוץ. וישב בחלישות גדולה והתחיל לשיח ולדבר מעט בחלישות ובעיפות רבה. ענה ואמר: "מה אתם נוסעים אצלי? הלא אני איני יודע עתה כלל! כשאני אומר תורה, יש לכם על מה לנסע ולבוא אלי — אבל עתה על מה באתם? הלא אני איני יודע עתה כלל, כי אני עתה רק פראסטיק" לגמרי". והאריך בשיחה זו ושנה ושלש כמה פעמים, שאינו יודע כלל, ושהוא רק איש פשוט לגמרי ושהוא פראסטיק. ואמר בזו

הלשון: "אני נשבע בשבת קדש, שאיני יודע כלל עכשו". ואז אמר, שהוא מחיה את עצמו עתה רק במה שהיה בארץ ישראל. והארץ בשיחה זאת, שבאמת לאמתו אינו יודע כלל כלל, ושהוא רק פראסטיק לגמרי, רק שהוא מחיה את עצמו במה שהיה בארץ ישראל. ומתוך שיחה זאת התחיל לדבר ולבאר כל ענין הנורא ההוא, איך מחיה את עצמו בעת הפשיטות מהדרך של ארץ ישראל. ושבוזה מחיין את כל הפשוטים שבעולם (שקורין פראסטיקים); הן לומדים ובעל-תורה בעת שבטלים מן התורה, הן אנשים פשוטים, שהם פראסטיקים גמורים, אפלו אמות העולם צריכים לקבל חיות וכו' וכו'. וגלה אז את כל התורה [בלקוטי-מוהר"ן חלק ב', סימן עח] על פרשת ואתחנן המדברת מהנהגת הפשיטות של הצדיק האמת וכו'. ובתוך זה נכלל מה שנכנס לדירה הנ"ל מהקיר"ה, פי מבאר שם: וגם עכשו פאן בחוץ-לארץ באין ישראל לפעמים למקום וכו', וישראל באין לשם וכובשין המקום ומקדשין אותו, שיהיה מקום ישראל, שזהו גם-כן בחינת ארץ-ישראל. והיו יכולים לומר: "גזלנים אתם" וכו' (עין רש"י תחלת בראשית). אף על-ידי כח מעשיו, על-ידי זה יש לנו כח לכבש כל העולם ולקדשו בקדשת ישראל, כי הוא יתברך בראה וברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו וכו' כמבאר שם זה היטב. וגמר כל ענין התורה הזאת. ואחר-כך בא בשמחה גדולה וצוה לומר אומר בשבחין תכף קדם נטילת-ידיים לסעדה (מה שדרכו היתה תמיד לומר אחר ברפת המוציא), וגם בעתים הללו, שהיה חלוש מאד, לא היו מזמרים כלל — אף עכשו מגדל השמחה צוה לומר תכף, וגם הוא בעצמו היה מזמר עמנו יחד. ואחר-כך היה מדבר ומשיח עמנו הרבה בשמחה גדולה ובחן אמתי נפלא ונורא מאד מאד. וישב כל הסעדה בשמחה רבה ודבר והשיח הרבה עמנו וחזק אותנו מאד בכמה וכמה לשונות. ואז צעק מעמק הלב: "גיוואלד! זייט אייך ניט מייאש"ב.

ואמר בזו הלשון: "קיינ יאוש איז גאר ניט פאר האנדין"ז, ואי־אפשר לצייר הרמזים, שרמז לנו בתנועותיו הקדושות איה להתחזק עד אין קץ ותכלית. והתפאר בעצמו, שהוא עתה בשמחה גדולה. ואמר, שהוא ביראה ובשמחה. ואמר בלשון אחר: "איה בין היינט פרום פריילעך"ק. ואמר: אשרנו, שהשם יתברך הטיב עמנו מאד, שזכינו לקדשת ישראל!" ואמר, שיש לו שמחה גדולה, על שזכה להיות בארץ־ישראל, כי כמה מניעות וכמה בלבולים וכמה מחשבות וכמה עכובים וסכסוכים היו לו על ענין הנסיעה לארץ־ישראל ומניעות מחמת ממון, והוא קפץ על פלם וגמר העבדא בשלמות, שהיה בארץ־ישראל. ואמר: "זה אני מאמין גם אני יודע הרבה בענין זה, שכל התנועות וכל המחשבות וכל מיני העבודות, שעושין בשביל איזו עבדא שבקדשה, אין שום תנועה ולא שום מחשבה נאבדת כלל, והכל נרשם למעלה לטובה. אשרי, כשזוכין לקפץ ולדלג על כל המניעות וזוכין לגמר ולעשות איזו עבדא טובה!" והיה אז בשמחה גדולה וגער בר' נפתלי, על שהיה בוש קצת לנגן אז, ואמר: "מה יש לנו להתבייש, כל העולם לא נברא אלא בשבילנו, נפתלי! וואס האבן מיר זיך צו שעמען, בשבילנו נברא העולם". והיה אז בשמחה מאד ואמר אז על ענין חכמת השיר והמליצה הנקרא בלשונם פאזיא, אמר: "מי שאינו יכול פאזיא [הינו למאס בתאנות המשגל פראוי], אינו יכול פאזיא, כי ירעה זונות יאבד הון" (משלי כט, ג). ואל תקרי מהונף, אלא מגרונף. נמצא, שרועה זונות יאבד את הקול והשיר. ועל־פן מי שאינו יכול, פאזיא אצלו, נמצא ופע, ואיזו זי שתהיה, תהיה אצלו נמאסט" ופא אינו יודע פאזיא", והבן.

(צ) יאוש אינו בעולם כלל.

(ק) אני היום "שמח־אדוק".

(ר) בלשונם היתה נקראת חכמת הפיוט והמליצה "פאזיא", שמשמעת גם כ"פע" זי, "פע"... זה בטוי של געל, זי היא "זאת", הינו למאס ולהתחזק מתאנות נשים.

תתקצג.

יום א' פְּרַשַׁת עֵקֶב, י"ב בָּאָב: כָּתַב ר' נֶתַן אֶת כָּל הַתּוֹרָה, שֶׁשָּׁמַע אֶת־מֹל מִרְבֵּנוּ ו'ל. וְאַחֲר־כֵּן הֵבִיא הַכֶּתֶב לְפָנָיו. וְתַפֵּס רַבֵּנוּ ו'ל בִּידוֹ בְּרַפְיוֹן יָדַיִם, וּמַחֲמַת זֶה נֶפֶל מִיָּדוֹ לַחֹוץ עַל הָאָרֶץ לְפָנָי הַחֲלוֹן, שֶׁהָיָה עוֹמֵד לְפָנָיו אֲזוֹ וְהִסְתַּכַּל בּוֹ לַחֹוץ לַתּוֹף הַגָּז. וְהִגְבִּיהָ ר' נֶתַן הַכֶּתֶב וְחֹזֵר וּמְסֵר לְיָדוֹ הַקְּדוֹשָׁה, וְהִסְתַּכַּל וְרָאָה בּוֹ כָּל מָה שֶׁכָּתוּב עַד הַסּוּף. אַחֲר־כֵּן עָנָה וְאָמַר לְר' נֶתַן: "מַה־זֶּה כְּתָבְךָ, הֲלֹא זֶה שִׁחְתִּי לִי בְּעֶצְמִי". וּבְזוֹ הַלְּשׁוֹן אָמַר: "וְוַאֲס הָאֲסֻטוּ דָּא אוּיָף גִּישְׁרִיבֵן, דָּאֵס הָאֵב אִיָּף מִיר אַזוּי גִּישְׁמוּעֵסֻט", וְהַדְּבָרִים עֲתִיקִים.

תתקצד.

אַחֲר־כֵּן חֲזַר ר' נֶתַן אֶל בֵּיתוֹ אֶל עִיר גַּעַמְרוּב.

תתקצה.

וְאֲזוֹ בְּיָמִים אֵלּוּ הָיָה רָגִיל רַבֵּנוּ ו'ל בְּכָל יוֹם לְנִסֵּעַ חוּץ לְעִיר וְלִשְׂאֵף אֲוִיר צַח, וְאַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ מִשָּׁם הִמְצִיאוּ לוֹ בְּכָל יוֹם לְזֶה עֲגָלָה רְתוּמָה. וּפַעַם לֹא הָיְתָה לָהֶם עֲגָלָה רְתוּמָה, וְהִמְצִיאוּ לוֹ סוּס לְרֶכֶב עָלָיו. וְסַפֵּר ר' אַבְרָהָם פְּעֻט־רַבּוּרְגֵנְעֵר בְּזוֹ הַלְּשׁוֹן: "וְאַנִּי הָיִיתִי סוֹחֵר וּמְלַמֵּד בְּכָל עֲנִינֵי הָעוֹלָם, רְאִיתִי, שֶׁרֶכַב עַל הַסּוּס בְּלִי שׁוּם פֶּחַד כְּמוֹ רֶכֶב מְבַחֵר מְלַמֵּד. וְאַנִּי הָיִיתִי מִן הַמְּקַדְיָמִים וְזִרְזִים לְרוּץ אַחֲרָיו בְּכַדֵּי לֵהִיּוֹת מִן הָרֵאשׁוֹנִים אֲצֵלוֹ. פְּתָאֵם שֶׁאֵל רַבֵּנוּ ו'ל: 'מִי רָץ אַחֲרַי כָּל־כֶּף בְּמַהִירוֹת (וְוַעֲר לויִפֵּט דָּאֵס מִיר נָאָף אַזוּי הָאֲסֻטִּיג)?' וְאָמַרְתִּי: 'אַנִּי'. אֲזוֹ אָמַר לִי בְּזוֹ הַלְּשׁוֹן: 'אִיָּךְ בֵּין אַזוּי שְׁלֵאָף, אֲזוֹ אִיָּךְ הָאֵב שׁוּיִן אֲנִי גַּעַמְרוּבָרְעֵן דָּאֵס קוּל, אִיָּךְ הָאֵב שׁוּיִן גָּאֵר קִיִּין קוּל גִּיט. אֲוִן אַז מְעַן וְוַעֲרֵט אֲן דָּאֵס קוּל, הָעֲלָפֵט שׁוּיִן אֲפֵלוֹ

ניט קיין זכות אבות. אז די וועסט זיין איין ערליכער יוד, וועסטו דאס פארשטיין!"

תתקצו.

יום ג' דסליחות: בא ר' נתן אל עיר אומן לראש-השנה.

תתקצו.

יום ד' דסליחות: אמר רבנו ו"ל לר' נתן, שרוצה לחזור אל בית נחמן נתן (הנ"ל באות תתקלו), כי הוטב בעיניו להתפלל שם ולומר את התורה. וכן עשה ר' נתן: תכף-ומיד הזדרז והביא עגלה והעביר את רבנו ו"ל ומשפחתו אל בית נחמן נתן להיות שם בראש-השנה.

תתקצח.

ואז באו לפניו הרבה מאנשי-שלומו, וספר עמהם מענין הסתלקותו, שכבר הוא אצלו שלש שנים אחר הסתלקותו, כי מעת שבאה עליו החולאת, הוא נחשב בעיניו, שכבר נסתלק מן העולם, ואמר, שאינו יודע באיזו זכות הוא חי בנס כל שלש שנים אלו וכו'. אז ספרו אנשיו עמו והיו מתאנחים מאד: "כי מה נעשה ועל מי יעזב אותנו?" והשיב: "רק אתם תחזיקו עצמכם ביחד, אז תהיו אנשים כשרים, ולא כשרים בלבד, אלא אפלו צדיקים וטובים תהיו, כי השם יתברך יעזר לי בודאי, שיהיה כרצוני כאשר רציתי מכבר, כי בעזר השם יתברך גמתי ואגמר כרצוני, בודאי בעזר השם יתברך איך האב אויס גיפירט און וועל אויס פירן". ואמר אז: "כל מי שיגע ויתחבר לאחד מאנשי-שלומו, בודאי יהיה איש כשר באמת, ולא איש כשר בלבד, אלא אפלו צדיק גמור, כמו שאני רוצה".

ש) אני כל-כך חלוש, שכבר אבדתי את קולי, אין לי כבר קול. וכשאובדים את הקול, כבר אין מועילה אפלו זכות אבות. וסיים: אם תהיה איש כשר, תבין את דברי אלה.

תתקצט.

קדם ראש-השנה: בא ר' אהרן הרב מברסלב גם-כן על ראש-השנה פדרכו בכל שנה, אך בשנה זו התגברו עליו המניעות מאד מאנשי העיר ברסלב, שרצו שהוא יהיה דוקא עמהם על ראש-השנה, מאחר שהוא הרב שלהם — על-כן מכרח להיות עמהם, והיו לו מניעות רבות להשאר אצל רבנו ז"ל. והלך ושאל את רבנו ז"ל: "מה לעשות? יש לי מניעות עצומות!" ותכף-ומיד אמר לו רבנו ז"ל, שיחזור לביתו ולא יהיה אצלו כלל על ראש-השנה, (פי-כן היתה דרכו של רבנו ז"ל, שלא לקח את הבחירה משום אדם). ואף-על-פי-כן היה צר להרב מברסלב מאד, היתכן שלא יהיה נמנה על המתקבצים אצל רבנו ז"ל בראש השנה. והתחיל להתעקש לפני רבנו ז"ל, שלא ישוב אל ביתו, רק ישאר אצלו על ראש-השנה. ולא נתרצה רבנו ז"ל וגרשו לביתו. ואז אמר לו רבנו ז"ל: "איני יכול לצייר לעצמי הצער הזה מה שאתה לא תהיה אצלי על ראש-השנה". וחזר הרב מברסלב לביתו אל עיר ברסלב.

(ת) ואז אמר ר' נתן לר' נפתלי: "אז מיר וואלט דער רבי פארטריבען מיט א דראנג, וואלט איך אויך נישט אנוועק גיגאנגען" (אותי, אפלו אם היה הרבי מגרש עם עץ, לא הייתי הולך מאצלו ולא להיות על ראש-השנה). ואמר ר' נתן, שאז מהדבורים, שדבר רבנו ז"ל כל הזמן ממעלת הזוכה לבוא אליו בראש-השנה, למדנו כמה דברים: למדנו עוד הפעם עצם גדל החיוב להיות אצלו על ראש-השנה, כי אף-על-פי שידענו זאת מכבר, אף-על-פי-כן מרובי דבריו הקדושים אז בזה ומתנועותיו הנוראות אז הבינו עצם החיוב יותר ויותר, שאי-אפשר לבאר זאת בכתב. וגם אז למדנו, שרצונו חזק להיות אצלו באופן על ראש-השנה תמיד לאחר הסתלקותו, ושאינו דבר גדול מזה. וגם למדנו כמה צריכין לחזק לשבר המניעות, שיש על דבר שבקדושה, בפרט המניעות מלהיות על ראש-השנה, שצריכים לשברן ביותר, ולהיות דיקא על ראש-השנה, עד שאפלו אם הוא בעצמו מצוה ומסכים לבלי להיות אצלו על ראש-השנה, חלילה להסתפל על-זה, וצריכין לזהר מאד לבלי לשאל אותו שום שאלה על-זה, כי הוא ישיב בנדאי לבלי להיות. ואל-על-פי-כן בנקבת האמת לאמתו צריכין להיות דיקא [וכן הוא נוהג לדורות]. וענן זה נוגע למה שאמרו חז"ל (מכות י:): בדרך שאדם רוצה לילך בה, מוליכין אותו, כמו שפרש רש"י, והוא מדברי חז"ל (הנ"ל) על פסוק (במדבר כב, כ): "קום לך אפם". וכן בשלוח מגלים, שהכרח משה רבנו, עליו השלום, בעצמו לשלחם,

תתר.

יום ו', ערב ראש-השנה: כְּשֶׁנִּתְּנוּ אֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמֵנו אֶת הַפִּתְקָאוֹת (קְוִיטְלֶעךָ) עִם הַמְּעוֹת לְפִדְיוֹן לְרַבְּנוּ ז"ל, אֲזַי שָׁאֵל עַל אִישׁ אֶחָד ר' לִיפָא מְעִיר נְעֻמְרוֹב, שֶׁלֹּא בָּא עַל רֹאש־הַשָּׁנָה. וְהִתְחִיל ר' נִפְתָּלִי לְתַרְצוֹ, שֶׁהִיא צְרִיף לְנִסְעַ בְּעֵבֹר אֲתְרוּגִים בְּשִׁבִיל כָּל אוֹקְרַאינָה, עָנָה וְאָמַר: "אָף-עַל-פִּי-כֵן הִרְאֵשׁ הַשָּׁנָה שְׁלִי עוֹלָה עַל הַכֹּל!" וְדָבַר אֲזַי רַבְּנוּ ז"ל גַּם-כֵּן מֵר' אֶהְרֵן הֶרֶב מְבָרְסֶלֶב, שֶׁלֹּא הָיָה עַל רֹאש־הַשָּׁנָה. וְאָמַר לָנוּ, שֶׁעָלִיו יֵשׁ רַחֲמָנוֹת גְּדוֹלָה, כִּי רָצָה בְּאֵמַת לְהִיּוֹת כָּאֵן עַל רֹאש־הַשָּׁנָה, אָף נִמְנַע, מֵאַחַר שֶׁשְּׁלַחְתִּי אוֹתוֹ חֲזָרָה". אַחֲר־כֵּן עָנָה וְאָמַר בְּקוֹל חֲזָק מֵעֵמֶק הַלֵּב: "מָה אָמַר לָכֶם, אֵינְךָ דָּבַר גְּדוֹל מְזֶה, הֵינּוּ לְהִיּוֹת אֲצִלִּי עַל רֹאש־הַשָּׁנָה, אָף-עַל-פִּי שֶׁשָּׂאָר צְדִיקִים אֵינָם אוֹמְרִים כֵּן, כִּי אֲצִלָּם אֵינּוּ חַיִּיב גְּדוֹל כָּל-כֵּן לְהִיּוֹת אֲצִלָּם עַל רֹאש־הַשָּׁנָה, הֲרִי עוֹד קָשִׁיא אַחַת" [כְּלוּמַר בְּלֹא זֶה כָּבַר מְקַשִּׁים עָלָיו קִשְׁיוֹת הַרְבֵּה תָּמִיד, וְתַהֲיֶה קִשְׁיָה עָלָיו עוֹד קָשִׁיא זֶה גַּם-כֵּן מַה שֶּׁהוּא מְזַהֵר בְּיוֹתֵר לְהִיּוֹת אֲצִלוֹ עַל רֹאש־הַשָּׁנָה דִּיקָא יוֹתֵר מִשָּׂאָר הַגְּדוֹלִים. וְאָמַר, שֶׁכָּל עֶסְקוֹ הוּא רַק רֹאש־הַשָּׁנָה. וְהַפְּלִיג אֲזַי מְאֹד מְאֹד לְהִיּוֹת אֲצִלוֹ בְּרֹאש־הַשָּׁנָה [וְאָמַר בְּלִשׁוֹן אֲשֶׁכֶּנּוּ בְּזֶה הַלְּשׁוֹן: "וְוַאס זָאל אֵיךְ אֵיךְ זְאָגִין קִיִּין גֶּרְעֶסְעָרְס דְּעֵר פּוֹן אֵיז נִיט פֶּאר הַאָנְדִּין אֵי אַנְדֶּעֶרִי זְאָגִין נִיט אַזוֹי... נָא נָאף אַ

אָף-עַל-פִּי שֶׁבְּאֵמַת רְצוֹנוֹ לֹא הָיָה כָּלֵל בְּזֶה. וְעַנֵּן זֶה רָאינו מְרַבְּנוּ ז"ל כְּמָה פְּעָמִים, בְּפִרְט בְּעַנֵּן הִרְאֵשׁ-הַשָּׁנָה, שֶׁהִיוּ אֲנָשִׁים, שֶׁהִיוּ לָהֶם מְנִיעוֹת מִלְּהִיּוֹת אֲצִלוֹ עַל רֹאש־הַשָּׁנָה, וְשָׂאָלוּ אוֹתוֹ בְּעֵצְמוֹ, וְהָשִׁיב לָהֶם, שֶׁלֹּא יִהְיוּ עַל רֹאש־הַשָּׁנָה. וְהִתְחִילוּ לְהִתְעַקֵּשׁ: "הֲלֹא שִׁמְעֵנוּ מִכֶּם גְּדוֹל הַאֲזוּהָרָה לְהִיּוֹת אֲצִלָּכֶם עַל רֹאש־הַשָּׁנָה!" וְעָשָׂה עֵצְמוֹ כְּמִקְפִיד עָלֵיהֶן וְנָעַר בָּהֶם, שֶׁלֹּא יִדְבְּרוּ יוֹתֵר, וְכֵן עָשׂוּ וְלֹא בָּאוּ עַל רֹאש־הַשָּׁנָה. וְאֶל-עַל-פִּי-כֵן אֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמֵנו, שֶׁהִיוּ רְגִילִים לַעֲמֹד לְפָנָיו, שִׁמְעוּ וְהִבִּינוּ בְּרָמָז וּבְפִירוּשׁ, שֶׁפְּנִימִיּוֹת רְצוֹנוֹ אֵינָה נּוֹחָה בְּזֶה כָּלֵל, רַק הוּא מְכַרַח לומר לָהֶם כֵּן, מִחֲמַת שֶׁשׂוֹאֲלִים אוֹתוֹ עַל-זֶה. וְכֵן הוּא נוֹהֵג לְדוֹרוֹת, שֶׁכְּשׂוֹאֲלִין לְהֶרֶב וְהַמְּנַהֵיג עַל דְּבָר, שֶׁיֵּשׁ בוֹ כְּעֵין מְסִירַת נֶפֶשׁ, צְרִיף לְהָשִׁיב לָאו. אָף-עַל-פִּי שֶׁבְּאֵמַת לְאֵמַתוֹ רְצוֹנוֹ, שִׁמְסַר נֶפְשׁוֹ וַיִּשְׁבֵּר כָּל הַמְּנִיעוֹת. עַל-כֵּן מִי שְׂרוּצָה לְהִתְקַרֵּב וּלְשַׁבֵּר הַמְּנִיעוֹת בְּאֵמַת לְאֵמַתוֹ, צְרִיף לְזַהֵר מְאֹד לְבָלִי לְשָׂאֵל אוֹתוֹ בְּזֶה כָּלֵל.

קִשְׂיָא, גָּאָר מִיִּין זָאָף אִיזוּ רֵאש־הַשְּׁנָה"]. גַּם כְּבָר אָמַר: "אויף
רֵאש־הַשְּׁנָה דֶאָרְפֵן אַלֶּע זַיִן"א.

תתרא.

אָחַר זְכוּר-בְּרִית: נִכְנַס ר' נִתָּן לְחֻדְרוֹ שֶׁל רַבְּנּוּ ז"ל, עָנָה וְאָמַר
רַבְּנּוּ ז"ל בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "אוֹנְזֵעֶרֶע צָרוֹת אוֹנְזֵעֶרֶע יִסּוּרִים טַעֲמֵן גְּרוּיִסֶע
פֿעֶרִיל, און שְׂרָה־קִין קִלְיִינֶע פֿעֶרִיל". [הֵינּוּ שְׂמַחֲתָנוּ ר' לִיב
דוּבְרָאוֹנוּעֶר (עַיִן לְעִיל אוֹת קִנּוּ), כְּשֶׁהִשְׁתַּדָּף עִמּוֹ רַבְּנּוּ ז"ל, נִתָּן בְּעֵבֹר
כְּלָתוֹ, בַּת רַבְּנּוּ ז"ל שְׂרָה, טַבַּעַת עִם אָבֵן טוֹבָה קִטְנָה, כִּי לֹא הִחְשִׁיב
כָּל-כֶּף אֶת רַבְּנּוּ ז"ל. וְעַכְשָׁיו כְּשֶׁנִּשְׁתַּדָּף עִם מְפָרְסֵם אַחַד, נִתָּן לְכַלְתּוֹ
בַּת הַמְּפָרְסֵם, שְׂשֻׁמָּה טַעֲמָא, טַבַּעַת עִם אָבֵן גְּדוֹלָה]. וְגַנֵּחַ רַבְּנּוּ ז"ל
אֶת הַסְּתָרְתּוֹ, אִיף שְׁעִדִּין נַעֲלָם וְנִסְתָּר מִכָּל הָעוֹלָם.

תתרב.

אָחַר-כֶּף אָמַר לְר' נִתָּן: "הִנֵּה הוֹלֵף לְקִרְאָתָנוּ הֵר גְּדוֹל וְנוֹרָא
מְאֹד, אָף אִינִי יוֹדֵעַ, אִם אֲנַחְנוּ הוֹלְכִים אֶל הָהָר, אוּ הָהָר הוֹלֵף
אֵלֵינוּ?"

תתרג.

וְכֵן אִז בְּעָרֵב רֵאש־הַשְּׁנָה שָׂאֵל אוֹתוֹ אַחַד עֵצָה לְהַתְמַדָּה, הִשִּׁיב
לוֹ רַבְּנּוּ ז"ל, שְׂלֵא יִדְבֵר עַל שׁוּם אַחַד מִיִּשְׂרָאֵל. וְהַסְּבִיר לוֹ, כְּמוֹ
שֶׁהַפְּלָה הִיא יָפָה, אִזִּי הָאֵהָבָה בְּשִׁלְמוֹת, אָבֵל כְּשִׁישׁ לַפְּלָה אִיזָה
חֶסְרוֹן וְמוּם, אִזִּי בּוֹדֵאֵי אִינִי הָאֵהָבָה בְּשִׁלְמוֹת — כְּמוֹ-כֵן הַתּוֹרָה
נִקְרָאת כְּלָה, כְּמוֹ שְׁנֹאֲמַר (דְּבָרִים ל.ג. ד): "תּוֹרָה צְוִיהָ לָנוּ מִשֵּׁה
מוֹרְשָׁה", וְדַרְשׁוּ רז"ל (בְּרֻכּוֹת נז.): אֵל תִּקְרִי מוֹרְשָׁה אֶלֶּא מְאוֹרְסָה,
וְכָל אַחַד מִיִּשְׂרָאֵל, יֵשׁ לוֹ אוֹת בַּתּוֹרָה, כִּי שְׂשִׁים רַבּוּא אוֹתִיּוֹת

התורה כנגד ששים רבוא נשמות ישראל. וכשיש חסרון באחד מישראל, נמצא, שיש חסרון בתורה, ששם שרש נשמות ישראל כנ"ל. ועל-כן בודאי אי-אפשר לאהב את התורה בשלמות. אבל כשיזהר מלדבר על שום ישראל ולכלי למצא שום חסרון בשום ישראל, נמצא, שאין בהתורה שום חסרון ומום — אזי בודאי יאהב את התורה מאד, ואזי יתמיד בלמוד התורה מגדל האהבה כנ"ל. ושאל אותו: "ואם רואין, שהוא רשע גמור?" גער בו רבנו ז"ל: "איך אתה אומר על אחד מישראל, שהוא רשע גמור? הלא נמצא בו בודאי עוד מעט טוב, או איזו נקדה טובה, ששם אינו רשע!" והזכיר אז ענין "ועוד מעט ואין רשע" המבאר בהתורה "אזמרה לאלקי בעודי", לקוטי-מוהר"ן חלק א', סימן רפ"ב (ועין לעיל אות תשכו).

תקע"א

תתרד.

ראש-השנה חל אז בשבת-קדש וביום א': קבוץ גדול עד מאד נתקבצו אצל רבנו ז"ל בראש-השנה הזה מה שלא נתקבץ המון כזה עוד אצלו בשום פעם, פי הנה קרוב לאלף אנשים. ורבנו ז"ל הנה חלוש-כח עד מאד מאד, פי התגברה אז חלשתו — אף-על-פיי-כן האריך בתפלתו מאד בליל א' דראש-השנה כדרכו בכל שנה (עין לעיל אות תיט).

תתרה.

ליל א' דראש-השנה: בשעת הסעדה ענה ואמר רבנו ז"ל: "הייתם צריכים להתפלל עלי ביותר!" ואמר בדרך צחות: "ראוי

לְכֶם לְהִסְתַּפֵּל יוֹתֵר פּוֹק חֲזִי מֵעַמְבָּר, [כִּי שָׁם בְּבֵית ר' נַחֲמָן נִתְּן הָיָה חֶדֶר גָּדוֹל מְאֹד הַנִּקְרָא אַמְבָּאר, הֵינּוּ זְאֵלִי בְּלַע"ז, וְשָׁם הִתְפַּלְלוּ בְּרֵאשֵׁי-הַשָּׁנָה הַזֹּאת. וְלִשׁוֹן נוֹפֵל עַל לְשׁוֹן, אַמְבָּאר עַל מִשְׁקַל מְאֻמָּרָם ו"ל (בְּרִכּוֹת מ.ה.): פּוֹק חֲזִי מֵאֵי עֲמָא דְבַר; הֵינּוּ כִּי רַבְּנֵנוּ ו"ל רַמְזוּ לָהֶם מֵעַנִּין הִסְתַּלְקוּתוֹ, שְׁקֻרְבָּה מְאֹד, וְצָרִיכִין לְהִרְבּוֹת בְּתַפְלָה בְּעִבּוּרוֹ, אֵךְ לֹא זָכוּ לְהִבִּין אֹז אֶת דְּבָרָיו הַקְּדוּשִׁים].

תתרו.

וְאֹז בְּלִיל א' דְּרֵאשֵׁי-הַשָּׁנָה: הָיָה הַסְּפוּר, שֶׁבַעַת הַסְּעָדָה נִכְנָס אֶצֶל הַשְּׁלֵחָן נִכְדוּ יִשְׂרָאֵל, בֶּן בְּתוֹ שָׂרָה, וְהָיָה אֹז עֲדִין נַעַר קָטָן כְּבֶן שְׁלֹשׁ אוֹ אַרְבַּע שָׁנִים. וְרַבְּנֵנוּ ו"ל אָמַר לוֹ: "יִשְׂרָאֵל, הִתְפַּלֵּל עָלַי לְהֵשֵׁם יִתְבָּרֵךְ, שְׁאֲשׁוּב לְבְרִיאוּתִי!" הִשִּׁיב לְרַבְּנֵנוּ ו"ל: "תֵּן לִי הַזְּיִיגִיר לְ שֶׁלֶךְ, וְאֶתְפַּלֵּל עָלֶיךָ!" עָנָה רַבְּנֵנוּ ו"ל וְאָמַר: "הֲרֵאִיתֶם, שְׁפָכָר הוּא גּוֹטְעַר יוֹד [נוֹהֵג בְּמִנְהַג אֲדָמוֹ"ר], כִּי מְצִוָּה, שְׂאֵתָן לוֹ חֶפֶץ, בְּשִׁבְלֵי שִׁתְפַּלֵּל!" וְנָתַן לוֹ רַבְּנֵנוּ ו"ל הַזְּיִיגִיר שְׁלוֹ, וְלָקַח חֵילֵד יִשְׂרָאֵל וְהִלֵּךְ לוֹ וְאָמַר בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "גָּאֹט! גָּאֹט! לֹאֹז דְּעַר זֵינְדַע זֵיין גִּיזוֹנֵד!", וְהִתְחִילוּ לְשַׁחַק הָעוֹמְדִים שָׁם, עָנָה וְאָמַר לָהֶם רַבְּנֵנוּ ו"ל: "כֶּף צְרִיכִים לְהִתְפַּלֵּל וְלִבְקֹשׁ מֵהֵשֵׁם יִתְבָּרֵךְ, וְכִי אֵיךְ מִתְפַּלְלִין לְהֵשֵׁם יִתְבָּרֵךְ בְּעַנְיָן אַחַר, כְּלוֹמַר שְׁכָךְ עָקַר הִתְפַּלָּה לְהֵשֵׁם יִתְבָּרֵךְ בְּפִשִּׁטוֹת גְּמוּרָה כְּתִינוּק לְפָנֵי אָבִיו כְּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל רַעְהוּ".

(ב) אוֹלָם.

(ג) צָא וְתִרְאֶה מַה הָעָם אוֹמֵר.

(ד) הַשְּׁעוֹן.

(ה) אַחֲרֵי שָׁנִים רַבּוֹת נִתְקַיַּם דְּבוּרוֹ שֶׁל רַבְּנֵנוּ ו"ל, שֶׁנַּעֲשֶׂה אִישׁ מִפְּרָסָם, וְהָיוּ בָּאִים אֵלָיו אֲנָשִׁים, שִׁתְפַּלֵּל בְּעִבּוּרָם. כְּשֶׁנִּתְגַּדֵּל וְנִשְׁתַּדָּף עִם הָרַב ר' אֶהֱרָן מִטְשָׁרְנוּבִיל ו"ל, שֶׁלָּקַח אֶת בְּתוֹ לְאִשָּׁה, וְהָיָה הִתְהַ נִּכְבַּת הָרַב הַקְּדוּשׁ ר' מֵרְדְּכִי מִטְשָׁרְנוּבִיל זי"ע. וַיֵּשׁ בְּזוֹ סְפוּר אַרְךְ וְנִרְשָׁם בְּמִקּוּם אַחַר.

(ו) אֱלֹקִים! אֱלֹקִים! תֵּן לְסָבָא לְהִיּוֹת בְּרִיא!

תתרוז.

שבת־קדש בבקר, שהוא יום א' דראש־חדש: היו התפלות פּסוּקֵי דְזִמְרָה וְשִׁחְרִית וּמוֹסֵף בְּהִתְעוֹרְרוֹת רַבָּה יוֹצֵאת מִן הַכֶּלֶל, וְהָיוּ אִזּוּ בְכִיּוֹת רַבּוֹת אֲצֵל אַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ מְרַב שְׂמֵחָה — וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הָיָה הַלֵּב מְלֵא פְחָדִים, כִּי רָאוּ אִיךָ שְׂרַבְנוּ וְ"ל כִּכְר חֲלוּשׁ כַּח מְאֹד, וְהָיוּ צְרִיכִים לְשֵׂאת אוֹתוֹ עִם כֶּסֶא, כִּי לֹא הָיָה יָכוֹל לִילֵךְ מְרַב חֲלָשְׁתּוֹ.

תתרח.

בֵּין־הַשְּׂמֵשׁוֹת: הִתְקַבְּצוּ כְּמַעַט כָּל בְּנֵי הָעִיר אוֹמְנֵן אֶל בֵּית רַבְּנוּ וְ"ל, וְהָיָה שָׁם קְבוּץ גָּדוֹל עַד מְאֹד, כִּי רָצוּ לְשִׁמֵּעַ תּוֹרָה מִרַבְּנוּ וְ"ל. וְהָיָה אִזּוּ דִחַק גָּדוֹל סִכְנַת נְפִשׁוֹת רַבּוֹת מִמָּשׁ מְרַב הַדִּחַק, שֶׁדִּחְקוֹ אֶת עֲצָמָם, וְגַם הִירָשׁ בְּעַר בָּא אִזּוּ אֶל רַבְּנוּ וְ"ל עִם חֲבוּרָה שְׁלֵמָה שְׁלוֹ מְשִׁפִּילִים גְּדוֹלִים. וְכָל הַ'עוֹלָם' הָיוּ מְחַפִּים, שְׂרַבְנוּ וְ"ל יִכְנַס וַיֹּאמֶר אֶת הַתּוֹרָה כְּדַרְכּוֹ. אַךְ רַבְּנוּ וְ"ל הָיָה אִזּוּ חֲלוּשׁ־כַּח מְאֹד, וְהִתְחִיל לְצֵאת מִפִּיו דָּם הַרְבֵּה, וְהוּא הָיָה מִתְיָרָא מִמֶּנּוּ, כְּשִׁיצָא מִמֶּנּוּ דָּם עַל־יְדֵי הַהוֹסֵט (שְׁעוֹל), בְּפִרְט עֲתָה שִׁיצָא מִמֶּנּוּ דָּם רַב בְּלֵי שְׁעוֹר, וְהָיָה חֲלוּשׁ מְאֹד, כְּמַעַט שְׁגוּעַ חַס וְשְׁלוֹם מְרַב חֲלִישׁוֹת. וְכָל הַ'עוֹלָם' בַּחוּץ לֹא יָדְעוּ כֶּלֶל מַה שֶּׁעוֹבֵר עַל רַבְּנוּ וְ"ל בְּחִדְרוֹ הַפִּרְטִי, וְהִתְגַּבַּר עָלָיו הַהוֹסֵט עִם יְצִיאַת דָּם הַרְבֵּה מְאֹד, וְהָיָה פּוֹלֵט דָּם הַרְבֵּה כְּמוֹ קִלּוֹת מֵיִם מִמָּשׁ, אֲשֶׁר לֹא יֵאמָר כִּי יִסְפֵּר, כִּי גִתְמַלְאוּ כְּמָה בָּלִים מִדְּמוֹ, וְהָיוּ לוֹ הַקְּאוֹת הַרְבֵּה. וְאָמַר, שְׂמַעוֹלָם לֹא הָיוּ לוֹ הַקְּאוֹת כִּי־אִם אִזּוּ בְּאוֹתָהּ הָעֵת. וְתִקַּף הַתְּגַבְּרוֹת הַחֹלְאָת אִזּוּ הִיָּתָה בְּלֵי שְׁעוֹר, וְנִמְשָׁף כָּל־כָּף, עַד שֶׁנֶּעֱשֶׂה לִילָה, וְנִמְשָׁף גַּם לְתוֹךְ הַלִּילָה, וּבַחוּץ עָמְדוּ עֲדִין כָּל הַ'עוֹלָם' צְפוּפִים וְחִכּוּ עַל רַבְּנוּ וְ"ל, אַךְ הוּא לֹא יָצָא מִפְּנֵי הַנִּל.

תתרט.

כְּשֶׁנַּעֲשֶׂה כָּבֵד לַיְהוָה, שֶׁלֹּחַ רַבְּנֵינוּ וְ"ל לְקַרְא אֵלָיו אֵת ר' נֶתָן. וְתַכְּף וּמִיד הַזְּדָרוּ וְנִכְנַס אֶצֶל רַבְּנֵינוּ וְ"ל בְּחֶדְרוֹ הַפְּרָטִי, וְרַבְּנֵינוּ וְ"ל יֵשֵׁב אָז וְסֹף שֶׁל נִחְשֶׁת עַל בְּרַכּוֹ עִם דָּם הַרְבֵּה, כִּמְעַט שֶׁהִיָּה מְלֵא דָם. וְעַמְדוֹ אָז עַל-יָדוֹ ר' שֶׁמְעוֹן וְר' יַחֲיָאל אַחִיו וְעוֹד שְׁנֵי אַנְשִׁים. וְהִתְחִיל רַבְּנֵינוּ וְ"ל לְדַבֵּר עִם ר' נֶתָן בְּחִלּוּשׁוֹת כַּח מְאֹד, עֲנֶה וְאָמַר רַבְּנֵינוּ וְ"ל: "מָה לַעֲשׂוֹת בְּעִנְיַן אֲמִירַת הַתּוֹרָה?" וּבִתְחִלָּה הִשִּׁיב לוֹ ר' נֶתָן: "מָה לַעֲשׂוֹת, מֵאַחַר שֶׁאֵי אֶפְשָׁר!" עֲנֶה וְאָמַר רַבְּנֵינוּ וְ"ל: יֵשׁ רַחֲמָנוֹת עַל הָעוֹלָם, שֶׁבָּאוּ בִּיְסוּרִים וּטְרָחוֹת פְּאֵלוֹ. וְכָל יְמֵי הַקֵּיץ הֵייתִי מְצַפֶּה עַל רֵאשֵׁי-הַשָּׁנָה וְשֶׁאֲזַכֶּה לֹמַר תּוֹרָה בְּרֵאשֵׁי-הַשָּׁנָה. וְהֵבִין ר' נֶתָן, שֶׁפְּסוּפוֹ שֶׁל רַבְּנֵינוּ חָזַק מְאֹד, שֶׁאֵף-עַל-פִּי-כֵן יֹאמַר תּוֹרָה — וְעַל-כֵּן הִתְחִיל לְדַבֵּר עִם רַבְּנֵינוּ וְ"ל וְאָמַר לוֹ: "הֲלֹא כִּשְׁבָאֲתֶם מֵעִיר לְעַמְבָּרְג, הֵייתֶם גַּם-כֵּן חִלוּשֵׁי-כַח מְאֹד מְאֹד, וְלֹא הִיָּה שׁוּם דְּרוֹף הַטָּבַע, שֶׁתֹּאמְרוּ תּוֹרָה — וְאֵף-עַל-פִּי-כֵן הִיָּה הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּעִזְרוֹכֶם, וְאֲמַרְתֶּם תּוֹרָה הַרְבֵּה", וְעוֹד דִּבֵּר עִמוֹ ר' נֶתָן כַּמָּה מֵינֵי דְבוּרִים וְהִתְחַזְּקוֹת. עֲנֶה וְאָמַר רַבְּנֵינוּ וְ"ל: "אִם כֵּן אֲמַסֵּר נַפְשִׁי בְּשִׁבִיל לֹמַר תּוֹרָה!" וְהָרִים יָדָיו הַקְּדוּשׁוֹת כְּאֹמֵר: הֲרִינִי מוֹכֵן לְמַסֵּר נַפְשִׁי בְּשִׁבִיל לֹמַר תּוֹרָה. אֵף עֲנֶה לְר' נֶתָן לְהַעֲמִיד אֵת הַכֶּסֶף, שִׁיאֲמַר עָלָיו תּוֹרָה סְמוּךְ לַפֶּתַח, כְּדֵי שֶׁאִם יָבוֹא לְיָדִי סִפְנָה עַל-יָדִי אֲמִירַת הַתּוֹרָה וְיִהְיֶה נִחְלָשׁ מְאֹד, שִׁיּוֹכְלוּ לְהוֹצִיאוֹ מִהֲרָה מִשָּׁם, כִּי הָעוֹלָם הָיוּ אָז הַרְבֵּה מְאֹד מְאֹד, וְהָיָה שֶׁם דִּחַק גְּדוֹל מְאֹד בְּלִי שְׁעוֹר. וְהִשִּׁיב לוֹ ר' נֶתָן, שֶׁקִּשָּׁה לְשָׁנוֹת לְהַעֲמִיד הַכֶּסֶף בְּמָקוֹם אַחֵר מִהַמָּקוֹם, שֶׁהָעַמֵּד שֶׁם מְקַדֵּם, מִחֲמַת גְּדֹל הַדִּחַק מִהָעוֹלָם, שֶׁהֵם עוֹמְדִים צְפוּפִים וְדַחוּקִים מְאֹד, הִשִּׁיב רַבְּנֵינוּ וְ"ל: "אִם לֹא תַעֲמִיד הַכֶּסֶף סְמוּךְ לַפֶּתַח, בְּיָדָי לֹא אֶכְנַס לֹמַר תּוֹרָה". וְתַכְּף גַּכְּנַס ר' נֶתָן לְחֶדֶר הַגְּדוֹל, שֶׁעַמְדוֹ שָׁם כָּל הָעוֹלָם, וְעָשָׂה רַעַשׁ גְּדוֹל, שֶׁרַבְּנֵינוּ וְ"ל הוֹלֵךְ לְהַכְנִס וְלֹמַר תּוֹרָה, רַק הִתְכַּרַח לְהִבְיֵא אֵת פְּסָאוֹ סְמוּךְ לְהַפֶּתַח, וְתַכְּף וּמִיד עָשׂוּ כֵן. וְרַבְּנֵינוּ וְ"ל גַּכְּנַס בְּחִלּוּשׁוֹת כַּח מְאֹד מְאֹד וְיֵשֵׁב עַל הַכֶּסֶף, וְהָיָה שֶׁם דִּחַק גְּדוֹל מְאֹד, וְהַכֶּסֶף הָיָה גְּבוּהָ, כְּדֵי

שְׁכֹלִים יֵרְאוּ אוֹתוֹ וַיִּשְׁמְעוּ אֶת קוֹלוֹ. וַיִּמְרַב דַּחֲקוֹ, שֶׁהָיָה שָׁם, כְּמַעֲט שְׁלֹא נִשְׁאַרוּ כַּמָּה אֲנָשִׁים חֲלָשִׁים, וְהִצְרִיכוּ לְהוֹבִילֵם לַחוּץ. וַרְבֵּנוּ ז"ל יָשָׁב קִצְת בְּהִשְׁקֵט כְּדָרְכוּ הַקְדוּשָׁה וְאַחֲרֶיךָ פָּתַח פִּיו הַקְדוּשׁ וְהִתְחִיל לֹמַר תּוֹרָה, אָבָל אָמַר בְּקוֹל נְמוּךְ מִמָּה שֶׁהָיָה רָגִיל לֹמַר תְּמִיד, וְלֹא הָיָה שׁוֹם דְּרָךְ הַטָּבַע, שְׁיִגְמַר תּוֹרָה אֲרֻכָּה כְּזֹאת בְּחִלּוּשׁוֹת כְּזוֹ, אִךְ הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, שֶׁהוּא אָב הַרְחֵמֶן, חָמַל וְעָמַד בְּעִזְרוֹ, עַד שֶׁגָּמַר הַתּוֹרָה בְּנֶס נִפְלָא. וְהַתּוֹרָה הִיא עַל-פְּסוּק (תהלים פא, ד): "תִּקְעוּ בַחֲדָשׁ שׁוֹפָר" הַמְדַבֵּרֶת מֵתוֹכְחָה" וּבִלְקוּטֵי-מוֹהַר"ן חֲלַק

(ז) כְּמַעֲט הַתְּעַלְפוֹ.

(ח) וְאֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמֵנו אָמְרוּ, שֶׁהוּא עַל דְּרָךְ כְּמוֹ שֶׁפָּרַשׁ רַש"י (דְּבָרִים א, ג): מִלְמַד שְׁלֹא הוֹכִיחֵם אֲלָא סְמוּךְ לְמִיתָה. מִמִּי לְמַד? מִיַּעֲקֹב, שְׁלֹא הוֹכִיחַ אֶת בְּנָיו אֲלָא סְמוּךְ לְמִיתָה וְכוּ', וְכֵן יְהוֹשֻׁעַ וְכֵן שְׁמוּאֵל וְכֵן דָּוִד וְכוּ' הַתְּנַהֲגוּ כֵּךְ, עֵינֵי שָׁם. וְכֵן אָמְרוּ אֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמֵנו, שֶׁתּוֹרָה זוֹ הִיא כְּמוֹ צְוָאָה מֵרְבֵנוּ ז"ל, כִּי יֵרָא אֲזַי בְּשַׁעַת אֲמִירַת הַתּוֹרָה, שֶׁהוּא פּוֹטֵר אֶת עַצְמוֹ וְנִפְרַד מִהָעוֹלָם (עַר גִּזְעִינִיט זִיף מִיט דֵי מְעַנְטִישֵׁן). וְכִלְל הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא יִסוּד דַּעְתוֹ וְצִוְּאָתוֹ אֵלֵינוּ, הִיא:

א. לְחַפֵּשׁ אַחֲרָיו מֵאֵד מֵאֵד וְלֹא לְחַשֵּׁב, כִּי כָּבֵד יוֹדְעִים מִמֶּנּוּ וְכָבֵד מְקַרְבִּים אֵלָיו. וְהַעֲקֹר לְחַפֵּשׁ אַחַר הַרוּח־הַקְדוּשׁ שְׁלוֹ הַגְּנוּזָה בְּסִפְרֵי הַקְדוּשִׁים וְלִקְנִים אֶת כָּל אֲשֶׁר אֹמַר.
ב. לְהוֹסִיף שְׂכָנִים רַבִּים אֶל תּוֹךְ דַּעְתוֹ הַקְדוּשָׁה, שֶׁהִיא בֵּית הַתְּפִלָּה וְהַתְּבוּדָרוֹת; הֵינּוּ לְקָרֵב בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶל דַּעְתוֹ הַקְדוּשָׁה וְלִגְלוֹת לָהֶם עֲנֵן הַתְּפִלָּה וְהַתְּבוּדָרוֹת שִׂיחָה בֵּינוֹ לְבֵין קוֹנוֹ, שְׁנַעֲשִׂים עַל-דִּי-יָזֶה שְׁעִשׂוּעִים נוֹרָאִים וְנִפְלְאִים לְמַעַלָּה, וְנִתְרַבֵּים הַבְּתִים בְּאֵלִפִּים וְרַב דְּבָבוֹת וְרַבבוֹת וְכוּ' צְרוּפִים וְיַחֲוִידִים מֵה שְׁלֹא יִכְלִינוּ הַרְעִיוֹן.
ג. לְרוֹן אֶת חֲבָרוֹ לְכַף זְכוּת וְלִהְיוֹתוֹ בְּדֶרֶךְ אַהֲבָה וְחֻבָּה יִתְרָה בְּכַחֲנֵת (שִׁיר-הַשִּׁירִים א, יג): "נִרְדִּי נִתֵּן רִיחוֹ", וְלִהְתַּחֲזֵק מֵאֵד מֵאֵד בְּאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל.

ד. לְהַתְּקַבֵּץ אֶצְלוֹ בְּרֵאש־הַשָּׁנָה — וְעַל-דִּי-יָזֶה תִּתְבָּרַר דַּעְתָּם בְּאַמְנוֹת תְּהוֹשׁ הָעוֹלָם. וְעֵנֵן הַהַתְּקַבְּצוֹת הַזֶּה הִיא לְבוֹא בְּכָל רֵאש־הַשָּׁנָה לְעִיר אוֹמֵן וְלִהְתְּפַלֵּל שָׁם יַחַד עִם אֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמֵנו הַיְקָרִים, כִּי רַק שָׁם עָקַר הַקְּבוּצָה, כִּי שָׁם הוּא צִיּוּנוֹ הַקְדוּשׁ (עֵינֵן לְקַמֵּן אוֹת תַּחֲרֹסָא). וְעַל-כֵּן-פְּנִים עֲכָשׁוּ, שְׁבַע-וְנוֹתֵינוּ הַרְבִּים, נִסְתַּר וְנִסְגַר הַדְּרָךְ מִלְּבוֹא אֶל צִיּוּנוֹ הַקְדוּשׁ בְּעִיר אוֹמֵן וּבִפְרֵט בְּרֵאש־הַשָּׁנָה — אֲזַי בְּכָל מְקוֹם שֶׁמִּתְקַבְּצִים שָׁם אֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמֵנו הַיְקָרִים וּמִתְפַּלְלִים יַחַד בְּהַתְּקַשְׁרוֹת אֵלָיו, הַחוּב עַל כְּלָנוּ לְבוֹא לְשָׁם, "כִּי בְּכָל קְבוּצָה, שֶׁמִּתְקַבְּצִים חֲסִידֵי בְּרִסְלָב בְּרֵאש־הַשָּׁנָה וּמִתְפַּלְלִים יַחַד בְּהַתְּקַשְׁרוֹת לְרְבֵנוּ ז"ל, אֲנוּ מֵאַמְיָנִים, שְׂרַבְנוּ ז"ל הוּא שָׁם בְּלִי שׁוֹם סֶפֶק, וּמְקַבְּלִים שָׁם אֶת תְּקוּנָם הַנִּצְחִית שֶׁהַבְּטִיחַ, וְאִי-אֶפְשָׁר לְשׁוֹם בְּרִיָּה לֹמַר וְלִהְתְּפַאֵר, כִּי קְבוּצָה אֶתְד הוּא גְדוֹל מְקַבּוּץ שֵׁנִי, כִּי דְבָרִים אֵלֵינוּ הֵם גְּעֵלְמִים וְנִסְתָּרִים מֵעֵינֵי כָל חַי, כִּי הַמְּקוֹם הַיְחִידִי שֶׁעוֹלָה עַל הַכֹּל הוּא רַק בְּעִיר אוֹמֵן, וְאִם לֹא; הֵינּוּ שְׂאִי-אֶפְשָׁר מִפְּאֵת מְלֻכּוֹת הַרְשָׁעָה, שֶׁנִּתְפַּשְׁטָה שָׁם לְעַת עֲתָה — אֲזַי בְּכָל מְקוֹם שֶׁיֵּשׁ רַק קְבוּצָה מֵאַנְשֵׁי-שְׁלוֹמֵנו, הַקְּבוּצָה הַזֶּה נִקְרָא דַּעַם

ב', סימן ח'. והיא התורה האחרונה, שאמרה בעלמא הדין. אף סיום התורה, איך היא מרמזת בפסוק "תקעו", שהתחיל בו, לא סים אז רק עד אחר יום-כפור [עין לקמן תתרכ].

תתרי.

אחר שסיים רבנו ו' ל לומר את התורה, צוה לנגן נגון כדרכו. ואחר-כך כשגמרו לנגן הנגון, הלך משם לחדרו. וכל הלילה היה חלוש-כח מאד מאד, והתגברה עליו החולאת שלו. ועמדו אז אצלו כמה אנשים ורצו והלכו במהירות כדי להביא הדוקטור (רופא), אף לא היו יכולים להביאו, כי היה באמצע הלילה. ענה ואמר רבנו ו' ל: "טוב להודות להשם יתברך על אשר לא בא הדוקטור!" ואמר אז בזו הלשון, כל מי שרוצה לחוס על חייו, יתאמן, שלא יניח לבוא לשום דוקטור אצלו. ואמר: "אף-על-פי שאחר-כך יכול להיות, שאני בעצמי אצוה להביא לי דוקטור, אף-על-פי-כן תראו אתם לבלי להניח, שיבוא אצלי שום דוקטור!"

תתריא.

ואז בליל שני דראש-השנה: עמד אצלו אברהם פייעס (עין לעיל [אות תקצט בהערה]), שרבנו ו' ל החזירו למוטב, עין שם). ואמר לו אז בזו הלשון: "מן המיתה כבר אין אני מתפחד ומתירא כלל!" וטפח לאברהם הנ"ל על כתפו ואמר לו: "אברהם! מיר האבן זיך פארט עפיס אוף גיטוהן אוף דער וועלט". (כלומר מה שתקן

רבינ'ס [הקבוץ של רבנו], ועלינו להשתדל להתפלל יחד.
ה. להתפלל השלש תפלות: שחרית, מנחה, מעריב בכל יום במתינות ובכחות גדולים.
ועל-ידי-זה נבנה לו שלשה מחין, שיהיה לו מחצה פרוסה כנגד תאנת נאוף.
[עין היטב את כל התורה מראשה לסופה, ושם תמצא חמשה יסודות אלו היוצאות מתורה זו, עין שם. ועין בשפת הנחל מה שכתוב שם על תורה זו. ועין עוד מענין צואת רבנו ו' ל בספר "אשר בנחל" דברים נוראים ונפלאים.
ט) אברהם, בכל-זאת פעלנו משהו בעולם הזה.

והקוזיר בתשובה אלפים ורבות נפשות: הן נפשות בני-אדם המלבשות בגוף, והן נשמות ערמות וערטילאין אלפי-אלפים ורב רבי-רבות וכו', שעסק עמהן לתקנן וכיוצא בזה שאר תקונים עליונים ונוראים, הנעלמים מעין כל חי, שעשה ותקן ופעל בעולם ובפרט אודות כבישתו את ארץ-ישראל [עין לעיל אות רלט], שהכניע את שרו של ישמעאל. ומאז נעשה דרך כבושה, שבני ישראל הולכים ומתישבים בארץ ישראל וכו'. וכמה תורות ומעשיות נוראות ונפלאות פלאי-פלאות, שגלה בעולם וכיוצא בזה רזים וסתרי נסתרות מה פעל ועשה בזה העולם, אשר הוא הכין את הדרך למשיח צדקנו למען גאלתנו הנצחית).

תתריב.

יום א', ב' דראש-השנה: לא נכנס רבנו ז"ל להתפלל עם ה'עולם' יחד בדרך פתח תמיד בראש-השנה, רק התפלל בתדרו, שהיה סמוך להחדר הגדול (הנקרא זאל'), ששם התפללו כל ה'עולם', וכן בשעת סעודה גם-כן לא אכל עם ה'עולם' יחד.

תתריג.

יום ב', צום גדליה: קבל את האורחים, שבאו אליו על ראש-השנה, ונכנסו אחד אחד להפרד ממנו (שקורין זיך גיזעגינען). ודבר עם כל אחד ואחד מה שהיה צריך, וכלם קבלו רשות ממנו בדרךם בכל שנה, ולא עלתה על דעת שום בריה, שרבנו ז"ל יסתלק בסמוך, כ-אם היה עולה על דעתם זאת, לא היו נוסעים ממנו, ואפלו בנוחיו וחתניו — כלם נסעו חזרה אל בתם.

תתריד.

וְר' נִתָּן חָשַׁב אִזּוּ מִחֲשָׁבוֹת אֵיךְ לְכַתֵּב אֶת כָּל הַתּוֹרָה הַנּוֹרָאָה הַהִיא, שְׁאָמַר רַבְּנוּ ז"ל בְּרֵאש־הַשָּׁנָה (פנ"ל בְּאוֹת תַּתְּרַט), וְהָיָה הַדְּבָר רְחוֹק בְּעֵינָיו, שְׂיֻכַּל לְרַשֵּׁם אֶת כָּל הַתּוֹרָה עַל-פְּנֵי הַכְּתָב, מִחֲמַת שְׂרַבְנוּ ז"ל אֲמָרָה בְּקוֹל נְמוּף מְאֹד, וְהָיָה אִזּוּ רַעַשׁ גָּדוֹל וּבִלְבוּל עֲצוּם, וְרַבְּנוּ ז"ל בְּעֲצָמוֹ הָיָה מְכָרַח לְהַפְסִיק בְּמָה פְּעָמִים מְרַב הַרְעַשׁ וְהַבְּלָבוּל, שֶׁהָיָה נַעֲשֶׂה בְּכָל פַּעַם, וְהִצְרִיךְ לְהַשְׁקִיט אֶת הַצְּבוּר, מַה שֶּׁלֹּא הָיָה כֵּן בְּשׂוּם תּוֹרָה שְׁאָמַר, כִּי תָמִיד בְּשַׁעַה שְׂרַבְנוּ ז"ל אָמַר תּוֹרָה, הָיָה שֶׁקָּט מְאֹד מְאֹד, אִךְ עֲכָשׁוּ הָיָה יִחַק גָּדוֹל עַד מְאֹד, כִּי עוֹד לֹא הָיָה אֶצְלוֹ בְּשׂוּם פַּעַם קָהַל גָּדוֹל כֵּזֶה. אֶף-עַל-פִּי-כֵן הִשְׁתַּדַּל ר' נִתָּן וְלָקַח בְּמָה בְּנֵי-אָדָם מֵאֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ, שֶׁהֵיִתָּה לָהֶם תְּפִיסָה נִפְלְאָה, וּבִינֵיהֶם הָיָה גַם הִירֵשׁ בְּעַר, שֶׁהוּא עֲמַד סְמוּף מְאֹד לְרַבְּנוּ ז"ל, וְאוֹתוֹ הָיוּ מִתְּיָרְאִים מִלְּדַחֵק, וְעַל-כֵּן שָׁמַע הֵיטֵב. וְחִזַּר ר' נִתָּן עִמָּהֶם אֶת כָּל הַתּוֹרָה וּכְתָבָהּ בְּכַתָּב מַה שֶּׁזָּכְרוּ. אַחֲר־כֵּן נִכְנַס עִם הַכְּתָב אֶל רַבְּנוּ ז"ל, וְתַקֵּן מַה שֶּׁחֲסְרוּ בָּהּ, וְגַם חִזַּר מַה שֶּׁלֹּא זָכְרוּ כָּלֵל. וְיָצָא ר' נִתָּן וְחִזַּר וּכְתָבָהּ, כְּמוֹ שֶׁסִּדָּר וְאָמַר לוֹ רַבְּנוּ ז"ל בְּפִרְטוּיֹת.

תתרטו.

וְאִזּוּ בְּעִשְׂרֵת-יָמֵי-תְּשׁוּבָה: הַתְּגַבְּרָה הַחֹלְאָת עַל רַבְּנוּ ז"ל מְאֹד, וְר' נִתָּן לֹא הָיָה יָכוֹל לְהַכְּנִס אֵלָיו וְלַחֲזֹר וּלְהִרְאוֹת לוֹ אֶת כָּל הַתּוֹרָה שְׂכַתָּב, כִּי רָאָה אֶת חֲלָשְׁתּוֹ הַעֲצוּמָה שֶׁל רַבְּנוּ ז"ל, וְגַם הָיוּ לוֹ כְּסוּפִין גְּדוֹלִים לְדַבֵּר עִם רַבְּנוּ ז"ל בְּפִרְטוּיֹת מְעַנְנֵנוּ, אֶף-עַל-פִּי-כֵן מֵאַחַר שֶׁרָאָה שְׂרַבְנוּ ז"ל חֲלוּש־כַּח כָּל-כֵּף, עַל-כֵּן לֹא רָצָה לְהִטְרִיחַ אוֹתוֹ וְלֹא נִכְנַס אֵלָיו כָּל אֵלּוּ הַיָּמִים.

תתרטז.

יום א', ערב יום-הכפורים: נכנסו כל אנשי-שלומנו אצל רבנו ז"ל, וברך את כל אחד ואחד בדרך, אבל היה אז מאים קצת, ונפלה אימה ובושה גדולה לכל מי שנכנס אליו להתברך. ואי-אפשר לצייר נוראות הדרך קדשת פניו המאירות אז בערב יום-הכפורים, כשנכנסו אנשי-שלומנו להתברך, והיא הייתה הברכה האחרונה, שברך את אנשי-שלומנו.

תתריז.

יום ב', יום הכפורים: לא נכנס רבנו ז"ל להתפלל עם אנשי-שלומנו יחד בדרך בכל שנה, רק התפלל בחדרו כמו ביום שני דראש-השנה.

תתריח.

קדם נעילה: לא ידעו אנשי-שלומנו מי יתפלל נעילה לפני העמוד, ונתעורר ר' נתן להכנס אל רבנו ז"ל ולשאל אותו. וכונתו הייתה אז כדי לתזר ולהתראות עם רבנו ז"ל ולזכות להנות מזיו השכינה המאירה על עבר פניו הקדושות והנוראות. וכשראה ר' נפתלי, שר' נתן הולך אל רבנו ז"ל — על-פני נתעורר גם-כן והלך עמו. וכשנכנסו אצל חדר רבנו ז"ל באימה וביראה, שאל בקצור: "על מה באתם?" וענו ואמרו ביראה נפי על פניהם בוש ופחד גדול: "מי יתפלל נעילה?" ותכף הטו בידו אליהם כאומר: לכו, לכו, אין לי עתה עסק בזה, עשו לכם מה שתרצו.

תתריט.

מוצאי-יום-הכפורים: נכנסו אליו אנשי-שלומנו, והיה רבנו ז"ל חלוש מאד ולא הראה פנים שוחקות.

תתרכ.

יום ג' בבקר: נכנסו אנשי-שלוֹמנו אצל רבנו ז"ל, והיה בדיחא דעתיה. ודבר עם אנשי-שלוֹמנו בפנים שוחקות, ור' נתן לא היה אז עמָהם, כי עדין לא התפלל שחרית. ואחר שגמר תפלת שחרית, נכנס גם-כן אצל רבנו ז"ל, ועדין דבר עוד רבנו ז"ל עם אנשי-שלוֹמנו מעיר טעפליק וחזק אותם הרבה, וכן דבר אז עם שאר אנשי-שלוֹמנו בשמחה ובאהבה ובהתקרבות גדולה. ואחר-כך יצא ר' נתן מחדר רבנו ז"ל ונכנס לחדר השני ועמד שם ר' נתן עם ר' יחיאל ועם עוד כמה מאנשי-שלוֹמנו. ולקח ר' נתן בידו את כל הקונטרס, שכתב בו את כל התורה, שאמרה רבנו ז"ל בראש-השנה, והיו לו כסופין עצומים להכניס אל רבנו ז"ל ולהראות לו, אף היה מתבייש אז מאד מאד להטריח את רבנו ז"ל, שיחזור ויסתכל בכל התורה שרשם. ועל-כן בקש ר' נתן מר' יחיאל, אחי רבנו ז"ל, שיחזק אותו ויוכל להכניס עם הקונטרס אל רבנו ז"ל. וחזק אותו מאד. ובתוף כך נכנס ר' יחיאל אל רבנו ז"ל ואמר לו: "רבי, יש לך פה איש, שמשתוקק אליך מאד מאד ורוצה להראות לך את תורתך, אף מתבייש". והשיב רבנו ז"ל בזה הלשון: "זאל ער אריין קומען", שיבוא אליו. ותכף ומיד נכנס ר' נתן אל חדר רבנו ז"ל. והטה רבנו ז"ל בידו הקדושה לכל אנשי-שלוֹמנו, שיצאו מלפניו, וכן עשו וסגרו את הדלת. ונשארו שם בחדר רק רבנו ז"ל ור' נתן. והראה לו ר' נתן את הקונטרס, והסתכל בהם היטב מההתחלה ותקן לו כל מה שטעה או מה שחסר, וגם אז היו כמה ענינים שלא הזכירו ולא כתבו כלל כמו ענין ראש-השנה וענין הראה המבאר בהתורה הנ"ל, שלא היה נכתב אז עדין כלל, כי נשפח ממנו בעת הכתיבה. ורבנו ז"ל חזר עמו כל-זה וסדר לו הכל כתקונו בספר פנים יפות ובפנים מסבירות ובאהבה ובשמחה ובהתקרבות גדולה מאד.

ואחר-כך פֿשגמר לחזר עמו כל התורה הנ"ל, ענה ואמר:
 "ועתה המקרא"; הינו שעדין לא פֿרש לנו הפסוק "תקעו" על-פי
 התורה הנ"ל, פי בשעת אמירת התורה התחיל מפסוק "תקעו", אף
 כשגמר התורה, לא סיים לפֿרש המקרא הזה על-פי התורה הנ"ל.
 ותכף התחיל לומר עוד תורה, עד שגמר את כל פרוש הפסוק.
 והתחיל לשבח את תורתו לפני ר' נתן ובפֿרט את סדר החבור
 והקשר של תורתו הקדושה והנוראה. ענה ואמר: "הקשר והחבור
 של התורות שלי הוא כעין בנן ואריגה ממש", שבתחלה מקשר
 ומחבר אלו שני דברים יחד, ואחר-כך קושר ומחבר דבר שלישי
 להשני בכמה קשרים חזקים וכן משלישי לרביעי וכן להלן וכו', אף
 על-פי רב חזר בכל פעם לחזר ולקשר אלו הארבעה דברים יחד,
 כי מתחלה אין הקשר שלהם יחד, רק מזה לזה; דהינו מהראשון
 לשני ומהשני לשלישי ומהשלישי לרביעי, אכל עדין אין קשר
 להרביעי בהראשון. אכל אחר-כך מביא פסוק או מאמר חז"ל או
 שאר ראיה אחרת, שעל-ידי-זה מקשרם יחד, עד שמחבר בקשר
 הדק היטב כל אלו הארבעה דברים יחד. ואחר-כך חזר ומקשר עוד
 כמה דברים זה לזה, ויחד כלם הוא מקשר להחבור והקשר הראשון.
 ובתחלה אין קשר לשתי החבילות הקדושות האלו כ-אם על-ידי
 איזה קשר, שיש בין דבר אחד מהחבילה השניה לדבר אחד
 מהחבילה הראשונה, אכל אחר-כך הוא חזר לקשרם בראיות
 ודרכים נפלאות, שממשיך קורות לקשר הבנן משלישי שבראשון
 לרביעי שבשני, ומשם לשני שבשלישי, ואחר-כך מחבילה שניה
 לשלישית גם-כן להלן, ואחר-כך מקשרם כלם יחד בדרך
 נפלא. ותפס אז לדגמא את הפסוק (בראשית מט, טו) "וירא מנחה פי
 טוב" וכו' המובא בהתורה הנ"ל. ופֿרש שם: מנוחה זו נבואה וכו'.
 ואמר אז: "כאן חוטפין זה הענין ומתחילין לקשר הבנן מפאן
 מענין נבואה" וכו' [ואי-אפשר להסביר ולבאר ענין זה כ-אם למי
 שבקי בתורתו הקדושה].

תתרכא.

וכַשְׁסִים רַבְנוּ ז"ל, עָנָה וְאָמַר: "עֲתָה יִהְיֶה לָךְ כָּבֵד מֵהַדְּפִיס
בְּחֵלֶק שְׁנִי, אָבֵל אֵל תִּתְבַּע מִמֶּנִּי מַעוֹת בְּעֵבוּר הַדְּפִסָּה... וְחִיָּךְ
קָצַתְל. וְעַם דְּבוּרִים אֵלּוּ יֵצֵא ר' נֶתָן מִלְפָּנָיו.

ל) וְהִבִּין אַחֲרֵיכֶן ר' נֶתָן, שֶׁרַבְנוּ ז"ל רוּצָה שִׁדְפִס. עַל־כֵּן סִדַּר אַחֲרֵיכֶן אֶת
הַלְקוּטֵי־מִוֶּהֶר"ן תַּנְיָנָא, שֶׁחֲזַר וְהִדְפִיס בְּשֵׁנַת תַּקַּע"א אֶת הַלְקוּטֵי־מִוֶּהֶר"ן קִמָּא וְצָרַף
לְזֶה לְקוּטֵי־מִוֶּהֶר"ן תַּנְיָנָא. וּמִדְפּוּס שְׁנֵי זֶה כָּל דְּפּוּסֵי הַלְקוּטֵי־מִוֶּהֶר"ן, שֶׁנֶּדְפְּסוּ עַד כַּעַת,
נִדְפְּסוּ שְׁנֵי חֵלְקֵי הַלְקוּטֵי־מִוֶּהֶר"ן יַחַד. וְסָפַר ר' נֶתָן, שֶׁבְּזֶה שֶׁרָמַז לוֹ רַבְנוּ ז"ל, שִׁדְפִיס
אֶת הַלְקוּטֵי־מִוֶּהֶר"ן וְכֵן שָׁלָא יִתְבַּע מִמֶּנּוּ עַל הוּצָאוֹת, נִתְחַדַּשׁ אֲצִלּוֹ לְמַסַּר נִפְשׁוֹ,
שֶׁתִּשְׁאַר הַהִשְׁאָרָה מִרַבְנוּ ז"ל, כִּי הִבִּין מִרְחוּק תְּנוּעוֹתָיו הַקְּדוּשׁוֹת אַז, שֶׁרָצוּן רַבְנוּ ז"ל
הוּא חֲזַק מְאֹד מְאֹד, שֶׁתִּדְפִס וְתוֹרְתוֹ וְתִתְפַּשֵּׁט בְּעוֹלָם. וְכֵן נִתְעוֹרַר בּוֹ, כִּי צְרִיכִים לְמַסַּר
נִפְשׁוֹ וְלַעֲסַק "בְּעֵצְמוֹ" עַל עֵסַק הַקְּדוּשׁ וְהַנּוֹרָא הַזֶּה וְלֹא לְתַבַּע עַל הוּצָאוֹת. וְאֵף שֶׁהוּא
נִסַּע אַחֲרֵיכֶן נְסִיעוֹת וְתַבַּע מְאֲנֵשִׁי־שְׁלוֹמֵנוּ בְּעֵבוּר הוּצָאוֹת הַדְּפִסָּה, זֶה הִיָּה רַק בְּדִרְךָ
הַתְּעוֹרְרוֹת וְהַתְּחַזְקוֹת, שֶׁעוֹרַר וְחֲזַק אֶת אֲנָשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ לְדוֹרוֹת אֶת מַעֲלַת הַדְּפִסַּת סִפְרֵי
רַבְנוּ ז"ל, וּמִי שֶׁהִיָּה חַפֵּץ וְנִתְעוֹרַר, נֶתָן לוֹ, וּמִי שֶׁלֹּא זָכָה, לֹא נֶתָן לוֹ. וּפְעַם אַחַת אָמַר
ר' נֶתָן לְנֶכֶד רַבְנוּ ז"ל ר' אַבְרָהָם בְּעֵרְעֻנְיוֹ בֶּן אֶדְל, שֶׁהִיָּה עֲשִׂיר, בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "דְּעַם
רַבִּינֵס וְאֵף וְעוּט זִיף אוּיס פִּירְן אֵן דִּיר, נֶאֱהָר שֶׁעֲנַר אֵן בְּעַסְעַר אִיזוּ אַז דוּ וְעַסְט צו
לִיגְעֻן אַ הַאָנְד (דְּכַר רַבְנוּ ז"ל ר' זִמְשֶׁךְ גַּם בְּלַעֲדָךְ, אָבֵל טוֹב וְיִתֵּר, כְּשֶׁתְּעוֹר (לְזֶה)".
וְאָמַר לוֹ דְּבַר זֶה, כִּי ר' נֶתָן דְּבַר עֲמוּ פְעַם בְּעִנְיַן הַדְּפִסָּה שִׁיתֵּר, וְלֹא הִיָּה לוֹ חֲשֵׁק
לְזֶה. וְדָבָר זֶה נוֹהֵג לְדוֹרוֹת, כְּמוֹ שְׂרוּאִים, שְׁמִי שְׁבוּעֵרַת בּוֹ אֵשׁ הַקְּדוּשָׁה שֶׁל רַבְנוּ ז"ל
בְּאֵמַת, הוּא מוֹסַר נִפְשׁוֹ וְהוֹלֵךְ לוֹ בְּכָל גִּימֵי נִפְשׁוֹ, שִׁיתְפַּשֵּׁט דְּבַר רַבְנוּ ז"ל בְּעוֹלָם,
וּמִשְׁלִיךְ נִפְשׁוֹ מִגְּנֵד וּמִדְפִיס סִפְרֵי רַבְנוּ ז"ל. וּמִחֲמַת שֶׁהוּא עֵסַק הַכִּי קָשָׁה, כִּי זֶה עוֹלָה
רַבְבוֹת רַבְבוֹת וְכוּ', וְעַל־כֵּן רַק יַחֲדִירֵי סְגֻלָּה עוֹסְקִים בְּזֶה, וְכָל אֶחָד מְאֲנֵשִׁי־שְׁלוֹמֵנוּ,
אֲשֶׁר בּוֹעֵרַת בּוֹ הָאֵשׁ הַקְּדוּשָׁה שֶׁל רַבְנוּ ז"ל, עוֹזֵר לְזֶה וְתוֹרֵם מִפְּרִנְסָתוֹ כְּמָה שֶׁיִּכּוֹל,
וְכֵן עוֹזֵר בְּהַפְצַת הַסְּפָרִים, וּבְזֶה מְגַלָּה אֶת פְּנִימִיוֹת לְכַבּוֹ הַשְּׁהוֹר, אִיף שֶׁאוֹהֵב מְאֹד
מְאֹד אֶת רַבְנוּ ז"ל, וְיֵשׁ לוֹ הַרְגָּשָׁה בְּרַבְנוּ ז"ל. וְצָרִיף כָּל אֶחָד מְאֲנֵשִׁי־שְׁלוֹמֵנוּ לִירַע
דְּבַר זֶה הֵיטֵב, כִּי כָּל הַהִשְׁאָרָה מִרַבְנוּ ז"ל נִמְשַׁכֶּת בְּעוֹלָם רַק עַל־יְדֵי הַדְּפִסָּה לְהַדְפִיס
סְפָרִים הַקְּדוּשִׁים וְלְהַפִּיצֵם עַל־פְּנֵי תַבַּל. וְרֵאוי לְכָל אֶחָד מְאֲנֵשִׁי־שְׁלוֹמֵנוּ, שִׁדְפִיס
עַל־כָּל־פְּנִים פְּעַם אַחַת בְּחַיָּיו אֶת הַלְקוּטֵי־מִוֶּהֶר"ן וְהַסְפֵּר הַמְּדוּת וְהַסְפּוּרֵי־מַעֲשִׂוֹת
וְכוּ'. וְאִם אִי־אֶפְשָׁר לוֹ, עַל־כָּל־פְּנִים יִתְרֵם מִפְּרִנְסָתוֹ אֶל עֵסַק הַקְּדוּשׁ וְהַנּוֹרָא הַזֶּה לְמִי
שֶׁמִּתְעַסֵּק בְּזֶה. וְאִם אֵין לוֹ כְּמָה לְתֵרֵם, עַל־כָּל־פְּנִים יַעֲזֹר לְהַפִּיצֵם כְּמָה שֶׁרַק יוּכַל. וְאֵין
בְּזֶה שׁוּם תְּרוּץ, כִּי לְכָל אֶחָד יֵשׁ מִשְׁפָּחָה: אָב וְאֲחִים וְגִיסִים וְדוּדִים וְכוּ' וְכוּ', אוֹ שְׁכֵנִים
וְכוּ' וְכוּ', עַל־כָּל־פְּנִים רֵאוי לְכָל אֶחָד מְאֲנֵשִׁי־שְׁלוֹמֵנוּ לְזַכּוֹת אוֹתָם עִם סִפְרֵי רַבְנוּ ז"ל,
וְדָבָר זֶה אֵינוֹ קָשָׁה כָּל־כֶּף. וְאִם גַּם אֶת זֶה לֹא יוּכַל, עַל־כָּל־פְּנִים יַעֲזֹר בְּזֶה, שֶׁלֹּא יִהְיֶה
מִתְנַגֵּד וּמוֹנֵעַ עַל מִי שֶׁעוֹסֵק בְּזֶה. כִּי בְּעוֹנוֹתֵינוּ הַרְבִּים יֵשׁ כְּאֵלּוּ, אֲשֶׁר מֵדַת סְדוּם נִכְנָסָה

תתרכב.

אחר-כך בָּאוּתוּ יוֹם שְׁלִישִׁי אַחַר חֲצוֹת הַיּוֹם: אָמַר רַבֵּנוּ ו'ל', שְׂרוּצָה לַחֲזוֹר אֶל בֵּית הַנַּ"ל; הֵינּוּ בֵּית הָאִישׁ מִהַקִּיר"ה, שְׂיָצָא מִשָּׁם

בְּהֵם, "לא יתן ולא יתנו אחרים", שְׂבַעֲצָמָם אֵינָם עוֹסְקִים בָּהּ וְעוֹד מוֹנְעִים אַחֲרֵיהֶם הָעוֹסְקִים בָּהּ, וְהֵם הֵם הַעֲרֹב רַב הַמְתַּנַּגְּדִים עַל רַבֵּנוּ ו'ל' שֶׁבְּכָל דוֹר וְדוֹר וּמִסְתִּירִים וּמְלַבְּשִׁים אֶת עֲצָמָם בַּלְבוּשׁ כְּאֵלוֹ הֵם מֵאַנְשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ וכו'. כִּי בְּאֵמַת צְרִיכִים לִידַע, כִּי דָבָר רַבֵּנוּ ו'ל' הוּא מִתְּנָה לְכָל־יִשְׂרָאֵל. וְרַבֵּנוּ ו'ל' רָצָה מֵאֵד, שֶׁדַּעְתּוֹ תִּכְנַס אֶצְלָה כָּל־יִשְׂרָאֵל. וְעַל-כֵּן מִי שְׁעוֹזֵר בָּהּ, הוּא מוֹצִיא מִכַּח אֶל הַפַּעַל רָצוֹנוֹ הַקְּדוּשׁ שֶׁל רַבֵּנוּ ו'ל'. וְר' גֵּתָן מְסַר נַפְשׁוֹ בַּעֲבוּר זֶה כֹּל יְמֵי חַיָּיו הַקְּדוּשִׁים עַל-אִפְּי רַבּוֹי הַצְּרוּת וְהַמְּנִיעוּת וְהַמְּרִירוֹת הַרְּבוּת, שֶׁסָּבַל בַּעֲבוּר זֶה, וְלוֹלָא הוּא לֹא הִיָּתָה נִמְשַׁכֶּת הַהִשְׁאָרָה מֵרַבֵּנוּ ו'ל' בְּעוֹלָם, כִּי דוּעַ דָּבָר זֶה בֵּין אַנְשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ. וְכֵן נוֹהֵג בְּכָל דוֹר וְדוֹר, שֶׁכָּל אֶחָד מֵאַנְשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ הַקְּרִיִּים, שְׂוָכָה לְהַתְּדַע מֵרַבֵּנוּ ו'ל', עָלָיו מִנְחַת הַחַוֵּב לְעוֹזֵר לָזֶה, שֶׁתִּתְּפָרֵס וְתִתְּגַלֶּה דַעַת רַבֵּנוּ ו'ל' בְּעוֹלָם. וְאִם הוּא אֵינוֹ יָכוֹל מִפְּנֵי סְבוּתָיו הַפְּרִטוּת, כִּי לֹא כָּל אֶחָד מִסְּגָל לָזֶה וכו', עַל-כָּל-פְּנִיִּים יִרְאֶה לַחֲזוֹק וְלֵאמֹר וְלַעֲזוֹר לְמִי שְׁעוֹסֵק בָּהּ, וְלֹא כְּמוֹ שְׂנוּהָ עַכְשָׁיו, שְׂוָכָה שְׁעוֹסֵק בָּהּ בְּמִסְרֵי נַפְשׁוֹ וּמִפִּיץ אֶת דַּעַת רַבֵּנוּ ו'ל' בְּעוֹלָם, שְׂאִין עוֹזְרִים לוֹ, אֲלֹא גַם עוֹמְדִים עַל דְּרָכּוֹ וּמְשַׁלְּכִים אֶבְנֵים עַל הַדֶּרֶךְ וּמוֹנְעִים וּמַעֲכָבִים וּמְדַפְּסִים עָלָיו כְּתָבִי פְּלִסְתֵּר וְאוֹסְפִים חֲתִימוֹת עָלָיו וכו' וּבוֹדִים עָלָיו כְּזָבִים וכו'. צְרִיכִים לִידַע, שֶׁגַם עָלֵיהֶם נִאֶמַר דְּבוּר ר' גֵּתָן: "דַּעַם רַבִּינֵי־סִי זֶה וְעוֹט זֶה אוֹיֵם פִּירֵן אֵן אִיִּךְ אוֹיִךְ נֶאֱהָר שְׁעוֹנֵר אֹן בַּעֲסֵר אֹז אוֹיִךְ וְעוֹט צוֹ לִיִּגְעַן אִיִּין הַאֲנֵד". וּמִכַּאֵן חֲזוֹק גְּדוֹל לְכָל אֶחָד מֵאַנְשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ הַקְּרִיִּים, אֲשֶׁר רוּצָה לַחֲגוֹר מִתְּנָיו וּלְגַלּוֹת וּלְפָרֵס דַּעַת רַבֵּנוּ ו'ל' בְּעוֹלָם, צְרִיךְ שְׂתַהַיָּה לוֹ הַתְּחַזְּקוֹת עֲצוּמָה עַד מֵאֵד, וְלֹא יִפֹּל בְּדַעְתּוֹ כָּל־ל וְלֹא יִתְּפַעַל מִשׁוּם בְּרִיָּה שֶׁבְּעוֹלָם. וְצְרִיךְ, שִׁדַּעַת, שֶׁהַסֵּמ"ךְ-מ"ם בְּעֲצָמוֹ יָקוּם עָלָיו בְּהַתְּלַבְּשׁוֹת בְּגֵי-אֲדָם וכו', וְיִרְצוּ לְמַנֵּעַ אוֹתוֹ כְּכָל מִינֵי אֶפְנִים שֶׁבְּעוֹלָם עַל-יְדֵי כְּתָבִי פְּלִסְתֵּר וכו', עַל-יְדֵי חֲתִימוֹת וכו', עַל-יְדֵי זְלוּלִים וּבִלְבוּלִים וכו'. אֵל יִרַע לְבַבְכֶם, וְאֵל תִּחַלֵּשׁ דַּעְתְּכֶם, וְאֵל תִּפְּלוּ בְּרוּחְכֶם. כִּי צְרִיךְ שְׂתַדַּעוּ, כִּי הַסֵּמ"ךְ-מ"ם שׁוֹנֵא אֶת רַבֵּנוּ ו'ל', כִּי הוּא עֲצָם בְּגִירוֹנוּ, כִּי רַבֵּנוּ ו'ל' מְכַרִּיחוֹ לְהַקִּיא אֶת כָּל הַנְּפִשׁוֹת, שֶׁכָּבַר בְּלַע. וְעַל-כֵּן עוֹשֶׂה הַסֵּמ"ךְ-מ"ם כָּל מִינֵי פְּעֻלוֹת שֶׁבְּעוֹלָם, לְמַעַן יִסְתִּיר אֶת רַבֵּנוּ ו'ל' מִן הָעוֹלָם. וּפְעֻלָּתוֹ הִיא בְּכִמְהָ וּבְכִמְהָ אוֹפְנִים, זֶה אוֹמֵר, יִשֵּׁשׁ לוֹ בַּקְּבָלָה מֵאַבוֹת אֲבוֹתָיו, שְׂאָסוּר לְלַמֵּד בְּסִפְרֵים אֵלוֹ, וְזֶה אוֹמֵר, שֶׁהַסֵּפְרִים הֵם גְּבוּהִים מֵאֵד מֵאֵד וְאֵינָם לְבִגֵּי הַדוֹר הַזֶּה, וְזֶה אוֹמֵר, שְׂאֵינוֹ בַּעֲבוּר בַּחוּרִים וְצַעֲרִים, וְזֶה בְּכָל־מִזְלוֹל וְלוֹעַג לְגַמְרֵי, רַחֲמָנָא לְצַלְן, וְעוֹשֶׂה כָּל מִינֵי לִיצְנוּת. וּמִשָּׁם מִשְׁתַּלְּשֵׁל, עַד שֶׁגַם מִבְּפָנִים יֵשׁ מוֹנְעִים וּמַעֲכָבִים וכו' וכו'. עַל-כָּל-פְּנִיִּים מִי שְׂרוּצָה לַחֲגוֹר מִתְּנָיו וְלַהֲפִיץ דַּעַת רַבֵּנוּ ו'ל' בְּעוֹלָם, צְרִיךְ שִׁדַּעַת, שְׂלֹא יִשְׁתַּק לוֹ הַסֵּמ"ךְ-מ"ם וְיָצָא עָלָיו עִם כָּל כַּחוֹתָיו הַטְּמָאִים וכו'. אִף-עַל-פִּי-כֵן אֶהוּבִי, אֲחִי, אֵל תִּפְּחָד וְאֵל תִּתְּפַעַל מִזֶּה כָּל־ל, כִּי כָּבֵר הַקְּדִים לְנוֹ ר' גֵּתָן יִדְעָה זֶה, אִתָּה עֲשֵׂה אֶת שְׁלֶךְ לְמִסַּד נִפְשָׁךְ, שֶׁדָּבָר רַבֵּנוּ ו'ל' יִתְּפַשֵּׁט בְּעוֹלָם, וְתִמְשַׁךְ הַהִשְׁאָרָה שְׁלוֹ לְדוֹרֵי דוֹרוֹת! וְהַהֲכָרָה לְרִשָּׁם אֶת הַהִשְׁאָרָה הַזֶּה

קדם ראש-השנה (כנ"ל בסימן תתקצו). כשחזר רבנו ז"ל אל בית הנ"ל, והתחילו אנשי-שלוֹמנו לסדר ולהעמיד את כלי הבית בנהוג ורצו להעמיד לו מטתו. ובכל מקום שרצו להעמיד לו, לא הוטב בעיניו, עד שמצא ר' נתן מקום לקח הקאמאדע"מ מהמקום שעמד שם ולהעמיד שם המטה, וזה המקום הוטב בעיניו, והעמידו שם מטתו.

תתרכג.

ותכף-ומיד כשנכנס בבית זה, לא הראה עוד פנים שוחקות. ואחר-כך נכנס עוד פעם אליו ר' נתן וחזר והראה לו את התקונים, שתקן בכתיבת התורה, ששמע מרבנו ז"ל בבקר כנ"ל, וכן שאל אותו עוד כמה ענינים, שהיה מספק. ורבנו ז"ל ענה לו בחלישות-כח והסתפל בהכתב מה שכתב ר' נתן.

תתרכד.

יום ה', שהוא יום לפני ערב ספות: שאל רבנו ז"ל כמה פעמים: "היכן ר' נתן?" כי מיום שלישי עד יום חמישי היה ר' נתן טרוד לחזר ולכתב את כל התורה, שאמר רבנו ז"ל — ומחמת זה לא נכנס אצל רבנו ז"ל, ואחר-כך לעת מנחה נכנס ר' נתן ומצא את רבנו ז"ל, שהוא חלוש-כח מאד מאד, וכבר היה סברא בדעת ר' נתן לחזר למחרת, ערב ספות, אל ביתו על חג הסכות, אף ראה את

על-פני הכתב, כי מי יודע כמה שתתארך עוד גלותנו הנמשכת רק מחמת שנאת חנם (יומא ט.). ורבנו ז"ל אמר: "מיין פייעריל וועט שוין טלואין ביז משיח וועט קומען". ועלינו לעשות כל מיני פעולות שבעולם להאיר את אורו ולהמשיכו עד ביאת המשיח, שאז יראו עינינו, וישמח לבנו, אף שהוא יגלה ויפרסם דעתו של רבנו ז"ל בעולם ויכבש בזה את כל העולם ויקרבו אליו יתברך לנצח.

(מ) ארון.

(ג) ואחר-כך נסתלק על אותה המטה במקום זה, ואז הבינו למפרע למה היה מדקדק כל-כך דיקא באיזה מקום, שיעמידו מטתו, כי נקדת המקום, שנסתלק שם, היתה מוכנת ומזומנת משנים קדמוניות מכבר לזה, באשר שמעו והבינו מדבריו הקדושים קדם הסתלקותו (עין לקמן סימן תתרחס).

חלישותו של רבנו ז"ל, איך שהולך ונחלש מאד מאד — על-כן הספם בדעתו: יעבר עלי מה, אשאר עם רבנו ז"ל. ובתוך כך ספר לו ר' נפתלי, שכבר הלך לקרא הדוקטור^ס. וקצף עליו ר' נתן מאד על-זה, כי דעתו לא היתה מרצה לזה כלל, אף אנשי-שלומנו לא שאלו אותו והביאו את הדוקטור, ולא היה יכול לעשות שום דבר. אף מן אותה השעה כבר לא זזו אנשי-שלומנו מרבנו ז"ל, רק בכל פעם היו לפניו כמה אנשים כדי לעזור לו, והחליפו משמרות כדי להיות עמו כל המעת לעת.

תתרכה.

ליל ששי, אור לערב סכות: לן ר' נתן אצל רבנו ז"ל. ובאותו הלילה סדר צנאה לפניו ואמר לו בזו הלשון: "לתן שלש-מאות אדמים לבתי חיה" (הינו לנדונייה, פי היא היתה אז עדין בת עשר [עין לעיל אות שנא]), ולאשתו — הפתכה. וצוה לו עוד כמה דברים פרטיים מבנותיו וכו', אחר-כך אמר: "יש עוד מה לומר?" והשיב לו ר' נתן: "גם את זה אין אתם צריכים לומר, כי אתם בעצמכם עוד תשיאו את בתכם", [פי לא רצה לשמע ולהכניס בלבו פלל מה שהוא מדבר מהסתלקותו]. ענה ואמר רבנו ז"ל: "אצל השם יתברך הכל אפשר!" (פי-כן היתה דרכו לבלי להתעקש עם שום בריה על שום דבר). ואחר-כך אמר רבנו ז"ל: "גם לכם היה ראוי לומר איזה דבר, אבל אתם אנשים קטנים מאד!" ענה ר' נתן ואמר לו: "אם-כן בודאי הרחמנות גדולה עלינו, ובודאי אתם צריכים לחיות עוד!" (פי לא היה רוצה להפצירו, שיגיד לנו איזה דבר צנאה, רק שייחיה עוד, פי זו היתה כל מגמתנו). השיב: "אצל השם יתברך הכל אפשר!" (כאומר: אני יודע, שקרובה ההסתלקות, רק בודאי מהשם יתברך אין שום דבר נמנע).

תתרכו.

יום ו', עָרַב סְפוֹת בְּבִקְרָה: אָמַר רַבְנּוּ ז"ל לְאֲנָשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ, אִם נִמְצָא בְּשִׁבְלֵי אֵיזָה כֶּסֶף טוֹב לְפִי חֲלֹשְׁתּוֹ, שְׂיִוְכַל לְסַמֵּךְ עָלָיו הַיֵּטֵב. וּמִצָּאוּ בְּעִבּוּרוֹ כֶּסֶף, שֶׁהַיֵּטֵב בְּעֵינָיו, וַיֵּשֶׁב עָלָיו, וְהַנִּיחוּ לוֹ טְלִית וְתַפְלִין, וְהַתְּפִלָּל שְׁחָרִית. וּבְהִיּוֹתוֹ מְעַטָּף בְּטְלִית וּבְתַפְלִין הַתְּחִיל לְגֹעַ וְנָתַן הַקָּאוֹת. וַצָּוָה רַבְנּוּ ז"ל לְר' נָתַן, שְׂיֵאָחֵז אוֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ, וְכִמְעַט שָׁנְגוּעַ אֲזוֹ, אֲךָ בְּחִסְדֵי ה' חֲזָרָה בּוֹ חִיּוּתוֹ, וְהַמְּשִׁיךְ בְּתַפְלָה. וְכִשְׁגָּמַר אֶת הַתְּפִלָּה וְהָיָה חָלוּשׁ מְאֹד מְאֹד, וְחִיּוּתוֹ הוֹלְכָת וְנִפְסָקָת, עָנָה וְאָמַר לוֹ ר' נָתַן בְּכִנְיֵעוֹת רֹאשׁ וּבְלֵב נִשְׁפָּר: "רַבִּי! תוֹשִׁיעוּ לָכֶם בְּעֶצְמָכֶם!" הַשִּׁיב לוֹ רַבְנּוּ ז"ל: "אֵין לִי חֲשֶׁק לָזֶה!" עָנָה וְאָמַר לוֹ ר' נָתַן: "תְּהִיָּה לָכֶם רַחֲמָנוֹת עַל זְרַעֲכֶם וְעַל אֲנָשִׁיכֶם!" וְהָטָה בְּיָדוֹ וְאָמַר בְּלִשׁוֹן זֶה: "אָט, אָט", כְּאוֹמֵר: אֲנִי רַחוּק מִזֶּה עֵתָה הַרְבֵּה, וְאֵינִי שׁוֹמֵעַ זֹאת כָּלֵל עֵתָה. וְעוֹד דְּבָרוֹ עִמּוֹ אֲנָשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ הַרְבֵּה, וְהוּא יֹשֵׁב וְרַק שָׁמַע מֵה שֶׁהֵם מְדַבְּרִים, וְלֹא הַשִּׁיב לָהֶם כָּלֵל.

תתרכז.

וְאֲזוֹ בְּעָרַב סְפוֹת: אַרְעַ מַעֲשֵׂה פְּלֵא, כִּי פִתְאִם נִתְרָאָה זִקְן וְנִכְנַס אֶל בֵּית ר' אַבְרָהָם חַיִּים מֵאוֹמֵן, שֶׁהִיָּתָה בְּבֵיתוֹ הַכְּנָסַת אוֹרְחִים, וְגַם רַבְנּוּ ז"ל הִתְאַכְסֵן אֶצְלוֹ פַּעַם (עֵינֵי לְעִיל בְּאוֹת שְׂפָר), וּבִקְשׁ, שְׁרוּצָה לְהִתְאַכְסֵן אֶצְלוֹ. וְתַכְף־וּמִיד הַסְּפִים, וְלֹא עָלְתָה עַל דַּעַת שׁוֹם בְּרִיָּה לְחַקֵּר אַחֲרָיו מִי הוּא זֶה, וְהַנִּיחַ חִפְצָיו, וְתַכְף וּמִיד הֵלֵךְ אֶל רַבְנּוּ ז"ל. וַיְהִי בְּהַכְּנָסוֹ אֶל בֵּית רַבְנּוּ ז"ל, נַעֲשֵׂה רַבְנּוּ ז"ל שְׂמִיחַ מְאֹד מְאֹד וּקְבָלוֹ בְּכַבּוֹד וְהָטָה עִם יָדוֹ הַקְּדוּשָׁה וְרַמְזוֹ לְאֲנָשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ, שְׁעַמְדוֹ שָׁם, שְׂיֵצְאוּ. וְסָגְרוּ אֶת הַדְּלֵת בְּעֵדוֹ, וְנִשְׁאַרוּ לְבַד רַבְנּוּ ז"ל וְהָאִישׁ הַזֶּקֶן. וְדַבְּרוּ יַחַד כְּפֵה שְׁעוֹת. וּבְתוֹךְ כֶּף נַעֲשֵׂה רַעַשׁ בְּבֵית ר' אַבְרָהָם חַיִּים הַנִּזְכָּר, כִּי הִמְשָׁרְתָת שְׁלוֹ קַבְלָה שְׂתוּק, רַחֲמָנָא לְצַלְן, וְלֹא יָדְעוּ מַה זֶה וְעַל מַה זֶה. וְאַחֲרֵי־כֵן חֲזַר הַזֶּקֶן אֶל הָאֲכַסְנֵיָא. וְכִשְׁשָׁמַע אֶת הַרַעַשׁ, עָנָה וְאָמַר לָהֶם: "אִם תַּחֲזִיר אֶת הַחֲפָצִים, שְׁלַקְתְּהָ מִמֶּנִּי, אֲזוֹ תִּשׁוּב לְהִיּוֹת כְּבְּרֹאשׁוֹנָה". וְכֵן הָיָה, שֶׁהִמְשָׁרְתָת

לקחה מהתפצצים של האיש הזקן. וכשהחזירה הבריאה ותהי פאחת האדם. ואף-על-פי-כן אף אחד לא שם לב לחקר מי הוא האיש הזקן, אחרי שראו אצלו מופת כזה. אחר-כך לעת ערב, כשהלכו להתפלל ר' אברהם חיים עם האיש הזקן אצל רבנו ז"ל, ענה ואמר האיש הזקן לר' אברהם חיים: "עתה כשנלך על הדרך, יזרקו עלינו אבנים". וכן היה: באמצע הדרך זרקו אחריהם כמה שקצים ערלים צעירים אבנים. ואף-על-פי-כן עדין לא השפיל ר' אברהם חיים לחקר אחר האיש הזקן, אחר שכבר ראה אצלו שני מופתים נפלאים. והתפללו אצל רבנו ז"ל כל ימי החג, ואיש לא הסתפל ועין וחקר אחר האיש הזקן, כי לא עלתה על דעתם מי הוא זה, ואם הוא איש זר, אשר עדין לא ראוהו מימיהם אצל רבנו ז"ל.

תתרכח.

ליל א' דסכות: היה רבנו ז"ל מספן מאד, וחשבו, שהגיע חס ושלום זמנו, כי ישב על הכסא בחלישות כח עד מאד, כמעט שלא נגוע חס ושלום — ועל-כן לא הכניסוהו אל תוך הסכה, וכבר לא היה יכול לאכל כלל רק שתה מעט תה עם למון, וגם זה בקשי גדול, כי תכף-ומיד התחיל להקיא דם, רחמנא לצלן.

תתרכט.

יום שבת-קדוש, א' דסכות בבקר: ועדין ישב רבנו ז"ל על כסאו, הלבישו אותו בטלית, והתפלל שם כל התפלה בשלמות וישב בבגדי שבת כראוי. ואחר גמר התפלה נכנסו הרבה אנשי העיר אצלו לקבל פניו ברגל, והסביר להם פנים ולא דבר כלום, רק מעט דמעט המכרח ביותר, כי בכל אותם הימים היה נוהג כבר לא לדבר, כי היה קשה לו מאד הדבור, וגם הדוקטור הזהירו מאד, שלא לדבר, מחמת שחיותו היתה בצמצום גדול.

תת.רל.

מוֹצֵאֵי-שִׁבְת-קֹדֶשׁ, לַיַּל ב' דְּסִכּוֹת: צְנָה לְהוֹלִיךְ אוֹתוֹ מִהַכֶּסֶּא. וְהִשְׁכִּיבוּהוּ עַל מִטָּתוֹ, וְהָיָה אִזְ עַיִן וַיִּגַע מְאֹד מְאֹד. וְאָמַר, שֶׁהוּא יִגַע כָּל-כֶּף, מִחֲמַת שִׁישׁב כָּל-כֶּף עַל הַכֶּסֶּא, הֵינּוּ מַעַת לְעַת וַחֲצִי רְצוּפִים כִּנְ"ל. עָנָה וְאָמַר לְר' נִתָּן בְּקוֹל קִצָּת: "הֲאֵתָהּ זוֹכֵר הַמַּעֲשֵׂה, שֶׁסִּפְרָתִי לָךְ בְּכִנְיֻסְתִּי לָפֶה?" וְתַכְף נִבְהַל ר' נִתָּן וְשָׂאל אוֹתוֹ בְּאֵימָה: "אֵיזָה מַעֲשֵׂה?" (כִּי הֲלֹא בְּאֵמַת שְׁמַע מְרַבְּנוּ ו"ל כִּמְה וְכִמְה מַעֲשִׂיּוֹת נוֹרְאוֹת מְאֹד). עָנָה וְאָמַר רַבְּנוּ ו"ל: "הַמַּעֲשֵׂה שֶׁסִּפְרָתִי לָךְ מִהַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב" (עֵינ לְעִיל בְּאוֹת תַּתְקַלד). וְתַכְף נִבְהַל ר' נִתָּן מְאֹד, כִּי זָכַר הֵיטֵב אֵת הַמַּעֲשֵׂה מִעֵינֵן הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב ו"ל, שֶׁבָּא לְמִקּוֹם אֶחָד, שֶׁהָיָה שֵׁם נִשְׁמוֹת גְּדוּלוֹת הַרְבֵּה מְאֹד, שֶׁהָיָה מְכַרְח לְתַקְנָן. וְרָאָה, שֶׁאֵי-אֶפְשָׁר לְתַקְנָן כִּי-אִם כְּשִׁיִּסְתַּלַּק עַל-יְדֵי-זֶה וְכוּ', עֵינ שֵׁם. וְעָמַד ר' נִתָּן מְרַעִיד וּמְשַׁתּוֹמֵם. עָנָה וְאָמַר לוֹ רַבְּנוּ ו"ל בּוֹז הַלְשׁוֹן: "מַעַ הָאֵט שׁוֹיֵן לְאַנְג אַרוֹיִם גִּיקוֹקֻט אוֹיף מִיר מַע זָאל מִיךְ דַּעַר טַאפֵּן אַהַעַר, נוֹאס זָאל אִיךְ אִיךְ זְאָגֵן אֶלְפִים וְרַבְּבוֹת, וְרַבְּבוֹת, רַבְּבוֹת." (וּמִשָּׁךְ מְאֹד תִּיבַת רַבְּבוֹת בְּכָל פַּעַם, כְּלוּמַר שִׁישׁ כָּאֵן בְּאוּמֵן סְבִיבוֹ רַבְּבוֹת רַבְּבוֹת הַרְבֵּה שְׁל) נִשְׁמוֹת, שְׁעוּמְדוֹת עֵתָה סְבִיבוֹ שִׁיתַקְנָן, שֶׁבְּשִׁבִיל זֶה יֵשׁ לוֹ כָּל הַעֲנוּיִים וְהִיסוּרִים הַקָּשִׁים וְהַמְרִים הָאֵלוֹ. וְאַחַר-כֵּן הִסֵּב פָּנָיו קִצָּת עַל הַקִּיר וּפָרַשׁ יָדָיו קִצָּת כְּאוֹמַר: הֲרִינִי מוֹסַר נִפְשִׁי וְהֲרִינִי מוֹכֵן וּמְזַמֵּן לְקַבֵּל הַכָּל בְּשִׁבִילוֹ יַתְבַּרֵךְ — וְכַל-זֶה אֵי-אֶפְשָׁר לְצִיר בְּכַתֵּב כָּלָל.

תת.רלא.

אַחַר-כֵּן הִתְחִיל לְדַבֵּר עוֹד בְּעֵינֵן זֶה עִם אֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמֵנו הָעוֹמְדִים לְפָנָיו, עָנָה וְאָמַר: "הַזְכַּרְתֶּם מְתִי הַתְּחִלְתִּי לְשׁוֹחַ מְאוּמֵן?" וְאָמַר לוֹ ר' נִתָּן: "אֲנִי זוֹכֵר, כְּשֶׁקָּרָא לְר' יוֹדִיל וְשָׂאל לוֹ עַל עֵינֵן הַסּוּפִיָּה." עָנָה רַבְּנוּ ו"ל וְאָמַר: "גַּם אֵתָהּ אֵינְךָ יוֹדַע וְאֵינְךָ זוֹכֵר, כִּי

גם מקדם בודאי הייתי משיח מזה. ואז כשדברתי עם ר' יודיל, הייתי אוחו בענין זה ברחוק מקום. ונכנסתי כבר בלמוד זה הרבה מאד, כי אז כבר היתה לי יכלת להבין זאת בתוך השיחה, שיהיה לה איזה ענין ושיכות". ואמר: "גם אתם אינכם חכמים. ואתם סבורים, שהענין הוא אודות ר' נחמן נתן", באמת זה אינו אחד מאלפי אלפים ורבי רבבות מהענין, שבא בשבילו. ואמר, שגם בחרף העבר, כשדבר, שרוצה לנסע על המדינה, עקר פונתו היתה להשאיר כאן על איזה זמן. ועוד דבר עמנו מזה. ומכל זה היה נשמע, שיש לו פונה גדולה ונוראה מאד בזה, שבא לאומן, ושזה זמן רב, שהתחיל להשיג ענין זה. ושיש לו בזה למוד שלם עמק מאד. וגם בהיותו בבירסלב זמן רב קדם, שנסע לאומן, רק שדבר מזה, גם אז היה אוחו בלמוד זה ברחוק מקום מאד, מפל-שכן עתה, שפבר נכנס לשם, ואי-אפשר לצייר מזה אפלו מה שמתנוצץ בדעתנו בזה, כי מאד עמקו מחשבותיו בכל מה שעשה, בפרט בענין נסיעתו לאומן להסתלק שם, עמק עמק מי ימצאנו.

תתרלב.

אור ליום ג', ד' דספות: עד אחר חצות לילה עמדו לפני רבנו ו"ל ר' נפתלי ור' שמעון, כי היו מחליפין משמרות. ובתחלת הלילה ישן ר' נתן. ואז חזר רבנו ו"ל ודבר עם ר' נפתלי ועם ר' שמעון מענין הנשמות הקדושות, שיש כאן בעיר אומן, מה שהוא צריך לתקן כל-כף רבוי רבבות רבבות נפשות. ואמר: "כמה משפטים היו כאן! כמה קדושים היו כאן!" וכו'. ענה ואמר ר' נפתלי: "הלא אמרתם בהתורה ויאמר בעז אל רות' [בלקוטי-מהר"ן חלק א', סימן סה], (עין לעיל אות תרג), שהצדיק הגדול המפלג במעלה מאד יכול לגמר הענין בחייו", עין שם. ענה רבנו ו"ל ואמר: "לא אמרתי לכם כ"אם איזו בחינה מזה, כי ההכרח לילה ולהסתלק בשביל זה". ואחר-כך הזכיר עצמו (ער האט זיך דערמאנט) ולקח את המפתח של הקאמאדע ונתן להם וצוה עליהם, שתכף שיסתלק, בעודו יהיה

מנח על הארץ, יקחו כל הפתבים, שנמצאים שם בהקאמאדע, וישרפו כלם. והזהירם לקים דבריו. והם לקחו המפתח ועמדו בבהלה רועדים וזוחלים ומצטערים הרבה בשמעם כל-זה. והיו מתלחשים יחד, על שהוא כבר מכין עצמו כל-כף להסתלק. ענה ואמר להם: "מה אתם מתלחשים? אתם רשאים לדבר מהסתלקותי בפני, כי אין אני מתפחד מזה כלל". ואמר להם, שכבר הוא עומד עכשו על מדרגה כזו, שאי-אפשר להשיג יותר בשום אופן, כל זמן שמלבשין בהגוף. ואמר, שמתגעגע מאד מאד להפשיט גופו, כי אי-אפשר לו לעמד על מדרגה אחת בשום אופן, כי כל ימי חייו מעולם לא עמד על מדרגה אחת, אפלו כשהגיע לאיזו מדרגה עליונה, שיהיה אפלו לתכלית המעלה — אף-על-פי-כן היה מחפש יותר, עד שהגיע למדרגה גבוהה יותר ויותר, וכן היה תמיד כל ימי חייו. "אך עכשו הגעתי כבר למדרגה כזו, שאי-אפשר להשיג יותר בגוף — ועל-כן אני מכרח להסתלק, ואני מחכה על הרגע, כי אי-אפשר לי להיות בלי חדשות". ואמר בזו הלשון: "איך וואלט שוין גערין דאס העמדיל אויס גיטאן ווארים, איך קאן אויף איין מדרגה נישט שטיין"^ב.

תתרגל.

אחר-כך אמר להם: "אפשר אתם מדברים על אודותיכם? מה יש לכם לדאג, כשאני הולך לפניכם?" ואמר בזו הלשון: "וואס האט איהר צו זארגן, אז איך גיי פאר אייך! ומה אלו הנשמות, שלא הכירו אותי כלל, הם מצפים על תקונים שלי, מכל-שכן אתם! אלו האנשים, שמתו מקדם, עמהם יש איזו יגיעה וכו', אבל אתם — מה יש לכם לדאג? מאחר שאני הולך לפניכם, אין לכם להתירא כלל. העקר: תאחזו את עצמכם ביחד ותדברו ממני, ואז אהיה עמכם!" ועוד דבר עמהם הרבה, שכל מי שיצית אותו בתמימות

(ב) הייתי כבר פושט את הפנת (הגוף), כי איני יכול לעמד על מדרגה אחת.

ובפשיטות גמורה ויתבודד עצמו עמו יתברך בכל יום ויום ויזכה בלמוד תורה הקדושה, כדרך שהורה אותנו בסדרן דיקא^א, ויקים את עצותיו הקדושות המובאות בספריו הקדושים — בודאי יזכה למעלה נוראה ונשגבה בעבודת-השם יתברך, ובלבד שיהיה באמת ובתמים בלי שום חכמות כלל.

תתלד.

ואז פשהיה שוכב, התחיל לגנת גניחות הרבה מאד, ונבהלו ר' נפתלי ור' שמעון מאד. אחר-כך אמר: "אין זה שיה לי כלל, רק אחד עומד ומכה, ואני כבר במקום שאני וכו'".

תתלה.

שעת אחר חצות לילה אור ליום ג', ב' דחל-המועד ספות: קם ר' נתן משנתו ותכף-ומיד נזדרז וכא אל רבנו ז"ל, ועדין מצא שם את ר' נפתלי ואת ר' שמעון עודם עומדים לפניו. והוא כבר ישב על הפסא, פי צנה להם, שיקחו אותו מן המטה ויושיבוהו על הפסא. וספר ר' נפתלי בלחישת קצת מאשר נעשה באותו העת (הינו קדם חצות לילה), ושכבר מסר להם המפתח וצנה לשרף הכתבים וכו'. ועמד ר' נתן מרעיד ומשתומם. אך אף-על-פי-כן נתחזק ואמר בלבבו, שפך דרכו של רבנו ז"ל, שהוא מכין עצמו להסתלק, אבל אף-על-פי-כן לא יעשה השם יתברך זאת, ובודאי יחיה עוד, פי לא רצה להכניס בדעתו ענין זה, שרבנו ז"ל יסתלק. ועמד ר' נתן עם

(צ) עין "שיחות הר"ן" סימן עו ובקונטרס "סדר דרך הלמוד" על-פי דעת רבנו ז"ל, ובספר "אשר בנחל" בהרבה מקומות.

(ק) ואמר אחר-כך ר' נתן: על-ידי מחשבות אלו אבדנו מה שאבדנו, כי אם היינו מאמינים לרבנו בפשיטות שישתלק כאשר אמר לנו בפרוש וברמז פעמים אין מספר, בודאי היינו יכולים לשמע ממנו דברים נוראים עוד אז, כי היה רצונו, שתהיה אתערוחת דלתא, שאנחנו נעורר אותו, שיאמר לנו אלו דברים אז, אבל אנחנו לא שמנו לב לזה והיינו מצפים, רק שישוכ לאיתנו ולחשב, שיצוה לנו מה לעשות אחרי הסתלקותו, לא רצינו

ר' נפתלי ועם ר' שמעון לפני רבנו ז"ל, והוא ישב על כסאו והסתפל על שלשםם ולא דבר מאומה. אחר-כך אמר ר' נתן לר' נפתלי בלחישתו: "לך ושכב לישון, כי עדין לא ישנת כלל!" ולא רצה לילך ממנו, מתמת שניפשו מרה לו מאד מאלו הדבורים, ששמע מרבנו ז"ל, שהולך להסתלק. והיה תפץ לעמד לפניו עוד מעצם האהבה והתשוקה להנות מזיו צחצחות קדשת פניו המאירות אז, אף אחר-כך באיזו שעה קלה גברה עליו השנה, והלך לישון. וכן ר' שמעון שכב לישון על הקרקע באותו הדרך עצמו, שרבנו ז"ל ישב שם. וכן המשרת ואשת רבנו ז"ל כלם היו ישנים, ולא נשאר לפניו לשמרו ולשרתו פיאם ר' נתן לבד.

תתרו.

ואז בלילה האחרון לחיי רבנו ז"ל בעלמא הדין לא היה לפניו רק ר' נתן, והוא שמשו אז כל הלילה. ורבנו ז"ל הסתפל כל הזמן על ר' נתן. וכל הסתפלות שלו, שהסתפל בו, הייתה כמו דבורים ממש. ובכל הסתפלות, שהסתפל על ר' נתן, היה שוהה בה איזו שעה רצופה.⁷

אחר-כך צנה רבנו ז"ל את ר' נתן, שיוליך אותו למטתו. ולקח אותו ר' נתן והוליך אותו. והיה רבנו ז"ל ראשו ורבו נסמך על ר'

לחשב כלל — ועל-ידי-זה לא הפצרנו אותו על-זה כלל. ורבנו ז"ל לא אמר מעצמו כלי שום אתערותא דלתמא.

(ר) ואמר ר' נתן בזו הלשון: "ביים לעבן פון רבין האב איך מיך מתיה גיווען מיט זיינע דבורים, אבער איצט בין איך מתיה מיט זיין קוקן אויף מיר" [בתיים של הרבי הייתי מתיה עצמי בדבוריו אבל כעת אני מתיה עצמי בהסתפלותו אז עלי]. [עין למי מוהרנ"ה, שכתב שם בזו הלשון: ויאני מבין עתה כמה התחזקות וכמה ענגים מהסתפלותו בי אז ובכל עת, שעובר עלי חס ושלוש מה שעובר בכלל ובפרט. והשם יתברך בנפלאותיו מצילני מכלם. אני מבין, שהכל היה מרמז בהסתפלותו, כי הסתפלותו היה כמדבר עמי: על מי אתה נשאר עם כל האוצרות הגנוזים אצלך, ומה יהיה געשה עמך, כי רבים יעמדו עליך, ומה יעשה חלוש כמוך וכו', וכו', כאלה וכאלה יותר מה שאיני יודע בעצמי — הכל היה מרמז בהסתפלותו, שהסתפל בי הרבה הרבה בכונה באותו הלילה.

נתן, ורגליו היו מעט נוגעות בארץ. והיה נשא עליו, עד שהביאו למטתו, שלא הייתה רחוקה מהכסא. וכשהביאו אל המטה, אָחזו ר' נתן והגביה אותו והניחו על המטה. ענה ואמר: "לאט! לאט!" (בלשון אשכנז: פאנואלי, פאנואלי). וכן עשה והניחו על מטתו לאט בנחת. והיה תמוה בעיני ר' נתן למה הצריך רבנו ז"ל לומר לו דבר זה, ענה ואמר לו רבנו ז"ל: "אני כבוד עתה, על-פני הזהרתיך על-זה!" (פי אדם הקרוב למיתתו הוא כבוד, מחמת שהחיות מתחילה להסתלק ממנו) [ובכל זה רמו לו, שהוא קרוב להסתלקות, ושישאל אותו איזה דבר, כי-כך היה דרכו של רבנו ז"ל לא לומר בפרוש, רק היה מרמו ומזים]. ושכב רבנו על מטתו והסתכל הרבה על ר' נתן.

תתרוז.

אחר-כך אמר ר' נתן לרבנו ז"ל: "רבי! קחו איזה דבר להשיב נפשכם!" השיב: "מה תתן לי?" ענה ואמר לו ר' נתן: "מעט תה". ענה רבנו ז"ל: "עם חלמון ביצה", (פי אז היו נותנים לו לפעמים תה מבשל עם חלמון ביצה, שעושים בשביל להקל על השעול). וכן עשה ר' נתן ובשל התה עם החלמון והספך ונתן לו. וצוה לו רבנו ז"ל לתן לו מעט מים ונטל ידיו ולקח התה ואמר, שהוא חם עדין, פי אז היה נזר, שלא לשתות משקה חם, שלא יעורר הדם של ההוסט (פי כמה ימים קדם הסתלקותו פסקה ממנו יציאת הדם על-ידי ההוסט). ולקח ר' נתן התה והוריק מפלי אל פלי כדי לקררו קצת בנהוג, ואחר-כך נתן לרבנו ז"ל. ואמר רבנו ז"ל, שעדין הוא חם. ולקחו וקרו עוד ואמר, שעדין הוא חם, וכן היה כמו שלש וארבע פעמים. אחר-כך אחר שקרר אותו כראוי כרצונו, לקחו רבנו ז"ל וברך ושתה, וכך עמד לפניו ר' נתן כל הלילה, עד שהאיר היום. [ונכנסה אז שמחה עצומה בלב ר' נתן, שזכה לשמש את רבנו ז"ל כמה שעות, פי בדרך כלל לא הניח רבנו ז"ל, שישמשו אותו, פי היה לו בעבור זה משרת. ואפלו אם כבר שמשו אותו, לא היה רק

שְׁמוּשׁ קָטָן וְזָמַן קָצָר, כִּי רַבְּנוּ ז"ל לֹא הֵנִיחַ. אָבָל עֲכָשׁוּ בְּעֵת כְּזוֹת, שְׁכָלָם יִשְׁנִים, וְרַבְּנוּ ז"ל הָיָה חֲלוּשׁ־כַח מְאֹד מְאֹד. וְאַף־עַל־פִּי־כֵן לֹא עָלְתָה עַל דַּעַת ר' גִּתָּן, שֶׁהַיּוֹם הוֹלֵךְ רַבְּנוּ ז"ל לְהִסְתַּלַּק.

תתרחח.

כְּשֶׁהָאִיר הַיּוֹם: הַתְּחִילוּ אֲנָשֵׁי־הַבַּיִת לְקוֹם, הַמְּשַׁרְתַּת וְעוֹד בְּפֶמָה מֵאֲנָשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ, שֶׁשָּׁמְשׁוּ אֶז אֶת רַבְּנוּ ז"ל, וְאֶז הֵלֵךְ ר' גִּתָּן אֶל הַמַּקְוֶה לְהִכִּין עֲצָמוֹ לַתְּפִלָּה.

תתרטט.

יּוֹם ג', ב' דְּחֹל־הַמּוֹעֵד, י"ח בַּתְּשַׁרִּי: ר' גִּתָּן חֲזַר מֵהַמַּקְוֶה וְנִכְנַס אֶל בַּיִת רַבְּנוּ ז"ל, וְרָאָה, שֶׁרַבְּנוּ ז"ל יוֹשֵׁב עַל מִטָּתוֹ וּמַעְטָף בְּטִלְיָתוֹ וּמִתְפַּלֵּל. וְאַחֲר־כֵּן לָקַח אֶת הָאֶתְרוּג וְהַלּוּב וּמִיָּנְיוֹ וְאַחֲזֵם בְּיָדוֹ הַקְּדוּשָׁה מַעְטָף בְּטִלְיָתוֹ וְיוֹשֵׁב עַל מִטָּתוֹ, וְסִדּוֹר שֶׁל הָאָרִיז"ל הָיָה מְנַח עַל בְּרַכְיֹו הַקְּדוּשׁוֹת. וְגַמַּר אֶת הַהִלָּל עִם הָאֲרַבְּעָה מִיָּנִים וְאָמַר הוֹשַׁעְנוֹת בְּקוֹל רֶם קָצַת, שֶׁהָיוּ נִשְׁמָעִים דְּבוּרָיו לְכָל הָעוֹמְדִים בַּבַּיִת. "אֲשֶׁרֵי הָעֵינַיִם, שֶׁזָּכּוּ לְרֹאוֹת אוֹתוֹ אֶז וְלִשְׁמָע קוֹלוֹ בְּעֵת שֶׁאֲחֻז הָאֲרַבְּעָה מִיָּנִים וְאָמַר הִלָּל וְהוֹשַׁעְנוֹת בַּיּוֹם הָאֲחֲרוֹן שֶׁל יָמֵי חַיָּו הַקְּדוּשִׁים". וְכָל אֲנָשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ, שֶׁהָיוּ אֶז בַּחֲדָר הַשְּׁנִי, הַתְּפַלְלוּ יַחַד עִמּוֹ, כִּי הַתְּפַלְלוּ בְּצַבּוֹר בַּחֲדָר הַשְּׁנִי כְּדָרְכָם תְּמִיד. וְאַחֲרֵי הַתְּפִלָּה נִזְדַּמְּן, שֶׁהֲצַרְךָ ר' גִּתָּן לַעֲבֹר דֶּרֶךְ חֲדָרוֹ שֶׁל רַבְּנוּ ז"ל. וְרַבְּנוּ ז"ל הִסְתַּפַּל בּוֹ. וְנִכְנַס בְּלֵב ר' גִּתָּן, אוֹלֵי יִסְתַּלַּק הַיּוֹם רַבְּנוּ ז"ל. וְהֵלֵךְ אֶל ר' יְחִיאֵל, אֲחֵי רַבְּנוּ ז"ל, וְאָמַר לוֹ הִסְבְּרָא הִזוּ וּבִקַּשׁ אוֹתוֹ, שֶׁיִּחְזַקּוּ, שְׁלֹא יִכָּנַס לוֹ דְּבַר כְּזֶה בְּמַחְשַׁבְתּוֹ, וְכֵן עָשָׂה.

תתרמ.

אַחֲר־כֵּן הֵלֵךְ ר' גִּתָּן אֶל הָאֲכַסְנֵיָא שְׁלוֹ, שֶׁאֲכָל שָׁם, וְלֹא הָיָה הַבַּעַל־הַבַּיִת בְּבֵיתוֹ. וְהִמָּתִין עָלָיו הַרְבֵּה, וּבְתוֹךְ כֵּן שָׁכַב לִישׁוֹן קָצַת

קָדָם הָאֲכִילָהּ, כִּי הָיָה יָגַע מְאֹד, אִךְ לֹא הָיָה יָכוֹל לִישׁוֹן. וְקָם וְעָסַק קִצָּת בְּכִתְיַבַת הַתּוֹרָה, שֶׁהָיָה צָרִיף עֲדִין לְתַקֵּן אִיזָה דְבָר. אַחֲר־כֵּן בָּא הַבַּעַל-הַבַּיִת וְאָכַל עִמוֹ. וְרָצָה אַחֲר־כֵּן לְשַׁכַּב קִצָּת לִישׁוֹן, כִּי לֹא הָיָה יָשָׁן מִחֲצֵי הַלַּיְלָה עַד עֵתָהּ, אִךְ הָיָה צָר לוֹ מְאֹד, כִּי מִי יוֹדֵעַ מָה נַעֲשֶׂה שָׁם עִם רַבְּנוּ ז"ל. אָבֵל אִךְ-עַל-פִּי-כֵן אָמַר בְּלִבּוֹ: הֲלֹא אֵי-אֶפְשֶׁר בְּלֹא שְׁנָה, וְאִם לֹא אִישָׁן עֵתָהּ, אֶהְיֶה מְכָרָח לִישׁוֹן אַחֲר־כֵּן, וּמִי יוֹדֵעַ מָה יִהְיֶה נַעֲשֶׂה אִזּוֹ? וְהָיָה רוֹצֵה לִישׁוֹן וְשָׁכַב כִּךְ בְּמַטְתּוֹ.

תתרמא.

בְּתוֹךְ כֵּךְ כְּשֶׁר' נָתַן לֹא הָיָה שָׁם, בִּקְשׁ רַבְּנוּ ז"ל מִר' שְׁמַעוֹן וַיַּעֲזוֹד כַּמָּה מֵאֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמְנוּ, שֶׁהָיוּ אֶצְלוֹ, שֶׁיִּקְחוּ אוֹתוֹ מִהַמַּטָּה וַיּוֹשִׁיבוּ אוֹתוֹ עַל הַכֶּסֶּא, וְכֵן עָשׂוּ. וּבְתוֹךְ-כֵּךְ נִחְלַשׁ עַד מְאֹד וְהָיָה מֵיֶסֶר בְּיִסּוּרִים קָשִׁים וּמְרִים, כִּי רָאוּ, אִיךְ שָׁיֵשׁ לוֹ יִסּוּרִים מְרוּרִים, רַחֲמָנָא לְצַלָּן. וְהִתְחִיל לְדַבֵּר קִצָּת בְּדֶרֶךְ קוֹבֵלְנָא קִצָּת עַל עֵצִים יִסּוּרָיו. וּבְתוֹךְ כֵּךְ סָתַם יָדָיו בְּחֻזְקָה וְעָשָׂה אֲגֵרוֹף וַנְּעַנֶּע בְּאֲגֵרוֹף יָדָיו בְּכַח כְּאוֹמֵר: אִךְ-עַל-פִּי-כֵן אֵל תִּפְחָדוּ, כִּי עֲדִין כַּחֲזֵק וְאֲמִין בְּקִרְבִּי מְאֹד. וְנִכְנַס אֵלָיו ר' מֵאִיר מְטַעֲפֵלִיק, וַתִּפְסוּ בְּכַדּוֹ שֶׁל צָמֵר וְאָמַר בְּרַמְיָה: אַה! מָה חֻזְקַת עֲדִין כַּחֲזֵק, כִּי אֲתוּ אֶת בְּכַח קִצָּת. עָנָה וְאָמַר לָהֶם בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "אִיךְ וּוִיל בְּלִיִּיבֵן צְוּוִישָׁן אִיךְ, אָנִי רוֹצֵה לְהַשְׁאֵר בִּינִיכֶם". וְאַחֲר־כֵּן חִזַּר מָה שֶׁאָמַר כְּבָר כַּמָּה פְּעָמִים. עָנָה וְאָמַר: "אִיךְ הָאֵב אוֹיִס גַּעֲפִירֵט אוֹן וְעַל אוֹיִס פִּירְעוֹן!"^ש.

תתרמב.

וּבֵין כֵּךְ לֹא הָיָה ר' נָתַן יָכוֹל לִישׁוֹן, וְנִתְיָשַׁב הָאֲמַת, שְׁאֵי-אֶפְשֶׁר בְּלִי שְׁנָה, אָבֵל אֵלָךְ לְבֵית רַבְּנוּ ז"ל לִישׁוֹן שָׁם, כִּי מִי יוֹדֵעַ מָה נַעֲשֶׂה שָׁם, וְכֵן עָשָׂה. וְתַכְף-וּמְיָד קָם וְזָרַז עֲצָמוֹ אֶל בֵּית רַבְּנוּ ז"ל.

וּכְשֶׁנִּכְנַס אֶל בֵּית רַבְּנֵי ז"ל, מָצָא שָׁם הַרְבֵּה מֵאַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ, וְעָשׂוּ שָׁם רַעַשׁ גָּדוֹל, וְרַבְּנֵי ז"ל יָשָׁב עַל כִּסְאוֹ, אָבָל נִשְׁמָתוֹ וְחַיּוֹתוֹ הוֹלְכֹת וּפּוֹסְקֹת, וְאִי־אֶפְשָׁר לוֹ לֵישֵׁב עוֹד עַל כִּסְאוֹ, וְכַמְעַט שָׁנְגוּעַ. וְהָאֲנָשִׁים, שֶׁעָמְדוּ סְבִיבוֹ, שִׁפְכוּ עָלָיו מִיַּיִן בְּשָׂמִים יְקָרִים לְהַחַיּוֹתוֹ כְּפִנְהוּג.

תתרגם.

וּבְדִיוֹק בְּאוֹתוֹ יוֹם הָאֲחֵרוֹן בָּא אֵלָיו אִישׁ אֶחָד מֵאַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ מֵעִיר טִירְהוּיָצָא וְהוּא הִתְחִיל לְשַׁמֵּשׁ אֶת רַבְּנֵי ז"ל יוֹתֵר מִכָּלֶם, וְהוּא הָיָה הַמְּכַנִּים וְהַמוֹצִיא מֵהַ שְׂצָרִיכִים, וְרַחֵץ קִצֵּת אֶת רַבְּנֵי ז"ל וְעִזְרוֹ. וְהָיָה לְפֶלֶא לְהָאֲנָשִׁים, אֲשֶׁר עָמְדוּ שָׁם מִכְּבָר. וְאָז בָּזָה רְאוּ אַחֲרֵיכֶם אֶת רוּח־הַקֹּדֶשׁ שֶׁל רַבְּנֵי ז"ל, כִּי הָאִישׁ הַזֶּה עָשָׂה לְרַבְּנֵי ז"ל עוֹד לְפָנָי כַּמָּה שָׁנִים אִיזוֹ נַחַת־רוּחַ גָּדוֹלָה. וְהָיָה אִזּוֹ רַבְּנֵי ז"ל בְּדִיחָא דְעַתִּיבָה. עָנָה וְאָמַר לוֹ בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "מִיט וְוָאס זָאל אִיךְ דִּיר דָּאס אָפּ דִּיאַנְקֶען? בַּמָּה אֶפִּיר לְךָ תוֹדָה?" וְאַחֲרֵיכֶם חִיף קִצֵּת... עָנָה וְאָמַר: "נוֹא דַעֵם לַעֲצֻטֶען טָאג וְוַעֲסְטוּ מִיר בַּאֲדִינְען!" וְהָיָה הַדְּבָר לְפֶלֶא גָדוֹל: מִי הוֹדִיעַ לְהָאִישׁ הַזֶּה, וּמָה הֵבִיאוּ לְכָאן. וְדוֹקָא בַּיּוֹם הַזֶּה, אֲשֶׁר אִף אֶחָד מֵאַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ מֵהָעִירוֹת אַחֲרוֹת לֹא יָדְעוּ מָה מִתְרַחֵשׁ עִם רַבְּנֵי ז"ל אִזּוֹ. וְעַל־יָדֵי שְׁהַבְטִיחַ לְאִישׁ הַזֶּה, שֶׁיִּזְכֶּה לְשַׁמֵּשׁוֹ בַּיּוֹם הָאֲחֵרוֹן, וְהָאִישׁ הַזֶּה, נִכְנָסָה בּוֹ הַתְּעוֹרְרוֹת לְנִסְעַ וְלָבוֹא אֶל רַבְּנֵי ז"ל, מִזֶּה רְאוּ מִרְחוֹק וְהִבִּינוּ, עַד הֵיכָן הַדְּבָרִים מְגִיעִים, וְאִיךְ שֶׁדְּבָר אֶחָד מִדְּבָרָיו הַקְּדוּשִׁים לֹא שָׁב רִיקָם.

תתרגם.

וּכְשֶׁרָאָה ר' נִתָּן, אִיךְ שֶׁכָּחוּ וְחַיּוֹתוֹ שֶׁל רַבְּנֵי ז"ל הוֹלְכִים וְנִפְסָקִים, אָמַר לְהַשְׁכִּיב תַּכְף־וּמָיֵד אֶת רַבְּנֵי ז"ל עַל מִטָּתוֹ. וְהָטָה רַבְּנֵי ז"ל בְּיָדוֹ הַקְּדוּשָׁה כְּאוֹמֵר, שְׂאִינּוּ רוּצָה. וְאַחֲרֵיכֶם כְּעֵבוֹר עוֹד

בשעה קלה ראה ר' נתן, שחיותו מועטת מאד, ואי־אפשר לו לשבת על הכסא כלל, חזר ר' נתן וצוה לשאת אותו על מטתו. ושתק רבנו ו"ל ולא אמר לא הן ולא לאו. ולקח אותו האיש מטירהאויצא על זרועו ונשא אותו על מטתו והשכיב אותו עליה. ובהיותו משכיב אותו, תפס ר' נתן את ידו הקדושה של רבנו ו"ל כדרך הנהוג בנותני שלום זה לזה וחיבק את ידו בדרך התקשרות. ושכב רבנו ו"ל במטתו והיה מלבש בבגדיו במלבוש של משי. וצוה את ר' שמעון, שילבישו יפה, דהינו שצוה לסגר את הבתי־ידיים (שקורין ארביל) בהקדסים^א, ועשה כן. והיה קצת מהבית־יד של הכתנת שלו יוצא לחוץ מהבית־יד של בגד יותר מהראוי. וצוה עליו ברמיזה לתחבו יפה לתוף בית־יד של הבגד. וצוה לרחץ יפה את זקנו הקדוש, שהיה עליו קצת דם של ההוסט. ורחצו ר' שמעון יפה. ושכב רבנו ו"ל כף על מטתו בחרות גדולה. ולקח איזה עגול של שענה וגלגלו בין אצבעותיו וחשב מחשבותיו הנוראות כדרך הנהוג בגדולים, שפשוט שבין באיזה ענין, הם מגלגלין בין אצבעותיהן שענה. ורבנו ו"ל היה רגיל בזה קצת בסוף ימיו, ואפלו באותו היום האחרון בשעה האחרונה היתה מחשבתו הנוראה עסוקה במה שהיתה עסוקה, ובדידו הקדושות גלגל את השענה בחרות נפלאה ובצחות ובזכות נאה ונוראה אשר לא נראתה כמותה. והיה אז דבוק בו יתברך בדבקות נוראה ונפלאה עד מאד, הסתפל בעיניו הקדושות וכו' כמי שמתפל על איזה דבר וכו'. וראו עין בעין, איך שמתפל על שכינת עזו יתברך שמלא כל הארץ כבודו בהשתוקקות נוראה ונפלאה עד מאד מאד בכסופין עצומים בכלות הנפש וכו' כמו מי שרוצה להפלל באיזה דבר וכו' וכו'.

א) לכפתר את השרוולים בכפתוריהם.

תתרמה.

אחר-כך נתנו לרבנו ז"ל קצת רטב לאכל, ונטל ידיו וברך ואכל
אחר-כך. בעוד פחצי שעה נתנו לו עוד הפעם רטב, ולא היה יכול
לאכל עוד.

תתמו.

ובעוד שרבנו ז"ל היה שוכב על מטתו, נעשה קול רעש גדול
בעיר, שיש שרפה ברחוב הסמוך לבית רבנו ז"ל. והיתה אז רוח
סערה גדולה ונוראה מאד, אשר אין שכיח דגמתה, ממש היתה
מפרקת הרים ומשברת סלעים. והסכה, שעשו אצל בית רבנו ז"ל,
נפלה מגדל הרוח החזקה, שהיתה אז. ובתוך התגברות והתפשטות
הרוח היתה השרפה הנ"ל, אשר ענין כזה הוא סכנה גדולה, כי קשה
לכבותה וכו'. וברחו רב העולם, שהיו אצל רבנו ז"ל, לראות את
השרפה, ור' נתן הסכים בדעתו: יעבר עלי מה, הוא לא יעזב את
רבנו ז"ל, ונשאר עם רבנו ז"ל. אך אחר-כך יצא גם הוא לחוץ אל
מקום השרפה, והודיעו לו, שתודה לקל, עשה השם יתברך גם,
ותשקע האש. וחזרו כלם ועמדו אצל מטתו הקדושה של רבנו ז"ל.
והבית היה מלא אנשים רבים מישראל, שבאו לכבודו.

תתרמו.

ובשךראו, שקרוב אל הרגעים האחרונים, התחילו כל העולם,
שעמדו סביבו, לומר "מעבר יבק" הפסוקים שאומרים על הצידיקים.
ורבנו ז"ל שכב אז בדבקות עצומה, נוראה ונפלאה ונהדרת מאד
מאד. פעם סגר ועצם את עיניו מרב דבקות ופעם פתח בהרחבה
את עיניו מרב דבקות, וכן כמה וכמה פעמים. אשרי העינים, שראו

אז את העינים הקדושות האלו, שלא היתה להם שום הסתכלות בזה העולם כלל!^ב

תתרמח.

אחר הצהרנים בדיוק בשעה שלש: לרגע קט נדמה, שנגוע. והתחיל ר' נתן לבכות ולצעק בקול גדול עד מאד בבכיות עצומות: "רבי! רבי! על מי עזבתם אותנו?" ונתעורר תכף-ומיד והחזיק בראשו עם ידיו הקדושות והסתכל על ה'עולם' סביבו בהסתכלות עמקה (מיט איין טיפען קוק) כאומר: "איני עוזב אתכם, אני נשאר ביניכם והולך לפניכם, אל תפחדו כלל!" ותכף ומיד סגר את עיניו הקדושות ופשט את ידיו הקדושות ונגוע ויאסף אל עמיו בקדושה ובטהרה גדולה, נקי וזך וצח בלי שום בלבול כלל ובלי שום תנועה משנה בישוב הדעת נפלא ונורא מאד, ממש מיתת נשיקה^ג. וכל העומדים שם: רב אנשי החברא קדישא וכל גדולי השמשים העוסקים בזה — כלם אמרו, שפכו ראו כמה שמתו בנקיות ובדעת, אבל הסתלקות כזו לא ראו מעולם. וכל זה רק למראה עינינו, אבל באמת אין לנו שום דעת ושכל והשגה כלל בענין הסתלקותו לעילא ולעילא וכו' וכו', שהוא למעלה מהשגת ותפיסת שכל האנושי, כי בו ברגע זה עלה ונתעלה במקום שעלה, ונכלל במקום שנכלל וכו' וכו'. ואין דבורים, שאפשר לדבר בהם כלל מענין הסתלקותו, כי מי שמעין קצת בספריו הקדושים, יבין מרחוק גדלתו: "אשר לא היה כמוהו ולא יהיה כמוהו" פאשר אמר

(ב) עין בספורי-מעשיות מעשה י"ג מהבעטליר העור. ופעם אחת אמר ר' נתן: "וויל איז די אויגן וואס האבן גיזען די אויגן פון רבי'ן! אשרי העינים, שראו את העינים של רבנו ז"ל! און וויל איז די אויגן וואס זעהן די אויגן, ואשרי מי שרואה את העינים האלו (הינו של עצמו)!" וסיים ר' אברהם ברבי נחמן: "וכן מדור דור", ודו"ק.

(ג) אחרי כמה שנים נחרכ הבית הזה, שבו נסתלק רבנו ז"ל. ועל נקדת המקום הזה, שהיתה מטתו (עין לעיל סימן תתרכב), ששם נסתלק רבנו ז"ל, צמח עץ גדול ויפה מאד עם פרות. והיתה דרכו של ר' אברהם ברבי נחמן ז"ל לישב שם הרבה ולהתבודד עמו תדיר.

בַּעֲצָמוֹ וְרִמּוֹז לְנוּ מַעֲצָם נוֹרָאוֹת נִפְלְאוֹת גְּדֻלָּתוֹ וּמְדַרְגָּתוֹ. וְכָל אֶחָד יְכוּל לְהִבִּין זֹאת מִרְחוֹק, כְּשִׁיזְכִּיר אֶת עֲצָמוֹ בְּאַיִזָּה מְקוֹם הַיָּה מִנַּח וְכוּ', וְאַפְלוּ בְּאַיִזָּה מְקוֹם הוּא מִנַּח גַּם עֲכָשׁוּ וְכוּ'. וְעַל-יְדֵי עֲצָתוֹ וְדַרְכוֹ שֶׁל רַבְּנֵנוּ ז"ל זֹכֶה לָמָּה שְׂזוּכָה כָּל אֶחָד, כְּפִי שְׂאִינוּ מְטַעֵה אֶת עֲצָמוֹ. וּפְעַם אַחַת אָמַר רַבְּנֵנוּ ז"ל, שְׁעַל-יְדֵי יְכוּלִין לְהִבִּין קִצָּת גְּדֻלָּתוֹ יִתְבָּרַךְ. וְאָמַר בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "פּוֹן מִיר קָעַן מְעַן וּוִיסְעַן גְּאֹטְס גְּרוִיסקִייט!" הֵינּוּ עַל-יְדֵי שְׂרוֹאִין גְּדֻלַּת הַשְּׁגָתוֹ, עַד הֵיכֵן זָכָה לְהַשִּׁיג וּלְהַגִּיעַ פְּלֵאֵי-פְּלֵאוֹת גְּדוּלוֹת וְנוֹרָאוֹת וְכוּ', עַד שְׂזוּכָה לְהַפְלִיל לְגַמְרֵי בּוֹ יִתְבָּרַךְ וְכוּ'. וְאַף-עַל-פִּי-כֵן אַחֲרֵי כָּל זֹאת, מָה אָנִי? הֲלֹא אַף-עַל-פִּי-כֵן אָנִי רַק חֲתִיכַת אָדָם בְּשֵׁר וְדָם! מָזֶה יְכוּלִין לְהִבִּין וּלְלַמַּד אֲלֵפִים קַל וְחֹמֶר לְגְדֻלַּת הַבוֹרָא יִתְבָּרַךְ.

וּבְאַמַּת מִי שְׂזוּכָה לְהַכִּיר גְּדֻלַּת רַבְּנֵנוּ ז"ל, הֵיךָ מְשַׁתּוּמֵם וּמְתַבְּהֵל מְאֹד מְגְדֻלַּת הַבוֹרָא יִתְבָּרַךְ, כִּי עַל-יְדֵי גְדֻלַּת רַבְּנֵנוּ ז"ל הָיוּ יְכוּלִים לְהִבִּין מִרְחוֹק כָּל חֵד לְפִיּוֹם מָה דְּמַשְׁעַר בְּלִבִּיהַ גְּדֻלָּתוֹ יִתְבָּרַךְ. וְעַקֵּר גְּדֻלַּת רַבְּנֵנוּ ז"ל הִיָּה, אַף שְׁעֵלָה בְּכָל רָגַע וְרָגַע לְמַעְלָה לְמַעְלָה בְּעוֹלָמוֹת חֲדָשִׁים וְהִיָּה נִכְלָל בּוֹ יִתְבָּרַךְ לְעֵילָא וּלְעֵילָא, אַף-עַל-פִּי-כֵן יָרַד וְהוֹרִיד אֶת עֲצָמוֹ בְּכָל פְּעַם בְּשֵׂאוֹל תַּחֲתִית יוֹתֵר גְּדוּלָּה וְהוֹצִיא מִשָּׁם נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, שְׂנַפְּלוּ לְשָׁם וְנִתְלַכְּלוּ מִעוֹנוֹת וּפְשָׁעִים וְכוּ'. וּבְכָל רָגַע וְדָקָה שְׁעֵלָה יוֹתֵר לְמַעְלָה, בְּאוֹתוֹ רָגַע יָרַד יוֹתֵר לְמַטָּה, עַד שְׁלֹא הִיָּתָה מְדַרְגָּה בְּעוֹלָם, שְׁלֹא זָכָה אֵלֶיהָ רַבְּנֵנוּ ז"ל מֵרַב עֲצָם עֲבוֹדָתוֹ וְיִגִּיעָתוֹ וְטַרְחָתוֹ וּמְסִירוֹת נַפְשׁוֹ בְּעֲבוֹדַת-הַשָּׁם יִתְבָּרַךְ בְּתַמִּימוֹת וּבְפִשְׁטוֹת גְּמוּרָה, יוֹמָם לֹא יָנוּחַ וְלַיְלָה לֹא יִשְׁקֹט. וְכִמוֹ-כֵן זָכָה בְּרַב הַשְּׁגָתוֹ וּקְדוּשָׁתוֹ וְטַהֲרָתוֹ לְרַדֵּת לְמַטָּה לְמַטָּה אֲפְלוּ בְּעִשְׂרֵה כְּתָרִין דְּמַסְאָבוּתָא וְלְהוֹצִיא וּלְעֵלוֹת וּלְנִקּוֹת וּלְכַבֵּס אֶת כָּל הַנְּשָׁמוֹת הַיְרוּדוֹת וְהַפְּגוּמוֹת וְהַמְלַכְלָכוֹת הַנְּפוּלוֹת זֶה מֵאוֹת וְאַלְפִים שָׁנִים, שְׁלֹא הָיוּ יְכוּלוֹת לְהַתְקַן בְּשׁוּם דּוֹר וְעַל-יְדֵי שׁוּם צְדִיק וְקָדוֹשׁ בְּעוֹלָם וְכוּ', וּבְפִרְט אֶת אֵלוֹ הַנְּשָׁמוֹת הַעֲשׂוּקוֹת, שְׂנַפְּלוּ בְּטַקְלָא

ונקשלו בפגם הברית ונתלכלכו בכל מיני ללוכים, רחמנא לצלן, מחטאות גמורים (הוצאת זרע לבטלה), רחמנא לצלן, עד החטאים הכי גמורים שבעולם, רחמנא לצלן, הוא מוריד את עצמו גם אליהם ומוציאם ומעלם ומנקה ומכבס אותם ומשיבם אליו ותברך ומכניס בהם הרהורי תשובה ותשוקה ורצון וכסופין אליו ותברך בהתעוררות ותשוקה וכסופין פאלו, אשר עדין בעולם לא היו וכו'. וכל זה יכול להעיד, מי שעין אמת לו, ואינו מטעה את עצמו ויודע באמת מצבו ומקומו, איך שאתמול היה מלכלך בכל מיני ללוכים שבעולם עד אשר אין לספר פלל את רב ללוכו ופגמו וכו' — והיום על-ידי עצותיו ודרכיו הקדושות והנוראות עומד לפניו ותברך בתמימות ובפשטות גמורה ומדבר אליו ותברך כאשר ידבר הבן אל אביו ואינו חפץ כבר בשום דבר בעולם, רק הוא בעצמו רוצה להכליל בו ותברך ולהתדבק עצמו עמו ותברך ולהאיר על נפשו בהארת נעם זיו אורו ותברך המאירה בכל הארץ, כמו שגאמר (יחזקאל מג, ב): "והארץ האירה מכבודו וגו'". ומרב תשוקה וכסופין, שיש לו אחריו ותברך, הוא עומד מוכן להשרף על קדוש השם, כבר אינו חפץ בשום דבר שבעולם רק להיות נכלל בו ותברך ולהמשיך על נפשו תשוקת זיו האמונה הקדושה. ועל-כן מי שעינים פקוחות לו, ולב רחב לו — ראה ויבין מרחוק מפל זה, אשר מגדלת וקדשת רבנו ז"ל אי-אפשר לדבר פלל וכלל לא, רק פל אחד יבין מעצמו כנ"ל.

תתרמט.

ותכף ומיד אחר הסתלקותו לעילא וכו', נעשה קול רעש גדול, וצעקו ויכו בצעקות משנות ובכיות עצומות. ואמרו אז "אנא בכח" כמה וכמה פעמים. ובכל מלה חזרו כמה וכמה פעמים בבכיות והתעוררות עצומות ובפרט בהגיעם אל תיבות "ברכ טובך נהל עדתך". וחזרו על-זה פעמים אין מספר בבכיות עצומות ובהתעוררות עצומה: "נהל עדתך" וכו' ואחר כך "לעמך פני זוכרי

קדשתך" גם-כן פְּעָמִים אֵין מְסַפֵּר וְכוּ' וְכוּ'. וְשׁוּם אִשָּׁה לֹא הִיְתָה בְּבֵית מַעַת שְׁנִסְתַּלַּק בְּשָׁלוּם עַד יוֹם הַמַּחְרָת, שֶׁהוֹצִיאוּ אוֹתוֹ מִבֵּיתוֹ לְקַבּוּרָה. וְגַם זֶה אֵינוֹ שָׁכִיחַ אֲצֵל שׁוּם אָדָם, שֶׁשׁוּם אִשָּׁה לֹא תִבְכֶּה עָלָיו, כִּי בְּנוֹתָיו לֹא הָיוּ אֲצֵלוֹ אֹז, וְאִשְׁתּוֹ לֹא מְלֵאָה לְבָהּ לְפָנֶיךָ לְחַדְרוֹ לְבָכוֹת עָלָיו, כִּי הִיְתָה אִשְׁתּוֹ הַשְּׂנִיָּה, שֶׁלֹּא הִיְתָה לָהּ שׁוּם הַתְּחַבְּרוֹת עִמּוֹ וְכוּ', עַל-כֵּן הִיְתָה יוֹשֶׁבֶת בְּחֻדְרָהּ וּבִזְכוּתָהּ שָׁם.

תתנ.

וּמִיָּד שֶׁיִּצְאָה נִשְׁמָתוֹ בְּקִדְשָׁהּ וּבְטַהְרָהּ, הַתְּחִילוּ לְפָשֵׁט מִמֶּנּוּ בְּגָדָיו כְּנֵהוּג. וּבַתּוֹף רַעַשׁ הַבְּכִיָּה כַּנִּ"ל נִזְדַּרְזוּ ר' שְׁמַעוֹן מִיָּד לְקַיֵּם צִוְיָת רַבְּנּוֹ ו"ל (עֵין לְעֵיל סִימָן תתולד), וְלַקַּח הַמַּפְתָּח וּפְתַח הַקְּאֻמָּאדַע וְהוֹצִיא מִשָּׁם כָּל הַפְּתִיבִים, שֶׁלֹּא נִמְסְרוּ לָנוּ בְּחַיָּיו, וְהָיוּ שָׁם כְּמֵה סְפָרִים וְקוֹנְטְרָסִים מְפֹזְרִים. וְלַקַּחֵם כָּלֵם וְהִלֵּךְ עִמּוֹ גַּם ר' נִתָּן בְּמַר נֶפֶשׁ וּבְבִכְיָה עֲצוּמָה כְּדֵי לְזַכּוֹת לְשָׂאֵב עַל-כָּל-פָּנִים מִהַעֲשֵׁן הַקְּדוֹשׁ שֶׁל תוֹרָתוֹ הַנּוֹרָאָה, שֶׁלֹּא זָכוּ הַדּוֹר לְהַנּוֹת מֵהֶם. (אוֹי לָנוּ מֵה שְׁאֵבְדָנוּ בְּעוֹנוֹתֵינוּ הַרְבִּים, כִּי מִי יוֹדֵעַ מֵה הָיָה שָׁם וְכוּ'). וְאַחַר שֶׁהִשְׁלִיכוּ אֶל הַתְּנוּרָה, חֲזַר ר' נִתָּן אֶל חֻדְרוֹ. וּכְבָר מְצָא אֶת רַבְּנּוֹ ו"ל מְנַח עַל הָאֶרֶץ, כִּי בַתּוֹף שֶׁהִלֵּךְ בְּחֻדְרֵי הָאֲחֵר בְּמָקוֹם שֶׁשָּׂרְפוּ אֶת הַפְּתִיבִים, בַּתּוֹף כֶּף הַנִּיחוֹ אֶת רַבְּנּוֹ ו"ל עַל הָאֶרֶץ כְּנֵהוּג. וְהָיוּ פָּנֵי רַבְּנּוֹ ו"ל מְגֻלִים, וְהָיָה כְּמוֹ מַחֲזֵף קָצֵת. וְנוֹרָאוֹת זְכוּת קְלִסְתֵּר פָּנָיו הַנּוֹרָאִים אֲזֵ הָיוּ מִמֶּשׁ כְּמוֹ תֹאֵר פָּנָיו בְּחַיָּיו בַּעַת שֶׁהִלֵּךְ בְּבֵיתוֹ אָנָּה וְאָנָּה וְחָשַׁב מֵה שֶׁחָשַׁב, שֶׁהָיוּ מְנַחִים עָלָיו כָּל מִינֵי חַן אֲמַתִּי שֶׁבְּכָל הַעוֹלָמוֹת, אוֹתוֹ הַחֵן הַנּוֹרָא וְהַיְפִי הַנִּפְלֵא הָיָה עָלָיו אֲזֵ בַעַת שֶׁרָאָה אוֹתוֹ ר' נִתָּן.

תתנא.

וּבַתּוֹף כֶּף נִתְּוֹדַע בְּכָל הָעִיר אוֹמֵן, שֶׁרַבְּנּוֹ ו"ל גִּסְתַּלַּק. וּפְרָסְמוֹ בֵּין הָעִירוֹת הַסְּמוּכוֹת וְכֵן מַעִיר לְעִיר, עַד שֶׁהַתְּחִילוּ לְהַתְּקַבֵּץ הַמוֹן אֲנָשִׁים. וּבַתּוֹף כֶּף בָּא גַם הִירֵשׁ בְּעַר הוֹרְכִיץ וְגַם הוּא בָּכָה כְּמוֹ

תינוק. וכשֶׁרָאָה אִיךָ שָׁר' נָתַן בּוֹכָה, שָׁאַל אוֹתוֹ בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "וּואס וויינט איהר? אייך פּעלֶט דער רבי? מיר פּעלֶט דער רבי. ווען דער רבי וואלט נאך גילעבט וואלט איך גיווארין איין אַמְת'ער בעל תשובה!"

תתרנב.

וּבְאוּ אַנְשִׁים רַבִּים מִהַעֲיֵרוֹת הַסְּמוּכוֹת וְכֻלָּם בָּכוּ. וּבְתוֹךְ כֵּן כָּבַר גַּעֲשָׂה לִילָה, וְרָצוּ לְקַבֵּר אֶת רַבְּנֵנוּ ז"ל. אַךְ ר' נָתַן לֹא הִנִּיחַ, כִּי הִיְתָה צָרָה לוֹ מְאֹד פְּרִדְתּוֹ, וְגַם כִּי מִבְּאֵר בְּ"שְׁלַח־עֲרוּךְ", שָׁעַל אָבִיו וְרַבּוֹ אֵין הַזְרִיז מִשְׁבַּח. וְנִתְגַּלְגַּל הַדְּבָר, עַד שֶׁנִּחַשְׁךָ הַלִּילָה לְגַמְרִי. וְאָז כָּלֵם אָמְרוּ בְּפֶה אֶחָד, שָׁאִין לְהוֹצִיא אָדָם גְּדוֹל בְּחִשְׁבַּת לִילָה, וְרַאוּי לַעֲכָב עַד מִחְרָתוֹ.

תתרנג.

וּבְתוֹךְ כֵּן גַּעֲשָׂה חֲלוּקֵי דַעוֹת הַרְבֵּה אִיפֹה לְהִנִּיחַ אֶת רַבְּנֵנוּ ז"ל, כִּי אַנְשֵׁי הַחֲבֵרָא קִדְּשָׁא דְעִיר אוֹמֵן לֹא רָצוּ, שְׂיַנְיִחוּ אֶת רַבְּנֵנוּ ז"ל רַק בְּבֵית-הַחַיִּים הַחֲדָשׁ, כִּי עַל בֵּית-הַחַיִּים הַיָּשָׁן, אִיפֹה שָׁרְבֵנוּ ז"ל רָצָה לְהַטְמִין (כַּנ"ל בְּסִימָן שֶׁפֵּג), כָּבַר לֹא הִנִּיחוּ מִזְמַן רַב. וְאַנְשֵׁי-שְׁלוֹמְנוּ מַעִיר טַעֲפְלִיק רָצוּ דוֹקָא לְקַח אֶת רַבְּנֵנוּ ז"ל לְעִיר טַעֲפְלִיק, וְאַנְשֵׁי-שְׁלוֹמְנוּ דְעִיר טִירְהוּוּיָצָא רָצוּ לְקַח אֶת רַבְּנֵנוּ ז"ל לְעִיר טִירְהוּוּיָצָא, וְעוֹד בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת רָצוּ לְהִנִּיחַ אֶת רַבְּנֵנוּ ז"ל, וְהָיוּ שָׁם חֲלוּקֵי דַעוֹת גְּדוֹלִים. וְרַק ר' נָתַן הִזָּה הִיְחִידִי, שֶׁהוּא צָעַק, שֶׁהוּא יוֹדֵעַ, שָׁרְבֵנוּ ז"ל רָצָה דוֹקָא לְנוּחַ עַל בֵּית-הַחַיִּים הַיָּשָׁן, כִּי שָׁם הָיוּ הַקְדוּשִׁים (כַּנ"ל בְּסִימָן שֶׁפֵּג), אַךְ אַף אֶחָד לֹא אָחַז עִמּוֹ, וְהָיָה נִרְאָה, שֶׁתִּבְטַל דַּעְתּוֹ נֶגְדַּ הַרְבֵּ, אַךְ הַתַּעֲקֵשׁ מְאֹד וְצָעַק וּבְכָה: "לְמָה אַתֶּם עוֹבְרִים עַל רָצוֹן רַבְּנֵנוּ ז"ל, שֶׁרָצוֹנוּ הִזָּה לְהַקְבֵּר פֹּה בְּעִיר אוֹמֵן

(ה) מַה אַתֶּם בּוֹכִים? הָאֵם לְכֶם חֶסֶד הַרְבִּי? לִי חֶסֶד הַרְבִּי. אִם הִזָּה הַרְבִּי עֲדִין חֵי, הִיְחִי גַעֲשָׂה בְּעַל-תְּשׁוּבָה אַמְתִּי.

דַּיִיקָא וּבְבֵית-הַחַיִּים, שְׁנֵהָרְגוּ וְנִטְבְּחוּ עַל קְדוּשַׁת-הַשֵּׁם, וְאֲשֶׁר בְּשִׁבִיל
 זֶה בָּא רַבְנֵנוּ וְ"ל לְכָאן לְגוּר בְּקִיץ הַזֶּה!" וְאִף אָחַד לֹא הִטָּה אֶזְנֵן
 אֵלָיו, וְהוּא לֹא הֵנִיחַ מִלְצַעֲקָא. וּבִתְוֹךְ כֶּף בָּא הִירֵשׁ בְּעַר הוֹרְבִיץ וְרָאָה
 וְשָׁמַע אֶת כָּל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה וְגַם רָאָה אֶת אֲמַתַּת לְכַבוֹ שֶׁל ר' גִּתָּן וְגִדְל
 תְּמִימוֹתוֹ וְיִשְׁרוּתוֹ וּמְסִירוֹתוֹ אֶל רַבְנֵנוּ וְ"ל, עַל-כֵּן נִגְשׂ אֶל ר' גִּתָּן
 וְשָׂאֵל אוֹתוֹ: "הֵאֵם אַתָּם יוֹדְעִים כֶּף, שְׂרָצוֹן רַבְנֵנוּ וְ"ל הִזָּה לְהִטְמִין
 בְּבֵית-הַחַיִּים הַזֶּשֶׁן?" וְהִשִּׁיב ר' גִּתָּן: "בְּיָדָאִי!" וְהִתְחִיל לְסַפֵּר לוֹ
 אֶת כָּל הַסְּפוּר (הַנִּזְכָּר בְּסִימָן שֵׁפַג), וְכֵן סִפֵּר לוֹ (הַנִּזְכָּר בְּסִימָן
 תַּחְתִּיחַ), שְׁמִכָּל זֶה מוֹבֵן בְּפִירוּשׁ, שְׂרַבְנֵנוּ וְ"ל רָצָה דַּיִיקָא לְהִטְמִין
 בְּמָקוֹם הַזֶּה וְלֹא בְּשׁוּם מָקוֹם שְׂבַעוּלָם! וְתַכְּף וּמִיד אָמַר לוֹ הִירֵשׁ

(ו) וְכָאן הַמָּקוֹם לְצַעֲקָא בְּקוֹל מַחְאָה גְדוֹלָה, שְׁקִמּוּ עַכְשָׁו אֱלוֹ אֲנָשִׁים וְרוֹצִים חַס וְשְׁלוֹם
 לְפָנָיו אֶת רַבְנֵנוּ וְ"ל מְעִיר אוֹמֵן וְלִהְטִימוּ בִירוּשָׁלַם אוּ בְּמִירוּן חַס וְשְׁלוֹם. חַס וְשְׁלוֹם
 לֹא תֵהָא כְּזֹאת בְּיִשְׂרָאֵל, וּמְרָה תִהְיֶה לְהֵם בְּאַתְרוּנָה, אִם רַק יִרְצוּ וְיִשְׁתַּדְּלוּ לְהוֹצִיא מִכַּחַ
 אֶל הַפַּעַל דַּעַתָּם הַמְשַׁבֶּשֶׁת וְכוּ'. כִּי מָה אֲנוּ יוֹדְעִים אֶת הַצְּרוּפִים וְהַיְחִידִים וְהַשְּׁעִשׂוּעִים,
 שְׂעוּלִים מְצִיּוּנוֹ הַקְּדוּשׁ שֶׁל רַבְנֵנוּ וְ"ל בְּעִיר אוֹמֵן. הֲלֹא ר' גִּתָּן כּוֹתֵב בְּפִירוּשׁ כְּמָה וְכְמָה
 פְּעָמִים, שֶׁהַמָּקוֹם הַזֶּה הוּא מוֹכֵן לְרַבְנֵנוּ וְ"ל מִשְׁשֵׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית, וְרַבְנֵנוּ וְ"ל בְּעַצְמוֹ
 כִּסֵּף וְהַשְׁתוֹקֵק מֵאֵד לְהִקְבֵּר בְּעִיר אוֹמֵן דַּיִיקָא. וְמָה שְׁמִכִּיָּאִים רָאָה, שְׁנִשְׁמַע בְּפִירוּשׁ
 מִפִּי רַבְנֵנוּ וְ"ל, שְׂאָמַר אַחֲרֵי שְׁחִזַּר מְעִיר לְעַמְבֶּרְגָא, כִּי הִזָּה כְּבוֹר מוֹכֵן לְהִסְתַּלַּק שָׁם, אִךְ
 לֹא הִזָּה נִיחָא לוֹ לְשַׁכְּבֵי שָׁם, מִחַמַּת שֶׁהוּא רְחוּק מֵאֲנִשְׁ-שְׁלוֹמֵנוּ, וְלֹא יָכוֹא שׁוּם אָחַד
 עַל קְבָרוֹ, וְלֹא יִהְיֶה לְהֵם עֶסֶק וְעַבְדָּא עִם קְבָרוֹ. וְאָמַר אֹז: "מֵהָאִי טַעְמָא לֹא רָצִיתִי
 לְנִסְעַ עוֹד פַּעַם לְאַרְצֵי-יִשְׂרָאֵל, כִּי לֹא יִהְיֶה לְהֵם שׁוּם עֶסֶק עִם קְבָרוֹ", (עֵינֵן לְעִיל סִימָן
 תַּשַּׁע"א). כְּבוֹר יְדוּעַ לָנוּ, שְׂרַבְנֵנוּ וְ"ל בְּכָל עַת וְרַגַע עֲלֵה בְּמָקוֹם שְׂעִלָה, וְנִתְחַדְּשֶׁה הַשְּׁגָתוֹ
 בְּכָל תְּנוּעָה וְדָקָה. וְמָה שְׂאָמַר אֹז, הִזָּה עֲנִינֵן אַחַר, וְיָדַע מָה שְׂאָמַר אֹז. וְמָה שְׂאָמַר
 אַחֲרֵי-כֶּף, הִזָּה עֲנִינֵן אַחַר לְגַמְרֵי. וְכַעֲנִין שְׂר' גִּתָּן בְּעַצְמוֹ שָׂאֵל פַּעַם אֶת רַבְנֵנוּ וְ"ל: "מָה
 יִהְיֶה מִהַדְּבוּרִים, שְׂדַבְּר עִמָּהֶם?" הִינּוּ מָה שְׁבַתְחִלָּה שְׁמַעוּ מִפִּיו הַקְּדוּשׁ וְהַנּוֹרָא כְּמָה
 דְּבוּרִים, שֶׁהִזָּה נִרְאָה, שְׂאִירִיף יָמִים רַבִּים עוֹד בְּעִלְמָא הַדִּין וְיִגְמַר כְּחַפְצוֹ. עֲנָה וְאָמַר
 רַבְנֵנוּ וְ"ל עַל-זֶה: "הַשְּׁמַעְתֶּם מָה שֶׁהוּא שׁוֹאֵל? גַּם אֲצִלִּי קִשָּׁה עֲנִינֵן זֶה! עַס אִיז מִיר
 אוּיָף קִשָּׁה!" וְאִף-עַל-פִּי-כֵן אָמַר: "אֲנִי לֹא גִמְרִיתִי? כְּבוֹר גִּמְרִיתִי וְאָגְמַר, אִיךְ הָאֵב אוּיס
 גַּעֲפִירְט אֲנִי וְעַל אוּיס פִּירְעוּ". וְהַפְּלִל: כִּי בַתְחִלָּה עֲלֵה בְּמַחְשָׁבָה, כְּשׁוֹנְתָרְבָנוּ אֵלָיו,
 שְׂאִגְמַר הַתְּקוּן מִיד, וְכְמָה דְּבוּרִים שְׂנִדְּבָרוּ מֵעִין זֶה, אִךְ אַחֲרֵי-כֶּף בְּעוֹנוֹתֵינוּ וּבְעוֹנוֹת
 הַדּוֹר וּמִגְדֵּל הַתְּגָרוֹת הַשֵּׁטֶן עַד שֶׁהִרְבָּה מִחֻלְקַת גְּדוּלָה עֲלֵינוּ, עַל-יְדֵי כָל-זֶה נִתְבַּלְבַּל
 הָעוֹלָם, וְלֹא הִזָּה יָכוֹל לְגַמֵּר בְּחִיּוֹ מָה שְׂרָצָה. וְאִף-עַל-פִּי-כֵן אָמַר, שְׂאָמַר וְיִגְמַר כָּל מָה
 שְׂרוּצָה, כִּי אַחַר שְׂבָא מְלַעֲמַבְרָג, וְכֵה לְדָרְךָ כְּזֶה וְדַבְּר דְּבוּרִים כְּאַלְהָ, שְׂעַל-יְדֵי-זֶה לֹא
 יִכְבֶּה גְרוֹ לְעוֹלָם וְעַד פֶּאָשֶׁר בְּפִירוּשׁ אָמַר בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "מִיִּין פִּיעֵרִיל וְעוּט שׁוֹיִן טְלוּאִין

בער הורביץ לר' נתן באזנו: "בסדר אל תכנס בוכוחים לא עם

ביז משיח וועט קומען". ורואים מזה, שנתחדש ונשתנה מה שדבר מקדם. ואם-כן איך יעלה על הדעת, מאחר שעכשו רב ורבא דרבא אנשי-שלומו נמצאים בארץ-ישראל, ואל עיר אומן אין יוצא ואין בא, כי נסגרה הדרך מפני מלכות הרשעה, שנתפשטה שם, ועל-כן צריכים להעבירו אל ארץ-ישראל חס ושלום חס ושלום, איך אנו יכולים להקערב בענינים ורחניים ודקים כאלו, אשר בהם תלויה סוד הגאולה וסוד התחיה [כמובא במגלת סתרים]. ואיך יעלה על דעת כמה אנשים סברה מסכנת כזו? ואיך יכולים לקחת על עצמם אחריות מסכנת כזו? ובנדאי לא יהיה דבר כזה. וצריכים לידע, שגם המתשבה הזו הוא מפגם אמונת חכמים, כי רבנו ז"ל בודאי ראה וידע מה שיהיה נעשה עד הסוף, ואיך שאנשי-שלומו יהיו בארץ-ישראל וכו' [כמובא במגלת סתרים], ואיך שהדרך תהיה מסגרת וכו'. ובאמת רואים, שמי שחפץ באמת ומסתכל על תכליתו הנצחית ואהב את רבנו ז"ל בכלות הנפש וכוסף באמת לתקונו הנצחי, הוא אינו מסתכל על שום-דבר ומפקיר את עצמו ואת בני ביתו ושובר כל מיני מניעות עצומות ולונה מעות וכו' וכו' ומשתדל בכל מיני השתדליות להיות על-כל-פנים פעם אחת בחייו בעיר אומן. ואף שהרבה כבר מסרו את נפשם ונעשו בעלי-חובות גדולים, כי הם עניים מרודים, רחמנא לצלן, וכבר נכנסו כמה פעמים במדינה ההיא ולא עלתה להם, אף-על-פי-כן אין הם מניחים את הרצון והחשק ומתחילים עוד פעם ועוד פעם, עד שסוף כל סוף מגיעים לשם. ודבר זה נעשה בשנים האחרונות כידוע לכל אנשי-שלומו מזה, וגם בערב ראש-השנה הזה של שנת תשל"ח זכינו להיות עם מגן מאנשי-שלומו על ציון רבנו ז"ל מחצות עד קדם אור היום והתחלנו שם לומר הסליחות של "זכור ברית" וסימנו את זה בבית-הספר בעיר אומן. ואחר-כך התפללנו שם שחרית ודברנו שם מרבנו ז"ל והיינו בשמחה עצומה על נעם חלקנו, שזכינו להתודע מרבי אמת כזה. והתפללנו יחד בעיר קיוב בראש-השנה בקבוץ אנשי-שלומו הנקרים. וכבר זכו הרבה הרבה מאנשי-שלומו להיות בשנים האחרונות על ציון רבנו ז"ל, ועוד יזכו לזה כל אלו, אשר יצו באמת ויתבודדו ויבקשו על-זה בלי הרף ויתחזקו ברצונות ובכסופים עצומים וחיזקים, עד שבקרוב נזכה, שיפתחו המצרים, ויחלו כל בני-ישראל להיות בציון רבנו ז"ל [אשר גם-זה מובא במגלת סתרים]. ובנדאי צריכים על-כל-פנים קצת מסירות-נפש לבוא ולהגיע אל ציון רבנו ז"ל בעיר אומן, וכן מסרו נפשם כל אנשי-שלומו בכל הדורות, שיזכו להגיע אל ציון רבנו ז"ל. ובפרט בשנים, שנהפכה המלכות, ושלטו הרשעים הארורים, ימח שמם וזכרם, מאז היתה פרוכה כל נסיעה אל ציון רבנו ז"ל במסירות-נפש ממש. והקרו ורצחו במיתות משנות וכו' וענו בענויים קשים ומרים עד מאד את מי שתפסו, ואף-על-פי-כן מסרו אנשי-שלומו הנקרים את נפשם ואת מאודם, שיזכו על-כל-פנים פעם אחת בחיים חיותם להיות על ציון רבנו ז"ל. ולאף אחד לא באה הנסיעה בנגל, ולכל אחד היו מניעות עצומות מחמת ממון, כי היו עניים מרודים וכו', ומניעות מהבית וכו'. על-כל-פנים איך שהוא צריכים לידע, כי שום דבר שבקדשה אינו בא בנגל, ומכל-שכן לזכות להגיע אל ציון רבנו ז"ל על-כל-פנים פעם אחת בחייו, בודאי תתפשטה על-זה

אֲנִשֵׁי-שְׁלוֹמֵנו, וְלֹא עִם הַחֲבֵרָא קִדְיָשָׁא! אֲנִי אֲסַדֵּר הַכֹּל עַל נְכוֹן,
כְּמוֹ שְׂאֵתָם רוֹצִים". וְהִלֵּךְ לוֹ, כִּי הָיָה גְבַר-אֱלִים וְגַם מְקַרֵּב אֶל
הַמַּלְכוּת וְהָיָה יָכוֹל לַפְעַל הַכֹּל, אֲפֹלוּ שֶׁכָּבֵר נִסְגַּר הַבַּיִת-הַחַיִּים הַיֵּשֶׁן
הַרְבֵּה שָׁנִים, וְלֹא קָבְרוּ שָׁם שׁוֹם נִפְטָר. וְתַכְףּ-וּמְיָד הִלֵּךְ הַיֵּרֶשׁ בְּעַר
הוֹרְבִיץ עוֹד בְּלִילָה זֶה אֶל הָאִיסְפָּרְבַּנִּיק, וְלָקַח רִשְׁיוֹן בְּשָׁבִיל שְׁנֵי
קָבְרִים, כְּדֵי שְׂיֻכְלוּ לַעֲשׂוֹת גַּם אֶהֱל עַל קָבְרוֹ.

תתרנד.

יום ד', ג' דחל-המועד סבות, י"ט בתשרי: הכריזו, שפֿלם ילכו
למקוה ויתפֿלו שחרית. ואחר התפֿלה תכֿף-ומיֿד התעסקו בו, והיה
נקי ונזף מאד בלא שום ריח פגום כֿלל, אדרבא השם יתברך סבב,
שֿהיו ריחות טובים מאד נודפים מֿמנו. וכל בני החבורה קדישא
שָׂאוּ אֶת ר' נְתָן אִיף לְהַתְנַהֵג עִם רַבְּנוּ ז"ל. וְאָמַר לָהֶם ר' נְתָן,
שְׂיַעֲשׂוּ עִמּוֹ רַק כְּמוֹ שְׂעוֹשִׁין עִם שְׂאָר בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל, כִּי הַבֵּיץ, שֶׁכָּף
הָיָה רְצוֹנוֹ. וְכֵן שְׂאֵלוּ הַחֲבֵרָא קִדְיָשָׁא, אִם רְצוֹן אֲנִשֵׁי-שְׁלוֹמֵנו
לְהַתְעַסֵּק עִם רַבְּנוּ ז"ל. וְהַשִּׁיב ר' נְתָן, שֶׁבְּנֵי הַחֲבֹרָה הַעוֹסְקִים בְּזֶה
תְּמִיד יַעֲסֻקוּ עִמּוֹ, כִּי יִדַע בְּנִפְשׁוֹ, שֶׁלְּפִי גִדְּלָתוֹ אֵין נִמְצָא אָדָם

הַמְּנִיעוֹת כַּחמוֹת בְּרָזֶל. אֲכַל מְאִידֵךְ גִּיסָא, מִי שְׂרוּצָה בְּאֵמֶת וּמְאֵמִין בְּאֵמֶת בְּתַקוּנֵי
רַבְּנוּ ז"ל, הוּא נוֹסֵעַ וְעוֹד יִסַּע בְּעִזְרַת ה' יִתְבָּרֵךְ וְאֵינּוּ מִסְתַּפֵּק עִם מְקוֹם אַחֵר... וְמֵה
שְׂאוּמֵרִים, שִׁיְהִיָּה בְּזֶה קְדוּשַׁת הַשֵּׁם, וְזָכוּת הַרְבִּים גְּדוֹלִים מְאֹד מְאֹד, שְׂאֲלָפִים וְרַבּוּת
רַבּוּת מִיִּשְׂרָאֵל כְּבֹאוֹ שָׁם, מִדּוֹעַ לְדַחֵק אֶת הַשְּׂעָה? בְּיֹדָאֵי יְהִיָּה קְדוּשַׁת הַשֵּׁם וְזָכוּת
הַרְבִּים יוֹתֵר גְּדוֹלָה, כְּשִׁיבְנָה בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ זָכוֹ וְכוּ'. וְעַל-כֵּל-פְּנִיָּם לַעֲתַת עֲתָה עֲלִינוּ רַק
לַעֲשׂוֹת כְּמוֹ שְׂנֻצְטוּיֵנו לְנִסְעַ לְעִיר אוֹמֵן בְּמִסִּירוֹת-נִפְשׁ וְלִזְכוּת לְבֹא לְהַשְׁתַּטֵּחַ עַל צִיּוֹן
רַבְּנוּ ז"ל. וְאִם בּוֹעֵר בְּלִבְּךָ הַמְצָוָה שֶׁל זָכוּת הַרְבִּים, רְאוּי לָהֶם לְהַדְפִּיס אֲלָפִים
וְרַבּוּת סְפָרִים מְסַפְרֵי רַבְּנוּ ז"ל וְלְנִסְעַ תְּחִבּוּרוֹת שְׁלָמוֹת בְּכָל עִיר וּבְכָל כְּפָר וּבְכָל מוֹשָׁב
בְּאַרְץ-יִשְׂרָאֵל, וּפְרָסְמוֹ אֶת דַּעַת רַבְּנוּ ז"ל בְּעוֹלָם. וְאִם יַעֲשׂוּ זֹאת, יִצְלִיחוּ בְּיֹדָאֵי, כִּי
אַחֲרֵינוּ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מִשְׁתַּקְּקִים עֲכָשׁוּ מְאֹד מְאֹד לְשׁוֹב אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ בְּרַצוֹנוֹת וּבְכַסּוּפִים
כְּאֵלוֹ, אֲשֶׁר עוֹד לֹא הָיוּ מִיָּמֵי קֵדָם, וְדַעַת רַבְּנוּ ז"ל תְּהִיָּה לָהֶם כְּמִים קָרִים עַל נִפְשׁ
עֵיפָה. וְדָבָר זֶה הוּא זָכוּת הַרְבִּים גְּדוֹלָה מְאֹד מְאֹד, אֲשֶׁר לֹא יְכִילָהוּ הַרְבֵּיוֹן. וְהַשֵּׁם
יִתְבָּרֵךְ יִבְרָנוּ, שְׂיַפְתַּחוּ מִהֲרָה שְׂעָרֵי צִיּוֹן הַנְּעוּלִים בְּמַהֲרָה בְּיַמֵּינוּ אָמֵן.

בעולם, שיהיה ראוי לעסק עמו, אך במקום גדלתו שם אנו מוצאים ענותנותו, ורצון רבנו ו"ל היה, שכל אחד יעשה מה שראוי לו, ובעת הזאת מגיע העסק של קבורתו הקדושה לבני החבורה העוסקים בזה תמיד, ותהיה להם גם-כן זכיה לנצח.

תתרנה.

וקדם שהתחילו להתעסק עם רבנו ו"ל, והיה עדין שוכב על הארץ, גזרזו ר' נתן והתפלל רק עד אחר שחרית ולא אמר עדין הלל ולא ברוך עדין על האתרוג והלף אל החדר, שבו שכב רבנו ו"ל על הארץ, וישב על הרצפה סמוך לרבנו ו"ל ודבר באזנו מה שדבר, ואחר-כך התחיל לבכות הרבה בהיותו יושב אצלו על הארץ. ובתוך-כך נתקבצו שאר האנשים ועמדו עליו ובכו עמו, אך לא היה שום אדם בעולם, שפכה עליו על הארץ כי אם ר' נתן, כי רבנו בעצמו העיד כבר, שממנו לא יודעת שום בריה רק ר' נתן ור' נפתלי, מעט.

תתרנו.

אחר-כך התחילו להתעסק עם הטהרה. ולא רצה ר' נתן לראות מפני כבוד רבו וסבב פניו אל הצד. ואחר-כך פשהתחילו להלבישו, עמד אצלו. ומה נהדר היה, פשהיה מלבש בטלית והרדיד, שקורין סופע, אשרי עין ראתה אותו! והיה שוכב על השלחן מעטף בהטלית באימה וביראה גדולה כמוכן לילך ולעלות למקום שיעלה, אשרי הגוף, שלא נהנה מהעולם הזה כחוט השערה! אשרי העינים, שלא היתה להן שום הסתכלות בזה העולם, כי כל העולם כלו לא היה עולה אצלו כהרף עין! אשרי האזנים, שלא שמעו שום קול של זה העולם! וכן שאר כל האיברים והחושים כמוכן כל זה בהמעשה של השבועה בעטלירס (עין בספורי-מעשיות מעשה יג), עין שם היטב, כי לא קדמו אדם בעולם לספר שבחים פאלה על שום צדיק, ומן הסתם פשהוא ידע לספר כל זאת, היה אויזו בכל זה. ואם תשים

לכך להסתפל שם היטב היטב בעין האמת, אז תבין מעט עצם גדלת
קדשתו העולה על כל הקדשות, אשרי לו!

תתרנז.

אחר-כך לקחו את הפסא הארץ והגבוה, שאמר רבנו ז"ל עליו
תורה בראש-השנה, ללוות את רבנו ז"ל. והוציאו את רבנו ז"ל
מביתו, וגם ר' נתן אחז אז את כנף בגדו, וההלונה התחילה. ולו
אותו המון רב מישראל אלפים אנשים, והיה שם דחק גדול מאד
בלי שעור, כמעט שנושאי המטה פרחו באויר מרב דחק, שהיה אז.
ובין המלויים היה גם האיש הזקן (עין בסימן תרכז) על ההלונה. והלך
עם ר' אברהם חיים מאומן, אצל מי שהתאכסן אצלו. והיתה פליאה
נשגבה מי זה האיש הזקן, שמראהו היה מוזר מאד. וחסב ר'
אברהם חיים, כשיחזר לביתו, יחקר אחריו מי הוא זה ומאינה מקום
בא. אף אחר-כך כשתזר, מצא, שכבר לקח הזקן את תפציו ונעלם".

תתרנח.

והגיעו לבית-החיים הישן אל המקום שהראה בידו הקדושה,
שרוצה להטמן שם (עין לעיל סימן שפג). וספר הראש של החברא
קדישא, שהוא היה צריך להוריד את גופו הקדוש אל הקבר, בזו
הלשון: "מה אמר לכם? אני לא הורדתי את גופו הקדוש אל הקבר.
כשירדתי אל הקבר, כדי לקבל גופו הקדוש, פתאם הרגשתי אור
חזק וגדול מאד לנגד עיני, שסגור אותי, ולא ראיתי כלום. רק
אחר-כך ראיתי, שרבנו ז"ל שוכב על מקומו יפה. מי הניחו איני
יודע? אני לא הנחתיו שם!" כך ספר הראש של החברא קדישא,

(ח) יש אומרים, שזה היה הצדיק הקדוש ר' גדליה מליניץ ז"ל, אף שהיה כבר כמה שנים
אחר הסתלקותו. ויש אומרים, שזה היה הצדיק הקדוש ר' ישן:יל המגיד מקוניץ. אף
זו טעות, כי זה היה הצדיק הגנוני ר' דוד חזן (הנ"ל בסימן שפג), שבא מעולם העליון
וכו'.

(ועל-כן צוה את בניו לבל יחינו להתנגד על רבנו ז"ל חס ושלום, כי לגדלתו אין חקר).

תתרנט.

ותכף-ומיד עם סתימת הגולל התחיל ר' נתן לומר העשרה מזמורי תהלים, שגלה רבנו ז"ל, שהם תקון נורא ונפלא מאד, ואשר מי שיזכה לומר זאת על קברו, יעשה לו טובה גדולה בזה ובבא. ואמרו אחריו כל העולם את העשרה מזמורי תהלים, וזכה להיות הראשון לקיים זאת ולעורר גם אחרים לאמרם.

תתרס.

אחר-כך בנו את האהל על קברו הקדוש. ואת האהל הזה נתעוררה אשתו הרבנית לבנותו ונתנה מפספה, שיבנו על קברו את האהל. ואמרה על רבנו ז"ל: "אספרה כבודך ולא ראיתך, אדמך, אכנף ולא ידעתיך", כי לא הייתה לו שום שיכות עמה, אף מרחוק האמינה וידעה בגדלת רבנו ז"ל, ועל-כן נתעוררה לבנות את האהל על ציון רבנו ז"ל.

תתרסא.

ואנשי-שלומנו קימו צואת רבנו ז"ל, שרוצה להשאר בינינו (כנ"ל בסימן תתרמא). והנסיצה ההמונית הראשונה על ציונו הקדוש הייתה בערב ראש-חדש שבט, שנת תקע"א, שאז נתעורר ר' נתן ועורר את רב אנשי-שלומנו לנסע על ציון רבנו ז"ל, כדי שזו תהיה התחלה על ראש-השנה הקדוש והנורא, שמאד הזהיר על-זה רבנו ז"ל, שיבואו אצלו על ראש-השנה.

תתרכב.

ביום ה', י"ח בשבט: היתה ההתחלה להדלקת הנר תמיד עם שמן זית על ציון רבנו ז"ל, שמאז ועד עתה דולק בכל בית-המדרש על-שם רבנו ז"ל "נר תמיד" בשמן זית, ואורו זורח וזרח עד התגלות מלך המשיח במהרה בימינו אמן.

תתסג.

ובענין נר תמיד היה אצל אנשי שלומנו עקר ויסוד גדול עד מאד, כי רבנו ז"ל אמר (ספר המדות, אות נר תמיד, סימן א'), בזכות נר תמיד הדולקים בשמן זית נצולין מגזרת שמד. ורבנו ז"ל גלה לנו בפרוש פעם, שהאש שלו תוקד עד ביאת המשיח, וכח הצדיק גדול כל-כף שיכול להפך משמד לרצון (עין לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן רטו), הינו אפלו מי שנפל כבר לשמד, רחמנא לצלן, שזה הכי גרוע שהוציא עצמו מכלל היהדות עם כל זאת יש בכח הצדיק להחזירו בתשובה ולהחזירו אליו? יתברך בתכלית מדרגה עליונה עד מדרגת הרצון רעוא דרעוין שישתוקק כל-כף אליו? יתברך עד כלות הנפש כל-כף גבה פח אור הצדיק, ועל-כן נוהגים אנשי שלומנו להדליק נר תמיד על ציון רבנו ז"ל, ובכל בית-המדרש של אנשי שלומנו חסידי ברסלב, כי אור הצדיק מאיר, ויאיר את כל העולם כלו, להחזיר את כלם בתשובה שלמה.

תתסד.

בשנת תקצ"ב התחיל ר' נתן לבנות בית-הכנסת הנקרא "די קלויז" מול ציון רבנו ז"ל בעבור אנשי-שלומנו להתפלל שם בראש-השנה, כשבאים להתקבץ בהקבוץ הקדוש שלנו, ועל ראש-השנה תקצ"ד נגמר. ואז היתה הפעם הראשונה, שהתפללו אנשי-שלומנו בבית-המדרש הנקרא על-שמו הקדוש. מי ימלל גבורת ה'!

מי יספר עצם נפלאותיו בזה! עד הנה עזרונו ורחמינו ונפלאותיו,
אשר לא יאמן, כי יספר. ברוך ה' ותברך, אשר עזרנו עד כה!

תתרוסה.

בשנת תר"ל: חזרו ובנו וחקו את בנין הקלוזי בעצים חדשים
בהדור ילפי עד מאד בהשתדלות הרב ר' סנדר מטירקוויצא ז"ל עם
חבריו, חבורת קדושים עליונים, עובדי ה' במסירות-נפש.

תתרוסו.

בשנת תרס"ג: סתרו את הבנין, שהיה של עצים, וחקו ובנו
אותו בתכלית ההדור והילפי רק מאבנים על-ידי איש פרטי, ר'
איזקל מאומן, שהיה עשיר גדול, והבנין הזה עומד עוד עד היום
הזה.

תתרוסו.

בשנת ת"ש: נסגר הקלוזי על-ידי המלכות הרשעה, ועשו מזה
בית-חרשת של ברזל, ועומד שם עד היום הזה.

תתרוסח.

בשנת תש"א: כשהנאצים, ימח שמם וזכרם, נכנסו לאוקראינה,
היתה להם מלחמה כבדה עם חיל הרוסים. ובעיר אומן היתה אחת
הפגישות שלהם, שנפגשו ולחמו פנים אל פנים. ואז נהרסה כמעט
כל העיר הישנה שבאומן. ואז נפל רמוז יד (פצצה) על האהל
שבציון רבנו ז"ל, ונהרס לגמרי. אף הקלוזי נשאר שלם לגמרי
ונעשה אחר-כך בית-חרשת של ברזל (כנ"ל בסימן תתרוסו, וראה בסימן
תרח בהערה).

תתרטט.

בשנת תשי"ב: נבנה הבית שעל-יד הציפון הקדוש. וכנו אותו בצורה כזו, שהציפון יהיה על-יד החלון. והבית נבנה על-ידי ר' דניאל הגר-צדק.

תתרע.

משנות המלחמה היתה מדינת רוסיה סגורה ומסגרת לאנשי-שלוֹמנו מחוצה לה, ולא היתה שום אפשרות להגיע אל ציון רבנו ז"ל עד שנת תשכ"ב, שזכה אברהם אחד לפתח את שערי ציון הנעולים והיה הראשון שהגיע לשם. אחר-כך בשנת תשכ"ג נסעו מנין הראשון מאנשי-שלוֹמנו כדי להשתטח על ציון רבנו ז"ל. ומאז נוסעים אנשי-שלוֹמנו בקבוצות וגם יחידים וזוכים להיות בכל פעם על ציון רבנו ז"ל, יוסיף ה' עליהם אלהם פעמים ככה.

תתרעא.

בשנת תשכ"ו: זכיתי להיות בפעם הראשונה עם שלשה מנינים מאנשי-שלוֹמנו ובשנת תשכ"ט: זכיתי להיות בפעם השנייה גם-כן עם שלשה מנינים מאנשי-שלוֹמנו.

תתרעב.

ערב ראש-השנה שנה זו תשל"ח: זכיתי להיות בפעם שלישית עם מנין מאנשי-שלוֹמנו וביניהם תלמידי מתיבתא היכל הקדוש חסידי ברסלב על ציון רבנו ז"ל. ואמרנו שם תקון הכללי ואחר-כך התחלנו לומר סליחות "זכור ברית", עד שבאמצע הגיעה המשטרה, ועצרו אותנו, וגמרנו את הסליחות ואת תפלת שחרית בבית-הסדר בעיר אוימן. וזו היתה הפעם הראשונה אחרי תקופה של בערף ארבעים שנה, שבאו אנשי-שלוֹמנו מחוץ למדינת רוסיה בערב ראש-השנה על ציון רבנו ז"ל לומר שם סליחות "זכור ברית".

והיינו ביחד קבוצה של עשרים ואחד אנשים, וכדעתנו היה להתפלל יחד בראש־השנה תשל"ח בעיר אומן, אף בעונותינו הרבים לא זכינו לזה. וכן אחד־עשר אנשים עצרו עוד בדרך, ולא הגיעו בערב ראש־השנה לציון רבנו ז"ל. והתפללנו יחד בעיר קיוב בראש־השנה עשרים ואחד מאנשי־שלוֹמנו. ונקוה, שבְּעֶזְרַתוֹ יִתְבַּרַךְ תְּחַבֵּטֵל מַלְכוּת הַרְשָׁעָה לְגַמְרִי, ויפתחו המצרים, ונזכה כִּלְלֵי אֲנָשֵׁי־שְׁלוֹמֵנו הַיְקָרִים חֲסִידֵי בְרֶסֶלַב לְנִסְעַע עַל רֹאשׁ־הַשָּׁנָה בְּעִיר אֹמֵן וְלִהְתַּפְּלֵל שָׁם יחד, עַד שְׁנֹזֶכָה, שְׂיִתְגַּלֶּה מְשִׁיחַ צְדָקָנוּ, ויבנה את בית מקדְשֵׁנוּ, וְתִהְיֶה תְּחִיַּת הַמַּתִּים, ויְקַיֵּם (ישעיה נב, ח) "קוֹל צְפִינָה גִּשְׂאוֹ קוֹל יַחְדּוֹ יִרְנְנוּ" (עין בסנהדרין צא:): "כִּי עֵין בְּעֵין יִרְאוּ בְּשׁוֹב ה' צִיּוֹן". אָמֵן וְאָמֵן.

תם ונשלם, שבח לאל עליון

העתק מכתב מספר "אשר בנחל" השני לספר זה

בעזרת השם יתברך, אור ליום חמישי לסדר כי תשא ה'תשל"ח.

שְׁלוֹם וּבְרָכָה וְכָל טוֹב סָלָה יִגִּיעוּ ויִרְדְּפוּ אֶל אֱהוֹבֵי, אַחֵי וְרַעֲי, הַאֲבָרָה הַיְקָר לִי מְאֹד, גַּר לְהַצְדִּיק, נַחַל נוֹבֵעַ מְקוֹר חֲכָמָה זִי"ע... גַּרֹּי יֵאִיר ויִזְרַח לְנֶצַח.

מכתבך הארוך לנכון קבלתי ושמחתי מאד לראות את תשוקת נפשך לילוף על־פי דרך האמת, שקבלנו מרבנו ז"ל, אשרינו ואשרי חלקנו! והנה לא אוכל להתאפק ולכתב לך, הלא כמה וכמה פעמים דברנו יחד, שבנה העולם יכולים לטעות מאד מאד כאשר בפרוש אמר רבנו ז"ל (שיחות הר"ן, סימן נא): "העולם מטעה אותנו מאד",

והעקר זיך נישט לאזן נארן — לא להטעות את עצמו. צריך שתדע, שמי שבורח מחברים רעים ומסביבה רעה ומכת מושב לצים וכו', לו כבר בנקל להשתלם ולהגיע אל הדרך המוליכה בית אל, ויכול להתעלות בעבודת-השם יתברך מאד מאד. הלא אתה בעצמך רואה ומבין ומרגיש, כי עקר כל ירידותיך ונפילותיך והתקרותיך מעבודת-השם יתברך הוא רק על-ידי שאתה מבבל את עצמך בכל פעם מאחרים וכו' ובכל פעם אתה נכנס בוכוחים חדשים וכו', עד שעל-ידי-זה בעצמו נתבלבלה דעתך, ונתעקם לבבך, ונחלש ונתמרר ונופל רוחך אצלך, עד שנדמה לך בכל פעם, כאלו אבד מנוס ממך. ובאמת לא כף קבלנו מרבנו ז"ל ולא כף למדנו בספריו הקדושים.

מה אמר לך, ידידי הנקר, אתמול ביום שלישי לסדר כי תשא פורים קטן, זכיתי בזכיות חנם לראות את גמר הספר "פעלת הצידיק", תהלה לאל, אחרי יגיעות וטרחות ומניעות ובלבולים של חדשים, שבועות, ימים ולילות, של כמעט שנתים נגמרה הדפסת כל הספר הקדוש והנורא הזה, שהוא סלת חסידות ברסלב, ובה מבארת תולדות רבנו ז"ל מיום לדתו וקטנותו עד היום האחרון בעלמא דין, ואחר-כך המשכת אורו הגנוז בכל הדורות עד דורותינו אלה. הספר הזה הוא לא רק ספר תולדות חיי רבנו ז"ל, הספר הזה הוא ספר שמראה לנו את אור רבנו ז"ל מבפנים, מראה לנו, איך שגם אנחנו, אם רק גלף בדרך הקדושה והנוראה, שסלל רבנו ז"ל, אנחנו גם כן יכולים להגיע לכל המדרגות שבעולם, אם לא נהיה בטלנים חס ושלום. וכבר ידוע לנו מה שאמר מוהרנ"ת ז"ל, שלכן היה רגיל רבנו ז"ל לדבר בפנינו מגדלתו וממדרגתו, כדי שנופח לרחם על עצמנו ונעשה כמותו. וראו בכל הדורות כל אלו מאנשי-שלומנו היקרים, אשר לא הטעו את עצמם וברחו בכל יום אליו יתברך והרגילו את עצמם לילך באותה הדרך, שסלל לנו רבנו ז"ל — הם גדלו והצליחו בזה העולם עד אין סוף וכו'. אשריהם, ואשרי חלקם! יהיה חלקנו עמם. הספר הקדוש והנורא "פעלת הצידיק" מגלה את דרכו של רבנו ז"ל, ואיך שהתנהג ואיך שמסר

נפשו כל ימי חייו הקדושים אליו יתברך ואיך שהתמיד בתורה הקדושה עד היום האחרון וכו', ואיך שהיתה דרכו להתבודד רב היום ורב הלילה וכו'. ודברים כאלו גם אנחנו צריכים לקנא בו ולעשות כמוהו.

היתכן, איך יש לנו זמן לבלות בהבל ובריק ולדבר דברים של מה בכך וכו'! הלא בכל רגע ורגע יכולים להתמיד בזה העולם ולזכות לטוב הנצחי. חמדת לבבי, הסבלת מאד מאד, העקר ראה להתחיל מרגע זה מחדש ותשקד בספר הנפלא "פעלת הצדיק", ותהיה לך הצלחה רבה, כי היא זכות גדולה לנשמה, שתדע מה שעבר על רבנו ו"ל בזה העולם, וכן מביא ומכניס בלב האדם התעוררות ותשוקה נפלאה אליו יתברך, כי בפרוש שמעתי מר' לוי יצחק (נרו יאיר) [ו"ל], כשאדם זוכה לדבר מרבנו ו"ל, אזי נכנסת בו תשוקה עצומה לשוב אליו יתברך. והפעל דבר יודע זאת, על-פן עושה כל מיני פעלות שבעולם, לבל נתועד יחד ולא לדבר מרבנו ו"ל. ועל-פן עלינו לעשות את שלנו ולמסור את נפשנו ולראות ולדבר עם חברינו ומפרינו רק מרבנו ו"ל ומעצותיו הקדושות. ותודה לאל, על-ידי ספר הנפלא הזה "פעלת הצדיק" בנקל יכולים לזכות לזה, כי הכל מסדר בסדר הגון, ונדפס בתכלית ההדור והיפי כאשר תראה בעצמך.

חמדת לבבי, העקר תשפח את כל העבר עליך עד עכשו ותעשה התחלה חדשה מעכשו. והעקר, שתראה להכניס את עצמך באמונה הקדושה בתמימות ובפשטות גמורה בלי שום חכמות, לידע, שאין שום מציאות בלעדו יתברך כלל, והכל לכל: דומם, צומח, חי, מדבר — הם עצם עצמיות חיות אלקותו יתברך, ואין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם מכריזין עליו מלמעלה (חלין ז:), ואין אדם נוגע במה שמוכן לחברו, ואין מלכות נוגעת במלכות חברתה אפלו כמלא נימא (יומא לח:), ואפלו ריש גרגיתא משמאי מנו ליה (ברכות נח:), ואפלו צפרא מבלעדי שמאי לא מצתדא, וכל-שכן בר איניש

(ירושלמי שביעית ט, א). ועל-כֵּן בידיעות אלו, לדעתך, תזכה לישׁוב הדעת אמתית כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מורה"ן, חלק א', סימן לה), אשר אמונה היא בחינת שנה ונותנת נחמא להמחין, מה לך להתפחד ממשהו, הלא הכל בהשגחתו יתברך הפְּרָטִי פְּרָטִית! מי שצריך לך, יבוא אליך. ומי שאינו צריך לך, ממילא לא יבוא אצלך. ועל-כֵּן מה לך להתבלבל בבבולית חנם? אתה ברח לך רק אליו יתברך ותהיה רגיל לדבר עמו יתברך בלשון שאתה רגיל בה (הינו באידיש) ותספר לפניו יתברך את כל לבך בפְּרָטִי פְּרָטִית כְּאֲשֶׁר יִדְבַר הַבַּיִת אֶל אָבִיו וְאִישׁ אֶל רֵעֵהוּ. ואם תהיה חזק בזה, אז תרגיש כל מיני נעם בחיך. ולמען השם, להיות עקשן גדול על דבר זה לדבר עמו יתברך בתמימות ובכשיטות גמורה בלי שום חכמות. וצריך, שתדע, שפלי התבודדות ושיחה בינך לבין קונך לא תרגיש שום טעם בהתקרבותך אל רבנו ז"ל, אדרבה יהיה חשוך אצלך וכו'. אבל על-ידי התמדה בתפלה והתבודדות יאיר בך אור רבנו ז"ל מאד מאד.

עכשׁו אִמְרָתִי לְרָשָׁם לך את הספור מענין הציון הקדוש כפי ששמעתי מאנשי-שְׁלוֹמֵנו (ואף שִׁכְבַּר נְרָשָׁם מִזֶּה בְּמָקוֹם אַחֵר וְכֵן בְּלִקוּטֵי שִׁיחוֹת וְסִפּוּרִים, אֶף-עַל-פִּי-כֵן אִמְרָתִי לְרָשָׁם לך, כִּי מִי יוֹדֵעַ מִתִּי יִדְפֹס): הַצִּיּוֹן נִחְרַב עַל-יְדֵי פְּצָצָה (רמון יד), שְׁנִזְזָקָה עַל-יְדֵי הַנְּאֻצִּים, יִמַח שְׁמֵם וְזִכְרָם. כִּי בִשְׁנַת תש"א, כְּשֶׁנִּכְנְסוּ לְאִוְקְרַאינָה, הִיָּתָה לָהֶם מִלְחָמָה כְּבֵדָה עִם חֵיל הָרוּסִים. וְהָיָה הַקָּרָב פָּנִים אֶל פָּנִים. וְאַחַד הַמְּקוֹמוֹת, שֶׁנִּפְגְּשׁוּ יַחַד, הָיָה בְּעִיר אֹמֵן. וְאִזּוּ בִשְׁעַת הַמִּלְחָמָה נִחְרְבָה כְּמַעַט כָּל הָעִיר הַיְשָׁנָה. וּבִתּוֹךְ הַמִּלְחָמָה זָרְקוּ סִמוּךְ לְצִיּוֹן רְמוֹנֵי יָד גְּדוּד עַל חֲבֵרוֹ, וְנִפְל רְמוֹן יָד אֶחָד עַל הַצִּיּוֹן, וְנִהְרַס הָאֵהָל לְגַמְרִי. וּבִשְׁעַת מַעֲשֵׂה הָיָה שֵׁם שׁוֹר צָבָא גְּדוּל גְּנֵרֵל רוּסִי, שֶׁהוּא הַעֲמִיד אֶת הַצָּבָא שֵׁם עַל יַד הַצִּיּוֹן, וְעַל גְּדוּדוֹ זָרְקוּ אֶת הַרְמוֹנֵי יָד. הַשָּׂר צָבָא הָרוּסִי הָיָה הָיָה יְהוּדִי, וְהִיָּתָה לוֹ שִׁיכוֹת לְאַנְשֵׁי-שְׁלוֹמֵנו. וּמַעֲשֵׂה שֶׁהָיָה עִמוֹ, כִּף הָיָה: בְּעִנְיָה קִטְנָה בְּפוֹלִין הִיָּתָה גְּרָה מִשְׁפָּחָה חֲרָדִית. אַחֲרֵי שָׁנִים רַבּוֹת אַחַר חֲתֻנְתָּם נוֹלַד לָהֶם בֶּן יָחִיד. וְכִשְׁנוֹלַד הַבֶּן, מָתָה אִמּוֹ. וְהַבֶּן הָיָה מְקֻטְנוֹתוֹ

היתה נטיתו למלכות, וחשק מאד מאד לברח מפולין ולהתגייס לצבא הרוסי, כי שמע, שחיל הרוסים הם הכי חזקים בעולם. וכשגדל ברח מפולין לרוסיה ונכנס לחיל הרוסי. ומרב התמדתו ותשוקתו עשה גדלות והצלחה, עד שנעשה פעלד מארשעל^ט מראשי הצבא. וכמוכז, שלא היתה לו כפר שום שיכות ליהדות, ורחמנא לצלן. ובתוך כך עשה חיל הרבה והצלחה מאד במלחמות ונתעלה מאד מאד, עד שנעשה מקרב אל המלכות. ומחמת שכפר היה פעלד מארשעל ושרת אצל הרוסים הרבה שנים, היה שונא את הפולנים מאד מאד. וכמה פעמים היה במלחמה והרג בהם הרבה מאד מרב שנאתו אליהם. פעם אחת ביום כפור אחר הצהרים הלך עם שני חילים מגדודו ונזפר, שהיום יום כפור, ויש לו בו ביום יארצייט אחר אביו. ונכנס בו איזה הרהור תשובה והתחיל לחשק להכנס אל איזה בית-הכנסת. ואף שלא היה יודע כפר משום זכר של יהדות, ורחמנא לצלן, אף-על-פי-כן נקדת היהדות, שמשרשת בכל בר ישראל, עוררתו וכו', והתחיל לחפש אחר איזה בית-הכנסת. ומחמת שהיה בגבול פולין, שאל שם את מישהו על בית-הכנסת, והראו לו על איזו סמטה, ששם יש איזה בית הכנסת, והלך לשם. ותכף-ומיד כשפתח את הדלת, ואנשי הבית-הכנסת, כשראו פעלד מארשעל רוסי עם שני חיליו ועם כלי זינם, נפל עליהם פחד גדול. ענה ואמר להם הפעלד מארשעל בשפה הרוסית: "אל תפחדו! גם אני יהודי ובאתי לומר איזו תפלה לטובת נשמת אבי!" ואז נגש אליו הרב של הבית-הכנסת ואמר לו: "לא נתפחדנו ממך, אלא בכל יום כפורים מתנפלים עלינו כמה ערלים ומבטלים את תפלתנו, ועל-כן כשנכנסתם בשביל זה פחדנו, אולי באו גם השנה". ותכף-ומיד נתעוררה בו שנאתו אל הפולנים, ושאל באיזו שעה הם באים בכל שנה. והשיב הרב: "בשעת נעילה". אז יצא לחוץ והתחבא עם שני חיליו. ואחר שעה קלה באו כמה ערלים שכורים עם מקלות ואבנים ושברו החלונות בתוך הבית-הכנסת והתחילו להכות את היהודים.

ותכף-ומיד יצא הפעלד מארשעל ממחבואו, והוא וחייליו ירו בָּהֶם והרגו את כל הערלים, שנתקבצו שם להכות את המתפללים. אחר-כך ענה ואמר לו הרב של הבית-הכנסת (הוא היה אחד מאנשי-שלומונו חסידי ברסלב): "היות שאני רואה, איך שאתה מוסר את נפשך בעבור יהודים, אתה בטח תחזר אל רוסייה ואולי תהיה גם באוקראינה] תדע, שיש עירה קטנה, ושמה אומן, והיא רחוקה מעיק קיוב רק כשלוש שעות נסיעה, ושם בבית-החיים יש אהל של הצדיק הקדוש מוהר"ן מברסלב זי"ע". והתחיל לספר לו מגלות רבנו ז"ל וספר לו משיחותיו ומדבוריו פדרך אנשי-שלומונו היקרים, שלכל אחד ואחד, תהלה לאל, יש לו דבורים טובים ונעימים מדברי התעוררות והתחזקות, שקבל מרבנו ז"ל. ונכנסו בלבו מאד מאד הדבורים, ונתעורר קצת בתשובה. ושאל אותו: "איך אני יכול לחזר בתשובה?" והשיב לו הרב: "תשתדל בכל מאמצי כחך לזכות לבוא ולהגיע על הציון, ושם תזכה לבוא על תקונך הנצחי". ונכנסו הדבורים האלו מאד בלבבו, ונפטרו איש מעל אחיו, והבטיח הפעלד-מארשעל להרב, שישתדל בכל מחיר להיות בעיר אומן. וחזר אל רוסייה. ומחמת שהיה פעלד מארשעל, הצריך לשהות בעיר מוסקבה. ובתוך כך פרצה מלחמת העולם השנייה, ואז היה כבר מאחד היועצים הראשיים בעצת המלחמה. ומחמת שהיה כל-כך מקרב אל המלכות, היה צריך להיות סמוך להם מאד ולא היה יכול לנסע לשום מקום. ובתוך לבו בערו הדבורים, שדבר אליו הרב הנ"ל, שהיה מאנשי-שלומונו, והיתה לו השתוקקות חזקה לבקר בעיר אומן ולהיות על ציון רבנו ז"ל, אך מחמת המלחמה והיה מן היועצים הראשיים — על-כן לא היה יכול להוציא מכח אל הפעל רצונו וכסופיו. וכשהנאצים, ימח שָׁמָם וזכרם, נכנסו לרוסייה, אז בחר, שהוא יעמד בראש מצב החיל, שיקדימו את הנאצים, ימח שָׁמָם וזכרם, באוקראינה. ופונתו היתה, אולי באפן זה יוכל להוציא מכח אל הפעל את רצונו וכסופיו ולהיות בציון רבנו ז"ל. ובתוך כך היתה המלחמה כבדה עד מאד, עד שנתגלגל עם גדוד צבא גדול לעיר אומן, ושם חכו על חיל

הנאצים, ימח שמם וזכרם, כי היתה להם ידיעה, ששם יבואו ויתקדמו שם. ובתוך אלו הימים שחכו נתעורר בלב הפעלד מארשעל לחפש אחר ציון רבנו ז"ל, ונכנס בבית יהודי אחד ושאל אותו בשפה הרוסית: "איפה כאן ציון של הצדיק שמתפללים שם?" והיתה פליאה בעיני היהודי, איך שפעלד מארשעל מחפש אחר ציון רבנו ז"ל. ובתחלה פחד מאד לגלות לו, כי מי יודע מה יעשה שם. ענה ואמר לו הפעלד מארשעל: "תגיד לי, כי אני יהודי!" והראה היהודי איפה הציון, והלך לשם והתפלל שם בשפה הרוסית ובכחה הרבה מאד מאד, כי נתעורר מאד מאד בתשובה, ונזכר אחרי אביו ואמו ואיך שנעמק מהיהדות לגמרי וכו'. ונסכם בדעתו לברח מרוסיה ולשוב ליהדות. אך בתוך כך התקדמו הנאצים, ימח שמם וזכרם, והיתה המלחמה כבדה מאד, ונפלו שם הרוגים משני הצדדים. והפעלד מארשעל, היה מצבו לא רחוק מהציון, כי מיום שהיה שם, נתעורר כל-כף בתשובה, עד שלא היה יכול להשאיר את המקום הזה. ואף אחד מחיליו לא ידעו מה בלבו. ואז פשהו כבר קרובים מאד שני הצדדים, וירו הרוסים עם הנשק שלהם, והנאצים, ימח שמם וזכרם, זרקו על מצב הפעלד מארשעל עם כמה מחיליו פצצות, ואחת נפלה על האהל, ונהרס אז לגמרי. ובתוך כך באה התגברות גדולה של חיל הרוסים, וגרשו את האויב משם וכו'. ובגמר המלחמה עשה הפעלד מארשעל כל מיני מאמצים לברח מרוסיה והצליח והיה באירופה ושם התחתן ונעשה בעל תשובה גמור והתחיל ללמד. אחר כמה שנים נסע לגור בארצות-הברית והיה בא בכל ראש-השנה לקבוצת של אנשי-שלומו היקרים. ובשנת תש"כ עוד ראיתו בראש-השנה בקבוצת, והיה כבר זקן ואיש חלש מאד ואחר-כך נסתלק בשיבה טובה.

חמדת לבבי, אקוה להשם יתברך, שעוד תזכה לנסע אל ציון רבנו ז"ל, אשר זה עולה על הכל. והעקר הוא רק לבקש בכל יום מהשם יתברך, שיזכה אותך לזה, כי בלי תפלה קשה וכבד להגיע לשם. כי בכלל כל ענין רבנו ז"ל הוא ענין רוחני, עליון ונורא מאד

מאד, ואי־אפשר להשיגו בלי תפלה כלל. ומי שאומר, שהוא ברסלבר חסיד, ואינו מתבודד בכל יום בינו לבין קונו, הוא מטעה את עצמו ולא את אחרים, כי אור רבנו ז"ל, אי־אפשר להשיגו בלי תפלה כלל.

הדורש שלומך באהבה רבה...

עוד מכתב מהספר הנ"ל

בעזרת־השם יתברך. יום ה' לסדר פקודי א' דראש־חדש אדר־ב' ה'תשל"ח.
 שלום וכל טוב סלה יגיע וירדפו אל אהובי, אחי ורעי, האברך היקר לי מאד, שותף מימי הנחל הנובע מקור חכמה זי"ע... גרו יאיר ויזרח לנצח.

מכתבך עם המעות להדפסה לנכון קבלתי. מה אמר לך, ידידי היקר, אין עוד דבורים בפה מפל שכן בכתב לרשם לך ולהסביר לך מעלת מצנות הצדקה בכלל, ובפרטיות כשהצדקה היא בעבור הדפסת ספרי רבנו ז"ל והפצת דעתו הקדושה בעולם, כי על־ידי־זה תתקרב גאלתנו, ובפרט בדורותינו אלה, אשר כלליות ישראל משתוקקים ומתגעגעים אחריו יתברך בכסופין ובכרצונות כאלו, אשר עדין עוד לא היו. בפרט אצל כלליות בני הנעורים הפסופין והכרצונות אחריו יתברך הם חזקים מאד מאד, ויש התעוררות גדולה בעולם לתשובה לחזר אחריו יתברך — על־פן עלינו נפלה חובת היום, ועלינו להזרים מימי הנחל ולהשקות את כל הצמאים לדבר ה' ולהפיץ דעת רבנו ז"ל בעולם במרץ ובמסירות־נפש ממש. ואשרי ואשרי מי שיעזר לזה, שתתפשט דעת רבנו ז"ל בעולם, ויעורר גם את אחרים לזה. על־כל־פנים איך שהוא מאחר שזכה

אותך השם יתברך להתודע מרבנו ז"ל, ואתה בעצמך יודע ומרגיש את כל הטובות, שהיו לך עד עכשיו מספרי רבנו ז"ל, על-כן ראוי לך לתרם בכל יום ויום מהשפע שנשפע עליך ותתרם להדפסה ובפרט להפצה.

ותהלה לאל, בשנים האחרונות משנת תשכ"ה זכינו, שנעשו חדשות לגמרי בעסק ההשארה מרבנו ז"ל בענין הדפסה, כי תהלה לאל, נדפסים ספרי רבנו ז"ל בכל פעם במרץ גדול בתכלית ההדור והיפי, אשר לא היה עוד דבר כזה בכל הדורות. וזה אחד מהרמזים, שקרובה גאלתנו. וכן זכינו, שנתקרבנו המון בני הנעורים והולכים בדרך התם והפשוט, שגלה לנו רבנו ז"ל, יוסיף ה' עליהם אלה פעמים ככה, ויתגלה אורו הגנוז של רבנו ז"ל בכל העולם כלו. אם אמנם שהרע הוא עדין בתקף גדול, ורבו המונעים מבית ומבחוץ, אך כבר אמר דוד המלך עליו השלום (תהלים צב, ט): "ואתה מרום לעלם ה'" (ויפרש רש"י, בכל משפטיך ידך על העליונה), וראו בכל הדורות, שעל זה שנמשכה ההשארה מרבנו ז"ל על ידו, עליו היתה מחלקת עצומה, וקנאה ושנאה התגברה עליו מאד על לא דבר כלל, ורדפוהו ודברו עליו פזבים וחסדוהו במה שחסדוהו, וגרשוהו ורחקוהו וכו', אף-על-פי-כן "כי הגה איביך, ה', כי הגה איביך יאבדו יתפרדו כל פעלי און" (שם י-יא), כל האויבים והשונאים נאבדו ונעלמו מהעולם, ודבר ה' יקום, און דעם הייליגען רבינ'ס זאך האט זיך אויס געפירט, כי רבנו ז"ל אמר: "נצחתי ואנצח, איך האב אויס געפירט און וועל אויס פירען". כל ההשארה, שנשארה לנו מרבנו ז"ל, היא דעתו הקדושה, שהם ספריו הקדושים, כי פניו, שכלו ורחמיתו ונשמתו שם הם (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן קצב), ומי שיתמיד ביותר בספריו הקדושים, יותר תמשך עליו הארת דעתו הקדושה, וכמו-כן יאיר בו אורו הגנוז, שיוכל להזרים וללמד גם לאחרים, אשר זה היה עקר צואת רבנו ז"ל עלינו (שם, חלק ב', סימן סח), שרוצה להשאיר בינינו, והתלמידים שלו יאירו יותר לתלמידים אחרים, וכן להלן יותר, שגם התלמידים יפרו וירבו ויעשו

תלמידים אחרים, ותלמידי תלמידיו יעשו יותר תלמידים, וכן להלן יותר ויותר, כדי שיהיה נשאר מחו גם למטה לעולם ועד, עין שם. כי דבר זה הוא היסוד שבחסידות ברסלב: תכף-ומיד פשאחד זוכה להתנדע מרבנו ז"ל, עליו לצית את רבנו ז"ל ולקיים עצותיו הקדושות, ואחר-כך יראה להאיר באחר גם כן. וההארה צריכה להיות באפן כזה, אשר גם האחר כבר יוכל להאיר באחר ולא לעשות איזו מציאות וישות מעצמו, כי רבנו ז"ל הוא מתנה לכלל ישראל ואינו מעצמם אצל אדם פרטי כלל.

חמדת לבבי, שמחתי עד מאד מהבשורה הטובה שבשרתני, שתהלה לאל, התחלת לדבר עם חברך מדעת רבנו ז"ל, אשריך! אשרי חלקך! כי אין דבר גדול מזה. וצריך שתדע, אהובי, אחי, כי זה האיש המשתדל לקרב ולעשות נפשות בבחינת (בראשית יב, ה): "ואת הנפש אשר עשו בחרן", הוא בונה בחינת "היכל הקדוש", וצריך לשמר את עצמו, שלא יתאחזו בו הקלפות והרע של אלו בני-אדם וכו' (עין לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן נט); הינו מי שמשתדל לקרב רחוקים אליו יתברך ולגלות ולפרסם להם את דעת רבנו ז"ל, צריך לידע, כי בודאי יקומו עליו רבים וירצו לבטלו לגמרי בכמה וכמה נכלי ערמומיות היצר ובליצנות וכו'. וכן אחר-כך אותם אנשים, שפבר קרב וגלה להם מרבנו ז"ל, יעמדו עליו גם-כן, וגם הם ידברו עליו כל דבר רע וכו' ויוציאו שם רע עליו, ולבם יהיה מעקם ממנו וכו' — אף-על-פי-כן עליו לחזק ולאמץ את לבבו מאד מאד ולא לפל בדעתו כלל, רק יעשה את שלו בתמימות ובפשטות גמורה ולא יפסיק לרגע. ועקר ההתחזקות לזה הוא רק על-ידי הרבה תפלה והתבודדות, שישפט את עצמו בכל פעם ויבקש רחמים מבעל הרחמים, שלא יפל חס ושלום, ולא תרע בעיניו הקנאה והשנאה שעליו, מצד הקלפות שנובראו מחטאי אלו המקנבים, כי לא יחלק אחד על חברו כפי-אם כשפגם בבירית, שאז מחו מסוכב עם עשנים סרוחים, וכל המותרות מסוכבים ומקיפים ומבלבלין מחו, ועין בלקוטי-מוהר"ן (חלק א', סימן סא). ודע, שזה

אינו ראוי לבוא בקהל כמו הואג האדומי, שכל למודו היה ממותרות, רחמנא לצלן, והיה מסובב בעשנים סרוחים על-ידי פגמיו הרבים — ועל-כן דן, שדוד המלך, עליו השלום, אינו ראוי לבוא בקהל ה'. ומה היה סופו? שהוא נעקר מן העולם, ודוד מלך ישראל חי וקיים והשאיר השארה כזו, אשר מחיה את כלל ישראל, שזהו ספרו הקדוש, אשר כל אחד יכול למצא את עצמו בו. וכן הוא בכל דור ודור, אין אחד חולק על חברו כי-אם כשהוא פגום מאד, רחמנא לצלן, פי המאמין באמונה פשוטה, אשר אין שום מציאות בלעדו יתברך כלל, ובכל תנועה ותנועה שם אלופו של עולם, והפל נכתב ונרשם למעלה — אדם כזה לעולם לא ידבר על אחר ומפל-שפן וכל-שפן שלא ירע לחברו וכו', כי הוא יודע, אשר השם יתברך צופה ומביט ומסתכל עליו. ועל-כן מי שרודף את חברו, בידוע, שאין לו אמונה כלל. והנרדף הזה, פשוטה להתחזק ולעמד על עמדו ויברח רק אליו יתברך, ישלם לו השם יתברך מתנה כזו, אשר ישאר זכרו לנצח, כמו שארע למהר"ת ז"ל וכו' וכו'.

על-כן אהובי, אחי, חזק ואמץ מאד מאד! ואל תתפעל משום בריה שבעולם! אתה קבע את עצמך על התורה שעורים קבועים כסדרן בכל חלקי התורה הקדושה: תנ"ך, משניות, בבלי, ירושלמי וכל המדרשים וספרי הזהר הקדוש וספרי קבלה וספרי הפוסקים ובפרט ספרי רבנו ז"ל. ותלמד כסדרן דיקא כאשר הורנו רבנו ז"ל, ונדפס בקונטרס בפני עצמו "סדר הדרך הלמוד על-פי דעת רבנו מוהר"ן מברסלב זי"ע". קחהו משם, כי הוא הדרך קל ונעים עד מאד, שיזכה האדם לטייל ולהיות בכל חלקי התורה הקדושה בזמן קצר. וכן תתמיד בעבודת התפלה, הן התפלות הקבועות: שחרית, מנחה, מעריב, חצות — להתפלל מלה במלה ומתוך הסדור דייקא, והן אמירת תהלים ולקוטי-תפלות, ובפרט התבודדות ליחד לעצמו מקום מיוחד, שאין שם בני-אדם, ויספר לפניו יתברך את כל לבו וכל מה שעובר עליו בתמימות ובפשיטות גמורה כאשר ידבר איש אל רעהו. וצריך, שתתמיד בזה מאד מאד, פי הבעל-דבר יניח את

האדם לעשות הכל ורק להתבודד עמו יתברך את זה לא יניח לו, פי על-ידי תפלה והתבודדות ממשיכין על עצמו אור רבנו ו"ל, ומבצעים את הקלפות שסביבו.

חמדת לבבי, תכף-ומיד כשאדם רוצה להכנס בעבודת-השם יתברך, הוא צריך התחזקות עצומה עד מאד מאד לבלי לפל בדעתו כלל, ויהיה חזק ותקיף בדעתו עד מאד, אף שאנשי הצדיק יודפו אותו גם-כן, אל יתפעל וכו'. וכבר ספר לנו רבנו ו"ל מעשה נפלא, שהיה איש אחד רך בשנים והיה מפלג מאד וחרוף גדול והיה מתנגד מאד על הבעל-שם-טוב הקדוש זכר צדיק וקדוש לברכה. וצוה הבעל-שם-טוב הקדוש ו"ל לאנשיו, שישתדלו לקרב אותו אליו, וכן עשו. והשתדלו והביאו אותו להבעל-שם-טוב ו"ל. ובתחלה רחק אותו הבעל-שם-טוב ו"ל מאד ולא דבר אתו מאומה ולא קבל ממנו שלום. וכשראה האיש הנ"ל, שהוא מרחקו, הצטער מאד ודחק עצמו ונכנס אליו כמה פעמים, והבעל-שם-טוב ו"ל היה מרחקו בכל פעם. פעם אחת נתעורר מאד ובא לפני הבעל-שם-טוב ו"ל בהכנעה גדולה ובבכיה רבה, והתחיל לקרבו ואמר לו, שתעמד עליו מחלקת רבה מתחלה מבני ביתו ואחר-כך משכניו, אחר-כך מפל העיר וכל העולם, ואפלו עופות יחלקו עליו. וחזר לביתו. וכן הוה: שבתחלה התחילו בני-ביתו להתגרות בו ולחלק עליו, אשר מקדם היה חשוב בעיניהם ונחמד בעיני כל, מחמת שהיה איש טוב וכשר, ועתה התחילו לחלק עמו בתחלה בני-ביתו, ואחר-כך חלקו עמו השכנים ואחר-כך כל העיר וכן גם הסביבות — כלם חלקו עליו. פעם אחת היה עומד ומתפלל והיה מתפלל פראוי בהתלהבות. ובתוך תפלתו והתלהבותו פרח עליו עוף אחד, שקורין אינדיק, ובלבל אותו באמצע התלהבותו. וחרה לו מאד והיה מפריח אותו וחזר לתפלתו ולהתלהבותו כבתחלה. ופרח עוד הפעם העוף הנ"ל ובלבל אותו שנית באמצע התלהבותו, וחרה לו ביותר והפריח אותו

פַּעַם שְׁנִית וְחֹזֵר לְתַפְלָתוֹ. בְּתוֹךְ תַּפְלָתוֹ וְהִתְלַהֲבוּתוֹ חֹזֵר שׁוֹב הָעוֹף
וּבִלְבָּל אוֹתוֹ עוֹד, וְחָרָה לוֹ מְאֹד וְרָץ וְחָטַף גִּרְזָן וְרָצָה לְהִתִּיז רֹאשׁ
הָעוֹף מִחֲמַת רִגְזוֹ, שֶׁבִלְבָּל אוֹתוֹ כָּל-כָּף. בְּתוֹךְ-כָּף נִזְכָּר בְּמָה שֶׁאָמַר
לוֹ הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב, שֶׁאִפְלוּ עוֹפוֹת יִחְלְקוּ עָלָיו, וְעַל-יְדֵי זֶה נָח רִגְזוֹ,
וְהַנִּיחַ הָעוֹף וְנִמְנַע מִלְּהִתִּיז רֹאשׁוֹ.

וְכָלֵל בְּנֵת מַעֲשֵׂה זֶה הוּא, שֶׁכַּמָּה וְכַמָּה עֲנִינִים וְנִסְיוֹנוֹת צָרִיכִין
לְעֵבֵר עַל-כָּל-מִי שֶׁרוֹצֵה לְהִתְקַרֵּב לַהֲשֵׁם יִתְבָּרַךְ וְלִילֵךְ בְּדַרְכֵי
יִתְבָּרַךְ, כִּי זֶה הָאִישׁ הַנִּ"ל הֵיךְ צָרִיף לְנִסְיוֹן, מִזֶּה שִׁיתְנַסֶּה עַל-יְדֵי
הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב וְ"ל בְּעֲצָמוֹ דִּיקָא, שֶׁהַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב בְּעֲצָמוֹ יִהְיֶה
מְדַחָה אוֹתוֹ וְיִרְחִיק אוֹתוֹ וַיִּבְזֶה אוֹתוֹ כָּל-כָּף, וְיִהְיֶה צָרִיף לְעַמֵּד
בְּנִסְיוֹן זֶה לְבָלִי לְהַשְׁגִּיחַ עַל הַתְּרַחֲקוֹת הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב וְ"ל, רַק
אֲדַרְבֶּה יִכְתֹּת עֲצָמוֹ תַּחַת רִגְלָיו וַיִּסַּע אַחֲרָיו כָּל-כָּף, גַּם לְסַבֵּל כָּל
מָה שֶׁסָּבַל אַחֲרֵי-כָף מִרְבוּי הַמְּחַלְקֹת שֶׁעָלָיו כָּל-כָּף — וְעַל-יְדֵי
שֶׁעַמֵּד בְּכָל זֶה, וְזָכָה לְהִיּוֹת צְדִיק גָּדוֹל, אֲשֶׁרֵי לוֹ! גַּם הִבְנוּ מִרְבְּנוּ
וְ"ל, שֶׁגַּם זֶה הֵיךְ לוֹ לִישׁוּעָה גְּדוֹלָה מִה שֶׁנִּתְאַפֵּק עַל כַּעֲסוֹ וְלֹא
הִרְג אֶת הָעוֹף, עַל-יְדֵי שֶׁזָּכַר, שֶׁהַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב וְ"ל אָמַר לוֹ, שֶׁגַּם
הָעוֹפוֹת יִחְלְקוּ עָלָיו, כִּי-אִם הֵיךְ הוֹרֵג אֶת הָעוֹף, הֵיךְ מִזִּיק לוֹ הִרְבֵּה
לְעַבּוֹדָתוֹ, אֵךְ הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב וְ"ל הַקְּדִים לוֹ רְפוּאָה, שֶׁרָמַז לוֹ תְּחִלָּה
זֹאת, שֶׁגַּם עוֹפוֹת יִחְלְקוּ עָלָיו. וְאַחֲרֵי-כָף הֵיךְ כֵּן עַד שֶׁכַּמְעַט הִרְג
אֶת הָעוֹף, וּבְחֻמַּלַּת ה' עָלָיו נִזְכָּר מִה שֶׁאָמַר לוֹ הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב וְ"ל,
וְעַל-יְדֵי זֶה פָּסַק כַּעֲסוֹ, וְנִצַּל וְזָכָה אַחֲרֵי-כָף לְמָה שֶׁזָּכָה.

וְעַל-כֵּן, חֲמַדַּת לְבָבִי, תִּרְאֶה לְהַאֲרִיף אַפָּךְ מְאֹד עַל כָּל מָה
שֶׁעוֹבֵר עָלֶיךָ, וְאֵל תִּכְעַס וְאֵל תִּקְפִּיד כָּלֵל. וְרֹאוּי לָךְ לְחֹזֵר הִרְבֵּה
בְּסִפְרֵי הַנִּפְלְאָ "אָרְךְ אַפִּים", שֶׁנִּבְנָה עַל סִבְלָנוּת, וְאִיךְ שֶׁצָּרִיכִים
לְסַבֵּל הִרְבֵּה בְּזֶה הָעוֹלָם. וְהִסְפֵּר הֵיךְ הוּא הַפְּלֵא וְפְלֵא וְכַבֵּר גִּדְפַס
בְּמִשְׁךְ שְׁלֹשׁ שָׁנִים בְּחֻמַּשׁ הוֹצָאוֹת וּבִיחַד שְׁלֹשִׁים וְאַחַד אֱלֹף סִפְרִים
וְנִתְפַּשֵּׁט מְאֹד בְּעוֹלָם. וְהִסְפֵּר הוּא בְּנוֵי וּמִיָּסֵד עַל-פִּי סִפְרֵי רַבְּנוּ וְ"ל,
אֲשֶׁרֵי, שִׁיאַחֲזוּ בְּזֶה — וְאֵז יִזְכָּה לְכָל טוֹב אֲמִתִּי וְנִצְחִי, כִּי הָעֵקֶר

בְּזֶה הָעוֹלָם הוּא רַק סְבֻלָּנוֹת הַתְּלוּיָה בְּאַמוּנָה (עֵין לְקוּטִי־מוֹהֵר"ן, חֵלֶק א', סִימָן קנ"ה). וְכֵן רְאוּי לָךְ לְעֵין הַרְבֵּה בְּסֵפֶר "מְקוֹר הַשְּׂמִיחָה", שֶׁהֵם דְּרוּשִׁים גְּפֻלָּאִים עַל מַעֲלַת הַשְּׂמִיחָה, וְאֵיךְ שְׂכָל קִיּוֹם הָאָדָם בְּגִשְׂמִיּוֹת וּבְרוּחָנִיּוֹת וְכָל הַגְּאֻלָּה תְּלוּיָה אֵיךְ וְרַק בְּשְׂמִיחָה לֵהִיּוֹת תְּמִיד אֵיךְ שְׂמִיחָה עַל נֶעֱם חֵלְקוֹ, שְׂזִכָּה לְהַבְרָאוֹת מְזֻרַע יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹבֵא שֵׁם בְּאַרְיֵכוֹת גְּדוּלָּה, עֵין שֵׁם וּתְחִיָּה אֵת עֲצֻמָּה. וְכֵן רְאוּי לָךְ לְעֵין הַרְבֵּה בְּסֵפֶר "שְׂמִירַת הַזְּמָן" הַמְּיֻסָּד אֵיךְ צְרִיכִים לְשַׁמֵּר אֵת הַזְּמָן הַיָּקָר, וְיִכּוּלִים לְהַתְחַדֵּשׁ בְּכָל עֵת וְרִגְעַ, אֲשֶׁר זֶהוּ דַעְתּוֹ שֶׁל מְשִׁיחַ צְדֻקָּנוּ (עֵין לְקוּטִי־מוֹהֵר"ן, חֵלֶק א', סִימָן ס"א).

וְעַל כָּלֵם תְּרָאָה לְשָׂקֵד בְּסֵפֶר הַנִּפְלָא "פְּעֻלַת הַצַּדִּיק", אֲשֶׁר רְבִנּוּ ז"ל אָמַר, שֶׁהַסְּפוּרֵי־מַעֲשִׂיּוֹת מְצַדִּיקִים מְטַהְרִים אֵת הַמַּחֲשָׁבָה (עֵין לְקוּטִי־מוֹהֵר"ן, חֵלֶק א', סִימָן רל"ד). וְאָמַר (סֵפֶר הַמִּדּוֹת, אוֹת מְשִׁיחַ, סִימָן א'): עַל־יָדֵי סְפוּרֵי־מַעֲשִׂיּוֹת מְצַדִּיקִים מְמַשִּׁיכִים אוֹרוֹ שֶׁל מְשִׁיחַ בְּעוֹלָם וְדוֹחִין הַרְבֵּה חֲשָׁךְ וְצָרוֹת מִן הָעוֹלָם, עֵין שֵׁם. אֲקוּנָה לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, שֶׁסֵּפֶר זֶה יִדְפֵּס וְיִחְזֹר וְיִדְפֵּס וְיִתְפַּשֵּׁט בְּכָל תְּפוּצוֹת יִשְׂרָאֵל, וְלֹא יִהְיֶה בֵּית אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא יִהְיֶה בּוֹ סֵפֶר זֶה, כִּי הִיא זְכוּת גְּדוּלָּה לְנִשְׁמָה לִידַע כָּל מַה שְּׂעֵבֵר עַל רְבִנּוּ ז"ל בְּזֶה הָעוֹלָם וְכוּ', וְכֵן מְלַהֵב אֵת הַלֵּב מְאֹד מְאֹד אֵלָיו יִתְבָּרַךְ.

הַדּוֹרֵשׁ שְׁלוּמָה...

עוד מכתב מהספר הנ"ל

בעזרת ה' יתברך, מוצאי-שבת-קדש לסדר ויגש ה'תשל"ו.

ששון ושמחה ישיגו וירדפו אל אהובי אחי ורעי האברך היקר לי מאד, שותה מימי הנחל הנובע מקור חכמה זי"ע... גרו יאיר ויזרח לנצח.

מכתבך הארך לנכון קבלתי והנה להשיבך יקצרו המון יריעות, אך כבר ידוע לך מה שדבר רבנו ז"ל בראש-השנה שנת תק"ע בהתורה "תקעו אמונה", שצריך לחפש את עצמו היכן אוהז באמונה, כי האמונה היא יסוד כל התורה כלה כמו שנאמר (תהלים קיט, פו) כל מצותיך אמונה, שכל המצות צריכות להביא את האדם לאמונה, כי המצות נקראות בתקונני זהר הקדוש תרי"ג עיטין, עצות איך להשיגו יתברך, והנה על-פי דעת האמת והאמונה צריך לידיע מאמרם ז"ל: אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם מכריזין מלמעלה (חלין ז): ואין אדם נוגע בפה שמוכן לחברו, כי אין מלכות נוגעת במלכות חברתה אפלו כמלא נימא (יומא לח.) ואפלו ריש גרוותא מן שמיא מוקמינן ליה (ברכות נח.), ועל-כן למה תפל כל-כף בדעתך, הפל משגח רק ממנו יתברך, על-כן ברח לך רק אליו יתברך ותהיה רגיל למסר את נפשך אליו יתברך תמיד, אל תפחד משום דבר, כי ההכרח סוף כל סוף למות ולהפשיט את הגוף, ובפרטיות שעל-פי דברי האריו"ל בכונת נפילת אפים מוכא שמשירות נפש היא כמו מיתה, ועל-ידי-זה זוכה שנתכפר לו הפל, ומה גם שזוכה להרים נפשות למאות ולאלפים וכו' וכו', שגפלו כבר בנקבא דתהומא רבה וכו' וכו' עין שם, ומכל שכן שעל-ידי-זה תחקק בדעתך אמתת מציאותו יתברך ולא תצטרך לשום בריה שבעולם, כי מה לך עם אחרים, הם לא יכולים להטיב לך ומפל-שכן להרע לך בלי רשותו יתברך, ועל-כן למה לך להתבלבל ולהתפחד

מאחרים, ובאמת אם תזכה לאמונה ברה ומזככת הזו, אז כבר לא תצטרך את שום בריה שבעולם אדרבה, תהיה רגיל להתחבאות מבני אדם וכו', וזו היתה עבודתו של רבי אברהם בן רבי נחמן ז"ל — כך שמעתי כמה פעמים מרבי לוי יצחק (גרו יאיר) [ז"ל]. ואמר, שמי שהסתכל עליו בעין האמת היה רואה שאדם זה הוא מפשט לגמרי מהבלי עולם הזה וכל מחשבתו היא דבוקה רק בו ותברך, ולעולם לא דבר מאחרים אפלו מאלו שצערנו אותו והיו מדברים עליו, כי היתה עליו התנגדות גדולה. חמדת לבבי, חזק ואמץ מאד מאד לדון את הכל לכף זכות והרגל את עצמך רק לבקש תמיד על כלל ישראל בכלליות ועל עצמך בפרטיות, ולעולם לא יצא מפיך דבור שאינו הגון נגד שום בר ישראל אפלו על השונאים שלך. מה ולמה לך להכניס את עצמך במחלקת, הלא ימינו כצל עובר ועוד מעט עוד מעט יהיה ההכרח להפשיט את הגוף ומה נשיב לשולחנו דבר? הית'י טרוד במחלקת? הית'י טרוד בלדבר מזה או מזה? וכו' וכו'. ותאמין לי, שאלו הפשרים והיראים מאנשי-ש'לומנו היקרים אשר אינם מטעים את עצמם הם גודלים ומצליחים ברוחניות ובגשמיות. וכדאי לך לעיין מדי יום ביום בספר "ארך אפים", אשר בו מבאר מעלת הזוכה להאריך אפו על כל פרט בחייו הן בפרנסה והן בשלום בית והן בגדול בניו והן בקרוב רחוקים והן בלמוד והן בעסקו עם אחרים וכו', עי' שם. ובאמת הסבלנות היא העקרית בחיים והיא תלויה רק באמונה להכניס את עצמו תמיד רק בתוך האמונה הקדושה לידע כי שום דבר אינו נעשה מעצמו, והכל משגח בהשגחתו יתברך הפרטי הפרטית וכמאמר הבעל-שם-טוב הקדוש, שאפלו קש כשנופל מהעגלה משגח איך שיפל ובאיזה מקום שינוח. ומכל-שפן אודות בני אדם הכל משגח בהשגחה נפלאה מי יבוא אצלו ומי שיף לשרש נשמתו וכו' וכו' ובאיזו שעה ובאיזה רגע צריך להפגש עם פלוני או פלוני וכו' וכו'. וכל הענינים האלו הם נפלאות תמים דעים, ועל-כן אין עליך לצאת ולהתקוטט עם זה או עם זה כי לא יועיל כלל, אדרבה יקלקל וכו'. על-כן חמדת לבבי, תהיה רגיל רק להיות סובל על עלבונך ותמחל לכל

ברִיָּה, וְכֵן תִּהְיֶה גִדְחָה מִפְּנֵי הַשְּׁעָה וּבִרְחַח לָךְ רַק אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ אֲשֶׁר
כְּמוֹ הוּא יִתְבָּרֵךְ הוּא רוֹחֲגִיּוֹת אֵין סוֹף וְאֵין בּוֹ שׁוּם תְּפִיסָה וְהַשְּׁגָה
כָּלֵל, כִּי הוּא רוֹחֲגִי, כְּמוֹ כֵן הַצְדִּיקִים מִדְּמַיִם לְיוֹצְרָם, שְׁעַל-יָדַי רְבוּי
הַתְּבוּדָדוֹת הֵם גְּכָלָיִם תָּמִיד רַק בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְעַל-כֵּן אֵין לְהַעוֹלָם שׁוּם
הַשְּׁגָה וְתְּפִיסָה בָּהֶם כָּלֵל.

אֲשֶׁרִינוּ וְאֲשֶׁרִי חֲלָקְנוּ שְׁזָכְנוּ לְהַתְּדַע מֵהָאֵי גִחְלָא עֲמִיקָא
וְטְמִירָא מְעֵין הַיּוֹצֵא מִבֵּית ה' גִּחַל נוֹבֵעַ מְקוֹר חֲכָמָה.

הַדּוֹרֵשׁ-שְׁלוֹמָךְ...

וְהִנֵּה אוֹדוֹת שְׁלָקַחְתָּ לְעֲצָמְךָ מִצְוָה חֲדָשָׁה וְאַתָּה עוֹסֵק בְּהַבָּאָת
אֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ אֶל צִיּוֹן רַבְּנוּ ז"ל. מָה אָמַר לָךְ הָאֵם יֵשׁ עֲנִין נוֹרָא
וְנִשְׁגָב מִזֶּה? וּמִכָּל-שְׁפָן שְׂאֵתָה מְזִכָּה כָּל-כָּף אֲנָשִׁים לְהַתְּקוֹן הַנְּצָחִי,
הָאֵם עַל דְּבָר זֶה צְרִיכִים לְכַתֵּב לָךְ דְּבוּרֵי חֲזוּק? ! הֲלֹא הוּא עֲנִין
שֶׁל קְרוֹב גְּאֻלַּת נַפְשָׁנוּ, כִּי הֲלֹא עַל כָּל שְׁמוּשׁ שְׂאָנוּ זוֹכִים לְשִׁמְשׁ
אֶת רַבְּנוּ ז"ל נַעֲשִׂים מִזֶּה תְּקוּנִים נִפְלְאִים בְּכָל הָעוֹלָמוֹת וּבִפְרָטִיּוֹת
בְּעֲנִין נוֹרָא וְנִשְׁגָב כְּזֶה. וּמַחֲמַת טְרִדוּתִי עֲכָשׁוּ בְּאִישׁוֹן לִילָה אֶקְצֹר,
וְאִם-יִרְצָה-ה', עוֹד חֲזוֹן לְמוֹעֵד לְהֵאָרִיךְ לָךְ דְּבוּרִים נִפְלְאִים מִמַּעַלְת
זְכוּי הַרְבִּים.

יְדִידְךָ הַג' ל...

וְהִיּוֹת שְׁהִלִּילָה הוּא הַלּוּלָא דְמוֹהֲרַנ"ת ז"ל וְיָדוּעַ לָנוּ אֵיךְ
שְׁמַסֵּר נַפְשׁוֹ עֲבוּר הַדְּפָסָה, וְקָדָם הַסְּתַלְקוֹתוֹ אָמַר: "אֵייעֵר עֲבָדָא
זָאל זַיִן עֵס זָאל זַיִן יְפוּצוֹ מְעִינוּתִיךָ חוּצָה"^ב, וְעַל-כֵּן רָאָה לְגִדְב
אִיזוֹ נִדְבָה לְהַדְּפֹסֶת סְפָרֵי רַבְּנוּ ז"ל, שְׂאֵין צְדָקָה כְּצְדָקָה הַזֶּה, כְּמוֹ
שְׁפָרֵשׁ מוֹהֲרַנ"ת ז"ל (לְקוּיִי-הַלְכוֹת בְּרַכַּת הַשַּׁחַר, הַלְכָה ה') עַל פְּסוּק
"צְדָקְתְּךָ צְדָק לְעוֹלָם", אִיזוֹ צְדָקָה נִשְׂאָרַת לְעוֹלָם? "וְתוֹרַתְךָ אָמַת"
— אִם נוֹתְנִים לְהַדְּפֹסֶת סְפָרֵי הַצְדִּיק שְׁהֵם תּוֹרַת אָמַת.

(ב) שְׁהַעֲסֵק שְׁלָכֶם יְהִיָּה, שְׁיִהְיֶה יְפוּצוֹ מְעִינוּתִיךָ חוּצָה.

אורות ששאלת, ששמעת פעם אחת מאנשי-שלוֹמנו, שיש ספור מהלחם, ואינך יודע מהו, אמרתי להעתיק לך ממה שיש אצלי בכתיבת יד הרב החסיד רבי אלטר טעפליקער ו"ל, שהיה חתן רבי נחמן טולטשינער ו"ל וגיסו של רבי אברהם ו"ל. ומחמת שבנוויתנו הרבים אין זקני אנשי-שלוֹמנו מקימים בשלמות דברי רבנו ו"ל, שאמר (שיחות הר"ן סימן רט): שכל התורות והשיחות שלו אינם בשבילנו לחוד, כי אם את אשר ישנו פה ואת אשר איננו פה (עין ברש"י אשר פרש "ואשר איננו פה", ואף עם דורות העתידים לבא, והבן). וכמה פעמים דברנו עמו מענין זה ורמז לנו בדברים להודיע לדורות הבאים את כל מעשי ה' הגדול שעשה עמנו. ופעם אחת אמר בפרוש: "גם לבניכם תודיעו את כל התורות והשיחות הנפלאות והנוראות והמעשיות וכיוצא בהם אשר גלה לנו". ואמר אז זה הפסוק בהתלהבות גדולה כגחלי אש (דברים ד, ט): "והודעתם לבניך ולבני בניך". (ואמר בזה הלשון: "אייערי קינדער זאלט איר מודיע זיין וואס דא האט זיך גיטאן"). ואמר ברתת וזיע, בהתלהבות נוראה. "והודעתם לבניך ולבני בניך". ואמר: "דע והאמן אם אפשר להוציא אחד מן הרפש. גם מי שיתאחו בו יוציאו אותו גם כן". עין שם.

ובאמת שיחה זו סובבת והולכת על כל אחד מאנשי-שלוֹמנו, שתכף-ומיד כשזוכה להתודע מרבנו ו"ל עליו לגלותו ולפרסמו לכל ישראל ומפל-שפן וכל-שפן זקני-אנשי-שלוֹמנו, עליהם למסר נפשם ביותר לקיים "לדר ודר אודיע אמונתך בפיי" וגו', (תהלים פט, ב) "אב לבנים יודיע אל אמתך" וגו' (ישעיה לח, ט). ולא זו אף זו אלא שגם מסתירים שיחות וספורים, וכל אחד מי שיש לו יותר שיחות וכו' מעלתו גדולה וכו', אף תהלה לאל, עכשו קם דור חדש אלפים ורובות בני הנעורים המשתוקקים אחרי ספרי רבנו ו"ל, ועלינו למסר נפשנו להדפיס הכל למען שנוזכה להחיותם (ויש עוד להאריך בדבור זה, אף אין כף המקום להאריך). וזהו תכן הספור:

רבנו ז"ל התחיל לומר בזו הלשון, יש אחד רך בשנים, והיה זקנו צדיק גדול מאד, וגם הוא בעצמו לא היה איש פשוט (קיעפ). וחסלם לו שבא זקנו ואמר לו, שיתן לב להמאכלים שיאכל היום בבקר, והקיץ. וכבר הברר אצלו, שהחלומות שלו הם אמתיים, פי כבר ראה כמה פעמים זקנו הנ"ל, והיה הכל אמתי. ולא הבין מהי נתינת לב להמאכלים, כי מסתמא היה אוכל בכונת אכילה גם מקדם. והלך למקוה, ואחר-כך אמר כמה פרקי תהלים בכונה גדולה והתפלל בכונה מאד, וכל בקשתו שהשם יתברך יעזר, שיודע מהו ענין נתינת לב להמאכלים. ואחר התפלה היה הולך גם-כן ומצטער מאד על-זה לידע הנ"ל והניח עצמו על המטה לשכב ולנוח ויישן. ובא שוב זקנו בחלום ואמר לו: "אתה מצטער לדעת מהי נתינת לב, אגיד לך, שהיום רוצים למסור לך התורה, ולא נתנה התורה אלא לאוכלי המן, ורוצים לתן לך מן לאכל". והקיץ והתחיל להצטער עוד יותר, כי הדבר טוב ומפלא מאד. והתאנה מאד להשיג זאת, כי מן בעצמו הוא דבר גדול מאד, ובפרט שעל-ידי-זה יקבל התורה, ועתה בודאי צריך לתן לב לזה, ואינו יודע מהי נתינת לב ונצטער מאד על-זה. ונזכר שאיתא במדרש: "ויענה וירעבך ויאכלך את המן" (דברים ח, ג), שקדם אכילת המן היו מתענים ביום שלפניו כדי למרק אכילה שבמעיהם. ונתישב מה לעשות: הלא הייתי מתענה אתמול. ולקח איין געמיניש^ל, ולא היתה לו רחמנות על עצמו, מחמת שגכסר מאד להנ"ל, ולקח איין געמיניש חזק מאד ושלשל אותו הרבה מאד, עד שיצאה היציאה כמו שגכנס. אחר-כך התחיל להצטער מאד על דם התמצית שגשאר בו עדן בין המאכלים מכבר, כי כשמתענים נתמרק גם דם התמצית, ונצטער על-זה ונתיגע מאד על-זה גם על-ידי האיין געמיניש הנ"ל. והלך והניח עצמו ושכב על המטה והיה נים ולא נים תיר ולא תיר. ובא אצלו עוד פעם זקנו ואמר לו: "אתה מצטער על דם התמצית, בא עמי ואליכך אל הנהר דינור ותפטר גם את דם התמצית!" והלך

עמו. בַּדֶּרֶךְ רָאָה כַּמָּה חֲדוּשִׁים נִפְלְאִים. כְּשֶׁבָא לְשֵׁם אֶל הַנֶּהָר דִּינוּר וּנְכַנְס לְתוֹכוֹ הִיָּה סְבוּר, שְׁלֹא יִשְׂאָר מִמֶּנּוּ אֶפְלוּ אֵיבָר אֶחָד. וְאַחֲרֵי־כֵן טָבַל שָׁם וַיֵּצֵא בְּשָׁלוֹם. כְּשֶׁיֵּצֵא מִשָּׁם רָאָה עוֹלָם חָדָשׁ וְהִקְיָן. וַיִּכְמוּ שֶׁהִדְרֶךְ כְּשֶׁחָלַם לְאָדָם אֵיזָה דְבַר חָלוֹם טוֹב וּמַעֲמִיק מִחֲשׁבוֹתָיו בְּזָה, אֲזַי כְּשֶׁהוּא מְקַיֵּץ נִדְמָה לוֹ מִמֶּשׁ, שֵׁישׁ לוֹ מִמֶּשׁ אוֹתוֹ הַדְּבָר שֶׁחָלַם לוֹ, כְּמוֹ כְּשֶׁהִקְיָן נִדְמָה לוֹ עוֹלָם חָדָשׁ לְגַמְרִי, וַיִּכְבֵּר הִיָּה הַשְּׁלֶחֶן עָרוּף כְּרָאוּי, וְהִלָּחֵם מִנַּח עַל הַשְּׁלֶחֶן. וְהִלֵּךְ וַנְטֵל יָדָיו וַיִּבְרַךְ עַל גְּטִילַת יָדַיִם וַיִּגְבַּב יָדָיו וַיָּבֵא אֶל הַשְּׁלֶחֶן וַרְאָה, שְׂאִין שָׁם לֶחֶם כָּלֵל, רַק קֶפֶה שֶׁל אוֹתִיּוֹת מְעַרְבִין שְׁלֹא פְסָדֵר. וְהִצְטַעַר, שֶׁיִּבְרַךְ בְּרִכָּה לְבִטְלָה. וַיָּבֵא זְקֵנוֹ אֶצְלוֹ בְּהִקְיָן וְאָמַר לוֹ "אֵל תִּצְטַעַר, עֲשֵׂה בְרִכַּת הַמוֹצֵיא, כִּי הַבְּרִכָּה שֵׁיכַת לְזָה!" וַיִּבְרַךְ וְאָכַל הַלֶּחֶם. וְכֹל זְמַן שֶׁרְאָה אוֹתִיּוֹת אָכַל וְאֶפְלוּ הַפְּרוּרִין שֶׁנִּפְרְכוּ מִן הַלֶּחֶם לְקַט גַּם־כֵּן וְאָכַלְם, כִּי הִפֵּל הִיָּה אוֹתִיּוֹת עַד שֶׁאָכַל כָּל הַלֶּחֶם עִם הַפְּרוּרִין. וְאַחֲרֵי־כֵן פָּתַח פִּיו, וַיֵּצֵאוּ אוֹתָן הָאוֹתִיּוֹת מִסְדְּרוֹת בְּצִרוּפֵינָן: "אֲנֹכִי ה' אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ" וְכוּ' (שְׁמוֹת כ, ב). "לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים" וְכוּ' (שָׁם). עַד גָּמַר כָּל הַעֲשֻׁרַת הַדְּבָרוֹת. וַרְאָה בְּזָה כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה וְכָל דוֹר וְדוֹרֶשׁיו, דוֹר וְדוֹר מְנַהֲיָיו וְכָל מַה שֶׁתְּלַמִּיד וְתִיק עֲתִיד לְחַדֵּשׁ. וְשָׁאֲלוּ אוֹתוֹ: "אִם אוֹתוֹ הָאִישׁ קָרוֹב לְכָאן אוֹ רְחוֹק?" וְהִשִּׁיב: "אַתֶּם רוֹצִים לְחַקֵּר וּלְשֹׂאֵל, אֲכַחֵשׁ אֶת עֲצָמֵי לְגַמְרִי". וְאַחֲרֵי־כֵן אָמַר: "יֵשׁ אֶחָד שֶׁהוּא שְׁנַיִם וּשְׁנַיִם שֶׁהֵם אֶחָד, כְּשֶׁהוּא שָׁם הוּא כְּאֵן גַּם־כֵּן" (נִסְחָא אַחֲרֵינָא, כְּשֶׁהוּא בְּכָאן הוּא שָׁם גַּם־כֵּן וְגו'). וְצוּנָה לְחֹזֵר הַמַּעֲשֵׂה הַזֶּה וְאָמַר, שֶׁהַמַּעֲשֵׂה הַזֶּה יִהְיֶה נִצְרָךְ לְאֵת אֲשֶׁר יִשְׁנֶנּוּ פֶה וְאֵת אֲשֶׁר אֵינְנוּ פֶה עִמָּנוּ הַיּוֹם. תִּרְאוּ אַחֵר זְמַן מַה שִׁיְהִיָּה מִזֶּה הַמַּעֲשֵׂה. וְאֵז הַזֶּהִיר רַבְּנוּ ז"ל לְכֹלֵי לְסַפְרָה לְזֹר וְכוּ'.

ואודות שאלתך בענין הספור מהפאנצער^מ, שספר רבנו ז"ל בשעה שגלה בענין התקון הכללי — יש בזה אריכות גדולה,

ואכתב לך בקצור. כשהולכים במלחמה לובשין שריון, ואז אפלו כשיירו בו, אזי נצול מחמת השריון, כי נופלים החצים למטה. ואפלו כשישברו את השברון ויהרגו גם-כן ינצל וכו'. ומרחוק מאד יש בזה סוד נורא ונפלא מאד: כי אלו העשרה מזמורים, שהם התקון הכללי, כשזוכים לאמרם, אזי הוא כמו מי שמלבש בשריון, שקורין פאנצער, שאז שום חצים אינם יכולים לכנס בו מחמת השריון הפאנצער, הינו אף שחטא חס ושלום כבר לא יפנס אל נשמתו מפני מחצת השריון. כל-כך סגלת העשרה מזמורים. ואפלו אם ישברו את השריון ויהרגוהו וכו', אף-על-פי-כן מעלת העשרה מזמורים האלו נפלאה כל-כך, שיעילוהו ממיטה נצחית, כי יכול להתגלגל וכו'. ויש עוד דברים בגו, אך מפני סוד ה' ליראיו, אסור לעלותם על-פני הפתב, על-כל-פנים מרחוק תבין ותשפיל את מעלת אלו העשרה מזמורי תהלים. ואשרי מי שיאמרם בכל יום, ומכל-שכן וכל-שכן אשרי מי שזוכה להפיצם בין כלל ישראל, ואז זכותו גדולה מאד מאד, אשרי לו.

לזכות

צבי בן מרים

הקב"ה יעזור לו ברפואת הנפש והגוף

ובשפע ברכה והצלחה

ואריכות ימים ושנים טובות

מפתח

(חובר על-ידי הרב החסיד ר' שמואל דוד יונגרייז ז"ל)

תנ"ך, בבלי, ירושלמי, מדרשים, זהר הקדוש וספרים
המובאים בספר זה מסדרים על-פי סדר האלף-בית

תשנג.

בית יוסף (על שלתן-ערוף) — תתנד.
 במדבר (ד) — תקכא. (טז) — שמו.
 (יח) — יג. (יט) — תרצט. (כא)
 — שכב. (כב) — תתקצט
 בהערה. (כה) — שסד. (כח) —
 תקנו. תתכה.
 בראשית (א) — סימן תתעג. (ב) —
 תרצג. תתסד. (ה) — כא. (טו) —
 קל. (כב) — תשצד. תקטו. (כד)
 — תתמד בהערה השנייה. (כה) —
 תתקסט. (מא) — תקלב. תרלד.
 תתפה. (מב) — תקעז. תתפה
 בהערה. (מה) — תתפה בהערה
 (מט) — תנה תתרכ.
 ברכות (נו, א) — תתרג. (סא, ב) —
 תתמו.
 ספר בשמת בת שלמה — תתלז.

ג

גמרא — לח, לט. מב. מג. תרסז.
 תשכז. תשסא. תשעז. תשפ. תתט.

ד

דברי הימים-א (יז) — תתמט בהערה
 השנייה.
 דברי הימים-ב (לב) — תתקעד
 בהערה.
 דברים (ד) — תתלז בהערה השנייה.
 (יא) — צח. (יג) — תתקכ. (יד)
 — תתכו. (יז) — רסד. (כ) —
 שמו. (כה) — תתצז בהערה

א

א"ב — תפו. תקעז. תרמט בהערה.
 אבות (פ"ק ב') — מב. (פ"ק ג') —
 תפא. (פ"ק ד') — תתצז בהערה
 השנייה.
 אידרא — תקפו.
 אידרא רבא — תרפת. תרפט.
 אידרא רבא נשא קכח. — תרטו.
 תשיו.
 אידרא זוטא — תרפח בהערה.
 איוב (ב') — תתקכו. (טז) — תלז.
 (כא) — תתסד.
 איקה (א) — תתיט. (ב') — תתקסא.
 (ד') — תקמה. תתקפ.
 אלים — תתלז ובהערה.
 ארץ אפים (ספר על סבלנות) —
 תתקט בהערה.

ב

באר הגולה — לח.
 בבא בתרא (י, ב) — תתפד. (טז, ב)
 — תתצז בהערה השנייה. (עה, ב)
 — תתנט. (קטז, א) — תתעב
 בהערה.
 בבא מציעא — (לז, א) — רסד. (נט),
 (א) — תתקט. (פג, ב) — תתשלז
 בהערה.
 בבא קמא (צז, ב) — שלה.
 ביצה (כט, א) — תתעב בהערה
 השנייה.
 בית אפרים (שאלות ותשובות) —

(א) — תתעב בְּהֶעֱרָה. (רמד, ב) —
תתפא.
וַיִּקְרָא (ה, ב) — תתכו. (מח, א) —
תכה. (קא, א) — תתנח בְּהֶעֱרָה.
בְּמִדְבָּר (רד, ב) — תתמה בְּהֶעֱרָה
הַשְּׂנֵיָה.
זֶהר חֲדָשׁ — מ.
זְכָרִיָּה (ד) — תמו, תשטו.

ח

חֲבָקוּק (ג) — תקב.
חֲגִיגָה (יא, ב) — תתקעז בְּהֶעֱרָה. (יד,
ב) — תעו. תעז.
חֲמֹשׁ — תשצב.
חַיֵּי מוֹהַר־ן — תשפא בְּהֶעֱרָה.
(עֲבוֹדַת הַשֵּׁם סִימָן עה) — תקלב.
(עֲבוֹדַת הַשֵּׁם סִימָן צו) — תתעב
בְּהֶעֱרָה.

ט

טוֹרֵי זָהָב — לח. (סימן תכו) —
תרלז.

י

יְבֻמוֹת (סג, א) — תתקט. (צב, ב) —
תתפא.
יָד הַקְּטָנָה — תתע בְּהֶעֱרָה הַשְּׂנֵיָה.
יָדַיִם (מְשֻׁנֵּיּוֹת פָּרָק ג') — שסד.
סֶפֶר יְהוֹשֻׁעַ — תתקנד.
יֹזְמָא (ט, א) — תל בְּהֶעֱרָה. תתרכא
בְּהֶעֱרָה. (נד, ב) — תתפא. (סט,
ב) — תתצז בְּהֶעֱרָה הָרְאִישׁוֹנָה.
(פג, ב) — תתקכח. (פו, א) —
תתקכט בְּהֶעֱרָה הַשְּׂנֵיָה
יְחֻזְקָאל (א) — תכה. תקמא. (לו) —
תל. (מג) — תתרחמ.
יֵין הַלְבָנוֹן — שפה. תתקכ.
יִלְקוּט שְׂמֵעוֹנֵי (יְרֻמָּה רמו) — תתמו
בְּהֶעֱרָה. (ישעִיָּה תלו) — תתצז
בְּהֶעֱרָה הַשְּׂנֵיָה. (חֲבָקוּק תקסב) —

הַשְּׂנֵיָה. (כט) — תתפה בְּהֶעֱרָה.
(לא) — תכה. (לב) — תלו.
תתקח. (לג) — ג. תתרג.
הַגֵּל מִמְּנֵה אֲפָרִים — א. סג.
הַנִּיאַל (ד) — תתקלב. (יב) —
תשמה. תתכג. תתקמ.

ה

הוֹשֵׁעַ (ב) — תתלז בְּהֶעֱרָה הַשְּׂנֵיָה.
(ז) — תתקעג. (יא) — תתסד.
סֶפֶר הַגְּנוּזִי — תקפח.
סֶפְרֵי הַזֵּהָר — קמו. תתפד.
סֶפֶר הַמְּדוּת (חֲלֵק רֵאשׁוֹן) — סב.
תפו. (חֲלֵק שְׁנִי) — תשצח. (חֲלֵק
שְׁנִי, אוֹת חֲתוּן סִימָן ז') — תרמט
בְּהֶעֱרָה. תש. תשפא בְּהֶעֱרָה. (אוֹת
צְדִיק סִימָן ער) — תתנח בְּהֶעֱרָה
הַשְּׂנֵיָה. (אוֹת צְדִיק סִימָן קנו) —
קנו.
סֶפֶר הַנְּשֻׁרְף — תקפת. תקצ. תקצא.
תשכג. תשכט בְּהֶעֱרָה הַשְּׂנֵיָה.
תשנו. תשנוז.

ו

וַיִּקְהַל מֹשֶׁה — תתקעז.
וַיִּקְרָא (יג) — תתצח. תתצט.

ז

זְבָחִים (מה, א) — רנה. (מז, א) —
רנה. (קיג, א) — תתלד.

זֶהָר

זְבֻרָשִׁית (הַקְּדָמָה ב, ב) — תתקנו.
(קלז, א) — תתצז בְּהֶעֱרָה הַשְּׂנֵיָה.
(קלח, א) — תתצז בְּהֶעֱרָה
הָרְאִישׁוֹנָה. (רכב) — תתנח
בְּהֶעֱרָה.
זְמוּת (יח, א) — תתקעג. (עט, ב)
— תתפו. (צה, א) — תקלד.
(קכח, ב) — תתעב בְּהֶעֱרָה. (קכט,

פְּעֻלַת-הַצְדִּיק

תשלז

ל

סֵפֶר לְקוּטֵי הַלְכוֹת — תְּקַלֵּב.
סֵפֶר לְקוּטֵי הַלְכוֹת — חֵלֶק אֶרֶץ חַיִּים
הַלְכוֹת צִיצִית הַלְכָה ה' אוֹת טו —
תַּתְּקַח בְּהַעֲרָה הַשְּׁנִיָּה.
הַלְכוֹת תְּפִלִּין הַלְכָה ה' אוֹת לח —
תִּשְׁפֹּד.
הַלְכוֹת בְּרַכַּת הַשַּׁחַר הַלְכָה ג' —
תִּקְנַח בְּהַעֲרָה.
(הַלְכָה ה' אוֹת לו) — תִּתְעַב בְּהַעֲרָה.
הַלְכוֹת נְטִילַת יָדַיִם שְׁחִירַת הַלְכָה ו'
אוֹת ו' — תִּתְצַט בְּהַעֲרָה.
הַלְכוֹת יוֹם טוֹב הַלְכָה ב' — תִּתְכַח.
הַלְכוֹת יוֹם הַכַּפּוּרִים הַלְכָה ב' אוֹת ב'
— תִּתְחַסַּד בְּהַעֲרָה.
סֵפֶר לְקוּטֵי הַלְכוֹת — חֵלֶק יוֹרֵה דַּעַה.
הַלְכוֹת גְּלוּחַת הַלְכָה ג' — תִּשְׁצַד
בְּהַעֲרָה.
הַלְכוֹת גְּלוּחַת הַלְכָה ד' — תִּשְׁצַד
בְּהַעֲרָה.
סֵפֶר לְקוּטֵי הַלְכוֹת — חֵלֶק חֹשֶׁן
מִשְׁפָּט
הַלְכוֹת שְׁלוּחֵי הַלְכָה ד' אוֹת יג —
תַּתְּקַח בְּהַעֲרָה הַשְּׁנִיָּה.
הַלְכוֹת שְׁלוּחֵי הַלְכָה ד' אוֹת יח —
תַּתְּקַח בְּהַעֲרָה הַשְּׁנִיָּה.
הַלְכוֹת שְׁלוּחֵי הַלְכָה ה' אוֹת יא —
שֶׁנּוּ. שַׁעֲב.
הַלְכוֹת נְחִלוֹת הַלְכָה ד' אוֹת ה' —
תִּשְׁפֹּד.
הַלְכוֹת גְּזֻלָּה הַלְכָה ה' אוֹת יח —

תחנט.

יְמֵי מוֹהַרְנִי"ת — תַּתְּכַח בְּהַעֲרָה.
(חֵלֶק ב' סִימָן י') — תִּתְעַז בְּהַעֲרָה
הָרֵאשׁוֹנָה.
יְסוּד וְשֶׁשׁ הַעֲבוּדָה — תַּתְּקַלֵּג.
סֵפֶר יְצִירָה — תַּתְּקַפ.
יְרוּשְׁלָמִי (בְּרַכּוֹת פָּרָק ב') — תַּתְּמו
בְּהַעֲרָה. (בְּכוּרִים פָּרָק ג', הַלְכָה ג')
— שֶׁמוֹ. (תְּעֻנִית פָּרָק ב', הַלְכָה
ה') — תַּתְּלוֹ בְּהַעֲרָה. (מְגִלָּה פָּרָק
ד', הַלְכָה ד') — תַּתְּצַט בְּהַעֲרָה.
יְרֻמָּיָה (יט) — תַּתְּקַט בְּהַעֲרָה. (כג)
— תַּתְּנַח בְּהַעֲרָה.
יְשַׁעְיָה (ב') — תַּפְּג. תַּתְּלַח. (ד') —
תַּתְּנַט. (יא) — תַּתְּקַמַּה. (ל') —
תַּתְּנַט. (לג) — תַּתְּקַלו וּבְהַעֲרָה.
(מב) — תַּעֲוֹ. (מג) — קַצ. שַׁכַּב.
(מד) — תַּתְּמַט בְּהַעֲרָה. (מח) —
תַּתְּקַח. (מט) — תַּתְּקַח בְּהַעֲרָה
הָרֵאשׁוֹנָה. (נב) — אֶלֶף עַב. (נו)
— תַּתְּקַפ. (נז) — תַּתְּקַח בְּהַעֲרָה
בְּהַעֲרָה. (נח) — תַּתְּכַח וּבְהַעֲרָה.

כ

פַּח ה' — תַּתְּלוֹ בְּהַעֲרָה.
כְּרִיתוֹת (ו', ב') — תַּתְּקַפַּה.
כְּתָבֵי הָאֲרִיז"ל — לו. מ. מד. נב. תד.
תַּמַּט. תַּנּוּ. תִּשְׁפֹּט. תִּשְׁצַד בְּהַעֲרָה
תַּתְּקַטוּ.
כְּתָבֵי חֲבִ"ד — תַּתְּצַב בְּהַעֲרָה.
כְּתָבוֹת (צו, א) — תַּתְּפוּ.
סֵפֶר כְּתוּבִים — תַּתְּקַנֵּד.

(סימן נז) — צח. (סימן נח) — תקעא. (סימן נט) — תקעא. (סימן ס) — תרטו. (סימן סא) — תקלב בְּהֶעֱרָה. תשיז. תתצז בְּהֶעֱרָה השְׁנִיָּה. (סימן סב) — שסו. תקלד. (סימן סג) — תקמ. (סימן סד) — שסט. תקנח בְּהֶעֱרָה. (סימן סה) — תרג. תתרלב. (סימן סו) — תרלט. תרמא. תרמב. תרמד. תתקכח בְּהֶעֱרָה הָרֵאשׁוֹנָה. (סימן סז) — תרצג. תרצה. (סימן עב) — תקלט. (סימן עג) — שכב. (סימן קא) — תשפד. (סימן קיב) — תנה. (סימן קלב) — תעד. (סימן קלג) — תעג. (סימן קמח) — קצט. (סימן קסו) — תפג. (סימן קעה) — תקטו. (סימן קעז) — תקכא. (סימן קצ) — תרעג. תתקמא. (סימן קצב) — תקפד. (סימן קצז) — תקנה. (סימן רה) — תקנט. (סימן ריא) — תשטז. (סימן רכה) — תתסד. (סימן רמא) — שסה. (סימן רמב) — תרו. (סימן רנו) — קצה. (סימן רסב) — תרה. (סימן רעז) — תשכא. (סימן רעח) — תשכז. (סימן רפב) — תשכז. תשל וּבְהֶעֱרָה. תתרג. לקוטי מוֹהַר־רַ"ן חֶלֶק ב' — תשצד. תתרכא וּבְהֶעֱרָה. (סימן א') — צו. תשצו. תת. תתא. (סימן ד') — תתכד. (סימן ה') — תתנב. תתנוז. תתסד בְּהֶעֱרָה. (סימן ז') — תקנח בְּהֶעֱרָה. תתפה. תתפו. (סימן ח') — תתעב בְּהֶעֱרָה. תתקפ. תתרט. תתרכ. (סימן י') — תשצא. (סימן יא) — תקמד. תשצג. (סימן יב) — תשצד. (סימן טו) — תשצה. (סימן טז) — תשצה. (סימן יז) —

תתעב בְּהֶעֱרָה. סֵפֶר לְקוּטֵי מוֹהַר־רַ"ן חֶלֶק א' — תקסח. תקצ. תשמז. תשצד. תתרכא בְּהֶעֱרָה. לקוטי מוֹהַר־רַ"ן חֶלֶק א' (סימן א) — תתצז בְּהֶעֱרָה השְׁנִיָּה. (סימן ב') — שנו. שעב. תתיא. (סימן ג') — שצא. (סימן ד') — שנט. (סימן ה') — תכ. (סימן ו') — תכה. (סימן ז') — תנה. תתצז בְּהֶעֱרָה השְׁנִיָּה. (סימן ט') — תנה. (סימן י') — תנוז. תתצט בְּהֶעֱרָה. (סימן יא) — תעו. (סימן יב) — תפח. תפט. (סימן יג) — תצא. תשעה. (סימן יד) — תצד. תצט. תתעב בְּהֶעֱרָה. (סימן טז) — תפג. (סימן יז) — תקעז. תקעח תקעט. תתנח בְּהֶעֱרָה. (סימן יח) — תצז. תצח. (סימן יט) — תקב. (סימן כ) — תקט. תקי. תקיא. תקיב. תקיג. תקלה. (סימן כא) — תקה. תקו. תקז. תקח. תקכח. תקנח. בְּהֶעֱרָה. (סימן כב) — תקטז. תקיז. תקיח. תקיט. תקכ. (סימן כד) — תפג. תפה. (סימן כה) — תתע בְּהֶעֱרָה השְׁנִיָּה. (סימן כט) — תקצג. תרלד. תתצז בְּהֶעֱרָה השְׁנִיָּה. (סימן לג) — תשכז בְּהֶעֱרָה. תשפד. (סימן לה) — שסז. (סימן לו) — תשפד. תתסה בְּהֶעֱרָה. (סימן לח) — שע. (סימן מד) — תיג. תטז. (סימן מו) — תלז. (סימן מח) — תלו. (סימן מט) — תע. (סימן נא) — תעו. תעז. (סימן נב) — תפא. (סימן נג) — תתעב בְּהֶעֱרָה הָרֵאשׁוֹנָה. (סימן נד) — תקלב. תקלג. תקפ. (סימן נה) — תרצט. (סימן נו) — תקנוז. תקנח תקסג.

פְּעֻלַת הַצְדִּיק

תשלט

בְּמִדְבָּר (יח, י) — תתלו בְּהֶעֱרָה
הַשְּׂנִיָּה.
קִהְלֶת (ב, ז) — תתפא. (ז, ט) —
תתמו בְּהֶעֱרָה.

מְדַרְשׁ שׁוֹחֵר טוֹב

שְׂמוּאֵל (פ"ז) — תתצט בְּהֶעֱרָה.
(פכ"ו) — תתצז בְּהֶעֱרָה הַשְּׂנִיָּה.
מִהְרָשׁ"א (על הַש"ס) — תתנג בְּסִפּוּר
ב'.

מוֹעֵד קָטָן (כה, ב) — תתעג.
מוֹרָה נְבוּכִים — תתלו.
מִכּוֹת (י, ב) — תתקצט בְּהֶעֱרָה.
מִלְאָכִי תתעב בְּהֶעֱרָה.
מְלָכִים-א' (י) — תל. (יז) — תתכו.
מְלָכִים-ב' (ב) — תרלט. (ד) —
תקמה.

מְנַחֵת תתצד. (לד, ב) — תשכו
בְּהֶעֱרָה. (צט, ב) — תתקכח
בְּהֶעֱרָה הַרְאֵשׁוֹנָה.

מְסַלֵּת יְשָׁרִים — קמו.
מַעְבּוֹר יֶבֶק — תתרמו.
מַעֲמָדוֹת — תשצב.
מַעֲשֵׂה מִבְּשׁוּחַן (קוֹנְטָרס) — תריד.
מַצְרֵף לַחֲקָמָה — תתלו בְּהֶעֱרָה.
מַשְׁבָּצוֹת זָהָב (סימן תכו) — תרלו.
מַשְׁלִי (ג) — תפט. (ד) — תעג.
תתמד. (ה) — תתעב בְּהֶעֱרָה. (ו)
— תתכג. (ח) — שסד. (יז) —
ריח. שמו. (יח) — תתקלא. (כב)
— תתקעו בְּהֶעֱרָה. (כג) — תתכו.
(ל') — תתקת. (לא) — תתמו.
מַשְׁנִיּוֹת — קיא. תקלה. תשצב. (ת"י)
פְּרָקִים) — תכג.

נ

נְסִיב נְבִיאִים — תתקנר.
נְדָה (כד, ב) — תרצט.
נְדָרִים (כב, ב) — תתקנר.

תשצב. (סימן יט) — תשצב.
(סימן לב) — תתיד. (סימן מג) —
תשצז. (סימן מד) — קז. (סימן
מח) — תעב. (סימן נב) — תקנח
בְּהֶעֱרָה. (סימן סא) — תשצה.
(סימן סו) — תתסא. תתסה. (סימן
סז) — תתסת. תתסט וּבְהֶעֱרָה.
תתעא. תתעג. תתקלב. (סימן סח)
— תתפא. (סימן עא) — תתצ.
(סימן עב) — תתצג. (סימן עד)
— תתק. (סימן עח) — שלג.
תתקצב. (סימן עט) — תתעג
בְּהֶעֱרָה. (סימן פג) — תקפו.
(סימן פו) — תשטו. (סימן פח)
— תקפו. (סימן צא) — תתקמד.
(סימן צב) — תתיז. תתצז בְּהֶעֱרָה
הַשְּׂנִיָּה. (סימן קה) — תקכט.
לְקוּטֵי תוֹרָה (לְהַאֲרִיז"ל) פְּרִשְׁת וַיֵּרָא
— תתקטו.

מ

מְגִלָּה (ג, א) — תתקכא. (י, א) —
תתצט בְּהֶעֱרָה. (יג, ב) — תתצט
בְּהֶעֱרָה. (כד, ב) — שאכ.
מְגִלַת אוֹמֵן — שפג בְּהֶעֱרָה.
מְגִלַת סְתָרִים — תרח וּבְהֶעֱרָה. תתלג.
תתלו בְּהֶעֱרָה הַשְּׂנִיָּה. תתרג
בְּהֶעֱרָה הַשְּׂנִיָּה. (חֶלֶק שְׁנִי) תתלה.
מְגִן אֲבָרְהָם (סימן תכו) — תרלו.
תתנב.
מְגִן דָּוִד (טוֹרֵי זָהָב) (סימן תכו) —
תתנב.

מְדַרְשׁ רַבָּה

בְּרֵאשִׁית (א, א) — תתלו בְּהֶעֱרָה
הַשְּׂנִיָּה. (ט, ט) — תתצז בְּהֶעֱרָה
הַרְאֵשׁוֹנָה. (טז, טז) — תתפד.
שְׂמוֹת (א, א) — תתלו בְּהֶעֱרָה
הַשְּׂנִיָּה. (א, יד) — תתפא.

נובלות חֲכָמָה — תתלו בהערה.
 נודע ביהודה — שפה. תתכו בהערה.

ס

סדר דרך הלמוד (קונטרס) על פי דעת
 רבנו ז"ל — תתרג בהערה.
 סוטה (משניות פרק ה') — שה. (יא,
 א) — תתפא. (יד, א) — תתצט
 בהערה. (לה, ב) — שמב. (מח, ב)
 — תשטו.

סכה (ח, א) — שפו. (לב, ב) —
 תתקט בהערה.
 סדור של האריז"ל — תכו.
 סדור של בעל התניא — קיג. תתלו
 בהערה.

ספרי מעשיות — תשפא בהערה.
 (מעשה א') — תריג. (מעשה ז')
 — תשזו. (מעשה ח') — תשט.
 (מעשה ט') — תתטז. (מעשה י')
 — תתיו. (מעשה יא) — תתעד.
 (מעשה יב) — תתפח. (מעשה יג)
 — תתמז בהערה. תתרונו. (מעשה
 יג יום ו') — תתצז בהערה השנייה.
 סמיכת חכמים — רכד.

סנהדרין (ז, א) — שמה. שמו. (כ, ב)
 — תסה. (לז, א) — תתקכח. (צא,
 ב) — אלף עב. (צד, א) — קלה.
 תתלו בהערה השנייה. (צח, ב) —
 תשכז. (קב, ב) — תתלו. (קיג, ב)
 — כא.

ספרי רבי אברהם ברבי נחמן —
 תתקכח בהערה הראשונה.
 ספרי רבי אלטר טעפליקער —
 תתקכח בהערה הראשונה.
 ספרי רבי אפרים בן רבי נפתלי —
 תתקכח בהערה הראשונה.

ספרי האריז"ל — תתפד.
 ספרי הגאון הקסיד מפולנאה — רצד.
 ספרי הזוהר — תתפד.
 ספרי הרב מטשקוהרין — תתקכח
 בהערה הראשונה.
 ספרי חקירה — תקנת. תתלו בהערה
 השנייה. תשצג.
 ספרי חקירות של גדולי ישראל —
 תתפד.

ספרי רבי נתן בן רבי יהודה —
 תתקכח בהערה הראשונה.
 ספרי קבלה — תקנח בהערה.
 ספריו של אברהם אבינו — תתקסט.
 ספריו של יצחק אבינו — תתקסט.
 ספריו של יעקב אבינו — תתקסט.
 ספרים — תתנת. תתעב. תתצז.
 ספרים של מחקרים — תתפג.
 ספרים על דרך הלמוד של רבנו ז"ל —
 תתקכח בהערה הראשונה.
 ספרים על תפלה והתבודדות —
 תתקכח בהערה הראשונה.

ע

עבודה זרה (ג, ב) — תתכד. (יט, א)
 — לט.
 עדיות (משניות פרק ח') — רסד.
 עקצין (משניות פרק ג') — שסד.
 עטרת זקנים — לח.
 עין יעקב — לו. סב. תשצב.
 ערוכין (יט, א) — תתקט בהערה.
 (מא, ב) — תתקט בהערה. (נג, ב)
 — תשכו.
 עץ חיים — מד. תקנח בהערה.
 תשפד. תתקעז.
 ערך נצרך — תתלו בהערה.
 ערכין (יג, ב) — תתצז בהערה

פַּעֲלַת הַצְדִּיק

תשוא

הַשְּׁנִיָּה.

א' — תתרט בְּהֶעֱרָה. (דְּבָרִים כט)
— תתפה בְּהֶעֱרָה. (דְּבָרִים לב) —
תתקח. (יְרֵמְיָה יט) — תתקט
בְּהֶעֱרָה. (בְּרָכוֹת מג, ב) — תתקכח
בְּהֶעֱרָה הַשְּׁנִיָּה. (עֲרוּבִין מא, ב) —
תתקט בְּהֶעֱרָה. (ראש הַשָּׁנָה יז, א)
— תתצו בְּהֶעֱרָה הַשְּׁנִיָּה. (סְפָרָה ח,
א) — שפּוּ. (מִפּוֹת י, א) —
תתקצט בְּהֶעֱרָה.
רַבְּנוּ תָּם — סד.

ש

שְׁבָחֵי הָאֲרִיז"ל — תמט. תקסג.
שְׁבָחֵי וְשִׁיחוֹת הַר"ן — תשפא
בְּהֶעֱרָה.
שְׁבַר יוֹסֵף — תתלז בְּהֶעֱרָה.
שְׁבַת (יא, א) — תשל. (כא, ב) —
תצד. (סג, ב) — תרל. (עז, ב) —
תתכג. (פט, ב) — תתלא. (קד, א)
— רסד. (קנא, ב) — תתפד.
שְׁלֵחַן עֲרוּךְ — לח. מ. מב. תצה.
תשעז. תשפח.
שִׁיחוֹת הַר"ן (סִימָן כח) — תתנח
בְּהֶעֱרָה. (סִימָן ל') — קז (סִימָן
לב) — תשצב. (סִימָן עו) —
תתנח בְּהֶעֱרָה. (סִימָן פו) — תלג.
(סִימָן פז) — תתסה. (סִימָן פט)
— תתצו בְּהֶעֱרָה הַשְּׁנִיָּה. (סִימָן
צג) — תרל. (סִימָן קמא) —
תתצו בְּהֶעֱרָה הַשְּׁנִיָּה. (סִימָן רלה)
— קז.
שִׁיר הַשִּׁירִים (א) — תתרט בְּהֶעֱרָה
אוֹת ג'. (ב) — ט. (ד) תתסד.
שְׁמוּאֵל-א' (כה) — שסד.
שֵׁם הַגְּדוֹלִים (לְהַחֲיֵד"א) — תתלז
בְּהֶעֱרָה.
שְׁמוֹת (א) — תתפא. תתקעג. (ב) —
תתסד. (טו) — תנד. (יז) —
תתקנו. (יט) — תלג. תרעג. (כ)

פ

פּוֹסֵק — לו. לח. לט. מב. סב. שצח.
תסו. תצה. תרסז. תתלז בְּהֶעֱרָה
הַרְאֵשׁוֹנָה.
פּוֹסְקִים — תרלז. תשעז.
פְּרוּשׁ עַל הַעֵץ חַיִּים — תשפד.
פְּסָחִים (סח, א) — תקמה. (פא, ב)
— תתמד. (קו, א) — תתקכח
בְּהֶעֱרָה הַשְּׁנִיָּה.
פְּסִיקָמָא (מוֹבָא בְּיַלְקוּט רַאיוּבְנֵי פְּרָשַׁת
חֲקַת תַּחֲצַט בְּהֶעֱרָה.
פְּרִי תֵדֶשׁ — לח.
פְּרִי עֵץ חַיִּים — מד. תלז. תשפד.
פְּרָפְרָאוֹת לְחֻמְקָה עַל לְקוּטֵי מוֹהַר"ן
חֶלֶק א' סִימָן נד — תקלג. (סִימָן
רפב) — תשל בְּהֶעֱרָה. (חֶלֶק ב'
סִימָן ז')

ק

קְהֵלֶת (ג) — תתקה. (ח) — תתסד.
קְדוּשֵׁין (פא, א) — צו. (לו, א) —
תתכו.
קְרִיאֵינְיוֹקוּס (סִפְר תוֹלְדוֹת הָעוֹלָם).

ר

רִי"ף — מ.
ראש הַשָּׁנָה (יז, א) — תתצז בְּהֶעֱרָה
הַשְּׁנִיָּה.
רֵאשִׁית חֻמְקָה — לו.
רוֹת (ב) — תרג.
רִי"ט אֶלְגִּנֵי (עַל הַלְכוֹת בְּכוֹרוֹת וְחֻלָּה)
— רכו.
רַמְבַּ"ם — תתלז בְּהֶעֱרָה. תתמו
בְּהֶעֱרָה. (רִישׁ הַלְכוֹת תְּפִלָּה) —
תתקפו.
רַש"י — סד. תשפ. (בְּרֵאשִׁית א') —
תתקצב. (בְּרֵאשִׁית יב) — תתמט.
(בְּרֵאשִׁית כה) — תתקסט. (דְּבָרִים

תע. (כו) — תשפד. תתלו בְּהַעֲרָה
השְׁנִיָּה. (לג) — תע. תתצו בְּהַעֲרָה
השְׁנִיָּה. (לד) — רס. תשפד. (מב)
— תנר. (נה) — תתפה בְּהַעֲרָה.
(סא) — תתקח. (סג) — קעז. (סז)
— קלו. (סח) — תתקנט בְּהַעֲרָה.
(עד) — תתפר. (עז) — קפ. (פא)
— תצר. תתא. תתנו. תתרט.
תתרכ. (פט) — קצה. תצא. תקטו.
תקעא. (צב) — תתצו בְּהַעֲרָה
השְׁנִיָּה. תתקכח בְּהַעֲרָה הָרֵאשׁוֹנָה.
(צו) — תתקמה. (קב) — תרה.
(קז) — קצו. (קט) — קלו. (קיח)
— שמא. (קיט, כ) — לט. (קיט,
מו) — תתעב בְּהַעֲרָה. (קיט, קמב)
— תתעב בְּהַעֲרָה. (קכד) — קנו
תתיב. (קלה) — פט. תשצא.
(קמה) — תתקלג.
תוספות — מב. מג. תשעז. תשפ.
(סְפָה ת, א) — שפו.
תוספות יום טוב (על משניות בְּרָכוֹת
מְשֻׁנָּה א') — תתלו בְּהַעֲרָה.
תקוני זֵהר (הקדָמָה יז, א) — שסד.
(תקון יא) — תתסד. (תקון יג) —
תתסד. (תקון כא) — תתסד.
תקונים — לו. מ. מד. שעב.
תְּעֻנִית (ז, א) — תנה.

— קסד. (כא) — תנו בְּהַעֲרָה. (ל)
— תקלג. תתפה בְּהַעֲרָה. (לג) —
שמו. תתקכח בְּהַעֲרָה הָרֵאשׁוֹנָה.
(לה) — שמו.
שְׁעָרֵי גֵן עֵדֶן — תקנח בְּהַעֲרָה.
שְׁעָרֵי צִיּוֹן — לג. שעה.
שְׁפַת הַנַּחַל פְּרוּשׁ עַל לְקוּטֵי מוֹהַר"ן
— תשפ בְּהַעֲרָה. תתקכח בְּהַעֲרָה
הָרֵאשׁוֹנָה.
שְׁפַת הַנַּחַל (על מְאֹמֵר הַתְּגָלוֹת רֶשֶׁב"י
בְּהַתְחַלַּת הַלְקוּטֵי־מוֹהַר"ן) —
תתקלא בְּהַעֲרָה. (על לְקוּטֵי־
מוֹהַר"ן חֶלֶק א' סִמֵּן רפב) —
תשל בְּהַעֲרָה. (על לְקוּטֵי־מוֹהַר"ן
חֶלֶק ב' סִמֵּן ח') — תתרט
בְּהַעֲרָה. אות ה'. (על לְקוּטֵי־
מוֹהַר"ן חֶלֶק ב', סִמֵּן עד) — תתק
בְּהַעֲרָה.

ת

תְּהִלִּים — מ. נד. עח. רנו. שצח.
תקמה. תקנה. תקפו. תרע. תשח.
תשעא. תשצב. תתיו. תתלד.
תתצה. תתצו. תתצז וּבְהַעֲרָה
השְׁנִיָּה. תתקע. תתרט. (הַעֲשֶׂרָה
מְזוֹמְרִים) — תקנט. תתיו. תתצה.
תתצו. תתצז וּבְהַעֲרָה הִשְׁנִיָּה.
תתרט. (ב) — סג. (ו) — תתקפו.
(יח) — תקמה. תתנג. (יט) —

מִפְתָּח שְׁמוֹת אֲנָשִׁים

א

אָבָא שְׂאוּל — תרצט.
רְבִי אָבָא שׁוּחַט מְשֻׁקְהֵרִין — תתנד.
תתנה.
רְבִי אָבָהוּ — תתעג.
אֲבָרְהָם אָבִינוּ — קפט. תקיב. תשנט.
תתפ. תתקטו. תתקסט.

ר' אֲבָרְהָם (אָבִי ר' נַחֲמָן מְטוּלְטְשִׁין)
— תרע בְּהַעֲרָה.
ר' אֲבָרְהָם אֱלִיעֶזֶר (אָבִי הַחוּזָה
מְלוּבְּלִין) — תשמט.
ר' אֲבָרְהָם (בִּיר נַחֲמָן מְטוּלְטְשִׁין)
תפו. תקפו. תרח בְּהַעֲרָה. תשב.

פְּעֻלַת הַצִּדִיק

תשמג

ר' איזיק יוסף מליפויץ — תרנב.
 תרס. תרסד.
 ר' אלטר טעפליקער — תרח בִּהְעָרָה.
 תתקכח בִּהְעָרָה הָרְאשׁוֹנָה.
 אֲלֵיהֶוּ הִנְבִּיאַ — ולא. רמא. תרכו
 בִּהְעָרָה. תתיד.
 רבי אֲלֵיעֶזֶר — תתיב.
 רבי אֲלֵיעֶזֶר (אָבִי הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב) —
 כו.
 רבי אֲלֵיעֶזֶר בֶּן שְׁמוּעַ —
 רבי אֲלֶכְסַנְדֵּר זִיסקִינְד (בְּעַל יְסוֹד
 וְשֵׁשׁ הָעֲבוֹדָה) — תתקלג.
 אֲלֶכְסַנְדֵּר פֶּאוּלְאוּוִיטְשׁ הַקֵּיֶסֶר —
 שנה. תשסו.
 אָנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה — תתקפו.
 רבי אָסִי — תתעג.
 אֶסִיקְרָאטִים — תתקסז.
 אֶפְרַיִם בֶּן יוֹסֵף — תקמג.
 ר' אֶפְרַיִם (חֹתֵן רַבֵּנוּ ז"ל בְּזוּג
 רֵאשׁוֹן) — סה. סו. ע. עא. עב. עג.
 עד. עט. פב. פג. צח. קיא. קיז.
 רבי אֶפְרַיִם מְסֻדֵּילְקוֹב — א. ג. סג.
 סה.
 ר' אֶפְרַיִם בֶּן רַבִּי נִפְתָּלִי — תרח
 בִּהְעָרָה. תתקכח בִּהְעָרָה הָרְאשׁוֹנָה.
 רבי אֶפְרַיִם זֶלְמָן מְרַגְלִיִּת מְבָרָאד —
 תשמט בִּהְעָרָה.
 רבי אֶפְרַיִם סוֹפֵר — סד. תתמט
 וּבִהְעָרָה.
 אַרְיֵז"ל (רְאֵה הָאָרְיֵז"ל).
 רבי אַרְיֵה לִיבוֹשׁ אוֹיעֶרְבֶּאךְ — תרכז
 בִּהְעָרָה.
 ר' אַרְיֵה לִיב — תתט.
 רבי אַרְיֵה לִיבוֹשׁ מְוֹאֲלֵאטְשִׁיסק —
 רנו. שכת. שעו. תקכו. תקכח.
 תקסט. תתל. תתלא.
 אֲשֶׁת שֶׁל הָרַב דְּקַהֲלַת-קֹדֶשׁ חֲאטִין —
 רכת.

תשמח בִּהְעָרָה. תתנח בִּהְעָרָה
 הַשְּׁלִישִׁית. תתעג בִּהְעָרָה. תתקכח
 בִּהְעָרָה הָרְאשׁוֹנָה. תתרכז בִּהְעָרָה.
 ר' אַבְרָהָם בְּעֶרְעָנִי (בֶּן אָדֶל בֶּת רַבֵּנוּ
 ז"ל) — תתרכא בִּהְעָרָה.
 רבי אַבְרָהָם דב מְחַמְלֵנִיק — שכג.
 שעו. שצח. תקא.
 רבי אַבְרָהָם חַיִּים (בֶּן רַבִּי גְּדַלְיָה)
 מְזֻלֵּאטְשׁוֹב — תשמט בִּהְעָרָה.
 תשנא.
 ר' אַבְרָהָם חַיִּים מְאוּמָן — שפד.
 תתרכז. תתרכז.
 אַבְרָהָם פֵּייעֶס — תתריא.
 ר' אַבְרָהָם פֶּעֶטְרַבּוּרְגֵּער — תתקצה.
 רבי אַבְרָהָם קְאֵלִיסְקֵער — שיח. שכו.
 שעו. רט. רלו. רמו. רמח. רמט.
 רנא. רנב. רסג. רסד. ער. רעב.
 אָדֶל (בֶּת הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב) — א. ב. ג.
 ה. ז. ח. יב. טז. פ. קנו. קפו. שכג.
 שכו. תה. תקיד. תריז בִּהְעָרָה.
 אָדֶל (בֶּת רַבֵּנוּ ז"ל) — תרסז. תתנג.
 תתקו. תתקח. תתקט. תתקי.
 תתקכג.
 אָדָם הָרְאשׁוֹן — תתמד.
 רבי אֶהֱרֹן מְטִיטוֹב — ג. תשלח
 וּבִהְעָרָה.
 רבי אֶהֱרֹן מְטִשְׁרֵנוּבִיל — תתרו
 בִּהְעָרָה.
 רבי אֶהֱרֹן הָרַב מְבֶרֶסְלָב — תתסח.
 תתצז וּבִהְעָרָה הַשְּׁנִיָּה. תתקח.
 תתקכח בִּהְעָרָה.
 רבי אֶהֱרֹן מְסֻטְרֵאשְׁעֵלֶע — תב.
 ר' אֶהֱרֹן (בֶּן רַבִּי שְׁמֵעוֹן) גּוֹרְדוֹן —
 תרנט. תרסג.
 אוּרִיאֵל — תתמו בִּהְעָרָה.
 אַחָאָב — תתנג.
 אִיזִיק — תשב.
 ר' אִיזִיקֶל מְאוּמָן — תרח בִּהְעָרָה.

אֲשֶׁת רַבִּי צְבִי הַאֲקָעֶר — רצד.

ב

שָׁבֵט בְּנִימָן — תרנה.
 רַבִּי בְּעֹר (פֶּלְמִיד רַבֵּנוּ ז"ל) — קכז.
 קל. קלב. קלג. ת.
 ר' בְּעֹר בֶּן יַעֲקֹב — תתע בְּהֶעֱרָה
 הַשְּׁנִינְיָה.

בְּעַל־שֵׁם־טוֹב (זַקֵּנוּ שֶׁל רַבֵּנוּ ז"ל) —
 א. ב. ג. ד. ה. ו. ז. ח. ט. י. יא. יג.
 יד. יח. יט. כב. כג. כד. כה. כו. נא.
 סג. עב. עג. פ. פא. פב. צח. קיג.
 קיז. קיט. קכד. קסט. קעא. קעג.
 קעו. קטז. ריט. רמט. רצ. רצד.
 שנח. שפג. שפז. שצט. תב. תנה.
 תסג. תסט. תעת. תפט. תקכב.
 תקצה. תקצו. תקצז. תקצט. תריז.
 תרמו. תשו. תשת. תשכו בְּהֶעֱרָה.
 תשלח. תשנ. תשנב. תשנג. תשס.
 תשעא. תתג. תתיד וּבְהֶעֱרָה. תתלג.
 תתמד. תתנג. תתפ. תתצב בְּהֶעֱרָה.
 תתקטו. תתקלד. תתקמה. תתלר.
 רַבִּי בְּרוּךְ מִמְּעוֹבְבוֹ (דָּוִדוּ שֶׁל רַבֵּנוּ
 ז"ל) — א. ב. ג. כא. נד. צח. קיז.
 רי. שעו. שפ. שצח. תנב. תעת.
 תעט. תריז בְּהֶעֱרָה תרכז בְּהֶעֱרָה.
 תרמוז. תרפא. תשלט. תתמד.

בַּת רַבִּי אֶהְרֹן מִטְּשָׁרְנוּבִיל — תתרו
 בְּהֶעֱרָה.

בַּת רַבִּיעִית שֶׁל רַבֵּנוּ ז"ל — קעח.
 בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי דָּמָן פְּקִיעִין —
 תתמה בְּהֶעֱרָה הַשְּׁנִינְיָה.
 בְּנָיו שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ — תתקסט.
 בְּנָיו שֶׁל יִצְחָק אָבִינוּ — תתקסט.
 בְּנָיו שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ — תתקסט.
 תתרט בְּהֶעֱרָה.

ג

רַבִּי גְּדַלְיָה מְלִינִיץ (בְּעַל תְּשׁוּאוֹת חֵן)

— שעו. שצח. תנט. תסא. תעג.
 תצג. תתרוז בְּהֶעֱרָה.

רַבִּי גְּדַלְיָה (אָבִי רַבִּי אַבְרָהָם חַיִּים
 מִזְּלֹאטְשׁוֹב) — תשנא.
 גִּיסוֹ שֶׁל רַבֵּנוּ ז"ל — תתפו.
 ר' גַּעְצִיל מְלֹאדְרִיזִין — תתכה.

ד

דְּגַעְזָאֵר — רעג.
 ר' דָּב חַיִּלִּיס — תפו.
 ר' דָּב בְּעֹר מִזְּאֶסְלָאָב — קיח.
 רַבִּי דָּב בְּעֹר מִמְּעוֹרִיטְשׁ — כד. כה.
 עג. רכ. שכא. שכג. שכת. שס.
 שפו. שצח. תרמד. תרנט. תתמה.
 דָּוִד הַמֶּלֶךְ — ה. נד. תקמג. תתלז.
 בְּהֶעֱרָה הַשְּׁנִינְיָה. תתקח. תתרט.

רַבִּי דָּוִד — תשנה.
 רַבִּי דָּוִד אוֹפֵנְהִימֶר מִפְּרָאָג — תתקעז
 בְּהֶעֱרָה.

רַבִּי דָּוִד חֵזֶן — שפג. תתרוז בְּהֶעֱרָה.
 רַבִּי דָּוִד צְבִי אוֹיֶעֶרְבֹאָךְ (חֹתֵנוּ שֶׁל
 רַבִּי נֶחֱמָן) — שצח. תא. תכא. תנא.
 תפכ. תקלו. תרע. תרעד. תרצו.
 תרצז. תרצח. תשיר. תשלב. תשנה.
 תשנט. תשעג.

דְּנִיָּאל — תשמח.
 ר' דְּנִיָּאל גֵּר צָרְק — תתרט וּבְהֶעֱרָה.

ה

הָאָרִ"י ז"ל — לו. מ. מד. נב. קלו.
 קפה. תמט. תסב. תקסג. תר. תרח.
 תשנב. תשפד. תשפה. תתפד.
 תתצר. תתקטו. תתרלט.

הַחוּזָה מְלוֹבְלִין: רֵאָה רַבִּי יַעֲקֹב יִצְחָק
 הוֹרְוויץ.

רַבִּי הִירֶשׁ — תתמה.
 הִירֶשׁ בְּעֹר הוֹרְוִיץ — שפה. שפו.
 תתכה. תתכז בְּהֶעֱרָה. תתכב.
 תתקלח. תתקמג. תתקמה. תתקמו.

פֵּעֵל־תִּצְדִיק

תשמה

רבי תיקיל (החזן של רבנו ז"ל) —
עג. קנר. קנה. קנו. שנה. שנב.
שער. שפא.
תיקיל הורוביץ — שפה. תתכו
בהערה.

ט

רבי טוביה קרמר — תתכו.
טעמא — תתרא.

י

יהוא המלך — תתלו.
ר' יהודה (אבי רבי נתן מטבריה) —
תתקח בהערה הראשונה.
ר' יהודה אליעזר (תלמיד רבנו ז"ל)
— תתעז ובהערה הראשונה.

רבי יהושע — שו.
ר' יהושע מזורין — תקפט.
יהושע בן נון — תסד. תסה. תתפה.
בהערה. תקח בהערה הראשונה.
תתרט בהערה.

רבי יודיל (תלמיד רבנו ז"ל) — קכד.
קכו. קכו. קכח. קכט. קלב. קלג.
קלה. קלו. קלח. קלט. קמ. קמא.
קמג. קמד. קפה. תכו. תלא. תלב.
תלג. תלד. תסב. תסג. תעט. תקכב.
תקצ. תקצא. תרפב. תתמה. תתמו.
תתקסח. תתקסט. תתרל. תתרלא.

רבי יוחנן בן זכאי — שו.
יונה בן אמתי הנביא — רל.
רבי יוסי — תתעג.

רבי יוסי דמן פקיעין — תתמה
בהערה השנייה.

יוסף הצדיק — תקמג. תתפה בהערה.
רבי יוסף שלמה רופא מקאנדיא —
תתלו ובהערה הראשונה.

ר' יוסף (חתן רבי יעקב) — תשצב.
ר' יוסף (החזן דברסלב) — תתפח.
ר' יוסף שמואל — תתקנה. תתקנו.

תתקנ. תתרת. תתריד. תתרנא.
תתרג בהערה הראשונה.
הידאמאקים — שפג בהערה.

הלל — רס.
המן — תתצט בהערה.

המקבלים — תתמד בהערה השנייה.
הרב דחטים בזאקלב — תרסז.

הרב דנאוורייטש — תרנו.
הרב מסקאהל — תא.

השוחרט מטעפליק — תשצט. תת.

ז

רבי זאב וואלף מטשאנני אוסטרא —
רכ. רכא. רכב. רלט. רמא. שעו.
רבי זושא מהאניפולי — שס. שסא.
שצח.

רבי זלמן הקטן — ת. תשמח ובהערה
הראשונה והשנייה. תשמט. תשנ.
תשנא. תשנב. תשנג.

ר' זעליג — תתקיט. תתקכ. תתקה.
תתקל.

ח

חבוקק הנביא — תקב.
חוני המצגל — תשסז.
חיה (בת רבנו ז"ל) — שנא. תקלד.
תתרכה.

חיה לאה (גיסתו של רבי אהרן הרב
דברסלב) — תקצו. תקצט.

חיה לאניע (אם רבי נתן) — תצב.
תקכא.

רבי חיים ויטל — תמט. תקסג. תר.
רבי חיים יוסף דוד אַזולאי (החיד"א)
— תתלז בהערה.

חיים פיעס — תקצט.
רבי חיים שרקה"ס — תקצו. תקצז.
תקצח. תקצט. תר.

חסיד ברסלב — תתרט בהערה. אות
ד'. תת בהערה. אל"ף ע"ב.

תתקסד. תתקעה.

רבי יוסף קארו (הבית יוסף על שלחן-
ערוך) — תקסט.

ר' יוסקא (חתן רבנו ז"ל) — שכג.
תקנט. תרת. תרלח. תרלט. תרסג.
תתקנג.

יחזקאל הנביא — תתמו בהערה.
ר' יחזקאל טראקטינבערג (חותן רבנו
ז"ל בזווג שני) — תשד. תשיב.
תשסב.

רבי יחזקאל לאנדא (בעל שאלות
ותשובות נודע ביהודה) — שפה.
יחזקיה המלך — תתלו בהערה
השנייה. תתקעג. תתקעד בהערה.
רבי יחיאל אשכנזי (זקנו של הבעל-
שם-טוב) — ג. טז.

רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב — תב.
תכא. תרכז בהערה.

רבי יחיאל צבי (אחי רבנו ז"ל) —
תתג. תתד. תתו. תתט. תתיב.

ינוקא — רסא. תרסא.
יעקב אבינו — רצג. תפ. תתקסט.

יעקב (בן רבנו ז"ל) — תרכט. תרלא.
ר' יעקב — תתעג.

יעקב פּרנק — תקצג.
ר' יעקב (ממערודריקע) — תשמו.

תשנה. תשס. תשעה.
ר' יעקב (בעל מגיה) — תתמו.

תתמח. תתמט.
ר' יעקב (בן רבי יודיל) — תרפב.

ר' יעקב יוסף — שעה.
רבי יעקב יוסף מפולנאה (בעל תולדות
יעקב יוסף) — רצד.

רבי יעקב יצחק (בן רבי אברהם
אליעזר) הלוי הורביץ — תשמח
ובהערה הראשונה והשנייה. תשמט
ובהערה.

רבי יעקב שמשון משיפיטובקא —

רסב. רסג. רסד. שפו. תרכה.

יצחק אבינו — תע. תפ. תתקסט.
ר' יצחק (אחי רבי תקיל התזן של
רבנו ז"ל) — קנד. קצב. קצז. רב.

רג. רה. רז. רח. רט. ריב. ריג. ריד.
רטז. ריז. ריח. רכ. רכב. רכז. רכח.
רכט. רל. רלא. רלב. רלג. רלה.

רלח. רמא. רמג. רמט. רנד. רנט.
רסב. רעז. רעח. רעט. רפ. רפב.
רפד. רפה. רפט. רצ. רצד. רצו.
רחצ. רצט. שא. שה.

ר' יצחק (בן רבי נתן) — תרח
בהערה. תשנט.

ר' יצחק הלוי (חתן המגיד
מטיירוויצא) — שס. שסא. שסב.
שעב. תו. תתטו. תתמד.

רבי יצחק מדרהוביטש — ה.
רבי יצחק אזויק (חתן רבנו ז"ל) —

קנז. קפו. שדמ. שנד. תתט. תתמד.
רבי יקותיאל לאנדא (המגיד
מטיירוויצא) — צח. קיב. קלד.

שטו. שכה. שדמ. שס. שסא. שסב.
שעב. תו. תל. תתיד. תתטו. תתמד.

ירבעם בן נבט — שלח.
ירמיה הנביא — תתמו בהערה.

ישמעאל — תפג. תתסה בהערה.
תתקסט. תתריא.

ר' יששכר בער סג"ל (אבי ר' שמואל
המרפס הלוקוטי מוהר"ן דפוס
ראשון) — תשס.

רבי ישעיה (בן המגיד מקומאנה) —
ריג.

רבי ישעיה מיאנוב — פב. פג. קפג.
רבי ישראל — תרנט. תרסז.

רבי ישראל (אחי רבנו ז"ל) — תרנט.
תרסז.

רבי ישראל מנעמרוב — תתקע.
תתקעא.

פְּעֻלַּת-הַצְדִּיק

תשמז

ר' מאיר מטעפליק — תזח. תתקכ.
תתקכד.

מהרש"א (ראה רבי שמואל אליעזר
הלוי).

מחקרים — תתלו בהערה השנייה.
תשצב. תתקעז ובהערה.

מלאך מט"ט — שיט.

מיכל — תתכז.

מלכה — תתקטו.

ממלא מקומו של המהרש"א — תתנג
בספור ג'.

רבי מנחם מענדל מוויטבסק — קצה.
רמו. רנה. שכת. תתנח.

מרגלים — תתקצט.

רבי מרדכי מטשרנוביל — תתרו
בהערה.

משה רבנו — תתכת. תתמד בהערה
השנייה. תתפג. תתפה בהערה.

תתפו. תתצז. תתצט בהערה.

תתקמא.

רבי משה (גיסו של מדפיס הלקויטי-
מוהר"ן הראשון) — תתס.

רבי משה מוויטבסק — רנה. רנו.
שכח.

רבי משה בן מימון (הרמב"ם) —
תתלז בהערה.

רבי משה בן מנחם — תתקעז
בהערה.

רבי משה בן נחמן (הרמב"ן) — רכז.
ר' משה גלידמן (מטשענסטאכאור) —
תתקכח בהערה הראשונה.

ר' משה חייקעס (בהרב) — שפ.
תרנט. תרסז. תשצה. תתצב

ובהערה.

ר' משה יהושע המכנה רבי אלטר
טעפליקער (ראה רבי אלטר

טעפליקער).

רבי ישראל בן רבי שבתי (המגיד
מקאזניץ) — תשמח בהערה.

תשמט בהערה. תשנ. תתרו
בהערה.

רבי ישראל מפאולטיש — ג'.

ישראל בן שרה (הבעל-שם-טוב) —
תרמו.

ישראל בן שרה (בן בת רבנו ז"ל) —
תרמו. תתרו.

ר' ישראל שוחט (דודו של רבי נחמן
מטולטשין) — תרע. תרעג.

יתרו — תתקעח.

כ

רבי כרוספראי — רסא.

ל

לָבָן — תתקטו.

לוי — תתקסט.

רבי לוי יצחק מברדיטשוב — שעו.
שעט. שצח. תקצ. תרו. תתמו.

תתמט ובהערה השנייה. תתנ. תתנב.
תתסג.

ר' לוי יצחק בנדר — שפג. תקפז.
תשמח בהערה. תתכו בהערה

הראשונה והשנייה.

רבי ליבוש מנואלאטשיסק (ראה רבי
אריה ליבוש).

רבי לייב דאבראונער — קנו. קפו.
תתרא.

רבי לייב מסטראסטנינעץ — קכד.

ר' ליפא — שצה. שצז. שצט. תא.
תס. תקסד. תחיט. תתרו.

מ

רבי מאיר (אב-בית-דין ברֵאד) —
תשנב.

ר' מאיר (בן רבי נתן) — תקעה.
תתכט.

תתקנב. תתקנר. תתקנה. תתקסר.
תתקצו. תתרה. תתראל.
רבי ניסן קאווליר — צח.
ניקולאי קיסר — שנה.
ניקולאייב — קצו.

נפוליון הצרפתי — ר. רכו. רסה. רסו.
רסח. רסט. רעג. רעה. תתעד.
רבי נפתלי (תלמיד רבנו ז"ל) —
שצח. ת. תי. תיב. תנד. תצו. תקג.
תקלז. תקנב. תקנה. תרב. תרו. תרו.
תרח. תרי. תרמו. תרמט. תרנ.
תרנב. תרסא. תרעא. תרעד. תשו.
תשכב. תשכר. תשל. תשלא.
תשמח בַּהֲעֵרָה הָרֵאשׁוֹנָה וְהַשְּׁנִיָּה.
תשנה. תשצו. תשצו. תתג. תתד.
תתו. תתכא. תתכב. תתלג. תתלו
ובהערה. תתנב. תתסג תתסה.

רבי נפתלי (תלמיד רבנו ז"ל) —
תתעג. תתעב. תתפב. תתצו בַּהֲעֵרָה
הַשְּׁנִיָּה. תתקא. תתקב. תתקד.
תתקח בַּהֲגָה. תתקי. תתקיד.
תתקיד. תתקכא. תתקכח בַּהֲעֵרָה
הָרֵאשׁוֹנָה. תתקמה. תתקמט. תתקנ.
תתקנג. תתקעב. תתקעג. תתקצב.
תתקצט. תתריח. תתרכד. תתרכב.
תתרלד. תתרלה. תתרנה.

ר' נפתלי הירץ שטעריןהארץ (אביו
של רבי נתן) — תי. תיח. תכט.
תמ. תמא. תמב. תמה. תנא. תס.
תסא. תפ. תרלו. תרעה. תרצו.
תרצו תשיר. תתעו.

נפתלי הירץ וינל — שפה.
רבי נפתלי פץ (בעל סמיכת חכמים)
— רכר. רכה.
ר' נתן בן רבי יהודה — תתקכח
בהערה הראשונה.

ס

סאסיע (אשת רבנו ז"ל בזווג ראשון)

ר' משה בן העני' — תרנט. תרסו.
ר' משה לאנדא (בן רבי שמואל) —
תתכו בהערה.
משה לאנדא — שפה. תתקכ.
תתקלח. תתקמה. תתקנ.

משיח — שסו. תלב. תסט. תפז. תצא.
תקמה. תקפו. תרט. תרמב. תרנא.
תשכו ובהג"ה. תשל בהערה.
תשמה. תשעא. תשעה. תתז
ובהערה. תתלד. תתלה. תתלו
בהערה. תתלו בהערה השנייה.
תתלח ובהערה. תתנט. תתפב.
תתצו בהערה השנייה תתקח.
תתקמח. תתקפו. תתריא. תתרכא
בהערה. אל"ף ע"ב.

משיח בן דוד — תפג. תקמג.
משיח בן יוסף — תפג. תקמג. תשצג.
תשצד בהערה. תתקמח.

נ

נביאים — תתפז.
נח — תתעב בהערה. תתעג.
רבי נחום מטשרנוביל — קיג.
רב נחמן — תשכו.

רבי נחמן מהורדקא (זקנו של רבנו
ז"ל) — א. ד. ה. ו. ז. יא. כ. עג.
קפג. ריט. רמה. רנח. רצ. רצד. תא.
תסט. תקכב. תתכו. תתפ.

רבי נחמן (אב בית דין טשקריין) —
תשמט בהערה. תתפה בהערה.
תתקכח בהערה הראשונה.
נחמן בן פייגא — תסח.

רבי נחמן טולטשינער (תלמיד רבי
נתן) — תקסט. תרח בהערה. תרע
בהערה. תתעג בהערה. תתקכח
בהערה הראשונה. תתרומו בהערה.
נחמן נתן רפופרט — תתכו ובהערה.
תתעח. תתקיא. תתקכ. תתקכב.
תתקכח. תתקלו. תתקלט. תתקמ.

— סו. עב. פה. קפו. תרסז.

תשנו.

סידני סמיט — רעו.

סנחריב — תתלו בַּהֶעֱרָה הַשְּׁנִיָּה.

תתקעד וּבַהֶעֱרָה.

ר' סנדר מטירֶהוויצא — תתרסה.

ספרדים — רלוז.

ע

רב עמרם חסינדא — צו.

רבי עקיבא — תמט. תעו. תעז.

עָשׂוּ — תפג. תתסה בַּהֶעֱרָה. תתקסט.

פ

פאלוס הקיסר — קעד. שנה.

פייגא — תסח.

פייגא — (אם רבנו ז"ל) — א. ב. ג.

יב. יג. יד. יח. יט. כא. כב. כג. כד.

כו. סו. פה. קסא. קסט. קעד. שנב.

שנג. שעא. תסח. תסט. תעח. תקד.

תקכב. תקלה. תקסט.

פייגא (בת חמישית מרבנו ז"ל) —

תקד. תקז. תקיד. תקטו.

ר' פנחס (חתן רבנו ז"ל) — תתל.

ר' פנחס מאיר (גיסו של רבנו ז"ל) —

טו.

רבי פנחס מקוריץ — קכד. תכא.

תרכז בַּהֶעֱרָה.

פָּרַעַה — תתפא. תתקעג.

צ

רבי צבי (בן הבעל־שם־טוב) — ב. ג.

ר' צבי (גיסו של רבנו ז"ל) — תתלג.

ר' צבי הארקער — רמו. רצד.

רבי צבי הירש (אבי רבי מאיר אב־

בית־דין בראד) — תשנב.

ר' צבי מטשֶהֶרין — טו.

ר' צבי אריה (בן רבי אהרן הרב

דברֶסְלָב — ואבי רבי נחמן הרב

מטשֶהֶרין) — תקצו. תקצט. תתפה

בַּהֶעֱרָה.

רבי צבי אריה מאליק — תשנד.

תתנא.

ק

קוזקים — תרת.

קלאמבוס — תתקסז.

קראים — תתלו בַּהֶעֱרָה הַשְּׁנִיָּה.

קרח — תתצח. תתצט בַּהֶעֱרָה.

ך

רבי ראובן יוסיל (בנו של רבי ישרָאל

שוחט) — תרע בַּהֶעֱרָה.

רבה בר בר חנה — תשנג.

רוסים — תתרסח.

ש

ר' שבתי (אבי רבי ישרָאל המגיד

מקאזניץ) — תשנ.

ר' שְׁכָנָא (בן רבי נתן) — תמד.

רבי שלום — רי.

רבי שלום מפראביטש — שצח.

שלמה אפרים (בן רבנו ז"ל) —

תקמג. תקצ. תקצא. תקצה. תקצו.

תרט.

שלמה המלך — תקמג.

רבי שלמה לוצקער — תתמה.

רבי שלמה מוגרזניצ'ר — תתמה.

שמואל הנביא — תתרט בַּהֶעֱרָה.

שְׁמַאי — רס.

ר' שמואל (בן רבי אבא שוחט) —

תתנד. תתנה.

ר' שמואל (בן רבי יחזקאל לאנדא

הבעל שאלות ותשובות נודע

ביהודה) — תתכז בַּהֶעֱרָה.

ר' שמואל (בן רבי יששכר בער סג"ל

הפדפיס לקוטי־מוהר"ן הראשון)

— תשס.

ר' שמואל (בן רבי משה מוויטבסק)

— רנה. רנו.

רבי שמעון (משמשו של רבנו ז"ל) —
 סז. סח. פז. קיא. קסט. קעג. שעג.
 תקסז. תקסח. תקסט. תשנו. תשנח.
 תתקיא. תתקיט. תתרט. תתרלב.
 תתרלד. תתרלה. תתרמא. תתרג.
 ר' שמעון (אביו של דוקטור גורדון)
 — תרנט בִּהְעָרָה.
 רבי שמשון (בן רבי נחמן הורידנגר)
 — רמה.
 רבי שגאור זלמן מליאדי (בעל התנ"א
 וְהַשְׁלָחֵן-עָרוּף) — קצו. רט. רסד.
 שיח. שסט. תב. תחצב וּבִהְעָרָה.
 תחצב.
 שְׁרָה — תע.
 שְׁרָה (אם הבעל-שם-טוב) — כו.
 קיט.
 שְׁרָה (בת רבנו ז"ל) — קיט. קנז.
 קפו. שעה. תנט. חס. חסג. חסט.
 תחט וּבִהְעָרָה. תחלא. תתמא.
 תתרא.

רבי שמואל אֲזִיזִק (תלמיד רבנו ז"ל)
 — קכו. קלב. קלג.
 ר' שמואל מטעפליק — קלז. קלט.
 שנה. שנו. שנוז. תלא. תלב. תלג.
 תלד. תקצ. תריז. תרמו. תרמוז.
 תרמט. תרנג. תרנה. תרנו. תרנה.
 תרס. תרסב. תרסד. תרסה. תרסז.
 תשא. תשג. תשה.
 ר' שמואל הורביץ — תקפז.
 רבי שמואל אֲלֵיעֶזֶר הַלֵּוִי אֵידִלִישׁ
 (המהרש"א) — תתנג וּבִסְפּוּר א.
 ב. ג.
 ר' שמואל יצחק מטשקרין — תקכו.
 תרו בִּהְעָרָה. תרכג. תשמ. תשמא.
 רבי שמחה (בן רבי נחמן הורידנגר
 — וְאָבִי רַבְּנוּ ז"ל) — א. ב. ז. ח.
 ט. יב. יז. יח. כג. כד. כז. ל. סו.
 פה. קסט. קעג. שעז. שפ. תרנט.
 תשיב. תשס. תחט.
 רבי שמעון בן יוחאי — קמז. תתעד.
 תתצד. תתקלא.

מפתח שמות עירות

בִּהְעָרָה. תתכו בִּהְעָרָה. תתנד.
 תתעת. תתקיא. תתקכא. תתקכב.
 תתקכד. תתקכח וּבִהְעָרָה הָרֵאשׁוֹנָה
 וְהַשְׁנִיָּה. תתקלג. תתקלד. תתקלה.
 תתקלו וּבִהְעָרָה. תתקלז. תתקלח.
 תתקמו. תתקנא. תתקנב. תתקנה.
 תתקסד. תתקסה. תתקעב. תתקעח.
 תתקפ. תתקפד. תתקצא. תתקצו.
 תתקצט. תתרת. תתרט בִּהְעָרָה.
 אוֹת ד'. תתרכז. תתרל. תתרלא.
 תתרלב. תתרגא. תתרגג וּבִהְעָרָה
 הַשְּׁנִיָּה. תתרגז. תתרסו. תתרסח.
 תתרטט בִּהְעָרָה. אל"ף עב.

א

אָדֵל — רפו. רפז.
 אָדַעס — רא. רב. רג.
 אוּמֵן — (הבית-מדרש הגדול דָּשָׁם)
 — שפג בִּהְעָרָה.
 אוּמֵן — (הקלוֹזִיז שֶׁל חֲסִידֵי בְּרֶסֶלֶב
 דָּשָׁם) — שפג בִּהְעָרָה. תרח
 בִּהְעָרָה הַשְּׁנִיָּה. תתרסד. תתרסה.
 תתרסו. תתרסז.
 אוּמֵן (רְחוֹב בֵּינְיָלִינְסְקִי דָּשָׁם) —
 תתקפט.
 אוּמֵן (הַעִיר) — שיד. שטו. שפג.
 שפר. שפה. שפו. שפז. תקפז. תרח

פְּעֻלַת־הַצִּדִּיק

תשנא

שצח. תמ. תמב. תס. תפ. תפב.
תקצ. תרו. תתלג. תתמו. תתמט
בְּהֶעֱרָה הַשְּׁנִיָּה. תתנ. תתנב. תתסג.
תתסז. תתסח. תתסט. תתע. בְּהֶעֱרָה
הָרֵאשׁוֹנָה. תתעא. תתעב. תתעו.
תתפז. תתקה. תתקכח. בְּהֶעֱרָה
הַשְּׁנִיָּה. תתקלג. תתקצב. תתריא.

בְּאַרְקָס — רפ.

בוג (נְהַר) — שיג.

בְּרָאד — תש. תשא. תשב. תשמט
בְּהֶעֱרָה. תשנב. תשסב. תשסג.
תתיד. תתקח. בְּהֶעֱרָה.

בְּרֵאשִׁית — תתיב.

בְּרִסְלָב — שפז. שפח. שפט. שצ.

שצב. שצג. שצד. שצה. שצו.
שצט. ת. תז. תי. תיא. תיג. תיד.
תיז. תיח. תל. תמה. תנב. תנה.
תנח. תסת. תעב. תעד. תעה. תעח.

תפ. תפו. תקז. תקכה. תקל. תקלד.
תקנ. תקנט. תקסז. בְּהֶעֱרָה. תקעז.
תקפה. תקצג. תקצו. תקצח. תקצט.
תו. תרב. תרו. בְּהֶעֱרָה. תרי. תריב.
תריג. תרכ. תרלב. תרלו. תרלז.

תרמו. תרנח. תרנט. תרסט. תרעא.
תרעד. תרעה. תרעו. תרעז. תרעח.
תרעט. תרעז. תשד. תשה. תשו.
תשח. תשיב. תשיג. תשכב. תשכז.
בְּהֶעֱרָה. תשלח. בְּהֶעֱרָה. תשמב.

תשנה. תשנו. תשס. תשסב. תשסז.
תשסז. תשעא. תשעה. תשפז.
תשצב. תשצב. תתו. תתטו. תתכא.
תתכב. תתמה. תתנד. תתסג. תתסד.
תתסח. תתסז. תתסח. תתע. בְּהֶעֱרָה

תתפא. תתפת. תתצב. יבְּהֶעֱרָה
הָרֵאשׁוֹנָה וְהַשְּׁנִיָּה. תתצז. יבְּהֶעֱרָה
הַשְּׁנִיָּה. תתקב. תתקח. תתקיב.
תתקוז. תתקית. תתקכו. תתקכח

אוינגרין — תתקטו.

אוסקאיטין — סה. עד. פא. פב. קיא.
קיד. קטו. כק. תקסט.

אוסטרקא — תרנז. תקנח. תרס.
תרסב. תרסד. תשס. תשעה. תתלט.
תתנג.

אוסטרקא — תשס.

אוקראינה — שצו. תתלב. תתסב.
תתו. תתרחסח.

אזיא — תתקטו.

אי הנחש — שט.

איסטנבול — רא. רג. רו. ריט. רכד.
רמג. רעד. רפו. רשג. רש. שה. שו.

שז. שח. שט. תקיב. תרסא. תרסב.

אירופה — רסה.

אליק — שכא. תשנד. תתנא.

אלכסנדריא — רכו.

אלכסנדריוקא — קיא. קטו.

אמריקה — תתקסז.

אנגליה — רעו.

אנטוליה — רפו.

אקרענע — רפט.

ארינסק — תקנח.

ארץ־ישׂראל — י. יא. טו. קעז. קעט.

קפ. קפא. קפב. קפג. קפד. קפה.

קפו. קפז. קפח. קפט. קצג. רז. רח.

רט. רי. ריא. רטז. רכו. רמג. רנו.

רסה. רפג. תנה. תסח. תקיא. תקיב.

תקכד. תקכח. תקסח. תקסט. תרח

בְּהֶעֱרָה הַשְּׁלִישִׁית. תרמא. תרסב.

תשח. תשיא. תשמב. תשנא.

תתלא. תתלד. תתמו. תתנח

יבְּהֶעֱרָה הַשְּׁנִיָּה. תתעג. תתעז

בְּהֶעֱרָה הָרֵאשׁוֹנָה. תתעח. תתצ.

תתנג.

אשפנז — רכו. תקטו.

ב

בְּרִדִּיטְשׁוֹב — שעז. שעז. שעט. שפ.

וואלֶטֶשֶׁיסק — תקכה. תקכו. תקכח.
תקסט. תשלג. תתכט בִּהְעָרָה.
תחלא.

וואליחיי — ריז. תתמוז.
וואָהלין — שכו.
וואַרניוויצא (כפֿר) — תשסו. תשסז.
וויטעבֿסק — קצה. תתנח.
וויִלנא — תשס.
וויין — תשלג.
וויניצא — תקצד.

ז

זאקלאב — סה. תרסג. תרסד. תרסז.
תרסח. תרסט. תרע. תערב. תרעד.
תרפא. תרפב. תרפג. תרפו. תרצו.
תש.

זאקסין — תתקטו.
זורין — תקפט.
זלאטיפֿולי — שכד. של. שלא. שלז.
שלח. שלט. שמג. שמה. שמו.
שמת. שמט. שנו. שסא. שסו.
שעז. שפ. שפב. שפג. תל. תסת.
זלאטֿשוב — תב. תכא. תרכז בִּהְעָרָה.
תשמט בִּהְעָרָה. תשנא.

ח

חאטין — רכח.
חברון — רכו.
חבֿסטיבֿץ — תתע בִּהְעָרָה הָרֵאשׁוֹנָה.
חינא — תשסת.
חיפֿה — רל. רלו. רלז. רלט. רמ. רסב.
רפ.
חמֶעליניק — שכג. שכז. שכט. שעו.
שצח. תלא.

ובִּהְעָרָה. תתקכט. תתקלא. תתקעב.
תתקעח. תתקצט. תתר. תתרא.
אל"ף עב.

בֿרֶסלֶכֶר חֶסֶינִים — שצ. תיג. תל.
תלה.
בֿרֶעקלא — תשכט.

ג

גליץ — רא. שח. שט. שי. שיא.
גליטא — רו. שח. שט.
גי בֿן הנם — תתקט בִּהְעָרָה.
גיהנם — תתקט בִּהְעָרָה.
גֶרמָנִיָּה — ג.

ד

דאן (נֶהָר) — תקסז בִּהְעָרָה.
דאנציג — קמד.
דאשיב — קכד. קכו. קכז. קלב. קלג.
קלד. קלחל. תרעא. תשנו.
דיבנא — תש.
דניעסטר (נֶהָר) — שיד.
דרוהובֿיטש — ה.

ה

האדעס — תתמא.
האלאָווקוִקא — תקפג.
האניפֿולי — שס. שצח.
הורידנקא — א. ד. ה. י. יא. כ. עג.
פב. תא. תתכו.
הר הַיִּיתִים — רכו.
הר הַכַּרְמֶל — רל. רלא. רמא.

ו

וואזנישענֶסק — קצד.
וואטשאק — תשיג.
וואלחיוויץ — קסט. קעב. רה.

פְּעֻלַת־הַצְדִּיק

תשנג

הַעֲרֹסוֹן — קיב. קצו. קצו. רא.

ט

טְבִירָה — יא. פב. רכז. רלו. רלו.

רמג. רמד. רמה. רנו. רנת. רסב.

רסד. רסז. רסת. רצד. תשכב (חומת

טְבִירָה). רסז.

טוֹלְטֻשִׁין — שפ. תנב. תעת. תשד.

תרמד. תתקכח בְּהַעֲרָה הָרְאוּשׁוֹנָה.

טוֹנָא — רא.

טוֹרְקִיָּה — רא. רפו. רכז.

טיגְרָא — רעו.

טיטיב — ג. תשלח וּבְהַעֲרָה.

טִירְהַאֲרִיצָא — צח. קיב. קלד. שטו.

שכה. שדמ. שסב. שעב. תו. תל.

תנו. תצח. תרו בְּהַעֲרָה. תתיד.

תתטו. תתכו. תתמד. תתקנא.

תתקסד. תתקסה. תתקפ. תתקפא.

תתקפד. תתרמג. תתרמד. תתרנג.

תתרסה.

טַעֲפְלִיק — שיג. תרח. תריז. תרמו.

תרמט. תרנג. תקנו. תרנח. תרסב.

תרסד. תרסה. תרעא. תרפד. תשא.

תשג. תשה. תשצט. תתמט בְּהַעֲרָה.

תתעת. תתקיא. תתקכ. תתקכב.

תתקכד. תתקח וּבְהַעֲרָה הָרְאוּשׁוֹנָה.

תתקלב. תתקנא. תתקסה. תתקפ.

תתקפד. תתרכ. תתרמא. תתרמד.

תתרנג. תתרסה.

טְשָׂאֲרִנִי אוֹסְטְרָהָא — רכ. שעו.

טְשֶׁהֲרִין — טו. תקז. תקכו. תקפא.

תקג בְּהַעֲרָה. תקפד. תרח. תריא.

תרמו. תשת. תשי. תשיא. תשמ.

תשמא. תשמט בְּהַעֲרָה. תתנד.

תתקכח בְּהַעֲרָה הָרְאוּשׁוֹנָה.

י

יאַנּוּב — פב. פג. תשסג. תשסד.

תשטו.

יאס — שיב.

יָוֵן (הַשְּׂפָה) — תתקמו.

יָם הַשְּׁחֹר — רד.

יָם הַתִּיכוֹן — רכת.

יָם פְּנִיָּח — רסז.

יָפוּ — רכט. רסו. רסט.

יְרוּשָׁלַיִם — י. רכז. רכת. רכט. רסג.

תתנח בְּהַעֲרָה. תתנט. תתקט

בְּהַעֲרָה. תתרנג.

יְרוּשָׁלַיִם בֵּית־הַמִּדְרָשׁ הַגָּדוֹל הַחֲסִידִי

בְּרֶסֶלַב — תשצט בְּהַעֲרָה.

ל

לאַגוֹרְנָא — ריג.

לאַדִּיזִין — תפו. תקד. תרח. תשח.

תתכה. תתקלא.

לוֹבְלִין — תשמח וּבְהַעֲרָה הָרְאוּשׁוֹנָה

וְהַשְּׂנִיָּה. תשמט וּבְהַעֲרָה.

לְיֶאֱדִי — שיט. תב.

לְיִטָּא — תתנח בְּהַעֲרָה הָרְאוּשׁוֹנָה.

תתקלג.

לְיִיפְסִיק — תתנח.

לְיִנִּץ — שעו. שצח. תנט. תסא. תעג.

תצג. תתרנו בְּהַעֲרָה.

לְיַפּוּיִן — תרנ. תרנב.

לְמַבְרַג — תשיח. תשכב. תשכח. תשל

וּבְהַעֲרָה. תשלג וּבְהַעֲרָה. תשלד.

תשלה. תשללו. תשלו. תשלט.

תשמ. תשמב וּבְהַעֲרָה. תשמג.

תשמה. תשנד. תשנה. תשנו. תשנו.

תשנח. תשס. תשסב. תשסז. תשסח.

תשעא. תשצ. תשצב בְּהַעֲרָה. תתכ.

תתכא. תתנא. תתעת. תתרט. תתרנג

בְּהַעֲרָה הַשְּׂנִיָּה.

מ

מְאָה־לוֹב — קיז. קיח. שצח. תקלו.

תרכו. תרכז. תרכת. תרלו. תרמג.

תרסא. תרע. תרעד. תרעה. תרעו.

תרצו. תרצז. תרצח. תשד. תשכ.

תשכב. תשכח. תשכט בְּהַעֲרָה

הַשְּׂנִיָּה. תשלב. תשנו. תשעא.

תשעג.

מולדוֹבְיָה — תתמוז.

מאַלְטָא — רכו.

מאַראַתוֹנאַ — תרעו.

מירוֹן — רנט. תתרגג בְּהַעֲרָה הַשְּׁנִיָּה.

מְעוֹדוֹדִיבְקַע — סה. סו. קכ. קכא.

קכג. קכד. קכז. קכח. קל. קלד.

קלה. קלו. קלח. קמו. קמוז. קנא.

קנה. קנו. קנט. קסו. קסט. קע. קעז.

קצג. שיח. שכד. שכט. שעג. תנט.

חס. חסא. חסב. חסג. חסז. חסח.

חסט. תעא. תקלד. תקסז בְּהַעֲרָה.

תקסט. תקפג. תקפד. תרח. תרי.

תרמו. תשי. תשלח בְּהַעֲרָה. תשמו.

תשנה. תשס. תשעה. תתלא. תתמא.

תתמה. תתקעת.

מְעוֹן'בוֹד' — א. ב. ג. י. כא. כד. נד.

סא. קסט. קע. קעא. קעג. שנב.

שעו. שפ. שצח. תנב. תעח. תקצה.

תקצו. תקצז. תריז. תרכז. בְּהַעֲרָה.

תרמד. תרפא. תשלט. תתג. תתד.

תתה. תתצב בְּהַעֲרָה הַרְּאִשׁוֹנָה.

מְעוֹרִיטֶשׁ — שכא. שכג. שכח. תרמד.

תרנת. תרנט. תתמה.

מְעַרְת אֱלִיָּהוּ — רמא.

מְצוּרִים — רכו. תתק. תתקסט.

מתיבְּתַא היכל־הַקֹּדֶשׁ חֲסִידֵי בְּרִסְלָב

— אָל"ף עב.

נ

נְאוּרִיטֶשׁ — תרנד. תרנו. תרנוז.

תרנת.

נילוס — רכו.

נְעַמְרוֹב — שצה. שצז. שצח. תג. תט.

תיח. תכט. תלה. תלו. תלוז. תמו.

תמו. תנא. תנט. תעד. תעה. תעט.

תפ. תפב. תקז. תקמו. תקנט. תקצ.

תרכו. תרכת. תרלו. תרמה. תרמוז.

תרמט. תרנ. תרעא. תרעד. תרעו.

תרפא. תרצו. תרצז. תשיד. תשטו.

תשכד. תשמח בְּהַעֲרָה הַשְּׁנִיָּה.

תשס. תשעג. תשעד. תתו. תתח.

תתיב. תתכא. תתס. תתסג. תתצו.

תתצז ובְּהַעֲרָה הַשְּׁנִיָּה. תתקב.

תתקי. תתקיג. תתקטז. תתקנה.

תתקע. תתד.

נְעַסְכִּיז — שיט. שכ. תב.

ס

סוּפִיָּה (סַן הַעִיר בְּאוּמַן) — שפג.

תתרלא.

סְאָקִילֶע — קצג. קצד. קצו.

סְדִילְקוֹב — א. ג. סג. סה.

סְטְרוּשְׁלָה — תב.

סִיסְלֵי — רסט.

סְמִילֶע — קפג.

סְפֶרֶד — רכו.

סְקָאָהֶל — תא.

ע

עכוֹ — רסת. רסט. רעב. רעג. רעו.

רעח. רפז.

פ

פֶּאוּלִיטֶשׁ — ג.

פִּיטְשְׁעֶרַע (פֶּפֶר) — תשכח.

פּוּלְנָאָה — רצד.

פֶּעֶטְרֶבוּרְג — קנח. שפג. תתכוז. תתצב

ובְּהַעֲרָה הַשְּׁלִישִׁית. תתקצה.

פֶּקִיעִין — תתמה בְּהַעֲרָה הַשְּׁנִיָּה.

פֶּרְאַבִּיטֶשׁ — שצח.

פֶּרְאַג — תתקעז בְּהַעֲרָה.

צ

צִיפּוּרֵי — תתעג.

צֶפֶת — רכז. רלו. רסא. רסת. רעא.

תקסט.

צֶרְפֶּת — תתעד.

ק

קֶאָזְנִיץ — תשמח בְּהַעֲרָה. תשמט

פֵּעֵל־תִּיבֵּצֵדִיק

תשנה

ר

רְגַז — רעד.
רְדִישׁ — רצג. רצד.
רְדִישׁ — תש.
רְגוֹסָא — רסט.
רְגַז — רסה. רסט. רעד.
רוֹמְנִיָּה — רא. שי. שיא.
רוֹסְיָה — שעג. תרת. תשלג. אָל"ף
עב.
רִיִּסִין — תתנח וּבִהְעָרָה הָרֵאשׁוֹנָה.

ש

שְׂאֲרִיגְרָאד — שצח. תקלו. תקנ.
תרכז.
שִׁינְיוֹא — תתע בִּהְעָרָה הַשְּׂנִיָּה.
שְׂפִטְוִבְקָה — רסב. רסד. ער. שמב.
שפו. תרכה.
שְׁעַר הַחֲרָסִית — תתקט בִּהְעָרָה.

בִּהְעָרָה. תשנ. תתרונו בִּהְעָרָה.
קְאָלִיסְק — שיח. שכו. שעו. רט. רלו.
רמז. רמח. רמט. רנא. רנב. רסג.
רסד. ער. רעב.
קוֹמְאָרְנָה — ריג.
קְאָמְנִיץ — קסט. קע. קעא. קעב.
קעג. קעד. קעה. קעו. קעז. קעת.
קְאָנְדִיא — תתלו.
קְאָנִיבְלָאד — שטו.
קוֹרִיץ — קכד. תכא. תרכז בִּהְעָרָה.
קִיב — תתרג בִּהְעָרָה הַשְּׂנִיָּה.
אָל"ף עב.
קְרָאסְנִי — תשכח. תשכט. תשלג.
קְרַעַמְנִיץ — שצח. תקלו. תרכז. תרכז.
תרכח. תרעד. תרחצ. תשלב.
קְרַעַמְעֵנְטְשָׂאק — קנו. תרמו.
קְרַעַסִילוֹב — תשיב.

הים השחור

**מפה קצרה על העיירות שבאוקראינא
המוזכרים בספר**

הספר הקדוש הזה

נדפס

לעילוי נשמת

הגאון הצדיק

רבי מנחם זאב זי"ע

בן הגאון הקדוש

רבי אלכסנדר זישא

הי"ד

נפטר ד' בתשרי ה'תשס"ג

ת. נ. צ. ב. ה.

מִדֵּד הוּא לִירְאָיו וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעֵם זֶה שְׁמוֹ נִצָּח לֵץ

וּמִסְגֵּל מֵאֵד נֵם לְפִרְסָה וּלְהַעֲלֶה
בְּכֹל הַעֲנִינִים בְּגִשְׁמֵיזוֹת וּבְרִתְנֵיזוֹת
אֲשֶׁרֵי מִי שִׂיאֲמֹרֵם בְּכֹל יוֹם

תִּקְוֵן נִרְאָ וּנְפִלָא מֵאֵד מֵאֵד
לְכִלְיֵיזוֹת הַחֲטָאִים
וְהוּא פִגְם הַבְּרִית, רַחֲמֵנָה לְעָלֵן

תִּיקוֹן הַפְּלָלִי

יְסָדוֹ, תִּקְוֵן, גִּלְוֹ וְצִנְהָ לְפִרְסָמוֹ לְכֹל יִשְׂרָאֵל
רַבְנֵי הַקְּדוּשׁ וְהַנּוֹרָא אֹרֵחַ הַגְּנוּז וְהַצִּפּוֹן
בּוֹצִינָא קְדִישָׁא עֲלֵאָה, אֲדוֹנֵנוּ, מוֹרְנֵנוּ וְרַבֵּינוּ
רַבֵּי נַחֲמָן מִבְּרִסְלָב, זְכוֹתָו יִגְן עָלֵינוּ

הוֹבֵא לְרַפּוּס עַל-יְדֵי
הַסִּידֵי מְרִסָּב
עִידָ"ק וְרוֹשְׁלִים תּוֹכֵב"א

תקון הפללי

טוב לומר זאת לפני אמירת העשרה מזמורים:

הַרְיֵנִי מִקֶּשֶׁר עֲצָמַי בְּאֲמִירַת הָעֲשָׂרָה מְזֻמָּרִים אֵלָיו לְכֹל הַצְדִּיקִים
הָאֲמֵתִים שְׁבֻדוֹרְנוּ, וּלְכֹל הַצְדִּיקִים הָאֲמֵתִים שׁוֹכְנֵי עֶפְרָיִם, קְדוּשִׁים
אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ הַמָּהָ, וּבִפְרָט לְרַבְּנֵי הַקְּדוֹשׁ צְדִיק יְסוּד עוֹלָם נַחַל נוֹבֵעַ
מִקּוֹר חֲכָמָה, רַבְּנֵי נַחְמָן בֶּן פִּיגָא, זְכוֹתוֹ יִגַּן עֲלֵינוּ, שְׁגֵלָה תִּקּוֹן זֶה.

לְכוּ גְרַנְנָה לַיהוָה נְרִיעָה לְצוֹר יִשְׁעֵנוּ: נִקְדְּמָה פָּנָיו בְּתוֹדָה בְּזִמְרוֹת
נְרִיעַ לוֹ: כִּי אֵל גְּדוֹל יְהוָה וּמֶלֶךְ גְּדוֹל עַל כָּל אֱלֹהִים:

קודם שיתחיל תהלים יאמר זה:

הַרְיֵנִי מְזֻמָּן אֶת פִּי לַהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל וּלְשַׁבַּח אֶת בּוֹרְאֵי לְשֵׁם יְחֻד
קְדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְשְׁכִינְתָּהּ בְּדַחִילוֹ וּרְחִימוּ עַל-יְדֵי הַהוּא טְמִיר
וְנַעֲלֵם בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל:

טז א מִכְּתָם לְדָוִד שְׁמִרְנֵי אֵל בֵּי-חֶסֶתִי בָּךְ:
ב אֲמִירַת לַיהוָה אֲדַנִּי אַתָּה טוֹבָתִי בַל-עָלִיךְ:
ג לְקְדוּשִׁים אֲשֶׁר-בְּאֶרֶץ הַמָּהָ וְאֲדִירֵי כָּל-חֲפְצֵי-
ד בָּם: יִרְבוּ עֲצָבוֹתָם אַחַר מָהָרוּ בַל-אֲסִיךְ
ה נִסְכֵּיהֶם מִדָּם וּבַל-אֲשָׂא אֶת-שְׁמוֹתָם עַל-שִׁפְתָי:
ו יְהוָה מְנַת-חֲלָקֵי וְכוֹסֵי אַתָּה תוֹמִיךְ גּוֹרְלִי:
ז חֲבָלִים נִפְלוּ-לִי בְּנַעֲמִים אַף-נַחֲלַת שִׁפְרָה עָלַי:
ח אֲבָרַךְ אֶת-יְהוָה אֲשֶׁר יַעֲצֵנִי אַף-לִילוֹת יִסְרוּנִי
ט כְּלִיֹּתִי: ח שׁוֹיֹתִי יְהוָה לְנִגְדֵי תְמִיד כִּי מִימִינִי
כ בַּל-אֲמוּט: ט לָכֵן א שָׁמַח לְבִי וַיִּגַּל כְּבוֹדֵי אַף-
ל בְּשָׂרִי יִשְׁכַּן לְבַטָּח: י כִּי א לֹא-תַעֲזֹב נַפְשִׁי לְשִׂאוֹל
לא תִתֵּן חֲסִידְךָ לְרֵאוֹת שָׁחַת: יא תוֹדִיעֵנִי אֲרַח
תיים שְׁבַע שְׁמַחוֹת אֶת-פָּנֶיךָ נַעֲמוֹת בְּמִינְךָ
נַצַּח:

לב * לְדוֹד מִשְׁכִּיל אֲשֶׁרִי נְשׂוּי־פֶשַׁע כָּסוּי חֲטָאָה:
 ב אֲשֶׁר־יֶאֱדָם לֹא יַחֲשֵׁב יְהוָה לוֹ עוֹן וְאִין
 בְּרוּחוֹ רְמִיָּה: ג כִּי־הִחַר־שֵׁתִי בְּלוֹ עֲצָמֵי בְּשִׂאֲנֹתַי
 כָּל־הַיּוֹם: ד כִּי | יוֹמָם וּלְיָלֵה תִּכְבֵּד עָלַי יְדָךְ נְהַפְךָ
 לְשִׁדִּי בְּחֶרְבְּנִי קִיץ סָלָה: ה חֲטָאֹתַי אֹדִיעֶךָ וְעוֹנֵי
 לֹא־כִסִּיתִי אֲמַרְתִּי אֹדְדָה עָלַי כִּשְׁעֵי לִיהוָה וְאַתָּה
 נִשְׂאָתָ עוֹן חֲטָאֹתַי סָלָה: ו עַל־זֹאת יִתְפַּלֵּל
 כָּל־חֹסֵיד | אֱלֹהֶיךָ לְעֵת מְצֵא רַק לְשֹׁטֵף מִיָּם רַבִּים
 אֱלֹו לֹא יִגִּיעוּ: ז אַתָּה | סִתַּר לִי * מַצַּר תַּעֲרַנִּי
 רַנִּי פִלַּט תִּסּוּבְּבִנִי סָלָה: ח אֲשִׁכִּילְךָ | וְאוֹרְךָ
 בְּדַרְךָ־זוֹ תִלְךָ אִיעֲצָה עָלֶיךָ עֵינַי: ט אֶל־תִּהְיוּ |
 כָּסוּס כְּפַרְדַּי אִין הַבֵּין בְּמַתְגַּוְרָסֵן עֲדִיו לְבָלוֹם
 בַּל קָרַב אֱלֹהֶיךָ: י רַבִּים מְכֹאֲבִים לָרָשָׁע וְהַבּוֹטְחַ
 בַּיְהוָה חֹסֵד יִסּוּבְּבֵנוּ: יא שְׂמַחוּ בַיְהוָה וְגִילוּ
 עֲדִיקִים וְהִרְנִינוּ כָּל־יִשְׂרָאֵל:

מא * לְמַנְצַח מוֹמֹר לְדוֹד: ב אֲשֶׁרִי מִשְׁכִּיל אֶל־
 דָּל בַּיּוֹם רָעָה יִמְלֹטְהוּ יְהוָה: ג יְהוָה | יִשְׁמְרֵהוּ
 וַיִּחַיְהוּ וְאֲשֶׁר בְּאֶרֶץ וְאֶל־תִּתְּנֵהוּ בְּנַפְשׁ אֵיבָיו:
 ד יְהוָה יִסְעֲדֵנוּ עַל־עַרְשׂ דְּוֵי כָּל־מִשְׁכָּבוֹ הַפְּכֹתָ
 בְּחַלְיוֹ: ה אֲנִי־אֲמַרְתִּי יְהוָה חֲנּוּנִי רַפָּאָה נַפְשִׁי
 כִּי־חֲטָאֹתַי לָךְ: ו אוֹיְבֵי יֹאמְרוּ רַע לִי מָתִי יָמוּת
 וְאֲבַד שְׁמוֹ: ז וְאִם־בָּא לְרֵאוֹת | שְׂוֹא יִדְבַר לְבוֹ

(* אחר אתה סתר לי — צריך להפסיק מעט (עיין בלקו"מ ח"א סי' ריג)

יִקְבֹּץ-אָוֶן לֹא יֵצֵא לַחוּץ יְדַבֵּר: ה יַחַד עָלַי יִתְלַחֲשׂוּ
 כָּל-שִׁנְאֵי עָלַי | יַחֲשֹׁבוּ רָעָה לִּי: ט דְּבַר-בְּלִיעַל
 יִצוּק בּוֹ וְאֲשֶׁר שָׁכַב לֹא-יוֹסִיף לָקוּם: י גַּם-אִישׁ
 שְׁלוּמִי | אֲשֶׁר-בִּטַּחֲתִי בּוֹ אוֹכַל לַחֲמֵי הַגְּדִיל עָלַי
 עֵקֶב: יא וְאַתָּה יְהוָה חַנּוּן וְחַקִּימָנִי וְאַשְׁלֵמָה לָּהֶם:
 יב בְּזֹאת יִדְעֵתִי כִּי-חֲפֹצֶת בִּי כִּי לֹא-יִרְעֵ אֹיְבֵי
 עָלַי: יג וְאֲנִי בְּתַמִּי תַמְכֶּתָּ בִּי וּתְצִיבֵנִי לְפָנֶיךָ
 לְעוֹלָם: יד בְּרוּךְ יְהוָה | אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִהָעוֹלָם
 וְעַד-הָעוֹלָם אָמֵן | וְאָמֵן:

מב * לְמַנְצַח מִשְׁכִּיל לְבַנְי-קַרְח: ב כְּאֵיל תִּעְרַג
 עַל-אֲפִיקֵי-מַיִם בֵּן נִפְשֵׁי תִעְרַג אֵלֶיךָ אֱלֹהִים:
 ג עֲמָתָה נִפְשֵׁי | לְאֱלֹהִים לְאֵל חַי מְתֵי אָבוֹת
 וְאַרְאֶה פְּנֵי אֱלֹהִים: ד הִיִּתְהַלֵּי דְמַעְתֵּי לָחֶם יוֹמָם
 וְלַיְלָה כְּאֹמֵר אֵלַי כָּל-הַיּוֹם אֵיךְ אֵלֶיךָ: ה אֵלֶּה
 אֲזַכְּרָה | וְאֲשַׁכַּח עָלַי | נִפְשֵׁי כִּי אֶעֱבֹר | בַּסֶּךְ
 אֲדִידִם עַד-בֵּית אֱלֹהִים בְּקוֹל-רִנָּה וְתוֹדָה תָּמוּן
 חוֹנֵג: ו מִהַתְּשׁוּחָתִי | נִפְשֵׁי וּתְהַמִּי עָלַי הוֹחֲלִי
 לְאֱלֹהִים כִּי-עוֹד אוֹדְנֹו יִשׁוּעוֹת פָּנָיו: ז אֱלֹהֵי עָלַי
 נִפְשֵׁי תִשְׁתַּוַּחַח עַל-בֵּן אֲזַכְּרֶךָ מֵאַרְצֵי יִרְדֵּן
 וְחַרְמוֹנִים מִהַר מְצַעֵר: ח תְּהוֹם-אֶל-תְּהוֹם קוֹרָא
 לְקוֹל צְנוּרִיךָ כָּל-מִשְׁבְּרִיךָ וְנִגְלִיךָ עָלַי עֲבְרוּ:
 ט יוֹמָם | יִצוּחַ יְהוָה | תְּסֻדוּ וּבְלִילָה שִׁירָה עִמִּי
 תִּפְלֶה לְאֵל חַי: י אוֹמְרָה | לְאֵל סְלַעֵי לְמָה

שְׂכַחְתָּנִי לְמַה־קָדַר אֵלֶיךָ בְּלִחְץ אוֹיֵב: יא בְּרָצַח א
 בְּעַצְמוֹתַי חֲרַפּוֹנִי צוֹרְרִי בְּאִמְרָם אֵלַי כָּל־הַיּוֹם
 אֵיךָ אֱלֹהֶיךָ: יב מַה־תִּשְׁתַּוְּחָחִי וּמַה־תִּתְהַמֵּי
 עָלַי הוֹחִילִי לְאֱלֹהִים כִּי־עוֹד אוֹדְנֹו יִשׁוּעַת פָּנָי
 וְאֱלֹהִי:

נט * לְמַנְצֵחַ אֶל־תִּשְׁחַת לְדוֹד מִכְתָּם בְּשִׁלַּח
 שָׁאוּל וַיִּשְׁמְרוּ אֶת־הַבַּיִת לְהַמִּיתוֹ: ב הַצִּילָנִי
 מֵאִי־בִי אֱלֹהֵי מִמֵּת־קוֹמְמֵי תִשְׁנֹבְנִי: ג הַצִּילָנִי
 מִפְּעָלִי אֲוֹן וּמֵאֲנָשֵׁי דָמִים הוֹשִׁיעֵנִי: ד כִּי הִנֵּה
 אָרְבוּ לְנַפְשִׁי יְגוּרוּ עָלַי עֵזִים לֹא־פִשְׁעֵי וְלֹא־
 חַטָּאתֵי יְהוָה: ה בְּלִי־עוֹן יִרְצוֹן וַיִּפְּנֹנוּ עוֹרָה
 לְקַרְאתִי וּרְאֵה: ו וְאַתָּה יְהוָה־אֱלֹהִים אֶצְבְּאוֹת
 אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הַקִּיְצָה לְפָקֶד כָּל־הַגּוֹיִם אֶל־תִּחַן
 כָּל־בְּגֵדֵי אֲוֹן סָלָה: ז יִשׁוּבוּ לְעָרֵב יִהְמוּ כַפְּלָב
 וַיִּסּוּבּוּ עִיר: ח הִנֵּה אֲיַפִּיעוֹן בְּפִיהֶם חֲרָבוֹת
 בְּשַׁפְּתוֹתֵיהֶם כִּי־מִי שִׁמַּע: ט וְאַתָּה יְהוָה תִּשְׁחַק־
 לָמוֹ תִלְעַג לְכָל־גּוֹיִם: י עִזוּ אֵלֶיךָ אֲשֶׁמְרָה כִּי־
 אֱלֹהִים מִשְׁנֹבֵי: יא אֱלֹהֵי חֲסָדֵי יְקַדְּמֵנִי אֱלֹהִים
 יִרְאֵנִי בְּשִׁרְרֵי: יב אֶל־תִּתְרַגְּם אֲפֹן־יִשְׁכָּחוּ עִמִּי
 הַנִּיעְמוֹ בְּחִילְךָ וְהוֹרִידְמוּ מוֹנֵנֹנוּ אֲדֹנָי: יג חַטָּאת־
 פִּימוּ דְבַר־שִׁפְתֵימוּ וַיִּלְכְּדוּ בְּגֹאוֹנָם וּמֵאֲלֹהֵי
 וּמִפְּחָשׁ יִסְפְּרוּ: יד כִּלְהַ בְּחִמָּה כִּלְהַ וְאִינְמוּ וַיִּדְעוּ
 כִּי־אֱלֹהִים מוֹשֵׁל בְּיַעֲקֹב לְאַפְסֵי הָאָרֶץ סָלָה:

טו וישבו לערב יהמו כפלב ויסובבו עיר: טז תמה
 יניעון לאכל אם-לא ישבעו וילינו: יז ואני |
 אשיר עזך וארנן לבקר חסדך פי-היית משגב לי
 ומנום ביום ער-לי: יח עזי אליך אזמרה פי-אלהים
 משגבי אלהי חסדי:

עז * למנצח על- ידותון לאסף מזמור: ב קולי (*
 אל-אלהים ואצעקה קולי אל-אלהים והאזין
 אלי: ג ביום צרתי אדני דרשתי ידי | לילה נגרה
 ולא תפוג מאנה הנחם נפשי: ד אזמרה אלהים
 ואהמיה אשיחה | ותתעטף רוחי סלה: ה אחזת
 שמרות עיני נפעמתי ולא אדבר: ו חשבותי ימים
 מקדם שנות עולמים: ז אזמרה נגינתי בלילה
 עם-לבבי אשיחה ויחפש רוחי: ח הלעולמים
 יזנח | אדני ולא יסיף לרעות עוד: ט האפס לנצח
 חסדו גמר אמר לדר ודר: י השכח חנות אל
 אם-קפץ באף רחמיו סלה: יא ואמר חלותי היא
 שנות ימין עליון: יב אזכור מעללי-יה פי-אזמרה
 מקדם פלאך: יג והגיתי בכל-פעלך ובעלילותיך
 אשיחה: יד אלהים בקדש דרכך מי-אל גדול
 כאלהים: טו אתה האל עשה פלא הודעת בעמים
 עזך: טז גאלת בזרוע עמך בני-יעקב ויוסף סלה:
 יז ראוך מים | אלהים ראוך מים יחילו אף ירגזו

(* כאמור אל אלהים תכוון המילוי כזה אל"ף למ"ד אל"ף למ"ד הזי יו"ד מ"ם

תהמות: יח זרמו מים | עבות קול נתנו שחקים
 אף-חציה יתהלכו: יט קול רעמך | בגלגל האירו
 ברקים תבל רגזה ותרעש הארץ: כ בים דרפך
 ושביך במים רבים ועקבותיך לא נדעו:
 כא נחית כצאן עמך ביד-משה ואהרן:

צ * תפלה למושה איש-האלהים אדני מעון אתה
 היית לנו בדר ודר: ב בטרם | הרים ילדו
 ותחולל ארץ ותבל ומעולם עד-עולם אתה אל:
 ג תשב אנוש עד-דפא ותאמר שובו בני-אדם:
 ד כי אלה שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבר
 ואשמורה בלילה: ה זרמתם שנה יהיו בבקר
 כחציר יחלה: ו בבקר יציץ וחלה לערב ימולל
 ויבש: ז כי-כלינו באפך ובהמתך נבהלנו:
 ח שתה עונתינו לנגדך עלמנו למאור פניך: ט כי
 כל-ימינו פנו בעברתך פלינו שנינו כמו-הנה:
 י ימי-שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורת |
 שמונים שנה ורהבם עמל ואון כי-גז חיש ונעפה:
 יא מי-יודע עז אפך וכיראתך עברתך: יב למנות
 ימינו כן הודע ונבא לבב חכמה: יג שובה יהוה
 עד-מתי והנחם על-עבדיך: יד שפענו בבקר
 חסדך ונרננה ונשמחה בכל-ימינו: טו שמתנו
 כימות עניתנו שנות ראינו רעה: טז יראה אל-
 עבדיך פעלך וחדרך על-בניהם: יז ויהי | נעם

אֲדַנִּי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָה עָלֵינוּ
וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָהוּ:

קה * הוֹדוּ לַיהוָה קְרָאוּ בְשֵׁמוֹ הוֹדִיעוּ בְּעַמִּים
עָלִילוֹתָיו: ב שִׁירוֹ-לוֹ וּמְרוֹ-לוֹ שִׁיחוּ בְּכָל-
נִפְלְאוֹתָיו: ג הִתְהַלְלוּ בְּשֵׁם קְדוֹשׁ יִשְׁמַח לֵב |
מִבְּקָשֵׁי יְהוָה: ד דְּרָשׁוּ יְהוָה וְעִזּוּ בְּקִשׁוֹ פָּנָיו
תְּמִיד: ה זְכְרוּ נִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר-עָשָׂה מִפְתֵּי
וּמִשְׁפְּטֵי-פִיו: ו זֶרַע אֲבָרָהֶם עֲבָדוּ בְּנֵי יַעֲקֹב
בְּחִירָיו: ז הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל-הָאָרֶץ
מִשְׁפָּטָיו: ח זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דָּבָר צוּה לְאַלְף
דוֹר: ט אֲשֶׁר כָּרַת אֶת-אֲבָרָהֶם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִשְׁחָק:
י וַיַּעֲמִידָהּ לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם:
יא לֵאמֹר לְךָ אֲתֵן אֶת-אֶרֶץ כְּנָעַן חֶבְל נַחֲלַתְכֶם:
יב בְּהִיוֹתָם מֵתֵי מִסְפָּר כִּמְעַט וְגָרִים בָּהֶ:
יג וַיִּתְּהַלְכוּ מִגּוֹי אֶל-גּוֹי מִמַּמְלָכָה אֶל-עַם אֲחֵר:
יד לֹא-הִנִּיחַ אָדָם לַעֲשֹׂקֶם וַיּוֹצֵחַ עֲלֵיהֶם מְלָכִים:
טו אֶל-תִּגְעוּ בַּמְּשִׁיחִי וּלְנַבִּיאִי אֶל-תִּרְעוּ:
טז וַיִּקְרָא רָעַב עַל-הָאָרֶץ כָּל-מִטְהַלְּחֵם שָׁבַר:
יז שָׁלַח לְפָנֵיהֶם אִישׁ לַעֲבֹד גַּמְבַּר יוֹסֵף: יח עָנוּ
בְּכָבֵל רָגְלוֹ בְּרֹזֶל בָּאָה נִפְשׁוֹ: יט עַד-עַתָּה
כּו בְּאֲדָבָרוֹ אָמְרַת יְהוָה עֲרַפְתָּהוּ: כ שָׁלַח מֶלֶךְ
וַיִּתִּירָהוּ מִשַׁל עַמִּים וַיִּפְתַּחְהוּ: כא שָׁמוֹ אָדוֹן
לְבֵיתוֹ וּמִשַׁל בְּכָל-קַנְיָנוֹ: כב לְאַסֵּר שָׁרָיו בְּנִפְשׁוֹ

וּזְקַנְיוֹ יִחַסּוּ: כג וַיָּבֵא יִשְׂרָאֵל מְעַרְיִים וַיַּעֲקֹב גֵּר
בְּאֶרֶץ-חָם: כד וַיִּפֹּר אֶת-עֲמוֹ מְאֹד וַיַּעֲצֵמָהּ
מְעָרָיו: כה הִפְךָ לָבָם לְשֵׁנָא עֲמוֹ לְהַתְנַפֵּל בְּעַבְדָּיו:
כו שָׁלַח מֹשֶׁה עֲבָדָיו אֶהֱרֹן אֲשֶׁר בָּחַר-בּוֹ: כז שָׁמוּ-
בָם דְּבָרַי אֹתוֹתַי וּמִפְתִּים בְּאֶרֶץ חָם: כח שָׁלַח
חֹשֶׁךְ וַיַּחֲשֹׁךְ וְלֹא-מָרוּ אֶת-דְּבָרוֹ: כט הִפְךָ אֶת-
מִימֵיהֶם לָדָם וַיָּמַת אֶת-דֹּגְתָם: ל שְׂרִץ אֲרָצָם
עָפְרָדַעִים בַּחֲדָרֵי מַלְכֵיהֶם: לא אָמַר וַיָּבֵא עָרֹב
כְּנִים בְּכָל-גְּבוּלָם: לב נָתַן גְּשָׁמֵיהֶם בְּרָד אִשׁ
לְהַבּוֹת בְּאֲרָצָם: לג וַיֵּךְ גְּפָנִים וַתֵּאֱנַתֶם וַיִּשְׁפֹּר עֵץ
גְּבוּלָם: לד אָמַר וַיָּבֵא אֲרָבָה וַיִּלַּק וַאִין מִסְפָּר:
לה וַיֵּאֱכַל כָּל-עֵשֶׂב בְּאֲרָצָם וַיֵּאֱכַל פְּרִי אֲדָמָתָם:
לו וַיֵּךְ כָּל-בְּכוֹר בְּאֲרָצָם רֵאשִׁית לְכָל-אוֹנָם:
לז וַיּוֹצִיָאם בְּכֶסֶף וְזָהָב וַאִין בְּשִׁבְטָיו כּוֹשֵׁל:
לח שָׁמַח מְעַרְיִים בַּעֲאֹתָם כִּי-נִפְלַ פַּחַדָם עֲלֵיהֶם:
לט פָּרַשׁ עֲנָן לְמַסָּךְ וַאִשׁ לְהֵאִיר לַיְלָה: מ שָׁאֵל
וַיָּבֵא שָׁלוֹ וְלָחֶם שָׁמַיִם יִשְׁבִיעֵם: מא פָּתַח צִוֵּר
וַיִּזְוֹבוּ מַיִם הָלְכוּ בַּעֲצֵיזוֹת נְהָר: מב כִּי-זָכַר אֶת-
דְּבַר קִדְשׁוֹ אֶת-אַבְרָהָם עֲבָדָיו: מג וַיּוֹצֵא עֲמוֹ
בְּשֵׁשׁוֹן בְּרָנָה אֶת-בְּחִירָיו: מד וַיִּתֵּן לָהֶם אֲרֻצּוֹת
גּוֹזִים וַעֲמַל לְאֲמִים יִירָשׁוּ: מה בַּעֲבוּר | יִשְׁמְרוּ
חֻקָּיו וְתוֹרָתוֹ יִנְעֲרוּ הַלְלוּיָהּ:

קלז * על-נהרות | בבל שם ישבנו גם-כִּינו
 בזכרנו את-ציון: ב על-ערבים בתוכה תלינו
 בנרותינו: ג כי שם שאלנו שובינו דברי-שיר
 ותולדינו שמחה שירו לנו משיר ציון: ד איך נשיר
 את-שיר-יהוה על אדמת נכר: ה אם-אשפחך
 ירושלם תשפח ימיני: ו תדבק לשוני | לחפי
 אם-לא אזכרכי אם-לא אעלה את-ירושלם על
 ראש שמחתי: ז זכר יהוה | לבני אדום את יום
 ירושלם האמרים ערו | ערו עד היסוד בה:
 ח בת-בבל השודדה אשרי שישלם-לך את-
 גמולך שנמלת לנו: ט אשרי | שיאחו ונפיץ את-
 עלליך אל-הסלע:

קנ * הללויה | הללו אל בקדשו הללוהו ברקיע
 עזו: ב הללוהו בגבורתיו הללוהו כרב גדלו:
 ג הללוהו בתקע שופר הללוהו בגבל וכנור:
 ד הללוהו בתוף ומחול הללוהו במנים ועגב:
 ה הללוהו בצלצלי-שמע הללוהו בצלצלי תרועה:
 ו כל הנשמה תהלל יה הללויה:

אחר שסיים תהלים יאמר זה:

מי יתן מציון ישועת ישראל בשוב יהוה שבות עמו יגל יעקב ישמח ישראל:
 ותשועת צדיקים מיהוה מעוזם בעת צרה: ויעזרם יהוה ויפלטם ויפלטם
 מרשעים ויושיעם כי חסו בו: